

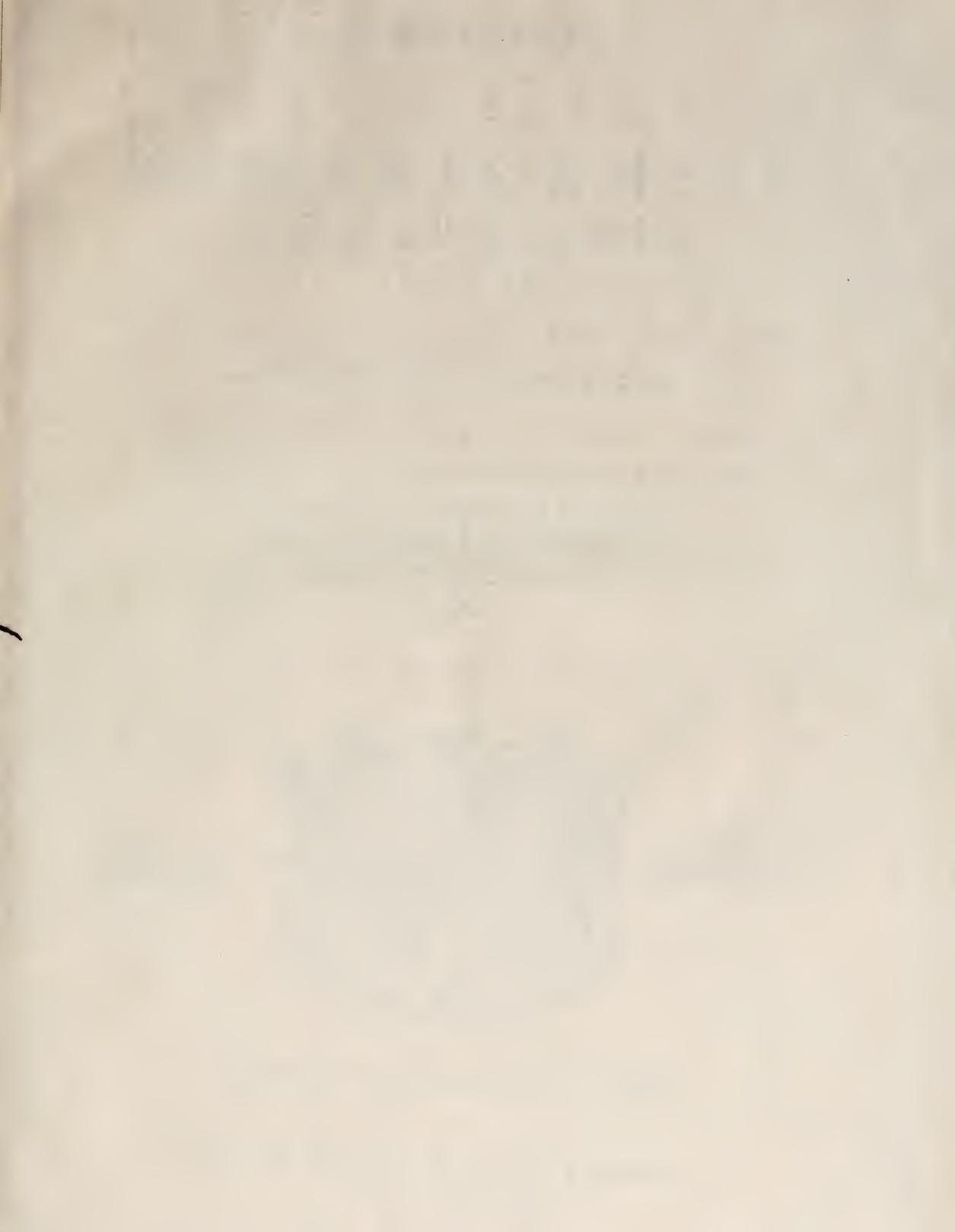
John Adams
Library.

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF N^O
ADAMS
160.2

COMMENTARI
COLLEGII CO-
NIMBRICENSIS
SOCIETATIS
I E S V,

IN TRES LIBROS DE ANIMA
ARISTOTELIS STAGIRITAE,

HAC QVARTA EDITIONE, GRÆCI
CONTEXTVS LATINO ē REGIONE RESPON-
denti accessione auctiores & emendatio-
res, ob studiosorum Philo-
phiæ vsum, in Germania
editi.

Cum INDICE rerum precipuarum.

Johannes

Nortonus.

Cum Gratia & Priuileg. Cas. Maiest.

COLONIAE,

Sumptibus Hæredum LAZARI ZETZNERI.

M.DC.XVII.

ADAMS/60.2

CLARISSIMO VIRO,

D. NICOLAO REGNAVLD,
DOMINO AVAVDEMAR,

E. C. in Prætorio Lugdunensi, Consiliario
Regio & in supremo Dombarum Senatu
Senatori dignissimo,

HORATIVS CARDON S.

I præclaris scriptoribus laudi datur, V.
C. cum quod ipsi assiduis vigiliis ac la-
boribus menti suæ præter cæteros con-
diderunt, id in conspectum omnium
promere non dedignantur, consequens
sane fuerit, proximum ab his locum li-
brariis assignare, qui eiusmodi scripta ab iniuria tem-
poris vendicant, & ut posteris integra consignent,
nullis sumptibus parcunt. Non si is equidem sum,
qui hac re, quidquam de republica literaria, vnquam
præsumam promereri, idem tamen merendi studio
haud cuiquam facile manus dederim. Nam & si alia
causa, quam tu ipse nosti, in Hispaniam me contule-
rim, semper tamen hæc animo meo resedit cogitatio,
ut nullum non lapidem mouerem, quo mihi quam-
plura

E P I S T O L A

plura possem eruditorum virorum scripta coaceruare,
quæ reuersus typis sedulo committerem. Et sane non
pauca collegi, nonnulla quidem manuscripta & quæ
nusquam hactenus in lucem emerferant, nonnulla e-
tiam quæ non nisi in ipsomet Hispaniæ regno edita fue-
rant. In his curandis tuo tum consilio, tum auctorita-
te ac ope fretus. Est igitur quod eo nomine à studiosis
gratia referatur, est quod gloria, cuius ut memoria diu-
tius permaneat incorrupta, cuilibet ipsorum libro-
rum nomen tuum præponi par etiam fuerat, ni tu ab
omni iactantia suspicione alienus renuisses. Verum in-
gratus videar ego, tuæque inuidus laudi, ni tantibene-
ficij monumentum aliquod extet. Itaque ex hisce libris
qui mihi reseruati fuerint selegi hos de Anima com-
mentarios, à celeberrimo & tum literis, tum pietate
florentissimo Collegio emissos. Libros inquam de Ani-
ma, qui potissima ratione, tuo nomine insignientur.
Vel quod, tu his studiis, vt compertum, plurimum
delesteris, vel maxime, quod hæc naturalis philoso-
phiæ portio reliquis partibus sit præferenda ab eo, qui
iudicis munere defungitur, vt facis : cui nempe conue-
nientissimum sit, & sui ipsius perspectam penitus habe-
re naturam, vt ea duce animi sui motus temperet, mo-
res componat, collimet, atque ad rationis exercitium ad-
aptet, quod & ipsamet schola sui operis initio scite ad-
modum ac eleganter monet, atque etiam vt ad normam,
quam eadem humana natura instruit, agnita voluntatis
libertate, actiones humanas, quid iustum, quidque æ-
quum sit, peracutam mentis acie diiudicet. Decuit etiam
me tibi libros de Anima præ cæteris acceptos referre,
me inquam, quem tu veluti denuo animasti, ac ad hoc
muneris capessendum informasti, vires adiecisti, auxi-
sti, quæ omnia sunt animæ munia. Quid igitur restat?
nisi

D E D I C A T O R I A.

nisi vt te obnixè rogitem, vt tua virtute, præsidio atque
auctoritate suscipias, tuearis, atque obfirmes non qui-
dem hos libros, qui satis suamet doctrina muniti sunt:
sed me imbecillum adhuc & nouellulum clientulum
tuum, vt ad alia, quæ restant, peragenda
tutius & alacrius incedam.

Vale.

: (3

Lacto-

LECTORI STUDIOSEO

LAZARVS ZETZNERVS.

Vetiam, studiose Lector, longe mee indagatio-
nis fructus aliquos decerpe, & seruo illo fragran-
tiissimo, quem tibi Collegium Conimbricense du-
dum collegit, adiuice hunc altissimum florem, non mi-
nus odore suauissimum, quam gustu placidissi-
mum, ac valetudini animi naturalibus præceptis
tuenda aptissimum. Forstam in eo minutim reueluendo plura repe-
rias, que te ad salubriora remedia peruestiganda incendant. Habet
enim hanc cum ceteris utilitatem, naturæ nostræ cognitio, ut ad
Creatoris notitiam sensim alliciat, atque disponat, qui ipse omnes a-
ctus puros longe supereminet. Haec potissima assignetur ratio, cur te
bis Commentariis diutius priuari non sim passus, qui iam pridem
apud Lusitanos editi sint. Alios in Logica eiusdem Scholæ Com-
mentarios spero propediem me recepturum, quos tibi,

DEO fauente, impertiar, si meo
labore te sensero dele-
stari. Vals.

IVDI

IVDICIVM EORVM, QVI AD HOS
COMMENTARIOS EX OFFICIO SANCTÆ
Inquisitionis recognoscendos con-
stituti fuerunt.

Recognoscimus, atq; accurate expendimus hos cursus Conimbricensis Com-
mentarios in tres libros Aristotelis de anima, cum apposite tractatu de ani-
ma separata, & nihil in eis inuenimus, quod à fide, ac vera religione alienum sit:
imo vero eos esse censuimus, qui ob rerum tractandarum copiam, atq; sermonis
præstantiam, prosperos ubique gentium, humanae & diuinæ Philosophiaæ succes-
sus, literarum candidatis sint allaturi. Quapropter immortalitati & typis com-
mendando existimauimus.

IOANNES CORREA.
F. LUDOV. DE SOTTO MAIOR.
ANTONIUS DE CASTELBRANCO.

FACVLTAS SVPREMI SANCTÆ IN QVI-
fitionis Concilii.

Excudantur hi Commentarii in tres libros Aristotelis de anima, 24. Se-
ptembris, 1592.

ANTONIUS DE MENDONCA.
IACOBVS DE SOVSA.
MARCVS TEYXEIRA.

FACVLTAS REGII SENATVS.

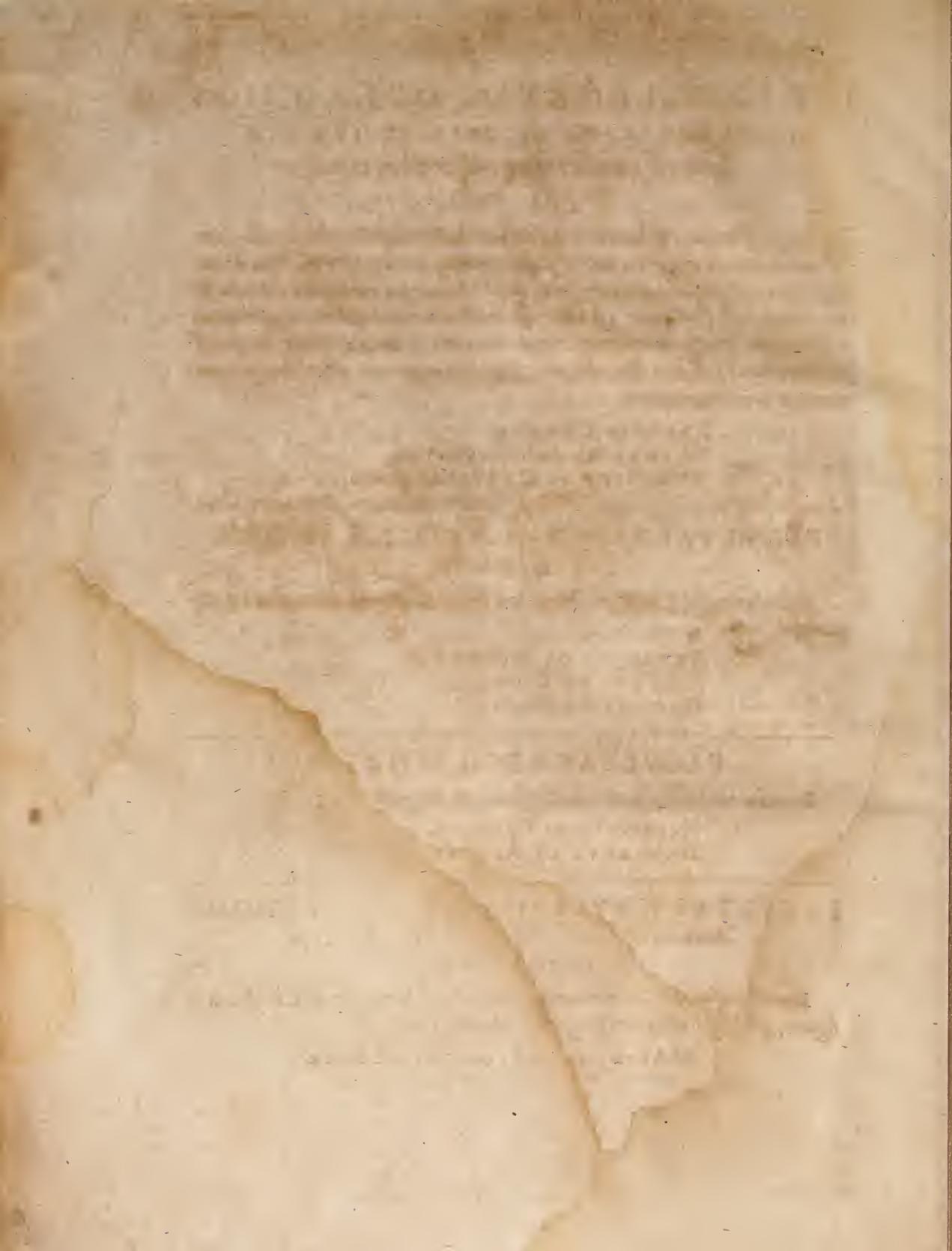
Excudantur hi Commentarii, Olisipone, 23. Decembr. 1595.

HIERONYMVS PEREIRA.
DAMIANVS DE AGVIAR.

FACVLTAS ILLVSTRISS. AC REVERENDISS.
Domini Alphonsi de Castelbranco Episcopi
Conimbricensis.

Excudi possunt hi Commentarii, cum nihil contineant, quod Christianæ reli-
gioni, ac honestis moribus repugnet, 6. Martii, 1598.

D. ALPHONSVS EPISCOPVS COMES.

PRO O E M I V M I N T R E S L I B R O S A R I S T O T E L I S D E A N I M A.

*De utilitate, ordine, materia subiecta, & partitione
horum librorum.*

Huius scientia mnem veritatis cognitionem vtilis; ex iis, quæ utilitas, quod ille Aristoteles mox docebit, conspicuum fiet. Sed illius ope le ipsum idem, præsertim quod ad utilitatem spectat, quis probe nos-
rit. suaderi amplius, illustraque ex eo potest, quia vt celebris illa sive Chilonis, sive Phemonoæ, aut Thaletis, vel quicunque eius auctor fuerit, sententia foribus templi Delphici ab Amphi-
tyonibus inscripta commonebat, maxime eni-
ti quisque debet, vt se ipsum norit: nosse autem se nemo potest nisi animi sui naturam, & digni-
tatem perspectam habeat. Quin vero, vt M.

Tullius. De hac senten- Tullius lib. 1. Tuscul. quæst. & Plotinus lib. 3.
Plotinus. ta Laertius li- Enneadis 4 cap. 1. post Plato em in Alcibiade
bro 1. Plin.lib.7. 1 censuerunt, non aliud Delphica illa inscriptio
cap. 32. Macro- hortabatur, quam vt animi naturam cognosce-
bius 1. Saturn remus. Videlicet quia quisquis mentis suæ vim,
cap. 6. Xenoph. & excellentiam spectandam sibi exhibuerit, in-
4. Comm. Cle- telliget non esse in his fluxis & caducis bonis
nens Alex. in immorandum; sed sempiterna, & diuina omni-
Pedag.

studio, & contentionem querenda: in quo præcipua veri, & legitimi Philosophi ornamenta cō-
sistunt. † Est item doctrina hæc magno usq*ui* iis,
qui de communi vita & moribus disceptant, vt
constat ex libro 1. Ethic cap. 13. & ex lib. 6. cap. 1.
Etenim oportet eos à Naturali accipere, quo
paeto ratio summam animæ arcem teneat, vt
inde appetendi & irascendi vim sibi subiiciat, &
insurgentem motus ad certam normam mode-
retur. Oportet etiam principium actionum,
in quibus humana vitæ felicitas sita est; item-

A que partitionem facultatum, qua ad affectus & virtutes explicandas vtuntur, ab eodem mutuari. Huc pertinet illa Aristotelis com-
monitio in extremo capite libri 1. Ethic, sic-
uti Medici, qui remedia curandis corporibus adhibent, vt munere suo probe fungantur, in
animorum cognitione multum operæ collo-
cant: ita ac multo potiori ratione Philoso- Item ad Meta-
physicam.

B phisico ciuili, qui sanandis animi morbis studet, comperta esse debere, quæ ad animi scien-
tiā spectant. Ad primam vero Philosophiam Lege cap. 7. lib.
mirifice confert, quatenus ab intellectu no-
stro ad substantias intelligibiles, & à materia
absolutas per analogiam quandam, similitu-
dinemque prouehimus, & humana mens se
supra se conuertens, à se ipso addiuinam na-
turam, à qua profecta est, reuocatur, & quic-
quid ipsa perfectionis habet, in D e o o-
mniū perfectionum fonte inuenit, meliori
tamen nota, omnique imperfectione subla-
ta. † Denique communione, ad omnem † Ad uniu-
Philosophiæ partem opportuna est hæc de sam etiam phi-
lōimo meditatio; quia cum animus rationis loſophiam.
confiliique particeps (vt Trismegistus in A-D. Gregor. Nyf.
sclepius ait) sit veluti horizon æternitatis, & lib. 1. de Hono.
temporis, atque intelligibilis, corporeaque cap. 5 Plot. Enn.
naturæ nexus, ac confinium: vel, vt alii di- 4. lib. 6. cap. 3.
xere, totius mundi summa: * siquidem natu- D.Th. lib. 2. cō-
ra media extremas repræsentat, superiorem tra Gent. c. 68.
vitimago, inferiorem vt exemplar: fit vt ani- & lib. 4. c. 55.
mi doctrina veluti quoddam rerum diuina- Ficinus lib. 3. de
rum & humanarum scientiæ compendium Immor. ani. cap.
existat, nosque ad omnem aliam veritatis no- 2. Beſſario lib. 2.
tionem præpare. Ostendit quoque vberem contra colum. e.
huiusc contemplationis fructum. id quod 7. Pie. in Hepta
D. Augustinus 1. de ordine, cap. 8. afferit; ni- plo. cap. 7.
mirum duas esse præcipuas in Philosophia * Animus no-
quæſtiones; unam de anima, alteram de Deo. sit medius in-
Primam efficere, vt nos ipsos nouerimus; al- tera eterna &

a teram caduca.

teram, ut originem nostram; illam nobis dulciores, hanc chariores esse; illam nos dignos beatas vita; hanc beatos reddere.

Certe animi considerationem magni esse momenti satis ostendunt tam Patrum, quam exterrorum etiam Philosophorum ea de re scripta. Nam D. Dionysius cap. de Diuinis nominibus de anima scripsisse se meminit D. Iustinius Philosophus & martyr eiusdem argumenti librum edidit, ut refert D. Hieronymus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis; D. Augustinus librum vnum composuit de Immortalitate animae, alterum de Animae quantitate; quatuor de Anima & eius origine D. Gregorius Nyssenus satis longam disputationem a se cum sorore Macrina de Anima & resurrectione habitam literis commendauit. Tertullianus vnum de Anima librum condidit. Iam vero Ethnici autores multa de eadem conscripsere, Trismegistus, Plato, Theophrastus, Plotinus, Chalcidius, Proclus, Iamblichus, Tullius, auctor operis de Sapientia secundum Aegyptios Aristoteles etiam praeter hos tres libros alium reliquit de Animae questionibus, sed iniuria temporis intercidit.

Porro autem quanto studio hoc opus ab Aristotele elaboratum, perfectumq; sit, testatur ad eius proemium Themistius hisce verbis: Cum pleraque omnia Aristotelis scripta, eiusmodi habeantur, ut demirari praestantiam eius facile suppetat; nulla profecto commentatio est, in qua ille perinde ingenii sui vim & sublimitatem ostenderit, atq; in ea, que rationem animae continet: siue enim multitudinem questionum, siue copiam rerum pulcherrimarum, siue doctrinæ subtilitatem queras; eiusmodi sunt libri de Anima; ut vni homini omnia, que ad hoc genus pertinent, in numerato fuisse, constisque videantur.

Illud vero hoc loco in primis disquirendum occurrit, quod dissidentium interpretum opinionibus agitatur; videlicet quem haec scientia inter ceteras Physiologiae partes, doctrinæ methodo, atque ordine, locum vendicet. Sed, longiori disputatione omisla, statuendum est cum Theophrasto apud Themistium lib. 3. huius operis cap. 39. sive paraphrasis & D. Thoma, quem recentiores sere sequuntur eam proxime sequi post libros Meteororum; itque antecedenter toram disciplinam ad res animatas pertinenter. Namque ut D. Thomas & Theophilus in proemio huiusc operis animaduertunt, sicuti Physiologia totius exordium est Physica Auscultatio; quia vniuersam Naturalium principiorum explicationem continet: ita congruebat vt initium commentatorum de rebus animatis, esset consideratio animae, que reum animatarum commune principium est. Alexander tamen Aphrodisiensis in suo primo de Anima, & Auerroes 4. Meteororum priorem fe-

cere tractationem de animalium partibus. Primum, quia contemplatio materiae antecedit contemplationem formæ; partes vero, siue organa, sunt materia, subiectum ve animæ. Secundo, quia anima definitur per corpus organicum. quare ne definitio ex signis progrediatur, oportuit declaratum id prius ab Aristotele fuisse.

Hæc tamen argumenta non concludunt. Nam esto partes organicæ animalium, de quibus

Refellimus

B Aristoteles in libro de Partibus animalium differit, habeant se ex parte materiæ, quatenus corporeas functiones animæ in se recipiunt: dispositionesque necessariæ sunt ad introductionem animæ, ut suo loco exponemus. Licet item partes organicæ faciliter cognoscantur, quam anima, cuius natura abdita est, & recondata; non proinde tamen de iis prius agendum fuit, sed de anima potius; quia ut paulo ante significauimus, moneretur Aristoteles i. capite libri 1. Physic. & capite 1 & 3. lib 1. de Partib. animalium, post Platonem in Phædro, & Hippocratem in lib. de Natura humana. In omni bene instituta disciplina, extractanda prius sunt, quæ parent latius, ac magis communia habentur, ne eadem saepius repetere cogamur: anima vero latius pater, quam partes animalium, cum haec animalibus duntaxat: illa omnibus insit viventibus. Nec materiæ consideratio contemplationem formæ præxit, si aliud doctrinæ ratio postulet; anima vero non per corpus organicum animalis, sed per corpus organicum viventis in commune definitur. Quod ante doctrinam de anima declarari ab Aristotele haud necesse fuit; cum ad animæ definitionem percipiendam, distincta & absoluta organici corporis notitia minime requiratur; sed confusa sufficiat, quæ facile potest comparari.

Communiora prius trattans

D Quin vero non minus ad notitiam organici corporis, scientia animæ; quam ad animæ scientiam, organici corporis cognitione exigitur, siquidem anima etiam in definitione corporis organici adhibetur, cum definiatur id, quod affectum est organis, adanimæ functiones obeundas accommodatis. Quo patet eiusmodi argumentum, si quid momenti habeat, aqua vi in aduersarios rutorqueri posse.

E Nunc quodnam horum librorum subiectum sit, expendamus. Venetus hoc loco, & quidam alii è recentium Philosophorum cœtu non animam, sed corpus animatum esse statuunt. Quod probant; primum, quia haec doctrina pars quædam est Physiologia, ita oportet eius materiam talem esse, ut de ea totius Physiologia subiectum tanquam de parte inferiori ac minus late patenti enuntietur: licet autem ens mobile de corpore animato, non de anima eo pacto dici. Deinde quia vel 2. Argum.

Desubditto his operis præsententim.

F F. Argum. vel nullum Aristoteles de corpore animato egit; nullum igit esse absurdum est; nec enim à Philosopho tam præclara species entis naturalis

Themistii testimoniū de prestantia librorū Aristotelis de anima.

Dubitatio de ordine bonum librorum inter ceteras Physiologiae partes.

Aliorum sententia.

Argum. euratis silentio inuoluenda fuit. Egit ergo de illa in hoc opere; ac proinde corpus animatum est illius subiectum. Tertio, quia id subiectum cuiusque disciplinæ est, cui primo, ac per se conueniunt affectiones, quæ in ea tractantur: at nutriti, sentire, moueri, velle, intelligere ceteræq; eiusmodi affectiones, de quibus in hisce libris differitur, non anima, sed corpori animato partim in commune, partim per sua inferiora primum ac per se competunt, ut capite 4. primi libri, tex. 54. Aristoteles inquit. Quare non videtur negandum materiam huic operi subiectum esse corpus animatum. Verū nobilissimi quiq; Peripatetici, Simplicius, Philoponus, Alexander, Themistius, D. Thomas, M. Albertus, Aegidius, Theophilus, Iandunus, Caietanus, Ferrarius, & plerique alii ad hunc locum communis consensu aduersariam partem sequuntur, statuuntque horum librorum subiectum esse animam. *Quod ex eo primum suadetur*, quia ut ex primo libro Posteriorum, capite 1. & 9. colliges, id rite subiectum in qualibet scientia constituitur, cuius definitio in ea inuestigatur, & traditur: in hoc vero opere non corporis animati, sed animæ definitionem quesuit, atq; assignauit Aristoteles; ut ipse in proemio propositum sibi esse dixit, & in libro de Sensu & sensili persolutum à se fuisse gloriat. Deinde, quia si corpus animatum esset huius disciplinæ subiectum, cum in categoria substantiæ inferius, atq; adeo nobilius sit animal, quam corpus animatum; sequeretur immittere hanc sententiam propter subiectæ materiae præstantiam, maximeque ob excellentiam animæ rationalis ceteris Physiologæ partibus ab Aristotele anteponi; cum ea potius, quæ de animalibus differit, eo nomine præferenda esset. Postremo fauet huic sententiæ ipsa operis inscriptio; nuncupanture enim hi libri ψυχῆς, id est, de anima. In hac dubitatione dicendum nobis videtur, libros de anima bifariam spectari posse. Nimurum vel perse, ac separari: vel una cum iis, qui parvorum Naturalium vocantur, qui illorum quasi accessio quædam sunt. Tum si priori modo spectentur, eorum subiectum esse animam; si posteriori corpus animatum. Tres enim de Anima libri in scrutanda explicandaque per se animæ natura potissimum insinuantur, nec viuentium affectiones & proprietates, nisi secundum rationem originis suæ, & ut ab anima tanquam à fonte manant, ac prout ad cognitionem illius observant, expenduntur. At in opere parvorum naturalium eadem, prout iam corpori eiusque organis accommodantur, in considerationem veniunt. Quo fit, ut eiusmodi opus, & tres libri de anima integrum corporis animati commendationem exhibeant. Aduersariorum vero argumenta, quæ probare nitebantur libros de Anima, etiam per se sumptos,

A habere pro subiecto corpus animatum facile soluuntur.

Ad primum negari debet, oportere totius *Ad 1. arg.* disciplinæ subiectum de subiectis partiū affirmari: alioqui dicetur ens mobile defensu & sensibili, itemque de respiratione & de motu animalium, quas constat esse peculiares materias quorundam opusculorū Aristotelicæ physiologæ. Similiter necessarium foret, orationem Philosophorum, quæ totius Logicæ subiectum est, enuntiari de voce simplici, quæ est subiectum Categoriarum. Itaque sat est subiecta partium cuiusque scientiæ aliquo modo includi in subiecto totius; nec sub illo directa serie contineri oportet.

Ad secundum, dicendum est, non omisisse Aristotelem corporis animati explicationem, sed eam, quoad animam, in tribus, qui de ea inscribuntur, libris; quoad ipsum corpus, quantum sat erat, in parvis naturalibus tradidisse.

C Ad tertium, affectiones, de quibus in libris de Anima agitur, primo, ac per se conuenient anima, ut earum fonti & origini: tametsi ut Aristoteles loco citato vult, non nisi detoto composto, ut de principe subiecto enuntiantur. Si cui tamen visum fuerit, priorem sententiam, quæ licet à communis abhorreat, improbabilis tamen non est; respondet argumentis in contraria partem adductis; quanquam Aristoteles hisce libris animæ definitionem tanto animo inuestigavit, ac tradiderit: in id tamen non animæ gratia præcipue incubuisse: sed propter corpus animatum, ad quod, ut ad totius operis scopum, respiciebat. Nec vero animæ facultates, quoad suum principium duntraxat, sed ut totum compostum, id est, corpus animatum ornant, expendit. Item doctrinam de anima reliquis naturalis philosophiæ partibus excelle-re, non ut præcise circa corpus animatum in commune veiatur; sed quatenus disceptat de animo rationali, qui ceteras physicæ considerationis formas, naturæ dignitate vincit. Deni-

E quæ in scribi hos libros de Anima, non ut à principali subiecto, sed ut à præcipua illius parte que proinde subiectū quo dici potest, sicut & corpus animatum, subiectum quod, ut Philosophi quidam loquuntur.

F Quod ad operis partitionem spectat, ea sic habet: In primo librio differit Aristoteles de essentia animæ, contra veterum placita; ex propria vero sententia cap. 1 & 2. lib. 1. Tum reliqua parte eiusdem libri agit de potentijs animæ in commune, de facultatibus ad animam vegetativem spectantibus, & de sensibus externis. De internis autem, tribus capitibus libri tertij. De intellectu à quarto ad nonum. Inde ad finem libri, de motu & quibusdam affectionibus, quæ animantibus in universum competunt.

Ad 2. arg.

Ocurritur rationibus pro 2. sententia.

Argum.

Ad 3. arg.

Arg.

Arg.</

QVÆSTIO VNICA. A
NVM INTELECTIVÆ ANIMÆ
contemplatio ad Physiologiad doctrinam
pertineat, annon?

ARTICVLVS I.

VARIAE PHILOSOPHO-
rum sententia.

Prima sententia animæ humanae consideratione medium esse inter Physiolog. & metaphys.

In prologo editio prima.

HVIC quæstioni nonnihil difficultatis peperit sententiarum varietas & discrepancia. Nam Philoponus primo de Ortu & interitu: Simplicius & Themistius initio Physicorum, quibus etiam videtur ad stipulati Boëtius in suo prologo ad Isagogen Porphyrii, animæ considerationem non physicam, sed Mathematicam esse autumant: non quod eam Mathematici negotii esse putent: sed quia sicuti res mathematicæ inter physicæ & diuinæ vtriusq; naturæ interstitio & affinitate mediae sunt: sic anima inter easdem medium tenet, cum sit intelligibilis & corporei mundi nexus, ac vinculum, vt ante exposuimus; proindeque eius consideratio ad medium quandam disciplinam, quæ partim Naturalis, partim transnaturalis sit, vindetur pertinere; siquidem eisdem modis res & scientiæ diuiduntur, vt constat ex 3. huius operis, cap. 8. text. 38.

2. Sententia esse Metaph. Prima ratio ex autoritate Aristotel. Alii eam contemplationem ad primum Philosophum delegant, innixi potissimum auctoritate Aristotelis 1. de Partibus anim. cap. 1. vbi hanc quæstionem disertis verbis proposuit, cumque quæsisset, num Philosophi naturalis esset de omni anima disputare; respondit, non esse: quia aliqui ageret Physiologus de intellectri anima, & de intellectu, consideraretque omnia intelligibilia; quandoquidem relatorum eadem est scientia: intellectus autem & id, quod sub intellectum cadit, relata sunt. Secundo quia Physica contemplatio est solius naturæ: at intellectus natura non est. Tertio, quia disputare de rebus à materia abstractis, vt de intellectu, alienum est ab institutione naturalis Philosophi, qui in rerum corporearum duntaxat peruestigationem incumbit.

3. Sententia esse Physicam. Tertia opinio est Alexандri ad initium Meteororum, Auerrois 2. Physic. comm. 26. & 1. de Partib. animal. cap. 1 & 3. huius operis comm. 17. & aliorum complurium, existimant um animæ scientiam ad Physiologum attinere, cum Aristoteles in hoc opere, quod proculdubio pars quædam est naturalis Philosophiæ, non solum de cæteris animæ partibus, sed etiam de intellectrici ex professo differuerit.

ARTICVLVS II.
TOTIVS QVÆSTIONIS dissolutio.

VT propositæ quæstioni satisfiat, prænuntandum est animum partipem rationis trifariam spectari posse. Vno modo, præstatur corpori, & in eo functiones suas administrat: Altero, secundum attributa, quæ ipsi à materia separato conueniunt, cuiusmodi sunt esse definitiæ in loco, recipere species ex influxu superni luminis, intelligere sine recursu ad phantasmatæ, aliaque eiusmodi. Tercio, quoad suam propriam naturam & essentiam.

Hoc posito, sit prima conclusio: Nulla superiorum trium animæ considerationum pertinet ad aliquam vnam scientiam medium inter naturalem & primam philosophiam. Hæc conclusio suaderet; quia non datur medium illud philosophandi genus: cum scientia contemplatrix perfecte diuidatur in naturalem, Metaphysicam & Mathematicas, ut in Physicæ auscultationis proœmiolate disseruimus. Nec vero vñquam Aristoteles eius mediae disciplinæ in suis libris mentionem fecit. His non obstat, quod anima corpori, & intelligibilis mundi confinium, & quasi nexus quidam sit. Non enim inter haec extrema ira medium obtinet, vt aliquam medium abstractionem vendicet, distinctam ab illis, quæ tripartitam contemplantis philosophiæ varietatem efficiunt; ut loco citato ostendimus.

Sit secunda conclusio: Prima animæ consideratio ad naturalem Philosophiam ex officio spectat. Hæc probatur, quia contemplari ens naturale ad Physicum pertinet; eiusdem vero est meditari totum, & partes: at anima eo modo sumpta, est actu pars entis naturalis, nempe hominis. Item quia operationes, quæ anima, dum in corpore est, administrat, pendent à materia; & prout connexionem cum ea habent, in considerationem cadunt, non alterius artificis, quam eius, qui de materia differit, id est, Physiologi.

Sit tertia conclusio: Contemplatio animæ secundo modo sumpta transcendent Physiologiæ fines, pertinetque ad Metaphysicum. Ad huiusc conclusionis intelligentiam obseruandum est, cum anima rationalis sit superma formarum in materia existentium, & teste D. Dionysio 7 cap. de Diuinis nominibus, summum infimi attingat infimum supremi, transire eam, cum è corpore abscedit, pro suo modo in statum substantiarum separatarum; secundum eas videlicet affectiones, quarum supra meminimus, nihil commercii cum materia habentes, qui status, vt docet D. Thomas 1. part. quæst. 79. art. 1. non est ei naturalis, sed pæter naturam. Quo fit, vt disceptatio animæ rationalis eo modo sumptæ ad candem

Triplex animæ rationalis consideratio.

1. Conclusio.

Eius probatio.

Non datur media abstracti inter physic. & metaphys.

2. Conclusio.

1. Confirmatio.

2. Confirmatio.

3. Confirmatio.

4. Confirmatio.

5. Confirmatio.

6. Confirmatio.

Dionys.

Conclusio.
probatio.

Conclusio.
Probatio. I.

candem scientiam pertinere debeat, ad quam mentes à materia contagione prorsus liberæ. Hinciam proposita conclusio ex eo ostenditur, quia perpendere ea, quæ re & ratione à materia abstrahuntur, ad solum primum Philosophum attinet: affectiones vero, quæ animæ competunt, præcise ut extra materiam coheret, ita se habent, ut attendenti planum erit.

Sit quarta conclusio: Scrutari proptiam animæ naturam & essentiam, quæ erat tertia de animo meditatio, spectat ad naturalem Philosophum. Huius conclusionis veritas ex eo conuincitur, quia anima ex sua ratione & natura, est forma corporis; unde & essentiali definitio ne explicatur, cum dicitur actus primus corporis organici; quo sit, ut ad sui cognitionem necessario materiam requirat: quæ vero ita se habent, inter speculationis physicæ metas continentur, sicuti & materia ipsa, docente Aristotele 2. Physic. cap. 2. text. 22. eiusdem artificis esse materiam & formam contemplari; quia vide licet duo hoc mutuo se respiciunt, ut ex eodem 2. libro & capite, text. 26. constat. Præterea stabilitur eadem conclusio ex eo, quia cum homo pars subiecta enti mobili, cuius cognitionem Physicus profiteretur, cumq; hominis essentia cognosci nequeat, quin natura ipsius animæ, per quam in suo proprio gradu & specie constituitur, in noleat: sit inde ut ad naturalem Philosophum attineat animæ essentiam indagare. Huc pertinet, quod definitio illa hominis passim celebrata, homo est animal constans corpore & animo rationis partice; à nullo alio præterquam à naturali Philosopho inuenta & tradita esse creditur.

Quærat tamen hic aliquis, num ea consideratio, quæ anima ut quid immateriale, per se subsistens, intellectuum, expenditur: quæ attributa sicuti sunt animæ intrinseca, ita etiam in materia, quam extra materiam competunt; num, inquit, eiusmodi consideratio physica sit, aut potius metaphysica. Cui dubitationi occurrendum est, si ea prædicata non in tota sua amplitudine sumantur; sed restrieta ad proprium & specificum gradum animæ rationalis, ita ut cum ea reciprocen tur, nimirum tale immateriale, tale per se subsistens, tale intellectuum; eam speculationem physicam esse; q[ua]ndoquidem cognoscere propriam ac peculiarem animæ rationalis naturam ad Physiologæ doctrinam pertinet, ut proxime statuimus. Si autem sumantur in commune, & ut tam animæ, quam intelligentiæ conueniant, Metaphysicam esse: quia sicut substantiam, relationem & qualitatem, ac passiones entis, secundum communes & generales conceptus speculari, Mathematico incumbit, ut loco itato ostendimus, præterea quod hæc, etsi ex parte in materia reperian tui, secundum se tamen indifferentiam obti-

nent, ut in materia sint: ita cognoscere intellectuum, per se subsistens, & immateriale, in commune, Metaphysici negotii est: quia etsi etiam conueniant animæ rationali, cuius propriam & reciprocam essentiam cognoscere ad Physiologum spectat; secundum se tamen indiscriminatum se habent ad animam, & ad intelligentias, quæ nullam habent cum materia coniunctiōem.

B ARTICVLVS III.

EXPLICATIO RATIONVM, quæ superius dictis aduersari videbantur.

RE LIQVM est, ut respondeamus ad argu mēta ex Aristotele defumpta in 1. de Partibus animalium, quæ animæ rationalis doctrinam primo Philosopho absolute ascribere videtur. Alexandri sectatores opinantur quæ in stionem Aristotelis eolocu[n]dum de anima interpretatio loci duntraxit animantium; quia non de aliis hæc Aristotelis de in vniuersum à Naturali considerari: ita de aliis partibus anima ma, ut etiam intelligentias comprehendit; quæ siisseque an sicuti Naturalis omnem animam contemplatur, quæ animantium est, ita etiam de animabus separatis disceprare queat. Itaque afferunt intellectum quem Aristoteles à doctrina physica removit, nō esse humanam, sed substantias separatas. Hæc explicatio non placet, Reicitur propter ea quod ex ipsa verborum serie planum videtur, de solis animalium formis Philosophum ibi disserere. Itaque dicendum, decretum ab Aristotele illic esse, animam humanam non ex toto pertinere ad Philosophum naturalem; quia, ut paulo ante monuimus, spectat etiam ad Metaphysicum tum secundum statum, quem habet extra corpus; tum quoad gradum intellectuum in commune spectatum. Rogabistamen quam vim habeat ratio illa: nimirum, si Philosophus naturalis de intellectu ageret, atque adeo de intelligibili, futurum ut nulla alia disciplina præter physiologiam superesset: videtur enim huiusmodi consecutio nullius esse momenti: tum quia pari ratione sequeretur nullam esse philosophiam, præter primam. cum hæc de intellectu & intelligibili disputeret: tum quia ex eo quod detur scientia, quæ de intelligibili agat, haud probe infertur reliquas scientias: et modo tolli, cum eandem rem alio atque alio modo spectatam diuersæ scientiæ tractare possint. Nam terram in rotundam figuram congregatam esse demonstrat Physicus sicut & Mathematicus; hic ex rotunditate umbræ, quæ interiectu terræ fit in luna; ille ex æquali motu grauium ad centrum terræ Non nulli, in quibus est Mirandulanus 18 lib. de singulari certamine, sect. 4. & 7. occurunt

Germania expedita.

E Dubitatio.

Si Philosophus naturalis de intellectu ageret, atque adeo de intelligibili, futurum ut nulla alia disciplina præter physiologiam superesset: videtur enim huiusmodi consecutio nullius esse momenti: tum quia pari ratione sequeretur nullam esse philosophiam, præter primam. cum hæc de intellectu & intelligibili disputeret: tum quia ex eo quod detur scientia, quæ de intelligibili agat, haud probe infertur reliquas scientias: et modo tolli, cum eandem rem alio atque alio modo spectatam diuersæ scientiæ tractare possint. Nam terram in rotundam

figuram congregatam esse demonstrat Physicus sicut & Mathematicus; hic ex rotunditate umbræ, quæ interiectu terræ fit in luna; ille ex æquali motu grauium ad centrum terræ Non nulli, in quibus est Mirandulanus 18 lib. de singulari certamine, sect. 4. & 7. occurunt istius-

Duplex scientia dividenda modis penes rationes formatae.

Penes materiam diversitatem.

Quid respondendum sit.

Defenditur argumentatio ex Arist. superius adducta.

istiusmodi rationem probabilem esse duntat, nec ut necessariam, sed ut speciem quan- dam probabilitatis præ se ferentem ab Aristotele adduci ad hominum ingenia exercenda, ut facere non infrequenter consuevit. Verum necesse non est ad huiusmodi asylum confugere; aduentumque ex Caietano hoc loco bifariam scientias inter se diuidi posse: Vno modo penes diversitatem formalium ratio- num; quo pacto philosophia contemplatrix. Metaphysic capite primo text. 2. distributa est ab Aristotele in Metaphysicam, naturalem & mathematicas disciplinas. Altero penes ipsarum rerum, quæ sciuntur, diversitatem: quomodo Mathematica à Naturali non dis-tinguitur; siquidem quantitas, quæ à Mathe- matico consideratur, cadetiam in contemplationem naturalis Philosophi: dissidet tamen Naturalis à Metaphysica; quia hæc præcipue circa res materiae immunes; illa circa materias & sensibiles versatur. Hoc posito respondemus, si Philosophia naturalis de intellectu differeret, futurum ut de omni re meditaretur: ageret enim in primis de iis, quæ sub sensum cadunt, atque adeo de quan- titate, ut nunc re vera agit; consideraret item res à materia abiuntas, quoniam eiusdem est intellectum, sive animam intellectricem, secundum conceptum ipsi & intelligentiis communem, (sic enim Aristoteles loco cita- to animam humanam & intellectum accipit) & intelligentias, ac totum primæ philosophiæ subiectum contemplari; cum hæc omnia in eadem communi abstractione conueniant. Quare ex parte diversitatis rerum nihil iam naturalis Philosophus aliis disciplinis tractandum relinqueret; sicut aliunde, id est, spectata rationum formalium distinc- tione adhuc scientiarum diversitas, saltem ex parte seruaretur: diximus, saltem ex parte; quia ex eo quod Physica intellectum in com- mune contempletur, recte sequitur eius ob- jectum eandem sortiri à materia abstractio- nem, quam primæ philosophiæ obiectum: atque adeo has duas scientias in unam ean- demque recidere, etiam ex parte rationis formalis. Quod tamen non sequitur respectu Mathematicæ & Physiologiæ: siquidem quan- titas Mathematica non eandem vendicat abstrac- tionem, quam intellectuum in commune, ut planum est.

A Adid vero, quod opponebatur, non valere hanc consecutionem, Philosophia naturalis agit de intellectu & intelligibili, ergo nulla est scientia præter naturalem Philosophiam, quia alioqui hæc etiam valeret, Metaphysica con- siderat intellectum & intelligibile: igitur præ- ter Metaphysic non est alia scientia. Occurrendum diuersam esse rationem. In priori enim illatione supponitur naturalem Philosophiam versari circa suum proprium obiectum, ac circa obiectum materiale Mathematica, id est, quantitatem. Vnde si consideret intellectum secundum communem eius notionem, similiterque intelligibile; iam sibi vendi- cabit obiecta omnium partium triplicis Philo- sophiæ contemplari eis; in posteriori vero il- latione prædicta hypothesis locum non habet, ut satis constat. Quare licet Metaphysica in- tellectum & intelligibile contempletur, non sequitur versari illam circa obiecta aliarum scientiarum contemplantium. Ad illud vero Aristotelis, id, quod contemplatur intellectum, contemplatur quoque intelligibile, quia relatorum eadem est scientia & consideratio. Respondendum erit, id, quod con- templatur intellectum, contemplari etiam intelligibile, non quoquis modo, sed prout hæc se mutuo respiciunt, sibiique respon- dent. Respondent autem sibi intellectus con- sideratus, ut est potentia formæ physice, id est, animæ rationalis, & intelligibile physicum. Item intelligibile Metaphysicum, & intellectus sumptus, ut est potentia substantiarum separa- tarum, aut etiam quid commune intellectui humano, angelico & diuino. Quare prior con- sideratio ascribenda erit Philosopho naturali, posterior Metaphysico. Quamuis hæc natu- rali Philosopho attribuenda esset ex hypothesi, quam faciebat Aristoteles.

E Ad secundam rationem ex eodem Aristote- licis loco, dicendum intellectum, sive animam intellectricem secundum illum communem conceptum, non esse naturam; alioqui etiam intelligentiis, in quibus ille cernitur, naturæ ra- tio conueniret.

Ad tertium, patet solutio ex dictis: Nam *A 3.* anima sub prædicta consideratione est quid- piam absolutum à materia; atque adeo a- *Animaratio-* liam disciplinam videlicet ad pri- *natu* sub quo *conceptu non fit* *natura.*

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΣ ARISTOTELIS

ΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΦΥΧΗΣ
ΤΟΑ.

Κεφαλαιού Α.

Tον καλῶν καὶ πιέσαν τὰς ἐδίστην τὸν λαμβάνοντες, μεῖλον δὲ ἐπέρχεται ἡ καπνὸς ἀγρύπνεαστ, οὐ τοῦ βελτίων της θαυματωπίων εἶναι, διὸ ἀμφότεροι ζεῦπτε, τὴν τῆς ψυχῆς ἴσορείαν διέλογες εἰς τὸν αἰρετόν πατέρα δοκεῖ τοὺς τοσούς γνῶστας αὐτῆς μεγάλα συμβάλλεσθαι μετάλιστον ἢ τοσούς τὴν φύσιν. ἐπιγνόντος αὐτῷ τῇ Κύρῳ ἐπιζητεῖται ἡ διανοία τῆς θεωρίας καὶ γνῶστας τὴν τε φύσιν αὐτῆς, καὶ τῶν οἰκιών. εἴδε τὸν συμβεβεκτέοντας αὐτὸν τὸν μὲν τοῦ πατέρα τῆς ψυχῆς εἴναι δοκεῖ, τὸν δέ τοις ζεῦπτος δὲ εὐείλων ἴστροφόν τον πατέρα τοῦ οὐρανοῦ τοῖς τοῖς τοῖς χρειαποτέστοις αλλοῖς πονά τισιν πλέοντας αὐτῆς καὶ γνῶντας τοῦ ζητήματος τοῦ πατέρου πολλοῖς εἰπέροις, λέγω δὲ τὸν τοῦ θεοῦ τὸν πάτερα, καὶ τὸ τίτελον, πάτερ τοῦ τοῦ δόξεως μηδεποτένα μετιδοθεὶς οὐ πάτερ τοῦ πατέρα ἀλλὰ βαλόμενον γνῶντας τὴν φύσιν, ὥστε τοῦ τοῦ συμβεβεκτέος ιδεῖν δύστεξιν. αὗτες ζητήσοντος αὐτοῦ τὴν μεθόδον ταῦτα. εἴ τοι μήτε ικανός καὶ οὐ τοιούτης πειθόντος τοῦ πατέρου, τὸν γελεπότερον γίνεται τὸ πραγματώδειον. δεῖται γέ τοι λαβεῖν τοῦ πατέρου, τοῦ δέ τοῦ πατέρος, οὐτούς τοῦ Φανερόποτος πάτερος δύστεξιν; πατέσσιν, οὐ διαιρέσσιν, οὐκοῦ τοις ἀλλα μεθόδοις. Εἴ τοι πατέσσιν δύστεξιν ἔχεις καὶ τοῦ πατέρου, εἰ τοῖς τοῖς δύστεξιν μάκρην ἐπιπέδων,

quærendum est, quanam sit illa via, quis uero modus unius, quo rerum substantia percipi possunt. Quod si non unus quidam atque communis sit ille modus, longe difficultior ipsa retractatio sit. Oportebit enim de unaquaque rerum accipere, quis ad unam quaque modus accommodabitur. Si vero patet illum demonstrationem, vel divisionem, vel etiam quærandam alium modum esse: complures insuper difficultates, erroresque emergunt in ijs exquirendis, è quibus unicuiusque conficienda est difficultas: aliarum namque rerum alia principia sunt, ut numerorum superficiesque.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Cum omnem] Duo potissimum sunt, quæ hominum animos ad perdiscendum procliviores reddunt, ac vehementer accidunt: scientia dignitas, & exacta methodus docentis. Dignitas scientiæ potitum existens. tribus continetur; certitudine, subiecta materiæ præstâria & utilitate. Hæc omnia præfatur Aristoteles in hoc proœmio. Nec interim suscepta rei difficultatem silentio inuoluit, tum quia hæc etiam auditorem excitat, ne torpescat otio, vt Græci interpretes admonent, tum ne quis in reardua & recondita maiorem euidientiam poscat, quam parsit, & quam rei natura patiatur, tum denique ut rufia & tarda ingenia ab ipso lumine procul esse iubeat. Quod veteres Philosophiæ proceres usque adeo ante oculos habuere, vt propterea verborum breuitate, & ænigmatum in uolucris naturæ mysteria obtegerint; operæ pretium se facere existimantes, si ea ratione tardos minimeque ad audiendum instructos, à rerum abditarum & excellentium inquisitione remouerent.

b Bonam ac honorabilem] Bonum & honorabile re conueniunt, ratione differunt, vt Sim- Ratio boni & honorabilis.
plicius annotauit. Nam idem, vt refertur ad appetitum, bonum vocatur; vt ad excellentiam, honorabile: appetimus enim bona; in honore habemus excellentia. Conuenit autem ratio boni omni scientiae, quia bonum i. Ethic. cap. i est quod omnia appetunt; omnibus autem homini-
bus ingenium est scientiae desiderium i. Metaphys. capite primo. Competit quoque scientiae ratio honorabilis: quia Munere scientiae praestant excellenti que homines tum belluis, tum alii aliis inter se; quod 4. Politicotum capite quarto docet Aristoteles, dum scientiam inter species nobilitatis an-
numerat. Erit tam qui obiciat, yideri Aristotelem non sibi constare. Nam i. Ethic. capite duodeci-
mo affirmat diuinis tantum rebus deberi honorem; laudem autem virtuti & honeste factis. Hoc
Virtus & scien-
tia competit,
Obiectio.

autem loco etiam doctrinæ honorem exhibendum concedit Sed occurrendum, aliter in Ethicis; aliter hic honorem sumplisse. In Ethicis enim loquitur de honore admodum pressus, quibus non comparare, sed simpliciter excellentibus quales diuinæ sunt, conuenit. Hic autem de eo, qui etiam rebus humanis accommodatur, prout inter se magis aut minus eminent.

c Quia velexatior.] In hunc modum ratiocinari videtur, scientia omnis præclarum quidpiam est, & in honore ac pretio habetur, eoque alias alia præstabiliora existimamus, quo in rebus & nobilitoribus, & certioribus versatur: at utrumque inter alias scientias doctrinæ de anima excellenter conuenit. Iure igitur eam inter primas collocabimus. Circa minorem propositionem, in qua Aristoteles scientiam de anima cum aliis comparat, dissidium est inter expositores, num ea collatio absolute cum omnibus in uniussum disciplinis, an cum Physiologiae paribus duntaxat, intelligenda sit. Priorem explicationem sequuntur præteralios Commentator, M. Albertus, & vterque Caietanus. Posteriorem approbat D. Thomas, Aegidius, Simplicius, Philoponus & Ferrarensis. Prior magis placet, cum ex verbis Aristotelis nulla comparationis limitatio colligatur. Nec est laboradum, quod quidam faciunt interpres, quo pacto haec scientia reliquis hoc loco præferatur. Nec enim illam Aristoteles cæteris præferit, sed duntaxat inter nobiliores collocat. Quem vero locum tum dignitatis, tum doctrinæ ordine inter alias scientias obtineat, exposuimus in proœmio Physicorum.

Duplex huic se-
doctrina utili-
tatis.] Videtur autem.] Duplice proponit utilitatem huiusc doctrinæ: unam communem, alteram Communis. peculiarem. Communis est, quod plurimum conducat ad omnem veritatem. Quo nomine putat Averroes significari scientias contemplantes duntaxat, quarum finis est sola cognitione veritatis. Magistramen placet interpretatio Simplicii, existimantis comprehendendi tam contemplantes, quam practicas. Nam & omnes veritatem spectant (vnde i. Topic. cap. 9. in definitione problematis vocabulum veritas practicam quoque amplectitur) esto, illæ non ultra progrediantur, haec ad opus & actionem ulterius contendant: & omnibus haec disciplina usui est tum ob eas rationes quas in proœmio retulimus: tum quia agit de intellectu, à quo omnis notitia veritatis, atque adeo omnis actus scientiæ elicetur. Peculiaris autem utilitas est, quod haec de anima disputatio multum conferat ad naturam, id est, ad eam physiologiae partem, quæ de animalibus differit; quorum natura, hoc est, forma, est de anima, à qua omnes vitales actiones proficiuntur.

e Quasi principium animalium. οἷον ἀρχὴ τὰς ζῶντας] Non appellat animam absolute principium animalium, sed quasi principiure, ad dilectionem, ut ait Simplicius, primi & infrauti principii à nullo dependentis, de quo lib. 7. & 8. Physicorum, & 2. primæ philosophiæ vel potius, ut ait D. Thomas, quia particulam, id est, quasi non diminutionis aut similitudinis, sed ornatus gratia, ut sœpe alias hoc loco usurpauit.

f Contemplari autem.] Duo sibi perquirenda esse inquit in doctrina de anima. Alterum, quod quidem ad definitionem pertinet, est essentia & substantia animæ: alterum, quod spectat ad rationem demonstrandi, sunt affectus, id est, potentiae & operationes tum peculiares ipsi animæ, quæ nimis in anima intellectuia inhærent, ut intellectus & contemplatio: tum cōmunes cum corpore, id est, quæ in organo materiali recipiuntur, licet ab anima, tanquam à fonte dimanent, ut vires sensitiæ & actus sentiendi.

g At vero.] Perdifficile esse, inquit, exploratum certumque habere, quid de anima statuendum sit. In quo, ut Theophilus annotauit, Platonis imitatur modestiam, qui se non admodum exactos de mundo sermones aiebat allaturum: non ut iij qui omnia se scire profitebantur; nec etiam ut alii, qui scire aliquid posse diffidebant, sed media inter confidentiam & desperationem incedens via. At ergo difficillimum esse aliquid de animæ natura statuere; quia in primis de ipsa methodo inuestigandæ definitionis, qua rei essentia declaratur, quæstio est, et si communis alii doctrinis.

Aristotelis in-
scribendo mode-
stia.] Est, inquam, ambigua quæstio, num ea methodus sit una, ut est una via, ratioque demonstrandi; an sint plures. Tum quia si una sit, difficile est ab ea non deflectere: si plures, non erit minus laboriosum cuique rei propriam accommodare, cum magni laboris sit, singularum rerum genera & differentias internos. Potius methodum inueniendæ definitionis statuit Plato in sophista diuisiōnem: Aristoteles secundo Posterioris analyseos potissimum compositionem: Hippocrates argumentationem. In qua re diiudicanda, non est cur hoc loco immoremur, cum Dialectici negotiis sit.

h Primum

πεῖσται δὲ ἡγούμενος διελεῖν εἰ τίνι τῷ γε-
νέρῳ, καὶ τοῖς λέγοις δὲ πότερος τοῦδε π. καὶ εἰς τοῖς, η ποι-
έων, η ποσὸν, η καὶ πις ἄλλα τῶν διαφεύγειν κατηγο-
ρεῖσθαι δὲ πότερος τῶν εἰ διωκεῖται ὅντων, η μάζη-
λον σύντελέχειται. Στρατεῖρες γοῦν οὐ ποιεῖσθαι. οὐ-
πέλεοδε, Εἰμιεργεῖσθαι, η αμερῆς. Εἰ πότερος οὐρανοῖς
ἄποστος

Text. 6: h Primum autem fortasse necessarium est di-
uidere, atque accipere in quonam generum collo-
cetur, quidquid sit anima; utrum sit substantia; an
in qualitate, aut in quantitate, vel in alio quodam
predicamentorum genere collocetur. Deinde per-
uestigandum est, virum eorum subeat rationem;

qua

αποτελεῖ Φυχής, οὐδὲν δὲ μη ὁμοιωσιδέρης, πότερον εἴδει
Ἄγριφίστου, οὐδὲν. οὐδὲν γὰρ εἰ λέγεται τῷ ζητῶντι
τοῦ Φυχῆς σὺν τῷ αἱρετινῷ μόνιστι εἰσικοστι ἐπι-
σκοπεῖν· σύλλαβητε δὲ, ὅπερε μὲν λανθάνῃ, πότερον
εἰς ὁ λόγῳ αὐτῆς ἐπι, προθετέστε ξύνετε, οὐδὲν προστατεύεται
πάρθε, οἷον ἴστητε, καὶ δέ, αἱρετινός, θεῖον ποδὸν ζώου
τὸ κρύδελον, οὐ τοις μὲν ἐστιν, οὐ υπερον. ὁμοίως; δέ κανεῖ
τὸ φυγὸν ἀλλο κρητικοῦτο. ἐπὶ δὲ εἰς μὲν πολλῷ Φυ-
χῇ, ἀλλὰ ριζεῖται, πότερον δεῖ ζητεῖν αὐτοτεροι τῶν
ὅλων Φυχῶν, οὐ τὸ μέρος. κατεποντι δὲ καὶ ταῦτα
διεργάτη ποιεῖ πενικεῖται τετραὶ ἀλλήλαις, οὐ πότερον
τὸ μέρος δεῖ ζητεῖν πράττον, οὐ τὸ ἔργον αὐτῶν, εἰσαγό-
νον, οὐ τὸν νέννον τὸν αἰδημάθεον, οὐ τὸ αἰδημοποιὸν. ὁμοί-
ως δὲ καὶ ἐπὶ τοῖν ἀλλοῖς εἰδεῖ τὴν ἔργα σεφτερον, πο-
λιν αὐτοὺς διατρύζεται, εἴ τε τὰ αἰτικέμφατα σεφτερον
τοῖς τοις ζητητοῖς, οἷον τὸ αἰδημοποιὸν αἰδημητοῦ, οὐ
τὸ γενέτον τοῦ γονικηροῦ. Τοιχεῖ δὲ κρένον τὸ πέτρι γηνάγι-
κον σιμμαγονον εἰσιν αὐτοῖς τὸ θεωρητικόν τοῖς αἵπατας τὴν συμ-
βιβλοκάτων ταῖς θεσίσις, αὐτοῖς δὲ τοῖς μεθιητοῖς τὸ
τὸ δύναμον, οὐ τὸ πρωτόπλοιον οὐ πιρεαρικόν οὐ ἐπί πεδον, οὐ
αὐτοῖς τὸ κρυπτεῖν πόστοις δράσις εἰς τὸν τετράγωνόν
τονίση ισημάντην εἰς αἰλάπατον τὸ συμβιβλοκάτον συμ-
βιβλεταῖς μέρεσι προσέπειν τοῖς θεσίσιν τοῖς εἰπεῖν εἰπεῖ-
δαν γὰρ ἐξαίρετοι δοπλόλογον τῷ τοῦ φαινομένων αἰτι-
τοῦ συμβιβλοκάτων οὐ τῶν παντων, οὐ τῶν πατέσιν, οὐ
τότε μὲν τοῖς θεσίσις ἑταῖροι πλέγματοι πολλάτοις.
πάντοις γὰρ δοπλέζεσσιν δέχονται, τὸ πέπτον. αὗται προθετέσ-
τε τοῖν οὐλομενοῖς εἰς συμβιβλον τὸ συμβιβλοκάτον
γηναείζεται, ἀλλὰ τοῦτον εἰπεῖσθαι αὐτῶν δύο μορίες,
δῆλος ὡς Διολεικήνες εἰρηνεῖται οὐ κενδεῖς απαντάς.

*venientia. Tunc tam per usum nationem de acci-
denribus, aut omnibus, aut pluribus reddere possumus; tum aliquid etiam de substantia dicere poterimus
optime. I Quare patet eas omnes definitiones asservandi modo, vaneg, dictas & assignatas esse: quibus non
fit, ut accidentia percipiuntur, aut de ipsis coniunctura facilis habeant.*

h *Primum autem]* Posteaquam explicauit ea, quæ tractationem hanc difficultem ostendunt ex iis, quæ communia sunt aliis rebus, quarum naturam definiendo enodare volumus: nunc quæ huic de anima commentatio peculiaitia ex studiis, in medium affectit. Hæc tria potissimum sunt; nimis- rum quæ sit natura animæ: quæ eius partes, vel species: qui affectus & operations.

i. Animal autem universale] Vnam ex questionibus, quae in hac materia difficultatem pariunt, esse inquit, eam, qua queritur, utrum anima genus sit, an species; & cum eius definitio sit tanquam generis, ut animalis: an tanquam speciei infinita. Quia vero dixit animal definiiri; ne quis suspicetur ipsum ponere animal universale separatum, ut Platonicae ideam; remouet eam suspicionem, affirmans animal universale (idem intellige de ceteris naturis communibus) aut nihil esse, si sumatur, ut Platone fngitur, qui volebat eiulmodi universalia cohaerere per se ante omnia singularia: paratum. nihil aut esse quid posterius, id est, collectum ex singularibus, in intellectus beneficio. Alter quoque hunc est. locum interpres enarrant, sed nostra expositio communis est.

k Non solum autem Varia sunt huius loci explanationes. Nobis placet **expositio Simplicii & Philoponi**, aientium, tradi ab Aristotele viam inuestigandi animæ definitionem; nempe ab effectis & accidentibus ipsi animæ propriis. Licet enim sæpenumero à causis ad effecta progrediamur, vt in Mathematicis disciplinis; interdum tamen vice versa ab effectis ad causarum notionem incedi mus, præsertim in Physiologia; habent enim accidentia magnum momentum ad cuiusque rei essentiam indagandam atque inueniendam; quia ex iis, quæ accidenti vniuersique, si in nullam aliam rem cadere possint, vt ex effectis causæ ad æquatis, cum sint quasi expressæ illius similitudines, in quidditatiam causæ notitiam deducimur, qua dere D. Thomas lib. 3. contra Gentes cap. 49.

¹ Quare patet] Quoniam ut ex effectis cognoscimus causas, ita ex causis effecta, & ex substantiis accidentia; colligit eas definitiones, ex quibus non per se cognoscuntur accidentia aut

que potentes sunt, an potius quidam sit actus, non
enim parum interesse videtur. Considerandum est
praterea si partibus sit nec ne; & utrum eiusdem
sit anima specie omnis necne. Et si non sit eiusdem
speciei, virum speciei tantum, an etiam genere dif-
ferat. Nunc enim iij, qui dicunt, atque quaruntiae Text. 7.
anima, de humana tantum querere perscrutari que
videntur. At cavedamus est, ne nos pratereat, ut
etiam una sit eius ratio, ut animalis, an uniuscui
susque sit alia ratio, ut equi, canis, hominis. Dei i Text. 9.
Animal autem uniuersale aut nihil est, aut poste-
rius est: & quidquid eidem aliud communiter pra-
dicatur. Praterea si non plures sit anima, sed par-
tes, utrum manum totam, an partes querere prius
oporteat. Difficile autem est id quoque determi-
nare, quamnam inquam partes a quibus diuersa sint.
Et verum ipsas partes, an ipsarum partium opera-
tiones prius querere perscrutari oportent, seu intel-
ligere an intellectuum, & sentire, an sensituum, &
eodem modo de careris. Quas si operationes sint ex-
quirendae prius, rursus profectio quispian dubitabit,
si opposita prius sint inquirendae; ut sensibile prius
quam sensitivum, & intelligibile, quam intellecti-
vum. k Non solum autem ipsius quid est cognitio Text. 11.
conferre videtur ad perspicendas eorum causas, qua
substantia accidenti, ut in Mathematicis confere
quid est rectum, & quid curvum, vel quid linea,
quid superficies ad cognoscendum quod rectis angulis
triangulis sunt aequales (nam ipsum quid est, omnis
est principium demonstrationis) sed e converso etiam
accidentia magnam afferunt operem ad illud percipi-
endum. Nam cum per imaginationem de acci-

Text.10.

Text II.

Anima definitio ab ipsis effectis colligenda.

**Dialecticum in
terdum idem
quod verisimi-
lo, quodque ex
causis remotis
procedit.**

non habetur facilis conjectura ad ea cognoscenda, dialecticas esse, id est, non veras & proprias, sed verisimiles, & ex causis remotorum tantum, quales sunt illæ, quibus Dialectici in disputationibus saepe utuntur. Ita Græci & Larini interpres hunc locum enarrant. Nam quod Dialecticum interdum sumatur ab Aristotele, constat ex capite 20 & 25. libri 1. Posteriorum, & ex cap. 8. lib. 2. eiusdem operis, & ex cap. 3. lib. 4. Physic. & ex cap. 11. lib. 7. prima Philosophia, & v. lib. 2. de Generatione animalium.

Διπέριαν δὲ ἔχει καὶ τὰ πολὺ τῆς ψυχῆς πότερον εἴσι
πάντα καὶ οὐδὲν οὐχί^{θε}. οὐκέτι τὸ καὶ της ψυχῆς ίδιον
αὐτῆς πούτο γέλασιν μὲν αὐταῖς καίσιν, οὐ φάσιον δέ.
Φάσις ταῦτα γέλων πλείσιαν εἰδόντας σώματι^{θε} πάγχυν.
εἰδέ ποτεν οἷον οργήζεσθαι, θυρρέειν, π.τ. θυεῖν, οὐλως
αὐτὸν θεωρεῖν. μελίστας δὲ τούτους ίδιον τὸ νοεῖν. εἰ δέ εἴτε
καὶ πολὺ φανταστικά περί, ήτοι αὖτε φανταστικά, τούτοις
σύνθετοις αὖτε δύο τοις αὐτοῖς σώματι^{θε} εἶναι. εἰ μὲν εἴτε
ταῦτα τῆς ψυχῆς ὕψην ηπομημέντων ίδιον σύνθετοις
αὐτοῖς χροιεῖσθαι εἴτε ιητερέστερον ίδιον αὐτῆς, τούτην
αὐτὴν χρειάζεται αὖτε καρδιῶντος τοῦ οὐθέτου, ή άλλου, πολ-
λού συμβαίνει, οἷον ἀπταῆς τῆς χαλκῆς σφρύμος
καὶ στρυμών. οὐ μόνοι τοις γένεσται ποντικοὶ χρειάζεν-
ται οὕτω. αὐχένεστον γάρ, εἰσικεί αὖτε παραγόντος πινός
εἶναι. εἰσικεί δὲ τὸ τὸ τῆς ψυχῆς πολὺ πάντα τηνα
μετατονικό^{θε}, θυμός, πρωτεῖς, φέβ^{θε}, ἐλέ^{θε},
θάρσο^{θε}. ἐπιχειρεῖ, ητο τοφιλῶν τη^θ μισεῖν. οὐρα γάρ
ποντούς πάσχει ποτὲ σωματικά μελιστέα δὲ τοι, ποτὲ μόνον
ταῦτα ισχυράντα καὶ στραγγισμένα παραγόντα πινόντα
μηδὲν παραπλεγμένα, ή φοβερά. εἰσικεί τοι δὲ τούτο με-
χρόνιν καὶ αὔξανεν κατιεῖσθαι, ὅταν οργή τοι σημαίνει. καὶ
ταῦτα ἔχει, αἴστερ οὐταν οργήζεται. ἐπιτρέπει τοῦτο μηδὲν
φαιρεῖσθαι μηδενέτερον φοβερόν συμβαίνοντα^{θε} εἰ τούτο
πάλιον γίγνονται τοῖς τοι φοβεράτερα. εἰ δὲ ταῦτα
ἔχει, δηλούν, ὅτι τὰ πολὺ λόγια εἴναι λοιποί εἰσιν.

ώσει ὁριοποιίαι, οὗτον τὸ δέρπαζε, κίνησις περιπολής τούτης σύμφωνα. Η μάρτυρας ή διωργανεως ωστε ταῦτα τούτης της περιπολής της δέδει. Η Διόνυσος την ίδη φυσικόν τὸ δεινότερον τούτην παρουσιάζει, η πάσης, η της τοιωτής.

2120

*ac afficiuntur timore. Quae sita sint, patet affectus rationes esse in
rum tales sunt. Irasci namque motus quidam talis est corporis, au-
stia. Irdcirco naturalis est de unima vel omni, vel tali considerare.*

q Diuerso

*Quæstio de ani-
ma intellectua
independenta
à corpore diffici-
lis, sed utilis
1. Obiectio con-
tra Arist.*

*m Est etiam de affectibus] Q*uestionem mouet, cuius explicatum difficulter esse inquit, sed tamen ad huius operis institutum valde vtilem & opportunum; ex eo enim pendent fundamenta disputationis de animorum immortalitate: videlicet utrum anima intellectiva habeat operationem propriam, & à corpore independenter: si enim habet, vtique extra materiam coherere poterit, proinde immortalis censetur: alioqui vero caduca, & interacioni obnoxia. Siquidem natura nullam formam etiopsam & operationis experientiam mundi vniuersitate esse patitur.

Quidam hunc Aristotelis locum in reprehensionem vocarunt, ac primum id, quod dixit, si anima operationem propriam vendicat, posse eam separari. Nam oculus propriam habet actionem, nempe aëtum videndi, nec tamen ut à corpore separetur fieri potest. Deinde quia modus ille argumentandi, si anima vendicat propriam operationem, potest esse extra corpus; si non vendicat, non potest; vitiosus est, & contra regulas ab ipso Aristotele prescriptas; siquidem ex antecedentis destructione procedit ad tollendum consequens: cum p̄ tuus deberet, sumpto opposito consequentis, tollere, demoliriique antecedens. Priori obiectioni omissis aliorum solutionibus, occurrit hoc loco Simplicius & Philopenus, visionem non esse propriam oculi, quasi à corpore non pendeat: de quo propriæ operationis modo loquitur Aristoteles. Caietanus vero inquit, eam hic tantum censeri propriam actionem, quæ formis per se,

Dilectio L.

m Eſſi etiam de aff. ſtibis anima dubitatio, v. Text. 12.
trum omnes immunes ſunt cum eo, quod habet animam; an ſi & ipſius anima proprius aliquis hoc enim iſum accipere quidem neceſſarium eſt; non tam en acipi facile potest. Atq; plurimi ſunt, quorū ſine corpore nullum aut agere, aut pati videtur, ut iraſci, confidero, cupere, omnino ſentire. Maxime autem ipum intelligere, proprio ſimile eſt. Quod ſi hoc etiam imaginatio ſi quedam, aut ſine imaginatione non ſit, nec illud ſi ſine corporo potest. Si igitur operationum anima, vel offe Text. 13.
tium aliquid quidem proprius ſi ipſius, ſcribo: eſt, ut i-
pſa anima ſeparari. Sin vero nullus ſi eius pro-
prietas, non ſeparabilis eſt: sed & de ipſa perinde atque de re eo, cui multa quidem, ut rectum eſt, competunt veluti puncto pilam anēam tangere, non tamen ipsum, inquam, separantem target; eſt enim inseparabile, quippe cum ſemper aliquo cum cor-
pore ſit. O Videntur autem & onus officia a Text. 14.
nim cum corpore eſt; ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, gaudium, odium denique, atque amor: nam una cum his ipsi in corpore aliquid patitur. Quod quidem ita eſſe ex eo patet: interdum enim non irascuntur, neque lament: etiam ſi ſe rebūlentes iſiſis maniſtare cauſa of-ferant, interdum à paruis quibusdam muentur, atque exiguis ſi feruer, conciliatur que corpus & perindeſe habet, atque cum afficiunt ira. Hoc ma-
gis ex eo patet; quia non nulli nulla re penitus ac-
cidente, qua quidem poffit terrere, nulloque immi-nente periculo, ut qui metuant perturbantur,

Text-15

non autem partibus integrantibus accommodatur Ad posteriorem obiectionem respondent: Com- *Dilatio 2.*
mentator, Aegidius, Thienensis & Apollinaris, illum argumentandi modum recte concludere in
terminis reciprocantibus, cuiusmodi sunt formam habere propriam operationem, & esse à materia
separabilem. Facilior est interpretatio Philoponi, Simplicii, Sancti Thomæ, Caetani & aliorum
auctentium, non argumentari Aristotelem iis verbis, sed simplici tantum assertione affirmare si anima
propria tantum operationem posse à corpore abiungi, alioquin non posse.

n *terinde atque de recto*] Si nulla inquit anima propria est operatio, non est anima separa- *si anima sine*
bilis à corpore: sed quæ illi tribuuntur, sic tribui intelliguntur, ut multa rebus Mathematicis *corpore non ope-*
quasi sciuntur à materia accommodantur, quæ tamen non sunt sine materia. Dicimus enim, *ratur, sine cor-*
verbi causa, rectum tangere sphæram puncto, at tactus non potest à corpore abiungi: sic ergo pote esse nequit.
& de anima dicentes operationes, cum tamen non sint absque corpore, si absque illo agere nihil valet.

o *Videntur autem*] Ostendit iram, cupiditatem, cæterosque eiusmodi affectus, seu passio- *Passiones anima-*
nes, communes esse animæ cum corpore. Omnis, inquit, operatio, ad quam corporis temperamen- *cum corpore*
tum operatur, non solius animæ est, sed etiam corporis; atqui passiones ita se habent; non ergo solius animæ sunt, sed animæ & corpori communes. Assumptionem confirmat: quia quodam vi- *sunt communes.*
demus leui de causa irasci ut cholericos, quibus mox circa cor sanguis effervescit: alios vix ad iram *Qui cito ira-*
commoueri, etiam graui oblata occasione, vt eos, qui phlegmate abundant. Item quodam vel *scuntur.*
minima causa timoris, expaescere, vt melancholicos; alios non item, ut quibus sanguinea complexio est. Hoc autem ex eo pronenit, quia in his actionibus magnum sibi partem vendicat corporis affectio. Quia de re Aristoteles copiose in libro de Physiognomia & 2. de Partibus anima- *Qui tardie.*
lium, cap. 4. Galenus in libro, qui inscribitur; *Quod* mores animi corporis temperamentū sequan- *Qui facile ti-*
tur. Illud tamen certum est, & perspicuum, licet corporum temperaturæ ad eiusmodi affectus inclinent, in cuiusque potestate esse, accedente diuini numinis ope, ducem sequi rationem, & insur- *meant.*
gentes motus ratione cohibere, actotius statum ad virtutem & probos mores componere, ut alibi *Qui difficile.*
ex professio distinximus.

p *Quare definitiones*] Ex superioribus duo. consequentia deducit. Alterum est, affectus animæ 1. *Cōfēctarium.*
cum corpore communes per materiam esse definiendos: sicut enim ex materia habet esse, & eam in tra quid.
suo conceputo includunt, ita per eandem appositi innotescunt. Vnde ira recte definitur ultiōnis, ex 2. *Cōfēctarium.*
illata iniuria appetitio, cum feroce sanguinis in corde Alterum est, Philosophi esse de anima dis-
serere, aut de omni, aut de tali. Adiecit vero, aut de tali, sive, ut quidam interpretantur, propter in-
telligentias, quæ animæ cœlorum dicuntur, quarum consideratio physica metam excedit: vel pro-
pter animam rationalem, cuius contemplatio non ex toto ad Physiologam pertinet, ut fuit à nobis
superius declaratum. Huius secundi consequentia ea ratio est, quia ex modo definiendi cuiusque rei *Ratio proximi*
colligitur ad quam scientiam quæque pertineat; siquidē definitio est principium; & diversitas prin- *confēctarij.*
cipiorum, si ies in diuersitate marginit, cum igitur ea, quæ definiuntur per materiam, spectent ad
Physicum; & forma definiatur per materiam, atque adeo & anima, quæ forma quædam est, conse-
quens fit, ut animæ contemplatio ad Physiologum spectet.

Verba illa, ab ho huius grata, notant causam efficiemt & finalem, poniturque iræ finis pro *Forma & finis*
forma: quia forma plerunque in finem incidit, ideoque infra dicitur ponit forma in definitione do- *sepe coincidunt.*
mus, cum adhiberetur, cuius gratia, id est, finis.

Διάφοροι τε δι' οὐσίαν ὁ φυσικός τε καὶ Διά-
λεξης ἔνεστι: αὐτῶν οἷον δέγμην εἴπερ οὐ μόνον εἰν
αἱ πλυνθῆσσαι, η ποιεῖται ὁ δέ, ξεποιεῖται καὶ καρδιαν
αἵματος, η θερμός, η θεταντεῖ, οὐ μόνον ὅλης δια-
δίδουσιν ὁ ἡ, πεπλεύτη, η τὸ λόγον οὐ μόνον λόγον
ἔχει ποιεῖ περίγραμψον αἰνάγον διεισεργεῖ τὸν ὅλην
ποιεῖ, εἰ ἔστιν ἀστεροίνια, οὐ μόνον τοιεῖται
αὐτὸν ὅπερ πεποιησμένοι καλύπτει φθοράς τοῦ οὐτε-
μάνων, η ὄμβρων, η καυματων οὐτοῦ φυστὸς λίθους, η
ξύλον. ἐπειδὴ δὲ τὰ τοιαῦτα, η εἶδος, οὐνοματην τοῦ
οὐαὶ ὁ φυσικός τάπανος πότερον οὐτοῦ ποιεῖ τὸν ὅλην λόγον διγνόν ή οὐτοῦ πολλόν μόνον η μεταλλοῦ η ἔχει
αἵματος; οὐκέτι δέ, τίς ἐπειτεροῦ; η σῶν εἴπερ η οὐ
τοῦ τοῦ πάθη τῆς ψυχῆς πολλὴν χωρεῖται μόνη η χωρεῖ-
ται, η οὐ φυσικός τοῦτο ἀποτελεῖ οὐτοῦ ποιεῖται σύμμα-
χον, η τοῦ ποιεῖται ψυχῆρα, η πάθη οὐτοῦ δέ
μητρὶ παῖαν, η οὐτοῦ η τοῦ ποιεῖται ψυχῆται, η οὐ

q *Dixer, o autem modo Naturalis & differendi* *Text. 16.*
arts, si unumquodque ipiorum diffinet. Nam alter utram appetitionem esse dicit doloris vicissim
adversario inferendi, aut aliquid tale. Alter sangui-
nus aut calorus eius, qui circa cor est, feroce ebullitionemve. Atq; alter materiam, alter formam
hoc post reddit & rationem. Hac enim est ratio
rei, quam necesse est, si fuerit, in tali materia esse:
sic enim & domus assignari diffinitio solet. Nam
quidam talem eius rationem assignat, esse dicentes
regumentum, quod quidem prohibere, propulsareq;
potest incommunitates eius, quem tam à venis, tam
ab imbris, tum etiam ab astu fieri eveniriq; solent.
Quidam dicit, lapides esse lateres atq; ligna.
At aliis, formam in hisce ponit, horum dicendo
gratia. Quis: guttis istorum est Naturalis? us ne qui
materiam assignat, & rationem ignorat, an is, qui
solam

τύχη, εἰς τέκτων, οὐκ ἵνα τέξεται. τάν δὲ μὴ χρειστῶν μὲν,
οὐδὲ μὴ πειθότε σώματος πάλιν καὶ εἴδει αἴφαστίστεως, οὐ
καθηγουσίκεις, οὐδὲ κεκωνωπιμένα, οὐ πειθότε φιλά-
τοφος· ἀλλ' ἐπανίστεον οὗτον ὁ λόγος. ἐλέγομεν δὲ ὅτι
τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἀχρειστα τῆς φυσικῆς υἱόντας τὸν
ζόναν, οὐδὲ ποιῶν ὑπερβολήν, θυμὸς οὐδὲ φιλότεος, οὐδὲ
ματερὲς γενερητικές ἐπιπέδον.

solum rationem reddit, & materiam ipsam omittit? an potius, qui utramque complectitur? At
illorum uterque quis est? At enim constat neminem esse, qui circa materia verteretur affectus
non separabiles, & ut non separabiles sunt preter ipsum Philosophum Naturalem. Etenim Nati-
ralis circa omnia ea versatur, que talis corporis,
talisque materiei sunt operationes atque effectus:
eis autem ea, que talia non sunt, non Naturalis, sed aliud solet versari. Atque de nonnullis quidem
considerat, si forte fuerit artifex; faber, inquam, vel medicus. 1. De his autem, que separabilia quidem
non sunt, attamen non ut affectus corporis talia, sed abstracione sumuntur, Mathematicus: At ea, que
sunt separata, & ut talia sunt, ipse primus Philosophus contemplatur. Sedeo & redeundura est, unde no
stra destruxit oratio. Dicebamus autem affectus anima esse inseparabiles ab animalium naturali mate-
ria, ut tales sunt; & non ut separatur linea, superficiesque, sic iram & metum & subiecta sibi materia se-
parari.

Text. 17.

Kephæ-
cira autem ea, que talia non sunt, non Naturalis, sed aliud solet versari. Atque de nonnullis quidem
considerat, si forte fuerit artifex; faber, inquam, vel medicus. 1. De his autem, que separabilia quidem
non sunt, attamen non ut affectus corporis talia, sed abstracione sumuntur, Mathematicus: At ea, que
sunt separata, & ut talia sunt, ipse primus Philosophus contemplatur. Sedeo & redeundura est, unde no
stra destruxit oratio. Dicebamus autem affectus anima esse inseparabiles ab animalium naturali mate-
ria, ut tales sunt; & non ut separatur linea, superficiesque, sic iram & metum & subiecta sibi materia se-
parari.

C A P.

Qua ratione de
finire soleat Phy-
siologus.

Non videri Phy-
siologum defini-
re per solam
materiam.

Physiologus de-
finit per mate-
riam, sed non so-
lem.

Dialecticus de-
finit per formæ
frequentius,

qua notior est.

Qua ratione
Mathematicus
definiat

Qua Metaphy-
sica.

q. Diverso autem modo] Digressione quadam non aliena ab instituto distinguit modum de-
finiendi in Physiologia, Medicina, Dialectica, Mathematica & Metaphysica. Physiologia & Me-
dicina eodem pacto definiunt, nisi quod illa totam entis naturalis amplitudinem comprehendit: hæc sola corpora sanitati morbisque obnoxia. Docet ergo Aristoteles Physiologum definire ex
materia: Dialecticum ex forma, ut ire & domus definitiones ostendunt. Verum quod hi artifi-
ces non ita definiunt probabit aliquis in hunc modum: Physiologus non solum materiam conside-
rat, sed etiam formam; imo & in formæ contemplationem maiori studio incubit, cum illa multo
nobilior sit, quam materia: igitur non ex sola materia, sed ex forma etiam definiat. Quin
& ita esse ex toto Physiologiæ discursu liquido constat. Præterea, Dialecticus paratus est ad dispu-
tandum probabiliter de quaenque re, neque eius facultas ad hoc, aut illud definiendi genus con-
trahitur. Non igitur ex sola forma, sed pro re nata, & ut se ratio probabilis obtulerit, ita definiat ex
materia, ex forma, ex utroque, ex omnibus causarum generibus. Ad hæc (quidquid velit The-
misti cap. 9. & Auerroes comm. 17.) dicendum est, non esse mentem Aristotelis Physiologum haud
definiere etiam per formam, cum paulo post doceat eum per materiam formamque definire: id enim
indicant verba illa (an potius qui utraque complectitur) sed tantummodo voluisse discrimen pone-
re inter Physiologum & Dialecticum, quod cum ille per materiam, et si non per eam duntaxat, defi-
niere soleat: hic per formam definit. Verum & hoc non ita est accipendum, quasi Dialecticus non
assumat etiam in definitionibus alia causarum genera, sed quia cum probabilia faciliaque conse-
etur, & forma notior sit quam materia, frequenter per formam definit. Alii volunt, cum Aristote-
les ait Dialecticum per formam definire, nomine formæ significare quæ communia sunt, neque
definitam aliquam materiam respiciunt. Quæ expostio probabilis est: non tamen illa, quam af-
fert M. Albertus tract. i. cap. 7. Apollinaris quæst. 9. Iandunus quæst. 12. Fetrariensis quæst. 5 vide-
licer formæ appellazione intellige hoc loco genus & differentias. Etenim vero definitio, quæ sic
traditur, exæcta est; non autem varia & adumbrata, quæles dixit Aristoteles, esse Dialecticas, quæ
formam continent.

x. De his autem] Mathematicus considerat, quæ sunt in materia subiecta sensibus, non tamen
prout ita existunt: sed abstrahendo illa à tali materia, quam proinde in definitionibus nequaquam
adhibebit. Primus autem Philosophus, quia considerat quæ re ipsa extra materiam sunt, multo mi-
nus eam ad definiendum asciscet. Hæc de definiendi methodo & ratione eo consilio Aristoteles in
hunc locum attulit, ut constet quam viam in quærenda assignandaque ea, quam meditatur, animæ
definitione, sequi debeat.

Qua Medicu-
m
Qua Dialecti-
cum.

Neque Dialec-
tum per solam
formam.

IN RELIQVAM PARTEM HVIVS LIBRI.

N reliquo primi huius libri
progressu more suo recenset
Aristoteles veterum, qui de
anima scriperunt, opinio-
nes, easque prolixa disputa-
tione refellit, priusquam

certi aliquid ex propria sententia statuat. Por-
ro tamox fuit ea de re certamen, ut nullum
diuturnum, neque maius in scholis Philosopho-
rum extitisse videatur. Omista igitur eorum
opinione, qui nihil omnino esse animam, to-
tumq; hoc nomen inane, ac frustra animantes
appellauit.

Animam ni-
esse quidam p-
tarunt.

De anima na-
tura dissidium.

appellari dixerunt, cuius dogmatis mentionem A
res philosopho facit M. Tullius i. Tuscul. quæst. li reliquorum
in Secta de a- philosophorum placita in tres sectas reduci
ma. possunt, vt ex cap. 2. & 5. huius libri, & ex cap. 9.
tertij colligitur. Harum prima animi naturam
ex motu inuestigabat. Secunda, ex cognitione,
propterea quod res animatæ hisce duobus ab
inanimis videntur distinguiri. Tertia, ex ratione
incorporei, quod crederent oportere animam
quidpiam subtile esse, & expers molis, vt sese in
totum corpus infundat, ac per omnes eius par-
tes meet.

Secta. In prima secta numerantur, præter alios Democritus, Pythagoræ, Anaxagoras, Plato, & Alcmæon. Democritus, apud quem nihil est, quod non atomorum turba conficiat, credidit animam esse quid concursum fortuito conflatur ex corpusculis infestilibus, & rotundis; quæ perenni motu agitantur, proindeque apposita esse videntur, ut alias quoque res subinde rapiant, & commoueant. Pythagoræ à Democriti placitis non admodum alieni fuerunt. Ex iis enim alii corpora indiuidua, quæ in aere continua conuersione volvuntur; alii motricem eorum causam, animam arbitrai sunt: Anaxagoras meatus, quæ primo mouit omnia, animam censuit; licet enim animam & mentem differre putarit, utraque tamen, ut eadem natura vivitur. Itaque animam founte, & originem omnis motus pre-dicauit. Plato in Phædro, & 10. lib de legibus animalium definiit id, quod se ipsum mouet, sicut substantiam, quæ ciceret alia, nec aliena vi, sed propria agitaretur. Postremo Alcmæon ex motu, animi vim indagauit, siquidé ideo animam immortalem esse fibi persuasit, quod videret corpora cœlestia, quæ perenni motu circum-aguntur, immortalia esse.

K E Φ. β.

Ad secundam sectam pertinent qui cum nihil, nisi per suum simile, cognosci posse existimarent, & animā cognoscendi principium statuerent, ut de rerum principiis opinabantur, ita de animā natura iudicarunt. Plato igitur p̄t̄ id, quod paulo ante de eius placito asseruimus, quia rerum principia numeros fecit, animam quoq; ex numeris compositam in Timō pronuntiavit; quam compositionem nō physicam, sed symbolicam intelligere oportet, ut suo loco dicimus. Heraclitus vero qui ignem rerum naturalium principium fecit, animam exhalationem calidam esse voluit. Diogenes, & qui ex aere omnia composuere, acrem; Thales humorem, Critias sanguinem, Empedocles harmoniam quandam, & temperaturam elementorum.

Inter Philosophos tertie secesserunt, qui ex incor-
poreo sive tenui, animam naturam scrutati-
sunt, censentur tum ex superioribus non nulli, ut Democritus, & Heraclitus, qui non illam tantum, sed hanc etiam viam secuti sunt. Aliter etiam illam tantum, sed hanc etiam viam secuti sunt. Heraclitus & Democritus, &
re: tum Hippocrates, qui dixit animam esse spiritum tenuem per corpus omne dispersum: Hippocr. & Zeno, qui eam vocavit concretum corpori spiritum; de quibus omnibus late scriptis est. Zeno. M. Tullius i. Tusculanarum quest. Auicenna Tullius. 6. Natur. parte prima cap. secundo. Plutarchus Auicenna. quarto de placitis capite secundo, & tertio. Plutar. Plotinus libro septimo Enneadis quartæ. M. Plotin. crôbius in primo libro de somnio Scipionis. Macrobi. Diuus Nemesius in libro de natura hominis D. Neme. capit. secundo. Theodoretus libro de natu- Theodor. ra hominis. Diuus Gregorius Nyssenus in D. Gre. Nyf. disputatione de anima & resurrectione. Ter- Tertull. tullianus in suo libro de anima. Laetantius in Laetant. libro de opificio Dei, cap. 17. D Iustinus in pa- Iustinus. raeoli. Abulensis paradoxo quinto, capit. 51. Abulen.

C A P V T I I.

Verum enim vero necesse est considerantes de anima, & de his dubitantes ac ambigentes, qua nos oportet procedentes inuenire, atque percipere in medium eorum antiquorum assertarimus opiniones, qui de anima tradidarunt aliquid atque dixerunt, ut ea quidem accipiantur quae bene, iuri dicta; ab his quae in caueamus, quae non bene, restisque dicta fuere. Initium autem inquisitionis hoc erit projecto congruum, si prius posuerimus, quae maxime videntur anima competere res hanc naturam. Animatum itaque duobus his ab inanimato maxime differre videtur, motu ac sensu. A maioribus etiam nostris haec dicere de anima acceptimus. Inquiunt enim nonnulli, animam id esse, quod maxime primoque mouet, atque existimantes fieri non posse, ut id aliud quidquam moveat, quod non moueat, animam unum quideorum esse putarunt, qua motu censentur. Quocirca Democritus ignem atque calorem ipsam censuit esse. Nam cum sint infinita figura ac individua

Γαῖν μὴ γὰρ τὸ πάπλωμα, οὐδὲκ δι' οὐδενός,
Αἴτιος δ' αἴτιος διορ, ἀπό τοι τοῦτον τοῦτον
συρρήγει σοργὴν, νίκης δέ τε νίκητος λυρρῆ.
Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον τὸν τοῦ Τιμαίου Πλάτον τὸν ψυ-
χὸν ἐκ τῶν σωκρατίου ποιεῖ γενικότερον γὰρ ὅμοιό
ὅμοιος τῷ δὲ πεπάντα μετα τούτῳ αρχῆν εἶναι ὅμοιός
ας δέντρος τοῦ Ζεύς τοὺς φιλοσοφίας λεγερώδεις διε-
χειν
quidem universis ijsam conflare censet, tamen
Tantum nam terra lymph

quidem univerſis ipsam conſtarē censet, tamen Terram nam terra, lymphā cogoscimus vandam, Aetheraque aethere, ſane ignis dignoſcitur igne, Sic & amore amor ac trifti discordia lite.

Eodem & Plato modo, animam in Timao ex elementis constare censet. Similiter namque eius quoque sententia cognoscitur simile: & res ipsa ex principijs sunt. Similiter determinatum est ab eodem, & in hisce qua de Philosophia dicuntur, animal quidem ipsum ex ipsius unius idea formare. & ex longitudine prima

corpora rotunda, dicit ignem & animam esse. Hoc dividua corpora familia co-puscunt ipsi esse, quia in altere ferri videntur, in ipsis inquam, radis, qui per se nestram ingreduntur, & rerum elementa genera-
rum, feminisq; totius esse natura dixit. Eademq; Leu-
cippus ille censem. Horum igitur corporum ea, que sunt rotunda ignem ac animam asserunt esse, propterea quod maxime omnium figura tales totum corpus in-
gressi, penetrareq; possunt, atque catena mouere, cum moueantur & ipsa, arbitrantur enim animam id esse,
quod motum animalib; præbet. Quapropter & respi- Text.21.
rationem uenit rationem atq; causam esse putant.
Nam eo quod continet & trahente corpora comprimē-
teve, ac ex irudent figuræ eius, que præbet animalib;
motum, quia nec ipsa unquam quietescunt, succursum,
auxiliumq; respirationis fieri docunt, ingredientib; alijs
figuris similitibus, que quidem egressi prohibent ipsas, que
animalibus insunt id repellendo quod contrahit, atq;
permittit, et consiq; vivere animalia quoq; id facere
possunt. Vixit autem & id, quod à nonnullis Pythagoriis Text.22.
dicitur eandem habere, intentiam. Quidam enim ipsorum ea corpulentia, que agitantur in aere,
quidam id quod illa mouet ac agitat, animam esse di-
xerunt, propriea quod continue moueri videntur,
etiam sinuulus ventus penitus afflet. Eodem feruntur ijs,
qui dicunt animam id esse, quoq; se ipsum agitas motu.
Etenim mones ijs motu videtur pulsus maxime pro-
prium esse animæ, & alia que & valuersa per animam,
hanc autem & ipsam moueri. Quia nihil videbat mo-
uere, quo non mouetur & ipsius. Similiter & Ana Text.23.
xagoras id, quid mouet, animam ijs dicit, & si quis
alius censui universum, mentem mouisse, non tamen
perinde penitus atq; Democratus Is enim animam &
intellectum simpliiter idem esse putauit. Eodem id,
quod videtur, verū esse dicebat. Quocirca recte dixi-
se inquit Homerum. Hectora iacere alia furentem.

Non igitur ut potentia quadrupliciter dividatur, sed
mentis, ac intellectus, se et idem esse animam dicit &
intellectum. Anaxagoras autem minus de ipsis expla- Text.24.
nat, mul is enim in toto, bonum q; mentem causam
esse dicit, alibi autem animam ipsam mente esse asse-
rit. Nam animalibus uniuscūs tam paruis quam ma-
gnis tam præstabilibus, quam minus etiam præstabi-
libus mentem inesse dicunt. At ea mens tamen & intel-
lectus, cui prudenter tribuitur, non uniuersi simili-
ter animalibus, quin etiam neque cunctis hominibus
inesse uidetur. Omnes igitur iij, qui a. animantis Text.25
res pexere motum, maxime motuum, animam esse
putarunt. At qui cognitionem animaduenterunt
ipsius, ac sensum, quibus res cognoscit & sentit, ij di-
cunt animam ipsam principia rerum esse. At qui plura
principia faciunt hac ipsa, qui vero unum id ipsum
animam esse centent. Empedocles enim ex clementie
causa animam absolutam. Dicit enim.

quidem universis ipsam constare censet, tamen & unumquodq; iorum antedictum efficitur.
Terram nam terra, lympha cogoscimus vndam:
Ætheraque æthere, sicut & ignis dignoscitur igne,
Si & amore amor ac tristis discordia lite.

Eodem & Plato modo, animam in Timao ex elementis constare censet. Similiter namque eius quoque sententia cognoscitur simile: & res ipsa ex principijs sunt. Similiter determinatum est ab eodem, & in hisce qua de Philosophia dicuntur, animal quidem ipsum ex ipsius unius idea formare. & ex longitudine prima

prima & latitudine profunditate ut constare, catena Text.27.
vero, simili modo Insuper & alio pacto intellectum
quidem esse unū ipsum, ipsa vero duo, scientiam. Est
enim ipsa tātum ad unum processio. Superficieis pate-
re numerum, opinionem: solidi sensum, nam numeri
quidem, forma ipse & principia dicebantur sunt au-
tem ex elementis. Res vero partim intellectu, partim
scientia, partim opinione, partim sensu dijudicantur
ac discernuntur, atque hi numeri firmae sunt rerum.
Cum autem anima motiuū & cognituum sit, quidā Text.28.
utrumq; complexi sunt, at q; animam numerum esse
se ipsum mouentem offruerunt. Omnes tamen de prin-
cijs que & quotsunt, intersese dissentire videntur.
Atq; maxime quidem ijs, qui corporea putant esse, ab
his dīscerunt, qui incorporea ponunt, minus autem
ab his, qui composuerunt, & ex virisq; principiis re-
rum assignauerunt. Dissentient etiam & de multi- Text.29.
cudine eorundem, quidam enim unum, quidam plura
principia dicunt esse. At q; ut de principijs senserūt, sic
de anima etiam determinauerunt. Non enim abest à
ratione in primorum natura mouendi causam collo-
care. Quapropter, ignis quibusdā esse videtur, si enim
subtilissimā est partium & longe magis, quam ele-
menta catena incorporeus, mouetur insuper & catena
primo mouet. Democritus autem & subtillus dixit Text.30.
cum assignauit, cur est istorum virumq; dixit enim,
animā quidem mentemq; idem esse. Hoc autē ex ipso
primis atque in diuisibilibus corporibus esse. Atque ob
partium quidem subtilitatem mouere, ob figuram ve-
ro moueri. Figuram autem omnium mobilissimam
figuram rotundam. Sserit, talcmq; esse intellectum, &
ignem. At Anaxagoras videtur quidē aliud animā, Text.31.
aliud intellectum mentem ve dicere, quemadmodum
& ante ad ximw, viimur tamen virisq; perinde atq;
una natura. Verā mentem principiū maxime omnū
ponit. Solam harāq; rerum opnium ipsam, simplicem
& non mistam & param esse, yinceramq; dixit. Atq;
eodem principio hec virasq; tribuit, cognitionē, iugis,
& motum, dicens uniuersum mētem mouisse. Thales Text.32.
etiam videtur ex hisce, que traxit memoria, sunt
motiuū quoddam animā ipsam esse putasse. Siquidem
dixit Magne habere animā: qua mouet, trahitq;
firum Diogenes autem sicut & alij quidā aerem i-
psam censuit esse, hanc subtilissimam substantierur q;
primū putans. Idcirco cognoscere, atq; mouere, ani-
mam dixi, hoc quidem cognoscere. quo primum est &
ex hoc ipso. aetera constant: hoc autem esse motiuū, q; o-
sabellissimum est. Hec autius quoq; principium ait
animā esse, quippe ea exhalationē est, ex qua ater
sicit constare: & maxime incorporam est: & imper-
fere dicunt, atque id quod mouetur eo quo motuere
tur cognoscere possit. Moueri autem res ueritas: & se
& alij complurū arbitrabantur. Simili modo & Al-
cmaon de anima suā assū videtur. Dicit enim immor-
talem esse, ex eo q; u. simi is nūs immortibus est.

permouetur. Mouentur enim & res omnes diuine continuo: semper: latet inquit, Sol. Stelle, in tumque celum. Quidam & magis impiorum, animam aquam esse dixerunt, ut Hippocrates qui quidem ad hanc sententiam ratione feminis vocetur. Secundus, quia omnium inter humandum est: eum rardavit eos, qui sanguinem animam esse afferunt: quia fenes sanguis non est. Hoc autem pri-

πάστων ὑγρέων καὶ γῆ ἐλέγχου τὰς ἀμφες φάσκοις τῶν ψυχῶν, ὅτι ἡ γεννὴ ἡχὸς αἴσιος ζωτίων οὐ ἔσται τὰς πρώτων ψυχῶν. ἕπετο δὲ αἴσιος, καθότι Κερτίας, τὸ αἰδητικόν τῆς ψυχῆς σύκνομπον γένος λαμβάνεται· τοῦτο δὲ παράρχει. Άριστος τὸν τε αἴσιον φύσιν πάστην γῆ τὰς τοιχέας κατέπλε εἴληφε, ταῖς τοις γῆς ζωτίων δὲ ἀδειαῖς διπόπειστην, ταῖς δὲ εἴλησιν εἴρηται εἰς πάστην εἶναι τὰς τοιχέας, οὐ ταῖς τοις. οὐδέ ζονται τὰς τοις τὰς ψυχές τριπλασίαν, οὐ εἰπεῖν, κινήσι, αὐτοῦ δέ, τῷ αὐτούργῳ. ποταπὸν δὲ ἐκεῖνον αἰσθάνεται τὰς τοις δέρχεις. διὸ καὶ οἱ τοῦ πατέρου τοιχέας αἰδητοὶ αἰτεῖν, οὐ τοιχέας, οὐ τοῦ πατέρου τοιχέας ποιῆσαι, λέγοντες παραπλησίαν αἰδητοῖς, ταῖς δὲ ένος Φασὶ γῆ μηδέποτι καὶ τὸ θύμιον τῷ ὄμοισί. Ιππότης δὲ ηγετὴ τῆς ψυχῆς πάντα τοιχέας, σωτιστῶν αὐτὸν εἰς πατέρα τῶν δέρχων. ὅστις ρῦνοι οὐδὲ μίαν δινὰ λέγεταιν αἴτιος, καὶ τοιχέας εἰναι, καὶ τὸν ψυχὴν εἰνέθεταιν, εἰσονταῦρος, δὲ αἴσεοι δὲ πλεῖστοι λέγοντες τοις αἵρεσις, καὶ τὸν ψυχὴν πλείστων λέγουσιν. Αναγκήσεος δὲ μερικοῦ ἀπάρτητον, εἴναι τὸν νοῦν, καὶ κινήσιν ὃντεν εἴλει τὸν ἀπλανόν. ποταπὸν δὲ ἀντί, τὸς γνωστέον, καὶ άριστον αἴτιον, οὐτε εἰκόναν ἔργου, οὐτε εἰκόναν εἰρημένων συμφαντεῖσιν. ὅστις δὲ εἰκαστός ποιεῖται εἰς τοὺς δέρχεις, καὶ τὸν ψυχὴν εἰς τὰς εἰκαστάς ποιεῖται, διότε τοῦν εἰκαστάν, εἰσον θερμόν, ηγετὴν αἴτιον, καὶ τὸν ψυχὴν ὄμοιά εἰναι τοῖς τοιχέασιν. οὐ πήσαστιν δίδυκας τοῖς ἐνέργεισιν αἰκνεῖσθαι, οὐ μὴ τὸ θερμόν λέγοντες, ὅπις άριστος τὸ γένος ὀνόμασται οἱ δὲ τὸ ψυχέον άριστον αἴτιον ποιεῖται τοῖς κατέψυχοι καθαίσας ψυχὴν πάντας τὸν οὐρανὸν αἴτιον τοῦ ψυχῆς, οὐ δὲ αἵρεσις λέγεται τὸν τοῦ πατέρου αἴτιον τοῦ ψυχῆς, οὐ δὲ αἵρεσις λέγεται τὸν τοῦ πατέρου αἴτιον. *Nam igitur, qui calidum esse dicunt inde inquirunt ipsum frigidum esse censem, animam inde nuncupant obligari sunt, que se anima tradita sunt à maioribus dixerunt.*

КЕФ. Г.

Επισκοπέων δὲ περὶ τούτων μόρῳ τοῖς κινήσεσι· ἵστως γὰρ καὶ μόρον ψυχῆς εἰς τὸ τέλον ἔστιν αὐτῆς ζε-
ατίαν ἔνει, οἷς φασίν. οἱ λέγοντες εἶναι τὸν ψυ-
χὴν τὸ κινέντα αὐτὸν, ή διαμέριμνον κινεῖν, ἀλλ' ἐν
τῷ ἀδιαίσθατον, τὸ ἴσταρχον αὐτὸν κινεῖν. ὅπις μόρος
οὐδὲ τοῦ αἰνιγχίου τὸ κινέντον εἴπειν εἰδέσθαι, περί-
περον εἴρηται. Διχός ἐστιν οὐράρθρος τωντός ἢ γαρ-
κεώτερον, ή καθ' αὐτόν καθ' επερον δὲ λέγεται· μη,
οὐκοκινέται τῷ σύκοντι μέρῳ εἴναι, οὐν πλαϊτρες. οὐ
διδούμενοι· κινήσται τῷ στολίῳ τῷ μόρῳ γὰρ καθ' αὐτὸν
κινέται, οἱ δὲ τῷ σὺν οὐράρθρῳ εἴναι. Μήλον δὲ ἐπὶ
τοῦ μορέλιν εἰκεία μόρῳ γέρει κινήσει, ποδὸν δύσις·
κατῆγε καὶ αὐθόρρυθμος ἔχει τούτον τὸν γέροντα· τούτο
διχός· οὐδὲ λεγεύμενός τοις κινεῖσθαι, νινθὲ εἰ-
πικοπεύμενος θεῖ τὸ ψυχὴν, εἰ καθ' αὐτὸν κινέται, κακὸς
μετέρις κινήσεως. Πειστέων δὲ κινήσεων βόστον, Φορέσι,
οὐκοκινέσως, Φίλοσοφος, αὐξήσοντος. ή μέτι τέταυτο κινούσ-
αν, ή πλέοντος πολύτος εἰς τὸ κινεῖται μέρον τοῦ στεμβίση-
κος, Φύσις ἡ τούτοις κινητοῖς αὐτῇ, εἰς τέτο, καὶ τό-

三〇

sit. Cum igitur quatuor sint motus, latio, alteratio, accretio, atq; d. cretio, aut istorum uno, aut pluribus, aut omnibus, ut pacet monebitur. Quod si non per accidentem monetur: natura sane motus inter ipsi. At sic hoc

set: locus etiam eidem idem cōperet. Omnes enim iama dicti motus in loco sunt. Quod si substantia sit anima se ipsam motu ciere, non per accidens inerit ipsi motus, ut inest albedini aut tricubito. Mouentur enim & ipsa, verum per accidens. Quippe cum corpus id mouetur, cuius tales infun. Quapropter & locus nullus ipsorum est, at erit anima sine controversia locus, si Text. 40. natura motus particeps est. Praterea si natura mouet, vi quoque moueri potest: & si vi mouetur & natura moueri potest. Eodem modo, de quiete quoque dicere possumus. In hec enim naturae res quietescere sollet, in quod suapte natura mouetur. In hoc pari modo ut plane quietescit, in quod vi pulsata mouetur. At qui motus erunt anima violenti quietesue, neq; si fingere volumus assignare facile possumus. At vero si sursum movebitur, ignis erit, deorsum, terra. Hisce namque corporibus, hi motus competunt. Eadem est & de mediis corporibus ratio. Praterea cum videatur anima corporis moueri, rationi consentaneum est ijs motibus ipsum mouere, quibus & ipsa mouetur. Quod si id sit, conuertendo vere quoque dicere possumus. eo ipsam motu cieri, quo mouetur & corpus. At latione corpus mouetur. Quare mutabiliter & anima perire de atque corpus, & aut tota aut partib. locum mutabit. Quod si id fieri potest: fieri que potest, ut egressa, rursus corpus ingrediatur. Ex quo fieri, & animalium ea, quae mortem obierunt, resurgent. At enim motus per accidentes ab alio quoque mouebitur. Animal enim vi pelli potest. Non autem oportet cuius in substantia inest, à se ipso moseri: id ab alio motu cieri, nisi per accidens, quemadmodum neq; quod per se, vel propter se bonum est, id per aliud, oportet aut gratia cuiuspiam esse. Animam autem si mouetur a sensibilibus maxime quietipiam dicit moueri. At vero si moueri se ipsam anima & ipsa quoque mouetur. Quare cum omni motu existens atque remotio sit eius quod motu cietur ea ratione qua motum subit, anima nimisrum ex substantia dimouetur & exit, nisi, & ipsam per accidens moueat, at motus, ut inquit, substantia est ipsius per se. Quidam Text. 41. autem asserunt animam id corpus in quo est eodem mouere modo, quo & ipsa mouetur. ut Democritus, qui quidem perinde atq; Philippus Comicus dicit. Ille namque De- dum ait, lignea Venerem confecisse, que motu mouebatur argenti viui, quod in illa infudiit. Et Democritus parim modo pilas indivisiibiles secum trahere corpus totum, atq; mouere dicit, ex eo quia nunquam ipsa quietiscit suapte natura, de sinuq; moueri. Nos autem ipsum interrogabimus, si quietum etiam id ipsum faciat unquam. Atq; quoniam pacto quietum facit, difficile est dictu; vel potius dici non potest. Omnino autem anima non sic mouere videretur animal, ut inquirunt ipsi, sed electione quadam intellectu; nuncve. Eodem autem modo Timaeus etiam animam corpus mouere dicit. Mouere enim ipsam ex eo cōficit atq; assert corpus, quia mouetur: propterea quod ad ijs cōnexa est. Ise enim dicit ex elementis ea cōstituitur, numerisq; distinctam solum, ut inservientiis atq; concentris habeat sensum, & ut uniuersum firatur conuenientia latiorib. recti- um in duos diuisisset circulos, duobus in punctis con- sones ipsius cœli motiones sunt anima, quibus ipsa

καὶ οὐδὲ πεῖται ἐν αὐτῷ, οὐ καλῶς τὸ λέγει, τὸν ψυχὴν μέρεβοτε ἔνικόν τὸν γὰρ θεωτὸν μῆλον ὅπερι εἰσίτω εἴναι βέλετο, οἷον ποτὲ ἐν τῷ κράτερδόθεον· εἰ γὰρ δύο τοῦτα γε ἡ αἵδητηκή, οὐδὲ οἷον ἡ ἐπιθυμητική. τούταν γὰρ ἡ κίνησις, οὐ κυκλοφορία ἡ ἐν τοῖς ἀερικαὶ σπειρήσ, ἀπόστρατη καὶ ἡ νάρκης, τὸν κόμβον γενετῆτα δὲ τῷ ἑφέζῃ ἐν, ὡς αἱρέμός, ἀλλὰ τὸν αἰσθήσην τοῦ μέρεβοτε. διότι δὲ τοῖς τοῖς σπειρήσ, ἀλλὰ τοῖς ἀμερήσ, ἡ ἐξ αἱρέσθων ποιούσης ποιεῖται τοῖς γὰρ δὲ τοῖς μέρεβοτε, πολλάκις ἡ μάτηράκης νοῦσον τὸν αὐτόν. φύεται δὲ καὶ ἡ ἀπαγγεῖλαρμον. εἰ γάρ τοι θέρην ὀτανοῦ τῷ μερέλῳ, πόλεικαν πινεῖσθαι, καὶ καὶ λασμένεβοτε ἔχει; εἰ δὲ τὸν αὐγακάπονον νοῦσον τὸν λακαλίνηγεντα, τίς τοις ἡ τοῖς μορείνις θέρης; ταῦτα δὲ τοῖς νοῦσοι τοῖς μερερέσι ἀμερεῖ, καὶ τὸ ἀμερέσ μερεστόν; αἰλαγκάπονον γάρ τὸν νεύνενον τὸν κύκλον τέτον τὸν μὲρον γὰρ πινεῖσθαι τὸν κίνητος, νόητος κύκλον γέ τοισθορεῖ. εἰ εὖη ἡ νόητος τοῖς φορέσαι τοῖς αὐτοῖς εἴποντα κίνεισθαι, τὸν καὶ λασμένεβοτε ἔχει; εἰ δὲ τὸν αὐγακάπονον νοῦσον τὸν λακαλίνηγεντα, τίς τοις ἡ τοῖς μορείνις θέρης; ταῦτα δὲ τοῖς νοῦσοι τοῖς μερερέσι ἀμερεῖ, καὶ τὸ ἀμερέσ μερεστόν;

do mouetur, nec etiam cor ius, sed anima corpori potius causa est motionis. At vero nō quia dicitur ita melius esse: Et tamen oportebat ideo Deum animam in orbe versari facere: quia melius est ipsi moueri quam stare, Et hoc pacto moueri quam ab eo modo. Verum enim cum huius mouendi consideratio magis alijs a commode- sur sermonibus, eam nunc omittamus. Illud autem absur dum eueniire videtur: iam huic sententie, quae etiam compluribus aliis, quae dicuntur de anima. Etenim coiungunt quidem animam cum corpore, ponuntq; ipsam in ea-

mouetur. Primum igitur non recte dicitur animam magnitudinem esse. Nam animam universi tales im- pse vult esse qualis est ea, que mens & intellectus vo- catur, non qualis est sensitiva, nec qualis est ea, qua est principium cupiendi, quippe cum harum motus non sit, ut patet, conuersio. Intellectus autem unus est & continuus perinde ac intellectio. Intellectio vero est Text. 47. ipsum intellectus conceptus. Sed hic, numerum unum hoc sunt quod aliquid deinceps post alium est, uti nu- merus, sed non uti magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto continuus est, sed aut partibus penitus vacat, aut non est ut magnitudo continuus. Atque si magnitudo sit, quoniam pacto quacumque suarum intelliget partium sive illa sint magnitudines, sive etiam puncta, si hic quoque partes appellare oporteat? Nam si puncto, puncta vero sunt infinita: nunquam pertransibit, ut patet: Sin magnitudine sapiens vel infinites idem intelliget. At uidetur & semel intelligere posse. Quod si est quavis partium tangere, quid oportet aut orbe versari, aut orbe magnitudinem ipsum habere? Quod si necesse est ipsum intelligere to- to tangentem circulo, quis est ipsum partium ta- gus? Praterea quoniam pacto vel immobile partibili parti- bus, vel immobile partibili ipse intelligere? Necesse est autem intellectum esse circulum huc. Intellectus namque motus, intellectio est: circulus vero, conuersio. Si igitur intellectio conuersio est, & circulus est intellectus profectio erit, cuius talis conuersio intellectio est. Aliquid praterea semper intelligere, oportet enim ipsum aliquid intelligere semper. Quia pecunia conuersio sit perennis atque perpetua. At constat intellectio rationum re- rum earum, quae cadunt sub actionem, terminos esse ac fines, omnes enim alienius sunt gratia Contemplati- onis quoq; rationibus identidem terminantur, & ra- tionum aliam definitionem, aliam demonstrationem esse patet. Demonstrationes autem & ex principio sunt & sicutem habent quoddammodo ratiocinationem aut conclusionem. Quod si non terminatur, ac saltem nō ad principium redeunt, sed medium extremumq; semper sumentes recte proficiuntur. At conuersio rursus ut patet, ad principium redit atque reflectitur. Diffinitio- nes etiam finita sunt atque terminata. Praterea si sapientia eadem conuersio sit, idem sapientia intelligere oportebit. Praterea intellectio quieti magis & statui, quam mo- riū similis esse videtur. Eodem modo & ipsa etiam ra- tiocinatio. At qui neq; beatum id est, quod non est fa- cile, sed violentum omnem, ut patet. Quod si motus non sit ipsum substantia, prae naturam sane mouebitur. Laboriosum est etiam coniunctum esse cum corpore, neq; ab aliis ab eo posse & in super maximo refugendum. Quippe cum me ius sit in illis. Huius nō esse cum corpori quia modum & iustitiae & compluris place con- sentiunt. Causa praterea quia celum conuertitur, non videtur ex dictis illis emergere. Neque in anima sub- stantia causat sit conuersione, sed per accidens hoc mo-

Text. 48. Text. 49. Text. 50. Text. 51.

pitur anima? Ex his igitur quae dicta sunt, patet animam nec harmoniam esse posse, nec orbe versari, per accidens tamen (ut diximus) moueri potest, & se ipsam mouere. Mouetur namque corpus, in quo est, mouetur autem ut patet ab anima, alio modo fieri nequit, ut ipsa moveatur motu ad locum accommodato. At enim rectius de hac ipsa quipia ad talia respiciens dubitabit, putabitque ipsam moueri. Dolere namque dicimus animam, gaudere, confidere, timere, insuper irasci, sentire, ratiocinari, qua quidem omnia motus esse videntur. Quapropter ipsam quipiam existimat moueri. Verum, id non necessarium est. Nam et si quaque maxime dolore vel gaudere, vel ratiocinari motus sunt, vel potius moueri, tam ipsum moueri ab anima est. Irasci namque aut timere, est hoc modo mouericor. Ratiocinari autem, aut tale forsitan est, aut etiam aliud. Atque quadam ipsis sunt, cum aliqua latrone mouentur, quadam cum aliqua alterantur. Quisnam vero sint illa, & quomodo sicut: alia ratio est. Dicere autem animam irasci vel timere: simile est atque si quipia animam texere dicatur, vel adipiscere. Nam melius est fortasse dicere, non animam, sed hominem anima misereri, vel dicere, vel ratiocinari, atque non quia motus in illa sit: sed quia non nunquam quidem usque ad illam, non nunquam vero ab illa, veluti sensus quidem ex hisce, recordatio autem ab illa ad eos motus vel status, qui sunt in ipsis sensuum instru- mētis. Intellectus autem aduenire videatur & substantia quadam esse, ac non corrupti. Nam ab ea maxime, que in senectute sibi obfuscatione, corrumperetur, nesci autem perinde fit, atque in sensuum instrumentis. Etenim si senex tales acciperet oculum, videret sicvis & iuvenis. Quare senectus non est, quia anima quicquid est passa sed quia id, in quo est, aliquid passum est, quemadmodum in ebris et morbis fieri solet. Et ipsam igitur intelligere ac contemplari: marcescit, quis aliud quodam intus corruptitur. Ipsam autem passione vacat. Ratiocinari vero etiam, aut odisse non sunt illius affectus, sed huiuscemodum habet illud, ea ratione qua illud habet. Quapropter, & hoc corrupto, nec recordatur, nec amat. Non enim erat illius, sed ipsius omnino, quod quidem perire. Intellectus autem diuinus quid est fortasse, passioneque vacat. Esse igitur impossibile moueri animam, per spiculam ex aliis equali. Quod si omnino non mouicietur, patet necesse ipsam mouiceri. Atque numerum animam esse dicere se ipsum motu: ientem: multo longius quam ea, que dicta sunt, a ratione distare videtur. Nam ies, quid id assentunt, ea primum impossibilita, qua emergunt ex motu, deinde propria quadam ex eo quia dicunt ipsam numerum esse, eveniunt. Quoniamque modo unitatem moueri intelligere oportet, & a quo, & quoniam pacto, cum imparabilis sit, & nullum habeat differentiam? Si enim motiva sit atque mobilis, diuersam esse oportet. Praterea cum linea quidem motione suae efficiente facere dicatur, punctum autem lineam: unitatē etiam motus erit continuū linea. Punctū enim unitas est positionē habēs. Atque numerus anima, ita sicut ubi est, positionemque habet. Praterea si quis a numero numerū, vel unitatem absulebit, alius relinquitur numerus. At qui plantam multagessentur habere. Atque nihil referre videbitur, unitates

λέγειν, οὐ σωμάτια σημειώνει τοῦ σώματος Διηγματικότητα σφραγίσαι, έπειτα γένοντα συγμάτια, μέσουν δὲ φύσης τὸ ποστόν, ἔτσι καὶ τοῦ πεπονιών τὸ καρπόν, τὸ καὶ κινέθρων, ὥστε τοῦ πεπονιών εἰς τὸ γῆρακ τὸ μετάθυμα φέρειν τὴν σημειώτητην, τέτοιο συμβαίνει τὸ λεπτόν, ἀλλὰ ἐπὶ ποστοῦ διὸ αἰνάγκησον ἐναῦτη ποτὲ κινήσαντας μεράδας· εἰ δὲ τοῦ τετρακινοῦ, οὐ ψυχή, οὐ δὲ τῷ δρόῳ μελανοῦ τοῦ τετρακινοῦ θερμοῦ, οὐ ψυχή, ἀλλὰ τὸ ποστόν μέρον. Συνέβηται δέ τοις μεράδαις πάνταις εἶναι, δεῖ γάρ τοι τέλερον αὐτῶν ἀλεφοφορεῖν ταῖς τάλαις· στηγμῆς οὐ μηραδικῆς τίς αὐτὸν ἀλεφοφορεῖ, τοις δέ στηγμαῖς μὲν οὐδὲ εἰσὶν ἑπτεραὶ αἱ τοῦ στηγμοῦ μεράδες, οὐ στηγμαῖς, εἰς τοῦ αὐτοῦ ἑστοτειαί μεράδες καθῆσαι, γράψουσαι στηγμῆς. καὶ τοις καλωνεῖς εἰς τοῦ αὐτοῦ εἴναι, εἰ διὸ οὐδὲ τοῖς στηγματά την ποιεῖται στηγμαῖς εἰσὶν οἱ αριθμοὶ τῆς ψυχῆς, οὐδὲ οὐδὲ τοῖς στηγματά την ποιεῖται στηγμαῖς εἰσὶν οἱ μέρες τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τοῖς πάντας ψυχῆς ἔχοντα πόσιματα, στηγμαῖς μὲν ἀπόποισιν εἶναι καὶ ἀπότροποι· ἔπειτα δὲ στηγμαῖς οὐδὲ τοῖς πεπονιών εἶναι καὶ ἀπότροποι· τοῖς πεπονιών την ποιεῖται στηγμαῖς.

*merus anima, vel si numerus, qui ex punctis constat, quae sunt in corpore sit ipsa anima, cur non omnia corpora animam habent? nam in cunctis punctis esse videntur, & etiam infinita. Insuper quis fieri potest, ut separen-
tur, ac absoluantur a corporibus ipsa puncta? Siquidem linea non dividuntur in puncta.*

*dicantur, an corpuscula parua. Etenim si puncta
sunt ex Democriti pilulis, modo maneat quantitas,
erit in ipsis aliud quidem quod mouet, aliud autem
quod mouetur. scis in magnitudine. non enim quia
magnitudine differunt, aut paruitate, id quoddictum
est, accedit; sed quia subeunt quantitatem. Quocirca
necessa est aliquid esse, quod ipsas unitates moue-
bit: quod si id, quod in animali mouet anima est. **Tex. 70.**
& id, quod in numero mouet: anima est. Quare
anima non est id, quod mouet atque mouetur; sed id,
quod mouet duntaxat. At vero qui fieri potest, ut
hoc unitas sit? oportet enim ipsum ad ceteras ali-
quam differentiam esse, at unici puncti, quanam
preter positionem esse differentia potest? si igitur
unitates punctatae, qua sunt in corpore, diuersas sunt
ab unitatibus anime ac que punctis: erunt ipse uni-
tates in eodem profecto loco. Punctum enim anima
locum occupava puncti corporis. Atqui quid obsta-
bit ac prohibebit, ut si duos puncta sunt simul in eo.
Tex. 71.
dein loco, & plura sint duobus ac infinita. Quorum
enim locus indivisibilis est, & ipsa indivisibilia sunt:
Si vero ea puncta, qui sunt in corpore sunt ipse nu-
sunt in corpore si ipsa anima, cur non omnia corpora
& etiam infinita. Insuper quis fieri potest, ut separa-
linea non disiunduntur in puncta.*

K E Φ. E.

CAPVT V.

FIT autem, ut diximus, ut partim idem iij- Text.72
cant, quod illi, qui corpus quoddam subtilium
partium animam esse dixerunt, partim proprium
ipsoz comitetur absurdum, corporis ab anima perinde
moueri, atq; Democritus asserebat. Nam cum anima
sit in omni corpore sentiente, necesse est in eodem duo
corpora esse si anima corporis aliquod esse ponatur. Et
horum etiam sententia, qui animam numerum esse
consent, fit ut in uno punto multa sint puncta, aut
omne corpus habeat animam, si non numerus quis-
quam aliud atq; diversum à punctis ipsius corporis su-
perseniat. Fit etiam, ut animal à numero perinde mo-
ueatur, atque Dinostratum diximus id ipsum
moueri censere. Quid enim interest, parva pila di- Text.73
cantur, an unitates magna, vel unitates omnino
qua agitantur motu? viro que namque modo necesse
est ipsas ex eo mouere animal, quia ipsa motu carentur.
Hū igitur qui motus ac numerum in assignanda Text.74
anima coniuxerunt, hac dicta sunt absurdaz, &
alia huicmodi multa cœnunt: est enim impossibile
non solum definitionem anima talem esse, sed etiam
accidens. Quod quidem patet, si quis ex hac ra-
tione operationes, atque affectus anima conabitur
assignare: cogitationes, inquam, sensus, voluptates,
dolores, & cetera istiusmodi. Nam, ut prius dixi- Text.75
mus, neque vaticinari ex ijs facile possumus. Tri-

⁷⁸ bus autem traditis modū, quibus antiqui diffinirent
an'iam, ducis iam reprobavit, & quas habet utraque sententia dubitantes contrariaitate que pene
diximus; & ea inquam, qua maxime motuum ipsum esse ex eorum, quia se ipsum mouet, & ea qua
corpus ipsam subtilissimarum partium, aut magis quam cetera incorporum esse cenit. Restat igitur ter-
tius modus, at quo sententia, qua ipsam assertur ex elementis constare, quam quidem dicimus consideremus

έχει, διότι λαλήθαμε χρέον. λέπτως γέπισκηψας,
πώς λέγεται τὸ επ τῶν τοιχίων αὐτῶν ἔνας. λέγεται
μὲν γάρ εἰς αὐδῆται περ τῶν οντων, Εἶχασσον γνωστοῖς.
αἰνιγμάτοις ή συρεβαῖνειν πολλὰ καὶ ὀδυσσάται τῷ λέ-
γον πήνεται γάρ γνωστοῖς τῷ ὄργαστῷ ὑμένοις ὡς τοῦ
αἵ τε τῶν θυντῶν τὰ πάνγκρατα πήνεταις. τούτοις ἐστὶ δὲ
μέρα παῖδες, πολλὰ καὶ ἔπειτα. μεγάλον διέτους αὐτού-
ς τὸν δρόσον μὲν, τὰ εἰς τούς, ἵστον μὲν εἴσιν
ἔπειτα τέτταν, ἵστον μετάποτες τῶν θυντῶν, καὶ αὐτὸν
νεαλός, πάλαι τὸ σύνολον τοῦ γνωστοῦ, οὐδὲ σύντονος
αὖτον, ηὐθὺν παρ Θεῷ, οὐ περί, ηὐτός. ὁρμοῖς δὲ καὶ
επονή, "λαβε, ταῦτα σωθέσσαν·" γάρ ὅποιςσιν ἔργον ταῦ-
τα τοιχία τάττεν ἔκσαν, ἀπλά λόγων πνοής οὐ συνέθεσαν,
καθάπερ φυσικὴ Εμπεδοκλῆς τὸ ὄντα.

Hὴκατῶν ἐπίνειρος εὐσέργειος χαρίος.

te patet. Partium erim animalium corporum est, quae sunt simpliciter terre, ut ossa, nerui, pectenib; sentire videntur. Quare neque similia sibi: At oport. battamen. Præterea cuicunque principiorum maior ignoratio quam cognitio inter nimis rurum. Vnumquodque enim cognoscet unum, multa autem ignorabit. Cetera namque omnia. Fit etiam Empedocles eadem sententia, ut Deus sit amensissimus; quippe cum ipse solus unum ele-
mentorum non comprehendat, ipsam discordiam inquam: mortalium vero cuiuslibet cognoscat, cum et unius
singu la constent. Præterea dicat oportet omnino, quam ob causam non habent animalia omnia: cum o-
mne quod est: aut sit elementum, aut ex elemento uno, vel pluribus, vel omnibus constet. Necesse est ut im-

oportet. Atque patet ob hec ex elementis anima consta Text. 76.
re quosdam uixisse, vi sentientia, que sunt, & rerum
uianam quam cognoscat. At hanc sentientium mul-
taproficio comitantur absurdita, arque eorum quam-
plurima, que fieri nequeunt. Asserunt enim simile co-
gnoscere simile, quasi animas res ipsas esse ponentes.
Verum non elementa sunt solum, ut patet; sed prater-
ea multa sunt etiam alia, qui potius infinita fortas-
se numero, que constant ex ipsis, accomponuntur. Si Text. 77.
igitur ea cognoscere sentiri, animam, ex quibus il-
lorum unumquodque componitur, at totum ipsum
compositum, quo cognoscet queso, vel sentiet. ut quid
sit Deus, vel homo, vel os, vel caro, & cetero-
rum compositorum unumquodque similiter; non e-
nim unumquodque istorum est ipsa elementa, quoic
se habentia modo sine ullo discrimine, sed ex ipsis
unumquodque conficitur ratione quadam compre-
hensione, quemadmodum & Empedocles ex ele-
mentis constare censet. De cui enim:

Cœperat ante duas tellus iustissima vasis,
Aëris ac fontis partes, Vulcanus & ipse
Quatuor ex octo adiunxit: quæis candida m
gna

Vis & cunctaque naturæ confederat ossa.

Nil igitur elementia prosunt, si sunt in anima, nisi rationes etiam in sint. Et compositione. Vix utrumquodque enim cognoscit et simile, os autem aut hinc minorem non cognoscet profecto. nisi ipsa etiam in sint. Hoc autem non opus est unum eorum, sed dicere, qui fieri nequeunt. Quoniam in anima: get ut quam: filius, vel homo, vel equus, in se in anima. Et boni similitudines. Et non bonum, Et de ceteris iuxta idem relatos, ratiocinare cum id, quod est, multipliciter dicitur solerat (quodam invenit substantiam: quoddam quantitatem, aut qualitatem, aut aliquod alius enumeratorum iam praedicamentorum significata) virum ex universis, an non ex universis anima constet? At non videtur: ut communia omnia esse elementa. Ex hiscne ne igitur solis constat, que substantiarum unum elementum? At quoniam ratiocinatur de

lum, ut elementum? At quoniam puto alterius non
est, et non unum quod cognoscitur? An dicens utrumcumque
genere elementum ait; propter a principio esse, ex quibus
animam confitit? Erit, quia ipsa. Et quantitas, Et qua-
litas, Et substantia. At si non equit, ut ex quantita-
tis et mensuris substantia sit, non quantitas. Eos igitur,
qui censent animam ex universis constare, hac est hu-
miliatio alia constantur. Absurum est etiam, si
nisi quicquam à simili non pati dicere. simile vero senti-
re simile, simile cognoscere simile puiare, atque pafferere.
Domine sentire pati quodammodo esse, mouerique ponere,
Et intelligere simul iterum cognoscere. At qui multas
dicitur rationes ad difficultates Empedoclis habere sen-
tentiam (corporis enim inquam elementum) Et si similibus
cognoscires singulas testatur id, quod experientia la-

ter patet. Partium erim animalium corporum est, quae sunt simpliciter terre, ut ossa, nerui, pinni nihil sentire videntur. Quare neque similia sibi: At oportet battamen. Præterea cuique principiorum maior ignoratio quam cognitio inter nimis rurum. Vnumquodque enim cognoscet unum, multa autem ignorabit. Cetera namque omnia. Fit etiam Empedocles eadem sententia, ut Deus sit amensissimus; quippe cum ipse solus unum ele- mentorum non comprehendat, ipsam discordiam inquam: mortalium vero curia cognoscat, cum ex unius sis singula constent. Præterea dicat oportet omnino, quam ob causam non habent animalia omnia: cuncto. Text. 81,
mone quod est: aut sit elementum, aut ex elemento uno, vel pluribus, vel omnibus constet. Necesse est si etiam omnia

*pars continentis recipitur. Quid scilicet quidem
opigeris.
lium partium: pater aliam ipsi parvem inesse, ali-
partium, aut non in quacumque totius inesse p-
competere anima, quia constet ex elementis, neq-
gnoscere, sentire, opinari, insuper cupere, delibe-
rata animalium loco ab anima sit. Et insuper a-*

omne quod est, aut unum quid, aut quadam, aut uniuersa cognoscere. **D**ubitabit etiam non iniuria quispiam, quid si am id sit, quod ipsa continet, atque unit: elemen-
tina namque materie similia sunt. Atque præstabilitus
sum id esse patet, quod continet, quidquid id tan-
dem sit. **A**t neque est quicquam præstabilis anima,
quod quidem dominetur, ut magis etiam intellectus.
Maxime enim ratione consonum est, hinc omnia præ-
cessisse, & præstantissimum omnium natura dominum
esse. Illa uero elementa ea que sunt, procedere cer-
tent. **A**t enim nemo prouersus de omnibus anima dixit, nec
erum qui censent ipsam ex elementis ideo constare,
quia sentit cognoscitque ea que sunt, nec etiam eorum,
qui maxime motuum ipsam assertunt esse. Non enim
omnia mouentur, que sentiunt. Sunt enim animalia
nonnulla, quae non mouentur loco, & tamen hoc solo
motu anima videtur animal agitare. Similiter &
eorum qui tam sensuum, quam intellectuum ex
elementis conficiunt, nemo animam omnem complectit.
Viuire haec, videntur plantæ, at expertes sunt
tamen & latentes & sensus. Animalium quoque com-
pluta sunt, qua mente ratione, vacant. Quod si quis
& hac illis conciderit, intellectumque partem esse posuerit
anima, & identidem sensuum, neque scire omni anima,
neque de villa toti dicere videbuntur. In hoc eo
dem errore videatur esse, & ea sententia, qua carmi-
nibus Orphicis fertur: dicit enim Orpheus animam
ferri ventis, & ex toto ingredi respiratione. Id autem
nequit ipsi accidere plantis, neque quibusdam itidem
animalium, quippe cum haud uniuersa respirent.
Quod quidem eos preteriit, qui ita de anima censuer-
re. **A**t vero si conficiere animam ex elementis oporteat,
non ex uniuersis continuo conficienda esse videtur.
Alteramque pars contrarietas, sufficiens est seip-
sum oppessumque discernere: recto enim, & ipsum re-
ctum, ut pater, & obliquum cognoscimus; regula namque
iudex est virtusque: at obliquum nec sui plane, nec re-
cti. Sunt & qui in toto uniuerso permixtum ipsam in-
quunt esse. Quocirca forsitan & Tales omnia pie-
na deorum esse putavit. **H**oc autem dubitationes habet
nonnulla. Quam enim est causa anima in aere qui-
dem vel igne sciens, non facit animal, inrisisti autem
facit: præseriens cum in illis videatur esse præstantior?
Queret etiam quispiam, quam ob causam anima ea,
qua est in aere, præstabilitus est, ac immortaliter ea, qua
in animalibus inest. Vtrobique, autem emergit quoddam
absurdum, & rationis egrediens metas: nam ignem **T**ext. 86.
aut aeren animal esse dicere, rationis egreditur si-
nes, & assertere, rursum animalia non esse, si insit in
ipsis anima, verabim: id est falso. Videntur au-
tem tales putasse in his animalibus esse, quia totum &
partes eiusdem sunt speciei. Quare necesse est ipsos & **T**ext. 88.
animam & partes eiusdem esse dicas speciei, si ani-
malia ex eo fiunt animalia, quia in ipsis aliqua

erpes eiusdem est species, anima autem est dissimilis non inesse. Necesse est igitur ipsam aut similiam esse. Patet igitur ex dictis, neque cognitionem ex eo vereq; dici motum eidem inesse. At quoniam co-
& omnino appetitiones ipsius anima sunt, motus
tio, statu atque decretio, queret utique quispiam.

όρεξεις. γίνεται οὐκ ἡ καὶ τὸ ποτὸν κίνησις τοῦ ζῶος
ιπποῦ Φυχῆσσεν δὲ ἀνηκοῖς τι, Εἰκαίμη, καὶ φίλοις, πό-
τερον ὅλη τῇ Φυχῇ τὸ του ἔκφεσον ἴσταρχος. Εἰ πάσῃ,
ιούσθη πε, Εἰ αὐτὸν ὄμοιος, καὶ τὸν ἀλλων ἔκφεσον ποιε-
ριῶν τε καὶ πάχορθη, η μερέσις ἐπέριτος ἐτερο. Εἰ τοῦ ζῶον
τὸ πότερον εἴ τιν τέ των ἐστιν ἐνι, οὐ καὶ συνεπίστη, οὐ καὶ
εἰ πάσιν, οὐ καὶ ἀλλοι ποιεῖσθαι. λέγεται δὲ πινες μερέσις
ἀντικὼν εἶναι, καὶ ἀλλων μὲν εστιν, ἀλλον δὲ ἐπιπρεπεῖν. τί δὴ
γὰ ποτε σωκέτη τοῦ Φυχῶν, οὐ μερέσις πέφικεν; τί δὴ
δή με σῶμα. δικεῖ τὸν νεανιὸν μηδόνος οὐ Φυχὴ τὸ
μερός σωκέσιν. ἐργάζοντος δὲ Αἰγαλένετος καὶ σητε-
τοῦ, εἰ δὲν ἔτερον το μίαν ἀντικὼν ποιεῖ, σλέινο μόδιον
αὐτῷ οὐ Φυχή. Δέκοντος δὲ πάλιν κακένον ζητεῖν, πότε-
ρον εὖ, η πολυμερέσι. εἰ μὲν δὲν, Αἰγαλένετος μήδης καὶ
τοῦ Φυχῶν εἶναι, εἰ δὲ μερέσιν πάλιν οὐ λόγος ζη-
τοσι, τὸ το σωκέρον σκέπτοντος εἰπεῖν εἰπεῖν εἰπεῖν
ἄπειρον. Διπλούσιος δὲν αὐτοῖς καὶ τοι μερέσιν αὖτης,
πινο διαμαρτυρεῖσθαι ἔκφεσον το σωκέσι. εἰ δὲ δοῦλον
Φυχὴ παῖ τὸ σῶμα σωκέσι, σωσθεῖν τον μερέσιν
ἔκφεσον σωκέσι, η τον σωκέσιν. τότε δὲ τοικεν αὖτης
ποιοι, γη μέροιν, η πινος οὐκέτι σωκέσι, γαλε-
πον καὶ τολάσον, φωιέστας δὲν το φυτόν Αἴγαρομηρά
ζῶον, καὶ των ζῶων εἶναι τῶν εὐτέρων, οἵτινις αντικὼν
ἔργοντο Φυχῶν το εἰδότες μηδέτεροι μεροί. ἐκτερον γεν-
των μερέσιν αὐθιστονέχοι, η κινέντοι καὶ τόπον ἐπί-
πινα καρέοντος. εἰ δὲ μη Αἰγαλένετον, καὶ δὲν αὐτονός, ὥρα-
ντος γη δοῦλον ξυναντούσιν, τοσες τοι μερέσιν
η ποτος συνεπέτερον των μερών αὐτοντας εὑνταίτης
μερέσι το Φυχῶν. καὶ οὐκέτι είσιν τοι μηδόνοις, καὶ τη
ὅλη αὐτοντας μηδέτεροι είναι τοι μερέσι τοις ζῶοις Φυχῆσι,
ης Αἴγαροτερησιν είναι. έστιν τοι η εἰ τοις φυτοῖς αρχη
Φυχὴ πινεῖν. μόνης γη παστος κηριωνεῖτο ζῶον καὶ
φυτό. καὶ αυτον μη κατείσται τοις αὐθιπηκής δρεχησι.
αὐθιστον γη δεν αὐτον ταυτησέχει.

vtrum horum unumquidz toti animae competit.
Et nos intelligamus & sentiamus, & moueatnur,
ceterorumque unumquo dque agamus, patiamurqz
tota, an alijs alia partibus? Ipsum præterea vivere.
verum in horum aliquo uno, an in pluribus, an in o-
mnibus consitbat, an sit eius alia quedam etiam
causa. Atque sunt, qui dicunt ipsam esse partibilem, Text.90.
nosqz alia eius parte intelligere, alia capere censem.
Quid igitur ipsam continet anima, separabilis sit?
non corpus, quippe cum contra potius videatur cor-
pus anima continere. Quapropter & egressa, dissol-
uitur corpus, atque putreficit. Si igitur aliquid aliud
ipsam contineat, unamque faciat; illud erit potissi-
mum anima. At oportebit de illo etiam querere:
Virum unum an multarum sit partium? Atque si
sit unum, cur & animam continuo non dicimus v-
num esse? Sin partibile, rursus ratio queret quidnam
sit illud, quod illud etiam continet: atque hoc pacto
fiat in infinitum abito. Dubitabit etiam quispiam
de partibus eius, quam unaque potentiam in
corpe habeat, Nam si anima tota totum contineat Text.92.
corpus, oportet & unamquam etiam partem a-
liquam partem corporis continere. Id autem esse non
posse videtur, quam enim partium corporis intelle-
ctus, aut quo continebit pacto: fingere quoque diffi-
cillimum est. Videlicet autem & plantas diuisas vi Text.93.
uere, & animalium insectorum nonnulla, ut pose a-
nimam, et si non numero, tamen specie eadem ha-
bentia. Itaque partium utraque & sensum habet,
& per aliquod tempus loco mouetur. Nec absurdum Text.94.
est, si non perdurant. Instrumenta namqz non habent,
ut naturam conseruent: sed nihilominus omnes in
utraque partium insunt anima partes. Atque ani-
ma partes eadem sub specie collocantur: Etiam to-
ta: illa quidem, quia non separabiles sunt, tota au-

tem anima, quia indivisibilis est. Videtur autem & id principium quod inest in plantis, anima quadam esse. Hac enim sola communis est & plantis & animalibus. Atque hoc quidem à sentiendi principio separatur, sine autem ipsanihil est prorsus quod habeat sensum.

IN

IN
SECUNDVM LIBRVM
ARISTOTELIS
DE ANIMA.

PRO OEV MIVM.

DOFLIGATIS superiore libro veterum Philosophorum de Anima sententius; aggreditur iam ad explicandum quid ipse ea de re sentiat. Id quod partim in hoc libro, partim in tertio accurate praestat. Distribuitur autem hic liber in quatuor partes. Prima disserit de anima natura, deque eius essentia, capitibus primo & secundo. Altera capite tertio, de Communi & primaria facultatum anima partitione. Tertia de Vegetatrixis anima viribus & functionibus, capite quarto. Ultima, de Potentiis & functionibus anima sensitiva, quinto capite id extremum.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΣ ΑΚΙΣΤΟΤΕΛΙΣ
ΔΟΥΣ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ
ΤΟ Β.
ΚΕΦ. Α.
DE ANIMA,
LIBER II.

DE ANIMA,
LIBER II.

CAPVAT I.

Α μὴ δὲ οὐτε τοις παρεπέσιν παραγέμει.
μέντος τοῖς ψυχῆς ἐπίβολοι πάλιν τοις
απεριέξουσι παρεκχόντες εἰσιν αἱρέμενοι
διορίσαντες τοις ψυχήσιν, καὶ πάντας εἰσιν καρ-
νότατοι λόγοι αὐτῆς. λέγεινδη δὲν πε-
ριθετοντον στοναν στοναν στοναν. Σύντοιχος τοις μάταιοις οὐλαιν,
οἱ καρδιαὶ αὐτὸν μήδονται τοῖς πάπερον τοις μορφοῖς
καὶ εἰδῶσι; καρδιαὶ νῦν ἀδύνατοι πότε ποιοῦσι τοτείνα, το-
ις τάταν. ἔτι δέ τοις μάταιοις, διωμαῖσι, τοις δέ εἰδοῖς, Σύντοιχοι
λέγεται. καὶ τεττό, Δικαιῶσι; τοις μήδονται ἐπιστήμην, πάντας
ποιορεῖν. ἐπισταὶ δὲν μεταλιποντες εἴναι δικαιοτες πάντας μεταποντες
τοις τάταν τα φυσικά. Σύντοιχος τοις μάταιοις διορίσα-

Dicitis hinc, quia à maioribus de ani- Text. 1.
 ma nobis tradita sunt: redeamus
 rursus oportet, atq; enitamur velut
 ab initio determinare, quid anima
 sit, & quanam sit ei communis maxima ratio a.
 Dicimus itaque genus unum quoddam eorum, Text. 2.
 quia sunt ipsam suam tantam esse. Atq; huic aliud ut materia, quod quidem per se non est hoc
 aliquid, aliud formam & speciem, quia quidam
 iam hoc aliquid dicuntur. Exterius enim quod ex istis
 constat, atq; componitur. Est autem materia quidam
 potentia, forma vero actus, atq; perfectio. I Text. 3.
 quia quidam bifariam dicuntur, quedam enim est
 item corpora videntur esse substantia, & p[er]f[orm]am ea
 p[ro]pria sunt.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO

Deimus itaque] Quoniam ad inueniendam cuiusque rei definitiōnem plurimum conducedit res in partes suas distribuere, ut ex lib. 2. posterioris Analyticæ, cap. 14. constat, explicatur Aristoteles quidnam anima sit, diuisiones quasdam præmittit; Prima, quam non tam exprimit, quam innuit, est entis in substantiam; & in ea, quæ ceteris categoriis continentur, quælib. s. Metaph. cap. 7. fusiūs explicatur. Secunda est substantiæ in materiam, formam,

**Divisio substan-
tia.
Materia non est
hoc aliquid.**

*Quæ substantia
hec loco dividatur.*

*Divisio actus in
primum & se-
cundum.*

*Auerrois & Ca
ietani sententia
circa actus di-
missionem.*

*Approbat D.
Thome & alio-
rum sententia
de diuisione a-
cta.*

& ex his compositum, quæ etiam traditur lib. 7 Metaph. cap. 3. 10. 13. aliisque in locis. Monet vero materiam secundum se non esse hoc aliquid, id est, ut explicat Albertus, non esse quid perfectum, neque rem ad certam speciem vocare, cum sit pura potentia & ex se ad quemlibet actum indiscriminatim se habeat. Formam vero, cum sit actus & entelechia, habere vim constituerendi hoc aliquid. Vnde fit ut res à suis formis speciem, & nomen, & perfectionis gradus ac distinctionem accipere dicantur. Aduerte in secunda diuisione non distribui ab Aristotele substantiam prædicamentalem, ut

annotarunt Ægidius & M. Albertus, quia in ea partes substantiae appellantur, quæ in categoria locum non habent, tunc etiam quia non connumerantur intelligentiæ, quæ in eadem categoria locum obrinent. Nec item dispartiti substantiam in tota sua significationis amplitudine, quia diminuta esset ea dissectio: sed diuini substantiam physicam dunt taxat; siue completa sit, siue incompleta, quo pacto diuisum analogum quidpiam est, ut satis liquet; quandoquidem ad totum, & eius partes physicas nihil vniuocum dari potest.

^b *Qua quidem bisfariam*] Subiicit tertiam diuisiōnē; scilicet, forma, siue actus vel est actus pri-
mus, vel secundus, qua varie ab interpretib⁹ explicatur. Auerroes, quem sequitur Cajetanus, pu-
rat diuidi in ea solam formam substantialem, qua secundat partitionis membrum fuit; ita ut eadem
substantialis forma dicatur actus primus, dum est in otio; actus vero secundus, dum in opus incum-
bit. Verisimilior est, ac magis recepta interpretatio Simplicii, Themistii, Philoponi, D. Thoma, &
aliorum aientium, diuidi actum generatim sumptum in actum primum, qui principium est opera-
dū, & in actum secundum, qui est ipsa operatio; quomodo scientia, quaē secundus, à quo contem-
platio egreditur, dicitur actus primus; ipsa vero contemplatio actus secundus; itemque omnes for-
mæ substantiales, & primariæ qualitates corporum simplicium, omnesque potentiae & habitus, qui
sunt fontes & principia actionum, nuncupantur actus primi, operationes vero ab his ortæ, actus
secundi.

c Maxime autem corpora.] Aegidius & Caietanus D. Thomam sequuti, censem dinidi hoc loco ab Aristotele substantiam generatim sumptam in substantiam corpoream & incorpoream, non quidem expressè, sed tacite & obscure: cum enim dicat corpora maxime videri substantias; alias esse innuit corporeę molis expertes, quia nobilioris & excellenteroris naturę sunt; et si in nostram cognitionem minus cadant. Auerroes, Themistius & Philoponus credunt, nullam hic nouam tradī par-

*Nullam hic no-
nam tradi par-
titionem sub-
stantie.*

*Corporum na-
turalium & ar-
tificiosorum tem-
peratæ.*

τῶν ἡ φυσικῶν, τὸ μὲν ἔχει τὰς λόγιαν, τὸ δὲ σύντομον ζωὴν δέ λέγει μήδη τὸν διὰ τοφίων περὶ αὐτῆς τον. τὸ φύσικον ὡς τὰ σῶμα φυσικὸν μετέριο. ζωὴς, στοιχεῖον δέ τον διὰ των ὁποιαδήποτε ἐπειδή εἰσι σῶμα τοι. διὸ ζωὴν γέρεσσι. στοιχεῖον δὲ τὸ σώματος φύσιον δέ τον διὰ τῶν σῶματος καὶ μήδη τὸ σώματος μήδην διά τον στοιχεῖον μήδην εἶται. αὐτοῦ δέ τον διά τον στοιχεῖον δέ τον τὸν φυσικὸν στοιχεῖον, αἷς δὲ τὸ στοιχεῖον φυσικός διαμέρισται ζωὴν ἔχοντα. οὐ δὲ διά τον στοιχεῖον φυσικός διαμέρισται ζωὴν ἔχοντα. οὐ δὲ διά τον στοιχεῖον φυσικός διαμέρισται ζωὴν ἔχοντα. οὐ δὲ διά τον στοιχεῖον φυσικός διαμέρισται ζωὴν ἔχοντα.

contemplationi, somnus autem scientia operatione vacanti simius est. Altera autem alteram in eodem, scientia, inquit, contemplationem generatione procedit. Quapropter anima primus est actus perfectioq[ue] corporis naturalis potentia vitam habentis: g[enerat] & talis plane, ut partes ipsius sint instrumenta. Enim aero partes quoque plantarum instrumenta sine controvulsione sunt; quantum videantur penitus simplices esse: eius enim

d Naturalium vero corporum quedam habent
vitam, quadam non habent sed etiam sunt. Ut am
autem dicitur, nutritiōnē, accretiōnē, atque
decretiōnē, quā quidēm per id idem sit, quod vi-
tū dicitur. Quare corpus omne naturale parti-
cipes vita substantia est, & ita substantia, ut com-
posita. Et atque cum iale etiam sit corpus, id est,
halens vitam: corpus profecto non erit anima;
corpus namq; non subiicit rationē eorum, quā sunt
in subiecto; sed vita subiectum potius est, & mate-
ries. Necesse est igitur animam substantiam esse
perinde atque formam corporis naturalis potentia
vitam habentis. Substantia vero actus est, & per-
fēctio: ita igitur corporis est perfēctio atq; actus.
Sed cum perfēctio atq; actus bifariam dicatur, Text. 5.
vi diximus (quidam enim est ut ieiunia, quidam
ut contemplatio) patet animam actum esse perin-
de atque sc̄ientiam. Nam et ex qua anima est, Text. 6.
ex somniis est ex vigilia, atque uerū quidēm

*Et somnus est et vigilia, atque vigilia quidem
anti similis est. Altera autem alteram in eodem
sit. Quapropter anima primus est actus perfectioq;
lana, ut partes ipsius sint instrumenta. Enim vero par-
tum; quamvis videantur penitus simplices esse: eius
enim*

d Naturalium vero corporum] Assignat quartam diuisionem, qua substantiam corporatam dividit in viuentem, & in eam, quæ vita caret. Docet autem ea viuere qua ab insito principio aluntur, accrescent, aut decrescent. Quo loco aduersendum est, vitam duplicitate sumi. Vno modo pro vita substantiali; altero pro accidentaria. Vita substantialis est id, à quo, ut è fonte vitales actiones dimanan, vt in homine anima rationalis. Accidentaria sunt ipsæ actiones vita, & nutritio, accretio. Cum igitur hoc loco viuere dicuntur ea quæ aluntur, &c. Explicatur ratio viræ substancialis per ipsius effectum, & operationem. Non recensuit autem in præsentia Aristoteles cetera vita munia, cuiusmodi sunt, sentire, intelligere, & appetere: quia ab iis tantum, quæ essent omniū communia, ac notissima, auspicandum fuit, vt ita communis omnium animalium definitio aptius colligeretur. Ex hac potro vltima diuisione infert, corpora viuentia esse substantias ex materia & forma compositiones; siquidem omne corpus naturale hisce partibus constat; omne autem corpus viuens, corpus naturale est.

e Atque cum tale etiam] Ut colligat animæ definitionem, probat in primis animam esse actum; **Probatur anima aut corpus est vita participes, aut ipsius actus.** Non est autem corpus. Erit igitur actus & forma corporis. Maior propositio ex superiori dictis patet, ostendit enim corpus viuens è duabus partibus esse concretum; materia nempe; quæ est pura potentia, & anima, quæ est actus & entelechia. Minor ex suo suadetur: quia corpus non est in subiecto: sed ipsum potius est materia & subiectum, in quo inest anima. Erit igitur anima actus, & forma corporis vita participis; &c.

f Sed cum perfectio] Probat animam esse actum primum. Nam cum duplex sit actus, videlicet primus & secundus, vt ex dictis patet, oportet animam actum primum esse, cum ab ea interdum sit vigilia; id est, operatio vita; interdum somnus, hoc est, cessatio ab operatione. Sed merito quispiam dubitauerit, quod ratione dicatur anima interdum feriari, cum actum nutriendi nunquam intermitat; siquidem omne viuens dum viuit nutritur. Huic dubitationi varie responderi solet; nimirū etsi anima à nutriendi operatione non cōquiciscat; interrumpere tamen alias functiones, vel cessare ab opere, non quidem re ipsa, sed suapte natura cessare posse: quia qua anima est, nō repugnat ei separari aliquando ab actu secundo; esto qua talis, seu prout nutritiva est, nunquam non operetur.

g Et si alia plane] Argumento à minori ostendit animam esse actum corporis organici, id est, habentis instrumenta ad functiones vita obvendas. Anima plantæ est actus corporis organici: Igitur actum corporis organici ostenditur. Consecutio liquet: si enim plantalis, seu vegetatrix anima, quæ in infimo gradu consistit, subiectum habet organis instrumentum, vtique anima sentiens & intelligens, quæ nobilioris notæ sunt, id obtinebunt. Nam quo forma perfectior est, eo subiectum ornatus requirit. Assumptum patet, quia videmus in arboribus radices, trunks, fibras, medullas, & quasi venas, quæ tametsi primo aspectu, ac sensu iudicio non tam facile quis deprehendat esse organa, sicut in animalibus os, gula, ventriculum, hepar, cor, aliaque huiusmodi, propterea quod stirpium corpora simplicia esse videantur; reuera tamen organica censer debent. Quod etiam ex diuersis istiusmodi partium officiis intelligi potest. Nam radices tanquam os è terra succum & alimentum capiant, trahantque, sibæ venarum vice funguntur; simili terque ceteræ præscripta sibi munia exercuntur, simulque & toti famulantur, & mutuam sibi præstant operam. Qua de re pluribus discitat Theophr. lib. 1. de Hist. plant. cap. 4. 7. & 14. & Plin. lib. 17 cap. 34.

απειρόπτωτος, καρπός. αὐτὸν τὴν τροφὴν εἶ δὲ πηγὴν ἐπὶ πάντας ψυχήν, δέδι λέγεται, εἴ τοι δὲ οὐ περίσσην τὸν τρόπον τούτην φυσικῆς ὀργάνων, διὸ τοῦ δέδει ζῆσθαι, εἴ εὖ η ψυχὴ τῇ τὸ σῶμα, σωσερ γέδει τὸ κηρὸν. Εἰ τὸ σῶμα, γέδει ὅλως τῷ ἔργῳ τὸ σῶμα, τὸ γένος τὸ τέλος ἐπὶ τοιονταχεῖ λέγεται, τὸ κυρτόν ἐπὶ τοιονταχεῖ, τὸ πεπλέχεται, τὸ πυργόνον ἐπὶ τοιονταχεῖ, τὸ οὐδὲ τοιονταχεῖ πίστιν η ψυχή. Στοιχεῖα γένεσις η τὸ λόγον. τέτετο γέ τὸ πηγὴν τῷ πιστῷ σώματι, καθάπερ ἐπὶ τῷ τρόπῳ ζεύσαν φυσικὴ γένεσις αὐτῆς, Εἴ η ψυχὴ τῷ τρόπῳ καθελκόντος γέρει τεττόντος, σοκάει ἐπὶ πέλεκυς γένεσις.

τροφῆς
instrumentorum artis naturale corpus esset, cœsucris: ratio: id est anima, quæ separata, non esset videretur nisi nomine tantum.

h Idcirco non querere] Ex dictis consequitur quoddam infert, videlicet, * quærendam non * Cure ex anima esse aliam causam cur ex corpore & anima unum fiat. Nam cum corpus sit materia ipsa, ac pura & corpore unum potentia, forma vero substantialis sit actus, quem materia primo resipicit; pura autem potentia sit querendum d 2 & actus non est.

Substantia corporis distributio.
Vita duplex.
Que hic excedetur.
Corpus viucomplectetur
materiam & formam.

Probatur anima esse actus primus.
Anima ut interdum feriatur.

Animam esse actum corporis organici ostenditur.

Theophr.

Text. 7.

Text. 8.

enim quod circa fructum est, regnum est folium, & fructus etiam illud: radices præterea vicim subeunt oris. Vtrisq; namq; trahitur alimentum. Si igitur commune quid de omni anima sit dicendum, ipsa perfectio prima, primusq; actus est corporis naturalis, cuius partes sunt instrumenta. h Idcirco non querere oportet si unum sit anima atq; corpus: sicut neque ceram & figuram, nec omnino materiem cuiusq; etidem cuius materies est. Nam cum unum, & esse multifariam dicatur, actus est id, quod proprie unum est, atque proprie est. Vniuersaliter igitur diximus quidnam anima sit. Est enime substantia, que est ut ratio. Hac autem est quiditas corporis talis, i perinde sane, atq; si quod in-

civis namq; substantia, ipsius est, ut patet, securis

& actus generis eiusdem, id est, substantialis suopre ingenio in unam coeant naturam, ut nullo aliunde quassit o vinculo, aut nexus, ex his unum fiat. De hac ipsa reditationem mouet Aristoteles eamque eodem pacto diluit 8. Metaph. cap. 6. text. 15, nisi quod illic non de sola anima & corpore, ut hic, sed de forma & materia generatim querit. Lege, si placet, quaerere 1. Physic. lib. differimus.

Anima ad corpora simili uniformiter artificia ad subiectum.

Item sicuti affectus ad oculum:

Oculus sine affectu animatum:

i Et perinde sane] Duplici exemplo, quorum unum ab arte, alterum à natura desumptum est, probat animam esse actum substantiale, à quo vt à prima ratione essendi, animatum corpus dicatur. Primum est huiusmodi; vt se habet forma rei artificia, et verbi gratia forma securis ad securim, ita proportione quadam anima ad corpus animatum: atqui si securis compositum physicum esset, eius figura esset forma substantialis ipsius, unde ratio securis potissimum sumeretur: Ea namq; possita cohæret, constatque securis, ea pereunte dissoluitur. Igitur anima erit forma substantialis corporis animati. Posterior exemplum est huiusmodi: Si oculus esset animal (sumit vero oculum prout est quid ex potentia videndi, & organo constitutum) eius anima esset aspectus, quia posito aspectu vere ac proprie oculus dicitur, ablato non nisi aequiuoce, ac solo nomine, vt sculptus, aut pictus: sed quam rationem haberet tunc aspectus ad oculum, eandem nunc obtinet anima ad totum corpus. Ita est sequitur quia sicuti videndi facultas ita materiam oculi informat, vt ex utraque fiat oculus, à quo videndi actio oritur; sic ex anima & organico corpore animatum constat, quod est in potentia ad functiones vitæ administrandas.

καὶ δὲ εἰς πλέονες ἐν τῷ ποιήτῃ σώματι τὸ τι ἔν
εἶναι καὶ ὁ λόγος οὐκ Φυσὴν αἴτιον φυσικές ποιεῖται ἔχοντες
αρχὴν κατίστασις ἐπίστασις οὐ μάτι. Ιεροφύτον δὲ εἰπεῖ
τοῦ μερῶν δὲ τὸ λεπτόν εἰς τὸ γῆραν ὁ ἀφθαλμὸς ζῶον,
Φυσὴν αὐτὸν γῆραν φύειν αὐτὸν τὸ σώμα ὀφθαλμὸς ἡ
τὸ λόγον ὁ εἰς ὁφθαλμὸς, ὥλη φύειν, ἡς ἀποτελεῖται
τοι. τοι εἰς τὸν ὁφθαλμὸν, τῷ λογοτυπονόμων. πρότερον ὁ
λεπτὸς ηγεμονεῖται θεοῖς δὲ δὲ λαζαῖον τὸ εἰπεῖν μέρος
ἴσιφος ὅλος τοι ζῶον τὸ σώματος. αἰώλεσιν τὸ ἔχει ὡς
τὸ μέρος τοι μέρος, εἰς τοις οὐλαῖς αἰσθητοῖς αἴρεται
τὸ ὄλον σώμα τὸ αἴρονται οὐ πιστό. Εἰς δὲ τὸ διπλοῦ.
Επηγέρτιον τὸν Φυσὴν, τὸ διπλόμετρον οὐδεὶς ζῶον, αἴτιον τὸ
ἔχον. τὸ δὲ αὐτόρρυθμον ὁ περιπόλος, τὸ διπλόμετρον τοιοῦτο
σώμα. ὃς μὲν οὐλὴ τηλετῆς εἰς ὑπερστάσιν, εἴτε εἰς ἐργο-
νομίαν εἰπεται. ὃς δὲ οὐλὴς ηδὲ διπλόμετρον οὐδεῖται
τὸ Φυσὴν, τὸ δὲ σώματος τὸ διπλόμετρον. ἀλλὰ ἀστεῖον ὁ
ἀφθαλμὸς ηγεμονεῖται θεοῖς Φυσὴν, ηγεμονεῖται Φυσὴν, η τὸ σώμα
τοι ζῶον οὐ μέρος τοι εἰπεται Φυσὴν η τὸ
σώματος, η μέρον τοι αὐτὸν εἰπεται περιφέρει, τοι
αἴτιον. εἰς τοις δὲ οὐλέσι τοι μερῶν εἰς αὐτοὺς
εἶπεν ἀλλὰ ηγεμονεῖται καὶ οὐλέσι. Διότι τοιδεῖς εἶπεν
σώματος οὐλέσι τηλετῆς. Εἴπερ δὲ οὐλόν, εἴς τοις οὐλέσι
τηλετῆς Φωτιστὸν η Φυσὴν, οὐτοποιητὴ τοι αἴτιον τοιούτοις.
τοι ποιητὴ οὐλὴ σώματος η τηλετῆς η οὐλέσι τηλετῆς
Φυσὴν.

K E O.

eamen verat, ut aliquae partium sint separabiles anima, propterea quod corpora nullius sint actus. At obsecrum est nec dum pateat, si perinde corporis nulla anima sit actus, ut gubernator actus est natus. Hoc igitur pacto universaliter de anima determinatum, descriptum ve sit.

CAP.

Corpus organicum, potentia vita, habere, quod puto intellegendu-

m. K Non est autem id potentia vivens] Explanat quo modo corpus, cuius actus est anima; vitam habere potentia dicatur; aitque non sic corpus rei viuēris potestate vitam habere, quasi anima careat, eam tamen possidere aptum sit, ut semper, sed ita ut animam contineat, sit vero in promptu ad eas operationes exercendas, in quibus accidentaria vita consistit.

I Animam igitur non separabilem esse à corpore] Quia anima corporis actum definierat, posset ex eo quispiam fortasse opinari, animam nequitiam esse à corpore separabilem. Occurrit igitur, manifestum id quidem esse, quo ad alias animae partes, quae nimis unita sunt actus corporis, ut materialiter protinus addicta, affixaque sunt: nihil tamen obstat, quo minus aliquae ita sint à materia libere, ut extra illam cohærente valent. Porro quid Aristoteles nomine partium significari, progressu exponemus. Subiicit deinde nondum ex dictis constare num anima sese habeat ad corpus ut gubernator ad nauim, quod Plato censuit, an non.

Animam secundum aliquas partes potentia separabilis esse à corpore, vel partes ipsius nonnullas, si paribiles sint, non obscurum esse videntur. Corporis namq; partium patet aliquas animae partium actum esse. Nihil

QVÆ-

QVÆSTIO I.

RECTE NE ARISTOTE-
les animam definierit; an non.

ARTICVLVS I.
ENODATVR PERIPATE-
tica animæ definitio.

Ex iis, quæ Aristot. proximo capite docuit, hæc animæ definitio habetur, Animæ est actus primus substantialis, corporis organici potentia vitam habentis. Quæ membratim sic explicantur. da erit Dicitur anima, actus *πνεύματος*, ita late accepto vocabulo vt tam actus substantialis, quam accidentarios comprehendat, sicut annotauimus in contextu. Ponitur ergo actus ad excludendam materiam primam, quæ est pura potentia, & quæcumque non sunt simpliciter actus, vt composita tam naturalia quam artificialia. Primus, ad reiiciendos actus secundos præcipue operationes, vt Themistius hoc in li. cap. 4. & M. Albertus tract. 1. cap. 2. animaduer- tunt. Substantialis, ad remouendos actus pri- mus accidentarios, vt potentias respectu suorum actuum. Corporis, ad excludendas, tum substantialias separatis, quæ corporibus non assi- dent: tum eriam mētes coelestium orbium mo- trices, quæ non sunt actus corporum coelestium, quasi ea proprie informent: etiæ eis assident, quāquam secus arbitriatum fuerint nonnulli, quos alibi confutauimus. Ceterū cum multifariam corpus surpetur, dissidiū inter exposidores est, quonam modo hic sumatur. Sunt qui opinen- tur accipi pro composito ex materia & anima, non quidem secundum omnes gradus, sed dū- taxat secundum gradum corporeitatis, cum quo adhuc materia manet in potentia ad ulteriores, ad gradum vegetativum & sensitivum. Huius acceptio meminit D. Thom. hoc loc. & in 1. sent. dist. 25 q. 1. art. 1. ad 2. Capreolus in 4. distin- 10. qu. art. 1. ad arg. Scotti, Caïet. 1. part. qu. 76. art. 4. Ferrarten. lib. 4. contra gent. cap. 64 & hoc in lib. q. 2 aliique non pauci. Poteritque hæc ex- plicatio suaderi auctoritate Aristotelis, qui su- periori cap. text. 9. docuit corpus ita esse poten- tia viuens, vt tam non vacet anima, sed ipsam habeat. Quare sumit Aristoteles corpus, vt est quidpiam ex materia prima, & anima coale- scens; ita tamen vt anima ipsa sumatur secun- dum gradum sibi propriū, ac reciprocum: alio qui idem in sui ipsius definitio posse posse. Alii arbitratur accipi corpus ab Aristotele pro- ut significat materiam primam connotando organa apta ad actiones vitæ obsecandas. Ex horum numero est Argentinas in 4. dist. 13. q. 1. art. 1. Gregorius in 2. distinctione 16. quæst. 1. alii querecentiores.

Nobis tamen neutra harum interpretatio-

A num omnino placet. Non prior, quia Aristote- les tex. 4. palam assertuit corpus, quod in animæ definitione collocabat, esse subiectum animæ; constat autem compositum ex materia prima & anima non esse animæ subiectum, sed potius materiam primam. Non posterior quia si cor- pus ita sumeretur ab Aristotele hoc loco, superuacanea esset particula, organici, posita, in definitio: cū id, quod per eā exprimirur, im- portatum iam foret nomine corporis. Dicendū B est igitur cum D. Thoma hoc loco, ad text. 4. (et si alibi oppositum censuerit) accipi in præ- sentia corpus pro materia prima; ita vt corpus organicum nihil aliud sit, quam materia prima affecta organis ad functiones vitæ administra- das. Et in corpus ita sumptum quadrat ea, quæ Aristoteles de illo enuntiat in contextu, nempe corpus esse subiectum animæ; & ex corpore ar- quæ anima fieri vnum, nec esse quærendum cur ita fiat. His nō repugnat auctoritas Aristotelis C aientis corpus non ita à se vocari potentia vi- uens, vt anima careat; sed ita vt ipsam habeat. Concedimus enim corpus organicum, seu po- tentia vitam habens reuera in se animam con- tinere; sed negamus animæ importari nomine corporis, quatenus corpus in prædicta defini- tione adhibetur. Quamvis non inficiemur alias interdum usurpari iuxta duos illos modos, quos supra reuelimus.

Sequitur in definitio: organici, potentia D vitam habentis, quæ dæo idem valent, vt ad- vertit Themistius, Alexander, Philoponus, D. Thom. & alii, quanquam Simplicius aliter sen- tiat. Excluduntur autem hisce verbis à definitio- nione animæ omnes formæ naturales, quæ per superiorites particulas nondum reiectæ fuerant, vt formæ lapidis, & ignis: quarum corpora, siue vt proprie loquamur; materia ad exercenda vita munia organis, siue instrumentis distin- ctæ non sunt. Inter quas etiam numerantur forinæ cadaverum. Nam oculi, pedes, ma- nus, aliaque id genus instrumenta quæ in iis apparent, nou vniuoce, sed analogice duntaxat cum organis viuentium conueniunt, vt Ari- stoteles hoc primo capite text. 9. & li. 7. Meta- phys. cap. 10 text. 35. docet.

Roget aliquis num hæc definitio sit esse Non videri ef- tialis. Quod non sit, ex eo videtur; quia Ari- sentialium defi- stoteles ea tradita dixit se animam definitio- nitione animæ ē πνεύμα, id est, figura: at figura quidpiam de- finire, inquit Alexander, non est aliud, quam non exacte id explicare; translatione dūcta à picturis primo obscurius adumbratus, deinde illustrius expressis: vnde Peirionius εἰνέτης vertit, pingui Minerua. Igitur Plotinus libro secundo Enn. 4. Aristotelem reprehendi- dit quod hic non exposuerit quid sit anima: nec eundem minus vellet Proclus capite quinto in Timœum, quod non tam docue- rit quid sit anima, quam cuius sit, nempe or- d 3 garci

sententia.
vt Tolet. hoc li
ad text. 4.
Rejicitur. 2.

Vera interpreta-
tiō particula,
corporis.

Excluduntur
ab anima defi-
nitio formæ
non viuentium.

ganici corporis Similiter Aujenna lib. 6. Naturalium assertit hanc definitionem non declarare essentia, sed potius existentiam anima, id est, non quid anima sit, sed quomodo existat in corpore Oppositum ramen dicendum est: nec enim anima in communalia natura, aut quiditas est, quam que ab Aristotele hac definitio ne extimetur: nec à Platone aliis ve Philosophis alia definitio ad anima essentiam explicandam accurior, aut commodior tradita fuit: quantumlibet Porphyrius, Plotinus, Atticus, ceterique Platonici reclamēt. Qorum definitiones querere, si placet, apud Theodoretū in libro de natura hominis, Laetantium in libro de opificio Dei capite vigesimo septimo, Magnum Albertum in summa de homine, Ficinum lib. 6. de Theologia Platonis capite primo; Themistiu toto fere superioris libri cursu Quod vero Aristoteles addidit se animam figurā definisse, nihil de traditae ab eo definitionis absolutione detrahit: tantum enim indicare voluit se non speciatim singularum animarū, sed anima generaliter & in commune accepta naturam & quidditatem exposuisse. Sic enim interdum a se definiens quid apud Arist.

*Figura agere
seu definiens quid
apud Arist.*

*Argyropil.
Ad calcem i. ea.*

*Alexander.
Perionius.*

*Non videri uni
uocam anima
definitionem.*

*Probatur
Defenditur esse
vniuoca.*

Quare solet num predicta definitio cunctis animabus, vegetatiuæ, inquam, sensitivæ, & intellectiuæ vniuersali conueniat, an non. Philoponus, Simplicius, & Aueroes commento se primo, & 30. huius, & comm. 5. libri 3. Iandinus hoc in lib. qu. 3. assertunt non vniuoca, sed analogicæ ratione conuenire; quod ex eo probat Philoponus, quia aliter anima vegetatiua & sensitiva sunt actus corporis; aliter intellectiva: ille enim sunt actus inseparabiles; hec separabilis. Contraria ramen sententia, quæ sequitur D. Thomas, Egidius, ac ceteri fere Latini interpres prima part. q. 76. art. 4. & li. 2. contra gent. cap. 79. vera est: licet enim anima intellectiuæ peculiare sit ita materiali informare, ut ab ea se fungi ac per se extra corpus cohædere possit; nihilominus est vere, ac proprie forma corporis humani, & communem illam anima rationem, que in proposita definitione traditur, cum ceteris animabus ex quo participat.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA CONTRA
superiorem definitionem.

Non desunt tamen argumenta, quibus tradita anima definitione oppugnari possit. In primis enim sic licebit obiicere: Anima est actus secundus; ergo non est actus primus. Probatur antecedens Nam vbi versio Latina in definitiōne anima habet, actus, contextus Græcus habet εντελεχία, quod, interprete Cicerone in Entelechia q[uod] primo Tusculanarum quæstionum libro, non est aliud, quæ continua motio & perennis: at motio non actus primus est, sed secundus, virtute operatio. Vnde & Diuus Nemesius libro de natura hominis apite 2. credit Aristotelem D. Gregor N. non putasse animam esse substantiam, quod Iustin. Martyr eam entelechiam vocavit. Et ob eadem causam Confir. arg. Diuus Gregorius Nyssenus lib. secundo de anima cap. 4. & Iustinus Martyr in oratione paracletica ad gentes, aiunt, animam intellectuam existimatam ab Aristotele mortalem. Deinde confirmatur idem antecedens, quia oportet animam esse actum præstantissimum: actus vero secundus præstantior primo est: cum ille ad hunc, tanquam ad finem ordinetur: siquidem vnumquodq; est gratia suæ operationis, ut docet Aristoteles secundo de Cœlo, cap. 3. text. 17. & libro 9. Metaph. cap. 9 text. 15.

Secundo, Anima non est substantia: igitur 1. Argum. non est actus substantialis. Assumptum probat Galenus. Galenus cap. 3. & 4. libri, qui inscribitur, Quod animi mores corporis temperamentum sequuntur, huc in modum; anima non est aliud, quam *χεῖρ*, seu temperies, & moderatio quatuor *Anima temp. rias*. primarum qualitatum: hec autem est accidentis; igitur anima non est substantia, sed accidentis. Maiorem probat dupliciter, pri-

mus quia id videtur esse anima, quo pereunte, moritur animal: at abolita dissociatave temperie certum est animal interire. Item quia ex diversa corporum temperie oriuntur in nobis diversi affectus, seu passiones. Melancholici enim verbi gratia proclives sunt ad tristitiam; cholericci ad iram: huiusmodi vero affectus ab anima, ut a fonte manant. Quare anima nihil aliud est, quam predicta temperies. Accedit veterum quoruadum auctoritas, ut Dinorchii, & Empedocles, qui animam esse harmoniam prædicabant, non quidem sonorum, sed contrariarum qualitatum in unam temperiem coeuntium: & Aristoxeni musici, qui ab arte sua non recedens voluit animam simili ratione constare in homina, qua consors modulatio constat in canto, & fidibus; ita nimis, ut sicuti nerui bene intenti concentrum efficiunt, ditor. Fuit Aristoxenus, teste Gellius, testis Cœli Aristotelis auctoritatis corporis firma coniunctio, membrorumque;

brorumque omnium consentiens in unum vigor animales motus faciat.

Argum.
ognitio sit per
militudinem
terrem cogni-
tem & cogno-
mpedocles.

Tertio. Anima est corpus: igitur non est actus corporis, alioqui unius corporis aliud esset corpus. Probatur antecedens: Nam omnis cognitio ex doctrina Platonis in Timæo, & aliorum veterum Philosophorum sit per quandam similitudinem & cognitionem inter rem cognitam & cognoscentem. Unde illud Empedoclis poetice philosophantis.

*Terrea vis terræ, vis humida percipit undas,
Aether ab aethere sentitur, ab igni us ignis,
Pax pacem monstrat, item lumen aperientur.*

Quare cum inter corpus, & id quod corpore vacat, similitudo nulla intersit; si anima non esset corpus, nullius rati corporeæ notitiam obtineret. Quod cum aperte falsum sit, concedendum erit animam ex aliorum corporum permissione concretam esse. Corrobaturque idem antecedens: quandoquidem anima patitur à corpore, cum verbigratia, phrenesia, vel ebrietas intellectionem turbat: & corpus similiter patitur ab anima; ut dum ex verecundia, rubore afficiamur; & ex timore albescimus: cum igitur ad mutuam actionem & passionem requiratur contactus, & hic non nisi inter corpora interventu quantitatis dari queat; non videtur negandum animam esse corpus. Ac quod Aristoteles huius sententiæ fuerit, affirmat D Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei, capite vndeclimo a ieiis in doctrina Peripatetica animam esse quintam substantiam, hoc est, è materia & natura cœlesti coactram.

*niam esse
intam sub-
intiam iuxta
rictos, putat
ugust.*

Argum.

Argum.

Argum.

Quarto. Anima rationalis extra corpus, est vere anima: & tamen in eo statu non est actus corporis: non igitur ea particula in definitione adhibenda fuit. Accedit quod Aristoteles hoc in libro capite primo text. ii. ait, manifestum esse quasdam animæ partes non posse à corpore separari, quia constat esse actus illius. Igitur in doctrina Aristotelis anima rationalis, si extra corpus valet consistere, non est actus corporis.

Quinto. Subiectum, per quod definitur forma, debet esse prius ipsa forma: sed corpus organicum non est prius anima; igitur anima non recte dicitur actus corporis organici. Probarur minor, quia non vocantur partes organicæ, nisi quæ iam sunt prædictæ potentias vitalibus; cum ergo huiusmodi potentias ab anima oriuntur, necessario eam supponunt, atque adeo corpus organicum est posterius anima.

Sexto. Cum Angelus ex concreto aere corpus organis distinctum sibi effingit; & in eo mouetur progressivo motu, & loquitur, comedit, atque alia vitæ munia exercet, tota animæ definitio ei competit: & tamen non est anima. Ergo anima definitio non

reciprocatum cum re definita.

ARTICVLVS III.

QVOD ANIMA NON sit Temperamentum.

VT superiora argumenta commodius & verius explicetur, prius à nobis falsa quorundam dogmata confutanda erunt. Offert autem in primis se Galeni error, in quem etiam inciderunt hæretici quidam, nimurum Caroprates, Epiphanes, Prodicus & Caiani, atque Antitactæ, ut refert Theodoretus in li. de diuinis decretis. Porro Galenus libro tertio de locis affectis, capite sexto & in opere superius citato arbitratus est, quodiam apud Platonem Socrates in Phædonem reprehenderat animam esse primarum qualitatum temperiem. Sicenim eius sententiam interpretatur D. Thomas libro secundo contra gent. cap. 63 & in quæstione disputata de anima art. 1. eti si alii eum fecerunt pars. *Quam excusa-
tionem quidam afferant pro Galeno.*

Cet videatur non satis constitutum habuisse quidam sequeretur, aut in quam sententiam descendaret. Quod ipse non obscure indicat in libro de Naturalium facultatum substantia & libro sympto. & libro tertio de usu partium: ubi ait ignorare se quid sit anima. *z. Conclusio.*

DQuæcumque tamen eius mens fuerit, sit prima conclusio in hac disceptatione. Error est etiam in Philosophia intolerabilis, animam esse temperamentum. Quod his ceterationibus concluditur. Anima est forma rerum viuentium: ab ea namq; viuens accipit esse: non est igitur anima temperamentum. Consecutio ostenditur; quia temperamentum est accidens, seu potius multa accidentia, videlicet quatuor primæ qualitatis ad symmetriam deducuntur. Quare cum unumquodque viuens sit substantia et essentialiter constans ex sua forma & materia, si eorum forma esset accidens, substantia constaret ex accidentibus; quod omnis philosophia auersatur. *Probatur x.*

ESecundo. Functiones ab anima oriundæ sunt altioris conditionis, quam quæ proficiuntur à primis qualitatibus: ab his enim manat calefatio, refrigeratio, humoratio, exsiccatio: ab anima vero actus nutriendi agendi, loco mouendi, sentiendi, intelligendi: nemo autem nescit posteriora hec munia excellentiora esse: ergo anima non consistit in primis qualitatibus; sed est alia præstantior, eminentiorque natura.

FTertio. Animus particeps rationis cohibet mocus insurgentes in appetitu-sensitu, moderaturque passiones, ut patet in iis, qui se continent: hoc autem præstare nequit qualitatum turba, cum ab ea, ut & ausa deponente, ac prouocante, eiusmodi affectus plerunque oriantur, ac pro earum intentione, & remissione varientur. Igitur saltem animus rationalis non est conuenientia primarum qualitatum, sive temperamentum. Postremo, *z. Con-*

Cumque, qui animatum temperamentum esse dicunt, negent eam esse substantiam: ad contestandos valebunt etiam omnia argumenta, quibus proximo articulo animam non accidens, sed substantiam esse ostenderemus.

ARTICVLVS IV.

QVOD ANIMA SIT Substantia.

*Anc. lib. de
anima cap. 5.
Alb. in sum. de
hom. q. 3. Auerr.
2. de an. com. 1.
2. Conclusio.*

*Cur Plato ani-
mam numerum
vocavit.*

*Cur circulum,
Cur harmo-
niam.*

*Quod anima
non sit harmo-
nia, probat
Ari. lib 1. cap.
4. text. 54. The-
misti. imparph.
1 lib. cap. 23. &
24-D Tho. lib.*

*2 contra gent. c.
64. Quod non sit
numerus mo-
tus se Arist.
-li 1.6.3. M. Alb.*

*lib 1 tract 2.c.
10. Cur numerum
motuens se.*

*Arist non sen-
sum sed verba
Platonis repre-
hendit.*

*Qui Platonem
ac culmina vin-
di. ent.*

Secunda conclusio huius questionis sit, Anima non est accidentis, sed substantia. Haec conclusio nullam habet etiam in Philosophia dubitationem; et si eam è veteribus physicis negant illi, qui præter materiam primam, nullum rerum naturalium principium agnouere. Nec ab illa dissentit Plato, licet in Timæo animam rationis, & intelligentię participem, numerum vocari; non enim iccirco eam quantitatis numerum fecit, sed implicitam verutatis philosophiam secutus, moremque Pythagoræorum, qui omnia ad numeros referebant. animæ dignitatem, ac vim eo pacto adumbrare voluit.

Vocavit igitur animam numerum, vel quia omnium in se rerum numeros continet, cum sit earum typis, sive imaginibus consignata: vel quia sicuti numeri Mathematici inter res naturales & diuinas; ita anima inter formas à materia prorsus absolutas; & eas, quæ materiae affixa sunt, medjum obtinet. Accommodauit etiam animæ rationem circuli; quia vt circulus in se recurrit, sic anima intelligendo supra se ipsum, reuoluta notione reflectitur. Attribuit quoque eidem harmoniam; vel quod sensus, quibus tanquam internuntiis vtitur, sensilium rerum consonantia, quasi musica, oblectentur: vel propter virium & potentiarum in ipsa anima ordinem, & consensem. Deniq; animæ definitionem ex numero motuque compositum, aiens animam esse numerum mouentem se: quia dum anima contemplatur, dum sentit, dum vegetat; mouere se dicitur, propterea quod operationis principium, & fons sit; nec aliunde moueat, vt ea, quæ virtus sunt experitia. Ve- rium si Platonis de anima sententia ita se habent, cur eas Aristoteles aliter accepit, actam acriter reprehendit? Videlicet, vt D. Thomas primo humus operis lect 8 animaduertit, non Platonis sensum, sed primam verborum faciem coarguit; ne Philosophorum vulgus verbis inherens, & profundum ac reconditum Platonis sensum ignorans hallucinetur, putans animum esse te vera numerum, circulum, aut harmoniam. Platonem vero à reprehensione vindicare conantur non solum Platoni, sed nobiles in primis Peripateticis, vt Theophrastus in libris, quibus locos antea ab Aristotle tractatos explicat, (cuius operis meminit Themistius in sua paraphrasi ad

A primum de anima, cap. 17.) Philopontis in commentariis capitis tertii, Bessarioris lib. 2. in Calumniatorem Platonis, Macrobius in somnium Scipionis, cap. 15. & 16.

Quod igitur anima substantia sit, ex eo primum ostendit potest, quia vt Dnius Gregorius Nyssenus in disputatione de anima luculentius edixerit. Quemadmodum qui in mundo consentientem rerum varietatem, & cōtrariorū discordem pacem, ac concordem literam

B videt; mox, si apresecum ratiocinetur, statuit Diuina virtus omnium admutat: ita qui in qualibet re viuēti animaduerterit contrarias qualitates ad concentum reductas conseruari, & repugnantes organorum affectiones, ne se muto perimant, rata lege cohiberi, & denique tam diuersa munia tanto ordine, & consensu administrari; plane intelligit dari vnam aliquam formam, cuius merito ac beneficio haec omnia perficiantur: quæ forma accidentaria esse non poterit, sed substantialis; cum vnius accidentis tanta efficacia esse nequeat, tantumve imperium in membrorum rei viuentis, & contrariarum qualitatum quasi Republica: ea igitur forma non alia erit quam anima; siquidem in eadem materia plures formæ substantiales esse non possunt, i. Degenerat. vt alibi ostendimus: quare patet animam esse cap. 4. q. 21. substantiam.

D Secundo, vel in materia rerum viuentium inest aliqua forma substantialis; vel nulla. Si nulla; duo, præter alia, sequuntur incommoda. Primum est, cohærente viribus naturæ materiam absque omni forma substantiali. Secundum, aliquam substantiam, nempe compositum, ex accidente & substantia constituti; videlicet, ex materia & ex forma accidentaria. Quod si in tali materia, aliqua substantialis forma insit, quis non videat ei potius attribuenda esse præstantissima rei viuentis munia, id est, vitales actiones, atque adeo eam formam esse animam.

Tertio, Forma est præstantior, quam materia: atqui materia non est accidentis, sed substantia cum sit primum cuiusque subiectum: ergo forma erit substantia & non accidens, atque adeo anima, quæ forma est, erit substantia. Quod vero secundum Academicam & Peripateticam philosophiam ita dicendum sit, patet ex dialogo Platonis de anima, qui inscribitur Plato. Phædon; & ex iis, quæ docuit Aristoteles tum sèpè alibi tum cap. 1. huius libri, vbi asserta animam esse actum primum substantialem. Arist.

F Priuatum autem quod anima intellectua sit substantia ex eo conuincitur, quia alioqui non posset extra materiam per se cohærente, atque adeo non esset immortalis; quod nō solum diuina fidei, sed etiam Philosophiaæ decretis repugnat; vt in tractatu de anima separata ex professo ostendimus.

t. Ratio pro
cluſione.

ARTICVLVS V.

QVOD ANIMA NEQUE
materia, nec corpus sit.

e his Aristot. Demonstratum à nobis fuit. Anima esse
b. l. huius oper. substantiam: proximum est, ut quænam
sp. I. substantia sit, videatur Philosopherum non-
udiores p. b. lo- nulli elementis mundi inhærentes, cum vltura
phibilibj supra materiam, & ea, quæ sub sensu cadunt, mentis
opus agnosc. aciem efferre non possent, in eo errore versari
nt.

rifl. lib. 1. Conclusio.
ius oper. cap. ext. 72. &c. 3. C. obatur 1. D. Emonstratum à nobis fuit. Anima esse
substantiam: proximum est, ut quænam
substantia sit, videatur Philosopherum non-
udiores p. b. lo- nulli elementis mundi inhærentes, cum vltura
phibilibj supra materiam, & ea, quæ sub sensu cadunt, mentis
opus agnosc. aciem efferre non possent, in eo errore versari
nt.

2. est materia. Deinde, Materia, cum sit pura po-
tentia, est expers omnis actiuitatis; nec potest
esse principium alicuius actionis: atqui anima
est origo & fons operationum vitalium; Igitur
3. anima non est materia. Item, Omnia compo-
sita naturalia, quæ infra lunæ globum contine-
ntur, habent eandem communem materiam,
vt ex reciproca eorum commutatione con-
stat, differunt vero formis; sed nequeunt in
eodem conuenire, & differre; igitur eorum
4. materia non est forma. Præterea, Anima in
totum corpus se insinuat, omniaque eius
membra permeat: ergo anima non est cor-
pus: aliqui duo corpora viribus naturæ si-
5. mul essent. Rursus, Si anima esset corpus:
vel esset corpus cœlestis, vel elementum, vel
ex elementis mixtum: sed nullum ex his est;
non est ergo corpus. Probatur minor; quia
si esset corpus cœlestis, torqueretur in gyrum;
si elementum; in superum aut infimum lo-
cum commearet; si mixtum. vi dominantis ele-
menti cieretur. Quod tamen falsum esse
constat, cum videamus animalia vt appetitu-
6. & apprehensione ad varias locorum differen-
tias tendere. Postremo, vt ostendo Physicæ
Auscultationis libro, capite quarto text. 28. A-
ristoteles docet, omne corporeum mouens se
ipsum, duobus constet necesse est: Vno, quod
moueat, & non moueatur: Altero, quod moue-
atur, & non moueat: sed animal mouer se,
& mouens in ipso est anima: quod autem mo-
uetur est corpus; igitur anima non est corpus,
præter superiora argumenta alia quoque pro-
pria ac peculiaria sunt ad demonstriadum
animam intellectiuam non esse mate-
riam, nec corpus: sed ea in proxi-
mum articulum reie-
cimus.

ARTICVLVS VI.

QVOD ANIMA INTELLECTIVA
sit spiritualis substantia: non tamen
particula diuinamentis.

Q Varta conclusio sit. Anima intellectua est 4. Conclusio.
spiritus, sive substantia spiritualis. Hæc con-
clusio est contra multos antiquitatis Philoso-
phos, qui nostrum animum corpus esse dixe-
runt, vt Zeno ignem; Anaximander, Anaxime-
nes, & Anaxagoras aëtem, eosque forte Varro
secutus est, qui, referente Laetatio Firmiano
lib. de opificio Dei, ita scripsit, Anima est aër
conceptus ore, deferuefactus in pulmone, te-
pefactus in corde, diffusus in corpus. Hippasus
quoque, & Parmenides animam igneam fece-
re: Empedocles sanguinem, Critias ex sanguine
& humore compositam. Quos forte Latinus
Poeta imitatur, cum inquit: purpuream Virgil. 9.
vomit ille animam. Aen.

C Corporeum quoque statuerunt humanum
animum Cleantes, Chrysippus, ac fere omnes
Stoicæ familiæ alumni. Et in lege veteri Saddu-
cæi, qui Sadducæum quandam magistrum se-
cuti, que refutationem credebant, neq; An-
gelos, aut spiritus esse. In eundem errorem in-
cidit Apollinaris Alexandrinus, vt refutetur lib.
hist. Tripartitæ, cap. 44. & Tertullianus in
D suo libro de Anima, & de carne Christi, vt euia
testatur D. Aug. st. lib. 1. de Genesi ad lit. cap. 15.
& in lib. de hæres cap. 86 & in epist. 157. ad O-
ptatum. Nec enim voluit solum Tertullianus
animam esse corpus ex seusu, quo arbitratui D.
August. hæres 86. posse eum intelligi, cum Deū
appellat corporeum, id est, substantiam vere
substantem & non fictitiam. Nam libro illō
de Anima cap. 2. commemoratis Philosophis
qui animam corpoream faciebant; subiicit, A-
nimam esse corpus facile persuadebunt. Tum
Aristotelem & peripateticos reprehēdit, quod
animam incorpoream fecerint, constantem,
inquit, ex quinta nescio qua substantia.

F Probarur autem nostra conclusio hunc in D. Thom. 2.
modum; Ut unumquodq; operatur, ita est: sed contra gent. anima intellectua habet operationes eleuatas cap. 73.
supra naturam & conditionē corporis ac ma- Probatur con-
terit: ergo anima intellectua non est materia- clusio ratione.
lis & corporea; sed immaterialis substantia, seu
spiritus. Probatur minor tum ex parte intellectus, tum ex parte voluntatis. Ex parte intellectus, qui intellectus noster percipit naturas communes, & abstractas à materia singulare: quod vero materiale est, vt est crassum & limitatum, ita non nisi singulare corporeū & materia-
le apprehendit. Item noster intellectus format cōceptū etiū immaterialiū vt Dei & substantia-
rum separatarū percipitq; talia obiecta omni di-
mensione libera sine figura, colore, aliave corpo- Ex parte intel-
lectus.

Similitudo im-
materialis rem-
aterialis pot-
tus representa-
re, non tamen e-
contra.
Ex parte vo-
luntas.

Patrum tes-
timonio.
Ambr.

D. Dionys.

D. Damase.

D. August.

D. Gregor.

Magn.

D. Gregor. Na-
zianz.

D. Gregorius.
Nyssin.

Deducitur con-
clusio ex secr.
It.

Ecclesiast.

Luc.
ad Rom.
Ex Concil.
Lateran.

Ex cap. Firmi-
ter.
Ex Concilio
Constantin.
Gratianus.

Obiug.

rex molis affectione: hi autem conceptus, materiales non sunt, oriuntur ergo à potentia & à forma immateriali: hæc est anima intellectiva: igitur anima intellectua est immaterialis substantia, sive spiritus. Deinde ex parte voluntatis suæ detur eadem minor. Nam voluntas studio honestatis refrænat appetitum sensituum inherenterem in materia, eique imperat: hoc autem imperium est altioris potestis, quam corporeæ: ergo voluntas non est res corporea, sed spirituialis. Quod similiter dicendum erit de anima humana, à qua fluit. Secundo idem confirmatur, quia libere velle & nolle, actus amandi & coleendi Deum, sunt supra sensum & appetitum: atque adeo manifeste arguunt potentiam alterius ordinis, id est spiritualem & spiritualem formam à qua manet: Quod patet animam intellectuam, spiritum esse.

Corroboratur quoque eadem veritas, Patrum testimonio, vt D Ambrosii, qui in libro de Noe & arca ait animum rationalem, diuinum quendam esse spiritum; idque probat ex ca. i. Genes. vbi dicitur Deus inspirasse Adamo spiraculum vite, id est, spiritum corpus vivificantem. Idem afferit D. Dionysius 4. capite de diuinis nominibus appellans animum, intellectualē, sive spiritualē substantiam, vita indeficiente preditam. Idem testantur. D. Damascenus lib. 2. Fidei-Orthod. cap. 12. & lib. 3. cap. 16. D. August. lib. 6. de Trinitate capite 6. & lib. 2. Retract. cap. 56. D. Gregor. Magnus lib. 4 Dialog. cap. 5 & lib. 2. Moral. cap. 2 D. Gregor. Nazianzenus Apologético i D. Gregorius Nyssen in lib. de Opificio hominis, cap. 4 & 15. & lib. 1. Philosophie, vbi ait huius quoque sententia fuisse Plotonem; quod eriam de eo afferit Plotinus, Ammonius, & Numenius.

Præterea idem colligetur tum ex nonnullis sacræ paginae locis, quibus anima humana spiritus appellatur, ea significazione, qua spiritus à corpore distinguitur ut Ecclesiastæ ultimo. Reueratur puluis in terra sua, unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Et Lucæ 23. in manus tuas commendo spiritum meum. Et ad Rom. 8 Spiritus sanctus testimonium reddit spiritui nostro. Tum ex Concilio Lateranensi i sub Innocentio 3. vbi ita scribirur, Deus ab initio utramque de nihilo condidit creaturā, corporalem, & spiritualē. Angelicam scilicet & mundanam. Deinde humanam quæsi communem, & spiritu & corpore constitutam. Quod refertur extra de summa Trinitate & fide Cath. c. Firmiter credimus Præterea in 6 Cōcio Constantiopolitano Act. 11. dicitur Verbum diuinum aſſumpſisse carnem, & animam rationalem, atque incorpoream. Denique Gratianus 2. quæſt. 3. cap. Quidam autem hæretici, refert inter hæreses, errorem existimantium animam intellecū: quæ non esse spiritum.

Erit tamen, qui contra superius dicta oppo-

nat testimonium Ioannis Thessalonici. Episcopi afferentis animas esse corporeas quod afferit. 2. Concilium Nicenum (quæ est septima synodus generalis) initio quintæ actionis, neque id improbat De Angelis, inquit ille, & Archangelis, & eorum potestatibus, quibus & nostras animas adiungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit, esse quædam intelligibiles, sed non omnino corporis expertes, & inuisibilis, verum tenui corpore præditos & aero sive igneo. Et infra. B Nemo vel Angelus, vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas. Occurrentum tamen est, factum synodum nihil ibi de Angelorum, aut animarum substantia constituere: sed illius patris dictum eatenus amplecti, quatenus usum imaginum, qua de re disputatio erat, approbarat. Itaq; commendat conclusionem videlicet colendas esse imagines; ratione autem, qua ea suadebat, quia animæ & Angeli corporei sunt, non curat; in qua Ioannes ille deceptus fuit & C in eo maxime, quod Catholicam Ecclesiam ita sentire pronunciavit.

Illud hic etiam aduertendū erit, si vñquā D. Basilius, Athanasius Damascenus, Methodius, Hieronyminus, auctqrlib. de Ecclesiasticis dogmatibus, aliique patres animam rationalem, corpoream vocant: id non ita esse accipiendū, quasi velint animam re ipsa corpus esse, aut constare corpore, sed vt indicent animam comparatione Dei quodammodo fæce corpoream concretam esse; cum ab illa diuinæ mentis simplicitate & excellentiæ infinitè distet. Quod eo etiam patres faciebant, vt eorum amentiam ex ploderent, qui animam humanam de Dei substantia progenitam faciebant. Contra quos:

Sic quinta conclusio. Anima intellectiva non est particula diuinæ mentis. Ad intelligentiam huiusc conclusionis sciendum, Carpocratem, vt refert Irenæus lib. 1 aduersus hæreses, cap. 24. Item Cerdonem, vt afferit Theodoret, in lib. de Diuinis decretis. Item Gnosticos, Manichæos, & Priscillianistas, teste D. Au. Theodoret. libro de hæres. capite 46. & 70. & Hieronymo in epist. ad Marcellinum, in eam incidisse D. Hieron. impietatem, vt crederent animum hominis esse Dei substantia prognatum. Quod videtur etiam sensibile Philo Iudæus in lib. qui inscribitur, Quod deterius potiori insidietur. Vbi ait Deum corporibus humanis non uihil de suo nomine superne inspirasse. Quomodo, inquit, credibile viderunt tam exiguum mentem humanam membranula cerebri, aut corde, hanc amplis spatiis inclusam, tantam cœli, mundique magnitudinem capere; n si illius diuinæ scilicetque animæ particula esset in divisionibus? Plutarchus vero de quæst. Platonice ita scriptum reiquir, Anima autem mētis particeps facta, non solum Dei opus est, verum etiam pars, neque ab eo, sed de eo, & ex eo facta est. Quo etiam allusit ille.

Decretio Io-
natis Thessal.

Lege Sixtin
Sen. l. s. Bibl
annot. 8 &
6. annot. 35.

Quo sensu
tres nonnull
nimam corp
reā dixerit

s. Concluſio.
Capit. 2
aduersus ha
eres, hæres 4
anima. Irenæus.

Phil. Iud.
Theodoret.
libro de hæres.
capite 46. & 70.
& Hieronymo in
epist. ad Marcellinum, in eam incidisse
D. Hieron. impietatem, vt crederent animum hominis esse
Dei substantia prognatum. Quod videtur etiam
sensibile Philo Iudæus in lib. qui inscribitur,
Quod deterius potiori insidietur. Vbi ait
Deum corporibus humanis non uihil de suo
nomine superne inspirasse. Quomodo, in
quit, credibile viderunt tam exiguum mentem
humanam membranula cerebri, aut corde,
hanc amplis spatiis inclusam, tantam cœli,
mundique magnitudinem capere; n si illius
diuinæ scilicetque animæ particula esset in
divisionibus? Plutarchus vero de quæst. Platonice
ita scriptum reiquir, Anima autem mētis
participes facta, non solum Dei opus est, verum
etiam pars, neque ab eo, sed de eo, & ex eo facta
est. Quo etiam allusit ille.

Corpus

*Corpus onussum
Hæsternis vitiis animum queq; prægrediuntur una,
Atq; affigit humo diuina particula maura.*

Hanc hæresim per se satis conuicta damnauit Concilium Barcharense primum cap. 5. & Leo primus epist. 91. cap. 5. eandem vero D. August. in lib. de Origine animæ, cap. 2. ex eo coarguit, quod si anima esset diuinæ mētis particula, vel Deus esset mutabilis, quod à diuina natura procul abest: vel anima esset exp̄rs omnis mutationis; atque ita uer desiceret in deterius, nec proficeret in melius, nec aliquid in semetipsa vel quod non habebat, habere inciperet, vel quod habebat, habere desineret: quod est aper- te falsum. Eandem stultitiam irridet D. Chrysostom. homil. 13. in cap. 2. Geneos D. Athan. in lib. de quæst. cap. de Anima. Lege quoq; si placet eius confutationem apud D. Thom. 1. par. qu. 90. art. 1. & lib. 2. contra Gent. cap. 85.

ARTICVLVS VII.

DILUVNTVR ARGVMENTA

Secundi articuli.

NVnc argumētis, quæ animæ definitionem oppugnabant, satisfaciamus. Pro explicatione primi obseruandum est, quod alibi annotauimus, non parum esse inter Aristot. enarratores, & criticos quosdam neotericos dissidii circa Etymologiā, interpretationemq; nominis *εὐπλέχαι*. Ac primū communis sententia est (etsi aliter opinetur Franciscus Floridus in Apologia contra linguis Latinas calumniatores) Aristot. huius vocabuli inuentorem fuisse. sed enim quia illius significatio ac vis aliquantulū obscura est, non defuerit qui dicerent excoitatū idab Aristotele, quasi fugæ vehiculum, aut insecitæ nuolucrum, non ad enodandam, sed ad inuoluēdam latenter anima naturā. A qua tamen calumnia eum vendicat Iulius Scaliger Peripateticæ doctrinæ egregius assertor, exercitatione 308. in Cardano. Porro M. Tullius, vt in arguento dicebamus 1. lib. Tusc. quæstionū verit continuatā motōne, & perennem. Videtur enim existimasse Aristot. more Attico vocabulum *εὐπλέχαι* pro *εὐδελέχαι* accepisse mutato & in τ. διπ. Ε *εὐδελέχεσσι*, quod Latinis est, continuatum seu perenne. Verum hæc interpretatio etiā quibusdam excusat, vt à Politiano in Miscellaneis, cap. 1. à plerisque reprehenditur. Nec enim Aristot. contra doctrinæ sua placita, animam motionem appellare debuit, quod ē in Platone magnopere dispiquerat, vt constat ex iis, quæ contra illum disseruit cap. 3. lib. 1. huius operis.

Quare dicendum potius animam appellari ab Aristotele *εὐπλέχαι*, id est, perfectum habitum; sive, vt verit Hermolaus in paraphrasi Themistii, nouum vocabulum nouo exprim-

A mens, perfecti habiam. Sicut enim materia ens potentia est, id eoque imperfecta: ita è cōuenienti forma rem absolvit, estque *εὐπλέχαι* quasi *εὐεξτία* τῆς τελετῆς, id est, habitus, ac professio perfectionis, sive actus perfectus. Quolibet ex eo quod Aristot. animam sic vocat, non incertum ab ea actus primi, aut substantiæ ratione exclusisse. Immeritoque Plotinum Ennead. 4. lib. 2. de Essentiali animæ, hanc definitionem vsq; adeo contemptisse, vt eam confutatione indi- B guam iudicaret, quod in ea, anima *εὐπλέχαι* appelletur. Nec vero, qui dicit animam esse actum corporis, negat eam esse immortalem vt quidam putarunt: cum non oporteat omnem corporis actū ita materię addictum, affixumque esse, vt extra illam cohædere non valeat.

Igitur ad argumentum, negandum est antecedens, & ad ea, quæ primo in eius confirmationem adducuntur, respondendum vti diximus. Adid, quod vltimo assertur; dicendum non omnem actum secundum esse perfectio- C rem primo; nec omnem finem propriæ nature excellētia præstare iis, quæ ad finem ordinantur: esto id de vltimo fine absoluto, & sine exceptione verum sit, vt libro 2. Physic. exposuimus. Aliam solutionem habes hoc loco apud Caïetanum.

Ad secundum, negandum est antecedens, & maior syllogismi, quo id probatur, ad cuius priorē confirmationem respondentum, ex eo quod soluta tempeste animal occidat, recte cōcludi non posse corpus ab anima informari, nisi interim dum congruis ad vitam dispositionibus præditum fuerit. Verū absurdē protulit, & inepte ex eo colligi animam esse ipsam primā qualitatum temperiem: alioqui cum oblælo corde animal moriat, recte etiam intulerint animam esse cor. Ad posteriorem confirmationem dicendum, animi effectus & perturbationes attribui qualitatum temperaturæ vt causæ dñeonēti, & provocanti. Etenim frigiditas melancholiæ, sicuti corpus reddit topidū ac languidum; ita ad tristitiam inclinat; & calor flauæ bilis, vti corpori ad operandum acrimoniam confert: sic adiūta facilius adducit. Verum istiusmodi actiones aliunde, tanquam à fonte & principali causa, quæ non accidens, sed substantialia sunt, oruntur. De auctoritate vero eorū Philosophorum, qui animam qualitatum harmoniam faciebant; nihil cutamus. Ex dictis planum est, si eorum sententia verbis consonet, quam procul à veritate deflexerint. Legetamen si placet eorum impugnationem a- F pud Themistium primo huius operis in para- phras, cap. 2; & 24. & D. Thomam lib. 2. contra gent. cap. 64.

Ad tertium, negandum est antecedens Cu- ius probatio facile diluetur ab eo, qui dixeit, cognitionem fieri per similitudinem, non quæ iani in anima secundum eius naturam ne- Solut. 3. arg.

Vindicatur Aristot. à cœlumnia Plotini.

Solut. 1. arg.
Actus 2. non
semper primo
perfector, nec
finis iis qua ad
ipsius ordinatur.

Cap. 7. qu. 3.

Solut. 2. arg.

Passiones animi
quatenus tem-
peratus corporis
ris attribuenda.

Themist.

D. Thom.

cessatio existat; sed quæ concilietur per species, quarū interuentu anima cognoscit. Itaq; non oportere animam rebus corporeis eiusdem naturæ conuenientia similem esse, sed habere aptitudinem ad earū imagines actū recipiendas,

D. Tho. I. p. qu. 75. art. I. ad 2. *Tatius duplex.* quibus secundum esse notionale siue intentionale eis similis fiat. Quia vero antiquæ Physiologij auctores isti modi esse ab esse reali non discinebant, in eum ertorem lapsi sunt, vt credent oportere animam esse quid corporeum, ut res, quas apprehendit. Ad argumenti confirmationem dicendum, cum duplex sit actus, unus quantitatis; alter virtutis, vt in lib de Ortu & interitu exposuimus; priori tactu sola corpora se contingere, posteriori, etiam ea, quæ sunt corporis expertise: siue utrumq; careat corpore, vt cum Angelus Dæmonem impreso impletu in aliquem locum impellit: siue tantum mouens sit incorporeum, vt cum anima intelle-

Quem eorum re quirantur corpora. siua per actum voluntatis mouer appetitum inherentem corpori: siue etiam mouens duntaxat corporeum sit, vt cum corpora sensibilia suo modo dicuntur moueri ad suum cognitionem, tum amorem eandem animam intellectuam. Patet ergo non ex quolibet tactu recte colligi ea, quæ se contingunt, esse corpora; sed ex mutuo tactu quantitatis.

Animus è quinta substantia concreta esse non credit Arist. Quidad D. Augustinum atinet, qui credit in doctrina Aristotelis animum è quinta substantia concreta esse: dicimus haud dubie oppositum sensisse Aristotelem, vt ex illius disputatione in primo huius operis libro aduersus Democritum, Empedoclem, Alcmaonem, Platonem, & Xenocratem plane constat. Quare videtur D. Augustinus hanc de Aristotelico dogmate opinionem non ex ipsius Aristotelis fontibus; sed ex Cicerone hausisse, qui primo Tusculanarum questionum ita scriptis. Aristoteles longe omnibus, Platonē semper excipio, præstans & ingenio & diligentia, cum quatuor illa genera principiorū esset complexus, è quibus omnia oriuntur, quintam quandam naturam censem esse, è qua sit mens. Probat enim Aristoteles i lib. de Cœlo præter quatuor vulgaria elementa esse quintam aliam corporis substantiam ipsi elementis præstantiorem, & diuiniorum, è qua sint globi coelestes. Rursusque cap 2. de Generatione animalium, cap 3. animam participare corpus quoddam elementis diuiniorum. Verum Aristoteles negat hoc loco, neque alibi sensit animam corpus esse, F cum in hoc opere, loco citato, disertis verbis error. Quid nomine corporis intelligentia Platonis, & Academicorum, qui aiebant gat Arist. cum animum antequam tenebricolum nostri corporis illud attribuit, velloquitur de senten-

Cur D. August. id si impigerit. Cur D. August. id si impigerit. Quodad D. Augustinum atinet, qui credit in doctrina Aristotelis animum è quinta substantia concreta esse: dicimus haud dubie oppositum sensisse Aristotelem, vt ex illius disputatione in primo huius operis libro aduersus Democritum, Empedoclem, Alcmaonem, Platonem, & Xenocratem plane constat. Quare videtur D. Augustinus hanc de Aristotelico dogmate opinionem non ex ipsius Aristotelis fontibus; sed ex Cicerone hausisse, qui primo Tusculanarum questionum ita scriptis. Aristoteles longe omnibus, Platonē semper excipio, præstans & ingenio & diligentia, cum quatuor illa genera principiorū esset complexus, è quibus omnia oriuntur, quintam quandam naturam censem esse, è qua sit mens. Probat enim Aristoteles i lib. de Cœlo præter quatuor vulgaria elementa esse quintam aliam corporis substantiam ipsi elementis præstantiorem, & diuiniorum, è qua sint globi coelestes. Rursusque cap 2. de Generatione animalium, cap 3. animam participare corpus quoddam elementis diuiniorum. Verum Aristoteles negat hoc loco, neque alibi sensit animam corpus esse, F cum in hoc opere, loco citato, disertis verbis error.

De hoc errore Academic. Quid nomine corporis intelligentia Platonis, & Academicorum, qui aiebant gat Arist. cum animum antequam tenebricolum nostri corporis illud attribuit, velloquitur de senten-

A alibi vocat τὸν μὲν ἐργόν τὸν φύσεων, id est, spiritum in natum, cuius ope anima functiones corporis administrat, vt in libris de Ortu & Interitu exposuimus. Vocab autem Aristoteles hoc corpus elementis diuinioris, propterea quod nulla elementorum facultas perringerat ad excellentiam operationum, quæ spirituum ministerio perficiuntur.

Ad quartum, concedenda est maior, neganda minor, & ad eius probationem dicendum,

B animam rationalem à corpore abiunctam, et si corpus non informis; si apte natura esse actum formamq; illius, ita vt quoties ipsum informari possit ei habilitarem, vimque conferre ad actiones vitæ vice organi administrandas. Circa id autem, quod ex Aristot. citatur, aduerte non constare inter expositores quid Aristot. eo loco nomine partiu significari. Philoponus putat intellectuæ partes subiectas animæ, id est, animam vegetantem & sentientem. Alexander, Partes anim Simplicius, D. Thomas, & alii quoru interpretatio germana est, credunt designasse potentias apud animæ intellectuæ, asservuisseque non dubium esse quin eorum nonnullæ cum ipse à corpore abiungi nequeant, quia sunt actus corporis id est, quia sunt potentia organi. & & inherentes corpori. Itaque non securit Aristoteles animam, quæ est actus corporis, non posse à corpore separari, aut etiā, quæ à corpore si parari potest, corporis actum non esse.

D Ad quintum, concessa maiori negetur minor: ad cuius probationē refellendam aduertendū erit organicarum partiu nomine duo præter materiam, hoc loco importari, nimirū certæ figure compositionē cum temperie accommodata, & Partes organi potentia, quæ propria organi forma est. Igitur præter materiam priori modo sumptum antecedit animam prioritate naturæ in genere cause dispositiæ & materialis, quia sic est preparatio necesaaria ad introductionē animæ in materiam, vt Cæterius aduerterit, non autem posteriore cōsideratione acceptum, quia potentia ipsius animæ non eo pacto ad eam in materia excipiendam prærequiriuntur, vt planū est. Et vero vt anima

E dicatur definiri per corpus organicū, vt per aliquid prius, sat est tam materiam in se, quam vt est affecta organis secundum priorem modum spectatis anima origine antecedere. Nec enim subiectum, per quod forma definitur, omnibus modis prius, quam formam esse oportet.

F Ad sextum neganda est major propositio, dicendumq; animæ definitionem non cōvenire Angelo respectu corporis assumpti, tū quia nō est actus, seu forma talis corporis, sed tantu mōtor: tū quia organa illa, et si veræ res sint non tamē sunt vera, propriæq; organa. Duo enim ad Corpora ab Anid exiguntur, vt proxime annotauimus. Vnū est gelū assumpta effigies & figura cū certa qualitatum proportio cur non sunt organica. Alterū ipse potentia vitales inherentes corpori. Cū igitur hæc non cernantur in corporibus, quæ

Pro hac secundum interpretatio lego Théophile lum hoc in ad text. 45.

Solutio 4.

Solutio 5.

Corpus organum ut antecedit animam.

inisdem est actus, cuius est potentia.
viventium inctionibus
spectanda.

qua propria
nt in viven-
um operatio-
b. desunt An-
tis assumenti-
us corpora.

bus, quæ Angeli assumunt; nec enim eis tales potentiae inhærent, quicquid sit de reliquis, quæ ad organorum rationem exiguntur; consequens est, ut eiusmodi corpora vere ac simpliciter organica dicenda non sint. Vnde neque Angeli in iis vita munia exercent: siquidem eiusdem est actus, cuius est potentia, docente Aristotele in libro de Somno & vigilia, cap. i. nec obstat, quod Angeli videantur loqui, incidere, & cibum capere. Possunt enim in his, aliisque id genus spectari quædam viventia functionibus communia; vt in sermone sonus, in incessu motus, in comeditione cibi communitio: alia propria, vt quod eiusmodi sonus edatur per vocalia instrumenta à virtute iis inhærente, similiterque quod latio administretur à facultate motrici, sedem habente in musculari; & quod cibi sectio fiat ab eo, in cuius substantia suapte natura conuerteri queat. Quoniam igitur in hisce operationibus, ea, quæ viventia propria sunt, Angelis desunt; fit ut simpliciter negari debeat eos in corporib. assumptis actiones vita obire, & esse actus corporis organici. Quod præter alios aduertit D. Thomas prima parte, quæst. 51 artic. 3. Egidius in 2. dist. 2. & Gabriel eadem dist 8 quæst. 1. art. 3. D. Bonaventura ibid. Richardus quæst. 5. Maior q. vniuersitatis, Bassilius quæst. vna, art. 3.

A fuità Deo non secus ac productio animæ intellectiæ, quam constat terminari ad ipsam animam perse.

2. Argum.

Secundo, actio, qua nunc animaleonis, verbi gratia, producitur, est distincta realiter ab ea, qua vnitur materię: sed vnitio terminatur ad formā, vñexistit materię, ab eaque dependet: ergo productio terminabitur ad eandem perse, & vt ad terminum, qui producitur ut quod. Maior probatur. Nam quando aliqua actiones ita sunt affectæ, vñambæ à se mutuo separati queant, & vtraque absque altera, saltem diuina virtute, possit existere; necessario inter se ipso distinguuntur: at quod predictæ actiones ita habeant, ostenditur: etenim potest Deus animam equi in materia producere, non eam illi vniendo; itemque potest eandem ante à se productam vñire materię, atque ita in priore euenuit dabitur productio ab illo vnitione: in posteriori, vnitio sine productione.

C Deinde quod ad animas rationales spectat, quod ex non sunt subsistentes ira probatur, ex secundo in dicio: Animæ rationales non operantur per se; ergo non sunt subsistentes. Antecedens ostenditur, quia animam rationalem operari perse, vel est operari sine dependentia à corpore: vel est habere operationem immateriale, quam in se ipsa recipiat. Si primum, talis modus operandi non convenit animæ, dum est in corpore; cum eius intellectio pendeat à phantasmatibus, iuxta illud Aristotelis lib. 3 huius operis, cap. 8 text. 9. oportet intelligentem speculari phantasmat. Si secundum, id non sat est, ut ex eo arguitur animam posse per se existere; nihil enim inde videtur amplius posse colligi, quam animam esse substantiam spiritalem, vtpote quæ spiritalem actionem edat, eamque sustenter. Quin vero quod non satis firme argumento comprobetur intellectiō animæ recipi in ipsa anima, vt in substantia spirituali; non autem in organo corporeo, suadetur. Etenim id ex eo confirmat D. Thomas i. part. quæst. 5, art. 2. quia si anima intelligenter per organum corporeum, non posset percipere omnia corpora, propterea quod ex doctrina Aristotelis lib. 1 huius operis, cap. 10. tex. 104. & lib. 3. cap. 1. text. 4. & 5. intus existens prohibet cognitionem extranei. Vnde neque facultas videndi perciperet omnes colores, si pupilla, in qua residet, aliquo esset colore imbuta; neque lingua, dum est humore bilioso infecta, saporum differentias dignoscit. At enim quod hæc ratio momentum non habeat, ex eo ostenditur, quia phantasia est in organo corporeo, & tamen percipit omnia alia corpora, & Angelus est substantia spiritualis, & tamen omnes alias spiritales substantias cognitione apprehendit. Quare pari ratione, eti anima intelligenter per organum corporeum, id nihil obser-

Aristoteles.

E D. Thomas

F Aristoteles.

Argum.

74

Q Via vnumquodque ut producitur; ita est, & vt est, ita operatur: duo sunt indicia, quibus deprehendimus, num aliquares creata sunt subsistentes, id est, existentes per se, & vt quod. Vnum est, si producitur per se, id est, per actionem sibi propriam, & vt quod. Alterum, si operatur per se celiendo operationem sibi peculiarem, sive vt quod. Porro autem quia præsens quæstio tam de anima brutorum animantium, quam hominum intelligenda est: in primis, quod animæ brutorum sunt subsistentes, probabit aliquis ex priori indicio, hunc in modum: In prima rerum creatione brutorum animæ fuerunt à Deo productæ congruentes suis naturis: sed productæ sunt per actionem sibi propriam & inde pendenter à materia, atque ideo vt quod: ergo brutorum animæ suopre ingeniosunt subsistentes. Probatur minor, quia Deus non produxit eiusmodi formas concurrentib, ad id elementis seminaliter, vel actine, sed passiue duxtaxat, atque adeo tota actio

set quomodo omnia aliorum corporum notitiam caperet.

Præterea, non operari animam rationalem ut quod sed ut quo: videtur docere Aristoteles lib. i. huius operis, cap. 4. t. 64. vbi ita inquit; Dicere autem animal irasci, vel timere, simile est ac si quispiam animam texere dicat, vel edificare. Nam melius est fortasse dicere non animam, sed hominem animo misereri, vel addiscere, vel statuocinari. Hęc ille. Quib. accedit, quod ut anima rationalis est, id, quo totū est, ita non operabitur, nisi ut id, quo, li recte vereque dici solet, ut vnumquodque est, ita operari. Quod item ex eo confirmari potest, quia nulla anima dicitur hoc aliquid: diceretur autem si ageret ut quod.

A 2 cap. 8. arbitratus animam intellectuam non geloputat O distingui specie ab Angelis, quos constat esse genes. substantias completas, ac per se subsistentes ter- Refutatur. tio modo. Sed hunc errorem confutat D. Tho- Durand. in mas i. par. quæst. 75. art. 7. & in disputatis quæst. d. 16 q. 2. de Anima, art. 7. ad 1. contra Gentes, cap. 94. potestque ex eo paucis cōuinci, quia anima intellectuam suapte natura est forma corporis, materiæque vniuersalium. Mentes autem Angelicæ sunt substantiae à corpore abstractæ. Præterea, D. Aug. lib. 1. in intellectu humana est per compositionem & super Genes. discursum, & ex sensibus collecta: cognitio l. i. c. 32. & autem angelica est per intuitum simplicem & D. Greg. hom. ex influxu superni luminis, ut docet D. Diony- 34. in Euang. s. 7. cap. de Diuinis nominibus. Ex his autem differentiis plane colligitur distinctio inter na- turam hominis & Angelorum.

B Argum. éta vero primi articuli, quæ superiores conclusionibus aduersabantur, hunc habent explicatum. Ad primum respondendum est, Bruta anima bruta animantia in prima mundi origine non tis saltem pefuisse producta per virtutem seminalē, vt satis facta à solo D liquet, nec per vnum concursum actionum ele- producta sum- mentorum, ut aduerit S. Thomas i. par. qu effectu in pr 70 artic. 1. & Abulensis ad 1. cap. Genes. com- muni: aliorum auctorum approbatione (licet gine). Caietanus existimavit terram concuruisse effi- ciencer ad primum ortum plantarum; ita vide- licet, ut Deus interuentu terræ, tanquam causa mediæ efficientis, eas protulerit) Itaque solo D concursu actiuo Dei producta fuerunt tunc bruta animantia, ita tamen ut eorum formae ac- ceperint esse à Deo dependenter à materia, & vna eademq; actione & productæ, & vnitæ fue- rint, sicuti eorum natura postulabat. Neque ex eo, quod causæ secundæ ad id efficienter non concurrerint, sequitur illas fuisse creatas, ut creantur animæ intellectuæ; siquidem ha producuntur absque dependentia à materia.

E Forma mater- les eadem act. Ad secundum neganda est maior, & ad eius probacionem concedendum quod primo assu- ua forma & mit. Ad id autem, quod deinde assertur, dicen- vnitia illius dum posse Deum animam, verbi gratia, equi cum materia producere in materia non eam illi vniendo, & distinguuntur si vniendo non producendo. Verum actionem, qua cie ab vnitia. Deus talem animam ita produxit, debere esse Supponi: subiectum quid. F

ARTICVLVS II.

EXPLANATIO QVAESTIONIS, dilutio argumentorum.

Subsistere tri-
pli cit.

1.

2.

3.

1. Conclusio.

2. Conclusio.

D. Tho. i. p. qu.
75 & in qu. de
spiritu. creat. à
2. ad 3.

Sola forma hu-
mana operatio-
nem habet à
corpo non de-
pendentem.

3. Conclusio.

Animam intel-
lect. speciem non
distinguit ab An-

P ro explicatione huius controvërsiæ aduer- pcedum est subsistere trifariam apud Philo- sophos sumi. Primo modo pro esse per se, hoc est, non in subiecto inhaesione. Secundo, pro esse per se, id est, non in aliquo (videlicet per modum partis, aut formæ) a quo in suo esse de- pendeat. Tertio, pro esse per se, ita ut neq; actu, neq; potestate sit in aliquo per modum partis, aut formæ, vel quasi formæ. His ita biuiter perstrictis, quæ alibi fusiæ explicanda erunt: sit prima conclusio: Omnes animæ tam brutorum animantium, quam hominum sunt subsiste- tes primo modo. Probatur, quia omnes sunt substantiae, ut superiorius demonstrati fuit: nulla vero substantia est in subiecto inhaesione. Se- cunda conclusio: Inter animas sola intellectuam est subsistens secundo modo. Probatur, quia o- mnes animæ, excepta intellectuam, educuntur de materia: potestate, ut in Physicis ostendimus, atque ita earum effectio & conseruatio, & ex consequenti earum esse pendet à materia. Cu- ius rei illud est etiam argumentum, quod sola anima intellectuam fortia est elevationem ope- ratam supra materialia conditionem, ut ante di- ximus, & à corpore independetem, ut ex argu- mentorum solutione planum fiet. Vnde etiam colligitur, eam non depedere à materia quoad suum esse, quia ut vnumquodque operatur, ita est. Tertia conclusio: Animam intellectuam non est subsistens tertio modo. Probatur, quia anima intellectuam est essentialiter forma hominis, estque illius pars, actu quidem dum componit totum; potentia vero dum est extra materia. Quod autem ita se habet, non est subsistens tercio modo: à fortiori autem animæ bluto: ut hoc pacto subsistentes non erunt cum neque se- cundo modo subsistentes habeantur.

Sunt haec tres conclusiones communi aucto- rum consensu firmatae: et si contra tertiam sen- distinguunt ab An

g. Argum.

Origenes lib. i. cap. 5. & 8. & lib.

ordinis, ac diuersæ specie ab ea, qua nunc producitur. Quare non probat argumentum naturale & ordinariam formæ equinæ productionem, quam dicimus esse idem cum vnitione eiusdem cum materia, posse à tali vnitione separari aut vnam absque altera inueniri.

1. Arg.
collectum non
dnder per se à
misterio
ant.

ge Scot. in 4.
43. q. 2. Et in
odl. q. 9. Ca-
1. p. q. 75.

2.

mplic. 3. de a-
ma, com. 39.

3.

Inima intelle-
iu se folia re-
pit operatio-
em spiritalem.
otentia organ-
ica supra sua
operationes nō
ficitur:

Ad primum eorum, quæ ad animam intellectuam spectant, negandum est antecedens, & ad rationem, quia id probatur, dicendum anima intellectuam operari per se: quia quoad intellectuam, non simpliciter pèdet à corpore. Licet enim intellectus, dum est in mortali corpore, ordinaria non intelligat, nisi operante simul phantasia: non ideo tamen quo ad talem operationem, pendet per se a ministerio phantasie. Primum, quia talis dependentia non censetur proprie necessaria; sed quatenus ob connexionem harum potentiarum, dum intellectus in proprium obiectum fertur, simul phantasia ad aliquod singulare obiter attedit. Secundo, quia probabile omnino est, nonnunquam dum intellectus ad sublimum rerum contemplationem eleuator: destitutus phantasiam propria operatione. Tertio, quia anima à corpore abiuncta intelligit absque phantasia.

Dicitur: quoque anima intellectuam operari per se: quia edit operationem in spiritalem, quam absque adminiculo materiæ in se recipit, ac sustentat. Ex quo sequitur eam esse spiritalem substantiam: atque adeo & subsistentem. Nam omnis substantia spiritualis est incorruptibilis, vt progrexi ostendemus, & ex consequenti potest per se cohære.

Quod spectat ad rationem, qua D. Thomas ostendit intellectuam recipi in ipsa anima, vt in substantia spirituali, non autē in organo corporeo: facile quidem est illam per se trahi ea via, quod si intellectus esset in organo corporeo, non posset intelligere omnia corpora; quia saltem nō valeret propriū organum percipere, cum potentia organica nec supra suam operationem, nec supra suum organū reflecti queat, vt ex libro de Causis communī consenserit docent Philosophi. Verum quia eiusmodi probatio nititur pronuntiatio illo Aristotelico, intus existens prohibet cognitionem extranei, quod pronuntiatum & late patet, & subobscurum est, expēdere oportet, quo pacto intelligi debet. Qua de re disserit Auerroës, lib. 3. de Animali, com. 4. D. Thomas de Verit. q. 22. art. 1. ad 8. Caietanus 1. par. qu. 75 art. 2. Ferat. lib. 2. contragentes, cap. 98. Omissa longiori disputatione dicendum, duplice in causam potissimum inueniri, cur id, quod existit in potentia cognoscens, aliarum rerum noritiam immediat. Prima causa est, quod id obstat, ne potentia aliarum rerum species confignari queat: quo pacto si pupilla est colorata, non posset oculus extraneos colores videre; quia

A species visibiles non recipiuntur in corpore terminato & opacō, quale saltem ordinarie, est id, quod est affectum colore. Quæ tamen causa non habet locum in substantia, potentiaque spiritualibus, quibus nihil impedimenti subest, quominus ad omnium rerum intelligibilium species recipienda indeterminata sint. Vnde D. Thomas loco citato ait prædictam propositionem non esse veram in potentissimis cognoscientibus, quæ in obiectum vniuersale feruntur, ut intellectus. Habet tamen eadem In quibus sit verum.

C B illa causalocū in potentissimis organicis, quatenus etiā aliorum singularium ad ipsas pertinentium imagines possint recipere; tamen ob materiæ, cui inhaerent, limitationem imperfectiō nemque, ita individualib⁹ conditionibus ad dicta sunt, vt non nisi singularium sensibilium, imagines obtinere queant, proindeq; non nisi singularia sensibilia cognoscant. Quod item Currerum spirituum accideret intellectui, si in organo materiali corrūtūlū, item poteoque insideret. Non enim rem villam spiri- que vniuersitatem, imo neque corporearum naturas com- lūm typos spiri- munes, sed individualia duntaxat percipieret; quia rualis esse oportet.

D D. naturas corporeas communes, possunt non esse spiritales. Cuius rei ea ratio est, quia imagines corporales ob suam ignobilitatem & materiæ concretionem, ultra materiam signatam, & ultra individualia corporea transwendere in representando non valent. Ideoque Plato in Pla.

E Theateto ostendit intellectum multa cognoscere, quæ instrumento corporeo percipi nequeunt, cuiusmodi sunt natura communis, pulchrum, bonumque. Alia causa, cur iotas 2. Ratio pro- existens prohibet cognitionem extranei, est, nuntiati.

F quia licet potentia valeat tunc recipere species aliarum rerum; tamen ita circa præsens aliquod obiectum occupatur, vt interim ad alia aut nullo modo, aut non nisi admodum obfuscere attendere queat. Vnde nonnulli pronuntiatum illud ita efferunt, vt non dicant, intus nolle pronun- existens, sed intus, apparet, id est obiectum, tiatum esse- quod potentia cognitrici actu officitur, impe- rant.

Res sapide cur- dit aliorum cognitionem. Hinc ergo est, quod lingua morbo regio laborantium, quia interdum indi- amara bili perfusa est, etiæ exterius accedant res sapidae, arque optimis prædicta sapori bus; quorum imagines recipiat, non tamē eos sentit; videlicet quia sapor ille inhaerens & gustatus primum occurrens, tota perceptricis facultatis applicationem sibi vindicat. Quippe ita accidere consuevit, vt non idem tensus duntaxat circa alia sensibilia, quæ se illi offerunt; sed cæteri etiam circa sua obiecta facien-

ferientur, cum anima ad aliquid percipiendum tanto conatu & intentione se esse impedit, ut a. illius diludandi non vacer.

His animaduersis, cōstatrationem D. Thomae, jimo Aristotelis, pro qua hæc disserimus, vim suam retinere, paterque recte colligi, si intellectus esset in organo corporeo, futurum, ut non perciperet omnia alia corpora: & ex illo pronuntiato, intus existēs prohibet cognitionem extranei, nequaquam argui Angelum non intelligere omnes alias substantias separatas: &phantasmam non percipere aliqua alia corpora: esto sequatur non percipere omnia ob priorem causā traditā in explicatione illius pronuntiati.

Ad. 4. Arg.

Restat soluendum argumentum vltimum primi articuli. Ad priorem eius partem respondeat D. Thomas 1. part. quæst. 75. art. 2. ad 2. Aristotelē loqui inhibi non ex propria, sed ex aliorū sententia. Secundo, respondeat Philosophum rāntum velle non esse dīcēdum animam intelligere ut quid subsistens perfectum & comple-
Subsistat ne ani-
ma in intellectua
in corpore.
Sententia quo-
rundam.

Etio competit. Circa alteram vero partem eiusdem argumenti, sunt qui dicant animam, dum est in corpore, non existere ut quod, sed ut quo tamquam s. minaturam, ut loquitur Caietanus, licet separata à corpore existat ut quod, tanquam semipersona; quia videlicet ad personæ complementum absolutionem deest illi esse entis completi; cum etiam extra corpus sua-
pre natura sit pars hominis. Porius tamen di-
cendum tam in corpore, quam extra corpus
existere ut quod: ad id enim sat est subsistere
per se iuxta secundā acceptionem: quod ei siue
corpus informet, siue non, per perpetuo conuenit.
Nam quod sufficit ut aliquid producatur tan-
quam quod, sufficere debet ut existat per se tā-
quam quod: subsistere autem secundo modo
sufficit, ut aliquid dicatur produci ut quod, vt
patet in ipsa anima rationali, quæ per se & ut
quod creari dicitur. Siquidem eius creatio, vt &
ceteræ actiones productuæ, fertur in aliquem
terminū ut quod: cum igitur non feratur sic in
alium terminum præterquam in animam (nec
enim eiusmodi terminus potest esse homo, cū.
is non creetur) consequens est ut anima produ-
catur ut quod. Sane vero si anima extra corpus
inciperet esse, quod, ut & semipersona, cum eo
paecto esse, maioris sit perfectionis, quam esse ut
quo, & tanquam seminaturam, sequeretur a ni-
mam extra corpus, atque adeo in statu præter
naturam, perfectiorem existendi modum ha-
bere, quam in corpore & in statu naturali: quod
admittendum esse iure optimo negat D. Thomas 1. par. quæst 89 artic. 2. & in 4. distinct 43.
quæst. 1. artic. 1. quæstiuncula 1 ad 4. licet enim

anima cum à corpore abiungui altiorem li-
beriori emque intelligendi modum assequatur,
vt uoloco ostendemus; non tamen par est ut
tuuc perfectius esse obtineat, sed potius dum

A est in corpore, & præstantissimo suo munere defungitur, quod est dare esse cōposito, ipsumque in propria specie constituere. Adde quod si anima extra corpus esset ut quod, & in corpore ut quo: sequeretur in resurrectione, cum ad corpus redierit, dimisuram nobiliorem illam conditionem subsistendi, quod verisimile non est. Nec satisfacit responso Caietani, à ientis animam in corpore gloriose habituram subsistentiam ut quod. Nam si illam in corpo-
re mortali ideo non obtinebat, quia erat pars totius, cum etiam post resurrectionē eiusdem pars futura sit, ad eandem subsistēd rationem, quam antea in mortali corpore habuerat, re-
uocabitur.

Reffensio Ca-
ietani.
Eius impug-
tio.

Aduertendum tamen est, ut diluatur altera pars eiusdem principalis argumenti, in quo pore est ut quod in corpore existēt & ut quo di-
ta subsistere tanquam quod, ut nihilom. nus sā considera-
sit id, quo diuersa consideratione. Enimvero tione,
subsistit ut quod prout existit independenter in suo esse; & est quo, prout est, id, quo est totum. Vnde secundum aliam, & aliā notionem potest negari & concedi animam esse hoc ali-
quid. Negari, si hoc aliquid sumatur pro sub-
sistente completo: concedi si accipiatur pro sub-
sistente incompleto.

QVÆSTIO III.

VTRVM ANIMÆ INTEL-
lectuæ à Deo creentur,
an non.

ARTICVLVS I.

DIVERSA DOGMATA DE
nostrorum animalium
origine.

E A dmodum inuoluta & obscura quæstio Animarum o-
semper visa fuit de animalium origine, go occulta, et
non apud Ethnicos tantum Philosophos, sed iam apud Pa-
netiam apud illos, quibus cœlestis disciplina lu-
men diuinitus affulit; ut patet ex iis, quæ D. D. Hieron.
Hieronymus in Epistola ad Marcellinum, D. D. August.
Augustinus in libro de Origine animæ ad D.
Hieronymum, & libro 3. de Libero arbitrio,
cap. 21. & Eucherius 1. in Genesim, aliique Pa-
tres scripserunt.

Duo igitur in primis dogmata circa ani-
morum ortum nobis occurunt. Vnum asse-
rentium eos ex semine propagari, in quo er.. Luciferiani
rore fuerunt Luciferiani, ut refertur in libro Tertull
de Ecclesiasticis dogmatibus, & Tertullianus Apollinaris.
& Apollinaris, teste D. Augustino in libro de
Hæresibus, ad Quod vult Deum, cap 86 &
in dialogo, qui ex eius & D. Hieronymi scri-
pus collectus est, & D. Thomas 2. contra Gen-
tes, cap. 86. Alterum eorum, qui creari qui-
dem

Prior dogma-
is argumenta-

dem animas; non tamen à Deo, sed ab intelligentiis putarunt: è quorum numero fuere post Auicennam, tum Seleucus & Hermias, ut constat ex lib. 7. Histor tripart. cap. 11. tum Galitæ, vnde profeminata est hæresis Messalianorum, Pro prioribus hæc adduci possunt argumenta. In materia est naturalis potentia ad recipiendam animam rationalem; cum anima sit proprius ac naturalis actus corporis, alioqui no fieret ex virtute; per se unum; sed cuilibet potentia naturali passiuæ responderet aliqua actiuæ etiam naturalis; vt docet Aristot. lib. 5. Metaph. cap. 12. text. 17. & lib. 9. cap. 1. text. 2. Ergo datur aliquod agens physicum, quod animam rationalem proponit. Hoc autem non potest esse aliud, quam parens, qui vi seminis anima è materia sinu eliciat; Ergo anima rationalis propagatur vi seminis. Item ceteræ animantes excitant suæ soboli formas è potestate materiæ; sed homo nō debet esse hæc in re deterioris conditionis. Igitur anima humana ab homine ipso producitur. Nec refert quod anima sit immaterialis substantia, virtus autem generativa, qua homo, vt instruimendo ad gignendum viritur, materialis sit: potest enim instrumentum eleuari ultra propriam vim ad aliquid se nobilius producendum, vt in aliis cibis passim videmus. Deinde causa attingens ultimam alicuius formæ dispositionem, habet vim eiusmodi formæ productricem, siquidem forma, vt docet Aristoteles 1. Physic. cap. 7. text. 74. est finis generationis, & omne agens, quod vi propria conferit media ad finem, potest finē per se obtinere, vt est etiam apud Arist. 7. Metaph. cap. 9. text. 30. At homo attingit ultimam preparationem, ad introducendam animam rationalem, cum non modo exterarum qualitatum apparatus in materiam inducat, sed ipsa quoque organa ministerio formatrix virtutis delineet, & effigiet. Corrobaturq; argumentum; quia quicquid simile sibi secundum speciem generat, idem & formam rei genitæ, à qua species est producit: at homo per virtutum semini inhærentem, hominem generat.

onfirmatio.

sterioris do-
natis argu-
enta.

fectum quid

2.

Dionys.

Pro eorum autem dogmate, qui animas hominum ab Angelis produci contendebant, hæc sunt argumenta. Teste Arist. ca 4. text. 34 huius libri, perfectum est, quod aliud similesibi producit; sed immateriales substantię multo perfectiores sunt, quam corpora. Ergo cū hæc alias sibi secundum speciem similes efficiant, potiori ratione poterunt Angeli substantiam aliquā in corpoream inferioris naturæ procreare, id est, anima humanam. Secundo maior est ac diuinior in rebus spiritualibus ordo, quā in reb⁹ corporēis; sed ex doctrina D. Dionysii, c. 4. de Diuinis nominibus, inferiora corpora administrantur ac fiunt potestate superiorum: Ergo & inferiores spiritus, id est, animæ rationales, efficiuntur per superiores, hoc est, per intelligētias.

ARTICVLVS II.

QVID IN RE PROPO-
STA sentiendum sit.

Præsens quæstio nonnullis assertionibus illis. 1. *Assertio.*
Iustranda est. Prima sit, Animæ rationales neutiquā vi seminis propagantur. Hæc assertio est omnino certa, nec Christiano Philosopho de ea dubitare fas est, habetur quippe in Decreto 32 quæst. 2. c. Moyse; eiusq; oppositū erroris nota cōdemnat D. Augustinus in lib de Hebreis, ad Quod vult Deum cap. 86. & D. Thom. 2. contra Gentes, cap. 86. idemq; in 1. par quæst. 118. artic. 2 non errorem solum, sed hæresim vocat. Propterea quod qui id afferunt, animi immortalitatem negare palam cōvincantur. Probatur igitur nostra assertio hunc in modum: Nulla virtus actiuæ agit ultra suum genus; sed anima intellectuæ excedit totū genus corporæ naturæ, cum sit substantię spiritualis, vt superius ostendimus. Nulla igitur virtus corporeæ eius effectiōnem valet attingere; atqui omnis actio seminalis facultatis est à virtute corporeæ; cum spectet ad potentia vegetativę corpori prorsus in hærente: Ergo fieri non potest, vt anima intellectuæ virtute seminis deriuatur. Secudo, Cum generatio alicuius est causa, cur aliquid sit; eius dissolutio causa item est, cur id pereat; atqui dissolutio corporis non affert interitū animæ rationali; siquidem immortalis est: ergo neq; corporis generatio erit ei causa, vt esse iincipiat: at seminis traductio propria causa est generationis corporis. Non igitur est causa generationis animæ. Tertio, Omne agens naturale, sicuti agit dependenter à materia, ita nō producit, nisi quod à materia depéderet: sed anima rationalis non ita se habet; cum extra corpus cohædere valeat. Non ergo anima rationalis ab agente naturali producitur; sed aliam habet originis suæ causam. Ob hæc & alia quæ antiquos Patres non latuerunt, D. Chrysost. Homilia 1. de Incomprehensibili Dei natura; Animæ, inquit, inspirantur, corpora effigiantur: & Procopius Gazæus in Gen. capite secundo ad illa verba; Hoc nunc os de ossibus meis & caro de carne mea, oraculum ait non dixisse; & anima de anima mea, caro scilicet non gignit animam. Lege Gregorium Nyss. disp. de anima & resurrectione, Lactantium 1. de Opificio Dei, cap. 17. 18. & 19. in quibus de anima origine recte sentire viderur.

Secunda assertio; Animæ rationales accipiunt esse per creationem, non ab Angelis, sed à Deo Opt. Max. Hæc assertio non minus firmam ac certam continet veritatem, quam superior: aſtruiturq; communī Patrum assensione, à D. Hieronymo in epist. 17. ad Damafum, quæ inscribitur, Explanatio symboli, & in Apologia ad Pammachium, aduersus hæreses f. Ioan.

Quam certa sit.

D. August.
D. Thom.

Probatur 1.

Probatur 2.

Probatur 3.

Non minus cer-
ta, quam supe-
rior.

2. *Assertio.*

D. Hilarius.
D. Ambros.
D. Chrysost.
D. Gregor.
Nyssen. us.
Theodore.
D. Cyrilus.
D. Bernard.
Innoc. III
Lege Th. lib.
2. Sent. dist. 18.
q. 2. art. 2.

Ioan. Hierosolymitani, vbi ait Ecclesiasticam esse sententiam, Deum nouas quotidie animas conceptis iam corporib infundere. Itē à Diuo Hilario. de Trinit. Ambrosi lib. de Noe & arca, Chrysost. Homil. 23. in varia loca Matthæi, Gregor. Nyssen. lib. de Anima, c. 6. Theodore lib. de Homin. nat. Cyrillo lib. 1. in Ioan. c. 9 Bernardo Sermon. 27 in Cant. Innocentio 3. commen. in Psal. 50.

In primis ergo quod animæ rationales accipiunt esse per creationem hunc in modum probat D. Thom lib. 2. cont. gent. cap. 87. Omnis substantia, quæ producitur, ait generatur per se, aut per accidens, aut creatur: sed animæ rationales non generantur per se, cum non content ex materia & forma: neq; per accidens quia cum sint formæ corporū orientur per eorum generationē ex virtute seminali, quod improbatum est: superest ergo ut per creationem esse accipient. Huc spectat quod cū animæ humanae omnibus formis physicis naturæ dignitate præstant: sicutq; in suo esse substantiae: oportet eas nobilorem habere originē, & more aliarum substantiarum intellectualium per creationē produci. Quod vero istiusmodi creatio nō ab Angelis, vt putarunt iij, quos superius retulimus, sed à Deo sit, inde concluditur; quia vt D. August. lib. 3. de Trinit. cap. 8. & lib. 9. de Genesi ad literam, capite 15. & D. Damascen. lib. 1. Fidei Orthod. cap. 3. & scholasticae Theologiae Professores in 2. Senten. dist. 1. docent; Angeli nullius rei creatores esse posunt: videlicet quia cum creatio sit productio ex nihilo, id est, nullo supposito subiecto, & omnes causæ secundæ prærequirant subiectum in quod agant, fit ut creare sit solius primi agètis, cuius virtus ut est infinita, ita nec ad subiectum, nec ad certum agendi modum coarctatur.

Confirmatio eiusdem.

Ostenditur 2. pars assertio.

D. August. D. Damasc.

Cur Angeli no queant creare.

Dedutitur ter tia pars assert. ex sacris literis.

Eos L.

3. Assertio.

Plato primus auctor de crea zione anima rum ante cor pora.

A narum amore captas, vt tanti sceleris pœnas lu De hoc dogma- erent, in corpora tanquam in carcерem fuisse telege que scri- coniectas. Idē arbitratus fuit Origenes, vt con pſit auctor ope stat ex 1. eius lib. τελε δημοσίων, referente Epiphanius in epist ad Ioan. Hierosolymitanū. Idem pientia, secun quoq; ex parte afferuerant aliqui Rabbini He dum Aegyp. brorum, aientes omnes animas initio fuisse lib. 1. cap. 5. conditas, nec concederent Deū aliquid de novo creare: non tamen antequam corpora subi rent peccatum ullum admisisse.

B Verum hic error vnamini consensu explodi. Expluditur his

à Patribus, à D. Epiphanio epistola citata, error à Patribus. Hieronymo in epistola ad Pammachij, contra eundem Ioannem, Theophilo Alexandrinoli. 1. Paschali, Augustino epistola 28. ad Hierouymum, Cyrillo Alexandrinoli 1. in Ioannem, capite 9. vbi viginti tribus argumentis pugnat.

Condemnatus est etiam hic error in Concilio Brachatiensi I. cap. 6. & à Leone I. in epistola ad Brachari.

Toribii, vbi summus Pontifex in eos, qui do-

ma illud profitebantur, ita scribit Eos Catho-

C lica fides à corpore sux vnitatis abscidit, con stanter p̄z dicans atque veraciter, quod animæ hominum priusquam suis insipirentur corporibus non fuere.

D Porro superiorum dogmatum auctores, qua tenus in eo conueniunt, quod fingunt animas tionibus.

ante corpora extitisse, hunc in modum refelli possunt: Vnicuique formæ naturale est corpori vñtri; alioqui constitutum ex forma & materia

D esset aliquid præter naturam: prius autē tribuitur vnicuius; quod ei secundū naturam, quam

quod prater naturā competit: quod enim conuenit alicui præter naturam, inest ei per accidens, & quod secundum naturam, inest per se.

At quod per accidēs inest, posteri⁹ est eo, quod est per se. Igitur animæ prius conuenit vnitam esse corpori, quam à corpore abiunctam. Non

est ergo creata ante corpus, cui vñtitur.

E Secundo, Animæ sicuti D. Thomas. 1. part. q. 76. art. 1. ad 6. a'liis; Doctores communis assen su approbant, habet natuam propensionem ad corpore, atque adeo propriā perfectionem non obtinet, nisi dū corpori copulata est: sed Deus, Ex D. Greg.

cuius perfec̄ta sunt opera in prima rerum motione procreavit i.e. secundum statum cuiusque naturæ congruentem, ac debitum. Vnde & cuncta, quæ fecerat, competit esse valde bona.

Non igitur animas extra corpora creauit.

F Tertio, Si animæ ante corpora extitissent, cum natura in mundo nihil otiosum, ac sine In natura nih.

propria operatione esse patiatur, vt probe do cet Aristoteles capite octauo libri decimi Eth.

vñiq; habuissent animas in eo statu aliquam rerum scientiam & notitiam: sed non ita est, cum plane confit, longo studio & labore acquiri a nobis scientias: ergo animæ non fuerunt ante corpora. Nec satisfaciunt Academicici, aientes cum Platone in Phædro & 10. de Republ. aliis que in locis animas cum in corpora deiiciuntur, propter

propter coniunctionem cum hac terrena face, quasi hausto obliuionis poculo, omnium retu memoriam anittere. Non, inquam, satisfaciunt. Nam cum naturale sit animæ corpori coniungi, non debuit ex copulatione cum propria & naturali materia tale detrimentum capere. Ac contra hunc errorem in lib. Metaph. ex instituto differeendum à nobis erit. Eum multis impugnant D. Augustinus libro 12. de Ciuit. Dei, cap. vlt. Tertul. in lib. de Anima, Magn. Albertus 1. Metaph. tract. i capite 8. D. Thomas cum alibi, tum 2. contra Gent. cap. 83.

D. August.
Tertull.
M. Albert.
D. Thomas.

4.
Anima ante corpora non peccat.

De hoc errore
Senensis libros.
Bibl. annot. 26.
Srl. 6. annot. 8.

Malum per se non extenditur aatura.

lomo pars mundi nobilissima.

Aristoteles animas nec corpora non ponit.

Explicatur locis, in quo con-
arum sensisse idetur.

et homo falso at-
ribuit Aristoteles ante regressio-
narum

A gressionem animarum cum Platone præcep-
te suo non negasse.

Iis, quæ superius docuimus, de quotidiana *Explicatur locis Genes.*

animarum productione, nihil officit quod Ge-

nes 2. dicitur: Deus requieuisse ab omni opere,

quod patratarat. Primum, quia non dicitur Deus

absolute requieuisse; sed requieuisse ab opere,

quod patratarat, videlicet illis primis sex diebus.

Vt sit sensus, Deum mundi opificium absoluisse

sex diebus, arque ita die septimo desistisse mun-

di machinam condere Item, quia vt interpreta-

tur D. Thomas libro 2 contra Gentes, cap. 84. *D. Thomas.*

& in 2. dist. 18. quæst. 2 art. 1. ad 7. Albertus Ma-

girus in summa de homine, quæst. 15. istiusmodi

ques Dei intelligenda est secundum cessationem à nouis speciebus condendis, non autem à

nouis individuis; quorum similia secundum spe-

ciam præcesserant. Quare cum omnes animæ

intellectiæ, omnesque homines sint unius spe-

ciei, nihil repugnat prædictæ quieti Deum quo-

tidie animas creare. His obiter additæ nouas ani-

mantium, aliarumve rerum species, quæ ex va-

ria commixtione progresu temporum exte-

reunt, etiam in prima mundi origine dici quo-

dāmodo fuisse productas, non in se, sed in suis

causis. Lege D. Augustinum in libro de Origine *D. August.*

animæ ad D. Hieronymum.

At enim de anima primi hominis; peculiaris *Animæ primi*

adhuc consideratio est. Nam D. Augustinus li- *hominis an-*

bro 7. de Genes ad lit cap. 24. Hugo de Sancto *corpus fuerit.*

Victore, auctor Historiæ scholasticæ, & Magis-

ter Senten. dubitarunt, an ante corporis for-

mationem una cum Angelis fuerit creata. Non

est tamen ambigendum ea de re, cum argumē-

ta superius adducta concludant nullam prorsus

animam ante corpus suisse à Deo productam.

Itaque in eodem instanti Deus & primi homi- *Concluditur*

nis corpus formauit, & ei animam infudit, vt *non fuisse.*

sentit D. Gregorius Nyssenus in libro de Homi- *D. Gregor.*

ne, capite 29. & 30. D. Damascenus libro 2 de *Nyss.*

E Fide orthod. cap. 12. D. Hieronimus Epist 61. ad *D. Damasc.*

Pammachium de erroribus Orig. & 139. ad Cy- *D. Hieron.*

priani. Item Leo Epist. 91. Et in hanc senten- *Leo l.*

tiam magis inclinat D. Augustinus lib 12. de Ci- *D. August.*

uit. Dei, cap. 23.

ARTICVLVS III.

DISSOLVTIO ARGVMENT-

torum primi Articuli.

D Illuenda nunc à nobis sunt ea argumen-

ta, quibus initio quæstionis probari

videbatur animas intellectuas virtute fe-

minis traduci. Ad primum concedenda *Ad. 1. argum.*

est maior; & ad minorem dicendum, inesse *prioris dogm*

materiæ potentiam passiuam naturalem ad

recipiendam animam intellectuam: cui po-

Cuilibet pot

entiæ respondet aliqua actiua naturalis, quæ *ne passi-*

illius saltem introductionem, nexumque

ueret respondet ali cum materia attingat. Itaque ad astruendam qua actiuā, quo veritatem illius effati, Cuiilibet potentia passim modo accipien-

ux responder aliquā actiuā, sat est dari in parēdum. tibus tales potentia, quando forma totius naturae vim superat, eamq; naturae auctor statu, ac definita lege producit, vbi primū agens naturale materiam congruenter perfecteque dis-

Ad 2. arg.

*Homo hominē generat, eftofor
mam non pro-
ducat.*

Ad 3. arg.

*Homo non ani-
ma est praci-
pius finis gene-
rationis.*

*Ad 1. arg. poſte-
rioris dogmatis.
Perfectum est
quod simile ſibi
procreat.*

*Ad 2. arg.
De hu Diuīs
Dicnys. in lib. de
Cœlefī brevar-
chia.*

Ad secundum dicendum, quod homo inter ceteras animantes, suam formam non eliciat ē potestate materię; id nō ex illius imperfeciōne, sed ex animae intellectiuā dignitate prouenire, quę vt præstantioris nota est, ita alio rem originem pofcit. Quod tamen non impedit, quo minus homo generare hominem dicatur; vt in primo libro de Ortu & Interitū exposuimus. Ad alteram partem eiusdem argumenti responderetur; ſæpe instrumenta virtute principaliſ causæ produceſ effecta ſe ipsis nobiliora; nunquam tamen excitari ad efficiendū aliquid ex nihilo, quo duntaxat modo animae intellectiuā produci queāt, vt superiorius ostensum fuit.

Ad tertium; Id quod materia ultimam diſpoſitionem tribuit, habere etiam vim effigiem formæ; ſi forma eiusdem ſit ordinis cum diſpoſitionibus: quod in re proposita non accidit: ſiquidem anima intellectiuā est spiritualis ſubſtantia, independens quoad ſuum effe à corpore, & ſupra materię conditionem eminens. Ac licet eadem anima ſuo modo finis ſit humana generationis; quia tamen præcipiuſ finis eſt ipſum compoſitum, ſue homo, qui gignitur; abunde ſat est, vt generans non dicatur fruſtrati fine, ſi producat totum compoſitum, eſto formam ipſam non generet, ſed eius tantum cum materia copulationem attingat. Quod etiam ſufficit ut homo ſimpliciter perhibeat gignere ſimile ſibi ſecundum ſpeciem.

Quod attinet ad ea argumenta, quę probare contendebant, animas intellectiuās produci ab Angelis, responderetur, cum Aristoteles ait perfectum eſſe, quod aliud ſimile ſibi procreat, interpretandum id de viuentibus corporeis, non de iis, quę à materię concretione ab iuncta ſunt; quorum perfecio aliunde reſtimanda eſt Item vero maiorem eſſe in ſubſtantia corpore vacantiis, quam corpore prædictis ordinem, non quoad mutuam illarum inter ſe productionem; cum à Deo Opt. Max. duntaxat per creationem effici queant; ſed quoad Hierarchias & munetum administrationem aliaque eiusmodi.

Quod autem ait Dionysius inferiora corpora administrari, ac fieri potestate ſuperiorum, minime mirum eſſe debet. Vt enim hæc non creando quod Dei Opt. Max. proprium eſt, ſed ex aliquo antecedente ſubiecto, ſeu (vt dici ſollet) transmutando, quod omnibus cauſis ſecundis eſt commune, operantur: ita illa non creatione perfe, ſed transmutatione

A produci ſolent. Atque hoc diſcimen aperte exponit Sanctus Thomas prima parte quæſt. 90. artic. 3.

QVÆSTIO IV.

*QVANDO INFUNDATVR,
vniaturq; corpori Anima
intellectua.*

*ARTICVLVS I.
EXPLANATA QVÆSTIONIS
radice, refelluntur quatuor opi-
niones contrarie.*

*H*ic controuerſia adiutum vel maxime aperuit id, quod affirmat Arist. 2. de Gener. anim. capite 3. Non ſimil animal fieri & hominem, ſed materiam foetus prium informari anima vegetatiua, deinde ſenſitiua poſtemo intellectiuā. Verba Aristoteliſ ſunt: Cōceptum inanimatum eſſe nemo ſtatuerit, & vita omnibus modis priuatim: quippe cum nihilominus ſemina & conceptus animalium viuant, quam ſtipes; & aliquandiu prolifica ſint. Ergo animam vegetantem habere planum eſt. Sed quā ob cauſam eam prium haberi neceſſe ſit, ex iis quę alibi de anima diſteruiimus, apertū eſt. Sentientē etiam, qua eſt animal, tempore procedenre recipi, & rationalem, qua homo, certum eſt. Non enim ſimil & animal fit, & homo, &c. Hanc enim doctrinā mūti partim non admittunt, partim varie expoununt.

Quidam ſentient embryonem eſſe anima. Opinio. expertem; operationes autem vitæ, quæ in eo apparent, vel anima matriſ, vel virtuti, quæ in ſemine eſt, formarici acceptas eſſe referendas. Verum præterquam quod Aristoteles eodē in Reijcitur. loco diſerta ait. cōceptum eſſe animatum, hos refellit S. Thomas 1. part. quæſt. 118. artic. 1. ad 2. quod fieri nequeat ut vitæ opera à principio extero oriuantur.

Alii tres omnino animas in homine vegetantem, ſentientem, & intelligentem non modo pedenter recipi, ſed & ſimil permanere ſibi perſuadent. Quos multis in locis idem Reijcitur. Doctor, præcipue vero 1. p. q. 70. art. 3. & 2. contra Gent. cap. 58, & q. de Anima, art. 2. explodit nosque iam in lib. de Ortu confutauimus.

Nec defunt, qui existiment eam ipsam animam, quę primo fuit vegetatiua, fieri poſtea, operante ſeminis vi, ſenſitiua; ac tandem eo perduci, ut intellectiuā euadat, non ſeminis quidem ſed ſuperioris agentis, hoc eſt, Dei extinſecus (vt aiunt) illuſtrantis virtute. In quā Reijcitur. opinionem acriter inuehitur S. Thom. 1. p. qu. 118. artic. 2. ad 2. Primum enim generationem à propria natura ſtatu dimouerit: Erit enim motus quidam continuus paulatim ab imperfecto ad perfectum proficiſcens; & eo pacto in al-

in alterationis conditionem degenerabit. A vbi primo quidpiam viuēs imperfectius, deinde aliud melioris nete, nempe animal emerget. Quod si id in bestiōlis adeo in imperfectis notari solet, consentaneum est, vt idem animantibus excellētioris naturæ conueniat, ac potissimum humanæ soboli, cuius forma quanto est præstantior, tanto maiorem requirit apparatus: neque decet vt in rudem & incompositam materiæ molem, sed in corpus organis apte, concinnę instrūctum infundatur. Ita porro maner fœtus materia aliquot diebus sub forma vegetatiua: deinde huic intereūti succedit forma sensitiuā, similiterq; huic intellectiuā. Nec mirum, quod duas priores formæ nullo extēni hostis incursu, aut oppugnatione, intereant. Nam cum prior sit via seu preparatio ad secundam, & secunda ad tertiam; priores ambæ eas accipient in materia dispositiones, quibus non nisi certo temporis spatio perseverent, cedantque principi formæ, cui præcundo, istiusmodi veluti satellitio famulanur. Sane quod anima intellectiuā non statim à principio materiam fœtus informet, plane ostendunt nonnulla sacrorum Canonum decreta, quæ id supponunt, & vt cætera omittamus, Caput sicuti 32. quæst.

Secundo, Nec hominis, nec animalis generatio eti generatio simpliciter: siquidem subiectum eius erit ens auctu. Quis enim est qui neſciat vniuersam generationis eueri naturam, siabsque præcedentis perfectionis, formæ substantialis interitu noua accedat? vt accedere autemant qui in fœtu animam vegetantem dicunt deinde fieri sentientem, ac demum intelligentem.

Tertio, vel id quod ex Dei actione oritur est quid subsistens, vel non subsistit, sed est quædam animæ præexistētis perfectio. Qui illud dicit, fateatur necesse est esse quidē suapte natura distinctum à forma ante existente, quippe quæ minime subsistebat: Qui autem hoc affirmabit, effugere non poterit quin concedat animam intellectiuā intereunte corpore interire.

Quarto loco probatur non posse eandem animam sensitivam esse vegetatiuam, sensitiuam, & ratione præditam; cum oporteat plane mutari speciem, addita perfectione substantiali; sicut (hoc enim viruit exemplo Aristor. 8. metaph. cap. 3. text 10.) mutatur numerus adiecta, vel detracta vnitate, nec ullo modo substantia intendi, aut remitti possit, vt communis philosophorum assensu docet Arist. in categoria substantiæ.

Alii censem fœtum mox à principio intellectiuam animam obtinere, etsi non statim munia, quæ ipsi peculiaria sunt, administret: sed primum actiones vegetandi; deinde sentiendi: tandem suo tempore intelligendi. At hęc etiam opinio procul deflexit à veritate, vt mox patet.

ARTICVLVS II. SOLVTIO PROPOSITÆ. dubitacionis.

Ergo superioribus sententiis reiectis, asserendum est materiam fœtus primū informari anima vegetatiua, deinde sensitiuā; postremo intellectiuā. Quod probatur; nam fœtus confessim post conceptionem nutritur sanguine, quem ei mater per venam umbilicarem ad id muneris destinatam transmittit: atque interim nullam sentiendi præber significationem. Deinde, aliquot post diebus moueri incipit, etsi tenui & obscuro motu; vt iniis qui abortu eiiciuntur, obseruari poterit: si enim pungantur, contrahebit se, quod pertinet ad animam sensitiuam. Tandem efformatis iam ad humanam effigiem membris, formam, cuius ea instrumenta sunt, accipit, id est, animum rationalē quo in specie hominis reponitur. Quod autem conueniens sit dari istiusmodi progressum in generatione hominis, confirmat D. Thomas loco citato prima parte, exemplo quorundam animantium, quæ ex putri materia oriuntur:

B A vbi primo quidpiam viuēs imperfectius, deinde aliud melioris nete, nempe animal emerget. Quod si id in bestiōlis adeo in imperfectis notari solet, consentaneum est, vt idem animantibus excellētioris naturæ conueniat, ac potissimum humanæ soboli, cuius forma quanto est præstantior, tanto maiorem requirit apparatus: neque decet vt in rudem & incompositam materiæ molem, sed in corpus organis apte, concinnę instrūctum infundatur. Ita porro maner fœtus materia aliquot diebus sub forma vegetatiua: deinde huic intereūti succedit forma sensitiuā, similiterq; huic intellectiuā. Nec mirum, quod duas priores formæ nullo extēni hostis incursu, aut oppugnatione, intereant. Nam cum prior sit via seu preparatio ad secundam, & secunda ad tertiam; priores ambæ eas accipient in materia dispositiones, quibus non nisi certo temporis spatio perseverent, cedantque principi formæ, cui præcundo, istiusmodi veluti satellitio famulanur. Sane quod anima intellectiuā non statim à principio materiam fœtus informet, plane ostendunt nonnulla sacrorum Canonum decreta, quæ id supponunt, & vt cætera omittamus, Caput sicuti 32. quæst.

C 2. vbi dicitur non committi homicidiū ab eo, qui fœtum in utero occidit ante infusionem animæ videlicet rationalis: quod nondum dici possit natum esse hominem.

Cæterum quo temporis puncto (quod erat propositus quæstionis caput) seu quot dierum transactis spatio anima intellectiuā infundatur corpori disceptatio est inter Philosophos: in eo tamen conueniunt quod infundatur cum primum corpus organis humanæ proli conuenientibus distinctum, perfectumque est: quod obtinet etiam dum non est sub magnitudine maiori, quam sit grandioris formicæ, vt affirmat Arist lib. 7. de histor. anim. cap. 3. & Abulensis in c. 1. Matthæi par 1. quæst 5. Verum non semper hęc magnitudo eadē est. Qua de re ita scripsit Fernel in lib. de hominis procreatione c. 10. Sæpe obseruavimus die quadragessimo eiusdem fœtum semidigiti (vt ait Aristoteles) formicæ maiuscule magnitudine vere, ac prorsus cōformatum. Caput erat auellanę par, & maius, quam pro reliqui corporis ratione: oculi vt cancri exerti: nasus, auriculae, brachia, manus, crura, pedes, hisque secreti digiti: hęc ille. Concedunt quoq; Philosophi in eo, quod foeminae corpus ob defectum caloris, & imbecillitatem virtutis formaticis tardius delineatur. Quo autem tempore huiusce delineationis opificiū absolutū sit discordarunt qui olim ea de re scripserunt. Lege Plutarchum libro 5 penitentia de Placitis, cap 21. Hippocratem in lib. de Fœtu, Fernalium in lib. de hominis procreatione. Cœlium libro decimoquinto lect. antiqu. Fernel. cap. 23. Ambrosium Parcum li. 23. cap. 11. Communior tamen, veraq; sententia est, in maribus

Inter anima vegetatiuam sensitiuam, & intellectiuam me diat tempus.

Caput sicuti. Quis fœtum necat ante infusionem anima non est homicida. In quo conueniant auctores circa proprietatem quæst.

E Verum non semper hęc magnitudo eadē est. Qua de re ita scripsit Fernel in lib. de hominis procreatione c. 10. Sæpe obseruavimus die quadragessimo eiusdem fœtum semidigiti (vt ait Aristoteles) formicæ maiuscule magnitudine vere, ac prorsus cōformatum. Caput erat auellanę par, & maius, quam pro reliqui corporis ratione: oculi vt cancri exerti: nasus, auriculae, brachia, manus, crura, pedes, hisque secreti digiti: hęc ille. Concedunt quoq; Philosophi in eo, quod foeminae corpus ob defectum caloris, & imbecillitatem virtutis formaticis tardius delineatur. Quo autem tempore huiusce delineationis opificiū absolutū sit discordarunt qui olim ea de re scripserunt. Lege Plutarchum libro 5 penitentia de Placitis, cap 21. Hippocratem in lib. de Fœtu, Fernalium in lib. de hominis procreatione. Cœlium libro decimoquinto lect. antiqu. Fernel. cap. 23. Ambrosium Parcum li. 23. cap. 11. Communior tamen, veraq; sententia est, in maribus

Quæstionis resolu-tio-num quo-ad mares tum quoad fœminas.

Eius confir-matio.

Conclusio.

Corpus Christi momento for-matum est in-materno vtero.

absoluti circa quadragesimum diem, in fœmi-nis circa octogesimum. Quod ex eo optime co-firmatur, quia in veteri lege fœmina si masculum pareret, quadraginta diebus; si fœminam, octoginta sive domo continebat, & à templi ingressu cessabat. Hunc enim numerum diuinorum literarum interpretes ad imitationem naturæ, ac temporis, quo in utero corpus ef-fingitur, præscriptum fuisse ajunt.

Quibus ita constitutis respondemus ad que-stionem initio excitatam; animam intellectiuam in fundi & vniuiri corpori in eo instanti, quo primum materia, & membrorum effigie, & cæteris accidentibus, quæ talis forma exigit, in-structa dispositaq; est; quod accideat solet circa eum diem, quem diximus paulo ante. Hanc tamen successiux formationis legem non seruauit Corpus Christi seruatoris nostri in utero Virginis Matris. Nam quod naturæ vi quadra-ginta dierum spatio paulatim effingendum' erat, diuina virtute, ac Spiritus Sancti opera, momento perfectum absolutumq; fuit, vt est communis Patrum & Scholasticæ Theologiae professorum doctrina. Ita Sophronius in Cœcil. Synonensi, a. et. 11. Basil. homil. 25. de humān. Christi gener. Damasc. lib. 3. cap. 2. Euthym. Matth. i. Fulg. lib. de Incarnatione cap. 3 Leo in epist. ii. ad Iul. D. Thomæ 3 part. quest. 30 art. 1. alii doctor. in 3. dist. Alens; 3 parte qu. 8. m. 2.

QVÆSTIO V.
VTRVM OMNES ANIMÆ
intellectiuæ natura dignitate
pares sint.
ARTICVLVS I.
NEGATIVAE PARTIS
argumenta.

Quædo re qua-sito.

Qui partem neg. defen-dant.

1. Argum.

NON adducimus in controversiam an o. innes animæ intellectiuæ conueniant in naturam vnius speciei, quam ex æquo parci-pent; id enim in confessio est apud omnes: sed utrum communem illam naturam per differen-tias individuales ita contrahant, vt omnes quo-ad suam quidditatem singularem & que perfe-ctæ sint. Negatiuam partē defendunt Caprico-lus in 2. dist. 32. qu. 1. Ioannes Maior quæst. 2. conclusione 6. Hispalensis qu. 1 Richardus q. 1. circa 4. principale, M. Albertus eadem dist. artic. 6. Egydius quæst. 1. Lychetus in 1. distinct. 3. quæst. 1. Ferrariensis lib. 1. contra gentes, cap. 3. Iauellus 8. Metaphys. quæst. 6. Caietanus ad quæst. 8. priuæ partis articul. 7. Abulensis in caput decimumquintum Matth quæst. 6; 6.

Probatur vero hæc sententia hunc in mo-dum. Vnumquodque operatur vt est; & vt se habet quoad operationem, ita & quoad suam naturam; sed animæ intellectiuæ aliæ magis,

alia minus perfecte operantur, sive spe-ciem actiones immateriales, cuiusmodi sunt intelligendi, & volendi actus, sive corpora-les, quæ organorum ministerio exercentur, vt interiorum & exteriorum sensuum fun-ciones. Igitur inter animas intellectiuas aliæ erunt aliis perfectiores secundum naturam par-ticularem.

Secundo, Cum anima natura sua sit forma corporis, oportet vt ei quoad perfectionem re-spondeat & commensuretur; sed quædam ani-mæ sortiuntur corpora aptioribus organis, me-lioriq; temperamento affecta; atque adeo per-fectiora: igitur aliæ aliis excellentiorem natu-ram obtinent. Tertio (quæratio superioris 3. Argum.) Anima secundum se sumpta non ordinatur ad quoduis corpus, sed ad cer-tum & determinatum: ergo una respicit corpus nobilium, alia minus nobile. Sed huius in respi-ciendo varietatis, non potest esse alia causa, nisi maior & minor nobilitas essentia ipsarum ani-marum: ergo una anima superat aliam nobilitate essentia. Huiusc argumentationis assump-tum probatur, quia si quælibet anima ex se non ordinaretur ad certum corpus, sed ad quoduis indefinite se habeberet; Cum Deus infudit animam, verbi gratia, Socratis in eius corpus, potuisset, seruato natura ordine, ac circa mira-culum, infundere in illud animam Platonis quam postea creauit, atque ita Sophroniscus D loco Socratis, quem tunc gennit, potuisset Pla-tonem gignere. Ex quo sequitur eundem effec-tum singularem posse produci à duabus cau-sis totalibus: quod negat melior pars recte phi-losophantium.

Quarto, Magis ornat, niuersum, maiorem que illi conciliat pulchritudinem & venustatem disparitas perfectionis secundum natu-ram quam æqualitas: siquidem æqualia non habent per se ordinem, quo maxime pulchri-tudo efflorescit: igitur conuenientius fuit a-nimas esse inter se naturæ perfectione inæ-quales quam eodem perfectionis gradu con-tineri.

Quinto, Quemadmodum genera contra-huntur per differentias specificas inæqualis per-fectionis, ita & species contrahi possunt per dif-ferentias singulares, quæ non sunt æque perfe-ctæ: ergo sub eadē communi natura animæ in-telec-tiuæ, vel sunt, vel saltet esse possunt aliæ animæ magis, aliæ minus perfectæ. Probatur ant-ecedens, quia id non repugnat ex parte Dei creantis animas; cum in se continet eminenter infinitos gradus nouarum perfectionum, quas rebus comunicare potest. Deinde nec ex parte ipsarum; cuni non appareat talis repugnatio.

Vltimo, quod individuales animarum dif-ferentiæ non possunt esse æque perfectæ, vide-tur ostendi ex eo, quia alioqui conuenirent inter se vniuocæ; siquidem quæ æqualia sunt, in eo

in eo in quo sunt equalia, vniuero conuenient. At quod hæc conuenientia nequaquam admitti debeat, manifestum est; quia id, in quo conuenirent, diuideretur per alias differentias; de quibus rursus eadem questio rediret, num essent æquales: quod si essent, pariratione vniuero conuenirent, vt priores; atque ita daretur processus in infinitum. Quare non videntur tales differentiæ: atque adeo neque animæ, quæ per illas constituantur, æqualem habere inter se naturæ perfectionem.

His accedit auctoritas doctorum Parisiensem, à quibus æqualitas animarum articulo quodam damnata est. Si quis, inquit, dicit omnes animas ab origine esse æquales, errat; quoniam alias anima Christi non esset perfectior, quam anima Iudæ. Huius articuli meminit Henricus Gandavensis quodlibet terio quest. 5. & Durand 2. dist 32. quest 5. Huc etiam pertinet Aristot. hoc in lib. cap. 9 text. 94. molles carne, bene aptos mente, atque ingeniosos esse. Quibus verbis ex carnis multitudine & temperamenti præstantia maiorem intellectus, atque adeo & animæ nobilitatem colligit. Quoitem spectat illud Salomonis Sapient 8. Puer eram ingeniosus, & sortitus sum adimam bonam,

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA PRO PAR-
te affirmativa.

Contrariari opinionem defendit Duranus in 2. sentent. distinct. 32. quæst. 3. Argentinas ibid. q. 1. artic. 2. Socinas 8. lib. Metaph. qu. 26. Sotus in prædicamentis, cap. de substantia, q. 2. Zimara theoremate 54. In eandem inclinat Henricus Gandavensis: licet, quia doctor Sorbonicus, propter iuramatam Parisiensis articuli auctoritatem, non absolute sententiam proferat. Porro quod fuerit in hac controversia D. Thom. iudicium, non liquet. Illius sectatores, eius haec de re doctrinam, quasi Lesbiam regulam, adid, quod quisque sentit, accommodant. Caeteranus autem planum esse illum in æqualitatem animalium posuisse, ut eos qui id non vident, cæcos appelleret: Souis loco citato ex iis arcis unum se esse profiteretur. Certe non desunt loca apud D. Thomam, quibus utraque pars se se tueri posse videarur. Nam Sanctus doctor in 2. Sent. dist. 8. quæst. 5. artic. 2. in responseione ad 5. ait, animam, quæ ad corpus melius dispositum ordinatur, perfectionem esse. Et in 2. dist. 21. quæst. 2. artic. 1. ad 2. affirmat animam primi parentis digni grierem fuisse, quam animam Evaristæ, propterea quod proportionem seruabat ad proprium corpus, quod nobilior erat. Et in eodem lib. distinct. 31. quæst. 2. artic. 3. cum ex professo quæsisset num animalia in sui creatione æquales sint, respondet æquales esse in natura speciei, sed dif-

A ferre numero ex diuersitate corporum, per quæ individuantur, & vnam tanto esse aliam nobiliorem, quanto melioris temperamenti corpus sortitur. Sed enim idem quodlibet tertio, articulo tertio ait, singularia vnius speciei non habere inter se ordinem, habere tamen quæ specie differunt, quia in speciebus rerum vna abundat super aliam, sicut in speciebus numerorum. Quibus verbis significare videtur singularia contenta sub eadem specie non se B excedere nobilitate essentia. Priora tamen loca in æqualitati animalium apertius fauent in doctrina D. Thomæ.

Porro ad aſtrudendam partem affirmatiuam nostræ-queſtioniſ , quidam è recentioribus Metaphyficiſ tria, inter alia, afferunt argumen- ta. Primum , quia ſi omnes animi eſſent in x- quales non poſſent dum cum euangelio perſoſatio-

1.
2.
C quales, non possunt, dum cum qualiter perfectio-
ne à Deo produci, quod est absurdum. Secun-
do, quia cum singulis diebus creentur à Deo
nouæ animæ, si ex disparem haberent perfe-
ctionem, sequeretur non semper mundum æ-
que perfectum fuisse quoad substantiam, ut
pote cui ex animalium creatione noua in dies
perfectio cumularetur. Tertio, quia si animæ
perfectione intrinseca essent inæquales, una-
quaque haberet suum peculiare quod quid-
est, atque ita de singulis peculiares definitiones
tradenda essent; quod negant Philosophi, dum
solum naturam communem definiri iubent.
3.
7. Verum hanc etiam nos non habemus arbitrio

D Verum hæc argumenta parum habent roboris. Nam eorum primum difficultatem opponit, *Retorquetur*, quæ utriusque opinioni communis est: siquidem etiam contra eos qui dicunt animas esse res suos, natura eæquales obiici potest, ex eorum sententia non posse à Deo creari plures animas cum inæquali perfectione. Quid si id absurdum non reputant: a quo iure nec absurdum reputabunt negare, posse plures animas cum æquali perfectione à Deo produci. Secundum *ratio fallium*

argumentum supponit perfectionem vniuersi supponit.
pendere ex perfectione horum aut illorum singularium; quod non ita est, ut recte docet S. Thom. D. Thom.
Thom 2. contra Gentes, cap. 84. Quare licet in fectione non varia-
ter animas, aliae aliis natura nobiliores essent, natura varia-
non ideo eorum multiplicatione vniuersi perfe- tis individuis.
ctio variaretur, quemadmodum nec variatur
nascentibus, & intereuntibus quotidie nouis
diuersarum specierum individuis, inter quae
constat dari inaequitatem perfectionum non
secundum speciem tantum, sed etiam secun-
dum rationes individuales. Licet enim singularia
eiusdem speciei inter se perfectione aqua-
lia sint: tamen si cum singularibus aliarum
specierum conferantur, haud dubie inaequa-
lia inuenientur, sicut & naturae specificae,
sub quibus collocantur. Denique tertium ar-
gumentum pro absurdo accipit vnamquam-
que animam habere suum peculiare quod quid-
est; quasi vero tam in animatum aequalitate,

3. Ratio putat
absurdum quod
non est.
Vnumquaque
singularē habet
sū quod quid
est.

*Cur de singula-
ribus non sint
definitiones ne-
que scientia.*

*Porphyri.
Probatur effica-
cias pars affir-
quest.*

*Axioma philo-
sophicum.*

Aliud.

Aristot.

quam inæqualitate non sit hoc necessario con-
fitendum. Vtique siue animæ æquales ponan-
tur, siue non: insidiandum non est vnicuique; in-
trinsece competere suam differentiam individua-
alem, atque adeo suum peculiare quod quid
est: nisi quod si animæ sint æquales, ex differ-
entia parem habent perfectionem; si inæqua-
les, disparem. Præterea, ex eo quod animæ inæ-
quales constituantur, non magis sequitur attri-
buendam vniuersique peculiarem definitionem,
quam si æquales sint. Etenim definitiones ad-
hibentur ad explicandas naturas rerum, siue æ-
quales, siue inæquales. Vnde si darentur duæ
species parem obtinentes naturæ perfectionem, adhuc quælibet earum propriæ vindicaret definitionem, non quæ inæqualitatem, sed
quæ diuersitatem naturæ aperiret. Ita vero cau-
sa, ob quam philosophi singularium definitiones
minime curant, non est quod individua sub
eadem specie parem sortiantur dignitatem, sed
quia sub scientiarum cognitionem non cadunt
nisi ea, quæ & perpetua sunt, & suopte ingenio
multis nota; quo pacto se habent non singula-
res, sed communes naturæ. Adde etiam individua
iccirco nouæ proprie ad artem pertinere,
quia non continentur definito numero, sicuti
species; vt Porphyri cap. de specie docuit ex Pla-
tonice in Philebo.

Hicce ergo argumentis omissis, tum quia
parum sunt efficacia, tum quia nonnulla, à ve-
ritate aliena inuoluunt: aliter institutum con-
firmari poterit, nimis irrita. Si omnes intellectu
animæ haberent inter se inæqualem per-
fectionem, quoad naturas singulares; id quo-
que pronunciandum esset de omnibus aliis in-
dividualibus, saltem substantiarum, eiusdem infimæ
speciei, cum in omnibus aqua ratio inueniatur:
atqui hoc admittendum non est; ergo neque illud.
Maior conceditur ab aduersariis, Minor
probatur. Nam si eiusmodi individua necessa-
rio essent inæqualis perfectionis, sequeretur om-
nia effecta singulare perpetuo degenerare à
suis causis. Nam cum illa nobiliora esse non
possint; siquidem nullus effectus est præstantior
sua causa principali: cum item, ut aiunt, æqua-
lia esse nequeant; consequens est, ut inferioris
dignitatis sint. Quod tamen repugnat communi-
ni axiomati philosophorum auctentum. quamlibet
causam vnuocam producere effectum sibi
omnino simile, modo tollantur impedimenta.

Secundo: Præcipua ratio, qua aduersarii pro-
bant inæqualitatem animalium, est inæqualitas
perfectiois in operando: sed hæc ratio nō con-
uincit: ergo, &c. Probatur assumptio. Ex inæ-
qualitate in operando non rite arguitur maior
nobilitas eiusdem potentia; ergo nec maior
nobilitas, seu perfectio animæ. Autecedens hu-
ius rationis ostenditur testimonii Aristot. Nam lib. 1. huius operis cap. 4. text. 64. & lib. 2.
cap. 9. text. 92. & in problematis sect. 31. quæst.

A 14. defectum & præstantiam operationum, quæ
oriuntur ab eadem potentia secundum spe-
cierem, non minori aut maiori perfectioni ipsius
potentia, sed defectui, aut perfectioni organi,
quo virutur ascribendam censer. Potest vero ani-
ma æqua perfecta ex præstantia, seu virtus for-
matricis virtutis progenitorum, aut aliarum
causarum externarum, sortiri organa meliora,
deteriora, atque ita horum interuentu ex-
actius, vel imperfectius administrare operatio-
nes facultatum organicarum.

B Tertio: Quodex præstantia ingenii non re-
ste colligatur major intellectu facillatis,
seu mentis perfectio, ex eo probatur, quia vide-
mus eundem hominem nunc promptiorcm fieri,
nunc hebetiorem in intelligendo: quosdam gra-
ui morbo excellentiam ingenii amisisse; alias
purgationibus & medicamentis acutiores fa-
ctos. Vnde Carneadum ferunt aduersus Stoico-

C rum dogmata scripturum superiora corporis ad
acuendum ingenium elleboro albo purgasse;
quod alias quosdam studiorum gratia tecissem
refert Plin lib. 35. cap. 5. Cum igitur ipsa intelligendi vis,
quæ in animo resideret, istiusmodi va-
rietatem in se ipsa nequaquam subeat, planum
videtur maiorem facilitatem, aut tarditatem in
intelligendo non proficiere à maiori, minorive
præstantia ipsius intellectus: sed ex concursu, &
satellitio cooperantisphantasiæ, quæ si organum
melius dispositum habeat, maiori alacri-
tate & promptitudine suam operam ministeri-
umque intellectui præstat ut iam non semel
admonuimus.

D Deinde, quod in doctrina Peripatetica non
solum animæ, sed quævis alia individua eiusdem
infimæ speciei, æqualia sint, probatur. Nam Aristot. lib. 3. Metaphys. cap. 3. text. 11. docet in iis,
quæ continentur sub eadem specie infima, non
dari prius & posterius: daretur autem si in illis
inueniretur altior gradus perfectionis. Præterea
lib. 7. Physic. cap. 4. text. 5. & lib. 10. Metaphys.
cap. 13. text. 26. moneret in natura generis subesse

E analogiam, quia nimis genericæ natura per-
fectius esse obtinet in una specie, quam in alia
proper inæqualitatem differentiarum, per quas
contrahitur. Cum igitur hanc inæqualitatibus analoga-
m in genere, non autem in specie po-
natur, satis indicat non agnoscere se in individuis
eiusdem speciei inæqualitatem perfectionis pe-
nes differentias individuantes.

ARTICVLVS III.

VTRAQVE PARS CONTROVER- SIA probabilis iudicatur: præfertur affir- mativa: diluuntur aduersario- rum argumenta.

F H Isira disputatis, vtraque pars controuersia
habens probabilis videtur. Quia tamen af-
firmativa

Log. D. Th. i
disputat. q. d
num. art. 7. a
Potentiarur
eiusdem specie
inæqualitas
no ascribitu

Carneades
subtilius do-
ta Stoicorum
felleret, elle-
ante sumpsi

Ad 1. firmatua doctrinam Peripateticam magis sapit, vt non obscure testantur loca, quæ ex Aristotele paulo ante citauimus, eam potius amplectemur, in quā etiam lib. 2. Physicorum inclinauimus. Respondeamus ergo ad argumenta, quæ pro aduersaria opinione attulimus. Ad primum, cuius solutio facile iam ex dictis colligi poterat, dicendum ex nobiliori modo operandi colligi maiorem potentiam nobilitatem; quando potentia ex se & intrinsece talem modum vendicat: Quod tamen in potentis eiusdem insimæ speciei non accidit. Nec ecim v.g. potentia videndi Lyncei ex se est perspicacior, quam potentia videndi Socratis; sed ideo perspicacius intueretur, quia organum melius affectum obtinet. Nec intellectus Aristotelis ex se est acutior, quam Platonis; sed propterea acutius expeditiusq; intelligit, quia propteriori phantasie ministerio iuuatur, ut supra monuimus.

Ad 2. Ad secundum, dicendum est animam eate-
nus dici respondere corpori, eiq; cōmensurari, quatenus non habet ordinem nisi ad corpus convenientium organorum apparatus instru-
ctum, sibiq; conueniens: ex quo non sequitur corpori melius disposito perfectiorem animam intellegiuum deberi. Ad tertium conceden-
dum est quod assumit, fatendumque vnam-
quamque animam non respicere indetermina-
te quoduis corpus, sed certum; ita vt in eo instanti, quo Deus animam Socratis infundit, aliam animam citra miraculum infundere ne-
quiverit, vt recte probat argumentum. Vnde cum inter corpora quæ ab animabus intellecti-
us informantur, alia magis, alia inminus perfe-
cta sint, non est inficiandu quasdam animas re-
spicere corpora magis perfecta, alias min⁹ per-
fecta secundum accidentia; ita tamen vt maior illa perfectio non respiciatur per se, sed per ac-
cidentem ab anima secundum suam naturam spe-
ciata; quia nimis hæc anima per se respicit hanc materiam, cui accedit obtinere perfectio-
res dispositiones. Vnde sit vt talis in respicien-
do diversitas, sicuti non per se competit animæ, ita nec in ea maiorem naturam perfectionem arguat.

Ad 4. *Equalitas et am uniuersum ecorat.* Ad quartum respondendum est, eti pulchritudo vniuersi ex inæqualitate & distinet. one-
rērum magis, quam ex æqualitate resultet; ni-
hilominus etiam æqualitatem pro suo modo decoris elegantiam augere, in his autem, quæ sub vna & eadem insima specie collocantur, non posse dari inæqualitatem essentia, vt mox dicemus.

Ad 5. *Cura natura spe- ifica non con- rahatur per* Ad quintum, negandum est antecedens & ad eius confirmationē dicendum, non posse animam intellectuam per inæquales differentias contrahi; quia natura speciei insimæ non est ca-
pax eiusmodi contractionis. Nam quanto magis à summis ad ima descenditur, tanto natura communis contrahitur per differentias minus

A diuersas, hoc est, quæ constituent res minus in-
ter se differentes (aliо qui enim omnes differen-
tiae primo diuersæ sunt.) In hoc ergo descensu
postquam deuentum fuerit ad naturas singula-
res, in quibus iam deinceps omnis cessat con-
tractio; consentaneū est, vt natura contrahatur
per differentias, quæ inter se conueniant quan-
tum fieri possit, videlicet secundum æqualitatē
perfectionis, quando per identitatem eō venire
nequeunt. Atq; ita contrahitur omnis species *Equalitas po-*
speciei. insima per differentias individuātes, quæ inter *Equalitas ne-*
se pares sint: non æqualitate positiva, quasi vna *gativa.* sed negatiua, ita vt vna non contineat aliquem gradum perfectionis, quo aliam excedat.

Ad 6. Ultimum argumentum facile dissolueret qui dixit nullam naturam vniuersalem censerit vnuocam nisi eam, quæ potest ad inferiora per differentias contrahi, quam contractionē non adhincunt ipsæ differentiae, tum ob alias cau-
senon contras-
fas, tum quia alioqui daretur progressus ille in huntur.
in infinitum, quia in argumento deducitur. Itaque *Quæ equalitas* non sufficit ad vnuocationem, æqualitas illa, requiratur qd quam sortiuntur differentiae singularium, quæ *vnuocationē.* sub eadem specie insima continentur. Quin portius semper ea, quæ in aliqua natura vniuer-
sali vnuoce conuenient, addunt aliquem per-
fectionis gradum supra illam; cum natura vni-
uersalis non possit continere actū totā perfe-
ctionem inferiorum, quibus communicatur.

Ad 7. *Responsio Du-*
stat Durandus loco citato respondet vnam a-
randi ad Par-
nimam intellectuā esse, alia perfectiore, si ex-
pendatur quoad potentias sensitivas, & vegeta-
tivas: has enim concedit post excellentioris esse naturę sub eadem specie insima: & hanc in-
æqualitatem ait videri sat esse ad tuendam au-
toritatem articuli: cum solum statuat animas esse inæquales non determinando certum inæ-
qualitatis modum. Verū hac responsio non sa-
tisfacit.

Ad 8. E Primum, quia articulus de inæqualita-
te secundū differentias individuales, de qua e-
rat controvēsia, sententiā pronuntiavit. Deinde quia, vt supra ostendimus, omnes potestæ sub eadē insima specie cōtentæ, parē obtinēt naturę dignitatem, eti alia aliis functiones iūas per-
fectius administrarent ob maiore cōmoditatem organorum. Potius ergo dicendū quāuis illius articuli auctoritas haud parua sit: tamen extra scholam Parisiensem, irrefragabilem non esse.

Ad 9. F Locus vero Aristotelis ex tertio de anima, tantum indicat carnis mollitudinem esse in-
dicium boni ingenui modo superius explicato, non autem præstantioris animæ. Verba item illa ex Sapientia 8. ceteris interpretationi-
bus om̄is, bishariam explicantur. Vno modo, vt dicat Salomon sortitum se fuisse animam bonam, id est, egregiā indolem ad sapientiam, & virtutes, non quidem ex maiori præstau-
tia ipsa anima inīta; sed ex affectione & dis-
positione

*Mollitudo ca-
nis ut boni in-
nij indicium si*

*Exponitur S
omonis locus*

positione corporis, quæ ut superius diximus, A etiam ad immateriales actiones multū conferr. Altero, velocatur de bonitate ex virtutibus & gratia sibi diuinitus concessa. Illud hic postremo aduertimus, quosdam in hac quæstione multorum patrū afferre testimonia ad probandam animarum æqualitatem. Verum ea nos ideo præterisse, quia nullum eorum de anima secundum individuales differentias, sed secundum communem eius naturam loqui videtur.

QVÆSTIO VI.

SIT-NE ANIMA INTELLECTI-
ua vera hominis forma,
an non?

ARTICVLVS I.

QUAE ARGUMENTA NEGATI-

uam partem quæstionis astruere
videantur.

VT argumentis, quæ ad suadendam negatiuam partem afferri possunt, viā aperiamus; prænotandum est ex D. Thoma 2. contra gentes cap. 48. vt aliquid formæ substantialis alterius, vere ac propriè dicatur, duo requiri. Vnum, ut sit principium essendi substantialiter ei, cuius est forma. Alterum, quod ex priori sequitur, ut formæ, & materia in unius compositi naturam, & in unum esse totius coalescant. Quod igitur hæc in animam intellectiuam minime conueniant, atque adeo quod non sit forma hominis, hunc in modum videtur ostendti. Id, quod non potest communicare materia sua propriam potentiam, & operationem, nec poterit ei suum esse imparti: siquidem accipientia, nec actio simplicior est, abstinctiorve quam essentia à qua virtus, vel potentia manat. Atqui anima rationalis nequit communicare corpori intellectum, sive intellectiōnem, quæ est propria ipsius operatio; ergo neque poterit ei communicare suum substantiale esse. Quod tamen, ut diximus, ad rationē formæ exiguntur.

Secundo. Ea, quæ inter se maxime distant, nequeunt apte copulari; sed anima intellectiua, cum sit spiritualis substantia maximè distat à fæce materiæ, & humani corporis concretione; non potest igitur corpori seu materiæ ad unius rei compositionem congruenter aptari. Adde cum animas intellectiua interitu vacet, corpus vero humanum dissolubile sit, non videtur quo pacto hæc proportione sibi responde-re possint.

Tertio. Forma refertur ad materiam, ut relatum transcendens: sed anima intellectiua non potest ita referri: non est igitur forma. Probatur minor: quia relatum transcendens pendet quoad suum esse ab eo ad quod referri: anima vero non pender quoad suum esse à materia, cum extra illam manere possit.

Quarto. Cū anima hominis sit quid per se subsistens, fieri nequit, ut corpori vniatur, nisi propter aliquid ipsius bonum. Aut igitur propter bonum essentiale, aut propter accidentarium. Non propter bonum essentiale, cum possit extra corpus subsistere. Nec etiam propter bonum accidentarium; hoc enim maxime videretur esse veritatis cognitio, quæ sensuū ministerio acquirit; quod tamen dicendum non est, quia ex influxu cœlestis numinis potest extra corpus scientiam obtinere: ergo, &c. Adeo quod sapientis artificis non est operi suo impedimentum exhibere: at anima intellectiua societate corporis impeditur à cognitione: siquidem corpus, quod corrumptur, degradat animam. Vnde & illud Poëtæ:

-----*Nec a corpora tardante,
Terrenq; hebetant artus moribundaq; membra.* *Aeneid. 6.*
Quare non videretur Deus animam hominis corpori vti formam per se copulasse.

Quinto. Vel vno animæ cum corpore esset substantia, vel accidentis: si substantia, aliquid igitur substantiæ deperit in anima, moriente homine, quod tamen falsum esse constat, cum anima rationalis quoad suam substantiam nulla ex parte interitus subeat: si accidentis, ergo anima non perse, sed per accidentis, hominem constituit. Ex quo sequitur ex anima & corpore non fieri vnum quid in genere substantiæ, ac proinde animam intellectiuvam non esse propriam ac veram hominis formam.

ARTICVLVS II.

NEGARI NON POSSSE, ANIMAM intellectiuvam esse vere ac propriæ formam hominis.

IN hac quæstione fuit in primis sententia Platonis in Alcibiade primo intellectiua animam non coniungi corpori; ut formam materiali; sed ut motorem duntaxat mobili, habere quæ se animum Socratis ad Socratem, ut gubernatorem ad nauem, quatenus intelligentiæ & rationis artificio, quali clavis corpus mouet, eiusque actiones inflectit & moderatur (etsi non desint, qui autem non negantur). Platonem animam intellectiua & formam corporis, sed informare corpus eo modo, quo ceteræ formæ, quæ ita corporibus alligata sunt, ut extra illa consistere non possint.) Cum l'platone sensibile videtur Anaxarchus; siquidem ut Philo Iudeus commemorat in libro, qui intercibitur, Quod omnis probus liber est, à Nicocreonte Cypri Tyranno in mortuariū laxeum coniectus, ibique ferreis malleis contusus identidem illud repetiit: tunde, tunde Anaxarchi follem; Anaxarchū enim nos tundis; iis verbis indicans corpus externum quid esse homini, nec ad eius naturam pertinere. Præterea non esse animam formam hominis afferuit Simplicius lib. 1, huius operis textu

Duplex condi-
tio forma sub-
stantialis.

1.
2.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

De hac Ple-
nis sententiis
Aristot. hoc
lib. c. 1. text
Themist. ca.
Philo. cap. 1
Greg. Niss. 2
anim. cap. 5

Platonis sen-
tia in bonis
sensu à quibus
dam redi-
citur.

Qui animam
formam ho-
nis esse nega-
secundū om-

gradus.

tis textu septimo, & Philoponus tex 11. Themistius lib. 2 c. 27. Auerrees lib. 3. comm. 5. Petrus quidam Iohannes, vrefert Guido Carmelita in suo libro de heres. Idem videntur existimasse nonnulli circa annum salutis nostræ 1300. vt colligunt ex Concilio Viennensi sub Clemente V. quod refutatur in Clementina, Ad nostrum: de summa Trinitate, & fide Catholica. Item alii tempore Leonis X. vridicat Concilium Lateranense sub eodem less. 8. Denique fuerunt qui putarent animam hominis secundum gradum intellectuum non esse formam corporis, sed duntaxat ratione facultatum alendi & sentiendi, quarum munera à materia prorsus dependent, eq; inhærent. In his videtur esse non obscure Caier. i. q. 76. art. 1. in responsive ad 1.

Sittamen in hac disceptatione prima conclusio. Negari non potest, animam intellectuam esse veram, ac propriam hominis formam, eiusque corpus vt raleum informare. Quæ conclusio hiscæ rationibus ostenditur. Principium operationum cuiuslibet rei naturalis oportet esse cius formam, sed quilibet nostrum, experit se intelligere, sentire, aliasq; eiusmodi functiones edere. Necesse est igitur inesse nobis aliquam formam, à qua prædictæ operations manent; ea vero alia non est, quam intellectua: cum in eodē composito plures formæ substantiales esse nequeant, vt 1. de ortu & interitu ostendimus; igitur anima intellectuam est vera hominis forma. Maior propositio ex eo patet, quia nihil agit, nisi prout in actu est; nec vero aliquid in rebus physicis est in actu, nisi per formam naturalem: cum materia sit pura potentia, nullamque effectricem vim possideat. Hoc argumentum desumptum fere est ex Arist. c. 2. huius lib. Nec ullum ad tem proposita confirmandam è fontibus Philosophiaæ efficacius afferri posse credunt D. Thom. i. p. q. 76. art. 1. & Durandus in 2. d. 17. q. 1.

Secundo, Idem confirmatur in hunc modum. Id vera cuiusque rei forma est, quod rem certa specie cōstituit, & ab aliis sciungit; Atqui ita se habet anima intellectuam respectu hominis; est igitur vera eius forma. Probatur assumptio. Homo namque materiam communem habet cum belluis; cæterisque compositis sublunaribus, sive mareriæ beneficio nequit ab eis specie distingui, aut certam obtinere speciem; quare reliquum est, vt id merito intellectuam animæ fortiorum.

Tertio, Quod anima intellectuam non se habeat ad corpus, vt motor duntaxat, sed vt illius actus, ac forma, ita demonstratur. Mobile non accipit esse à motore, sed solam motionem: ergo si anima vivitur corpori tantum vt motor, ciebitur quidem ab ea corpus, non tamen ab illa esse accipiet; quare cum vivere sit quoddam esse rei viventis, non vivet corpus per animam, quod est aperte falsum. Item, et si na-

A uis vitium faciat, nihilominus Nauta illæstas habet hominis operationes: at noster animus male affecto corpore, non absq; errore, & virtio actiones suas administrat, vt videre est in ebriis & phreneticis. Non ergo animus est ad corpus, quod Nauta ad nauem. Adeo quod accessu animæ generatur homo, abscessu interit, cum tamen ex appulsi Nautæ ad nauem, vel motoris adrem motam; similiterque ex illius discessu, nequaquam id cueniat.

Quarto, quod secundum Aristotelis disciplinā, intellectuam anima sit vera hominis: forma, ostendi potest: primū quia in ea definitio, qua definiuit animam actum seu formam corporis, comprehendit animam in commune, vt ipse inibi profiteretur atq; adeo etiam intellectuam. Deinde, quia proximo sequenti capite demonstrabit animam esse actum seu formam corporis, eo quod sit id, quo primo viuimus, loco mouemur, intelligimus. In qua ratione perspicuis verbis intellectuam animam cōplexus est: cum per eam duntaxat intelligamus. Nec vero id minus dilucide significavit 12 lib. Metaph. c. 3. text. 17. vbi cum in quæstionem vocasset, nū quemadmodū causa formalis non aggreditur id, cuius causa est: ita eodē interente non maneat; respondet non videri obstat, quo minus maneat in quibusdam, veluti in anima intellectus participe. Itaque animam humanam inter formas connumerat. Accedit quod illius dogmate, ex corpore & anima sit unum, vt pater ex iis quæ docuit cap. 1. huius lib. text. 7. de omni anima absolute differens: at non fieret ex anima intellectuam & ex corpore unum, nisi illa huius actus, ac forma esset; sive que eam proportionem, quæ vnitatis concilia-trix est, inter se ambo seruarent.

Quinto Né Physicistantum rationibus certemus esse animam hominis veram, ac propriam eius formam docet Orthodoxa fides omni certior Philosophia. Id enim primis definiuit Cōcil. Viennense sub Clem. 5. cuius decretum habetur in Clementina vñica de summa Trin. §. 2. hisce verbis, Doctrinam omnem seu positionem temere afferentem, aut vertentem in dubium, quod substantia animæ rationalis seu intellectuæ, vere, ac perse humani corporis non sit forma, vellet erroneam, & veritati catholice inimicam prædicto sacro Concilio approban-te, reprobamus, definiētes quod quisquis deinceps afferere, seu tenere pertinaciter præsumperit, quod anima rationalis seu intellectuia non sit forma corporis humani per se, & essentialiter, tanquam hereticus sit censendus. Deinde hoc ipsum statuit Concilium Lateranense sub Leone 10. less. 8. vbi hæc verba scribuntur: Damnamus, & reprobamus omnes afferentes, animam intellectuam mortalē esse aut vnicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes; cum illa non solum vere, perse, & essentialiter

4.
Secondum Arist. doctrinam animam intellectuam esse formam hominæ.

5.
Secondum fini Orthod. Cone. Vienn.

humani corporis forma existat, verum etiam immortalis & pro corporum quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit.

2. Conclus. Luge
D. Tho. 2. con-
tragent. cap. 68
Probatur 1.

Secunda conclusio. Anima humana non solum quoad gradum sentiendi, & vegetandi, ac reliquos superiores: sed etiam quoad gradum intelligendi est vere, ac proprie hominis forma. Hæc probatur, quia cum formas rerum ex operationibus dignoscamus, sitque hominis proprium intelligere, ac ratiocinari, fateri opus est animam rationalem; etiam quoad eum gradum, à quo huiusmodi actiones manant, esse veram ac propriam hominis formam. Secundo; Quia anima intellectua in hoc vitæ statu omnem cognitionem haurit à sensibus, & quoad vsum etiam specierum, saltem majori ex parte, dependet à corpore, quatenus oportet intelligentem speculari phantasmata. Quod certe non esset, nisi etiam quoad gradum intelligendi haberet ordinem ad corpus, idque vere informat; siquidem eiusmodi dependentia quoad operationem non nisi à naturali nexu inter animam corpusque oritur. Tertio, Quia nisi anima humana secundum prædictum gradum esset copulata corpori, ut eius forma, nihil faceret corporis temperamentum ad ingenii perspicaciam, & ad expediendas intelligendi actiones, cuius oppositum experientia docet, ut superiorius argumentabatur. Quarto, Idem ex eo stabilitur, quia cum Vienencate, & Lateranense Concilium absolute decreuerint animam intellectuam esse vere ac per se humani corporis formam, & anima intellectua secundum gradum intelligendi suum proprium ac peculiare esse sortiatur, dubitandum non est quin id decretum de anima quoad eiusmodi gradum intelligendum sit.

3. Conclusio. Non sola fide ratum est; Recentiores qui damp perperam philosphantes. Redarguntur. animam intellectuam esse vere, ac per se humani corporis formam. Hanc conclusionem statuimus contra recentiores quosdam Philosophos perperam opinantes quod anima rationalis sit forma corporis, & quod simil immortalis existat, sola fide teneri, quasi vero ex philosophia placitis nulla forma corporis extra materiam cohærente valeat. Deprehenditur vero horum deceptio ex eo, quia, quod ad immortalitatem attinet, Lateranense Concilium palam statuit animam humanam etiam secundum Philosophiam esse immortalem, idq; nos in progressu philosophicis argumentis ostendemus. Deinde, quod ad rationem formæ spectat, ex superiori disceptatione constat, etiam citra fidem lumen naturahter concludi ac convinci animam intellectuam eo, quo dimicimus, modo humani corporis formam esse.

* *

OBVIAM ITVR ARGUMENTIS initio questionis propositis.

Nunc primi articuli argumentis respondeamus. Ad primum dicendum: Etsi anima intellectua nequeat communicare materiae materiales suas potentias, & eas operaciones, quæ ab his elicuntur, ita ut materia eis informetur: posse tamen illi suum esse substantiale communicare, non quod istud minus simplex & immateriale sit; vt recte ait Caietanus tum lib. 3. huius operis cap. 2. dub. vlt. contra Ferratiensem lib. 2. contra Gent. cap. 69. tum 1. p. q. 76. artic. 1. in responsione ad 4. sed quia potentias, & operationes, nequeunt materiam nisi ipsi inhærendo informare; accidentia vero spiritalia neutiquam corpori inhærente posunt: at anima informat materiam, eique suum esse substantiale impertit non inhærendo, sed per omnes eius partes se intime insinuando, easque animando. Ex quo patet, non eandem esse rationem in anima rationali, & eius potentias: atque actibus: quanquam & illud dici potest etiam intellectuam aliquo modo animæ, & corpori esse communem, quatenus intell. & actio animæ in corpore pender à speciebus, quæ sensuum ministerio acquiruntur; item quatenus oportet intelligētem phantasmata speculalii.

D Ad secundum, esto anima intellectua ob nativæ sua dignitatem à corpore pluviūm Corpus humanum praestans proportionem actus ad potentiam eiusdem geritissimi temporis; ideoque posse inter se societatem esse. & in unius tertii naturam apte copulari. Maxime cum corpus humanum ob nativi temperamenti, & organorum ad animæ functiones obeundas bonitatem, ita affectum sit, ut anima aliud neque aptius, neque præstantius fortiri potuerit, ut libro secundo de Ortu, & Interitu ostendimus. In quo sane mirabilis rerum ordo, & connexio visitur, dum animus qui inter substantias intelligentias participes, infimum locum habinet, cum eo corpore quod cæteris excellit, coniungitur, siue iuxta D. Dionysii normam in 7. cap. de diuinis nominibus, summum infimi attingit, infimum supremi.

Ad tertium, Concessa maiori neganda est Cap. 8. q. 3. minor, & ad eius confirmationem dicendum, relata transcendentia pendere quoad suum esse à termino, id est, habere suum esse in ordine ad illum: & ita animam rationalem obtinere suum esse in ordine ad corpus, cuius forma est. Vnde essentialiter per habitudinem ad illud definitur. Verum non oportere omne relatum transcendens pendere à termino tanquam ab eo, à quo accipiat esse, vel sine quo existere non possit. Quod si obici-

Ad 1.

Intellectus est abstracti materia quæ anima Cætet.

Ad 2.

Corpus humanum praestans ramenta.

Ad 3.

cias omne relatum transcendens referri ad aliud tanquam ad causam, proindeque si anima intellectiva est forma corporis, debere respicere corpus tanquam id, à quo accipit esse, cum causa definitur id, à quo aliud esse accipit. Occurrentum erit animam intellectuam referri ad corpus, tanquam ad causam materiale, & tanquam ad id, non à quo, sed in ordine ad quod accipit esse. Sic enim causa notio accipi debet, cum relatum transcendens dicitur referri ad aliud, tanquam ad causam; nimur ita ut causa, fuso significato, dicatur id, à quo, vel in ordine ad quod res accipit esse: dummodo tamen id sit aliquid prius. Nam etiam relata secundum esse, cum secundum suas naturas ad aliud referantur, obtinent suum esse in ordine ad aliud: verum quia sunt simul natura, illud aliud non est quid prius. Aliis placet non omne relatum transcendens vendicare causam pro termino. Quia de realibi.

*Ad 4.
animæ intellectuæ
cum corpore coniungatur.*

Ad quartum, dicendum animam coniungi corpori propter substantiale bonum totius, vt videlicet ex ea vna cum corpore species humana compleatur; itemque propter accidentariam quandam sui ipsius perfectionem; nimur ut perficiatur cognitione intellectuæ naturæ suæ congruere, quam sensum ministerio acquirit, hic enim intelligendi modus semper ei naturalis est. Nec officit quod cum à corpore abscedit, ex influxu superni luminis scientiam haurit: id enim magis ei ratione abiunctionis à corpore, quam merito speciei humanæ competit.

*Ad 5.
animæ
in corpore tri-
partita.
Caiet p. 1.
76. art. 6.
ausalitas for-
tis.*

Ad quintum, ut pateat quid respondendum sit, obseruandum est, vniōem animæ cum corpore tripliciter sumi. Primum, pro actione, quia anima corpori vnitur. Secundo, pro relatione coniunctionis inter ipsa. Tertio pro huiusc relationis fundamento, quod nihil est aliud, quam causalitas formæ & materiae; id est, formam tradere sese materiae, ipsam actuando & perficiendo, vicissimque materiam subiici formæ, excipiendo eam fouendoque, ita ut ex hoc mutuo complexu totum emergat. Porro vniō primo & secundo modo accepta accidentis est. Tertio modo sumpta, est modus quidam, qui neque accidentis, neque substantiae simpliciter dici debet, sed modus substantię, ut in Physis diximus. Ad argumentum igitur dicendum, licet vniō primo & secundo modo accepta accidentis sit, non proinde tamē animam vniō per accidentis corpori, quia vniō per accidentis non contingit ex eo, quod aetio vniōendi, vel ratio sint accidentia, sed ex natura & conditione eorum, quæ copulantur, cum eiusmodi sunt, ut vna simpliciter coire nequeant, quod in re proposta non aetio dicit; quandoquidem anima & corpus sunt actus, & potentia eiusdem generis, habentes inter se naturalem habitudinem & proportionem ad condendum;

*ur anima non
naturam per ac-
tus corpori.*

A vnum quidpiam substantiale, ut superius à nobis dictum est. Quod vero ad tertiam vniōem *Anima cum se- spectat*, esto anima cum à corpore abscedit, paratur à corpore deponat (nec enim solitaria materiam pore nihil de proactuat, aut perficit) non idcirco tamen aliquid *pria substantia* ei de propria substantia, vel essentia deperit; amittit. quia modus ille, vti diximus, nec accidens, nec substantia simpliciter est; sed modus substantia, qui modi, integra rei essentia, adesse & abesse queunt. Id, quod tum aliis exemplis vide- re est, tum in aquæ gutta, quæ seorsim existens suppositum est; cum vero alteri aquæ vniur, suppositi rationem habere desinit, sive amittit modum illum, in quo principium suppositationis consistit, qui modus nec accidens, nec substantia simpliciter est; ut de causalitate for- *Principium sup-*
positionis.

B

QVÆSTIO VII.

VTRVM ANIMAE RATIO-
NIS PARTICIPES AD NUMERUM IN HOMI-
NIUM MULTPLICENTUR,
AN NON?

ARTICVLVS I.

DE PALINGENESIA, ET
de unitate formæ & accidentis,
quam nonnulli
inxere.

*D*VX fuerūt in re proposta Philosophorum *Sententia.* Altera Empedoclis, Pythagoræ, Platonis, Apollonii Tyanæ, & aliorum, qui absurdam quandam μεταψυχων, id est, transanimationem induxerunt, afferentes hominū animas, cum ab vniis corpore excesserint, in aliena corpora certis annorum spatiis demigra-
re, non hominum tantum, sed etiam pecudum. Hinc Pythagoras aiebat se fuisse Euphorbum, Errorem hunc cui pectore quondam habuit in aduerso grauis tribuit Diuus hasta minoris Atridae. Et Empedocles olim August. Pytha- pissem fuisse suis carminibus cecinit. Inde quo-
gore, Serm. 14. que ortum habuit dogma illud Pythagoræ- de Tempore, & rum, qui magnum scelus esse prædicabant; pe- D. Chrysostom. cotura carnibus vesci, ne vt Tertullianus in A. 10. in homil. 1. pologico contra Gentes, capite 40. ait, bu- & 66. & D. bulam de aliquo proato quisquam obsona- Epiph. lib. con- ret. Dissidium tamen est inter auctores, num tra heres. c. 7. Plato re vera posuerit transmigrationem ani- Eudem tribus marum etiam in corpora belluina, an in huma- Manichæus D. na duntaxat. Plutarchus libro quinto de Placi- August. in lib. tis, capite 20. Plotinus Enn. 3. libro 4 cap. 2. D. de heresibus c. Nemesius libro de natura humana, cap. 2. affir- 46. & lib. 5. i- mant. Negat Iamblichus, Proclus, Porphyrius tra Faustum. & alii, vt Albert. 12. de anima, libro 9. capite 5. cap. 10. aientes id tantum secundum allegoriam dici à Platone. Quod colligere nituntur ex Cratyllo,

*F*o^lingenesiam lo, Theæteto, Phædone, & ex epist. ad Dionysio coarguit D. Ba^{um}. Qua^de re scripsimus libro 2. de Orru & In sil. homil. 8. He^teritu, ca. ii. q. i. art. 1. Lege Philostratum in vita za D. Nemesius Apollonii, Laertium in Pythagora, Porphyriū cap. s. lib. 2. de in lib de Abstinentia. Errorem de transmigratione Anima. D. Au^t tione animalium scriptis Herodotus ab Ægypti^g lib. 12. de ptiis ad Græcos manasse. Quem postea receperunt. Dei, cap. 20. re hæretici Albanenses, & Albigenses, quos coarguit D. Athanasius lib. 6 de Beatitudine Filii Dei, docens id esse contrafidem.

Sed reliqua huius sententia absurditate, quæ iam diu exoleuit, & inter Poetarum fabulas versatur, occurrit alia sententia existimantū, in disciplina Aristotelis ponendam esse vñā duntaxat animam intellecticem, sive vnum intellectum, qui omib^h omnibus hominibus assidat, vt Solis lumen vniuersitati: sic enim Aristotelem interpretati sunt eius discipulus & scholæ successor Theophrast⁹, Themistius, Simplicius, Auerroes, alioq; non paucis eti non omnes eodem modo de huiusmodi intellectu locuti fuerint. Quoniam autē Averroes, huius oper. com. 5. & in destructionibus destructionē contra Algazellem, placitum hoc & Peripateticum & verum esse multis argumentis defendit, cum eo nobis

Suscipitur dis-putatio contra Auerroem.

Sententia Auer-

roica profesio-

Eius conjecta- rum.

1. Ratio pro A- uerroe.

tantum dari intellectum separatum quidem re à singulis hominibus, sed eisdem assidentem, & coniunctum per imagines, quæ in cuiusque phantasia insident, atq; ab his imaginibus eius luce collustratis, ait transmitti in ipsum intellectum intelligibiles formas, quibus illæ cōsignatae rerum notiones capiat. Sicque fieri vt nos per eiusmodi intellectum separatum intelligere dicatur. Addit etiam, quadam consecutionis serie de absurdis absurdia colligens, animam intellecticem non esse veram hominis formam, nech hominem per eam essentialiter à belluis distinguere, sed per aliam formam, quam cogitacionem nominat: & ad hanc pertinere vult cognitionem singularium, hanc cum quolibet homine progigni, vnaque interire, & hominum numero multiplicari.

Postulautem pro huiusmodi figmento hærationes adduci. Vnumquodque vt est, ita operatur, cum actio sequatur esse; atqui intellectus haber per se operationē sine corpore; siquidem percipit res vniuersales, & à materia consortio abiunetas Non est igitur vnitus corpori. Deinde, quod vñstantum sit, ostenditur. Primum, quia multitudo, qua est secundum numerum, non conuenit nisi formis, quæ pendent à materia. Item quia ad illustrandum omnia spectabilia, sat est vna lux Solis; ergo ad illustrandum omnia intelligibilia sufficiet lux vniuersi communis intellectus. Item quia communes animæ prænotiones & effata, in quæ omnes consentiunt, non aliunde quam ex uno & communis intellectu videtur prouenire. Rursus, quia nisi ea dem esset omnium intelligentia, nec præceptor

A docere, nec discipulus addiscere quicquam posset. Vel enim eadem numero scientia, quæ in magistro est, cōmunicatur discipulo, vel diuersa; non diuersa, alioqui vna scientia aliam procrearet, vt ignis ignem; qui tamen operā di modus non nūn rebus physicis cōuenit: cōmunicatur igitur eadem scientia, ac proinde vnuisdemque est magistri & discipuli intellectus.

Iam vero quod hæc fuerit Aristotelis mens, *Idem Auerro* probatur. Primum, quia huius operis cap. 5. tex. *figmentum* 18. comparat intellectum lumini; videlicet, quia *firmari* videtur phantasmata splendore suo collustrat ad modum antea explicatum. Deinde, quia 2. de Ge-

ner anim. cap. 3. ait intellectum foris aduenire,

id est non esse infusum corpori, sed extrinsecus assidere. Postremo, quia cū eius sententia mundus æternus sit, & animus intelligēti patriceps non intereat; nūl vñstantum modo foret intellectus, existet et nunc actu infinitæ animæ contra eiusdem placitum in 3. Physica usc.^l lib. Et hoc quidem argumentum permonit etiam ad prædictam intellectus vnitatem in Aristotelis doctrinā assiderandam, non paucos è recentioribus Peripateticis: in quibus sunt Thomas Anglie, Achillinus, Odo, Iandunus, Mirandulanus, Zimara, Vicomercatus, & quidam alii Eodemq; adductus Bessario, non minus in Aristotelica, quā in Platonica disciplina eruditus, lib.

Aristotelica creditur à q

budam. C 3 contra Calumniam or. Platonis, cap. 21. statuit alterutrum ex Aristotelis dogmate concedendum: aut vnicum esse intellectum immortalē; aut plures, omnes morti esse obnoxios. Est tamen inter hos autores dissidium. Nam quidam putant de mente Aristotelis ponendam es-

se in omnibus hominibus vnam eandemque formam assidentem, vt diximus: alii informantem, vt Mirandulanus libro 32. de euerſione singularis certaminis sect. 1. & lib. 33. sect. 2. & 6. & Achilinus lib. de intellig. D

Et Platoni

ARTICVLVS II.

REFELLITVR ERROR COM- MENTATORIS, PONENTIS VNUM DUNTAXAT INTELLECTUM, SEU FORMAM ASSIDENTEM.

Hæc tamen Commentatoris, seu commen-
tatoris potius de vnitate intellectus senten-
tia adeo stulta est, vt merito Scotus in 4. distin-
43. quæst 2. dixerit dignum esse Averroem, qui ob has ineptias ex hominum communione aueruncetur. Alii vero hoc eius figmentum monstrum vocant, quo nullum maius Arabum syllas generint. Certe hoc vnum sat esse debuisse ad eos coarguendos, qui filium Rois tanti faciunt, vt eius animam Aristotelis animam effendant.

*Averrois e-
ditur error.*

Ac primum istiusmodi dogma, qua ex parte negat animam intellectuam esse veram ac propria-

mo non con-
sideratur perso-
animam
stiuam.

næfus
num homi-
nem intellectus

atio.

2.

3.

4.

5.

propriam hominis formam, satis à nobis superiore quæstione cōfucatur fuit: sed insuper addi nunc illud potest, quod si Socrates per solam animam sensu præditam in sua specie constituitur, cum illa intelligendi gradum in se non includat, nec ad eum pertineat intellectus, nisi prout ei interiectu phantasmatum copulatur, ut fingit Averroes, sequitur hominem ultra animalis naturam non assurgere, nec esse intrinsece animal ratione præditum, quin potius bellum expertem iudicii & rationis. Quatenus vero ea tentativa omnibus hominibus candem numero animam, cundemque intellectum attribuit, hoc modo refelli potest. Si omnium hominum via effet anima, velilla per omnes universi partes commearet, ut anima mundi Platonica, vel certis locorum regionibus cōcluderetur. Primum dici non potest, ut libro secundo de Cœlo ostendimus, cum eiusmodi animam Platonicam fictitiam esse demonstrauimus. Si detur secundum, sequitur non vbi que terrarum hominum phantasmatata ab intellectu illustrari, atque ita non posse vbi que homines intelligentes esse.

Secundo, Intellectio est actio inmanens maximeque vitalis; necesse est ergo ut ab eo, quod intelligere dicitur oriatur, in eoque maneat: ac proinde nequitquam poterit facultate in alio existente administrari.

Tertio, Etsi candor parietis luce Solis illuminatus suis similitudine in ad aspectum mittat, non ictice tamē actio viuendi parieti attribuitur, non enim parietem videntem, sed visum appellamus: ergo quod species intelligibiles à phantasia Socratis in intellectum illum possibilem transfundantur, non sat erit ut Socrates intelligere dicatur, nisi in intelligendi principiū in se cōhibeat.

Quarto, Cum phantasmatata, quæ Alexander & eius Bucephalus effingunt, eiusdem esse species possint, ut pote si vtrisque eadem res cognitæ repræsententur, non minus poterit communis ille intellectus phantasmatis Bucephali, quā Alexandri ad elicendas rerum imagines copulari. Quare si Averroes ideo Alexandrum intelligere ait, quia eius phantasmatis intellectus iungitur, dicat quoque ipsius Bucephalum ob eandem causam intelligere. Itaque Averroes homo acutus, & ingeniosus, intellectum bellus dicit, hominibus admittit.

Quinto, Cum intellectio & volitio sint intellecticis animæ actiones, si vna cunctorum hominum foret anima, omnes eiusmodi actus illi inessent, sicque opteret conuenire illi patiter errorem & scïentiam, vitium & virtutem, ab eademque simul honestam & turpem actionem exerceri, eandem peccati labo commaculatam esse, & cælestis diuinæq; gratia splendore nitere. Denique admittendum est, vnam animam omnium scelerum, quæ vñquam ab hominibus

A commissa suut, ream esse, & omniū pœnas duram; itemque omnium recte factorum pīximā reportaturam: quæ omnia stultitiae & impertitis plena sunt.

Sexto, Quod unitas animarū à Peripateticis dogmate abhorreat, patet ex eo, quia Aristoteles in lib. cap. 1 text. 8. post traditam anima definitionem, in qua intellectuam comprehendit, docet animam non quodlibet corpus informare, sed determinatum sibi proprio. Quod iam docuerat s. lib. cap. 3 text. 53 ob eamque causam Pythagoricam Palingenesiam reprehendit. Præterea lib. 12. Metaphyl. cap. 3. text. 16. negat villam animam antecedere corpus; antecederet autem si vna tantum foret: si quidem ante corpus Socratis extitisset eius anima. Item eodem lib. cap. 8. text. 49. ait multiplicata materia, multiplicata formam. Denique in probl. sect. 30. qu. 4. aperte sumit plures esse animas in pluribus hominibus.

C Postremo accedit ad nostram assertionem confirmandam, decretum Concilii Lateranensis sub Leone x. sess. 8. quod hisce verbis continetur: Darunamus & reprobamus omnes assertantes animam intellectuam mortalem esse, & unitam in cunctis hominibus. hæc in dubium verentes, cum illa non solam vere per se, & essentialiter humana corporis forma existat, vere & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur, multitudo singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit.

E Contra hunc etiam errorem, quo olim imbuti fuerat Manichæi, disputat D. Gregor. Nys. lib. 2. Phil. cap. 7 & 8. D. Epiphanius. tom. 2. lib. 2 contra heret. D. Thom. 2. contra Gent. cap. 73. in opusc. 16. quod inscribitur de Unitate intellectus contra Averroistas. Magnus Alberus in tractatu de eadem re, vbi proponit triginta argumenta contra hunc errorem, & totidem pro eo adducta diluit. Durand. in 2. dist. 17. q. 1. Gregorius ibid art. 1. & 2. Scotus in 4. dist. 4. q. 2. Henricus Gand. quodlib. 9. qu. 14. & 15. Ochamus quodlib. 1. q. 11. Heruæus quodlib. 1. qu. 11. Egydius libro de intellectu tract. 3. cap. 24.

ARTICVLVS III.

FVTILIA E SSE ARGVMEN- tationis proposi. a.

F Synt qui rationes pro intellectus unitate solvantur. Superius adductas nequitquam dissoluvi posse arbitrestur, nisi ab iis, qui Lycaum egredi volunt, & Peripateticis placitis nequitquam obstringi; sed multo secus res habet: possunt enim intra Lycaum, ac nihil Peripateticæ doctrinæ repugnando facile dilui. Ad primam igitur, concedimus vnumquodque ut est, ita operari; sicque animam rationalem, cum à corpore abcedit, per se, absque corporis famulatu, operari. dum vero corpori

corpori annexa est, nec vegetativum, nec sentientium facultatum munia, aliasve eiusmodi corporeas actiones, nisi per corporis instrumenta obire; immo nec intelligendi actus, licet eos immateriali potentia edat recipiatque sine ministerio corporis, & phantasmatum satellitio administrare; tum quia species intelligibiles è phantasmibus educit, tum quia absque recurso ad phantasmatum saltem ordinari nihil intelligit.

Ad secundam, negandum est quod assumit.

Non enim principium numeralis distinctionis à sola materia petitur, ut lib. 5. Metaphys ostendemus. Ad tertiam, concessa antecedente, neganda est consecutio. Nam collustratio illa phantasmatum ad elicendas species intelligibiles, quam fingit Auerroes, impossibilis est, ut ex dictis constat. Ad quartam, dicendum ideo omnes in communia effata, & generales prænotiones conuenire, quia ipso intellectus lumine conspicuæ sunt. Ad quintam, negandum est prius pronuntiatum; dicendumque scientiam, quæ est in magistro & discipulo, partim esse eandem partim diuersam: Eadem ratione obiecti, circa quod versatur: diuersam, quoad species intelligibiles; & quoad ipsum scientiæ habitum. Magistrum vero communicare discipulo scientiam, offerendo ei sensibilia exempla, aliaque his similia, quibus ille phantasma ad rei intellectu[m] idonea effingit, proponendoque effata communia, & principia illi nota, ea que ad particulares conclusiones applicando; atque ita ipsum ad intelligibiles conceptiones, & signo[r]e veritatis notitiam quasi manu ducentio. Quo patet scientiam & à magistro, & discipulo partiatim fieri, modo longe diuerso ab eo, quo causæ physicæ effectus suos edunt. Qua de re plenius differimus initio lib. I. Posteriorum. Lege etiam D. Thoniam I p. qu. 117. art. 1. & lib. 2. contra Gentes, cap. 75.

Auerrois opinio non est Aristoteles.

Loca vero ex Aristotele adducta alium sensum habent, non eum, quem aduersari volunt. Non enim Aristoteles intellectum vocat reparatum quidpiam & immixtum, quod semper re ipsa extramateriam versetur, sed quod non sit potentia ex materiæ coalitu orta, aut organo corporeo affixa.

Intellectum autem propterea lumini comparat, quod vt lux cum coloribus visibilium rerum imagines elicit, sic ille cum phantasmatis concurrat ad producendas intelligibiles species in intellectum possibilem inherenterem animæ, non quidem separatae, ut finxit Auerroes, sed corpori unitæ, ipsumque informanti. Ait quoque intellectum extrinsecus aduenire, quia non educitur è potestate materiæ, vt ceteræ formæ physicæ, sed à Deo infunditur, & creatur. Denique ad ultimum argumentum, quod Aristotelis doctrinam ad modum implicuit, varie solet responderi. Qui-

dam enim censent Aristotelem non negasse infinitum in rebus materiæ expertibus, que anterior se ordinem non habent, ut animæ ratu[m] cales. Alii ipsum neque animæ immortalitatem palam tradidisse, neque animarum infinitatem perspicue negasse, sed utrumque verborum ambage obtexisse, quod neutrum satis compertiu[n]t haberet Lege D. Thom. contra Gentes, li. 2. cap. 81. & quælibet 3. Physic. cap. 8. qu. 1. de hac ipsa re differimus.

Art. 5. ad 5

QVÆSTIO VIII.

SINT NE OMNES ANIMÆ
diuisibiles, an non.

ARTICVLVS I.

CONFVTANTVR FALSÆ
quorundam opiniones.

C **V**T appareat qua in re propositæ questionis difficultas consistat, prænotandum est ex D. Thomas I. p. q. 76. art. 8. & Durando in I. Sent. dist. 8. quest. 3. in 2. prin. distinctionis, trifariam, quod ad institutum attinet, posse quidpiam diuisibile appellari. Vno modo in partes essentiæ; siue physicæ, hoc est, in materiam & formam; siue Metaphysicæ, id est, in genus & differentiam. Altero in suas potentias & vires. Tertio in partes integrantes, atque extensas; quod dupliciter potest accidere. Nimirum vel ita, vt id ex natura sua, ac per se extensem diuidumque sit, vel ita ut posse diuidi, ratione duntaxat alterius sibi vendicet. Hoc posito non adducimus in controvrsiam utrum anima hisce omnibus modis diuidua sit. Constat enim non posse illam in partes physicæ secari, cum non constet ex materia & forma: liquet etiam posse in Metaphysicæ distribui, cum habeat diuersos effectus gradus, propriumque genus & differentiam, ut docet S. Thomas in questionibus disputatis, quest. de Anima, art. 7. Neque vero de animæ sectione in suas potentias difficultas est, cum nemo inficietur cōpetere ei diuersas facultates ac vires, quarum ministerio actiones suas obit. Supereft ergo ut inquisitio tota sit de eo, quod tertio modo sc̄tile dicitur. Ac neque de ipso in tota amplitudine, sed secundum posteriorem duntaxat considerationem disceptatio est. Si quidem sola quantitas primo, atque ex sua natura extensionem habet, sola primo, ac per se diuisionem in partes vendicat, vt alibi fuit à nobis explicatum. Itaque tantummodo querimus, num quemadmodum materia, ita & anima partes habeat, quæ partibus quantitatis respondeant, quibusque licet ex accidente, extenderuntur.

*Diuisibile
modis sum.*

F **Q**uestionis *sola* quantitas primo, atque ex sua natura extensionem habet, sola primo, ac per se diuisionem in partes vendicat, vt alibi fuit à nobis explicatum. Itaque tantummodo querimus, num quemadmodum materia, ita & anima partes habeat, quæ partibus quantitatis respondeant, quibusque licet ex accidente, extenderuntur.

Porro variæ fuerunt hac de re Philosophorum sententiae. Nonnulli animas omnes insectiles fecere, quod placitum Marsilius Ficinus

cinos Platonis ascribit, lib. 1 de Platonis Theologia, capite 3, & lib. 8. c. 1 ac secundū Platonem non posse formam diuidi, ostendunt Plotinus, Numenius & Ammonius apud D. Greg. Nyss. lib. 2. de Anima, capite 1. & D. Nemesius lib. de Natura humana, capite 1. Idemq; opinati sunt Simplicius primo huius operis, text. 47. & hoc in libro tex. 20. & Caietanus Thienensis, & Senensis Hugo, quæ refert Pomponiatius in suo opere de Nutritione, libro primo capite decimo aiens eam assertionem nō videri à ratione alie-

nam Verum hæc sententia neutiquā probanda est, cum videamus ramum ab arboře præfectum vegetari, & frondescere, & vtramque partem lacertæ diuisæ animali motu cieri, atq; adeo viuere; quod certe aliunde non prouenit, nisi quia horum viuentium anima diuisione quantitaris diuiditur, peractaque diuisione in partibus seorsim residet. Quod & Aristoteles hoc in libro, capite secundo tex. 20. & in libro de Inuenture & Senectute, capite primo docet, aiens animam plantæ, & quorundam animalium actu vnam esse potestate plures, quæ secta viuunt. Idem sentit D. Augustinus in libro de Quantitate animæ, cap. 31 alioq; auctores communi consensu. Aduertendum tamen est ex animantibus, quæ in partes secta viuunt, non nulla post diuisionē minus diurnurn virā ducre; quia non remanent eis instrumenta, quibus diu seruari queant. Imo & ex plantis, vt testatur Aristoteles citato libro de Inuenture & Senectute, quædā præcisæ non viuunt, illæ auulione seruntur: quia aliae plusquā hæc requirunt ad sui tutelā, id eoq; à matre abiunctæ siccescunt.

Altera sententia fuit quorundam, quos cōmemorat Sextus Sen. lib. 1. Biblioth. sanctæ, annotatione 8. Item Gerandi cuiusdam, quem refert Argentinas in 1. dist. 8. quæst. 2. art. 1. existimantium omnes animas diuisibiles esse. Hæc tamen assertio, qua ex parte in collectiuam animam comprehendit, absurdī erroris falsitatem continet. Si enim anima intellectua foret extensa, non esset spiritualis substantia; cuius positiona superius demonstrauimus. Item depēderet quoad suum esse à materia, vt cæteræ formæ diuisibiles, & eius fluxu particulatim dilaberetur actione caloris in humidū grassantis; sicque non iam immortalis foret, sed caduca, morti q; obnoxia. Plura contra hanc sententiā lege apud Duraad. in 1. dist. 8. q. 3. in 2. pat. dist. vbi putat eadē fide, qua tenemus animā in intellectuam esse immortalē & spiritualem, ténendū quoque non esse diuiduam, siue extensam.

Non recte quoque sentiunt Iandunus quæst. 5. libro tertio huius operis, & Pomponiatius libro primo de Nutritione, capite vndecimo aiētes, sola fide teneri animā rationalē diuisibilem esse. Namq; vt physicis rationibus conclusi potest, eam corpoream esse, spiritualemque substantiā; vt superius ostendimus, esseq; im-

mortalem, vt suo loco patebit; ita eadem inse-
titem, atque inextensem esse argumentis à
natura ipsa petitis conuinci potest. Quid autē
de cæteris animabus existimandum sit, pro-
gressu statuemus.

ARTICVLVS II.

ALIORVM AVCTORVM
placita explicantur.

C onfutatis articulo superiori duabus ex- tremis sententiis, sequuntur aliae duæ quasi mediae. Vna assertiū omnes ac solas animas perfectorum animalium individuas esse, & inextensas. Altera arbitrantur omnes etiā per- fectorum animalium formas extensas esse, & diuiduas, excepta rationali. Prima, assertores haber Alexandrum 2. de Anima, c. 10. Magnum Albertum in Summa, de Homine, & 1. de Ani- ma, cap. vlt. D. Thom. 1 contra Gent. cap. 72 & 1. part quæst. 76. artic. 8. Caietanum ibid. Her- uæum in 1. Sent. dist. 8 quæst. 4. D. Bonavent. 1. dist. 8. in 2. part dist. quæst. 3. Alensem lib. 7. Metaph. ad tex. 56. Ferrarieniem in hoc loco, quæst. 3. aliosque non paucos Annorat autē ad hanc sententiam illustrandam Caietanus, loco citato, triplex esse formarum substantialiū genus: vnum earum, quæ in se spectata æque primo totam & quamlibet illius partē respiciunt, cuiusmodi sunt formæ corporū vitæ expertium, & elementorum, quæ nullam materiæ varia tem, aut organorum distinctionem desiderat; propter quod apparatus omnis ad eorū for- mas in qualibet materiæ portione contine- tur. Aliud est genus formarum, quæ dispati ha- bitudinē ad totā materiam, & illius partes ser- uant; niimiū quia diuersa organa, & dissimilem in toto, atque in partibus dispositionem exi- gunt, & totam materiam, tanquam primum luum perfectibile ita informant, vt aliquā eius partem scorsim informare nequeant. Quo pa- cto se habent hominis perfectorumque ani- mantium formæ; nec enim animus rationalis, aut anima equi abscessum pedem informat. In tertio genere numerantur ex formæ, quæ licet diuersa organa requirant, sic totam materiam astant, vt etiam in parte auulsa residere que- ant, non eadem tamē ratione: totam enim ma- teriam informant, vt primarium subiectum in quo obtinent omnia quæ in suo naturali statu petunt; abiunctam vero vt subiectum secunda- rum, ac minus ad obcundas operationes in- structum: huiusmodi sunt stirpium & animan- tum imperfectorum formæ, quæ in duas par- tes secta; secundum vtramlibet viuunt.

D. Tho. senten-
tias, omnes ac so-
litas animas per-
suam confirmat. Ea forma, quæ rotum cor-
sorum, cuiusque partem separatam indiscrimina-
bilium effi-
tim diuiduas

h

tim respi- it, diuisibilis est; quæ vero non ita ha-
bet, indiuisibilis; atqui formæ omnes, exceptis
perfectorum animantium, indiscriminatim re-
spiciunt totum corpus, eiusque partem sepa-
ratam, non autem formæ perfectorum animan-
tium; ergo illæ diuiduæ sunt, hæ vero indiu-
duæ & inextensæ. Assumptionem probat; si qui-
dem compertum est in parte à toto sciuncta re-
manere formiam imperfecti animalis; non vero
perfecti. Vnde illius pars animali motu agita-
tur, & doloris sensum habet: huius vero mini-
me Neq; officit, quod peracta diuisione mem-
brum perfectum animalis avulsum palpitet; id e-
nīm, vt recte ait Magn. Albertus in Summa, de
Homine, qu. 2. artic. 3. non ad animæ præsen-
tiā, sed ad spiritus vitales, quorum in huius
membro maior copia viget, referri debet; quod
etiam cernere licet in trunco & capite hominis
recens iugulati, in quibus tamen certum est nō
manere animam. Idem confirmat locus ille A-
ristotelis ex capite primo libri de Iuuentute &
Senectute, & hoc in libro capite secundo text.
20. vbi inter animantia, quæ secta viuunt, sola
imperfecta connumerat. Quod si quis objiccat
pari ratione dici posse etiam partes insecti ani-
malis non ab anima, sed à spiritibus móueri; id
ex eo refellitur, quia imperfecta animalia post
dissectionem conspicuntur nutriti & augesce-
re, sicut antea, vt patet in lumbritis, & quibus-
dam aliis: vel saltem diutius carent; cum ta-
men non plus spiritibus abundant, quam perse-
cta animalia.

- Secundo, probatur eadem opinio testimonio
etñ Aristotelis, qui capite quinto libro primo
de Ottu & interitu, differens de perfectorum
animantii accretione, docet eam fieri maneu-
te, quod augescit, eodem secundum partes for-
males, non autem secundum materiales; quia
scilicet perfecti animantes dum viuunt, eandæ
omnino formam, et si non eandæ omnino ma-
teriam servant. Ex quo patet illorum animas
apud Aristotelem indiuisibiles esse; alioquin una
cum materia fuerent, mutarentur. Objiccat
tamen quispiam: Motus animalis est ab appen-
tu & phantasia: at hæc habent in animali cer-
tam, ac determinatam sedem. Non igitur ma-
nent in qualibet parte animalis insecti; ex quo
sequitur, eam i. ipsa non viuere. Sed occurren-
dum in eiusmodi animantibus phantasiæ &
appetitum alter se habere, atque in aliis; nec e-
nim obtinet determinatam omnino sedem, vnde sit,
vt secta viuant; dummodo diuiso nō
sit secundum longitudinem, sed per transuer-
sum, & pars secta, quæ viuere debet, non sit
admodum exigua, vt ait Albertus i. de Anima.

Alteram sententiam, quæ soli animæ ratio-
nali ex omnibus formis substantialibus indiu-
sione tribuit, tacentur Durandus in prima dist.
8. q̄st. 3. Agidius eadem dist. q̄ vlt. Argenti-
nas q̄st. 2. art. 2. Gabriel in 2. dist. 16 q̄st

A vnica Iandunus hoc in lib. q. 7. Apollinaris q. 6.
Toletanus qu. 2. artic. 2. Marellus in suo i. de
Anima, cap. 9. Th Garbius tract s. q. 49. Com-
mentator i. de Substantia orbis, & 8. Physic.
com. 78. In eademque inclinat Richardus in 2.
dist. 15. in 2. princ. qu. 2. & vt videtur, Alensis 2.
part. q. 02. memb. i. atq; eam suo tempore com-
munem fuisse testatur Caiet. i. par. qu. 76. art. 8.
Nituntur vero hi auctores hisce potissimum ar-
gumentis: Id, quod est additum materiæ eq;

B penitus immersum, sortitur conditiones mate-
riæ, si non omnes, saltem eam, quæ materiam
primo consequitur, quæ est extensio: atqui o-
mnès formæ physicæ, excepta intellectuā, sunt
immersæ in materiam cique omnino affixæ,
cum extra illam cohædere non possint; ergo o-
mnes, præter intellectuā, sunt extensæ & di-
uisibiles, non secus, ac formæ, accidētariæ, quæ
materiam comitantur, præsertim cum in virtutis

C que æqua ratio esse videatur. Secundo formæ
quæ de potestate materiæ excitantur, ita sunt
affectæ, vt pars de parte, totum de toto educa-
tur. Sicut enim tota forma leonis, verbi gratia,
non videtur præexistere in quantumlibet ex-
igua materiæ portione, ita ne putandum est to-
tam è qualibet parte eximi; sed è toto, similiter
que partem de parte. Igitur cum omnes formæ,
præter intellectuā, eliciantur de potentia
materiæ, omnes extensio nem habebunt, ac par-
tes, quibus & toti materiæ, & cius partibus re-

D spondent. Tertio, Actio, qua anima, etiæ per-
fecti animantis, dēpō homine, producitur, est
diuisibilis; siquidē recipitur in subiecto quan-
to; ergo cum eiusmodi actio sicutem cum anima;
nec enim potest à suo termino re ipsa dis-
tingui; oportet ipsam quoque animam diuisi-
bilem esse & extensam. Quarto, Difficile intel-
lectu est, q̄to pacto anima equi sit indiuisibili-
lis, neque tamen spiritualis substantia non est, vt
patet; ergo neque indiuisibilis.

ARTICVLVS III.

SOLV TIO QVAESTIONIS, enodatio argumentorum v- triusque partis.

F **V**traque earum opinionum, quas articulo
superiori explicuimus, videtur admodum
probabilis. Quare utriusque argumenta dilue-
mus, vt quam quisque voler amplectatur; et si
nos priorem libentius tueamur. Ad pri-
mum eorum, quibus prior confirmabatur, re-
spondemus formas imperfectorum animan-
tium respicere non modo totam materiam, m̄as ac sola
sed etiam partem, vt perfectibile, in quo per-
manere possunt; formas vero perfectorum animan-
tium haud ita se habere, ideoque in parte materiæ lium esse indi-
afferuari non posse; non quod omnes indiu-
sibilis.

tamen est, anima ratione esse inquisitum. uuntur ratiōes pro indiōne anima per perfectorū malium.

Ad 2.

I hac re diffimus lib. 1. de n. cap. 5. aft. 12.

fabile sint, id enim soli intellectuā anima cōpetit; sed quia quo forma perfectior est, eo maiori accidentiū apparatu, ac pluribus eget organis, vt in corpore seruetur; quæ organa cum certis sedibus distributa sint, facta diuisione confessim perit. Quare ex eo quod anima perfectorum animalium partem materia seorsim informare nequeat, non recte colligitur cam indiuisibilem naturam obtinere; sed nobiliores notæ esse. Neque aliud probant loca Aristotelis ex cap. 1. de Invent. & cap. 2. huius, quibus tantummodo habetur viventia imperfetta viuere; non autem eorum duntaxat formas diuidas esse.

Ad secundum, responderetur in accretione dici manere idem secundum formam, non autem secundum materiam, quia res, quæ accrementum sumit, semper manet eadem secundum rationem sua speciei; sœpe enim apud Aristotelem forma pro specie, reique definitione sumitur: non manere vero idem secundum materiam, quia materia continenter fluit. Atq; haec interpretatione est D. Thomæ 1. par. q. 119 art. 1. ad 2. quam, qui sequi voluerit, dicat Aristotelē loco illo 1. lib. de Ortu & Interitu, nō de solis perfectis viventibus, sed de omnibꝫ vniuersim loqui.

Argumenta etiam, quæ pro secunda opinione adducta sunt pari facilitate diluvantur. Ad primū dicendum, estō extensio sit primaria affectus materiae, nō debere proinde omnes formas, quæ materia affixæ sunt, illius extensem sortiri. Nec obstat, quod eam subeant omnes formæ accidentiarum materiales, vt candor & frigus, ceteraque id genus; haec namque dependunt à materia, vt ei inhaerent interuentu quantitatis, atque ita magis illi addictæ sunt, magisque eius conditiones sequuntur: substantiales antem formæ non ita se habent, vt perspicuum est. Ad secundum negandum quod assunit, dicendumq; formam perfecti animalis totam præexistere potentia in vnaquaque parte materiae, tamque de qualibet parte educi, non tamen vt de toto perfectibili; sed vt de eo, cui tota respondere possit, dum corpus informat.

Ad tertium dicendum, actionem, qua perfecti animalis forma gignitur, esse idem re cum illa, & indiuisibilem beneficio terminai, à quo indiuisibilitatem mutuat; ac quemadmodū forma ipsa, licet indiuisibili sit, est nihilominus in materia diuisibili non inhaesit, sed subiecta; ita & actio, qua efficitur. Nam quod est idem cum substantia, non potest esse in materia per inhaisionem. Qua de libro primo de Ortu & interitu ex professo egimus.

Ad quartum respondetur, licet omnes spiritales substantiae indiuisibles sint, non licet tamen reciprocari, ita vt omnes etiam substantiae indiuisibles spiritales censeantur. Ea enim tantummodo spiritalis substantia dici-

tur, quæ ita insectilis est, vt immaterialis sit, hoc est, extra materiam cohædere possit. A quo cum omnes formæ, excepta rationali, longe absint, vt nullo modo spiritales substantiae appellari debeant.

QVÆSTIO IX.

S I T N E T O T A A N I M A I N
c o r p o r e , & t o t a i n q u a l i b e t
e i u s p a r t e ,

ARTICVLVS I.

D I S C E P T A T I O P R O P O-
s i t a d u b i t a t i o n i s .

Non vocamus in questionem, sit ne anima in sanguine, ceterisque humoribus. Iam enim primo de Generatione statuimus tu humores, tum alia quædam, eti animalium partibus vt cumque ansumerentur, & anima & vita munieribus destituta esse. Erigitur questione de anima comparata ad corpus, quoad eas tantum partes, quæ vita præditæ sunt. Questionis vero sensus est, vtrum anima in corpore ita sit, vt nulla pars corporis careat anima, & ita in quilibet parte, vtr singulis in sita.

Questionis sensus.

Dnegatur pars controuersiæ secundum priorem sensum spectatæ suaderi potest. Primum quia anima videatur esse tantum in cerebro: tum quia congruit, vt id, quod totius corporis regimen obtinet, in cerebro tanquam in arce habitet. Deinde, quia in solo capite excubant simul omnes interni, externi, sensus qui rerum intelligentiarum internuntij, & quasi appetitores sunt. Tertia, quia ratio inandi facultas in eis, quorū meningis latæ sunt, perturbatur; quod argumento est, illic intellectum, animamque ipsam residere: non autem in aliis partibus corporis, in quibus similem offensionem non accipit.

Rursus vero quod anima in cordis recessu duntaxat collocanda sit, inde probatur, quia cor est fons vitæ cuius beneficio omnis vita actio administratur, & à quo calor per singulas corporis partes diffusus omnia membra foveat, suisque viribus instruit; tum quia cor ad vehementes animi comitiones, vt iram, timorem, cupiditatem vehementius inflammatur. Pro quo etiam faciunt verba illa Seruatoris nostri Matth 15 de corde excent cogitationes, quo ex loco D. Hieronym lib. 2. commentatorum in Mattheum ad idem caput colligit animam non in cerebro vt Plato aiebat, sed in corde esse ex Christi disciplina.

EItem, forma debet materia proportione responder; sed anima; prout est forma corporis est essentia quædam simplex: ergo non responder ei multiplex materia, qualis est quæ organorum diversitate constat, quare non est

3. Argum.

4. Argum.

5. Argum.

anima in partibus organicis. Præterea, eadē videtur esse proporcio animæ ad corpus, quæ intelligentia motricis ad sphæram cœlestem: ergo quemadmodum intelligentia non est in tota sphæra ut docet Aristoteles 8. Phys. c. 10 tex. 84. sed certo & definito loco; ita nec anima in toto corpore. Ad hæc si arteria viciatur, non mouetur quod infra nodum est; ergo cum motus sit index animæ, videtur id, quod infra nodum manet, anima præsentia deſtitui. Deniq; indiuisibile non niſi indiuisibilia adæquatur: ergo cū nulla pars corporis indiuisibilis sit, nulla anima indiuisibilis erit in aliqua parte corporis.

Accedit postremo locus Aristotelis in libro de Moru animalium capite septimo vbi perspicuis verbis animam non in qualibet, sed certa quadam parte corporis sedem habere Animal, inquit, ita constitutum esse judicare debemus, ut ciuitatē legibus bene instruētam & temperatam: in hac enim postquam administrationis ratio semel instituta est, nihil oportet absentē principem rebus singulis, quæ geruntur, interesse, immo vero quicquid officiis fungitur suis, ut mandatum est; & aliud post aliud ex conſuetudine administratur, & instituitur: in animalibus autem hoc ipsum per naturam efficitur; quod singula quæq; membra ita constituantur, ut ad munera sua exequenda probe affecta sint: quo circu non opus est in unoq; membro animam inesse: sed cum in certo principio conſistat, reliqua membra, quod illi adiungantur, viuunt, atque officia per naturam obeunt sua.

Quod vero ad alteram quæſtionis partem attinet, qua queritur, num in singulis partibus tota inſit anima, probarit aliquis nō inesse singulariſ, hunc in modum: Animam mouetur ex accidente ad motum corporis, in quo est, simili terque eo quiſcente, quiſcet. Igitur si anima sit tota in singulis eius partibus, cum eodem tempore manus quiſcat: & pes mouearur; & altera manus ſurſum: altera deorsum agitetur, tota anima ſimil mouebitur, & tota quiſcet, eodemque tempore contrarios motus ſubibit. Secundo. Cum aliquid torum est alicubi, nihil illius extra eſt; ergo si anima tota ſit in capite, nihil illius in pede erit. Tercio: In qualibet parte humani corporis eſt tota anima hominis; ergo qualibet pars hominis homo eſt. Probatur coſecutio, quia in ſtructa hominis eſſentia cor pote & anima continetur.

ARTICVLVS II.

REFERVNTVR VARIA PHALO- ſophantium dogmata, conſtitui- tur vera ſententia.

Placita Philo- IN hac quæſtione non vna fuit veterum ſen-
sophorum: in *T*entia, ut præter alios refert Diaus Gregorius

A Nyſſenus in libro de Hominis opificio, cap. 12. *qua corporis Laclatianus* in libro de Opificio Dei, capite 16. *te animare* *at.* *T*ertullianus in libro de anima, Cicero libro primo *Tusculan.* Quæſtionum. Quidam enim anima in capite, velut in arce, conſtituerunt, è quibus Xenocrates in vertice, Hippocrates in cerebro, Herophilus in cerebri concavo, sive *Mirand. lib. de Examine basi.* In membranulis Strato & Erasistratus *In nit. capite 4* in superciliorum medullio Strato Physicus. Alii in aliis partibus. Parmenides & Epicurus in toto pectore, Philo Iudæus libro, qui inscribitur; *Quod deterius potiori infidetur*, in corde. Stoici itē in corde, vel in ſpiritu circa cot. Diogenes in arteria cordis concava. Alii in abdito quopiam loco, è quo quasi aranea pro rerum opportunitate per totum corpus diſcurreret.

Quid vero Plato hac in reſiſterit, explicat Alcinous in libro de eius doctrina capite 23. hunc in modum: Animam hominis immortalem à primo Deo ſuscipientes dij mortalium generum conditores, partes illi duas mortales, ut

C diximus, adiunxerunt. Verum ne vis animæ immortalis, arque diuina deliramentis mortaliibus inficeretur, in ipsa corporis arce ſedem eius ut ipote principis omnium ſtauerunt. Etenim habitaculum eius caput eſt voluerunt, ea figura, qua mundus eſt elaboratus. Reliquum corpus huic ad ministerium quæſi vehiculum ſubiecerunt Ipsiſ vero mortalibus portionibus proprias singulis provincias assignarunt. Iracundiae quippe præcordia: cupidini locum medium inter umbilicū atque diaphragma, ibique vim eam veluti furiosum & agreste animal ligauerunt.

E Pro explicatione huiusce controuersiæ ani- *Totum trip-* maduertendum eſt totum quod ad præſens in- *ter ſumitur* ſtitutum attinet, ſumi tripliciter. Primo enim modo dieciſt totum integrale, ſeu quantum. Secundo, totū potestate, ſeu virtute, quod vi- delicer multas vires ſeu potētias conſinat, quæ tamen ab Aristotele in his libris nonnunquam partes vocantur. Tertio, totū eſſentiale, quod partibus eſſentia, ſeu Physicis, ſeu Metaphysicis conſtat. Nec vero illud ignorandum, anima eſſe totam in qualibet parte corporis, bifariam intelligi poſſe. Vno modo poſitiue, ita ut anima ſecundum omnes partes, quibus reipsa conſtituitur, inſit in qualibet parte corporis. Altero negative, ac ſi diceretur, non ſecundum vnam partem eſſe in vna parte corporis, & ſecundum alterā in alia; ſed quidquid habet, ſive ē parti- bus coaleſcar, ſive non, id totum in qualibet parte corporis conſineri.

F Sit prima assertio: Animatam diuisibilis, *Affertio 1.* quam in diuisibiliſ ſinat quamlibet partem corporis. Hæc, quæ traditur à D. Thoma libro ſecundo contra Gent capite 72. & alii Peripa- *Probatur.* teticis communī cōſensu, ex eo probatur, quia nulla ſubstantia corporea viuit, niſi quia habet animam, quæ eſt vitæ fons, & principium. Igitur

Igitur cum singulae partes corporis animati vivant; siquidem omnes nutriuntur, plane sequitur quanlibet partem corporis animati informari ab anima. Adde cum unicae compoſito naturali una tantum insit forma substantialis, ut primo libro de Ortu & Interitu ostendimus, necesse est animam in toto corpore esse; alioqui aliqua materia pars esset omni forma substantialis destituta; quod naturæ viribus neutruum fieri potest. Accedit testimonium Aristoteles hoc in lib. cap. 2. text. 20. ubi docet animam stirpium per totum corpus diffundi.

assertio. Secunda assertio. Anima, ut est totum potestate, sive diuisibilis, sive indiuisibilis sit, non continetur tota in qualibet parte corporis. Hec ex eo patet, quia licet immateriales potentiae, quæ animæ intellectuæ inhærent, ut intellectus, & voluntas, sint in quauis parte corporis, sicuti & ipsa anima: alia tamen vires nempe organicæ, non ita se habent, sed paucis exceptis, ut facultate nutritiva, quæ per totum corpus sua est, pleraque omnes sedibus disclusæ, ac distinctæ sunt, ut suoloco patebit. Itaque anima, exempli gratia, secundum aspectum in oculis, secundum auditum in auribus, secundum phantasiam in cerebro insidet.

Oibiicit tamen aliquis; Omnes in uniussum potentiae inhærent in anima; ergo non recte discrimen illud inter potentias organicas, & non organicas constituimus. Probatur antecedens, quia omnes potentiae fluunt ab anima, idque per actionem immanentem (si enim fluenter per actionem transseuntem, iam earum emanatio non improprie, sed proprie actio diceretur, cuius oppositum docuimus in Physicis) atque adeo necesse est ut omnes potentiae maneat in ipsa anima. Nonnulli, è quorum numero est Iandunus hoc in libro quæst. 7. concedunt, omnes potentias recipi in anima. Sed non ita est; nam cum potentiae ex communī Philosophorum doctrina aliae sint materiales & extensa, nimirum quæ organicæ dicuntur; aliae immateriales & inextensa, sicuti & utrarumque operationes; fieri nequit ut organicæ inhærent forma indiuisibili, sed necesse recipiuntur in materia, non quidem nuda, sed ut connorat organa, & ut est sub forma substantiali ad eum modum, quem primo de Ortu & Interitu disseruimus. Ex qua etiam disputatione facile erit perspicere non inhærente potentias organicas in toto compoſito, etiū contrarium arbitrentur Aegidius quodlib. 3. quæst. 10. Caietanus de ente & essentia, cap. 7. qu. 16. Soncinus lib. 7. Metaph. quæst. 7. & alii. Neque obstat quod Aristoteles primo huius operis, cap. 4. text. 66. docuit, functiones animæ esse coniuncti: ex quo sequitur etiam potentias in ipso confundito, id est, in toto esse, cum eiusdem stratus, cuius est potentia, teste eodem Aristot-

A tele in lib. de somni. & vigil. cap. i. Non inquam obstat, quia e loco tantum significatur sentire, aliasque eiusmodi operationes nō admittantur absque consortio animæ & corporis, contra Platonem, qui existimauit operationes sensuum esse proprias animæ, in ipsa que inhaerere. Ad argumentum vero pro sententia Ianduni respondendum est, non omnes potentias fluere ab anima per actionem manentem in ipsa anima, sed spiritales tantum. Itaque materiales potentiae fluunt per actionem transseuntem in materiali, vbi recipiuntur: nec inde sequitur eiusmodi fluxus esse actiones proprie dictas, cum sint quasi resultantia quedam.

Tertia assertio. Anima diuisibilis, ut est totum primo, vel tertio modo, non inest tota in qualibet parte corporis. Hec ex eo ostenditur, quia cum anima diuisibilis extensione materiae, & quantitatis dilatetur, & extensa sit; oportebit singulas eius portiones singulis materiae partibus respondere, atque adeo non erit tota quoad substantiam in qualibet parte corporis. Nec est quod quispiam dubitet num Metaphysicæ partes animæ cum anima ipsa extendantur. Nam cum illæ à substantia animæ realiter non differant, necesse erit ad eius extensionem suo etiam modo extendi.

Quarta assertio. Anima indiuisibilis, ut est totum tertio modo, est tota in qualibet parte corporis secundum rationem vero totius primo modo sumpti dici potest esse in qualibet parte corporis negative. Hec quoad priorem partem ex eo constat, quia cum anima quamlibet partem corporis viueatis informet, ut in prima assertione ostendimus, necesse erit animam partibus carentem, in qualibet parte corporis totam esse; id enim quod inseparabile est, ubique est, totum est. Quoad secundam vero partem similiter ostenditur eadem assertio; quia cum anima indiuisibilis constet partibus integrantibus, eatenus dici potest secundum prædictam considerationem totius primo modo spectati, esse tota in qualibet parte corporis, quatenus non obtineret unam partem integrantem in una corporis parte, aliam in alia.

*assertio.**assertio.*

ARTICVLVS III.

EXPLICATIO ARGVMEN- torum primi articuli.

*Dilutio Argu-
mentorum.
Solutio.*

A rgumentorum, quæ primo articulo proponsuimus, dilutio ita se habet. Ad primum dicendum, ex eo non concludi animam quoad suam substantiam non esse in singulis partibus corporis: sed duntaxat quoad alias ipsius potentias, functionesque peculiari modo quibusdam eius partibus inesse; ut in capite quoad omnes externos sensus, excepto

ta eti, qui per omnia membra permeat; item quod internas sentiendi facultates vtriusq; intellectus famulas, & adiutrices. Quod vero cum meninges & sanguis sunt, iudicium perturbetur, non prouenit ex eo quod anima in cerebro tantum iacet, sed quia oportet intelligenter ut satellitio phantasie, eiusque idola speculat. Vnde si ea turbata fuerit, neque anima officio rationis irrita defungi. Secundum etiam argumentum tantummodo conficit animam esse in corde, vt in fonte caloris, & spirituum officina, ac sede appetitus sensuui, a quo variae perturbationes oriuntur; non vero illic duntaxat secundum informationem esse. Ad tertium dic, et si forma sit quidpiam unum secundum essentiam, esse tamen virtute multiplex ob virium, quas ex se profundit, vertatem, ideoque ad eorum officinam distinctis organis egere. Ad quattum, Cum quilibet pars viuentis vivat, oportere in qualibet eius parte esse animam, at cœlum non est viuens, nec intelligentia corpus cœlestis informat, sed ei tantum, vt motor assider. Ad quintum, Idecirco arteria ligatam infra nodum non moueri, quia motus arteria est a motu cordis, qui per constrictione impeditur, non autem quod infra nodum non maneat anima. Ad sextum, Indivisiibili quantitatis non posse adequare responderem nisi indivisiibile. Verum indivisiibili substantie cuiusmodi est anima, cum virtute diuisibile quidpiam sit, posse diuisibile respondere; quod etiam pater in angelis, qui indivisibilis cum sint, in spatio tamen diuiduo existunt. Quod ad locum Aristotelis citatum ex libro de Animalium motu spectat: Simon Portius lib de mente humana cap. 7. colligi ex computat, animam secundum Aristotelis sententiam non esse in toto corpore; sed non recte sentit, non enim Aristoteles illud pronunciat de anima secundum suam substantiam, sed quoad potentiam motricem, de qua inibi erat questio. Hanc vero statuit in corde ut in omnium vi-

Κ Ε Φ . β .

Επεὶ δὲ ἐν τῷ αὐτοφῶν μόρῳ, φυσερατέρων δὲ γέ-
γνηται τὸ σκῆνες καὶ κῆρ τὸν λόρδον γνωματε-
ρον, πλειστον τοῖλιν, οὗτος ἐπελθεῖν οὐδὲ αὐτῆς ὁ
μόνον τὸν δέν τὸν ὀρεικύν λόρδον δηλασθεῖν, μάτερ
οἱ ταῦταις τοῖς ὄρων λόρδοις, ἀλλὰ εἰ τῶν αὐτῶν ἐν-
πλεχεῖν καὶ ἐμφάνεσθαι.

ιαν δὲ ὁ μάτερ συμπιστομέθειοι λόρδοι τῷ ὄρων εἰσιν,
αἷον τί εἴσι τετραγωνοτομεῖς, τὸ ίσουν επερομήνην ὄρθογώ-

CAPITIS SECUNDI EXPLANATIO.

A T enim cum ex obscuris] Aliam traditurus animæ definitionem, quæ animalium species distinctius explicit, methodum, modumq; doctrinæ statuit, uti facere consuevit cum grauis controværsia existat. Ait ergo velle se ex obscuris natura, sed nobis notioribus ad ea, quæ secundum rationē magis nota sunt, progredi; tradereq; definitionē, quæ causam continet: oportet enim non solum quod res sit, sed cur sit declarare. Quæ autē dicatur nobis, quæ natura notiora, obscuriora ve sati longa disce-
ptione in primo Physicæ Auscultationis l. exposuiamus.

A talium functionum principio, ac fonte.

B Ad primum vero corum , quas secundam **Quo pacto n.**
questio[n]is partem attingunt, responderet D. Th. **neatur anim**
in i.d. 37. qu. 4. art. 1. Capt. in 2 d. 2. qu. 1. art. 3. & **motas folia m.**
Caiet. ad art. 8. questio[n]is 76 primæ partis mo-
ta manu , animam nec per se , nec ex accidente
moueri quia immateriales substantia[n]e nullo pa-
cto subire motum dicuntur , nisi cum id in quo
definie[n]t, mouetur ; anima vero non est
definitiue in manu . Alii , in quibus est etiam
Diuus Thomas de spiritualibus creaturis quæ-
stione unica, articulo 4. ad 7. Egydius in primo
d. 8 2. parte distinctionis principio questio[n]is
tertiæ , minime absurdum putant concedere
moueri simul animam , & quietem, cum ipsa in
se ei[us]modi quietem , & motum non recipiat,
sed diversa partes corporis , quas informat,
quanquam id in iis , quæ per se mouentur , aut
quoniodolibet in se motum recipiunt, fieri ne-
quit . Alii denique fatentur animam moueri
per accidens ad motum manus , negant tamen
similis quiescere , quiescente pede . Nam cum
quies sit priuatio , quæ absolute motum ne-
gat, non dicerur, inquietum, anima quiescere, ni-
si rotum corpus , in quo est motu valet Ex his
tribus solutionibus etsi nulla omnino dispu-
tateat, prima magis placet . Ad secundum negari
potest in primis antecedens . Ut enim res alicubi
tota esse perhibeat, sat est nihil illius non esse
ubi tota contineri dicitur : vel admittatur, in iis
tamen quæ alicubi definitiue, aut circumscripti-
ue sunt, vt in primo , & adæquato suo perfecti-
bili ; quo pacto formæ indiuisibilis non sunt in
qualibet parte corporis . Atque hæc solutio est
D. Thomæ in questio[n]ibus disputatis , quæ-
stionē de anima, art. 16.

Ad tertium, neganda est consecutio. Non enim homo dicitur id, quod constat ex anima rationali & quacunque materia, sed ex ea, quae sit primum, & adæquatum perfectibile, quale non est pars materiæ.

C A P V T II.

At enim cum ex obscuris quidem, magis au-
tem manifestis fiat id notum, quod est dilu-
cium, ac notius ratione, entitendum est rursus hoc
paſto de ipsa anima pertractare. Ratiōnem enim
diffinitam non solum esse significare, ut complures
ducere diffinitiones videntur, sed etiam in ipsa
cauſam reſeſſe, ac apparere, oportet. **b** Nunc au-
tem diffinitionem complures, ut conſluſiones esse vi-
dentur. **c** Veluti quid est quadratio, conſeſſio fi-
gura

CAPITIS SECUNDI EXPLANATIO.

* οὐ εἶναι ισόπολούς ὁ ἡ ποιεῖτος ὄρος . λέγεται συμ-
πέροντας . ὁ ἡ λέγων ὅτι εἰς την φύσιν τοις μέσοις
δύνονται , οὐ πάγκυματος λέγεται τὸ αἴσιον . λέγεται δὲ τὴν
ἀρχὴν λαβόντες τὸ σκέψεως , διασώζεις τὸ έμφυτον
τὸ διάφυτον τὸ ξένον . πλεονεκτῶν τὸ ξένον λειτουργίας , καὶ
τὸ τετρανύπαρχη μέρος , ξένον λειτουργίαν τοῦ , εἰς τὸν
αὐθεντικόν , καὶ τούτον τὸ τόπον τὸν ξείνιον τὸν
τὸ τροφικόν , τὸ φύσιπον τὸν ξείνιον .

dicitur

sit , viuere illud dicimus cuius est , ut intellectus , sensus , motus loco ac status , & insuper motio nutrimento ac-

commodata , & accretio decretiove .

gura laterum equalium angulorumque rectorum
equalis altera ex parte longiori figure : atque definitio
talis conclusionis occupat locum . At ea , que qua-
drationem inventionem esse media , dicit , ipsius rei
profecto causam , ut patet , assignat . d. Dicamus igit
Text. 13.
tur hinc considerationis initio sumpto animatum
ab inanimato vita se fungi . At quia cum multis variis
vivere dicatur : etiam si unum tantum istorum in-
sit , vivere illud dicimus cuius est , ut intellectus , sensus , motus loco ac status , & insuper motio nutrimento ac-
commodata , & accretio decretiove .

Quapropter

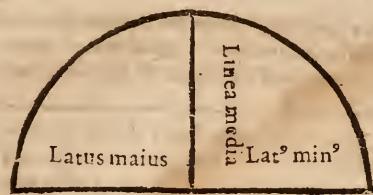
b. Nunc autem definitionum .] Definitionum tria esse genera constat ex primo Post. cap 7 Qua-
dam enim traduntur per formam vel materiam . Quædam per causam finalem , vel efficientem Alię
utrumque causæ genus comprehendunt : & quæ ex uno constat genere dicitur interdum conclusio ,
prout demonstratur per aliam ; interdum medium prout aliam demonstrat . Quæ autem ex utroq; co-
laborat , appellatur demonstratio positione tātum , seu collocatione differens ; quia continet mediū &
conclusionē , ex quibus demonstratio coagmētari possit , accedente forma syllogistica . Talis est hec
definition . Homo est animal rationis particeps ; constans corpore in cœlum eretto : potest enim ex ea
confici demonstratio , qua causa materialis per formalem , seu quasi formalem de homine ostenda-
tur , hunc in modum . Omne animal particeps rationis constat corpore in cœlum eretto : sed homo
est animal particeps rationis : ergo constat corpore in cœlum eretto . Propositum vero Aristotelī est
talem animæ definitionem tradere , ut ex illa & ea , quam superiori capite assignauit , fiat vna , quæ
sit demonstratio positione differens ; ita nimis , ut vna ex alia demonstrati pos sit .

c. Veluti quid est , &c.] Ut ostendat quasdam esse definitiones , quæ rei causam expli-
cant , alias quæ non ita se habent : exemplum subiicit à Geometria peritum . Quod ut in-
telligatur , aduentum est dato uno quadrangulo rectilineo , poste dari quadratum &
qualem aream complectens . Est autem quadrangulum figura quadrangularis [A] quadratum vero est figura item
quadrangulatis habens omnia la- [B]
duorum laterum inæqualium , ut A. quadrangulare spatium continens quadrangulo .

Quadrare autem quadrangulum est inuenire quadratum æquale spatium continens quadrangulo .
Hoc autem fit per media linea inventionem .
Media linea est ea , quæ inter latus maius qua-
dranguli , & latus minus ita se habet , ut quam
proportionem obtinet maius ad ipsam , eandem
obtineat ipsa ad minus , exempli gratia . Si latus
maiis quatuor habuerit palmos , latus vero mi-
nus unum ; linea media duos complectetur , quia
sicut in duplo superatur à maiori latere , ita in du-
plo superat minus . Ex media igitur linea tribusq;
aliis ipsis æqualibus confectū quadratum , æqua-
le est quadrangulo dato . Talem porro lineam sic
inuenies . Quadrangulatus maius , & minus quæ-

ad punctum anguli A concurreban in rectum extende & super totam eam lineam describito semi-
circulum : tum a punto coniunctionis A. erige perpendiculariter , sive ad angulos rectos lineam vsq;
ad circumferentiam : illa igitur erit media ex qua conficitur quadratum æquale . His positis sc̄iendum Quadratio du-
quadratiōē , quæ dicitur tetragonismus , dupliciter definiri . Vno modo definitione non reddente pliciter defini-
preditam causam quadratiōē , nimis . Quadratio est confessio quadrati æqualis quadrangulo , tur .
vel reddente eiusmodi causam : scilicet . Quadratio est inuentio medie linea inter latera inæqualia
quadranguli . Hæc enim definitio continet causam illam quadratiōē . Hoc exemplum eo spectat ,
vt doceat Aristoteles , velle se tradere animæ definitionem , quæ rei causam explicet .

d. Dicamus igitur .] Dixerat se progressiūrum à posterioribus , sive obscuris natura , & notioribus
nobis ad ea , quæ natura sunt notiora : eam methodum seruat . Progreditur enim ab animato ad
animam , constat vero animatum esse posterius natura , quam animam ; siquidem animatum
dicitur , quod animæ particeps est , denominaturque ab anima : quod vero ab aliquo denomi-
natur , posterius illo est . Constat quoque animatum esse nobis manifestius , quam animam ,
quia compositum , & totum prius menti occurrit (intellige quoad confusam cognitionem) , quam eius pars : anima autem pars est corporis animati . Constat item animatum quoad co-
gnitionem distinctam esse ignotius natura , quam animam , sicuti & omne totum sua parte . Pro-
cedit ergo Aristoteles ab animato explicans discrimen inter animatum & inanimatum : videlicet :
quod .

Tria definitio-
num genera .Definitio con-
stans ex dupli-
cide causa de-
monstratio ap-
pellatur .Quadratum .
& quadrangu-
lum æqualem
aream habere
possunt .Euclid i. elem.
dif. 30.Quadratio quo
modo inuenia-
tur .Quid sit media
linea .

A

Quid sit media
linea .Animatum
posterior est no-
tior .bisque notius
quam anima .Inter anima &
& anima .tum distin-
tum .

quod animatum viuat hoc est à se ipso mouetur, & actiones ab interno vitæ principio fundat. Unde recte annotat Simplicius vitam Græce ζὴν dici ἀντρὸς ζεῖν, hoc est, à feruendo, quoniam ex se & intrinsecus feruet, hoc est, agit, seu mouet, moueturque.

e Quapropter.

διὸ καὶ τὰ φυόμενα σταῖς πολεῖς ζῦσιν. φίνεται γὰρ τὸν
αὐτοῖς ἔργον τὰ διώματαν ἐδέχενται τοιαύτους, διὸ τὸν αὐ-
τὸν τὸ πεπονικόν τὸ Φθῖσιν λαμβάνει τοῦτο τὸν εὐνάτην τὸ
πατεῖ. ἐπεὶ γὰρ αὐτὸν μὲν αὐξεῖται, καὶ πάντα ἡ εὐνή ὁμοίως
ἐπειδὴν φίνεται σταῖς πολεῖς τέφεσται καὶ ζῆται θεοὶ τε-
λεῖς, ἵνα μὲν διώματα λαμβάνει τοφοῖς. χρειάζεται
ἡ τοῦτο μὲν τὸν ἄλλων διωμάτων. πάντα ἡ ἀλλαγὴ τὴν αὐ-
τοῦ σὺν τοῖς θητοῖς. φανερόν ἐπειδὴ τὸ φυομένον τὸ
δεμένη τὸν ἀπότομόν τοῦ ἀρχέας διώματας μὲν τοῦ ψυχῆς,
τὸ μὲν ζῶντος, ἀλλὰ τὸν δέρχοντα παύσιν τὸν ἀρχέας πάσι
τοῖς ζῶσιν. τὸ δὲ ζῶντος, ἀλλὰ τὸν αἰώνα τοντον ταρσάτως. ἐπεὶ
τὰ κινέματα μηδὲν ἀλλαττοῦνται τόποι, ἐχονταί δὲ αἴ-
θησιν, ζῶντα λέγεμένθι, τοῦτο ζῶντος μέρον. αἰώνιστος δὲ εἰ-
πάρχει ταρσόποντα πάσιν, ἀφέντος. τὸν ἀντερ τὸ δρεπτικὸν
διώματα ταχείστος τὸν ἀφέντος τοῦ ποιητοῦ αἰώνιστον.
ἔτοικεν ἡ ἀφέντος τὸν ἄλλων αἰώνιστον. δρεπτικὸν δὲ λέγε-
μένθι τὸ ποιητικὸν μόρεον τὸν ψυχῆς, ἐπεὶ τὰ φυτικένε-
χει. πάντα δὲ τὸν ποιητικόν φίνεται τοῦτο ἀπέκειναν εὔρητον
τὸν ἔργον. διὸ λίνον δέ τοι αἴτιον ἐκπέτερον τέτονα συμβέ-
σσης, ὑπέρτερον ἐρέθιμον τοῦτο δέ τοι αἴτιον εἰρήνης
μόρεον, ὅπερ τὸν ψυχήν τότεντον εἶναι δέρχοντα εἰρηνῆμάν, τοῦ
τοπέος ἀλλαγῆς, δρεπτικὸν αἴθητον, οὐρανοτικόν, κα-
νῆσι. ποτέποτε δὲ τότεντον ἐκφέντον εἶναι ψυχή, ή μέσον
ψυχῆς, τοῦτο μέσον, ποτέποτε γάπας, μᾶς τούτην χαρ-
τὸν λόγου μέρον, ή καὶ τόπον.

e Quapropter & uniuersa plantae videntur vivere. Quippe cum videantur in se ipsis vim habe-

re talē atque principium: quo ad contraria loca tam incrementa, quam decrementa suscipiunt. Non enim sursum quidem possumus, sed sum

Non enim in r̄sum quidem accrescunt, deorsum autem non accrescunt, sed ad utrāque similiter differantur ex omnī ex parte semperque nutriuntur.

*etiam cum ea parte semperque nutritur, et
eousque vivunt quo usque possunt alimentum acci-
pere. f Atque hac quidem vis à ceteris seungi se-*

paraque potest, casere autem in ipsis mortalibus ab ista nequeunt separari. Quod quidem in ipsis

perspicitur plantis, nulla enim prorsus in ipsis, ut patet; alia prater hanc, anima potentia atque officium inest. Vivere sicutur ab hoc principium viventibus.

ius ei. Vnde igitur ob hoc principium viventibus competit. Animal autem est ob sensum primo. Nam & ea, quae non carent motu nec mutant locum, sen-

sum autem habent, non solum vivere dicimus, sed etiam animalia nuncupare solemus. At vero ex

*sensibus, tactus primo cunctis animalibus inest. At-
qui ut vegetarium à tactu, sensuque omni, sic à
ceteris tactus sensibili sensu est. Ex quo senti-*

cateris ratus separari sensibus potest. Eam autem partem anima vegetativa dicimus esse, cuius & plantae participes sunt. Animalia vero cuncta, ipsam

vim habere sentiendi tactu videntur. g Atque
quam ob causas istorum virumque sit postea dice-

*mus ac explanabimus. h. Nunc eousque tantum
ictas sunt, & in his esse definitam vegetatiuo, sensuuo,*

rum horum unumquodque sit anima, an anima pars, m, an etiam loco.

e.] Quia vita multipliciter dicitur; siquidem
ratio sensio, motus progressionis, & intellectus;

Ut aliquid dicatur vinere, satis est si è quatuor operariis viralibus unam solum exercet.

*Ex quatuor vi-
talium opera-
tionum generi-
bus quadruplex
vita gradus
colligitur.*

*Secundā anima
definitionem ex-
dictis concludit.*

ALICE CONCUBINE.

e Quapropter & vniuersa planta viaentur viuere.] Quia vita multipliciter dicitur; liquidem
quatuor sunt vitalium operationum genera, nutritio, sensio, motus progressionis, & intellectio:
docet ut aliquid viuere dicatur sat esse vnuum vita opus exercere Vnde colligit Plantas, in quibus
vita munia minus illustria & conspicua sunt, re vera viuere, argumento quo versus omnem loci
differentiam se se porrigant, & increcant. Namque naturalia ad vnum determinata sunt; viuentia
autem ad oppositae se habent.

f Atque hæc quidem.] Ex quatuor generibus vitalium operationum, quæ paulo ante numerauerat, quadruplicem vitæ gradum colligit. Primus est eorum, quæ vegetantur, seu quæ aluntur, auge- scunt & decrescunt; secundus eorum, quæ non solum vegetantur, sed etiam sensu pollent. Tertius eorum, quæ vegetantur, & sensu prædicta sunt, ferunturque motu progressionis. Quartus, eorum, quibus non solum tres superiores gradus, sed insuper gradus intelligendi competit. Docet vero hoc se gradus inter se distingui. In plantis enim primus sine aliis reperitur. In quibusdam animalibus duo priores sine reliquis, vt in iis piscibus, qui ad saxa adhærescent. In bestiis perfectis tres priores absq; extremo. In homine omnes quatuor. Itaque in iis gradibus eiusmodi ordo est, vt priores absque po- sterioribus polsint esse non contra.

h. Nunc consue.] Ex dictis animæ definitionem concludit. Nam cum animatum ab inanimato differat operatione vitæ, ab anima ipsa ut à vitæ principio ortæ, cumque quatuor sint viuentium genera, quadruplici functionum varietate distinctæ, reliquum est ut anima probe dicatur principium vegetandi, sentiendi, loco mouendi, intelligendi, seu quo viuimus, sentimus, loco mouemur.

mouemur, & intelligimus. Deinde duplēm proponit quæstionem. Vnam, an hæc quatuor nempe vegetatiū, sensitū, loco motiū, intellectiū, animæ partēs, facultatēs sīt: vel potius anima ipsa: vt vtrum vegetatiū sit potentia insita animæ ad vitā munus obcundū: an vero anima ipsa vegetatrix. Alteram, esto sīt facultatēs, non animæ, vtrum ratione tantum, & definitio-ne, an loco, & subiecto distinguantur. Timæus enim iracundiam in corde, appetitum in hepate, sensum in cerebro collocauit.

i Argue

αὐτὸν μὲν πινδὸν ἀχλεπὸν ιδεῖν. ἔπειτα δὲ δέσποινας ἔχει
ἀστρικὴ τοῦτο γῆ ἐπὶ τῶν Φυταῖν ἔντα Διγράφημα Φανερό-
ται ζῶντα, οὐχι καὶ ζόρδημα εἰπεῖν ἀλλὰ λατ., ὡς οὐσίας τὸν
αὐτοῖς Φυχῆς, οὐτε λεχεῖα μάρμαντος σὺν ἑκάστῳ Φυτῷ,
διαφάνεια δὲ πανούσιν ἔτι τοῦ καὶ αὐτοῦ τοῖς αἴλασι Διγρά-
φημάς τὸν Φυχῆς ὁρμῆμα συμβαίνοντος ἐπὶ τῶν αὐτομάνων
ἐν τοῖς τεμνομάρμασι. οὐ γὰρ αὐτοῖς οὐκέτε πάντα
μεριδὴν ἔχειν. η κίνησις τῶν δὲ τόπων. εἰς τὸν αὐθητούς,
η φυταῖναι, Εἶρεξιν· ὅπερα μὲν γῆ αὐθητούς. οὐν
αὐτεῖς οὐδὲν παραχολεθεῖν ὅπερα μὲν γῆ αὐθητούς.
η αἰδήγη-
κης ἐπιθυμία. αὐτοὶ δὲ τέ τοῦ οὐκ εἰς τὸν θεωρητικὸν
διωκάμενοι, ἀδέπτοι φανερόν. αὐτὸν οὖν Φυχῆς φύσιος
ἔπειρον εἶναι. Εἰ τότε κύριον αἰδήγητα καθεῖται,
καθάπτει τὸ αἴδιον. Εἰ φθιττόν. τοῦ δὲ λοιποῦ μέρους
τὸ Φυχῆς, Φανερὸν εἰπεῖν τόντον, οὐ τοῦτο οὐκ χαριστό,
καθάπτει φασὶ πνεος. τοῦ δὲ λόγου ὅπερεπερχεται, Φανερόν
αἰδητικὸν γῆ εἶναι εἰ διδάσκαται ἔπειρον, εἰσὶς δὲ τὸ
αἰδητικόν. Εἰ διδάσκεται φρεσίον. δὲ τοῦ λόγου ἔπει-
τον τῶν εἰρημάτων ὅπερ δὲ εἶναι μὲν τῶν ζῶντων απτοτοῦ
τοπορίας τοῦτο, ποιεῖ δέ πινα τότε τοῦτον, εἰπεσίον δὲ εἰν
μηνον. τοῦτο δὲ ποιεῖ Διγράφημα τῶν ζῶντων διὰ λόγου
αἰδητικού, συεπτέταινος. παραχολεθεῖσιν δὲ εἰ τοῖς
τοῖς αἰσθητοῖς συμβείεινται τὸ μὲν γῆ ἔχει πάσις, τοῦ
δὲ πάντας, ποιεῖ μίαν τὴν αἰσχυναστοπέτην, αἴθιον

& quibus una tantum inesse videatur, atque id ipsum differentias animantium facit, quam autem ob causam ita sit, postea perscrutabimur. Eadem & circasensus fieri sane videmus: quedam enim omnes, quedam aliquos, quedam unum duntaxat habere videntur, tactum, inquam, ipsum, qui quidem est omnium maxime necessarius.

in *Quoniam*

i Arg, de nonnullis quidem istorum videre.] Diluit posteriorēm quāstionēm, vt ex ea prioris explicatio facilior euadat: continetur autem solutio hac scientia. Non est difficile videre in quibusdam, potentias loco & subiecto non distingui: in aliis difficile, id est, constat tamen omnes ratione, definitioneque inter se differre. Porro huius sententiæ tres partes sunt, quarum prima si de stirpibus & insectis animalibus & de potentiis, quæ iis competit, sermo sit, manifestam habet veritatem. Etenim partes diuisaæ à planta retinent vim vegetativem, & altricem, non nisi quia & anima plantæ, & eius vires per totum corpus diffunduntur. Itemque lacerta in duas partes diuisa, adhuc mouetur, & sentit: motus vero, & sensus imaginatiunculæ & appetitum sequuntur. Sunt igitur hæc per lacertæ membra & arrus expansa: alioqui si definitis sedibus continerentur, in iis tantum sedibus remanere possent, si quando remanerent.

k De intellectu] Hæc est secunda pars sententiaz, qua ostendit difficile esse, & adhuc ambiguum *vis intelligendi* an intellectuæ potentia certo organo deservita sit, quia nondum satis explicauit an sit facultas organica. Videri tamen ait animam intellectuam alterius esse rationis, atque ordinis, & immortaliitate à non est. cæteris formis rerum sublunarium distingui. Ex quo sequitur vim intelligendi non habere in corpore, posseque ab eo se iungi, non ita vero cæteras potentias, cum organis addictæ affixa que sint, ut ex superioribus patet; et si non defuerint, qui eas quoque separari possent à materia affixarint.

Ratione vero] Tertiā sententiā partem, videlicet omnes potentias ratione, seu definitione distingui, confirmat ex earum operationibus: potentia namque per actus suos distinguuntur. Quare ut sensus & appetitus diuersos actus edunt, vt pote ad diuersa tendentes obie-

i *Etia, ita distingu.*

cta, ita & diuersam definitionem, rationemque sortiuntur. Deinde in illis verbis, At vero quibusdam, ut D. Thomas interpretatur, priorem diluit questionem aiens unumquodq; ex illis quatuor praedicatis nempe vegetatiuum, sensituum, loco motiuum, intellectiuum, esse tum animam, tum virtutem animae: animam, cum unum eorum tantum inest, atque ita in plantis vegetatiuum esse animam. Cum vero plura insunt, id quod excellit, animam esse, ut in homine intellectiuum: quod ita accipiendum est v. c. vegetatiuum per se sumptum ex vsu loquendi notet animam, cui is tantum gradus conuenit: similiterque reliqua tria praedicata. Re enim vera unumquodque horum potest sumi pro anima, vel pro potentia: ut vegetatiuum pro facultate vegetatice, quæ manat ab essentia animae plantalis, vel pro ipsa anima plantas. Graeci tamen interpres volunt potius hic contineri confirmationem sententiae propositæ de Potentiarum distinctione secundum rationem. Nimisrum cum viuentia inter se differant, quod alia plures, alia pauciores animæ facultates obtineant, necelatio fatendum eas saltem ratione distinguere. Atque hæc Graecorum explicatio germanior videtur, illa prior aliquantulum extorta.

m Quoniam

ἐπειδὴ τὸ ζῷον εἰ αὐτούσιον δίχον λέγεται, καὶ
διάτοξις φῶν ἐπίστημεν τέτταν τὸ λέγοντα, τὸ μὲν ἐπί-
στημα, τὸ δὲ ψυχής ἐπίστημα τὸ τούτων φαῦλη
ἐπίστημα ὅμοιος δὲ τὸ φῶν οὐτανόρθω, τὸ μὲν οὔτις, τὸ
δὲ μερόπιν πνὺ τοῦ σώματος, ἢ καὶ ὅλη τούτων οὐκ
ἡ μὲν ἐπίστημα καὶ οὔτις, μερόπι, νῦν εἶδος τοι, καὶ
λόγος, εἰσὶν οὐτανόρθων δεπτικῶν οὐ μὲν ἐπίστη-
μονοιος, οὐδὲ θύματα. δοκεῖ γὰρ τὸ πάσχειν τοι
καὶ Διαποθεράπιον τὸν ποιητικὸν ἵπταρχον εἰσί-
γενε. οὐ ψυχὴ δέ, τετραγόνον ζῷον, καὶ αὐταὶ οὐτανόρθως, εἰ
Διαποθεράπιον περάτως, οὐδὲ λόγος. πᾶς αὖτις καὶ εἴ-
δος, ἀλλ' ἔχει τὸ οὐληκαὶ τὸ πατερικόν. τετράρχος γὰρ
λεπτομέρης τῆς θεοτοκίας, κοινωνεῖ, εἰπομένη. ἀντὶ μὲν εἴ-
δος, τοῦτο οὐλη, πολλὲ εἰς ἀμφοῖν. τετταν οὐδὲ οὐλη
διωναρια, πολλὲ εἴδος τὸ πατερικόν. εἰπεῖ δὲ τὸ εἰς ἀμ-
φοῖν, ἐμψυχεῖν οὐ τὸ σῆμα εἰσὶ τὸ πατερικόν ψυχῆς,
αλλ' αὐτὴ τὸ πατερικόν πνοής. Εἰ διὰ τοῦ πνοληπτοῦ πα-
λαιούσιον, οἷς δοκεῖ μητρικὸν πνοληπτόν εἶναι, μητρι-
πνοληπτόν. πνοψή, στοματικόν, τὸ τοιούτον πνοληπτόν δὲ οὐ.
Εἰ διὰ τοῦτο εἰς στοματικὸν πατερικόν, εἰς στοματικόν εἰστι.

m Quoniam autem id, quo viuimus, quovis Text. 24
sentimus bifariam dicitur, ferme atque id, quo
scimus, & id etiam quosani sumus, atque vale-
mus (quoddam enim scientiam, quoddam animam
dicimus. Quippe cum utroque scire dicamus; &
aliud sanitatem, aliud partem corporis aliquam,
vel totum dicimus corvis, atque horum utrumq;
tam scientia, quam sanitas, forma quadam &
species est, & ratio, & tanquam actus insufficien-
tis, scientia quidem scientias, sanitas autem sani.
Actus enim agentium in eo, quod patitur, atque
disponitur inesse videntur. n Anima autem, id est,
ut patet quo viuimus & quo sentimus, ac intel-
ligimus primo) ipsa profectio ratio quedam erit,
& forma, sed non ut materies, atque subiectum.
Namcum substantia tripliciter dicatur, ut dixi-
mus (quodam enim est forma, quedam materies,
quodam id, quod ex virilique componitur, &
materia quidem est, ut patet, potentia, forma autem
actus) cum igitur ut diximus substantia dicatur
trifariam, animansque id sit, quod ex utrisq; cor-
pore, inquam, & anima constat, corpus profecto

non est actus anima, sed ipsa corporis & cuius est actus. o Idcirco recte admodum putantij, quibus anima Text. 26
neg, esse sine corpore, neque corpus aliquod esse videtur. Etenim ipsa, corpus quidem non est, est autem cor-
poris aliquid. Et in isto hoc in corpore, atq; in corpore tali.

p Non

Duobus viuere m Quoniam autem] Instituit ex inuenta in hoc capite definitione demonstrare eam, quam tra-
dicimus, altero diderat capite superiori. Sumit autem primo quemadmodum duobus scire dicimus, nempe scientia
ut forma, alte- tanquam forma, & anima tanquam subiecto: item ut duobus dicimus sanari, videlicet sanitatem ut
ro ut materia. forma, corpore, vel aliqua parte corporis ut subiecto: ita duobus nos dici viuere, altero ut forma,
altero ut materia, in qua formainest. Non enim forma, seu actus in quolibet subiecto esse potest,
sed certo & determinato: sicuti nequagens in quodlibet indiscriminatum agit, sed in id, quod idoneum
aptumque est ad eius impressionem recipiendam.

Prior anima de- a. Anima autem] Probat animam esse formam. Id, quo viuimus est forma, sed anima viuimus, ergo anima est forma. Minorem suadet, quia cum substantia triplex sit, forma, materia, & compositum,
definitio per pos- vt iam superius dictum fuit; compositum autem sit quod vinit, & corpus sine materia sit ens poten-
tia, fieri non potest vt eo viuere dicamus, sed per animam, quæ est actus. Ex superiori dictis hinc in
modum colligi potest demonstratio qua Aristot. priorem animæ definitionem per posteriorern o-
fendit. Id, quo primo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus, est actus primus sub-
stantialis corporis naturalis potentia vitam habentis: sed anima est id, quo primo viuimus, senti-
mus, loco mouemur, & intelligimus, ergo anima est actus primus substancialis, &c.

Quomodo intel- o Idcirco recte] Ex superioribus quasi corollarium deducit, recte sentire eos, qui assertunt animam
ligendum, ani- neq; esse corpus, nec sine corpore. Si enim est actus & perfectio corporis, corpus non est. Item non
m nec esse est sine corpore, quia etiæ anima intellectua separata cohæreat extra corpus: tamen suæ natura
corpus nec sine est forma illius, & naturalis eius status est in corpore, ab eoq; pender quoad officium informandi.

p Non

καὶ ἔχει στολὴν τοῦ περιουσίου εἰς τὸ μέρος τοῦ φύσιού του τοῦ καὶ ποιού. καὶ τοῦ δὲ φυσικοῦ λόγου οὐδέποτε τὸ τυχόν ἔται τοῦ στολέλεχτα, εἰ τοῦ διάφορου στολέλεχτα, καὶ τῷ οἰκεῖᾳ ὅλῃ πέφυκε γένεσις ὅτι μηδὲν αὐτούς στολέλεχτα τίς εἴη, καὶ λόγος οὐδιώσεις ἐποιεῖται, φανερὸν οὐ τίταν.

eo, quod est potentia, & in propria materia suæ per naturam fieri, effigie, solet. Animam igitur perfectionem quandam eius & actum aerationem esse quod potentia habet, ut huiusmodi sit, ex hisce, qua diximus, anno nescit.

p Non in quois sine discrimine vlo, quemadmodum veteres ad corpus ipsam accommodabant, nihil prorsus determinantes quodnam illud est quale sit corpus, atque non recte, ut patet. Quippe cum non videatur quoduis sine ullo discrimine quodcumque suscipere. Hoc autem pacto, cum ratione etiam fit sane: actus enim unusquisque in eo, quod est potentia, & in propria materia suæ per naturam fieri, effigie, solet. Animam igitur perfectionem quandam eius & actum aerationem esse quod potentia habet, ut huiusmodi sit, ex hisce, qua diximus, anno nescit.

p Non

p Non in quois sine discrimine vlo] Pythagoræ fabulati sunt posse animam indiscriminatim subire quoduis corpus. Plane, inquit multo secus res habet, cum videamus in singulis viuentium speciebus diuersa instrui, aptariq; animabus corpora. Quod & in rebus anima caretibus perspicimus; non enim forma, & actus in quolibet subiecto recipitur, sed in eo, quod natura aptum sit. Tandem colligit recte definitam esse animam actum, seu formam corporis potentia vitam habentis.

QVÆSTIO VNICA

QVÆSTIO VNICA.

RECTE NE TRADITA SIT P
osterior anima definitio, & an per eam
prior demonstretur.

ARTICVLVS I

RECTE TRADITAM ESSE.

*videtur vitium
esse anima de-
nitio. non
nitioni.
Argum.*

P Roximo capite hunc in modum Aristoteles B anima definiit. Anima est id, quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus. Verum quod haec definitio vitiosa sit, ostenditur. Primum, quia videtur conuenire Deo Opt. Max., cum Deus sit principium vitæ, & mortis, & ipsius esse, teste Diuo Paulo Actorum 17. Quod nūis inquit, non longe sit ab unoquoque nolt. iam in ipso enim viuimus, & mouemur & sumus. Deinde quia hic definitur anima in cōmune; non minus quam in priori definitione, ut significauit Aristoteles textu decimo secundo: & tamen definitio soli animæ rationali cōperit, cum ei duntaxat quacor illæ particulæ simul sumptæ accommodari queant. Rursum, quia alia ex parte non conuenit ei definitio; cum animus particeps rationis non sit id, quo intelligimus, sed quod intelligit; siquidem est singulare per se subsistens, cuius est per se agere. Item vero quia anima à corpore abiuncta vere est anima, & tamen non est id, quo viuimus, & sentimus.

Non est tamen ob haec argumenta, improba Aristotelica definitio, si probe explicetur, & intelligatur. Non placet autem sententia Ægyptii existimantis Aristotelem illis verbis non vnam, sed quadruplicem definitionem tradidisse pro numero animalium. Reenim vera prædicta definitio vna est, atque ut vna & circuifigata, & proposita ab Aristotele fuit; ut ex superioris capituli cursu constat. Deinde non re-

A Ete Ægyptius, quatuor animas statuit, cum trés tantummodo numerentur, vt suo loco planum fiet. Porro autem definitio ita intelligentia est, ut anima dicatur id, quo viuimus, id est, principium vita internum; quod Deo respectu rerum viuentium minime competit. Licer enim Deus non est Deus cunctis rebus intime illabatur cōferens principium in illis esse: non tamen intrinsecus eas constituit. tenuum vite Item quatuor illæ particulæ viuimus, sentimus, nostræ.

&c. non sunt accipiendæ coniunctim, sed per distributionem: non ita quidem ut singulæ à singulis disiungantur, quasi dicendum sit anima esse id, quo viuimus, aut sentimus, aut loco movemur, aut intelligimus; sed ita ut distributione cum copulatione ad partes præcedent. Non solum cor- Non solum con-
tinet anima
intellectus esse
id quo viuimus,
aut etiam sentimus,
aut etiam loco mouemur,
aut etiam intelligimus. Quo patet non recte Simplicium putasse hanc definitionem soli animæ intellectus accommodari posse. Item merito reprehedi Dionysium Sophistam, quod vita definierit ex motu nutritionis quasi alias vitæ modus non sit. Atque ex his plana relinquitur responsio ad duo priera argumenta.

C Ad cetera dicimus, licet anima rationalis inse spectata sit id, quod intelligit, collata tamen ad ipsum compositum id, quo intelligimus: itemque eandem separatam esse id, quo viuimus, id est, sive natura esse principium vitæ; vel, quod eod. m recedit, esse principium, D quo viuere & sentire possumus.

*Argumenta
dilinuntur.*

ARTICVLVS II.

QVO PACTO ANIMAE DIFFI-
NITIONES EX SE MUTUO DEMONSTRA-
RI QUEANT.

C Irca alteram propositæ questionis parrem non parum interpres dissident. Nam Græci

*Secunda anima
definitio una
est, & explica-
tur.*

Quo. Jeanne Græci, & eos secutus Mag. Albertus, aliique de primam anima Latinis non pauci, arbitrantur secundam definitionem per secundam tan- ex eaque primam concludi tanquam per causam demonstratione propter quid res sit. Cui sententia fauunt in primis verba Aristot. initio capit is

Qui contrariū opinentur. 2. vbi significavit velle se definitionem, quæ causam rei cōtineat, inuestigare. Deinde, quia congruebat, ut Philosophus ab effectis potius ad causam, quam à causa ad effecta definiendo procederet. D. Thom. aliique nonnulli contrariam sequuntur opinionem, aientes primā definitionē cōtinere causam secundā, & hanc per illam demonstratione propter quid, illam per hanc demonstratione quod res sit, ostendi.

Pro explicatione controversiæ aduertendum est posteriorem animæ definitionem duplacter spectari posse. Vno modo quatenus traditur per principium operationum animæ : altero modo quatenus traditur per ipsas animæ operationes effectus, nes, vtrumq; enim continet. Deinde, animæ aut vi finis con- operations posse expendi vel vt sunt effectus siderari possunt. animæ: vel vt sunt eius finis. Cum enim vnum 2. Phys. c. 7. q. 15 quodque sit gratia sua operationis, vt docet Aristoteles libro secundo de Cœlo, cap. 3. tex 17. Operatio est ani- nihil mirum quod operations animæ dicantur eius finis, non quidem si anima spectetur men quo ad es- præcise quoad suam quidditatem, seu quoad sentiam confi- prædicata ipsi essentialia: sicut enim essentia in se absolute sumpta non habet causam efficientem, vt alibi diximus, ita nec finalē. Dicenturigitur operations animæ finis illius; si anima sumatur non quoad suam essentiam absolute, sed quatenus accipit esse existentiæ: siquidem vt producit, causam efficientem & finalē obtinet. Nec solam vt producitur actu, sed vt potest produci: sic enim eti non vendicit actu causam efficientem, vendicat tamen eam in potentia, habetque ad illam ordinem, similiterque ad causam finalē, quatenus potest ad ipsam à suo efficiente dirigi.

Conclusio. His positis sit prima conclusio. Si posterior animæ definitio considereretur quatenus traditur per principium operationum ipsius animæ, potest demonstrari per priorem demonstratione propter quid; non autem prior per illam. Hæc ita probatur; Saltem nostro intelligendi modo prius est animam esse actum corporis, quam esse principium suarum operationum; & illud est ratio huius: ergo definitio animæ, quæ traditur per principium vegetandi, &c. potest demonstrari per eam, quæ traditur per actum corporis demonstratione propter quid. Antecedens ostenditur hunc in modum. Sicut se habet esse ad operationem, ita principium essendi ad principium operandi; quandoquidem eam proportionem habet effectus ad effectum, quæ causa ad causam, sed esse est prius saltem natura operatione; ergo & principium essendi, quam principium operan-

A di. Atqui animam esse actum corporis, est esse principium essendi: sic enim actuat, componit, constituit: esse vero id, quo viuimus, seu vegetamur, est esse fontem, & principium operandi; ergo, &c Præterea, quia res habet tale esse, ideo est principium talis operationis, nō è conuerso: igitur quia anima est actus corporis, ideo est principium vegetandi: igitur hoc per illud, non illud per hoc tanquam per aliquid prius, ac veluti causa demonstrabitur.

B Sit secunda conclusio Posterior definitio, vt 2. *Conclusio*

traditur per operationes animæ tanquam per eius effecta, potest demonstrari demonstratione propter quid per priorem; & hæc per illam demonstratione quod res sit, non vice versa. Veritas huiusc conclusionis liquet ex eo, quia effecta possunt demonstrari per suam causam, & causa per sua effecta, variata secundum eum modum ratione demonstrandi. Prior autem definitio continet causam operationum animæ; siquidem traditur per eius essentiam, quæ est causa vitalium functionum eiusdem: posterior autem traditur per effecta. Quod vero effecta, quatenus effecta sunt, nequeant à priori suam causam demonstrare, luce clarius est. In secunda conclusio sensum vera est opinio D. Thomæ, quam supra retulimus, dummodo tamen non aduerteretur conclusioi tertia, quæ se juendus D. Thom. mox subiicimus.

C Sit tercia conclusio. Si posterior animæ definitio expendatur, prout traditus per operationes animæ, quatenus animæ ipsius finis sunt, poterit peream demonstrari prior demonstratione propter quid. Hæc conclusio intelligenda est de anima considerata secundum eum modum quo diximus posse rerum

naturas obtinere efficientem & finalē causam. Patetque ex eo, quia secunda definitio ita spectata traditur per causam prioris. Iuxta huiusc conclusionis sensum intelligi potest Aristoteles cum superiori capite significavit velle se tradere definitionem, quæ causam contineat. Qyamuis id aliter exponat Caietanus, videlicet non de causa finali, sed formalī, arbitratus principium operandi respectu animæ, esse prius in genere causæ formalis, quam actum corporis. Sed hanc interpretationem, quæ suam quoque habet probabilitatem, exclusit ea ratio, qua primam conclusio nem stabiliuimus.

D Ex dictis constat quid respondentum sit ad Prima opinionis argumenta principio questionis adducta argumentis re-Nam verba ex initio capit is secundi, de causa spondetur. finali intelligi debent. Præterea, cum Aristoteles in quærenda vtraque definitione ex no-titia operationum animæ ad ipsius animæ cognitionem progressus fuerit; satis constat in ea re securum fuisse ordinatum Physicæ in-vestigationis medium ab effectis ad causas; ad quem seruandum non opus fuit procedere à defini-

Probat. 2.

Probatur.

In secunda co- clusionis sens.

D. Thom.

à definitione comprehendente, effecta dun-
taxat ad eam, quæ solam causam contineret.
Quin vero utrumque ordinem, videlicet ex-
quisitæ doctrinæ, qui est à causis ad effecta; &
primaæ iæustigationis physicæ, qui est ab ef-

fectis ad causas, artificiose coniunxit, dum si-
mul & à causis ad effecta, & ab effectis ad cau-
sus processit, secundum aliam & a-
liam considerationem,
uti diximus.

К Е Ф. Г.

C A P V T III.

ΤΩΝ Νέων παράγοντας της ψυχῆς αὐλεῖσθαι, οἵτις
μὴ δύνανται πάραπον, καθάπερ ἔποδει. Τοῖς
ἐπί πονούς αὐτῶν, σύνοισι τοῦ μία μόνη. Μυνάρεσσιν ἐ-
πιπλέον, θρησκίαιν, αὐθηκίαιν, ὄρεξηντο, κινητού-
ντα τοπού, Διάνοικιν τυπάρχει τοῖς μήδι φυτοῖς
τὸ θρησκίαν μένον, ἐπέροις δὲ αὐτὸν τῷ τὸ αἰδηνῆ-
κον· εἰ δὲ τὸ αἰδηνόν, καὶ τὸ ὄρεξηκόν. ὄρεξης γὰρ ἐπι-
θυμία, καὶ θυμός, καὶ βάλητος. ποτὲ δὲ ἡμῖν πάντα τα μέ-
ταντὸν τῶν αἰδηνῶν, τὰν ἀφίνει. οὕτω μάλιστα τὸν τοῦ
χοῦ τάτω τα, καὶ ἐπιθυμίας, ποτὲ δὲ τὸν τοῦ λυπῆρος.
οἷς δὲ ταῦτα, καὶ ἐπιθυμίας, ποτὲ δὲ τὸν τοῦ ὄρεξης εἰν
αὐτῷ· ἐπὶ δὲ τοῦ φίδιοῦ μάλιστα τάχατον· ἢ γάρ ἀφί-
της τοφῆς μάλιστας· ἔποιες γὰρ τοῦ ὄρεξης, Εφερμῆς
τῆς ψυχῆς τέσσερται τα δύναται τα. τέταν δὲ αι-
δηνοῖς, αὐτῇ. ταῦτα δὲ ἀλλα τα αἰδηνῶν μητραὶ συμβέβη-
κός. ἐδειν γὰρ εἰς τοφῶν συμβάλλεται Φόρφος, οὐδὲ
χειρόποιος, τὸ δὲ στεμμάτιον ὁ ἔχυμος, εἰ δὲ ταῦτα τα, ἐπι-
τα τὸν τοῦ φίδιοῦ, ἐπιθυμία. καὶ δὴ μὴ πεινά, Εφερμῆς καὶ ἔ-
ρετος τοῦ φίδιοῦ, ὑγρῆς τοῦ ψυχῆς. ὁ ἔχυμος, εἰσον τὸν συστο-
μάλικ τάτων εἰς Διάταφηπον τὸ τοῦ φίδιοῦ, τὸν τοῦ φίδιοῦ
καὶ ἐπὶ ποστούν σινεργεῖσι, αὐτὸν τὸν τοῦ φίδιοῦ
ταντὸν αφίνει τὸ τοῦ φίδιοῦ ταχαίτην. τοῦτο δὲ τοφεῖσιν, αἱ μά-
λισται, οὗτορες δὲ ἐπικοινωνεῖσιν. εἰσοις δὲ ταῦτα ταχαίτην
πάχει ἐπὶ τὸν τοῦ φίδιοῦ κινητούν. ἐπέροις δὲ τὸ Διά-
ταφηπον τοῦ φίδιοῦ, εἰσον αἰθράποις, οἷς εἴκιν τοιέστον εἰν
τερού, ή καὶ πυριάτερο. δῆλοι οὖτε ὅτι τὸν αὐτὸν τρό-
πον εἰς αὐτὸν λέγεται ψυχῆς πε τάχατον.

A Nimantium autem , quibusdam omnes in- Text.27.
sunt potentia dicta, quibusdam nonnulla sunt.

Et quibusdam unam tantum inesse videatur. Atque potentias anima diximus has nutritium, sensituum, appetituum, loco motuum, atque intelligentium. Et planis quidem nutritium est duntaxat: alijs autem **E**t id ipsum **E**t sensituum. Quod si sensituum inest, **E**t appetituum etiam in-

Quod si sensuum inest, appetitus est: nam appetitus, cupiditas est, & ira, atque voluptas. Animalia vero cuncta unum ex sensibus habent, tactum, inquam, ipsum. Atque cum sensus inest, ei voluptas etiam & dolor inest, & perceptio uicundi, atque molesti. Quibus autem hec insunt, ea cupiditatem etiam habent. Hac est

enim appetitio eius, quod afficit voluptate. Alimenti præterea sensum habent. Tactus enim, sensus est alimenti. Nam siccis, & humidis, & calidis, atque frigidis aluntur viuentia cuncta. Horum autem, ut patet, sensus est tactus. Ceteris vero sensibilibus per accidens nutritiuntur. Nihil enim conductus ad alimentum sonus, vel color, aut odor. Saporem autem unum quid est eorum, que tactu percipiuntur. At vero fames, siue cupiditas est, siccus quidem & calidus fames : frigidi vero & humidis, sitis. At sapor, horum quasi quoddam est condimentum. Verum hoc declaranda posterius sunt.

nunc eo usque sit dictum, animalium ut quoniam
est. ad hanc appetitum mense. & De-

imaginatione vero non patet, sed de hoc postea consideremus oportet. Nonnullis in superiore loco motuum animalium inest, & alijs ratiocinatum, ac intellectus, ut hominibus. dicitur si quid sit aliquid tamen, vel etiam praestabilius. Et Perspicuum igitur est unam animae rationem esse perinde atque formam.

Text. 28.

Text. 29.

1

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

A *Nimantium autem.*] Differuit haec tenus Aristoteles de anima natura in se spectata: nunc de eius facultatibus disputationem aggreditur; vbi magistri sui Platonis doctrinam sequitur, qui in Phaedro admonet, in unaquaque re primo essentiam considerandam esse, tum quam vim ad igeundam & partendam habeat, explicandum. Porro in hoc capite generalem quandam potentiarum animae comprehensionem tradit, speciatim de eisdem in progressu aeternus. Enumerat ergo animae potentias, ad quas ceterae reuocantur; scilicet vim nutriendi, sentiendi, loco mouendi, intelligendi. Ex quibus sola prima plantis conuenit, secunda & tertia omnibus animalibus: quarta perfectis tantum: quinta soli homini.

*Quot sint ani-
me parentie.*

b Nam *appetitus*.] Probat potentiam appetendi semper esse cum sentiendi facultate con-
Appetendi, gen-
junctam, duplicitatione. Prior ita habet: In omni animante reperitur saltus sensus tactus, sub-
tiendit, poten-
quo gustatus comprehenditur (gustatus enim tactus quidam est) vbi autem tactus, ibi & dele-
tia nunquam
etatio & dolor insunt: sed hæc sunt actus appetitus; quia delectatio est boni, dolor mali, bonum separantur.
vero & malum ad appetitum pertinent; ergo in quoquis animante potentia appetendi sensum Vbi sensus ali-
consequitur. Posterior hunc in modum concluditur: In omnibus animalibus cernitur sensus mentis est, tis
alimenti; nimisrum tactus, sub quo gustatus continetur. Namque viventia omnia aluntur, su- fames & sitis
stanturque rebus siccis & humidis, calidis & frigidis, quæ omnia tactu percipiuntur: vbi au- eff.
tem sensus alimenti est, ibi inuenitur fames & sitis, quæ appetitus quidam sunt: fames quidem
fici

Appetendi, sen-

*tiendiq; poter-
tia nunquam
separantur.*

Vbi sensus ali-
mentum est, ibi
fames ergo sicut

est.

*Quidnames,
quid sitis.*

sicci & calidi, id est, cibi: sitis frigi di & humidi, hoc est, potus. In omni igitur animali potentia appetitum sensu coniuncta est. Quæ hoc loco de fame sitique dici possent, copiose à nobis explicata fuere in 1. de Ortu & Interitu. Aduerte autem cum Aristoteles ait, omnibus animantibus conuenire appetitū: dubium esse num id etiam de appetitu irascibili intelligat. Themistius inquit sentire plurima animalia, quibus desit iracundia, & quæ solum habeant tentaculum cupiditatis vestigium. Aliis placet ira & cupiditatis appetitum coniunctum esse, quod semper ira cupiditati adsit. tanquam index & propugnatrix adversus ea, quæ obstant quo minus animal bonum, quod optat, assequatur; aut malum, quo fugit, declinet. Consule D. Thomam part 1. quest. 81. art. 2.

Facultate ima-
ginandi saltem
imperfecta nul-
lum animal
caret.

c De imaginatione.] Num imaginandi visin quois animali externum sensum comitetur, non dum manifestum esse ait, quod intelligit de imaginatrici facultate perfecta que rerum absentium imagines retinet, & in aliqua certa ac definita animalis parte sedem obtinet. Namq; potentia imaginandi perfecta, vel imperfecta omnibus animantibus communis est.

*d - Etsi quid aliud.] Ambigere videtur utrumne supra homines sint Dæmones intellectu & ratio-
ne prædicti, ut Socrates & Plato aiebant. Quia de re multa Plato in 2. & 10. de Republica, in Phædri
& Epimenide, aliisque in locis Constat certe supra humanam naturam esse angelicam, quæ corpo-
ris expers est, & intellectu pollet.*

e Perspicuum igitur.] Diluit eam questionem, quam i.c.superioris lib. proposuerat, num videlicet vna communis animæ definitio sit; responderq; dupli pronuntiatio, similitudine quadam de-sumpta à figura. Primum est. Quemadmodum non datur figura vna communis re ipsa singulis fi-guris abiuncta, sic neque dari vnam animam re ipsa ab omnibus separata; atque adeo proponi haudquaquam posse vnam definitionem, quæ animæ à singulis separatae conueniat, vt non detur communis aliqua figura definitio, quæ figura per se extra singularia cohærenti accommodetur, vt id earum assertores falso putabant Alterum pronunciatum est: Sicuti generalis figura definitio est alicuius naturæ communis, quæ tamen in particularibus inest, nec ab eis auulsa est, ita & commu-nem animæ definitionem sese habere.

ούτε γὰρ ἐπί τέλος παρεῖ τὸ τείχινον ἐσι. Καὶ τὰ ἔφε-
ξῆς, οὐ τὰ ταῦθα ψυχὴ παρεῖ τὰς εἰρημάτρας γίνονται
διὸ αὐτὸς ἐπὶ τῇ χρυσέτων λόγῳ Θεοῦ καίτοις, διὸ ἐφαρμόσθε-
μενοι πάσοις, ἵδριον ἔσται χρυσέτων. ὁμοίως τοις ἐκεί-
νοις ἐπὶ ταῖς εἰρημάτραις ψυχᾶσι. Μὲν γε δέσιν γίνεται τὸ κοι-
νὸν λόγου ἡγέτη τεταῦν καὶ ἐφ' ἑτέρων διεπενθεῖται τοῦ
συντάγματος λόγος, γιθὲν τῷ σύνεντος καὶ ἀπορευτι-
κῷ, ἀφίκεται τὸ θεῖον. παρεπεμπτίσις δὲ ἐχει-
ται τῶν χρυσέτων, καὶ τῷ σύνεντος ψυχᾶσι. οἷς γάρ τοι
τῷ ἔφεξῆς παρερχεται μαράμενοι τὸ απότερον, ἐπὶ τῇ
χρυσέτων καὶ τῷ εὔψυχων οἷον, εὐτεραγάνων τῷ τεί-
χινον, εὐτεροπληκτῷ, τὸ δρεπάνιον. ὅπερεν δὲ τοις
ἔπιπτεν, τὸ εὐρέτερον ψυχῆς οἷον τὸ φυτόν. Εἴ τις αἰρεῖ-
πει, οὐ θέλει. Διὸ πάντα δι' αἰτίαν τοῦ ἐφεξῆς τεταῦχε-
σι, σκεπτίον. αὐτὸν μὲν γὰρ δρεπάνιον τὸ αἰθιοπικόν εἶναι
ἐσι. Γέ τι αἰθιοπικὸν χρεῖται τὸ δρεπάνιον εὐτερο-
ποτοῖς πελειν δι' αὐτὸν μὲν τὸ τέλος τεταῦκεν τὸ ἄλλον αἰθιο-
πικὸν ἀπόρχειν αἴφηνται. Ως τολματικόν
πολλὰ διὸ τὸ ζώον εύπονται. Τοις διαφοράς εχοντας οὐ-
ποδομῆς δύλας αἰδητοῖς εἰς τὸ αἴτην τοις ταῦτα μὲν εἴδη
τῷ τοπονοματικούν, παῖδες τούτων εχοντας παλαιότερον τὸ κα-
τέλλαχτον, λογισμένοι καὶ διέργονται οἱ μὲν γάτες τοις αἴτην
λομοτρήσις τῷ φρεαττῷ, ταῦτος εἰς τὰ λοιπά τους ταῦ-
τας εἰς ἐκπίνων ἔπειτον, γάπτιον λογισμός ἀλλαγῆς βρ-
έπει φαινοτοῖς τῷ ταύτην μένον γίνεται τοις τούτοις τοῖς
τελικοῖς νῦν επερθεῖσι λόγοι. ὅπερα δέ τοις ταῦται εἴδη
τοις λόγοις ταῦτα οἰκητότεροι, καὶ τοις ψυχῆσι, δῆλοι.

ΚΕΦ.

nimum est, rationem habet, & mentem h. Quibus enim mortalium inest ratio, hi sunt continuo & cetera cuncta. At quibus unumquodque illorum inest, hisce non omnibus inest & ratio. Sed quadam imaginatione vacant, qudam hac sola vivunt. De intellectu vero contemplatio alia ratio est. Qua cum ita sint, patet horum cuiusvis rationem, anime maxime propriam rationem esse. CAP.

*V: interfigur
sic inter annis-*

f At vero quemadmodum.] Docet ut in figuris aliis aliis posteriores, perfectioresque sunt sita & in animabus. Est enim inter eas ordo perfectionis; siquidem vegetatibus omnia imperfectissima est.

CAP

ma est

Neg, enim ibi figura vlla prater triangulum est, & eas, qua deinceps sunt collocata, neg, hic vlla prater eas quas diximus. at vt in figuris una communis ratio fieri potest, que cunctis quidem figuris accommodabitur, nullius autem erit figura propria ratio, sic & in animalibus dictis fieri potest. Quapropter ridiculum est, & in his, & in ceteris rebus communem querare rationem, qua quidem nullius eorum, que sunt, erit propriaratio, nec in propria cuique accommodabitur & individualia specie, ratione eam emittentes diffinitionem ve, que cuilibet hoc pacto competere, accommodariq; potest. At vero quemadmodum in figuris, sic & in anima sit. Nam tam in figura, quam in animalibus: in eo quod deinceps est collocatum, id inest potentia, quod illo est prius, in quadrato namque triangulus, & in sensitivo vegetativum inest; vt patet. Quapropter in singulis querendum est, quanam sit cuiusq; anima, ut quanam sit anima planta, & qua bestia, qua denique hominis. Quam autem ob causam deinceps sic se habet, considerare oportet. Sensituum namq; sine vegetativo non est: at à sensitivo, vegetativo, inplantis siungitur. Rursus sine tactu nullus ceterorum sensituum est: At ipse tactus sine ceteris est. Complura namq; sunt animalium, qua neq; visum, neque auditum, neque sensum habent odoris. Et eorum rursus qua sentiunt, quadam habent loco motuum, quadam non habent. g Postremum vero, quod mi- Text. 32.

Text. 3 L

- Text. 32.

ma est. Secundum locum obtinet sensitua. Tertium rationis particeps. Atque ut priores figuræ in *masalia* aliis posterioribus insunt, verbi gratia, trigonum in terragono, & tetragonum in pentagono, sic anima *perfectiores*. vegetans in sentiente, sentiens in intelligente contineatur. Deinde pergit ostendere, qua ratione vita gradus per diuersa viuentium genera distributi sint, & qui quibus conueniant.

Pestrem vero.] Humanam speciem appellat postremum & minimum : postremum, quia procedendo ab imperfectis ad perfectiora obtinet ultimum, hoc est perfectissimum gradum inter corpora viuentia: minimum; quia secuti in alias species non potest. Quid sit humana speciem

*h Quibus enim mortalium.] Quibus competitatio, id est, intelligendi vis, eisdem conuenire
ait ceteros vitæ gradus, dummodo sint mortalia. Hanc vero limitationem curadiecerit Aristoteles, in quæstione exponemus. Deinde ait quædam bruta viuere sola imaginatione, non quod eam
tantummodo sortiantur, cum sensu quoque & vetergandi facultate prædicta sint; sed quia vnum-
quodque viuere dicitur, quod in ipsis præstantissimum est. Loquitur hoc loco Aristoteles non de
imaginatione imperfecta, & quæ post sensus apprehensionem confestim evanescent; sed de ea, quæ
manet, hoc est, quæ rerum typos seruat, & cum memoria coniuncta est, ut hic adnertit D Thomas.*

QVÆSTIO I.

RECTENE TRIPARTITA
*animarum varietas assigne-
tur, an non*

ARTICVLVS I.

VIDERI PRIMVM NON
recte; retamen verare recte
assignari.

Excutiendum hoc loco est, recte nettes animæ connumerentur: nimis vegetans, sentiens, intelligens. Nam pro ea parte, quæ negat, sic quispiam disputatione. Vel qui tres animas faciunt, intelligunt tria animalium genera, vel tres species infimas. Non tria genera, quia animus particeps rationis non est genus: non tres species, quia animæ brutorum specie differentiæ, ut equi, leonis & elephantis distinguuntur specie inter se, quemadmodum & bruta ipsa, similiterque animæ plantarum, ut pyri, cupressi & platani. Nullo igitur modo asserendum est tres esse animas.

Deinde, quælibet forma specifica tam brutorum animantium, quam plantatum, additæ formæ sui generis gradum quendam sibi proprium, ac reciprocum, quo communem generis actionem limitet & coercat; eis sic curia anima intellectiva ob gradum, quem additæ, distinctum membrum efficit in illa animalium portione: ita & reliqua ramæ animalium, quam plantatum species diuersa membra efficient.

Ex altera vero parte, quod pauciores animæ numerandas sint, ita ostenditur: Plantæ animæ etiam sensu pollet: Non igitur ab aliis separata inuenitur: atque ideo perperam in vulgarata illa diuisione à sensitivâ & intellectivâ disjungitur. Assumptum probatur, quia plantæ distinguunt viles succos ab inutilibus; nam illos attrahunt, hos respuant: & quod peculiari modo in quibusdam magis eluet, salutaria prosequuntur, noxia declinant. Nam,

A verbi gratia, cucumeres ad terræ vsliginem & humorēm, quo affuentius irrigari optat, perreptant. Contra vero oleum, quo perfusi emoriuntur, omnino auersantur, adeo vero supposito recurvūt. Vitis à lauri vicinitate refugit, quod hæc sua caliditate lius incremento officiat; similiterque brasiliacum odit, quod terræ succum exhaustum. Idem priuat in conspicitur in arboribus, quæ maris & feminæ nomine designantur; hæc namque ut fecunditatem asciscant, fesse mutuo complectuntur. Quare videtur aliquis seclusus, saltē obscurus inselle plantis. Addē etiam quod arbores virent, & statim temporibus efflorescent, quæ iuuentus quædam carum est, exdemque aridat, ut senio dissoluuntur. Postrimo, quæ in aliqua serie ordinatim disponuntur, ea non censentur efficere plura membra, ut viuens, animal, homo; atque ita se habent anima vegetativa, sensitiva & intellectiva; nam vegetativa enuntiatur in recta serie de sensitiva, & hæc de intellectiva. Igitur non recte anima in hæc tria membra diuiditur.

B Miraplanta-
rum arborumq;
natura.

C 4. Argum.
De sexu arbo-
rum legē Plin.
lib.3.cap.4. &
lib.16.cap.26.

In hac questione non eadem fuit omnium Philosophorum sententia, ut constat ex iis, quæ scripsit Auctor librorum de plantis, qui Aristotelis nomine circumferuntur, capite primo libro primo, Plutarchius cap. 26. libro quinto de Plantis, Clemens Alexandrinus libro 8. Strom. Galenus libro de Natural. facult. Nam Stoici plantas animatas esse negarunt, quod cupiditate careant Plato vero in Timæo post Empedoclem & Anaxagoram, viventes & sensu praeditas esse existimauit; distingui tamen à brutis, quod hæc sensum acutum & veluti vigilantem habeant; illa vero obtusum, & quasi dormientem. Sensum quoque & appetitum plantis perfectioribus dedere Pythagoræi. Vtrique tamen à veritate deflexerunt. Stoici, quia non omnis vita cupiditate, aut sensu estimanda est, sed motione abiaterno principio diremanante. Quod haud dubie in plantis cernimus. Alii, quia si plantæ sentiendi vim habent, punctæ, aut percussæ, doloris significacionem darent sese contrahendo, vti animantes soleantur.

145

solent, quamvis imperfectissimæ ut spongiæ & cochleæ, quæ si quid etiam duri attigerint, contrahuntur protinus; si quid humidi, funduntur. Item, quia ubi est sensus, ibi est vigilia & somnus: nihil vero horum plâtis inest. Tertio, quia ut disputat Aristoteles lib. 3. cap. 12. text. 66. natura plantarum admodum terrestris est, atque ita in epa ad sensum.

Opinio qua arbores sentientes facti rusticana impietas à Dino Augustino vocantur.

Manichai in eodem errore fuerunt.

D. Augustinus in libro de Quâtitate animæ, cap. 33. eam opinionem, quæ arboribus sensum dat, rusticana impietatem vocat. Non est, inquit, audienda nescio quæ impietas rusticana plane, magisque lignea, quam sint ipsæ arbores, quibus patrocinium præbet, quæ dolere vitem quando vua decerpitur, credit. Appellata autem impietatem, propter dogma Manichæorum, qui, ut ipse testatur in libro ad Quod vult Deū, hæresi 46. ita plantis sensum dabunt, ut eisdem rationalem animam tribuerent. Vnde ab arbo-re folium, fructumve exceptere, homicidium putabant. Contra hunc errorem legem eundem D. Augustinum lib. 2. de Moribus Manichæorum, cap. 17.

Afferendum igitur cum Schola Peripatetica, utitur varietas plantas nec carere anima, nec anima sentiente animalium, quæ præditæ esse, sicutque dari animam vegetans ex diuerso modo tem, quæ solis plantis sentientem, quæ cunctis operari colligi. animalibus; rationalem, quæ homini tantum conueniat. Colligitur autem hic numerus ex diuerso modo operandi, quo anima supra formam rerum non viuentium eleuatur. Etenim vel anima rerum viuentium eo tantum præstat formis rerum non viuentium, quod harum & functiones, & motus à principio externo, illarum ab interno oriantur; aut ulterius quod illæ operando vtantur obiectarum rerum simulacris, seu specibus, quæ & si materiales adhuc sint, aliquantulum à materia emerguant; siquidē purioris & defæcatoris naturæ est similitudo coloris, verbi gratia, quæ ipse color; aut denique quod vtantur rerum imaginibus, non iam corpori inhærentibus; sed prossus immaterialibus, atque altioris ordinis. Primus modus competit animæ vegetanti; secundus sentienti; tertius intellectiæ. Totidem ergo animæ, non plures paucioresve numerandas sunt.

Quo patet, non esse probandum opinionem Platonis in Timæo, ubi aliam quâdam anima diuisionem tradidit; nimis in irascibilem, concupisibilem, & rationalem. Quia quidem in re dupliciter errauit. Primum, quia eo pæsto animam distribuit, cum tamen non sit distribuenda, nisi modo paulo ante explicato. Deinde, quia tres animas, in eodem homine realiter distinctas constituit; quod procul à veritate abesse in libro de Ortu & Interitu ostendimus. Quamvis non desint, qui hoc Platoni dogma non de tribus animalibus, sed de tribus eiusdem animæ facultatibus interpretentur.

Lib. 1. cap. 4. queſt. 21.

A Respondeamus nunc ad argumenta initio proposita. Ad primum dicimus, cum tres animæ recensentur, nec intelligi tria genera, nec tres species infimas; sed tres animæ distinctas ex diuerso modo se se excitâdi supra materiam comparatam. Ita ut in hac tripartita varietate concilieantur duo genera; nempe anima vegetatrix & sentiens, & una species, id est, anima rationis particeps.

B Ad secundum, concedendum est animam vegetaticem & sentientem distribui in plures species, ut recte probat argumentum; sed quia in libro de A omnes vegetatrices animæ fortiantur inter se pathia & eundum modum operandi: & omnes similiter pathia à ea sensitivæ eundem inter se, propterea non diuidi 9. animam in plura membra, quam illa tria; quia in ea diuisione non multiplicantur membra, nisi spectata dûtaxat sola diuersitate operationum, secundum prædictam excitationem maiorem, minorem ve supra materiam.

C Ad tertium respondendum est, quod plantæ inutiles succos reiiciant, utiles attrahant, non prouenire ex aliqua facultate sensitiva & cognoscente, quæ in eis insit; sed ex virtute attrahente & expellente, quæ citra omnem sensum & cognitionem altrici animæ famulantur, ut in primo de Ortu & Interitu ex professo docuimus. Item prosecutio illa, aut fuga circa salutaria, aut noxia, quæ in quibusdam plantis notatur, ex natu earum viribus, & latenti antipathia, ac sympathia oritur, nullo ad id præeunte sensu, aut notitia: iuuentus vero & senectus non nisi per metaphoram eis accommodatur, quemadmodum & sexus, & maritari.

D F Vt quartum argumentum diluas, sic habeto; Anima vegetans interdum generatim, atque ita in tota sua amplitudine sumitur, quo pæsto corpus animatum in commune, ut pars formalis, physica compositione constituit, atque hoc nomen sortitur, quod ab ea primum vegetandi potentia dimanet; sicutque diuiditur anima vegetativa in eam, quæ tantummodo vegetativa est, qualis est anima plantarum: & in animam sensitivam, ex qua animal in commune constat, quæ ideo sensitiva nuncupatur, quia ab ea primo sentiendi facultas nascitur; & in animam rationalem, cum rursus sensitiva in commune distribuitur in sensitivam tantum (prout, tantum, negat ulteriore gradum) quæ est anima bestiarum; & in intellectricem. Quo patet animam vegetativam in commune, cum genus quoddam ad vegetativum tantum, & ad sensitivum & intellectuum sit, in illis formaliter contineri: similiterque sensitivam in commune in sensitiva tantum atque intellectiva (nam genus omne in suis speciebus formaliter includitur) at vero in anima sensitiva tantum, id est, in anima bestiæ, non inesse formaliter vegetativum tantum, siue animam plantæ.

Solut. 1. arg.
Cum tres animæ manumera tur, nec tria nera, nec tria species dicuntur.

Solut. 2.
Euge Fraca species, ut recte probat argumentum; sed quia in libro de A omnes vegetatrices animæ fortiantur inter se pathia & eundum modum operandi: & omnes similiter pathia à ea sensitivæ eundem inter se, propterea non diuidi 9.

Solut. 3.
Virtute attrahente & expellente, quæ citra omnem sensum & cognitionem altrici animæ famulantur, ut in primo de Ortu & Interitu ex professo docuimus. Item prosecutio illa, aut fuga circa salutaria, aut noxia, quæ in quibusdam plantis notatur, ex natu earum viribus, & latenti antipathia, ac sympathia oritur, nullo ad id præeunte sensu, aut notitia: iuuentus vero & senectus non nisi per metaphoram eis accommodatur, quemadmodum & sexus, & maritari.

Solut. 4.

Anima vegetativa tantum non esse formaliter in anima tantum sensu, sed sunt species & interclusa.

plantalem; par*q*; ratione, nec sensitivam tantum, id est, beiuinam contineri formaliter in intellectu*a*, cum sint species inter se disiunctæ. Hinc ergo perspicua iam relinquitur argumēti solutio*b*: Etenim diuisio animæ sic intelligenda est, ut primum eius membrum sit anima vegetativa tantum; secundum sensitiva tantum; Tertium intellectu*a*: qua ratione non disponuntur ordinatim in recta serie vnum sub altero. Illud tamen aduertes, animam vegetatiu*a* tantum dici contineri, virtute in sensitiva tantum, & ambas in rationali, quatenus sensitiva tantum non solum exercet operationes sibi proprias, id est, functiones sensuum; sed etiam eas, quas vegetativa: similiusque intellectu*a* operationes sensitivæ & vegetativæ.

QVÆSTIO II.

SINT NE POTENTIARVM
genera quinque, viuentium
quatuor.

ARTICVLVS I.

QVINQUE ESSE GENERA
potentiarum.

*quinque sunt
uentium po-
nitia.
atio proposta
Arina.*

Priori parti controuersię respondemus, quinque esse primas & generales potentias rerum viuentium: nimur vim vegetandi, sentiendi, loco mouendi, appetendi, intelligendi. Ratio huius distinctionis, vt D. Thomas edocet i. part. quæst. 78 artic. i. colligitur ex obiectis, circa quæ viuentium operatio insitit. Vel enim obiectum est corpus coniunctū animæ, vel est aliquid separatum. In coniunctu*a* agit potentia vegetandi, quia occupatur in aliamenti concoctione & mutatione. In separatum vero feruntur cæteræ vires, vel ita ut eius imaginem intra se habeant; quæ si recipitur in organo corporeo, pertinet ad potentiam sensitivam; alioqui vero ad intellectu*a*: vel ita ut in ipsum tendant tanquam in finem, aut tanquam in terminum motus. Si priori modo, est appetitus, cuius est fieri in bonum, atque adeo in finem, si posteriori, est vis loco motu*a*. Quare totidem sunt generales potentia*a* rerum viuentium.

*Obiectio.
on: rā modum
ligendi num-
im poten-
tia.
Obiecti.*

Sed obiiciat aliquis: Vis gignendi continetur sub potentia vegetativa, & tamen versatur circa obiectum separatum; videlicet circa singulare distinctum à generante, quod de novo producitur ad conservandam speciem. Ignitur perperam diximus, potentiam vegetandi, sub quæ gignendi vis continetur, spectare obiectum coniunctum. Deinde, vt se habet sensibile ad intelligibile, ita apperibile per appetitum corporeum ad appetibile per immateria-

A lem appetitum: atqui illa duo constituent duplex potentiarum genus; ergo & hæc. Tertio, 3. Obiectio*a*: facultas motu*a* tendit in vbi*a*; sed vbi non est aliquid extrinsecum re*a*, cum sit existentia mobilis in loco, vt libro 3. Phys. statuimus: ergo collectio illa potentiarum non recte se habet.

Hicse obiectiōibus ita occurses: Primæ, dicendum, etiam vim gignendi versati circa obiectum coniunctum, quia perficit semen, quod in ipso viuente sit ex alimenti superfluo, in quod formatricem vim proxime agendo imprimit. Secundæ, neganda est maior propositio. Non *Vt gignendi cir-*
est enim utrobique par ratio; quia vterq; ap-
ca obiectum co-
petitus, tam sensitivus, quam intellectivus, tē-
iunctum ver-
dunt in obiectum sub ratione finis, nec distin-
guuntur propriis differentiis ad obiectum, qua
obiectum est, per rientibus, sicuti sensus &
intellectus, vti diximus. Lege Ferratiensem hoc
loco, quæst. 5.

C Tertiæ respondendum est, facultatem motu*a*, secundum opinionem illam, quam in Physicis amplexi fuimus, eatenus dici ferri in extrinsecum; quatenus existentia in loco sumenda est in ordine ad spatiū, cui responderet, & quod res per motum localem decurrit.

ARTICVLVS II.

QVATVOR ESSE GENERA
viuentium.

*Q*uod ad secundam controuersię partem spectat, respondemus quatuor esse gradus, seu genera viuentium. Quædam enim vegetantur, quædam sentiunt, alia loco mouentur, alia intelligunt. In qua divisione per ea quæ loco mouentur, designantur quæ motum progressionis subeunt. Non est opus vnam dari naturam, cum is motus primo conueniat. Non enim hic de veris tantum generibus sermo est, sed de diuersis gradibus, siue ordinibus viuenti*a*, siue sint vera genera, siue non. Porto viuētia ex diuersis viuendi modis distinguuntur: hi vero ex diuersa vita perfectione, quæ illis duantur quatuor modis distinguuntur. Sed aduentum hæc genera distincta esse inter se, tanquam superiora & inferiora. Quatenus priora, absque his, quæ posteriora sunt, seorsim teperiuntur; non contra. Arbores enim vegetantur, & non sentiunt; bruta mouentur, & non intelligunt, & tamen quæcumq; intelligunt, mouentur; quæcumque mouentur, sentiunt; quæcumq; sentiunt, vegetantur. Præterea, diuersi viuendi modi sic ex diuersa viuēdi perfectione distinguuntur, vt non quælibet perfectio suū genus constituere possit, sed ea tantum, quæ a cæteris ita distincta est, vt non possit aliqua ratione ad cæteras reuocari. Quo perspecto, cessant dubia, quæ in aduersam partem affer-

*Quatuor viuen-
tium genera ex
quatuor viuen-
di modis colli-
guntur.*

F

E

ri queunt,

Curex appetendi vi non habetur vnum viuentium ger. u. Cur non al. unde potentia generandi, quam ex semine.

ri queunt; scilicet cur vis appetendi non consti-
tuat per se vnum genus viuentium, & potentia
generandi ex semine aliud. Respondendum est
enim vim appetendi non esse aliquam vitam per-
fessionem praedicto modo distinctam à sensu,
cum semper illum conitetur. Et potentiam ge-
nerandi ex semine, annexam esse facultati ve-
getandi, quia non excedit illius limites; maxime
cum eadem sit potentia generativa & nutritiva,
vitabili diximus, cumque vegetatio sit genera-
tio quædam partialis viuentis in omnibus vi-
uentibus reperta. Ob quam etiam causam fa-
cultas videndi, & memoria, carerique sensus
tam externi, quam interni non faciunt diversa
viuentium genera; videlicet quia ad vim sen-
tiendi pertinent; esto quidam sensus non in o-
mnibus animalibus inueniatur.

Obliiciat aliquid contia superiora: Aristoteles proximꝫ capite, text 32. docuit, viuentibus mortalibus, quibus ratio competit, conuenire carceros gradus. Videtur igitur docere aliqua esse viuentia ratione prædicta & immortalia, quibus iij non competant. Philoponus hæc verba interpretatur; ut voluerit Aristoteles cor-
pora diuina & immortalia, id est, coelestia ha-
bere vim rationis, non autem sensum, aut alias priores facultates: quod hæc ad solam vitam mortalem tuendam datae sint à natura. Hæc tamen interpretatio inuoluit sententiam de ani-
matione coelestium corporum, quam neq; ve-
ram, neque Peripateticam esse in lib. s. de Cœlo ostendimus. Potius ergo dicendum, Aristo-
telem verba illa subdidisse, non ex propria opinione, sed in gratiam Platonicorum, qui da-
mones quosdam corpore & ratione præditos, sensu tamen carentes, fingeabant.

*Platonici dano-
nes quosdam
singunt corpo-
reos, sed sine.
sensu.*

Ex iis, quæ haec tenus disseruimus, manet tres esse animas, quinque genera potentiarum, qua-
tuor genera viuentium. Sed illud postremo ad-
uerte, si viuens sumatur, ut dicitur non ab acci-
dentali vita, hoc est, ab operatione vitali, sive à
potentia ad talam operationem: sed à vita sub-
stantiali, quæ est ipsa anima: tunc non quatuor
genera viuentium, sed tria constitui debere;
nampe vegetativum, sensitivum, intellectuum,
à triplici anima, vegetante, sentiente, intelli-
gente.

QVÆSTIO III.

YTRVM POTENTIAE ANIMAE
ab eius essentia manent.

ARTICVLVS I.

NEGATIVÆ PARTIS
. argumenta.

Argum.

QVOD potentia non manent ab essentia
animæ, hunc in modum videtur ostendi:
Emanatio est motus quidam: sed nihil à se ipso

A moueri potest, vt probauit Aristoteles 7. Phy-
sic. auctor. cap. 1. text 1. Igitur potentia non
maneat ab anima; alioquin iam anima à se ipso
moueretur, essetque simul agens & patiens. Ag-
ens, dum ex se profunderet potentias; patiens
dum eas in se recipere. Quod si quis dicat po-
tentias immateriales recipi in inateria, non
vero in animam, sicque non idem esse agens &
patiens: saltem non effugiet, quominus conce-
dat animum participem rationis respectu im-
materialium potentiarum, quæ ab eo fluunt, &
in eodem manent, simul agere & pati.

Deinde; Ab eo, quod vnum est, & simplex, 2. Argum.
non potest naturaliter procedere nisi vnum, sed
anima est una simplexque substantia: neque
igitur ab ea plures potentias oriri. Sed respon-
dicas ab eo, quod vnum est, posse oriri plura or-
dine quodam, sicque potentias animæ ordine
quodam naturali ab ea fluere. Contra id obici-
tur; quia non appetit quinam ordo est esse
possit, præsentim cum potentia animæ distin-
guantur inter se specie: atque adeo non possit
una fieri ab alia, cum vnumquodque gignatur à
suo simili. Deinde, quia in potentia ordinatis
non potest una sine altera operari; cuius tamen
oppositum liquet in facultatibus animæ; ope-
ratur enim visus, auditu nihil percipiente.

Præterea, Si potentia oriretur ab ani-
ma, sequeretur potentias animæ rationalis
comitari eam à corpore exeuntem, vt pote-
originis sua causam & fontem: atqui non eam
comitantur; non igitur ab ea oriuntur. Pro-
batur minor; quia anima separata sicuti fun-
ctiones sensuum, sive internorum, sive exter-
norum exercere non potest; ita nec eiusmodi
potentias secum defert; alioquin frustra eam co-
mitarentur.

ARTICVLVS II.

E QVÆSTIONIS ET ARGVMENTORUM explicatio.

*Potentia ani-
ab eius man-
essentia.*

A Sserendum tamen est, potentias animæ
ab eius essentia oriri. Nam cum potentia
sint formæ accidetariae subiecto propriæ, ac na-
tivæ, eique conferant esse secundum quid, ne-
cessum est, vt ab eo, quod subiecto primum,
ac substantiale est tribuit, hoc est, à forma
substantiali, quasi essentia comites profici-
scantur. Quæ est ratio Diuī Thomæ prima
parte, quæstione sequagesima septima, articulo sexto. Sed illud præterea sciendum est,
animam triplice cause genus sortiri respectu
potentiarum; videlicet agentis, finalis & ma-
terialis: licet Iordanus quæst. 9. huius lib. so-
lam rationem cause materialis animæ accom-
modet: solitus ergo anima causalitatem a
agens, finalis, quia potentias ex se actiue fundit: fi-
nalis, quia potentias sunt propter animam, vt causa est.
propter

propter finem, cui à natura destinantur: materialis, quia ipsas in se recipit, ac sustinet. Quod tamen de solis immaterialibus potentias humanae animæ intelligi debet; cetera namque in materia, prout forma subest, recipiuntur, ut in lib. de Ottu & Interitu ostendimus; quidquid in contrariam partem scripsit Apollinaris quæstione septima huius libri, Iudicantis quæstione decima, asserentes omnes potentias recipi in nuda anima. Quod si ita esset, certe visio inhæret animæ rationali; siquidem ubi est potentia, ibi est eius actus immaterialis & vitalis; at quod visio non sit in anima rationali manifestum est; cum hæc immaterialis & divisionis expers sit; illa vero materialis & extensa. Accedit, quod si omnes potentiae essent in nuda anima, non recte Aristoteles hoc in libro, ca. 33. docuisit potentiarum quasdam esse organicas, id est, organis corporis inhærentes, quasdam

imma non est non. Porro non est anima præcipua causa efficiens potentium. Causa cens suarum potentiarum, sed generans, seu producens, cui incumbit omnia, quæ rei instanti generationis debentur, ei contribuere. Itaque anima quasi instrumentaria causa est generantis, & ab hoc tempore, sed principaliiter; ab illa proxime, & minus præcipue potentiae efficiuntur. Sic vero hæc quatuor, essentia, potentia, operatio, obiectum, hunc habent ordinem, ut ab essentia profluat potentia, ab hac operatio; operatio in obiectum tendat; vt recte colligit Ficinus lib. 10. de Platonis Theologia, cap. 9.

Dilectamus igitur argumenta, quæ in aduersam partem adduximus. Ad primum dicendum, emanationem non esse actionem physicam, cum non sit communica cum motu; immo nec proprie actionem, vt alibi diximus, & quidem eam, qua potentiae materiales, ut facultas videndi, vel audiendi, ceteræq; eiusmodi corporeo organo inhærentes emanant, non recipi in ipsa anima, à qua oriuntur, ut iam argumentando occurrebamus, sed in materia, proindeque non sequi secundum huiusmodi actionem idem agere & pati. Quod si de potentia immaterialibus, ut de intellectu, qui in ipsa anima insidet, loquamus, tunc non esse incommodum, id est agere & pati; præsertim si, quod patitur, non sit ipsum agens principale; & actio non sit Physica, proprieque actio; de qua solum Aristoteles loco citato disputat.

Secundo arguento probe respondebatur cum Diuo Thoma loco citato primæ partis. Ad priorem vero solutionis impugnationem dicendum erit; Licet potentiae animæ inter se specie differant, minime id obstat, quominus ordinem quodam ab anima, ut à fonte dimanent: ita scilicet, ut alia alias secundum quodam naturæ antecedensem præcedant, non ut ab intermedio vniuoco, sed ex quo uoco, atque adeo speciei diuersæ. Ad posterio-

rem; Licet quædam potentia ita sint affectæ, ut una quoad suam actionem dependeat ab altera, quo pacto se habet voluntas ad intellectum; neque tamen ex illo ordine, quo se in prima sua origine antecedunt, non colligi in omnibus eiusmodi dependentiam quoad functiones obvendas. Lege D. Thomam eadem illa quæstio-ne, artic. 4. & 7.

Ad tertium respondendum est; Etsi anima omnis suarum potentiarum fons sit; tamen

B animam intellectuam è corpore abeuntem non comitari actu, & formaliter, nisi potentias spirituales, quæ in ea recipiuntur; ceteras vero ipsam sequi, in eaque manere, tanquam in radice duntaxat. Nam cum earum subiectum sit organum corporeum, eo per abscessum animæ dissoluto, confestim abolentur.

In anima separata potentie organica, solum vegetativa.

in radice manent.

QVÆSTIO IV.

VTRVM NE ANIMÆ POTENTIAE REIPSA AB EA DIFFERANT,
AN NON.

ARTICVLVS I.

DIVERSAE PHILOSOPHORVM
sententia.

M Agna est in hac quæstione sententiarum varietas. Nam Gregorius in 2. d. 16. q. 3. Ochamus dist. 10. qua st. 24. & 26. Gabriel ibid. q. 1. Marsilius in 1. q. 7. art 3 ac tota fere Nominalium schola, item Marcellus in suo lib. 3. de Anima, cap. 75. asserunt potentias necre ipsa, nec formaliter ex natura rei ab animæ essentia distinguui, licet anima ex varietate actionum diversa nomina sortiatur. Itaque animam prout intelligit dici, & esse intellectum; prout appetit, appetitum; prout videt, aspectum, atque ita ad reliquas suas facultates se habere. Scotus in 2. d. 16. q. vnica, sentit non distingui potentias re ipsa ab anima; distingui tamen formaliter & ex natura rei. D. Bonavent in 1. d. 3. q. 3. videtur idem sentire; at enim, potentias esse idem cum anima, non tamen omnino idem per essentiam. Durandus in 1. d. 3. q. 2. arbitratur potentias animæ vegetativis, nimirum vim nutriendi, augendi, generandi, esse idem re cum anima; facultates autem sentiendi & intelligendi ab ea

E realiter distingui.

Nullam distinctionem ex natura rei interanimam potenterias, ponunt Gregorius, Gabriel, Ochamus, Marsilius, Marcellus.

F Possunt autem pro hisce opinionibus, quantum in eo conueniunt, quod potentiae in re ipsa cum anima sint, hæc adduci argumenta: Res non nisi cogente necessitate multiplicandæ sunt, cum natura studeat compendio, & a superfluo quam maxime abhorreat; atqui nulla necessitas cogit distinguere potentias ab anima, tanquam res inter se diuersas. Non suntergo distinguendæ. Probatur assumptio, quia sicut materia, sine alia

Argumenta pro his auctoribus.

adiectitia facultate, est sua potentia passiva ad recipiendam formam; & accidētia, quæ agunt, sunt sua potentia activa ad agendum, ita & substantia animæ per se poterit esse sua potentia activa ad operādum; præsertim cum anima tam materię, quam accidentibus dignitate preſtet. Corroboraturque argumentum, quia potentia apud eos, qui ipsas ab anima distinguit, fluunt immediate ab essentiis animæ. Quare iam animam ipsam proximum earum principium esse confitentur. Quod si ita est, cur non etiam immediatum suarum functionum principium erit?

Item; Differentiæ principales non possunt ab accidentibus desumi; sed rationale & sensibile sunt essentiales differentiæ; sumuntur vero à ratione, sive intellectu, & a sensu. Igitur intellectus & sensus non sunt accidentia, sed ipsa substantia earum rerum, quibus competunt.

Tertio; Principium operandi est potentia, sed anima est principium operādi; siquidem, ut definuit Aristot. Anima est id, quo vivimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus; ergo anima est ipsæ potentia. Atq; huius sentientiæ videtur sufficere D. August in Seim. de Imagine, cap. ii. vbi ait, animam esse intellectum, esse memoriam, esse voluntatem: & 10 de Trinit. cap. ii. vbi docet memoriam, intelligentiam & voluntatem non esse tres vitas, sed unam duntaxat vitam; nec tres mentes, sed unam mentem: & in lib. de Spiritu & anima cap. 13. Dicitur, inquit, anima, dum vegetat spiritus, dum cōtemplatur; sensus, dum sentit; animus, dum sapit; dum intelligit, mens; dum discernit, ratio; dum recordatur, memoria; dum vulnus, voluntas; ista tamen non differunt in substantia, quemadmodum in nominibus, quoniam omnia ista una anima est, proprietates quidem diuersæ, sed essentia una.

Quarto; Si potentia distinguerentur realiter ab anima, possent ille scilicet in diuinis consuari, quod tamen repugnantiam inuoluit: ergo, &c Probatui assumptum: tum quia cum potentia includatur in sua definitione subiectū, cui inhārent, nullo pacto ab ea diuelli poterunt; tum quia si extra animam esse possent, possent etiam ita spectatae operari, atque adeo intellectus intelligere, voluntas velle, aspectus cernere. Quod est absurdum.

Postremo; Immediatum principium generationis est forma substantialis generantis; ergo & immediatum principium nutritionis quæ est quædam partialis generatio; & ex consequenti etiam immediatum principium accretionis erit eadem substantia cum accretio non exigat potentia a nutritione distinctam. Assumptum probatur, quia substantia non nisi a substantia efficitur; alioqui si ab accidente, sive tanquam à principali, sive tanquam à minus præcipua causa fieret; aliquid ultra suam speciem & naturā a-

geret, quod absurdum est. Quare non videtur negandū saltem potentias animæ vegetatricis esse eidem re cum anima, vti Durādus assebat.

ARTICVLVS II.

QVID IN PROPOSITA QVAESTIONE sentiendum sit.

A Mplectenda tamen est sententia D Tho. Potentia ab anima tum aliis in locis, tum i. p. q. 7. art. 1. ma distingui Caiet. ibid. Alerius 2. p. q. 65 membr. 1. Egid. tur. quodl. 3. q. 10. Capreoli in r. d. 3. q. 3. art. 2. M. Al. D. Thom. berti d. 3. art. vlt. & 2. lib. de Anima, tract. 1. ca. Caietanus. 11. Apollinaris hoc in lib. q. 7. landuni quæst. 9. Capreolus. Heruēi quodlib. 1. q. 9. & aliorum complurium, assentientium omnes potentias distingui re ipsa ab anima: quoditem de ceteris facultatibus actiuis aliarum rerū intelligi debet. Ac prīmū, I. Ratio.

C quod nequaquam verisimile sit potentia ita esse idem re cum anima, vt nec formaliter ab ea dissident, ex eo cōcluditur, quia alioqui dicere rem intellectu velle, voluntate intelligere, aspectu audire; quod est contra communē sententiam, ac modum loquendi. Item; Id quod ex se indifferens est ad diuersos actus, oportet vt per aliquid superadditū, ad eos determinetur; sed essentia animæ in se spectata est indifferens ad quolibet eorum actuum, quos edit (alioqui cum animæ essentia vna sit, & actus plures req; ipsa distincti, idem secundum idem esset simul determinatum ad plura realiter diuersa, quod fieri nequit) oportet igitur essentiā animæ per aliquid ad hunc & illum actum determinari. Id vero nihil aliud est, quam ipsæ animæ facultates, seu potentia. Igitur potentia sunt aliquid superadditum essentia.

E Tum vero quod potentia sic animæ adueniant, vt ab ea ipse differat: ita suadetur: Nulla substantia potest esse immediatum suæ operationis principium. Igitur potentia, per quam anima operatur, non est ipsam et animæ substantia. Antecedens non modo affluit ab Averroë Nulla substantia. Metaph. com. 31 sed videtur etiam ad men- tia creata ptem Aristotelis lib. de Sensu, cap. 2. vbi docet ipsam immemorem, terram, cateraque similiter non esse natu- te operatur.

F interueni operantur. Deinde probatur idem antecedens ex eo, quia vt substantia sine accidentibus non cōsistit, ita nec sine illis agit. Item quia frustra natura tantæ accidentium varietatem & apparatum substatiis dedisset, si substatiæ per se actiones suas proxime obire possent.

Item, Elementa, quæ maxime actiua sunt, habent ad operandum virtutes re ipsa à suis formis substantialibus diuersas, videlicet primaria qualitates, vt ignis calorem, & siccitatem, aqua frigiditatem & humorem, ergo partatione incurrit animæ vires ad agendum ab ea di-

uitas & le-
as à forma
stantiali dis-
ent realiter.

ea distinctæ. Idem etiam ostendi potest ex fa-
cilitatibus motiuis, grauitate, inquam, & le-
uitate. Nam quod hæ à corporeis quibus
conueniunt, re dissident ea ratio ostendit,
quia possunt diuina virtute seorsim existere
sive forma substantiali. At grauitas & leui-
tas potentia quædam sunt naturales ab ele-
mentorum formis primo oriundæ, indeque
mixtis corporibus communicatae. Quod si
hæ à suis formis re ipsa differunt, cur non idem
de cæteris facultatibus actiuis afferendum erit? B
Accedit testimonium D. Dionysii, cap. i. de di-
uinis nominibus, ubi ait celestes spiritus diuidi
in essentiam, virtutem, & operationem; quæ
verba iadicant tria hæ esse res distinctas. Qua-
re multo magis in anima aliud erit essentia, a-
liud virtus.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTO-
rum primi articuli.

ut. i. arg.

ualitates aeti-
uni ipsa acti-
potentia in-
mentaria.

ens principia-
se suam vim
iuam, perfe-
nem crea-
recedit.

utio 2.

ferentia ef-
ficiates non su-
ntur à poten-

utio 3.

DILUAMUS igitur eorum argumenta, qui po-
tentias ab anima re ipsa non distinguunt.
Ad primum concedenda est propositio, negan-
da assumptio, & ad eius probationem dicendū,
licet materia sit sua potentia passiva; & operati-
væ qualitates sicut sua vi actiua; non proinde
sequi animam posse esse suam potentiam actiua-
m; quia esse potentiam passivam non designat
perfectionem, sed imperfectionem potius,
sicut & pati. Item, esse potentiam actiua instrumen-
tariam denotat perfectionem imper-
fectioni admixtam, quam nō est absurdum ac-
cidentarii formis non distingui. At esse suam
potentiam actiua tanquam agens principale
arguit maiorem dignitatem, quam rebus crea-
tis conueniat. Quo sit ut anima nequeat esse sua
potentia actiua cum ipsa sit principale agens
formale respectu suarum functionum. Ad al-
teram vero confirmationē cīsdem minoris re-
spondendum est potentias oriri ab anima per
emanationem, ita tamen ut anima respectu il-
lārum non sit principale agens, sed quasi in-
strumentum præcipui agentis, id est generatis,
sive efficientis, ut superius communivimus.

Ad secundum: Rationale; & sensibile profitit
essentiales differentiae sunt, non sumi ab intellectu, & à sensu sed esse gradus Metaphysicos,
qui pertinetur à forma, & à materia, è quibus
compositum coalescit.

Ad tertium: Animam esse principium ope-
randi principale, & esse id, quo præcipue &
tanquam à radice vivimus: tale vero prip-
cipium non esse potentiam, quia potentia, si sit
vitalis, de qua in argumento agitur, est id, à
quo proxime, & ut a minus principe causa vi-

A talis operatio oritur. Neq; D. Augustinus loco D. Augusti ani-
citato contrariam opinionem afferuit, sed dun-
mam & potex-
taxat in sensu causam designante, quem cauſa-
lem vocat, dixit anima esse intellectum, id est,
intellectum profueri ab anima, & tres animæ
potentias non esse tres vitas, id est, non fundari,
seu consistere in triplici anima, sed in una tan-
tum anima humana. Adid vero, quod ex lib. de
spiritu, & anima citatur, dicendum id opus falso
tribui Augustino, vt doctores Louanienses pa-
lam conuincunt. Deinde occurrentum citatis
verbis ostendi magis identitatem omnium gra-
duum essentialium animæ in unam essentiam,
quam potentiarum ipsius aut inter se, aut cum
eadem anima

Ad quartum negandum villam esse repugnan-
tiam si anima eiusque potentia se inveniunt exi-
stant diuinitus. Ad primam vero impugnatio-
nem dico multa inueniri in definiendo mini-
me separabilia, que tamen in existendo separari
valent, vt pater in relativis veluti patre ac filio,
quæ naturaliter separantur. Ad secundam
impugnationem respondentum actiones vita-
les sicuti neque à Deo solo vitaliter elici valent,
vt plerique huius ætatis Philosophi approbant,
ita neque posse elici à potentia, nisi cum hæc ipsi
animæ inherenterit, eiq; intime coniuncta fuerit,
cuius rei ratio copiosior alibi tradenda erit. Ad
volum negandum est antecedens, & ad eius
probationem dicendum substantiam non gigni
D tanquam à causa principali, nisi à substantia:
posse tamen accidēta vltra suam speciem age-
re, & attingere formarum substancialium pro-
ductionem, non visua, sed quatenus sunt in-
strumentum substanciali generantis, vt z. Physi-
cæ auscultationis libro copiose disseruimus.

*Ad 4. respondet
Capreol. i. d. 3.
qu. 3. art. ult.*

Solutio. 4.

QVÆSTIO V.

DISTINGVANTVR NE PO-
tentia per actus, & obiecta,
an non?

ARTICVLVS I.

VIDERI NON DI-
stingui.

F NON quærimus utrum potentia distin-
guantur per actus & obiecta, tanquam
per essentiales differentias; id enim pla-
num est nouit se habere, cum actus & obie-
cta sint extrinsecus potentias. Solum ergo in
controversiam vocamus, num potentia acti-
væ suam distinctionem capiant in ordine ad
actus, quos edunt, & ad obiecta, in quæ ten-
dunt, ita ut quanta iniis est distinctione, tanta in
potentiis reperiatur. Occurrunt vero in par-
k 3 tem

Proprietas negativa.
tina.

Argum. I.

tem negatiuam hæc potissimum argumenta-
Primum: Vna, eademq; potentia specie exercet
actus diuersarum specierum: Igitur potentia
non sumunt distinctionem specificam ex acti-
bus. Probatur antecedens, quia unus idemque
intellectus elicit actum scientia, & opinionis,
qui haud dubie inter se specie distinguuntur.
Quod si quis dicat hosce actus differre specie,
non prout elicuntur à potentia intellectu secundum se, ac nude sumpta, sed vt informata
habitibus diversarum speciei, nempe scientia, & opinio-
nione. **Contra:** Ab una, eademque imagine in-
telligibili elici possunt actus distincti specie, vt
ab imagine hominis conceptus hominis, & con-
ceptus animalis (est hoc non adæquet speciem,
qua hominem representat) atque in hujusmo-
di actibus non licet recurrere ad habitus distin-
ctos specie, quibus intellectus informetur. Sim-
pliciter ergo à potentia eiusdem speciei egredi-
untur actus specie diuersi. **Quod etiam aperie-**
liquet in voluntate: à qua omni habitu carente
edi poterit actus iustitia, & iniustitia, amoris,
& odii, quis specie inter se differunt.

Secundo: Idem specie obiectum pertinet ad
potentias specie diuersas; & obiecta specie dis-
tinguita pertinent ad potentiam eiusdem speciei;
ergo potentia non distinguuntur per habitu-
dinem ad obiectum. Probatur assumptum quoad
priorem partem, quia Idem color & intelligitur
intellectu, & cernitur visu. Quoad posteriorem;
quia candor, & nigredo differunt specie; & ta-
men ambo sub eandem specie potentiam ca-
dunt, nimirum sub aspectum.

Tertio: Intellectio habet pro termino ver-
bum per eam expressum, & rem quam intelligi-
mus, vel igitur intellectio capit speciem à verbo
tantum, vel à re intellecta tantum, vel ab utro-
que. Non a verbo, vel à re intellecta tantum,
cum ad utrumque terminetur; non ab utroque,
cum verbum, & res cognita differant specie, &
unus specie actus non possit ferri in duos specie
terminos: Nullo igitur pacto intellectio distin-
guitur specie per terminum; quod similiter de-
ceteris actibus intellectus dicendum erit. Ex
quo sequitur nec potentias distinguiri per actus;
cum eadem sit ratio actuum ad terminos, quæ
potentiarum ad actus.

ARTICVLVS II.

POTENTIAS DISTINGVI PER actus, & obiecta: neq; argumenta in aduersum adducta vim habere.

Per actus &
obiecta potentia Hæc tamen argumenta nihil obstant quo
a jinguantur. minus, cum communis philosophantium
I. q. etiam D. schola tueamur potentias distinguiri per actus,
Thom. in I. & obiecta. Cuius assertio ea potissimum
ratio est, vt explicat D. Thom. I. par q. 77.
art. 3. quia cum unaquæque potentia actua sua

pte natura referatur ad actum, & obiectum; ne-
dist. 17. q. 1. ar-
cessit est vt in ordine ad illa rationem suam, & 4. & in 2. dif-
ficiam habeat, proindeq; vt ab iis distinctio-
nem sortiatur. Atque hinc est quod potentia
non nisi per actus, & obiecta rite definitur. 44. qu. 2. art.
Citat. 1. par q.
Quod significauit Aristot. hoc in lib. cap. 4. tex. lib. 4. contra
33. cum docuit actus, & obiecta esse ratione, leu gent. cap. 24.
definitione priora potentiarum.

Ceterum difficultas non parua est quo pacto
hæc distinctio sumenda sit; quam difficultatem
duobus primis superioris articuli argumentis
explicimus. Aduerendum igitur est obiectum
cuiusq; potentia dupliciter spectari posse. Vide-
licet materialiter, seu vt res quædam est, verbi
gratia, cædandum, qua cædendum, secundum
suam naturam: vel formaliter, id est, secundum
eam rationem, qua cadit sub potentiam, & ad
ipsum potentia refertur, quæ ratio dicitur visi-
bilitas. Quod pari ratione de ceteris obiectis

A. et. u. vniu-
comparacione suarum potentiarum existimam-
pontentia speci-
dum est. Deinde haud ignorabis actus, qui ab a-
diuersi vniu-
C. liqua potentia una secundum speciem, egressi-
tioni formal-
untur, esto alioqui inter se specie distinguatur, *specifica subi-*
ut visio albi, & visio nigri; omnes tamen subor-
dinari vni rationi formalis specificæ, obiecti ad-
æquati totius potentia sub qua in obiectu ten-
dunt; quæ ratio in obiecto visus, est visibile; in
obiecto intellectus, intelligibile, similiterque in
ceteris. At enim hæc ratio formalis nō vnit pre-
dictos actus in vnam differentiam specificam

D. essentiale; id enim haudquam fieri potest,
alioqui deciderent à propria natura, vel differ-
ent, & non different inter se specie, quæ est a-
perta repugnatio; sed dicuntur ii actus eiusmo-
di rationi formalis specificæ subordinari, quatenus
sub ea in obiectum feruntur. Atque hinc est
quod visio albi, & visio nigri secundum se spe-
citate, & prout tendunt in sua peculiaria obiecta

E. Quomodo ac
in se sumpta differunt specie, prout vero ferun-
tur in eadem, vt stant sub ratione specifica ob-
iecti adæquati visus, quæ dicitur visibilitas, cen-
tent, vniu-
feruntur vnius speciei, non quidem in se; nec enim rationis esse
possunt in vnam speciem insimilam contrahi, vt feantur.
diximus, sed eo pacto, quo homo, & nix, quatenus
affectione candore, conuenient in vnam spe-
ciem insimilam, seruat interim intrinsecis na-
turarum suarum differentias.

Hisita constitutis, cum dicimus potentias
distinguiri per actus, & obiecta, sumenda sunt
obiecta formaliter; & actus prout tendunt in
obiectum secundum praedictam formalem ra-

F. rationem: quæ ratio semper est vna secundum
speciem, vbi potentia vnius speciei est. Quan-
quam hoc interest, quod potentia intelligen-
di in homine, verbi gratia, est vnius speciei lo-
gice, atque intrinsecæ: eius vero actus spe-
cieti secundum eam considerationem quam di-
ximus, sunt omnes vnius speciei Physicæ tan-
tum, ac secundum extrinsecam denominatio-
nem à ratione illa formalis, quam in obiecto
reperiunt.

reperiunt. Qui tamen aliqui secundum suas peculiares differentias, quibus intrinsece constiuitur, possunt ad diuersas species Logicas pertinere; ut intellectio lapidis, & intellectio leonis. Petestamen quo pacto deprehendi postulationem formalē obiecti esse unam specie, ex qua debeat colligi potentiam esse specie unam. Respondemus id deprehendi ex modo, quo obiectum potentiam immutat. Ab eo enim sumitur vinitas praedictæ rationis formalis. Itaque si is specie unus sit; tam ratio formalis obiecti, quam potentia erit vna secundum speciem. Vnde quia, exempli gratia, omne visibile habet eundem modum immutandi aspectum, visibile secundum rationem formalem est unus specie, & facultas videndi in omnibus animalibus est unius speciei, diuersa tamen à facultate audiendi, quia aliter hæc ab audibili; aliter illa a visibili immutatur. Quod in progressu cum de sensu distinzione differemus, planum fieri. Similiter intellectus humanus est unus specie, quia unus tantum modus inuenitur, quois ab obiecto immutatur, nimur per phantasma, quorum ope, & ministerio intelligibiles rerum imagines in eo imprimuntur. Ex quo iam facile perspicias, cur potentia à praedicta ratione formalí intrinsece, ac Logice speciem capiat: & tamen actiones eiusdem potentiae non nisi physice, & extrinsece conuenientiam in una quasi specie ab ea mutuantur. Nimur quia ratio illa immutandi per se primo, ac directo pertinent ad potentiam quemadmodum immutatur, non ita vero ad actiones potentiae.

Existit tamen adhuc circa hæc dubium minime dissimilandum, videlicet qui fieri possit, ut v. gr. intelligibilitas sit ratio una secundum speciem, cum prædicetur in quid de multis intelligibilitatibus specie distinctis, videlicet de ea, quæ cœnuenit lapidi, & ea, quæ competit leoni, quæ non possunt non specie differre, sicut & actiones intelligendi, quibus attinguntur. Sed occurendum intelligibilitatem (quod de cæteris eiusmodi rationibus formilibus asserendum erit) bifariam accipi: nimirum

rum vel absolute, vel ut concernit modum immutandi potentiam: Si iuxta priorem considerationem spectetur, dici de multis specie differentibus, nec ita tribuere unitatem specificam nostro intellectui: si iuxta posteriorē, esse speciem infinitam, coq; pacto talem unitatem conferre potentiae. Hunc in modum videtur nobis intelligendum philosophicum effatum de distinctione potentiarum per actus, & obiecta: alioqui passim inexplicabiles nodi in eo occurrunt, in quibus declarandis multi frustra laborant.

Ad primum igitur eorum, quæ initio proposuitur reiecta quorundam solutione, quæ in eo afferebatur dicendum, licet intellectus actiones specie diuersas edat, similiterque voluntas, omnes tamen actus intellectus quatenus tendunt in obiecta, ut stant sub ratione intelligibilis induceratione unius speciei, & omnes similiter actus voluntatis ut feruntur in obiecta, quatenus spectantur sub ratione volubilis, ac secundum istiusmodi considerationes, actus intellectus tribuere speciem intellectui, & actus voluntatis voluntati.

Ad secundum, Obiectum, quod materialiter sumptum est unius speciei sortiri posse diuersas rationes formales specie distinctas; nam color prout cernitur rationem unam visibilis: prout intellectu percipitur, rationem unam intelligibilis obtinet; similiter duo obiecta, quæ materialiter spectata specie differunt sub unam rationem formalem venire possunt, ut candor, & nigredo sub visibilitate.

Ad tertium, quosdam effeterminos, ad quos actus ordinantur, ut ædificatio ad domum, intellectio ad rem intellectam; alios, qui ordinantur ad actus ipsos, ut verbum mentis ad intellectum: ideo enim verbum efformatur, ut petipsum res intellectui representetur. Dum igitur actus speciem à terminis accipere dicuntur, id de priori genere terminorum intelligi debet, ii enim sunt, ad quos per se actus respiciunt, & ad quos transcendent habitudine referuntur.

KEΦ.

K E Φ. 3.

AΝαγκάνον ἢ τὸν μέντοια τεῖχον τοῖν τοῖν αἰγαίων ποιεῖθαι, λαζανήν τὴν ἐπαστροφήν. Εἴδε γένη λεγόντες τὸν εἰρηνικόν, τὸν τελευτικόν, τὸν αἰγαίων, οἷον τὸν τελευτικόν, η τὸν αἰγαίων, η τὸν τελευτικόν, καὶ τὸν τελευτικόν.

C A P V T I V.

Necessa est autem eum, qui de hisce considerationem facturus est, quidnam sit unumquodque ipsorum acipere, denique querere persicurari: que de hisce, quæ sequuntur ac comitantur. Quod si dicere oporteat quid unumquodque ipsorum sit, ut quia sit intellectuum, vel sensituum, vel nutritiū, antea dicenam quidnam sit intelligere.

Text. 33.

C A P I T I S Q U A R T I E X P L A N A T I O.

Necessa est.] Enumeratis superiori capite animæ potentiis, ad singularum explicationem accedit: ac primum quem doctrinæ ordinem, ad exquisitam animæ notitiam, sequi velit, proponit, aitque declarandum esse, quidnam sit quæque potentia, & quæ eam comitantur:

comitentur: id est, accidentia organa, aliaque his similia tum ad constituendam cuiusque potentiaz definitionem disquirendum prius quinam sit eius actus, & ante actum, quodnam sit obiectum, in quo tendit.

b Quare

αὐτὸν αὐτός· τοφέτοις γάρ εἰσι οὐδὲ μάκρων αἱ σύνεργαι καὶ τὰ πάξεις καὶ τὸ λόγον ἐδίδοτο, τετταὶ δὲ ἐπὶ τοφέτοις τὰ αὐτοκέντρα μηρά στέψει τὸ θεωρητικόν, τοῖς σπένδειν τοφέτον αὐτὸν διερχόμενα ἀλλὰ τὴν αὐτὴν αἴτιαν, οἷον ἐπὶ τροφῆς, καὶ αἰσθητῶν, καὶ νοητῶν. ἡδὲ τοφέτον ὁδὸν τροφῆς ἐ φυσικότερον. ή δὴ θρεπτικὴ ψυχὴ καὶ τοῖς ἄλλοις στάσεσι, καὶ τοφέτον καὶ κριτικότερον διαφέρει τὸν ψυχήν, καὶ δὴ τὸν μερόν τὸ ζεῦς ἀπασιν. ή δὲ εἰπεῖν εργαζομένους καὶ τροφῆς οὐκοῦδος. Φυσικώτερον δὲ τὸν τοῦ ζεῦς ζεῦσιν εργαζομένους, διότι τελεία, καὶ μὴ πηρόμοισα, ηδὲ τῶν φύσεων αὐτούμοισιν ἔχει, τὸ ποιητὸν ἔτερον οἷον αὐτὸν δύον μὲν ζεῦσιν, φυτοῖς δὲ φυτοῖς, ἵνα τεχνέι καὶ τὸ θεῖον μετεποπτῇ, ηδὲ μάκρως τῷ παντὶ τῷ ζεύσιν ὄφεργεται, κακεῖν ενεχει πεπτίτης ὅσσα τῷ Φύσιν πεπτεῖται. τὸ δὲ ζεύσιν, μάστιχον τὸ μέρος, τὸ δέ ἡ. ἐπειδὴ τὸ ζεύσιν αὐτούμοισιν τὸ μέρος καὶ τὸ θεῖον τὴν σωματικήν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸν οὐδὲν ζεύσιν τὸ φθερτόν τὸ αὐτὸν καὶ ἐν διάτημα μηδὲ μέλισσαν ηδὲ μέλισσαν διατάσσει, τοῦτο τὸ μέρον μεταπλασίαν, τὸ δὲ θεῖον καὶ ζεῦς μέρες σπένδειν αὐτὸν, ἀλλὰ εἰσαὐτὸν διερχόμενα μηρά δέχεται, σολεῖ δὲ τὸν. ἔτι δὲ ηδὲ τὸ ζεύσιν τὸ ζεῦσιν τὸ σώματι τὸ αὐτόν καὶ δέχεται τοῦ πολλαχοῦ λέγεται. οὕτως δὲ ηδὲ τὸ ζεύσιν καὶ τοῦ διηγημάτου τρόπου τετταὶ, αἴτιαν καὶ γὰρ οὐδὲν οὐκέντιν

quid sentire. Nam operationes, actiones ve, poten-
tijs viribusq; priores sunt ratione. Quod si ita sit
atque prius etiam obiecta, quam ista contenta plari
oporeat; Primum profecto de illis propter eandem
causam, ut de alimento, de sensibili, de intelligibili
determinare oportet b Quare de alimento genera-
tioneus primo dicendum esse videtur. Nutritiua Text.34.
namque anima, & ceteris inest, & prima est, &
maxime communis animavis. & potestia, quacun-
cta viuentia vivunt. Cuius sunt operationes offi-
ciave generare, nutrimentiq; viti, hac enim opera-
tio maxime omnium operationum viuentibus est
naturalis, viuentibus inquam hisce, que sunt per-
fecta non membris capta, queque non sine semine
oriuntur: unum quoque inquam aliud sibi simile
procreare, animal quidem animal, planta autem
plantam, ut sint semper hoc pacto, conditionem-
que subeant quoad possunt diuinam. c Id enim i-
psum appetunt uniuersa, gratiaque i: suis omnia
agunt quacunque secundum naturam agunt. d
Duplices est autem id, causa cuius cetera sunt, at-
que unum ex quo, alterum cui. Cum igitur sem- Text.35.
per esse, conditionemq; diuinam 'ubique continuatio-
ne nequeant animantia, quia fieri nequit, ut cada-
nero semper permaneat: ut unum quodque potest, sic
quidem magis, aliud autem minus, permanetque non
unum, specie autem unum. e est autem anima cor- Text.36.
fariam bac dicantur, anima parti modo tribus deter-
rofluit motus, est etiam gratia cuius cetera sunt: &
insuper,

**Viuere ab ani-
ma vegetativa
primo est.**
**Qua conditio-
nes ad genera-
dum necessaria
sunt.**

b Quare de alimento.] Acturus de anima vegetatrice, quæ cæteris communior est, vt traditam à se methodum seruet, ait differendum sibi prius esse de alimento, quod est nutritionis obiectum, itemque de generatione, cæterisque aëtibus altricis anima. Eſſe vero animam vegetatiuam cæteris communiorem, ex eo suadet, quia viuere, quod omnibus viuentibus commune est, ab illa primo tribuitur. Item quia procreare ſibi ſimile quod viuentibus non ſolum commune, eſti non omnibus, ſed maxime eſt naturale, ab illa etiam proficitur. Ait autem hanc actionem ieiunata viuentibus competere, in quibus tres cernuntur conditions. Prima eſt, vt iam ad perfectum ſtatut peruenient, id eſt, vt ſint in aetate ad generandum accommodata: vnde eſt quod pueri non generant. Secunda, vt defēta, ſeu mūtila non ſint, aliſue cauſis, aut naturæ vitiis impedita. Tertia, ne ſint iponte genita, qualia ſunt quæ ex putrefactione oriuntur, vt vermes, & culices, haec enim plerunque non generant: in quam ſententiam lege quæ ſcripſimus libro ſecundo de Cœlo, capite septimo quæſt. 7 artic. 7.

c Id enim ipsum.] Generandi actionem maxime naturalem esse probat ex fine. Nituntur enim animantes illius interventu, quoad possunt, perennitatem obtinere, & emulari immortalitatem diuinæ naturæ, ad quem ingenita propensione aspirant.

D **Duplex autem**] Obiter admonet cum finis sit duplex, finis cuius, seu quo, id est, ad quem directo pergitur; & finis cui, hoc est, cui res comparatur: perpetuitatem esse finem quo viuentium, id est, quem vnumquodque viuens per generationem assequi contendit: ipsum autem viuens esse finem cui. Advertit autem non omnia viuentia ex aquo aeternitatis participationem sortiri; sed alia

Anima forma- magis, alia minus, licet omnia, quia numero non possunt, saltem secundum speciem, scilicet conser- lis finalis & ffi uare nitantur. Lege quæ in hanc sententiam luculente differuit Boetius, libro tertio de consolatio- ciens causa est. ne philosophiæ, prosa ii.

Est autem anima.] Docet animam in triplici genere causam esse. Formalem, tum quia per eam viuentia intrinsecè habent suum esse substantiale: tum quia est actus primus corporis organizationis. Finalem

ci. Finalem, quia, ut is, qui ratione, & arte operatur v.g. faber, materialis gratia artificialis formae apparatus ita natura propter formam naturalem, que in rebus viuentibus est anima, materialis exornat, ac disponit: & eius gratia tanquam propter finem cui, tantam membrorum varietatem, & organorum distinctionem effugit Id quod Aristoteles i de partibus anim. cap. 5. & l. 4. de generat. animal. cap. 1. & Galen 1 de usu partium declarant. Efficientem denique, quia administrat actiones viuentibus proprias, ut lationem, quia ab se mouentur: & si haec facultas non omnibus insit: item sensu-
nem, quæ alteratio quædam impropria est, & accretionem, ceteraque id genus munia, quæ rebus
tantum animatis competunt.

f Atque

σις αὐτή, ἐτὸ δὲ ἔνεργος, καὶ οὐδὲ δύσις τῶν ἐμψύχων σω-
μάτων, ἡ ψυχὴ αἴπερ. ὅπερ μὴ δύναται εἶναι, δῆλον τὸ δύ-
νατον δίεναι πάσιν ἡ δύσις. τὸ δὲ ζῶν τοῦ ζῶσ, τὸ ζί-
νεῖν ἔστιν. αἴτιος δὲ καὶ αἰσχύλος τέταυς ἡ ψυχὴ ἐπὶ δὲ διωκό-
μενοι οἱ θεοὶ λέγοι, ἡ σύντελέχεια φυσικὸν δὲ ὡς καὶ
ἔνεργος αὕτη ἡ ψυχὴ. ἀπότερος δὲ ὁ νέος ἔνεργος την ποιεῖ, οὐν
αὐτὸν τερπόντος καὶ ἡ φύσις καὶ τοῦτον αὐτῷ τέλος.
πιθετὸν δὲ τοῖς ζῶσιν ψυχὴ καὶ φύσιν ταῦτα δι-
τὸ φυσικὸν σώματα τὸ ψυχικὸν ἄρχαντα καθίστας τὸ τοῦ
ζῶσ, καὶ τὸ δὲ φυσικόν, ὡς ἔνεργος τῆς ψυχῆς οὐτοῦ.
διπλῶς δὲ τὸ δὲ ἔνεργος τὸ τεῖχος, καὶ τὸ δὲ ἀλλα μηδὲ καὶ
ὅθεν πεποντος οὐ κατὰ τόπον κίνησις, ἡ ψυχὴ δὲ πάσι
δὲ τοῦτο τοῖς ζῶσιν δὲ δύναμις αὐτὸν εἰς δὲν δὲ ἀ-
λλοισισις καὶ αὐξησις καὶ ψυχὴν δὲ μὴ διεπιπτεῖσιν ἀλ-
λοισισις τῆς εἰρηνής αἰσθατᾶς δὲ δύνειν. δὲ μὴ ψυ-
χὴν δέδηλος δὲ τοῦτο αὐξησισις καὶ φύσισις ἔχει
δύνειν δὲ φύσιν, δὲ δὲ αὐξησισις φυσικῶς μὴ τερπόμε-
νον. τερπέται δὲ δύνειν δὲ μὴ κατενεργεῖ ζῶσιν. Ερμηνεύλης
δὲ καὶ λαὸς εὑρηκε τέτο, τερπέταις αὐξησισις συμβού-
λευτοῖς φυτοῖς, καὶ τῶν μὲν οὐκερδοφόνων. Άλλο δὲ τοῦ γένους
τοῦ φύσεως καὶ φύσιν, μὲν δὲ άλλο δὲ τὸ σῶς ὡστα ταῦ-
τα εὔπορον τὸ αἷμα δὲ τὸ κάρδιον καὶ λαρυγγόντει, δὲ
ταῦτα πάσι τὸ αἷμα δὲ τὸ κάρδιον, δὲ ταῦτα δὲ
διὰ τοῦ φραγμοῦ τῶν ζῶσιν σὺν ταῖς αἵματις τῶν φυτῶν, εἰ-
δὴ τὰ δέῃσαν ἔπειρα λίζειν, δὲ ταῦτα τοῖς λέγοντος.

τεῖχος

riceps sit. f Atque hac in parte sententia Empedoclis est posthabenda: qui quidem hoc non recte dixit Text. 38.
ac addidit, ideo incrementa plantas suscipere, tum in radicibus infra, tum in ramis etiam supra,
quia terra deorsum suapte natura & ignis sursum identidem pergit. Primum namque non recte ac-
cepit in plantis differentias dictas, infra inquam ac supra. g Non enim eadem sunt omnium rerum & unius, supra & infra. Sed quam habet rationem in animalibus caput, eam subeunt in plantis radices, si instrumenta diversa vel eadem operationibus officiue dicere assirereque oportet.

h Deinde

f Atque hac in parte.] Ex dictis occasionem sumit coarguendi veteres Philosophos: atque in primis Empedoclem, qui causam accrementi plantarum aiebat esse elementa: terram infra in radicibus: ignem supra ramis: Ita ut radices à terra descendente, rami ab igni superiori locum capessente augerentur. In quo dupliciter errabat. Primum, quia superiore, & inferiore locum in plantis non recte assignabat. Deinde, quia viuentium accretionem non in animam, sed in elementa, ut in causam effectricem perperam referebat.

Empedocles
causam accre-
tionis plantarum
elementa esse
committens fuit.

g Non enim eadem sunt.] Quod radices non sint inferiores, sed superiores plantarum partes ex eo ostendit; quia os, & radices sunt eadem organa; siquidem instrumenta dicuntur esse eadem, aut diversa: quia sunt eiusdem, aut diversæ operationis principia: at os in animantibus, & radices in arboribus sunt principia eiusdem operationis: utrisq; enim alimentum capit. Cum igitur os, & caput in animantibus ad superiore partem spectent erint in arboribus ad eandem spectabunt. Ita vero non respondent superiores partes omnium viuentium superioribus partibus uniuersi: quia in mundo superior locus dicitur, quo tendunt levia: inferior, quo descendunt grauia: omnium autem viuentium pars supra vergit ad terram, excepto homine, cuius positio situm uniuersi imitatur. Lege quæ de hac rescriptit Aristoteles: lib. de histor. anim. cap. 13. lib. 2. de celo cap. 2. lib. 4. part. anim. cap. 10. & de inuenture, & senectute cap. 1.

Impugnatur.
Radices in plan-
tis superiores
partes sunt.

αφεῖς δὲ πότιος πὶ τὸ οὐσίων εἰς τὰν αὐτὰ φερόμενα, τὸ πῦρ καὶ τὸ γέλασθαι μέσοπον οὔτε τὸ γέλασθαι μή τι ἔτι τὸ καλῶτερον εἶδεν, τοτε^τ εἴναι ή ψυχή, Εἰ τὸ αἷπον ή αὐξάνειδια, η τηλεφύσια. δοκεῖ δὲ ποιητὴ τὸ συγκόνιον φύσις ἀποδιέ τὸ τροφῆς η τὸ αὐξάνεισθαι εἰς τοῦ η γέλασθαι φύσεται μόνον τὰν οὐσίων, η τοῦ συγκόνιου τροφῆς η αὐξάνειδια. διότι η τοῦ φύσεται η εἰς τοῦ ζεύσιον ταῦτα λαβούται τὸ τροφῆς η εργαζόμενον. τὸ δὲ συναίσθιον τοὺς φύσεις, η μέλιον ἀποδιέ γε αἷπον, ἀλλὰ μέλιον η ψυχή η μέλι η τὸ πυρὶ αὐξάνεισθαι εἰς ἀπειρον, η εἴδη τὸ καλῶτερον. ταῦτα δὲ φύσις συναίσθιον πέπειται εἰς η λόγος η μεράθετος η αὐξάνεισθαι: ταῦτα δὲ ψυχῆς, ἀλλ' η πορφύρα, η λόγος μέλιον η ὑπερ. επεὶ δὲ η αὐτὴ διάθεσις τῆς ψυχῆς θρηπτικὴ η ψυχητικὴ, οὐδὲ τροφῆς εἰδικαῖα οὐ διορίσει τροφῶν· αφεῖται γέλασθαις τὰς ἀλλας διάθεσις τῷ ἔργῳ τέττα. δοκεῖ δὲ εἶναι η τροφή, τὸ συναίσθιον τῷ συναίσθιῳ. η τοῦ δὲ συναίσθιον η συναίσθιον τῷ μέρον οἵστεται εἰς ἀπόλληλον ἔργον, ἀλλὰ η αὐξάνεισθαι μέλιον γέλασθαις η ἀπόλληλον, ἀλλ' η πορφύρα ποτε, εἴναι οὕτως η κύριον τὸ φύγεται δὲ δόθει σπέναται αὐτὸν τρόπου σικάλοις εἴναι τροφή η ἀπόλληλον τῷ δὲ δόθει η περιφερεῖται η ὑδωρ. η μέλι οὖτος αὐτὸις σύρεσθαι τοῦτον εἴναι δοκεῖ μέλιον, τὸ μέλι τροφή, τὸ δὲ τρεφόμενον.

δύοτεταν

incrementationa etiam suscipit. Complura namque contraria sunt quidem ex se mutuo: sed non à sensu omnia contrariis incrementa suscipiuntur, ut ex agrotante sibi. Nutrimentum esse videntur, sed aqua quidem alimentum est ignis, ignis autem non nutrit aquam. Etenim in simplicibus corporibus horum alterum alimentum, alterum eius quod nutritur maxime jubire rationem videtur.

in Verum

h Deinde quid est? Ostendit causam incrementi non esse elementa: quia cum illa natuam præsensionem ad propria loca habeant, vel aliquid ea continet, & coercer vel nihil: si nihil, oportet illa confessim dissipari. Si aliquid, id profecto erit principium accretionis, idque erit anima. Quare non est motus accretionis ab elementis, sed à forma ipsorum viuentium.

i Sunt autem quibus? Refellit sententiam Leucippi, & Democriti existimantium ignem nutritionis causam esse, quod inter omnia elementa maxime nutriti, & augescere videatur: id enim quod maxime tale est ceteris, ut talia sint, videtur causa esse. Fateatur ergo in primis Aristoteles calorem nutritionis munus exequi, non tamen ut principem causam: sed ut instrumentarium, qua anima ad præparandum, & decoquendum alimentum vtitur. Tum ita argumentatur: Si ignis nutritio, & accretioni causa esset, cum ipse ex se nulla incrementi lege teneatur, sed semper increbat, dum ei subest quod comburatur: sequeretur res natura constantes, hoc est, viuentes (sumit enim hic naturam pro vita & anima, ut interdum affoler) in infinitum augeri posse, ita vt nullum etiam magitudinis terminum vindicarent, quod falsum est, cum omnibus viuentibus certos limites natura præfixerit. Non igitur ignis nutritionis, & augmenti causa est, sed potius anima, qua rem ad congruentem magnitudinem prouehit. Idem in hunc modum confirmat. Terminatio quantitatis rerum viuentium non ad materiam pertinet, qua ex se est vaga, & errabunda, sed ad formam, qua suopte ingenio materiam limitat, ac terminat: at qui anima est forma, ignis vero, ceteraque elementa rationem materie in mixtis obtinent: ego non elementa, sed anima ipsa nutritionis, & accretioni opifex est. De terminis rei tam viuentium quam non viuentium disserimus primo libro Physic.

k Cum autem eadem vis animi si & nutriti & generandi? Postquam docuit motum accretionis & generationem, ac nutritionem esse ab anima, incipit disputare de potentia vegetandi, ad quam pertinent nutritio, & generatio: addit & augmentatione: quia vero hæc circa alimentum alio, & alio modo versantur, ut progressu patet, ac per ordinem ad illud distinguuntur, de eo sibi primum differendum esse inquit: quo autem modo intelligendum sit prædictam potentiam vnam esse progressu expendens.

l Videlicet itaque contrarium esse contrario nutrimentum.] Affirmat alimentum debere esse contrarium rei, qua nutritur: siquidem mutari in eam deber, omnis autem mutatio est inter

h Deinde quid est, quod continet terram ignem ve, qua quidem in contraria loca feruntur? distractent enim profecto nisi aliquid sit, quod ipsa prohibeat atque detineat. Quod si sit aliquid: id est profecto anima ipsa, quod sit, ut ipsa sit augendi causa, nutriti, non elementa, quemadmodum ille putabat. i Sunt autem quibus ipsius ignis natura, cause simpliciter nutritionis & accretionis esse videtur. Ipse namque solus omnium corporum aut elementorum nutrit ac augeri videtur. Quapropter & in plantis & in animalibus putabu qui spiam ignem id ipsum esse quod operatur, verum non ita est. Sed cum constitutur causam, est ob id ipsum quodammodo, non simpliciter causa, sed talis est potius anima. Nam ignis quidem accretio in infinitum progreditur, & eo usque fit quoque sit combustibile, at eorum omnium qua natura constans est finis tam magnitudinis, quam accretionis, & hec anima sunt, non ignis & ratione potius, cum mater &c. Cum autem eadem vis anima sit & nutriti & generandi, primum de alimento determinare necesse est. Hec enim a ceteris potentias hæc opere atque munere seruitur. l Videlicet itaque contrarium esse contrario nutritum, at non cuilibet quodvis sed id ei, quorum alterum ex altero non solum mutuo generatur, sed incrementa etiam suscipit. Complura namque contraria sunt quidem ex se mutuo: sed non à sensu omnia

Text. 42.

Text. 43.

Text. 44.

inter contraria aliquo modo. Quia vero contrariorum non eadem natura est, explicat quo pacto alimentum debeat esse contrarium, nempe non ea ratione, quia sanum & ægrum inter se contraria sunt, & vnum in alterum simpliciter mutatur: sed ea qua vnum sic alteri est contrarium, ut cum in illud conuertitur, ipsum augeat, quomodo se habeat aer ad ignem, & aqua ad aerem.

*Quo pacto ad-
mentum contra-
rum esse debeat
rei que nutritur*

m Verum

πότεραι δὲ ἔχει φυσικὸν οὐ μὴ τὸ ὄμοιον τῷ ὄμοιῳ πέφεσθαι, καθάπερ καὶ σύνανθετοῦ πᾶς δὲ ὁ τοῦ εἴπομόν, πούμπαλην δοκεῖ, τὸ σινατίον τῷ σινατίῳ, ἡς ἀπειπεῖσθαι τὸ ὄμοιον. τὸν δὲ τοῦ φύλων μεταβολήν καὶ πέπειδον: ἡ δὲ μεταβολὴ πάσιν, εἰς τὸ αὐτούρθιον, ἢ τὸ μεταβολόν. ἐπὶ δὲ τοῦ φύλων πάσῃ τῇ τροφῇ, ἀλλὰ καὶ ἡ δὲ πεπειδόν πάσῃ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ δὲ πεπειδόν πάσῃ τῆς φύλων, ἀλλὰ καὶ ἡ δὲ πεπειδόν πάσῃ τῆς φύλων εἰς τὴν εὐηγένειαν εἰς δημόσια. πότερον δὲ ἐπινόητο τὸ πεπειδόν, ἢ ἀπειπεῖσθαι, τὸ σινατίον τῷ σινατίῳ τρέφεται: ἡ δὲ πεπειδόν, τὸ ὄμοιον τῷ ὄμοιῳ ἡστε φανεῖσθαι, ἢ λέγεσθαι πατετοντα τρόπον ἀμφότεροι καὶ ὅτιδος καὶ στοχοῦ διδούσις ἐπεινόητο δὲ ἐπινόητο τρέφεται μὴ μετελέσθαι, τὸ ἔμφυκον αὐτὸν στρέψει τὸ τρεφόμενον, ἢ ἔμφυκον. ἡστε νῦν τροφὴ τοῦ ἔμφυκον εἰσι. ἐπιπεπειδόν ποτε δὲ ἐπεινόητο τροφὴ αὐξητικῶν ἐσται.

εἰ δὲ τροφὴ, σινικὸν τὸν τροφὴν λέγεται. ἢ μὴ ἀπειπεῖσθαι, τὸ σινατίον τῷ σινατίῳ τρέφεται: ἡ δὲ πεπειδόν, τὸ ὄμοιον τῷ ὄμοιῳ ἡστε φανεῖσθαι, ἢ λέγεσθαι πατετοντα τρόπον ἀμφότεροι καὶ ὅτιδος καὶ στοχοῦ διδούσις ἐπεινόητο δὲ ἐπινόητο τρέφεται μὴ μετελέσθαι, τὸ ἔμφυκον αὐτὸν στρέψει τὸ τρεφόμενον, ἢ ἔμφυκον. ἡστε νῦν τροφὴ τοῦ ἔμφυκον εἰσι. ἐπιπεπειδόν ποτε δὲ ἐπεινόητο τροφὴ αὐξητικῶν ἐσται.

m Verum enim is locus.] Ad rem magis illustrandam vocati disceptationem debeatne alimen-
tum simile esse rei nutritæ, an contrarium, vt paulo ante docuit. Sunt qui putent debere esse simile, quia eisdem augemur & nutritur: dissimile vero & contrarium tantum abest. vt augeat, vt dispers-
tum non recte dicere atque sentire. o Cum autem nihil nutritur, quin habeat vitam, animatum iderit Aliqui conti-
portere dissimile, atque contrarium esse: quia nihil nisi à dissimili, & contrario patitur. constat autem d. bere
alimentum pati à viuente, dum ab eo immutatur, & de coquiture nisi viuens ab alimento non effe contraru-
patiatur: quemadmodum materia arti subiecta varie mutatur, & patitur ab artifice; ipse vero arti-
fex à materia non patitur, nisi quis passionem vocet mutationem a quiete, & otio ad operationem Alij oroscere
& actum. Hic aduerte cum Aristoteles ait alimentum pati à viuente, non contra, haudquam repugnare sibi in i. de generat. cap. 7. text. 3. vbi ait inter alimentum, & rem viuentem dari recipi-
cam actionem, & passionem. Hic enim, vt annotauit Averroes com. 45. non absolute negat ali-
mentum agere in ipsum viuens, sed agere per actionem, qua ipsum in se conuertat, illic vero de a-
ctionein commune agebat.

n At enim interest plane si nutrimentum sit id.] Componit excitatam controversiam aiens vtrius- trouersia d.
que partis assertores partim pro veritate stare, partim non. Nam alimentum simile esse debet, & alimenti si
dissimile; contrarium, & non contrarium. Simile, & non contrarium in fine, seu poste. quā inco- tundine c: n
stum, & digestum est, idque probat ratio adducta pro priori opinione. Dissimile, & contrarium in tateve cu
principio, seu cum adhuc crudum est & incoctū; idq; concludit argumentū posterioris sententiaz. uente.

o Cum autem nihil.] Quale alimentum sit, docet, aiens al mentum habere ord. nem per se Aliment
ad animatum: quandoquidem nihil potest ali, quod anima & vita expers sit. Monet subinde cum lumen
alimentum trifariam spectari posse. Vno modo quoad substantiam sicutque est obiectum nutritianotice
tionis. Oportet enim substantia beneficio partes substantiales viuentis, quæ actione exaltatis natu
ralis perperuo dilabuntur, resarciri. Altero secundum quantitatem, & ita sumptum alimentum, est accre-
scere obiectum accretionis: augescit enim res accessione quantitatis. Tertio quatenus est superfluum cuius in
al m

m Verum enim is locus dubitationem habere vi- Text. 44.
detur. Sunt enim qui dicunt simile simili nutriti-
quemadmodum & accrescere. Quibusdam autem
(uti diximus) non haec sententia, sed contraria
placet, censorque non simile simili, sed contrario
contrarium, aliter etenim fieri nequit, ut inquit,
ut simili simile patiatur. Alimentum autem mu-
tatur, atq; digeritur: mutationēq; rerum omnium,
in oppositum, vel in medium esse constat. Pristerea Text. 45.
nutrimentum quidem, aliquid patitur ab eo quod
alitur. Hoc autem ab alimento non patitur quic-
quam quemadmodum, nec à materia faber, sed ma-
teries, ut patet à fabro, qui quidem ex otio muta-
tur tantum ad operandum. o At enim interest
plane si nutrimentum sit id, quod ultimo tandem
adiungitur, atq; additur, anno hoc, sed id, quod
primum ingreditur. Quod si utrumque quidem est
alimentum, alterum tamen est digestum, alterum
indigestū, utroq; prefecto modo, & contrario con-
trarium, & simile simili dicere licet nutriti. Nam
si ut indigestū suratur, contrarium contrario ali-
cur, si ut digestum, simile simili nimis hoc pacto nutritur. Quare patet illos utroq; partim recte par- Text. 46.
tim non recte dicere atque sentire. o Cum autem nihil nutritur, quin habeat vitam, animatum iderit
perfecto corpus, quod alitur, ea sane ratione, quæ est animatum. Quare & nutrimentum ad anima-
tum per se refertur, & non per accidens. Atque diuersa est alimenti ratio, ut nutrit, & auget, Text. 47.
Nam

*Quatenus est
superfluum,
ad generatio-
rem pertinet.*

alimenti, & ita pertinet ad generationem. Seponit enim natura ex eo quod redundat è nutritione, partem quandam alimenti extertia decoctione, qua in quadam parte corporis ad id destinata seminariam, ac generatiuam vim accipit.

P Quare

ΚΕΦ. ε.

mam habet, r. Id autem quo nutrit anima, duplex est: quemadmodum & id, quo gubernatur gubernat. Manus inquam & clavis, atque aliud mouet, atque mouetur, aliud mouet tantum. f Necepsa est autem, omne nutritum natura sit talis, qua digni possit. At digestionem efficit calor. Quapropter omne animal habet calorem. Quidigitur sit alimentum ipsum, vniuersaliter diximus postea vero de ipsius exercitu perscrutabimur.

CAPVT

Potentia nutritiva p Quare tale quidem] Tradit potentia nutritiva definitionem, quam dicit sumendam esse à tuis est qua vi præstantissimo fine, qui est generatio. Ira vero se habet definitio. Potentia nutritiva est, qua viuens, uens, in quantum viuens, se conseruat. Et quia dixerat alimentum ad nutritionem præparari, atque adeo tam viuens, se nutritionis principiū esse; explicat qua ratione vegetatrix anima, ipsumque alimentum diuersam conseruat. principij rationem sortiantur. Etenim anima est princeps causa efficiens nutritionis; alimentū vero est id, quo tanquam materia, & instrumento quodam fit nutritio; id vero, quod nutritur, est corpus animatum.

Quid sit anima vegetatrix. q. Atque cum sit par, &c.] Definit vegetatricem animam non in uniuersum, sed eam, quæ inest viuenti perfecto, id est quod potest ex semine progignere sibi simile. Anima, inquit, vegetatrix est principium generandi tale, quale ipsa habet; intellige principium primum, seu præcipuum: nam minus præcipuum, & proximum, est ipsa facultas generationis administrata.

*r. Id autem quo nutrit.] Q*nemadmodum, inquit, gubernator duo habet, quorum interuenient
nauem regit, nimirum manum, & gubernaculum: Ex quibus manus mouetur à gubernatore, &
mouet gubernaculum: ipsum vero gubernaculum iam non mouet aliud quidpiam, quod sit velut
instrumentum. Ita anima duo vendicat, quibus ad nutritionis munus utitur; videlicet calorem, &
Calore, & ali- alimentum. Ex quibus calor assumentur; & quasi mouetur ab ipsa anima, & moueret alii-
mentum, ipsum vero alimentum non iam yteries mouet, quidpiam quod sit intermedium ad mo-
nus munus ani-
ma exequitur. *mento nutritio* Hac videtur germana huius loci explicatio, in quo enarrando Græci expositores
sum inter se tum à Latinis dissident. Quorum dissidium qui legere volet, consulat Philoponum,
Simplicium, Averroem, Dijum Thomam, Alexandrum, & Iheristium.

Nullum viuens sine calore est.] Ostendit calorem eatenus dici id, quo viuens nutritur, quatenus concoctio caloris opus est. Vnde colligit omni viuenti necessarium esse calorem, cum omne viues nutritur, & omnis nutritio calore egeat. Concludit se minus exquisitae atque vniuersaliter tantum de his rebus in praesenti disseruisse, acturus videlicet de eisdem alibi exactius. Nam de alimentis animalium, de incremento, decrementoq; corporum, de natura semenis, deque aliis eiusmodi in libris de animalibus copiose disputat: praterquam quod de nutritione, & accretione in libris de Ortu, & Interitu accurate egit, vbi nos quoque eandem rem ex instituto pertra statuimus.

QVÆSTIO

QVÆSTIO VNICA.

VTRVM POTENTIAE VEGETATRICIS ANIMA INTERSE REALITER DIFFERANT.

ARTICVLVS I

OPINIO EXISTIMAN-
TUM DISTINGUI INTERSE REA-
LITER.

SVperioribus controversiis differuiimus cum Aristotele de is, quæ ad animæ potentias in commune spectant: nunc de singulis potentiis cum codem disputabimus, arque in primis de vegetatricibus, quæ ordine generationis cæteris priores sunt. Vegetatricis animæ functiones tres recensuit Aristoteles proximo capite, nutritionem, accretionem, generationem; quarum prima pertinet ad conuerstationem individui: altera ad eius perfectionem, secundum molem corporis; tertia ad propagationem & conseruationem speciei. Est vero quæstio, utrum iuxta numerum harum operationum constituta sint tres potentiaæ realiter distinctæ, nutriendi, augens, procreans. Pro parte affirmativa hæc se offerunt argumenta. Primum, quod potentia augens distinguitur à re nutritienti. Cum viuens peruenit ad statum, seu consistentiam, manet superstes, atque integra virtus nutritiens, pereunte augente; siquidem viuens quandiu viuit, nutritur; & tamen post statum non iam accrescit: ergo virtus nutritiæ distinguitur realiter ab augente; atque eadem virtus maneret, & non maneret. Deinde, Obiectum nutritiæ est alimentum, prout est substantia, obiectum accretionis est idem alimentum, prout quantum: hæc autem rationes differunt toto genere, vt substantia & quantitas: sed ex tanta diuersitate obiectorum recte arguitur distinctionis realis in potentia. Igitur facultas nutritiens & augens differunt realiter inter se. Hanc sententiam fecutus est Magnus. Albertus 2. parte cætanus, Ianunius, Apollinaris, Iauellus.

Qui potentiam generantem à nutritientere a ter distinguunt. Quod vero attinet ad potentiam generantem, plerique eam similiiter distinguunt à nutritiente M Albertus hoc in libro, tract 2. cap. 6. & 2. pat. Summae, quæst. de Vegetabilibus, art. 1. Aegydius quodlib. 3. quæst. 11. Caietanus ad cap 4 huius libri. Ferrarensis ibid. quæst. 7. Iandunus quæst. 13. Fernelius lib. 5. suæ Physiologæ, cap. 3. & alii: potis fere est, quod superioris Nam obiectum facultatis generantis est alimentum prout aptum vt viuens illius interuentu procreet sibi simile; quæ ra-

A tio, ut ex dictis constat diuersa est ab ea, quam in alimento virtus nutritiens spectat. Item virtus 2. Argum. nutritiens darur absque gigante, ut in iis, quorum actas efforta iam est, & in nonnullis, qui vel naturæ defectu vel ob alias causas gigendi carent facultate, qui tamen perpetuo nutritiuntur; sed quæ ita sunt affecta, ut unum inueniatur sine alio, realiter differunt: ergo, &c. Deinde potest eadem opinio ita confirmari;

Quando alicui potentiaæ conuenit aliqua ope- 3. Argum.

B ratio, quæ alteri non conuenit, ex potentiaæ distinguuntur realiter; sed potentiaæ generanti competit aliqua operatio, quæ non competit nutrienti: ergo. Probatur minor, quia potentiaæ generanti competit formatio membrorum, quæ est præcipua dispositio; & præparatio ad introducendam formam viuentis: & tamen hięc operatio non conuenit facultati nutritienti; quādoquidem si alicui absindatur brachium, non restituitur à facultate nutritiente, quæ sane id restitueret, si esset eadem cum potentia gigante, quæ illud primo formauit. Accedit quod altrix per totum corpus diffusa est, generans autem certam definitamq; sedem obtinet, videlicet vbi superfluum alimenti seminariam vim accipit. At quæ subiecto distinguuntur, realiter etiam differunt. Non videtur ergo negandum, facultatem generandi distinguiri re ipsa a potentia nutritiendi.

4. Argum:

ARTICVLVS II.

CONSTITUTVR PARS NE-
GATIVA: DILUUNTUR ADVERSARIO-
RUM RATIONES.

SIt huius controversiæ prima conclusio: Po- 1. Conclusio. tentia augens non distinguitur realiter à fa- Non est distin- cultate nutritiente. Hanc complexus est Du- ctio realis inter E randus in 1. dist. 3. 2. part. dicit. quæst. 2. Philo- ponens hoc libro, ad text 46. Niphus ad text. 42. Vallesius lib. 2. Controvers. medic. cap. 20. gentem. & alii. Eam vero probat hæc ratio, vt cæteras omittamus: Cum natura compendio studeat, & paucitatem magis, quam multitudinem affert, non solet potentias, vt nec res alias, absque necessitate multiplicare; sed nulla necessitas cogit multiplicare potentias ad actus augendi & nutritiendi: ergo una tantum dabatur potentia, à qua si administrarentur. Proba- Actus subordi- tur minor, qua cum aliqui actus sunt inter nati ab eadem se necessario coniuncti & subordinati, ab ea- potentia esse dem facultate oriri queunt, sicuti ab eadem possunt. lucis vi progrediente illuminatio & calefactio; quia eiusmodi calefactio subordinatur, ac necessario coniungitur illuminationi. Cum igitur actus augendi & nutritiendi sint inter se subordinati, ac necessario coniuncti; ab una eademque facultate oriri poterunt. Aduerte

autem cum dicimus actum nutritiū necessario coniungi cum actu augendi, non accipi à nobis augendi actum pro eo, quo viens ad maiorem quantitatem promouetur; constat enim hunc non necessario dari, quamdiu viens nutritur; sed sumi pro eo, quo viens quantitatē acquirit, siue maiorem, quam deperdit, siue equalē, siue minorem. Quo pacto accretio, id est, acquisitionē nouae quantitatis, perpetua nutritio-
nis comes est.

Secunda conclusio: Probabilius est potentiam generandi non distingui realiter à potentia nutriendi. Hanc conclusionem tuerit Durandus in r. dist. 3. 2. part. dist. quæst. 2. Vallensis lib. 2. Controvers cap. 10 & alii, quibus fauet Aristoteles proximo superiori capite, text. 12. illis verbis: cum eadem vis animæ sit, & nutriendi, & generandi. Aſtruiunt vero huius sententiā probabilitatem hæc argumenta: Ab eadem facultate oriri potest generatio totalis & partialis; sed nutritio est generatio quædam partialis: ergo ab eadem potentia, à qua hæc oritur, potest illa oriri; maxime cum vi rarae similibus accidentibus materia disponat, utraque formam vniat, introducatq; in materiam; altera in totam, altera in partem. Item per eundem calorem gignitur de novo ignis, & postea aggeneratur, conuersa in ipsius substantiam materia combustibili: ergo & viens per eandem facultatem poterit ex integro produci, & post productionem nutriti Non est enim cur putemus maiorē esse ad hoc præstandū vim caroris in igni, quā nutritiū facultatis in viuente.

Hactenus probatum à nobis fuit, neque facultatem augentem, neque generantem à nutritiente realiter distingui. At enim ex eo facile quiuis intelliget, si potentia generans & augens inter se conferantur, eas etiam inter se re ipsa non differre; siquidem non differunt à nutritiente. Namque in rebus creatis, cum aliqua sunt idem realiter in uno tertio, inter se quoque re ipsa idem sunt. Est igitur potentia nutritiens, augens & generans una eademque facultas realiter, et si non sit negandum, inueniri inter illas formalē distinctionem: ut constat ex diuersis caruā definitionibus, quæ proximo capite ab Aristotele assignata sunt.

Nunc partium aduersariarum argumentis respondeamus. Ad priūm eorum, quæ ostendere contendebant vim augmentem à nutritiente distingui; negandum est cum viens ad statum peruenit, extingui facultatem augentem. Quicquid asserat Galenus in libro de Nutrimento. Licet enim non iam plus reponat, quam dilabatur; adhuc remanet eadem virtus, minus tamen firma ac robusta, quam antea. Quemadmodum eadem potentia videndi in Socrate iuuenie perspicacius & acutius intueretur, quam in eodem iam sene. Itaque non est admittendum post statum manere simpliciter, ac non manere

A eandem virtutem nutricem; sed manere eam minus fortē ac validam.

Ad secundum respondemus; quamvis actus *Solutur 2.* augendi & nutriendi ferantur in obiecto toto diuersa genere: non tamē eam diuersitatē sufficiere ad arguendam potentiam realiter distinctionem quando actus sunt inter se subordinati, ac necessario coniuncti, modo superius explicato. Ad primam vero rationem earum, quibus videbatur ostendī generantiam dissidere *Diluuntur 2.* realiter à nutritiū, dicimus potentiam generandi habere pro obiecto alimentum, quatenus interuentu illius generatur aliud quid simile in specie: facultatem vero augendi habere etiam pro obiecto alimētū, sed prout accessu illius ageneratur ipsum summē viens; ex hac tamen diuersitate non colligi distinctionē reale in potentia, neq; id ab aduersariis probari. Ad secundam dicendum, vbicumq; datur virtus nutritiis dari etiam gignentem, cum sit vna & eadem facultas; sed non vbi cumque datur actus nutritiū posse confessim dari actum generandi: tum quia maior perfectio requiritur in viuente ad hunc actum, quam ad illum, vt cum Aristotele in contextu docuimus: tum quia fieri potest, vt facultas, quæ diuersos actus vendicat, impeditur aliquando ne in aliquem unum eorum exire queat; esto alios interim exerceat. Verbi gratia, eadem vis, vt in libris de Generatione disserimus, & attrahit alimentum, & ipsum retinet; quemadmodum eadem virrus magnetis ferrum allicit, demoraturque; & tamen non nunquam ex morbo euenit, vt virtus illa attractio in viuente priorem actum administret, non tamen posteriorem.

Ad tertiam, quicquid sit de veritate maioris propositionis, ad minorem dicendum, negari ab aduersariis non posse conformatiōmembrorum præstari etiam à nutritiente facultate. Id enim conspicuum est in arboribus, in *Solut. 3.* quibus præcisī ramī denuo pullulant, & iustum formatio magnitudinem, ac debitam figuram assequuntur; vtique non alterius virtutis, quam nutritientis ministerio & opera. Idem quoque videre est in hominibus, præsertim infantibus, in quibus non raro aliqua membra solida regenerari consueunt; & in adultis, in quibus id interdum accidit. Immo & extremi dentes, quos sapientia vocant, prouecta iam ætate oriuntur, efformanturque. Itaque delineatio membrorum etiam nutrienti facultati conuenit; et si cum in opus totalis generationis incumbit, quemadmodum tunc rem nō partiatim, sed ex toto producit ita prædictam delineationē non partiatim, vt postea decuius ætatis facit, sed ex integro rei genita confert. Neque obest, quod amputatum brachium non restituitur à viuēte: non enim id propterea accidit, quod virtus nutritiā formāte & gignente re ipsa distinguitur; sed quia, ut recte ait Galenus in lib. de Semine, capite 17. virtus

Solutur 2.
argumenta, quæ vim augentem
& nutritiū realiter distinguebant.

Solutur 2.

*ius forma-
vehemen-
est in semi-
quam in pro-
de eius mem-
restauran-
ut vlt.*

*uo sensu vir-
generans sit
coto corpore,
quomodo in
secreta*

**virtus delineans, seu formans membra, non tā
vehemens & efficax est in prole genita ad refi-
cieada eius membra, præsertim solida, & ea,
quæ plus operæ exigunt, cuiusmodi est bra-
chium, quam extitit in semine ad illa de inte-
gro coagmentanda. Quod à nobis: N. de Or-
tu & Interitu animaduersum iam fuit.**

Ad ultimam, concedendum est altricem vir-
tutem diffusam esse per omnia membra, sed
hanc ipsam facultatem, certa quadam parte
corporis, ad quam defertur superfluum alimen-
ti, de quo supra diximus, imbuere istiusmo-
di superfluum virtute seminaria ad execuen-
dam generationem. Itaque facultas gene-
rans, quatenus ead. m est cum altrice, per to-
tum corpus spargitur, et si quatenus prædictam
vim imprimit, consistat in definita parte cor-

poris, quæ ad id tum propter situm, tum pro-
pter aliarum qualitatum concussum, accom-
modata est.

*Vis gignendi in-
semine distingui-
tur re ipsa ab il-
la, que est in
viuente.*

Hic aduertere, quod iam loco citato com-
monuimus, virtutem gignentem, quæ in semi-
ne residet, diuersam esse tum re, tum natura ab
ea, quæ in viuente inest. Re, quia est in subie-
cto realiter distincto. Natuta, quia illa, quæ in-
hæret viuenti, est potentia vitalis, cum semina
non actu, sed potestate duntaxat viuens sit.
Quare cum in hac quæstione statuimus virtutem
generantem non distingu realiter ab alieno,
de illa tantum locuti fuimus, quæ in viuente
inest. Nam eam, quæ semini communicatur,
tanquam vicaria eius, quæ est in viuente, ex
proxime dictis planum est, re ipsa differre à nu-
tritiua.

K E Φ. ε.

**Διωροθέμαν ἡ τέτταν λέγεται κοινῇ τοῖς πά-
τησις αἰδητοῖς. ἡ ἢ μέλισσας εἰς τὸ κυκνεῖσθαι τε
ἡ πάχειν συμβαίνει, καθέτει εἴρηται. δοκεῖ γὰρ
ἀλλοιστος τις ἄντα φιστέος πινει, καὶ τὸ ὄμοιον τοῦ
τοῦ ὄφεις πάχειν. τέτταν ἡ πάτησις διωροθήσαν
εἴρηται καὶ εἰς τοὺς καρδόλεις λόγεις τοῖς πει-
ποιεῖν τὴ πάχειν ἔχει ἡ ἀποτέλεσμα, οὐ γάρ πάτησις
αἰδητοῖς αὐτῶν γίνεται αἰδητης, καὶ οὐ γάρ πάτησις
τῶν ἔχων πατητοῖς, εὐόγης παύρος ἡ γῆς,
καὶ τῶν ἄλλων πατητοῖς, ὃν ἐστιν ἡ αἰδητοῖς καρδία
πατητοῖς τοῦ συμβεβηκότα γένεται. δῆλον οὖν, ὅτι τὸ αἰδητοῖς
τοῖς εἰπεῖν ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ διωροθετεῖ μένον. διότι
οὐδὲ τοῖς αἰδητοῖς πολύτερος τὸ καύσον ἢ καίτην
αὐτὸς καρδίας αὐτὸς τὸ καύσον. ἕπεται γὰρ αὐτὸν τοῦτο
τὸ εὔδει τὸ εὐτελεχεῖσθαι παύρος ὃν τοῦτο εἴτε
ἡ τὸ αἰδητοῖς λέγεται μέχος· τό, τε γὰρ διωροθετεῖ
αὐτῶν ἔργον, ἀλλέων ἡ ὄρα τοῦτο γένεται, καὶ τόχη πα-
γεῖδον καὶ τὸ ὑπὸ ἐνεργεῖον διχός αὐτὸν τοῦτο. Ἐντὶς
αἰδητοῖς ἡ μέρης διωροθετεῖ, ἡ δὲ ἡ ἐνεργεία. ὄμοιος ἡ
τὸ αἰδητοῖς εἴσεσθαι. τό, τε διωροθετεῖ, καὶ τὸ ἐνεργεῖον.
πατητοῖς μὲν οὖν ἡ τὸ αἴτης ὄντος ποιὸς πάχειν, καὶ τὸ
καύσον, καὶ τὸ ἐνεργεῖον, λέγει δρῦς ἡ γάρ ἐστιν ἡ κι-
νητικὴ σιέγεται ποιὸς αἴτης μέρη τοι, καθευδρῆς εἰς εἴ-
τησις εἴρηται πάτησις δὲ πάχειν καὶ καύσον τοῦτο πο-
ιητηκότες ἐν ἐνεργείᾳ τοτε. διὸ ἐστιν μὲν ἡ διατοῦ
ὄφεις πάχειν, ἐτοῦ δὲ ἡ διατοῦ αὐτὸν γίγνεται, καθέτει εἴρη-
ται. πάχειν μέρη γὰρ τὸ αἰδητοῖς πατητοῖς δὲ ὄφειον
ἐστι.**

diapre-

tum à simili sibi, tum à dissimili res omnino patiatur, ut diximus; patiatur enim ea, quæ est dissimilis at cum
est passa, tum similis est, ut patet.

e Deinde

CAPITIS QUINTI EXPLANATIO.

**Determinatis autem his; primum de omnibus.] Explicata potentia vegetatrici, gradum facit ad sensitivam, quæ
secundo loco se offert, utpote ceteris post vegetationem communior. Ac primum de
ipsa, more sup, generatim disputat, docens quo pacto sese habeat ad sensitibile in commu-
nem. In hoc igitur capite duo potissimum docere instituit. Alterum est sensitivam potentiam esse
passiuam, Alterum quid sit id, quod potentiam sensitivam ad actum excitat. Sunt autem hanc
hypothesin**

C A P V T V.

Determinatis autem his; primum de omnibus. *Text. 51.*
su communiter, deinde de unoqueque dicamus. *Text. 52.*
Est itaque sensus, cum meuetur, atque pati-
tur aliquid ut diximus. Nam ipse sensus altera-
tio quedam esse videretur. Inquit autem quidam,
Et à simili simile pati, quocquidem, quoniam pacto
sieri potest, aut non potest, in uniuersalibus de actione
sermonibus passionevē diximus. b Habet au-

tem is locus dubitationem, ambigetque non iniuria
quispiam, cur Et sensum ipsorum sensus non sunt, Et
cur sine is, quæ sunt extra non efficiunt sensum, cum
in sit Et ignis Et terra, ceteraque elementa, quorum

est per se sensus, vel per ea, quæ ipsis accident. c At
enim patet, sensitivum non esse actum sed potentia
tantum. Quapropter non sentit, ut quemadmo-
dum combustibile non vivitur ipsum per se sive eo,
quod ipsum vivere potest. Vraret enim se ipsum, Et non
indigeret eius, qui actus est ignis. d At vero quo. *Text. 53.*

niam sentire bifariam dicere consuevimus (nam
Et id, quod potentia videt Et audit, videre audire
que dicimus, nisi forte dormiat, Et id identidem,
quod iam operatur) dupliciter Et ijsi sensus profe-
so dicetur, quidam ut potentia, quidam ut actus.
Similiter Et ipsum sentire, Et quod est potentia, Et
quod est actus. Primum igitur id scire oportet: nos in. *Text. 54.*

quam, quij sentit eadem pati, incipi, ac operari, ita-
runc his ut ac dicere, motus enim est quidam actus,
imperfectus tamen, ut in alijs diximus. Ea vero

cuncta qua patiuntur atque mouentur, ab actu, Et
eo quod est actus patiuntur, atque mouentur. Idcirco, ut

hypothesiu, sensum, id est, tensionem tunc esse, cum aliquid mouetur, & patitur, ut cap. 4. text. 38. dictum fuit: siquidem id, quod sentit, alterationem subit; quod vero subit alterationem, eam recipiendo patitur. Et quia in promptu erat quaestio, à quoniam potentia sensitiva partatur, à simili, an à dissimili; respondet iam hoc ab se declaratum; videlicet in libris de Ortu & Interitu.

b Habet autem is locus dubitationem.] Ut propositam quaestione diluat, alteram subneicit. quod, ut aduertit Theophilus, facere consuevit, cum posterioris controvrsiae solutio aperit, quomodo præcedenti respondentium est. Eavero est; Cur sensus se ipsum non sentiat, verbi gratia, cur sese aspectus non videat. Præterea cursibilis, vt elementa, non nisi facta extrinsecus motione percipiuntur, cum vel ipsa, vel eorum qualitates in actu insint.

*Sensus non existit
in actu, nisi
excitatus ab eo
quod est actu.*

c At enim.] Ediscit quod proxime proposuerat, aiens, quia sensus ex se potentia est, non actu, ideo per se non posse in actu erumpere, nisi exciteretur ab eo, quod est actu, id est, à sensibili: quemadmodum combustibile, quia est in potestate, ut comburatur, non ignescit sponte sua, sed opera, ac via alterius, quod possit vivere. Itaque non sat est habere sensorium in se qualitates elementorum, ut eas sensus percipiat, quantumcunq; coniunctæ sint; sed oportet sensum, quatei us est in potentia ad recipiendam speciem, deduci in actu à sensibili eiusmodi speciem producente. Hinc etiam diluit altera dubitatio, cur sensus neque se, neque suum sensitum dignoscatur: videlicet quia non potest moueri à se, neque à sensituo, sed ab alio externo agente. Qua de re in progressu plura.

d At vero quoniam.] Priusquam declareret quomodo sensus de potentia ad actu prodeat, docet sensum interdum esse in potentia, alias in actu. In actu est, cum actu operatur; in potentia, cum nullam functionem exercet; exercere tamē potest, ut liqueat in dormiente, qui facultate videndi pollet; nec ramen actu videt. Tum quia dixit id, quod sentit esse in actu, ne quis forte existimaret actuum esse aliquam formam permanentem, alterius rationis, id exponit, aiens se passionem, motum: operationemque appellare actu, quia morus est actu quidam, licet imperfectus; id autem quod sentit, mouetur, ac patitur. Vnde etiam liqueat dandum esse aliquid diuersum in actu constitutum, à quo id, quod sentit, pati ac moueri possit. Ad id vero, quod querunt, num sensus à simili, an à dissimili moueri debeat: respondet, moueri à dissimili, antequam fiat passio, quod tamen post passionem manet simile patienti. Nam antequam sensibile sui speciem in organum sensus producat, dissimile est; postquam vero eam produxit, simile: videlicet propter sui imaginem & similitudinem, quam sensui impressit. Vnde est quod cognitum dicitur, quasi cognatum cognoscenti.

*Διαρρεόν ἡ καὶ σὲ διωκμέως ἐπιτελεχέσθαι· τοῦ
ῥάστηδος λέγετον σὲ αὐτῶν· ἔστι μὲν γὰρ οὕτως ἐπι-
σῆμον π., ὃς αὐτὸν πορθεῖ ὥστε πάντας ἐπισήμους, ὃν ὁ
πληρωτὴ τῶν ἐπισήμων ἡ καὶ τῶν ἐργατῶν ἐπισήμων.
ἔστι γάρ τοι λέγετον ἐπισήμων τὸν ἐργατῶν
ρεμματικόν ἐκπέπλῳ ἢ τοτεν, γένεν αὐτὸν τὸν τρόπον
διωκτός εἶναι αὐτὸν ὅμοιό τοι φύσις τοιότερον καὶ οὐδὲν ὁ
ἢ, ὅπις θελοδέος διωκτὸς θεωρεῖν, αὐτὸν παντόντοι
τοῦ λέγοντος. ὁ δὲ τὸν θεωρεῖν, εἰπεῖν τὸν τρόπον
είναις ἐπισήμῳ τούτῳ τὸ αὐτόν αὐτόφερεν. μὲν οὐδὲ
τρέψασθαι διωκμέων ἐπισήμων, αὐτὸν τὸν τρόπον πορθεῖ
θεωρεῖν αὐτὸν διωκμέων ἐπισήμων, αὐτὸν τὸν τρόπον πορθεῖ
θεωρεῖν αὐτὸν διωκμέων. θεωρεῖν γάρ γίγνεται
τὸν τρόπον ἐπισήμων, οὐτοῦ τοι εἴναι αὐτούσιον. εἰς
αὐτὸν γάρ οὐ πίστεις καὶ εἰς ἐπιτελέχειν, οὐτερον ιδεῖν
αὐτούσιον. διὸ καὶ πολλοῦ ἐγένετο φρονεῖν, οὐτοις
φρονεῖν, αὐτούσιον.*

ἄποιε

*e Deinde distinguendum est de potentia atque Text. 55.
actu; nunc enim de his ipsis simpliciter dicimus.
Nam est hoc pacto quipiam sciens, ut si dicamus
hominem esse scientem, quia homo est talis suapte
natura, ut si sciens, atque scientiam habeat. Est etiam
hoc pacto quipiam sciens, ut hominem eum
iam dicimus esse scientem, qui grammaticam ha-
bet. Atque horum uerque non exdem modo potest,
potentiaque subiectur: sed alter quidem ex eo, quia
genus ipsum est tale materies uerbe: alter vero pro-
pterea quod cum voluerit contemplari, potest id
ipsum facere, nisi quid exterrum forte prohibeat,
impedimentoque fiat. At prater ipsos, est iste qui
iam contemplatur. Et est actu, proprieque sciens hoc
A. f Ambo igitur illi primi potentia quidem sunt Text. 56.
scientes, ut diximus. Verum unus indiget altera-
tione per disciplinam, qua quidem nonnunquam
etiam ex habitu contrario, dispositione muta-
tur. Alter habet quidem sensum, ut Grammati-
cam, sed indiget operationis, Ut ex otio tandem
operationisque vacuitate agat, ac operetur. Atque Text. 57.
hic modus potentia diuersus est, ut patet, ab antea
dicto. g At vero neque ipsum pati simplex esse
videtur, sed aliud est à contrario corruptio que-
dam, aliud est salus potius eius, quod est potentia ab eo, quod est actu, simileque perinde atque potentia
sese habet, ad actu. Fit enim contemplans, quod scientiam habet, quod quidem aut non est alterari (in
ipsam enim sit incrementum & in actu perfectionem) aut aliud alterationis est genus. Quocirca
non recte se habet, dicere ipsum sciens cum sit alterari,*

b sicut

e Deinde distinguendum est de potentia atque actu.] Exponit quot modis aliiquid dicatur esse in actu vel potentia; ut hinc doceat quidnam sensum de potentia ad actum educat, & qua ratione id fieri: quod tamen ait non sive habet tenus a se determinate & expresse, sed simpliciter & obsecundum dictum. Ait ergo bifariam dici aliquid esse in potentia. Vno modo, quia est in potentia remota; altero, quia est in potentia proxima. Verbi gratia, dicimus hominem scientem esse in potentia remota, dum caret habitu scientiae, quem tamen potest acquirere cum suapte natura sit disciplinata capax. Eundem vero dicimus esse, scientem sed contemplantem potentia proxima, cum iam obtinuit habitum scientiae, nec tamen per eum agit, quia tunc scientiae actum non exerceat; quem tamen cum libuerit, exercere valeret, nisi impedimento aliquid sit ut morbus, aut aliarum rerum cura & occupatio.

Quot modis ali-
quid potencia
sit.

f Ambo igitur illi primi.] Tradit convenientiam & differenciam inter eum, qui priorem & eum qui posteriorem haberent potentiam; nimirum conuenient, quod vterque in potentia esse dicitur; differunt, quia qui est in potentia remota sciens, non perueniet ad contemplationem actumque sciendi, nisi prius alteretur habitum scientiae recipiendo. Immo nisi prauum habitum dispositione deponat, si aliquo errore scientiae imbutus sit. At vero is, qui potentia proximam sortitus iam fuit, & qui sensum vel scientiam habet, non promoueret ad actionem per mutacionem à privatione ad habitum, vel à falsa opinione ad veram; sed actum duntaxat depromit, si ei vacet, nec aliunde impediatur.

g At vero neque ipsum.] Quia haec tenusensionem & contemplationem, passiones alterationesque appellauit, ne quis multiplici horum vocabulorum vsu decipiatur, arbitratus eum, qui sentit & contemplatur, proprietati alterarive, admonet in primis passionem analogum esse. Vno modo sumi pro passione, quae secundum qualitates ad interitum ducentes, quae corruptiua vocatur; ut cum quidpiam calefit, aut exsiccatur: altero, pro receptione alicuius, quod in columitatem & perfectionem affert, quae perfectiua nuncupatur, ut cum potentia actum aliquem sibi maxime conuenientem, verbi gratia, contemplationem promittat. Id autem quod Aristoteles de passione dixit, parvmodo intelligendum esse vult de alteratione: esse nimirum duplum, alteram corrumpentem, alteram perficiemt. At neque posteriorem passionem, neque alterationem hisce nominibus proprie appellari: quia neque pati, neque alterari proprie, ac vulgato loquendi vsu dicitur, nisi quod ad interitum disponitur, aut noxiam aliquam patitur. Quare is, qui contemplatur, non simpliciter pati, rive, nisi quod aut alterari dicendus est, cum contemplatio accessio potius quadam sit perfectionis, & promotio ad meliorem statum; quod similiter de illo, qui actum sentiendi edit, pronunciandum est: nisi quis ad corruptionem disponitur. ad proprium horum vocabulorum significatum non attendens, aliter ea usurpare velit.

λατερέσθε τὸν εἰρηνικόν μοι ὅταν εἰσδούμενοί τὸ μέθεντος
εὐτελέργειν ἔχειν τὸν διωκόμενόν τοῦ, καὶ τὸ νοεῖν τὴν φρο-
νην, σδεδοκαλιῶν, αἵτινέργειν ἐπωνυμίαν ἔχειν δι-
καιουν. τὸ δὲ τὸν διωκόμενόν τοῦ μαρτυρῶν εἰ λαμβάνον
ἐπισήμουν τὸν διώτελεξίαν τοῦτο οὐδεὶς αλλαγή,
ηπειράδε πάσχειν φαντάν, ὥστε εἴπερται ηδὲ τὸ
τρόπος εἶναι ἀποικίσσειν, τὸν τὸν τὸν τὰς σερπικας
ἀφεότες μεταβολήν, καὶ τὸν ἐπὶ τὰς ἔξεις καὶ τὸν φύ-
σιν. τοῦ δὲ αἰδητηποτε, οὐδὲ πεώτερη μεταβολὴν πάντα
τὸν τὸν φύσιν. οὔτε δὲ φύσιν, οὐδὲ τὸν οὐδὲν αἰτεῖσε
ἐπισήμουν, καὶ τὸν αἰσθανταθεν. καὶ τὸ ποτὲ εὐτελέργειαν
δὲ, ὥργια λατέργεια τεθεωρεῖν. Διόφθεται δέ, ὅτι τὸ
μὴ τὸν ταυτικὰ τὰς εὑρέσιας, εἴχετεν, τὸ δοκεῖν τὸ
τὸν ἄκηντον. ὁμοίως δέ τὸν λατέργειαν τὸν αἰθητούν. αἴ-
πον δέ, ὅτι τὰν καθ' ἕνεκεν τὸν λατέργειαν αἴθητον,
ηδὲ ἐπισήμην τὰν καθόλας. ταῦτα δέ τὸν αὐτὴν ποτε
ἐπὶ τῇ ψυχῇ διὸ νοεῖν μὲν ἐπ' αὐτῷ, σπόταν βελτίστη
αἰθητούν δέ, σπόταν ἐπ' αὐτῷ αἰθητούν γράτε-
χειν τὸ αἰθητὸν ὥργια δὲ τοῦτο ἔχειν τὰς ἐπισήμους
τὰς τὸν αἰθητῶν, καὶ Διότι τὸν αἰθητὸν αἰθητόν, ὅτι
τὸν αἰθητὸν τὸν καθ' ἕνεκεν τὸν τὸν ἔχειν. αἰδητὴ
μὴ τὸν τὸν αἰθητούν, καὶ πρὸς θύεστον οὐ καὶ εἰ-
σιντος.

viii

via sunt, & extra scuti diximus. Sed ut de his exactius dilucidiusve dicamus, dabit nobis rursus occasio.

h Sicut nec edificatorem, cum edificat. Quod igitur in actum ducit, ex eo quod est intelligens parentia, atque sciens, id non doctrinam appellare oportet, sed aliud nomen est aquum habere. i At quod qua

est in potentia dicitur accipit p. scientiam ab eo, quod est actu sciens, atque ab ipso docente, id autem non est dicendum pati ac alterari, aut duos alterationes esse modos fateamur oportet, eam inquam mutationem, que ad priuationes est dispositiones, & ea que

est ad habitus arque naturam k Hac cum ita sint, Text. 58.

prima quidem mutationis sensu ab eo, quod generat fit. Cum autem ortum ac generatum est, habet iam sensum perinde atque scientiam, & sentire a-

ctu: simile est ac contemplari. l Differentia tamen est. Nam ea, que a ctu sensum efficiunt, extra sunt:

ipsum inquam visibile & audibile, & sensibilium cetera. Cuius causa hec est, actu namque sensus

singularium est, scientia vero, universalium est: hec autem in ipsa anima quodammodo sunt. Qua-

propter intelligere quidem cum quispiam voluerit, in ipso est sicutum: Sentire autem non collocatur in

ipso. Necesse est enim sensibile ipsum adesse. m Pari modo res se habeat, & in scientiis sensibilium,

& ob eandem utique causam: quia sensibilia singula-

res sunt, & extra scuti diximus. Sed ut de his exactius dilucidiusve dicamus, dabit nobis rursus

k Sicut nec edificatorem.] Quod proxime afferuit, edificatoris similitudine explanat, aics

m

quemad-

Qui elicit sensio
i*em nec pr prie*

quemadmodum is, qui adificat, non dicitur proprio alterai (intellige quatenus adificat; potest enim aliunde ex labore alterari) ita neque scientem; dum scientiam, exercet, neque eum, qui sensu praeditus est, dum sensionem edit; siquidem in ea mutatione, quae est a vacatione ad opus absque admissione, aut corruptione alicuius non datur germana & nativa ratio alterationis. Obiter autem monet eum qui iam scientiae habitum assicutus est, cum a potentia proxima ad contemplandi actum progreditur, non recte dici posse doceri, quandoquidem nihil tunc denuo addiscit, sed alio vocabulo id significandum. Ita hunc locum interpretatur Philoponus.

i *At quod quaerit.*] Docuerat antea eum, qui ex habitu scientiae ad contemplandi actum mouetur, non proprio pati, nec alterari: idem nunc asserendum est ait de illo, qui habitum scientie de novo comparat. Vterque enim perficit & ornatur, neuter ad perniciem ducitur, aut nocumentum fert: ubi vero hoc non interueniunt neque passio est, neque alteratio. Nisi haec vocabula laxiori significatu usurpantur, utiam superius animaduersum fuit.

k *Hec cum ita sint.*] Declarat iam quid sit id quod sensituum ad actum dicit. Quod ut intelligatur aduertere oportet sensituum in potentia remota esse id, quod caret anima, atque adeo & sensu, & tamen haec recipere potest, ut semen. Sensituum autem in potentia proxima esse id, quod & anima & sensu praeditum est. At ergo Aristoteles id, quod reducit sensituum de potentia remota ad actu esse generans, seu producens animal, id enim simul attribuit genito potentias ad functiones obeundas: quemadmodum is, qui docet, confert suo modo habitum scientiae in mente in discipuli. Est eam sensus similis habitui scientiae, quemadmodum actus sentiendi actui contemplandi. Hic aduerte, generans eam tenus dici conferre proli potentias, quatenus ei confert animam, a qua illae manant. Vnde cum is, qui hominem generat, non producat animam, siquidem haec a Deo creatur, sed eius tantum cum materia unionem attingat, non dicitur ei contribuere potentias, nisi dispositive, quatenus praeparat materiam, in quam Deus animam infundit.

l *Differentia tamens est.*] Id, quod sensum ad actum sentiendi mouet, est sensibile: quemadmodum & id, quod intellectum ad contemplationem excitat, est intelligibile. Est tamen inquit Aristoteles discrimen, quia id, quod mouet externum sensum, est obiectum externum quod ad sit, id est actu existens, ac praesens; quia sensio versatur circa istiusmodi singularia; intellectus autem est circa vniuersalia, quae abstracta sunt a loco & ab existentia, & ita sunt in intellectu per suam speciem ut in singulare pre- ea, quoties libuerit, etiam absentibus singularibus intelligere possimus; cum tamen sensio praesens existensque tiam existentiamque suorum singularium requirat. Quod ait posse nos intelligere vniuersalia cum liber, interpretandum est de vniuersalibus, postquam a nobis semel percepta fuere, ut Themistius & Philoponus explicant. Nam quae nondum perceperimus, satis liquet non esse in nostra potestate, ea, cum volumus intelligere.

m *Pari modore.*] Eodem pacto se habere inquit scientias rerum sensibilium ad singulare, quae ad illa habent extensis sensus. Appellatae autem scientias sensibilium, ut Philoponus & Themistius interpretantur, artes mechanicas; quae cum singularium artis factorum confectione versentur, necessario talis earum operatio singulare sensibilia requirit, quemadmodum & sensuum functiones similia singulare, in quae ferantur, exigunt.

μῆδε διερέθω τοπύτων, ὅπλας ἀπλεῖσθαι τοῦ
ἀπομένει λεγάμην, ἀλλὰ τὸ μέρος, ἔπειτα αὐτοῖς πεπλόν
τὸν τοῦδε διώναδη σφραγίζειν. τοῦδὲ οὐ τὸν τοῦ
λαβανὸν ὄντα, γάρ τοι εἰδοποιεῖ. ἐπεὶ δὲ αἴσχυντο
αὐτῶν Διοφάνης διώναδη δὲ τοῦτο αἴσχυντο τὸ ἑταῖρον,
καὶ πᾶς ἑταῖρος. λεγόμενοι δὲ αἴσχυντο τὸν τοῦδε τὸν
ἀπομένειν εἰς κοινωνίαν ἐνόμισαν τὸ δὲ αἴσχυλον, αὐ-
τῷμεν ἐστιν, εἰσὶν τὸ αἴσχυλον γῇδι οὐ τὸ τετέχεσθαι τοῦ
εἴγοται πάσχει μὴ εἶναι ἔχειν τὸν πεπονθός δὲ ὄργι-
στατη, καὶ τούτοις φένειον.

K E Φ.
igitur cum est non simile, at passum euasit simile & est tale, quale est illud.

n Nunc id sit à nobis determinatum, cum sim-
plex non sit id, quod in potentia dicitur; sed aliud
quidem, ut puer, quem militare posse dicere licet,
aliud autem ut is, qui iam astate militarique ar-
te aptus euasit ad militandum; sensituum simili-
ter habere. Atque cum ipsis differentia
nomine careat, determinatum autem sit ipsa esse
diuersa, & quo pacto diuersa sunt, necesse est ipso
pacto ad alterari, tanquam propriis nominibus uti.
o Ipsum autem sensituum potentia tate est, quale
iam ipsum sensitum est ab eo, sicuti diximus. Partitur
igitur cum est non simile, at passum euasit simile & est tale, quale est illud.

CAP.

n Nunc id sit à nobis] Exponit quo instituto superiorum distinctionem potentiae attulerit; nempe ut planum euaderet quo pacto sensituum dicatur, secundum duplarem potentiam, vnam tremoram, alteram proximam, si uti puer est in potentia remota ad militandum, & ad tractanda arma: cum autem ad perfectam venerit etatem, erit in potentia proxima. Et verolicet non suppetant nobis vocabula ad has potentias distinguendas, sat est nosse esse illas inter se diuersas,

quem-

quemadmodum & ad alterationem passionemque tam propriam quam impropriam significandam eisdem utimur nominibus, tanquam propriis, cum tamen propria non sit.

O Ipsiū autem] Redit ad explicationem eius quæstionis, quam antea proposuerat, an passio sit à dissimili, vel potius à simili: a partaque sensu iudicando, quod supra dixerat; nimis patiens partim à simili pati, partim à dissimili, & contrario. Nam sensus antequam patiatur, sensibili dissimilis est: post passionem vero similis euadit: vtique ratione imaginis quam sensibile ipsi imprimitur; quæ cum sit similitudo obiecti, haud dubie sensum sensibili cognatum, similemque reddit, vt ī supra declaratu fuit.

Sensus partim à
dissimili, partim
à simili patitur.

ΚΕΦ. Ζ

Λεκτέον δὲ καθ' ἐγέρσιν αὐδον τὰς τῶν αἰ-
θητῶν πράξαν. λέγεται δὲ τὸ αἴθυτὸν τειχός
ἄν δύο μὲν καθ' αὐτὰ φαίνεται οὐδεπολεῖται. τὸ δὲ εἰς
κῆρυξιν συμβεβεκός. τοῦ δέ δύο, τὸ μὲν ιδίου εἰναι ἐγέρσιν αἰθυτόν
σεως. τὸ δὲ καὶ εἰναι πατερόν. λέγεται δὲ οὐδὲν αὐτὸν, διότι εὐδέ-
κείται εἰτέρα αἰθυτόν αὐτὸν οὐδὲν εἶναι. Εἰ τοιούτοις μὲν τούτοις
αἰθυτήκιον οἰνοφύλαις γένεσθαι, Εἰ διεγένεσθαι, τὸ
γενέσιον χρημάτων. Ή τοῦ αἰθυτού πλούτου τοῦ διαφορετοῦ.
αἰλού τοιούτου γενέσιον θεῖται τάπινον, καὶ τοὺς αἰθυτούς τοι
τὸ γένεσθαι, τοῦ δὲ ὄπιού πολύτοφθον, ἀλλὰ πάντα τοι εγένεσθαι
τοῦ πολύτοφθον, τοῦ δὲ πάντα τοι εγένεσθαι ποιεῖται λεγετεπει-
δον εἰς τοιούτον τοιούτον δέ, κίνησις, κίνησις, ἀεριθμός, σχημα-
τικός, μεγάλης θύμος τοιούτοις ποιεῖται εἰς τοιούτον δέ, ἀλλὰ
κρυψικός πάσιν; Εἰ γοῦν ἡ αἴθυτη κίνησις εἰναι ποιεῖται,
Εἰ δέ τοι εγένεσθαι κίνησις εἰναι ποιεῖται ταῦτα, τοῦ
συμβεβεκόν; δέ λέγεται τὸ αἴθυτον, εἰναι τὸ λαμπρόν, εἴτη
Διατάξεως φύσης κατὰ συμβεβεκόν, δέ ταῦτα αἰθυτά αἰθυτά,
ὅπερ τοι εἰναι συμβεβεκός τοι εἰναι αἴθυτα. δέ διότι
πάσι χρήσιμον τοιούτον πάντα ποιεῖται αἰθυτόν τοι εἰδίκειον καθετόν
αἰθυτηκόν, τοῦ δέ ιδίου καρδιών εἰναι αἰθυτόν, καὶ τορῷς οἱ ή
τοσιά πέφυκεν ἐγέρσιν αἰθυτήσεως.

tur sensibilia haec sunt. Per accidens autem sensibile dicitur: vi si album Diaris filius sit, per accidens enim hoc sentit, quia albo, quod sentit, id accidit. Quapropter & nihil ipse sensus ab huic semodi sensibilius patitur, ut talia sint. Eorum autem que persentur in illis sunt propriæ sensibilia, quæ propria sunt, & ad quæ substantia uniuscuiusque sensus est apta.

CAPVT VI.

Verum a vero de uno quoque sensu deinceps à sensibilibus cuiusque profici scientes dicamus opor-

ter. Atque prius ipsa sensibilis distingueda esse videntur. Sensibile itaque trifariam dicitur; sensibilium enim quadam per se, quedam per ac-

Text. 63. *Et illorum rufus alia sunt*

vniuersumque proprius sensus, alia communia cunctis. b *A: que proprium id sensibile dico, quod alio sensu sentiri non potest. eis circa quod error*

*alio enī levior non posset, & circa quod error
fit nequit, ut color respectu visus, & sonus audi-
tus, & sapor gustus.* c Tactus autem plures

differentias habet quidem, iudicat tamen de illis, ut ceterorum sensuum quisque de suo sensibili, &

non decipitur. Visus enim non errat esse colorem, aut auditus esse sonum, sed quid sit id, quod est

infectum colore, vel ubi, aut quid sit id, quod sonat, vel ubi. Hunc cemodi igitur sensibilia di-

cuntur uniuscuiusque propriasensus. e Communi vero sunt hac: motus, quies, numerus, figura et magnitudo: talia nomine nullum significantur.

& magnitudo ; ita namque nullius sunt propriæ sensus , sed omnibus communia sunt , etenim tactus motusquidam sensibili est atque visu . Per se igitur

missus quantum sensibilis est atque visu. Per se igitur dicitur: ut si album Diaris filius sit, per accidens enim propter & nihil ipse sensu ab huiuscemodi sensibilibus

unum illa sunt propriæ sensibilia, qua propria sunt, &

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

VT vero a de unoquoque.] Tractaturus de singulis sensibus eorumque objectis, quæ sunt sensibilitas ad ipsos pertinientia, agit prius de sensibili generatim accepto, quod trifaria in dicitur. Namque aliud est sensibile per se proprium, aliud sensibile per se commune, aliud sensibile per accidens. Ad maiorem tamen perspicuitatem hunc in modum diuidi; Sensibile aliud est per se, aliud per accidens. Deinde sensibile per se, aliud proprium, aliud commune

Sensibili est sumptu n generaliter triplex est.

b Proprietat.] Sensibile proprium definitid, quod vnotantur sensu ac sine errore percipitur, id est, quod à nullo externo sensu potest percipi, præterquam ab eo, cuius obiectum dicitur esse; idque sine sensu hallucinatione, quo pacto color dicitur obiectum visus, sapor gustus, sonus auditorius, odor olfactus, frigus aliæque id genus tactus qualitates, tactus.

c Tactus autem.] Ne quis forte ambigat num tactus habeat sensibile proprium, eo quod circa plures contrarietates, & rerum differentias versetur; nempe circa calidum & frigidum, siccum & humidum, durum & molle, aliasque eiusmodi: eam remouer ambiguitatem, aiens non tam dissimillem varietatem rerum, qua à tactu percipiuntur, ne aitremur omnes illas obtinere rationem proprii sensibilis respectu ipsius tactus, cum tactus eas dignoscatur, ut ceteri sensus propria sensibilia, neque in eis percipiendis aberret.

d. Visus enim] Ostendit quo pacto possit, aut non possit esse in sensibus deceptio circa proprium sensibile. Non fallitur, inquit, visus dum colorem percipit, neque auditus dum sonum, aut alij sensus dum propria obiecta apprehendunt; sed applicando sensibile proprium subiecto, cui non inest; ut si gustus percipiat cibum dulcem quasi amarum, propter biliosum humorem, quolingu infecta est.

e Communia vero.] Describit sensibile commune, docens esse id, quod non uno, sed multis Sensibili com-
muni percipi-munere.

Sensibile per accidens.

percipitur sensibus, ut motus visu, & tactu. Hæc vero quinque numerantur, scilicet, ut motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Sensibile autem per accidens id esse ait, quod non per se mouer sensum, sed ea tantum ratione sentiri dicitur, qua est coniunctum cum eo, quod per se cadit sub sensum. Sic Diaris filius sensibile per accidens dicitur, quia non secundum se, ut substantia quædam est, sed quatenus albus, sensum mouet.

A stinguitur, sensum præparat, ac disponit, sui ad ipsum transmittendo similitudinem.

Quod autem a debatur, cui liber potentia passiuæ respondere aliam actiua, si sermo sit de potentia actiua, quæ primo preparat ad agendum eam fatemur esse aliam distinctam à passiuæ, sicut intellectus agens distinctus est à paciente, & potentia actiua, quam habet obiectum sensibile ad imprimendam sui similitudinem in sensu, distet re ipsa à sensu. Verum si loquimur de potentia qua recipit speciem, & de illa quæ vna cum specie actum cognoscendi exercet, hanc negamus portere tanquam duas potentias inter se distinguiri.

Aliorum opinio est sensum esse potentiam tantummodo passiuam. Hi autem bipartita via incedunt, quidam putant sensum nihil praestans, sensum solum re aliud, quani recipere speciem à re obiecta sic esse potentian quæ sensu non à sensu, sed à resensibili efficiuntur.

C Alij arbitrantur sensuonem fieri ab anima, & specie sensui insculpta, ipsam vero potentiam nullum ad id concursum actiuum exhibere; sed tantummodo passiuum, more materia primæ, cuius est tantum recipere formas, & recipiendo pati. Priorem viam secutus est Egidius q. 1. de Egidius. cognitione angelorū. Niphus in libello de sensu agente, Venerus in summa de anima cap. 10. Venetus. Thienensis hoc loco com. 61. & Caietanus qui Thienensis. aduersariæ partis assertores pauperes nominat, Caser.

D Non datur sensus agens. Contra Iandunum scripsierunt etiam Thienensis, & Niphus de sensu agente. Hanc sententiam nullatenus probamus, quam reicit D. Thomas, part. qu. 79 artic. 3. & quest. 9. de spiritualibus creaturis art. 10 Capitulo 12. distinct. 3. quest. 2 artic. 3. ad argumenta Durandi contra 8. concl. Caietanus hoc in libro c. 11. Ferrariensis quest. 9. & communis Schola Philosophorū. Primum, quia aduersatur Aristotelii, quia nullibi eiusmodi sensus agetis meminit. Deinde quia secundū ipsam decem externi sensus numerandi essent, quinque passiuæ, totidem actiui; quod à recepta doctrina abhorret. Tum vero quia res absque necessitate multiplicata: potest enim unus, idemque sensus recipere species ab obiecto & eis vti: ac prout rei imagine consignatus est, actione sentiendi edere, eandemque in se nude spectato recipere.

E Agentem vero intellectum ideo à paciente Aristoteles distinxit, quia, ut ibi enucleatus Cur intell. agès exponemus, in tota ratione rerum aliud est id, à patiente distin quod ad agendum præparatur; aliud, quod primo præparat; intellectus vero agens præparat primo patientem ad agendum, imprimendo illi intelligibiles rerum imagines: quo eriam pacto obiectum sensibile, quod à sensu re ipsa di-

F Posterior inodus defendendi sensum esse tantum potentiam passiuam, patronum haber magnum Albertum in 2 part. summa de homine, in tractatu de sensibus animæ. Potestq; ex eo comprobari, quia sensus est vna, simplexque actio, quæ proinde oriens non potest à duobus agentibus inmediatis re ipsa distinctis, cuiusmodi sunt potentia & species. Cum igitur illa abs specie oritur (ideo enim species effingitur à natura ut per eam anima sentiat) reliquum est ut potentia non eliciat actum sentiendi, sed eum tantummodo recipiat.

Hæc tamen sententia, vt cumque à suis au- Refutantur. & toribus

Qoribus defendatur, nobis haudquam placet. Eam refellit Scotus in 3. distinct. 14. quest. quarta articulo 2. Capreolus quæstione prima artic 3 Ferrariensis lib. 2. contra Gentes cap. 57. & hoc libro quæstione 8. Caietanus prima part. quæst 74. artic. 2. Gregorius in primo distinct. 3. quæstione prima, Philoponus ad text. 221. & alii. Namque ex ea iuxta priorem modum explica-
ta, sequitur contra doctrinam Aristotelis nono Metaphys. cap. nono text. 6. visionem non esse actionem immanentem; cum actio immanens recipi debeat in eo, à quo oritur, & tamen eorum iudicio sensio à solo obiecto efficiatur. Se-
quitur etiam functiones sensuum non esse vita-
les, siquidem omnis vitalis actio ab interno principio dimanat. Adde quod se recipimus speciem retin oculo, ne tam rem videmus: quod fieri non posset, si receptio speciei effet vi-
sio. Postremo quod hæc sententia palam Ari-
stoteli aduersetur ex eo constat, quia hoc in li-
bro capit 4. text. 36. docuit animam esse causam effectricem alterationis eius, qua secundum functiones sensuum sit; quod etiam repetit in lib. de memoria, & reminiscencia. Et in libro de sensu & sensibili coaguit Demoeritum asser-
tem visionem esse operationem obiecti, quia tunc etiam speculum videret, cum in eo obie-
ctum per speciem ab eo productam elueat. Accedit auctoritas D. Augustini lib. 1. de Tri-
nitate. cap. 2. vbi docet ad operationem non suffi-
ficiere imaginem rei impressam. Argumenta autem quæ in aduersam partem adduximus fa-
cile explicabit qui ad primum dixerit eum, qui rei imaginem recipit, percipere rem in habitu, non actu; sensionem vero esse actualem rei co-
gnitionem. Aristotelis mens est; actiu sensus externi, id est, obiectum, quod specie mittit in sensum esse extra. Et esse eundem actum sensu & sensibilis, id est, tam obiectum quam sensum concurreat ad eundem actum, quia ad actum sentiendi, quem potentia sensitiva exerceat, concurrit etiam obiectum interuentu spe-
ciei, quam in eodem sensu produxit.

Afferetiam modus tuendi sensum esse dun-
taxat potentiam passiuam, à veritate aberrat. Etenim si sensus tantummodo passiu concur-
terent ad actum sentiendi, cum nobilior sit agere, quam pati, vt docet D. Augustinus lib. 12 super Genesim ad lit. capit. 16. & Aristoteles lib. 3. huius operis cap. 5. text. 19. sequeretur anima vegetativis facultates, quæ o-
mnium confessione agunt, sensitivis nobilio-
res esse, quod admittendum non est: siquidem vt anima sensitiva vegetativem, ita illius fa-
cultates huic potentias dignitate vincunt. De-
inde, quia si sensus nullum ex se actum eliciunt, frustra dantur à natura. Nam ad sensionem re-
cipiēdam sat erit organum, id est, materia sub-
iecta formæ, sub certa figura, & reliquo con-
gruentem dispositionum apparatu. Tertio,

A quia sequeretur omnia hæc enuntiata, Aspectus videt, auditus audit, olfactus odoratur, aliaque similia, falsa esse, quæ tamen communis philo-
sophantium schola pro veris usurpat. Consecu-
tio probatur, quia harum propositionum sensus est, aspectum elicere actum vidēdi, auditum eli-
cere actum audiendi; parique modo res habet in ceteris eiusmodi in quibus actus vitales enuntiantur. Atque hæc argumenta valent etiam ad impugnandum priorem illum modum, cuius aate meminimus, quatenus ambo in eo conueniunt, quod uterque actionem sensib. ad-
mit. Iisdem etiam confutata manet opinio quorundam, quos refut Theophilus hoc loco ad textum 52. aientium sensiones non ab ani-
ma, nec à potentia, nec ab externo obiecto fieri; sed vialicuius substantiæ separatae. In quo er-
ore fuit Averroes hoc in lib. comment. 58. lege Albertum Magnum tract. 3. cap. 6. Contrariæ vero opinionis ratio momentum non habet. Dicendum est unam actionem posse oriri à duobus, quorum unumquodque est concausa seu causa partialis, quemadmodum idem pondus potest vehi à duobus hominibus. Species autem & potentia in functione sensus adminis-
tranda, sunt duas causæ partiales.

ARTICVLVS II. QVÆSTIONIS conclusio.

D **E**X superiorum sententiarum confutatione *Consule Arist.*
c.s. huius l. A-
posita quæstionis conclusio esse debet. Di-
uer. lib. 7. Phy-
cendum potentiam sensitivam tripliciter spe-
fic. comment. 1.
Etari posse; videlicet, vt recipit speciem ab obie-
cto, vt ea informata actum sentiendi profert, vt
eiusmodi actum in se recipit. Si igitur primo,
vel tertio modo consideretur, haud dubie po-
tentia passiuæ est; cum sic non operetur, sed pa-
tiatur: si secundo modo, est potentia actiuæ;
quia sic non patitur, sed operatur. Pro quare
lege D. Nemesium cap. 6. de natura hominis.
Atque ex dictis etiam liquet non esse proban-
dam sententiam interpretum Græcorum, qui
vt constat ex Philopono, & Simplicio, aiunt,
dicendum non esse potentiam sensitivam pa-
ti, sed eius organum. Latinis potius, assentimur, *Species, & sen-*
qui passionem non organo tantum, sed poten-
tia recipiuntur
sensu tripliciter spectatur.

E *Potentia sensi-*
tia recipiuntur
in potentia.

F *Species, & sen-*
qui passionem non organo tantum, sed poten-
tia recipiuntur
in potentia.

Erit tamen, qui adhuc probare contendat *Quæ argumen-*
nulla ratione sensum potentiam actiuam dici *tæ probent.*

sensum non esse possit. Primum, quia Aristoteles proximo capitulo facilius absolute assertur sensum esse potentiam passiuam; quod minime pronuntiasset, si sensus aliqua consideratione esset activa potentia, præsertim cum nulla maior esset ratio, cur passiuam, quam actua potentia dici deberet. Secundo, quia potentia actua, ut ab Aristotele libro 5. Metaph. capit. 12. textu. 17. definitur, est principium transmutandi aliud; at sensus quantumlibet actionem sentiendi ab se promat, non transmutat per eam aliud quidquam. Tertio, quia Aristoteles sect. 31. probl. quæst. 12. & 13. vindicatur omnem agendi vim sensibus denegare. Cum enim quæsisset cur cum dextra pars sit fortior, quam sinistra: tamen æque videamus sinistro, ac dextero oculo. Respondet primo, quia pars dextera sit fortior exercitatione: at utrumque oculum æque exercemus. Secundo quia potentia sensitiva ab obiecto immutatur: obiectum vero æque agit in sinistrum, & in dextrum oculum. Quarto, quia sensus non magis est actius, quam intellectus, quem patiemur vocant: Quod vero hic nullo modo activa potentia sit, ex eo videtur, quia ipsum intelligere vocat Aristoteles pati lib. 3. huius operis, cap. 4. text. 2.

*Lege D. Th. de
veri. qu 16. art.
1 ad 13.
Soluuntur.*

Ad primum horum dicendum id est Aristoteli sensum potentiam passiuam potius, quam actiuam nuncupasti; quia loco citato conferbat potentias cum obiectis, à quibus speciem fortiuntur; & quia quædam potentiae agunt in sua obiecta, vt altrices in alimentum; alia ab iis patiuntur eorum in se imagines recipiendo, ut sensus; idcirco hos, potentias passiuas absolute vocavit: præsertim ut veterum Philosophorum dogmata reiiceret, qui sensus non ab obiectis pati, sed in ea portius agere docuerant.

Ad secundum, illam potentia definitionem non in omnem potentiam conuenire, sed in solidam Physicam, cuius actio in alienam materiam transit. Ad tertium dicendum Aristotelem eo loco tantum docere potentias sensitivas immutari ab obiectis, non autem negare eas operari simul, concurrendo cum speciebus. Ad quartum concedendum est id, quod primo asserit, negandum vero intellectum patibilem esse potentiam pure passiuam; & ad huius rei confirmationem respondendum, propterea Aristotelem dixisse intelligere esse quoddam pati; quia intellectus dum actum intelligendi ab se elicuum recipit, recipiendo patitur. Vel protulisse id in sensu causali; quasi diceret intellectum effici ex eo quod intellectus prius patitur recipiendo speciem, qua informatus prodit in actum intelligendi, ac rerum notias efformat. Ita vero quod hoc loco de sensu diximus, de intellectu quoque patiente assertum esse volumus, quod ad rationem actiuæ, & passiuæ potentiarum attinet; utrobique enim eadem ratio est. Tametsi lib. 3. sepositus nobis locus sit ad eos refellentur,

A dos, qui intellectui patienti omnem profusa actionem denegarunt.

QVÆSTIO II.

VTRVM SPECIES ALIQUÆ
sensibus ad operationes obeundas
imprimantur.

ARTICVLVS I.

QVI SPECIES NEGARINT ET.
quibus adducti argumentis.

Sæpe in superioribus controversiis, & in explanando Aristotelis contextu incidit mentione specierum, postulatiam hic locus, ut utrum haec necessario ponendæ sint, disquiramus. Ac Lege contraria nunc quidem de istantum, quæ ad sensus pertinenter disputabimus, acturi de iis, quæ intellectus sunt in libro 3. etius propria sunt in tertio libro. Negantem hunc sensu & sens. iusque questionis partem secuti fuere, non modo Species tollunt qui animam ex elementis concretam esse fabulatisunt, ut ex eorum, quæ ipsi inserviant, coagulatione omnia intelligerent: sed etiam Porphyrius, Plotinus, Galenus, Durand. in libro de sensu, Plotinus Enn. 4 lib. 5. Galenus lib. 7 de decretis Hippocr. cap. 6. Et ex Peripateticis Durandus in 2 distinct 3. quæst. 6. idemque, quod ad sensus externos attinet, tetur Ochamus in 2. quæstionē 17. & 18. Gabriel Ocham. quæst. 2. Gregorius in primo distinct 3. quæst. 1. & in 2. distinct 7. quæst. 3. qui ut sensus in obiecta sua ferantur, sat esse putant, si intra distantiam constituta sint. Priuatim vero quod non requirantur species visuæ ad actionem videndi, scribit Thomas Garbius defendisse se Bononiae in celeberrimo doctorum confessu, ut videtur est in eius summa lib. 1. tractat s. quæst. 63. Nicitur autem Durandus eo Argumenta porissimum arguento, quia cum species ab his autoribus earum assertoriibus ponantur ut rationes cognoscendi, oportebit eas obiective esse in sensu, ab eo que cognosci; alioquin id, quod incognitum est, in alterius notitiam duceret. Cum ergo liquido constet non sentiri à nobis eiusmodi species, pro suis fictiæ existimandæ erunt. Corroboraturque huiusc rationis vis ex eo, quia ut prius à nobis cernitur imago externa, in qua Cæsarem, verbi gratia, aspicimus; ita oporteret imaginem ipsam coloris videri, si per eam colorem sentiremus.

Secundo, Species ab iis, qui eas ponunt, queruntur ob similitudinem cum obiecto: sed inter obiectum, & species non potest esse similitudo: ergo frustra queruntur. Probatur minor, quia quæ differunt natura, dissimilia sunt: at quod species, & obiectum natura differant, patet; quia albedo, & nigredo contraria sunt: earum vero species minime; cum in eodemmet oculo simul recipientur iuxta oppositam sententiam. At enim ex alia parte, 2. Argum. quod

quod oporteat species albedinis, & nigredinis A cœtrarias esse, probatur; quia contrariatum causarum contrarii effectus esse debent. Si ergo species dantur, sunt simul contrariae, & non sunt contrariae, quod repugnat.

Tertio. Si ex species darentur, vel essent diuidæ, vel individuæ, & sectionis expertes; at qui neutrum horum dici potest. Non igitur tales species dantur. Prior pars minoris suadetur. Primum quia P[ro]spectui sumunt in qualibet puncto medii pyramidem terminari, totamque rem videri; quod fieri non posset, nisi species in puncto essent. Item, quia si species essent extensæ, educerentur de potentate materiae ad cuius ingenium sece accommodarent. Quod tamen non videtur admittendum, cum eiusmodi educatione requirat præviā alterationem, vel saltem fiat per successivam transmutationem; species vero saltem visiles, trahiunt medium instanti. Accedit auctoritas D. Augustini lib. 2 super Genesim ad lit. cap. 16. vbi species sensuum spirituales vocat. Posterior pars ostenditur, quia id, quod subiecto extenso inhæret, extensem est; hac enim ratione probauit Aristoteles cap. 12. libri 5. text. 122. sensum esse potentiam corporalem, quia in organo, quod magnitudine præditum est recipitur: si ergo darentur species sensitivæ extensis iniustæ, utique extensem, ac diuiduæ forent.

Quarto. Species sensuales multo sunt nobiliores, quam obiecta, è quibus transmitti dicuntur. Non ergo ab eis gigni possunt: alioquin effectus propriam causam dignitate vincere. Ex quo sequitur eas nullam habere causam in natura rerum; atque adeo commentariis esse. Assumptum probatur, quia ex species, si dantur media sunt inter materialia, & spiritualia accidentia, ut pote defecatio[n]is naturæ, quam illa, crassio[n]is, quam hæc. Deinde, quia ponuntur ut instrumenta vitalium functionum, quæ operationibus rerum non viventium excellentiores sunt.

ARTICVLVS II.

CONSTITUTVR PARS AFFIRMATIVA questionis, diluuntur aduersariæ partis argumenta.

*ies necessaria
admittenda
argum.* V Erum qui species dari negant, à veritate & à peripatetico dogmate longe recesserunt. Quod his cerationibus planum sit. Facultas sentiendi ex se est indeterminata ad hoc illud vice singulare percipiendum. Igitur ut huius potius, quam illius sensu[m] edat, necessum est ut ab aliquo determinetur; sed non est aliud, à quo determinari queat, præterquam ab obiecto per sui similitudinē sensu[m] impressam;

datur ergo obiecti similitudo, siue species in sensu. Assumptio[ne] probatur, quia si aliud quid datur, à quo determinari posset, id maxime esset obiectum ipsum, quod nullius speciei inter se- tu concueret. Hoc autem non posse esse, demonstratur. Nam vel obiectum concurret effectiue, vel non: si effectiue, cum saepe à facultate cognoscente distet, & nihil agat primo in remotum, utique deberet prius agere in intermedium, tum vero impotentiam: atqui dempta species nihil est, per quod ad eum modum agere poslit. & quo potentiam ad operandum suscitet, non potest ergo, sublata specie, concurrere effectiue. Quod si non effectiue concurret, sed dum taxat formaliter extrinseco, atq[ue] actum potentia terminando, sequeretur aspectum neque tenebris, neque longa spatiis intercedente impedimentum iri; quod est contra experientiam. Consecutio probatur, quia ideo in tenebris res non videntur, quia colores egent luce, ut si speciem mittant. Idem idcirco res in magna distantia non intueniuntur, quia species ab eis trahitæ in medio languent, & evanescunt.

Secundo. Nonnulli per inspicilla concava acutius vident, non nisi quia tunc in centro plus vniuntur species redditurque efficiaciores in representando, quemadmodum & radii solares in cauitate vitri magis coeunt. Non est igitur negandu[m] dari eiusmodi species. Tertio Oculi non videt se ipsum; videbit tamen, si ei obiectum speculum: id vero non nisi, quia ab oculo producitur imago ipsius in speculum, qua inde ad oculum reflectitur, ea que informata potentia videntia et[em] elicit. Datur igitur talis species. Quarto Idem in interno sensu ostenditur. Nam cum hominem, quem antea non vidiimus, primo contuemur, paulo post clausis oculis, eiusdem notitiam interius efformamus, non ob aliam rationem, nisi quia eius imaginem aspectu hausimus, haustamq[ue] in interno sensu retinemus. Pater ergo dari eiusmodi species. Quod item constat ex memoria sensitiva non hominum tantu[m], sed etiâ brutorum, quandoquidem recordatio non nisi ministerio specierū fit.

Postremo quod in Aristotelis doctrina predictæ species necessario constituendæ sunt probatur. Nam hoc in libro cap. 12 text. 121 & 124. docet sensum esse id, quod sensibiles absq[ue] materia formas, id est, imagines suscipere potest. Vbi species vocat formas, absq[ue] materia; quia species caudoris, verbi gratia, nō est ipse candor materialiter, sed id, quod candore representatur. Et in libro de memoria cap. 1. cum quæsi sit quæ ratione nos rei absentis recordari contingat, responderet id fieri ob simulachra rerum in interno sensu afferuata. Itaque & externis & internis sensibus attribuit Arist. species. Eiusdem sent. est D. Anselmus in Monologio c. 30. D. Damascenus lib. 2 fidei orth. c. 20. D. Augustinus lib. 10. D. Damascenus confess. cap. 10. & cap. 15. & lib. 12. Super Gene- sim

2.

3.

4.

D. Ansel.
D. Damasc.
D. August.

D Thomas.
Aenfis.
Albertus.
D. Bonavent.
Scotus.
Argent.
Richardus.
Capreol.
Marsilius.
Heraeus.
Ægydius.

Argumenta
diluuntur.
Solutio 1.

fm.c.10. & lib.ii.de Trinit.c.2 aliisque in locis, quos citat Capreolus in 2.dist.3.qu.2.art.1. Deinde idem tñetur maior, ac melior philosophantum pars. D. Thomas 1.part q.55.art.1 & 3 contra gentes c.49. aliisque in locis. Alensis 2. part. suæ summæ à quaest.2. vsq; ad 26. M Albertus 2. part. summæ de homine tract 4.qu.14. & de quatuor coœvis qu.5. D. Bonauentura in 2.dist 3.art.4.q.1. Scotus quaest.10. & 11. Argentinas quaest.2.art.4. Richardus quaest 5. Capreolus loco citato Marsilius in 1.qu.7. Heraeus quodlibetos. quaest.6. Ægydius quodlibet primo quaest.1. Ac quod etiam Plato posuerit species visuales, quæ vna cum radiis, ex oculo ad obiectum emicantibus, vt fingit, videndi actum perficiant; constater Timæo, & ex iis, quæ ibidem Chalcidius annotavit.

Neque aduersariorum argumenta negocium faciunt. Ad primum enim respondendum est, licet species dentur à natura, vt potentia iis confignata rerum notiones effingant, non debere proinde species ipsas potentias obiici, aut perse cognoscic cum non sint signa instrumentalia sed formalia. Nec oportet id, per quod res, vt per suum formale signum, innoteſcit secundum se apprehendi; quamuis id concedendum sit in iis, quæ nos tanquam signa instrumentalia aliterius rei uotitiae ducūt, vt alibi diximus. Argumenti etiam corroboratio vim non habet: Statua enim Cæſaris instrumentale signum est, non formale. Capreolus loco citato responderet non oportere cognosci à nobis id, quo, sed in quo aliquid percipimus; nos vero non in specie, sed species obiectas cognoscere. Quæ est solutio D. Thomæ quodlib.10.art.1.quaest.;

Ad secundum concessa maiori neganda est minor, & ad eius probationem dicendum duplē esse similitudinem: unam in essendo, alteram in representando. Primam non inueniri inter res diuersæ speciei; inueniri tandem secundam, vt patet in anima hominis, quæ cum nec specie, nec genere cum Deo contentiat, estramen Deo similis: atque hunc posteriorem similitudinē modum fortuntur species comparatione suorum obiectorum. Ad id vero, quod in aduersam partem obiiciebatur, nimis oportere species albedinis, & nigredinis esse contrarias, dicendum contrarium causatum, si collatione effectorum vnuocæ sint, contrarios esse effectus: at obiecta non ita se habent, cum sint causa & quiuocæ respectu imaginum, quas abs se mittunt.

Ad tertium, respondemus species esse quidem indiuisibilis in representando, diuisibilis autem in essendo, quod solum ostendit posterior pars argumenti, eti oppositum asseruerit Venetus, & Alfonsus Toletanus. Igitur ad posteriorem partem respondemus, Perspectivorum doctrinam esse, visionem fieri per pyramidem radiosam, hoc est perspeciem

A viſilem modo pyramidis producētā, cuius basis sit in superficie rei viſe, vertex in centro ocu- ligēdum fli: & hoc centrum dari in qualibet parte mediis, viſitem mè quæ res cernitur. Verum ex hac pyramidis, & Pyramidi centri similitudine, quæ traditur a perspectiuis duci. ad rem explicandam, colligi non debet, quemadmodum centrum oculi, & vertex pyramidis, siue ultimum punctum in fastigio pyramidis constitutum, est quid indiuisibile, ita specimen, per quam res videtur, recipi in puncto, atque indiuisibile esse: nec enim similitudo in omnibus conuenire debet. Immo si in ea facienda vis est, inferri ex eadem potest speciem non esse indiuisibilem, saltem ex parte basi, cum constet hanc extensam, ac diuiduam esse. Appellantur autem à D. Augustino species sensuum spiritales eo modo, quo ab Aristotele vocantur formæ sine materia, quodiam supra expousimus. Ad illud de eductione è potestate materiæ, qua de re ex professo in Physicis disseruimus, respondendum est, vt formæ accidentiarum educantur de materiæ potestate, non requirere præuiam alterationem, aut transmutationem successiū, sed sat esse dari in subiecto naturalem potentiam ad illas recipiendas, easdemque pendere quoad suam effectiōnem, & conseruationem ab eodem subiecto, seu tempore, seu momento producantur. Quæ duæ De potentia & specie teria & specie ducuntur. Materiæ, in qua recipiuntur. Aduerte tamen Contra Sogenam rationem, quæ probat species sensuum esse diuisibiles, non esse quod exeat è potentia materiæ. Nam animæ brutorum animalium perfectorum exeunt è materiæ potētia, & tamen vt est grauium auctorum sententia indiuisibiles sunt, atque inextensa. Legitima ergo ratio est, quia inhæstiu recipiuntur in subiecto extenso: quod vero ita recipiuntur, ad natūram recipientis esse accommodar; manetque extensum & diuiduum, si illud tales sit.

Ad quartum, negandum est species sensibiles nobilioris naturæ esse, quam accidentia, quæ ipsæ repræsentant, & à quibus effunduntur. Re enim vera perfectius quid est color, quam eius imago, ob idque esse imaginum intentionale, id est, diminutum, & imperfictum nuncupatur. Nec species absolute dicenda sunt formæ mediae inter materialia, & spiritualia accidentia, quasi inter illa medium digeruntur locum obtineant, sed quia aliquantulum è materia emergunt, cum non cadant sub sensum, vt ea quorum similitudines sunt: & tamen ad spiritalem naturam non pertingunt. Nec propterea quod vitalium functionum instrumenta sunt, ad altiorem naturæ gradum prouehuntur, præsertim cum ad eiusmodi functiones non concurrent nisi tanquam formæ vicariae obiectorum, quorum locum subeunt, vt paulo post dicemus. Hoc tamen non

Solutio 2.
Similitudo du-
plex: in essendo
altera, altera in
representando.

Solut. 3.

non obstat quo min' species intelligibiles materialium accidentium excellentia naturæ iis accidentibus longe præstent, cum simpliciter spiritales sint.

ARTICVLVS III.
DVRIA QVÆDAM
explicantur.

DVo in hac quæstione pertinenda super-

funt. Alterum est, quonam modo species cum potentia ad actionem concurrent. Alterum, num species exteris sensibus impressæ, presente duntaxat obiecto, in iis conseruentur. Quod ad primum attinet; sunt qui putent species concurrere tantu in genere materialis cause determinando videlicet potentiam, quæ indiscriminatim se habet ad percipiendum quodlibet particulare sub subiecto suo cōprehensu, ut paulo supra diximus. Quod enim non concurrent cum potentia vti causæ partiales actiuae ad eundem effectum ex eo probat, quia actio vitalis à solo principio vitæ, quale species non est, proficiisci potest: Deinde, quia quelibet duæ causæ partiales actiuae ita comparatae sunt, vt una sine altera queat effectum edere, saltè imperfectum; vt duoluminosa, quorum unum quodq; producit lumen, et si minus intensum quam ambo simul: at nec species sine potentia, nec potentia sine specie valet per se operari. Verum licet hæc sententia suam probabilitatem habeat; multo verisimilior tamē est contraria, quæ statuit speciem concurrere etiam actiue cum potentia ad eius actionem. Hanc sequitur Scotus in primo distinc. 3. q. 7. & in quodliber. q. 15. Thomas prima part. quæst. 5. art. 1. & libro primo contra gent. cap. 51. 52. 53. & quodlib 7. artic 1. Magnus Albertus 2. part. summa de homine in tractatu de sensibus animæ. Capreolus in 1. distinc. 35. quæst. 1. art. 1 & alii: probatur que ex eo, quia anima constituitur per speciem in actu primo ad intelligendum, sicut i ignis per calorem ad calefaciendum: nulla vero ratio est, cur potius calor cum igni, quam species cum anima actiue concurrat.

Secundo, quia omnis forma agentis, cui per se assimilatur effectus, concurreret actiue ut principium talis effectus, siue sit forma substantialis, siue accidentaria, ut verbi gratia, forma equina est principium effectuum formæ equi geniti, quia huius forma est similis formæ illius. Species autem, que per actionem cognoscendi producitur, producive potest, est similis illi speciei, à qua actio cognoscendi oritur. Tertio idem confirmatur, quia ut docet Diuus Augustinus nono libro de Trinitate capite duodecimo cognitio rei efficitur à cognoscente, & cognito: cognitū vero cum non per se sed sui speciei, & similitudinē in potentia insit; con-

A sequens est, vt similitudo vicem illius habens, tanquam semen generantis, cognitionem quasi prolem gignat: atque adeo fateadum est speciem actiue concurrere. Quod si petas an tota Potentia & spe-
cias duas partias. quemadmodum tota virtus ignis est calor. Re-
spondemus non ita se rem habere, sed potentiam vendicare suam peculiarem virtutem ad agendum, simili terque speciem vendicare suam, ita ut ambae tanquam duas partiales cause diuer-

sæ tamen rationis, seu tanquam duas partes vi-
nius integri agentis immediati vires suas con-
ferant, iungantque ad actionem cognoscendam. Nam quod species suam habeat actiuitatem, probatum est. Quod vero illa non sit tota actiuitas potentiae ex eo ostenditur, quia sepe ac-
cidit, ut potentia ex eadem specie eliciat inten-
siorem notitiam; quia nimis profert ex se maiorem conatum; quod non esset, nisi ipsa haberet propriam actiuitatem distinctam ab a-
ctiuitate potentiae.

C Adverte autem speciem concurrere non solum actiue ad operationem, vti diximus: sed etiam formaliter, quatenus concurrit ad specificationem actus, determinando potentiam ad hanc potius, quam ad illam operationis speciem. Item quatenus præstat unionem obiecti cum potentia in esse cognoscibili; quæ unio est proprii effectus causæ formalis. Et vero, quia prius est potentiam uniri intentionaliter cum recognira, quam tendere in obiectum: prius se habet species ut principium formale, quam ut principium efficiens. Atq; hoc, quod de causalitate formalis, & actiua speciei asserimus, conuenit tam in speciem sensibilem, quam intelligibilem: immo & in ea, quæ obtinent modum speciei intelligibilis respectu potentiae intelle-
ctiæ, ut essentia diuina respectu intellectus creati, & substantia Angeli cōparatione intellectus ipsius Angeli, cum hic se per suammet essentia E intelligit. Quod si obiecticas nullam substantiam creatam posse esse immediatum principium o-
perandi; atque adeo non posse substantiam angelicam per se concurrere actiue ad actionem intelligendi. Occurrentem erit nullam sub-
stantiam creatam posse esse principium prox-
imum elicitiuum actus per modum potentiae &
virtutis; posset tamen per modum obiecti, quādo illa simul est obiectum actuale, maxime cū in eo euentu non integra, sed partialis tantum F causa actionis sit.

Igitur ad primum contrariae opinionis ar-
gumentum dic, licet cognitio ab specie pro-
ficiatur; oritur nihilominus ab anima, ut à vite
fonte præcipuaque vitalium functionum cau-
sa, cuius instrumenta sunt potentia, & species.
Quod si argumentum hoc vim haberet, pati-
modo probaret, cum intellectus, aut voluntas
per habitus virtutum sibi inharentes operan-
tur, talem operationem non esse vitalem; vel

Quomodo sub-
stantia possit esse
immediatum
agendi princi-
pium.

Ex dualitate causarum partialium non semper qualibet se sola effectum producere valet. eos habitus neutriga posse actiue concurrere: quod a communi philosophorum, Theologorumque sententia abhorret. Ad secundum dicimus, non quoties duas partialias causas ad aliquem effectum confluant, quamlibet eorum posse per se effectum edere videlicet cum ita con-

libet se sola effe-
ctum producere
valet.

mus, non quoties duæ pariales causæ ad ali-
quem effectum confluent, quamlibet eam
posse per se effectum edere videlicet cū ita con-
currunt, vi secunda non detur à natura ad fa-
cilius operandum, sed ad simpliciter operan-
dum, quo pacto se habet species respectu po-
tentiar, nec enim potentia valet absque specie
vlo modo operari

*Maneant ne
species insensib.
externis annolo
objeto.*

Quod ad diuinum secundum spectat, videlicet num rerum imagines, que externis sensibus imprimitur a praesentia obiectorum ita dependent, ut iis amotis illico evanescant. Negatiuam partem secuti sunt nonnulli Aristotelis interpres in libro de sensu & sensibili, & in libro de insomniis concedentes, amoto sensibili, dari adhuc perbreues quasdam sensiones elicitas

Pars affirmans ex speciebus nondū extinctis. Potest vero hæc quibus probetur sententia ita comprobari. Huiusmodi species

habent suam intensionem, & incrementi gradus, secundū quos successine augeri, immixtūque possunt. Igitur si obiectū subito amouetur, adhuc secundum aliquam partem suę intensionis in sensiteris manebunt, poteruntque sensus iis ad continuandā sensionem vi. Antecedens ostēditur, quia ideo obiectum quanto visu magis appropinquit (lexata tamen conuenienti distantia) tanto distinctius videatur, quia species magis dearticulatur, & perfectius auctuat potentiam secundum novos sui gradus. Iecirco etiā ex eodem loco sonus, & odor, si acrior sit, percipitur, non vero si tenuis; quia ille efficaciorē, & intensiore speciem iacit.

Secundo, Albedo, & odor inhibita causa effe-
trici & conseruante nikelominus in subiecto
perseuerant; ergo & species potentiss obsignatae
saltem aliquato tempore seruari in ijs poterunt,
licet obiecta, à quibus producta fuerint, pre-
fentia non sint, cum utroque parratio esse vi-
deatur. Tertio Accedit experientia, quā affert
D. Augustinus libro decimo de Trinitate cap.
20. hinc verbis. Cum diu solem attenderimus,
& deinde oculos clauserimus, quasi versantur
in conspectu quidam colores lucidi, quos intelli-
gendum est reliquias esse illius formæ, quæ fa-
cta erat in sensu, dum corpus lucidum videretur.
Additq; infra eiusmodi formam esse visionem.
Itaque putat D. Augustinus, ablato corpore lu-
minoso, remanere illius speciem in sensu. His
cōsentanea scripsit Aristoteles libro de insom-
niis cap. 2. sensilia. inquit, ipsa in nobis, per si-
gula sensoria, sensuonem efficiunt: & affectio,
quam ea inuehunt, non modo in sensoriis in-
est, cum sensus agunt, sed etiam cum ab opere
descellere. Et patulo inferius, si sensum de sole in
opacum conuertamus, comitur cū affectio:
euenit enim, ut nihil cernat, propterea quod
comotio, quæ à lumine profecta est, oculos

A adhuc possideat. Item si quid album, aut viride
diutius aspicerimus, ad quodcunq; aspectum
nostrum deferamus, concolor illi videtur. Hec Aristoteles, Averroes quoq; in suo tractatu de somno & vigilia, ait nos in somniis sentire per quinque sensus sensibilia externa, licet absentia; idq; accidere redeuntibus ab internis sensibus ad externos absentium rerum imaginibus. Sicut enim, inquit, in vigilia sensibilia externa mouent sensus externos, & hi sensum communem, is imaginatum; sic inter somniandum conuerso ordine, imaginatio mouet sensum communem, hic sensus externos. Igitur sensus externi possunt elicere operationes circa sensibilia absentia.

Billa abseruit.

Venit licet haec opinio admodum probabilis sit, maxime ob Aristotelis & D. Augustini auctoritatem contraria tamen quae afferit sensum exterorum species non nisi praesentibus sensibilibus, etiam breuissimo tempore cōseruari, & communior, & verisimilior videtur.

C Namque experientia illa, qua potissimum aduersarij nituntur, admodum fallax est. Accidit enim non raro, etiam extra morbum, & somnia (quod D. Augustinus libro vndeclimo de Trinitate c. 4. animaduertit) ut quæ quis in interno sensu effingit, ea intellectus extero percepitur arbitretur. Siquidem evenit facta à vehemens sensibili aliqua in fonsu lassione, ut, exempli gratia, facultas videndi ad alia obiecta percipienda minus parata sit, atq; adeo ut decipiatur phantasia iudicans adbuc sensui obseruari id ē sensibile, quod antea. Certe si vehemens sensibile externum tanta efficacitate speciē in sensu imprimetur, ut illam etiam absentia conserueret: vtique autem semper, aut maiori ex parte ita accideret. Quod tamen repugnat experientiæ. Vnde Aristoteles hoc in libro capite quinto tex. 51. & 59. discriben statuit inter sensum, & intellectum, quod ille obiecti praesentiam exigat;

E hic vero non item.

Argumenta in contrariam partem adducta hanc habent explicationem. Ad primum concessio antecedente, neganda est consequentio: talis enim est harum specierum natura, & conditio, ut quantumlibet in subiecto intensitate fuerint, subito amittantur, nec sine perpetuasi suæ effectricis causa influxu permanere queant: et si id in plerisque aliis effectis fecus. accidat. Quoctiam paret, quid ad secundum argumentum respondendum sit. Ad tertium dicimus amotoluminoso, non dari iam eius aspectum, sed accidere deceptionem modo ante explicatio. Idque veluisse auctores in argu-
mento adductos, videlicet ablati sensibili dari sensiones non re ipsa, sed apparenter, seu secundum fallacem aestimationem. Atque huius dubij enodatio planior evaderi iis, quæ proxima questione pertractanda

quæstione pertractanda
sunt.

QVA

QVÆSTIO III.

VTRVM PER DIVINAM POTEN-
tiam aliqua notitia abstractiuam in
externis sensibus dari
queat.

ARTICVLVS I.

QVID IN RE PROPOSITA' SEN-
tiendum videatur.

uid notitia in
itius:

IN hac questione prænotandum imprimis est discrimen inter notitiam intuitiua & abstractiuam. Notitia intuitiua, quæ etiam visionis dici consuevit, ut Scotus in 1. distiuct. 2. part. 2. q. 1. & quodlib. 6. art. primō, Ferratiēlis libro 2. contra gent. cap. 96. Durandus in prologo qu. 3. aliique auctores definiunt, est notitia rei præsentis, ut piæ sensus est, id est, cognitio, qua ita rē attingimus, ut per eam cernatur præsentia obiecti in se, & ex vi ipsius cognitionis, non vero quia aliunde comprobatur. Eiusmodi est notitia, qua quis vider candorem in pariete, & qua sonum audit, & ea, qua beati diuinam naturam intuentur, quā D. Paulus Epistol. 1. ad Corinth. cap. 13 appellat facie ad faciem. Immo & ex hoc loco Apostoli credit Scotus quodlib. 6. art. 1. & Gregorius in primo dist. 3. quæ. 3 art. 1. defumptam fuisse appellationē notitiæ intuitiū cuius aut nulla, aut prop̄ nulla extat mētio apud veteres Philosophos Aduertit autem D. Anselmus, Hugo, Magister, D. Thomas, Gregorius, Paludanus, Caietanus, Durandus, & alii communi consensu cognitionem intuitiua oportere esse immediatam, ita videlicet ut res non percipiatur in alio cognito, sicuti cognoscitur Cæsario sua statua. Etenim per cognitionē intuitiua conspicitur res in se, quod esse non potest cum res videretur in alio prius viso. Notitia abstractiuam, quæ etiam simplicis intelligentiæ vocatur, est cognitio rei nō ut præsens est, verbi gratia, notitia, qua cogito de Socrate absēte, & ea quia Astrologus domi suæ considerat eclipsim, quam non intuetur, etiō sciat ea hora interponi terram inter lunā, & Solem. Et item ea, qua Philosophus ex creaturis cognoscit Deum esse. Licet enim hæ cognitiones rēdant in rem sub esse existentiæ; non tamē sic tendunt: ut per eas cernatur præsentia obiecti. Non diximus cognitionem intuitiua esse eam, quæ penderet à præsentia obiecti, nec qua obiectum mouet potentiam; quia notitia, qua Deus & se, & creaturas intuetur, est intuitiua; & tamen nec ab ipso Deo, neque à creaturis dicitur pendere, ut neque causari.

Quid abstracti-
a.

E. Concl.
Jesus externus
liuminus potest
em absente ut
partem probatur; quia potest Deus posse in

A meo oculo speciem Socratis absentis, quia ille presentem & informatus Societatem videat. Socrates enim ad men apprehensionis visionem dupliciter concurrit, nimirum in genere causæ efficientis, quatenus sui imaginē in potentia imprimit. Hanc vero causalitatem non est inficiandum posse diuinitus suppleri, quemadmodum & alias id genus causalitates efficientium causarum. Præterea, concurrit Socrates ad prædictam visionem in genere causæ formalis extrinsecæ, eam terminando, specificandoque. At quod hæc dependentia non obstat, quo minus talis visio dari queat, ex eo ostenditur quia Socrates absens, ac non existens potest eam terminare, eique speciem tribuere, eo modo quo eclipsis quæ uno ab hinc anno erit, terminat, & specie confert cognitioni, quā de illa nunc Astrologus habet. Nimirum hæc terminandi, & specificandi ratio nec in eo, quod specificatur, nec in specificante terminanteve existentiam requirit.

C Secunda vero pars conclusionis ex ratione suadetur; quia potest Deus speciem, quā Socrates in meum oculum impressit, amoto Socrate conseruare, quæ cum Socratem eodem pacto, quo antea referat, adhuc eum tanquam præsentem aspectui obiectum: potestq; id confirmari iis, quæ in mysterio diuino Eucharistiae interdum apparent. Non nunquam enim Deus puerum, carnem, manum, & quædam alia oculis representat, producendo in eis talium rerum; et si præsentes non sint, species ut docet Sanctus Thomas 3. part. quæst. 73. art. 8. Durandus in 4. dist. 10. quæst. 4. & aliis. In hæc vero res ita fertur asperitus, ac si præsentes essent; unde & intellectus nisi aliunde edoctus iudicium cohibeat, eas præsentes iudicat.

E Denique tertia pars conclusionis inde comprobatur quia sensus externi talis naturæ sunt, vt tendat in obiecta, prout se habent hic & nūc; id est, prout materialibus, situs, distatię & quātitatis conditionib⁹ affecta existunt: atq; adeo ut præsentia à parte rei, vel latenter reprelenata tanquam præsentia. Quare non poterūt sensus externi villo modo vertari circa rem absentem, quia talis est. Hanc porro cōditionem intrinsece addunt obiecta sensuum externorum supra obiectum intellectus, & phantasias. Nam intellectus ferrari in rem tam absentem, quam præsentem: tam singularem, quam universalem. Phantasia etiam in rem præsentem, & absensem; sed singularem tantum. At externi sensus, vt qui in infinito cognoscientium facultatū gradu stetere, tendunt in solam rem singularem, & præsentem, vel exhibitam in specie ut præsentem. Non fecimus in hac cogitabilium dispensatione mentionem sensus communis, propterea quod hic sit quasi inestitum internorum, & externorum sensuum, ad utrosque pertinens; quatenus externorum sensuum cognoscit, & easdem ad internos transmittit.

In obiectum ab-
sens, ut absens
externus sensus
nulla vis ferri
potest.

F

*Sensus communis
tam præsentia,
quam absentia
naturaliter co-
gnoscit.*

tit: unde & utrorumque naturam aliquo modo participat. Nam dum sensus externi circa obiectum sua versantur, ipse in eadem percipienda in-cubit, & tunc quidem non nisi singularia præ-sentia intuetur: in somniis vero, ut est multo-rum opinio, quamin libris paruorum Naturali-um exposuimus, singularia etiam absentia re-cognoscit: atque ita tam præsentia, quam ab-sentia pro vigilie & quietis diuersitate appre-hendit.

Ex superiori conclusione licebit deducere secundam que propositæ quæstioni directo re-spondeat. Pro qua aduentendum prius dubium esse an ad notitiam intuituam requiratur, ut potentia per eam tendat in obiectum, quod re ipsa existat præsens; an vero sufficiat ferri in rem, quæ tametsi alioqui sit absens, nihilomi-nus repræsentatur ut præsens, atque ita notitia tendat in rem præsentem, ut præsentem imagi-natio. In qua dubitatione, et si parum referat v-tram partem quis approbet nobistamen pos-te-rior magis arridet: propterea quod notitia ab-stractiua ab omni præsentia modo abstracta, ac libera debere esse videatur. Sit ergo secunda conclusio. In sensibus externis non potest dari, etiam diuina virtute, notitia abstracta. Pro-batur; quia istiusmodi notitia fertur in rem se-cundu[m] se, seclusa præsentia & existentia: exter-ni autem sensus tendunt in sua obiecta, saltem repræsentata tanquam præsentia, ut ex dictis conстат. Itaque prædicta notitia, qua sensus externus fertur in obiectum, quod a parte rei non est præfens, dicenda est in intuitu.

2. Conclusio.

*Neque virtute
diuina sensus
externi noti-
tiam abstrati-
nam elicent.*

In sensibus externis non potest dari, etiam diuina virtute, notitia abstracta. Pro-batur; quia istiusmodi notitia fertur in rem se-cundu[m] se, seclusa præsentia & existentia: exter-ni autem sensus tendunt in sua obiecta, saltem repræsentata tanquam præsentia, ut ex dictis conстат. Itaque prædicta notitia, qua sensus externus fertur in obiectum, quod a parte rei non est præfens, dicenda est in intuitu.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA ADVERSVS EA, qua superiori articulo conclusa sunt, erumque dilu. io.

1. Argum.

Verum contra primam partem primæ con-clusionis, qua asserimus posse diuina vir-tute sensum externum rem absensem percipe-re, hæc se offerunt argumenta. Vel obiectum exteri sensus comprehendit tam sensibile præ-sens, quam absens: vel solitummodo præfens. Si detur primum, sequitur sensum exteri suopre ingenio posse tendere in rem absensem, cū qualibet potentia vi propria possit obiectum suum attingere. Si autem posterius, fatendum erit nec diuina virtute posse sensum versari circa rem absensem, quâdoquidem repugnat po-tentiæ extra proprium obiectu[m] vagari. Quare non videtur prima conclusionis pars verita-ti consentanea.

Secundo, Eadem ratiōnis impugnatur, quia si res absens potest sentiri, poterit mel non exi-stens gustari, parique modo res sine cibo nu-triri: poterit ignis non existentia tangi, & ani-mal ab eo vivi: poterit cymbalum non existens

A audiri; & eius sono auditus laedi; atque multa, quæ videntur implicationem inuoluere. Ter-tio, quia sequeretur dari duas propositiones contradicentes simul veras; esset enim verum eterni Socratem currentem: siquidem obiectum cur-rentem, quia re vera non currit.

Deinde contra secundam partem conclusio-nis, quæ statut ex ternum sensum posse ferri in obiectum absens, quod tam diuinitus offera-tur ut præsens, illud opponi solet, quia cum in eo eventu intellectus iudicet rem, quæ præsens non est, præsentem esse, concedendum erit Deum, qui eam speciem imprimit, aut antea impressam conseruat, esse causam eiusmodi er-oris, & deceptionis quod nemo dixerit.

Denique contra tertiani partem quæ affir-mat non posse ex ternum sensum tendere in obiectum, nisi sub ratione præsentis. Nam mi-nor proportio est inter essentiam diuinam, & intellectum creatum, quam inter sensibile non existens, & sensum ex ternum; siquidem inter Deum, & creaturem est distantia infinita, inter ipsas vero creaturem finita duntaxat: atqui intellectus creatus eleuatur ad notitiam intuitu-iam diuinam essentia: ergo & sensus ex ternus promouci à Deo poterit ad percipiendam rem non existentem.

Præterea, Sensus exteri possunt diuina vir-tute tendere extra suum obiectum: poterunt igitur ferri in rem non existentem. Antecedens probatur, quia non minus est eleuari aquam ad productionem gratiæ in baptismio, quam excitari parentium ad operationem extra obiectum non suum: ergo cum illud diuinitus fiat, effici hoc etiam poterit: atque adeo non repugnat sensus exteri versari circa obiectum non existens; licet id non contineatur intra cancellos obiectu[m] ad eos pertinentis.

Non erit tamen difficile his argumentis *Solutio 1.*

E satisfacere. Ad primum contra primam pat-tem conclusionis primæ, dicendum est cum de alicuius potentia obiecto agitur, posse nos loqui, vel de obiecto adæquato simpliciter: vel de obiecto non adæquato. Est autem obiectum simpliciter adæquatum id, in quod po-tentia fertur seu vi propria, sed diuinitus adiu-ta. Obiectum non adæquatum est id in quod potentia vi propria tendit. Si ergo de obiecto exteri sensum simpliciter adæquato sermo sit, respondendum erit id esse sensibile præfens, vel non præfens, præsen-tatum tamen ut præfens. Si de obiecto non adæquato, id esse sensibile re ipsa præfens. Ex quo non sequitur exteri sensum, aut posse vi propria ferri in obiectum non præfens aut diuinitus adiutum non posse in id ten-dere: quandoquidem dum circa illud insistit, non vagatur extra proprium obiectum ab-solute lumperum, utlique ex dictis. Ad secun-dum

*Quod obiectum
adæquatum,
quod inadæ-
quatum sensum
teneatur.*

Solutio 2.

dum contra eandem partem conclusionis respondendum est, nullam esse contradictionem si mel non existens gustetur interuentu suæ imaginis inhærentis in gustu. Non posse tamen neque ex dictis sequi nutriti rem absq; cibo, quia nutritio importat conversionem cibi in substantiam rei viuentis. Quæ conuersio sublato cibo non datur Item nulla est implicatio, quod ignis non existens sentiarur per species qualitatum tangibilium ignis; quibus tamen speciebus non dicitur animal viri; quia virtus non fit nisi per calorem realiter inhærentem in re, quæ virtutur. Nec item implicatio est, quod cymbalum non existens per existentes soni species auditatur, quibus tamen non sequitur offendia auditum quia hæc offensio non à speciebus, aut sono est, sed à vehementi agitatione aeris, sonum speciesve deferentis. Ad tertium argumentum negandum est sequi dari duas contradicentes simul veras. Non enim hæc duæ propositiones, Cerno Socratem currentem, & cerno Socratem non currentem, sunt contradictiones, sed hæc, Cerno Socratem currentem, non cerno Socratem currentem, ut alibi docuimus: ha autem non sunt simul veræ, quia in proposito euentu hæc, Cerno Socratem currentem, id est, representatum mihi ut currentem vera est: & illa, Non cerno Socratem currentem, id est, representatum mihi ut currentem, falsa. Immo nec illæ priores de prædicato infinito, ambæ veræ sunt, si vocabulum, currens, eodem modo exponatur, ut attendenti planum erit.

Ad id, quod contra secundam partem eiusdem conclusionis obiectum fuit, respondendum est ex eo quod intellectus in tali encau aliquando iudicet rem esse præsentem, quæ tamen præsens non est, non sequi Deum decipere. Noa enim decipere dicitur, nisi qui voluntate fallendi aliquid efficit, vel pronuntiat; licet alii inde errandi occasionem imprudenter capiant. Qua de re consule D. Chrysostomum libro primo de Sacerdotio, & D. Augustinum in libro contra Mendacium, & in Enchiridio, cap 6.

Ad primum contra tertiam partem dicimus inter essentiam diuinam, & intellectum creatum in genere entis maiorem esse distantiam & improportionem, quam inter sensum externum & sensibile non existens (intellige & representatum ut non præsens, ac non existens) nō tamen secundum rationem & proportionem cognoscibilitatis. Etenim essentia diuina continetur inter latitudinem obiecti adæquati intellectus creati, sensibile vero non existens, prædicto modo samptum, non includitur intra metas obiecti adæquati, pertinentis ad exterum sensum. Lege D. Thomam part quæst 12. artic. 1. & 3. ibique eius interpretes. Ad secundum respondemus, quemadmodum aqua assumitur à Deo tanquam instrumentum ad productionem gratiæ, & ita exterum sensum posse diuinatus

A promoueri ad aliquam operationem, supra suam facultatem, qua non tendat in naturale suum obiectum; vt verbi gratia, potentiam videndi ad attrahendum ad se aerem. Quod tamen non repugnatiis, quæ diximus; videlicet non posse externum sensum vagari extra suum obiectum, id enim intelligendum est de sensu secundum operationes vitales proprias, quæ cum ad naturæ suum obiectum respectu transcendent referantur, ab eoq; essentiâliter dependant, fieri nequit, vt secundum suum nec diuinas potentias extra tale obiectum villo pacto extenuatur.

Sed videri forte alicui possit repugnare his D. Augustinum vlt. libro de Ciuit. Dei capite 29. vbi de beatorum statu loquens, ita scripsit; Vis præpollentior oculorum erit illorum, non ut acutius videant, quam quidem perhibentur videere Serpentes, vela quæ: quantalibet enim acritonia cernendi ea animalia vigeant, nihil aliud possunt videre, quam corpora, sed ut videant, & incorporalia. Quibus verbis indicat D. Augustinus aspectum secundum functionem vitalem, ac sibi propriam, qualis est actio videndi, posse tendere in rem spiritalem, quam constat extra metas obiecti exterorum sensuum esse. Occurrentum tamen cum D. Thomas 1. part. quæst 12. artic. 3. ad 2. D. Augustinum hæc non tam asserendo, quam differendo pronuntiasse, eiisque mentem esse, ut constat ex iis, quæ paulo post subiicit, beatos etiam ex iis, quæ aspectu cernent, & ex resurgentia diuinæ claritatis in corporibus apparente, Dei presentiam singulari intellectus perspicuitate cognituros: non autem ipsam diuinam naturam in se, aut rem ullam sp̄italem oculis corporeis videntam.

E Obiter etiam aduerte, quemadmodum fieri non potest, vt aliquid spiritale cadat sub sensu externo; ita fieri non posse ut sub internos cadat, etiam diuina virtute, cum utrobiq; eadem repugnantia occurrat; propterea quod spiritale transcendit metas obiecti sensibilis. Quod similiter pronunciamdum est de appetitu sensu, cuius obiectum esse sensibile bonum. Si quis vero obiciat tristitia de Deo offenso terminari aliquo modo ad Deum, & hauc frequenter dari in appetitu sensu, proindeque appetitum

F inferiorum simulque phantasiam, cuius ille apprehensionem sequitur, tendere in rem spiritalem, nempe in Deum. Respondendum erit, nec inferiorem appetitum, nec phantasiam tendere in Deum distinctæ, & per se, sed confuse, & sub aliqua ratione sensibili. Quo pacto ait D. Thomas 1. part quæst 12. art 3. ad 3. cum Isaías cap. 6. narrat vidisse se Dominum sedentem super solium; intelligendum id esse de visione imaginaria representante Deum, secundum aliquem modum corporeæ similitudinis, quo nobis diuina in sacris literis per-

Ab oculo corporis reorum spiritu-
lem viderire-
repugnat.

Implicat etiam
spiritale ab in-
terno sensu co-
gnosci.

res sensibiles frequenter declarari, atque exhiberi solent.

QVÆSTIO VI.

SINTNE QVINQUE SEN- sibilia communia.

ARTICVLVS I

VIDERI PAVCIORA: videri plura.

*Argumenta,
qua ostendunt
esse pauciora.*

Sensibilia communia quinque recensuit Aristoteles cap. 6. huius lib. text. 64. videlicet motum, quietem, numerum, figuram, magnitudinem. Sunt tamen in contrariam partem argumenta. In primis quod videantur pauciora esse. Nam motus cuius non consistit, sed rapim fluat, comprehendi nequit sine memoria & vi collectrice, quæ partes præteritas & futuras colligat, & inter se conferat; hoc autem alioris potentia est non externorum sensuum. Deinde, Brutæ animantes haudquam numerat, cum id soli homini competit, vt docet Aristoteles in Probl. sect. 30. q. 5. siccq; non videatur numerus brutorum animantium sensibus apprehendi, atque adeo neque nostris, qui eiusdem speciei ac facultatis cum illis sunt. Tertio, Idem ostendi potest in quiete, quæ cum priuatio sit, sub nullum sensum per se cadit. Quare nec motus, nec numerus, nec quies recte videntur constitui ab Aristotele inter sensibilia communia.

*Quæ probant
esse plura.*

Ex alia vero parte ostendet quispiam plura numerari debuisse; siquidem per se vivi, vt videtur est apud Vitellionem ad initium libri 3. multo plurare sensent, verbi gratia, distantiam, situm, discretionem, alperitatem, curvitatem, rectitudinem, & alia. Præterea, Tempus ut docet Aristoteles 4. Physic cap. 11. text. 98 percipitur sensibus, non per accidens, cum eodem patet videatur sensum afficere, quo motus, cuius mensura est: ergo per se; atque adeo debet etiam inter sensibilia communia reponi. Nec satisfaciens qui dixerit contineri sub motu, propterea quod idem resistit cum eo; nam alioqui etiam figura quæ se ipsa a magnitudine non differt, ad magnitudinem reuocari deberet; quod non ita est. Adde quod substantia, cum ad imprimendas horum sensibilium imagines in sensibus ut princeps causa concurrat, siquidem actiones omnes sunt suppositum; non poterit non ceteris sensibilibus communibus iure addi.

ARTICVLVS II.

QVINQUE TANTVM ESSE sensibilia communia; nec oppositum con- cludi superioribus argu- mentis.

A Non est tamen ob hæc, aliave his similia argumenta recedendum à sententia Aristotelis. Quod fecit è recentioribus Medicis Christophorus lib. 1. de Art. med. ca. 5. vbi motum & quietem è communium sensibilium numero removit & ante ipsum Galen. de Dignos. pulsibus vbi statuit motum ratione, non sensu dignoscit; sed enim quia sensu ratio coniuncta est, & mentis transcursus est velocissimus sæpe non ratione, sed sensu videri deprehendi. Ut autem pro Aristotele superioribus argumentis respondeamus, aduerendum est ad rationem sensibilis communis non requiri, vt omnibus sensibus percipiatur, sed vt pluribus; aut enim nullum est sensibile, aut cum maxime motus, quod omnibus externis sensibus sit obnoxium, vt experient planum fieri; quapropter non immerito Averroes hoc loco comm. 64. Themistium reprehendit, quod vniuersim communia sensibilia omnibus sensibus percipi affirmavit.

C Secundo, aduertendum Aristotelem non omnia sensibilia communia speciatim enumerasse, sed quinq; generalia capita, ad q; cætera reuocari debeat, vt mox parebit. Ad primum igitur argumentum eorū, quæ ostendere nirebatur, motus ab exteros sensus non cadere, respondet. Motus ab extero sensu dum est, motum perfecte non nisi modo, qui facte non per in arguento exprimitur, quique ad altiorem pertinet. Soluitur.

D facultatem pertinet, cognoscit; imperfecte vero, & quasi materialiter, ac circa ullam partium inter se collationem extero sensu apprehendi.

Ad secundum. Numerum duplicer eognosci, vel recensendo unum post aliud: seu replicando numero maiorem supra minorem, aut novam unitatem minori numero addendo, sicutque per incrementa numeralem seriem amplificando; qui modus cognoscendi solis hominib. conuenit: vel duntaxat percipiendo plura discreta, quæ numerum faciunt, vt duos aut tres sonos, trius quatuorve lapides inter se distinctos, quod pacto numerius extenis tam hominum, quam brutorum animantium sensibus dignoscitur.

E Ad tertium. Quietem non sentiri per se possit, quasi agendo sensum moueat; sed negatiæ; quia quantum fas est priuationi modificari specie rei, quæ perspicitur, ita ut res sub quadam consistentia, & non sub fluxu apprehendatur.

F Ea vero, quæ probare videbantur plura esse sensibilia communia, hunc in modum diluenda sunt. Ad primum dicendum, Perspectiuos minutius eiusmodi sensibilia dispertiri; quia singulas eorum differentias contemplantur, ut ex radiorum reflexione, refractione & incidentia, aut curvitate, aliisque id genus affectionibus diuersorum aspectuum causam exacte reddant, quod ad Physicum non pertinet, qui sensibilia communia prout certis & præfinitis rationibus sensum mouent, solummodo expedit. Itaque omnia communia sensibilia, quæ ad perspectivam

Aristotelia re-
suntur.

stantia non
enfibile com-
ne.

perspectivū addunt, ad Aristotelica reduci pos-
sunt, ut distantia & situs ad magnitudinem, dis-
cretio ad numerum, asperitas, curuitas, & recti-
tudo ad figuram, ceteraque similiter. Ad secun-
dum, Tempus aut nullo modo externis sensibus
percipi, aut sub notitia adeo tenui & obscura, ut
simpliciter dici debeat eorum captum effugere;
nisi quoad eam realitatem, quam cum motu
communem habet, consideretur; quo pacto in-
terpretandus est Aristoteles loco citato ex 4.
Phys. Ad tertium, Licet actio trāmittendi spe-
cies ad instrumenta sensuum, substantiis, vel
primariis causis effectricibus attribuenda sit,
non proinde tamen substantias inter sensibilia
communia numerandas esse, cum per se primo
sensus sufficiat, quia id solis qualitatibus altera-
tricibus (id est, sensibilibus propriis conu. nit;
nec per se secundaria ratione, quia id proprium
est eorum, que motum sensibilium priorum
determinant, ac modificant; quod nulli substā-
tia in se spectat conuenit, sed ut magnitudine,
motu, quiete, aut aliquo alio communium sen-
sibilium affecta est; quod proinde non nisi sen-
sibilibus ipsis communib[us] per se defertur, ut
proxima questione liquidius fieri.

Q V Æ S T I O . V .

F T R U M S E N S I B I L E C O M- mune propriam speciem sensite- rio inaratur, an non.

ARTICVLVS I.

E O R V M O P I N I O , Q V I

ad affirmatiuam partem
deflexere.

Varietates sunt interpretum sententiae circa mo-
dum, quo sensibilia communia sensus affi-
ciant. Reliquis tamen omisis, duas, quae cele-
briores habentur, in medium afferemus. Altera
est Scoti in 4.d. 2. qu 3. Aegydi ad cap 6. huius
lib. landuni q. 8 & Gentilis, quem refert Simon
Portius cap. 5. de Dolore. Hi opinantur sensibilia
communia propriam sui similitudinem di-
uersam à prioriorum sensibilium specie in sen-
sibus producere. Quod hisce argumentis vide-
tur concludi. Velsensibile commune aliquid in
sensum imprimit, vel nihil. Si nihil, est igitur
sensibile per accidens: si aliquid non nisi specie,
ergo, &c. Secundo: Magnitudo & color sunt
formæ diuersæ: ergo exigunt distinctas imagi-
nes, per quas sentiantur. Item percipiuntur di-
uersis sensibilibus: ergo & diuersis typis, qui
sunt sentiendi principia, at hi non nisi ab ipsis
objiectis producuntur. Item, Si quis corpori co-
lesti manum admoueat, sentire magnitudinem
resistentem; non per aliquam tactilem qualita-
tem, quæ nulla cœlo inest, ut docet Aristoteles de
Cœlo, ca. 3, text. 20. Igitur ipsa magnitudo cor-

A poris cœlestis absque sensibiliis proprii confor-
tio peculiarem imprimit. Quarto, Sæpe turris
eminus conspecta, ita videtur, ut non discerna-
tur; albanc, an alio colore imbuta sit. Igitur
aspects percipit nudam rei quantitatem sine
alia qualitate visibili, atque adeo per propriam
speciem à quantitate immisam.

Argum 4.

A R T I C V L V S . II .

N E G A T I V A M P A R T E M V E- ram esse, nec aduersariorum argu- menta quicquam efficere.

C Ontrariam opinionem amplexus est D. Negant & me-
thomas 1.p.q 78.art.3; & hoc loco lect.13. lus censem D.
item Philoponus, Thienensis, Ferrarens & alii
assimilates sensibilia communia peculiares spe-
cies non inicere sensui; verum determinate
& modificare species priorum sensibilium Nā, Thienensis
verbi gratia, coloratum propriam sui immittit
imagine; sed enim aliter eam efformat, si pra-
dictu[m] sit magnitudine quadrata; aliter si trian-
gulari, aliter si oblonga; aliter rotunda; libet ve-
ro quæ in hanc sententiam D. Thomas loco
cit. differuit, huc transferre: Magnitudo, inquit,
& figura, & huiusmodi, quæ dicuntur communi-
nia sensibilia, sunt media inter sensibilia per ac-
cidens, & sensibilia propria, quæ sunt obiecta
sensuum. Nam sensibilia propria primo, & per
se immutant sensum, cum sint qualitates alte-
rantes: sensibilia vero communia omnia redu-
cuntur ad quantitatem. Et de magnitudine qui-
dem & numero patet, quia sunt species quanti-
taris. Figura autem est qualitas circa quantita-
tem, cum consistat ratio figure in terminacione
magnitudinis. Motus autem & quietes sentiuntur
secundum quod subiectum uno modo, vel plu-
ribus modis se habet secundum magnitudinem
subiecti, vel localis distantiae, quantum ad mo-
tum augmenti, & motum localem, vel etiam se-
cundum sensibiles qualitates, ut in motu altera-
tionis. Et sic sentire motum & quietem, est quo-
dammodo sentire unum & multa. Quantitas
autem est proximum subiectum qualitatis alteratiæ,
& superficies coloris. Et ideo sensibilia
communia non mouent sensum primo &
perse, sed ratione sensibilis qualitatis, ut super-
ficies ratione coloris. Nec tamen sunt sensibilia
per accidens; siquidem huiusmodi sensibilia ali-
quam diuersitatem faciunt in immutatione sen-
sus. Alio enim modo immutatur sensus à ma-
gna superficie, & à parua, quia etiam ipsa albe-
do dicitur magna, vel parua. Hæc D. Thomas.

F His addo ad maiorem explicationem, quæ
idem S. Doctor tradit, quest. 17. artic 2 eius-
dem operis; videlicet, similitudinem aliqui-
us rei trifariam in sensu esse. Uno modo per
se primo, sicuti similitudo coloris est in a-
spectu & cuiuslibet sensibilis per se in pro-
prio

Explicatur opi-
nio à D. Tho-
mas.

prio sensu. Alio modo per se non primo, sicuti in visu est similitudo figuræ, vel magnitudinis, & aliorum communium sensibilium. Tertio, nec primo, nec per se, sed per accidens, sicuti in visu est similitudo hominis. Porto autem licet vna eademque similitudo ad sensibile proprium & commune attineat; dicimus tamen eam non spectare primo ad sensibile commune, sed ad sensibile proprium; quia proprium sensibile principaliter illam exprimit, commune vero solum per comitantiam, & tanquam id, à quo species non tam entitatem, quam modum, siue affectionem entitatis accipit. Nam cum id, quod agit, non sit color, sed coloratum, ut ipsum coloratum in se est affectum, secundum communia sensibilia, quæ cum propriis natuam cognitionem habent, ita in sensu agit, ac talem speciem in organo obsignat, quale ipsum in se est. Quod autem sensibilia propria & communia eadem specie percipiuntur, ex eo conuincit potest, quia nec sensibilia communia vim per se agendi habent, cum vel sit quantitas, nempe magnitude, motus, numerus, vel modus quantitatis, nimirum figura, quæ ex se nullam efficiendi vim obtinet; vel priuatio, nimirum quies, quæ multo minus ad agendum valet. Secundo, Idem ex eo corroboratur, quia superuacanea omnino est eiusmodi specierum multitudo, cum vna sufficiat ad representandam alteratricem qualitatem, & id, quod eius modum euariat, hoc est, sensibile commune.

Diluvuntur argumenta partis contraria.

Solutio 1.

Solutio 2.

Solutio 3.

Solutio 4.

Aduersariorum vero rationes sic explicandas erunt. Prima, dicendo sensibile commune non imprimere aliquid, id est, propriam ac peculiarem sibi speciem, sed duntaxat attemperare speciem sensibilis proprii, quod tamen sensibilia per accidens non praestant. Secundæ responderur, eti magnitudo & color diuersæ formæ sint, non proinde diuersum imprimere imaginem, cum vna sufficiat; nec diuersis sensibilibus apprehendi, sed vna in qua primo sensibile proprium, secundaria ratione sensibile commune eluet; quicquid in contrariam partem scripsit Aviceuna & Natural. cap. de Tactu, vbi licet proprii & communis sensibilis vnam esse speciem fateatur; tamen non vnam, sed plures eorum sensiones constituit. Ad tertiam, respondendum est manum cœlo admotam non percepturam magnitudinem cœli, inuenturam tamen obstatulum, quod eam ulterius progredi non sinat, quia ipsa cœli quantitas etiam citra ullius qualitatis opem penetrare se neutiquam fert. Quod si obiectas manum cœlesti corpori allisam dolore afficiendam, qui dolor ex alteratione & dissolutione tactus oritur. Occurrentum erit, dolorem, ut suo loco dicemus, non ex sola alteratione, sed ex divisione etiam & compressione carnis proficiunt, qualem sentient manus per vim cœlo impasta. Ad quartam dicen-

A dum, turrim è loco remoto videri sub colore aliquo, licet aspectus, ob intercapelinem, quis nam color sit, non dignoscatur.

QVÆSTIO VI.

VTRVMNE IN SENSV CIRCA PROPRIMUM SENSIBILEM ERROR ACCIDAT, AN NON.

ARTICVLVS I.

PROPOVNNTVR IN CONTRARIAS PARTES ARGUMENTA.

Quod neutiquam externus sensus (de hoc *Non errat*) incurrit, dum proprium sensibile apprehendit, videtur ostendi posse. Primum, *Quia si sensus errant, utique abrogata eorum fide, nulla erit certitudo in scientiis, nulla constantia, cum scientiæ principiis innitantur, hæc vero experientia & estimatione sensuum, ut est in schola Peripatetica perulgatum, recteq; cecinit Lucretius lib. 4. sui Poematis:*

*Deniq; ut in fabrica, si parua est regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit:
Omnia mendos fieri, atque obstipa necessum est;
Praua, cubantia, prona, supina, atque absona
recta,*

Prodiit a iudicijs falacibus omnia primi.

Secundo, Idem ostenditur ex eo, quia sensus apprehendit rem ut ipsi in specie representatur; species vero talis est, quale obiectum ipsum in se, cum naturalis eius imago sit: quo fit, ut sensio respondeat speciei, species rei cognitæ, sive nullus deceptioni locus relinquitur.

Terterio, Accedit argumentum Tertulliani in suo libro de Anima, capite de *Quinque sensibus*, vbi cum, qui sensibus auctoritatem negat, hisce versibus coarguit. Recita Ioannis testimonium: *Quod audiuimus, quod vidi mus oculis nostris; quod perspeximus, & manus nostra contrectauerunt de verbo vita: falsa utique testatio, si oculorum, & aurium, & manuum sensus natura mentitur, &c. Quintam Aristoteles 8. Physic. cap. 3. text. 21. cogitatione hebetem cum censer, qui sensibus fidem abrogat.*

Ex alia vero parte, quod sensus interdum *Errare sensus* hallucinetur, paret, quia intellectus dicitur *experiens* sensum corriger, non nisi errantem: tum quia *stenditur* ita esse commonistrat experientia. Idque ob multis causas accidere passim deprehenditur: videlicet ratione organi, medii, interualli, obiecti & situs, compositionis ipsius obiecti. Ratione organi, si organum synercum, *Morb. diffe.* ac probe affectum non sit, vnde istericis ea, *6. & de sym.* caus. cap. 2. quæ alba sunt pallore circumfusa videntur, & iis,

iis, qui oculorum suffusione laborant, omnia cruenta apparent. Ratione mediæ, qui matutinum Solem conspicunt, rubet apprehendunt ob interie^{os} vapes. Ratione intervalli, qui eminus quadratam turrim vident, rotundam æstiment; quia angulorum prominentiae ob in-justum interstitium absconduntur. Ratione obiecti, in speculis, si diuersè collocentur, diversæ apparent rerum spectabilium magnitudines, nunc paræ, nunc magnaæ, alias rotundæ, alias oblongæ, modo versis in cœlum pedibus, modo recto corpore.

ARTICVLVS II.

CONTROVERSIÆ
Explicatio.

extreme sententia. IN hac disceptatione duæ in primis fuerunt extremeræ sententiæ Altera Epicureorū, qui tam sensibus attribuerunt, ut eos nūquam falsi dicerent, in ipsisque omne veritatis iudicium collocarent. Qua de re D. Augustinus 8. de Cuiitate Dei, cap. 7. Tullius in Academicis quæstionibus. Altera quorundam Academicorum, qui omnem fidem à sensibus ablegarūt, aduersus quos etiam tres libros edidit D. Augustinus. Sed omnium veterum Philosophorum circa præsentem controversiam rixas accurate descriptis Mirandula lib. 2. de Examine vauitatis.

Tertia opinio inter duas superiores media Peripatetica, atque omnino vera, asserta sensus nec perpetuo falli, nec vñquam decipi: pro cuius intelligentia aduentum est. Cum error proprie non nisi iudicio spectetur, quo aliquid esse, aut non esse æstimamus; in sensibus vero externis huiusmodi iudicium nec expresse, nec virtute contineatur, eatenus tantum dici possit sensus circa propria sensibilia errare, quatenus eiusmodi notitias elicunt, quibus superiores potentiae, ad quas iudicium spectat, in errorem falsamq; æstimationem inducantur. Secundo, Nec illud prætereundum est, sensibile propriū cuiusque sensus bifariam sumi posse. Velsub ratione communi, ut album quatenus coloratum, sonum acutum, tantū ut sonus est, saporē dulcem, ut sapor est: vel secundum suam peculiarem naturam, ut candorem secundum naturam specificam candoris similiterque cætera peculiares sensibilia.

Assertio. His ita explicatis, sit prima assertio: Sensus nunquam errat circa proprium sensibile priori modo spectatum. Hæc ex eo nota est, quia fieri nequit, ut potentia extra sui subiecti metas excurrat, siccq; visus non nisi visile, auditus non nisi sonum percipere potest. Ideoque in istiusmodi pensionibus nulla prorsus hallucinatio contingit.

Assertio. Secunda assertio: Circa sensibile proprium

A secundo modo sumptum interdum sensus de- Errat circa sen- ciptur. Hanc assertiōnem plane ostendit ar- sibile, ut parti- gumentum, quod ad calcem superioris arti- culi proposuimus. Vbi tamen aduerte, siim- est. pedimenta omnia tam ex parte organi, quam aliunde provenientia remoueatur, non dece- ptum iri sensum etiam circa proprium sensibile sumptum secundum peculiares suas rationes, ut Themistius, Simplicius, & Iandunus anno- tarunt.

B Argumenta vero, quæ probate nitebantur extermos sensus nullo pacto in errorem iniedire, facile explicantur. Ad primum responderetur, nullam dari potuisse humanā scientiam, si sensus nihil probe nuntiarent, sed perpetuo mentis aciem eluderent. Nunc vero: multo secus res habet: nam plerumque non errant. Ac tametsi non unquam labantur, non perinde euertitur experientia, quæ ex plurimi pensionum sibi consentientium collectione enascitur, & ad primordia primorum principiorum assensione magnopere iuuat.

C Quod ad secundum argumentum attinet eo permotū M. Albertus tract. 3. cap. 5. & Apollinaris q. 3. asseruerunt nullo pacto sensum hallucinari circa proprium sensibile quod error ex- pendi debeat secundum speciem in sensu effor- matam. Respondendum tamen conuenienter Erratur sape à iis, quæ diximus: Esto sensus talem exprimat sensuum appli- cationem, qualiter habet speciem, & species sit canda qualita- naturalis imago eius, quod representat, tamen te subiecto quod errare sensum, cum sensibile quodpiam ita ap- illam non habet

D prehendit, ac si h. beret in se aliquam qualita- tem, quam re vera non habet, saltē ut appre- henditur, sicut accidit, verbi gratia, cum gustatus percipit cibum ut amarū cum simpliciter amarus non sit, quatenus propter sensibile maius id est, propter amarorē bilis si humoris, quo tenetur, & qui erit aliqua ex parte cibum inficit, apprehendit cibum quasi amarum tantummodo, non dignoscendo in eo dulcedinem, quam habet. Vnde intellectus occasiō habet iudi- candi prædictum cibum absolute amarum esse. Itaque species amari saporis vere ac sincere amarū saporē refert. Nec in eiusmodi nuda ap- prehensione frus interuenit, sed in errabunda amari saporis quasi applicatione ad alienū subiectum ut diximus. Quod si obicias cum ci- bus re vera aliquē habeat sibi à bilioso humore inietū, & gustatus sub eo amarore ipsum per- cipiat; nullam ibi fraudem, aut errādi occasio-

E nem esse Occurrēdum est, cibus aliquem amarum saporem habeat; quia tamen ponimus eū simpliciter dulcem esse; (alioqui exemplum nō esset ad rem) eatenus dici deceptionem interuenire, quatenus gustatus ob causam antea di- etam, non apprehendit in eo saporem dulcem, sed amarum duntaxat, atque ira quadammodo applicat illi amarum saporem simpli- citer, dum eum non percipit, nisi ut amarum.

Ad tertium dicendum est, argumento illo
Tertulliani reuinci eos, qui contendebant sen-
sus in perpetuo errore versari, nec quicquam

A vt se habet intellectui offerte. Non tamen con-
cludi nunquam ipsos
decipi.

KEΦ. η...

Oīτ μὴ ἔτι εἰνὶ ἡ ὄψις, τέτοιοι σόφετον ὁργιτινὸί
εἰνὶ χρῆματα, τὰ δὲ λόγω μέρη εἰνὶ εἰπαῖν, εἰώ-
νυμοι δὲ τυγχανεῖν δύλον δὲ ἐστὶ λέγομεν παρελ-
θεσται μάλιστα τὸ γε ὁρατὸν διὰ λέγομεν. εἰνὶ χρῆματα
πολὺ δὲ εἰνὶ τὸ ἐπὶ Θεοῦ αὐτῷ ὁρατός οὐθὲν αἴτο
δὲ, εἰ τῷ λόγῳ, ἀλλ’ οὐ, πάντα ἀπέχει τὸ αἴσιον Θεῖον
ὁρατὸν πᾶν δὲ χρῆματα κινητάκιν εἰνὶ Θεοῦ σύνεργατα
Ἀλφανές καὶ τέτ̄ειν αὐτῶν φύσις διόπειται εἰς ὁρα-
τούσιν φαντάτοις, ἀλλὰ πάντες σέπεσσον χρῆματα εἰς φω-
τὸν ὁρατούν. διὸ τοῖς φαντάσιοι πάντες λεκτέοι τοῦ εἰνι. εἰδή
π Αλφανές. Αλφανές δὲ λέγω, δὲτοι μὲν ὁρατόν, εἰ
καθεύδει δὲ ὁρατόν, ὥστα πάντας εἰπεῖν, ἀλλὰ δὲ αἴτο-
ποιον χρῆματα τούτον δὲ εἰνὶ ἀλλ’, οὐδὲπά, Εἰ πολλὰ
τοῦτον δὲ γε δὲδηλωτόν, δὲ γε δὲδηλωτόν. Αλφανές δὲπάπι
εἰνὶ φύσις εὖπαρχεσταί εἰσιν τοῖς αἱρετοφόροις,
ηγεῖται διδίδειν τῷ αἴσιον σάματα, φύσις δὲεἰνὶ τοῖς πάντοις
γράφει Θεοῦ Αλφανές, ή Αλφανές διωκεῖ δὲ εἴσι: τό-
τον εἰνὶ, καὶ τὸ ποτός. ποδὲ φάσι, οἷον χρῆματα εἰνὶ Θεοῦ
Αλφανές, ὅταν δὲ τούτης ηγείται Αλφανές, τότε πάντοις η
ποιεῖται πάντα πάντας πάντας εἰνὶ τῷ Αλφανές. εἰδὲ δὲ τὸ
φῶς εἰναντίον εἶναι τῷ ποτός, εἰδὲ τῷ ποτός, εἰ-
νεται τῆς ποιαντούσιος εἰνὶ Αλφανές.

αἴτη

que ignis est, neque omnino corpus negat corporis est proposito corpus) sed est ignis, vel huiusmodi cuiusdam in perspicere potest, ut in eodem sint duo corpora simul. Videlicet autem tenebris contrarium esse lumen. At tenebra priuatis sunt talis habitus, atque ignis vel corporis tales absentia a perspicere.

Quare

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Aspectus ceteris
sensibus excel-
lentior.

Obiectum visus
quod.

PArticulatum acturus de singulis externis sensibus, exorditur ab aspectu, quod hic ceteris dignitate prælucet, tum ratione organi, quod nobilissimum est, maximeq; conspicuum, tum merito obiecti, quod cum colores & lumina comprehendat, non solum ad caduca & clementis coagmentata, sed etiam ad immortalia & celestia corpora sese diffundit, tum denique ob excellentem cognoscendi modum, qui à materia liberius, expeditior certiorq; est. Bipartitus autem distribuitur hunc secundum capitulum doctrinam. In priori parte agitur de obiecto visus, in posteriori de medio rationeque videndi. Principio igitur docet proprium & adaequatum obiectum visus esse spectabile, seu visibile, quod non solum colorem comprehendit, sed etiam splendorem, tam earum rerum, quae noctu & in tenebris duntaxat conspicuntur, ut quædam ligna putrefacta, aliorum piscium squamae & cicendulae, cæteraque eiusmodi, quam aliarum, quæ etiam in lumine videntur, ut ignis

a Visibile. **J** Disputatur usus regulatim de his, quæ sub obiecto visus continentur, agit primo de colore, quem docet comprehendendi sub visibili in commune. Hoc autem inquit esse per se visibile, quia ei per se conuenit posse sub aspectum cadere: conuenit, inquam, non primo modo eorum, quibus per se aliquid inesse dicitur, ut in primo posterioris Analyticæ declaratum fuit; siquidem visibile non pertinet ad essentiam eius, quod est adaequatum obiectum visus: sed secundo modo quia ab illius natura dimanat. Ita hunc locum intelligit D. Thomas, Caietanus & Auerroes, et sic alii interpetentur Simplicius, Themistius & Philoponus.

b Color

CV. us igitur visus est perceptivus, id est visibile, visibile vero est color, & id, quod ratione quidem explicare ac dicere licet, nomine autem caret: atque ideo ipsum maxime patet, cum veterius procedemus. a Visibile est color: hic autem est id, quod est eo, quod per se visibile est, per se vero non ratione, sed quia in se causam habet, ut sit visibile. b Color autem omnis motuus est eius, quod est perspicuum actu, & id est ipsius natura. Quapropter non est visibile absque luce, sed omnis uniuscuiusque color in lumina sane videtur. Quamobrem quidnam sit ipsum lumen prius dicere, declarareque oportet. Et igitur aliquid perspicuum. **T**ext 68.

Perspicuum autem id dico, quod est quidem visibile, non est autem, ut simpliciter dicam, per se sed per alienum colorum visibile. Atq; res talis est aer, & aqua, & solidorum compuncta, ut vitrum & glaces, & huiusmodi corpora. Non enim aqua vel aer, ut ista aqua, vel aer, per se omnia est, sed quia natura eadem inest in his visibilisque, & in perpetuo superero corpore. c Lumen autem actuus est huius, & **T**ext 69.

perspicuum, ea numerum ratione quod perspicuum est. At id est potentia in qua pars ideo ipsum inest, nunc tenebra. A q; lumen quasvis perspicuum color est, cum est perspicuum actu ab igne, vel ab huiusmodi cor-
pori, quale est ipsum se erum corpus. Nam hinc in-
est aliquid unum & idem. Quid igitur est perspi-
cum diximus, & quid etiam lumen. d Nam ne-

Text 70.

illud deflexus (est enim quoddam, hoc quoque pacto
præfato corpore) sed est ignis, vel huiusmodi cuiusdam in perspicere potest, ut in eodem sunt duo corpora simul. Videlicet autem tenebris contrarium esse lumen. At tenebra priuatis sunt talis habitus, atque ignis vel corporis tales absentia a perspicere.

b Color autem omnis.] Definit colorēm, siens esse id, quod mouet actū perspicuum, id est, quod pellucidum actū illustratum sui similitudine imbuīt. Tum infert colorem absq; lumine videri non posse, cum sine prædicta motione visio non fiat, & perspicuum sine lumine actū illustrari nequeat. Colligit secundo in hac de obiecto visus disputatione de lumine agendum esse; & quia perspicuum est luminis subiectum quid perspicuum sit declarat. Perspicuum, inquit, est visibile non per se, sed per alienū colorem, id est, non proprio, sed ascitito lumine quod à præsentia lucentis corporis, à quo productum est, pendet. Huiusmodi vero sunt aer, aqua glacies, aliaque eiusmodi. Coloris definitio.
Quid sit perspicuum.
Quid lumen.

c Lumen autem.] Tradit definitionem luminis. Lumen est actus perspicui, ut perspicuum est, id est, actus quo formaliter perspicuum constituitur actu perspicuum, sive illius stratum. Monet autem perspicuum corpus, quod interdum lumine assum est, interdum non, esse veluti colorem perspicui, quod actu collustratum est ab igni, aliove externo corpore, ut à Sole. Est autem lumen quasi color, quia ut colorata colore, ita perspicua lumine spectabilia sunt.

Lumen non est corpus.

Nam neque ignis.] Refellit eorum sententiam, qui lumen corpus esse putabant; primum ex definiriore luminis. Nam lumen est actus perspicui corporis, infideturque in eo secundum omnem dimensionem; quare si corpus esset, iam duo corpora sese permearent, eodemque loco simul continerentur. Secundo, quia tenebræ sunt priuatio actus perspicui, seu formæ perspicuo inharentis, in eo quod resultantis ex praesentia corporis lucidi, ac proinde lumen accidentaria quedam forma est. Tertio, quia si lumen esset corpus, moueretur loco, sicutque non in momento, sed tempore fieret illuminatio, quod experientia repugnat, cum videamus subito, ac circa ullam moram lumen ab una parte ad aliam diffundi. Nec satisfacit Empedocles, aiens lucem videri momento spatium transcurrere, eo quod quæ breuissimo creatur tempore. Non inquam, satisfacit, quia tametsi (inquit Aristoteles) latio, qua exiguum spatium decurrit, videri possit in instanti confici licet tempus consumat: tam ea, quæ totum interuum ab Oriente ad Occidentem pertransit, ut cum primum Sol se supra Orientem exercens lucem spargit, non possit moram occultare, ac non palam videri in tempore fieri

επειδὴ λον, ὃν Κ ἡ τότε παρεστάτω φθέσει. Εἰ σοι
δὲ γίνεται Ευπιτελλής, δὲ δὲ εἰ πει τὰς οὐτας εἴησκεν ὡς
Φερόμενος τὸ φωτός, νῦν γεγονόμενός ποτὲ μετεπένθης γῆς
τὸ τοπεῖον τοῦ θεοῦ, ἥμερος δὲ λαυτάσοι Κατόπιν τοῦ τόπου γέρε
εἰς τοιχούς τῶν τοῦ λόγου ἀλλοθέαν, καὶ παρεῖπον φων
νόρμας εἰς μακρῷ γῇ Διατετραγένει λαβόντας αὐτόν. Απὸ τούτης
τῆς ἐπειδής γένεσις οὐδὲ δεκαήκοντα τὸ ἔξιστον, ψώφος δὲ
τοῦ οὐρανοῦ οὐδὲ γεννήσεως δὲ εἰς τὸ Διαφανεῖς, Εἰ τὸ μέσον τοῦ
τοῦ πολιτείας οὐδὲ μηρον εἰσὶν δικεντικοὶ σπιθαῖς δὲ
τὸ Διαφανεῖς οὐδὲ μᾶλλον ἔσται ἄλλος ὅστις ἢ τοπεῖον τοῦ φωτός
φαίνεται ἀπό των διανυμάτων, οὐδὲ αὐτὴν φύσιν εἶτε μὲν σπάτη
τοῦ, ὅτε δὲ φῶν, εἴτιν. Σταυτεῖδες οὐρανοὶ τὸ φωτιστέαν,
ἀλλὰ μόνον ἐνάπτια τὸ σπάτην γεννήσανται εἴτιν γῇ στρῆται
φωτίς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, σεΐ δὲ τῷ σπάτῃ πειθεῖσθαι τον.
οἷον τὰ συγγάδην φανόμενα Εἰ λίμνη ποτός· αὐτὸν μηρός δὲ εἴτιν
ταῦτα εἴναι δύμακι, εἰσὶν μύκης, κέρας, κεφαλαῖς ἤχθει-
αν, Εἰ λεπίδες, Εἰ δόθηλα, οὐδὲ μᾶλλον δεκαήκοντα τούτων
τὸ οἰκεῖον γεννήσανται δίκιον μηρόν εἰσιν αἰτίαν ταῦτα δια-
τείνει τοῦ λόγου· οὐδὲ εἰπεῖ τοτὲ παν φωτεούσι· εἰπεῖ
τὸ μὲν τὸ φωτιστόρματον γεννήσανται δίδυμοι εἰσὶν οὐρανοί τοῦ
φωτός, ποιηταὶ γῇ λεπτοὶ τοῦ κύρτων τοῦ γεννήσανται εἴναι, τὸ κυκλο-
πεῖον τοῦ κατ' οὐρανούς τοῦ γεννήσανται Διαφανοῦς· οὐδὲ τὰ πετε-
λέα τοῦ Διαφανοῦς, τοῦ οὐρανοῦ εἰσιν τούτοις δὲ τούτα φωτεούσαν
ἔσσαι γῆ ποιεῖ· Τοῦ τὸ έπον γεννήσανται εἰπεῖ αὐτῶν τοῦ δύναμον,
οὐδὲ φύσιαν ἀλλὰ τὸ γεννήσανται κινεῖται τὸ Διαφανές, εἰσ-
ον τὸν δίσκον ἵστατο τούτα δὲ σπανεχεῖσιν οὐλοῖς, κινεῖται
τὸ αἰθητήριον.

*est. vi. diximus. Id ita esse ex eo, tanquam è mani-
festo signo patere potes, nam si quis iam, id quod habet c. lorū, super ipsum visum posuerit, non sane vi-
debit, sed color quidem mouet perspicuum, ut aerem, ab hoc autem cum sit continuus, sensus instrumen-
tum mouetur.*

四三

Quare patet huiusce presentiam esse lumen. Atq; non recte dixi Empedocles, & si quis itidem censuit, lumen ferri atq; extendi tandem inter terram & centiners, nosq; id ipsum litere. Hoc enim & rationis merita, creditur: est præter ea nimis rurum, quæ a parent, in paruo namq; spatio motus fortasse lateret: sed ab ortu Solis ad occasum tanti corporis motum latere. magna nimis prefectio est postulationis. Atqui coloris quidem id est suceptuum, quod Text. 71. colore vacat, sibi autem id quod sono. Vacat autem celorum per se unius ipsum & inuisibile, vel id quod vix tandem videtur, quale id esse visetur, quod tenebris est afflatum, atq; tale est ipsum, ut patet, per sp. cum: attamen non cum est perspicuum actu, sed cum potentia. Eadem enim natura modo est tenebra, modo lumen. c At vero non universa visibilia in lumine sunt visibilia, sed solum universa inusque proprius color. Nonnulla namque in lumine quidem non videntur, in tenebris autem efficit sensum: ut ea, que apparent ignea, atq; plendent, hec autem nemine carent uno, ut fungus, cornis, plicata, caputa, squame, oculi: Sed nullus horum prorius color videtur. Atq; quam ob causam hec visibilis a sunt, alia ratio est. Nunc tantum patet, Text. 72. id inquam quod in lumine videtur, esse colorem. Quovadis sine lumine non videtur. Hac est enim sane coloris ratio. Est inquam eius motuum quod est per sp. cum actu. Adhuc autem per sp. cui lumen est, ut diximus. Id ita esse ex eo, tanquam è mani-

*Cur corpora a-
liquot colorata
& lucida solum
quatenus luci-
dum tenebris
videantur.*

cerque multa esse corpora lucentia, quæ, quæ talia sunt, non exigunt medium ab alio corpore illu-
stratum, ut cadant sub aspectum (id enim colorum proprium est, qui non nisi aduentio lumine cer-
nuntur) sed noctu & in tenebris videntur, esto quo colorata sunt, non nisi in lumine conspiciantur,
cuiusmodi sunt fungus, piscium squamae, aliaque his similia. Huiusc vero rei causa est, quia quæ-
dam sunt corpora tenui luce praedita, quæ medium illustrant, quantum satis sit, ut ipsa videantur,
non ut colores proprias imagines fundant, quibus se in visum dent. Deinde quod corpus medium
fiat actu perspicuum à luce, indicio quodam ostendit; color enim aspectui impositus non videtur,
fane non ob aliam causam, nisi quia oportet colorem prius spatium actu illuminatum, deinde il-
lius interuentu sentiendi officinam mouere.

Ἐντὸς καλῶς τέτοιο λέγεται Δημόκριτος οἰόρδῳ Θ., εἶχοιο
τὸ κεῖδον τὸ μεταξύνοσθεῖον αὐτοκείμενον, καὶ εἰ μόρφων εἴ-
το ἀπόστροφον ἐπ' τοῦτο γάρ εἰσιν ἀδιώκοντες. πάχοντο Θ. τῷ
Ἐπ' αὐτῷ πολὺ γάρ εἰσιν τοῦ ὄφρου. τοῦτο αὐτῷ φέρει τὸ τέλος
μόρφων δρόμοις Θ. ἀδιώκοντες. λεπτοτοις δὲ πλάτες μετα-
ξύν. εἰς αὐτούς καὶ πέντε μεταξύν. καὶ τὸ μέσον τὸ εἴκοσι τὸ
ἐπ' αὐτοκείμενον, ἀλλὰ ὅλος ἀδιώκοντας δὲ τὸν μόρφον τὸν
αὐτὸν τὸ γενέσιον αὐτούς καὶ φωτὶ σέρνεται εἴποτε
τοῦτο τὸ γένεσιον αὐτούς φωτὸς λόγος Θ. καὶ τοῦτο φύσις Θ
ἐστιν εἰς τοῦ ἀδιώκοντος ἀπόφρων θεῖον τοποθετεῖται,
παῖδες τῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦτο μόρφος σημῆνες εἴρηται τὸ
μεταξύν καὶ τοῖον τὸ τέλος τοῦ μεταξύνοντος τοῦ τε-
ρον. ὅταν δὲ ἐπ' αὐτὸν τὸ πτυχή τὸ μεταξύνον τὸ φό-
φεν ἢ τὸ ὄχον ἐδέμειαν αὐτοῦ τοῦ πτυχῆς. τοῦτο δὲ ἐφῆσε
καὶ γύψιστος, ἐχόμενος ὡραῖος, καὶ φαίνεται δὲ δὲ τὸν διά-
παν, ὑπέρον ἐγγένελον τὸ μεταξύν φύσιον μόρφον τὸν
ἔσθιης δέντινον μέρον κρινόντος δέ τοι τὸ ἐπ' αὐτὸν
εἰς ὕδατος εἴσιν ἀπόφρων φωτόφαντες; γέραμφοι πάντα, γάρ τοι
τὸ γένεσιον τὸν αὐτὸν τοῦτον τὸν ἔρχεται τέτοιο. φύσεται
δὲ καὶ τὸ ἐνδέργει τὸν λόγον ἔχειν αὐτοὺς ἀστράπης. ἀλλὰ ὁ
μόρφος ἀπόφρων Θ. τὸν πέντε ὅταν αὐτούς αἴσθηται, αἴσθη-
ται δὲ μεθεύκη μὴ αἴσθηται. οὐδὲ αἴσθηται τὸ γένεσιον τοῦτον
ὑπέρον λεχθήσεται.

ΚΕΦ.

dam affectus in aere atque aqua: sic aliis quudem in odoribus est affidius, qui quidem inest in his virtutibus, in aere, in aqua. Videntur enim et animalium, que ver, autur in aqua, sensum odoris habere. Verum homo, ceteraque animalia, que degunt in terra, atque respirant, nequeunt sine respiratione olfactere. Et causa etiam huiusc posterior explicabitur.

C A P.

f Non enim hoc loco recte sentire videtur Democritus, qui quidem putat se medium spatium vacuum fiat, formam etiam si sit in celo, exacte perfecteque videri. Et enim id ipsum fieri non potest. Visus namque si patiente vel quid ei sitivo. At ut patitur ab ipso colore, qui videtur fieri nequit. Restat igitur ut a medio. Quale necesse est aliquid esse medium inter colorum ipsum et visum. Quod si id vacuum fiat, non modo non exacte, sed neque quicquam omnino videtur. Quam igitur ob causam necesse est in lumine colorum videri diximus. At igitur in virtutibus plane videtur, in tenebris in quantum a quo in lumine. Id autem necessaria accidit. Ippsum enim possit enim ab hoc perfrui. g Eadem autem est et de sono, et de odore etiam ratio. Nihil enim inter orum sensus instrumentum tangens, efficiens. Sed ab odore qualiter et sensus motus in medium: ab hoc autem utrumque sensuum instrumentum. Quod si qualibet super ipsum instrumentum sensus, vel id quoque sonus, vel id quoque odor possit: nullus praeferens sensus efficietur. Similiter et modus eius habet in tactu, et etiam gustu: sensus non appareat. Quoniam autem et causam postea dicetur a patebit. At qui medium quidem in sonis, est aer: in odoribus autem nomine vacat.

Nam ut perfruimus in colore communis est quidam affectus in odoribus est affidius, qui quidem inest in his virtutibus, que ver, autur in aqua, sensum odoris habere. Verum homo, ceteraque animalia, que degunt in terra, atque respirant, nequeunt sine respiratione olfactere. Et causa etiam huiusc posterior explicabitur.

QVÆSTIO

g Eadem autem est] Dixerat visum medio egere, per quod res obiecta in sensitum agat. Nunc eodem modo in ceteris sensibus rem habere edocet, ita ut eorum quoque obiecta supra ipsos constituta sensuorem edere nequeant. Quod etiam in tactu et gustatu euenter assertit, esto in iis minus conspicuas res sit. Deinde quasi ex occurso aliorum sensuum media explicat, aiens medium soni esse aerem: odoris, innotescitum quiddam coloris aerem et aquam, prout corpora perspicua, & diaphana sunt, eademque sub alia ratione spectata medium esse odoris. Nam quod per aerem et aquam odor trahiatur, eo ex probat, quoniam aquatilia animalia in aqua odorem hauriunt: quia vero in terris degunt, non sibi attractione aeris olfaciunt. Qua de resuis locis plenius ac planius.

f Non enim hoc loco recte sentire videtur Democritus, qui quidem putat se medium spatium vacuum fiat, formam etiam si sit in celo, exacte perfecteque videri. Text. 74.

Visus namque si patiente vel quid ei sitivo. At ut patitur ab ipso colore, qui videtur fieri nequit. Restat igitur ut a medio. Quale necesse est aliquid esse medium inter colorum ipsum et visum. Quod si id vacuum fiat, non modo non exacte, sed neque quicquam omnino videtur. Quam igitur ob causam necesse est in lumine colorum videri diximus. At igitur in virtutibus plane videtur, in tenebris in quantum a quo in lumine. Id autem necessaria accidit. Ippsum enim possit enim ab hoc perfrui. g Text. 75.

Eadem autem est et de sono, et de odore etiam ratio. Nihil enim inter orum sensus instrumentum tangens, efficiens. Sed ab odore qualiter et sensus motus in medium: ab hoc autem utrumque sensuum instrumentum. Quod si qualibet super ipsum instrumentum sensus, vel id quoque sonus, vel id quoque odor possit: nullus praeferens sensus efficietur. Similiter et modus eius habet in tactu, et etiam gustu: sensus non appareat. Quoniam autem et causam postea dicetur a patebit. At qui medium quidem in sonis, est aer: in odoribus autem nomine vacat.

Nam ut perfruimus in colore communis est quidam affectus in odoribus est affidius, qui quidem inest in his virtutibus, que ver, autur in aqua, sensum odoris habere. Verum homo, ceteraque animalia, que degunt in terra, atque respirant, nequeunt sine respiratione olfactere. Et causa etiam huiusc posterior explicabitur.

*Quae sunt me-
dia sensuum ca-
terorum.*

QVÆSTIO I.

NVM RECTE TARIS OTELES
perspicuum, & calorem definie-
rit, nec ne?

ARTICVLVS I

RECTE PERSPICVVM
definiisse.

VT à perspicuo exordiamur. Perspicuum definitio Aristoteles proximo superiori capite hunc in modum. Perspicuum, seu Diaphanum est id, quod non per se, sed alieno lumine visibile est. At quod hæc definitio vitiosa sit viderur facile probari, primum, quia ignis & a r in sua regione perspicua sunt, de quibus hoc loco agitur; & tamen non videntur, etiam cunaliennam lucem imbibunt, ut patet. Item Luna est visibilis non proprio lumine, sed alieno, quod a sole mutetur, neque tamen est perspicua ut hic perspicuum sumitur, quia non est medium, quo visio fiat. Igitur alicui perspicuo non conuenit, alicui non perspicuo conuenit Aristotelica definitio.

Pro huiusce dubii explicatione aduertendum est, perspicuum bifarium sumi apud Aristotelem. Vno modo pro qualibet corpore transparenti, qualia sunt aer, aqua, & ignis, quod vocari solet perspicuum indefinitum, sive interminacum, quod nimirum aspectus in illius extremitate non subsistat, sed ulterius videntio commeet, actorum perudat. Alio modo accipi pro corpore, quod lumine participat, nec tamen translucidum est, ob admixtam videlicet densitatem ideoque ab Aristotele in libro de sensu, & sensili cap., perspicuum terminatum dicitur, cuiusmodi sunt astra, resque omnes coloribus imbutæ. Perspicuum priori modo est medium visus, posteriori haudquaquam Rursus aduentum est perspicuum secundum priorem notionem duplex esse; Vnum, quod proprio lumine collocet, ut ignis in sua sphæra; Alterum quod alieno, ut aer, & aqua, quæ non nisi lumine ab aliquo externo corpore defluente splendent. Quo sit prior illa semper actu sint illustrata, cum innata luce fulgeant: hæc vero interdum actu illustrata sint, interdum potestate dñntaxat. Igitur Aristoteles in illa perspicui definitione complexus non est perspicua terminata, quod hæc traiciendis ad oculum speciebus minime obseruant. Nec item omnia conspicua interminata, quæ ab se lucem habent, comprehendit; quia licet hæc media sint per quæ visio perspicitur, semper tamen actu perspicua, & lucida sunt. Itaque ea tantum perspicua interminata definiti, quæ ab externo corpore lucem accipiunt, & interdum illustrata sunt, interdum non, ut aqua, crystallus, vitrum, aliqua id.

finitum per
cum aut
aut alieno
me facer.

ad ab Ari-
ele defini-
tus.

Quod vero hæc sola

A complecti voluerit, inde patet, quia paulo inferius subiicit, lumen esse quasi colorem perspicui corporis, cum est perspicuum actu ab igni, aliove eiusmodi corpore, quale est sol.

His animaduersis, priori argumeento occurendum est, ignem esse perspicuum, non tamen quale Aristotelica definitio explicatur, quia semper actu perspicuum est, & nativa affectum luce, quanquam ex se visibilis sit, ut mox dicetur. Quod ad aerem spectat, cum visibilitas fluat à quo ipso innominato, quod colori, & lumini commune est, sicuti colorata omnia per se visibilia sunt, ita & omnia, quæ lumine participant. Et vero ut colorata videri actu nequeunt ni medium illustratum fuerit: ita nec lumine praedita sub aspectum venire, nisi certo quodam modo compæcta, addensataque sint. Quapropter ignis, & aer cum lumine actu imbuta fuere, sunt quidem per se visilia, tametsi à nobis non videntur. non conspiciantur ob defectum requisitoris, sicuti colorata in tenebris constituta, suope ingenio visilia habentur; cum etiam tum colores seruent, quorum naturam visibilitas comittatur. Liquet ergo quid ad primum argumentum, quod ad aerem attinet, respondendum sit. Ad secundum vero dicito Lunam tum nativa, ut mutuatim luce fulgere, & esse quidem perspicuum corpus, terminatam tamen, quod proinde Aristotelica definitio non comprehendit.

D Ex dictis colliges cum perspicuum dicitur, quod alieno lumine cernitur, id ita esse intelligendum, ut videatur secundum se totum; alioquin conueniet definitio coloribus, qui non proprio, sed aduentuio lumine conspicui sunt. Postremo, non ignorabis varias esse perspicui generatim sumptu differentias, quod alia magis, alia minus eius natura participant. Quippe omnium maxime perspicuum cœlum est; secundoloco ignis elementum: hinc aer, demum aqua eodemque ordine ex horum permixtione constantia. Eius ordinis ratio est, quoniam ab terrena crassitie & opacitate longius absit natura cœlestis, tum ignis, inde aer, &c.

ARTICVLVS II.

PROBE ETIAM COLOREM
d:finiisse.

NVne ad coloris definitionem expenden-
dam veniamus. Colciis vim, & naturam duplice definitione explicuit Aristoteles. Vnatioclico. Altera libro de sensu, & sensili capite quarto. Prior est huiusmodi. Color est; quod mouet actu perspicuum. Posterior ita habet. Color est terminus perspicui in corpore definiito seu termino. Sed aduersus utramque definicione oblicere licebit. Solis & reliquorum syderum lux mouet actu perspicuum, cum per

Duplex coloris
definitio impus
natur, & de-
fenditur.

ipsum imaginem suam ad aspectum iaciat, neque tamen lux color est. Item, Color ater est priuatio candoris, ut docet Aristoteles citato cap*libri de sensu & sensili, & 10. Metaph. cap. 4. text. 7.* sed priuatio sicuti est expers entitatis, ita & actiuitatis, atq *adeo & motionis:* igitur color ater non mouet perspicuum, cum tamen inter colores censematur; quare nec toti, nec soli iei definita, prima coloris definitio quadrat. Item Color cum oriatur ex permistione primarum qualitatum, quæ corporis totum permeant, non in extima tantum superficie, sed interius quoque insidet; perperam ergo color terminus perspicui definitur. Quod si respondeas eam definitionem explicare vim coloris non in se, sed vt visibilis est, quo pacto in sola superficie spectatur, cum in ea duntaxat visum terminet. Contra id rursum obiicitur, quod aliqui sunt lapides, in quorum profunditate colores videntur; & intra succinum etiam quasi parui culices apparent. Quo sit ut non in sola corporum extremitate coloris videantur.

Ad primum horum dic, Coloris definitio nem sic esse intelligendam, ut color moueat actu perspicuum, non tamen vim habeat ad faciendum perspicuum actu, quam vim Soli, ac reliquis astris inesse constat. Ad secundum, Colorem atrum dici ab Aristotele priuationem abusu vocabuli, quia videlicet nigredo si cum candore conferatur, quasi priuatio illius est, propterea quod deterioris nota sit. Et quidem hoc de quibuslibet duabus speciebus sub eodem genere contentis, quarum una semper aliam naturæ dignitate vincit, edocet etiam Aristoteles, ut alibi monuimus. Tertio argumento recte occurrebat. Ad id vero, quod contra solutionem obiectum fuit, respondendum est eiusmodi colores non videri nisi in extrema, atque externa superficie translucentium lapidum, licet species visibilis cum à superficie, quæ in imo est,mittitur, totam eorum substantiam permeat. Quod vero attinet ad succinum, alia que corpora similia, dicimus non certi in profundo eorum colores, esto certi nantur interclusæ bestiolæ quoad externam superficiem ipsorum.

Colores etiā in lucidis corporib⁹ non nisi in externa superficie videntur.

QVÆSTIO II.

NVM EADEM COLORIS & lucis natura sit, an non?

ARTICVLVS I

QVI E ANDEM ESSE PVENT,
& quibus argumentis.

*Pro defensione
Platonis
Lege Vallesium*

A Pud veteres Philosophos variae de colorum natura extiterent sententiae, quas com memorat Plutarchus primo de placitis cap*15.*

A Alexander lib*i.. Naturalium quæstionum cap. lib. 2. cont.*
13 Cæteris vero omisissis, Pythagoras ut qui ad 25. quantitatem; & Mathematicas rationes omnia Color super referebat, censuit, colorem esse ipsum corporis Pythagora superficiem, eo adductus arguendo, quod cum color secularem naturam habeat, nec tamen corpus, aut linea sit, necessario erit superficies; non quevis tamen, sed extima, quæ se palam in conspectum dat. Plato vero in Timo docuit celores esse lumen, quæ sententia placuit etiam

B Auempaci & Alpharabio, ut videre est apud Auerroem com*, 65.* Itemque Auicenna lib*. 6.* part*. 3 cap. 1.* afferentibus absente lumine nullum esse in corpore colorem, sed eius appulsu colores effici, eosque nihil esse aliud, quam lumen ipsum in corpore receptum, quod placitum sequutus fuisse videtur Poeta cum Æneid *6. dixit.* Rebus nox abstulit atra color. Idem ferme tuetur Magnus Albertus in libro de sensu, & sensili tractat *2. capite primo*, vbi in eam partem magis inclinat, ut paret colorem esse lumen in perspicuo terminato, ita tamen ut absidente lumine maneat qualitas quædam ex primis qualitatibus oriunda, quæ coloris velut materia sit, eius vero formalux.

D Quod igitur color nihil aliud sit quam lumen probari potest; primum quia videmus nubes ex diuersa solis irradiatione nunc albo, nunc rubeo colore perfundi, alias magis obscurari, alias minus. Item, mare ob eandem causam nunc purpurascere, nunc canescere, eminus album, propius nigrum exhiberi. Videmus etiam columbarum ceruices, & pauonum caudas diuerso lucis aspectu mirifice colores variare. Quæ omnia argumento sunt, nihil esse aliud colores, quam lumen ipsum.

E Secundo, Idem probatur, quia non ob aliam causam oculi cum præalba corpora intuentur, lassantur, & fatiscant; cum autem viridia, & herbecentia vident, recreantur, ac vegetiores fiunt, nisi quia candor multum haber deluce, quæ videndi organum dissipat, color autem viridis mediocritatem quandam illius obtinet, quæ modice, & occulta quadam conuenientia se se conspectui effert, proindeq; minime ledit. Igitur colores de naturali lucis sunt, alii magis, alii minus eam imprimentes

F Tertio, idem confirmatur ex tertio philosophorum proloquio, aientium colorem esse commune, & ad æquatum obiectu visus; quod minime verū foret, si color, & lux inter se distinguerentur. Nam cum lux sub aspectu cadat, non omnne visibile esset color. Pro eadē sententia facit id quod Aristoteles lib *de sensu, & sensibili cap. 1. ait.* Videlicet omnia corpora colore participare; Item definitio coloris proximo cap *67.* tradita. Color est, quod mouet actu perspicuum. Quæ definitio tam luminis, quam colori conuenit; cum utrumque moueat, id est, propria similitu-

*Color, t
menidem
putant Pla
Auempaci
cen.*

*Pro ead.
tentia quo
lor sit lux,
Catet. adt
37. lauella
33. Sone. 10
taph. q. 2.*

*Argumen
hoc senten
I.*

2.

5.

similitudine afficiat, obtinetque perspicuum.
Postremo, pro Alberti magni sententia est ea ratio, quia color absente lumine oblitus est, ac secundum se consideratus non est visibilis, sed à lumine visibilitatem mutuatur, nec per se absque luminis consortio speciem mitit. Quod fit ut lumen ad calorem comparatum illius perfectio, actus, ac forma iure optimo dici possit, ac debeat.

ARTICVLVS II.

APPARENTES COLORES
à lumine non distingui; veros
distingui.

enecā lib. ur. quest. PRO huius controversiae explicatione anno-
tancum est duo esse colorum genera, alios quibusvisus illuditur (apparentes vocantur) alios veros. Apparentes sunt qui ex solo lumine secundum diuersum illius aspectum corporibus affunduntur, vt in iude accidit, & iis, quæ pri-
mo superioris articuli argumento retulimus. Veri colores sunt, qui non ex luce, sed ex varia elementorum, & primarum qualitatum mixtu-
ra obueniunt, cuiusmodi est in cygno candor, in corvo nigredo. His animaduerteris, prima con-
clusio sit. Colores apparentes nihil aliud sunt,
quam lumen. Hæc conclusio ex eo liquet, quia istiusmodi colores secundum diuersum aspe-
ctum, distantiam, & siuam ad corpus luminosum varie se se vissi representant, vt in progres-
su magis patebit: quod sane indicat eos nihil aliud esse, quam ipsam lucem in corpore recep-
tam. Sit secunda conclusio. Veri colores diuersam naturam habent à luce. Hęc probatur, quia si veri colores à luce non distinguerentur, non essent ita fixi, & permanentes, sed versatiles secundum diuersum respectum ad lucem; vt de apparentibus diximus. Secundo, quia lux qua-
litas est cœlestis, contrarium proinde non habens, cum cœlestia corpora à contrariis qualitatibus natura exemerit docente Aristotele primo de cœlo cap. 2. At candori nigredo contraria est. Item, quia si color esset lumen, nigredo cum omnino expers lucis sit, nihil esset aliud, quæ lucis priuatio quod à communis philosophorum sensu abhorret. Tertio, Quia sequeretur colorē cädidum, herbaceum, puni-
ceum, pallidum, & denique omnium colorum discrimina sub una specie infima continet; quod à vero non minus abest. Quarto, Quia ad lucem non est proprie alteratio, quæ tamen est ad colores, vt sentit Aristot. lib. 7. Physic. cap. 3. Postremo, Argumentatur Averroes hunc in modum. Color est motius diaphani, quod actu est diaphanum; actus autem diaphani lumen est. Igitur diaphanum, quatenus lumen habet, est per se mobile à colore. Sed omnes su-

A ceptiu[m] per se aliquius naturæ, caret natura, & specie, quam recipit ergo color, qui per se est motius diaphani; quatenus est lumine coi- stratum, non est eiuldem speciei cum lumine. Hanc rationem pulchram, & efficacem vocat Contarenu[s]. lib. 5. de Elementis. Nobis tamen parum efficax videtur, quia sicuti diaphanum illustratum, adhuc moueri potest à luminoso intensiore lumen habenti, ita moueri poterit à colore, nū color sit lumen. Illud vero axioma, B Omne susceptiu[m], &c. locum non habet in productione luminis, vt constat ex iis, quæ de illius intelligentia in hoc opere disseruimus.

Respondeamus nunc ad ea, quæ superiori articulo opponebatur. Et quidem Pythagoræ argumentum nullam vim habet. Non enim color ratione sui diuiduu[s] est, sed merito super-

Solut. 1.

ficie cui inheret. Ad primum vero eorum, quæ lucem à colore non distingui contendebant, dicendum, concludere solummodo apparentes colores à luce non distingui. Ad secundum, eti[am] è veris coloribus quidam magis ad lucem acce-
dant, vt candor, ali minus, vt color herbaceus, & lividus, aliqui nonnulli, qui ad nigorem decinunt, non proinde existimandum ea[dem] ipsorum, a lucis naturam esse, cum eiusmodi accessus non pertingat ad conuenientiam in specie. Cur autem quidam colores aspectu of-
ficiant, ali non, legi apud Aristotelem in pro-
blematiis sect. 3; quæst. 13. Ad tertium, colore in-

2.

D interdum sumi laxiori significatur; ita vt tam lu-
cem, quam colores omnes complectatur, quo modo adequatum visus obiectum est, ab eoque omnia colorari dicuntur: quia corpora omnia auctore, aut luce, apti utroque participant. Quod vero ad coloris definitionem spectat, proprium est coloris presulsum mouere per-
spicuum, non quoniam modo, sed ita ut ipsum actu perspicuum non reddat, quod luci conuenit. Ad quartum, eti[am] luce abente, colores ab-

3.

E sconduntur as veluti oculis eripiantur, corum imaginibus è mediis sublati, (has enim utrōque colorum vicarias intelligendum est abstulisse noctem apud Virgil.) non i[c]circo tamen lucis discensu interire, nec ideo ex se visibiles nō esse; id est, aptos ut videantur, saltem aptitudine remota, esto non actu cadant sub aspectum, nisi lucis consortio: quæ ob id quasi externa, ipsorum forma dici potest, quatenus eos actus spe-
cificabiles facit: non tamen interna, quasi ex ipsa

4.

F colores, vt ex actu proprio, & essentiali com-
ponantur: cum lux, & color duas species sint, ia-
sue quæque genere perfectæ, & complectæ, quæ proinde in naturam unam conuenire mi-

Color ex se visi-
biles est.

nime possunt ut ex Porphyrii:

Isagoge cap. 6. pa-
lma celebra-

tur.

Q V A

QUÆSTIO III.

QVINAM SIT COLO-
rum ortus, & origo.

ARTICVLVS I.

DE COLORIBVS APPA-
rentibus, & fictiis.

Colorum multitudo tanta est, tam multiplex eorum reciproca mixtio, vt recte quidam pronuntiarint non alibi naturam copiosius, aut maiori ambitione opes suas commendasse: quandoquidem animantes, stirpes, herbas, flores, metalla, gemmas, marmora denique pene omnia, quæ genitæ picturata colorum varietate induit, distinxitque. Igitur philosophorum non pauci tam eximia natura spectacione allecti, colorum causas, & discrimina explicare conatis sunt: Plato in Timœo, Aristoteles partim hoc loco, partim in libro, qui nunc extat de coloribus inscriptus (si tamen eius est illud opus) & primo lib. Meteor. cap 5. & lib. 3 cap 4. & lib. 5. de generatione anim. cap. 4. & 6. Galen. lib. 2. de temperam. cap 5. Gontarenus lib. 5. de elementis Simon Portius libro de ea re composito, Scaliger exercit. 325. in Cardanum, aliquique nonnulli. Porro cum ex coloribus, vt superiori quæstione diximus, alii veri sint, alii apparentes: vtriq. inter se, partim conueniunt, partim differunt. Conueniunt primo, quia sunt veræ res; nec enim apparentes, ideo hoc vocantur nomine, quod veram, & expressam entitatem non possideant; sed quia secundum natum colorum veri non sunt, ac tantummodo colores vocantur ex analogia ad veros colores, quia ex certa primarum qualitatum mixtione oriuntur. Conueniunt secundo, quia utriusque ad obiectum visus propriæ pertinent, & aspectum mouent. Tertio, quia non mouent nisi sint in corpore congruenter denso, & non nihil terminato in quo visus figi possit. Vnde dignis in propria regione ob suam tenuitatem non cernitur. Differunt autem inter se non solum ob commune illud naturæ discrimen, quod apparentes sint formaliter lumen, cum veri sint secundæ qualitates: sed quia veri colores habent esse fixum, semperque manent, dum non mutatur qualitatum temperies, ex qua ortum habent. Apparentes autem non diu hærent, & plerumque varie mutantur ex diuersitate luminis medii, situs, & aspectus, tum ad lucem, tum ad veros colores, vt docet Aristoteles lib. de coloribus cap 2. & lib. 1 Meteor. & lib. 3 cap. 4.

Apparentium colorum inter se distinctio, & varietas, distinguuntur quoque inter se colores apparentes ex parte subiectorum. Aut enim sunt in corpore terminato, aut interminato, & quidem in corpore terminato oriuntur sæpe ex vario oppositu verorum colorum ad lumensem verius color sit vnuus, vt color viri-

A dis seu plures, & ii vel natura coniuncti, vt in pennis pauorum; vel per alterum, vt in sericorum. & laniflorum texturis. Redduntur enim tunc alii noui colores ex incidentia luminis, & radiorum, cum radii vel recti, vel reflecti, vel refracti, aut alio modo se habentes reciprocantur: sic fit sæpe vt coloribus rerum adiacentium parietes perfundantur.

Similiter in corpore interminato proueniunt iidem colores ex irradiatione luminis varianturque ob diuersam habitudinem ad luminosum, vt videre est cum lunæ, aut solis radii interiectum vaporem secant: & cum per quidam corpora vitrea multis distincta angulis ingrediuntur: tunc enim dum in altum aspicimus iacredibilem varietatem, & distinctiōrem istiusmodi colorum non sine magna asperitus illecebra, & animi oblectatione intuemur. Concurrunt autem nonnunquam simul corpus vnum diaphanum interminatum, & aliud opacum: vt cum radii vitrum vitreum permeant, & in parietem incidentes, adipsum quasi herbescuntem viriditatem refundunt.

Quod ad veros colores attinet, pura elementa nullum sibi vendicant, quia constat eos non inest. Elementis nasci ex primarum qualitatum permixtione. Itaque non nobis stat, quod nostratem ignem flauus color perfundit: id enim efficit opaci terrei admixtio, de qua nihil habet ignis elementaris in propria regione, vbi syncerus est, & à fæcere terrenaliber: Oriuntur igitur veri colores ex temperatione primarum qualitatum, non tamen quavis, sed certa. Nam & quedam sunt mixta corpora; in quibus necesse est inueniri omnes quatuor primas qualitates, quæ colorata non sunt, vt in oculo humor crystallinus, de quo alibi.

Docet Aristoteles in libro de coloribus candorem, & nigrorem sequi elementa simplicia, hoc est, vnum elementum magis, quam aliud; & si omnium mixturam supponant. Sic mixta, in quibus aer, & aqua excellunt, candida euadere: in quibus ignis, flaua: in quibus terra, nigra. Idem quoque in eodem libro ait colorum nigrum oriri ex commutatione quadam aquei humoris ad siccitatem: atque hanc fieri prædicat, vt cisternarum tectoria, quæ sub aquis latent, nigredinem contrahant: & vt fumus lignorum humidorum mater sit, carbonesque atri, fumo scilicet illo crassiori, & aquo intincti. Qui tamen si exurantur consumpto vapore nigro resoluti in cinerem, redeunt ad albedinem; quamuis cinis aliiquid adhuc retineat illius tinturam: ac propterea sit pallidus. Quæ si omnino viignis consumpta fuerit, vt in calce, tunc conspicitur, purus nitor, & candor. Alii totam hanc rem digerunt in hunc fere modum. Albus color varie ortum habet ex elementis, vt ex copia humoris aquæ non concocti, quod patet in radicibus, quæ terra absconduntur.

conduntur. Item cum calidum externum cor- A rumpit naturalem calorem; unde in senibus canicies Irem cum humido calidum accedit: unde lac concoctione fit album, & calidæ aquæ pilum album reddunt: sicuti & frigidæ nigrum. Si tamen calidum cum terrena portione iungitur nigrum potius efficit Vnde qui ad meridiem incolunt, magna ex parte fusci, aut nigri sunt.

Quidam etiam singulis elementis in mixto coeuntibus, ita colores ascribunt, vt albus sit in sicco, & in terra, hoc est, terream portionem comiteretur. Nam hic color cernitur in cineribus, saxis, & arenis, igni aut sole existens. Viridis in humido crasso, cuius quasi mater sit aqua, ut pote quæ dum crassior sit, viride sit. Cæruleus in humido tenui, qui sit ab aere: nam aeria, cærulea existunt. Flavius in calido, qui oriatur ab igni: siquidem hanc, cum addensatur, sequitur fluedo. Hæc tamen colorum ad singula elementa accommodatio non eo spectat, vt putet quis ab his elementis praedictos tantum colores exoriri, authos colores ab aliis etiam elementis nasci non posse: sed vt pateat nullum esse in remixa elementum coloris gignendi expers. Vbi est etiam diligenter aduerteadum nullam esse doctrinæ repugnantiam, cum eidem elemento diuersi colores in mixto attribuitur. Siquidem ex diuerso gradu aliarum qualitatum tum primarum, tum secundarum. (Nam hæ quoque suo modo ad euariandos colores faciunt) sèpe accidit, vt eodem elemento denominante diversitas illa existat: præsertim, cum interdum vel minima graduum differentia discrepantes colores edat. Sed nec illud ignorandum est, ad ortum, varietatemq; colorum non parum conferre in mixto maiorem, minoremve à diaphaneitate, & lumine remotionem. Est autem lumen propinquissimus, & corpore minus opaco gaudens candor: remotissimus vero à lumine, & opacum magis affectans, nigror. Medi etiam colores pro diuersa ipsorum proportione magis minusve ad lumen accidunt: & opacum minus, aut magis amant, quantoque sunt lucidiores, tanto magis visibiles; & contra: quia lumen maxime visibile est.

Medij autem colores oriuntur similiter, atq; extremi ex primarum qualitatum temperie pro vt eorum causæ magis, vel minus appropinquant ad causas, ex quibus primi nascuntur: sicut enim medij quodammodo participant extemos, ita & illorum ortus ad horum originem, respectum, ac proportionem habent.

veluti priuatio, vt alibi ex Aristotelis doctrina explicuiimus. Non quod nigror haud sit verum, & positivum ens, cum per se moueat visum, quod priuationi minime conuenit; sed quia eum duas species sub eodem genere continentur, ea, quæ deterioris nœtæ est, perfectioris priuationem quodammodo in se habet. Esse autem colorem candidum nigro perfectiorē, patet ex eo; quia vt paulo ante diximus, candidus magis accedit ad lucem, à qua colores quasi degenerant. Vnde & tecebræ nigræ speciem refertunt, & ea, à quibus parum luminis ad visum reflectitur, nigrare videntur, vt ambræ omnes, & loca opaca. Sic & aqua fluctibus nigrescit; quia agitata superficie dissipatur lux; & nubes admodū densa nigore opacatur, quia solis radii nō admittit. Contra vero candida se offerunt, quæ in materia rara plurimum lucis obtinent.

Hinc est, quod candor apud Aristotelem libro decimo Metaph. capite decimo text 23. definitur color disgregans visum. Nigror vero color visum congregans. Namque disgregare visum, est dissipare spiritus visorios, qui ad pupillam à cerebro confiuunt. Id vero præstat potissimum lux interuentu caloris, cuius parens est. Idemque suo modo candor, qui ad lucem prope accedit. Contrario vero modo se habet nigror. Ob perfectiore malbi coloris naturā; eum esse Diis chariorem veteres crediderūt. Cicero 2. de legibus; Color, inquit, albus præcipue Deo charus est, & Plato delegum latrone Dialogo 12. asseruit colores albos, cum in aliis, tum textili artificio Diis congruos esse. Laertius in Pythagora, Diis cum laudibus amictuque candido semper honores adhibendi. Imo D. Ioannes in Apocalypsi capire primo cum diuinum Verbum indutum humana natura describit, caput eius ait, capillosque tanquam lanam albam, & niuem, candidos esse; vt hoc colore summarum puritatem, sapientiam æternitatemque significaret, interprete Hieronym. in Daniel. cap. 7.

Sunt autem mediorum colorum species *Medij colores* prope innumeræ, sed præcipue quinque: ita vt *præcipue quinq;* numeratis extremis, septem sint quasi capita ad quæ cæteri reduci debent: nimirum albus, purpureus, ruber, flavius, viridis, cæruleus, niger. Et horum magna varieras. Nam purpurei triplex distinctio porissimum celebratur. Una, quæ in rosis, & croco visitur: altera, quæ in violis, & amethysto lapide. Tertia, quæ propria est conchylii, ad mouendum aspectum viuacissima. Rubro etiam comites rubidus, rubicundus, rutilus, sanguineus, giluus, spadix, igneus, flammeus, puniceus, vinofus, & alij. Sub flavo, vel post ipsum ad fuscedinem vergentes, numerantur mellinus, pallidus, luteus, galbaneus, buxeus, citrius, croceus, ieterus, aureus, ruffus, fulvus, æneus, mustelinus, ferrugineus, pullus, róanus, tanatus, regius, leonatus, cæreus, cerinus, & alij. Ad viridem pertinet

Candidi coloris præstantia.

ARTICVL VS II.

DE VARIETATE, NOMINIBVS, & mutatione colorum.

De Vo sunt extremi colores, candor, & nigror. Ex quibus candor est quasi habitus, nigror

pertinent æruginosus, herbaceus, prasinus, luridus. Ad cæruleum cæsius (Ponunt enim Auctores inter hos duos aliquid discriminis) item plumbeus, glaucus, venetus & alij.

Coloribus imponuntur nomi na à rebus, in quibus visuntur.

Habent colores nomina (nam & hoc nosse ad eorum naturam inuestigandam iuuat) tum aliunde, tum sæpe à rebus in quibus primo vifi fuere, aut in quibus excellunt. Sic ab herbis, à papauere, à rosa, à croco, à cœlo, vocantur herbaeus, papaueratus, roseus, croceus, cæruleus. Ab elementis signeus, aeriis, aqueus, terreus. A metallis plumbeus, cneus, argétenus, aureus. A lapidibus hyacinthinus. Ab animantibus aquilinus, ab eorum partibus eburneus.

Mutatio colorum vnde.

Mutantur autem colores aut secundum representationem, siue apparentiam; aut re ipsa. Secundum apparentiam, cum alij alii superinducuntur, prioribus seruatis; veluti cū albedo chartæ, atramenti substantia integratur. Poteſt enim seruari cādor sub arro humore latens. Sic interdum panai tinturam capiunt, quæ in multis adeo est tenax, vt dilui non possit. Sumuntur autem colores à tingētibus multipliciter, vt aduerter Aristoteles in libro de coloribus. Multa enim terra nascientibus tinguntur, vt radicibus, corticibus, lignis, foliis, florib⁹, fructibus: alia fumo spuma, vino, lixiuio, animalium succis, ac nonnullis alis. Interdum etiam non omnino, sed ex parte absconditū subiecti colores: sicque pictorum artificio mirifice temperantur, & quasi commiscentur, alij alii aliquorum interuentu impositi.

Re autem vera immutantur colores cum prior interit, eiusq; vicem alius denuo subit, vt in segete, cum flauelcit, in capite, cum canescit, in herba, cum purpurascit. Nec solum quæ istiusmodi sunt, sed quæ modis proxime explicatis intinguntur, interdum insitos colores perdunt, & ascititios te ipsa admittunt: cum videlicet humores, qui ad iaceſtum præstandunt adhibentur, vim habent immutandi qualitates primas, quarum varietatem mutatio colorum insequitur. Si quis porro quos animi affectus colores exterius indicent, velit cognoscere, (nam pro varietate passionum, quæ in nobis excitantur, varijs quoque colores in ore expanduntur) legat quæ Claudio ad Emblemata Alciati annota vit.

Emble. 17.

QUESTIONE IV.
UTRVM LVMEN RATIONE MEDIJ, an obiecti tantum, vel etiam ratio ne vtriusq; ad visionem requiratur.

ARTICVLVS I
DIVERSAE PHILOSOPHORVM sententia.

Circa contemplationem lumenis, de quo Aristoteles hoc loco egit, scilicet hic in con-

A trouersiam adduci, an lumen substantia sit, vel accidens; & utrum in medio intentionale tantum esse habeat, an reale. Verum hæ quæſtiones pertractatae à nobis sunt in libris de cœlo, cum desyderium luce ageremus. Quod vero ad præſentem disceptationem attinet, non conſentiantur inter se Philosophi. Nam qui putant colores à luce non distingui, seu lucem internam eorum formam esse: ij, modo sibi ipsis constare velint, tuncant oportet, depositi lumen ex parte obiecti visibilis, immo & esse id, quod formaliter videtur, nec aliquid præter lumen à nobis in corporibus cerni. Sed enim adhuc eis opinandi libertas relinquitur, num lumen etiam ratione medii necessarium sit: ita vt videri res non possit, niſi medium actu illuſtretur.

Auicenna libro ſexto Nat. part. 3 capite pti mo concludit lumen tantum exigi propter obieſtum. Quod ita eſſe ex eo ostendit potest, quia obiecti oculus in obſcuro loco videt procul obiectum,

C ſi affulſum sit lumine: contra vera ſi obiectum in obſcuro ſit, non aspicitur; esto oculus in loco illustrato conſtitat. Quod tum quotidianis exemplis patet, tum eo, quod interdiu videntur ſtellæ ē profundissimis puteis; vt refertur Galenus lib. 10. de vſu partiu. Et oculi feluum, cincindulæ, & quercus putridæ interlucēt in tenebris, vt Aristoteles hoc ipſo cap. text. 27. annotauit.

D Huic argumento occurruunt Caietanus, & Ferratiensis hoc loco, in exemplis propositis, ſemper in medio, & prope oculum non nihil lumeniſſe, esto id non appareat, & prope obiectū vberiorem lucem requiri in medio ad recipiendam primo ſpeciem, eamque traiciendam, quamvis reliqua parte ſpatii. Non videtur tamē ſatisfacere hæc responsio; cum ridiculum ſit affirmare dari in toto medio vſque ad oculum eam lucem, quæ neque vſu dignoscatur, nee efficaci ratione comprobetur.

Alii, è quorum numero eſt Auerroes, puit illud. E tantum lumen exposci tantum ratione medi, ratione medi quod aſſerit etiam D. Thomas hoc loco. Verum neceſſariū idem i.p. quæſt. 79 art. 3 explicata vtraque opifient. nione videtur magis inclinare in eam, quæ statuit requiri lumen ex parte obiecti. Quod etiā docet in quæſtionebus de verit. quæſt. 8. art. 14. Quin & primo libro contra Gent. capite 76. ait colorem eſſe obiectum materiale vſus, lu men vero formale; vnde, inquit, eadem viſione intuemur colorem, & lucem, qua color fit actu viſibilis. Probari autem potest hæc ſen tentia quatenus aſſerit non requiri lumen ratione obiecti; primum, quia color ſuopte ingenio, ac per ſe viſibilis eſt, cum ſit obiectum vſus, eiusque proprium ſenſibile; quare & Aristoteles hoc capite text. 66. docuit colorem in ſe ipſo cauſam habere, eur ſub aspectum cadat. Secundo, quia odōr, ſonus, ceteraque aliorum ſenſuum obiecta, vt ſi ſimilitudinem mittantur, non egenit alterius cauſa confortio; ergo neque

Lib. 2. de co cap. 7. à q:

Hoſetulin ſup. q. 2 ar

Auer. D. Thom.

F

color.

color præsentim cum non minore ad id effica-
citate prædictus esse videatur.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR LVMEN TAM
rationem mediæ, quam obiecti ad
visionem requiri.

*ratione
edij quam ra-
tione obiecti lu-
en requiritur.
obatur quo ad
iorem partem*

Propositæ controversie hac assertione faciemus satis. Luxen requiritur ad visionem tam ratione mediæ, quam ratione obiecti. Hæc est D. Thomæ loc. cit. Apollinaris hic, & aliorum. In primis autem quoad priorem partem, quam statuit etiam Auerroes, Thienensis, Sandunus, & alii, ex eo suadet, quia cum agentia non in quodvis indiscriminatum agat, sed opereat inter id, quod agit, & patitur proportionem quâdam, & reciprocam aptitudinem dari: Cumque ad id singula agentia peculiarem dispositionem in patiente exigant, cuius defectu nullo modo actio procedet: dispositio, quam color in diaphano requirit, lux est, sine qua non posset in eo gignere speciem, quæ ad oculum perfertur: Ideoque Aristot. capite septimo text. 73 definiit colorem esse motuum perspicui actu illustrati. Ac quod prædicta dispositio in perspicuo necessaria sit, probatur Sir coloratum A quod cernatur in toto spatio D. in quo designetur punctum B. vicinum ipsi A. itemque punctum C. ab eo remotum, tum lumen, quod erat in toto D. incipiat deficere paulatim à puncto C. In istiusmodi defectu dabatur instans, in quo A. conspiciatur in puncto B. nec tamen in puncto C. Idque non ob aliam causam, nisi quia iam punctum C. non est illustratum (siquidem interim dum in eo lux fuit, videbatur.) Igitur necessario ex parte mediæ diaphani lumen ad visionem requiritur. Quæ est sententia Aristot. in lib. de sensu, & sensili capite secundo & capite septimo huius lib. text. 73. vbi docuit ideo obiectum visile supra sensum positum non sentiri, quia operet obiectum alterare prius medium actu illustratum.

*robatur quo ad
operiore.*

Lux & color. *Lux & color.*
uni causa par-
tiales imaginu-
productarum.

Secunda vero pars conclusionis, quam tradit Egydius hoc loco, Durandus in 2. distinct. 28. qu. i. Vitellio libro tertio perspectivæ theoremat. i. ostenditur contra eos, qui putant ne utrumquam requiri lumen per sensationem obiecti, adeo ut si totum medium colore non illuminato colliustri posset, adhuc color in ipsum speciem aceret; probatur, inquam ex eo, quia lumen concurrit tanquam causa partialis vna cum colore ad emitendam speciem. Quod si ut per se extant ex parte coloris requiratur. Concurrere vero lumen eo modo; nec tantum ut dispositio sine mediæ, siue obiecti, ea ratio suadet, quia nullū naturale agens postulat formam excellētioris naturæ, ut solam dispositionem requisi-

tam, ad dignobiliorem formam: lux vero tam i magine coloris, quam colore ipso præstantio est. Quare non exigetur lux tantummodo ut dispositio, ad traiciendas colorum imagines in oculum; sed ut causa partiatim eas proferens simul cum colore obiecto. Item colores, quo magis illuminantur, eo melius videntur: igitur ex participatione luminis sunt actu visibles.

*Soluuntur argu-
menta partium
adversariorum.*

Diluamus nunc argumenta, quæ pro superioribus sententiis adduximus, quatenus ei, quam defendimus, aduersantur. Ad primum pro Auct. cenna apte respondebatur, ad responsionis vero configurationem dicendum erit, etsi lux non semper à nobis palam diagnoscatur in toto medio, quo visio fit, conuincit tamē dandam esse ratione, quam paulo supra attulimus. Certè si obiectum ut primo gignat speciem in medio, requirit in eolumen, multo magis medium id requirit ad speciem ulterius extendendam. Ad primum vero pro secunda opinione, quam admodum probabilem confitemur, dicendum est colorē esse ex se visibilem, id est, suapte natura posse videri; etsi ut actu videatur, aliquid aliud requirit: quo etiam modo interpretandus est Aristoteles, cum ait colorē in se habere causam, cur videatur; qui licet non expresse docuerit requiri lumen ratione obiecti, non id tamen negavit. Ad secundum, peculiare hoc esse coloribus, ut non nisi concurrente luce speciem transmittant, sicuti proprium est eisdem, ut etiam secundæ sententiæ defensores concedunt, exigere illustrationem diaphani, tanquam præparationem ad traiciendas species; nihil vero mirum quod nobilissimus exterorum sensuum, ciusmodi apparatus ad functiones suas obendas expostulerit.

QVÆSTIO V.
VTRVM VISIO FIAT EMISSIS
ab oculo radiis, an receptis ab ob-
iecto imaginibus.

ARTICVLVS I.

PHILOSOPHORVM QVORUNDAM
præsentim Platonis opinio, & eius
confirmatio.

Hæc quæstio in contrarias partes à Philosophis disputata fuit. Nam Empedocles, Stoici, & Platonici arbitrati sunt aspectum fieri radiorum ex oculis emissione. Itaque Plato in Timæo docuit aspectum non affici imagine aliqua à re visa affluente, sed emittare ex oculis lucem, quæ vna cum lumine exteri aeris obiectum quasi manibus prehendant, ipsumque suo contactu visibile efficiat: tum vero refundi eam lucem ad oculum affectum alteratione alterati visibilis, & vbi in pupilla insederit, fieri visionem. Platonis sententia

*qui putent vi-
sionem fieri ex-
tramittendora-
dios.*

*De Platonis op*er*atione D. Neme*s*is de natura hominis cap. 7. Priscianus Ly*dus* in lib. de Phantasia Ma*crobius* Satur. cap. 17. Gellius lib. 5. cap. 16. Plot. libr. de vi*si*one. Alcinous in lib. de do*ctrina* Plat. Plato. Aphrod. Sene*ca* Chalcidius. Eu*clides*. Ptole*maeus*. Alchin*dus*. Lactantius Galen. Argumenta pro sententia Plato*nica*.*

secutus est Aphrodisaeus i.lib. probl q. 75. Sene*ca* lib 1. Nat. q. Chalcidius in commentarii super Timao, Eu*clides* in libello de Perspectua, Ptole*mäus* in Catoptrico, Alchindus in lib. de aspectibus, La*c*tantius in lib. de op*er* Dei cap. 8. vbi ideo negat species visuales esse necessarias, quia putat mentem esse, quæ immediate videt per oculos tanquam per fenestras intro pelucentes. Idem Platonis dogma tuerit Galen. lib. 7 de placitis Hippoc. & Platonis, & libro decimo de visu partium, & i.lib. Progref. sent. 19. addens quemadmodum nervi tensionem perferrunt ad cerebrum, à quo sentiendi vim accipiunt, sic externum aerem appulsi radiorum; qui ab oculis exiliunt, reddi accommodatum ad deferendam visibilis alterationem ad oculum. Solent autem ad Platonis sententiam confirmandam permulte adduci rationes, quas colligit Theophilus hoc loco ad tex. 69 & Macrobius 7.lib. Saturnal. capite 14. Ac prium, quod aspectus ex se visorios radios ejaculetur ostendit potest, quia non ob aliam causam videtur natura oculis igneum lumen accedit. Deinde, quia nulla ratio affterri potest: curis, qui nebuloso aere circumfusus est, proximam nebulae non videat, distanter videat; nisi quia radij visorij cum primum ex oculis emicant, fortiores sunt, sive vicinam nebulae penetrant, longius vero progressi languescunt, nec iam perrumpere nebulae valent: atque ita ex ea quasi ex opaco corpore ad oculos egrediuntur. Deinde, res imposta pupillæ non videtur, idque præterea accidit, quia radius impeditur, quominus extra se se effundat: igitur visio sit emissio radiis. Deinde, quod visio non fiat receptis ab obiecto simulachris, probatur, quia nequaquam verisimile est types innumerabilium pene rerum, quas uno ictu videmus, simul oculis illabi. Et tam exiguum pupillam tantam influentium idolorum copiam capere, quin illa se mutuo perturbent, & impedian, - præser-tim cum nihil sit, quod ea componat, & distinguat, ne in turbatam congeriem abeant. Item, Veleiusmodi imagines, & quasi exuixæ à rebus demittuntur, cum est, qui videre velit: vel etiam cum nullus aspicit, ultra emicant. Si dent primum; cuius tunc imperio illæ confessim accurrrunt? Si secundum; perenne igitur fluxu à corporibus dimanant, non sine magno earum dispendio, (quod Aristoteles Democriticis obiecit aientibus corporum actiones de-fluxu fieri) ac nullo ordine passim aberrant, quod est absurdum.

Præterea. In speculis imago contemplatorem suum aduersa respicit, quæ tamen si à nobis proficietur, cum recta exeat, postrem sui partem debere ostendere: quo modo histrio dum personam, id est, confictam faciem induit, nonnisi posteriorem cauer-nam cernit: quare nullo pacto admittendum

A est fieri aspectum per imagines à rebus emissas, quæ emitte ab his nequeunt.

ARTICVLVS II.

VERÆ OPINIONIS

Explicatio.

C ontrariam sententiam tuerit Peripatetica Schola assere*n* visionem non fieri emissis ab oculi radiis, sed receptis à re obiecta imaginibus; quod docuit Aristoteles capite 7.huius lib: text. 67. & 74 &c. 12 text. 12.1 & libro tertio cap. 1.2. & 3. & in lib. de sensu, & sensili capite secundo. Nec officit quod tertio Meteor. capite 3.4. & 6. & in problemat sect. 31. problem. 16. Platonis opinione ad dubitationes quasdam dissolendas vtatur. Id enim propterea fecit, quia tunc nondum propria sententia comprobata, communis uti voluit, præsertim cum nihil ad præsens institutum faceret, vitram partem sequeretur, ut inibi Alexander, & hoc loco Philoponus annotarunt.

Quod ergo aspectus emissione radiorum non fiat, ostenditur. Nam vel radius visorius per Contra rad: tingit ad res, quæ videntur vel non. Non secundum, quia iam ille radius non alteraret obiectum, neque aliqua qualitate alteratus ad oculum rediret, vt alii. Primum etiā dici nō potest, quia incredibile omnino est è tâtula pupilla tantum luminis ab oculo exilie posse, vt ad res tam varias, tamq; inter se distantes, quas simul contuemur peruenire queat, ita vt magnâ cœli partem occupet, quam vndeque oculis obiectam conspicimus. Deinde quia si lumen Solis quantumlibet rectâ incidat, nūquam reflectitur è terrâ usque ad medium aeris regionē, multo minus eiusmodi radij à stellis, quas in firmamento cernimus ad nocturnū aspectum refle^{ct}entur. Item. Vel qualitas illa, qua radij in re videntur imbuītur, est similitudo ipsius rei; vel aliqua alia qualitas, vel corpus aliquod tenue & subtile. Si est similitudo: iā igitur concedunt visionē fieri receptione imaginū; quanquam in eo halucinentur, quod dicant ad imaginū productiōnem requiri lumen ab oculo exiliens, cum sufficiat id, quo ponimus obiectū illustrari. Si vero dicant esse altam qualitatē, cum non appareat quantum ea sit, aut qua necessitate inuehatur, certe fictitia existimanda erit. Quod si dent secundum cum non sit admittenda corporum quantumlibet subtiliū penetratio, ascribere nequaquam poterū radium visorium transmeari interiecta corpora usque ad rem visam. Neque defendant visionem esse momentaneam, cum nullum corpus momentu moueatur.

Denique quod admittendæ sint rerum imagines, quibus non solum aspectus, sed reliquæ etiam potentiaz cognitrices ad obiecta percipienda, obsignentur, constat ex ea quæstione

qua

qua superius hac de te priuatim differimus; è qua ad præsens institutum corroborandum plures rationes desumi possunt. Quibus accedit quod commuci philosophantium consensus hoc differeniam inter appetentes & cognoscentes vires traditur; quod ille natua propensione ferantur in sua obiecta, & ab iis alliciantur: hæ vero obiecta ipsa ad se trahant; videlicet per eorum similitudinem, qua imbuuntur.

Vt autem planum fiat, quoniam modo species visiles obiectum repræsentent, nonnulla obseruanda erunt. Primum sit, quemadmodum à qualibet parte corporis luminosi in quodvis punctum medii perspicui intra eius sphærā contenti, producitur lumen, modo nullum corpus opacum interiectum sit; ita à quauis parte corporis colorati emitti ipsius similitudinem ad quodvis punctum medii actu illustrati, intra ipsius sphærām cohibit; modo nullum corpus opacum interpositum sit. Quod ex eo constat, quia cum agentia naturalia necessitate naturæ in actiones suas ferantur; sublatis impediimentis, non possunt non agere secundum omnes suas partes in quodvis punctum spatii. Ideoque corpora tam lucida, quam colore affecta, quo majora sunt, eo per longius spatium lumen & sui similitudinem proferunt. Nam cum secundum omnes suas partes in quodvis punctum spatii agant, quanto hæ plures amplioresque extiterint; tanto lumen & imago, quæ in parte spatii obiecto vicina progignuntur, maiorem vim habebunt ut se longius diffundant. Quo etiam fit, vt quo res grandiores sunt, coè remotiori loco perspici valeant, & vt in quoniam puncto, seu quauis parte medii actu illustrati totum corpus obiectum sensui repræsentetur, singulæque eius partes, à quibus ad huiusmodi punctum, seu parrem medii licet rectam linéam ducere: quandóquidem in qualibet parte medii imprimitur similitudo à quauis parte obiecti colorati. Id quod experientia confirmat; siquidem ex quacunque parte medii fas est obiectum cernere, omnesque eius partes, ad quas licet ab oculo videntis lineam rectam protrahere, si nihil sit interiectum quod impedit continuam speciei productionem per totum spatium, atque minus omnes partes inueniri, nisi per eum similitudinem: ergo partes omnes ac singulae obiecti colorati producunt sui similitudinem in quauis parte medii; atque adeo in quauis huiusmodi parte repræsentantur omnes ac singulae partes obiecti. Deinde idem probatur hunc in modum: Quævis pars obiecti colorata est agens naturale, ac minime liberum ad sui similitudinem producendam, & habet se indiscriminatim ad aequalium in quauis partem medii actu illustrati intra eius sphærām inclusi, ad quam licet rectam lineam ducere. Quælibet igitur

A obiecti pars in quamvis partem mediæ sui im- Qualibet obie-
ginem imprimet, & ex consequenti in quavis pars produc-
parte omnes, ac singulae obiecti partes repræ-
cit sui speciem
sentabuntur. Postremo, idem confirmatur, visib[il]em in qua-
quia si diuersæ partes obiecti visibilis produce-
liber medi-
tæ sui similitudinem in distinctis partibus me-
parte.

B iii, non autem omnes in eadem, nequiret Sol, quem Astrologi tota terra vicibus fere 167. ma-
jorem esse inquit, totus ex quauis parte medit
à nobis conspicisci. Etenim ut omnes eius partes
sui similitudinem producerent, egerent spacio
tantæ magnitudinis, quantæ Solis est, quod
repugnat experientiæ, quandoquidem è quauis
parte mediæ totum Solem conspicimus. Quare
necessè est omnes partes obiecti visibilis mirtere
sui similitudinem in quamvis partem mediæ, in
quare repræsententur.

C Advertendum præterea est, diuersas partes eiusdem obiecti non iacere distinctas sui similitudines in eandem partem mediæ, in qua vi-
dentur; sed vnam & eandem, quæ ramen ex-
actior sit & perfectior, quam si à quauis parte
singulatim accepta emitteretur. Porro autem illiusmodi species cum à singulis partibus obie-
cti, tanquam à partialibus agentibus suum esse
accipiat; singulas eius partes repræsentat, quan-
tumcunque illæ quoad intentionem, situm &
figuram dissimiles sint. Namque hæ similitudo,
quatenus mutuantur esse à parte B repræ-
sentat partem B. & vt habet idem esse à parte
C repræsentat partem C. atque ita cæteræ,
prout à singulis suum esse partiatim sumit.

D Quod quidem ita se habere hunc in modum Non iaciuntur
ostenditur: Sit corpus aliquod secundum suas tamen diuersæ
partes inæquabilis intensione candidum: Si igit[ur] imagines à di-
tur diuersæ huiusc corporis partes distinctas iversis partibus
sui similitudines in eadem partem mediæ produ-
cerent; quemadmodum duas eius medietates
duas producerent similitudines, sic quatuor
quatuor similitudines, atque ita cæteræ
partes proportionales eodem modo, quæ
cum infinitæ sint, darentur in eadem parte mediæ species infinitæ, quod fieri nequit. Pater igit[ur]
omnes ac singulas partes obiecti visibilis proicere in quincunque partem mediæ illu-
strati intra sphærām contenti vnam eandemque
sui similitudinem, & ob eam rem eadem
omnino imagine ex quacunque parte mediæ
singulas partes rei obiectæ à nobis conspicisci, nisi
quid obsteret.

E Ex dictis collige, speciem obiecti visibilis, et
si unum numero accidens sit, extensio sub-
iecti per accidens extensem; tamen ita affe-
ctum esse, vt quælibet pars illius extensionis
referat omnes partes obiecti, ad quas licet re-
ctam lineam ducere, quia, vi diximus, quæ-
libet huiusc speciei pars ab omnibus obie-
cti partibus capit esse, modo ad eas possit du-
ci recta linea, non per transversum per corpus
opacum. Nam alioqui si ad aliquam obiecti

partem huiusmodi linea duci nequeat ab aliqua parte speciei in medio existentis, haec non capiet esse ab illa parte, proindeque eam in tali loco non representabit.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTORVM, qua articulo primo proposita fuere.

Solutio 1.

R Eliquum est ut argumentis pro Platonica opinione initio adductis respondeamus. Ad primum dicimus, oculos non effigneos, quasi in seiguel contineant, cum ignei calor excessus temperiem viuentium dissoluat; nec vero ita lucentes esse, ut procul ex se lumina iacentur. Quod vero motis oculis, splendor quidam in eis appareat, id ex eo prouenit, quia potentia & levia corpora, cuiusmodi sunt oculi & piscium quorundam capita, aliaque eiusmodi, in tenebris praesertim renident, ac fulgent. Non est tamen inficiandum pupillæ non nihil esse innotatum lucis, ut quasi tessera hospitem & affinem suum, hoc est, lucem, quas species vehitur, sese extrinsecus insinuantem recipiat, eique ut minister familiaris præsto adsit. Qua de relege Scaligerum Exercit. 198. numer. 16 Concedendum præterea animalia nonnulla ex oculis aliiquid lucis extra emittere, ut feles, & alia quædam exti, quæ noctu venantur.

Solut. 2.

Ad secundum, nebula remotam non ob eam causam, qua in arguento affertur, videri, proximam vero non videri, sed quia prope oculos minor lux sufficit, ad illustrandum visibile proximum, quam remotum. Adde quod nebula per eandem lineam longe porrecta identidem aspectui occurrans, atque adeo crassifrons, obscurior apparet, quam quæ per breuorem lineam cernitur. Ratio autem curres pupillæ imposita non videtur, non est ea quæ affertur in arguento, sed quia oportet illustrari medium ad inferendam speciem. Ad tertium; nihil mirum quod totum rerum imagines oculis simili oculis pariter oculo inurantur, cum iis imaginibus sit plenum totum diaphanum actu illustrarum, utpote quæ neque sibi impedimento sint, nec potentiam degraudent, nec sua mole aut contrarietate se extrudant, cum non sint corpora, nec contrarium habeant, nec se perturbent, licet in eodem situ coeant, quia vbi cunque existant, per se naturæ suæ distinctio nè & significandi vim retinent. Sunt vero istiusmodi simulacra perpetuo in diaphano illuminato, quia naturaliter à re visibili emituntur; nec vero temere hic illuc oberrant magis, quam lux, quæ ipsa comitatur, & quasi fouver, siquidem eius concursu, ut superius diximus, gignuntur, eaq; euangelice occidunt. Ex quo patet, quid ad quartum arguento respondendum sit.

Solut. 3.

A. Ad quintum, dicendum, in primis in speculo non videri imaginem, ut progressu patet, sed Solut. 5. videri rem obiectam per imaginem, a speculo repercutiam ad oculum; videri, inquit, aduersa facie, non auersa; quia eiusmodi species non est ut persona histrionis ex una facie aliud, ex altera aliud exhibet, sed est quidpiam simplex, atque purum ex utraque facie (vtrita dicamus) obiectum representans; quo etiam fit, ut obiecti corporis partes dextræ efficiantur in speculo laeuae, & ediuerso: videlicet quia imago ad oculum repercutia ita rem nobis representat, ut ab ea prodiat, arque adeo eti res visa nobis sit aduersa, manus quasi commutat, eiusque dextra nostræ dextræ responderet, cum secus fieri oportet, ut videmus, cum Socrates, qui ante aera erat auersus, nobis aduersus fit. Tunc enim eius dextra laeuae nostra respondet. Itaque tota huiusc Legi Vitelli discriminis ratio est, quod species non alias sit ss. Rich. in 6 auersa, quam aduersa.

11. q. 1 in 6
princ.

QVÆSTIO VI.

AN OCVLORVM COMPOSITIONE ad visionem obeundam accom- modata sit, necne.

ARTICVLVS I.

DE OCVLORVM PRÆSTAN- TIA, situ & figura.

A Speciebus omnium sensuum præstantissimus habetur. Primo, quia tenuioribus, & à materiæ fæcile superioribus, ac non nisi per diaphanum illustratum transmissis imaginibus ad functiones suas virutur, nullamq; realem immutationem ab obiecto recipit, sed tantum notio- nalem; nec enim, verbi gratia, exalbescit viso candore. Secundo, quia eius actio celerrima est; utpote quæ momentu fiat. Tertio, quia è longiori tractu res attingit. Quarto, quia ut cæteras eius prærogatiwas omittamus plures rerum differentias comprehendit; quandoquidem visu totius mundi fabricam & ornatum in- tuemur, lucis pulchritudine fruimur; colorum varietatem distinguimus, corporum omnium magnitudinem, figuram, numerum, proportionem, situm, motum & quietem assequimur. Ideoq; nullus sensus ad cognitionem invenzione propria comparandâ magis idoneus est. Vnde Plato in Timæo visui acceptam refert Philosophiam; & eius imitor Philo Iudeus in lib. de Specialibus legibus. Defluxit. (inquit) Philosophia è cœlo in hominum animos, sed oculis sequestris deducta est in hospitium. Nam hi primi conspicerunt vias, quæ à cœlo ad nos tendunt, regias. Item in lib. de Mundi opific. Quod, inquit, mens in animo est, id oculus in corpore. Videt enim uterque: altera intelligibiles res, alter sensibiles. Visus autem mētis ad nescenda incorporea; oculi ad con-

Solut. 4.

ad contemplationem corporum, quæ res ad alia multa prodest, & in primis ad id, quod maximum est, scilicet Philosophiam.

Quod vero ad oculorum situm attinet, liber quæ D. Ambrosius lib. 6. Hexam. cap. 9 eadem re scriptis in hunc locum transferre. Adhærent veluti quibusdam montium superciliis oculi, & ut protegente montis cacumine tutiores sint, & tanquam in summō locati, de quadam scene superiore vniuersa prospectent. Neq; enim oportebat eos humiles esse, sicut aures, vel os, ipsosque narium interiores sinus. Specula enim semper in alto est, vt aduenientium ceteratum hostilium explorari possit aduentus; ne improviso occupet otiantem, vel orbis populum, vel Imperatoris exercitum. Sic latronum quoque cauenter incursum, si exploratores in muris aut turribus, aut montis excelsi supercilio sint locati; ut desuper spectent plena regionem; in quibus insidiae latronum latere non possint. In mari quoque positus si quis terræ appropinquare se coniicit, in ipsa mali fastigia, & celsa antennarum cornua voti explorator ascendit, & adhuc inuisibilem reliquis nauigantibus eminus terram salutat. At forte dicas, Si specula editior necessaria fuit, cur non supra summum verticem capitii oculi constituti sunt, sicuti cancri, vel scarabaeis in summo sunt, quibus licet nullum caput appareat, colla adorsa tamen extero corpore celsiora sunt? sed illis testa valida, nec tam tenuis membrana sicut nobis, quæ facile possit offendiri, ruboque & cæteris interfundis sentibus. Itaque nobis in summa proximodum corporis parte constitui oculi oportuit, tanquam in arce, & ab omni, vel minima offensione defendi: quæ duo sibi compugnatio videbantur. Nam si in humili essent, propter tutamen, munus impeditur; si in vertice, patarent ad iniuriam. Hæc D. Ambrosius. Lege etiam D. Basiliū homil. 11. Hexam. Sane vero misericordia natura prouidit, vt oculi tui esse possent, ut que ea, quæ foris ingruunt, incommoda propulsarent, ideoque concavis foraminibus inclusit; & genis, ac palebrarum regimine circumuallauit (etsi has Sruthiocamelus alitum sola, ut homo vtrinque habeat,) quæ identidem celeritate magna non solum excipendi rerum imaginibus aditum aperiant, sed etiam incidentibus & noxiis claudant: tum supercilia quoque addidit pilis brevibus adornata pariter, & alterne mobilia, quæ sudorem à capite & frigore defluentem repellant. Sed enim & hæc vt Plini. 11. Natur. histor. lib. cap. 37. aduertit, maxime fastum indicant. Superbia alicubi conceptaculum, hic sedem habet. In corde nascentur, huc subiit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque iauenit in corpore, vbi solitaria esset Hæc ille.

De oculorum autem figura sic habeto: Sunt oculi in globum conformati duabus potissimum de causis. Primum, quia forma globosa

A promptiori agilitate in hanc & illam partem *Læge Vitell. lib.* volvitur, & alpeſtum circumfert: volvit autem 3. *Perspectiva*, natura auctor Deus aspectum circumferri (vt *theorem. 3.* inquit *Timæus*) circuitus, qui in coelo aguntur. *Cantuar. lib. 1.* in vsum redigamus nostræ mentis, discursio *Perſp. c. 3.* neſequiſtus illis cognatas, sed percurbaras ad *conſ. 3.* illorum temperiem reuocemus, & cōuerſiones Dei, quæ sine vlo errore aguntur, imitemur. Deinde, quia, vt Mathematici demonstrant, niſi oculi eſſent rotundi non poffent rerum quantitatē demonstrare, nec aliiquid perciperent, niſi æquale ſibi. Etenim viſio fit per lineas rectas ſuper oculum perpendiculariter incidentes quarum concurſus fit in oculi centro. Quare ſi oculus eſſet ſuperficie planæ, non ingenerent ſe perpendicularares lineæ, niſi à ſuperficie æquali, ſicque non niſi æquale cernereſur.

ARTICVLVS II.

DE IIS, QVÆ AD INTERNAM OCULORUM FABRICAM SPECIAT.

Hac dñe Aristot. s. de Gener. an. c. 1. & de h. fl. an. c. 10. & 11. Gal. lib. 10. de vſu part. Theophilus lib. 4. de Fabr. Iom. Vé'al lib. 1. 4. cap. 7. Sim. Port. de Color. oculi. cap. 3. Guesara li. 3. Defens. in Gal. cap. 7. Fernul. lib. de Partib. corp. hum. cap. 9. Thomas à Vierge in lib. 4. de Locis affectis, cap. 1. Conciliator diff. 6. 4. For. lib. q. 19. in tecni.

NVNC ad internam oculorum compositionem veniamus. Constant oculi, quod ad ſecundum ſeptem musculis motoribus: tunicis quinque, etsi alii haec ſecus numerent: tribus humotibus; duobus neruis: Musculi dati eis à natura ſunt, ut globum ad aspectum facile conuertant: è quibus vnu ſorū, alter deorsum: duo ad dexteram lœuamque trahunt; alii duo circumferunt; septimus ſuſtinet, illigatque. Extrunicis intima vocatur specularis, quia ut ſpeculum nitet, & translucet, græce à continua aranæ telarum imagine ἀργυροῦ. Huic proxima græce ἀργυροῦ, latine reticularis nuncupatur, quia venulis multis & arteriis iætæta retis effigiem exhibet. Tertia græce φυγῆ, latine vuea, quia ſimilis eſt vuæ folliculo, à quo pedunculum detraxeris. Quarta græce κερατίδης, latine cornea, quia cornu in laniinas tenuiſſimas inſectum refert, & ſplendida ac diaphana eſt. Quinta græce ἐπιπφύλλος, latine adnatæ, ſiuæ adhæſefcens, quia eius beneficio vndeque totus oculus confiſtit, & ſibi cohæret; quæ etiam alba à colore nuncupatur.

Ex humoribus intimis dicitur Græcis νευρωμάτων, à Latinis cr. stallinus, ſeu glacialis, quod crystallum, ſeī glaciem pelluciditate amuletur, etsi aliquantulum mollis eſt. Huic prox-

proximus græce ὑποτάκτης, latine vitreus, seu albugineus, quod consistentia & colore vitro fuso, siue recocto, vel oui albo sit similis. Tertius græce ὑποτάκτης, latine aqueus, ab aqua similitudine.

*Quæ sit tunica-
rum humorum-
que compo-
nitio.
& connexio.*

Horum vero compositio hunc ordinem in-
ter se habere deprehenditur. Est oculus, vt di-
ximus, in globi figuram cōformatus. Eius cen-
trum obtinet humor crystallinus, quem vndiq;
ambit tunica specularis. Huius humoris media-
tas vna in humorem vitreum, qui prox me se-
quitur, immersa est; altera in eo extat, & quasi
innat. Deinde humorem vitreum posteriore
parte ambit tunica reticularis, definens vbi
glacialis humor eminere incipit supra vitreum.
Hinc duæ se offerunt membranæ, nempe vuea,
per cuius foramen humor crystallinus & pupilla
cernitur; & à colore huius tunicæ, quæ varie-
intingitur, oculos nigros, cœlos, glaucos, aut a-
lio colore imbutos dicimus. Altera tunica est
cornea, quæ torum oculum ambit, & splendida
est. Inter hasce duas tunicas humor aqueus
continetur: tum postremum, atq; extimum lo-
cum habet tunica adhærens, quæ oculum in
propria sede cohibet, ducens originem à tunica
caluariam inuestiente; vnde & pericranium nun-
cupatur. Concurrunt etiam ad oculi structu-
ram duo nerii, qui optici, seu visorii appellan-
tur, hi vero à cerebro profiscuntur, alter è
dextera parte, alter è sinistra: sed aliquantulum
prógressi, inter se cœunt, rursumque antequam
oculos subintrent, separantur: & quia duplice
membrana vestiti sunt; interna tenui, & externa
dura; ex illis ortum habent duæ tunicæ, vuea &
cornea. Pereos simulacra rerum, quæ sub aspe-
ctum cadunt, in communem sensum influunt,
similque per eosdem à cerebro emicant visorii
spiritus, sine quorum ope facultas cernendi
munus suum obire nequeat. Hinc est quod af-
fecto cerebro, etsi oculi nihil aliunde incom-
modi patiuntur, hebescit visus, vt patet in ebris,
deliris & phreneticis, è quorum cerebro desili-
lunt spiritus nebulis obducti, ac mihius puri
minusq; apti ad operationem. Addimus etiam
ex inordinato huiusmodi spirituum ad oculos
motu interdū prouenire, vt ebris circumuersi
omnia videantur: Quod Aphrodites lib. 2.
Problematum, quæst 67. hisce verbis edisserit;
Larga vini copia nimiam exhalationem spiri-
tus tumeat ad cerebrum mittit, qui spiritus cum
digeri atque consumi nequeat, prius quam
temporis spatium concoctionem exhibeat, per
cerebrum voluitur, & quaque versus percurrit,
atque ita perturbatus profluit per neruum vi-
suum, pupillamque ad res conspectui obuias;
facitque vt tales videantur, qualis ipse est. Af-
fектum etenim interiore foris esse imaginantur:
quocirca efficitur, vt etiam caligent, & vertigine
ne tantisper tententur.

*Nerii visori-
dus.*

*Quis ortus in-
tice vuea &
cornea.*

*Cur ebris obie-
cta circumagi-
videantur.*

Spiritus in vi-

Sed & iis, qui nulla perturbatione, aut mor-

A bo laborant, propter inopiam inabilitatemve dendo multi-
spirituum deterior visus cōtingit, & econtrario. diversitatē.
Sic nimirum quibus spiritus modicus est, & fa-
cile dissolubilis diu obtutum figere nequeunt: Lege Aristi
quibus lucidus & copiosus, aciem diu firmant, De Genera-
& res minutæ ac distinctas ad vnguem discer- nim cap. 1.
nunt quibus spiritus multus & crassus, obtuen-
tur quidem res absque fatigatione, verum eas
non exacte distinguit. Sic denique, vt annota-
uit eod.lib. Aphrodisius, quæst. 52. ii, qui a-
quam biberet consueuerunt, acutius videt, quia
vini copia flatu nimium excitans spiritum vi-
sorum turbat. Facit etiam non parum ad com-
moditatem, vel incommoditatem cernendi
ipsa composicio oculorum. Nam qui oculo se-
missitos ac prominentes habent, obtuse vident;
qui cœos & profundos, acute; quia illis præ-
terquam quod species ab obiectis emissæ mi-
nus vniuntur, ipsi etiam spiritus magis effluunt
his vero spiritus congregati & coacti diutius
conseruantur ac visionem intensius exequuntur.
Quod similiter eueniit, qui vt aciem inten-
tendant, oculos aliquantulum claudunt. Ac
præter hæc, quæ à nobis commemorata sunt,
multa alia afferri possunt, quæ aspectum vi-
tiant, aut iuuant, sed omnia prosequi non est
huius loci. Ex dictis iam facile quiuis intelliget,
maxime idoneam esse ad visus functionem o-
culorum fabricam, cum tam singulari artificio
coagmentata sit, & tot musculis, tot tunicis, tot
humoribus, & tam assiduo spirituum defluxu
ad id munus præstandum abundet.

QVÆSTIO VII.

VTRVM VISIO FIAT IN humore crystallino?

ARTICVLVS I.

*QVIBVS ARGUMENTIS
ostendi videatur non ibi
fieri.*

P Roximum est, vt vbinam visio fiat expen-
damus. Ac primum, quod non fiat in
crystalloide, qui vnu est è tribus oculi humo-
ribus, de quibus paulo ante differimus, videtur
hisce argumētis concludi; Humor crystallinus
est coloratus, cum sit corpus viuens, atque adeo
constans quatuor primarum qualitatum per-
mixtione, quam color necessario sequi videtur:
igitur non potest esse idoneum visus instrumē-
tum. Probatur consecutio, quia alioqui perpe-
tuæ in oculis hallucinationes cōtingeret; si quidem
omnia nobis eo colore infecta apparerent:
sicuti etenim omnia cœrulea, & qui per vitrum
viride intuentur, omnia viridia æstimant. Quod
si quis respondeat, non vniuersum ex qualibet
primarum qualitatum permixtione colorem
oriri

Argum. I.

oriri, sed in iis tantum corporibus, in quibus densum & opacum assatim abundat; humorum vero crystallinum non ita se habete, sed rarum ac translucidum esse. Contra id obiicitur: Nam si humor crystallinus transparens sit, proindeque lucem à circumfuso aëre admittat, saltem non omnem lucem intueri poterit: quemadmodum nec coloris interno sceret, si eorum aliquo esset imbutus.

Imo quod visio in nulla oculi parte fiat, hunc in modum accidit: Sæpe accedit integro oculo & potentia, receptaque imagine, non videri à nobis rem præsentem: hoc vero neutiquam eveniret, si visio in oculo perficeretur, quia cum ea actio naturalis sit, posita causa non impedita confestim ex eo dimanaret; alia igitur interior facultas in qua visio fiat, danda est.

Tertio, Visio fit, ut Perspectivi docent, per radios pyramidem, id est, per speciem productam in oculo ad modum pyramidis, cuius basis est in superficie obiecti, seu rei visæ, cuspis autem in centro instrumenti visoriæ: sed hoc nequit fieri, si videndi facultas in oculis insit: non igitur visio in oculis fit. Probatur Minor, quia pyramis claudit se puncto, atque una & eadem nequit in duobus oculis simul terminari, at scutum res visa una est, ita vnam tantum ab ea pyramidem ad potentiam duci oportebit.

Quarto, aspectus fit in congressu nerui optici: non igitur in oculis. Probatur assumptum: primum, quia non ob aliæ causam videtur natura huiusmodi neruos, qui à cerebro, vt superius diximus, diuisi oriuntur, postmodum coniunxisse, nisi vt in ea parte, qua coèunt species ab utroque modo transmissæ ad actionem videndi in unum copularentur. Secundo, quia nisi in ea nerui coniugatione perficeretur visio, deberent nobis geminata apparere ea, quæ simplicia sunt, ut pote per geminatam visionem, & duplum imaginem conspecta.

ARTICVLVS II.

CONSTITVTVR PARS AFFIRMATIVA questionis.

fit visio in resu nerui IN hac controvèrsia nonnulli, è quorum numero est Aucenna, referente Cœlio lib. 4. cap. 20. Cornelius lib. 1. Perspect. cap. 3. concl. 6. & Vitellio lib. 3 theor. 4. & 20. putant visionem effici in congressu nerui optici, quibus fuerit ultimum proximi articuli argumentum. Hæc tamen sententia ex eo refellitur, quia si ibi fieret visio, sequeretur eos homines, in quibus eiusmodi nerui inter se minime iunguntur (quorum nonnullos repertos fuisse constat) aut omnino visu carere, aut, ut contrariae opinionis assertores volunt, omnia eis videri duplia; quod tamen falsum esse experientia compro-

bauit. Scribit enim Vesal cap. 4. lib. 4. de Fabr. corp. hum. quædam se Pataui dissecuisse, cuius nerui visori à cerebro ad oculos usque diuisi peruenirent, qui ramen geminata à simplicibus internosceret, affirmaretque nunquam simplicia sibi dupla visa esse.

Secundo, Quod visio fiat in oculo suadetur, quia non ob aliam causam affecto oculo confessim visus laeditur, nisi quia illæ facultas vivendi residet, vbi functionem obit. Nec satisfaciens qui dixerit affecto oculo laedi visum, quia impeditur delatio specierum ad neruum. Non enim imaginum trajectio tam morosa & difficultilis est, ut mediæ offendit usque adeo ei nocere existimanda sit. Denique quod visio fiat in crystallo ex eo confirmatur, quia hic humor est in medio omnium aliorum humorum collocatus, eoque lœso, amittitur visio. Item hæc pars oculi maxime splendida & conspicua est, ac nullo colore infecta, quod ad videndi actionem

C apprime obseruit. Vnde Galenus 8. de Visu part. cap. 6. docet reliquas oculi partes huiusc humoris gratia, siue ut continant, siue ut alant, fuisse conditas. Et 10. eiusdem operis, cap. 1. statuit organum visus in huiusmodi humore consistere. Idemque sentit Aristoteles lib. 1. de Gener. animal. cap. 5. vbi in ea parte effici visionem, quæ tota nitida est & splendida, ut ab omni colore & luce moueri possit. Et lib. 1. de Historia animal. cap. 9. Idem assertit Vitellio lib.

D 3. Perspectivæ, Theoremate 4. Valesius lib. 2. Controvers. cap. 8. Vega in Galenum de Loc. aff. lib. 4. cap. 1.

Argumenta vero, quæ in contratiam partem adduximus, facile explicantur. Ad primū apte respondebatur. Quod vero deinde obiectum fuit, ut si color sensitio affusus a liorum colorum visione impediturus esset, tam lumen, quod humor crystallinus ab aere collustrato recipit, non impedit cæteroru-

E minum aspectum, quia lumen ita est obiectum visus, ut sit etiam medium, cuius intervenitu omnia cernuntur, quod proinde nullius visionem debuit inhibere. Ad secundum dicitur: Cum anima rebus aliis uimis intenta est, ita ut nihil ad rem visam aduertat, non dari visionem;

quia nec datur integræ illius causa, deficiens videlicet applicatione ipsius facultatis, à qua videndi actio manat. Ad tertium: Concella Majori propositione, neganda est Minor, & ad eius probationem dicendum, pyramidem claudi puncto; sed enim ad duos oculos non unam duci pyramidem, sed ad unum quemque suam. Nec obstat quod obiectum sit unum, quia ab eadem re infinitæ pyramides proficiuntur. Ad quartum dicendum; Non ob eam causam, quæ in argomento efficitur, coniungi neruum opticum; Nam quod non sit necessæ coire in eo species, ne res geminae appareant, ex eo plane conuincitur, quia alioqui oportet dari

*Et in oculo; sci-
licet crystallo-*

Galenus.

Aristoteles.

Vitellio.

Valesius.

Vega.

Solut. 1.

Solut. 2.

Solut. 3.

Solut. 4.

In Problem. de
vīsū, Problem.
29.

etiam ante cerebrum aliquem verum, in quo species audibiles hinc inde in unum copularentur, ne soni simplices duplicari videantur. Quid autem causa sit, cur geminata in oculis visione, & in auribus auditione, non appareat geminatum, id quod simplus est, in problematis expōemus.

QVÆSTIO VII.

VTRVM IN SPECVLLO IMAGO videatur, an non.

ARTICVLVS I.

AFFIRMATIVAE PARTIS argumenta.

**Oculi: veluti pel-
lucida specula.** Constat quædam esse corpora quæ imagines reddunt, ut aquam, æs politum, & gemmas quasdam. Nihil tamen eas æque perspicue reddit, ac specula è vitro, cui plumbum auersa parte illuminiat. Etenim vitrum ob lauorem & pelluentiam facile imagines excipit; sed impressas non remittere, nisi eas opposita alicuius corporis densi & obscuri sistat. Hinc solertis naturæ ingenium oculos animantium ad speculum imaginem efformare videtur: siquidem humori exstallato nigorem quendam a tergo adiunxit: è quo ad eos qui aliorum pupillam introspicunt imago resiliat; vnde leite dictum est, Ut speculum oculus est artis, ita oculum esse naturæ speculum. Antequam vero ad institutam quæstionem veniamus, illud hoc loco monuerimus; videlicet speculorum usum, qui magna ex parte in luxum abiit, ad animi utilitatem non posse parum conferre. Hinc Socrates, ut Apuleius refert, speculo ad modum disciplinam reprobatur, idque etiam adolescentibus, ut facerent, precipiebat; quo si liberali forma essent, ne illam viuis contaminarent, si deformi specie, eam morum elegancia compensarent. Quo spectat illud Senecæ Naturalium quæstionum libro primo capite decimo septimo. Inuenta sunt specula non ut barbam faciemq; velleremus, aut ut faciem viri poliemus, sed ut homo ipse se nosceret. Multi ex hoc consequiti sunt primo sui notitiam, deinde & quodam consilium, formosus, ut vitaret infamiam, deformis, ut sciret redimendum esse virtutibus, quicquid corpori decet: siuenis, ut flore atatus admoneatur, illud tempus esse descendit, & fortia audiēdi: senex, ut inde cora canis deponeret, & de morte aliquid cogitarer. Ad hoc etiam Natura facultatem nobis dedit, nosmetipso vivendi Fons cuique perlucidus, aut eue saxum imaginem reddit. Nuper me in littore vidi, cum placidum ventis staret mare. Qualem suisse cultam putas ad hoc speculum se cernentium? Atas illa simplicior, & fortius con-

tenta, nondum in vita beneficium detorquet, nec inuentum naturæ in libidinem luxum querapiebat.

His positis, solet in controvèrsiam adduci, num in speculo, (quod similiter de aliis corporibus, à quibus rerum simulachra ad aspectum desiliunt, intelligendum erit) num, inquam, imago rei, as potius res per eam representata videatur. Quam quidem controvèrsiam Seneca libro septimo Naturalium quæstionum, capite quinto, cum proposuisset, integrum relinquit. Quod ergo imaginem cerni affirmandum sit, tum communis hominum existimatione, in speculo ratione sensu ipso conspicuum videtur. Item, mutato situ quia si obiectum cerneretur & non imago, in tueremur obiectum in suo proprio situ & loco, flex appetitum currit ea magnitudine, qua præditum est: cum obiectum tamen secus rem habere constet. Id enim, quod aspicimus, non nisi in speculo constitutum sese nobis offert; & multo minus apparet, atque etiam in longiori distânia, quam est. Tertio, quia in speculo plano secundum Orizontem collato, summa pars rei visæ appetit supra, ima vero infra; & in speculo fracto simplicia videntur gemina, atque in speculis quibusdam certi modo compotis, non geminata tantum, sed numerosa multitudine. Quæ omnia non aliunde videntur prouenire, quam ex diuerso modo, quo imago in speculis recipitur, & in de speciâtandam offert. Postremo, quia cum ab aere, ut interdum accidit, reflexio ad visum fit, id, quod cernitur non est ipsa, sed eius simulacrum, ut non obscure tradit Aristoteles 3. lib. Meteororum, capite 4. vbi ait, cuidam (hunc Antipherontem Oretanum suisse memorant) semper imaginem suam ab aere repercussam ante oculos obuersari solitam. Itaque non sentit Aristoteles Antipherontem se ipsum, sed sui imaginem in aere obtueri consueuisse. Quod etiam de speculo proculdubio pronunciascat, cum utroque eadem omnino ratio sit.

ARTICVLVS II.

NON VIDERI IN SPE- CULO IMAGINEM.

FIN proposita dubitatione variae sunt auctorium sententiae. Nam Scotus in lib. 2. dist. 13. quæst. 1. Auerroes lib. de Sensu & sensu cap. 1. D. Thom. de Veritate, quæst. 8. art. 5. & ait. 15. assert. lapidem & eius imaginem in speculo semel videri, idemque reperit 1. part. qu. 58. artic. 3. quod exemplum vberius enarrans Capreolus in primo, dist. 35. quæst. 2. artic. 1. solutionibus argumentorum contra secundam conclusionem, ait visibile producere speciem sui usque ad speculum, quæ visibile duntaxat referat; tum ab speculo visque ad oculum effundit.

*Videri obie-
cione imagi-
nem D. 1.
mas, Caiet
nus, Capri
carius.*

effundi vnam tantum speciem, quæ vtrumque repræsentet. In eadem sententia sunt Caiet. i. p. q. 56. art. 3. Cœlius lib. 15. c. 1. Ioan. Gand. q. 9. de Sensu & sensili, Thimon 3. Meteor. q. 4.

† Ant. Andr. super authorem 6. princ. Tolet. q. vlt. huius lib. Leuin. lib. 2. de Ocul. nat. mir. cap. 33. Palatius in 2. Sent. dist. 3. disps.

† Contraria tamen opinio vera est, quam omnes fere Perspectivi amplectuntur, vt vide re est apud Ciruel. lib. 2. Perspect. c. 2. concl. 13. & Vitel. lib. 5. Richard. in 4. dist. 11. q. 1. in 6. princ. Apollin. hoc in lib. q. 17. aliosq; non paucos. Ea vero hac conclusione explicabitur: In speculo non videtur sola imago rei, nec res simul cum imagine; sed sola res à qua imago speculo impetratur. Hæc assertio cum tribus constet partibus, quoad priorem ita cōcluditur: Quicquid videtur aut color est, aut lux; hæc enim tantum sub obiecto visus continentur: sed imago neutrū horum est: ergo ea non videtur. Secundo, species visualis est homogenea, ac qualibet eius pars totum obiectum refert, ut superius disseruimus: at qui in speculo in alia parte caput, in alia pedes, cæteraque in membra sese aspectui ingerunt. Non potest ergo id, quod cernitur, esse species visualis Tertio, quia imago diffunditur toto speculo, & tamen id, quod aspicitur, non in toto speculo cernitur. Quarto, quia imago est in sola superficie speculi confecta ex chalybe, & tamen res visa appareat in profundo. Quinto, quia si imago videretur in speculo, cum nihil nisi per similitudinem potentia in uestim perciptiatur, vel imago cerneretur per similitudinem eiusdem speciei, vel diversæ. Non eiusdem, tū quia esse notionale, quale est imaginis, semper ab eo, quod significat, distinguitur natura; tum quia nulla maior ratio est, cur simulacrum coloris, quam cur similitudo imaginis differat specie ab eo, curus simulacrum est; tum postremo quia similitudines distinguuntur specie per obiecta, quæ repræsentant: cum igitur color & eius similitudo naturali specie diuersam obtineantur consequens est, vt etiam imago coloris & imago similitudinis ipsius coloris naturam specie differentem fortiuantur. Quod autem imago in speculo per aliam similitudinem ab se specie distinctam non cernatur, ex eo suadetur; quia tunc visio, quæ circa speculum sit, non esset reflexa; siquidem à speculo ad oculum ducitur recta linea. Quod si aduersarius dicat obiectum respici per lineam reflexam; imaginem vero per rectam, iam negat solam imaginem videnti, quod ante asserebat. Secundo; lux directa & reflexa sunt eiusdem speciei; ergo imago per rectam lineam effusa ab obiecto in speculum, & per reflexam ab speculo desiliens ad oculum, erunt eiusdem speciei: atque illa solum repræsentat obiectum; ergo & hæc.

Iam vero quod simul & imago & res per

A eam significata non spectetur, inde iam constat; quia eatenus tantum diceretur videri à nobis simul res & imago, quatenus idem est motus in imaginem & in rem, quam in imagine repræsentat, vt scriptit Aristoteles lib. de Memor. & remin. cap. 2. Quare cum ostensum sit, aspe-ctum nostrum non ad imaginem speculo insidentem terminari, planum relinquitur dicinon posse, nos & imaginem & rem, quam imago significat, in speculo videre.

B Superest ergo, vt quod in speculo cernitur, sit *Solum res in res speculo opposita*; v. g. cum Socrates in speculo cerni- enlum intuerit, seipsum in eo videt per speciē tur. à speculo desilientem: quia nimis primo in speculum sui imaginem recte impressit, deinde imago ab speculo repercussa ad oculos reddit, qua obsignati oculi ipsiusmet Socratis visionem eliciunt, rēduntque in Socratem, non in proprio situ, sed in alieno, videlicet in eo, à quo imago goad aspectum resultat. Nec id mirum videri debet, cum id visioni reflexæ peculiare sit. Qua de re multa apud Vitell. lib. 5. Perspect. & sequentibus.

Nunc aduersæ partis argumentis occurramus. Ad primum dicendum, et si non solum vul-

*Solutio argu-
menti 1.*

gus, sed sapientum nonnulli censuerint videri in speculo imaginem, idq; ita esse sensui videatur, re vera tamen aliter rem habere, vt fuit à nobis communis stratum. Ad secundum quid dicendum sit, ex proxime dictis patet. Ad tertium, varietatem illam penes situm, qua se res cōspicitur speculis offert, item geminationē multitudinem ve eiusdem, nasci ex situ ipso, vel compositione speculorum, & ex modo, quo regreditur imago, per quam res videtur. Quæ omnia si à nobis particulatim, & enucleate expenden- da essent, oportet ea de re integrum atq; alienam à presenti instituto tractationem atexere.

Solut. 2.
Solut. 3.

D Ad ultimum. quod etiam in lib. Meteor. tract.

Solut. ult.

4. cap. 5. disseruimus, respondemus, locutum fuisse eo loco Aristotelem ex cōmuni vulgarium hominum sententia; quemadmodum & causam, cur Antipheronti sua imago præire semper videretur, reddidit nō ex suo, sed ex Platonis dogmate. qui, vt superius diximus, aspectum per egressum radiorū visualium ab oculis fieri credebat. Itaq; docuit ibi Aristoteles idcirco Antipheronti sui simulacrum obseruati solitum, *An viderit se in quia adeo imbecilli visu erat, vt radii ab eo existentes non possent ultra progreedi, & aere pro-pellere: sicque à proximo acre, quasi à speculo confestim ad oculum redibant, & vbi eare repet-cessus fiebat, propriam formam intuebatur; ita Aristoteles.* Si tamen germanum huiusc rei causam requiris, respondet Alexander nubeculam aliquam Antipheronti ante pupillam co-stantam fuisse, è qua ob densitatē reflexio imaginis ad humorem crystallinum fiebat, atq; ita videre se ille in aere putabat, cum re vera intrā oculorum orbem videret; quemadmodum ob-

eiusmodi materię intra oculos concretionem, interdum culices in aëre voluntas intueri nobis videuntur, venulis, quæ ad pupillam sunt materia illa oppletis, ideoq; aliquantulum sublatis, ita ut alarum quandam similitudinem præferant.

Huic tamen solutioni illud obstat, quod cum nostra oculum non possit gigni imago totius corporis, vel faciei, cum oculus non opponatur illis ex aduerso, vtique non poterat Antipheron se per imaginem in oculo ipso gentiam conspicere. Quare dicendum potius, ab aëre ad Antipherontis oculos ophthalmia laborantes, reflecti solitam quasi ab speculo imaginem, qua se aëre vicino intuebatur: potuit enim ab oculis eo morbo affectis humor diffluere, quo aér crassesceret, eamque percussione fieri faceret. Altera solutio sit: forsitan Antipheron neque intra oculum, neque in aëte ipsum videbat, sed lœsa imaginatione, id quod apprehendebat; exterius accidere putabat. Narrat enim de ipso Aristoteles in libro de Memoria & reminiscencia, cap. 1. eum idola omnia, quæ phantasia concipiebat, tanquam facta & gesta narrasse. Lege Galenuni de Loc. affect. lib. 3. cap. 3. quo loco ostendit, propter affectum humore melancholico cerebrum, sibi persuasissime nonnullos, exterius obuersari oculis plurima, quæ interius solummodo confusa erant.

QVÆSTIO IX.

VTRVM II, QVI A QVARVM INspectores vulgo habentur, re vera sub terris aquas videant.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIONIS IN VTRAMQVE partem disceptatio.

Pro explicatione propositæ dubitationis adiuvandum est, ex iis, qui Aquileges nuncupantur, quosdam esse, de quibus Plinius lib. 31. Natur. histor. cap. 3. agit, qui tantum externis quibusdam indicis explorant, ubi aquæ subfiniunt; quibus ad id præter vulgares notas, videlicet iuncum, aut arundinem, multumque aliqui loco incubantem ranam, illud peculiare sanguinem est; si ante Solis ortum longius intuentibus exhalatio aliqua nebulaea prætenuis appareat; quam tamen ex edito spectulantur proni, terram mento attingente. Est etiam, ut loco citato ait Plinius, alia aestimatio, peritis tantum nota, quam feruensissimo aëtu sequuntur, diei que horis ardentissimis, qualis ex quoque loco percussus splendet. Nam si terra sitiente humidior est ille, indubitate spes promittitur; sed tanta intentione oculorum optis est, ut indeole-

A sciant, quod fugientes ad alia experimenta decurrent, &c. Alii sunt, qui profitentur se aquas terra latentes intueri. De his nostra quæstio est. Nam quod hoc fictitiū omnino sit, ex eo videtur ostendi, quia cum visio non fiat, nisi transmissis ab obiecto speciebus per diaphanum aëtu illustratum, terra vero opaca sit, ac nequam lumini pervia: quoniam modo aqua terra siue oblitescens videri poterit? Secundo, quia vel id prouenit ex perspicacitate & acumine; vel ex qualitate aliqua iis hominibus naturæ dono insita. Primum dicendum non est, cum iij homines cætera non acutius videant. Necesse Quibus rācundum, quia non appetit, quemam eiusmodi bus probetu qualitas sit; ergo, &c. Accedit quod nonnulli, videri aqua qui hoc munus venditabant, fassi sunt nihil se sub terram, quam aquam sub terris videre, seque id ad quæstuum finxisse. Quare & ij, quorum dicto effossis puteis aquæ reperta sunt, quibusdam venere in suspicione initii cum Dæmonibus foderis.

Ad enim in contrariam partem non desunt etiam argumenta. Ac primum, quod tametsi mirum sit, non debeat tamen impossibile iudicari, quosdam esse, qui eo naturæ munere afficiantur, ut sub terris aquas videant, reddi potest probabile multorum hominum exemplis, quibus peculiares quædam affectiones præter communem ordinem & consuetudinem ab ipso ortu datae sunt. Nam Alexander Macedo-

ex cute & membris suauissimum odorem afflabat; & qui eius inensis præterat Demophoon, in Sole balneoque rigebat, astubabat in umbra. Tiberius Cæsar ex parte factus noctu paulisper non aliter, quam media luce, omnia contuebat, paulatim tenebris se obducendibus: & nostra etiam ætate ciuis quidam Brigantinæ vrbis in Lusitania noctu adeo acute videbat, ut minutissima quæque distingueret. Athenagoras Argivus à Scorpionibus percussus nihil dolebat. Tityritis incolæ Ægypti inter Crocodilos impune versantur. Quædam Æthiopum gens ex aduerso Meroes ad usque flumum Hydasphem circa periculum aspides comedunt. Longum esset cætera persequi. Solet quippe natura hisce quasi digressionibus extra chorum saltare; ut extraordinaria varietate vniuersi pulchritudinem augeat.

Item, quod non repugnet cerni prædicto modo aquas, probatur ex eo, quia lynxes dicuntur ea, quæ trans parietem sunt, aspicere: quod etiam Historici de quodam Argonauta, qui Lynceus dictus est, memorix prodiderunt. Nec officit quod non videantur per terræ obscuritatem transmitti posse imagines ab aqua ad aspectum. Enimvero haud improbabile est, quod Stoici Philosophi tuebantur; videlicet terram nonnihil luminis imbibere, atque adeo etiam ea, quæ terræ siue saltem ad aliquam distantiam inclusa sunt, iacere ex se

Indicia latentis aquæ.

De his signis Vitrinum libro 8. de Architectura.

Cælius lib. cap. 17. Plin. lib. II. c. Tranquill. Tyberio, c. 6 Cælius libro cap. 9.

Cælius libro cap. 2.

ex se proprias imagines, verum ita tenues, ut ordinarie, & communi vidēdi facultati non congruant: sed ei, qua prædicti aquileges sunt. Nec item specierum traiectionē impediet terræ densitas: siquidem densior quam terra est crystallus, quæ tamen luce perfusa species transmittit.

ARTICVLVS II.

QVÆSTIONIS EX-
plicatio.

*aquileges
g, vitrum
habile.*

His ita in utramque partem disputatis, non nulli ætatis nostræ nobiles Philosophi affirmatiuam partem amplectuntur: nimur, reperi homines, qui re vera aquas terra latentes conspicunt Adducuntur autem ut ita opinentur, nō tam philosophicis rationibus, quam experientia. Fuerunt enim non pauci extantque adhuc nonnulli, qui multis in locis occultari aquæ vim sua inspectione ostenderunt: non interuenisse autem ad id opem Dæmonum suadet diligens. & accuratum examen; quo eorum hac in re probitas publici iudicii autoritate explorata fuit. Tum vero quod quibusdam etiâ bruti animantibus hanc cernendi vim à natura datum fuisse perhibent, argumento quod certis quibusdam locis aspectu magnopere terrebantur, vbi erat terra, subterfluentes aquæ repertæ sunt.

Qui negatiuam partem sequuntur, ea, quæ diximus experimenta ad externa signa, ad mendacia, ad beneficia, ad casum referunt. Si quatenus affirmatiuam sequi voluerint, ad primam

KEΦ. 9.

A aduersariorum rationem respondebunt cum Stoicis, terram quidem opacam, & obscuram esse, non quia nihil proſus luminis interius saltet intra poros admittit, sed quia id adeo exiguum est, ut pro nihilo habeatur; praeferunt cum ordinarie sub aspectum non cadat. Non videre autem aquileges aquam sine aliquo lumine, argumento est, quod aquam exploratur, meridianam lucem querunt, & solis splendorem, quod nimis profundo species hauriant, & ad aspectum euocent. Quæ species per aerem portis terræ contentum forte trahiuntur.

B *luminis profundo species habent, et ad spectrum euocent. Quæ species per aerem poris terræ contentum forte traiiciantur.*

C Ad secundum dicendum, ut plurimum id non
prouenire ex nimia perspicacitate, saltem re-
spectu omnium visuum, vti probat argumen-
tum sed ex peculiari affectione occulta, quæ vi-
sus proportionem ad ysum taliū specierum, &
tam exigui luminis habet: quamquam interdum
cum ea proportione repertū fuisse dicitur, mi-
rium acumen ad res omnes quam longissime ru-
endas; vti in Lynceo Argonauta, cuius supra me-
tionem fecimus, qui nō solum terra interposita
videbat, sed solitus etiam fuisse perhabetur ex-
euntem à Carthagine classem Punicam, nume-
rumque nauium ex specula Libycana manife-
stissime notare. Idemque quod paucis morta-
lium contigit, nouissimam lunam, primamque
in signo Arietis eodem die conspexit.

Ad ultimum haud mirum esse, quod quidam videat se aquas fixerint cum non videant, nihil est enim in istiusmodi rebus tam certum, & constans, quod simulatores non inveniar. KEP

*Plinius lib. 2.
cap. 17.*

CAP. 17.

manife-

CAPVT VIII.

Nunc autem post hoc de sono & auditu de- **Text. 77.**
terminemus oportet. Est itaque sonus di-
plex: quidam enim est actu: quidam potentia
sonus. Nam corporum quedam non habens di-
cimus sonum, ut spongiam, lanam, & huiuscem-
odi, quedam habere, ut as, & quacunque solida,
lauis que sunt, quia possunt sonare, id est, inter se,
& auditum sonum efficiere. b Fit autem actus so- **Text. 78.**
nus aliquius semper ad aliquid, & in aliquo: ictus
est enim, qui sonum efficit ipsum. Quapropter fieri
non potest, ut si unum sit corpus, sonus efficiatur;
quippe cum aliud sit id, quod verberat, aliud quod
intem latione nunquam efficitur ictus.

Text 38

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO

Nunc autem.] A visu ad auditum transit, quod hic sensus secundum dignitatem locum inter cæteros sensus externos vendicet, ut progressu patebit. Continet autem hec disputatio partes quinque. Vnam de obiecto auditus; hoc est, de sono: alteram de eius functionibus; tertiam de organo: quartam de sonorum differentiis: quintam de instrumentis, & generatione vocis. Docet ergo in primis sonum duplicem esse: unum actu, alterum potestate. Sonus actu est, cum corpora sonum efficientia actu colliduntur: potestate, cum corpora, que sonare queunt, non actu colliduntur, sed potentia tantum.

b *Fit autem actus sonus.*] Agreditur ad explicandum quoniam modo sonus actu fiat; cum vero

*Trium corporū
concursum sonus
fit.*

sonus duplex sit: directus, & reflexus, prius de directo, qui reflexum necessario antecedit, differit. Docet igitur ad directum sonum edendum tria corpora concurrere, nimirum corpus percussiens, percussum, & medium quod intercipitur. Id vero ita probat; Sonus resultat ex ictu, seu percussione, hæc autem non datur nisi unum corpus percutiat, alterum plagam excipiat. Igitur ad sonum producendum duo exiguntur corpora. Deinde, percussio non fit nisi unum corpus ad alterum loco moueat, hæc autem motio indiget medio, cum latio non sit in vacuo. Igitur tria corpora ad sonum conuenient, duo extrema, & unum medium.

c Atque

ἀπὸ τοῦ ἀπομόνου, ἐπὶ τῶν πυρόν των τολυγών ὁ φόβος.
εἴη δὲ φόβος πιεῖ ἔτει πατρικέστερος ἢ τοιχόν-
τα, ἀλλά γαλοὺς, καὶ ὅπερ λεῖα καὶ κεῖλας ὁ φόρος γαλούς,
ὅπερ λεῖον τοῦ ἡραίδα, τῇ αὐλαῖσιν πολιάς πιεῖ
τολυγός μετὰ τῶν πατρικῶν, ἀδυστέρος ἐξελθεῖν
τοῦ κινηθέντος. ἐπάκεστα δέ τοι καὶ ὑδαταὶ ἄλλοι
ὑπέρ. σοὶ ἔτι ὁ φόρος κύριος ὁ ἄλλος, εἰδὼς τὸ ὑδατόν
ἀλλαὶ δεῖ περιῶν τολυγόν, λίθοις αἱ τοξίαι τοιχοί, καὶ
πεζοὶ τὸ οὔπορον. τέτοιος ἡ γίνεσθαι, ὅταν πάνταρθρον τολυγός
οὐκέτε, καὶ μηδέλαχνον διδέιν πατεῖν καὶ σφερός τολυ-
γόν, φοβεῖ. δέ τοι φάσμα τῶν κίνητων τερατίζον-
το τῶν θρίψιν τοῦ πέρος, ἀπειροναῖς εἰς παρόντας ἐξεργά-
θειν φάμεται τόποις πις φερόμενον πατεῖν. ἡγένεται γίνεσθαι
τὸν ὄποιν τοῦ πέρος ἐνδέσμοντος θρίψιν τοῦ οὔπορον
τὸ διερχόμενον τοῦ κολεοῦν θρίψιν πατεῖν, πάλιν ὁ ὄπος ἀ-
παθήτης, φοβεῖσθαι σφερός. ἵνα τοῦτο δεῖται τοῦ ὄπος
πατεῖν. ἐπειδὴ συμβαίνει γε ἐπὶ τῷ φόβῳ. κατέπειτας δὲ
ἐπὶ τοῦ φωνῆς δὲ τὸ φόρος δεῖται αὐτούς λατάτας. τὸν δὲ
ἐργάζεται πάντη φωνής, ἀλλά σκότος ἐξαίτει τοῦ λατάτου,
αὐτὸν δέ τοι τοῦτο αὐτούς λατάτους τοῦ λατάτου, τοῦ
λατάτου, τοῦ περιστατοῦ πάλιν τοῦ λατάτου. ὁ δέ τοι φωνής
διέρχεται, ἐπειδὴ συνεργάζεται τῷ τοῦ φωνῆς διέρχεται τοῦ λατάτου,
τοῦ περιστατοῦ, τοῦ περιποδοῦ ἐν τῷ τοῦ λατάτου εἰ-
πιποδοῦ.

Φοβητοῦ

Rette autem à veteribus audiendiā in vacuo tribuitur auditorius. Nam aer vacuum esse videtur, is autem est, qui audire facit, cum continuus unusquisque fuerit agitator. Verum quia fragilis est, non perforat nisi id, quod est percussum, si leue, tamen enim unus ipse simul ob planicem ipsam euadit, laetetur namque corporis planum est unum. Id igitur sonum efficit, quod mouet usque ad auditum continuatione aerem unum.

Inest

c Atq[ue] ut diximus] Docet qualia esse debeat ea corpora, quæ percussa sonum editura sunt, id que non nullis propositis conditionibus ediscerit. Prima est, ut sint dura, si enim sibi mutuo obstat, Corpora aptiora & interclusa aerem ferient: cuius conditionis defectu corpora lana non reddit sonum: Secunda ad sonum officia est, ut sint levia, quia lœvium ina est equabilis superficies, qua torus aer simul diuerberatus sonaverit: nec frustram communitus silentiō egredietur: Tertia, ut sint concava: Nam hæc ad sonum efficiendam aptiora sunt: quia aer intus inclusus post ictum ad latera concava repere currit, ut in tintinnabulis videamus. Deinde, agit de medio soni, docetque id esse aerem & aquam: licet hæc non sint præcipua causa sonum efficiens, sed corpora solida aerem comprimentia, ita ut percussiōēs motus dissipationem aeris præveniat, ac vincat. Vnde si ut percussio velox, & concitata esse debeat, alioqui sensim aer diffuet absque sono. Quedam Aristoteles exemplo declarat. Nam arenae cumulum descendenter, si quis celeriter, ac vehementer percutiat, ita ut ob velocitatem eius diffusionem præveiat, sonum efficit, contra vero accidet si arenam sensim, & leuite feriat.

d Fit autem Echo.] Differit de generatione Echus seu soni reflexi, quem ait fieri cum sonus ex sono resultat, id est, cum aer ictus in corpus, quod ei renititur, incurrit, cumque ulterius progressi non possit, dispescitur, & distulatur, ut pila: Docetque semper huiuscmodi reciprocas voces fieri, licet præ sua exilitate sensum effugiant: quod & in lumine accidit, nam eti non ita nobis effulget, semper resiliat, etiam in eas partes, ubi est umbra: alioqui tenebrae ubique essent, exceptis

c Atq[ue] ut diximus non quorumvis ictus corporum sine villo discrimine sonus est, nullum enim efficit sonum, sepercussa fuerit lana, sed as, &c. quecumque sunt leuta, cœcauagines quidem, quia corpus est leue, concava vero, quia per reflexionem cōplures post primum efficiunt ictus, quippe cum non possit aer moveri, ac agitatus exire. Præterea, auditur quidem sonus & in aere & aqua. At vero nec aer est auctor soni, nec aqua, sed opus est, ut interjece solidum corporum, atque ad aerem ictus fiat, quod quidem rumpit, cum aer percussus permanet, neque diffunditur. Quapropter si cito, vehementer percutiat sonat, opus est enim ut percutientem motu diffusionem præveniat aer: perinde a q[uo]d si cumulum aut aceruum arenæ cum fertur, velociter q[uo]d impam verberet. d Fit autem Echo, sonitus, inquam, qui Text. 79. post sonum resultat: cum aer factus unus obvias, vel locum, qui terminavit ipsum, atq[ue] dissolvi prohibuit, inde resiliat veluti pila resiliens. Videatur autem talis sonitus fieri semper: sed non semper clarus efficitur. Nam & in sono perinde atque in lumine fit: Lumen enim semper refrangitur: alioquin non fieret lumen ubiq[ue]: sed essent extra locum eum tenebrae, quo radij solis peruenient. Verum non ita semper refranguntur, ut umbram efficiant, querimur lumen solis, quod quidem cumfit, cum ab aqua, vel aere, ceteris levibus, ut patet, refle-

ctitur. Rette autem à veteribus audiendiā in vacuo tribuitur auditorius. Nam aer vacuum esse videtur, is

Text. 80.

autem est, qui audire facit, cum continuus unusquisque fuerit agitator. Verum quia fragilis est, non perforat nisi id, quod est percussum, si leue, tamen enim unus ipse simul ob planicem ipsam euadit, laetetur namque corporis planum est unum. Id igitur sonum efficit, quod mouet usque ad auditum continuatione aerem unum.

cepsit locis soli oppositis, vbi splendor & radius palæ incubat. Sic igitur & soni reflexio semper sit, *Quemcumque*
quia semper ex sono percussus aer inuenit corpus, vnde reciprocetur: non tamen semper auditur, *Si cum c. muta-*
aut quia species recurrentes prætenuerunt, & iam pene emortuæ: aut quia adsunt adhuc species "ur Ech. 1. &
directa, aut nō multo ante fuerunt: quod in causa est, ne Echo vti diuersus sonus percipiatur. Com- quam non con-
moner deinde probe asseruisse antiquos philosophios aerem esse medium, quo sonus percipitur, qui per percipiatur.
tunc apte immutatur, vt auditio fieri queat, cum totus aer inter corpus, quod sonat, & audiens fa-
cultatem interiectus afficitur, vt in auditum species transmitti possint.

e Inseſt

moueri potest, quo mouentur ea, quae resiliunt à corporis tam verberatum, quam verberans sonum efficiunt feriat acutum. Sed opus est, ut id, quod verberatur, fit

h Aig

e *Inest autem auditui.*] Explanat quare ratione audiendi instrumentum à sono immutetur. Habet quippe auditus organo suo coagētū aerem, qui ab externo aere moto notionaliter etiam, id est, per species mouetur. Ideoq; non omnia animalium membrana audiendi vi possunt: quia non omnibus huiusmodi aer innatus est, sed tantummodo auribus, intra quas oblitescit. Porro discri men est inter externum aerem, & eum, quem auribus natuum ponimus, quod licet uterque soni expers sit, ille tamen facile dissipatur, sonumque edit, hic vero immotus persistit, vt omnia sonorum genera comprehendat, & dignoscat, quicin admodum & humor crystallinus omni colore vacat, vt colores omnes percipiatis: ob eamque causam etiam intra aquam auditus, quia ipsum aerem auditum congettum aqua non subit. Quod si vnaquam veheminentur fit, & impetu, eo irrumpt, non sentitur, & natus. Quod similiter accidit cum membrana aereum illum complectens virio aliquo laborat.

*Qus pacto audi-
tus instrumen-
tum à sono mo-
veatur.*

f At enim signum] Quod congenitus aer atque immotus organum sit audiendi signo quodam ostendit. Si enim auris quodam velut bombo personat in star cornu, minime audimus, moto scilicet & agitato, atque a deo male affecto interno illo aere. Qui de causa (inquit Aristoteles) veteres quidam putarunt etiam in vacuo audiendi actionem elici posse, quod sat effet intra nos congenitum aeterni pulsari.

*Aerem innatū
esse organum
audienti.*

Sed virum horum.] In questionem ad lucit, quidnam soni causa dici debeat: percussio nse, an *Tan* per roties, percussum. Respondet vrumque esse causam soni: alia tamen, atque alia ratione. Percussum qua-qua per usum tenus resistendo, percussio nes quatenus feriendo in cava est ut interceptus aer dissipetur; si corpus est causa, *quidam*.

quidem sonus ex conflictu duorum corporum, & aeris desultu nascitur. Deinde, rursus explicat cuiusmodi esse debeant corpora, quæ se ferunt ad sonum, utique levia, & plana esse oportere, quia ab asperis ob eminentias, & superficiem in æqualitatem non resilit unus aer continuus, quod ad sonum necessum est, sed diffilit, ac dispergitur.

h Atque

αὐτὸς οὐ φορεῖ τὸν ψυχέντων, σὺ τῷ καὶ τῷ σύργεισιν ψύχει διλέγεται. ἀπό τοῦ αὐτοῦ φωτὸς ἡ ὁράτη πάλαι φυστική, τὸ πτυχεῖται τῷ μεταφορᾷ. Διὸ τοῦ απίστου τὸ φῶς γῆράν καὶ τὸν τύπον αἰδοῦντον εἰς ὀλίγῳ χρόνῳ ἐπὶ πόλον. τὸ δὲ βαρύν, εἰς πολλῷ ἐπὶ διάστασίν τοῦ εἰδήν, τὸ δὲ βαρύν ψευδόν, ἀλλὰ πίνεται τῷ μόρῳ. Διὸ τὸ πτερόν τὴν κίνησιν ποιεῖται. Τοῦτο, διὸ βαρύν ποτὲ καὶ γῆράν εἰσιν αἰδοῦσιν ἔχει τῷ τύπῳ τὸν αἴφων ἑρξεῖν καὶ ἀμβλεῖν. τὸ δὲ φῶς διένεισιν καὶ τὸ δὲ αἱρετόν εἰσιν. τὸ μόρον εἰς ὀλίγῳ, τὸ δὲ σὺν πολλῷ. ὅτε συμβαίνει τὸ μόρον ταχὺ, τὸ δὲ ἐρεθεῖν τίνει. τοῦτο μόρον γὰρ ψύχει, πάντη διερχόμενον, οὐ δὲ φωτί, ψύχει τὸν ἐμψύχον. τὸ δὲ ἀψύχον φέρει φωτέαν, ἀλλὰ καὶ διατάσσεται τὸν αὐτὸν διάποντα ἔχει, καὶ μέτρον, καὶ μέτρον. Εούσῃ γὰρ ὅπερ εἰς τὸν φωτί ταῦτα ἔχει πολλὰ τὸν δάσαν τοῦ ἔχοντος φωτίν. οἷον τόπον αἰώνιον, τοῦτο εἶναι μετεντελέχεσθαι τὸν τόπον τοῦ λόγου, εἴτε δέρμα τὸν κίνητον ἐπὶ τῷ φωτί. ἀλλὰ οὐ λεγόμενοι φωτεῖν, οἷον εἰς τὸν Αχελῷα ἵχνεις φωτεῖσι τοῖς βρεγμάτοις, οὐ πινεῖται τοιάτοις. φωτεῖσι εἰς τὸν φωτί, καὶ τὸ πτυχεῖται μετελέχεσθαι, ἀλλὰ ἐπεὶ τῶν φωτῶν τοπονομίας πινεῖται, καὶ τοις πινεῖται τὸν δέ εἰσιν ἀντί, διλόγων αὐτοῖς φωτεῖσι τῶν μέρων, οὓς δέχεται τὸν αἵρεσην.

Text. 86.
h Atque differentia sonorum actiū sono mani-
festari solent. Nam ut absque lumine non viden-
tur colores, sic neque acutum graueque sine sono dis-
cernitur. Hic autem tangibilitus translatione di-
cuntur: acutum namque multum in brevi tempore
sensum mouet: graue vero longo in tempore patrum.
Non igitur idem est acutum, & velox, neque graue
tardumque, sed fit alterius quidem motus propter
velocitatem talis: alterius autem talis ob tarditatem.
Et similia esse videntur acuto, atque obtuso,
qua sunt in tactu (nam acutum quidem quasipun-
git, obtusum autem quasipellit) quia illud in pauco,
hoc in multo tempore mouet. Quasipfit ut illud sit
velox, hoc tardum. Atque de sono quidem de ter-
minatum sit hactenus. i Vox autem sonus quidam est Text. 87.
animantis. Nihil enim in animatorum, vocem ha-
bet, sed similitudine quadam dicuntur vocem emit-
tere, ut tibia, lyra, ceteraque, inanimata, quae cumq;
extensionem, concentum, & locutionem: horum enim
soni similes esse voces videntur quia vox & bacca-
demi habet. Atqui complura sunt animalium, que
non elicunt vocem, ut ea, quae sanguinis experientia
sunt, & eorum quae sanguinem habent pisces, atque
id non absque ratione. Siquidem sonus motio quædā
aeris est. Sed qui vocem dicuntur emittere, ut Achelo-
i fluij pisces, iij branchij sane sonitant, vel ali-
qua simili parte. Vox autem & sonus est animalis. Text. 88.

¶ non quavis efficitur sine discrimine parte. Sed cum aliquo percutienti aliquid, & in aliquo, quod quidem est aer, sonus effici soleat, siue profecto vocem, animalium ea solum habebunt, qua suscipiunt aeren.

iam

Text. 89.
h Atque differentia sonorum.] Soni species, seu differentias inuestigat, & quare ratione percipiatur docet aiens, sicuti visus non distinguit colores absq; lumine, ita neq; auditum sonos internosce-
re, nisi cum aetū eduntur. Explicat vero quid sit acutum, & graue in sonis, duæ similitudine ab iis,
quaæ tacitum feriunt. Ut enim in his acutum dicitur quod in mucronem defincens breui tempore ma-
gnam plagam infert: obtusum vero, quod multo tempore non ferit, sic acutum sonum appellamus
cum, qui breui tempore auditum a critere mouet; grauem, qui parum. Vnde recte colligit Aristot. non
eundem esse velocem, & tardum sonum acutum, & grauem. Nam vt in iis, quaæ tanguntur, acutum
sequitur incisio, & velox diuisio corporis; obtusum vero pulsio, & tarda secatio, sic acutum sonum
celeritas comitatur; graue tarditas. Quod ex fidium sonis accommodate explicat Philoponus Ea-
rum enim postrema, quaæ Nete dicitur, quia nimis tensa est cum pulsatur; aerem velociter percutit,
& acute sonat, diuque eundem sonum retinet: contra vero accedit in prima fidium, quæ grauem edit
sonum, diciturque Hypate Lege Arist. sect. 19 Problem. q. 11 & q. 37.

i Vox autem sonus.] Egit de sono in commune, nunc de quadam eius parte, hoc est, de voce dif-
ferit: hoc vero integræ vocis definitionem colligat, eius particulas singulatim perractat. Monet ergo
in primis, vocem esse sonum animantis. Quod si quis obiciat tibiam, aliaque instrumenta qui-
bus concentus efficitur, etiam dici vocem edere: respondet, iis non proprie sed per analogiam vocis
nomen accommodari: ino nec omnibus animantibus vocem competere, cum ea careant exæquia,
& ex iis, quaæ sanguine prædicta sunt pisces. Quibus omnibus vna communis causa est, quia non re-
spirant. Vnde etiam natura instrumenta eis ad vocem negavit, siquidem vox absque attracti aeris
respiratione ediri nequit. Nec obstat, inquit Aristoteles quod pisces Acheloi fluij vocem emittere
videntur. Non enim veram vocem, sed sonos quosdam branchiis aut ore, vel cauda, aliisque eiusmo-
di excitant. Hinc etiam definitionis particulam haberi vult, vt nimis vox sit sonus animalis re-
spirantis.

k iam

Quis acutus so-
nus quia grauis.
Acutus sonus
velox est, grauis
tardus.

Animalia, que
non respirent.
vocem non
edunt.

ηδι γν̄ τοῦ αὐτοκένεομόφθια καταχρῆται ἡ φύσις ἐπὶ δύο
έργοι, καθάπερ τῇ γλώσσῃ ἐπὶ τὴν γύμνωσιν καὶ τὸν Διά-
λεκτον ἢν ἡ μὲν γύναις αὐταγκαῖον δίδῃ τῷ πολεμί-
νταράξῃ· ἡ δὲ ἐρμηνείᾳ ἔνεκεν τῷ διή. Ἐπειδὴ τῷ ποικί-
λιπτον, πετῶ τὸν θερμότητα τὴν σύντος, ὃς αὐταγ-
καῖον τὸ διάποτον εὑρεταις εἰρησεται τῇ πετῶ τὴν
φωνὴν, ἕπως ἴταράξῃ τὸ δίδησχανος ἢ τῇ αὐταπνοῦ,
ἢ φάσευγξ ὁ δὲ ἔνεκα καὶ τὸ μερισμὸν ἐπὶ τοῦ ποιδι-
κον. τίτην γὰρ τὸ μερέον πλησίου ἔχει τὸ θερμόν τὸ
πιζῆν τὸ ἀλκην. δεῖται γάρ τὸ αἴσιαπονέοντος καὶ ὁ πολὺ τὴν
κρεβδίαν τὸπον περιθεσθαι. ἀλλὰ αὐταγκαῖον εἴσον αὐτα-
πνοιοδύνα, εἰποναν τὸν ἀλέξον. ἀλλὰ γάρ τὸ ποληγη τοῦ αὐτα-
πνοιοδύνατέρθι πασὶ τὸν εὐτοις τοῦς μερισμοὺς ψυ-
χῆς περὶστατην πελεψάμενοι δρπερίαν. φωνὴ ἐπινόητη γάρ
πας ζύγος ψόφθαι, φωνὴν, καθάπερ ἐποπλύτην ἔτι γὰρ τῇ
γλώσσῃ ψοφεῖν, ἀπότεροι οἱ βιττόποντες ἀλλὰ δεῖ τρε-
ψυχοντες εἰπειν τὸ ποτότον, καὶ μετὰ φαντασίας πινδούς
μανικίας γάρ τοις Φόφθαι εἰσιν φωνεῖς ἐπὶ τῷ αὐτα-
πνοιοδύνατέρθι, αὔστεροι γάρ βίγκοι· ἀλλὰ τέτω τούτων τοῦ
εὐτῆ ἀρπάγησις αὐτῶν σημεῖον γάρ τὸ μὲν διωδαθε
φωνὴν αὐστηρόντα, μενδὲ εἰπεινόντα, ἀλλὰ κρατήσον-
τε κατεῖ γάρ τοῦ τοῦ ἀρχέτονος φασεροῦ γάρ, ἐπὶ διόποι
οἱ ιχθύεις ἄφωνοι. γάρ γέ εὔχοντοι φάσευγξ τὸ ποτό τὸ μό-
ελον τοῦ ἔχοντος, ὅποι δὲ δέκχονται τὸ μέσον, εἰδὲ αὐτα-
πνεύστοι ἀλλὰ οἱ λέγοντες τὸν φωνησον οἱ ιχθύεις, Διγ-
μερισταίσι. διὰτοῦ μὲν τοῦ αἵπατον, ἔτερος ἐστι λόγος.

hoc ipso nimis irum m-uet. Patet autem & quam ob causam pisces vocem non fundunt, fauces enim non Text. 91. habent: at hanc partem non habent, quia non suscipiunt aerem, neque respirent. Sed qui ita dicunt ve-
kementer aberrant, quam autem ob causam, aliis sermo est.

k iam enim ipsa natura ut ad gustum, & locutionem visitur lingua, quorum gustus quidem necessarium est (quapropter pluribus inest) interpretatione vero est gratia boni, sic & aere, qui respiratione trahitur ad duas visitur operationes, ad internum, inquam, disponendum calorem, quod quidem est necessarium, & causam in aliis explicabimus, & ad vocem etiam confidemus ob bonum. Instrumentum autem respirandi fauces sunt, pulmoque, id est, gratia cuius est ista pars. Namea, que graduntur, hinc parte plus habent calorū, quam cetera. Is præterea locus, quiccirca cor est primus, respiratione nimis irum eget. Idcirco necessarium est aerem ingredi respiratione attractum: Quare vox est ictus aeris respiratione attracti, qui quidem ab anima fit ea, que in his partibus collectatur ad eam partem, qua gurgulio appellatur. Non enim omnis quinvis animalis sonus, vox est: vidiximus, (si enim, ut & lingua sonus efficiatur, & etiam ut tuffientes efficiunt) sed operaret & animatum sit id quod verberat, & aliqua cum imaginazione. Vox enim sonus quidem est significatus, & non aerius eius, qui respiratione trahitur ut tussis, sed hoc ferit aerem eum, qui est in gurgulione ad ipsum. Signum autem est non posse quenquam edere vocem spirantem, aut respirantem, sed aerem retinentem: detinens enim

k lamenum ipsa natura.] Aēris, sine cuius interuentu neutiquam vox esse potest, duplex munus esse inquit: Alterum quidem vitæ necessarium: alterum ad commoditatem dunraxat: quippe necessarium est aēr ad animalium respirationem, vt eius accessu, & reciprocatione cordis calor mitigetur, ac simul etiam foveatur: alioqui breui tempore animal nimio æstu, ac feroore interierit. Observuit quoque aer ad vitæ commodum, & ornatum, quatenus absque illo voces, & sermo esse non possunt: quemadmodum & linguae duplex est vsus: alter necessitatis ad gustandum, alter utilitatis ad vocem. Tandem hanc colligit vocis definitionem. Vox est ictus aeris respiratione attracti, qui ab anima in pulmonibus existente cum quadam imaginatione efficitur. Quæ definitio in progressu enucleanda à nobis est.

QVÆSTIONE I.

*QVID NAM SONVS, QV AE - VE
eius causa effectrix sit.*

ARTICVLVS I

S T A T U V N T V R N O N N V L
la propositiones.

HÆC quæstio aliquot propositionibus e-nodanda est. Prima sit. Sonus non est ipse motus corporum sese collidentium. Hæc propositio, quam communis philosophorum sensus approbat, traditurque ab Auc-cenna sexto Natur. part. 2. cap. 6. suadetur. Primo, quia motus est sensibile commune;

A sonus vero sensibile proprium ad solam audiendi vim pertinens. Item; quia potest sonus diffundi ad eas partes aeris, & aquæ, ad quas motus non peruenit. Tertio, quia sonus motu sit, ut docuit Aristoteles hoc loco text. 78. nihil vero à se ipso efficitur. Quarto, quia motus non est qualitas, ut patet, sonus aurem qualitas est ad terram qualitatis speciem pertinens. Quod si obicias sonum esse ens fluxum, & in successione positum, cum eius partes simul coherere non possint, sed vni intereunti succedat altera: Id vero, quod ita se habet, vel esse tempus vel motum. Quare cum tempus non sit, necessario motum esse: videriq; id ad mentem Aristotelis, qui hoc loco text. 85. libro de sensu, & sensili capite sexto, dixerit sonum esse motionem. Occurrendum

2.

3.

4.

Objectives.

Qbiection.

crit sonum esse quid successuum, ut probat argumentum, non tamen per se, & intrinsece, sed per accidens, atque ita non esse tempus aut motum; nec de genere quantitatis, alioquieset etiam per se ac vi sua extensus. Itaq; successuum non eadem ratione, sed secundum analogiam tantum de sono, & de quantitate dici. Eninvero successuum in quantitate supponit extensionem partium, quæ ad indivisibilia copulentur: in sono autem minime. Item successuum in quantitate est, cuius partes per se, ac ratione sui continentur fluunt. In sono autem catenarum continuatione fluente dicuntur, quia ad successionem motus, quem sequuntur, sive à quo genitæ fuerunt sese accommodant. Aristoteles vero cum sonum motionem esse dixit, loquebatur in sensu nō formal, sed causam predicante, hoc est, non in sensu formal, sed causal, vt vocant, quasi diceret, sonum ex motu resultare. Siigitur petas quidnam sit sonus, dicimus esse qualitatem sensibilem, quæ auditu percipi potest.

2. Propositio. Generatio soni non est **Soni productio,** ipsa motio corporum sese impotens: eam tamen consequitur. Priorem partem huiusc propositionis ea ratio probat, quia motus localis non nisi ad vbi, sive ad locum per se contendit: nec ullam nouam realitatem mobili ex se infert, vt docuit Aristoteles octauo Physicæ Auscultationis libro cap. 7. text. 59. Itaq; generatio soni formaliter est alia actio terminata intrinsece ad sonum, ut ad terminum per ipsum genuum. Quæ actio posset sonatio appellari, nisi verbum hoc tam male auiibus sonaret; quemadmodum ex ipso etiam locali motu alia stimanat sæpactio ad colorem terminata, vt 2. lib de cælo c. 7. q. 6 disserimus, ac fortasse e modo plenique cœlestes influxus mediante latrone dispensantur. Posterior vero pars inde conspicua est, quia nullus sonus nisi post corporum inter se conflictus gigni solet. Adde, id saltem velle Arist. quoties sonum motionem corporum sese collidentium esse ait; cum enim id in sensu formal intelliġi nequeat ut dixim⁹, reliquum est, ut ad sensum huius posterioris partis nostræ conclusionis accipi debeat.

3. Propositio. Tertia propositio. Sonus non sequitur immedia collisionem corporum, sed fractio-
nem ex aeris nem aeris intermedii. Pro explicatione hu-
elione quam ex iusce propositionis aduentendum est, ad sonum
corporum collis-
falem perfectum non solum requiri collisionem corporum sese percipientium, sed etiam fractionem intermedii corporis: (quod si de perfecto item sono agimus semper est aer, ut progressu patebit) hæc eam duo interuenire docuit Aristot. text 78. & text 79. Est ergo inter philosophos disceptatio, num sonus predictam collisionem, an potius fractionem proxime co- sequatur. Statuimus vero conseq̄ui proxime fractionem, quia aer inter duo corpora attritus

A primum frangitur, deinde fractus sonat. Cōcurrere autē non solum collisionē, sed etiā fractiōnem ad sonum, argumento est, quod interdū ea corpora, quæ vehementius colliduntur, minus sonant, ut duo ligna; & contra minus collisa pro- Ibi sonus m lixiōtē sonū faciūt, vt tintinnabula: id, quod ex vbi minor eo potissimum nascitur, quia corpora ænea strafractio. duritie, & leuitate aerē magis frangūt. Similiter etiā cum nouus pannus scinditur lōgius crepat, quam aliud corpus durius; quia tūc vicinus aer hinc inde in plures partes distractus rumpitur.

Quarta propositio. Sonus non semper fit du- 4. Proposit. bus corporib. solidus sese impotentibus. Proba. Corporum tur, quia salo fluctuant, & inundatiib. ventis, & ditas, & m aere in fistulis, alijsq; musicis instrumentis col- tudo non es liso, & flabello, vel flagello, circumacto, fit so- pliciter nec nus: & linceus pannus scindēdo crepitat, & ignis ria ad soni, affusa aqua strepit, & ante terram motum subter- rationem. ranei boagis audiuntur, vt ait Aristot. lib. 2. Meteor. c. 8 ad quos sonos edendos patet non concurrendo duo corpora solida. Itaq; si res ad exactā veritatis normam reuocetur, inueniemus quē admodum corporum cavitas non tam ad sonū simpliciter, quam ad soni protensionē, seu propinquitatem facit, & leuor ad soni vehementiam; ita corporum multitudinem, & soliditatē nō ad sonum absolute, sed ad perfectum sonum efficiendū exposci. Vnde recte Simplicius anno-

tauit Aristotelem hic non tam sonantia docere corpora, quam bene sonantia. Tametsi dici etiā possit quoties ab uno tantū corpore fit sonus, ut ab aere inundante, vnum præstare officium pluriū, & cū à nō solidis corporibus editur, ea solidorum vice esse. Qua de lege hoc loco, si placet Themistiu, Philopenum, & Simplicium.

Consule etiā M. Alber. in sum- de homine tract. de auditu qu. vbi modos varios efficiendorum sonorum tractat. Vnde constat Arist celebriores tantum, ac magis cœmunes tradidisse. Porro autem corpora ut bene sonent, debent esse dura, quia mollia non sese apte ferunt, cum alterū alteri non resistat, ita ut aerē vehementius excutiant, antequā dissipetur. Item lœvia: quia corpora inæqualia in cauis, & depressioribus parti- Themiſtio. Philopenu M. Alber. bus aere frustriū committunt, atque adeo magis. sonū communū edunt. Hinc Aristoteles in problem. sect. ii q. 25 cum quæsiſſet cur paleis in orchestra sparsis, chorii vox minor audiretur? F respondet causam esse, quia vox pavimento minus leui occursens, vt minus est via propter loci apertitatem, ita minor est, quippe quæ minus continua sit. Ob id etiam cum parietes aulæ vestiti sunt minus firma vox editur. At vero polita corpora aerē aceruatim collectū repellunt, quod sonum efficit vehementiorem. Itē aerea, id est, aeris natura multum participantia. Vnde ænea, & argentea magis sonora sunt, quæ plumbæ. Sicut enim aeris potissimum fractione sonus gignitur ita vbi plus aeris interuenit sonus melius prorogatur. Quamobrem vasa inoxia

Cur corpora aera inoxia. Cur corpora aera inoxia. images

magis perstrepunt, & tintinnabula tenui loco A suspensa acriorem sonum reddunt, quam apprehensa manu, ut Philoponus annotauit.

ARTICVLVS II.

PROPOSITIONES
aliae traduntur.

*repositio.
tne sonus ex
usus solum
ux problema*

Q Vinta propositio. In utramque partem probabile est non solum aeris, sed etiam aquæ B percussione sonū effici. Partē affirmantē assertū hoc loco Simplicius, & Themistius, Auicenna 6 Natur p. 2. cap. 6 eo argumento, quod fluminā lapides versantia sonos emittant. Quod etiā Scaliger exerc. 297. in Cardanum confirmat ex eo, quia cōficitū nubium, quæ sunt naturæ aquæ, sonus fit. Accedit quod sonus non per aerē tantum, sed per aquam etiam deuehitur, teste Aristoteles tex. 76. Quod si ita est, cur non etiam in aqua sonus generetur? Philoponus com. 79. M. Albert. tract. 3. c. 18. Aegidius com. 77. D. Thomas, ac fere latini interpretes negatiuā amplectuntur. Affert autē pro le Philoponus eā rationem, quod sonus non fiat corporibus ut cunq; concurrentibus, sed cū impetu, neq; medio corpore ut cunq; eliso sed confestim. Quare cum aqua corpus graue sit, & ob crassitudinē antequā duo corpora solida concurrent, paulatim non vniuersit elidatur, consequens est, ut eius percussum haud quam sonus excitetur. Sed neq; hoc argumentū, neq; priora omnino cōcludūt. Ad illa enim respondent aduersarii, aerē tenuitate sua aquā permeare, eiusq; nō aquæ attritu flumina, & nubes sonare. Itē, minus requiri deferendum sonū, quam ad generandū; & ob id, licet aqua facultatem soni delatricē habeat, non proinde tamen effectricem obtineat. Ad alteri vero partis rationē dicendū erit, tam vehementem posse esse vim, quæ aquam impellat, ut antequam ea fluat, apte, congruenterq; ad sonum diuerberetur. Quare nihil mirum quod nec illi, quise inter aquā percutiunt nec pisces natantes sonū edant, cum aquā eo paēto non cieant. Sane vero probe hoc loco scriptis Theophilus eos, qui negant posse ex collisu aquæ sonū fieri, illo potius debet niti arguento, quod ea sit natura aquæ, & aeris, ut utriq; insit facultas deuehēdi sonū; & tamen ad eum attritus suo generandū, non aqua, sed aer facultatē habeat. Pro certo tamen habendū est, etiam apud eos, qui priorem sententiā defendūt; aeris naturā multo plus, quam aquæ ad sonū conferre: idq; in causa fuisse dicent, cur Aristoteles, cum de corporibus ad sonū generationem se collidentibus ageret; non aquæ, sed aeris mentionem fecerit.

Sexta propositio. Haud necesse est motum, quo sonus editur ad aures usq; pertingere. Huius propositionis veritas ex eo constat, quia aliqui, cum sonus tintinnabuli ad leucæ distan-

tiam percipitur, oportet totum aerem intermedium agitari, quod ridiculum est. Secundo, quia nō possent duo ē regione clamantes à se mutuo audiri, siquidem motus contrarii, atq; ex aduerso occurrentes, se impedirent. Tertio, quia pisces in stagnis immota aqua sonos audiunt, & nos in locis vndique occlusis, quo motus aeris nō meat sonos percipimus procul editos: Sunt tamen qui cōtra sentiat, afferantq; totum aerem usq; ad auditum moueri, ita vt una pars vicina tintinnabulo, plaga accepta, aliam sibi coharentem feriat; illa similiter aliam, quo usq; ad aerem insitū cauitatibus aurium perueniatur: atq; ita sonum non absq; successu motus ad sensorium euadere. Quod Alexander huius *Eius auctores* sententię auctor teste Philopono, & Simplicio, *Alexander.* eumq; secutus Auerroes com. 78. explicat, similitudine ducta ab aqua percussa lapide in eam proiecto. Ut enim disserit Themistius, Aer, qui primo insonat, non abiungitur sic, vt ad auditū ipse accedat, sed proximum sibi, & continentem aerem commouet, atq; hic subinde aliam excitat eo modo, quem in fluctibus cernimus, in quibus alter alterum trudit, & pulsus obiter sequentem impellit. Similiter Vitruvius; Mouetur, inquit, vox circulorū fluxibus infinitis, vti si stante aqua, lapide immesso, nascantur innumerabiles vndarum circuli à centro crescentes, & quam latissime possint vagantes, nō loci inter polarit angustia: eo tamen intersticio quod in aqua circuli aqua planicie in latum mouentur: vox etiam in latitudinem progeries, & altitudinem gradatim scandit. Non desunt vero argumenta, quibus hæc sententia probari videatur. Nimirū ad sonum deferendum moueri totum aerem usq; ad auditum. In primis, quia non ob aliam causam videtur sonus, eiusque species successione temporis ad aures prolabi (vnde teste Aristotele in lib. de sensu cap. 7. propinquiores prius sonū audiunt, cum species colorum momento ad oculū perueniant:) nisi quia moto aere deferuntur. Item, quia flante in aliam partem vento ideo minus audiuntur soni, quia impeditur, aut retardatur motus aeris ad nos. Accedit etiam testimonium Aristotelis, qui proximo superiore capite, text. 81. hoc ipsum videtur palam docuisse, cum afferuerit vnu eundemque continuū aerem usq; ad auditum moueri. Nihilominus ad primum horum respondemus, ideo sonum, & species audibiles nou instanti, sed tempore deferri, licet visiles momento ad oculos traiiciantur: quia tam sonus quam eius species magis materiales sunt, quam imagines colorum. Ad secundum dicendum est, ventum in aduersam partem flantem tum sonum, eiusque species alio deuehēre delato aere, tum etiam oblistere motu, quod ad aliquam distantiam aer vicinus corporibus sonantibus agitari solet, atque ita sonorum perceptioni nou parum

*Lib. 5. de Architec-
tect. c. 3.
Similitudo soni
cum aqua cir-
cultu.*

*1. Eorum arg.
Arist.*

2.

3.

Solutio 1.

2.

incommodare. Deniq; locus Aristotelis non de motu locali, sed de eo, quo aer sonum, eiusus species recipiendo alteratur, intelligendus est.

QVÆSTIO II.

QVOD NAM SONI SVBIECTVM

sit, quod medium.

ARTICVLVS I.

SONVM NON RECIPI IN COR-

poribus solidis, quorum conflictu editur;

eius medium esse aerem, &

aquam.

Opinio quod sonus insonans insit. **Q**VORUNDAM opinio est sonum recipi tantum in corpore sonante, primum, quia cum odor, color, sapor, & qualitates, que sub sensum cadunt, inhærent in obiecto, non autem in medio, consentaneum videtur, ut idem quoque sono conueniat; atque adeo ut solum in corpore, quod audim⁹, recipiatur. Item, quia ipsa corpora quæ sonum edunt, à sono denominantur, & nos ea audire dicimus, certe non nisi quia sonum ipsa in se habent. Afferendum tamen est, Cum duo corpora solida intercepto aere, vel etiam, ut quibusdam placet, in aqua sonū edunt, eiusmodi sonū non in solidis corporibus, sed in intermedio excipi: sicut enim ex fractione, & compressione medij corporis sonus resultat, ita in eo non in corporibus solidis recipi videtur, alioqui etiam in vacuo posset sonus fieri, & cœlestia corpora concentrum facerent, vt pote quibus ad hoc præter medium aërem qui motum excipiat, nihil desit. Contraria vero partis argumenta facile solvet, qui ad primum dixerit, peculiare, ac proprium sono esse non hærente in obiecto: cuius discriminis causa est, quia cæteræ qualitates sensibiles habent esse fixum, & stabile, sonus vero non est nisi dum sit, ideoque ubi gignitur, hoc est, intermedio corpore, ubi ut in subiecto recipiatur. Quid vero hac in re de reliquis sensibus, quod ad medium attinet pronuntiandum sit, progressu patet. Ad secundum respondendum est corpora, quæ sonum edunt, appellari sonantia, non ut sono affecta, sed ut sonum efficientia, quemadmodum & sonora dicuntur, quæ idonea sunt ad prolixiorē somnum excitandum.

Quod vero ad soni vehiculum attinet, hoc est, ad medium, quo sonus siue eius species ad auditum deichuntur, dicendum id esse tum aërem, tum aquam, ut docet Aristoteles hoc loco text. 79. & de aere quidem plana res est; de aqua vero etiam constat, tum vrinantium testimonio, tum quia pisces sub aquis audiunt, cum vocebus terreantur, vnde & silentium pescatoribus. Quin etiam scribit Plinius lib. 10. Naturhistoria cap. 70 pisces plausu congregati solitos ad cibum in quibusdam viuaris: & in piscinis Cæsaris, tam genera pi-

A scium, tum etiam quođam singulos ad nomen venisse; speciatim vero audite produntur mulgil, lupus, talpa, & chromis, ac præsertim delphini non audire tantum, sed etiam mulceri symphoniacæ cantu dicuntur. Fatendum tamen est cum Aristotele in problem. sect. 11. q. 6. multo liquidius facilisq; sonos per aerem traduci, quam per aquam, obtunduntur enim, & obscurantur crassitudine aquæ sicuti & species visiles; ob eamque rem tempore pluviæ madefacto aere, minus perspicue dignoscuntur soni, quam sudo, & sereno cœlo.

ARTICVLVS II.

QVO PACTO SONVS, EIVSVE

species ad auditum trai-

ciantur.

Sed est adhuc non parum diffidij inter Philosophos, utrum sonus secundum suum *Tres de re sententiæ* este reale, an secundum notionale duntaxat, *sic sententia* hoc est, persuas species ad auditum usque perferatur, sicuti colorum imagines ad viuum. Occurrit vero, haec de re triplex sententia. Una, *Prima.* quæ statuat à primo sono facto in aere diffundi, ac multiplicari sonum tantum, modo secundum esse reale usque ad auditum. Secunda, quæ defendat à primo sono spargi continuo solas species ipsum representantes. Tertia, quæ afferat à primo sono fundi, tum alium sonum ad certum spatium, tum species usque ad auditum.

Hæc difficultas hisce pronuntiatis explicanda est. Primum sit. Ab ea parte, in qua primo sonus recipitur, siue sonus secundum esse reale multiplicetur, siue nou, continuo species mituntur. Probatur, quia sonus non nisi per suas species, vt reliqua sensibilia, in sensum cadit. Quare si qua foret pars medii, cui inesset sonus, & non species, sequeretur intra illud spatium, in quo tantummodo sonus versaretur, non posse sonum audiri. Præterea dicendum esset non posse integrum sonum à nobis percipi. Nam cum impossibile sit totum sonum auribus illabi, ea tantum ratione auribus integer percipietur, si species, quæ integrum representat, auribus imprimatur Ruris vero, nisi ab eamet parte aeris, qua sonus editur, continuo species soni effueret, non possemus dignoscere, vndenam sonus venire, non enim species soni locum indicat, nisi quia ex eo soluit.

Secundum pronuntiatum sit. Quamquam sonus ad aliquam partem medii secundum esse reale multiplicetur; non est tamen verisimile eo pacto diffundi ad omnem distatiam ad quam eius species deueniunt. Hoc pronuntiatum quoad priorem partem ex eo suaderet, quia cum sonus secundum esse reale in aere tanquam in proprio subiecto, & in aqua

Vera assertio.

Illiis compro-

batio.

Soni medium,
aer & aqua.

in aqua non solum tanquam in vehiculo, id enim constat, sed etiam vt in subiecto proprio, vt quidam volunt, similiter recipiatur, nihil sane repugnat aliquantulum sese in eo extendere eo modo, quo calor aliam caloris portionem se vterius communicando gignit: quanquam non sit inficiandum, nullam rationem plane conuincere istiusmodi secundas qualitates diffundere se ipsas realiter, cum ad earum perceptionem sufficiat emitti ab eis species ad sensuum officinas Quod ita fieri in coloribus manifestum est; nec enim vnu color aliud gignit, sed duntaxat sui imaginem ad aspectum iacit: Verum nostram opinionem de extensione soni secundum esse reale in medio sequitur D. Thom. in 2.d.2. quæst 2.artic.2 ad 5. Quoad posteriorem vero partem idem pronuntiatu inde ostenditur, quia sonus breuissimo temporis spatio procul auditur; non videtur autem probabile inesse sonum tantam vim se diffundendi, et si lux ob excellentem prærogatiuam inter sensiles qualitates obtineat, vt le non solum in instanti, sed etiam secundum esse reale quam longissime explicet.

Illi vero constat, quounque modo sonus diffundatur non in rectam lineam tantummodo porrigi, sed orbiculatum spargi continuata serie more circulorum, qui iactu lapidis in aqua à centro versus omnem loci differentiam abundentes excitantur, cuius rei argumentum est, quod a rergo, & ex obliquo, ac denique ex omni parte sonus audiri soleat Quod vero ad refle-xum sonum, sive Echo spectat, is tunc fit, cum sonus incurrit in aliquod corpus laxe & concauam, à quo tanquam pila repulsus ad aures resilit ita vt exaudiri possit oblocutio. Nam si corpus, in quod incidit, inæquale sit, ita vt uinitas reciprocantis soni minime seruetur, audiri vocis resonum seu vox æmula nequibit Si item corpus sit humidum, aut molle & quod isti cedat eumque resoluat, non duplicabit sonum, nec imaginem edet. Si autem petasnum Echo fiat repercluso aere, qui sonum suo quasi remigio vehat, reuehatque, dicimus conuenienter iis, quæ superius statuimus, sicuti non necessaria est aerem cieri toto spatio, quo sonus funditur, nec sonum secundum esse reale spargi toto eo traetum, quem species peruagantur; ita non requiri ad Echus generationem, vt totus aer agitur usque ad locum, vnde voces reciprocae sunt: nec item necessarium esse, vt sonus secundum esse reale eo perueniat, semper tamen dari reflexionem specierum per quas sonus percipitur, vt ex superioris dictis patet. Cötigit autem eandem vocem non semel tantum per reciprocationem ad auditum peruenire, sed sæpius, ita vt decies interdum audiatur; sicuti Parauii quodam in loco fieri narrant, & olim Olympia in portico, quam ob id heptaphonon appellabant, eandem vocem septies reddi solitam auctor est Plinius libro trigesimo sexto Nat. hist.

A capite 15. Nam cum vox semel repercutia in loca alia vicina incidit, & in cauos anfractus, à maredatis ver quibus similiter diffultet per eiusmodi refluxus ba-repetitos, eadem vox identidem ad aures perla-
bitur. Non audiuntur vero in Echo nisi ultima gofable Echus fere verba; quia licet fiat reflectio totius vocis, de qua Ouid. tamen priores eius partes ab ultimis à tergo vr- lib.3 Met. lege si gentibus turbantur. Quare non nisi ex partes, placet, apud a-quarum regressus non impeditur, quales sunt lex.lib.1 Probl nouissimæ, a nobis percipi consueuerunt. quæst.1 ↑

Oportet tamen aliquis: Solida corpora, modo translucida sint, deuehant species coloris; ergo & species soni, cum in utrisq; par ratio videatur. Deinde talpæ audiunt sub terra compensante auditu perpetuam cætitatem, quæ damnati à natura sunt. Tertio, non videtur ne-gandum per interpositum ignem audiri sonos. Quarto, beati post corporum resurrectionem in cœlestis patriæ domicilio, ubi neque aer est, neque aqua, inter se externo sermone colloquētur, vt est communis Patrum sententia. Igitur non solum aer & aqua, sed alia etiam corpora vim sonorum delatricem habent.

Ad primum horum dicendum; sicuti visus auditui prestat, & species visiles nobilioris note existunt quam audibiles, ita latius patere medium visus, quam auditus; & per plura corpora species illius, quam hujus, meare. Ad secundum, Talpæ sub terræ audiunt. ↗

D Ad tertium, videlicet quoque per ignem transuehi sonos, imo & eius percutiū gigni. Aristotelem vero nō nisi de notioribus & celebrioribus mediis subiectis sonorum differuisse. Ad quartum dicimus cum D. Thoma in 2.dist 2. quæst.

2.artic.2 ad 5. in pulmone & gutture beatorum fore connaturalem quandam aerem à Deo illis concessum in resurrectione, non ob necessitatem respirandi, aut expirandi; nec enim illis respirationis, aut expirationis vsus necessarius erit; sed ad voces efformandas; illo enim aere ad vocalem matteriam librato & lingua, dentibus, ac reliquis vocalibus instrumentis percussio, vocem efformabunt, quæ modo magis immateriali, quam apud nos, id est tantum secundum esse intentionale diffundetur per corpus cœlestis. De quo medio nihil mirum si Aristoteles non egit, cum nec illud cognoverit.

Per ignem traj. ei sonum.

Beati in celo quo pacto edant vocem.

QVÆSTIO III.

QVOD PACTO VOX FOR-metur, & quæ eius natura sit.

ARTICVLVS I.

DE FORMANDÆ VOCIS instrumentis, & artificio.

E ffligenda vox instrumenta variij Autores diligenter explicere. D. Gregorius

rius Nicenus in libro de Hominis opificio, capite 9. Theodor. serm. 2. de prouidentia. Laetanius in lib. de Opificio Dei, capite 11. Aristoteles lib. 1. de Histor. anim. cap. 1. & lib. 4. cap. 9. Galenus 7 de Vsu part. cap. 5. & 6. de decretis Hippocr. & Platonis, capite sexto & in libro de Vocalium instrumentorum dissectione. Vesalius lib. 7. de Fabrica humani corporis, à cap. 4. ad 8. Fernelius in libro de Partium corporis humani descriptione, capite octauo. Occurrunt ergo in primis quinque potissimum instrumenta ad id munus præstandum, videlicet, Pulmones; thoracis, & intercostales musculi; aspera arteria, larynx, Gargario. Pulmones obseruiunt ad excipiendum aerem, ideoque inest eis raritas quædam, & assimilis sp̄ogiis molitudo, quæ se contrahunt & dilatant. Musculi facultate motrici, qua pollut, siue thorax eorum intereuētu, compressum aerem diuerberant & extrudunt; alioqui neque vox, neque sonus ullus edi poterit. Arteria aspera est via, quæ à faucibus ortum ducens variis compacta cartilaginibus per collum in pulmones decurrit, & ut trahere, ac reddere spiritum possit, assidue patet: Diciturque aspera ob inæqualitatem, sicuti & ex, quæ à corde procedunt, & pulsū denuntiant lœues nuncupantur. Larynx est caput, siue superior finis asperæ arteriæ, quod transglutientibus sursum fertur, constatq; tribus cartilaginibus. Laryngis vero sumnum ostium, ne quid cibi, potusve per illabatur, contegit membrana cartilaginosa, oblōga & fistularum lingua assimilis, vnde ei nōmen ἡπίη λαρυγξ. Hæc vero cū spiritu id estidem reciprocamus, sursum erigitur. Gargario, seu gurgulio, qui etiam columella dicitur, est caruncula rotunda in extremo palato dependens, sub qua est epiglottis; vocatur quoque vuula, præferrim cum humbris in fluxione, ad similitudinem vua intumescit, & inflammatur. Porro hisce omnibus formanda vocis instrumentis inter quæ præcipuum est larynx, vt docet Aristoteles 9 lib. de Historia animalium, capite secundo hunc in modum vox editur: Musculis thoracis & intercostalibus vehementer compressus aer, è pulmonibus per arteriam vocalem confessim deducitur, qui angusta via trætus in aerem in arteria ad laryngem usque, epiglottidis oppositu retentus impingit: hic ad guttur summamque arteriæ partem allitus sonat, ac vocem effingit, quam si lingula opposita non esset, formare non posset, quia totus sine

A citer, reliqua potissimum ad rationem dearticulatæ vocis data sint; videlicet lingua, palatum, dentes & labra. Ex his lingua noue in struitur musculis vndique constitutis, quos media linea ad dextram lauamque ditimit: & quia summe volubilis est, ne se nimium in loquacitatem soluat subditu vinculo, tanquam habenis coeretur. Distinguunt autem lingua sermonem, seu (quod idem est) vocem dearticulatim format, vt in orationem a beat; dum aerem a concavitate arteriæ pulsū, & in ampliū udinem oris incidentem varie frangit, ac pro verborum varietate, dispescit, distribuitque, ad quod idonee præstādum certa temperatura exigunt. Quia si lingua vnde existit humectior ac mollior sit, vt in pueris & in tebalbuties, dum in proiectioribus balbutiem inducit, eo quibus acci quod tunc musculi firmiter nequeant stabiliri. Vnde & ebrii aliquando balbutiunt & turbide loquuntur: tum quia multa humiditate perfunditur cerebrum, tum quia illius multitudine lingua pregrauatur. Sed & qui balbi natura sunt hi aut cerebrum nimis humectum habent, aut linguam aut utrumq; Palatum vero ad primores dentes extendit, estque multis scabrum asperitatibus ad detinendam in his vocem, & tum ob alias commoditates, tum ob eam potissimum vocem iuuat, quod cauum sit, proindeque ad eius latera vocis iectus diu congerimentur. Dentes etiam ad vocem magnopere Primores conductunt. Nam, vt Plinius libro septimo Nat. vocis regit histor. cap. 1. at primores dentes vocis sermonisque regimen tenent concentu quodam excipientes iustum linguæ, seriemque structuræ, atque magnitudine mutilantes, molientesve, aut hebetantes verba, & cum defluxere explanationem omnem adimentes. Denique labra magnum usum præbent formandas voci, cum verborum, syllabarum, literarumque distinctio eorum compressione & diductione magna ex parte contineatur. Itaque si nos labris vocum, & sermonis dicrimina, vt tibicines digitorum opera, spiritum in fistulis, & cantus harmoniam moderantur.

tenent.

D at primores dentes vocis sermonisque regimen tenent concentu quodam excipientes iustum linguæ, seriemque structuræ, atque magnitudine mutilantes, molientesve, aut hebetantes verba, & cum defluxere explanationem omnem adimentes. Denique labra magnum usum præbent formandas voci, cum verborum, syllabarum, literarumque distinctio eorum compressione & diductione magna ex parte contineatur. Itaque si nos labris vocum, & sermonis dicrimina, vt tibicines digitorum opera, spiritum in fistulis, & cantus harmoniam moderantur.

ARTICVLVS II.

EXPLICATVR VOCIS DEFINITIO AB ARISTOTELE TRADITA.

EX dictis non erit difficile intelligere vocis definitionem ab Aristotele traditam proximo superiori capite text. 90. nimirum: Vox est iectus aeris respiratione attracti, qui ab anima in pulmonibus existente, cum quadam imaginatione efficitur. Vbi primum aduertes discrimen inter sonum, vocem & sermonem. Nam sonus etiam inanimatis corporibus conuenit: Vox solis animalibus, cum non fiat stum hoc nisi instrumentis, quæ animalium propria sunt: Sermo solis hominibus, quia hanc ratione

Confert ad vocem modulandam in primis gula & gurgulio. Confert vero plurimum ad modularandam vocem lingula & gurgulio, quia vox ad eas partes frangitur, & temperatur, ac pro varietate percussionum diversi moduli & vocum flexiones sunt, præferrim vero gurgulio quasi plectrum ad suavitatem & moderationem vocis conduit. Præter instrumenta haec tenus commemorata; alia quoque voci obseruiunt, licet priora ad vocem simpli-

Lege The-
stum hoc
cap. 30. su-
ratione raph.

ratione possunt, & sensa mentis cum aliis communicant, quod sermone fit.

Secundo, illud obseruabis, quod iam supra attigimus, monetq; Aristoteles hoc capite, videlicet ita solis animantibus vocem conuenire, ut non omnib; competit. Nam exanguia, in quibus sunt infecta, non edunt vocem, & vuiueris quemque non respirat, tantummodo sonum quendam similem voci emittunt. Itaque ex his alia, cum tractu stridorem cantu similem edunt, ut cicada. Recepto enim sub pectore spiritu mobili, occurante membrana in tuis artitu cius sonant. Alia murinæ excitant, ut musæ & apes, cum volatu se attollant, & contrahunt. Piscis quoque vocales non sunt, unde Pythagoras, ut est apud Plutarchum in quæstionibus coniugalibus, propterea eum pescium interdixit, quod si Pythagorica disciplinæ quodammodo contubernalis sint ob silentium, ita ut in prouerbium abierit; Magis mutus, quam pescis. Sic vero etiam pescis, qui vocales videntur, non veram vocem, sed strepitum vocis similem tantummodo branchiis, aliisve eiusmodi instrumentis edunt. Quo pacto marinæ hirundines cum sublimis volitant, pinnis aereum extrahunt, ac resonant: & is, qui caper vocatur in Acheloo amne quasi grunnitum excitat. Animalia autem amphibia, id est, ancipitis naturæ, ut equi marini, pulmonem & arteriam habent, vocemq; edunt. Itemque Delphini, qui non ambiguæ naturæ sunt, sed simpliciter inter aquatilia numerantur; pro voce gemitum humano similem edunt.

*bines gemi
edunt.*

*sint ani-
tibus respi-
nitæ cause.
de respirat.*

Tertio, nec illud ignorandum est, aeris reciprocationem in animantibus multis de causis fieri. Primum ad nutritionem & redintegrationem spirituum, ut alibi ostendimus. Secundo, ad refrigerationem caloris, alioquin nimio æstu dissolueretur animal; vel (ut quidam volunt) ad ventilationem: hanc à refrigeratione eo distinguentes, quod ventilatio sit suscitatio & accensio potius caloris ex motu, siquidem motu calor accenditur, ut mōstra experientia, tradidimusq; cum Aristotele libro secundo de celo, capite septimo quæst 6. Tertio, ad efformam- dam vocem: quod munus in vocis definitione exprimitur.

Hisita constitutis, ut ad propositam definitionem veniamus, dicirur vox, ictus aeris, in sensu causali, non formalí, id est, non quod vox sit ipse ictus aeris, sed quia ex ictu aeris resultat: quo etiam pacto non semel dixit Aristoteles, ut superiorius communimus, sonum esse solidorum corporum collisionem, id est, collisione procreari. Quare idem valet, vox est ictus aeris, atque, tonus editus ictu aeris; additur, attracti ab anima, &c. id est, aeris, qui primum attrahitur, tum redditur virtute mortice in pulmonibus constituta; cum im- aginatione, id est, applicata eiusmodi virtute ad operandum ex ratione phantasie, & appre-

titus sensitui. Hinc subiicit Aristoteles vocem datam esse à natura ad significandum; quia vocem sensa phantasie (& in hominibus etiam mentis) tum interni affectus declarantur. Ita Rationis exper- que ea etiam, quæ rationis expertia sunt affe- tū affectus vocis etus animæ voce exponunt, ut canes latrati, a- expressuni. ues cantu, boues mugitu, oves balatu; aliaque *Vocis causa* similiiter: sed de hac relatus ad lib. de Interpret. multiplex. Porro hac definitione quatuor causarum genera comprehendit Aristoteles. Aer enim materia vocis est, anima efficient, formans, finis si- guificatio. Quod si quis opponat non omnem vox significatricem esse, cum Dialectici vo- ces in significantes & non significantes disper- ditum significat. Occurrentum erit, si de affectuum sigui- ficatu agamus, omnem vocem significare, idq; natura sua, si autem de significatione ex homi- num instituto & arbitratu, omnesquidem hu- manas voces potestate significare, quia potest ei significatio indi, non tamen omnes actu si- gnificantes esse, quia multis nulla est imposita significatio. Dialecticorum autem diuisione secundum hanc posteriorē significandi rationem intelligenda est.

QVÆSTIO IV.

DE POTENTIA AUDIENDI.

ARTICVLVS I.

QVÆ SIT EIVS PRÆ- stantia; quæ officina.

† De hac re A. istot. 1. de his anim. cap. II. &c. s. de Gener. anim. cap. 2. Anic. 3. Can. 4. Fen. Auerr. Colle Sect. 1. cap. 16. & lib. 3 cap. 37. Ves. ius lib. 1. cap. 8. 12. 36. & lib. 6. cap. 16 & 18.

E Gimis † de obiecto auditus, nunc de ipsa audiendi facultate, eiusque organo breuiter differemus. Habet hæc potentia inter alios sensus externos, secundum dignitatis locum. Prä- betq; magnum visum in primis ad vitam ciuilē. Nihil enim prodesse oratio & sermo, quo sensa mentis & studia nostra communicamus, nisi sermonem ipsum audiremus. Imo nec sermo vilius sine auditu esset; siquidem qui ab ortu surdi existunt, ut sermonem audierunt nunquam, sic nec efformare orationem queunt, atque adeo. muti etiam sunt: quanquam & huius rei aliam esse Medici causam reddunt, quam legere apud.

F Aphrodiseum primo libro Problem. quæst 13. Secundo, platinum conductus auditus ad artes ac scientias de Magistro comparandas. Ideo que capite secundo, libro de Sensu & sensibili, auditus discipline sensus vocatur; & animantes, quæ auditu carent, omnis disciplinæ ex- pertes sunt. Tertio, quia excepta auribus ve- hementer affectus mouent, præsertim si mu- sicas numeris consonent. Cuius rei inter alia exempla est illud Pythagoræ, qui inuenem Phrygio

*Auditus post
visum & teris
sensibus exacti-
or.*

*Cur quinat-
ra surdi, idem
muti.*

Phrygio modulo, quod harmonia genus est, ad continentiam flexit. Et illud Timothei Musici, qui Alexandrum Imperatorem conuiuio indulgentem eo conceruunt, quem Orthia vocabant, bellicum personante, ad arripienda arma, & poscendum equum mouit, aientem eiusmodi esse musicam regiam oportere. Cur autem sonus tantopere animum commoueat, hisce verbis edisseret. Scaliger Exercit. 302. in Cardanum, numero secundo. Propterea quod spiritus, qui in corde agitant, tremulum ac subfluantem recipiunt in pectus aerem, atque cum affini suo vnum fiunt, & cetera, quæ ibidem fusi persequitur. Quarto, auditricis potentia dignitas eo maxime commendatur, quod ad coelestis fidei disciplinam capessendam obseruit; siquidem fides ex auditu est, ut cap. 10. Epistolæ ad Romanos D. Paulus edocet.

Galen. libro 8.
de Vsu partium,
cap. 6.

Quod vero ad ipsam audiendi officinam attingit, occurunt in primis aures, quæ auditui consimilem usum præbent ei, quem oculis superciliorum pili, ut enim hos natura ideo supra oculos statuit, ut si quid è capite in ipsos deflueret, exciperent; sic aures auditui præpositi, ut incidentia prohiberent. Sunt et cartilaginosæ, atque adeo mediocriter molles; quia si nimium molles essent, ut carnes, paruo negotio tundentur, nec ipsæ aliquem sonum refunderent; si duræ, facile frangi possebat. Abundant vero flexibus obliquis instar labyrinthi, tum ne sonus recto impetu affatimque intro subiens sensum lœdat. Atque ob eandem causam earum meatus, et si intus admodum amplius cauusque sit, est tamen tortuosus, atque anfractui cochlearum similis; unde hoc ipso capite, text. 83. scribit Aristoteles ob prædictam obliquitatem usque ad insitum aereum non subire aquam, cum caput mergimus; tum vero ut aeris eo illabentis frigiditas flexuum varietate sensim mitescat. Insuper mira naturæ prouidentia eandem cavitatem viscoso humore ex illarum partium recrementis coalito inficit, ut si qua bestiola, vel aliud quid noxiū irruperit, quasi in visco inhærescat & capiatur. Porro intra prædictum foramen membrana quedam est, (tympanum auditus vocant,) quæ cavitatis orbicularem quandam partem transuersim complectitur, eandemque stabilunt tria ossicula, quorum vnum incudis pedunculis duobus innixæ; alterum malleoli, tertium stapedæ figuram refert. Intra ipsam congenitum quidam aer seruatur, ut ex dissectionibus conspicuum sit, quibus inibi inanis quedam sedes inuenitur. Cohibetur autem prædictus aer eiusmodi vallo, quia alioqui diffueret, aut saltem vehementibus fragoribus dissiparetur. Postremo, ut oculi in neruos opticos, seu visorios desinunt, sic tympanum auditus neruo cuidam affixum est, è cerebro descendenti, per quem tum spiritus animales ad tym-

Cur natura au-
rium anfractus
molitus sit.

rum anfractus molitus sit.

A panum inuehuntur, tum sonorum species ad sensum communem inuehuntur.

ARTICVLVS II.

QVA IN PARTE FACVL-
tas audiendi constituta sit.

B E xposita vt cuncte auditoria officinae fabrica, reliquæ est, ut videamus in qua eius parte facultas ipsa audiendi insidet. Quanquam enim, ut ceteris sensibus, ita & audiui partes multæ famuluntur, vnam tamen præcipuam operat esse, quæ instrumenti primarii vicem subeat, ut in visu, humorem crystallinum Themi-stius igitur putat præcipuum organum auditus esse spiritum, ad quem per innatum aerem, quasi lib. 2. per domesticum nuntium, soni transuuntur, sed decipitur. Nam cum spiritus eandem cum sanguine naturam habeat; (siquidem nihil est aliud spiritus quam sanguis ad magnam redactus tenuitatem:) atque adeo cum animæ expers sit, ut primo lib. de Ortu & Interitu ex professo ostendimus; fit inde ut nequaquam vitalis potentia instrumentum aut subiectum esse possit; alioqui eliceret anima vitalem functionem, ubi ipsa non residet. Alii, in quorum numero est Vesalius lib. 1. de Humanæ corporis fabrica, capite octavo censem organum auditus esse ossicula intra tympanum inclusa. Sed neque hæc sententia nobis probatur: quia ossa ob terream concretionem, quæ constant, non sunt apta ad sensiones obeundas; adeo ut neque tactu, nisi forte admodum hebeti & obscuro polleant.

His ergo opinionibus reiectis amplectimur sententiam Aristotelis 2. lib. de Partibus animalium, cap. 10. existimantis aerem congenitum, sive ineditum auribus, quem membrana inclusum esse diximus, neforas expiret, neve exteris iniuriis pateat, esse verum ac proprium audiendi instrumentum. Quod idem non obscure significauit Aristoteles proximo superiori capite, text. 83. ubi docuit oportere huiusmodi aerem immobilem ac træquillum esse, ut exteros sonos percipiatur, omnesque eorum differentias exacte cognoscatur. Aristoteli secutus est præter alios Galenus lib. 8. de Vsu partium. cap. 6. quo loco ita scripsit: Alteratur non à quo quis sensibili omne sensorium, sed splendidum quidem; ac lucidum à coloribus; aerem à sonis; vaporosum ab odoribus, &c. ut in summa dicā, similesimili notum est, ac familiare. Quibus verbis ad hanc sententiam comprobandum huiusmodi rationem Galenus innuit: Quod sensiterium tale esse debet, ut à proprio obiecto affici possit, eius in se imagines recipiendo: eiusmodi vero est aer insitus auribus. Sicut enim id, quod potissimum recipit, ac transu-

Auditorie
partis in instru-
tum,

F hit se-

hjti sonos, est elementum aeris, ita ad eosdem secundum esse notionale suscipiendos maxime idoneus predictus aer nobis insitus, proindeque pars est in eo audiendi organum constitutare.

At obiecter aliquis: Vel aer ille aurium meatibus inclusus est eiusdem naturæ cum elemento aeris vel alterius. Si eiusdem, non ergo est animatus; atque adeo nec auditoria potentia informari potest. Si diuersæ, non igitur ad recipiendas sonorum species idoneus est. Huic argumento occurrentum videtur, aerem illum analogice tantum vocari aerem: est enim animatus, vt ait Simplicius, probatque

A argumentum, nec aeris nomen obtinuit, nisi ob similitudinem, quam cum aere elementari habet; ut enim hic tenuis est, ac transmeabilis; ita & ille. Neque repugnat aliquam portiunculam corporis animati, admodum subtilem & tenuem esse, & quasi aeriam; cum ita postulat ratio facultatis inibi sedem habentis: licet totum corpus, ut integrum anima perfectibile non possit in tanta raritate aptum esse ad anima informationem. Neque vero ad audibiles species recipiendas necesse est sensiterium auditus esse eiusdem naturae cum aere elementari; sufficit enim cognatio illa & conuenientia in subtilitate ac raritate.

Aliiquid prator aerem elemen-
tarorum potest spe-
cies audibles
recipere.

K E Φ. 9.

Πει τὸ ἑσπέριν καὶ σφεντοῦ, ἢ ποτε θελόστον ἐστὶ
τῆς εἰρηνῆς ψῆφος δῆλον ποιόν πεινέσθαι, μάτως
αὐτὸς φόβος, οὐ τὸ φῶς, οὐ τὸ γέωμα, αἴποι δή, οὐ τὸ
αἴθριον τάντα σὺν ἡχῇ γῆς ἀκεράντη, αὐτὸς καί τιραν-
τολλον τὸν φωτινὸν φωτινὸν τὸν αἴθριον δομάται, οὐ
εὔδειν αἰθάλευτον τὸ διφευτόν, αὐτὸς τὸν λυπτόρος,
οὐ τὸν διέστροφόν τον τὸν πέρι αὐτούς τοὺς τινὰς.
Αὐτογονοί δέ ταῦτα οὐ τοποθετήταν τὸν καμάτων
αἴθριον τοῖς τοῖς φύσεσι, Εἰ μὲν Διόδολος αὐτοῖς τίνη ταῖς Δι-
φοροῖς τὸν καμάτων αἴθριον τοποθετεῖται, τοιλαὶ τὸν φοβερόν εἴδοσι,
εἴπει δὲ τὸν τοῖς ὄσμασι τὸ τοῦ αἴθριον πάντα γένος. ἔστιν
ἡδὲ αἴθριον, ἔχει τοὺς τὴν γενεῖν τὸν ἐρωτικὸν τὸν
τὴν κυριῶν τοῖς τοῖς ὄσμησι, αὐτὸν ἀκελεύσεσθαι ἔχει μόνον
τὴν γενεῖν, Διὸς τὸ αἴθριον τὸν αἴθριον πάντα τοιλαὶ
δέ ἔχει τὸν αἴθριον τὸν αἴθριον αἰκνεῖσθαι τὸν
αἴθριον τοῖς ἀκαταίσθιστοις ποιῶν τὸν τὸν γένον τῷ
τοῦ αἴθριον, ποιῶν τῷ αἴθριον Διάφερότας αἴθριον
διὸ διὸ τὸ φυσικὸν τὸν τοῦ ἐστὶ τοῦ γένους. σημεῖον δέ
τὸ διὸ τῷ γένει τοῦ αἴθριον παρεῖ τὸ αἴθριον τοῦ
εὐθεῖας εἴναι διφυές οὐ διφυές πατρί αὐτὸν δὲ μη-
δέν, οἱ μόνοι διοικηταὶ τοῦ αἴθριον, αἴθριοι τοῦ Διόνοισαν
οἵ μαλακοπάτες, διφυές.

niosos esse hebet esur, & non ob aliud quicquam. Q
sunt molles carne, iij sunt ingeniosi, menieque dextris.

C A P V T I X.

De odore vero & odorabili non aque bene atque **Text. 91.**
de h[ic]ce, que dicta sunt, discernere, determinareque possumus. Non enim sicut patet quale quid si odor, vis sonus, vel lumen, vel color. Cuius causa est nos non habere hunc sensum exactum, sed inferiorem complurium animalium sensu; remisse namque homo ois facit, & nihil odorabilium percipit absque dolore, vel voluptate: propterea quod **Text. 93.**
sensus instrumentum huiusc non est exactum, atque perfectum. **A**sq; consentaneum est rationi tam animalium ea, qua duros oculos habent, si sentire colores, ut non aliter eorum percipiunt differentias, quam timendo, aut non timendo, quam hominum genua odores. **b** Similem autem rationem subire videntur odoratus ad gustum, & odoris species ad species ipsas saporum. Verum exactiorem gustum habemus, quam odoratum, ex eo quia gustus tactus est quidam, qui quidem sensum homo exactissimum habet. In ceteris namque sensibus vehementer à ceteris animalibus superatur, at tactu longe ceteris omnibus excellentius percipit. Quapropter & prudentissimum est animalium. Indicium autem est in hominum genere ab hoc instrumentum sensu ingentaque sunt duri carne, si sunt inepti mente, qui vera

Text 94

Text, 84

CV

C A P I T I S N O N I E X P L A N A T I O.

DE odore vero] Aspectus & auditus contemplationem subsequitur doctrinæ ordine tractatio odoratus propter affinitatem & cognitionem, quam hic sensus cum illis habet, ut progressu parebit. Quatuor autem ad illum spectantia explicat in hoc capite Aristoteles, odoris naturam, odorum species, medium & instrumentum. In primis vero admonet considerationem hanc difficultem esse, propterea quod odorandi sensus ob defectum & ineptitudinem organi admodum in nobis obscurus sit: ita ut neque odores exacte percipere, neque eorum naturam & varietatem satis discriminare & penetrare valeamus. Odorari autem nos tenuerit argumento esse ait, quod eos tantum odores percipimus, qui acriter sensum feriunt, & dolore aut voluptate afficiunt. Id vero similitudine quadam illustrat. Nam ut ea animalia, quorum oculi dura densaque membrana obtefti sunt, acumen illud aspectus, quod in cæteries est, non obtinent: adeo ut licet colores sentiant, eorum tamen discrimina sine paurore & voluptate, sine molesto & iucundo, hoc est, sine vehementi motu rei visæ (id significant verba illa contextus, nisi timendō aut non timendo) non discernant: ita & homines in odoribus percipiendi se habent. Aduerte hic duros oculos quales sunt piscium, & eorum animalium, quæ insecta & crustata dicuntur; de quibus Aristoteles lib. 2. de Partibus animalium, cap. 25. duas ob

*Hebes in homine est vis odo-
randi.*

causas minus acute cernere. Primum, quia eorum membrana, cum terrea crassaque sit, ob duritatem & concretionem, spectabilium rerum imagines minus prompte recipit. Deinde quia plerumque sunt exerti & prominentes, in quibus nequeunt bene coire species ad centrum, sicuti coeunt in sensoriis demersis, ac profundis. Lege Aristotelem lib. i. de Historia animalium, cap. 10.

*Per analogiam
ad saporem spe-
cies odoris di-
stingui.*

b Similiter autem] Quia inter gustum & odoratum mutua similitudo & proportio intercedit, vnde & saporum nomina ad odores transferuntur: quia item homines gustum olfactu exactiorem habent, docet ex saporum speciebus; odorum species cognosci posse. Quod vero gustus odoratus in nobis excellat, inde suadet, quia gustus tactus quidam est, videlicet tactus linguae circa saporem. Est autem hominis acerrius tactus eo probat indicio, quia homo animantes omnes prudentia superat: at vna eademque prudentia & boni tactus communis ratio est; nempe carnis mollitudo. Vnde eos, qui carne molles sunt, mente & ingenio præstantes iudicamus: contra vero hebetes, qui carnem habent duriorem, & crassipelles existunt. Hic aduerte ex bonitate tactus argui præstantiam ingenii, quia ex ea temperamenti bonitas colligitur, ut Themistius ait. Namque ut tactus fundatur in primis qualitatibus, & circa eas versatur; ita tunc est optimus, cum ille exactam perfectamque symmetriam & temperiem sortitur: optima vero temperies & phantasia organum aptius, & ipsamphantasiam expeditiorem reddit: deinde à Phantasia, mentis in intelligendo facilitas & promptitudo, in qua vis ingenii consistit, ut alibi exposuimus magnopere dependet. Quo fit ut temperamenti bonitas tanquam causa materialis & dispositiva ad excellentiam ingenii concurredat. Hinc ea, quæ ex optimo temperamento proueniunt, subtilioris ingenii sunt indicia, ut color viuidus, subtilitas pilorum, tenuitas vnguum, mollitudo carnis. Et hæc quidem mollitudo, cuius hic Aristoteles priuatim meminit, eo etiam ingenium iuvat, quia dispersit soluitque inutilia recrementa, quibus pulsus, spiritus, quos sanguine incalcenti, cor exhalat, subtiliores manent, & tum maiori alacritate ad potentiarum obsequium accurrunt: vnde & phantasmata puriora, ac defæctoria contingunt. His non obstat, quod fœminis mollior caro inest, quam viris; & tamen hi ordinarie, ut iudicio, ita & ingenio illis præstant. Nec quod phlegmatici, qui hebetiores sunt cholericis, tenaciorem cutem habent. Non enim mollitudo ex aquo & pituitoso humore orta qualis est in fœminis & phlegmaticis, sed aera comes est boni ingenii. Nec enim officit, quod Aristoteles in Problem. sect. 30. quæst. 1. scripsit, omnes ingeniosos fuisse melancholicos: cum tamen atrabilis, ut sicca frigidaque est, ita corpus non molle, sed durum terreumque efficere videatur: id enim qua ratione accipiendum est, ex professo ostendimus, libro 2. de Ortu & interitu. Nec denique sibi repugnat Aristoteles lib. 1. de gener. animal. cap. 20. vbi ait, gustum & tactum nihil ad prudentiam facere: ibi enim loquitur de tactu secundum se: hic autem ut ex illius præstantia arguitur excellens temperamentum, & tandem bonitas ingenii, ac iudicium. Sed hæc ad præfens satis fint, de quibus multa differimus loco citato. Lege Athenæum in Cœna sapientum lib. 8. cap. 8. D. Thom. 1. pat. q. 78. art. 5 Ficinum de Studiosfani tuenda, cap. 3 & in 6. Platonis de Legibus, Cœlium lib. 10. cap. 20 Leuin. lib. 1. de Occult. nat. mirac cap. 16. Medium lib. 2. de Recta in Deum fide, ca. 7.

Ἴτι δέ ἄπειρον μόδος, οὐ μὲν γραπτὸς, οὐ δὲ πινθός, ὅπω
καὶ ὀσμαῖ. ἀλλὰ τὰ μὲν ἔχοντα τὰς αἰχλάρεις ὀσμὰς, τὰ
χυμὰν, τὰ δὲ πινθάνον. λέγω δέ, εἰσο γλυκύτερον
ὀσμῶν ἐγ γλυκών χυμόν. ὄμοιώς δὲ τῇ δρυσίᾳ, τῇ
αἴνισηρ. καὶ ὁξεῖα, καὶ λιπαρεῖ ἐστιν ὀσμὴ. ἀλλὰ ὄστρα
εἰπορδύ, ἀλλὰ τοῦτον σφόδρας ἀλλαγῆς εἶναι τὰς ὀσ-
μὰς ὥστε τὰς χυμάς, δὲ ταῦτα ἐληφε τὰ δύομα-
τα καθ' ἕρεστητε τὰν πτυχαγενάταν. οὐ μὲν γλυ-
κεῖα, ἀλλὰ τὸν κρόκον τῇ τοῦ μελιτῷ¹ οὐ δὲ δρυσίᾳ,
δὲ τὸν θύραν τῇ τοῦ πινθανον τὸν αὐτὸν δὲ τροπον οὐ
ἐπὶ τοῦ ἀλλαν. ἐπεὶ δέ, ὥστε ἀλλα τῇ ἐπέστρεψεν τῇ αἰσθή-
σεων, οὐ μὲν ἀποστέλλειν αἰνότεσσι, οὐ δὲ οὐδεποτε τῇ ἀσ-
θέσει, οὐ δὲ σφεντος, ποδὸς φεντος, καὶ αἰσθέσεις.
αἰσθέσεις τοῦ, τὸ μὲν πτερόν τὸ δόνας ἐχειν αἰσθέσεον
ὀσμῶν τῷ δέ, μικρὸν ἔχον καὶ φωλίνον. ὄμοιώς δὲ κοι-
τὸ γυδεῖν, καὶ τὸ ἀγελεῖον λέγεται.

¶ quod exiguum habet, & id etiam, quod malum teturumque habet odorem, hoc appellari nescire solet. Simi-
liter & ipsum ingustabile dicitur.

C VI autem saporum aliis dulcis, aliis est ama- Text. 95.
rus, sic & odorum quo dam dulces, quædam ap-
pellamus amaros. Verum quedam odorem habent
saporem, simili ratione, dulcem inquam saporem
dulcem, odorem, quadam contra. Similiter &
acer est, & acerbus odor, & acutus & pinguis.
Nam quia odores non sunt, uti diximus, manifesti
per inesse atque saporem, ideo nomine odorum deducta
sunt à saporebus per similitudinem rerum: aliis e-
nīm est dulcis, ut Croci mellis: aliis acer, ut thy-
mi ac huic modi rerum: idem & in ceteris modis
seruatur. d At quis siue auditus est audibilis, atq. Text. 96.
inaudibilis, & visus visibilis, atque inuisibilis: &
quicunque similiter sensum: sic & odoratus est odo-
rabilis, atque inodorabilis. Inodorabile autem
multipliciter dicitur. Nam & id, quod omnino ca-
ret odore, negat unquam odorem habere potest: & id
quod exiguum habet, & id etiam, quod malum teturumque habet odorem, hoc appellari nescire solet. Simi-
liter & ipsum ingustabile dicitur.

e Fit

¶ c VI autem saporum] Similitudinem, seu analogiam inter saporem & odores explicat. Ea
vero

vero est, quod ut saporum alii dulces, alii amari, alii acres, alii pungentes sunt: ita & odorum tantumdem numerantur differentiae, eandemque appellationem magna ex parte vendicant: videlicet quia similius sensum afficiunt. Ut enim sapor acer verbi causa, gustum mordet, sic odor acer olfactum. Nonnulla tamen saporum vocabula, cum ad odores traducuntur, latinis auribus minus trita sunt, ut progressu dicemus.

d Aquis scut auditus] Ostendit conuenire olfactum cum ceteris sensibus, quod non Proprium Tactus priuatis sensibile duntaxat; sed eius quoque priuationem cognooscatur. Ut enim Visus lucem & tenebras: auditionem proprius sonos & silentium: sic odoratus odorabile atque inodorabile percipit. Deinde admonet inodorable trifariam dicit; nempe quod omnino odoris expers est, quod obscurum habet odorem: scit. quod male olet. Idem vero de iis, quae sub gustum cadunt, affirmari posse inquit. Porro quoniam pacto sensus priuationes cognoscant, alibi exposuimus.

εις δὲ καὶ ή ὁ σφροτος Διὸς πόδι μεταξύ, οἷον αἴσις Θεος
ὑδατος. καὶ δι τοι εὐνθάδυκος ποσμῆς αἰσθανός
φυλαῖς δὲ καὶ πένηναι, καὶ πάλαιαι, πάσαις Επει
εν τοι αἴσιος Επει τοι εἴναι πόρρωθεν αἰσθατή αἴσιος
τοι τροφίν υποστρα γνώμην διὸ Επει ποσμος φαινε
ται, εἰ πάντα μη ομίσιας οσμάται ο δὲ αἴσιος Θεος
αἰσθανός μη, μη αἰσθανός, αἴσιος εἰσπίνειν, θαυματ
ζει το πνεύμα, τοι δημάται. Επει πόρρωθεν, Επει
εγνήθει, διὸ αἱ επι ποι μυκτῆς Επει τοι τοι τοι
ποι μη εἰπει αἴσιος πόρρωθεν τοι αἰσθατής, αἰσθατή
τοι εἴναι, καὶ πάντα πάντα. αἴσιος τοι αἴσιος τοι αἴσιος
ποι μη αἰσθατής, ιδίων εἰπει τοι αἴσιος πόρρωθεν δηλον
δε πειραρχίας, Επει ποι αἴσιος, επιδηλον αἴσιος
ποι εἰσπίνειν εἰπειν αἱ πάντα αἴσια πόρρωθεν τοις λε
γεινέροις. αἴσιος αἰσθατής, εἰπει τοις δουμηναίς αἰσθατή
τοι ή δι ποι σφροτος εἴσιθης καὶ δυτάδης καὶ
δύσθαδης οσφροτος εἴποι. Επει ή Επει ποσμος φαινε
ται πάντα τοις ιχνῶν οσμῶν, οφειλεις αἴσιος πόρρωθεν
ποι εἰσπίνειν τοις σκληροφύλακων. ποι μη δι Επει φράγμα
αἴσιος εἰσπίνειν, τοι βλέψασθε, αἱ μη κινήσουσι, αἰσιο
αἰσθατής, έχος ορφει ποι δε πληρόφθαλμα, διδύ
τοι ποιειν, αἴσιος ορφει ποι κηρύκρα ποι τοι
Διεφανει. Επει διν καὶ ποι σφροτον αἴσια πόρρωθεν,
ποι μη αἰσθανός εἴπει, αἴσιος ποι ορφει τοι δὲ το
άἴσιος δερραρχίας έχος εἰπει πληρόμενα, ο αἰσθανόντων
πόρρωθεν αἴσια πόρρωθεν δι ποσμος τοις λε
γεινέροις πόρρωθεν τοις λεγεινέροις αἰσθατής εἰπει ή δι
σφροτον αἴσια πόρρωθεν, δισφροτον ποι φλεβίαν καὶ τοι
πόρρωθεν καὶ Δι ποι ποι αἰσθανόντων δηλον δημάται ποι
τοι δι ποσμος τοις λεγεινέροις αἰσθατής εἰπει ή δι
σφροτον έχος, αἴσιος οι κηρύκρας ποι ιχνος. ποι δὲ σφ
ροτον ποι αἰσθατής, δισφροτον ποι φλεβίαν καὶ τοι

Κ Ε. Φ.

cum respiratione aperitur, venis meatibus ut de diversis, & idecirco, quae respirant, non olfacti in aqua. Necesse est enim olfacti respirando. At id in aqua facere nequeunt

C A. P.

e Fit autem olfactus] Agit de medio, quo odores deferuntur, statuitque id esse tum aerem, tum aquam. Quia vero de aqua possit quis fortasse ambigere, dubitationem remouet eo argumento, quod etiam ea, quae in aqua vivunt, ciborum odore locis distantibus alliciuntur. Itaque ratum esse inquit, non solum quae extra aquas degunt, sed etiam aquarilia, & in vitroque genere, tum sanguine praedita tum exangua, odorari. Et quia animalia pulmones habentia inspirando: cetera non inspirando odores hauriunt: hinc querendi occasio sumit, num omnibus animantibus idem odoratus competit, an non. Respondeat, omnibus eundem, nimiriū specie conuenire.

Medium quo
spargitur odor
est aer & aqua

Idque duplicitate ostendit: primum, quia in omnibus idem est obiectum; nempe tam bene, quam male olentium odor Deinde, quia eundem sensum oportet esse eum, qui eisdem sensibilibus laeditur; at omnium animantium olfactus vehementi odore, cuiusmodi est bituminis, sulphuris, aliorumque eiusmodi rerum, offendit solet.

f. Atque huius instrumentum] Sicut in animantibus ea, quæ duriocula nuncupantur, oculos absque palpebris habent, suntque perpetuo expedita, ut possint in rem obiectam ferri: cæteris vero palpebrae datae sunt, quibus oculos recondant: ita quæ respirandi vi pollent, organum odoratus in recessu & velamine quodam munitione obtinent: adeo ut non nisi inspirando, hoc est, aerem attrahendo, aditumque odoribus recludente olfactant. Vnde & in aquis, vbi attractio spiritus esse non spirant, organū potest, minime odorantur: cum interim ea, quibus sensiterium patet, inspiratione haudquam odoratus habet egeant ad caprando odores. Sicut igitur, inquit Aristoteles, diuersitas illa cernendi diuersitatē asperre conditum: ca- Etus non arguit ita neq; huiuscmodi in odorando varietas ad olfactus potentiam specie distinguen- tera patulum. dam sat erit. Hanc ipsam difficultatem mouet, eodemq; pacto dilut lib. de Sensu & Sensili, cap. 5.

anim. quare-
spirant, organū potest, minime odorantur: cum interim ea, quibus sensiterium patet, inspiratione haudquam odoratus habet egeant ad caprando odores. Sicut igitur, inquit Aristoteles, diuersitas illa cernendi diuersitatē asperre conditum: ca- Etus non arguit ita neq; huiuscmodi in odorando varietas ad olfactus potentiam specie distinguen- tera patulum.

Odor est siccus,
ut sapor est hu-

midus. g. Est autem odor] Odoris natrum paucis verbis explieans, ait odorem esse siccus, quemadmo- dum sapor est humidus: videlicet quia in subiecto odoris vincitur humidus ab arido: contra vero in subiecto saporis aridum ab humidu. Qua de re in questionibus plura.

h. Ipsum vero] Odoratricis facultatis organum potestate tale esse ait, qualis ipse odor actu est: vi- delicit quia sensuum instrumenta aptitudinem habent, ut ab obiectis patientur, cumque eam per- pessione iam subeuant, saltem ratione imaginum quibus consignantur, obiectis similia euadunt.

QVÆSTIO I.

SIT NE ODOR EXHALATIO corporis odorati, an non.

ARTICVLVS I.

AFFRIMATIVÆ PAR- tis argumenta.

Autores partis: Afirmatiuam partem huiusc controuer-
Affirmativa. siæ amplexus est Heraclitus, referente Ari-

stotele lib. de Sensu & sensili, cap. 4. idem vide-
tur sensisse Plato in Timæo; Theophr. 6. de
Caus plant. cap. 5. Gal. lib de Olfact instrum.
Aucicenna lib. 6. Natural. p. 2. cap de Odore D.
Damal. lib. 2. de Fid orth. cap. 18 Item Alfara-
bius & Albefaraab quos refert Venet. text. 97.
Possuntque pro hac sententia hæc argumenta

1. Arg. pro eadem adduci: Odorum interuentu multa fiunt, quæ non nisi à substantia præstari queunt: Igitur odore est ipsa fumea substantia. Probatur assum-

2. Confirmatio ptum; primo, quia odor nutrit, ac sustentat.
assumpti argu- meti Lege Gal. Astomi enim, gens Indorum, ad extremos fines li. delnſtrum. o- Indiæ, circa fontes Gangis, solo odore, quem è dorat. Hip. lib. floribus & pomis captant, vivere dicuntur ut de Decenti orn. narrat Strabo ex Onesicrito, lib. 16 & Plin lib. 2.

Alex. & Nicol. Nat. hist. c. 21. Galen. etiam 2. Aphor. aliisq; in peripat. apud locis distinguit in animali duo generaparrium;

Cal. lib. 24. cap. 21. quasdam solidas, quas ait nutriti cibo; alias te-
2. Confirm. nues & aeras, vt spiritus, quos affirmat attrac-

to aere & odore ali. Secundo; idem suadetur, quia multi odores à mentis deliquio liberant, & cerebrum iuuant, ac mulcent; adeo ut in lib. de Sensu & sensili cap. 5 dicat Aristoteles odorem iunctum esse à natura ad temperandum ce-
rebrum. Econtra vero multi odores valde in-
commodant, ac nocent, ut experimento con-
stat. Commento at enim Strabo lib. 16. Sa-
bæos interdum odorous stupesceri. Hippocr.

Aristoteles.

Strabo.
Hippoc.

Alb. 5. Aphor. 28. docet aromatum suffitus gra-
uedinem inferre. Plutarch. in lib. de præcepit **Plutarch.**
connubial. ait feles olfactu vnguentorum fure-
re. Leuinus lib. 2. de Occult. nat. mirac. cap. 9. **Leuinus,**
affirmat in quibusdam regionibus odores, qui è fabarum flosculis emituntur, delirium indu-
cere Postremo, quia reti odores, qui ex cada-
ueribus locisque cœnosi manant, aerem cor-
rumpt, atque interdum pecculentiam inue-
hant. Atque hæc omnia non videntur fieri, nisi
interuentu fumeæ substantiæ.

Confirmatur quoque eadem sententia, quia homines respirant, ut odorentur, vtique ut fu-
midam excretionem ad sensorium attrahant. Item, quia constat res odoriferas assidua odo-
rum expiratione flaccescere & absundi certe non nisi quia eiusmodi rerum substantia dum olet, in halitum & vaporem abit. Accedit po-
stremo autoritas Aristoteles, quialicet in Pro-
blem. sect. 12. q. 10. cum quæsiisset, num odore
sit exhalatio aer, aut vapor, nihil ausus fuerit
constitutere. ramen sect. 13. eiusdem operis, q. 5 &
cap. de Sensu & sensili, afferuit odorem esse ha-
litum.

ARTICVLVS II.
ODOREM NON ESSE FV-
meam exhalationem, nec argume-
ta superius adducta id
confidere.

SIt tamen conclusio: Odor non est fumea **E. M. A**
exhalatio corporis odorati; sed qualitas **2. de Ani-**
odoratu sensibilis. **H**ec conclusio quadam prior-
itate constituta, quia si odor esset ex-
halatio, cum hæc sit substantia; siquidem per
celli lib. 3. **I**land. q. 27
semonetur, & in sublime locum euadit, **Anim. c. 3.**
sequere-

sequeretur odorem non esse sensibile per se; quandoquidem nulla substantia per se cedit sub sensu.

Accedit testimonium Aristotelis lib de sensu, & sensibili, cap. vbi Heraclitum, Platонem, & alios ex antiquis philosophis, apud quos contra-
ria opinio communis erat, refutat. Posterior eiusdem conclusionis pars liquet ex eo, quia cum o-
dor non sit substantia, ut probatum est, & deno-
minet subiectum quale, agatque per se in olfa-
ctum, consequens fit, ut recte dicatur qualitas
odorata sensibilis. Verum quænam si odoris
natura, ex ijs, quæ progressu dicemus, cum de
odorum generatione differuerimus, planius e-
uadet.

Respondeamus nunc argumentis, quæ hanc nostram assertiōnē oppugnabant. Ad id, quod in initio adduximus, negandum est assumptum, & ad primā eius confirmationem dicendum cum Aristotele in lib. de sensu & sensili c. 5 odo-
rem non narrare: id enim tantum nutrit, quod in substantiam rei viuentis convertitur; hoc autem soli substantiae conuenit, non odori, qui acci-
dens est, ut probatum fuit. Itaque quod de Astro-
mis narratur, fictitiū est, utriam in libris de ortu,
& interitu astruximus. Quod autem medici in-
quiunt, in viuentibus quādam partes tenues, id
est, spiritus odore nutriri & sustentari; id si de o-
dore cap. 5. q. 7. dore ipso intelligatur, à vero abest, si de aeria sub
Arist. ca. 5. stantia, qua odor defertur, eatenus admitti de-
bet, quatenus aer, ut libro citato ostendimus spi-
Galenum in ritus nutrit nutritione impropria; qualis est ea
e insr. odo-
qua lucerna oleo, & aere circumfuso sustenta-
t. Ferneliū tu. Et vero eiusmodi substantia aeria, cum odo-
re imbuta est, merito aliarum qualitatum, quæ
edendi cap. odorem conitantur, mirifice etiam spiritus fo-
l. 1. uet, ac conferuat unde quibusdam odoribus vis
beneficia erga spiritus, & cerebrū, atque etiam
ad exhilarandum cor attribui solet. Quemad-
modum & nonnulli odores ob aliquam exce-
dentem qualitatem, cum qua simul meatus cor-
poris subeunt, non parum afferunt documenti;
& ob putridos humores, qui vna cum ipsis ex
halantur, aerem vitiant. Ex quo non sequitur
odorem substantiam esse, sed substantię vna
cum prædictis affectionibus inhærente. Unde
iam patet solutio primi argumenti, omnium
quæ eius confirmationum.

Ad priorem secundi argumenti partem di-
cendum est inspirationem animantibus, non
omnibus, sed iis, quæ respirant, inseruire ad re-
mouendum operculum, quo, ut Aristoteles
ait, olfactus tegitur; quod cum sit, simul ar-
trahitur species odoris, vel odor insidens
aeri, exhalationive, ut progressu exponemus:
sed hinc nihil aduersus dicta habetur. Ad po-
steriorem partem concedendum est è rebus
odoriferis sèpē emittit fumeam substantiam, sed
negandum eam substantiam esse odorem Ari-
stoteles vero in problematis sectione tertia qu.

A. s. & c. 2. de sensu, & sensili appellavit odorem halitum non formaliter, sed subiective; quia magna ex parte in halitu inest, ab eoque defertur. Et in hunc modum explicanda erunt loca alia, in quibus odorem vocat halitum fumeum, seu fumosam vaporationem. In eundemque se-
sum accipi possunt dicta, si non omnium, saltem
quorundam auctorum ex iis, quos initio supe-
rioris articuli reculimus.

B

QVÆSTIO II.

QVONAM PACTO ODORI gignatur, quodque eius subie- ctum sit.

ARTICULUS I. EXPLICATIO PROPOSITA de dubitationis.

Quod attinet ad generationem odorum, sta-
cuendum est cum Aristotele proximo cap-
tire, & vberius in libro de sensu, & sensili, cap-
ite quinto odorem resultare in mixtis corpo-
ribus ex primarum qualitatum concretione, odor unde-
dominante siccitate, calore humidum deco-
quente, & exicante. Diximus, in mixtis corpo-
ribus, quia elementa, ut etiam loco citato mon-
net Aristoteles, odorata non sunt; videlicet in-
teriorum dum syncera, & pura existunt. Addidi-
mus, siccitate dominante, quia siccitas est quasi
materia odoris: Sapor enim, & odor ex humili-
do, siccoque oriuntur: sed hoc interest, quod Saporis & odo-
ris eadem cau-
sas, sed tamen,
variata,

D **E**st hoc quod in sapore vincit humidum; in odore siccum. Hanc vero originis differentiam inter odorem, & saporem illud, inter alia, testatur, quod quæ
impense olen, valde amara sunt, quia nimis
cocta; quæ de re Theophrastus libro sexto de
causis plantarum capite vigesimoquarto. Item
quia dulcia raro sunt odorata, intellige nativo
odore, vt ait Plin. lib. 21, naturalis historiæ cap.
7. Nasci autem odorem ex siccitate dominante,
argumento est, quod constataridos, & ferui-
dos terrarum tractus, ut Arabiæ, ut Syriæ, optimorum odorum esse feracissimos. Item quod
res odoriferæ, si nimium humectentur, inodori-
feræ redduntur: ideoque in Ægypto flores mini-
me odorati sunt, quia incubat illis roscidus, &
nebulosus aer à Nilo flumine, & è contrario ro-
sa serenis diebus collecta maiorem odoris fra-
grantium reddit. Quin vero, ut notauit Hippo-
crates liberis de carnibus, & ipsum organum ol-
factus, cum primito defluxu, aut aliquo
humore scatet, odorem minus sentit. Est enim
quædam instrumenti, cum proprio sensibili na-
turalis consensio, & cognatio. Oportuit autem
in odore siccum, & tenue vincere, ut odor fa-
cile diffundatur, & transire. Sed enim, &
aliquid humiditatis ad ipsum requiri, inde patet;
quia quæ exarescent, & torrentur; odorem

Terrarum pla-
ga, ut feruentio-
res, ita odoratio-

an fiunt, quod videre est in ceteris bus ligata. lo
rati, ut obseruat præter alios, Thophaistus l. 6.
de causis plant. cap. 29. & è contrario multa si
mis arefacta, humidi permisitione odorata fiunt
vt terra, cum primum compluit post diutur-
nam siccitatem: aou ita vero cum diu manduit;
tunc enim humor, non siccitas præualeat. Deni.
que adiecitius. (calore humidum decoquen-
et, & exiccate) quia non erit odor nisi calor is
vis accedit, qua humidum quasi diluat, &
attenuet. Hinc Arist. in problematis sect. 12. queſt.
12. ait semina, quæ olent, calida esse; quia odor
calore efficitur: & in eadem sect. queſt. 4. docet,
odorata omnia calore abundare. Idemque asse-
rit Galen. libro quarto de simplic. medicam. fa-
cilit. cap. 22. Eaque causa est eur allia iuxta ro-
fas consita, eas magis odoratas reddunt: videli-
et quia solum calefaciunt, & exsiccant, atque
ita odorem promouent; vt ait Contrarenus lib. 5.
de elementis. Quamquam huius rei aliqua cau-
fa reddi potest: nimirum quia quælibet res trahit
alimentum sibi consentaneum, atque ita gra-
ueolentia, cuiusmodi est allium, attrahunt nu-
trimentum maleolens, & viciniis herbis, plantis
que odoriferis syncerius pabulū relinquunt. Ex-
perimentum etiam aquam rosarum stillaticiam, dñ
igni sensim incalscit, halitum spirare suaui-
orem. & vniuersim, quæ odorata sunt, magis redo-
lere cum calent, quam cum frigent, & plus in-
terdiu, quam noctu, vere, quam hyeme, & state
quam vere. Hinc Alexander Macedo, vt in eius
vita Plutarch scribit, propterea suauem odorem
è membris efflasce creditur, quod efflet tempera-
mento corporis præferuido, & igneo. Ideinque
Plutarchus in lib. de causis naturalibus cap. 25.
queſtione diluens, cur pruina ferarum inda-
gationem difficultem reddat; ait causam esse, quia
odorum halitus, non nisi à calore laxati, & solu-
ti, dispergi queunt; frigus autem vehementius
stringens, & claudens, nec eos fluere, nec ad sen-
tiendi instrumenta perlabi sinit: & od id etiam
vina per hyemen minus redolentia esse ait. Ex
dictis patet, quænam esse debeat odoris defini-
tio, nimirum, odor est qualitas ex primarum
comissione refutans, dominante sicco, & ca-
rido, atq; olfactum mouens Pater etiam quod-
nam sit odorum subiectum, hoc est, quidnam
sit, id in quo odor primo enascitur. Nam eum o-
dor sit qualitas orra ex certo primarum qualita-
tum temperamento, quod non nisi mixtis corpo-
ribus per se debetur; fit inde vt proprium, ac na-
tuum subiectum odorum sittale corpus mixtū.
Vnde Plin. lib. 15. Natur histor. c. 27. Mitum, in
quit, tria præcipua naturæ elementa sine sapore
esse, sine odore; aquas, aera, ignes. Addere & ter-
ram portuſſer sicuti addidit Arist. lib. de sensu &
ſenſil. c. 5. in onens tamē intelligentiū id esse, niq;
M. Alb. jum. de elementa mixtura habent; nam cum hac vi-
hom. 2. p. tract. demus redoleat mare: & terram etiam, præſertim
e olfa. Marcel. cum post longam ariditatem madescit, vt ſupe-

A dius diximus, ſcripsitq; Theophrast l. 6. de pian. 3. de an. c.
tis cap. 24 & 27. De hac re landun. queſt 26 de
ſenſ & ſenſ. 71. Co-
diff. 155. 1.
5. de elem-

Porro odorum species variae ſunt, nobis ta-
men propter huius ſenſus hebetudinem, & tar-
ditatem magna ex parte ignota: ſiquidem prout
homini ſenſus deficit, ita & ſcientia de ræd eum
ſenſum pertinente; cum noſtra cognitio à ſenſi-
bus oriatur. Quia igitur admodum tenuiter &
remifeſſolſcamus, nec niſi eos odores, qui orga-
num vehementer laeſſiunt, ac pulsant, exac-
cepſiſimus, fit vt odořum differentias minus te-
neamus: ideoque eas haud propriis ſignificamus
vocabulis ſed translatitiis, deſflexiſque ſaporum
differentiis. Ergo vt ſapores, ita & odores acu-
tos, acerbos, graues & ſuaves dicimus, mutua-
quies. Sapor acu-
tia nomencatura eorum species & discriminata Quemadmodum
indican tes. Eſt autem ſapor acutus, qui celeriter dum Arist.
ac fortiter ſine fastidio ſenſuſiuerit. Acerbus, qui in lib. cap.
cum quadam mordacitate pungit. Grauis, qui 95 de ſenſ.
ſegniter, ac parum mouet: vel qui ob densorem ſenſ. cap. 5
fragrantiam, vt odor artemiſia; vel ob foetidum tauit.
halitum, nares offendit. Suanis qui leniter gra-
tus, ac iucundus eſt. Qua dere, deque aliis odo-
rum ſpeciebus Thom. Garbius in ſuum qu. 69.
Marcellus in ſuo 3 de anim. ca. 74. M. Alber 2.
part. ſuam. de hom. tract. de olfactu, & lib. 2. de Non omni-
anim. tract. 3. ca. 24. D. Damasc. l. 2. Fidei orth. c. porum n
18. Theophrast. l. 6. de causis plant. c. 1, & 4. & 13. odoribus.
D ubi admonet, & ſi nomina ſaporum odoribus drant.
tribuere ſoleamus: non id tamen in omnibus
nomini bus ratum eſſe: nemo enim v.g. odorem
fallum recte nuncupari. Quod etiam ſcripsit
Galen. lib. 4. de simplic. medic. facult. cap. 21.

Deinde aduertendum ex Aristotele de ſenſu Odores q.
ex ſenſ. c. cit quodſam odores iucundos haberi, dam appre-
quia ſapori bus respondent, & gauſtati amica de tiam exci-
nuntiant: atque ita eſurientibus ſuaves conti-
nunt; qui tamen ſatiatis nullam afferunt volu-
ptatem. Alios per ſe ac ſine respectu ſaporum,
delectationem parere, vt qui efflantur ē quibus-
dam florib; neque enim, inquit Aristoteles, ii
ad cibi cupiditatem excitandam conferunt, ſed
obſtant potius. Vnde illud quod in Euripidem
dixit Stratius.

Alij hebe-
Cum lens coquuntur, vnguenti nil in fundito.
Aduertendum præterea quibusdam corporibus Odores ſi-
nelliſſe odores ſimplices, cuiusmodi ſunt, qui per ces.
F naturam obueniunt; aliis compositos varia com Odores co-
miſſione; quales magna ex parte ſuntii, quos ars ti.
pigmentaria ad luxum & delicias vnguentis mi- Maior odo-
ſſer. Quem abuſum maiorem eſſe inquit Plinius quam ge-
lib. 13. c. 3 quam gemmarum, & pretiosarum ve- rum abuſu-
ſtium: haec namque diu ſeruantur, & tranſeunt ad Lege Arist.
hæredes: illi confeſſum expirant, ac ſuis moriuntur. 3. Ethic. c.
tur horis: excedit libra denarios quadringenos,
nec ſentit ipſe, qui gerit, ſummaq; commenda-
tio haberur ſi tranſeunt illo, in uitet odor etiam
aliud agentes. Tanti emiſſur volutas aliena. Ad Marcial. i.
de quod virilem agitum effeminent, vt non Epigr. 12.
fine

Odoramenta
recallefacta fra-
grantia ſunt.

Alexandriſſu-
ſor odoratus.

Odoris definitio
Odorem eſſe ma-
gis ſicci quam
humidi Aristot.
text. 100. huia
lib. Elementa in
odora.

Plin.
Aristot.
Et cap. 5. de ſenſ.
Apoll.
ſenſil. c. 5. in onens tamē intelligendū id eſſe, niq;
M. Alb. jum. de
elementa mixtura habent; nam cum hac vi-
hom. 2. p. tract. demus redoleat mare: & terram etiam, præſertim
e olfa. Marcel. cum post longam ariditatem madescit, vt ſupe-

sine causa dictum sit illud. Non bene uolent, qui contra bene semper olet Lege D. Hyeronymi epist. 8 ad Demetriadem, iniuenes calamistratos & peregrini muris oientes pelliculas.

ARTICVLVS II.

QVARVNDA M OBIECT:ONUM dilutio.

VErum contra superiora obiiciat aliquis. Si odor est in mixto odorato, ut in subiecto, sequeretur flores, & suamenta, è propinquuo tua uius olore, quam è loco aliquantulum remoto; cum unum quodque prope tuum principium efficacius agat, & tamen oppositum experimur.

2. Secundo. Vnus, idemque cibus secundum eandem partem sapidus est, atque odoratus. Igitur cum sapor fiat ex humido, doceat Aristotele in hoc capite text. 100. si odor ex sicco prædominante oritur, in eadem subiecti parte eset sicco, & humidum, excellens, quod repugnat. Tertio.

Multa corpora præ humida sunt odorifera, ut aquæ stillatitiae, opobalsamum, vinum aliquique id genus succi non pauci, ergo odor non prout ex abundanti sicco. Quarto. Aromata acrius olen, & diutius odorem ieruant ciuere suffita, quam igni, & gummi, ac larcymæ odoratæ, & voligni exaltatæ sunt, odorem halant nullum, & tamen ignis calidior est cinere. Non igitur calor decoquens, expirationem odoris perficit, si

5. enim eam perficeret, vbi efficacior est vis calor, acrior odoris afflatus sentiretur. Quarto. Trias sunt corpora odorum excellentia in primis nobilitata, videlicet moschus, zibetu, & ambarum: at in iis non abundat. accitas, & calor: ergo odor non oritur ex harum qualitatum dominio. Probatur assumptio, quia moschus fieri dicitur ex sanguine feræ cuiusdam vulpem effigie referentis, zibettum, ex sudore quorundam felium; at sudor, & sanguis magis humida sunt, quam secca. Item, ambarum videtur iunasci balenæ, quæ vt est maris incolasita frigidus est temperamenti, atque adeo & ambarum, quod in trajectu eam gignitur.

Ad primum horum responder Aristoteles in problematis sect. 12. qu. 2. & quæst. 4. & 9. ideo floræ, & suffimenta è longinquo suauius olore, quia ad locum aliquantulum remotum deferunt odor secretiora portione terrea, & defæctoria à fumo, crassisque vaporibus, qui odorem vitiant, & ipsam odorandi vim hebetant. Verum oportet non tantam esse distantiam, ut odor in trajectu pereat.

Ad secundum, negari non potest interdum cum suauis odore saporem concoctum, incundumque inueniri. Verum maiori ex parte oppositum accidit: præsertim si sermo sit de suauissimis odoribus, ad quos, ut ad rem præstantiorem in suo genere respicere oportet

A cum de odorum ingenio iudicamus. Adde ob id etiam dici odorem prouenire ex siccitate, saporem ex humiditate; quia cum eadem res, & odora, & sapida existit, si constet aliis partibus siccioribus, aliis humidioribus; odor sequitur portionem magis sicciam, sapor magis humidam. Item, quæ sunt odorata, ceteris partibus quo sicciora eo plus halant odoris, ut patet in Cianamomo, Caryophyllo, & aliis. Quod tamè in iis, quæ saporem continent, lecus euénit. Vnde & organum odoratus siccum est, gustatus humidus: ita vt non modo sapor, etiam in aridis corporibus succulentas partes amet, sed neque linguae gustu diu. licet, nisi illa interno aliquo humore sit affusa.

Tertia.

Quarta.

Cur acrius oleant suffita cine- re, quam igne.

C Ad tertium, ex iis, quæ proxime dicta sunt, patet responsio. Ad quartum, dicendum est cinere suffita acrius olore quam igne; quia ignis præpropere absumit halitum odiferum, qui cineris calore paulatim emergit. Ex quo non sequitur expirationem calore non fieri, sed vt exhalbeat accommodare ad eundem seruandumque odorem, requiri moderatam caloris vim, qualis est in cinere. Nimiris vero adusta ideo non olen, quia odor non nihil succi exigit.

Circa ultimum argumentum in primis quod ad moschum attinet, non nihil de illius origine auctores dissentiunt. Quidam tradunt moschum esse illius feræ, quam diximus. cōcretum sanguinem, inclusum iis folliculis, qui ad nos perferuntur potissimum è Cinarum agro. Alii feram illam crebro verbere enectam, deinde putrefactam communiciat particulas; atque has esse moschum, qui prædictis verticulis affleruat. Alii aliud narrant. Lege Mathiolum in lib. Dioscorid cap. 20. Scaligerum exercitatione 21. in Cardanum. Quidquid dicitur constat in moschum siccitatē habere, quæ odori sufficiat, esto sanguinis, dum non concrescit præhumidus sit. Quod similiter de concreto illo sudore felium pronunciandum est.

E De origine ambari, maior est dubitatio. Plerisque videtur esse aliquid innatum balenis. Nam, & vbi plures visuntur, maior est illius copia; & in eorum ventre certum est nonnumquam inueniri, cum vel tempestate ad scopulos alliscat, vel piscatorum iaculis, funibusque tandem expugnatæ capiuntur. Alii volunt esse fungi marini speciem è profundo, vel saxis, vbi nascitur, diu solum pelagi fluctuantis agitatu,

F quo ad littora euehitur, ibique sape legi consuevit. In balenis autem inueniri, non quod intra illas oriatur; sed quia marina bellua eo parbulo summopere delectatur, vt & terrestres, voleatisque complures. Lege Mathiolum in libro primo dioscoridis capite 21. Fuchsim in libro de componendis medicamentis. Siue autem hæc siue alia sit ambari generatio, negamus deesse illi, quantum sufficiat caloris ad odorem conciliandum.

De hac re Ac-tius & Paulus apud Cæl lib. 24. cap. 25. Sipontinus. Moschum ait Hermol. fusse priscis incogni-tum.

Auicen. & Ser-a Christopherus Coſt lib. deodo ramentis ca. 26. Ambarum è maris fundo, velscopulis eris, & in littore expusi.

Obiectio.

Dilutio.

Erit tamen qui obiectat Aristotelem in problematis scđt. 3. problem. 4. affirmare, nullum animantium seu viuum, seu mortuum excepta panthera, suauem odorem mittere. Quare falsum esse quod de illis feris asseriuimus. Occurrendum, vel latuisse id Aristotelem vt & alia, quæ eius aetate nondum comperra fuerant, sed progressu temporum innotuere. Veli ex communione tantum sermone protulisse, sicuti & alia non pauca in eodem opere, vt nonnulli interpres obseruarunt.

A tam defluxu penitus absumi & in fumum abire. Secundo, quia odor breuiori tempore mora percipitur, quam exigat motus substantiae fumeæ ad olfactum. Tertio, quia vapor, cum leuis sit, fumum commeat, teste Aristotele de sensu & sensili capite quinto & tamen odor etiam in loco inferiori sentitur, vt patet in venatu croco dilorum qui ad carnes extra aquam suspensas, odore inuitati accidunt.

B ^{3.} Sitterta conclusio, Odor extra sumeam exhalationem effunditur secundum esse intentionale; potest quoque effundi secundum esse reale. Hæc conclusio quo & priori partem asserturabiis, ques paulo ante pro secunda conclusione retulimus. Paretque ex eo, quia cum fumeus vapor, vt ostendimus, nequeat ad longissimum tractum communicari, arque adeo nec in illo odor, consequens est, vt odor perse communicetur, saltem secundum esse intentionale. Posterior pars eiusdem conclusionis dubia omnino est, nec a nobis, nisi vt probabilis constituitur Eam defendunt Alexander in libro de sensu & sensili ca. de odore, Ammonius, & Boetius cap. 2. Anteprædic. item Garbus in summa quæst. 69. & recentium Philosophorum nonnulli: Suadeturq; testimonio Aristotelis hoc in libro cap. 12. text. 127. vbi ait medium pati à sono & ab odore; & aerem sic pati à re odorata, vt redoleat. Cum igitur redolere nihil possit nisi odore secundum esse reale effectum sit, quemadmodum nec esse candidum, nisi candorem habeat, videtur Aristoteles concedere, recipi in aere realem odorem: Accedit, quod eodem modo ait pati aerem ab odore, & à sono; at à sono realiter pati superius ostendimus. Non est tamen existimandū spargi odorem secundum esse reale ad totam distantiam, in qua percipitur, cum non sit verisimile tantum illi inesse vim ad se communicaendum, maxime cum plerique arbitrentur, eum ullo pacto agere realitet, sed intentionaliter tantum.

^{partita.}^{Prioris pa-}^{confirm-}^{posterior}

C D ^{Confirm} ^{posterior} Sit secunda conclusio. Etiam cum res odora- ta vaporem exhalat, nouvibcumque percipitur odor, datur exhalatio odorifera. Hæc conclusio est de mente Averrois text. 97. huiuslib. S. Thomæ ibidem, & in secundo d. 2. quæst. 2. art. 2. ad 5. Alberti tract. 3. cap. 21. Ægypti text 100. vtriusqne Caiet. Apollinaris qu. 26. Ferrarensis qu. 17. Iudic. de sens. & sens. q. 27. & hoc in libro quæst. 2. 4. Contareni li. 5. de element. Marcel. lib. 3. de anima cap. 7. Conciliatoris diff. 155. & aliotum. Est tamen contra Auicen. 6. Nat. qu. p. 2 c. 5. Albertum in summ de hom. Galenum, 4. de simplic. medic. facult. ca. 21. Fernelium lib. 6. Physiol cap. 1. & alios existimantes citra halitum fumeum, odorem nondari. Probatur tamen nostra conclusio; quia sœpe odor sentitur in locis admodum remotis, vt testantur vultures, aliæque aves, quæ odore allectæ cadaueria procul inquirunt: vt autem exhalatio tam longe, latèq; spargeretur, oportet rem odora-

^{Odor a}^{distanti}^{liter nor-}^{ditur.}

E F ^{1. Impri-} ^{teriac-} ^{nis.} Obiectat aliquis, Odor vt docuit Aristoteles in libro de sensu, & sens. capite quinto fuit datum à natura ad mulcendum cerebrum: sed hoc non præstat, nisi dum est in substantia fumea, vt ex superiori dictis constat; igitur odor non quam datur extra substantiam fumeam. Secundo, Ventus cum alio tendit, semper impedit traiectionem odorum ad nares: hoc autem ex eoprouenit, quia ventus defert substantiam fumeam versus aliam partem: ergo odor semper est in tali substantia. Tertio, Si aliquando odor secundum esse reale, vel intentionale maneret extra halitum fumeum, oportet peruenire tunc in instanti ad sensum, cum saltem species non habeat contrarium, à quo retardetur: sed oppositum videtur experiri; quia semper post aliquam temporis moram olfacimus, ergo &c. Quarto, Nullus sensus externus potest percipere obiectum, nisi sit præsens;

1. Questionis
conclusio.

Conclusionis
moderatio.

2. Conclusio.

Illiis Auctores.

In quest. utrum
odor sit qualitas

a 3.

Qui contra sen-
tiant.

1. Conclusionis
probatio.

præsens: non est autem præsens cum longissime distat: ergo ut odor percipiatur, non sat erit per labij ad sensum species odoris, sed odorem ipsum secundum esse reale. Quinto Odore est qualitas secunda resultans ex temperamento primarum, non magis actiua quam sit color, sed vnu color non producit alium: ergo nec odor alium odorem gignet, proindeque nullo pacto poterit diffundi odor in medio secundum esset reale; cum hæc diffusio nō aliter fieri debet: quam per productionem vnius odoris ab alio.

ipugnat. Ad primum horum dicendum, odorem datum esse à natura, ut illius interuentu sapores explorentur, diuidenturque, quod progressu magis patebit; Item ut homo illius ministerio, sicuti & aliorum sensuum, intelligibilem cognitionem acquirat. Præterea, ut cerebrum mulceat ciusque temperiem seruer. Verum hic finis non omnibus odoribus conuenit, cum multi cerebrum lardant: sed neque opus est, ut suaves & benefici odores eum fixem perpetuo assēquantur. Ad secundum respondemus ventum impedit perceptionem odorum, non solum quia substantiam fumeam in diuersum rapit; sed etiam quia odores, & eorum species in aere insidentes, vna cum ipso aere, eodem, quo fertur impetu, secum euenit. Quod tamen in colorum, & lucis perceptione, haudquaquam euenit: quia cum species visiles momento ad asperatum pertingant, earum trajectio motum omnem præcūtit.

1d3. Ad tertium dic; vnum odorem secundum esse reale, posse à contrario odore, in medio retardari, vel omnino impediri, ne ulterius diffundatur. Quod si odor contrarium non inueniat, putant nonnulli probabile esse tam illum, quam species odoris, momento ad olfactum peruenire. Sed his refragatur experientia. Sæpe enim videmus thus, aliaque odoramenta, cum primo igni calescunt, fumidum halitum procul expirare; & tamen nunquam eorum odorem, nisi aliquanto post tempore, à nobis sentiri. Quod tamen secus eueniret si odor, vel eius species, se se in olfactum momento insinuarent. Quare dicendum potius non omnia, quæ in medio contrarium non offendunt, communicari in instanti; videlicet, quando illa suopte ingenio tar da sunt, ac moram requirant, que pacto se habet odor, & illius species; vt ea, quam diximus, Philosophia parens experientia demonstrat.

1d4. Ad quartum, concedendum est sensum externum non percipere nisi præsens obiectum: *externi* orum praesentiam non eodem pacto respectu poscent quiri in omnibus sensibilibus respectu suæ potest. Namque ut res visibilis aspectui præsens dicatur, debet eiper lineam rectam obiecti ab eoloco, in quo videtur: ut autem res odorabilis censeatur præsens olfactui, sat est atque

necessarium extendi speciem odoris ab obiecto usque ad sensum, siue id recto trahite, siue flexuoso contingat. Vnde non odoratur nisi odorabile (cuius nomine intellige halitum odorificum, vel odorem, vel rem quæ virumlibet diffundat) actu existat, eique cohæreat medium, per quod species ad sensitum usque effunditur. Dependet autem conseruatio huiuscmodi speciei à proprio obiecto, ita ut eo pereunte, mox evanescat: sicuti & species aliorum sensibilium obiecto sublato.

1d2. Ad quintum (quo potissimum innituntur, & quidem non sine magna probabilitate, qui negant dari realem odorem extra rem odoratam, fumeumque vaporem) respondendum est, et si odor resultet ex primarum qualitatum temperamento, ut & aliæ secundæ qualitates; posse tandem illum dari in elemento, non quidem syncero præcepto, sed mixtum earundem qualitatum participante, ut superius ex Aristotele, &

Theophrasto docimus. Negandum vero est *Odor odorem generat non color colorum.* C odorem non esse magis actuum, quam colo rem. Potest enim odor, re ipsa diffundi, producendo odorem alium, sicuti & sonus sonum alium generando. Nec mirum, cū ad generationem, communicationemque harum qualitatum, quæ in subiectis non permanent, sed paulò post evanescunt, minus requiratur, quam ad productionem coloris, qui & nobiliorem obtinet naturam & suopte ingenio est qualitas fixa permanensque.

D

ARTICVLVS II.

MEDIUM ODORIS ESSE aerem & aquam.

1d5. Mediū, per quod odor diffunditur, duplex est, aer & aqua, ut docuit Aristoteles hoc in lib. cap. 9. text. 97. & lib. 4. de histor. anim. cap. 8. Theophrastus, lib. 6. de causis Plantarum, cap. 1. Magnus Albertus 2. part. summæ de homine tractatu de olfactu, Fernelius lib. 6. Physiol. cap. 10. Garbius in summ. qu. 69. Themistius hoc in lib. c. 34. suæ paraphrasis, Theophilus Algazelius, Avicenna, Simplicius, & alii auct. communis consensu.

E Et quidem aerem esse medium odoris, pater Aerem, & aquam ex eo, quia terrestria, volatiliaque animalia medium esse oportet aerem odores captant. Quod vero etiam aqua medium sit, constat similiter ex piscium in aquis odoratu. Huius autem multa affert indicia Aristoteles loco citato de historia animal. Nam complures piscium speluncis latentes, saltamento illitis faucibus pisca tor euocat. Deinde, non pauci ad quosdam

F *Probatur.* Piscis odorari. nidores ex alto accurrunt, ut ad carunculas sepiarum deustas, & assatum polypum, quæ ideo coniiciuntur in nassas. Purpuris olidas escas purpurarii demittunt, iisque deceptas capiunt

Ads.

capiunt, Polypus cum à saxe, cui adhærescit, di- A
uellî nequeat, sed trûcari potius se patiatur, pu-
licariae herbae odore protinus resilit. Denique,
compertum est pisces escam; antequam vorét,
olfactu explorare. Nec quisquam obiiciat, iu-
quit Philoponus; pisces non olfactu, sed visu
alimenta sibi quærere: siquidem etiam hi, qui o-
culorum sensu destituti sunt, escas suas perse-
tiscent, & quæritant.

Dubitatio.

Erit qui dubitet quanam ratione aer, & aqua,
sunt medium ad transmittendos odores aptum; B
cum hæc elementa humida existant, & alterum
eorum frigida sit, nempe aqua: humiditas vero,
& frigiditas ab odorum ingenio aliena habe-
antur, vt pote qui ex sicco, & calido oriuntur.
Occurrentum tamen etiæ hæc qualitates odoribus,
ad primæuum eorum ortum & diurnam
conseruationem minus conferant: nihilominus
aerem & aquam ad eorundem trajectiōnēm
maxime opposita esse: quia fumeus vapor, qui
in igni confestim absimitur, per terram per-
meare nequit. Docet autem Aristot. ext. 67. ca-
pite septimo quemadmodum medio coloris in-
est quædama affectio, ratione cuius traducuntur
per illud species visiles ad asperatum, quam vo-
cat *Æg. Phav.*: ita medio olfactus, id est, aeri, &
aqua competitæ affectiōnēm quædam inno-
minatam, odorum traductricem. Hanc vero
posteriorē Philosophi (inter quos fuit Theo-
phrastus) appellarunt *Æstus*, id est, vt verit
Hermolaus, cap. 34. paraphrasis Themistii, pero-
lariam, sive perodorariam.

*Vt aer ad lucem
admittendam
Æg. Phav.
sic ad odorem
Æstus*

*Questio cur pi-
sces odorentur,
cum non respi-
rent.
Refellitur Pli-
nius.*

*I. l. de respirat.
cap. 34.*

Vera responso.

Verum si animātia inspirando olfactiūnt, qui-
fieri potest, vt aquatilia, quæ non respirat, odo-
rentur: Responde: Plin. lib. 9. Nat. histor. ca. 7.
aquatilia omnia respirare, idque interuentu ac-
tis, quem etiam intra aquas latere putat: imo &
odorem vult nihil esse aliud, quam infectū aera.
Sed non recte philosophatur. Primum, quia
sub aquis detineri aer non potest, sed vbi intra
eas gignitur confestim emergit, vt ait Aristot. in
lib. de Sensu, & sens. cap. 5. videlicet, quia cū
aquis levior sit, naturæ impetu in superiorem
locum euadit. Præterea, quod odor non sit aer
infectus constat ex iis, quæ superioris à nobis dis-
putata sunt, vbi ostendimus odorē qualitatem
esse, non substantiam. Ac quod non omnia a-
quatilia respirent, ex instituto demostriauimus
in libro Paruorum Naturalium ex Aristot. alii-
que Philosophi, contra eundem Plinium, Ron-
deletium, & quosdam antiquos, nempe Anaxa-
goram & Diogenem. Ad argumentum igitur
dicendum, non omnia animātia inspirando
olfacere, vt superiori capite docevit Aristote-
les, sed ea, quæ organum odorandi recordi-
cum habent, ad quod aperiendum attractio-
ne aeris opussit, quale organum miniae for-
rita sunt aquatilia; imo nec terrestria, &c.
volatilia omnia, sed com-
plura.

QVÆSTIO IV.
QVOD NAM SIT ORGA-
num olfactus.ARTICVLVS I.
D I V E R S Æ O P L-
niones.

O rganum olfactus inuestigatis occurrit, C
primo nasus, homini tantum altior, emi- Consule
neantiorque in facie; quo quasi regumento nares l. de sens
occultantur. Hæc autem ad tria munia obserui- ca. s. de i
unt. Imprimis ad attrahendum, & emittendum istius in j
aerem; cuius una pars tracta irrepit in cerebrū, nis. Lat
altera in cor, per quædam foramina, de quib. po in lib. de
stea Secundo, ad excrementa defluentia, & mu opf.
cosam eluuiem emungendam, ideoque declivi
meatu nasus patet. Tertio, ad hauriendos odo-
res vnde animalia quæ longiores habent na-
res sagitoriasunt. Priuatum vero elephatī naris Elephan
prolixæ, & in anfractum flexibilis alijs etiā est respon m
vls, nempe idein, qui manus, vt tradit Aristot. Arist.
lib. 1. de hist. anim. cap. 11. Nam ea cibos tam sic-
cos, quam humidos colligunt & in os admouēt.

Licet vero animalia, quæ non respirant, na- Odoran
ribus careant, non proinde tamen ea omnia ol- strumen
factus sunt experti, vt iam supra monimur. pronari
Alia namq; branchiis, alia fistulis, alia præcia- ta à na
etū quodam, vt in secta, odores sentiunt, refe- rentre etiam Aristot. lib. 2. de Partib. animal. ca-
16. Videlice ipsi odores absque anhelitu, & spí-
ritus reciprocatione, eorum sensus feriunt.

Porro in superiori extremitate narum, emi- Nariun.
nent duo tubercula mamillarum similitudine, Papillar
quæ ob id carunculæ mamillares, seu papillares runcula
vocantur. His autem subiicitur os quoddam bi- Os spon
partitū, quod etiam si multis foraminib. pateat, tuor.
duos tamē meatus haber insignes, duob. nasi
foraminibus respondentes, quod os propter si-
militudinem quam cum spongia & cribro obti-
net: & cribrum, & os spongiosum dici consue-
uit: aiuntque fabricatum id à natura, ne aer in-
spiratione attrahetus confertim, ac libere cerebri
ventriculos ingressus, eis nimio frigore noce-
ret. Hisce duabus partibus ossis spongiosi, re-
spondentib. meatus nasi qui insua origine
diuiduntur, & duo quidem ad fauces flexuoso-
ductu; duo ad nasum ipsum intercurrente sépro-
cartilagineo, tendunt. Quib. porrecta est quæ- Tunica
dam tunica exanguis continuata cum ea, quæ guis
ad linguam, asperam arteriam, & palatum ex-
tendit, eadem compositione, qua molliores
nerui.

His ita constitutis, difficultas non parua est, Odoran
vbinam odorandi potentia, vt in proprio orga- ubi resu
no resideat Galen. s. de vsu partium capite 6. & Galeni
in lib. de Olfactu, vim odorandi in anterioribus tia
cerebri partibus seu ventriculis collocat: neque 1. Eiusa
zibi constitui debere efficacibus argumentis De orga
absc.

Arist. 1.
anim. ca.
. & de
m. cap.
8. de vñt
5. & lib.
n. & l. de
oratus.
2. coll. c.
icez. do.
13. t. 7 p.
1. c. ap. 2.
rc. 1. c. 6.
& lib. 4.
Concil.
Garbius
qu. 69.
ius 1.
ap. 9.
l. 3. de
6. 78.

ab se demonstrarum putat. Ac primum quod non sic in aliqua parre nasi, ita ostendit. Nam vel esset in aliquo eius osse vel in cartilagine, vel in tunica partes nasi vestiente. Non in osse, siquidem hoc teste ipso Aristot. lib. I., huius oper cap. 3. text. 79. & lib. 3. capite 12 text. 66 sensu sexpers est. Non in tunica: nam hæc, vt proxime dicemus, portigit vsque ad lingua, aliasque partes, in quibus constar odores non sentiri. Non in cartilaginem: alioqui nihil opus esset inspirare ad olfaciendum: quod tamen necesarium esse docet experientia, monuitque Arist. hoc in lib. cap. 9 text. 98. Igitur potentia olfaciendi in nulla parte nasi insidet. Deinde, cerebrum odoribus reficitur, & laeditur utique dum eos sentit: ergo sensorium olfactus est in cetero: Præterea tale oportet esse odoratus instrumentum, quales ipsi odores sunt, vt inter potentiam & obiectum cognatio, debitaque proportione serueretur. Cum igitur odores halitus, & vaporē desiliant, halitusum, vaporosumque esse debet odorandi instrumentum: tales vero sunt anteriores cerebri ventriculi, vt pote vberiore spiritu affusi & redundantes: igitur in iis constitui debet eiusmodi instrumentum. Postremo, idem ex eo concluditur, quia nisi in iis conceptaculis odorandi facultas resideret, ad quæ aeriuspiratiois motu subit, non exigeretur inspiratio ad captandos odores.

Auerroes tamen 2. Collect. cap. 17. existimat odoratum consistere in narium membrana. Quod probat duplice ratione. Primum, quia carunculae mamillares sunt eiusdem substantiae cum cerebro: at cerebrum est experts sensus, vt docet Aristot. libro secundo de Partibus animalium capite decimo, fateturq; Galen 3. de causis symptomatum, vbi cerebrum organum non sentiens appellat: ergo vis olfaciendi neque in cerebro, neque in iis carunculis constituta est. Secundo, quia si odoris sensio ibi inest, cum ad eiusmodi tubercula palati foramen pateat, sequetur posse per id occlusum naribus odorati cibi odouem sentiri, quod nemo vñquam expertus est. Tertio, idem confirmatur, quia Aristoteles libro primo de histor. anim. cap. 1. aliisque in locis palam affirmat, olfactum per bares administrari.

ARTICVLVS II.

VERÆ SENTENTIAE

explicatio.

Hæc difficultas aliquot assertionibus explicanda est. Prima sit: Olfactus non resideret in cerebri ventriculis. Probatur: Primum quia cerebri substantia, vt Auerroes argumentabatur, non est apta ad munia externorum sensuum; adeo vt vix tactu polleat. Quare nec in eo odorandi potestas erit, vt nequa alius exterritorum sensuum inest. Secundo, quia

cum in cerebrum committent halitus odoriferi, conuenit ante ipsum collocari vim eiusmodi halituum exploratricem, vt malus vapor discerni possit: reque in cerebrum laedit, hæc autem vis est facultas odorandi. Adde quod oblectatio, & dolor, quem odores inferunt, non in cerebro sentiuntur.

Confirmatis.

2. Affere.

Secunda assertio: Odoratus non est in narium tunica, sive in neruo per narcs expanso. Hæc suadetur primum; quia, vt Galenus recte opponebat, si odorandi vis consisteret in ea tunica, cum hæc ad extimas vsque nasi oras descendat, sequeretur rem odoratam iis admonitam absque inspiratione mox sentiri, reclamante experientia. Item, quia narium nerui instituti sunt ad tangendi, non olfaciendi munus; nec eandem temperiem tactus, & olfactus requirunt. Tertio, quia non videmur odores percipere, nisi in abdito recessu.

Suadetur.

Secundo.

3. Asseri.
Illius auctores.

C Tertia, assertio: Odoratus residet in tuberculis mamillaribus. Hæc est Auiceunæ, Fen. 3. Can. 1. Mag. Alberti 2. part. summæ de hominibus tract. de Olfactu, qui pro eadem sententia citat Algazzellum. Est item Philoponi capite nono eiuslib. Conciliatoris differ. 45. Garbii quæst. 69. Fernelii in lib. de Partibus corporis humani, capite nono. Realdi, libro octavo de re Anatomica, capite secundo & aliorum complurium. Suadetur autem ex eo, quia cum facultas odoratrix nec in cerebro, nec in narium membrana sita sit, vt ex dictis patet; nec vero esse possit in osse illo foraminoso cuius ante mentionem fecimus, quia ossa ob concretionem terrestrem, aut nihil, aut vix sentiunt: Reliquum est, vt in praedictis carunculis residat; præsertim cum non appareat ad quod aliud munus natura, quæ nihil frustra molitur, eiusmodi tubercula instituerit.

E Diluenda nunc quæ primo articulo sunt objecta, quatenus superioribus conclusionibus aduersantur. Ad primum igitur argumentum pro Galeni opinione, concedendum est, sensorium olfactus, neque in osse, neque in cartilagine, neque in tunica narium esse, sed in carunculis mamillaribus. Ad secundum d'cendum, ex eo quod cerebrum odoribus foueat, non recte colligi, sentiri, dignoscere ab illo odores, sed affici beneficis qualitatibus, quæ halitum suum, odorem in halitu hærentem comitantur. Ad tertium, requiri aliquam cognitionem inter sensiterium, eiusque obiectum; & hanc, quantum satis sit, inueniri inter tubercula & odorem: habent enim illa siccitatem caloriam admistam sicuti odor: cerebrum vero halitus præsumido scateret; & insuper defunt ei alia commodiates ad olfactionem administrandas, vt ex dictis patet. Ad quartum, & si facultas odorandi in cerebro non residat; necessarium tamen esse inspirationem ob eam causam, quam paulo post exponemus.

F Ad tertium vero rationem pro sententia inter sensiterium, eiusque obiectum; & hanc, quantum satis sit, inueniri inter tubercula & odorem: habent enim illa siccitatem caloriam admistam sicuti odor: cerebrum vero halitus præsumido scateret; & insuper defunt ei alia commodiates ad olfactionem administrandas, vt ex dictis patet. Ad quartum, & si facultas odorandi in cerebro non residat; necessarium tamen esse inspirationem ob eam causam, quam paulo post exponemus.

Solut. argumentor. pro Galeno Adi.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

Ad primam vero rationem pro sententia
Auerrois

Solut. rationum pro Auerroë.

Auerrois dicimus, prædicta tubercula constata ex materia aliquantulum simili substantiæ cerebri, simpliciter tamen diuersa, utpote magis.

Ad 1. compacta, ac minus frigida, atque ita ad olfacti-

ciendi munus aptiori. Ad secundam dicendum imprimis est, posse illam æqua vi retractorari in auctorem. Nam cum Auerroë dicat, sensorium olfactus esse membranam narium, quæ usque ad illa foramina extensa est, queri potest cur per eam odores cibi non sentiamus. Causa igitur imprimis est, quia odor ille cibi admodum est in ore confusus, ideoque à nobis sentiri non potest, tametsi percipiatur ab aliis, ad quorum narres defactio peruenit. Item, quia odorem non sentimus, nisi cum inspiramus; inspiratio autem dicit aerem ad fauces, & pulmonem, atque ita non potest odor ab ore, aut ventriculo peruenire ad olfactum; siquidem non inde aerem attrahimus, sed illuc potius compellimus.

Postulat ultima ratio, ut dicamus quid Aristoteles de sede olfactus iudicavit. Vallesius lib. 2. controvrs medic. capite 26. ait illum putasse istiusmodi organum esse nasum, (quod videatur quoque existimasse Plato in Timæo) Etenim Aristot. libro primo de hist. anim capite undecimo ita ait, Olfactus quoque, id est, sensus odoris hac eadem parte, id est, naso subministratur, & lib. 5. de Generatione anim. c. 2. Quorum inquit, nares porrectæ sunt longius, ut catellorum Laconicorum, hæc valent olfacti: ita enim motus non interpellantur, sed à longe directi sensorium subeunt integræ. Itaque hanc sententiam, ut Aristotelicam, sequitur ipse Vallesius. Alij putant Aristot. constituisse olfactum in cerebro, quibus fauerit id, quod in problematis scilicet. 13. problema 5. scripti nimis tunc nos odorari, cum odores ad cerebrum veniunt. Theophilus hoc in lib. ad text. 100. arbitratur hac in er Aristot. dubium fuisse, ideoque nullibi sententiam (ut in ambiguis questionibus interdum facere consuevit) apertis verbis explicasse. Galenus etiam in libro de instrumento odoratus Aristotelem incusat, quod cum orationis & eloquentiarum parens sit, rem hanc nequam oratione illustrat, sed ita inuoluerit, ut oporteat nos, quænam eius de hac re mens fuerit, yaticinari. Certe nostra opinioni constituenti odoratum in carunculis mamillaribus, ad stipulantes verba philosophi capite secundo de sensu & sensibili, vbi ait instrumentum odoratus esse circa cerebrum, & libro secundo de Generatione anim. capite quarto cum docet habere illud à cerebro originem. Nam carunculæ illæ prope cerebrum consistunt, & ab eo propagantur.

Neque obstant loca, quibus Aristoteles videatur indicare nares, natuvre, esse instrumentum odorandi; tantum qm vult, hæc obseruare ad olfactum; ut in libro secundo de Generatione anim. capite quarto docet habere illud à cerebro originem. Ita ea sensorium, qui sensu corporis mamillares, vel salseem

in eas desinunt. Item cum ait tunc nos odorari, eum odores ad cerebrum veniunt, tantum significat, ad olfacti instrumentum requiri delationem odorum qui ordinarie ad cerebrum etiam perfetuntur: maxime cum illius gratia sint instituti à natura, et si non sit hic integer, & adæquatus eorum finis, ut progressu magis patet.

Adhuc tamen in hac questione explicandum restat, num verum sit, quod de operculo odoratus Aristoteles tradidit, afferuit enim hoc in libro capite nono text. 100. & libro de Sensu, & sensibili capite quinto & lib. quarto de hist. anim. capite octavo, eoque secuti Garbius Magnus Albertus, Conciliator, Alexander, Themistius, Marcellus, Auerroës, D. Thomas, & alij in animalibus, quæ respirant, praesertim hominibus, sensorium olfactus, operculo quadam regi, ac muniri, quod ut odor organum subeat, attollidebet, ideoque requiri inspirationem aeris, qui vi attractus integrum eleuet. Eamq; causam esse volunt, cur prædictæ animantes; non nisi inspiratione præeunte, olfacti. Multi hac in re Aristotelem reprehendunt Primum, quia Anatomæ professores negant tale operculum inueniri. Secundo, quia tegumenta illa impetuacris sponte ingruentis, non minus pandentur quam vi eiusdem inspiratione attracti. Quod tamen falsum esse constat, alioqui sine respiratione datetur aliquando olfactio. Tertio, quia nulla appetit idonea ratio cur id ponit debet. Non enim ad tutelam potentiarum, cum odoratus naso satis coniectus sit, munitusque ab externis iniurijs.

Non est tamen cur propter hæc Aristotelem deseramus, cum facile à columnis vindicari possit. Dicendum Aristotelem nomine operculi non intellexisse aliud quid distinctum ab his, quæ supra numerauimus, cum de nasi structura, & compositione ageremus: nec enim id in distinctionibus observatur: sed significasse extremam membranulam foraminum nasi decidenteum supra carunculas mamillares, quæ inspiratione attollitur. Idque videtur indicasse, capite nono huius libri texu 100. aiens septentrionem, quod olfactui natura largita est, aperiens dilatatis venis & meatus. Nō potest autem vis aeris ultra occursum operculum istud dilatare, seu remouere; quia nequit ait eo introire, nisi cedaris, qui intus later; non cedit autem nisi attractus inspiratione. Quare licet quis, inquit Galenus in cubiculo odoribus repleto fistula aereni impelleret in nares, sine inspiratione non sentiretur odor. Quod vero aiunt, non egere instrumentum odoratus operculo, falsum est, si de eo sermo sit, quod ei datum esse assertuimus; neque enim id distinguitur ab ipso naso. qui ei ad arcenda caloris, & frigoris aliaque eiusmodi documenta, opus fuit. Adde etiam eum multi odores tercii sunt, ac noxijs; conuecens fuisse, ut organum olfactus coniectum esse

Quid Arist. sentiat de sede olfactus.

Prima opin. Vallepsj.

Altera opin.

Tertia opin. Theophilii.

Opinionis superius prolatæ factæ Aristot.

Explicatio locorum in quibus refragari videatur.

Organum factus operati. Arist. alij.

Alijs id n. cet.

t. Eorum

2.

Secunda.

Tertia.

ne sem.

397

ac semper omnibus odoribus necessarium patet; sed eorum perceptio interdum à nobis impediretur inhibita ad aliquantulum tempus inspiratione.

Ex dictis colliges multiplicem visum & commoditatem, quam olfactui inspiratio affert. Nam primum attrahit una cum aere exhalationem odorificam, seu odorem per se, seu species odoris. Secundo, remouet operculum Tertio, motu suo irritat sensum natura sua hebetem. Sed ex iis tribus officiis secundum tantummodo simpliciter necessarium est ad olfactum. Intellige animantibus, quæ resplicant, rancor; Nam odorifera exhalatio sine attractione inspiratio potest meatus narium subire, reque ipsa interdum ita subit, quia vltro ascendit: similiter odor & species odorabiles; quandoquidem suopte ingenio hac illac diffunduntur, & in sublime tendunt, quamvis attracto aere multo celerius nates penetrant. Item licet odoratus aeris commotiones aliquantulum suscitetur; per se tamen, absque eo motu odore percipiet: vt pater exemplo animantium, quæ respirandi visuarent. At nisi tegmen remouetur, olfactio nulla erit. Quod ex eo constat, quia animantium quæ resplicant, necessaria est ad olfactendum inspiratio, vt docuit Aristoteles proximo capite, aliisq; in locis, & experientia ipsa demonstrat, adeo vt squod virinantium testimonij liquet) sub aquis non odorentur. Non est autem necessaria propter primum, aut tertium munus eorum, quæ proxime retulimus, vt ex dictis est manifestum: nec vero aliud quid afferri potest, cuius gratia exigatur. Tantum igitur requiretur ad operculum remouendum, & olfactarios meatus laxandos. Vnde etiam argumentum duci potest ad probandum dari praedictum inuolucrium, quod Galenus in libro de Instrumento odoratus, aliquie multi negant. Sienim olfactio absque inspiratione non datur, & hanc comperimus est non requiri necessario ad olfactendum, nisi vt illius interventu operculum amoveatur, consequens sit, vt negati non possit, dari tale operculum in animantibus, quæ resplicant.

Sed instat adhuc, vrgetque Galenus, non debuisse olfactum integumento muairi, cum longe præstantius sit, quælibet sensum exceptum promptumque semper esse, vt in obiectum suum feratur. Nec obstat, inquit, quod Natura oculis mollioribus palpebris tribuit, quibus teuti munit que essent. Nam quia lenti diab incidentibus facile poterant, vt eos defenderet, palpebras ipsi, quasi quædam pro-pugnacula, dedit. Præterea etiam somni causa. Nec enim in aere lucido dormire, nisi teatis oculis, possumus. Vnde & animantibus, quæ palpebris carent, vt locustis, paguris, cancris. Natura conceptacula & sinus quædam tribuit, qui instantे somno, quasi cubicula quædam oculos totos reciperent, è quibus si-

A nita quiete emergerent. Patet igitur quanta utilitate Natura oculos palpebris texerit, vel somni tempore latibulis occultarit. At cur olfactum integumento inuoluere debuerit, non apparet.

Huic argumento occurendum est, sensus eius explicatio debere esse in promptu, ad functiones obuenias quantum ratio ordoque naturæ exigit; qui tamen non postulat, vt olfactus in animantibus nobilioris notæ, qualia sunt ea, quæ resplicant, necessario odoribus percipiendis perpetuo sit expositus, ob causam paulò ante à nobis assignatam; pròindeque rectus esse debuit, ad eum modum, quem dicimus. Neque hoc est fieri sensum absque necessitate; præsertim cum tale otium, præsente re odorata non duret, nisi dum aerem foras mittimus, quem confessim, reciprocante motu, attrahimus.

QVÆSTIO V.

VTRVM OLFACTVS HOMINIS hebetior sit, quam aliorum animantium.

ARTICVLVS I.

PRÆSTANTIA OLFACTVS.

Argumenta pro parte negativa
ut proposita quæstionis.

P otentia odorandi inter sensus externos necessitate postrema est, dignitate tertium locum obtinet, vt obseruat D:us Thomas prima parte, quæst. 78 artic. tertio. Nam visus remortissima cognoscit; auditus minus distantiæ; tactus & gustus attigua, hærentiaque duntaxat: odorates autem nec remotissima, nec attigua tantum, sed mediocri interuallo dissita. Præterea, species odorum minus spiritales sunt, quam visiles & audibles, cuius rei argumentum est tarditas, qua ad sensiterium perferuntur: defecatores tamen sunt, quam gustatilium & tactilium, quia hæc semper sunt coniunctæ cum rebus, quas repræsentant, nec sine illis sensu imprimuntur, vt progressu docebimus; illæ vero non item vt ex iis, quæ supra disserimus, manifestum est. Partit autem facultas olfactus trplex committit, ministerio sensu aliena quælibet, magnam commoditatem. Nam cum sint nonnulla, quæ, vel prægustata necem inferunt, vt venena præsentanea, necessum fuit, aliquam dati potentiam, quæ huiusmodi periculis anteuerteret, & quæ noxia, quæve salubria essent, prænuntiare: hoc autem exhibet odoratus, maxime brutis, quæ pròinde ad cibos olfactum frequenter adhibent, quam homines. Fit autem ea prænuntiatione

Odorandi vis
necessitate po-
strema. dignita-
te media inter
reliques sensus.

Olfactus tri-
plex committit
tas ad vitium
tuendam.

I.

1. argum. pro
parte negat.
questionis.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

tatio, dum homo quidem per discursum, sive A iudicium; bruta vero per instinctum naturalem, ex odore dignoscunt conditionem ciborum quos olfacti. Et haec quidem est primo odorum utilitas. Secunda, corroboratio cerebri. Tertia, refectio cordis De quibus Auicenna in lib. de Virib. cordis, tract. 1 cap. 9. Hippocr. in lib. de Alimentis, &c lib. Epid. Galenus de Vtil. resp. cap. 5 & lib. 7 de Vsu part. Concil. diff. 15. His positis, quod ad excitatam questionem spectat, videtur eius pars negativa hisce argumentis ostendi. Potentia, qua à præstantiori forma oritur, nobilior est: sed vis olfacti in homine oritur à præstantiori forma nempe ab anima rationali; ergo in homine nobilior erit, quam in vlo alio animante. Secundo, homini contigit organum olfactus, multo aptius ad munus odorandi, quam bellui; ergo homo actiones odorandi melius præstabit. Probat antecedens. Namque id organum censetur aptius ad percipiendum obiectum, quod ab eius conditionibus magis est liberum; ita vero se habet organum nostri olfactus; siquidem ob viciniam cordis humiditate affluit: odor autem ignea natura est, siccitatisque alumnus.

Tertio, Homo plures percipit odorum differentias, quam cætera animantia: igitur homo sagacius odoratur. Probatur antecedens, quia belluae non sentiunt tetros foetidosque odores: cum illos non horreant, vt nos, teste Aristotele cap. 5. de Sensu & sens. Item, quia non videntur delectari florum, aliarumq; similium rerum odoribus, vt idem Aristoteles eodem loco, & lib. 3. Ethic. cap. 10. ait Quin vero quod solos alimentarios odores percipiunt, ex eo ostenditur, quia non affectant cognitionem odorum, ipsius notitiae causa, sed solum in ordine ad cibos, cum sensus non sint eis dati etiam ad philosophiam, vt homini, sed tantum vt perseguantur salutaria, noxiaque declinet.

ARTICVLVS I.

CONTROVERSIAE DILVTIO.

Perf. olsa.
bus duplex.

1. Conclusio.

AD propositi dubii explanationem aduerdi, vel quoad perfectionem essentiale ipius potentiae: vel quoad perfectionem accidentiarum; qua in eo potissimum ceinitur, quod è longiori distantia olfacti, vel plures odorum differentias percipiunt.

Sit prima conclusio: Olfactus hominis, quoad perfectionem essentiale, non est determinator olfacti aliorum animantium. Probatur; nam quæ sunt eiusdem speciei, parem habent in natura specifica perfectionem; at hominis aliorumque animantium olfactus, in ynius speciei naturam conuenienter, cum ferantur

in idem obiectum, eodemque modo ab illo immitentur.

Secunda conclusio: Olfactus hominis, quoad perceptionem odorum è longiori spatio, hebetior est olfactu multorum animantium. Huic conclusionis veritatem palam testantur vultures, apes, corvi, tigres, pantheræ, canes, & alia quæ guardam belluz, quarum odora vis remotissima quæque secat. Vultures, scribunt nō nulli, cædavetum odorem ad quingenta sequimillia. Sed huius rei fides sit penes auctores: non enim est verisimile tam late fundi ipsas odorum species. Quod si aliquando vultures tam procul odoribus affectos aduolassè, historia memorantur, id non aliter videtur accidisse, quam delatis illuc magno aliquo ventorum impetu cædauerum ipsorum halitibus, sicuti è longo terrarum tractu expirationes terrenæ in mare deuehuntur.

Tertia conclusio: Homo non percipit plures odorum differentias, quam cætera animantia. Hac conclusio est contra Simplicium & Averroem hoc loco. Est tamen de sententia Theophili & aliorum: videturque Aristotelis in lib. de Sensu & sens. cap. 4. vbi ait nos pessimum habere aliorum animantium olfactum; & hoc cap. vbi docet hunc sensum esse in nobis hebetiorem, quam in multis animantibus; quod scripsit etiam Theophrastus libro 6. de Caus. plant. cap. 5. post Platonem in Timæo: hoc autem minime asseruissent, si crederent hominem plures odorum differentias penetrare, cum id maioris sit perfectionis, quam longiori distantia pauciores sentire; siquidem is, qui plures percipit, simpliciter dicitur magis comprehendere obiectum: & in hoc saltem cognitionis genere, præstantius videtur plura minus intense, quam pauciora intensius discernere.

Sed quod homo non plures odores re vera percipiat, ex eo ostenditur, quia ineptitudo organi, quæ potentiam imbecillam reddit ad procul odorandum, similiter hebetem faciet ad plura odorum discrimina sentienda: Item, quod belluae multas odorum differentias percipiunt, quæ ab homine non sentiuntur, planum est: siquidem non pauca olfacti dignoscunt, quæ homini pro suis inodorantur, vt feratum vestigia. Canes odore dominos absentes querunt, & eos noctu inter alios agnoscunt. Trigis fœtra abreptos catulos odore vestigat Pantheræ Melæ libro odore sola bestiæ oblectantur, eamq; propter eas sequuntur, vt refert Plinius lib. 8 Natur. hist. 7 cap. 18. cap. 27. post Aristotelem in Problem. sect. 13. qu. 4 & Theophrastum lib. 6. de Plant. causis. Ad ta odores a istiusmodi odore humanus olfactus non attinet. prater alios agit Deinde, quod bruta animantia non odores titios etiam tantum alimentarios, & ad gulæ illecebros, sed plant. alias etiam percipiunt, liquet tum superioribus exemplis, tum quia odor sulphuris muscas; galbani serpentes fugat; odor rosarum canthares,

z. Conclusio

Auerr. 2. de
rim.com.97.

Marcel. 3. de
Anim. ca. 1;
land. hoc lo

25. Quod de
tiris odora
dicisole, an
guum.

Videri ab
stotele effert
Homo pessim
olfactus.

Confirmati
rationibus
conclusio.

De tigride
ra abreptos
catulos odore
vestigat Panthe
ræ Melæ libro

cap. 5. Plin
eae sequuntur,
vt refert Plinius
lib. 8 Natur. hist.

7 cap. 18. cap.
27. post Aristote
lem in Problem. sect.

13. qu. 4 & Theophrastum lib. 6. de Plant. causis.

Ad ta odores a
istiusmodi odore
humanus olfactus
non attinet. prater
alios agit Deinde,
quod bruta animantia
non odores titios
etiam tantum ali
mentarios, & ad
gulæ illecebros, sed
plant. alias etiam
percipiunt, liquet
tum superioribus
exemplis, tum quia
odor sulphuris
muscas; galbani
serpentes fugat;
odor rosarum can
thares,

tharos vngueatorum vultures necat, vt scriptis Theophrastus, lib. 6. de Caus. plant. cap. 1. & 5. Præterea, quia videmus canes venaticos florū odores sentire; adeo vt in pratis floridis occupato sensu eiusmodi odorem halitu, ab inquisitione ferarum impediri, & obturbari soleant. Nec satisfaciunt, qui respondent retardari canes, dum picturam florū varietatē intuentur. Etenim etiam ubi nulla est florū pictura, sed herba duntaxat odorifera, detinentur. Itaq; minime negandum est, sentiri à belluis etiam odores ad alimenta non pertinentes, quoꝝ perceptione videbantur bruta ab homine superari.

Sunt tamen nonnulli, qui etiā concedant percipi ab illis istiusmodi odore, negant ea ipsiis delectari. Ita Alexander de Sentu & sensili, comm. 47. Bucciferreus lect. 45. Iandunus quæst. 20. Theophrastus lib. 6. de Caus. plant. cap. 2. Marcellus 3. de Anima, cap. 77. Albertus in Summa de Homine, tract. de Olfactu. Apollinaris 2. de Anima, qu. 27. Verum cum bruta animantia ex aliis rebus sua accipiant oblectamenta, non est cur ea, quæ ex talibus odoribus proueniunt, denegata illis à natura fuisse arbitremur. Nam delectatio odorum, quæ formaliter ad appetitum pertinet, propertate in nobis datur, quia odores offeruntur nostro appetituui tanquam utiles, conuenientesq; naturæ. Nulla tamen ratio conuinicit, nō posse predictos odores similiter brutoru appetitui repræsentari sub aliqua specie conuenientiae, quæ pariat delectationem. Quis putet cum feræ odorem pardalis sine ullo respectu alimenti (nec enim eis in pabulum cedit) etiam cum vitæ periculo sequuntur, non ideo ea prosequi, quia eius odore delectantur? Certe in hoc etiā quadrat illud Poetæ:

----- Trahit sua quemque voluptas.

Hæc tamen non impediunt quominus sæpe alii odores hominibus, alii brutis ob temperamentorum diuersitatē suaves, aut iniucundi existantur.

Maneat igitur ex hac disputatione hominis odoratum hebetiorem esse, quam multorum animantium: idque tam spectata distantia, quam varierat odorum, qui percipiuntur. Quærit autem Philoponus, an homo male odoretur instrumenti, an ipsius potentia defectu. Quæ dubitatio soluta est ab Aristotele, superiori cap. text. 92. ubi docuit sagacitatis defectum in nobis ex organi virtu oriri, quod asserit etiam M. Albertus lib. 2. de Anima, tract. 3. cap. 23. Est enim in nobis odorandi officina coniuncta cerebro, quod homini pro corporis magnitudine maius, quam cæteris animantibus datum est, vt docet Aristoteles lib. 2. de Partib. animi. cap. 7: cumque id eodem Aristotele auctore in libro de Sensu & sensili, cap. 5. humiditate abundet, quæ inde ad ipsum odorandi instrumentum effunditur, sit, vt odorum imagines minus firmæ, minusque articulatae nobis inaurantur, ac huius potentiam lassant, quæ etiam in hu-

mido, quasi sopita obdormiscit; cum in calido & sicco excubare potius deberet, sicuti ipsi odores ex calidi & sicci commissione nascuntur. Annotauit aurem M. Albertus in Summa de Homine, tract. de Odore, nos admodum raro odores somniare, quia illorum species, etiam in nostro interno sensu, infirmæ sunt & euaniæ.

Respondeamus nunc ad argumenta, quæ probare contendebant, olfactum hominis non esse imperfectiorem, quam aliorum animalium. Ad primum dicendum est, hominis olfactum oriri à præstantiori forma, nempe intellectuia; non tamen secundum eum gradum quæ cæteris formis præstat, & à quo intellectuia dicuntur; sed secundum gradum sensituum, quem omnia animantia ex æquo participant. Vnde non est cur odoratus maiorem essentiam perfectionem in homine, quam in brutis sortiatur.

Ad secundum, negandum est antecedens, & ad eius probationem dicendum, quamvis vt aliquid patiatur ab agente, debeat esse ei dissimile in qualitate, saltem quoad eum gradum, quem recipit; cum nihil agat in id; quod ei omnino simile est: non proinde tamen organum cuiusque sensus debere esse affectum qualitatibus repugnantibus naturæ obiecti, in quod tendit, & à quo patitur, aut exutum iis, quæ obiecto consentaneæ sunt. Quin vero debet potius cum obiecto conuenire, vt proportionatum, atque habile sit ad ipsum percipiendum, vt ex Empedocle & Galeno docet. Theophilus ad text. 94. huius libri. Ad tertium, negandum quod assumit, & ad eius confirmationem dicendum, etiam belluas tetros fœtidosque odores sentire, vt exemplis, quæ superius attulimus, constat. Neque inficiatur id Aristoteles loco citato, in libr. de Sensu. Tantum enim vult belluas eiusmodi odores minus fugere, atque iis ordinare minus lädi. Nec etiam ibi, aut in Ethicis absolute negat bruta animantia

Erum odores percipere, eisve delectari, sed eorum dæliis tam insigniter capi, atque homines, vt ennotauit Scaliger Exercit. 33. in Cardanum. Dénique quod ultimo obiiciebatur, bruta odores tantum alimentitios dignoscere, falsum esse cōstat ex dictis; licet enim nō percipiāt odores solius cognitionis gratia: alii tamen fines sunt præter nutritionem & cognitionem, in quos ductu natura ferri possunt, dum odorantur; verbigratia; vt ea, quorum halitus noxiæ sunt, devitent, & quorum halitus iruant, conscienter. Liqueat autem ex hoc odorum generare multos esse, qui ad alimentum non pertinent. Adjuerte postremo, quod Themistius ait Olfactus hominis olfactum non esse datum homini ad cognitionem & philosophiam; non vt absolute verum, non maxime sed quasi per amplificationem dictum accipi concessus. debere ad significandum huius sensus in homine imperfectionem & hebetudinem.

*Homo raro solum
odores: mniat odores:*

*Responsio II.
argum. partis.
neg.*

uisibilis est, & auditus similiter somni silentiisque magni soni perinde atque sibi indidit uetus, nam violentus. Inuisibile vero multisari imponit solet. impossibile est. Quoddam hoc pacto, ut aptum quibet rem effice, vel praece, fuit informe dicitur, inuisibilis est, & auditus similiter sic & gustus gustabit, aut prauum, aut vaestantem gustum saporem.

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

Capitis argumen-

Object.
Dilutio.

Discrimen inter gustum & rel quos sensu

Gustab; ex autem] Agit hoc capite Aristoteles de gustatu; de quo quatuor potissimum tradit; nemp; gustatus obiectum, saporum species, medium & instrumentum. Qua omnia ex similitudine ac dissimilitudine visus & auditus edislerit. Docet ergo in primis gustabile esse quoddam tactile, ideoque id, quod gustamus, non percipi à nobis interuentu medi; externi, sicuti nec id, quod tangimus. Deinde probat gustabile esse tactile; quia id, quod gustatur humidum est, humiditas vero ad tactum pertinet.

b Quapropter] Obiiceret aliquis, nos interdum ex aliqua distantia percipere cibos in aquam inieccos; verbi gratia, mel infusum aqua. Quare non percipi sapores absque externo medio. Occurrit in eo eventu tentii mel non per aquam tanquam per medium: sed quia tota aqua sapore affusa gustabile quidpiam est.

c Color autem] Quia & communium & propriorum notitia , rei natura inuestigatur , & deprehenditur , docet quid proprium , quid commune sit gustui cum aliis sensibus : atque in primis cum visu . Est ergo illi proprium , quod gustabile cum humido commiscetur , vt sentiatur : visibile autem non ita : non enim colores attemperantur , miscenturve per spacio , nec etiam defluunt ex corporibus , vt Democritus , Leucippus , Empedocles & Plato existimauint . Quare diuersum esse virtusque potentiae medium . Ita co[m]tamen conuenire , quod vt color terminat actum videndi , ita sapor gustandi .

d Atqui nihil] Quoniam sapores multi aridis insunt corporibus, docet corpora sapida, si non actu, saltem potentia humida esse. Ea vero potentia facile appetit in iis, quæ leui attactu corporis humidili quantur, ut sal, qui & linguae saliuia in humorem soluitur, & linguam ipsam madefacit. Adeo etiam in iis, quæ non liquefunt, ut in aromaticis, sat esse potentiam ad recipiendum humorem linguæ communicatum.

C A P V T X.

Gestabile a autem est quoddam tangibile. **A.** **Text. 101.** que hac est causa, ut ipsum non sit sensibile per medium corpus externum. Neque enim tactus tali medio percipit. Enim uero corpus etiam, id tanquam in materia est ipse sapor, qui gustu percipitur, humidum est, quod est tangibile quoddam. **b** Quapropter si etiam esset in aqua, dulce sane sentiremus in ipsa positum, & non sensibilius nobis per aquam tanquam per medium esset; sed quia permixtum illud esset cum humido. **Quemadmodum** in potionē fieri solet. **c** Color aitem non hoc videtur, quod imitetur, neque de fluxibus. Non igitur ut est ibi, sic & hic esse de medio dicere possumus; nullum enim externum est medium, vi diximus. Ut autem visibile est color, sic est gustabile sapor. **d** **A**tquem nihil **Text. 102.** absque humiditate saporis efficiat sensum, sed omne quod ipsius efficit sensum, humiditatem, aut actu, aut potentiam numerum habet, ut saluum. Nam & ipsum liquefcere potest facile, & linguam, ut patet, cum liquefcit humidorem efficeret potest. **e** **A**t vero **Text. 103.** scilicet visus est visibilis & inuisibilis (& tenebra negne sunt inuisibilis, quas etiam visus discernit) & eius quod valde splendidum est (& hoc enim inuisibile dicitur, quoniam non eodem, sed alio modo, quam tenebra) sicut igitur visus visibilis & inuisibilis audiri potest, hoc non potest. Ac preterea uisus sonus modo quodam audiri neguit, ita magnus, ac addam perinde dicitur, atque in ceteris etiam id, quod sit id habere, quo videri possit, illo autem careat, aut

c Videtur

e At vero sicuti.] Pergit ostendere quid gustatus cum aliis sensibus commune habeat. Nempe *Communus*, quia ut reliqui sensus non solum propria sensibilia dignoscunt, sed etiam suo modo eorum priuatione statui cum aliis nem; & ut non tantum circa moderata, sed etiam circa excedentia obiecta versantur; ita & gustatus *sensibus*. non modo sapidum, sed sapores expers, sive ingustabile, & quod vehementer saporem habet, cognoscit. Porro ingustabile quatuor dicitur modis. Primum ex negatione, quod fieri nequit, ut gustetur, verbi gratia, color. Secundo, ex priuatione, quod gustatili qualitate praeditum non est, habet tamen ad eam obtainendum, aptitudinem, ut aqua. Tertio, quod nimium gustatili qualitatis possidet. Quarto, quod in excedenti gradu, gustabile est. Totidem autem modis & inaudabile, & inspectabile dicitur.

f Ut informe dicitur, aut indolentum.] In Graeco contextu est. ὁτιος τὸ ἀπεινον, id est, quod pedibus caret, & quod nucleo est priuatum. Est autem sensus, dici nonnunquam inuisibile id, quod non omnino caret potentia, ut videatur, sicuti sonus, aut Angelus; sed earet, ut recte & perspicue videatur, quemadmodum quaedam dicuntur destituta potentia ad incedendum, & quaedam nucleo destituta, quia minimos pedes habent, aut nucleum.

δοκεῖ δὲ εἶναι θρόνον τὸ ποτὸν καὶ ἔποντα γάλπην τὸ
ἀπισθέτερον ἀπὸ τὸ μὲν φάλλον καὶ φαρακτὴν τὴν γένεσιν,
τὸ δὲ καὶ φύσιν. ἐπὶ δὲ ιοῦντὸν ἀφίσηντο γένεσιν
τὸ πέλεον. ἐπὶ δὲ ιοῦντὸν τὸ γένεσιν, αὐτὸν γένεσιν τὸ
πέλεον τὸν οὐρανὸν τὸν οὐρανὸν μὲν οὐρανὸν δὲ, τὸ γένεσιν
αὐτὸν τὸν οὐρανὸν τὸν οὐρανὸν μὲν οὐρανὸν αὐτὸν γράμμα
ἀφίγεται τὸν πενθετὸν ιοῦντὸν, ἀπὸ τούτου πενθετὸν περγυ-
νεπίους πειχυρόχυμος γένεσιν τὸν ιοῦντὸν ιοῦντὸν τὸν
καρπίους πειχεῖ πάντα φαίνεται. Μέσον τὸν γάλατον.
τὸν πλήρη τοιωτόν ιορθοπτῷ αἰδητεῖον πειχεῖ
εἴδον τὸν ζυμεῖον, πάστερ ἐπὶ τοῦ τερψιοῦ ζυμεῖον. ἀπὸ τούτου
τὸ ταῖτινον τὸ γένεσιν καὶ τὸ πειχεῖον ἔχοντα δὲ
τὸ οὐρανὸν λατητεῖον. Τὸ δὲ τὸ ἀλμυρὸν μεταξὺ δὲ
τρίτων, τὸ περιρρέον ἀπειρονόν, τρυφόν καὶ οὖστὸν ιοῦ-
δὸν γράμματος ιοῦντὸν ιοῦντὸν ιοῦντὸν ιοῦντὸν. οὗτον
τὸ γένεσιν έστι, τὸ δικαίου τοιωτὸν γένεσιν δὲ, τὸ
ποιητὴν πειχεῖον αὐτοῦ.

K E Q.

ret autem dulc quidem pingue, amaro autem fūlsum. At inter haec collocantur, acre, acerbūm, acidūm, atque acutūm. Ne namque fere differentia videntur esse saporūm. Quare gustus quidem instrumentum, id est, quod est potentia tale, gustabile autem id, quod ipsum actus facere potest.

C A P.

g Videtur autem.] Cum sapores non nisi humiditate diluti sentiantur; humidum vero ad potum attineat; recte potabile & impotabile censi ait, principia gustabilis & ingustabilis: item potabile gustatu, & tactu percipi: tactu, qua humidum: gustatu, qua sapidum. Vocat autem impotabile, sicut paulo ante ingustabile, ex negatione, vel ex priuatione.

h At vero cum gustabile.] Disputat de sensorio gustus: quia vero dixerat gustum sine tactu humili non fieri, ait instrumentum gustus tale esse debere, ut neque sit tactu humidum; eo nempe humore, qui cum sapore sit coniunctus: neq; etiam ita affectum, ut humectari nequeat: Semper enim sensuum organa talia esse debent potestate, qualia sunt tactu obiecta, quae ab iis percipiuntur. Id autem eo argumento patet: quia si lingua ita arida sit, ut humectari ab externa rei gustabilis saporem non dignoscet. Quod non tanto experientur illi, qui morbo regio laborant. Si quidem omnia amara estimant, quia sapor ille bilis, quo linguam occupatam habent, gustui primo occurrit; nec externis saporibus hauriendis locum dat.

i Species autem saporūm.] Tradit saporūm species, seu differentias, docens, quemadmodum e-
lorum speciebus aliæ sunt extrema & contraria, aliæ mediae: Ita in saporibus, alias extremos &
contrarios esse; nempe dulcem & amarum, alias medios: & ex his alium huic, alium illi extre-
mum viciniorum existere. Quod vero Aristoteles ait medios sapores ex contrariis confici, quoniam pa-
sto intelligendum sit, in libris primis Philosophiae explicabimus.

Saporū species.

QVÆSTIO I.

DE ORTV ET NATVRA
saporis, deque eius spe-
ciebus.

ARTICVLVS I.

QVÆ CONCVRRANT AD
generationem saporis, & quæst
eius definitio.

Purum corpus
simplex sapidū
non est.

Gustatus sensus
alimenti.

Ad generandū
savorē, que
concurrent

IN hac quæstione supponendam primo est, nullum corpus simplex, modo debitam sibi obtineat puritatem, sapidum esse; cum sapor sit qualitas secunda otia ex commissione quatuor primarum, quæ simul in elemento natuum statum retinente, inueniri non possunt. Quare & aqua ex terra, quam lambit, si ea pura esset, nullum saporem acciperet. Et eadem quanto minus sapida est, tanto purior præstantiorque habetur. Accedit etiam cum gustus sit sensus alimenti, ut doceat Aristoteles in libro de Sensu & Sensili, cap. 4. cumque savoris dati fuerint à natura ad conditendum cibum, hic vero purum elementum non sit, ut primo de Ortu & interitu ostendimus, consentaneum esse ut nequam in elemento puro insint. Relicta igitur sententia Empedoclis, Anaxagoræ, Democriti & aliorum, de qua Aristoteles in libro de Sensu & Sensili, cap. 4. Theophrastus lib. 6. de Caus. plant. cap. 2 aliisque auctores, assentendum cum Alberto in Summa de Homine, & de Sensu & Sensili, tractatu 2. Apollinari, hoc in lib. quæst. 29. Garbio in Summa, quæst. 7.. Contareno s. de Elementis. Conciliatore differ. 145. Marcello 3. de Anima, & cap. 80. post Aristotelem loco citato, & Theophrastum citato libro, cap. 3. tria potissimum concurrent ad savorum generationem; videlicet, siccitatem terrestrem, aqueam humiditatem, & calorem. Interuenire siccitatem terrestrem demonstrat experientia in rebus sapidis. Debet autem eiusmodi siccitas esse terrea, non ignea; quia siccitas ignea est in materia nimium tenui, atque ita euana est, ac parum apta ad gustum afficiendum, qui ut unus. est è sensibus magis crassè concretæque naturæ; ita obiectum in materia crassiore exigit. Quod vero humor ad gignendum savorum etiam confluat, inde patet; quia multa corpora tunc sapida fiunt, cum humore irrigantur. Debet item hoc humidum esse aquosum, non aëreum; quia in eo tantum humidum, quod alendi vim habet, atque adeo compactam densamque materiam obtinet, savor excitatur; tale vero ordinarie est humidum aquosum, non aëreum, quod facile evanescit. Rursus, oportet ad ortum savoris humidum siccum dominari, quia ut odor magis in siccō, quam in humido, ita savor magis in humido, quam in siccō consistit; yit in disputatione

A de odorum natura ex Aristotele differimus. Postremo requiritur ad saporem procreandum calor; quia sapor non nisi præente siccī & humili concoctione, per quam humidum cum siccō apte commiscetur, oriſolet: hæc autem concoctio vi, ac ministerio caloris sit. Vnde videamus lapores frigore interire; quia frigus coctionem impedit. Cernimus item fructus in locis frigidis amatores esse, & ubique terrarum acremento caloris, amarorem extere, & dulcescere. Porro cum ad saporem tria illa concurrent: siccum & humidum rationem materiae subeunt; calor vicem causæ efficiens.

Ex dictis non difficile erit intelligere quid sit Quid sit sapor, quem ita definiit Theophrastus primo cap. lib. 6. de Causis plantarum. Sapor est pars siccæ, terrenæque in humore demissio. Et exactius Aristoteles in libro de Sensu & Sensili, capite. 4. Sapor est affectio in humido aquo, facta à siccō terrestri, & calore decoquente, gustatum qui in potentia est ad actum per alterationem deducens. In qua definitione non solum materia & causa efficiens savoris exprimitur de quibus paulo ante; sed etiam forma, cum sapor dicitur affectio: & finis, cum additur, deducens gustatum, &c. Alteratio enim, qua sapor potentiam mouet, finis savoris est.

Obiectum tamen aliquis, non videri humorem materiam savorum. Nam cineres amari sunt, & tamen non humili: & Zingiber ac piper habent saporem acutum; nec tamen humiditatem. item, quia si savoris essent proprii alimenti; forentque humili, oportet omne alimento esse humidum: quod falsum est; quandoquidem fames, est appetitus alimenti, & 3. de Anima, cap. 3. text. 28. definitur appetitus calidi & siccii. Sed occurendum, licet materia savorum sit humidum; non sequi omnem prorisus savoris esse in re, quæ plus habeat humoris, quam siccitatis; sed in ea saporem magis ab humore, quam à siccitate oriri, ut ait Theophrastus 6. de Caus. plant. etiā interdum siccitatis plus quam humoris in re insit. Itaque etiam iste sapor, qui in cineribus est, ab humore præcipue nascitur, quo cineres nō omnino destituti sunt: Quod similiter de Zingibere & pipere dicendum est. Farendum etiam, non omne alimento esse humidum, modo fateamur id quatenus sapidum humor magis, quam siccitatem depositore, & in re sapido, si aliae partes sicciores alij humidiiores existant, savorum in humidioribus magis quam in siccioribus vigere.

Præterea dubitarit quispiam, an sapor ita Dubium ex prædicta missione oriatur, ut insit in re ipsa, quæ cadit sub gustum, seruetque certam speciem, ad quam pertiner; an ratione potentiae mutetur. Ratio dubitandi ex eo est, quia videtur constare experientia eandem herbam boui dulcem esse, homini amaram. Contrarium tamen pronunciandum est con-

tra nonnullos, quos refert Theophrastus cap. 2. lib. 6. de Causis plant. Nam cum gustus in omnibus animantibus eiusdem naturæ, sit & sublatis impedimentis non decipiatur circa proprium sensibile; necesse est, ut dulcedo, quæ in eadem herba est, secundum rationem speciemq; dulcedinis percipiatur. Cur autem quibusdam herbis aliisve alimentis belluzæ auide vti soleant, quæ homines aucterantur, & contra causa est, non quod ab vtrisq; dulcedo rei inhærens non percipiatur, sed quia ex diuersitate temperamenti accidit, vt id, quod dulce est vni, alteri iniucundum & insalubre sit; aut vice versa. Quod enim etiam nostro gustui nonnunquam dulcia molesta sunt, patet exemplo casæ fistulæ. Quod annotauit Cantarenus lib. 5. de Elementis.

ARTICVLVS II.

QVÆ SINT SPECIES saporum.

n. despecie-
saporum. pecies saporum
to ex Aristote-
le. F Voda saporum species attinet, non conuenient in iis constitutis Philosophi. Nam quidam ad nullum certum numerum eas reduci posse inquit, alii octo faciunt species, alii septem Plinius vero lib. 15. Natur hist. cap. 27. tredecim recenser: dulcem, suauem, pinguem, amarum, austерum, acrem, acutum, acerbum, acidum, salsum. Ac præter hæc, inquit, tria sunt D genera mirabili maxime natura: vnum in quo plures pariter sentiuntur sapore, vt vinis namque in his & austerus, & acutus, & dulcis, & suavis, omnes alieni: alterum est genus, in quo sit & alienus quidem, sed & suus quidam, & peculiaris, vt in lacte; siquidem inest ei, quod tam iure dici dulce, & pinguem, & suave non possit, obtinente lenitate, quæ ipsa succedit in sapore vicem. Deinde suum quendam sapidis aquis tribuit saporem. Probanda tamen est sententia Aristotelis proximo superiori capite, vt ad rationem philosophicam magis accedens, quæ octo saporum species numerat (etsi non valde repugnandum sit iis, qui plures, minutius concidendo, vel pauciores, generalius loquendo, species constituant) nempe dulcem, amarum, pinguem, salsum, acrē, acerbum, acutum, acidum. Dulcis in melle, v. g. sicubus & suis maturis sentitur: Amarus in bili, oppio, absinthio & genista: pinguis in butyro, lacte & olco: salsus in sale & aqua marina: acer in pipere & allio: acerbus, qui & ponticus, & stipticus, siue astringens appellatur, in immaturis pomis, in fructibus myrti, acidus, in oleis: acutus, in aceto & raphano. Ex his saporibus docuit Aristoteles pinguis hærere dulci, id est, posse ad dulcem reuocari, & salsum ad amarum; non quod specie conueniant, sed propter maiorem cognationem, quam cum iis habent,

A Differens tamen non parua est, quinam sint extremi sapore. Nam Plato in Timæo, Gale. *Antorum diffusus* in 4. lib. Simpl. med. à cep. 10. Conciliator *sensio circa ex-diff. 145.* arbitrantur esse dulcem & amarum, ut posuit Aristoteles, sed ponticum & acutum. Huius opinionis fundamentum est, quod ii sapore sint extremi iudicandi, qui ad extremas primas qualitates magis accedunt: at sapor acutus summo calor; ponticus summo frigori vicinior est, intellige ratione temperamenti; ex B quo resultat. Adeo quod extrema sensibilia laedunt sensum; dulcis vero sapor minime, sed reficit, atque oblectat. Itē, quod ab acerbo ad acrem fit transitus per dulcem sapore: nō solet autem in qualitatibus fieri transitus per extreum, sed per medium. A amplectenda tamen est sententia Aristotelis, quam tuerit D Thom de Sensu & sensili, lect. 11. Auerroes hoc loco, tex. 105. & s. collect cap. 27. Garbius in Summa lib. I. tract. 5. q. 71. Contar. lib de Elementis. Iauellus hoc lib. q. 46. Aduertere tamen oportet, si sapore considerentur quoad primas qualitates, ex quibus oriuntur, negandum non esse ponticum & acutum extremos dici posse, ob rationem superius adductam. Verum ea saporum contemplatio non est propria saporum, vt sapore sunt, sed prout faciunt ad temperiem corporis, quam Medicis præcipue attendunt. Aristoteles vero, quia de saporibus disserebat, secundum propriam ipsorum rationem, videlicet quatenus gustatum mouent, recte extremos sapore consti-tuit dulcem & amarum; quia maxime contrario modo potentiam afficiunt, vt experientia testatur; quemadmodum & qui extremi coles-ses sint, non primarum qualitatum excessu asti-mamus, sed ex modo afficiendi visum: quia alter disgrat nempe candor: alter congregat, videlicet nigredo. Porro sapor dulcis optime senuum afficit, amarus deterrine, quia ille oritur ex optima temperie, hic contra. Nam cum sapore fiant ex passione humidi à sicco terreo per caloris concoctionem, ii crūt perfectissimi, & sensu maxime accommodati, qui absolutissimā hu-midi concoctionem sortiuntur, vt dulcis; ii im-perfectissimi, qui pessimam, vt amarus. Igitur ad Dilutio rationis fundamentum adversariæ opinionis, quatenus pro contraria probare nititur saporē acutum & ponticum abso-lute extremos esse, negandum est saporum con-trarietatem ex primis qualitatibus sumendum esse, vt iam ex proxime dictis constat. Ad aliud respondendum. Hoc peculiare esse saporibus, vt vnu eo ium extremus, nempe dulcis, non valde laedat; quia in saporibus laesio oritur ex prima-rum qualitatum excessu, qui à sapore dulci longe abest. Eaque causa est, cur per illum ab acerbo ad acrem fiat transitus: non tamen perse, sed per accidens; nempe quia hi de extremis qua-litatibus multum possident, atque adeo nisi hæc se remittant, & ad temperiem reuocent, sub qua temperie cuenit sapor dulcis, amisti-Sapores extremi dulcis & amarum.

ⁱpsi non possunt. Adde etiam non repugnare, quominus in aliorum etiam qualitatum generibus interdum à medio per extremum fiat transitus, ut si corpus ex caro nigrum, & inde ex nigro puniceum euadat.

QUÆSTIO II.

VTRVM NE GVSTVS A SEN-
SU TACTU, & NATURA, & ORGA-
NO DIFFERAT.

ARTICVLVS I.

DIFFERRE IN PRI-
MIS NATURA..

Sunt qui putent gustum non differere à tactu, sed sub illo quasi speciem sub genere contineri: quorum sententia probari potest in primis quia idem videtur esse virtusque obiectum: Nam gustus percipit aquam, qua cum sapore is expers sit, non eam vt gustabilem, sed vt tactilem cognoscit: vnde & Aristoteles proximo cap. text. 101. afferuit gustabile esse quoddam tactile. Secundo, quia Aristoteles hoc in lib. cap. 3: text. 28: docuit tactum esse sensum alimenti: Quare cum alimentum ad gustum pertineat, idem videtur esse commune horum sensuum obiectum. Tertio, quia gustatus percipiens sapores, percipit etiam humorem; siquidem sapor mouere gustatum non potest, nisi infit in humido actu. Accedit Aristotelis testimonium tum in libro de Sensu & sensili, cap. 4. tum l. 5. 3. huius operis, cap. 12: tex. 64: & lib. 2 de Partib. anim. cap. 17. vbi affirmavit gustum esse quendam tactum: & rursus cap. 2. de Sensu & sensili, vbi ait: gustum esse speciem tactus. Postremo hoc in libro, cap. 2. tex. 23 & lib. 3. cap. 12. tex. 68. docet solum tactum esse necessarium animali, idemque de Sensu & sensili, cap. 4. affirmat animal non posse esse absque gustu. Quæ loca inter se pugnarent, nisi Aristoteles vellet. **Tactum bisaria sumi.**

Advertendum tamen est dupliciter sumi tactum; uno modo prout dicitur de quavis potentia, qua non percipit rem sine contactu, id est: cuius obiectum non sentitur medio remoto species traiiciente, vt percipitur color, qui per aerem ad aspectum sui imaginem. mitu: sed E. medio coniuncto; quo pacto gustus in sapore, tactus in calorem aliasque eiusmodi qualitates ad se attinentes fertur. Nec enim necessarium est, vt sapor à re sapida per aerem ad gustum transmetat, sed iliterque calor, ad tactum. Alio modo, semper tactus à Philosophis angustiore, ac proprio significatur. Eisdemque modis tactile: accipi consuet, nimurum pro quavis qualitate, quæ vt in saepe potentiam cadat, non poscit medium: tamen: vel pro iis tantum qualita-

A tibus, quæ presso vocabulo tactiles nuncupantur. Hoc posito, si tactus secundum priorem notionem spectetur, dicimus tam gustandi, quam tangendi facultatem tactum iure nuncupari; cum neutra eartum externo medio ad obiectum percipiendum egeat. Si vero secundum posteriori rem diuersas esse potentias, & specie, naturaque distinctas. Quæ est sententia Aristotelis hoc in lib. cap. 11. text. 112 & 128 & de Sensu & sensili, cap. 4 Auerrois hoc loco, tex. 31. Themistici cap. 48. sua Paraphrasis, Simplicii text. 110. Philoponi, S. Thomæ, Egidii Zimarae & Caecatiani text. 111. Apollinaris quæst. 29. Ferratiensis quæst. 18. M. Alberti in Summa de Homine, & lib. 2. de Anima, tract. 3. capite 27. eti Venerus aliud putat hoc loco, tex. 102. ait enim gustum & tactum non differere, n super quædam connata; formaliter vero esse unam eandemque potentiam. Probatur autem nostra opinione veritas ex eo, quia aliud est obiectum tactus, nempe calor, frigus, aliisque eiusmodi qualitates, de quibus sequenti capite agendum; aliud gustus, nimurum sapores. Item, quia aliud est tangendi, aliud gustandi organum, vt mox patet. Quo argumento vtitur Aristoteles text. 112. Deinde, quia alioqui non essent nisi quatuor sensus. Præterea, quia fieri potest, vt in columni tactu, pereat gustus in lingua.

Dicitur arguuntur. Argumenta vero initio adducta nihil exhibent negotii. Occurrentum est enim, si detur aqua adeo syncera, vt omni sapore caret, eam non gustatu, sed tactu duntaxat perceptum. Item, gustatile esse tactile, & gustum esse tactum, siue speciem tactus, si hæc sub priori consideratione, quam ante explicuimus, sumantur, id est, gustatile esse tactile, secundum analogiam, qua ambo sub potentiam cadunt, vide licet per medium coniunctum: similiterque gustum esse tactum, non simpliciter, sed secundum cognitionem & similitudinem; quam in perciendo obiecto sorriuntur. Vel gustabile esse tactile, quia nihil gustari potest, quin prius tangatur: & gustum esse quendam tactum, quia vis gustandi, & vis tangendi circa eundem cibum versantur, (vnde tactus dicitur sensus alimenti) ratione tamen diuersarum qualitatum, quia tactus circa humidum, verbi gratia & siccum; gustus circa saporem, qui ex horum commissione fit; occupatus: & utique facultas ita in his qualitatibus incumbit; vt gustus non tendat in suas, nisi tactus in eas, quæ ipsi propria sunt, sicut prius natura feratur.

De necessitate. Ad id, quod postremo loco de tactus & du- tactus & g-
stis necessitate adiectum fuit, dicendum est: sicut solum tactum respectu omnium animalium esse absolute necessarium, ita vt nec ad breue tempus, absque tactu possint vivere, gustum vero etiam omnium sive comparatione, exceptis paucis admodum imperfectis, necessarium esse, non quasi eo sublatu, confessim interi-

interitura sint; sed quia cum omnia fere ad capiendum alimentum, cibi voluptate allicantur, sublato eius voluptatis sensu, ordinarie à nutrimento capiendo cessabunt, vel tam patum assument, vt sensim extabescant; & moriantur, atque ita dicitur gustus necessarius animantibus, quia ordinarie, seu maiori ex parte, absque illo vitam non diu seruabunt. Quædam tamen animantia nimis imperfæta, vt ad plantarum naturam, & conditionem proxime accedunt, ita quasi plantæ, alimentum circa delectationem hauriunt, eaque gustu destituta sunt. Ac de his interpretandus est Aristot. in lib. de Somno, & vigilia, cap. 2. cum inquit non omnia animalia habere facultatem gustandi Sane patet ex dictis qua ratione tactus necessarius sit; & quo pacto gustus possit, ac non possit dici necessarius animantibus, & vt ex verbis Aristotelis minime colligatur tactum à gustu non distingui.

ARTICULUS II. DIFFERRE ETIAM organio.

Nec vero tactus & gustus idem organum vendicant; licet enim in ea corporis parte, in quavis cognoscendi sapores inest, tangēdi quoque facultas insideat; non tamen ē conuerso vbi-cumque tactoria potentia reperiatur, vis etiam gustandi cernitur. **E**nim vero gustandi instrumentum est lingua, aut quidpiam linguae proportione respondens in iis, quæ linguae sunt expertia, vt primo de histor. animal. cap. 11 & 2. de Partibus. cap. 17 & 4. eiusdem operis, capite 11 Aristot. docet. Porro, lingua (vt de eius compositione aliquid dicamus) ad radicem, quæ latior est, & fauibus cohæret, osse valido, quasi base, nititur sustentaturque, quod iocundus Græcis dicitur, literæ Y. speciem habens. Substantia illi rara atque laxa, vt humores, qui saporis vehiculum sunt, facile imbibat. **Q**uocirca, & tunica cingitur prætenui, quæ toti ori communis est. Nnuem constar musculis, quos media linea ad dextram, laevamque diuidit, vt hoc quoque instrumentum suo modo geminatum esset. **V**enit præterea duabus masculis, tot denique. artériis perfunditur, duobus item neruorum coniugiis, altero molli dignoscendis saporibus destinato, altero duriore, quod in musculo distributum motus. expedit. Oportuit enim F

linguam esse expeditā, tum ad sermonem effor mandum, siquidem huic etiam muneri obser uit, tum ad commutandum cibum, & in ore de tinendum, vt vario dentium attritu labigi, & comminui queat.

Sunt qui velint gustu vim potissimum esse lingua insit vis ad radicem linguae. Primum, quia saliuæ, quæ gustationi plurimum obsernit, inibi generatur: sunt enim ad radices lingue duæ glandulæ car neæ, (tonfillas vocant) saliuæ generatrices. Secundo, quia illic maiores visuntur nervi. Contraria tamen sententia; quam tradidit Aristot. 1. de histor. anim. cap. 1 1. lib. 2. de part. anim. cap. 17. vera est, nimirum in lingue acumine aciorē gustum inesse: quod experientia patet: Nam cum cibus ad lingue radices deuoluitur, minus delectat, ideoque ipsum ad lingue cuspidem reuocamus: sicuti ē contrario cum aliquid gustare nolumus, id ad inferiores lingue partes confe stim deliciimus. Causa vero, cur maior vis gula toria in lingue insit fastigio, est, quia ealinguæ pars mollior existit, eiusque nervi, eti minor, molliores tamen sunt, & ad sapores percipientes magis idonei. Nec obstat quod vberior sit ad radicem saliuæ humoris enim copia, si nimis sit, gustatum obtundit: At enim licet prædicta facultas præcipue in lingua resideat, tamen vt D. August lib. 2. de Verbis Domini, & D. Damascenus libro 2. Fidei Orthod. cap. 18. D. Nemesius in lib. de Natura hominis, cap. 9. Plini lib. 11. cap. 37 sentiunt, videtur etiam non nihil extendi ad palatum, in quod gustatorii nervi aliquantulum effunduntur. Neque hoc repugnat sententiæ Aristotelis, qui de principali tantum organo loquitur. Quin & ipse libro quarto de Partibus animal. capite 11 cuiam in gula gustatum ponit. Esculentorum, inquit, omnium voluptas in de scendendo contingit: dum enim deglutiens, pinguis sentimus, & falsa, & dulcia, & reliqua generis eiusdem: & omnium fere condimento rum, esculentorumque in deuorando, gulæ ta ctione suauitas existit, & gratia. Quod vero Plini licet gustus in homine ad palatum sepe porrigat, in ceteris animantibus lingua duntaxat contineri, cum id ipse neque ratione ostendat, neque experientia comprobaret, non est èrita esse arbitremur. Quoniam vero pacto intelligendum sit, quod lib. de Sensu & sensibili, cap. 1. & lib. 2. de Partibus animal. capite 10. Aristot. assertuit gustum & tactum à corde pendere, alibi exami nandum à nobis est.

Qua in parte
gustandi,

In lingua acumi negustus acior

Πειραιών τοις καὶ εἴφησ ὁ αὐτὸς λόγος. εἰδοῦλον μίαν μίαν εἶναι αὐτὸν τοις, αἰδάνω ταῖς εἰδοῦλοις, αἰδάνω καὶ τοῖς οὐτοῖς ταῖς εἰδοῦλοις εἴρηται εἰδοῦλον τοῖς εἰδοῦλοις, πότερον ταῖς εἰδοῦλοις, η μία καὶ τοῖς εἰδοῦλοις.

De tangibili autem, & tactu eadem ratio est. Text. 10. Nam si tactus non unus sit sensus, sed plures, necesse est, & ea, quæ tactu percipiuntur, plura sensibilia esse. Dubitationem autem iste locus habere videtur, utrum plures sint tactus an

CAPITIS VNDÉCIMI EXPLANATIO.

DETANGIBILI AUTEM.] Postremo loco accedit ad disputationem de tactu, quam eo consilio hac-
etens a studiis, quod huius sensus notitia admodum obscura sit, ut indicant quæstiones, quas de
inno mecent, adeo difficiles, ut in eis non tam sententiam suam explicare, quam ansam præbete videan-
tur. Igitur initio capititis monet eodem pacto sese habere tactum ad suum obiectum, quo cæteri sen-
sus; eademque methodo debere in cognitionem venire. Ita ut pro eius varietate tactilia quoq; multi-
plicanda sint. Tum in controversiam adducit: num unus tantum sit tactus. Item quodnam sit
tactus instrumentum, caro ne, & id, quod in iis, quæ carnea non sunt, carni proportione responderet,
an aliud quippiam sit ut caro sit medium, organum autem, sit aliquid aliad interius latens.

b Omnis

εντηλίου τὸ τε φύσις ἀπίκεκον πότερον οὐ σάρξ καὶ
εν τοῖς ἄλλοις τὰ αἰδέλογαν, οὐδὲ ἄλλα οὐδὲ εἴ το
μετέχει τὸ τρέπον αἰσθητήραν ἄλλο οὐ εἰσὶν εὐτός
πάντας τὸ φύσις οὐτος, μηδὲ εἰναι πάσεως εἶναι δοκεῖ,
εἰσὶν οὐφίσις, λαυκῆς ή μέλανος Εἰσὶν δέ τοι έβα-
ρις καὶ γενσις, πικροῦ καὶ γλυκεροῦ. Εἰνὶ τοι δικτυό
πολλάκις εἰσιν εὐτελεῖάσις, θερμὸν θυμχόν, ξυρόν, ίγρόν,
σκληρόν, μελανόν, καὶ τοὺς ἄλλους οὐσιας τοιαύτας. Εἰσὶ^{τοι}
δέ πάντα λύσις οὐσιας τοιαύτων τοι διατείνει, οὐδὲ καὶ εἴπει
τινῶν ἄλλων αἰσθητήραν εἰσιν εὐαντικός τοι εἰσι, οἷον εἰ
φωνὴ ή μόνον δέπτης Εἰ βιαζόμενος, ἀπλά καὶ μέγατος Τext. 103
ἢ μικρότερος, καὶ λειτότερος περιεκτικός φωνῆς, καὶ τα-
κτικὸς εἰπεῖν. εἰσὶν καὶ τοῖς γεώμετροις θεωρεῖς ποιῶντας
ἔπειραν ἀλλά τι ποιεῖται μόνον, μηδὲ μίκρη ψόφος, Τext. 109
ἢ τηλαφῆ, σοῦνται εὐδιλλον. πότερον οὐ εἴ τοι αἰ-
σθητήραν εἴτες, οὐδὲ, οὐδὲ οὐθέας οὐ σάρξ, γάλη
δοκεῖ οὐρανοῖς εἶναι, τὸ γένεσις τοι διατητὸν ἄρτο
τηγγαναρθρῶν καὶ τὸ εἶναι τοῖς σπερχει ἐπιτεί-
νειν, οἷον ὑδρία ποιῶντας, ὄμοιος τοι αἰσθητήραν θύ-
νεις ἀνθέρῳ οὐδὲ οὐρανοῖς καὶ τοι δῆλον, οὐδὲ
σοῦνται εἰν τούτῳ τὸ αἰσθητήραν εἴ τοι καὶ οὐραφεῖς
μόνοιτο, θεᾶτον εἴ δεκοντα τοι ἀνθέρῳ ητος, διὸ τοῦ τὸ
ποιῶντα μέσον Θεῖμον Τext. 110 οὐτας οὐκεν, μηδὲ
οὐδὲ κακλωτὴν αἰσθητικέας ἀλλ' ἀσθετικόν τοῦ αἰ-
σθητήραν εἴθεται Εὐφίσιος; Καὶ θεάτρον οὐκεν, οὐδὲ
καὶ μία πειθοῦτος εἶναι οὐφίσις ἀλλ' καὶ έσφροτος.

unus tantum: εἰ de instrumento tactus quid tandem sit, utrum ipsa caro, εἰ id, quod in ceteris simile est carni, an ita non sit, sed id quidem ipsum sit sensus huiusce medium, instrumentum autem ipsius primum aliud quoddam sit intus. b Omnis enim sensus unius contrarietas esse videtur: ut visus albi, nigrique εἰ auditus acuti, grauique, εἰ gustus dulcis, atque amari. At in tangibili plures in sunt contrarietas, ut patet, est enim calidum frigidum, humidum, siccum, molle durum, εἰ istiusmodi alia. Sed esse videtur ad hanc dubitationem quadam solutio. Nam in ceteris etiam sensibus plures sunt contrarietas, in voce namque non solum est acumen εἰ grauitas: sed etiam magnitudo εἰ paritas, εἰ lenitas, εἰ asperitas vocis, εἰ alia huiusmodi. Sunt εἰ circa colorei differentiae alia tales. Verum quidnam sit unum obiectum tangui, sicut unum est auditui sonus, non esse manifestum videtur c. Huius autem utrum instrumentum tactus intus sit post carnem, an non sit, sed statim si ipsa caro: id non esse signum videtur, sensum, inquam, illico fieri, cum res tactu percipienda tanguntur. Etenim si quis nunc circa carnem subtiliter pellem extenderit, deinde rem tactu percipiendam tetigerit: sensus statim similiter fiet, εἰ tamen patet in illa pelle tactus instrumentum non esse. Quod si copulata fuerit, velocius, ut patet, sensus percipiatur. Quapropter talis pars corporis perinde sese habere videatur, atque si circumfusus aer coniunctus effet nobis, ac copulatus, tunc enim uno quodnam instrumento profecto sonum, εἰ colorem, εἰ odorem videretur sentire, εἰ unus quodnam videretur esse nimirum sensus, visus, auditus, atque olfactus.

Nunc

b Omnis enim sensus] Negantem partem prioris questionis confirmat ex eo, quia unus sensus, unus tantum est contrarietas; ut aspectus candidi, & nigri: auditus grauis, & acuti: gustus dulcis & amari: tactus vero circa plures versatur contrarietas, nimirum circa calidum, & frigidum: siccum, & humidum, aliaque id genus. Quod si quis respondeat etiam aliis sensibus plures occurtere contrarietas, ut visus non solum atrum & candidum, sed etiam pulchrum, & foedum: aliaque eiusmodi: cum tamen in confessio sit quemlibet eorum sensuum unus esse: refellit eam responsionem: quod aliquorum sensuum contrarietas quantumlibet plures videantur, omnes tamen in unam communem rationem conueniant, in tactu vero non ita res habeant.

c Huius autem utrum instrumentum.] Posteriorem tractat controversiam de organo tactus: Quod enim id animantis caro censeri debeat, ex eo quispiam ostenderit, quia ubi prima caro attingitur, circa moram sentimus. Verum hanc rationem parum firmam esse ex eo suader, quia si quis externam aliquam membranulam carni obtundat, adhuc confessum sensu fieri, & tamen luce clarius est eiusmodi membranulam non esse tactus instrumentum. Pergit deinde institutum idem confirmare: quia caro ita affecta est ad organum tactus, ut se haberet predicta membranula, si carni congeita flet: & ut se haberet aer ad aspectum, auditum, & odoratum, si animaribus insitus a natura foret: tunc vero etia aer horum sensuum instrumentum effet: atque hos omnes sensus in unius sensus naturam contrahere videretur; nihilominus tamen idem aer effet

2er esset eorum medium, non autem instrumentum: neque idem sensus foret videndi, audiendi & odorandi. Ergo & caro medium erit, non autem organum tactus, licet, organo coniuncta sit, ut quæ eadem conster forma, qua ipsum animal, quod prædictorum trium sensuum mediis non conuenit quæ elementa sunt, & soliditatis expertia: atque adeo viuentium formis haudquam formantur.

d Indicat.

*corporum tactus sicut in aqua. Eodem etiam modo de-
vis dici potest, que in aere collocantur, simili namque modo se habet aer ad ea, que sunt in ipso, & aqua ad ea,
qua sunt in ipsa. Latet autem nos magis in his, que in aere collocantur, quam in animalibus, que sunt in
aqua, si humectatum, humectatum tangit. Et virum igitur omnium simil modo se sensus: an sensuum qui-
dum, ut nunc videatur, eodem, quidam diuerso modo obiecta sua percipient, gustus quidem, & tactus tangen-
do, ceteri autem eminens?*

Arid

d Indicat autem plures.] Obscurus est hic locus, nec in eo explicando interpretes consentiunt. Videatur tamen Aristoteles persequi questionem de unitate tactus, & occasionem remouere existimandi unum esse tactum. Putaret ergo quispiam unam duntaxat esse potentiam tangendi, quia illius instrumentum unum est: id ex eo demolitur, quia licet instrumentum sit unum, si obiecta plura sint, ad multiplicandam facultatem sat erunt. Quod in gusto, & tactu linguae conspicuum videtur, quos fatemur esse sensus diversos, esto in una, eademque lingua cernantur: quia tactus circa tactiles qualitates, gustus circa gustaciles sese exercet. Si igitur tactus plura habuerit obiecta, esto sensorium, atque etiam medium unum sit, id quominus potentias plures haberi debeant, non obstitetur.

e. At vero dubitabit.] Cum tactum medium congenitum habere superius dixisset, vberioris explicationis gratia aliam nunc mouet questionem, videlicet, num tactus medium aliquod externum habeat. Nam cum inter duo corpora (intellige solidia, quæ alias partes depresso, alias eminentes diu exterrnum habeant) semper interiectus sit aer, vel aqua: vt patet cum se in aqua contingunt; ubi inter illa non nihil humiditatis perpetuo deprehenditur; quod similiter accidit in aere, esto id in hoc clementio minus sit conspicuum: videbitur omnino asterendū, quories aliquod eiusmodi corpus tactu sensu interuenire semper medium aerem, vel aquam, proindeq; sensui tactus hæc corpora tanquam externa media ad sensionem obeundam deputata esse:-

*Refutatio opinio
nis unum tactū
conſituenſis.*

F. K. Tamm:

f *Vtrum igitur.*] Aliam profert questionem: num sensus omnes per externum medium in sua obiecta ferantur: an potius gustus, & tactus per internum duntaxat: reliqui per externum. Respondetque omnibus sensibus commune esse per externum medium sua obiecta percipere, etiam gustatui, & tactui: dum corpora solida gustamus, & tangimus, cum inter illa, ut paulo ante dictum fuit semper aqua, aere maneat medium. Verum hoc reliqui tres sensus à gustu, & tactu dissident, quod in illis medium externum mouetur ab obiecto: medium vero muratum potentiam afficit: in his autem propter rei percipiendæ coiunctionem, & breuitatem interstitii, medium & potentia simul moueri censentur. *Quod clypei exemplo ostenditur.* Si quis enim per clypeum percutitur, non dicimus clypeum ab hæsta, ipsum vero à clypeo percuti, sed vna cum clypeo plagam accipere. Adde quod gustatus, & tactus non nisi accedente medium externum sortiuntur, cum videlicet corpora nequeunt se immediate contingere: reliqui vero sensus per se, ac ratione obiectorum externum medium efflagitant.

g Omnino

τὸ δὲ γενέσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ σπληγχνὸν Εἰ τὸ μερικὸν δῆ
ἔτερον αὐθαδούρεσθαι. ὁ πάστερ καὶ τὸ ψυχικόν, καὶ τὸ
σφυγόν, Εἰ τὸ δέ φρουρόν ἀλλὰ πάντα μέρη προσώπου, πάντα δὲ
ἔχειν. διὸ λανθάνει, ἐπεὶ αὐθαδούμενον οὐκέτε παῖδες
Διὸς Ερίστος. ἀλλ᾽ εἰπεῖ τὸν λανθάνει· καὶ τοινῦθεν
τὸν ἄπορον ἐπειπερον, καὶ δὲ ιμβρὸν αὐθαδούρεσθαι.
Τάχα τὸν ἄπορον ἵππονταν λανθάνειν. Οὐ πειπερον,
ὅμοιαν αὐθαδούρημα πάστερ καὶ τοῦ θεραπευτοῦ τοῦ δέ πειπερον
ει. Δικαιόρων δὲ αὐτῶν αὐτοὺς εἰπεῖν εἴπει Διὸς ιμ-
βρος. ἀλλὰ διέφρει τὸ ἄπορον τοῦ θεραπευτοῦ τοῦ θεραπευτοῦ,
οὗτοι οὐκέτε ιμβρούν, πάστερ δὲ διάπολος πληγεῖς. Εἰ δὲ
ἀποτις παληγεῖσι, ἀλλὰ διάφασιστον παληγεῖσι. Τὸ δὲ μεταξύ
ποιεῖ θεραπευτής. Τοῦτο δὲ πάλιν, οὐχ ιστός Εἰ μεταξύ, ἀλλ'
ἄποτος τοῦ μεταξύ, πάστερ δὲ διάπολος πληγεῖς. Εἰ δὲ
ἀποτις παληγεῖσι, ἀποτις τοῦ μεταξύ, οὐδὲ διάφασιστον παλη-
γεῖσι. οὐλας δὲ εἰσιν οὐ σπάζεις Εἰ γλαῦπα, οὐδὲ οὐδὲν καὶ
τὸν διερημένον τὸν θεραπευτόν, τὸν ἀγάλην, καὶ τὸν οὐστρον
ἔχειν, εἰ τοις δέρνεις τούτοις αὐθαδούτησον, πάστερ εἰσι-
ναι ηὔποτον. αὐτὸς δὲ Εἰ αὐθαδούρεις ἀπέβαλλε, οὐτ'
εἶται, αὐτὸς εἰσεβάλλεις θύρας αὐθαδούρεις οὖν εἴτε σπά-
ζει τὸ λεύκον εἰπεῖ Εἰ οφειλεῖ δεῖν τὸ θέραπον, οὐ καὶ
δῆλον ὅτι τὸ σῶμα Εἰ απέθετο πειπερον τὸ τοστό, ήδη
συμβαγον, οὐπερ εἰπεῖ τοῦ ἀλλού εἰπειπερον ηδη
ἐπὶ τὸ αὐθαδούρειον, στον αὐθαδούρειον ἐπειπερον ηδη
ἐπιπερονον, αὐθαδούρειον αὐτοῦ τὸ μεταξύ Εἰ απέβαλλε,
ηδη σπάζεις απέβαλλε οὐδὲν εἰσιν οὐδὲ φορεῖ Εἰ οὐκείσθαι
ηδη μηδ. λέγω δὲ φορεῖς, αὐτὸς ποικιλλος δοξεῖται,
περιπον, πυργον, ξυρον, οὐδὲν, αὐτὸς οὐ εἰρηκαὶρ πει-
περον οὐ τοις θεραπευταῖσιν. τὸ δὲ αὐθαδούρειον αὐτῶν τὸ
απέβαλλε, καὶ οὐ οὐκείσθαι μηδὲ ιωμάρχη πειπερον, τὸ
διωμάτιον τοις θεραπευταῖσιν μέρον.

τὸ δὲ

et experientia sensus. Quare sine dubio ipsa caro medium est in tactu. Atque ita tactu percipiuntur, qua corporis sunt, ut corpus est differentia. Dico autem differentias eas que rerum elementa distinguunt, calidum, frigidum, siccum, ac humidum, de quibus antea diximus us in locu, in quibus de elementis ipsis tractauimus. Instrumentum autem id, quo dictæ qualitates sentiuntur, & in quo primo sensus is collocatur, quam appellare consuevimus tactum, pars eius sane est, qua est potentia talis.

h Sentire

Carnem esse me-
dium tactus.

g *Omnino autem.*] Tactus medium, obiectum, & sensorium accuratius explicat. Ac primum docet carnem, non organum, sed medium tactus esse, sicuti aer, visus, & auditus. *Quod probat quia sensibile impositum sensui non sentitur:* si enim album oculos tangat, aut sonus aeri congenito, vel odor odorandi sensorio adhibetur, non fit sensus: at tactile carni admotum percipitur. Deinde obiectum tactus, ait esse tactilium corporum differentias, hoc est, calidum, frigidum, siccum, humidum, quas vocat differentias, quod elementa, prout alterandi vim habent, iis inter se constituantur, ac differentiantur in libris de Ortu & interitu exposuimus.

h Sentire

At id profectio non ita est, sed durum etiam &
molle per alia plane sentimus, quemadmodum, & id
quod sonat, & visibile ac odorabile: verum hoc
quidem eminus, illa vero comixus sentiuntur. Qua-
propter latet sive medium illa percepiantur. Nam
sensibilia cuncta per medium sentiuntur, sed in illis
id ipsum latet, ut diximus. Enim vero se substitu-
lem pellent, ut prius etiam est dictum postquam circa
carnem sentiremus omnia tangibilia, id ipsum non
anmaduertentes, sic nos tum vires sentiremus, ut
nunc in aere sentimus, & aqua. Nunc enim vide-
mures ipsas tangibles tangere, & nullum medium
esse Inter est autem inter tangibile, & ea quae sonant, Text. 115
& visibilia. Nam hoc quidem sentimus medio in
nos aliquid agente. At tangibilia sentimus non a
medio, sed una cum ipso medio moti, ut sit cuī quis-
piam per clypeum est percussus. Non enim percussus
clypeus percussit sed sit, ut ambo sint simul percussi,
clypeus, atque miles. *g* *Omnino autem ut aer & a-*
qua se habent ad ipsum, & auditum, atque olfa-
ctum, sic caro ac lingua se habent ad huius instrumentum
sensus habere videntur: atque nec ibi profecto, nec
hic perceptio sensus fit, cum instrumentum sensus a
re sensibili tangitur, ut quispiam super extreum
oculi corpus posuerit album. Ex quo etiam plane pa-
tet instrumentum sensus ipsius, quo res percipiuntur
tangibles, in his esse collectatum, ut diximus. Sice-
nim & in hoc sensu fit id porro, quod in ceteris sensi-
bilibus fieri solet. Sensibilium enim, si in ipsis instru-
mentis ponantur sensuum, non fit, ut patet, perce-
picio; at si super carnem ponatur tangibile, fit, ut do-
cet experientia sensus. Quare sine dubio ipsa caro medium est in tactu. Atque ita tactu percipiuntur, qua cor-
poris sunt, ut corpus est differentia. Dico autem differentias eas que rerum elementa distinguunt, calidum, Text. 117
frigidum, siccum, ac humidum, de quibus antea diximus us in locu, in quibus de elementis ipsis tractauimus.
Instrumentum autem id, quo dictæ qualitates sentiuntur, & in quo primo sensus is collocatur, quam appelle-

Text. 117

τὸν γραμμάτων, πάσχειν πέπιν. οὗτος τὸν ποιῶν οὐνούντος συγράψα, ποιέτων ἐκένον ποιεῖ διώκειν ὅτι διὰ τὴν ὄμοιόν τε θερμόν ή ψυχρόν, η τοποθεσία ή φυλακή, οὐνούντος αὐθαδούσιαν ἀλλὰ τὴν τοποθεσίαν οὐτούς τὸν ποιεῖ αὐθαδητούς εὐαντίσσεις. Ηγ. Διὰ τέτονείν τε αὐθαδητόν τὸ γράμματον, κρεπτήν γίνεται γράμματος αὐτοῦ τοποθεσίαν τῶν ἀκρων καὶ δεῖ αὐτοῖς τὸ μέλλον αὐθαδητούς λαμβάνειν. Μηδέπεπτον αὐτῶν σκεπτείαν εἶναι, δυνάμεις δὲ αὐτῷ γένεται δῆλη ἐπὶ τῶν ἀλλων, καὶ τὸ ἀφεῖς μήτε θερμόν μήτε ψυχρόν. ἐπὶ δὲ ὕστερον τοῦ ἀσθετικοῦ λόγου λοιποῖ τῶν εἰπομένων, οὕτω τὸν ἀφεῖς τὸν αὐτὸν τοῦ αὐθαδητοῦ δέ εἰσι, τό, τὸν τοποθετούντον μηχανήν ηλεφοσαν τὸν αὐτόν, οἷον πέποντες ὁ αὖτος καὶ τὸν αὐθαδητὸν αὐτοῖς τὰ φθαρτικά τούτα εἰκόνων μὲν τὸν αὐθαδητὸν, εἴρηται τύπῳ.

h *Sentire namq[ue] pati quoddam est, ut diximus. Quare id quod agit tale illud facit, cuius sit Text. 118. potentia, quale est ipsum actu. Quocirca simile calidum, atq[ue] frigidum, & durum, ac molle non sentimus, sed exuperationes, quia sensus est quasi mediocritas quadam contrarietas eius, qua in ipsis sensibilibus inest, & propter hoc sensibilia ipsa discernit. Nam medium ipsum extremorum est iudex. Fite enim ad utrumq[ue] ipsorum, alterum extre- Text. 119. tremorum. Atq[ue] ut id, quod album, nigrumque, perceptarum est sensu, neutrum ipsorum actu, sed potentia sit utrumq[ue] oportet, & in ceteris eodem modo, scilicet in tactu neque calidum, neque frigidum id actu sit oportet, sed utrumque potentia, quod utrumque est percepturum. i Praterea ut Text. 120. visus visibili ac insensibili quodammodo est. uti diximus, ceterique sensus oppositorum similiter, sic etiam est tangibile, ac intangibile tactus. Intangibile autem est etiam id, quod exiguum admodum differenter tangibilem habet, quale passus est aer, & exuperationes etiam tangibilem, qualia sunt ea, qua corrumpere possunt. Desensus igitur unoquoque dictum sit hoc modo quasi figura.*

h Sentire

h *Sentire namq[ue].] Quale sit tangendi organum ostendit, aiens esse potestate id quod tangibile a-
ctu est; siquidem id, quod sentit a sensili pati oportet: quod autem patitur, in potentia tale est, quale id, a quo patitur. Quoniam igitur potissimum tactus obiectum est calidum, frigidum, siccum, humidum, eius sensorium ita erit affectum, ut hisce qualitatibus immutari queat. Est vero hoc inter tactum, & reliquos sensus discrimen, quod aliorum organa experientia sunt qualitatum, quasi sentient, ut humor crystallinus colorum, mamillares processus odorum, aliaque similiter: at instrumentum tactus, cum sit corpus ex primarum qualitatibus commissione constans, necessario primas qualitates, quae tactus obiectum sunt, in se actu cohibet, quamquam eas in mediocritate obtinere debeat, ut extrema, atque excessus apte dignoscatur: siquidem mediocre extremorum iudex est.*

here index *i Praterea ut visus] Quemadmodum in aliis sensibus duplex sensile constituitur; unum vere, pro-
norum. prius sensile, veluti habitum: alterum ut priuationem: sic in tactu rem habere ait; ita ut sicut vi-
sus rei visibilis, & inuisibilis est, sic & tactus circa tactile, atque intactile verletur. Intactile vero nuncu-
pat tum id, quod tractabiles qualitates admodum remissas obtinet; tum quod easdem nimium exu-
perantes, habet ita ut sensorium labefactent.*

QVÆSTIO**QVÆSTIO I.**

Q V O D N A M S I T T A C T U S
Organum, quod medium.

ARTICVLVS I.

D I V E R S Æ P H I L O S O P H O R V M
*Sententia de organo tactus; & qua-
nam earum amplecten-
da sit.*

Vinam tangendi instrumentum resideat, magna est inter philosophos discrepantia. Themistius in sua paraphrasi cap. 39. & 40. & Simplicius, text. 116. ponunt tactum in corde, adeo uti verbis Aristotelis in libro de sensu, & sensili capite secundo, & de senectute cap. 2. & de partibus animalium libro 2. capite 10. ubi Philosophus videtur cor sedem tactus, & gus-
tus facere. Averroes autem in paraphrasi de

A sensu & 2. Colliger. capite 8 & 19. & 2. de parti-
bus animalium capite 1. & 8. assertit carnem sen-
siterium tactus esse, idemque statuit Philopo-
nus ad text. 124. & Aphrodiseus libro 2 de ani-
ma cap. de contactu, quem ob id Themistius
loco citato reprehendit.

Galenus vero libro primo, de vsu partium
capite decimo sexto, & decimo octavo, & lib.
B quinto, capit. nono, & libro decimo secundo,
capite 1 & lib. 2 de temperamentis. Averroes
com. 18. Fernelius in lib. de anima facult. ca-
pite sexto Vesalius libro sexto, capite deci-
moseptimo. M. Albertus hoc lib. tract. 3. cap. 31.
& 34. Conciliator different. 42. Thurisanus li-
bro secundo, Techni com. 15. & libro tertio,
com. 36. D. Thomas hoc loco lect. 32. Egydius
text. 108. dub. 2. & Scotus quæstione secunda,
Iandunus quæst. 29. aiunt organum tactus esse
neruum.

Secunda opinio.

Vtique harum duarum opinionum adsti-
pulari

pulari visus est Aristoteles tum libro primo, de hist. animal. capite 4. & libro secundo, de partibus animal. capite primo, & quinto, vbi tangēdi vim in carne sitam esse docuit; tum proximo superiori capite text. 109. vbi carnem medium, organum vero neruum constituit. Quā loca perpendens Averroes, & tunc in hanc posteriorē sententiam inclinans, censuit Aristotelem, eum libros de animalibus scriberet, nondum compertum habuisse latere sub caruncula nervos, quod cum postea cognouisset, in his libris, B quos postea edidit, sententiam mutasse.

Nos igitur propositam controuersiam aliquot assertionibus explicemus. Prima sit: Organum tactus non est in solo corde, nec in uno aliquo membro corporis dūtaxat. Hęc est philosophorum communis. Probaturque ex eo, quia non solo corde, nec uno aliquo tantum membro tangimus, ut testatur experientia. Atq; ita fieri oportuit. Nam cum hic sensus ad tuendam animalis vitam, & noxiā declinanda peculiarter datus sit à natura siquidem ad eum spectat percipere lassitudinem, qua primarum qualitatū temperamentū, quod maxime vitam continet, dissoluitur, necessarium fuit, non addici eum, aut limitari alicui certae parti corporis. Quid vero Aristoteles cum in corde posuisse visus est: id eatenus pro vero habeti potest, quatenus tactus, (quod suo modo de gustu dicendum est) sicuti ad vitam est necessarius, ita cordi, qui est vita fons, ut sensus maxime vitalis ac rel: quorum fundamentum, priuatim responderet, & vna cum eo perit. Si quis autem dicat nihil aliud voluisse Aristotelem, quam tactum esse in corde, ut in radice, quia inde propagantur nervi, per quos inserviunt spiritus ad actum sentiendi. Iam ea Philosophi sententia in primo de ortis, & interitu confutata à nobis fuit, vbi cum schola Medicorum, tum aliis argumentis, tum anatomieis observationibus probauimus nervos, & vna cum eis animales spiritus à cerebro, non à corde deriuari. Praterquam quod eo modo etiam alii sensus dicerentur esse in corde

Nervos à cerebro deriuari.

2. *Assertio.*

Tactus organū nec sola caro, nec solus nervus discidebit.

Quid nomine carnis intelligatur.

Secunda assertio. Organum tactus neque est sola caro, neque solus nervus. Hanc ruetur Simon Portius lib. de dolore cap. 10. Theophilus hoc in libro à text. 110. & 112. D. Gregorius Nyssenus lib. 4. Philosophi capite quarto, videturque Galenil lib. 3. de temperamentis capite nono, & libro nono, de placitis Hippocratis, & Platonis cap. 2. Avicennæ lib. 6. Natur. cap. de tactu. Agazelli lib. 2. tractat. 4. cap. 3. Probaturque ex eo, quia constat non solam carnem, sed etiam neruum sentire cum laeditur; sive haec sumuntur coniuncta, ut caro nervosa, sive separata, ut nervus carne exutus, & caro, qualis est in recessu cordis, & iecore. Aduerendum tamen nomen carnis non accipi à nobis hoc loco p. esse; sed ita, vt

A eius nomine etiam cutis & membranā, aliaque eiusmodi intelligi velimus. Itaque arbitramur in qualibet parte corporis, quantumlibet exigua, tactum incesse, quainuis osla, & quædam alia partes ob terrestrem concretionem, aliamue eiusmodi ad sentiendum ineptitudinem, tangēdi vi careant. Nostræ autem assertionis veritas ex eo conuincitur, quia ibi sensorium est, vbi sensio sit: ibi vero sit sensio tactus vbi lassio sentitur: sentitur autem in omnibus illis partibus, ut experientia docet. Constat tamen maxime Potissimum vigere tactum in externa cute. Ea namque præget tactus marum qualitatū differentias multo melius, tremacu, quam alia corporis parte dignoscimus; quod gis tamen singulari prouidentia factum est, at quæ nō in te vola. mietate sua animal perdere queunt, ea continuo vbi corpus attigerint, caueri possint, sed ex ipsa cute, ea magis sentit, quæ volat manus in uolucrum existit, ut aduerit Galenus capite decimo, libri priimi, de temperamentis. Cura- tumque id etiam à natura fuit, eo quod manu, C ut è communī instrumento, ad res tangendas, & prehendendas utimur. Quod si quis obiiciat Manus primas in hoc sensu videri nervis deferendas; munere org dicendum diuisionem continui, quæ dolorem inicit, magis sentire nervos, quia duriores, densioresque sunt: cutem vero acutiori sensu pollere ad qualitatū oppositiones distingue das: quia nervus à temperie declinat ad frigidum, ac siccum; non ita cutis, quæ exactiorema mediocritatem obtinuit.

D Quid vero ad Aristotelem attinet, qui tactum vel in solo neruo, vel in sola carne statutus videtur, dicendum in primis, antecedente Aristi capite, vbi tangendi instrumentum à carne organum remoueret, nihil ea de re absolute definiisse, sed *etiam* more tantum dialectico disputasse. Ad illius vero argumenta respondendum, non ob eam tantum rationem à nobis tactum etiam in carne constitui, quod rem carni admotam illico sentiamus, sed ob causas paulo ante explicatas. Item, non omnem sensum requirere medium externum; posseque carnem obiectum sibi impositum sentire; si non ea parte qua obiectum proxime attingit, saltem alio nonnihil ab ea distante. Qa de re inferius plura. Iam vero ea loca, quibus Aristoteles carni tangendi vim ascribit, ita accipienda sunt, ut eam carni inesse putet, non tamen soli.

F

ARTICVLVS II.

DE MEDIO TACTVS.

SED adhuc de medio tactus pauca dicenda. Quare autem potest vel de interno, vel externo medio. Porro nec requiri, nec dari internum medium tactus paulo ante decreuimus, cum asseruimus tam carnem, quam neruum illius instrumentum esse: hec caro nō organum

organum tantum, sed aliquo modo medium A internum dici possit respectu nerui, quatenus hic illius interuentu ab obiecto alteratur, moueturque.

Circa externum putat Auerroës hoc loco necessarium id esse, conténdens nō posse quicquā agere in tactū, quin inter agens, & animal interiectum sit aliud corpus, vt videtur Aristoteles text. 11. & 114. docuisse. Quid si Auerroës opposas dum aët, & aqua immediate animal attingunt, proxime in ipsum agere; atque adeo non semper dari externum medium. Occurrit aerem, & aquam, cum sint loca naturalia animalium, in sana nativa dispositione minime in illa agere, aut ab iis sentiri. Verum si aer, & aqua extra nativum statum alterentur, & qualitates in tactū agentes sortiantur calida, & frigida corpuscula in se admittendo; tunc animal ea corpuscula sentire, quæ tamen immediate in ipsum agant; sed per aquā, aerem ve interiectū.

Hæc tamen sententia probanda non est, cum nequaquam sit negandum elementa, etiā in naturali statu, agere in animantium corpora; siquidem per excellum primarum qualitatum ea superant, & à vinceat tam in naturali loco, quam extra illum potest dari actio. Alioqui neque ipsa elementa, dum propriis continentur sedibus, in vicina mutuo agerent. Cuius oppositum, præterquam quod ex se patet, demonstratum a nobis alibi fuit. Itaque asservendum posse aliquid externum corpus, ut aërem, & aquam immediate agere in sensorium tactus; neq; tactum, quod imilitet de gustu prouinciandum est, requiriere medium externum.

Addendum præterea cum Sancto Thoma, & Thienensi ad text. 114. cum Caetano cap. 10. Alberto M. tractatu 3. cap. 32. Nympho, & aliis, posse corpora mollia se se immediate tangere.

Vtrum vero dura possint, controuersiam esse. Namque prædicti auctores arbitrantur non posse dura corpora in aëre, & aqua ita applicari, E vt neque aëris, neque aqua media sint. Cuius op-

positum defendant Marcellus lib. 2. de anima cap. 91. Conciliator different. 42. Aujencena 6. Metaphysicæ c. 3. Thurisanus 3. Technici com. 34. Apollinaris 2. de anima quest. 31. art. 1. Garbius in sum. libro 1. tract. 5 quest. 24. Scotus 2. de anima quest. 3. Quæ dubitatio ita explicanda est, vt dicamus corpora dura, quæ alias partes causas, alias emitentes habent, non posse ita iungi, vt in medio non sit aliud corpus, alioqui daretur in partibus depressis vacuum; ea vero, quæ omnino complanata, ac clavata sunt; vt vitrea, haud dubie posse; cum nulla ratio contraria persuadeat. Quare cum Aristoteles proximo capite asservit perpetuo interiecti aërem, vel aquam, dum in locis horum elementorum se se duo corpora contingunt; id vel querendo, non autem asservando dixit, vt quibusdam videtur, vel de corporibus in-

equalium superficerum interpretandus est. Si quis autem obiciat, etiam cum superficies obiectis, inæquales sunt, non videri semper intercipi aërem in loco aëris; quia alioqui sequeretur aëre interceptum sustinere ingentem molem ferream subiecto lapidi incumbentem: quia item concedendum foret, cum tormenta bellicâ turrim deiiciunt, torum illum impetum impingi turri interuentu aëris interiecti, quod non videtur fieri posse; cum aer corpus sit adeo tenue, ac molle. Occurrentem eis, cum aliquæ partes dilutie,

taliū corporum se se immediate tangunt, eas sufficere ad sustinendum pondus impositum, & earum interiectu posse imprimi impulsum turri, si non totum; partem tamen: simulque partem aliam eiusdem impulsus (loquimur autem de parte extensu) immitti aeris interuentu; qui, & si corpus molle, & tenue sit, tamen locis angustiis interclusus necessario externum impetum recipit, eunique refundit in vicinum corpus. Sed addimus præterea posse dari eventum, quo duo corpora omnino complanata, nempe duas tabulæ, ita iungantur, vt inter eas maneat aer sustentans superiorē tabulam: nimis si superior inferiori secundum omnes partes simul copuletur, vt lib. 4. Physicalorum ostendimus. Sed nihil mirum accidere id tunc, cum aliter res habere nequeat, alioqui si tunc aer totus cederet, nihilque eius in medio relinqueretur, oportet totum aerem desinere simul esse in quavis parte tabularum per primum non esse, quod est impossibile, vt loco citato differuimus.

QVÆSTIO II. SIT NE VNVS TACTVS, an plures.

ARTICVLVS I.

VARIÆ PHILOPHANTIVM opiniones.

Sunt qui plures, sunt qui unum tantummodo esse tactum opinentur. Plures esse inquietunt Themistius cap. 39. Auerroës, & res. Egidius com. 108. Landinus quest. 27. Apollinaris quest. 40. Marcellus 3 de anima quest. 38. Aujencena lib. 6. Natural. quest. part 2. cap. de tactu, M. Albert. 2. de anima tract. 3. Videturque hæc sententia concludi posse eo argumento, quo Aristoteles proximo cap. text. 107. ad id comprobandum vsus fuit, videlicet, unus sensus circa unam duntaxat contrarietatem versatur; sed tactus non circa unam tantum, sed circa plures contrarietas se se exercet: quandoquidem percipit calidum, & frigidum; siccum & humidum: asperum & tersum: durum, & molle: graue, & leue: aliaque eiusmodi: non igitur tactus unus est, sed multiplex. Potest que corroborari eius argumenti vis; quia

diuersæ contrarietates primæ, cuiusmodi sunt A contrarietates calidi, & frigidi, humidi, & siccii, ad vnum genus redigi nequeunt; vna vero spe-
cie potentia vnius generis subiectum expicit. Accedit quod dolor & voluptas, quæ ex appul-
su tactilium qualitatum percipi solent, perte-
nit ad tactum: dolere autem, & delectari vi-
dentur alterius potentiarum specie distinctæ ab ea,
qua ipsæ tactiles qualitates sentiuntur.

*Differensio inter
eos, qui plures
tactus consti-
tuum.*

At enim ij, qui hanc partem sequuntur, in B plures abiere sententias. Quidam tot numerant tactus, quot contrarietates, vt Themistius & A- uicenna; non tamen hi, quot cōtrarietates sint, explicant. Videntur autem Auicenna vnum sensum, ad quem dolor ex vulnere; alium, ad quem titillatio spectet, constituere. Alii duos tantum ponunt, vt Ægyptius vnu calidi, & frigidi; alterum siccii, & humidi. Commentator vero 2. Col- liget cap. 13 ponit tactum titillationis; præterea tactum stomachi, qui quidem est famæ, & sitis. E recentioribus etiam Cardanus lib. 13. desub-tilitate quatuor tactus distinguit: vnum primarum quatuor qualitatum; alterum grauis, & leuis; tertium voluptatis, & doloris; quartum ti- llationis. At Caietanus hoc loco, etsi magis inclinet in partem quæ plures tactus facit, arbitratur nihil certi in hac disputatione affirmari posse, quod potentiarum ex actibus, actus ex obiectis distinguuntur; formalis vero ratio tactilium obiectorum explorata non est, quia neque certa est formalis ratio, in qua duas primas contrarietates calidi, & humidi, frigidi, & siccii conueniant. Quare cum de ipso distinctionis principio non constet, perperam quidquam ea de re definiri.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR VNVM TAN- TUM SPECIE TACTUM ESSE. DISCUUNTUR RA- TIONES EXISTIMANTIUM PLU- RES ESSE.

*Conformatio hu-
is sententia.*

Nihilominus placet nobis sententia, quam Attici interpres, Simplicius, Plutarillus, & Philoponus, & vt videtur, Alexander seu sunt; videlicet, vnum tactum esse specie tactum: quam etiam Fernelius lib. 5. sua Physiologia cap. 7. amplexus est: candemque probabilem iudicat D. Thomas prima parte q. 28. art. 3. Po- test autem ea hunc in modum suaderi. Sensus, vt constat ex iis, quæ docuimus in quaest de distinctione potentiarum, dicitur vnum specie ab obiecto: si obiectum habeat vnam specie ratio- nem formalem: hanc vero obtinet, si rationem immutandi organi specie vnam vendicit: at qui ita se habet obiectum tactus. Igitur tactus est qualitates tan- vnis secundū speciem. Minor ostenditur, quia gibles habent qualitates tāgibiles, quæ tactus obiectum sunt, unum modum vnam organi immutandi, non

solum quia non exigunt medium remotum, per quod species traiciant: id enim etiam gustui commune est, sed quatenus in eo conueniunt, quod immutant complexionem primarum qua- litatum, quibus animal constat. Vnde tactus, sensus temperamenti dicitur. Nec refert quod præter quatuor primas qualitates, alia quoque sub tactum recidant, quarum non est tempera- mentum, saltem proxime, immutare. Enimue- ro vñitas rationis in immutando organo tactus non nisi secundum primas qualitates æstimari debet: cum hæ præcipuum tactus obiectum sint, reliqua vero secundaria ratione ad eum pertineant. Hinc collige obiectum tactus, licet materialiter spectatum non vnum sit, sed multiplex, & non vnam tantum, sed plures con- trarietates in se cohibeant: formaliter tamen, si- tis form ue prout tactile est, vnum esse, petita vñitate ab vnum. eo immutandi organi modo, quem explicuimus. Vnde cum potentiarum distinctio ab obiectis secundum rationem formalem consideratis sumenda sit, vt diximus ratum manet tan- gendi facultatem vnam esse, non plures.

Ita patet quid respondendum sit ad argumen-
ta, quæ ex parte multiplicium contraria-
tum, circa quas versatur tactus, ostendere nite-
bantur, non posse illum esse specie vnu. Explicare
tamen adhuc oportet quid existimandum sit de
dolore, & voluptate, fame, & siti, & titillatione,
quæ videntur etiam ad tactum pertinere, & ar-
guere in illo distinctionem speciei: cum sint a-
ctus adeo inter se diuersi, & discrepantes.

Aduerte in dolore, & voluptate corporis (de Dolor, &
his enim in præsenti agitur) duo spectari posse:
nimirum actus ipsos dolendi, oblectandi: &
obiecta horum actuum. Est autem obiectum,
& causa istius doloris, mutatio notabilis facta
circa primas qualitates, vt cum manus aduritur;
vel diuiso continui, vt cum quis vulneratur.
Vnde Galenus 12. Methodi cap. 7. ita scripsit,

E Naturalis notitia nos docet virtutem id corporis,
ex quo sit dolitum, aut continuitatis solutio-
nem oportere esse, aut alterationem aliquam.
Quamuis de hacre non parum sit inter aucto-
res dissidii, dum alii arbitrantur causam doloris & volup-
tatis ex tactu prouenientis esse dissolutionem tem-
peramenti duntaxat; alii solam diuisionem cō-
tinui; alii vtrumuis, quod nobis placet. Obie-
ctum autem, & causa prædictæ voluptatis est ap-
pulsus qualitatum maxime conuenientium, &
attractio subsilientium spirituum, atque aliarum
subtilium partium leniter abbländientium.

Igitur in primis inficiandum non est hæc Quæ rati-
obiecta non solum pertinere ad appetitum sen-
suum, sed simul etiam ad tactum, diuersa pias perti-
tamen consideratione. Nam primæ qualita-
tes tactu percipiuntur tanquam eius sensibile ad tactum
proprium, vt planum est. Ab eodemque percipi-
tur diuiso continui, & illapsus ille spiri-
tuum, aliquie motus locales corporum tangen-
tiuum.

cium, non tamen ut sensibilia propria tactus, sed communia. Pertinent vero omnia hæc ad tactum quatenus tangibilia sunt, sive eius actum terminant, qui neque dolor est, neque voluptas. Ad appetitum vero sensituum spectant sub ratione boni & mali præsentis secundum actum proprium doloris & voluptatis. Sicut enim appetitui sensituo proprio conuenit ferri in bonum & malum sensibile; ita & circa ipsum delectari & dolere. Quod non competit sensui, cuius non est tendere in bonum, vel in malum, qua talia sunt. Itaque cum quis manum vrit, percipit tactus illam caloris intemperiem, vt est quid tangibile; simulque appetitus concupisibilis de lassitia illa, prout quoddam naturæ malum est, dolet, proponente sibi id prius phantasia subratione noxiæ & mali.

Hæc de dolore & voluptate. Nunc de titillatione. In hac duo inueniuntur; horror quidam, quo refugimus attritionem & nonnulla voluptas ac delinitio, quæ accedit in quibusdam corporis partibus acerrimi sensus; vbi arteriae multæ suis finibus hiæt, vt sub axillis & plantis; ad has enim, dum scalptio magis rareficit, solent accurrere spiritus & copia pruriens materialæ, quæ suo attactu voluptatem excitant. Ex his dæbūs horror, seu fuga attritionis, si sumatur pro subratione corporis, est motus localis, vt patet; si pro interno actu, est operatio sensitui appetitus repudiantis. Voluptas autem illa similiter pertinet ad appetitum sensituum, ob eam rationem, quam paulo ante attulimus. At perceptio motus localis, quo spiritus & vis pruriens materię confluit, refertur ad tactum, vt eius sensibile commune.

Quod attinet ad famen & sitim, de quibus in primo de Ortu & Interru, ex professo differimus: tria per earum quamlibet potissimum importantur: nimur per famem diuulsio facta, præsertim in ventriculo; & dolor ex ea ortus, itemque appetitio calidi & siccii. Per sitim vero intemperies ex nimia ariditate, in faucibus & ventriculo, & dolor, qui similiter ex illa intemperie nascitur; & appetitio frigidi & humidæ. Si ergo de dolore & appetitione agamus, liquet iam pertinere hæc ad appetitum sensituum. Si de diuulsione, quæ est motus localis, patet etiam spectare ad tactum, ut sensibile commune. Si dæbū tempérie, pertinere quoque ad eundem, sed ut sensibile proprium.

His ita constitutis facile erit intelligere, quo pacto ea, quæ ab auctoribus, quos supra retulimus, afferuntur ad multiplicandas species tactus, re vera ad eas multiplicandas non sufficiant. Nam dolor & voluptas corporis, & actiones appetendi, vel repudiandi, sunt tactus appetitus sensitui. Ea vero tactilia, ex quibus hæc causantur, sive in quæ, ut explicatum fuit, tendunt, vel sunt sensibilia propria-

A tactus, continenturque sub quatuor qualitatibus primis, quas omnes ostendimus in modo mouendi subire unam rationem specificam in ordine ad facultatem tangendi. Velsunt sensibilia communia, à quibus distinctio potentiarum sumenda non est, ut iam ante commoqui mus.

QVÆSTIO III.

VTRVM SENSIBILE POSITUM SUPRA SENSUM SENTIATUR.

ARTICVLVS I.

AFFIRMATIVÆ PAR-

tis argumenta.

C P Ars affirmativa huiuscem controvæ videatur palam conuinci. Primum, quia quod ad aspectum attinet, vapor, sive humor in oculo intra corneam & crystalloidem concretus, cernitur; & cum digito oculus comprimitur in tenebris fulgor quidam interius apparet, vt ipsi experimur, assitq; Aristoteles in libro de Sensu & sensili, capite secundo. Ac non modum lumen externum, sed id etiam, quod pupillæ afferuntur, contuemur. Præterea, auditus sonitu, Pro auditu. qui in aere congenito sit, persentiscit, odoratus Pro odoratu. substantiam fumidam, vel saltem odorem ab ipsa exilientem, & processus mamillares subeuntem percipit; & ii, quibus lingua bilioso humore infecta est, non ob aliam causam cibum dulcem, amarum aestimant; nisi quia ipsum gustatus instrumentum bilim sibi insitam gustat, eaque ab aliorum saporum dignotione impeditur. Et eadem pars carnis & nerui, quæ præcidiatur, aut pungitur, sentit. Pro tactu.

E Sed adhuc quod saltem tactus & gustus obiectum sibi impositum percipient, hunc in modum videtur concludi. Ideo reliqua sensibilia non nisi ex aliquantulo interuallo cognoscuntur; quia non nisi interuentu specierum à sensibus percipi queunt; species autem immediate iniecta potentis, cum sint nimium crastæ, non sunt idoneæ ad sensione admistrandam: atque tactus & gustus non sentiunt per species. Non est igitur cur obiecta sibi cohærentia non Rursus protinus & gustus. dignoscant. Minor probatur; quia si tactus per species sentiret, sequeretur manum, verbi gratia, sentire aerem ciusdæ temperamenti, hoc est, & que calidum, aut frigidum ac ipsa est; cum tamen inter Philosophos constet, non nisi exuperantias qualitatum à nobis percipi. Consecutio ostendit, quia nulla ratio est, cur manus obiectum & que calidum non sentiat, nisi quia non potest ab & que calido alterari; at si per speciem caloris sentiret, cum hanc à minus calidore.

dore recipere queat, dandum foret, posse æque cātidum sentire. Præterea idem in gustu probatur; quia si per speciem gustaret lingua, experiretur acerorem & acerbitatem, nihil eiusmodi in se re-aliter perpessa; quod non ita est; quin potius saporem acerem propria incisione, falso abster-fione, acerbum corrugatione sentit; vt Plato in Timæo, & Galenus lib. 4. de Simplic. medic. fa-facult. docuere. Accedit quod si sensio gustandi & tangendi fieret per species, possent hi sensus gustabilia & tangibilia absentia percipere; cum nihil impediatur, quominus ea ex aliqua distantia sui species in sensoria mittant.

ARTICVLVS II.

**E X P O N V N T V R D I V E R S A I N
proposita questione Philosophorum placita, &
communis sententia defen-ditur.**

Opinio Scotti.

IN hac controvèrsia non parum inter se aucto-res dissentunt. Nam Scotus hoc libro, quæst. 4. ait; Si res ad exactam normam reuocetur, ef-fatum illud Aristotelis aientis, sensibile possum supra sensum non sentiri, verum quidem esse, si intelligatur de aspectu comparato ad corpora opaca; hæc enim supra oculum constituta vide-ri nequeunt, cum egeant luce intermedia ad tra-iciendam speciem. Quod si vel de reliquis sen-sibus agamus, vel de ipso visu collocato ad cor-pora translucida actu illustrata; falsum esse. Nec Aristotelem aliud voluisse, quam sensibilia su-pra sensum collocata, prout eum actione reali immutant, non sentiri; tametsi percipiuntur, qua ratione eundem notionaliter afficiunt, su-am imaginem inuendo. Alexander vero, teste Auerroë hoc loco & Medicorum nonnulli, opi-nantur tres duntaxat sensus, visum, auditum & odoratum, interiecto medio iater obiectum & instrumentum, egere.

*Alexandri &
quorundam
Medicorum.*

Communis sen-tentia.

At commentator, D. Thomas, vterque Caie-tanus hoc loco, Iandinus quæst. 29. Iatellus quæst. 50. Apollinaris quæst. 34. Ferrariensis q. 19. Magnus Albert. 2. part Sum. de homine, quæst. de Tactu Ægidius tum hoc loco, tum li-bro secundo Hexameron c. 12 & plerique al. i af-firmant de omnibus sensibus verum esse, nul-lum ex eis percipere sibi impositum obiectum. Quod probant testimonio Aristotelis, qui id hoc in libro, c. 6 text. 75 & c. 8 text. 98. absolute, ac sine vila præscriptione docuit. Nec interpre-tatio Scotti ad aures Aristotelis est: cum is non asseruerit sensibile impositum sensui hoc aut illo modo sumptum non sentiti, sed neutiquam seniri, ideoque medio aliquo opus esse. Præci-pua vero ratio, qua prædicti auctores sententi-

A am suam confirmant, est ea, quam articulo su-periori perstrinximus; videlicet, quia ut obie-ctum percipi queat, exigitur accomoda-tio quadam, seu proportio inter speciem ob-jecti, & potentiam: hæc autem proportio non cernitur inter speciem ab obiecto immediate productam, & inter potentiam. Est enim species cum primum ab obiecto exilit, admodum cras-sa & concreta: eamque concretionem paulatim in medio deponit; ut experimento constat in specie viuibili, quæ propterea iis, quæ imbecilla acie suæ, quo longius producitur, eo minus ha-bilis efficitur, quia paulatim attenuatur; cum illi ad cernendum crassiorum imaginem requi-rant.

Quoniam igitur hæc sententia in Peripate-tica schola communis est; argumentis, quibus eam in primo articulo oppugnauimus, satis fa-ciamus. Ad primum dicimus; Si quis humor in-tra oculum concrescat, eum, qui crystalloidem occuparit, non cerni, sed ab ea aliquantulum re-motum. Ad secundum; Fulgorem illum, qui no-stu conspicitur, cum oculus atteritur, diffundi quidem usque ad humorem crystallinum; cum visio non nisi illustrato medio fiat; non tamen videri secundum eam partem quæ in organo in-sidet, sed secundum partem distantem, quod si-militer dicendum est de quacunque alia luce, quæ ad ipsum videndi sensuum protenditur. Ad aliud, de auditu responderemus, Bombum il-lum non excitari in organo, sed in cavitate ali-qua propetymanum existente. Id vero, quod ad olfactum pertinet, dissolvet, qui dixerit; Si quando odor secundum esse reale ad processus mamilares perueniat, non percipi secundum eam partem suæ extensionis, quæ est in organo; vel ipsum proxime attingit, sed secundū partem adiunctam: quod similiter dicendum est de bili-ati humore linguam imbuente. Non enim is gustatu percipitur secundum eam partem, quæ attingit nervos, in quibus gustandi organum præcipue residet; sed secundum aliam ab eo di-stantem. Eodemque modo responderemus ad id, quod de tactu obiicitur. Nimirum sensori-um tactus sentire plagam acceptam, non quasi percipiat ipsum sensibile partem, qua ipsu-ma proxime attingit, sed secundum remotam.

ARTICVLVS III.

**D I S S O L V V N T V R A R G V M E N T A
pertinentia ad tactum & gustum, & alia
quadam opinio proponi-tur.**

Svpersunt adhuc argumenta ad tactum & gustum spectantia, quibus nonnulli Medi-corum demonstratum ab se putant percipi sen-sibile

*Responso a
gumenta ce
ri & partis.*

sibile supra hos sensus collocatum. Ad primum concessa maiori propositione, neganda est minor, omnes enim sensus, ut alibi cum D. Thomas i. part quæst. 78. artic. 3. aliisque auctoribus statuimus, speciem requirunt, tanquam principium ad cognitionem necessarium. Ad probationem vero minoris dicendum, ut potentia sensitiva, etiam exterior percipiat obiectum, non sufficere consignatam esse illius speciem. Accidit enim non raro dari speciem, tamen non procedere actionem; ut cum duo in eadem ab obiecto distantia constituti sunt, & eorum alter, qui perspicaci aspectu, obiectum videt; alter quia imbecillo, non videt. Tunc n. vterque speciem recipit, eti vnum tantum visionem edat. Idemq; contingit, cum quis rebus aliis ita cognitione intentus est, ut propterea sonum, quem alii eodem in loco sentiunt, ipse non percipiat. Sic ergo, licet cum calidum minus calido appropinquat, sui speciem sensorio inurat, haud propterea necessaria est, ut id à potentia sensitiva percipiatur; quia ad talēm perceptionem præter speciem requiritur etiam, ut ipsi organo calidum imprimatur, quod non imprimitur, nisi calidum quod agit, intensius sit eo, quod patitur, ut in libris de ortu & interitu ex professo ostendimus.

Ad secundum dicendum similiter, gustum non percipere saporem, nisi quem actu vna cum specie recipit; esto vnaquaque sensitivæ porcio eam partem extensuam saporis, quæ ipsi proximæ respondet, non sentiat, uti superius diximus. Ad tertium quid respondendum sit, constat; cum enim gustus & tactus non sentiat, nisi quod recipit in se recipiunt, nihil nisi sibi præsens dignoscit.

Hunc in modum se habet explicatio rationum, quibus probari consuevit gustum & tactum percipere obiecta sibi imposita. Nobis tamen adducta in utramque partem argumenta, & eorum solutionem expendentibus, verisimilior videtur sententia, quæ saltem gustum & tactum à pronunciato illo excipit: cum quia si sit iustum videtur, cum admoto igne organum aduritur, ta-

ctum non percipere dissolutionem temperamenti, quæ sit in eadem parte, in qua torquetur, atque adeo nullam partem organi sentire resum propriam dissolutionem, sed alterius; similiter quæ lingua non percipere amatorem, qui sibi insidet. Quod rursus à veritate alienum esse hoc argumento videtur: Calefacientrum etat etus uniformiter difformiter. Hoc posito, si nulla pars organi sentiens percipit dissolutionem temperamenti, quæ sibi immediate responderet, cum quælibet pars magis minusve, quam alia incalescat, (ea est enim lex formæ, quæ uniformiter difformiter per subiectū diffunditur) sequitur tactum in alia parte organi plus, in alia minus sentire, ut planum est cum latitudo in omnibus partib. inæqualis sit, ut ponimus. Item cum nulla pars propriam, sed alterius offenditionem percipiat, sequitur debere tactum, ubi plus est calor, minus percipere: ubi minus, plus: siquidem ubi plus est calor, non sentit, nisi calorem partis vicinæ, similiter quæ ubi est minus. At hoc concedere, sanè absurdum videtur.

Non probamus tamen opinionem eorum qui contendunt posse gustum, vel tactum absque similitudine obiectura sensibile dignoscere. Nāq; ex naturæ instinctu, atq; ordine, inter cognitionem sensitivam, & rem cognitam media est species: ne à sensibili, quæ nimium materialis est ad cognitionem, quæ ad immateriale natum prope accedit, fiat transitus sine medio, sed interiectus speciei, quæ minus habet materialitatis, quam obiectum sensibile. Vnde Aristoteles hoc libro, c. 12. proxime sequenti rect. 121. absolute docet, commune esse sensibus formas sine materia, h. e. obiectorum imagines recipere. Videtur autem iuxta hanc sententiam de immaterialitate gustus & tactus, quām probabiliter iudicamus, peculiare esse his sensibus, ut inter potentiam & obiectum non requirant interualium, quo extenuerit species: sicut enim ceteris crassiores sunt; ita species proxime ab obiecto edita, eis accommodata esse potest,

K E P. 16.

Kαὶ οὐλὴ ἡ μὲν πάσις αὐθίτης δεῖ λαβεῖν, ὅτι οὐδὲ εἰδούσαις εἴτε δεκτήριοι τὰν καὶ θυγατράν εἰσῶσιν τῆς γῆς. οἷον δέκτης τὸν δακτυλίον εἰσῶσιν οὐδὲ τὴν χρυσὸν δέκτηται τὸ σημεῖον: λαβεῖν δέ τὸ χρυσόν η̄ τοὺς λαχεῖς σημεῖον, αὐτὸν δὲ οὐ γελασθεῖσι, οὐδὲ νοσοῦσι προπονοῦσιν αἰδηποτεῖται τὸ τοῦ χρυσοῦ θέματα η̄ χαρούν η̄ ψέφου πάτηχεν ἀλλὰ δὲ η̄ ἐκεῖνον σκέψει τὸν λόγον αἰσθητίσεις δεῖται, οὐδὲ τὸν λόγον αἰσθητίσεις δεῖται, οὐδὲ τοιωτὴ διώδεις.

CAPVT XII.

Hoc autem uniuscuiuslibet accipere de omni sensu Text. 121. Reportet, sensum, inquam, id esse, quod sensibiles sine materia formas suscipere potest. Perinde atque annulus signum sine ferro, vel auro suscipit cerasus, pīpt. uter aneum, vel aureum signum, sed non ut est, aut aurum, neq; ut signum est aureum aneum ut sensibili patitur, & genitus uniuscuiusq; sensibili modo: ab eo, quod habet colorem, aut sonum, aut saporem. Sed non ut unumquodq; illorum dicitur: sed ut ista, & ratione, b. instrumentum autem id sensus est Text. 122. primum, in quo est talis vis aigue potentia colloca- ia.

Sensu recipere
rerū imagines,
non res ipsas.

Hoc autem.] Explicatis sigillatim externis sensibus, colligit Aristoteles hoc capite quædam iis communia. Primum est, sensus recipere formas sine materia, id est, imagines rerum, non res ipsas. Quod sigilli similitudine ostendit; cera enim figuram imaginem ve aurei sigilli recipit, non ipsam sigilli materiam, in qua imago est. His non obstat, quod tactus & gustus, ut ex superiori dictis constat, non typos dunt at ractilium & gustatilium qualitatum, sed qualitates quoque ipsas in se recipiant. Non enim mens Aristotelis sicut id negare; sed afferere, ut potentiae sensitivæ externæ functiones suas obeant, non oportere vniuersim qualitates sensibiles recipi in organo: oportere tamen sensitibilia sui imagines organis imprimere, easque ad eiusmodi functiones proxime elicendas concurrere: quidquid sit de rebus ipsis, que eiusmodi specierum interuentu sub sensu cadunt. Est tamen de huius loci interpretatione non parum dissidium inter Philoponum, Simplicium, Themistium & Averroem. Qua de re lege Theophilum ad text.¹²¹.

b Instrumentum autem] Omnibus sensibus commune esse air, ut primum cuiusque organum dicatur esse id, in quo sensus residet. Vocat autem primum organum, partem illam similarem, in qua immediate recipitur facultas sensitiva. Namque ut de Partibus animal cap. 1. docet, licet pars corporis, qua sensio perficitur, sit quidpiam dissimilare, ut manus, vel oculus: tamen pars illa, in qua primo & proxime potentia actusque sentiendi inhærent, similaris est, ut nervus, humor crystallinus, aliaque eiusmodi: atque has partes appellat hic primum sensorium.

Ἐπὶ μὲν τούτοις. τὸ δὲ ἔπειρον μέχεδ Θεοῦ μὲν
αὐτὸν τὸ αἰσθανόμενον εἰ μὲν τὸ γε αἰσθητικὸν ἔπειρον, οὐ-
δὲ οὐδὲν τοις μέρεσσι εἴη, ἀλλὰ λόγος περὶ τῆς καὶ διάνοιας
μεταξύ τοις. φαινεῖσθαι δὲ ἐπὶ τέτοιῳ τῷ Διόπτρᾳ ποτὲ τῶν
αἰσθητῶν αἱ τυπερβολαὶ φέρεται τῷ αἰσθητηλα τῷ
φωνῇ ιχνοποιεῖ τὸ αἰσθητικόν καὶ κίνησις, λεπτός οὐ
λόγος Θεοῦ τοῦ δὲ λόγου αἰσθητος, ὡστε τῷ οὐ συμφωνίᾳ
καὶ οὐ πάντῳ κροκοδημῷ φύσιδα τῷ χρεῶν. οὐ διόπτρᾳ ποτὲ τῷ
ποτὲ τῷ φυτῷ στοιχεῖσιν αἰσθατεται, ἔργονται πιέσεσσον τοις
χρησιμοτεταῖς αἴσιοις μὲν, τὸ μὲν ἔργον μεταποτελεῖ, μηδὲ
τοις αὐτοῖς δοχεῖν, οἷον δέχεσθαι τῷ εἶδον τῷ αἰσθητῷ,
ἀλλὰ πάχεται μετὸν τὸν δύλην δοπενόδει αὐτὸν εἰ πο-
νεῖσθαι τὸν τὸν δοκεῖν τὸν αἰσθητὸν ὅτι φαντάζεται. οὐ
τὸν καταγέγεντος τὸ τὸ διατηρήσαντον ιδεῖν ὄμοιος ἐν τοι-
σὶ τῶν ἀλλαν εἰς τὸ τὸ σφραγίνων, ὅτι μὲν εἰ ποτὲ τῷ
σφραγίνων, οὐ δομητικόν ποτὲ τὸ αἰσθητὸν σφραγίνων
εἰσι, εἰσὶ οἰον τὸ πάχεται τοῦ δομητοῦ οὐ δὲ αὐτὸς λό-
γος οὐ εἰπεῖ τὸ ἀλλαν εἰδὲ τὸ διατηρῶντα, ἀλλὰ τὸ αἰσθητηλα
παχεῖσαντα. ἀμφὶ δὲ δηλον τὴν γένος τοῦ φύσεος Εἰ σκό-
τος, εἰ δὲ ψύχος, εἰ τετράμηνος, εἰ δὲ ποιητικὴ τοῦ πάχεται,
εἰλατὸν οὐδὲ τὸ πάχεται εἰσὶ βροντῆς δίσιστο τὸ ξύ-
λον ἀλλὰ τὸ πάχεται οὐδὲ τὸ πάχεται εἰσὶ μηδὲ τὸ
τὸ θεοῦ τὸ πάχεται πάχεται οὐδὲ τὸ πάχεται εἰσὶ μηδὲ τὸ
πάχεται, οὐδὲ τὸ μέρος μεράτος, εἰσθανάτος οὐδὲ τὸ πάχεται
πάχεται. οὐδὲ τὸ μέρος μεράτος, εἰσθανάτος οὐδὲ τὸ πάχεται.

ΚΕΦ.

aguntne & sensitibilia illa? at videtur non omne corpus ab odore pati, sonoque potest: & ea, qua patiuntur, terminis vocant, & non manent, ut aer. Quid enim ipsa tantum aliquid passus. g Quid aliud est olfa- cere quidem, prater id ipsum aliquid inquam pati? at enim olfacere quidem sentire est, aer autem passus citius sensitibile fit.

CAP.

Consonans inter
potentiam &

c Atquesunt.] Explicat consonationem inter potentiam & instrumentum, atque hæc subie-
instrumentum. Et idem esse, ratione differe: quasi dicat, ut candor & lac subiecto idem sunt: quia candor laeti-
inharet:

c Atquesunt idem, ratio vero non est eadem, sed diversa: Nam id, quod sentit, aliqua est magnitudo: non tam en ratio sensitivæ, neque sensus est magnitudo: sed est quadam ratio potentiaque illius. Pater autem ex huic & cur sensitibilia exuperationes sensuum instrumentum corrumpunt. Nam si motus sit vehementior, instrumentumque sensitum supereret vires, dissoluitur ratio. Id autem erat sensus: dissoluiturque perinde, atque concentus intentione, cum vehementer fides pulsantur. d Pater autem quam ob causam non sentiunt planta, & rametsi partem aliquam habent anima, atque ab ipsis tangibilibus patiuntur, frigescunt enim & calescant, ut patet. Nam huius causa est mediocritatem non habere, neque principium tale, ut sensitibilia sine materia suscipiant formas, sed cum materia patiantur. e Dubitabit autem Text. 125, quipiam, si possit id ab odore pati, quod olfacerem nequit: aut id à colore, quod haud quam videre potest, & in ceteris simili modo. Quod si odorabile sit odor: si quid in odoratum agit, odor profecto agit. Quare fieri nequit, ut ab odore quicquam patiatur eorum, qua olfacerem nequeant, eadem est & in cetera ratio. Nec etiam fieri potest, ut à sensitibilibus quicquam patiatur eorum, qua sentire possunt, nisi ut quodvis est sensitivum. Id ita esse patere potest, & Text. 126, hoc etiam patet. Nam neque lumen & tenebra, neque sonus, neque odor in corpora quicquam agit: sed ex nimis tenui, in quibus sunt ipsa aer enim qui est cum tonitruo, scindit lignum. f At enim tangentibilia sa- pore, & agunt; si enim non agerent: à quoniam inani- mati patarentur, atq; alterarentur? Quid igitur, Text. 127

habet?

inhæret: & tamen definitione inter se distinguitur: ita potentiam & organum esse idem subiecto; quia potentia insidet organo: differre tamen natura & definitione: siquidem potentia est forma accidentaria inhærens corpori: organum vero est substantia qualitate affecta.

d. Palet autem.] Duo quædam problemata dissoluit. Alterum est, cur excellens sensibile, ut præfulgida lux, aut vehemens sonus facultatem lœdit. Respondet causam esse, quia potentiae exigunt temperiem quandam in subiecto, ac velut harmoniam, ut suis muneribus probe fungantur. Quare ut in cithara alijsque musicæ instrumentis, si motu perturbato & acriori, quam par est quatiantur, fidium temperies dissoluitur, nec harmonia sibi constat; ita vehemens sensibile organi temperiem euerit, qua amissa, nequeunt sensus functiones suas conuenienter administrare. Alterum problema est, cur plantæ non sentiant, cum animatae sint, & tantilibus qualitatibus, sicuti animantes, affici soleant: quandoquidem calent, & frigescunt. Responder: quia carent ea primarum qualitatum temperie, ac ratione, quæ sensiterii necessaria est. Inde enim fit, ut nec sentientem facultatem obtineant, nec organa idonea ad sentiendi munus, & ad usum formarum absque metitia.

e. Dubitabit.] Quia dixerat plantas recipere in se tactiles qualitates, nec tamen sensu pollere. Accepta inde occasione in controvrsiam adducit, num aliquid expers sensus à sensuum obiectis, ut a sono, vel ab odore patiatur. Argumentatur pro parte negatiua. Primum, quia cum odoratus, verbi gratia, & odorabile, sint relata, nec odorabile nisi respectu odoratus, nec odoratus nisi odorabilis comparatione dicatur, non videatur posse quicquam præter odoratum odore affici. Secundo, quia ipsa sensibilia, ut lumen & tenebra suo modo, itemque sonus, & alia id genus non agunt in corpora sensu carentia, nisi ex accidente; ut sonus non per se terram concutit, aut arborem scindit: sed quia cum vehementi aeris commotione iunctus est. Quare sensibilia non nisi in id, quod sentire potest, & quatenus sensu prædictum est agere videntur.

f. At enim.] Pro parte affirmativa, quæ vera est, hunc in modum differit: Tangibles qualitates, sapores, ceteraque sensibilia habent vim agendi, etiam in res inanimatas: non est igitur cur negemus posse eas agere, eisque passionem inferre. Quamvis non sit negandum, quædam ex iis, ut odorem & sonum non diffundi indiscriminatim per omnia corpora, sed per ea, quæ carent terminis, & non manent, id est, per humida fluidaque; videlicet per aerem & aquam, ut constat ex iis quæ in superioribus disputata sunt. Argumenta autem, quæ pro negatiua parte propositæ dubitationis adducta fuere, paruo negotio diluuntur. Ad primum respondendum erit, si odorabile & odoratus sumatur quatenus odorabile dicitur id, quod est odoratu cognoscibile: & odoratus facultas, quæ potest rem odorabilem cognoscere: tum odorabile ad solam odorandi potentiam, similiterque odorandi potentiam ad odorabile tantum referri: si autem odorabile accipiatur, prout dicitur id, cuius odor alicubi recipi potest, tunc odorabile non referri tantum ad potentiam; sed etiam ad medium, quo odorare odorifera resiliens excipitur. Ad secundum licet sonus non effringat arborem, nisi obvehementem aeris agitationem, qua vehitur, tamen eundem sonum per aerem re ipsa etiam diffundì.

g. Quid alia?] Contra id, quod ante definierat, etiam aerem odorem recipere, ita obiicit: Odorari, est odorem recipere: atqui intermedium corpus reicit in se odorem: igitur odoratur, atque ad eos sentit. Huic obiectio occurrit: Odorari esse subiectum ita pati, ut odorem sentiat: quod aeri non competit.

QVÆSTIO VNICA.

VTRVM NE SENSUS AB
excellenti sensibili ladatur,
an non.

ARTICVLVS I.

DISPVTTATVR PRIMO PRO
parte negatiua: sed aſtruitur affir-
mativa pars quæ-
ſtioniſ.

QVO D negatiua propositæ quæſtioniſ pars vera ſit, hiſce argumentis viderur ostendi: Potentiae omnes nativa propenſione ad obiecta sua inclinantur, non minus, quam ad operations., quibus in ea fe- runtur; ſed nihil inclinatur ad id, à quo lœdi-

tur; cum omnia propriam ament incolumitatem: igitur sensus nec ab excellenti, nec ab ullo alio luo obiecto lœdi potest. Secundo, *2. Argum.* Eiusdem est lœdere & corrumpere; cum læſio ad corruptionem ducat; ſed nihil corrumpitur, niſi à contrario, ut docuit Aristoteles libro de Longit. & breuit. vitæ, cap... Igitur sensus non niſi à contrario lœdirur: atqui sensibus ſicuti & reliquis potentias naturalibus, nihil est contrarium: nihil est ergo quod ſensu læſionem afferre queat. Tertio; Obiecta agunt in ſensu per suas species: ſed hæ nullam realem edunt actionem, qua vel organi temperiem immutent, vel ſensum labefactent. Non poſſunt igitur ſensu nocere. Probatur minor; quia imagines habent eſſe imperfe-ctum & diminutum, cum à natura rerum, quas repræſentant, degenerent. Vnde earum eſſe à Philosophis non simpliciter reale dicitur, ſed *3. Argum.* notionale,

4. Argum.

notionale, quasi medium inter esse reale & rationis. Quo sit, ut species caloris non videatur posse calorem gignere; præferrim cum ipsa deterioris notæ sit, quam calor. Similiterque sese habent reliquæ imagines comparatione rerum, quas potentissim exhibit. Quarto, Intellectus, quores, in quem contemplationem incumbit, nobiliores sunt, eo maiorem capit voluntatem; & illustrium obiectorum perceptione non modo non laeditur, sed ad alia cognoscenda magis acuitur, & expeditur. Vnde à causis ad effecta, & à substantiis ad accidentia prograditur; sed quoad hoc eadem est ratio in intellectu, ac sensu. Igitur sensus nullam ab eximio sensibili percipit laetionem.

Conclusio af-

firmativa.

Verum quod excellētia sensibilia sensus laedant, & interdum omnino labefactent, docuit Aristoteles superiori capite, text. 123, & rursum cap. 2. lib. 13. tex. 141. D. Thom. in disputatis, quæst. de anima artic. 8. Galenus. lib. 10. de Ysū partium, aliisque auctores; idemque experientia constat. Nam cum apta organi compositio, sine qua fieri nequit, ut sensus vigeant, aut propriis defungantur muneribus, non solum in figura congruenti & idonea, sed etiam in quadam primarum qualitatum symmetria & moderatione consistat: hæc autem excedentium sensibilium vi, ac vehementi immutazione penitus, aut ex parte destruatur; consequens fit, ut sensibilia ipsam quoque potentiam in organo residenter, vel aliquantulum vitient, atque à perfecta sua operatione impedian. Quod similitudine fidium ab Aristotele adducta edidit Theopistius hoc in libro, cap. 42. suæ paraphrasis in hunc modum: Constat, inquit, exuperantiam sensibilis perniciem afferre sensorio. Nam si vis maior ingruat, quam ut sustineri ē sensu possit, necessarium est eius partis interitum sequi; quia temperamentum & ratio solvit, destruitque. Nihil enim aliud temperamentum est, quam mensurata quædam & modificata medietas. Omne vero moderatum ab immoderato dissoluiter; ut modulatio in fidibus atque cantu, si chordæ vocesque aut validius obgrauescant, aut impensis euibrislent, quam intentionis & concentus ratio postulat, protinus dissidere incipit, mox & conspiratio tota confunditur. Hæc ille.

ARTICVLVS II.
PARTICVLATIM EXPLICATVR
quo pacto singuli sensus ab excellenti sensibili
laedantur, soluunturque argumenta initio pro-
posita.

Q

uo autem pacto singuli sensus ab excellenti sensibili oblaedantur, facile intelli-

Agi potest. In primis enim lux quæ suopte ingenio coloris patens est, si nimia sit, multum coloris oculo imprimat; atque ita organi temporem immutat; dum præterea eiusdem coloris vi partes materiæ dissipat ac viam aperit, quæ foras exiliat spiritus vitæ, sine quorum ope administrari visio nequit. Sicut autem interdum ad cæcitatem usque peruenit. Cuius rei illustria referri exempla Galenus, lib. 10. de Ysū partium. Quod vehementi, inquit, splendore oculi nostri offendantur, docuerunt id quidem milites Xenophontis, qui per multam niuem iter facientes, vehementer laesi oculis fuerunt. Experti sunt etiā id illi qui ex obscurissimo carcere in splendidissimā domū calce illitam & laugaram à Dionysio Tyranno repente ducti, subito occabuntur, minime repentinum illum occursum splendidæ lucis ferentes. Quæ pittores viri merito sane pictores, cum pingunt in coriis lorum, off. albis, à quibus visus offenditur, colores fuscos, nem declin-

C ac ceruleos opponunt, in quo subinde intuentes recreant, atque reficiunt oculos. Similiter ophthalmia laborantes offendit lux, & redarguit; qui tamen fusca & cœrulea sine dolore intuentur. Iam vero si Solem ipsum explicatis & inconniventibus oculis intueri velis, illos celester perdes; vt contigit multis, qui per eclipsim Solis, fixis oculis ipsum cum intuerentur, nosse affectum eius cupientes, profus sunt occæsti. Hæc ex Galeno. Addit quoque M. Albertus tract. 4. cap. 9. etiam tenebras suo modo aspergunt, officere, quatenus in tenebris oblinis & caloris absentiam spiritus in intima sese abundat; ac nimia frigiditas partes oculi cogit, constipatque, ita ut aliquando recuperari aperitus nequeant.

Quod ad reliquos sensus attinet, nocet ut alii sensu auditui ingens sonus ob vehementem aeris obiectis lacrimationem, qua vehitur. Vnde teste Plini lib. 9. Natur hist. cap. 29. Nilus vbi ex altissimis montibus præcipitat, fragore accolas furdos reddit. Olfactui etiam, teste Aristotele lib. 1. huius operis, cap. 9. text. 99. nocent odores admodum graues, ob excedentem calorem fumidæ exhalationis, qua interdum usque ad processus mamillares deuehuntur. Denique tactum & gustatum laedunt tactilia & gustatilia, propter caloris & frigoris, aliarumque eiusmodi qualitatum exuperantium. At enim quemadmodum excedentia sensibilia sensibus offendentem inducunt, ita eosdem mediocria oblectant; ut color herbaeus visum attemperat voces, & in numerum compositæ audiunt: atque ita in cæteris res habet.

Nunc argumenta initio proposita diluimus. Ad primum, concessa mactri propositione, respondendum est ad minorem nihil naturaliter inclinari in id, à quo per se laeditur; obiecta vero sensuum non laedere sensus per se, sed ex antecedente, cum ad exuperantium deducatur.

vt visib[ile] a,
etum lada

Ex Galeno

Pittores vi-

lorum, off.

nem declin

ut alii sensi

la

trit.

E

f

m

i

n

i

c

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

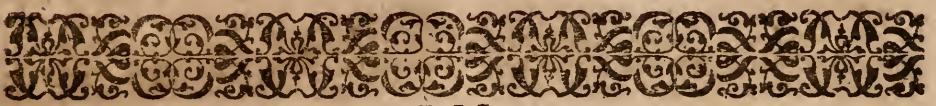
i

deslectunt organumque lèdunt. Ad secundum concessa item maiori, dicendum est potentias sensitivas non habere contrarium: nec etiam per se corrumphi, sed soluta organi temperie: hanc autem everti excessu, qui mediocritati, in qua temperies consistit, aduersatur. Ad tertium varie soler responderi. Sunt qui putent etiam species sensibilium lèdere per se, progignendo qualitatem, quæ organum dissoluat; quia quamvis diminutum & imperfectum esse obtincent; tamen, ut sunt instrumenta objectorum, à quibus emittuntur, eam vim sortiti

B

A queunt. Hæc tamen sententia, ut alibi ostendimus, minus probabilis est. Igitur alii, quorum amplectimur opinionem aiunt, species non per se, sed ratione aliarum qualitatum, quæ ipsas comitantur, & ab obiecto una traiiciuntur, eiusmodi effectus edere. Ad ultimum dicendum est, non lèdi intellectus illustrium rerum cognitione: quia non est potentia inha-
rens organo corporeo, cuius temperies ingruentum qualitatum excessu everti possit.

LIBRI SECUNDI FINIS.

IN
TER TIV M LIBR V M
ARISTOTELIS
DE ANIMA,

PRO OOE M I V M.

POST QVAM Aristoteles primo libro animæ naturam ex veterum placitis, non tam quid sentiendum, quam quid non sentiendum esset explicans, indaguit. Et in secundo collectam atque inuenientem animæ definitionem proposuit, deque eius potentius & functionibus multa subtiliter & accurate differuit: nunc cetera, quæ ad suscepta materiæ absolutis nem per-
nent, non minori diligentia & studio persequitur hoc libro, qui in quatuor partes distribuitur. In prima, quæ uno capite absolvitur, agit de numero sensuum ex-
ternorum, de quibus libro superiori sigillatim disputauerat. In secunda, duo-
bus capitibus contenta, exhibet tractationem de internis sensibus. In tertia diffe-
rit de intellectu, à quarto usque ad octauum caput. In quarta à capite nono usque ad finem libri, principium progressionis animantium pertractat. Est tamen de
huius libri exordio non parua inter expositores dissensio. Namque Auerroes, M. Dissidium de
Albertus, Aegidius, & Caietanus tria priora capita ad secundum librum per-
tinere volunt; atque hunc à quarto capite inchoari. Verum nostram distribu-
tionem, quam preferunt Græca exemplaria, quæg nunc vulgo recepta
est, sequuntur Philoponus, Themistius, Simplicius, Boetius,
Diuus Thomas, Th. o; hi'us, & Argy-
ropilus, & alii.

Distributio
huius libri in
parres qua-
tuor.

Dissidium de
exordio tertii
libri.

ΑΡΙΣΤΟΤΟ-

ΔΟΥΣ ΠΕΡΙ ΦΥΧΗΣ
ΤΟ Γ.

ΚΕΦ. Α.

OTI δι' εστιν αιδονος ιπέρε παρά
της πάντες λέγω δὲ ταῦτα, ὡψιν, αἰ-
ρομένη, ὅσφεσσιν, καθίσιν, ἀφίσιν εἰς τοὺς δι-
πισθεῖσιν αὐτοῖς, εἰ γὰρ ταῦτας δὲ εἰνι
αἰδονος, ἀφίσιν, γὰρ ταῦτα λέγω αἰδονος· παῖς πά-
ντας πολὺς ἡ ἀπότολη πολὺ, εἴ γε ἀφίσιν αἰ-
δονέτι εἰνι αἰδονος περί, εἴρης εὐλείπει περὶ αἰδονος,
ἡ αἰδονήσιν πηκτὸν ὄντες εὐλείπειν γάρ σου μετεπειπον
ἀπότολης αἰσθανόμενα. τῇ αφήσιν ἐστιν, λί-
τυν γαχαθούμην ἔχοντες δύο δὲ άλλα τῶν μεταξύ, καὶ μηδὲ
τῶν απότολης ποτὶ αἰδονος ἀφίσιν μετεπειπον λέγω δὲ
εἰς αἴτης οὐδὲποτε γάρ εἶται, οὐδὲ εἰ μηδὲποτε
ταῦτα αἰσθανόμενα εἶται τῷ γάρ, αἰσθάνο-
μην ἔχοντα τὸ τοπικὸν αἰσθητόλον, ἀφίσιν αἰσθητό-
λον εἶναι· οἷον εἴ εἴδετο εἰς τὸ αἰσθητόλον, ἐτίνι
οὐδὲ εἰ ψόφη καὶ χρέας εἰς τὸ τοπικόν ποτὲ αἴτης, οἷον γράπτος
γάρ εἴδετο εἰς τὸ αἰσθητόλον, αἰσθανόμενος γάρ τὸ αἴτηρον
αὐτῶν ἔχων μέρον, αἰσθανόμενος δὲ αἰσθανόμενον.

ARISTOTELIS

DE ANIMA
LIBER III.

CAPUT I.

SENSVM a autem nullum alium esse pra-
ter hos quinque; *Visum, inquam, au-*
ditum, odoratum, gustum & tactum, ex
hisce prefecto, qua nunc deinceps dicemus.
credere quissimam potest. b Nam si runc sensum
omnis eius habemus, c cuius sensus est tactus,
omnes namque rei tangibilis ut est tangibilitas, af-
fectus nobis sunt sensibiles tactu, nullius itaque
tactus, vel gustus, vel olfactus, vel auditus, vel
visus deesse nobis videatur. d Praterea si sensus
nobis deficiat aliquis, & instrumentum necessarium est
illius nobis deesse. Praterea c omnis sensus per
medium sentit, ut patuit. Medium autem, aut Text. 11.
coniunctum, aut sejunctum, externumque esse
necessarium est. At nos habemus utrumque, & id, in-
quam, quod est coniunctum, quoquidem tangen-
tes, sensitius sensibilia tactu & id etiam per quod
eminus non tangentes sentiamus: id vero duplex
est spatium simplex; aer, inquam, & aqua. Res autem inter expositoris dissidium, cur Aristoteles hunc librum
a numero sensuum inchoavit. Verisimile est, id propterea fecisse, ut ad disputationem de internis po-
tentia gradum faceret, quod præstat, ostendens absolutam iam esse considerationem externorum
sensuum, cum nullus alius sit, præter quinque a se prius traditos. Probat ergo instrumentum hoc fere
modo: Perfectis animantibus, cuiusmodi sunt homines, quibus non solum ea, quæ ad vitam agen-
dam, sed ad bene agendum & conservandum obseruiunt, natura tribuit: non insunt plures sensus,
quam quinque; nimirum visus, auditus, odoratus, gustus, tactus. Non igitur sensus externi plures
numero sunt. Atque hæc est præcipua ratio & fundamentum Aristotelis hoc loco, ut Averroes, Phi-
loponus & Simplicius annotarunt. Eandem conclusionem & argumentum inuenies apud eundem
Aristotelem lib. 4. de Hist. anim. cap. 8.

f Nam

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Cur hic liber à
externorum ini-
tium sumat.
Eos quinque
esse quomodo
probetur.

Sensum a autem] Quoniamvis sentiendi non omnibus animantibus ex aequo inest, vt experien-
tia constat, docetque Aristoteles cap. 1. lib. 12. de Hist. anim. & cap. 8. lib. 9. eiusdem operis; ne
quis ob hanc sentiendi varietatem indefinitum esse crederet sensuum numerum: probat hoc capite,
quinque tantum esse externos sensus: neque dari aliam externam facultatem, qua propria & com-
muni sensibilia dijudicentur. Est autem inter expositoris dissidium, cur Aristoteles hunc librum
a numero sensuum inchoavit. Verisimile est, id propterea fecisse, ut ad disputationem de internis po-
tentia gradum faceret, quod præstat, ostendens absolutam iam esse considerationem externorum
sensuum, cum nullus alius sit, præter quinque a se prius traditos. Probat ergo instrumentum hoc fere
modo: Perfectis animantibus, cuiusmodi sunt homines, quibus non solum ea, quæ ad vitam agen-
dam, sed ad bene agendum & conservandum obseruiunt, natura tribuit: non insunt plures sensus,
quam quinque; nimirum visus, auditus, odoratus, gustus, tactus. Non igitur sensus externi plures
numero sunt. Atque hæc est præcipua ratio & fundamentum Aristotelis hoc loco, ut Averroes, Phi-
loponus & Simplicius annotarunt. Eandem conclusionem & argumentum inuenies apud eundem
Aristotelem lib. 4. de Hist. anim. cap. 8.

b Nam sinunc] Antecedens propositi syllogismi, videlicet inesse homini omnes sensus, probat
ex obiectis, ex instrumentis, ex mediis. Ex obiectis; qua homines omnia sensibilia percipiunt. Ex
instrumentis; quia nullum eis deest organum ad functiones sensuum obeundas. Ex mediis; quia
omnia media eis obseruiunt ad sensibilium traectionem.

Inesse homini o-
mnes sensus.
Mutua coniun-
ctio inter sen-
sum & senso-
rium.

c Cuius sensus est?] Percipi à nobis omnia, quæ sub sensu cadunt, probat ex eo, quia si tactu o-
mnes tangibilium qualitatum differentias, quæ latissime patent, discernimus: idem quoque de reli-
quo sensuum obiectis affixinandum erit.

d Praterea si sensus.] Antequam probet venire nobis in usum omnia media, docet fieri non
posse, ut sensum aliquem habeamus, cuius nobis sensorium desit. Respondent enim hæc sibi mu-
tuu, ita ut sensus absque instrumento propria munia administrare non possint: & instrumen-
ta abſ-

ta absque potentias superflua sint, atq; adeo absque illis non dentur: quandoquidem non nisi gratia operationes sunt, docente etiam Aristotele capite vltimo lib. 4. Metcor. & cap. i. lib. 1. de partibus animi. & cap. 3. lib. 1. Politic. & cap. 2. & libro 3. de generatione animi. aliisque in locis.

e *Omnis sensus.*] Probat nullum nobis medium deesse: Nam medium aut internum est, aut ex *Nullum homini* *ternum;* nos vero vtroque ad sentiendum vtimur, vt ex superiori libto constat. Deinde explicat sym- *deesse medim* *patiam,* & connexionem, quae inter medium formaliter, seu quasi formaliter sumptum, & ipsum *adfunctiones* *sensum intercedit,* aitque si medium formaliter vnum sit, etiam sensum, qui eo vtitur, vnum forma- *sensum.* liter esse existimandum: esto materialiter plura sint, quo pacto visus vnum est, licet species visibles per aerem, & aquam traiiciantur: habent enim hæc duo elementa vnam formalem rationem, secun- *Vni sensu re-* *dum quam imagines visiles transmittunt, nempe diaphaneitatem: quam tamen rationem non ha- *spondet vnum* *materialiter sit,* nihilominus ad duos sensus pertineat. Vbi aduertas obscuritatem hoc loco peperisse, *medium forma-* *quod Aristoteles nunc de sensoriis loquitur, nunc de mediis, videlicet ob cognitionem inter me- liter.* dii, & sensorii naturam.*

f *Nam*

Τὸν ἀπλῶν οὐ δύο τέταυν αἰσθητέρα μέρον ἔστιν, ἐξ
ἀἴρετος καὶ σύνειστος. οὐ μὴ φύσει, σύνειστος οὐ γένοιται,
ἀἴρετος οὐ τὸν σφραγίδα, διετέχει τὸ τέταυν. τὸ πῦρ, οὐ δέδειται,
οὐ κρίνει ταῦταν εὖτε δὲ αὐτὸς θερμότερος αὐτοπηγός. οὐ γάρ, οὐ δέδειται, οὐ ταῦτα οὐ φύσις λαίσια μέμικταν εἶναι. διὸ λεπίστης αὐτὸς εἶναι αἰσθητέρον τὸ
εὖτε σύνειστος οὐ δίπλωτος. ταῦτα τὸ οὐδὲν οὐδὲν εἶναι. εὖτε
πάντα μέρη αισθήσεις, λαίσια ταῦτα τὸ μὴ αἰτεῖται,
μηδὲ πεπραγμένον. φανταστικοὶ οὐ διατάλαξαν ταῦτα τὸ
δέξια εὔχεται τὰς ὄφραλα μάς. οὗτοι εἰ μή περιποτέ
σώματα, οὐ πάτοις, οὐ μηδενός εἰσι τὸν σύντομον ταῦτα ταῦτα,
δέσμοις αὐτούσιοις αἰδούσις αἷλλα μῆλα βόλια τὸ κρι-
τῶν εἰσιν τεῖναι αἰδούσιοις πίδιοι, ἀντίστηται αἰδούσιοις
μηδονόμενα οὐ συμβολίζουσιν κατόπιν, στρεψανταί,
χήραστοι, μεγάλοις, αριθμοῖς εἰσίτοις τὸ πάντα ταῦτα κατί-
νονται θεωρεῖσθαι. οἶνος, μέρησις κατόπιν οὗτοι τὸ εὔχεται:
μέρησις γέρητος οὐ τὸ πάχυστον τὸ ηὔρεμόν, τοῦ μη κατε-
λλάγει τὸ αριθμός, τοῦ διπλασιοῦ Σωστής οὐ τοῦ ιδούσι,
ingén

f *Nam exhibe.* *Text. 130.*
ta ex duobus elementis constant, aere, & aqua, quatenus hæc sunt magis apta ad patientium ab ob-
iectis, quod organi ratio maxime requirit. Ignis autem cum vchementer actius sit minus ad id ob-
tinet commoditatis, quamvis ratione caloris, sine quo nulla operatio sensuum dari potest, in quali-
bet sensorio requiratur: terra etiam quia vltimis concreta, crassaque est, aut in nullo organo viger, componunt.
excellitve: auris in solo tactu. Cum igitur tota hæc varietas compositionis, quæ organis competit.
cernatur in instrumentis sensuum humanorum, p̄t in unum sit, nullum sensum defectu organi homini
deesse.

f *Nam exhibe.]* Propositum confirmat ex parte organorum. Nam omnia sentiendi instrumenta ex elementis
ta ex duabus elementis constant, aere, & aqua, quatenus hæc sunt magis apta ad patientium ab ob-
iectis, quod organi ratio maxime requirit. Ignis autem cum vchementer actius sit minus ad id ob-
tinet commoditatis, quamvis ratione caloris, sine quo nulla operatio sensuum dari potest, in quali-
bet sensorio requiratur: terra etiam quia vltimis concreta, crassaque est, aut in nullo organo viger, componunt.
excellitve: auris in solo tactu. Cum igitur tota hæc varietas compositionis, quæ organis competit.
cernatur in instrumentis sensuum humanorum, p̄t in unum sit, nullum sensum defectu organi homini
deesse.

g *Ab ijs igitur.]* Concludit omnia organa sensuum inesse non omnibus, sed perfectis animalibus, *Perfectis ani-*
& quæ mutila non sunt. Quod si quis obliicit talpam esse animal perfectum, & tamen carere visu, *mantibus ineffe*
respondeat, & si talpa visu careat habere tamē inchoationem quandam oculorum: quasi dicat inten- *omnium sensuum*
disse primo naturam visum ei tribuisse: sed non tribuisse, quod in subterraneis latebris viuentis aspe- *organa.*
ctus minime conueniret. Alii volunt non supposuisse Aristotelem talpam esse perfectum animal, sed
potius imperfectum, fuisseque argumentatum ab eo, cui minus inesse videatur, quasi diceret: si talpa,
quæ animale est inferioris noræ, aspectum habet, vt ipsa oculorum cœligies, licet obscura, indicat,
multo maiori iure visum, cœterosque sensus perfecta animalia obtinebunt. Quid tamen de visu
talpe pronunciandum sit, in questione disquireremus.

h *At vero neque.]* Diceret quispiam præter quinque sensus dari alium, qui circa communia sen- *Nond. r. sex-*
sibilia tanquam circa sensibile sibi proprium versetur. Id refellit hunc in modum. Nullum sensum *tr. sensum cir-*
bile proprium alicuius sensus potest in alium sensum per se cadere: atqui omne sensibile *c. sensibilia*
commune communia

f *Nam exhibe duobus simplicibus tantum in-* *Text. 130.*
strumenta sunt sensus, ex aere, atque aqua. Etenim
pupilla ex aqua, auditus ex aere, odoratus ex horum
altero, constat. Ignis, aut nullus est instrumentus,
aut communis omnium est: quippe cum sine calidi-
tate nihil sit sensuum. Terra etiam, aut nullus est
instrumentus, aut in tactu maxime commissa. Quo
circa restat nullum sensus instrumentum esse pra-
ter aerem, atque aquam. Hac autem nonnulla nunc
animalium habent. g *Ab ijs igitur animalium, Text. 131.*
qua sunt perficta, non imperfecta, nec membris co-
pta, omnes sensus habentur. Etenim & talpa sub
cute oculos habere videtur. Atque si nullum aliud *Text. 132.*
corpus est præterea, que percipimus esse, nec ullus
alius affectus præter alios, qui corporibus bisei competunt, qua sunt hic, nullus profecto deficit sensus.

h *At vero neque sensus instrumentum quicquam*
proprium sensibilium communium esse potest, mo-
tus, inquam, quietus, figura, magnitudinis, nume-
ri, unius, que unoquoque sensu sentimus non per accidens. Omnia enim hæc sane motu sentimus. Ete-
nim magnitudo motu sentitur. Quare & figura quidem, cum figura quedam magnitudo sit, & id,
quod quiescit, ex eo quia non mouetur. Et numerus continui negatione, & sensibus propriis:
vnusquisque

f *Nam exhibe.]* Propositum confirmat ex parte organorum. Nam omnia sentiendi instrumenta ex elementis
ta ex duabus elementis constant, aere, & aqua, quatenus hæc sunt magis apta ad patientium ab ob-
iectis, quod organi ratio maxime requirit. Ignis autem cum vchementer actius sit minus ad id ob-
tinet commoditatis, quamvis ratione caloris, sine quo nulla operatio sensuum dari potest, in quali-
bet sensorio requiratur: terra etiam quia vltimis concreta, crassaque est, aut in nullo organo viger, componunt.
excellitve: auris in solo tactu. Cum igitur tota hæc varietas compositionis, quæ organis competit.
cernatur in instrumentis sensuum humanorum, p̄t in unum sit, nullum sensum defectu organi homini
deesse.

g *Ab ijs igitur.]* Concludit omnia organa sensuum inesse non omnibus, sed perfectis animalibus, *Perfectis ani-*
& quæ mutila non sunt. Quod si quis obliicit talpam esse animal perfectum, & tamen carere visu, *mantibus ineffe*
respondeat, & si talpa visu careat habere tamē inchoationem quandam oculorum: quasi dicat inten- *omnium sensuum*
disse primo naturam visum ei tribuisse: sed non tribuisse, quod in subterraneis latebris viuentis aspe- *organa.*
ctus minime conueniret. Alii volunt non supposuisse Aristotelem talpam esse perfectum animal, sed
potius imperfectum, fuisseque argumentatum ab eo, cui minus inesse videatur, quasi diceret: si talpa,
quæ animale est inferioris noræ, aspectum habet, vt ipsa oculorum cœligies, licet obscura, indicat,
multo maiori iure visum, cœterosque sensus perfecta animalia obtinebunt. Quid tamen de visu
talpe pronunciandum sit, in questione disquireremus.

h *At vero neque.]* Diceret quispiam præter quinque sensus dari alium, qui circa communia sen- *Nond. r. sex-*
sibilia tanquam circa sensibile sibi proprium versetur. Id refellit hunc in modum. Nullum sensum *tr. sensum cir-*
bile proprium alicuius sensus potest in alium sensum per se cadere: atqui omne sensibile *c. sensibilia*
commune communia

commune cadit per se in alios sensus: Ergo nullum potest esse proprium alicuius. Minorem probat, quia sensibilia communia agunt in alios quinque sensus atque adeo per se ab illis sentiuntur, quandoquidem id sentitur per se, quod afficit potentiam. Hoc indicat illis verbis, motu sentimus, id est, quæ dum potentiam mouent, siue immutant, dignoscimus. Deinde, quod prædicta sensibilia communia immutent potentias, probat: nam magnitudo mouet aspectum, atque adeo & figura, quæ est illius terminus, nec ab ea realiter distinguitur: parique modo res habet in cæteris.

i Quod

propterem quod color, & magnitudo similes sequuntur, & comitantur. Nunc autem cum in alio quoque sensibili ipsa communia sint: si inde perspicuum unumquodque illorum, aliquid aliud esse, atque diuersum.

KEΦ.

i Quod si ita non esset.] Idem probat ratione, quæ in superiorē pene recidit. Si sensibile commune ab aliquo vno sensu per se cognosceretur, non posset ab aliis sentiri, nisi per accidens: sed non ita est: Ergo sensibile commune non pertinet per se ad aliquem vnum sensum: maior patet, quia sensibile proprium vnius sensus, cognoscitur ab alio per accidens, ut dulce ab aspectu, non quod dulce moueat potentiam videndi, sed quia ex accidente coniunctum est candido, quod per se visum mouet. Quod si sensibile commune nouita sentitur, vtique percipietur alio modo, nempe eo, quo Cleonius filius percipitur: Qui non ideo dicitur sentiri per accidens, quia sentitur per se ab alio sensu: sed quia est subiectum, in quo est id, quod per se sentitur. Minorem probat, quia sensibile commune per se mouet potentias sentiendi, & abiis per se dignoscitur.

k Propria autem sensibilitas.] Docet, cum, exempli gratia, video pomum candidum, quod simul dulce est, & bilem flauam, que est amara: ad quam facultatem per se specter iudicare album esse dulce, & flauum esse amarum, aitque non pertinere ad visum secundum se, sed ut alteri potentie subest, id est, ad sensum communem qui vna cum exterioribus sentit, & obiectum ynius copulat obiecto alterius, verbi gratia album dulci. De hac re in progressu plenius

¹ *Quare potest?*] Questionem excitat cur plures externi sensus à natura conditi sint. Respondeat, quia si unus tantum sensus foret, saltem sensibilia communia non distinguerentur à ceteris. Etenim si eodem sensu colorem & tactiles qualitates, & odores, & magnitudines perciperemus: iam sensibi-

lia communia non pertincent ad plures, sed ad unum tantummodo sensum, atque adeo saltem hanc ex parte non relinquetur iuris propria, & communia sensibilia discrimen.

QVÆSTIO VNICA.

SINT-NE QVINQUE SEN-
sus externi, an non.

ARTICVLVS I.

VIDERI PAVCIORES:
videri plures esse.

Subiiciemus primum aliquot argumenta ad minuendum numerum sensuum: deinde a lia ad eundem augendum. Primum sit. Sufficit una, eademque virtus influens est cerebro, quæ in oculis edat actum videndi, in auribus audiendi, atque ita in cæteris organis cæteras functiones, non secus atque una virtus motu sat est ad quatiendas diuersas chordas musici instrumenti: & idem spiritus ad inflandas plures tibias, & concentum, atque harmoniam exhibendam: idemque Solis influxus ad generandum hic hordeum, illuc triticum pro varia materia dispositio- nione. Non est igitur cur plures virtutes externe sensitiæ ob plura munia indiueris organis con- stituantur.

Secundum Aristoteles ex instrumentis probauit sensuum numerum: sed unum tantummodo est instrumentum omnium sensuum exter- norum, nempe cerebrum: ergo unus tantum est externus sensus. Probarur minor, quia perceptio sensibilium non videtur fieri nisi in cerebro, quod in visione ex eo ostenditur, quia interdum fano, & integro oculo impeditur actio videndi propter solam obstructionem nervi optici: certe non nisi quia tunc non datur transitus speciei vi- silis ad cerebrum, sine qua facultas ibi residens visionem edere non potest. Quare non videtur actio intuendi fieri nisi in ipso cerebro, quod si- militer de reliquis extenorum sensuum mune- ribus dicendum erit.

Terrium, ut se habet intellectus ad intelligibili- a, ita sensus ad sensibilia: atqui intellectus non multiplicatur secundum diuersas vires re- spectu intelligibilium: sed una, eademque facul- tas omnia intelligibilia comprehendit: ergo & unus sensus omnia sensibilia: quod si non unus omnia simpliciter, saltem unus externus omnia sensibilia externa.

Quartum. Tot numero habentur sensus, ut asseruit Aristoteles proximo superiori capite, quot insunt in animalibus perfectis: atque in his non vniuersim quinq; deprehenduntur: non ergo tot constitueendi sunt. Probatur minor, quia multa sunt perfecta animalia, quæ omnes ha- bent sensus, ut Echini, qui, ut ait Aristoteles lib. 4. de his animal. c. 8. non videntur olfacere, tal- pæ, que visu carent; quod item de balenis vide- tur dicendum quæ teste Plinio lib. 9. cap. 62. pi- sciculis, quos musculos vocat, præuiis du cibus, & quasi oculis vntuntur, alioquin in vada ruent. Vnde est illud Claudianus lib. 2. in Eutropium,

A Sic ruit in rupes amissi pisces sordidæ Bellus sulcandas qui præuiis edocet undas, Immensumque pecus parvo moderamine cauda Temperat, Et tanto coniungit se terz monstro. In contrarium vero patrem, quod plures sensus, **P**rimum arg. quam quinque constitui debant, hunc in mo- dum ostenditur. Necessario dada est aliqua fa- cultas sentiens, cui incumbat aduertere ad ob- jectum, in quod singuli sensus feruntur; ergo da- tur alius sensus externus præter quinque vulga- tos. Antecedens suadet; quia saepe oculi, exem- pli causa, rei visibilis in imagine consignatis sunt: & tamen non eliciunt visionem haud ob aliam la- ne causam, nisi quia non aduertimus, quare ali- quem oportet dari sensum, ad quem aduertendi officium spectet. Quod vero hic non sit ipsa fa- cultas videndi, ex eo ostenditur. quia actus po- tentiae videndi est sola visio: aduertendi autem ministerium non est visio, cum illam naturæ or- dine antecedat.

Item magnitudo, figura, & alia, quæ sensibi- lia communia vocantur, non sunt sensibilia per accidens: sed per se, ut proxime docuit Aristot. sed diuersitas specifica obiectorum, quæ perse cadunt sub potentias, inducunt illis discrimen specificum: igitur cum magnitudo verbi gratia quæ est sensibile perse, plus differat à colore, quam sonus, non minus requiret aliam poten- tiæ distinctam, qua percipiatur, atque adeo plures dabuntur externi sensus, quam quinque.

2. Argum.

D

ARTICVLVS II.

REVERA NEC PLVRES, NEC
pauciores sensus externos esse,
quam quinque.

Nihilominus de communis tam philosophâ- tum, quam non philosophantium voce asserendum est, quinq; esse extenosensus, non plures, neque pauciores. Tot constituit Aristoteles proximo capite, Auctor operis de secre- trio sapientia secundum Ægyptios libro secûdo capite 9. Plato in Theæteto, D. Damasc lib. 2. Fid cap. 18. D. Greg. Nyss. orat. 6. in cant. D. Ambr. in Apoc. cap. 18. D. August. lib. de quant. animæ cap. 2; D. Greg. in Ezechielem homil. 17. D. Hier. in Psal. 141. Origenes homil. 3. in Leu- ticum, & homil. 3 in Cant.

F Potra hunc numerum conatur stabilire Phi- loponus auctoritate Platonis ex numero cor- ex doctrina Pla- porum simplicium. Nam si corpora simplicia tonis. quinque sunt, & propterea figure solidæ quinque, nempe pyramis, cubus: figuræ octo, duo- decim, ac viginti laterum: oportet quinque sensus esse, quibus ea cognoscantur. Eundem nu- merum distinguit D. August. libro tertio de Ge- nes. ad litteram capite 5. ducta à quatuor mundi elementis consideratione: hunc in modum. Quoniam

Ratio D. Aug.
ex quatuor ele-
mentis.

Quoniam sentire non est corporis, sed animæ per corpus, licet acute differatur secundum diversitatem corporeorum elementorum sensus esse corporis distributos: anima tamen, cui sentiendi vis inest, cum corpore non sit, per subtilius corpus agitat vigorem sentiendi: Inchoat itaque motum in omnibus sensibus à subtilitate signis; sed non in omnibus ad idem peruenit. In visu enim peruenit represso calore vsque ad eius lucem. In auditu vsque ad liquidiorum aerem calore ignis penetrat. In olfactu autem trahit aerem purum, peruenit vsque ad humidam exhalationem, vnde crassi or hæc aura subsistit. In gustu autem transit, & peruenit vsque ad humorem copulentiorem: quo etiam penetrato, ac trahiecto, cum ad terrenam grauitatem peruenit, tangendi ultimum sensum agit. Hæc ex placo D. Augustini. Si tamen magis dilucide, & accommodate ad ea, quæ in hoc opere pertractata sunt, loqui velimus: licebit ex quatuor mundi elemētis sensuum numerum deducere, C dicendo olfactum respondere igni propter calorem, & siccitatem: auditum aeri propter tympanum: visum aquæ propter humorem crystallinum: tactum, & gustum terræ, propter crassitudinem. Sed tam hæc, quam Philoponi, & D. August. rationes, probabiles tantum sunt: ac non tam numerum sensuum confirmant, quam ob analogiam, & similitudinem quandam, aliis corporibus accommodant. Imo nec nisi probabiliter eudem suadet tripartita illa ratio Aristotelis quam in contextu exposauimus, ducta ab obiectis, ab instrumentis, à mediis: quam etiam vberius enarrat Magnus Albertus 2. part. sum. de homine in tractatu de sensibus, & Alensis 2. part. q. 66. membro 2.

D. autem Thomas i. p. quæst. 78. art. 3. minus probans alia argumenta ab organis, & mediis petita, eundem numerum confirmat ex modo, & varietate, qua sensus, qui potest: non solum actina, sed passiva etiam est, ab obiecto sensibili mouetur, hoc fere pacto; Duplex est immutatio, vna naturalis, alia spiritualis, siue intentionalis. Naturalis dicitur, qua forma immutantis recipitur in passo secundū esse naturale, vt calor in re calefacta. Spiritualis vocatur, qua forma immutatis recipitur in passo secundū esse spiritale, hoc est per suam imaginem, vt per speciem coloris in pupilla. Igitur ad immutationē cuiuslibet sensus requiritur immutatio spiritualis in organo: alioqui nulla dabitur sensio. Sed est hac in re varietas. Nam vel obiectum intentionaliter tantum immutat medium, & organum, & est obiectum visus: aut realiter, & intentionaliter utrumque, & est obiectum tactus & gustus: in quibus adhuc est disciimen. Nam tactus necessario immutat secundum qualitatem, quæ ei proprie obiicitur, vt secundum calorem; non ita vero organum gustus; non enim oportet, vt lingua fiat dulcis vel amara; esto requirat

A præuiam humestationem, vt percipiatur sapor. Denique aut obiectum immutat medium, aliquamvis partem illius realiter, organū vero intentionaliter, pertinetque ad olfactum, modo tamen dissimili. Nam vel exigit præuiam alterationem, & est odor pertinens ad olfactum: vel præuium motum localem, & est sonus spectans ad obiectum auditus. Etenim, vt odorabile odorem spiret, saltem ordinarie, requiritur calcificatio: & sonus collisione quadam fit. Cum igitur tot sint exteris sensus, quot sunt modi, qui bus illi à proprio obiecto immutari possunt & hi sint tantum quinque: pater quinque esse externos sensus, non plures paucioresve. Hæc etiam confirmatio non demonstrativa, sed probabilis tantum habetur. Ac duntaxat ostendit non dari plures sensus per naturam. Non videatur autem negandum posse diuina virtute plures esse; Quemadmodum, & plura sensibilia, quæ diuerso modo organa immutant.

Ac superior quidem probatio D. Thomæ ab eius sectatoribus defenditur. Verum, vt loquamur conuenienter iis, quæ statuimus cum de singulis sensibus ageremus, aliquanto diuersius à nobis ea ratio componenda erit: Nam tactus, & gustatus, vt sunt crassiores ceteris sensibus, ita videntur per se immutari realiter ab ipsam qualitate, quam sentiunt: differre tamen, quod alter immutetur secundum qualitatem alteratiuam complexionis, vt superius dimicimus: alter non; esto requirat illam antecedentem humestationem. Præterea obiectum olfactus, & auditus, probabile est, aliquādo immutare organū, etiam realiter; cum videlicet sensorium existat intra spatiū, per quod realiter diffunduntur odor, & sonus. Quibus positis hunc in modum, astruendus erit sensuum numerus. Vel obiectum sensus immutat medium, & organum intentionaliter tantum; pertinetque ad visum: Vel realiter, & intentionaliter simul utrumque, & tunc pertinet ad tactum, & gustum; et tamen discrimine, quod obiectum tactus immutat organum per se secundum qualitatem alteratricem temperamenti: obiectum vero gustus secundum aliam qualitatem. Vel imminutat medium partim realiter, partim intentionaliter, & organum per se quidem, ac semper intentionaliter: aliquando vero, & quasi per accidens, etiam realiter, spectatque ad olfactum, & ad auditum, eo discrimine, quod obiectum auditus immutat secundum qualitatem, quæ requirit ad sui productionem motum localem; obiectum vero olfactus, secundum qualitatem, quæ deposita præuiam alterationem. Si quis autem collectionem hanc ex eo calumnietur, quod ponamus visum intentionaliter tantum immutari ab obiecto, cum lux illum quoque realiter afficiat. Respondendum erit, propterea de luce nullam nobis curam fuisse, quia ea non tam vt obiectum visus

Aliaratio.

Probatio.

D. Thome.

Lege etiam D.

Tho. in 2. d. 2. q.

2. art. 2. ads.

Duplex immu-

tatio naturalis,

& spiritualis.

Alia confi-

Colligitur
rus quinq-
suum exte-
rum.

visus, quam vtratio, qua obiectum percipiatur, communiter solet considerari: adde illam cum sic immutat sensum, rationem obiecti minime sustinere. Patet igitur externos sensus quinque esse, nec plures, paucioresve admitti debere.

*esse ori
necessari
mum,
te vero
m.
. Thom.
b. questio
nim.
Sensus di
ordine
antur.

is, & gu
nimalib.
bus con
int.

us praeius
enti explo
ri.

t explicat
ctor operis
duina secur
tia secun
m AEgyptios
s.c. 11.
ius rei gratia
imalibus &
minipraser
natura sen
indiderit.*

Est veo tactus inter omnes sensus origine, & necessitate primus; quia peculiariter radicem habet in primis qualitatibus, quarum temperies est primaria dispositio ad animam, priuimque vitæ fundamentum, qua disoluta, & tactus ipse, & animal perit. Et eo quidem sensus hic plurimum etiam confert animalibus, quia eius opera possunt primarum qualitatum nimietatem cauere, quarum excessus interitum affect; sed idem tactus dignitate ultimus est, vt ait Proclus Commento tertio in Timæum; quia maxime crassus est, & corporeus. Ut vero tactus ultimum, ita primum dignitatis locum obtinet visus, secundum auditus, tertium odoratus, quartum gustus, quintum tactus, quod ex iis, quæ hæc tenus à nobis sigillatum de sensibus per trahata sunt, facile quiuis intelliget.

Non insunt omnes sensus cunctis animantibus, etsi tactus, & gustus omnibus conueniant, etiam quibus nullus alius, docente Aristotele hoc in lib. c. 12. tex. 62 & in lib. de sensu, & sensili. c. 1. Nam gustus, de quo posset esse dubitatio, ostreis etiam competit, aliisque eiusmodi, quæ marinis scopulis adhærescant, & inter plantas, atque animalia, quasi media, & ambiguæ sunt, vt inquit Aristoteles lib. 1. de gener. anim. c. 20. Vnde à Græcis ζωὴ φύσις, id est, plantanimalia dicuntur. Reperi autem in his gustatum, illud argumentum est, quod non omnes promiscue sapores appetant, vt notauit Plinius lib. 10. naturalis historiae. c. 71. Quod si superiori lib. cap. 1. o. q. 1. art. 2. ad finem huiusmodi animalia gustu destituta esse diximus, id intelligentum est de gustu perfecto, de quo solum loquemur per comparationem ad tactum: quem nulli non animanti perfectum concidit Aristoteles; hic autem gustus tantum imperfetus illis, inchoatusque tribuitur. Obseruit autem hic sensus ad vitam, vt prævius explorator alimenti. ac quemadmodum olfactus prægustator est gustus, ita gustus ventriculi, & nutrimenti facultatis.

Cum autem sensus animalibus, partim ad incolumitatem feruandam, partim ad vitam commodius agendam à natura dati sint, * homini tamen peculiarem conferunt utilitatem, propterea quod per eos diuersa rerum simulaçra ad intellectuam cognitionem in mentem pertrahit. Quod nonnulli explicant similitudine ciuitatis, quæ confluentium hominum turbam diuersis aditibus recipit, & ob id etiam sensus animi fenestra dici consueverunt, per quas tamen non sola cognitio, sed & vitorum incitamenta, negligentia, vicio non raro intrant. Vnde illud D. Hieronymi l. 2. aduersus Iouinia-

A num c. 7. si Circensis quispiam delectetur, si sensus fenestras athletarum certamine, si histriorum mobilitate, si splendore gemmarum, & id genus aliis, per oculorum fenestras animæ capta libertas est: & impletur illud propheticum: Mors intravit per fenestras.

Obseruandum est quod ex paulo ante dictis sequitur, animaduertitque D. Thomas prima 2. q. 35. art. 2. ad 3. & M Albertus 1. lib. Metaph. tract. 1. c. 4. licer bruta animantia sensuum functiones nequaquam solius cognitionis gratia exerceant, sed ad necessaria, utilia vequærenda, aut noxia declinanda: hominem tamen solius cognitionis studio sensuum ministerio frequenter vti ad scientiam comparandam. Et quia scientia, aut doctrina, aut experientia adipisciatur; ad illam quidem auditum, ad hanc vero aspectum commodiorem, aptioremque esse, vt constat ex iis quæ docet Aristoteles lib. 1. Metaph. cap. 1. & lib. de sensu, & sensili cap. 1.

*Doctrina audi
tum, experien
tia, aspectum
commodius ob
seruire.

lamblichus vo
luit sensus homi
num, & bellua
rum specie di
stingui.*

Quærenti num sensus externi bellatarum, & hominum, vt aspectus inter se, similiterque olfactus, distinguantur specie; respondet lamblichus distinguunt; immo sensus non nisi a quoque iis conuenire, eo quod humanus sensus in se ipsum reflectatur, quod belluino minime conuenit. Verum neque hæc sententia probabilitatem, neque eius ratio momentum habet. Nam cum hominis, & brutorum sensus in eadem obiectaferantur, & ab eis eodem modo immutentur, non est cur inter illos distinctio ponatur. Præterea, nullus sensus, siue externus, siue internus, seu hominis, seu bruti supra se ipsum reddit, aut reciprocatur, vt progressu patebit. Sunt itaque eiusdem speciei; etsi perfectione accidentaria discrepant. Nam homo, vt alibi præstriximus, reliquis animantibus tactu, gustuque excellit; tamen visu, auditu & olfactu à multis superatur. Quandoquidem aquilæ perspicaciæ vident, talpæ acutius audiunt, vultures & canes sagacius, eminentiusque odorantur. Sunt qui dicant vinci hominem gustu à Protogeuste Indico animali. Item ab araneis tactu. Vnde vulgatum illud.

*Eos sola acciden
taria perfectio
ne distingui.

Quæ animalia
visu, auditu,
atque odoratu
hominem ex
cellant.

Hominem tactu
& gustu ceteris
animalibus
prævalere.

Nos aper auditu, lynx visu simiagusto.
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.
Tuerda tamen est communis philosophorum sententia, quam tradit Aristoteles lib. 1. de historia anim. c. 15. & lib. 2. huius operis cap. 19. texr 94 docens hominem tactu, & gustu omnibus excellere animantibus. Cuius rei causa est, quia bonitas tactus, & gustus, qui tactus quidam dicitur, prouenit ex bonitate temperamenti; hoc autem præstantius homini quam ceteris multis datum est, vt in libris de ortu & interitu ostendimus. Quare quod de simia, & aranea canitur in eo carmine, vt poetice, non vt philosophice dictum accipi debet. Existimaturo vero à quibusdam fuit simiam eximio gustu præditam esse, quod dum comedit*

Solumunturque de simia & aranea consuecut.

comedit, gesticulationes edat indices magnæ voluptatis, quam gustando percipit. Similiter creditum araneam singulari tactu pollere, quod vel leuissimum bestiolæ in rete incidentis motum etiam in extrema plaga persentiscat. Verum hæc nihil probant. Nam simia, ut alias gesticulatorum est animal, ita & in cibo capiendo: tunc vero plus, quia tunc magis oblectatur, et si non præ aliis animantibus. Quod vero ad araneam spectat ex Alberto Magno colligitur Lib. 26. de ani- eam minus perfectum habere tactum; quod malibus, &c. 2. frigidit temperamenti, & vilcosa abundet hum- partum de ho- miditate, quæ tactum obscurum, habetemque mine tract, de reddit. Nec mirum quod cadentem prædām è vestigio sentiat, tum quia semper in insidiis est, & quasi ex inopiatō obseruatum: tum quia tam tereti filo, & tam æquabili deducit stamina, te- lamque explicat; tam erudita subtilitate à cen- tro operis quoquaversum lineas suspendit, vt et si tactus exquisito non polleat, facile eam suspen- spensi cassis tremor exciter. Adde præstantiam tactus non motus, sed primarum qualitatum perceptione æstimari.

ARTICVLVS III.

DILVITVR PRIMVM AR-
gumentum primi articuli: statuitur contra
medicos externos sensus non esse vir-
tutes influentes, sed in-
genitas.

Midiciconten- **S**uperest explicatio argumentorum, quæ ini-
propositum propositum, sed pro solutione priimi, aduertendum, Galenum lib. 6. & 7. de placitis Hippocratis, & Platon. aliosque medicos, opini-
sensus ex- tari sensus externos non esse potentias ingeni-
ternas esse vir- tates organis, quasi in eis fixæ sint; sed esse virtu-
tutes influentes tes influentes à cerebro per modum cuiusdam à cerebro proper irradiationis; & tandiū dūtaxat in organo manere, quandiu durat operatio. Itaque Socratem dormientem non habere in oculis potentiam videndi, nec in auribus audiendi; sed dilabi-
eas è cerebro quoties videt, quoties audit. Hanc sententiam ex eo stabilitate conantur, quia ob-
structa via, per quam cerebrum externis sensi-
bus sese communicat, omnis eorum actio ces-
sat. Quod si quis respondentierari tunc sensus, non quia impeditur trajectio illius virtutis in-
fluentis; sed quia ocluduntur meatus, per quos spiritus animalis ad sensiteria deuehuntur: respon-
sionem hanc ex eo refellunt, quia fieri pos-
test, vt in organo non desit talium spirituum copia v. g. cum quis dormire incipit, & tamen sensus nequaquam functionem suam edere valeat. Quare aliud quid desiderari in organo, ob cuius defectum torpet sensus; id vero non posse est, nisi virtutem illam, quam oporteat à cerebro trahi: Ea igitur virtus est; quæ se-
Argumentum
probat senten-
tia.

A suum functiones, tanquam immediatum earum principium, exequitur.

Hæc sententia licet in schola medicorum pro certa habeatur: videtur tamon à veritate aliena Acptimum quantumuis medici communica-
tionem illam influentis è cerebro virtutis ornent illustri, ac specioso nomine irradia-
tio- nis; nihilominus rem ipsam in obscuro relin-
quunt; nec eam ab argumentis defendunt. Im-
primis enim si vt irradatio Solis est produc-
tio radii in medio diaphano ita communicatio il-
la est produc-
tio virtutis sensitiæ in corpore ani-
mantum, sequitur quemadmodum una pars lucis generat aliam in diaphano; ita vnam par-
tem potentia sensitiæ signera aliam in corpore animalis: quod est in philosophia inauditum:
sequitur etiam, Quemadmodū quando lux plus distat à lumenoso, tanto est remissior, ita virtu-
tem sensitiæ, quanto est in parte corporis remissior à cerebro, tanto esse imbecillior, ac minus efficacem. Consecutio probatur, quia o-

C mnia, quæ ad eum modum producuntur, exten-
di solent unicoloriter dissimiliter, ac sensim debilitantur usque ad non gradum. Consequentis autem falsitas inde ostenditur, quia tactus, vt ex-
perientia, ac medici ipsi docent, in extremis dig-
itis manus plus viget, quam in reliqua parte brachii; cum tamen illi longius distent à cerebro.
Deinde naturales potentiae manant ab animali in ipso ortu, vt in primo huius operis libro de com-
muni philosophorum sententia docuimus: Ig-
itur potentiae organicæ non deriuantur per mo-
dum lucis à cerebro; sed hærent fixæ, stabilesq;
in organis. Item calor, & frigus, aliaque eiusmo-
di accidentia deterioris notæ. non euanscant
opere cessante, sed permanent in subiecto, ergo
vires sensitiæ in propriis sensoriis Postremo,
quod illa virtus non possit esse una probatur,
quia facultates sensitiæ distinguuntur specie per actus, & obiecta, vt lib. 2. ostendimus: quare
cum sensus habeant obiecta specie diuersa, &
ab iis secundum modos specie dissimiles immu-
tentur, consequens est, vt non sine una virtus a-

E stitua-
fides plures, exæque specie differentes.
Medicorum igitur rationi occurrentum est, Medicorum
vitiam occurrebat, videlicet cum præcludi-
tioni occu-
tur via, qua cerebrum sese externis sensibus tur.
communicat, cessare ipsorum actionem, quia
desinit cerebrum impetrare eis animales spiritus,
quorum ope destituti sensus operari nequeunt.
Huiusc autem responsionis oppugnationi resi-
stendum est dicendo, cum spiritus admodum quod sensu
agiles sint, facileque effluant, & euanscant, e-
terni ab o-

F gere sensus perenni corum committant, ac de-
tione impe-
fluxu è cerebro; ideoque si via illis præcludan tur.
tur, vel confestim, vel post breuem temporis
moram extingui omnes sensuum actiones; non
autem quod organa priuentur influenti virtute,
quam medici ponunt.

Hinc iam facile erit diluere primum argu-
men-

Falſame dicorum nem pro-

mentum initio questionis propositum, cuius occasione hæc differimus Negandum est quod in eo assumentur, dicendumque, cum sensuum operationes, vt paulo ante diximus, tendant in obiecta specie distincta, & quæ secundum modos diuersos specie, sensus ipsos immutant, necessario ex iis argui distinctionem specificam in sensibus: quod in metu fidium, & tibiarum inflatione minime cernitur, vt erit consideranti perspicuum: atque adeo constat propositam si nullitudinem ad rem non esse. Nec vero id, quod de influxu Solis opponitur, robur habet. Posunt enim qualitates, quæ à Sole communicantur, vna cum aliis, quibus in semine vel alia subiecta materia adiunguntur, producere dissimiles admodum effectus, ut in argumento dicitur. At virtus illa, quæ singitur à medicis ad organa è cerebro defuere, non ita se habet. Non enim in organo copulatur aliis qualitatibus, è quibus pariter cum ipsa sensuum functiones eliciantur; siquidem non apparet quænam ex qualitate C sint: maxime cum primæ, ex quibus organi temperamentum constat, non nisi dispositiue ad id concurrent. Quod si quis dicat cum iis dispositiue concurrentibus posse virtutem illam è cerebro manantem administrare omnium sensuum operationes, is confessim refelletur argumento desumpto ex obiectorum, & munium diuersitate, quo paulo ante aduersus medicos ostendimus vires sensitivæ non posse recidere in vnam, eandemque virtutem, quæ sola operationes sensuum edat; sed necessario ponendas esse plures potentias actiuaæ specie differentes; præter eas qualitates, quæ in organis passiuæ, ac dispositiue duntaxat ad exequenda sensuum munia sese habent.

ARTICVLVS IV.

RESPONSIO AD CÆTERA primi articuli argumenta.

Secundum argumentum primi articuli est z. responsio. Sfere Ioannis Menardi lib. 6. Epistola ultima, quo ille in eam sententiam abiit, vt crederet omnium sensuum operationes, in cerebro perfici; Neque id esse alienum à mente Galeni. Verum neque recte sentit, neq; id Galen. existimat, qui lib. 1. de Causis Symptomatum cap. 8 affirmit, singulorum sensuum functiones in singulis perfici instrumentis: idque ex eo confirmari potest: quia quantumlibet cerebrum recte habeat læso organo sensus, læditur eius operatio; labefactatoque destruitur; certe non nisi quia potentia sentiendi residet in ipso organo. Et hæc ratio valet etiam adrefellendum Numerium, Iamblichum, & Plotinum existimantes sensus, atque adeo ipsorum operationes inhaerere in ipsa animæ substantia Ideo autem obstructio nerui optici impedit visionem, cluditur quondam opinio edentium sensus coramque.

A quia impedit transitum spirituum animalium è cerebro, quorum defectu torpet visus: licet alio- qui organi compositio integra sit; non autem stantia animæ quod inhibetur trajectio specierum visibilium adherescere ab oculo ad cerebrum.

Ad tertium argumentum negandum eodem Ad tertium modo, quod ad rem præsentem attinet, se habens sensum ad sensibilia, quo intellectus ad intelligibilia. Nam facultas intellectiva, cum sit multo altioris ordinis, potest ea, quæ per plures sensus sparsa, & distributa sunt, in unum colligere, complecti. Lege D. Thomam quæst. 25. de Verit. artic. 3.

Circa quartum argumentum aduerte in pri- Ad quartum mis Iamblichum non probasse rationem, qua Lamblichus Ari Aristoteles conatus est ostendere numerum sen- stoteli aduer- sum inductione per animalium differentias; satur. cum eorum plurima ignota nobis sint. Dicendum tamen eam rationem, si recte intelligatur, improbandam non esse. Ut enim concludat non oportet omnia perfecta animautia cognita habere; imo neque opus est, vt singulis perfectis animantibus omnes quinque sensus conueniant; sed vt nulli quantumlibet perfecto plures insint, quam quinque. Ad quod probandum sat est nota scilicet in homine, quem constat omnium esse perfectissimum.

Quod vero de talpæ excitate dicitur, ambi- guum est: Non crediderim, ait Simplicius, tal- Disputatio de pam penitus carere vi ipsa visuæ, ac eius actu: talpa caccitate, sed ea, quæ conspicua sūt: visus ergo particeps non indigna pro est: sed veluti per pelles quasdam sicuti quando pter controvener nos clausis etiam palpebris non nihil lucis per- fias Philosophi.

cipimus: neque enim fieri potest, vt frustra sub cute natura oculos sit fabricata: sed per eam cutem operantur quidem; verum obscurè admodum propter earum imbecillitatem veluti ea etiam, quæ noctu depascuntur. Magnus etiam Albertus lib. 22. de anim. tract. 2. ad fin. & M. Albert.

E si perfectam oculorum compositionem talpis neget quam alii videntur concedere, vt Aristoteles lib. 4. de hist. anim. cap. 8. & Galenus lib. 14. de vsu partium, cap. 6. affirmit, tamen eas videre saltem imperfecte, si quando è cauernulis querendi alimenti gratia in lucem prodeunt; quod se ait non semel obseruasse, ac compleuisse. Alii tamen absolute negant conuenire talpæ visum. In his est Aristoteles lib. 1. de histor. anim. cap. 9. & lib. 4 cap. 8, vbi ita scripsit;

Homo, & quæcunque terrestrium animal generant, arque etiam quæ & sanguinem habent, & animal pariunt, omnia hos omnes habere sensus videmus, nisi quid lassum, lacessitumque est: quale genus talparum, cui visus deest. Non enim oculus id in aperto haberet tamen de- trahita, quæ crassiuscula obtenta sedem lu- minum opacat, oculi intus lacessiti, imperfec- tique visuntur; sed ita vt partes easdem habeant omnes, quibus oculi integri constant. Ha- bent enim nigris antem illum orbiculum, & z z quod

Aristotel.

quod intra eum continetur, quam vocant pū
pillam, atq; etiam portionis albidae ambitionē
sed non tam liquido, quam oculi conspecti, atq;
eminentes: nec in partem exteriorem, hæc pol-
sunt apparere ob cutis obductæ corpulentiam,
vt pote cuim natura inter generandum s̄lædatur,
atq; ita corpus inchoatum relinquitur. Hæc Ar-
istoteles, cui circa talpæ cæcitatem assentiunt
Galenus citato loco, Plinius lib. i. Natur.
histor. cap. 37. & lib. 30 capitul. 3. D. Isidorus 11.
Etymol. Abulensis ad caput 2. Leuit. Tullius li-
bro quarto Acad. quæstion. Item Philoponus,
Themistius, Averroes, & D. Thomas, aliquique
interpretes: Et quidem his præter experientiam
quam se etiam contra aduersarios habere pu-
tant, fauer ea ratio, quod cum talpæ defossi, se-
pultisque similes in tenebris degant, frustra eis,
natura dedisset aspectum, quem mox essent a-
missuri occulti tam duri, crassique elementi.

Certe cum in hac controvèrsia hinc inde ex-
perientiæ testimonia citentur, tuius videtur
rem in ambiguo relinquare. Qui Aristotelem
ciusque sectatores tueri volet, respondebit Sim-
plicio, & Alberto, fuisse oculos talpis datos non
ad cernendum; sed deooris, & ornatus gratia,
atq; adeo non frustra: item ad quærendas escas
olfactum. Supplice: cæcitati: Cui autem pars
contraria magis placuerit, dicet talpas non a-
mittere visum, in subterraneis cauernulis pro-
pterea quod oculos duriori cute, & membrana
connectos habeant, quæ eis quoque præsidio
est, ne cum in lucem excent, insolito splendore
excæcentur..

Sive autem talpa visu careat, siue non, argu-
mentum nihil conficit: quia vel ea non est è nu-
mero perfectorum animantium, de quibus lo-
quitur Aristoteles: vel si est, non oportet iis va-
niuersim omnes sensus competere, vt diximus.
Quod similiter de echinis pronuntiandum. Ba-

A lænas tamen de perfectis esse constat. Ex vero
musculorum satellitio vtuntur, non quod o-
moно aspectu careant; sed quia pergrauis su-
perciliorum pondere obrutis oculis, infestantia
magnitudinem vada non satis præudent, eaque
ipsiis præstantes piseiculi demonstrant:

Ad primum argumentum eorum, quibus ostendi videbatur dari plures sensus, quā quinque negandum est quod assumit. & ad eius probationem, reiecta opinione Philoponi, & aliorum, qui virtutem quandam animaduersariam, siue attentriæ finixerunt; dicendum interdum oculum rei præsentis imagine imbutum non elicere visionem. Verum id non ex eo provenire, quod desideratur actio alterius facultatis, cuius sit ad obiectum aduertere; sed quia ipsa vis cernendi non tendit in obiectum, quod tunc accedit, cum in rem aliam vehementi applica-
tione intenti sumus. Itaque non aduerterit oculus ad obiectum per aliam actionem priorem, aut distinetam ab ipso videndi actu; sed aduertere dicitur quoties anima non ex toto ad alterius potentia operatione auocata, impetrat etiæ se oculo, ita vt is quoq; suo munere rite fungatur. Legi Aristotelem in prob. sect. i. 1. quæst. 33.

Ad secundum respondendum est cum D. Thoma i. part. qu. 78. art. 3. quamvis magnitudo, aliaque sensibilia communia sint sensibilia per se, non tamen requirere diuersum sensum à quinq; vulgatis, quia non primo, & per se sensum mouent, vt sensibilia propria, sicuti alibi Non que expositum Nec refert quod magnitudo plus diuersitas differat à colore, quam sonus: non enim talis iectis, im- diuersitas sest: ad sensuum multiplicationem, sensuum a quæ nō sumitur visi ex distinctione sensibilium actionem propriorum, & per se secundum varios modos immutandi, vt articulo secundo cum D. Thoma dissemiuimus.

C. A. P. V. T. III.

Text. 136.

Cvma autem sentiamus nos videre, ac audi-
re, necesse est, aut visu sentiamus nos videre,
aut alio sensu. At si alio sensu sum idem sensus erit, & ipsius visus & etiam coloris subiecti. Quare vel duo sensus eiusdem erunt subiecti, vel se ipsum sentiat ipse. Præterea, si alius sit sensus, qui percipit ipsum visum: aut in infinitum siet abitio, aut
quare id ipsum in primo sensu. cōtinuo est faciendum.

At hinc.

CAPITIS SECUNDI EXPLANATIO.

Cvma autem]] Quia experimentum duplècē à nobis functionem edi circa sensibilia; ynam, sus propriam perationem gnoscant. Arguitur p
qua sensiōnem ipsam, vt visionem, dignoscimus: aliam, qua diuersa sensibilia distinguuntur, ad duas illas operationes attincent: an vero ipsis externis sensibus ascribenda sint; ita vt Arguitur p
visu sentiamus nos videre, auditu audire, similiusque ceteris sensibus propriam cuiusque opera-
tionem. Differit ergo imprimi ad hanc posteriorem partem suadendam, hoc modo. Si alio sensu dignoscetemus visionem, illo etiam colorem sentiremus: siquidem cum visu sit coloris perce-
picio, ne utiquam fieri potest, vt ea non percepto colore sentiantur. Quare cum absurdum sit duas potentias.

potentias circa colorem versari, fit ut solus asperitus suam percipiat visionem. Item, quia nisi singuli sensus suas agnoscant functiones, dabitur infinita progressio: erit enim aliis sensus ad percipiendam functionem visus; & rursus alius ad huius operationem sentientiam; sicq; deinceps absque ullo termino.

b At hinc oritur dubitatio. Nam si visu quidem Text. 137.
sentire nul aliquid est, quam videre; videtur autem
color vel id, quod debet colorem, si quipiam vi-
derit id, quod videt, & colorem id habebit profe-
cto, quod videt primum. **c** Patet igitur non unum Text. 138.
ipsum esse sentire, id inquam visu. Nam cum non
videmus, tenebras & tamen visu discernimus, sed
non eodem, ut patet modo. Præterea id ipsum etiā,
quod videt, colore quodammodo delibutum est. In-
strumentum enim uniuscuiusque sensus, ipsum sensi-
bile sine materia suscipit, ut diximus. Quocirca sen-
sibilibus ipsi semotis, insunt in sensuum instrumen-
ti sensus, imaginationesq; **d** At qui operatio rei sen-
sibilis, atque sensus una quidem & eadem est: at
earum ratio non eadem est. Dico autem sonum actu,
& auditum actu. si enim ut is, qui auditum ha-
bet, non audiat, & id quod habet sonum, non sem-
personet, sed cum operatur id quod audire potest; &
sonat id, quod sonum effe. ere potest, tum simul sui &
auditus actu. & sonus etiam actu, quorum alterum
quisquam auditionem, alterum sonationem esse, non Text. 139.
incongrue dicere potest. Quod simotus & actio aq;
passio in eo est, quod patitur, atque mouetur, necesse
est & sonum, & auditum actu, in auditu, qui est
potentia esse. Agentis namque mouentisque opera-
tio, in ipso paciente suscipitur, atque inest. Quocir-
ca non necesse est id, quod motu ciet, moueri. **e** *Actus*
igitur sonatus sonus est, vel sonatio, auditui vero
auditus, vel auditio. Duplex enim est auditus, &
duplex etiam sonus. Eadem est & in ceteris sensi- Text. 140.
bus, ac sensibilis ratio: atque vir actus passusque non:
Ceteri sensus, & cetera sensibilia, non
sunt duplex, neque duplices.

ੴ ਪਾਲ

sibilis actio in ipso est sensitivo. Sed in quibusdam nomina quoque sunt posita, ut sonatio, ac auditio; in quibusdam autem caret alterum nomine. Operatio enim visus viso dicitur, at coloris nomine vacat. Operatio præterea gustus gustatio dicitur; at saporis nomen non habet:

f H&C

b. At hinc oritur.] Pro parte contraria ita disputat: Senire visu est videre: at videre nihil est aliud; quam colorem coloratum percipere: arqui visio nec est color, nec aliquid colore affectum: non potest igitur visio aspectu sentiri, sed alio sensu: alioqui excurreret potentia videndi extra proprium obiectum, quod fieri nequit.

c Patet igitur. Disputationis gratia maxime adductam rationem soluit; idque dupliciter: Primum negando visu sentire nihil esse aliud, quam videre: quædam namque visu lentimus, quæ non videmus, ut tenebras: quædam auditu sentimus, quæ non audimus; ut silentium. Item inficiendo visionem non esse coloratam, seu videns, qua videns non posse dici aliquo modo colorari; dum organo coloris species inuritur; quæ quidem species etiam internis sensibus imprimitur, ut patet: si quidem de re absente cogitamus, quod absque ministerio specierum non fit. Et vero quia sensus istiusmodi imagines ab obiectis haurire solent, dicuntur recipere sensibile sine materia, hoc est, non secundum esse naturale ipsius, ut colorem secundum naturam coloris: sed secundum esse intentionale, quod imagine continetur:

d. Atqu^e operatio rei.] Hic licet obscure proposita questioni responderet; statuens sensum extre^mum non percipere suam operationem: quod ex eo confirmat; quia sensus externus non dicitur operari, nisi dum in actu sentiendi versatur; hunc vero actum efficit simul & potentia, & id; quod ab ea sentitur; sive obiectum; quod in ipsam agit, producendo himirum in ea spe-

ciem quæ vna cum potentia concurrit ad actionem. Quare cum nec visio in oculum, nec alterius sensus operatio in ipsammet sentiendi vim agat: consequens est, ut visio aspectu nequaquam sentiri possit, nec vlla operatio a sensu, quo perficitur. Monet si binde tam facultatem, quam obiectum dici in potentia & actu esse. Est autem facultas in potentia, cum non edit actionem, edere ramen potest: obiectum vero cu[m] non mouet, mouere tamen aptum est. At in actu vtrumq[ue] esse perhibetur, cu[m] & facultas obiectum actu percipit, & obiectum facultatem actu mouet. Quo pacto obiectum, & potentia quodammodo vnum fiunt, dum facultas per imaginem rei vnum cum re efficitur, & ad vnam actionem ambo conspirant, quam non in agente nimirum externo, id est, in obiecto: sed in patiente, id est, in organo & potentia esse oportet, quia actio & passio vnis & idem actus sunt: passionem vero in re, quæ patitur, recipi notum est, probaturque in Physicis.

e Attignur.] Duplicem inquit esse actum corporis, quod sonandi facultatem habet, nempe & sonum, quem producit, & ipsam soni generationem, similiterque duplcem esse actum eius, quod audiendi vim habet; nimirum receptionem formæ soni per suam speciem & sensionem ipsius soni. Nam & auditus pariter ac sonus duplex est, alter in potentia, alter in actu. Sonus in potentia dicitur ne, que datur ex sonus, cum nondum editur; auditus in potentia, est ipsa potentia audiendi in se spectata. Sonus in actu est qui actu sit: auditus in actu est, potentia actu exercens. Similiterq[ue] res habet in reliquis sensilibus & sensibus: In quibusdam tamen suppetunt nomina ad significandam actionem, quæ est tam ex parte sensibili, quam sensus, vt sonatio & auditio: in aliis alterum nomine vacat, vt visus. actio visio dicitur; actio autem coloris non habet nomen: actio gustus appellatur gustatio, saporis actio innominata est.

ιπεὶ δὲ μία μόρι ἐπιν ἐνέργεια ἡ τοῦ αἰδητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ, τὸ δὲ εἶναι ἔτερον, εὐάγχη ἄμα φεύγεσθαι καὶ σώζεσθαι τὸν βότον λεγερόντων καὶ θόφον, καὶ χυμάνδην, καὶ γεύσιν, καὶ τὰ ἀλλα δυοῖς τοῦ δὲ καταπιθώματι λεγόμενα, σπουδάζειν. ἀλλ' οἱ πρότεροι φυσιολόγοι πολὺ τούτα λαλῶν ἐλεγον. Σύντονος διόρθωσις λαβούσσης, οὐτέ μέλλει εἶναι αὖδος ὅψεως, καὶ δὲ χυμὸν αὖδος γεύσεως. τῇ μόρῃ δὲ ἐλεγον ὅτι οὐδεὶς τῇ διὶ στοχεῖδες δικαῖος δεῖ λεγεμόντων ταῖς αἰσθήσεσσιν καὶ οὐδὲ φεύγεσθαι, τῷ μόρῳ κατά διώχαμεν, τῷ δὲ κατ' εὑργάμων ἐπὶ ιτάνων μόρῳ συμβάνειν τὸ λεχθέν, ἐπὶ δὲ τοῦ ιτέρων διανομένων τὸν λεγομένον ἐξ ἀτλᾶς: εἰ δὲ η συφενία φαντιστεῖν, οὐ δὲ φαντική ἐντόντη εἴναι, οὐ δὲ οὐδὲ ἐχεῖν τὸ αὐτό, δογμα δὲ η συφενία: αἰδάγχη τὸν ἀκηλόλογόν τον εἶναι. Εἰ δέ τοδε η φεύγεσθαι τοῖς ιτερεργίαις, Εἰ τὸ δέξιν, Εἰ τὸ βαρύν, τὸ ἀντίλογόν τοις αἰσθήσεσιν δὲ η κυριοτέλεια τοῦ γενοντος. Εἰ δὲ κεράμωσι τὸν ἄγριον, τὸ σφόδρα λαμπεῖν, οὐ δὲ ζεφερόν: Εἰ δὲ μαρτυρεῖται ιχυρά δοκεῖ. Εἰ γλυκεῖα, Εἰ πικρά, οὐ λόγον τοῦ δέσμου τοῦ αἰσθήσεως δια ηδέα μὲν, οὐταν μάγηται εἰλικρινή η διμιγνόντεις τὸν λόγον εἰν τὸ δέξιν ηγελυκόν, η διλαμπόν ηδέα γαρ τότε. οὐλας δὲ μάταιον τὸ μικτόν, σημφωνίαν, η τὸ δέξιν η βρύσιν, οὐφέ δὲ τὸ θερμαντικόν, η φυκινόν, η δὲ εργάτης, ηδόλος ησερβάλοντα δέ, η λυπτή, η φεύγειν.

ιησην

Sum cum reducuntur ad rationem, sensui sunt iucunda: tunc enim ipsum delectare videntur. Omnino autem ipsum mihi magis concentus est, quam acutum, vel graue. Tactui quoque non calidum sane simplex ac frigidum, sed id quod est ad rationem redastum amicum est atque iucundum: enim uero sensus ipsa ratio quadam est, ut diximus: sensibilium autem ea, que exasperant, aut dolorem affirunt ipsi, aut tandem ipsum corrumpunt.

i. vnu

Potentiam &
obiectum quan-
doque esse in a-
ctu, quandoque
in potentia.
Lib 3. cap. 3. qu.
3. art. 2.

De dupliciti
actio
ne, que datur ex
parte sensus &
sensibili.

f Hac cum ita sint, atque unus actus rei sensibili Text. 141. sensu inique sit, quamvis diuersas habet ratios, sicuti diximus, necesse est simul corrumpan- tur, simulque sint salua, auditus ac sonus, qui hoc modo dicuntur & sapor itidem & gustus, ceteraque similiter. At ea, que dicuntur potentia, non hanc ipsam profecto necessario subeunt legem. g

Non recte igitur priores naturales Philosophi sentiebant, qui quidem sine visu neque album ullum, neque nigrum esse dicebant, neque item ullum sine gustu saporem. Nam partim recte, partim non recte censem. Etenim cum dupliciter sensus sensibili-que dicatur, potentia atque actu, in his qui- Text. 142. den secundis fit id ipsum sane quod dictum est; in illis autem primis non fit, ut luce clarius extat. At illi de hisce simpliciter loquebantur, qui simpliciter non dicuntur. Quod si vox quedam concentus est, vox autem & auditus, tum unum, tum non unum, aut non idem sunt, & concentus est ratio, necesse est & auditum quandam esse rationem. h

Atque ob id ipsum exuperans quodque tam accu- sum, quam graue corrumptis auditum atque de- uaslat, & insaporibus gustum, & in coloribus vi- sum, id quod nimium est splendidum & tenebrosum, & in odoribus vehemens odor, sine dulcis- sime amarus, quia sensus ipse quedam estritorata. Quo circa sensibilia ea, que syncere talia, queque simplicia sunt, ut acutum, vel dulce, vel fal-

Sensum & sensi- f Hac cum ita sint.] Arrepta occasione ex iis, quæ de sensu & sensili paulo ante dixerat, ge- le in actis i.e. es- minam soluit dubitationem. Alteram, num sensus & sensile simul sint. Alteram, quare excellatio esse simili: sensibile sensum labefacter. Priori respondet. Si vtrumque actu sumatur, vtrumque simul non vero in po- e le, sequere reciprocā necessitudine ponere, ac tollere; cum vna sit vtriusque operatio. Quod de- fentiis,

ea

ea operatione intelligi debet, quam obiectum per suam speciem vix cum potentia edit, quia non est aliud, quam rei sensibilis perceptio. Si autem sensus & sensibile considerentur secundum potestatem, ait non esse ea simul; cum nullo existente visu possit esse color.

g. *Non recte.*] Ex proxime dictis coarguit veteres Philosophos in quibus fuit Democritus, ut constat ex 4. Metaphys. cap. 5. quod sublato sensu sensibile tolli affirmarint; quamvis enim id aliquo modo recte dici possit, vt paulo ante annotatum finit; videlicet, si affixetur de sensu & sensibili in actu: absolutetamen & uniuersum pronuntiari ab eis non debuit.

h. *Atque ob id.*] Posteriorem vero controversiam diluit, aiens sensibile excellens, id est sensum Quare excellens
euertere: quia sensiterium in quadam proportione & temperie consistit, cui obiectum si insolens ac sensibile sensum
nimis sit, dum in organum agit, oblationem & perniciem infert, sicuti & sensibus ea incundita-
tem parunt; quia medicoritatem & proportionem seruant, vt in sonis consonantiae; in saporibus
condimenta, in coloribus medii, & denique ea, quae extremorum permissoне constant. labefactet

επάνω μέρη εις αὐθησια τοῦ πατημένου αἰθητοῦ
εἰν, παράχυσαν τὸ πλαστηρίου ἢ αἰθητηρίου, &
κήπει τὰς τοῦ πατημένου αἰθητοῦ Διαφοράς. οἷον
λόγον μὲν ἐν μέλαινον ὄψις γλυκὺν δὲ Επιπόρον, γεύ-
σις ἡμίοις δι' ἑρξ τοῦτο Καὶ ἐπὶ τῶν ἀλώνων ἔτει ἥ
τὸ λόγον, & τὸ γλυκύτερον. Εἴκαστον τῶν αἰθητηρίων τοῖς
ἐκάστον κρύσταλλοις θεοῖς Καὶ στανόμετροῖς Διαφέρει.
αἰώνιη διάστασις διαστάση δὲ εἰν ἡδονής διδύλων, ὅτι
ἡ σορῆς τοῦτο τὸ γλυκόν αἱ σητητοῦν αἰθητοῦ τὸ
ἀπόλορφον αὐτοῦ, κρίνει τὸ κρίνον. οὔτε δὲ κακω-
ετούνοις ἐνδιέχεται κρίνειν, ὅτι ἔτερον τὸ γλυκύ τοῦ
λόγον, ἀλλὰ δεῖνι τὴν ἀμφα δῆλα εἶναι. Τον μὲν,
εἰ καὶ τοῦ μετέγωνος τοῦ δὲ σὺν αὐτῷ δοῦλον αὐτοῖς ὅτι
ἔτερον αἰτιάλων. δεῖ δὲ τὸν λέγειν, ὅτε ἔτερον ἔτερον
τὸ γλυκύ τοῦ λόγον. λέγει αὖτον τὸ αὐτὸν ὡς
λέγει τὸν κακὸν, καὶ αἰσθαταῖς ὅτι μὲν οὐδὲ
οὐδὲ τε κακωρισμένοις κρίνει τὸ κακωρισμένον, δη-
λον. ὅτι δὲ διὸ εἰν κακωρισμένῳ λέγον, εἰ τεῦθεν ὁτι-
τοῦ καὶ τὸ αὐτὸν λέγεται ἔτερον τὸ ἀλόγον καὶ τὸ κα-
κον, εἰ το κακότερον λέγεται ἔτερον, καὶ δέ τερον,
τοποτε συμβεβηκός τούτον λέγω δὲ οἷον τοῦ λέγον ὅπερ
τερον, δι μέντοι τοῦτο κακότερον. ἀλλὰ τὸν λέγει, καὶ τοῦ
κακοῦ τοῦ νεύ. ἣντος αὖτον τοποτελεστον, καὶ τὸ ἀκαρίστω
λέγεται.

αλλα

Sed hoc patet nunc dici, ut dicat, & nunc aliud esse: simul ligatur dicit. Quo fit, ut inseparabile & inseparabili
tempore separata discernat.

p. 48.

i. *Vnusquisque igitur.*] Ad ubiorem explicationem controversiae, qua queritur ad quam facul-
tatem spectet singulorum sensuum functiones, tria quedam sumit Primum est, singules Tris quedam
sensus propria vindicare obiecta, quae percipiunt, & à quibus patientur. Secundum est, quemlibet singulis sensibus
sensus esse facultatem inherenter proprio sensorio: qua tali, id est, propter certis qualitatibus ad
sentiendi munus obeundum idoneis affectum est Tertium, vnicuique sensui competere sui obiecti
differentias cognoscere, ut aspectui atrum & candidum; tactui calidum & frigidum, durum & mol-
le, similiisque ceteris.

singulis sensibus
competere.

k. *Atenim cum album & dulce.*] Statuit probatque dari sensum vnum, quem communem vo-
camus, cuius proprium munus sit omnium extenorū sensuum operationes dignoscere: philoso-
phaturque hunc in modum; Experimur nos non solum percipere differentias obiectorum ad vnum Dari sensum
quemque sensum pertinentes, ut album & nigrum, amarum & dulce: verum etiam de omnium ob- communem.
iectorum discriminibus iudicare; hoc autem iudicium sensu perficitur, cum sit dñe sensibili, quae
primo ad sensum pertinet: non potest autem uno aliquo externo sensu fieri, nec etiam pluribus: er-
go aliquo alio ab iis distincto.

l. *Quo patet.*] Credit Philoponus significare hoc loco Aristotelē carnem, id est, corpus:
non esse sensum communem, quia non nisi alia parte sui aliam partem sensibilis tangendo diu-
dicaret.

De germana hu dicaret, atque ita discernere sensibilia nō posset; quia id, quod iudicium fert, vnum esse oportet, cui ius loci sententia controvenerit. totum, de quo iudicat, notum sit. Vocat autem Aristoteles ex sententia Philoponi, ultimum instrumentum sensum communem esse; quia ad hunc in recessu positū sensus omnes desinunt, non aliter quam linea ex ad centrum. Alii volunt probare Aristotelem sensum communem non esse tactum, qui forsitan aliqui esse videretur, quod tactus sit fundamentum sensuum reliquorum, & pertinetum corpus diffundatur, cunctisque insit animalibus. Iuxta quam interpretationem sic erit præsens tactum. ratio intelligenda. Si sensus communis tactus esset, cum tactus tangendo res percipiat, non possimus de sono & albo iudicium ferre: nisi ea tangendo, quod falsum esse constat: siquidem hæc absque tactu dignoscuntur: Quibus hæc expositi placuerit, dicent, verba illa; Patet carnem ultimum instrumentum non esse, sic debere intelligi; Patet carnem, quæ est instrumentum tactus non esse organum sensus communis ac, quod eodem recedit, sensum communem non esse tactum

m Fieri igitur.] Quod prædictum iudicium non exerceatur; à pluribus sensibus externis, verbi gratia, quod de albo & dulci non iudicet aspectus & gustus: suader ex eo, quia id perinde esset ac si hæc à duobus hominibus perciperentur, ab uno album, ab altero dulce; qui tamen de iis haud quam recte iudicare possent: cum oporteat arbitrium vtriusque partis causam cognoscere: alioqui dñe signata sententiam tulerit.

n. Dicit igitur.] Si vnum est, inquit, quod dicit aliud ab alio differre, id ipsum cognoscere utrumque necesse est, alioqui non ea distingueret. Id vero quod dicit vnum differre ab alio, sic & intelligit, & sentit, quia ut & estimat, ita & in intellectu iudicat, siquidem intellectus sensum consequitur.

^o At hinc patet] Locus est subobscurus, quemadmodum, inquit, qui dicit hoc esse bonum & illud malum: simul dicit, & tempore eodem; quia cum dicit vnum, alterum quoq; dicit. Sic & sensus communis, vt dicit, seu iudicat, ita cognoscit: dicit autem simul differentiam albi, & dulcis ergo simul & eodem tempore vtrumque percipit, cum iudicat hoc non esse illud. Cum autem vno eodemque momento, hoc fieri pronunciamus, non ex accidenti, sed per se intelligimus. Nam in hac oratione Platonem & Dionysium Siciliam adnauigasse nunc dico: illud, nunc, & addico, & ad nauigationem referri potest: ita vt sit sensus me nunc dicere id, quod olim accidit: vel dicere id, quod nunc est: ac primum quidem nunc, per accidens facit quodammodo rem nunc esse: posterius autem per se. Commuatis igitur sensus de, differentia duorum obiectorum sensibilium non modo dicit nunc in priori significatione: quia in eodem instanti vtrumque percipit: sed etiam in posteriori: quia & percipiuntur, & simul existunt sensibilia contraria.

KEΦ.

hoc duo discernit, atque est separata, ut separatum. Quo vero unum est, hoc unus fit usus, & simul. Sed de principio quidem, quo dicimus animal sensitum esse, sit hoc modo determinatum.

P At vero fieri non potest, ut simul idem ea ratione, qua indiuisibile est, & indiuisibilis tempore motibus contrariis moueat. At dulce quidem sic mouet sensum ac intellectum, amarum autem contrario modo & album idem diuerso. Est neigitur quod discernit, indiuisibile quidem numero, separatum autem ratione? partim agitur ut diuisibile res sentit diuisas partim ut indiuisibile. Nam ratione quidem diuisibile: loco autem atque numero indiuisibile est. An id minime fieri potest? idem enim potentia quidem est ipsa contraria, & diuisibile: & indiuisibile: tactu autem esse non potest, sed patiendo diuisibile est. At fieri nequit, ut simul sit album & nigrum. Quare neque formas ipsorum simul sensus ac intellectus (si ita sint ut patiantur) suscipient. q At enim perinde hoc se habet, atque id, quod quidem punctum appellant, quod quidem tum unum est, tum duo: quo patet & diuisibile est. Quo igitur & indiuisibile est: hoc unum est id, quod discernit, ac simul: quo vero est diuisibile, hoc non unum est: bis enim eiusdem signi simul fit usus, Quo vero finis usus fit, ut duorum:

q At vero fieri] Obiicit contra superius dicta. Si sensus communis est cognitor, indexque *Obiectio*, diuersorum

diuersorum, imo & contrariorum sensibilium, simul eodemque instanti. Si, inquam, pariter dulce & amarum, album & nigrum dignoscit: sequitur tum contrariis motibus simul affici: quod tamen fieri non potest, cum contraria nequeant dari simul in eodem. Huic obiectioni bifaria respondet Aristoteles: In primis sensum communem subiecto vnum esse, ratione plures: ideoque alia & alia consideratione posse contrarios motus subire. Verum hanc solutionem inoximprobat: quia licet id, quod est vnum subiecto, respectu diuersarum partium contrariis motibus simul agitari queat; tamen comparatione eiusdem partis impossibile, id est: at sensus communis eadem parte contraria obiecta dignoscit, & discriminat. Quare si ea cognitiones sunt motus contrarii, nequaquam poterunt in eodem sensu communi pariter coalescere.

q. At enim hoc.] Reiecta priori solutione aliam asserta centri similitudine ductam, cuius in eo vis consistit, quod quemadmodum centrum dicitur plura & vnum: plura quatenus est principium, à quo lineæ ad circumferentiam ducuntur: vnum, pro vt est finis, in quo lineæ à peripheria ducēt vniuntur: ita sensus communis est vnum, quatenus externorum sensuum finis habetur; quoniam ipsorum operationes & obiecta ad eius tribunal per species deferuntur. Simulque est multiplex, pro vt est fons & principium extenorū sensuum: quia nimis ab eo ad illos sensitiva vis influit. Non est autem absurdum contraria secundum suum esse intentionale in eadem facultate simul esse. Quo modo non in sensu communi duntaxat, sed in eodem oculo dantur simul species coloris atri & canidi: cum utrumque simul intuetur. Itaque solutio in eo est, quod cum perceptiones contrariorum sensibilium re vera non sint contrariae, nihil vetat dari eas simul.

1. *Solutio, qua non probatur.*

2. *Altera solutio, quam agitur probatur.*

QVÆSTIO I.

VTRVM EXTERNI SENSVS
functiones suas percipiunt,
nec ne.

ARTICVLVS I.

QVIBVS RATIONIBVS
pars affirmativa ost. ndi
vidatur.

Pro affirmativa parte questionis hæc se offert. Primum argumenta: Cum sensus externi in otio sunt, non sunt se nullam edere functionem: sed cuius est percipere se non operari, eiusdem est cognoscere & operari: ergo sensus externi perceptiunt suas functiones. Maior probatur; quia aspectus dicitur sentire tenebras, & auditus silentium: d vero non ob aliā causā, nisi quia aspectus cognoscit se non videre, & auditus non audire.

Secundo: Sensus externi habent suas delectationes: capit enim voluptatem auditus, concentum musicæ, vīsus intuitu viridium colorum: olfactus sufficiens, similiterque ceteri sensus appetitū conuenientium qualitatum. Huiuscemoди vero delectationes oriuntur in sensibus exactione, qua quilibet eorum in proprium obiectum ferrit: Sed delectatio non prouenit nisi ex re prius cognita; necesse ergo est vnumquemque sensum propriam functionem, qua delectatur, agnosceret.

Tertio: Eodem sensu apprehendimus colorem, verbi grati, & actum, quo in eum tendimus, sed colorem apprehendimus aspectu, ergo & ipsius aspectus actionem. Maior tripliciter probatur; Primum, quia vt Aristoteles proximo capite opponebat, cum visio sit coloris sensus, fieri nequit, vt sine colore percipiatur. Quare si ea

A cognosceretur ab alio sensu, iam duo sensus circa colorem versarentur. Secundo, quia omne coloratum pertinet ad obiectum visus, visio autem suo modo colorata est, vt patuit in cōtextu. Tertio, quia si cognitione alicuius sensionis ab uno sensu elicite in aliū sensum caderet; danda esset infinita in sensibus progressio: oportet enim functionem primi à secundo cognosci; functionem secundi à tertio; atque ita deinceps absque ullo termino.

B Quarto: Omnis cognitione fit preceunte specie, sed ad sensum cōminuū non deferuntur species, quæ extenorū sensuum functiones, sed quæ eorum duntaxat obiecta repræsentent; non igitur eiusmodi functiones à sensu cōmuni, sed à proprio sensu dignoscuntur. Probatur minor, quia cognitione sensuum extenorū non videatur habere vim traiciendi ad sensum communem aliā imaginem, præter eam, quam à re obiecta accepit. Hæc autem non est imago propriæ operationis, vt satis constat, sed ipsius tantum obiecti ergo &c.

C Quinto: Intellectus percipit suos actus, & supra eos reflectitur: ergo & sensus. Probatur consecutio, quia hæc reflexio non tanti esse videtur, vt non potuerit, debueritq; extensis etiam sensibus communicari; præsertim cū iis nihil. Imagis proximū ac præfens sit, quā eorū propria operatio. Accedit testimonium Platonis in Theæteto, vbi ait sensum sentire q̄ sentit, & q̄ non sentit.

ARTICVLVS II.

APP PROBATIO NEGATI-
UE PARTIS. Dilutio argumentorum
superioris articuli.

C Irca explicationem propositæ difficulta posita Philosopho-
tis in varias sententias Philosophi abierte p̄horum exem-
pli. Nam pl.

Varia de repro-
posita Philoso-
phorum exem-
pli. Nam pl.

Nam D. Nenchesius in libro de Homini natura, A capite septimo item Plutarchus apud Philoponum libro secundo huius operis, text. 103. p. 2. et cognoscere exterorum sensuum functiones ad rationem & intelligentiam pertinere. Michael Ephesus libro nono & Philoponus loco citato, id ascribunt alteri potentiae, quam appellant ~~exteriorum~~, id est, attendentem Alexander 3. lib. Quæst. natural. Themistius hoc in libro, 4. cap. sua Paraphr. Simplicius tex. 136. Egydius, aliique nonnulli, volunt quemlibet sensum externum percipere suam operationem. Quod Egydius ita defendit, ut dicat externos sensus percipere suas sensationes, non quidem per actum reflexum ad ipsas terminatum, sed eodem actu quo se feruntur in obiectum, indirekte tamen.

2. Assertio.
Dignatio sensi-
num non solipo-
tentia intelle-
ctici tribuenda
est.

Sit prima assertio: Cognitio operationum, quas externi sensus edunt, non est ad solam vim intellecticam, nec ad illam potentiam, quam animaduersoriam, seu attendentem vocant, deleganda. Hæc quo ad priorem partem ex eo sua- derur, quia percipere omnium extenorū sensibilium differentias, & de singulorum sensuum percipitionibus iudicare, non excedit facultatem animæ sensuorū; cum alia præstantiora munia à brutis animalibus administrantur, ut constat ex iis, quæz. 2. Physicæ auctorisatione libro explicimus, cum de instinctu ageremus.

Potentiam ani-
maduersoriam
sufficiam e. se.

Quare non est, cur id ad altiorem animæ gradum reificatur. Accedit restimonium Aristoteles capite superiori, ubi palam docuit, probauit que sensum communem percipere & diuidicare actiones extenorū sensuum. Posterior pars ostenditur, quia facultas illa attendens superua eanea sufficitiaque est; cum quilibet facultas, si nihil ob sit, absit, per se ad operationem suam administratam possit attendere; præsertim cum nihil sit aliud sensum ad obiectum artendere, quam in obiectum tendere, ut superius diximus.

2. Assertio.
Externi sensus
non percipere
sue operationes

Secunda assertio: Externi sensus non percipiunt suas operationes. Hæc est D. Thomæ 1. par. quæst. 78 artic. 4. & quæst. 87 artic. 4. vbi ait, præter quinque sensus extenos, qui sensiones suas non apprehendunt, necessarium esse animam sensum communem, ut extenorū actiones percipiatur. Est etiam Capreoli in 3. dist. 44. quæst. 1. art. 3. Ferrariensis quæst. 1. huius libri, Ianduni quæst. 33. Apollinaris quæst. 37. Magni Alberti, Auerrois & aliorum: imo & Aristoteles non solum proximo superiori caput te, sed aptius in libro de Somno & Vigilia, cap. 2. ubi ita scripsit: Non enim visu se videre videt, nec visu, aut gustu iudicat, iudicareve potest distare dulce ab albo, neque seorsim, neque simul vitroque; sed particula quadam communis:

Deinde, quod nullus sensus cognoscet suas operationes per reflexionem probatur, quia istiusmodi reflextio, seu redditio, suprase, te-

ste Proclo, communis aliorum auctorum assensu est opus intellecticis facultatis, quæ primum recta pergit, deinde ut quasi circulum absoluat, in seipsum recurrat, quod non correspondit potentia materiali, quæ secundum organi temperamentum determinata est ad solam rectam operationem, vt Diuus. Thomas edidit in libro primo Sententiarum, distinct. 17 quæst. 1. artic. 5. in solutione tertii. Deinde, quod neque eo modo, quo quidam volunt, nimis per eandem directam actionem possit sensus functionem suam percipere, ex eo ostenditur, quia nulla potentia excurrit extra limites sui obiecti; operation autem sensus non est obiectum ipsius sensus, ut obiectum visus visio, sed color. Adde quod nulla intellectio creata est primo, directo ut sui intellectio, v. docet Sanctus Thomas 1. part quæst. 87 artic. 3. Quare multo minus visio extera suum visum erit.

Argumenta autem, quæ oppositum suadent, non concludunt Nam primo facile respondebit, qui dixerit aspectum non propriæ sentire tenebras, nec alios sensus suorum obiectorum. priuationes simpliciter cognoscere: sed admodum impropter, & quasi per actionem negatiuam, quatenus ex cum propriis ac veis sensuum obiectis, formisque sensibilibus aliquam habent cognitionem, dum connorant subiectum, in quo illæ sunt Itaque etenim dicitur visus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, non autem quod cognoscet se non videre Quod de ceteris sensibus pari modo pronunciandum est.

Ad secundum, dico sensum delectationes consequi ex perceptione conuenientium obiectorum: sed ad eas non requiri cognitionem. eiusmodi perceptionis in eodem sensu, quia ut delectatio non pertinet proprie nisi ad appetitum, ita ad phantasiam spectabit perceperem, è qua voluntas sensitiva oritur, eamque appetitus ostendit.

Ad tertium, neganda est maior proposicio, si contendat eodem sensu externo percipi à nobis & colorem, & visionem: concedenda vero, si velit præstari id aliqua alia facultate, id est, sensu communis Nec enim absurdum est, veritati aspectum circa colorem, tanquam circa proprium & adiquatum obiectum: (coloris appellatione etiam lucem comprehendimus) simusque aliam alt. circem facultatem, id est, sensum communem, circa eundem occupari, tanquam circa partiale suum obiectum, ac sub alia propria ei notiene, de qua in proposito sermo erit. Quo patet responsio ad primam rationem, quia maior confundabatur. Ad secundam vero dicendum est, modum illi, quo visus colorata appellatur, nimis imprudentem esse, nec sufficere ad reponendam visionem inter obiecta potentiae visuæ. Ad tertiam respondendum, non dati eiusmodi insinuanti.

Directa a
sensum fi
nnes non per

Respondeat
1. Argum.

Ad 2. arg

Ad 3. argu

**Visus impri-
dictus col-**

nitam progressionem, quia deueniendum tandem erit ad intellectum, qui suam operationem reflexu dignoscet.

Ad quartum concessa maiori, negetur minor: quilibet enim sensus extenus per suam propriam cognitionem speciem quendam edit, quem sensibilem quam percipit, & perceptionem ipsam, siue rem sub ratione cognitæ interno sensu exhibet ac repræsentat.

Ad quintum, dicimus intellectum ob suam præstantium & absolutionem à materia posse reflecti supra eum: non tamen sensum, cuius naturæ is cognoscendi modus adeo excelleus non congruit, esto suam functionem sibi inherenterem & copulatam habeat. Nec enim eiusmodi præsentia ad reflexam cognitionem sat est, sed oportet ut res in ratione obiecti, ac secundum esse cognoscibile, præses fieri queat. Quod vero ad Platonom attinet, licet eius auctoritas in Academia magna sit: in Lycæo tamen irrefragabilis non est. Respondei tamen potest, cum dixit sensum sentire quod sentit, nihil aliud significare voluisse quam sensum recipere in seum propriam operationem, tum priuationem illius. Maxime cum in Charneade neget sensus percipere se ipsum. Ita enim in eo Dialogo scripsit: Generatus sensus omnes percurrere, considerareque utrum sensus inueniri aliquis possit, quise ipsum exteriusque sensus percipiat, nihil tamen eorum sentiat, quæ sensus alii sentiunt, impossibile & hoc existimo.

A suum organis, sensibilium imagines conflucent, colorum ab oculis, sonorum ab auribus, odorum à naribus, saperum à lingua, tactilium qualitatum à toto corpore. Qua centris similitudine vñus est. Aucto operis, de secretiori sapientia secundum Ægyptios, libro secundo capitulo & Aristoteles libro tertio huius operis, loco paulo superius citato, dum sensum communem vnum quid mediumque inter externos sensus appellat.

Secundo, idem efficacius suadetur ex eo, quia cognoscimus nos audire, tangere, olfacere, ceteraque externorum sensuum munera: hæc autem cognitione non pertinet ad aliquem è quinq; vulgaris sensibus, vt proxima questione ostensum fuit: referenda est ergo ad aliam altiorem communiorēque potentiam, ad quam primus eiusmodi functionum imagines deferantur: quæ noa est alia, quam sensus communis. Nec satis faciet, qui dixerit eam facultatem esse ipsum intellectum. Namque ea etiam brutis necessaria est, vt mox stenderemus, quib. perinde à natura deneganda non sit. Deinde quia, vt superiorius argumentabamur, hæc sensuum perceptio non exuperat sentientiæ facultatum vim.

Tertio, idem ex eo comprobatur, quia vt colligitur ex iis, quæ docuit Aristoteles hoc libro ad calcem capitis secundi: scripsitque D. Gregorius Nyssenus libro secundo de Viribus animæ, cap. 1. & videtur zillerius Plato, vt annotauit Marsilius ad initium Theæteti: dandus est aliquis sensus interior, qui non solum haustas, cunctiorum sensibilium imagines primo hauriat, & sensibilia ipsa percipiat, vt proxima ratio ostendebat;

s. d. qui tanquam estimator & arbitrus diuersorum sensuum obiecta discernat, & diuidet, cum quilibet sensus particulatum circa proprii duntaxat sensibiles differentias occupetur; vt aspectus circa arrum & candidum, similiterque reliqui sensus: hic autem sensus est is, quem communem dicimus. Nam quod ad sensus communis velut honestarius arbiter inferiorum sensuum de omnibus externis sensibilibus cognoscit.

Thom 1. par. 8 art. 4. & 5. 4. cap. 4. **F**vere quæ sensum communem negarint, eos potissimum argumento, quia nullum occurrit sensibile, quod è quinque externis non cadat. Horum tamen opinio rectienda omnino est, afferendumque cum schola Peripatetica, & communis aliorum Philosophorum assertu, docente Aristotele tum proximo capite, F tum lib. 3. cap. 7. text. 31 & in libro de Morte & vita, capite 1. aliisque in lo. is, dari sensum communem: cuius ponendis necessitas ac ratio variis modis depicenditur. Primum, quia cum soleat natura, quantum fieri potest, multiudinem ad unitatem reuocare, coaueniens erat, vt omnes sensus externos in vnum quodammodo coniungeret, in quem vt lineæ à circumferentia in centrum, ita vndeque è singulis aliorum fe-

QVÆSTIO II.

AN DET VR SENSUS COMMUNIS, & VTRUM IS IN CERBRO RESIDAT.

ARTICVLVS I.

QVIBVS INDICIIS COMMUNIS SENSUS DEPREHENDATUR.

A sensu communi tanquam à primario senti- endo instrumen- to spiritus ani- males diffundun- tur in sensu.

quid fugiendum, amplectendum vesit, disserat: breui in istertium ruet.
Sed & aliud præterea communis sensus munus delegatum est; videlicet impetrari sensibus exterris vim ad functiones suas obeundas per communicationem spirituum animalium, quos abs velutifonte, ac primario sentiendi instrumento effundit, ut constat ex iis, quæ docet Aristoteles lib. 2. de Partibus animal. cap. 10 & in lib. de Morte & vita, ca. 1. Vnde cum obstruitur via illa, qua prædicti spiritus egrediuntur, ut in somno accidit, necesse est feriari externos sensus, teste eod. Aristot. lib. de Somn. & vig. capite tertio. Præterea quoties sensus communis languescit, ac male habet, etiam externi sensus propriis officiis, vel omnino, velex parte destituuntur, ut videre est in iis, qui morti propinqui sunt quib. primarii: illius sensorii temperies dissoluuntur, & extinguuntur, & in paralyticis, atq; apoplecticis, quibus præpediti sunt nerui, per quos spiritus animales ad externa sensiteria deuehuntur.

A R T I C V L V S . II.

*SENSVM COMMVNEM NON
in corde, sed in cerebro..
residere..*

*Aristotele
dem designavit
in corde.*

Quod ad alteram questionis partem spectat, vbinam communis illa, ac primaria senti-
endi vis organum habeat, magnum est. inter Philosophos dissidium. Nam Aristot^{es} eti^m proximo capite dixerit, sensum communem esse omniū. sensuum extēnorū quasi centrum; in qua tamen parte corporis centrum id esset, non docuit. Verum alibi ipsum in corde, vel in parte, quæ cordi proportionē respondet, cōstī-
tuit, ut libello de liuente & senectute, cap. 2.
& lib. 2. de Partibus anim. cap. 1. & 10. & lib. 3. ca.
4. & lib. 4. de Sensu & sensili, cap. 2. & de Somno
& vigilia, cap. 2. & de Animalium motione, cap.
9. Cuius opinionis fundamentum apud illum
fuit, quod pro certo haberet cor nō solum natu-
ralium & vitalium, sed etiam animalium facul-
tatem originē esse.

*Medicis in cere-
bro.*

At enim id Medici acerrime oppugnant, ostenduntque licet vitalium functionum & , ar-

A teriarum principium in corde infit: naturalium tamen operationum & sanguinis, atq; venarum fontem in hepatē sensituarum actionum, arbitrii motus, & aeroorum originem in cætro esse. Quam difficultatem, quia in primo libro de Ortū & Interitu acutare pertractauimus, vbi Medicorum sententiam partim rationibus, partim anatomicæ artis experimentis satis confirmatam amplexi fuimus; non est quod hoc loco actum agamus. Illud tamen iterum commone-
B mus, si de principio sentiendi remoto sermo sit, Cor principi id haud dubie cordi ascribendum esse; cum in eo remotum vigeat natuui caloris officina, in eodemque pro- creentur spiritus vitales, sine quorum ope nec ullus motus edi, nec vlla internorum, externorum ve sensuum functio obiri potest. De quo principio si Aristoteles locis ante citatis ageret, non esset car. à Medicis aut à nobis in hac controversia defereretur. At eum non remotum, sed proximum sentiendi, ac mouendi initium in corde collocasse, & vni principi membro tanquam regi, rotius corporis administrationem, & quasi monarchiam simpliciter detulisse, qui loca illa inspexerit, facile iudicabit. Consule Galen. lib. de Symptomatum catiſis, capite octauo & libro de Vſu pulsuum, Fernelium libro quinto Physio logia, capite vndeclimo. Lege quoque, si placet, Auerroem libro secundo de Partibus animalium, capite 7. & lib. 2. Collect cap. 11 pro Aristot: contra Galenum disputationem.

D. contra Galenum disputantem,
Est itaque sensus communis non in corde; *Sensus re-*
sed in cerebro, vbi etiam sedem habent reliqui *interni hi-*
sensus interni, ad quos ille, ut progressu expone-*tur in cer-*
mus, rerum simulacra transmittit. Vnde est, quod
vehementer Iesu capite internorum sensuum
munia turbentur, & cum aliqua in iis offendio
accedit, cerebro remedia adhibeantur. Scien-*In secessis a-*
dum tam est, in animantibus, quae secta viuunt, *tibus sensi-*
sensum communem non esse aliqua certa par-*muniis nu-*
te definitum. *Quod ex eo stat, quia cum illa post* *habet defi-*
E sectionem a illic animali motu cieantur, & is *sedem.*
motus sit ab appetitu per virtutem motricem;
appetitus autem nihil nisi proponente ac dirigente phantasiam, experietur, negari non potest in partibus diuisitis reliquam suisse vna cum appetituphantasiam imperfectam, quae in eiusmodi animantibus à communis sensu non differt.

KEΦ. γ.

C A P V T E U F

Επικήδειος φραγμός οὗτος ἡ μάλιστα τῶν φυ-
χῶν, καὶ ποτὲ τῇ καθεδρᾷ πίπτει, οὐ τῷ νοῦν ἐγγένητο τοῦ
χριστοῦ καὶ αἰθαλοῦ δόκει ὃ τὸν αὐτὸν τὸ φρονεῖν ἀστεῖ
αἰσθανόμενον. Καί τοι τὸν αὐτὸν τὸν τύπον, ἢ τὸν
εἰδώλον τοῦ γραπτοῦ θεοῦ ταῦτα τοῦτον. οὐ τοιούτος δέχεται
τὸ φρονεῖν οὐ τὸ αἴσθητον τοῦτον εἶναι φρεστόν, ἀλλα
καὶ Εὐπέδουλος εἰπεῖν.

Page

Cum autem diaboli prisci differentijs maxi-
me diffariant animalia, motiones, inquam, loco Text.150.
accommodatas, & intelligendo, & discernendo, ac
sentiendo; considerandum est si quid inter sit inter
intelligere ac sentire. Videatur namque tam intelli-
gere, quam etiam sapere, velut quoddam esse sen-
tire. Etenim h. s. utriusque rerum aliquas anima
discerit, atque cognoscit. Et veteres idem esse sa-
pere sentireque censerunt. Quemadmodum & Expe-
dentes dixerunt. Ad

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

CVM autem] Quia veterum nonnullam animam ex locali motu definiebant, alii ex cognitione, a- Ratio quoniam aliqui adducti sunt
Clii ex virtute: ut patet recte ne id fecerint, atq; vt similis viam aperiat ad disputationem de intellectu, & voluntate: explicandum proponit quid inter sensum, & intellectum sit discriminis. Nam putarunt à sensu intellectum non distinguuntur. 1. 2.
 quidam hæc non distingui opinabantur, quibus tria ad id potissimum argumenta fuisse videntur.
 Primum quia tam sensus, quam intellectu iudicamus: quo sit ut hæc officio conueniant: quod si officio, etiam natura Deinde, quia & sensus, & intellectus rebus presentibus afficiuntur, & mouentur.
 Quod Empedocles in suo poëmate significauit aiens, sapientiam augeri ad præsens, id est, intuitu, atque experientia præsencium rerum, & prudentiam simul, ac prælacia futurorum ex insomniis, quæ ad sensum pertinente ab euentis rerum præsentium pendere. Idemq; sonant versus illi ex Homero hoc loco adducti, nimirum ita se habere humanum intellectum, ut res se habent, & ut diebus singularis pro temporum varietate, mutationeque, succedunt. D. Thom. illud ad præsens, in carmine Empedoclis in aliis sensum accipit, videlicet pro præsenti cœli schemate, seu facie, ac syderum configuratione & influxu. Et in carmine Homeri appellatione summi rectoris Olympi, indicari putat Solem, à quo sydera omnia pendent, Ita vero sensus Empedoclis erit intellectum, ac sapientiam augeri ad præsens, id est, secundum præsentis horæ cœlestium syderum statum, & vires. Homerus autem pronunciauit talem esse mentem hominum, qualem Sol cœterorum syderum veluti dux, & moderator, cum reliquis stellis efficit. Cæterum quanam ratione corpora cœlestia in sensu & intellectu atq; humanam voluntatem queant, neque ante influere, in libris de cœlo fuit à nobis expli-
 catum.

Lib. 2. c. 3 q. 8.

b Et sentire

Πρὸς παρεὸν γὰρ μῆπις αἴξεται αὐτῷ τῷ πόσιοι:
 καὶ εἰ ἀλλοιοις... - οἵτινες σφίσιν αἴτε
 Καὶ τὸ φρονεῖν ἀλλοῖα πατέσσεται.
 τὸ δὲ αὐτὸν βέβλεται τύποις καὶ τὸ Φρονέος:
 Τοῖς θεοῖς δὲ οὐδὲ τοῖς ἑπτάθυμοῖς αὐτῷ πάνω,
 Οὐούτην δὲ φρονεῖν πατέρα εἰδόμεν ταῦθεν τε.
 πάντες γὰρ διὰ τὸ νοεῖν οὐκεπίσχειν αὐτῷ εἰ τὸ αὐτὸ-
 ισθι τὸν λαρυγγάνετος: καὶ αὐτὸν αὐθεντή τοὺς καὶ φρονεῖν
 τὴν ὄρειαν τὸ θρεπτον, αὐτῷ γὰρ καὶ τοῖς καὶ τοῖς πατέρας
 λόγοις διεπιστρέψει τοῖς τοῖς ἑπτάθυμοις καὶ τοῖς τοῖς
 ἡπτεπτετοῖς αὐτῶν λέγοντες οἰκειότερον γὰρ τοῖς Λαϊσι, Ε-
 παλεία γράμμον τὸν ποτούς Διεπελεῖν ψυχὴ διδούση
 καὶ τὸν αὐτοῦ ἔνοι λέγοντος; πάντα τὸ φρονέον
 εἶναι αὐλητὴν, τὸ τίλιον αὐτούς τοις διέγειν, ἀπότελον εἶναι
 τέτοιο γὰρ εὐνόην τὸ θρεπτον τὸ θρεπτον γνωσκεν. δε-
 τέοις καὶ τὸ πάντα τὸ επιστήμην τὸ εὐνόην τὸν εἶναι.

Ad præsens, hominum crescit sapientia semper.

Et alio rursus in loco:

Hinc varia his semper prudentia somnia monstrat.

Idem & Homerus, his carminib[us] sensisse videtur:

Tales namque insunt mentes mortalibus.

Quales quotidie summi fert rector Olympi.

Etenim omnes b[us]i putant ipsum intelligere corporis Text. 1st.
 esse perinde atque ipsum sentire. b Et sentire simili-
 simile arbitrantur & sapere, ut in superioribus di-
 ximus locis. c Oportebat tamen ipsos de errore quoque
 deceptioneve differere: Sunt enim hec magis propria
 animalium, plusq[ue] id temporis est, quo in his anima
 versatur, ut patet. Id certe necesse est aut uniuersa,
 videntur, ut quidam inquietunt, esse vera, aut dissi-
 milis rei tactum errorem esse deceptionem: verum quippe cum id sit contrarium illi simili inquam cognoscere simili-

milis rei tactum errorem esse deceptionem: verum quippe cum id sit contrarium illi simili inquam cognoscere simili.

d Non?

b' Et sentire simile] Tertia ratio ob quam nonnulli putarunt intellectum non distingui à sensu, ea fuit; quia ut similibus sentimus, ita similibus rerum intelligentiam capimus. Vnde coniecuram ducebant tam sensum, quam intellectum organo corporeo insidere; cum corpora percipient; atque adeo intellectum esse sensum; cum omnis facultas cognoscens, quæ materia inhaeret, sensus sit.

3.

c Oportebat tamen.] Priscos redarguit, quod de notitia locuti fuerint, de errore aurem nihil meminerint, neque deceptionis & ignorantiae causas explicarint; quas tradi; & inculcari ab eis Redarguntur oportebat, præsertim cum ignorantia magis propria, magisque nobis familiaris sit: tuin quia in antiqui Philo- ea diutius versamur; tum; vt D. Thom. addit; quia ex nobis erramus; scire autem non nisi ex sophi quod de alterius opere, & magisterio solemus. Nisi quis veteres excusat velit; aiens eos nihil de errore errore nihil differuisse, quod putarent omnia vera esse, nullamque dari deceptionem. Vel certe (quod ab eis seruerimus.) inculcatum fuerat) quia putarunt cognitionem veram esse; cum simile animam tangere, ut ignis particulam animæ igneam; errorem, cum dissimile, ut ignis portionem aquam eiusdem animæ, cum cognoscere per simile videatur contrarium ei, quod est cognoscere per dissimile,

A. 3. & error.

& error, ac scientia contrariorum sit, id est, ut profit o modo accidant. Verum haec ridicula sunt & per absurdia, siquidem palam est nos interdum falli, & animam elementorum concretione, aut mole corporis non constare, ut ex iis, quae in primolibro disputata sunt manifestum est.

d Non

επί τούτων εἰς τὸ αἰσθαντόν τοῦ τὸ φροντίν, φανερόν τοῦτο μὲν πάπιτεστι, τοῦτο δὲ λέγεται τὸν Σώτερον ἀλλά καὶ τὸν τοντόν, καὶ ὡς εἰς τὸ δόδον τοῦ, καὶ τὸ μήδεμέν τοῦ μὲν ὁ τεῖχος, φρόντησις. καὶ τοις μηνιν, καὶ δέσπαληθήσεται τοῦ ὄρθιος, τανακτίστα τε ταῦτα τὸν τοῦ θεοῦ εἰπεῖν, τὸ αὐτὸν τοῦ αἰσθαντοῦ· οὗτον δὲ αἰσθαντούς τοὺς ιδίους, μὲν ἀληθῆς, καὶ τοις τετράρχαις τοῖς ζωοῖς. Διανοεῖδος δὲ εὑρίσκεται καὶ Φιλόδοξος, ἐπειδὴ τετράρχη φύη τῷ λόγῳ. Φαντασία γὰρ επέργη καὶ μάθησεν τοὺς Διανοεῖδας, αἵτινες ἀπὸ τοῦ πέραν τοῦ αἰσθαντοῦ συνεπέσθαι, καὶ αὐτοὺς ταῦτα τοῦ εἴσιν τοῦ ληπτικοῦ αἰσθητοῦ, τοῦτο εἴσιν οὐ αὐτοὶ Φαντασία καὶ τοῦτο ληφθεῖν, φαντασίαν τοῦτο μὲν γὰρ τὸ πάθον τοῦ οὐκέτι, οὐταν βιλαύρισθα. τοῦτο δέ τοι τοῦτο οὐ εἰς ποιησασθαι, αὐτοῖς οἱ τοις μητρούσοις πεθεροῖς καὶ εἰδιωτοποιεῖτες δοξάζειν δι' ὅπλον εἴσιν. ανάγκη γὰρ τὸν Φιλόδοξον, καὶ ἀληθῶμεν. ἐπὶ δὲ, ἔταν γὰρ δεξάσωμεν διπλόν τοῦ φονεῖρον, δύο γάρ συμπαχορύβων μητρώοις διεκρίθησαν τοῦτο. Καὶ τοὺς Φαντασίαν ὀπίστων εἶχομενούς, τοῦτον αὐτὸν εἰς τοῖς μηδομοῖς εἰ γραφεῖν τὸ δεῖνα καὶ θαρραλεῖν, εἰς δὲ ηὔσαι τῆς τοῦτον φροντίδος θεολόγων Φιλόφροσος ἐπιστήμην καὶ δόξαν, καὶ φρόντησις, καὶ τοις τετράρχαις ποιεῖν, τοῦτο δὲ τοῖς Διαφοροῖς εἰρηθεῖν λόγῳ. τοῦτο δὲ τὸν τοντόν, ἐπειδὴ τοῦτον τοῦ αἰσθαντοῦ, τόπον δὲ τοῦ τοντού Φαντασίας δοκεῖ εἶναι, τὸ δέ τοῦτο τοῦ θεοῦ ληφθεῖν, τοῦτο Φαντασίας διορθώσας ταῦτα, τοῦτο δέ τοῦτο λεκτέον.

D Non idem rigitur esse sentire ac sapere, patet. Illud **Text. 152**
enim omnibus animalibus, hoc valde paucis inest.
Si neg. intelligere idem est ac sentire, intelligere, in-
quam, quo recte atq; non recte res percipit solēt. Quod
namq; recte percipit id est prudensia. Et scientia at-
que opinio vera at quod non recte, id est nimurum his
dicitur contrarium. Etenim propriorum sensus semper
est verus, & uniuscūs animalib; inest: at sit, ut
falso quebus quis ratiocinetur, neq; cuicunque com-
petet, cui non inest & ratio. et imaginationemq; di-
uersa est à sensu, menteq; atq; neque hec sit sine sen-
su, neque ex simulatione sine haec esse potest. Non idem
autem esse imaginationem, ex simulationem ve, pa-
tet. **E**: enim affectus in potestate nostra sine contro-
uersia collocatur: licet namque in libet fingere quid-
quid volumus. atq; ante oculos ponere, perinde atq;
us faciunt, qui artificiosā memória comparatis atque
dispositis locis us imagines fingunt, atque simulachra
collocant. At opinari in nobis non est solum. Necesse
est enim opinantem, aut veram, aut falsam existi-
mationem habere. Praterea cum opinamur aliquid
malum esse, atq; terrible continuo perturbamur. Si-
militer & cum opinamur quippiam esse tale, ut in
illo sit confidendum. At cum imaginamur talia,
perinde afficimus atque si in pictura eadem specta-
cūs, si in sonu, si in qualib; re recompescimus. **C**ur h. d.
Text. 153.

ferentia, scientia, & opinio, & prudentia, & ea, que sunt, siue contraria: de differentia quorum aliis sit sermo magis ad ipsum accommodatus. At vero cum diuersum sit sentire ac intelligere, & huius aliud imaginatio. Text. 155. sio, aliud expressio esse videatur, de imaginatione primo, deinde de altero dicamus oportet.

g Siigitur

*Intell. Etiam à
sensu distingu.*

Datur imagina
rio, eaque ab
miell Baud-
elaire.

Differeniam
guationem ab
exequatione.

d. Non igitur idem.] Duplici argumento concludit: neque sentire, & intelligere, neque sensum, & intellectum idem esse. Primum, quia sensus omnibus inest animantibus; nullum est enim animal, quod ratiū non sit prædictum. Deinde quia sensus circa propria sensibilia non errat; intellectus vero s̄pē fallitur: licet enim cum scientia prudentia, aut vera opinione ducitur, non aberret à veritate; si tamen contrariis afficiatur, decipitur.

e *Imaginationemque*] Probat dari *imaginationem*, eamque ab intellectu, & sensu distingui: quia licet, hec *imaginationis* actus absque prævia sensus notitia exerceatur: nec existimatio (quæ est actus quidam intellectus comprehensivus scientiam, prudentiam, & opinionem) nisi antecedente *imaginatione* fiat: *Imaginationem*, id est *imaginationis* actus differt ab existimatione, quæ actio quædam intellectus est, primum, quia ut*ii*, qui artificiosa memoria videntur, loca, & imagines pro arbitrio suo angunt, ac disponunt, quibus rerum oportune recordentur, ita in nostra potestate est *imaginari* quicquidlibet: non autem opinari (quod est pars quædam existimationis) *imagine-* mur enim falsa, quæ non existunt, opinamur vera, aut quæ pro veris accipimus Secundo, quia opinio de re mala, vel bona, animum perturbat meum, vel hilaritatem, aliove simili affectu: *imaginatio-* aut non item: sed ea perinde affectum, atq; *ii*, qui in pictura res aspectu horribiles, aut luctu contu- entur. Quod intellige de *imaginatione*, quæ nullam assensionem, aut iudicium coniunctum haberet: si enim habeat, non dubium, quin *imaginationem* animum commoueat, & ad varios affectus impellat.

f *Sunt autem & existimationis ipsius.*] Probat existimationem differre ab imaginatione quia ad existimationem (quo nomine rationis actum intelligit) pertinent actus scientiarum , opinio- nis , & prudenter , & his contrarii , de quibus libro sexto , Ethicorum , qui tam ad imaginationem haudquaquam spectant . Deinde cum intelligere differat à sensu , & id bifariam sumatur : uno modo , ut comprehendit etiam imaginari : altero proprio : quareatione adipsum spectat existi-

matio, id est, actus rationis, & non alterius potentiae: ait se de intellectione secundum priorem usurpationem, id est, de imaginatione primo acturum.

g. siigitur

πάθειαν ή φαντασίαν, καθ' ἀντίοντας φαντασμάτων γένεσιν, οὐδὲ μη. εἰ πάγκη μεταφορούσα λέγεται, μία τις ίση σπουδαία γειτνιά η έξι, ταῦτα ἀντικείμενα, καὶ αὐτός θεόρητος, οὐδὲ διάμεντος ταῦτα οὐτισμοῖς διέρχεται, επιστήμην ὅπερα μὲν διάπολην τὴν τούτην εἶναι φαντασίαν φαντασίαν, δῆλον εἰπεῖν διότι τοις μὲν γάρ ηπιοῖς διάφανοις, οὐτέρας οιούσις καταστάσεις, φαντασία ταῦτα εἰπεῖν. καὶ μηδεπεπέρας τέλειαν τούτους οὖν τὰ σύντομα, εἴπειν μόνοντος μὲν ταῦτα φαντασία οὐδὲ τῇ συντριβεῖσθαι αὐτὸν πάσιν αὐτούς ξέρειν τοὺς θυγατρούς φαντασίαν ταῦτα γενέσθαι, οὐδὲ οὐτούς μύρεσκην, η μελίπηρην, ταῦλην, εἴπειν αὐτὸν οὐλητεῖς αὐτοῖς, αἰ δὲ φαντασία γίνεται αἱ τάλειν ψυχῆς. ἔπειτα εἴδε λέγειν δρόγην ἀπειλήνεις τοῖς τούτοις θεραπεύειν, ὅπερ φαντασία ταῦτα τούτα εἴπειν. ἀλλὰ μηδεποτέ οὕτως μηνιαρχούσας αἰσθανόμενα τόπον ἀλληλούς ή ψυχῆς. Εἴ τοι δὲ ἐλεγομένη περιέτερον, φαντασία καὶ μύρον διαφέρει ταῦτα μὲν εἴδε τοὺς δὲς ἀλληλούταν διέμεινείσης, οἷον ἐπιστήμην, η νοῦς ἔπιγραφος φαντασία καὶ ψυχῆς· λέπτηται μέρη εἰδεῖν εἰ δόξα γετεται γέροντες καὶ ἀληθεῖς καὶ ψυχῆς.

dicitur

(quod quidem paulo ante dicebamus) clausis etiam oculis videntur, atque apparent. Atquin et vellus Text. 157: habituum eorum erit, qui veri sunt semper, ut scientia, vel intellectus, est enim & falsa imaginatio, non solum vera. Rupta igitur, perscrutemur si sit opinio. Est enī opinio & vera, & falsa.

Verum

g. Siigitur imaginatio.] Vim, & operationem phantasie exponit, monens, loqui se de phantasie significatu proprio, non translatione. Namque phantasiam interdum per translationem vocamus intellectum, & quemlibet sensum, & ea, quae nobis apparent. Quoniam igitur phantasia est potentia quia in nobis visum seu phantasma effici dicimus, videbitur fortasse illa computanda inter sensus externos, quibus res nobis representantur, vel inter virtutes intellectuales, sive habitus, quibus vera, vel falsa percipimus cuiusmodi sunt intellectus, opinio, & scientia. Sumit vero intellectum, ut interpretatur D. Thomas, non pro potentia, sed pro cognitione eorum quae absq; investigacione nebis innotescunt, ut prima principia. Scientiam pro certa cognitione eorum, quae disculsi a sequimur. Opinionem pro cognitione rerum, ac quibus certum, siam inq; iudicium non habemus. Porro hanc tantum cognoscendi modos affert hoc loco Aristoteles, quia hi potissimum celebres erant in schola Platonis, qui intellectum veritati, scientiam qualitatis, opinionem tenario, sensum quaternario attribuebat.

h. At ipsam non esse sensum.] Probat phantasiam, seu imaginationem distinguere a sensu. Cum vero phantasiam sensus dupliciter accipiatur, nimirum in potentia, ut visus, & in actu, ut visio: ab utroq; phantasiam differre ostendit. A sensu in potentia, quoniam hic in somniis non agit, phantasia vero agit: a sensu in actu, quia hic in somniis non est.

i. Deinde sensus.] Probat secundo imaginationem non esse sensum: quia sensus semper adegit animalibus, quatenus recens nata mox sensu vntetur, at imaginatione, saltem exacta, non nisi progressu temporis. Tertio, quia omnibus animalibus sensus conuenit: non omnibus tamen imaginatio intelligi perfecta. Namq; imperfecta, & confusa cunctis inest. Quartio, quia sensus nunquam errat circa propria sensibili, imaginatio saepe fallitur. Quinto, quia quae sensibus probe affectis accurate percipimus, non consuevimus dicere ita nobis videri, quod tamen dicimus, cum imaginamur. Eostero, quia illa, quorum imagines lento hauiimus, clausis oculis, & ab levibus sensibiliibus imaginamur: cum tamen sensus in solam rem presentem feratur.

k. Atquin et vellus.] Alterius imaginationem non esse scientiam, nec intellectum aut opinionem. Imaginacionem ac primum quod non sit intellectus, vel scientia, planuin est, quia huc semper vera sunt. Quod id distinguere a sensu autem non sit opinio, ex eo suadetur; quia licet opinio nunc vera sit, nunc falsa, tamen opinionem, nonne qua quid iudicamus, sequitur fides, & persuasio; vnumquisque enim putat verum esse id, quod opinatur. At fides imaginationem non sequitur, cum imaginatio conuiciat breuis, in quib; tamen fidei

z.
2.
3.
4.
5.
6.

de aqua m.

neutquam locum habet. Nec enim bellus persuasione quicquam faciunt, etiam eae, quae adumbratam aliquam disciplinæ rationem capessunt: siquidem persuasio ratiocinatione perficitur: at bruta ex sola memoria, & assuetudine, vel instinctu, non autem ratione ad opera sua molienda inclinantur.

1 At vero

āmā dōξη μὲν πεπτη τίσις τὸν ἀνέρεται ϕόβον δόξαντα
εἰς δοκεῖ μή πισθεῖν. Τὸν διεῖσαν δένι τὸν ἄρχοντα πίσι,
Φαντασίαν ἡ πολοῖς, τὸν πάσῃ μὴ δόξη ἀπολευθεῖ πί-
σις, πίσει τὸ πεπτεῖσ, πίσει δὲ λόγος. τὸν δὲ διεῖσαν
εἰσις φαντασία μὴ τὸν ἄρχοντα, λόγος δὲ σὺν φαντα-
σίαις, ὅπερ δένι δόξα μετ' αἴσθησις, εἰδὲ δὲ αἴσθησις
δέδε συμπτωκή δόξης καὶ αἴσθησις φαντασίαν εἴπει.
Δέδε πάντας δὲ δόξαντας λέγων, εἰπεῖς τὸν λόγον δό-
ξης καὶ αἴσθησις ἡ συμπτωκή φαντασίας εἰσιν τὸν δὲ
εἰπεῖς δόξης μὴ τὸν τρόπον δόξης εἰσιν τὸν τὸν λό-
γον. τὸν δέ φαντασίαν, εἰπεῖς τὸ δόξανταν δόξης αἴσθησις την
ηὐδόξησις. φαντασία δὲ καὶ ψυχή, τοῦτο δὲ
ταῦτην δύναται δόξης οἶον φαντασία μὴ δόξην πα-
λέσθαι. πεπτηστὰ δὲ εἰναὶ μετέξαν τῆς εἰκασμόρρης συμ-
βουλεῖσθαι, οἵτις δόκει δημόκριτος τῶν ιαντῶν ἀληθῆ
δόξαν, διὸ εἰχει τὸν δόκειν τὸν πεπτεῖσ. μὴ εἰπε-
λανθανόμενον, μηδὲ μεταπεπτεῖσται δὲ εἰπεῖν εἰχει,
εἰδόγη τῶν αὐτῶν ἀληθῆ εἰναὶ καὶ ψυχή, ἀλλὰ
ψυχής εἰδότεο, ὅπερ λάθος μεταπεπτεῖν τὸ πεπτεῖσ.
τὸν δέ τον πεπτεῖσ, οὔτε εἰπεῖν τὸν φαντασία.

αλλ'

ad huc illam habeat, eadem sit necessario falsa simul & vera. At constat opinionem tum euadere falsam, cum res mutata latet. Neque igitur unum est sistorum imaginatio, neque ex his est coniunctum.

o Verum

1 At vero patet.] Ex dictis infert contra Platonem in Philebo, & Sophista,phantasiam, seu imaginationem non esse quid comprehendens sensum, & opinionem Si enim esset, continget id uno e tribus modis. Nam vel esset opinio cum sensu, hoc est, essentialiter opinio, quam comitaretur sensu. Vel esset opinio per sensum, hoc est, essentialiter opinio, quae ex sensu, tanquam ex causa oriatur. Vel esset triusque, nimirum, opinionis, & sensus complexio ex aequo. Nullum vero horum dici posse inde confirmat, quia si imaginatio differt a sensu, & opinione per se, ac separatis sumptis, utique etiam ab utroque simul disidebit.

m Patet enim si imaginatio.] Ostendit quo pacto sumi debeat opinio, si phantasia dicenda sit opinionem, & sensum complecti. Nam quia phantasia unus, eiusdemque est, liquet opinionem adiunctam sensui, qui est phantasia, non debere esse aliam quandam opinionem, sed quae versetur circa eandem rem, in quam sensus fertur, ut si dicamus phantasiam esse quid compositum ex opinione albi, & sensu eiusdem: nec enim potest esse conflata ex opinione albi, & sensu boni. Oportet igitur si phantasia ex opinione, & sensu consurgit, nihil aliud esse apparere quid secundum phantasiam, quam opinari aliquid, quod idem per se, & non per accidens sentitur. At enim positionem hanc ex eo resellit, quia nonnunquam apparent quædam falsa secundum phantasiam a sensu ortam, de quibus vera habeimus opinionem. Namque imaginatio percipit v. c. Soicem pedali imaginitudine, ac secundum verâ opinionem, quâ quis à Mathematico accepit, Sol maior, quam terra moles existimatur.

n Fit igitur.] Ut hic locus intelligatur aduertit D. Thomas ex Aristotele, tribus modis amitti veram opinionem. Primo cum res mutatur. Nam si quis sedente Socrate opinetur eum sedere, veram opinionem habet: si autem Socrates sedere definat, & eandem opinionem nihilominus idem retinet, vera opinio in falsam mutatur. Secundo, si rationis, qua ad opinandum inductus fuerit, obliuiscatur, & ita opinionem deponat Tertio, si alia permotus ratione oppositum eius quod antea iudicabat, nunc iudicet. His animaduersis ostendit Aristoteles si phantasia constet ex opinione vera, & sensu falso, futurum è duabus vnum, nimirum, ut vel aliquis nulla ex superioribus causis interueniente, opinionem amittat, quod fieri nequit: vel eadem opinio simul vera, & falsa existat. Nam cum opinio debeat conformari sensui, quandoquidem ex illo constat,

constat, vel ex vera fieri falsa, cum interim nulla ex praedictis causis detur: vel si veritatem conseruet, simul erit, & vera ratione sui, & falsa propter sensum, ex quo resultat, quod tamen est impossibile.

αλλ' ἐπειδὴ εἰς κίνησιν τὸ τύχος κινέσθαι ἔτερον τὸ πόστον οὐ διὰ φαντασία, κίνησις ποὺ δοκεῖ εἶναι καὶ σύν τοῦ αἰσθήσθαις γίγνεσθαι, αλλ' αἴσθανθροις, οὐ τοῖς αἰσθήσθαις εἰσίν. Εἰτα ἡ γίγνεσθαι κίνησιν τὸ τόπον τῆς ἐνέργειας τῆς αἰσθήσθαις, καὶ ταῦτα ὁμοίων αἰσθήσης εἶναι τῆς αἰσθήσθαις. Εἰτα αὐτὸν κίνησις γίγνεται αἴσθησεν εἰδεῖσθαι, εἴτε μὲν αἴσθανθροις τὸ πόστον. Εἰ πολλά καὶ αὐτῶν καὶ ποιῶν εἰ πάρεστι τὸ ξένον εἶναι καὶ αἰλυθῆ καὶ φύσιδη. Τότε ἡ αἰσθήσθαις θέλει τὸ αἰσθήσθαις τὸν μὲν ιδίων αἰλυθῆ εἰσίν, οὐ τὸν οὐλίγονον ἐχούσα τὸ φύσιδθαι. Διέπερον γέ, οὐ τούτης τούτης εἰ ἐπειδὴ. Εἰδούσης γέ, οὐδὲν εἰδέχεται φύσιδθαις; οὐτούς μὲν λαμπρούς, οὐτούς φύσιδεται. Εἰδούσης τὸ λαμπρόν οὐδὲν αἴσθησι, φύσιδεται. τελείωτος, πεντελείωτος εἰσὶν εἰδέχεται, οἷς τούτους τὰ ιδία λέγοντες εἰσαγίγνονται καὶ μέγεθος, οὐ τούτους τούς αἰσθήσθαις, εἰδούσας καὶ μάλιστα οὐδὲν εἰσὶν αἴσθησις λίγης ή τούτων αἰσθήσης ηγίγνεται η τὸ τέλος τῆς ἐνέργειας γνορίσης, διοῖσι τῆς αἰσθήσθαις τὸ δέκατον ταῦτα τούταν αἰσθήσθαιν. καὶ οὐ μὲν περάτω, παρέστη τῆς αἰσθήσθαις ἀλλαζότες οὐδὲν εἰσερχονται, εἰδεναι μὲν φύσιδθαις καὶ μάλιστα, οὐτούς πάρον τὸ αἰσθήσθαις ηγίγνεται, οὐ μὲν φαντασίαις. Τότε δέ εἰται τὸ λεγένδεν. η φαντασία αὐτὴ κίνησις τὸν τῆς αἰσθήσθαις τῆς καὶ τῆς ἐνέργειας μηρούσιν.

εἰπεῖ
nihil aliud preter imaginationem habeat, en que dicta sunt, sitque id ipsum, quod diximus ipsa, imaginationis motus is est prefecto, qui fit à sensu iam operante.

I Cum

O Verum quoniam] Posteaquam ostendit quid non sit Phantasia, nunc quid ea sit explicaturus, quædam prius sumit. Imprimis vnum ab alio motum postea alteri motionem inferre, ut in etiaco Physica Auscultationis libro probatum, demonstratumq; fuit. Secundo, imaginationem esse motum quendam; siquidem est cognitio, quæ ab obiecto interuentu speciei ab eo producta fit. Tertio, imaginationem in iis tantum, quæ sensu prædicta sunt, dari, & non effici absque sensu; quandoquidem internam apprehensionem antecedit sensum operatio, quam necesse est similitudine, id est, proportione respondere ipsi potentiae, cum potentia ultra suam mensuram non agat.

P Imaginatio motus est] Ex superioribus colligit imaginationem, id est, actum imaginatricis facultatis esse motum factum in animantibus à sensu in actu, id est, à sensu informato specie obiecti. Tum duas imaginationis conditiones subiicit. Prima est, animantes motu imaginationis varie affici, quod ad finem capituli explicat. Secunda est, imaginationem nunc veram, nunc falsam esse. Causam huius rei ait esse, quia imaginatur, quæ sensu percipimus: hi vero interdum falluntur. Nam cum eorum obiectum trifariam diuidatur; siquidem aut est proprium, aut commune, aut per accidentem, circa hæc omnia hallucinatio contingit, etsi minus frequenter circa proprium, frequentius autem circa sensibile per accidentem; quia licet aspectus non erret dum v.g. album apprehendit, errat tamen in applicatione, id est, dum suo modo accommodat albedinem subiecto, in quo non existit, percipitque rem ut albam, quæ alba non est. Circa sensibile etiam commune deceptio accedit, ut circa magnitudinem, figuram & motum, de quibus supra.

q Motus igitur hisce] Errores, qui in triplici illa extenorū sensibilium perceptione contingunt, ad imaginationem accommodat, aiens pari modo posse illos in ea repertii, nisi quod imaginatram circa presentia, quam circa absentia, & quæ longissime distant, versari consuevit. Tum concludit si ea, quæ dicta sunt, soli imaginationi competunt, & imaginatio id, quod dictum est, vendicat; Quid imaginatur reliquum esse, ut imaginatio sit motus factus à sensu actu operante, id est, interuentu specierum, 110. quas sensus dum res percipit, ad eam transmittit.

O Verum quoniam fieri potest, ut aliud moueatur **Text. 160.**
ab eo ipso, quod motum est, imaginatio vero motio quadam esse videatur, & non fieri sine sensu, sed sentientibus, & eorum etiam esse, quorum est sensus: fit autem ut motus oriatur à sensu iam actu, quem quidem necesse est ipsi sensui similem esse. **Text. 161.**
Imaginatio motus hac est prefecto, que negat sine sensu nimiriū esse, neque competere non sentientibus potest. Atque multa per ipsam id agere, patiēre contingit, quod ipsam habet; & insuper & veram, & falsam esse. Atque id propterea fit, quod sensus quidem propriorum est verus, aut raro admodum suscipit falsitatem. At est sensus eius etiam rei, cui propria sensibilia accidunt. Vbi iam sit, ut ipse sit falsus: nam non est falsus, si album dixerit esse, sed si album hoc, aut aliud esse. Est præterea communium sensus, que quidem perinde atque propria iis accidunt, que sunt per accidens sensibilia: Dico autem motum, & magnitudinem, que ut patet, accidunt sensibilibus, circa qua maxime error, deceptioque fieri sensu potest. **q** Motus igitur hisce, qui fit à triplici tali sensu, differentiam ob id ipsum nimiriū habebit. Atque primus quidem cum operatio sensus adest: est verus, ceteri vero falsi etiam esse possunt, & praesente atque absente, praesertim cum à sensu longe sensibile distat. Si igitur

B

I Cum

ἐπεὶ γένος φύσις μόλις εἰς αὐτὸν οἷς εἰς, ἐ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς φύσεως εἴληφεν, διὸ αὐτὸν φωτὸς εἶναι λέγειν ιδεῖν. Εἰ δέ τὸ ἔμμενεν εἰς ὄργανος εἴναι τοὺς αὐτοὺς οἵτε πολλὰ καὶ τὸ αὐτὸν πράγμα τὸ ζῷον, τὸ μὴ διὰ τὸ μὴ ἔχονταν, οἷον τὸ θηρίον τὸ δὲ άλλο τὸ ἐπικελύπτεας τοῦτον τὸν αὐτὸν πάσι εἰς νόσοις, ηὔπνευσιν εἰς οἷς αὐτὸς πατεῖ. Θεάσθαι φυτασθεῖς τι. εἰς Εἰ δέ τοι εἰς, εἴρηται εἰς τοῦτον.

Submergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum sit hattenui: satis enim quidnam ipsa sit, & cur sit, hisceque iam dicta sunt, explicauimus.

r Cum autem visus maxime sit sensus, hinc est, quod nomen imaginatio ab ipso lumine sumptis, phantasiaque dicitur, quia sine lumine visus fieri nequit. At quia imaginationes immanent sensibus similes sunt, ideo per ipsas animalia, bestiae inquam, atque homines, multa agunt, illae, quiamentis sunt, ut patet, expertes homines, quia mens perturbatione non nunquam, vel morbo, vel somno submergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum sit hattenui: satis enim quidnam ipsa sit, & cur

Cum

x *Cum autem visus.]* Phantasia, & sensus cognitionem signo quodam ostendit, hoc est à nominis Etymologia: phantasia enim à visu, qui intet omnes sensus exteros principem locum obtinet, quodammodo nomen sumit, quatenus id à lumine accipit, sine quo visus non sit. Lumen enim Græce φάντασία dicitur, vnde phantasia ἀπὸ φαντασίας, & τῆς σάρκας, id est, à lumine, & à statu dicitur. Vnde à prima huiusc nominis parte, phantasia cum sensu similitudo ostenditur. A secunda vero indicari ait quod sit permanens, & quidem mentis, quandoquidem cessante externorum sensuum functione, ipsa permanet. Quod in causa est ut animantia per eam inulta operentur, & bruta quidem, quia intellectu carent; homines vero, quia interdum in eis intellectus animi exigitudinibus, & perturbationibus, aut morbo corporis, aut somno, aliayc eiusmodi affectione præpeditur, siue obscuratur, & quasi oblitescit.

QVÆ-

QVÆSTIO I.

AN INTERNORVM SENSVVM
numerus recte à Philosophis
constituatur..

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGUMENTIS IN-
ternorum sensuum multitudo
collata fuerit.

TRIBUS potissimum rationibus ad internorum sensuum multitudinem constitutam Philosophi adducti sunt: Quidam ex cerebri ventriculis, vbi sentiendi officinas collocatas esse inquiunt, quos ventriculos plures esse anatomicis observationibus constat, nempe tres quatuorve. Sed hoc argumentum aliis partum efficax videretur, idque non sine magna probabilitate primum, quia cum sensus sint qualitates, quae non occupant locum, atque adeo nec domicilia, quibus excipiuntur, requiruntur; incertum est num eiusmodi cellulæ ad eum sensum, an ad alium potius distinatae à natura sint: videlicet ad perficiendos spiritus animales, vt Vesalius lib. 7. cap. 6. & Realdis Columbus in lib. de cerebro, & nervis cap. 1. existimant: Vel etiam ad cerebri recrementa evacuanda. vt quibusdam videtur: quod probabile facit humidæ, & exrementitiae concretionis copia, quæ in iis visitur. Confirmatque hoc Fernelius in libro de partium humani corporis descriptione cap. 9. aiens supervacanea, quæ in iis ventriculis congeruntur, sensim per quosdam riuelos in eum

Ex ventriculis
cerebri non effi-
cacter colligi
numerum sen-
sum internorum.

A cerebri locum, qui infundibulum, aut pelvis dicitur, illabi: indeque in glandulam, donec in palatum pede reatum instillent, ac foras deturbentur. Galenus quoque libro octavo de vsu partium docet priores duos celebri sinus, inspirationis, expirationisque cerebri, & vaporum efflationis causa datos esse. præterea emissionis recrementorum gratia, atque insuper ad animales spiritus conficiendos, qui inde ad posteriorem sinum transmeantes, ibi absoluuntur.

B Præterea quod non residant interni sensus in prædictis ventriculis ex eo stabiliri potest; quia sensus communis dicitur esse in priori parte cerebri, vbi tamen non inuenitur unus aliquis sinus, in quo ille residenceat, sed duo, alter ad laevam: alter ad dexteram; qui deinde in tertium media cerebri parte consistente propriis ductibus concurrunt. Quod si quis dicat sensum communem in utraque illa à cuitate sedem habere, id ex eo confutatur; quia cum hæc facultas sit quasi centrum externarum, vt supra ex Aristotele, aliisque auctioribus docuimus, consentaneum est, vt more centri unum, non vero geminam sedem oceperet. Quod si quis cum nonnullis assertat priores illos cerebri sinus non duos, sed re vera unum esse; esto ita sit: quod adhuc in illo communis sensus non sit repositus, earatio continet, quia, vt Vesalius lo-

C D co citato ostendit, nervi ab exterrorum sensuum organis in cerebrum ascendent, per quos rerum sensibilium imagines deuechuntur, non confluunt in eiusmodi unicolorium, in quem confluere oporteret, si illæ, vt aueruant, fore sensus communis, ad quem exteriores sentiendi facultates, rerum, quas percepere,

percepere, simulacra vndique transmittunt. **A**lii, è quorum numero est Galenus, plures internos sensus, eosque locis distinctos ideo fecerè, quia videmus lādi nonnūquam sensus internos quoad vnam operationem; non quoad aliam: quod certe non aliunde videtur obuenire, nisi quia iī inter se distinguntur, & in diuersa cerebri parte vigent: sic enim, dissoluto in vna parte organi temperamento, idem nihilominus in alia integrum manet. proindeq; facultas, que partem integrum occupat, suo manere probe fungitur; quæ vero partem laſam, non item, Accidere autem interdum prædicto modo tamē laſionem ex eo ostendunt; qua nonnūquam morbo correptis vīsa apparent, quæ non sunt, labefactata videlicet imaginatione; cum alioqui recte iudicent, & è conuerso: sunt etiam qui memorandi vim penitus amiserunt superflite apprehensione, & iudicio, quorem omnium exempla refert Galenus variis in locis, ac primum libro de symptomatum differentiis cap. 3. narrat Theophilum quendam medium: cum alioqui ad interrogata probe responderet, imaginatum fuisse tibicines quosdam in angulo domus assidue canere, qui interim exclamat, vt foras eiicerentur. Ex quo colligitur imaginandi vim hallucinatam in eo fuisse, dum audire se tibicines, & videre putaret, iudicium vero in colume, tum quia apposite interrogabat, & respondebat; tum quia tibicines, vt D eicerentur, iubebat: qui si adessent nocere ei possent Nonnulli vero contrariam nonnūquam patientur affectionem, qua iudicium, aestimatiove in iis errat; cum tamen non se videare apprehendant, quæ non vident, vt exemplo altero Galenus ostendit lib. 4. de locis affectis cap. 1. Nam Romæ quidam insana mente cum in cubiculo, detineretur, electo surgens ad fenestram; per quam & ipse videri, & prætereuntes contueri poterat, accessit. Indeque ex vitris vasis singula ostendes, sciscitatus est, im- E perarent ne vt proliceret, qui ridentes, plaudentesque, vt ea prolieret, cum rogassent: ille omnia arripiens deiecit. Quod cum magnis acclamationibus, risuque exceptum fuisse, subinde numerum puerum quoque, quem apud se habebat, detubari iuberent, interrogauit: quod cum illi vt faceret, iussissent, puerum quoque è fenestra præcipitem dedit. In hoc ergo vis apprehendens integra mansit, quia & vasa, & puerum, & acclamantes rite apprehendebat. **E**gratabant tamen iudicatrix facultas, quia & vasa, & puerum deiiciendum insane aestimabat, nec comminuenda vasa & interitus puerum inferebat. Iam vero quibusdam memoriam aliquando fuisse oblæsam, integra imaginatione ac iudicio Thucydidis testimonio confirmat idem Galenus lib. de differentiis symptomatum. cap. 8. & lib. 2. de causis symptomatum cap. ultimo, vbi refert euasissim quosdam à pestilen-

tia, qui neque se ipsos, neque alios agnouerunt itemque nonnullos refert, qui senio in easdem inciderunt affectiones, ac se etiam quosdam vidisse, qui literarum, & artium omnino oblitifuerant, imo & suorum nominum, quibus tamē alii interni sensus incolumes erant.

B At enim hæc quoque ratio ad internorum sensuum differentias, & distincta eorum organa colligenda, multis non abs re, parum momenti habere videtur, aientibus posse in eadem cerebri parte lēdi temperamentum, ita velatio impeditat v. g. officium apprehendendi, non tamen iudicandi; vel iudicandi, nou autem apprehendendi, seu memorandi, & contra. Quemadmodum in toto ventriculo resident facultates, quæ circa alimentum negotiantur, id est, alliciendi, retinendi, alterandi, & expellendi vires; nec tamen quacunque harum laſa, aut cuiuslibet officio impedito, vniuersæ, earumve munia laſiuntur; nimisrum quia non quævis temperamenti mutatio, quæ v. g. cibi retentionem vitiat, ad eiusdem cibi attractio- nem impediendum sat est.

C Aili igitur internorum sensuum differentias astruunt ex diuersitate munerum, & operatio- num, quæ ab iis administrantur, quod videlicet ea munia, & functiones tam variae sint, ac dissimiles, vt necessario plures facultates exi- gant. Atque hoc multiplicandi potentias fun- damentum à plerisq; in schola Philosophorū pro firmo, certoque habetur, etsi ex eo non o- mnes eundem numerum internorum sensuum constituant, sed alii plures, alii pauciores. Nam Auicennalib. 6. Naturalium parte 4. cap. Alga- cellus in suo libello de anima tractatu 4. cap. 4 Magnus Albertus lib. 2. de anima tractatu 4. cap. 7 Ioannes Gandaensis 2. huius operis qu. 37. quinque faciunt internos sensus. Qui licet in numero conueniant, in eorum tamen officiis distribuendis, atque ordinandis non parum dis- sident. Et enim Algazzellus, & Albertus sensum communem, qui exterorum sensuum obiecta percipiat & dignoscat, primo loco ponunt. Se- cundo vim imaginaticem, vt sensus communis idola conseruet, resque sensatas in eam ab- sentiare recolat. Tertio aestimatiuum, vt obiecta non sensata v. g. odium & amicitiam percipiat. Quarto phantasiam, vt varie inter se species coniungat, sensatas cum sensatis, vt cum ex au- ro & monte, aureum montem effingit: non sen- satas eum sensatis, vt cum hoc calidum, & utile, sunul percipit: non sensatas cum non sensatis, vt cū agnus apprehendit matrē, vt sibi charā, & amicam. Quinto memoriā, vt conseruet ea, quæ phantasia percipit. Auicenna autē phantasiam tertio loco statuit. Quarto imaginaticem fa- cultatem; atq; hanc credit nihil perse cognosce- re, sed duntaxat species à sensu communi tradi- tas apud se reponere, & conseruare. Habet au- tem hinc auctorē ad hunc numerum consi- quen-

*Non probatur
Galenratio.*

*Quidam ex di-
uersitate opera-
tionum sensus
distingunt in-
ternos.*

*Qui sensus quin-
que internos
constituant eo-
rumque munia.*

dum eam, quam diximus, rationem; videlicet, quod quintuplex illa numerum, functionumq; varietas æqualem potentiarum numerum ex- poscere videatur.

Quatuor à D. Altera est opinio D. Thomæ opusc. 43. cap. Tho. numeran- 4. & 1. part. quæst. 78. art. 4. Caierani ibidem. Autotis hoc in lib. com. 6. Ferrarensis q. 4. & iur. aliorum arbitrantium quatuor esse internos sensus, nempe sensum communem, cuius officia sèpè exposuimus: imaginationem, siue phantasiem, quæ res sensatas inter se iungat, & sit quasi thesaurus imaginum sensus communis: cogitatiuum (in brutis estimatiua nuncupatur) quæ res non sensatas percipiat: & modo ante explicato componat; memoriam, quæ species non sensatas condat, seruetque, & ex iis recordetur. Horum philosophorum placitum similiter innititur distinctione operationum, ac munium ad potentias multiplicandas, nisi quod illa ad pauciores potentias reuocat, ut à nobis inferius declarabitur.

Galenotrestan-

sum recensen-

tho.

Tertia sententia est Galeni, qui ex tripli ilia specie phrenitidis, cuius supra meminimus, tres internas facultates posuit, phantasiem, quam cum sensu communi confundit, rationem, id est, vim iudicativem, & memoriam. Eundem numerum constituit D. Gregorius Nissenus libro. 4. de viribus animæ cap. 6. & 7. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 17. D. Nemesius de natura hominis c. 6. aliquæ nonnulli:

A.R.T.I.C.V.L.V.S. II.

CONSTITVITVR INTER- norum sensuum numerus ex com- muni Philosophorum sen- tentia..

1. Affert. Nos quid in re prorsus abdita, & ambigua: ex communioribus tam veterum, quam recentium auctorum placitis statuendum sit, aliquot assertionibus primo explicabimus; deinde aliam sententiam, quæ nobis verisimili- lior videatur, statuemus Sit prima assertio: Præter sensum communem, quem supra ponendum esse demonstrauimus, danda est aliqua potentia distincta, quæ species ab eo sibi demandatas conseruet l'robatur, Etenim diuersa qualitatum temperies, atque adeo diuersum organum, & potentia exigunt ad imagines rerum prompte recipiendas, ut que in præsentia obiecti- vitudinem: diuersas inquam, ab ea; quæ requiriuntur ad easdem in posterum diu conservandas.

Humiditas ad Nam humida probe, excipiunt, sed non reti- **receptionem** spēnent: siccæ, etiæ agre recipiant, diu conseruant. **cierum. iuvat;** Cum igitur constet species à sensibus externis, sufficit ad retenemissas, conseruant recipi ab uno aliquo sensu, in quem defertuntur: cum item perspicuum sit rerum perceptarum similitudina ab animalibus, saltem perfectis dit, sicut etiam quod in libris Par-

A uorum naturalium ex professo ostendimus: fit inde, vt ultra organum communis sensus, qui priori muneri obeundu destinatus est, ponendum sit aliud siccioris temperaturæ, & alterius facultatis, quæ posterius officium retinendi species administret. Hæc autem est, quæ peculiari nomine phantasia, atque imaginatrix dicitur.

Secunda assertio. Præter phantasiam danda est alia facultas sensitiva, quæ res non sensatas

B percipiat, easque tum inter se, tum cum sensatis varie coniungat: & ultra hanc ponenda est alia, quæ sit quasi thesaurus specierum, quibus res eiusmodi repræsentantur. Prior pars huius ce assertio inde ostenditur, quia cum non solum homines, sed etiam brutæ animantes, odii & amicitia notiones effingant ut ouis, quæ lupum ut sibi inimicum apprehendit: constitue oportet aliquam potentiam sensitivam, quæ hoc munere defungatur, nempe eam, quæ in hominibus cogitatiua, in belluis estimatiua dicatur. Este vero hanc à phantasia distinctam argumento est quod dignoscere res non sensatas, easque prædicto modo componere munus est altioris negotii, atque adeo potentia pâulo nobilioris quam sit phantasia. Posteriorem partem eiusdem assertio probat ratio illa, qua paulo ante ostendimus phantasiam à sensu communi distingui; siquidem vt phantasia sensus communis, ita memoria facultatis imaginatricis repositoriū, seu thesaurus habetur.

C Tertia assertio. Præter quatuor prædictas facultates nihil opus est aliam quintam inducere. Hæc probatur, quia eiusmodi facultas minime necessaria est ad obeundas operationes, quarum gratia à suis assertoribus inducitur. Namque ad res sensatas in se copulandas sufficit phantasia, ad elicendas vero non sensatas, easque tum inter se, tum cum sensatis varie commiscendas, sat est cogitatiua. Sed obiciat quis: Phantasia nihil operatur, sed duntaxat obiectum. Species sibi concreditas retinet, tuereturque: igitur danda aliqua potentia, quæ res sensatas inter se iungat: deinde alia, quæ circa non sensatas versetur. Huic obiectioni negandum est quod assūmit Non enim phantasia in speciebus retinet, distatmodo occupatur, sed ex iis etiam sensiones suas promitt, cum sit potentia non solum passiva, sed activa, alioqui deterior foret sensu communi. Vnde & Aristoteles proximo capitulo docuit actumphantasiæ, siue imaginatricis etiam promitt facultatis esse imaginationem, rique notitiam sensiones. Itaque vt sensus communis extenorum sensuum obiecta in eorum præsentia dignoscit, & comparat; ita & phantasia in eorum absentiâ. Quin & amplius etiam aliquid præstat, vt progressu dicimus.

At obiciat ruisum aliquis, cogitatiuum, quæ circa res insensatas occupatur, tractare etiam sensatas; quandoquidem interdum non sensatas.

*Lib. de som-
c. 1. & 2.*

2. Affertio.

Dandame-

cogitatiua

seu estimat-

& memori-

Distingui-

ciua ap-

tafia.

3. Affertio.

Præter. 4. d.

gnatos sensi-

nullum ali-

effe conceder-

dum.

Obiectum.

Dilutio.

Phantasiæ

ste docuit actumphantasiæ;

siue imaginatricis etiam promitt

facultatis esse imaginationem,

rque notitiam sensiones.

Itaque vt sensus communis extenorum sensuum

obiecta in eorum præsentia dignoscit,

& comparat;

ita & phantasia in eorum absentiâ.

Quin & amplius etiam aliquid præstat, vt pro-

gressu dicimus.

Obiectum.

Sensatas cum sensatis iungit, imo & sensatas inter se copulare potest. Quare superuacaneam videri phantasiam. Occurrentum tamen, licet nonnunquam vltior potentia officia prioris saltem aliqua ex patre, administret: non incircuitoirem potentiam redundare, cum natura, præsertim, in rebus materia constantibus, quæ sensim proficiunt, materiales potentias gradatim disponat, earumque officia eo ordine distribuantur, qui ad functiones seriatim, ac proinde exercitatus & magis commode exercendas idoneus videatur. Quæ dispositio, atque ordinis commoditas melius seruabitur, si phantasia conseruet, atque inter se primo coniungat solas species sensatas, deinde vltior potentia non solum has, sed etiam non sensatas elicit, & inter se copulet; tum postremo utrasque sibi traditas memoria conseruet.

Opponit etiam è recentioribus Philosophis quidam magis & minus pertinere ad eandem speciem: atque adeo non videri recte distingui memoriam à cogitatua, quod altera magis, altera minus conseruet rerum imagines. Verum hoc facile diluitur. Nec enim existimandum est has potentias perid distinguui, cum id organi, non potentia sit affectio; sed nimurum ex diversitate temperamenti, quod hę facultates in organo exigunt; (videlicet, vt vnum humidius sit, alterum siccius; vnum minus; alterum magis retineat inusta rerum simulacula) tanquam ex quidam naturae indicio colligitur habere illas distincta sensoria, atque adeo esse potentias diuersas. Quarum tamen distinctio à priori ex diversitate obiectorum sumenda est; quia cogitatrix circa cogitabile, qua tale est. similiterq; memoria circa memorabile insitit:

Vérum enim vero eti probabile sit, quatuor esse internos sensus, vt proxima assertione diximus, non minus tamen probabile videtur tres solummodo esse, nempe sensum communem, phantasiam & memoriam. Hę assertio, quantum à quibusdam antiquioribus, tum à multis nostræ ætatis Philosophis defenditur, ex eo suaderur, quia omnia illa officia, quæ paulo ante dupli facultati, phantasia & cogitatrii ascribamus, commode reuocari possunt ad medium illam potentiam, quæ phantasia nuncupatur. Etenim quanquam res non sensatas percipere easque tractare præstantioris nota munus sit, quam in solas res sensatas incumbere; non proinde necessarium videtur ad hę duo ministeria exhibenda plures asciscere facultates; cum vna eademque vis, vt in nostro patet intellectu, alias magis, alias minus nobiles operationes administret. Nę omnino oportet in his potentii, esto materiales sint, tam interponere varietatem.

A

ARTICVLVS III.

INDVCITVR ALIA QVÆ-
dam minus communis opinio, quæ
tamen cateris probabilior
indicatur

Superiori articulo quid de internorum sensuum numero ex communi auctorum placito decernendum foret, statuimus. Ceterum alia quædam est opinio, eti non antiquitati, vt quibusdam videtur, certe veritati magis consentanea, quam præter alios nostræ ætatis nobiles Philosophos defendit Fons, lib. 5. Metaph. cap. 28: quæ 7. sect. 4. afferens duas tantum esse potentias sensitivas internas; sensum communem & phantasiam. Quæ sententia sic tuenda à nobis est; vt dicamus sensum communem fungi iis muneribus, que illi superioris attribuimus: phantasiam vero reliquis omnibus, quæ aliis sensibus internis delegabamus. Ita vero esse ex eo con-

Sufficere duos
memoriae
sensus, commu-
nitatem
scilicet &
gumentorum que plures suadebant, animum phantasiam, attenderit. Nam quod onnia cogitatrii facultatis munia ad phantasiam reduci possint, iam supra ostendimus. Quod autem memoria officium, quod vnum retinabat, ab eadem sustineri quæat, imo quod illa id re ipsa administret, e ratio probat; quia in primis ad retinendas rerum imagines nihil opus est organo omnino diuerso, sed distincta eiusdem organi parte, quæ siccitate magis abundet, firmiusque retineat, vt quibusdam placet. Vel, quod nobis videtur, dicendum: potius cum Fernelio, libro quinto suæ Physiologitæ, & Theophiload text. 162. in vna eadem que organi parte recipi denuo species ad cogitandum, & ad vsum memoriae: quia id organum tali præditum est temperamento, vt recens illas psas rerum imagines, quantum opus sit ad confessim iis retinendum, mox imbibat, & vt eas quoque diu seruare queat: præsertim si vel uno actu vehementi, vel iterata eiusdem rei apprehensione, alte firmiterque infigantur. Licit enim antea iuxta communem sententiam dixerimus; oportere dari sensiterium humidum ad recipientias primo species; aliud vero secundum ad seruandas: quia nimis humida facile recipiunt, & non retinent; nimis siccæ agre recipiunt, & diu conseruant: nobis tamen videtur posse dari temperamentum ea mediocritate, vt & non difficile recipiat, & recepta diu retineat. Nam quod typi in eadem organi parte iherantur, & maneant, non ad vsum memoriae solum, sed etiam ad alia officia obeunda, probari ex eo potest quia alioqui cum volumus sensu interno discurrere circa ea singularia, quæ ante aliquot annos apprehendimus, oportet nos arbitriu nostro aliunde, id est, è thesauro memoriae species cire, & euocare: quod admodum impro-

D

E

F

Potest dari tale
temperamen-
tum in eadem
potentia; vt spe-
cies commode
recipiat, & reti-
neat.

mentum ea mediocritate, vt & non difficile recipiat, & recepta diu retineat. Nam quod typi in eadem organi parte iherantur, & maneant, non ad vsum memoriae solum, sed etiam ad alia officia obeunda, probari ex eo potest quia alioqui cum volumus sensu interno discurrere circa ea singularia, quæ ante aliquot annos apprehendimus, oportet nos arbitriu nostro aliunde, id est, è thesauro memoriae species cire, & euocare: quod admodum impro-

babile & scitum videtur; atque indignum prestantia aestimaticis facultatis, quam certe seu typis carere minime conuenit. Itaque nec videatur necessario requiri diuersitas sensorii ad memoriam, quo potissimum iudicio illius ab aliis potentissimis distinctio arguebatur; immo nec diuersa pars in eodem organo. Quare non est cur putemus memoriam ab aliis potentissimis situ, aut natura distingui.

Non esse necessariam duplēcē memoriam.

Præterea quod nō sit duplex thesaurus, alter specierum sensatarum, alter intensitarum, vt plerique aiunt, ea ratio probat, quia eadem facultas, vt iidem cōcedunt, ex speciebus sensatis elicet non sensatas, easque inter se varie iungit, & componit. Item eadem cum reminiscientiam exercet, s̄pē à rebus sensatis ad intensatas, & contra ab his ad illas discurrit: id autem præstare saltem prompte & expedite non posset, nisi tam harum, quam illarum species, à quibus sensiōnēm eliceret, in se ipsa retineret.

Aristotelica doctrina consona ostenditur hac sententia.

Denique quod hęc nostra opinio Peripateticō dogmati non repugnet, ex eo ostenditur, quia Aristoteles capite secundo & 3. huius libri, potētias sensitivias internas accurate inuestigavit, non plures inuenit, constituitve quam duas; videlicet sensum communem & phantasiā. Nec obstat quod vnum librorum, qui Parua Naturalia nuncupatur, de Memoria & reminiscientia inscriptis Non enim id propterea fecit, quod facultatem memorandi à phantasiā situ, vel specie abiungeret. Nam capite primo eiusdem libri actum memorandi collocat in ea parte anima, id est, in ea potentia, in qua imaginatrix ac phantasia residet. Inscriptionis ergo causa fuit, quia agebat inibi de actu memorandi, secundum quem hęc potentia appellationem memoriae fortitur, quemadmodum & phantasia vocatur, quod in ea res appareant; non quo quis modo, sed ita ut sensibilibus digressis, corum notio maneat, sicuti explicavit Aristoteles proximo superiori capite, text. 162.

Erit tamen qui roget, Si tantopere nobis interiorum sensuum atridet paucitas, cur non omnes ad vnum reducamus. Respondemus, A lensem quidein 2. part quæst. 70. membr. 2. concedere re vera non esse plures potentias, eti⁹ ob diuersitatem modi operandi plures dicantur. Sed ne ita arbitremur, obstat in primis auctoritas Aristotelis, qui capite citato à text. 55. probavit phantasiā esse facultatē simpliciter diuersam à sensu communi. Deinde obstant hęc rationes: primum, quia diuerso modo immutatur sensus communis & phantasia: nam ille immediate à sensibus externis immutatur: hęc non nisi mediate, & interueni illius. Item, ille presentia duntaxat obiecta, ac simul cum sensibus externis apprehendit; hęc etiam iis cessantibus, & remotissima percipit. Ille tantum sensata; hęc etiam non sensata dignoscit, administratque alias functiones sibi peculiares de quibus supra.

A Manet ergo ex superiori disputatione duas tantummodo esse internas sentēdi facultates, sensum communem & phantasiā, quę ex officiorum diuersitate non solum varia sortitur nomina, vt supra monūmus, sed etiam quasi multiplex potentia, non natura & specie, sed operationum fœcunditate dici potest. Quo pacto a iunt nonnulli interpretandum esse Galenū, videlicet ex tripli specie phrenitidis, non tres potentias distinctas, sed triplicem eiusdem facultatis operationem, qua triplici morbo phrenesces lādi queat, intellexisse. Quibus ad stipulantur verba eiusdem Galeni libro secundo de Musculorum motu, vbi vnam eandemque potentiam statuit phantasiam & memoriam.

Phantasia varietatem numerum multiplex potenti⁹ potest.

ARTICVLVS IV.

DE SEDE INTERNO- rum sensuum.

C

In posterum de internis potentissimis sensitivis, Iuxta eum numerum quem paulo ante decreuimus, philosophabimur; quanquam alibi reiecta eius rei in hunc locū diligenter peruestigatione, ex communī sententia plures duobus posuerimus. Quod ad præsens dubium attinet, de interiorum sensuum loco agit Auicenna Fen. 1. prima doctrina. 6. capite quinto. Aetius Sermone 2. Tetrabilis. 2. capite secundo Fernelius in libro de Natural. facult. capite decimo. D. Thomas 1. part. quæst. 78. artic 4. & opuscul. 43. cap. 4. & alibi.

D. Nemesius in libro de Natura hominis, cap. 6. & D. Damascenus lib. 2. Fidei, cap. 19 & 20. collocant sensus internos in spiritibus. Sed hęc sententia nō placet, quia vt libro primo de Ortu & Intervitu, ex professo ostendimus, spiritibus.

E tuis non sunt animati: at potētia vitales, ex quibus anima suas elicet functiones, non nisi in corpore, quod ab ipsa anima informatur, inesse debet. Reliquum est ergo, vt prædicti sensus resideant in cerebro. Verum dubitari solet à Medicis, vtrum in cerebri medulla, an in eius membra nulis, seu in uolucris, quæ Meninges vocantur, insint Fernelius in membranulis esse ait, co nixus argumento, quod cerebri medulla tangēti sensu careat, membrana autem, ea præsertim, quæ crassior est, tactu valeat exquisitissimo.

F Fernelius in membranulis cerebri eos sicut situit.

Quæ omnia vulnerata, apertaque calua, contractantibus deprehēta fuisse inquit; & in mortorū euentis declarata: siquidem in phrenitide, delirio, & lethargo, lāsa cerebri medulla nullus plerumque dolor affligit: at si vel minima occasio, aut humoris, aut etiam vaporis actioris in meningis infertur grauis dolor excruciat. Galenus tamen, cuius sententia magis probatur, libro septimo de Placitis, sensus internos, constituit

stituit in ipsa cerebri medulla, ut in præcipua se-
de è qua propagantur nervi, per quos sensibili-
um rerum imagines inueniuntur. Meninges ve-
ro ait datus à natura ad substantiam illam con-
tinendam coercendamque. Nec Fernelii ratio
concludit. Primum, quia medulla cerebri sensi-
taest non omnino caret, licet obtuse ac tenui-
ter sentiat Deinde, quia temperatum, quod
tactum propter molitudinem aqueam minus
iuvat, potest respectu internorum sensuum
maiorem habere commoditatem.

*Fernelio nec
nec loco hu-
nodi sensus
unguntur.*

Sed est adhuc controversia in quanam ipsius
medullæ parte, quave discretione hi sensus re-
positi sint Fernelius nullibi situ loco eis dis-
iungi patitur: & excludendam atque euerten-
dam esse contendit aduersariam opinionem, vt
absurdam & fatilem, et si juniorum prope o-
mnium sit. Quæ ex Arabum, inquit, faciliore
primum orta, nullis rationibus stabilita: par-
tim facta pueriliter, partim effutita temere, ita
demum iactationem habuit in populo. Et pau-
lo inferius: Si Aristotelis & Pe: ipareticorum
rationibus illi non cedunt, audiant saltem vni-
uersam Græcorum Medicorum familiam, qui
omnes ad unum isdem principiis informati;
laesa memoria non modo occipiti, sed toti cere-
bro remedia adhibere iubent: id ratum haben-
tes, partem animæ φωλετης, quæcumque ea sit,
hanc eadem & recordari, & rerum impressio-
nes conseruare Hæc ille, qui non est cur tanto-
pere deiiciat contrariam opinionem, quæ plu-
ra interni sensibus organa assignat, cum eam
grauissimi philosophi, D. Thomas & Magnus
Albertus, aliquenon pauci tueantur. Nos ergo
quasi media insistentes via, vt non plures, nec
pauciores sensus internos specie distinctos,
quam duos facimus; ita non plura pauciora ve
illis, quam duo instrumenta deputamus. Sen-
sum ergo communem statuimus in anteriori
parte cerebri, ad quam viæ quædam & for-
amina patent, per quæ extrinsecus hausta rerum
simulacra commenant, qui etiam cerebri locus
paulo humidior est, atque ita ad recipiendum
expeditior Phantasiam vero in toto reliquo
cerebro collocamus; vbi compositio illa, de
qua antea diximus, huic potentia maxime idonea, videlicet ex secco & humidio attemperata
existit:

Sed iam quis urget vidèri memoriam
in occipito tantum esse, quia ibi percussos re-
rum ceptit obliuio: quo argumento nos ad eam
sententiam confitmandam alibi vñ fuiimus.
Occurrentum tamen non sic circa eo vulnere
laesam duntaxat memoriam, quod inibi ea sola
resideret, quam nos nec loco nec natura à phan-
tasia abiungi ostendimus: sed quia non quic-
quid potentiam quoad unam operationem la-
dit, continuo eisdem quoad cæteras offen-
dit, vt iam supra monuimus. Quod ànotavit
etiam Fernelius in libro de Functionibus & hu-

A moribus, capite decimoquinto aiens, cum fa-
cultas quoad unam operationem natura vel ali-
quo ascitio incommodo minus firma est, eam
irruentib: causis noxiis, minus obsistere, prom-
ptius turbari quoad illam: & contra, quæ fir-
ma est ac valida, minus aut nihil detrimenti fu-
scipere. Atque ita cum valida est potentia, ver-
bi gratia quoad actum apprehendendi, non aut
iudicandi, laedi iudicium integram apprehensi-
onem. Quod si vehemens causa morbi ingrat,
cui potentia quoad omnes functiones per-
que succumbat, tunc iacturam integrum o-
mnium operationum, perfectumque delirium
consequi:

ARTICVLVS V.

QVI SENSUS INTERNI,
quibus competant animan-
tibus.

C *P*otro non omnes interni sentiendi faculta-
ties sunt in animantibus, et si nullum
sit, quod careat sensu communi, vt antra cū de
sola homini cor-
illo priuatim à nobis sermo haberetur, docui
mus. Quod vero adphantasiam attinet, si spe-
ctetur secundum actus componendi, diuidendi
& discurrendi: circa singulæ, quos illi conce-
dendos esse proxima questione statuemus; no-
num est eam ita sumptam hædiquaquam bel-
luis conuenire. Si item consideretur quoad a-
ctum memorandi, pro certo constantique
betur, illam non omnibus brutis competere:
cum uero omnia loco cieantur, ut quæ saxis ma-
rinis adhærescant; nec omnia, quæ loco moue-
tur ad sedem, è qua profecta sunt, redire consue-
stant; memoria vero sic circa potissimum data sit
animantibus, vt locum absentem antea sibi no-
tum alicuius rei inueniendæ, aut fugienda grati-
tia pertant. Si autem phantasiam expeditatur quoad
alios actus, qui eo competit, de quibus supra,
cuiusmodi sunt elicere species non sensatas è
sensatis, easque inter se varie copulare; dicendū
cum ii actus admodum præstantes, eximiaeque
notariunt, non videti nisi à nobilioribus anima-
tibus, arque adeo ab iis omnibus, quæ memo-
randi actus exercent, administrari.

Vérum contra superius dicta hæc se offerunt:
Aristoteles libro primo Metaph: capite primo
omnibus animantibus imaginationem conce-
dit, & capite nono huius libri, text. 56. docet sen-
sum, imaginatem & appetitum omnib: esse
communia. Igitur ex interni sentiendi faculta-
tibus non solus sensus communis vniuersis cō-
petit: Secundo: etiam bruta despicacissimæ na-
turæ, vt lacertæ, apprehendunt inimicitiam:
quandoquidem viso homine fugient: igitur
elicer species insensatas ex sensatis, non solis
perfectioribus animantibus conuenit. Ter-
tio, cum apes ad aluearia, & formicæ ad myr-
meias.

mecias suas reuertantur, negari non potest habere illas memoriam, & tamen nō habent imaginationem, vt docuit Aristoteles prox. cap. tex. 106. non ergo omnia bruta, quæ memoria polent, imaginandi actum exercent.

Ad 1. Obiect.

Ad primum horum, dicendum imaginacionem, si p̄fesse ac proprie sumatur, prout de illa hoc loco egimus, eamque à phantasia perfecta minime separauimus, non omnibus brutis inesse: si late, vt etiam sensum communem comprehendit, in cunctis reperiiri: ac iuxta posteriorem hanc notionem, accipi ab Aristot. locis in argumento citatis. Ad secundum, bruta illa deterioris conditionis nequaquam elicere species insensatas ex sensatis; fugere tamen aduersarium ex instinctu, qui in eis est modus quidam iudicij obscurioris, quam id, quod belluæ perfectiores formare cōsueuerunt. Ad tertium,

Ad 2.

Lege Arist. lib. I. de His. anim. cap. I. Plin. lib. I. cap. 3. Auctorum controversia, circa eius loci applicationem, de qua D. Thomas, Ægydius, Thienensis, Landunus, Albertus, Aueroes, dicitur to Aristotelem negare apib. & formicis imaginationem, seu phantasia non quamlibet, sed eam, quæ coniuncta est cum aptitudine ad capessendam aliquo modo disciplinā, quæ phantasia conuenit elephantis, equis, & quibusdam aliis, quæ docilia dicuntur, quatenus voce hominis quasi docentis affluescant ad faciendum, aliquid, quæ tamen docilitas neque apibus, neque formicis conuenit, esto quandam veluti Reipublicæ formam seruent.

QVÆSTIO II.
AN ALIQUIS INTERNVS
sensus diuidat, componat,
discurrat.

ARTICVLVS I.

ARGUMENTA PARTIS negatiua.

Sensu quistio. Non querimus hoc loco de compositione & diuisione, qua propositiones cōficiuntur ex terminis communibus, nec de discursu, qui ex iis constat. Planum est enim, & alibi à nobis demonstratum, cognitionem vniuersalium rerum non cadere in potentias organo corporeo affixas; sed in sojam vim intellectricem. Tamen ergo in questionem vocamus, num aliquis ac internis sensibus propositionem ex terminis singularibus formet, & circa singularia discurrat. De internis, inquam, sensibus hominum non belluarum. Nam hæ operationes si sensibus insint, non eis per se competunt, sed ex defluxu, & vicinia rationis, à qua bruta longe absunt.

Igitur pro parte negatiua hæc argumenta

occurrunt. Primo: Minus est potentiam refle- 1. Argum. cti supra suum actum, aut cognoscere propor- parte nega- tionem mediorum ad finem, quam compone- 2. Physic. g. re & diuidere, sed illa nulli sensui conueniunt, art. 3. & he- vt alibi ostendimus: ergo neque hoc. Secundo: 4.2. q. 1 art In qualibet propositione datur copula prædica- 2. tū cum subiecto, quæ est relatio rationis; sed in sensu neque relatio rationis dati potest, neque ab eo percipi, cum ad rationem duntraxat, & ad intellectum pertineat, nō potest igitur in sensu B dati propositi. Tertio: Si sensuia potētia dis- curreret præberet assensum propositionis cō- fectæ; atque adeo propositionem ipsam, & ex consequenti suum proprium actum cognosceret; sed sensus non reciprocatur supra suum actum: ergo non discurrit. Quarto: Nulla facultas potest discurrere, nisi cui norū sunt cōmu- nes illæ regulæ & principia, quibus omnis dis- cursus innititur; nempe dici de omni, & dici de nullo, sed hæc effigunt sensus notitiam, cum terminis constent communibus. Nulla igitur facultas sensuia potest discurrere. Postremo, accedit testimonium Aristotelis hoc in libro capite sexto text. 22. vbi docet compositionem & diuisionem, atq; adeo & discursum esse fun- ctiones proprias intellectus.

ARTICVLVS II.

PROPOSITÆ DIFFICVL- tatis enodatio.

*Q*uoniam probabilius iudicauimus duos 1. *Affertio.* tantum esse internos sensus: ad huius sen- *Sensu com-* tentiæ normam propositam controvèsiam di- *nis non co-* iudicabimus. Sit prima conclusio: Sensus com- *nit, nec diu-* munis non componit, nec diuidit, aut discurrunt. *nec discurre-* Hæc videtur firmata consensu auctorum om- *nium, exceptiis, qui sensum communem cum reliquis sensibus natura & specie confundunt.* Probatur autem ex eo, quia si internus aliquis sensus ad hæc munia promouetur, id tantum obtinet, ut iam supra dicebamus ex defluxu intellectus, ad quem dignitate proxime accedit, & cui immediate ministrat. At sensus communis neq; dignitate primus est inter sensus, vt ex superioribus liquet, neque intellectui immediate exhibet ministerium, vt suo loco ostendemus. Non est igitur, cur dicamus predictas operatio- nes communi sensui tribuendas. Si quis autem *Arguitur* obiectat sensum communem non solum ob- tra. seruare functiones externorum sensuum eorumque obiecta, sed constituere inter illa di- scrimen, eaque diuidicare, vt superius docuit Aristoteles. Vnde etiam à D. Gregorio lib. undeci Morali capite octavo sensus communis iudex cerebri dicitur, illis verbis: Cum v- nus sit iudex sensus cerebri, qui intrinsecus præsidet, per meatus tamen proprios quinque

ondetur.
lex aſſegna-
udicium.

queſensuſ discernit. Quare cum hoc non videatur fieri absque compositione vniuſ cum altero necessario fatendum videtur, communem ſenſum propositioſe formare. Reſpōdendum erit iudicium trifariam ſum. Primum, pro quauiſ ſimpli potentiæ cognitione attingente obiectum ſibi conueniens, eſto ipsam conuenientiam non diſcernat; quo pacto dixit Aristoteles libro ſecundo Poſter. capite vlt. & libro ſecundo Topic. capite ſecundo ſentire eſſe aliquo modo iudicare, & hoc in li. capite ſecundo text. 138. viſu nos diiudicare tenebras & lumen: de quo etiam iudicio loquitur D. August libro ſexto Music. capite quarto: & de Vera religione, cap. 32. & 33. cum ait, ſenſibus eſſe naturalia quædam iudicia quibus ſenſibilia iudicant. De quo item Richardus in 2. d. 24. quæſt. 1. circa 3. princ. interpretaur illud ex capite 12. lib. Iob. Nonne auris verba diiudicat? Secundo accipitur iudicium pro cognitione item ſimpli, qua tamen & obiecti conuenientia, & cognatio, atq; diſcriben inter reſ aliqas diognſcitur. Tertio pro iudicio enūciatio. Quibus poſitiſ dicimus, eti iudicium tertii generis noſ ſit in nobis absque propositio- ne; iudicium tamen primo & ſecundo modo ſumptum absque illa dari. Talia vero eſſe iudi- cia, quæ ad ſenſum communem perteſſent.

Seconda conclusio: Phantasia poteſt ex vtro- que termino ſingulari propositioſe confiſcere, & circa ſingularia ad illius obiectum pertinen- tia diſcurrere. Hæc eſt D. Thomæ 1. par. quæſt. 78. artic. 4. ad 5. & in opuſculo de Potentiis animæ, capite quarto & in ſecunda ſecundæ quæſt. 47. artic. 3. & Caietani ibidem, Gregorii in 1. diſtin. 3. quæſt. 1. art. 1. Capreoli in 1. diſtin. 35. quæſt. 2 & in 3 diſtin. 36. quæſt. vnica artic. 3. ad 4 princ. & 4. diſt. 10. quæſt 4. artic. 3. Marſiliini in 2. quæſt. 16. capite 1. Gabrielis quæſt. 1. Prologi, artic. 2. Alenſis 2. par. quæſt. 67. m. 1. Cameracensis qu. 3 Prologi, art. 1. Soncinatis 10. Metaphys. quæſt. 16. Ferrariensis hoc in libro, quæſt. 9. Auerrois 2. huius operis, comm. 62. Auicennæ lib. 6. Natur. par. 4. cap. 2. & aliorum.

Docet ergo D. Thomas locis citatis vim co- gitatricem (quam noſ à phantasia non diſtingui- muſ) eam in homine habere excellentiam, vt componat, & diuidat, ac ſyloſiſmo e terminis ſingularibus compoſito vtatur: nō quaſi, vt pa- ſolo ante diſimus, id merito ſenſituſ partis obtineat, ſed ex defluſu rationis partice, tanquam ex eodem fonte diamanat, ei que proxime coniugit, quoad ſas eſt ſenſituſ parti; vnde eſt quod intellectus ratio vniuersalis, cogitativa ratio particularis, & intellectus paſſiuſ dici conſueuit, vt etiam D. Thomas quæſt. 81 artic. 3 prime partis, & in quæſt. de Anima, artic. 15. animaduertit, habeturque ex Aristotele libro tertio hu- ius operis, cap. 5. text. 20. Probari autem hæc opinio ex eo poteſt, quia vt appetitus ſenſituſ in homine, ob copulationem, quam cum volun-

A tate habet, & quia ex eadem anima rationali o- ritur, non nihil particiſpat libertatis, vti communiſ Theologorum & Philosophorum doctri- na ſtatuit: ita cōſentaneum eſt, vt cogitativa ex in- tellectuſ potentiæ cōſortio aliquid rationis adiſpiciatur; p̄ſerſertim cum ſupremū inferioris naturæ ſoleat attingere inſimum ſuperioris, vt D. Dionyſius 7 capite de Diuinis nominibus ait. Accedit teſtimoniū Aristotelis libro primo Metaph. capite primo, & libro ſecundo Poſter. cap. vlt vbi memoria ſenſituſ ratiocinationem concedit, & in libro de Memoria & reminiſcen- tia. capite ſecundo vbi affirmat reminiſcendi a- etum, quem ſenſituſ memoria attribuit, eſſe veluti ſylloſiſmuſ, quo vnum ex alio diſquiri- tur. Vnde D. Thomas, qui memoriam à cogita- trice diſiungit, non ſolum cogitatrici potentiæ ſed etiam memoria p̄adiſtum diſcurſum attri- buit, vt conſtat ex iis, quæ tradiſt loco citato priua patris.

B Obiicit tamen aliquis: Homo vt priuſ natura eſt ſenſitius, quam rationalis; ita ſentieadi, quam intelligendi vim priuſ natura conſequi- tur; atqui priuſ origine phantasia ab animo ori- tur, ac perſiſtit, quam intellectus: non poteſt ergo phantasia ex cōſortio & defluſu rationis, quæ in eo naturæ moīento nondum eſt, eam

Obiectio.

D quam dicimus. p̄errogatiuam ſortiri. Sed occur- rendum, quemadmodum rationalis animus priuſ natura accipit eſſe, quam corpori vniat, ita priuſ natura fluere ab eo potentiā, quæ ipſi inhærent, nec dependent à corpore, quam eas, quæ ab eo non diamanant, niſi poſt coniunctio- nem cum materia, in quam recipiuntur: ſicque non priuſ natura oriri phantasiam, quam intel- ligendi vim. Nec refert quod illud animæ quic- quid ſit, à quo partiatim ſumitur gradus ſenſiti- ui, antecedat natura id, à quo ſumitur gradus ra- tionalis. Alia namque eſt conditio illius, cuin ſe- cundum ſe non pendeat à corpore: alia faculta- tum ſentientium, quæ cum in organo inſint cor- poreo, neceſſario vt ſoriantur, animæ cum cor- pore vniōne p̄aeſigunt: atque adeo quoad a- etualē emanationem posteriores natura ſunt facultatibus ſpiritualibus, quarum ortus eam copulationem minime requirit.

Dilatio.

F ARTICVLVS III.
SOLVTIO ARGUMENTO-
rum primi articuli,

N Vnū ad argumenta initio proposita reſponſum. Ad 1. argum. deamus. Ad priuſ dicimus, maius quo- dammodo eſte reflecti ſupra ſuum aetum, & cognoscere proportionem mediorum ad finem, quam componere & diuidere, quia co- gnitio illa mediorum ſolum competit poten- tiæ humanarum actionum directi, qualis

C eſt

est intellectus : reflexio etiam praeter libertatem requirit exemptionem à materia , quam non habent potentia organis affixa . Alioquin inquit , ut phantasia humana propter coniunctionem intellectus componit & dividit , ita non esse absurdum eidem reflexione aliquam supra suam actum concedere . Sed prior solutio communis sententiae magis congruit . Ad secundum dico copulam praeexistenti cum subiecto , formaliter presumptam esse relationem quan- dam rationis , materialiter autem esse ipsos terminos , inter se iunctos : ut à phantasia proposicio formetur , sat esse percipi ab illa copulam materialiter , nec oportere , ut ab eadem concipiatur relatio illa ; quemadmodum nec relationes , quæ consequuntur actus quosdam voluntatis , existunt in eisdem actibus , sed in intellectu concipiente . Quicquid velit Scotus in libro primo , distinctione quadragesima quinta , questione vniqa , cuius opinio alibi confundenda erit . Ad tertium respondemus , ut phantasia assensum praestet alicui propositioni , non opus esse ut ipsam propositionem , suumque actum formaliter & expresse cognoscat : cum nec ipse intellectus , dum propositionibus à se formatis

A assentitur , necessario intelligat suos illos actus . Nimis sat est potentiam ferri per iudicium in obiectum à se cognitum : esto in actus ipsos cognoscendi expresse non tendat . Ad quartum negandum est quod assumit Non enim necesse est principia illa cognosci à potentia , quæ tantum discutit ex singularibus , sed ab intellectu , qui conficit ex terminis variis salibus syllogismos , ad quos regulæ illæ , & communia principia spectant . Ad ultimum , dic Aristotelis sententiam eo loco tantum esse soli intellectui per se conuenire compositionem , divisionem & discursum . Quod non obstat , quominus idem in gradu aliquo inferiori comparet , etiam phantasias non per se , sed ob coniunctionem cum intellectu . Ex qua etiam solutione colliguntur non esse cur phantasia hominis distinguatur specie ab equi phantasia : quia cum eiusmodi operationes non pér se , ac per id quod est proprium sensitivæ partis , sed ex accidente , *phantasia bruci* . & alterius beneficio ei competant , nequaquam inde natura distinctio rite arguitur , ut animaduertit D . Thomas prima parte , quest . 78. articulo quarto , in response ad 5. argumentum .

Ad 4.

Ad ultimu

*phantasiæ**minis non d**re specie à ph**tasia bruci**& alterius beneficio ei competant , nequaquam**inde natura distinctio rite arguitur , ut ani-**maduertit D . Thomas prima parte , quest . 78.**articulo quarto , in response ad 5. argumen-**tum .*

ΚΕΦ. δ.

Περὶ τῆς μορίας τῆς ψυχῆς , ἡ γνῶσης τε τῆς ψυχῆς φρονεῖ , εἰτε χωρεῖσθαι τοις , εἴτε τῇ μη χωρεῖσθαι πάπια μένεται , ἀλλὰ κατὰ λόγον , σκέψεων τὸν εἶχεν φρονέν . καὶ πῶς ποτε γίνεται τὸ νοεῖν . εἰ τὸ νοεῖν αὐτῷ τὸ αἰσθαντεῖν , οὐ πάσχειν τι αὐτῷ τὸ νοεῖν , οὐ τοιχεῖν ἔπειρον . ἀπόδειξε δέ τι εἶναι , δεκτήν δὲ τὸν εἶδος , καὶ δινάμει τοιοῦτον ἀλλὰ μὴ τοῦτο καὶ ὅποιας ἔχειν αὐτῷ τὸ αἰσθητικὸν τὸν τὸν μόσθιτὸν , εἰ τὸν νόον τὸν νοεῖν αἰσθάνειν μέρος , εἰπεῖ παθεῖν νοεῖν , ἀμφιγένειαν , ἀστερόφονον Αναγκήσειν ιαχεῖται , τοῦτο δὲ εἰσὶν , ἵνα γνωσθῆν περιφερόμενοι πορεύεσθαι . ὅρμον γαρ καλόντος διάδοχον , καὶ αὐτὸν φεύγειν , ὅπερ μηδὲ αὐτὸς ἀνα φύσιν τινὰ προδημίαν , ἀλλὰ τὸν τοῦτον , ὅπει

οὔτε

CAPUT IV.

Dea anima autem ea parte , quæ cognoscit , aī- Text. 1. que sapit , siue si separabilis , siue non separa- bilis magnitudine , sed ratione , considerandum dein : ceps est quam differentiam habet , quoque pacto rādem sit intelligere . b Si igitur ipsum intelligere sit , Text. 2. ut sentire , aut pati quoddam , erit ab ipso intelligibili , aut aliquid aliud tale c Vaca reigitur ipsam passione sed formâ suscepit utrum esse oportet : Et potentia talis , sed non illam esse , Et similitudinem subire cum sensu , ut quemadmodum se habet ad sensibilia sensus , sic et habeat ad intelligibilias intellectus . d Text. 3. Quare necesse est ipsum cum uniuersa intelligat , non ministrum esse siue Anaxagoras dixit , ut superet , atque vincat , id est , ut cognoscat , atque percipiat : et alienum namque eam appareat iusta prohibet atque sciungit . Quo sit , ut neque illa sit ipsius natura , nisi easolum qua possibilis est .

e 15. igit

CAPITIS QUARTI EXPLANATIO.

Arabes tertii libri principium hinc fecerunt : Graeci vero Interpretes tertio ab hinc capite , quorum nos secuti fuimus sectionem . Postquam igitur Aristoteles de sensitivis animæ potentiis tam extensis , quam internis discutit , nunc ad aliam de anima considerationem , quæ multo sublimior est ; scilicet dicit Ait vero agendum sibi de ea animæ parte , quæ cognoscit , & sapit , hoc est , de intellectu : de quo duo proponit explicanda . Alterum est , quo paecō à ceteris animæ potentibus distinguitur . Alterum quomodo fiat intellectus :

a De anima autem ea parte] Philoponus per animæ partem significari putat animam intellectuam , quæ est pars , id est , species quædam animæ Simplicius , Themistius , Diuus Thomas & alii , quorum interpretatio germanior est , per partem designari inquirunt animæ facultatem , seu potentiam , quæ est intellectus , per quem anima intelligit , & sapit . De hoc vero

Quid per par-
tem animæ in-
telligat Aristi-

vero disputandum sibi inquit, siue sit separabilis magnitudine, id est, re ipsa, & subiecto; siue non sit subiecto separabilis, sed ratione tantum. Hęc autem adiecit, vel quia ad duo illa, quae tractanda stauit, controversia de intellectus separatione parum facere videtur. Vel quia vtcumque res habent, duo illa de intellectu necessario consideranda sunt. Philoponus & Simplicius aiunt Aristotelem hinc verbis suum proponere institutum, ita ut tria explicare velit, quorum primum sit, an intellectus possit separari, necne In quo tamen ipsi discentiunt; dum Philoponus questionem hanc intelligit de separatione à corpore, ut sit sensus, an intellectus sit separabilis magnitudine, id est, an sit immortalis, & extra corpus manere queat. Simplicius autem an intellectus subiecto, & loco à cæteris anima potentiis abiungatur, ut Plato credidit. Magis tamen placet, ut dicamas Aristotelem tantum duo illa, quae diximus examinanda proponere.

b Si igitur ipsum.] Omissa interpretum discrepantia, huius loci sententia esse videtur; quoniam intelligere se habet ut sentire (sunt enim valde cognata) quemadmodum sentire est pati aut si nolis passionem vocare, quidam aliud tale est; ita & intelligere. Nec enim aliquid horum passio proprie nominatur; cum haec proprie tantum cadat in ea, quae interitum subeunt.

c Vacare igitur.] Ex similitudine, quae inter sensum & intellectum est, colligit tria in intellectu dari, quae in sensu reperiuntur Primum est, intellectum esse expertem passionis, eius videlicet, quae corruptionem infert. Secundum, intellectum esse natura aptum ad recipiendas formas, sive rerum imagines. Tertium, intellectum esse formam potentia, non actu, ita ut quemadmodum materia ex se est pura potentia in genere naturalium, ita intellectus in genere intelligibilium: quandoquidem ex se nullis rerum imaginibus consignatus est, consignati tamen iis potest. Quod autem adiicit, ut quemadmodum se habet sensus, &c. Comprehensio quedam est omnium, in quibus intellectus cum sensu conuenit.

d Quare neceſſe eſt.] Declarat naturam intellectus possibilis, docens illum nec corporeum esse, Intellectum p[er] nec rebus corporis mistum, aut ex iis concretum. Vbi adiuerte, antiquorum nonnullos purasse intellectum ex omnibus principiis coaluisse, ut intelligeret omnia, quod fuit dogma Empedoclis. q[uod] corpore Contra vero Anaxagorām censuisse intellectum esse curusdam simplicis natura, nihilque rerum corporearum in se habere. Huiusvero sententiam commendat hoc loco Aristoteles, atque; Cum intellectus omnia intelligat, esse in potentia omnia, id est, ad recipiendas omnium intelligibilium imagines: & eis quodammodo dominari. Nam si quia eorum esset, percipere omnia non posset; quia ut cum alienum quid est in potentia, synceram aliorum perceptionem impedit, sicuti patet in gusto, cuius si organum bilioso humore affectum sit, aliarum rerum sapores non dignoscit: ita si aliquod corpus esset intellectui connaturale; vel potius si intellectus esset alicui corpori tanquam organo congenitus, certe ne omnia intelligeret, impeditur. Porro quam vim habeat haec probatio Aristotelis, & quo pacto intelligi debeat id, quod est iustus, impedire potentia cognitionem, iam alibi in hoc opere fuit à nobis declaratum.

ὸ ἄρε τολεμέρῳ τῆς ψυχῆς εἰς λέγω δὲ νοῶντας
Διάνοιαν τὴν ἵπται μετὰ τὴν ψυχήν εἰναι εὐεργέτην
καὶ ὄντα πεπονισμένην τὸν αὐτὸν αὐτὸν
τῷ σώματι ποιεῖ γάρ εἰ τις γένοντο, θερμότερην ψυχήν
καὶ ὄργανον τείνειν, πάσῃ τῇ αὐτῇ πεπονισμένῃ εἴη.
καὶ οὐδὲ οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν εἶναι λόγον αἴδεν, παλιὺ
οὖν οὐδὲ οὐδὲ λόγον ἔντικτον, οὐτε εὐτελεσίαν, οὐδὲ δυ-
νάμενην πεπονισμένην τὸν αὐτὸν αἴδεν τὸν πεπονισμένον
ψυχήν εὐτελεσίαν, φανερὸν εἴπει τὸν αὐτὸν πεπονισμένην τὴν αἴδε-
νησιν οὐδὲ γάρ αἴδεν ποιεῖ τὸ διώνυστην αἴδεν. Ταῦτα
τοῦ σφόδρου εἰδη πολλά, οἷον Φόβος εἰς τὸν μεγάλων Φό-
φων, εἰς τὸν ιχνηλάθητον, οὐτε εὐτελεσίαν γέγονταν, οὐτε οὐ-
ραντον οὐτε δύσμαζον. αὐτὸν εἴσοδον δὲ τὸν πεπονισμένον
γοντὸν ἐχεῖ ποτε τὸν πεπονισμένον, αὐτὸν καὶ μέγιστον
τὸ μέρος γάρ αἴσθηται τὸν αὐτὸν πεπονισμόν, οὐδὲ εἰς χρ-
εῖσθαι.

ὅταν

valde intelligibili intellectu, non minus sane, sed magis percipit, intelligitque inferiora; sensituum enim non est sine corpore; at intellectus ab eodem est separabilis.

In tribus conue-
nire intellectum
cum sensu.

e Is igitur qui intellectus anima nuncupatur,
(dico autem nunc eum, quo ratiocinatur anima, Text. 5.
Et existimat) nihil est actus prosses eorum, qua sunt
ante quam intelligat ipse. Quocirca neque cum cor- Text. 6.
pore mistum ipsum esse consentaneum est rationi;
qualis enim quidam fieret, calidus aut frigidus, &
instrumentum aliquod in sensu esset, profecto, sicut est
sensus, nunc autem in sensu nullum prosses est instru-
mentum. Et atque bene recteque res sentit, qui firmarum
locum animam inquirunt esse: attamen neque
tota est locus, sed intellectu, neque est actus, sed po-
tentia forma. Atque passionis vacuitatem non si-
milem esse sensitui, atque intellectui, patet in sen- Text. 7.
suum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim
ex vehementi sensibili sentire non potest: auditus
namque non audit sonum post magnos sonos, &
visus non videt, atque odoratus non olfacit, post vehe-
mentes colores, atque odores. At intellectus aliquo-

h Factus

e Is igitur.] Ex eo quod intellectus non agens, sed is cuius est intelligere, id est, patiens, est

Intellctus patiens nullicus. potentia omnia intelligibilia, infert Aristoteles debere eum antequam intelligat nihil esse actuorum, quæ intelligere potest, & nequaquam addictum esse organo corporeo: tum quia oporteret corporeo organo est poreis affici qualitatibus, tum quia esset ei deputatum in corpore aliquod organum, sicuti & ceteris addictus. corporeis facultatibus: quod constat non ita esse.

Animas secundum. f. Atque bene rete que.] Quia intellectus est in potentia ad rerum formas, siue imagines recipientem Platonem, das, colligit probe dictum fuisse à Platone, animam esse locum formarum, id est, species, quibus conformarum locus gemitio fit, in ipsa anima condi. Quod tamen non de omni anima, sed de sola intellectiva affirmatur. ^{dum est.} Et de hac ipsa non quasi rerum imaginibus à primæuo ortu consignata sit, ut existimauit

Plato, vnde & nostram disciplinam nihil aliud esse, quam reminiscientiam creditit. Sed quia eiusmodi imagines ministerio & interuentu tam externorum, quam internorum sensuum intellectui illabuntur.

g Atque passionis vacuitatem] **Q**ui superius docuerat, neque sentiendi, neq; intelligendi actum, proprie passionem esse, ne quis putaret sensum & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidnam inter vtrumque sit discriminis. Enim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediens sensus, ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia lœditur, vel etiam extinguitur, vt iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto, vt Sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilitas minus discernit. Quod tamen intellectu nequaquam accidit. Nam quo res nobiliores & altiores percipit, eo ad minores cognoscendas magis acuitur. Causa vero cur à vehementi sensibili sensus lœdatur est, quia sensus inhæret organo corporeo, cuius temperamen-
tum ab externo agente mutari, soluique potest.

h. F. adus.

hi factius autem unumquodque perinde atque Text. 8.
qui dicitur actu sciens; quod quidem tum accidit,
cum ipse per seipsum operari posset: est quidem &
tunc quodammodo potentia, sed non perinde ut
erat antea, quam didicisset, vel inuenissem: Atque Text. 9.
sunt seipsum etiam intelligere potest i. Cum autem
aliud sit magnitudo, aliud magnitudinis esse, &
aliud aqua, aliud aqua esse, & in aliis itidem mul-
tius (non enim univerxi hic modus accommoda-
tur: sed sunt in quibus hac ipsa sunt eadem: non di-
uersa) aut alia sene, aut parte quidem eadem, sed
aliter se habente, carnem & esse carnis discernit:
caro namque non est sine materia, sed perinde at-
que simum hoc, est in hoc. Sensuuaigitur parte ca- Text. 10
lidum discernit, & frigidum: quorum quedam est
ratio, caro: alia vero esse carnis discernit: aut separa-
rabilis, aut sepe habente ad seipsum, perinde atque
sepe habet cum extensa fuerit linea flexa. E. Rursus
in hisce, qua in abstractione consistunt, eadem esse
videntur. rectum enim sepe habet ut simum: est e-
nim ipsum, cum contrario semper. Quod si quiddi- Text. 11

ta et si diuersa, aliud est profectum esse rectum, aliud ipsum rectum, ut ibi: si enim dualitas. Quare si, ut hec etiam alia, vel alio modo se habeant parte discernantur. Omnino igitur ut res separabiles sunt a materia, sic se habent & ea, que sunt circa intellectum ipsum.

Bifariam dicitur intellectus esse in actu.

H: *Factus autem unum quodque.]* Egit de intellectu in potentia, disputat nunc de intellectu in actu doceret quod bifariam posse intellectum in actu esse. Vno modo cum iam obtinet species, quibus cum libuerit, vivat, sicuti is, qui comparauit habitum scientiae, ex quo scientiae actum potest elicere. Altero, quando ex speciebus antea comparatis prodit in actu intelligendi. Est autem discrimen inter alios actus: quia dum intellectus est in primo, adhuc manet in potentia ad secundum: cuni veroiam ad secundum peruenit, in actu perfecto existit, nec iam dicitur esse potentia: actum seipsum potest cognoscere, quia cum intellectus in hoc vita statu non nisi supra suum actum reciprocando, seipsum tandem cognoscet, tum demum censetur semetipsum possesse intelligere, cum intelligendi actu exercet Qua de re in progressu copiosius.

i: Cum autem aliud sit.] Ut doceat ad quam potentiam, sensituum an intellectuum pertineat

pertinet cognitio rei vniuersalis, & singularis: moneret prius inter rem singularem, & vniuersalem discrimen esse Aliud est enim hæc singularis magnitudo, aliud esse magnitudinis, id est, magnitudo in communione: aliud hæc aqua, aliud aqua in communione. Nimirum quia hæc magnitudo concernit hanc materiam singularem, cui inheret, à qua abstrahit communis magnitudo. Item hæc aqua in rem vniuersalem uehit secum hanc materiam singularem, ex qua constat: quam tamen non inuehit aqua communis. Et singularem. Monet tamen hoc genus discriminis non eodem pacto sese habere in omnibus rebus: quandoquidem non omnes materiam sive tanquam partem sive tanquam subiectum important. Dubitat ergo num diuersa animæ parte, seu facultate, an eadem alio, & alio modo affecta percipiamus esse carnis, id est, carnem communem, & carnem singularem, quæ non consideratur sine hac materia; quemadmodum neque simum sine materia talibus affecta accidentibus. Docet vero animam humanam cognoscere quidem rem singularem, eamque sensibilem sensitivam potentiam: vniuersalem vero vel potius singularem, quantum separabilis, id est, diuersa realiter, vel te quidem una, sed secundum rationem diuersa: & quæ se vero vniuersaliter habeat ad seipsam ut linea inflexa ad semiperfam rectam. Sicut enim cum inflexa magnitudo in relem percipiat. Etum porrigitur, eadem linea, quæ ante flexa, seu curva erat, sit recta, neque tamen à se realiter, sed ratione tantum differt: ita fortassis (nec enim hic propositam controversiam ex toto dirimit) sese habet facultas, qua vniuersale, & quæ singulare sensibile cognoscitur. Alii volunt hanc curvam & rectam lineam similitudinem affiri ab Arist. ad significandum singularia sensibilia intelligi à nostro intellectu cognitione reflexa. Quam interpretationem lib. I. Physic. cap. I. quæst. 4. art. 1 & 3. explicavimus: eandemque in progressu discutiemus. Qui enarratorum in hoc loco explicando dissidia legere voluerit, consulat Themistium, Simplicium, Philopossum, Averroem, D. Thomam, & M. Albertum.

K Rursus in hisce.] Quod in naturalibus afferuerat: nunc accommodat Mathematicis, quorum ratio licet abstracta à materia sensibili: habet nihilominus suo modo materiam. Rectum enim, quod & Mathematicum est; quasi simum est: quia vt simum importat nasum vt materiam: ita rectum rationem continui. Quo sit vt quemadmodum in physicis aliud est natura communis, & aliud singularis, (aliud inquam ratione) ita & in Mathematicis, vt, exempli gratia aliud est hæc linea recta aliud dualitas, quam ponamus nunc cum Platone esse ipsam rectâ lineâ quidditatem. Plato enim aiebat numeros esse rerum Mathematicarum naturas, unitatem, quidditatem esse lineâ, dualitatem vero lineâ rectâ: oportet ergo, inquit Aristoteles, singularia, & vniuersalia in Mathematicis ad sui cognitionem diuersam potentiam exigere, sicuti & in naturalibus. Ne quis vero ex dictis colligeret eodem prolsus in modo naturalia, & Mathematica intelligi: subiicit ut res separabiles sunt à materia, ita se habere ad intellectum. Vnde illa, quæ re ipsâ à materia sensibili abiu[n]cta sunt, solo distinctione intellectu percipi queunt, vt intelligentia. Quæ autem à sensibili materia non re ipsa, sed sola consideratione aucta sunt, ea absque materia sensibili percipiuntur, non tamen absque intelligibili. Naturalia vero percipiuntur secundum abstractionem à materia singulari; non autem ex totâ à materialib[us], legi teria sensibili: concipiimus enim hominem, vt ex carnibus, & ossibus constat, abstrahendo tamen facit quæ considerationem ab hisce numero carnibus & ossibus.

I. Dubitabilis

.478.4.

διπορίσεις δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πατέρα τὸν θεόν, καὶ μηδέποτε μηδέποτε χαράσσειν, ὅστις φίσιν Ἀναξαργεῖος, πᾶς νομίσει εἶ τὸ ιωνίν ποιήσειν πεπάντα. Ηγέρθη περὶ τοῦ ιωνίου οὐκούσιον ἔντονον, τὸ μὲν ποιεῖν δυνέει, τὸ δὲ παραχειν. ἐπὶ δὲ εἰς ιωνίους καὶ αὐτὸν, ἡ γῆ καὶ τοῖς ἀλλοις ιωνίοις ταχέως, εἰς μὲν τοτὲ ἀλλα αὔτοὺς νοητός, εἰς δὲ περὶ τὸν τὸν εἰδῶν, ημεριγμένον πάντα, ὁ ποιεῖν νοητόν εἴστι, ὁστις τοις ἄλλοις

aut ceteris rebus inerit intellectus, nisi alia ratione sit intelligibilis: p.e. intelligibile autem unum quoddam est specie, aut aliquid ipse nostrum habebit, quod ipsum intelligibilem perinde atque cetera facit.

1. *Dubitabit autem non iniuria quipiam quonam modo intelliget intellectus, si ipse quidem simplex sit, ac passionis expers, nubilus, habeat cum villare prorsus commune, sicut Anaxagoras afferit, intelligere autem pati quoddam sit; ut diximus, quo namque quipiam est virisque commune, hoc nimis alterum agere, alterum pati videtur. In Prterium ambo et autriam, sive etiam intelligibilis sit. Nam*

卷之三

1. Dubitabit autem.] Quia dixerat superius intellectum pati ab obiecto, sicut & sensus; **quare** ter intelligibilis. **qua ratione** id fieri possit. Nam intellectus simplex est, nullamque habet communem cum aliquo intellectu. **Quare** materiam, & nihil patitur, nisi quod materia praeeditum est, vt constarexiis, quae in libris de o*cteu*; & **Quare** ratione interitu tradita sunt quoniam modo intellectui villa passio inferri poterit. **intellec**tus re

m. Praterea ambiger.) Alteram proponit quæstionein videlicet; an intellectus ipse intelligibilis sit. Nam si est intelligibilis, id erit; vel quatenus intellectus est: vel quatenus participat aliud, quo sit intelligibilis. Si primum: certe omne, quod intelligitur, erit intellectus. Nam reduplicatio, ex Dialecticorum doctrina cap. 4. & 5. lib. I. Posteriorum, conuertitur in propositi nemQuæst.

vniuersalem simplicem; vt si homo quatenus animal, est sensus particeps, omne sensus particeps erit animal. Si secundum, iam ergo intellectus non erit simplex, sed compositus ex propria natura & ea, quam participiat, vt sit intelligibilis. Quare cum verumque absurdum sit: quandoquidem intellectus simplex est: & non omne, quod intelligitur, est intellectus, negandum videbitur intellectum intelligibilem esse.

n At

τὸν μὲν πάγκεν οὐκιστόν τὸ διέρητα περίπολον, ὅτι
δικαίας πως εἴτις τὸ νοτικὸν ἡ τάξις ἀλλὰ καὶ περιεχεῖται.
δέν, ποὺν αὐτὴν νοῦτον δεῖ διὰ ταύτας, ἀσταγῆς εἰς γενεραλή-
τειαν μηδὲν τοποθετεῖται γερουσιαῖμενον. ἀφε-
συμβεβαίειται τὸν διά τοις τοῖς αὐτοῖς ἐν τῷ νοτικῷ εἶναι, ἀσταγῆς τοι
κοιτεῖ ἐπειδὴ γὰρ τὸ αὐτὸν ὑπάρχει τὸ αὐτὸν τὸ νοτικόν, καὶ
τὸ νοτικόν. οὐδὲ ἐπιστῆται ἡ θεωρητική, καὶ τὸ ἐπιστη-
τὸν τὸ αὐτὸν τὸ νοτικόν. τὸ γὰρ μὴ οὐδὲν τὸ αὐτὸν ἐπιστη-
τὸν τὸν περιεχεῖσθαι ὑπάλιν, διανάμει μόνον ἔναστον εἴτις
τὸ νοτικόν. οὐδὲ ὀλενίον μηδὲν τοποθετεῖ νοῦς. αὐτὸν γὰρ
ὑπάλιν διανάμει εἴσιν ὁ τοῦ τοις ἀνεψιάν τοῦ τοις τον
τοποθετεῖ.

randa est causa qd in iis autem, qua materialm habent unumq; dque intelligibilium potentia est. Quare illis quidem non inheret intellectus: nam intellectus talium potentia sine materia est; ipse autem intelligibilis rationem subibit.

D At enim ipsi sumpati diuisi sunt prius una quae-
dam ratione communis. Atque intellectus potentia
quidem est quodammodo intelligibilia ipsa, actu
vero nihil est eorum antea quam intelligat ipsa. O-
periet autem in ipso nihile esse perinde atq[ue] in tabula
nihil est actu scriptum anieaq[ue] in ipsa scribatur:
hoc enim in posse est atque accidit in intellectu. **E**st
etiam in intelligibiliis & ipse, ut intelligibilis cuncta.
Nam in hisc quidem que sine materia sunt, intelli-
gens, & id quod intelligitur idem est, etenim idem
est contemplativa scientia, & id quod ita subscienc-
tiam casit. **P** Sed cur non semper intelligit, conside- **T**ext. 15.
Text. 16.

Textiles

umquidque metellus bilium potentia est. Quare illis

is ra-

n At enim ipsum pati.] Diluit priorem controuersiam ex distinctione quadam passionis proposita lib. 2. huius operis cap. 5. text. 57. Est enim duplex passio, altera secundum contrarias qualitates, quæ tantummodo rebus interitum subeuntibus conuenit, vocaturque corruptiua: altera, qua pati dicimus ea, quæ proprium actum, & perfectionem suscipiunt absque illa noxa, aut interitus periculo, quæ perficiens appellatur. Ex his autem passionibus prior semper requirit materiam; posterior vero non item; atque haec subit intellectus, cum intelligit: quia tunc deducitur in actum, & perfectionem sibi accommodatam. Est enim ex sua primæa origine in potentia omnia intelligibilia, quatenus ex se nullius rei habet ingenitam notionem: & tamen res omnes progreßu temporis accedente studio, & doctrina intelligere valet: quemadmodum tabella ante scriptiōnem, aut picturam nihil actu continer eorum, quæ in ipsa exarari, pingive queunt: sed solam potentiam, & aptitudinem ad excipiendum quicquid in ea scribentis, pingentes manus expresserit. Est hic locus aduersus Platonem, qui in Menone, Phædro, aliisque in locis docuit, nostros animos antequam in hac caduca, & moribunda corpora descenderent, omnium rerum notiones in se consignatas habuisse, sed contagione corporis, & quasi terti carceris insolentia in obliuionem superioris intelligentiæ delabi: reminisci tamen discendo; atque ita omnem nostram disciplinam, recordationem quandam esse. Hunc errorem ex instituto confutabimus initio libri primi posterioris analyseos, vbi eius meminit Aristoteles.

*Responsio ad 2.
quest.*

O *Ea etiam intelligibilia.*] Explicat posteriorem quæstionem, cuius enodatio ut percipiatur, ad uerendum est, entia immaterialia dici per se intelligibilia, non ita vero materialia. Etenim materialia ut sub intellectum cadant, oportet materiam quodammodo exuere, ut intellectui similia euadant, quod assequuntur, cum perspecies intelligibiles, quæ immateriales sunt intellectu repreſentantur: immaterialia vero cum iam ex materia videntur, eſi requirant species intelligibiles, quibus ſe intellectui obiiciantur: non tamen eas exiguntur, ut materiam deponant magis que intellectui affilientur. Responder ergo Aristoteles proposita quæſtioni, ut Philoponus interpretatur intellectum ipsum intelligibilem esse, nimirum per ſe, quemadmodum & cætera omnia, quæ per ſe intelligibilia ſunt, cum immaterialia ſunt. Nam in iis quæ materiaearent, idem potest esse & intelligens & intelligibile.

Quo pacto sint
idem intellectu
ores intellecta
Immaterialia
cognata magis
sunt intellectui
quam materia

funt, cum immaterialis sit Nam in his quæ materia carent, idem potest esse & intelligens, & intelligibile. Quin etiam, inquit, & contemplativa scientia, id est mens, prout contemplatur, & res quæ sub contemplationem cadit, idem sunt, nimirum quatenus res intellecta, per suam speciem vnitur intellectui, & vnum quadammodo cum ea fit. Duo hic aduerte, alterum est, licet Aristoteles priuatum de intellectu speculariino afferuerit ipsum esse idem cum re intellecta, non tamen id negare de intellectu pratico, si conferatur cum suo obiecto, cum utroque eadem sit ratio. Alterum est, non immaterialia tantum, sed ea eti, quæ materiam habent, esse idem cum intellectu ratione formarum intelligibilium, quæ vice obiecti funguntur, quanquam illud interest, quod immaterialia multo maiorem habent cum intellectu, qui immaterialis etiam est, cognationem, quam ea quæ cum materia coniuncta sunt.

Ad eam verō rationem, qua ostendi videbatur, si intellectus per se intelligibilis sit, omne
per se

per se intelligibile esse intellectum: respondendum est illam Dialecticorum regulam de iis tantum praedicatis intelligi, quæ per se primo & adæquate subiectis contineunt, quo modo se habet sensus particeps comparatione animalis, ei enim primo & per se competit, ut patet, & cum eo etiam reciprocatur. At esse per se intelligibile non ira conuenit intellectui, sed naturæ immateriali in communione acceptæ, sub qua intellectus continetur.

p *Sed eum non semper.*] Quærit cum mens ipsa sit intelligens; & quod intelligitur; curse ipsam non semper intelligat. Huius rei causam perquitendam esse inquit, nec eam in præsenti explicat. Ea vero est, quia mens non se intelligit per se, sed supra suum actum se ipsam reflectendo: in quam reflexio- nem non semper incumbit; cum nihil sit, quod ei ad id necessitatem inferat. Græci interpres aiunt causam esse unionem, & coniunctionem cum corpore, quæ efficit ut sæpe ea consideret, quæ sunt cum materia fœce coniuncta, non autem se ipsam, & alia, quæ sunt per se, & acta intelligibilia.

*q. In iis autem.]*Eredit ad superiorem quæstionem, aiens materialia non esse per se intelligibilia, sed potestate duntaxat, nimirum quatenus sunt in potentia ut deposita quodammodo materia immaterialia sicut beneficio intelligibilium specierum, quib. intellectu representantur. Vnde colligit non conuenire eis vim intelligendi, quia hæc immaterialis est, & per se intelligibilis. Cū autem materialibus negat intellectum, loquitur de iis, quæ omni ex parte materialia sunt. Nam homo materialis est, & tamen intellectu pollet.

K E Φ. 5,

C A P V T V.

Cum autem in omni natura sit quædā, quo- Text.17.
rum alterum quid: m unicūq; gerentur materies
est quod id est patet, quod est; potentia illa cuncta,
alterum vero causa est & effiriens omnia nimis
efficiendo, atque agendo talem subiens rationem,
qualem ars conditionem ad materiam subit, nece-
sse est & in anima differentias has easdem inesse. At- Text.18.
que quidam est intellectus talis ut omnia fiat, qui-

res quodammodo facit. Et si intellectus separabilis est & non mixtus passio neque viscer; cum sit substantia alterius, semper enim id quod efficit, atque agit, praetabilius est eo, quod patitur ex ipsum principium omnino materie.

C. *Scientia*

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO

Cvm a autem] Differuit hactenus de intellectu patiente, seu possibili, quem statuit ex se esse in potentia ad rerum cognitionem & scientiam comparandam: accedit nuic ad investigationem, contemplationemque alterius intellectus, quem agentem vocant, quod eius officium non sit pati, sed agere duntaxat transmitendo rerum intelligibilium simulacra; seu species in patientem ad intellectionem perficiendam. Vi ergo intellectus agentis necessitate in comprobet, statuit huiusmodi **P**robat tantum conclusionem. Necesse est in anima esse partem unam, quae sit potentia, & patiatur, alteram, quae sit esse intellectum actu, & efficiat. Hanc ex eo probat, quia in omni natura, id est in omni effectu & reproducta, duo agentem inueniuntur principia: alterum, quod sit potentia, & materia, seu quasi materia, quod videlicet recipiat, & patiatur. Alterum, quod sit actu, & efficiat; potentiamque ad actum, & perfectionem promoueat, & se habeat quasi ars ad materiam sibi subiectam. Cum ergo videamus animam edere hunc effectum, videlicet, actum intelligendi: oportet dari in ea facultatem unam, quae disponatur, recipiatque præparationem ad istiusmodi effectum, & haec facultas est intellectus patiens: alteram, quæ dispositionem inducat, ac præparet: haec autem est intellectus agens. Disponit autem patiens recipiendo species intelligibiles, quæ sunt principia intelligenti: disponit agens producendo eiusmodi species è phantasmatibus quæ ipse colligit atque quasi præfulgidum lumen ad eum modum quo extera, & materialis lux, colores illuminat, eosque actu visiles reddit, cum ante lucis aduentum portestate duntaxat visiles forent. Haec quo pacto intelligenda sint, progressu exponemus:

b Et is intellectus] Declarat que sit natura intellectus agentis: ac nonnulla eius attributa *Atribu* ^{nt} subiecti. Primum est esse separabilem, id est, non affixum organo corporeo, vt sunt materiales *tellecitus a* ^{nt} potentiaz. Secundum, esse immutabilem, id est, non concrenum ex perceptis corporibus: vt Empedo- *cies, Democritus, & alii quidam veterum philosophorum arbitrabantur.* Tertium vacare passio- *ne, ni-*

ne, nimirum quæ corrumpat, aut aliquo modo lœdat. Hæc ex eo confirmat, quia agens nobilis est paciente, & efficiens præstantius quam materia. Cum igitur superiora attributa intellectui patienti conueniant, ut ex iis, quæ superius disputata sunt, constat: æquiori iura agenti competent.

c Scientia

πόλει τοῦ δέσμου ή κατ' ἐνέργειαν ἐπισήμην τῆς πάσχειας
πάλιν καὶ διώραμιν. Καθόν τοι γένεσις τοῦ εἰδώλου ἐστι,
εἰδὲ χρόνῳ ἀλλ' ἐκ τοῦ μὲν τοῦ εἰδούς, χρεοῦ τοῦ δὲ
ἐπιμόνον τεῖχος πέρισσος, καὶ τέτο μόνον ἀτακτονή ἡ αὐ-
τίδιον τὸ μητρούσορθρον ἐστι τοῦ πάτητος, ὃ δὲ παρέπε-
κος τοῖς φθαρτοῖς, καὶ αὐτὸς ταῦτα εἴσενοσι.

c Scientia autem ea, que est actu est idem quod Text. 20
res. Ea vero, que est potentia, in uno prior est tempore,
absolute autem neque tempore, sed non nunc qui-
dem intelligit, nunc autem non intelligit. d Separ-
atur vero, id est solum quod est: ita que id solum est im-
mortale perpetuumque. Non autem recordamus,
quia hoc quidem expers est passionis. Intellectus ve-
ro post sius extinguitur, & sine hoc nihil intelligit.

c Scien-

Intellectus dici.

An intellectus in potentia praecedat intellectum in actu.

Vtrumq; intellectum esse immortalem.

Lib. de memor. c. 2.

c Scientia autem ea] Scientiam in actu, ut interpretes aduertunt, appellat hoc loco Aristoteles intellectum, cum actum intelligendi exercet. Hunc autem intellectum qui agens non est, de quo pauci loant eloquuntur, sed patiens, comparat cum ipsomet, dum est in otio, & in potentia duntaxat ad intelligendum. Docet ergo intellectum in actu esse idem cum re intellecta, quod qua ratione verum sit, superius exposuimus. Deinde intellectum potentia in uno eodemque homine esse priorem tempore, quam intellectum in actu. Siquidem anima non confestim in ipso ortu, sed aliquando post tempore sciendi actum edit: verum si absolute loquamur, non esse intellectum potentia priorem. Quod ideo Aristoteles addit, quia creditur mundum, & virtutumque intellectum, atque actus sciendi ab æterno exitisse, nec otium nec actum sciendi (si de his indefinite loquamur) sequitur, antecessisse, cum quilibet intellectu präcesserit vacatio, & quilibet vacationem intellectio.

d Separatus vero] Docet intellectum tam agentem, quam patientem secundum id, quod est, id est, secundum suam naturam, & rationem esse separatum, id est non additum corpori, aut alicui eius organo: proindeq; immortalem esse, & extincto corpore superstitem manere. Neque officit inquit, quod post hanc vitam recordatio non est: hæc enim pertinet ad organicam potentiam, nimirum ad imaginationem, non ad intellectum, in quem passio corporea non cadit: imaginatio autem (hanc, ut interpretes exponunt, intellectum passuum appellat) extinguitur una cum corpore, sine illa veram mens nihil eo modo, id est, reminiscendo intelligit. Hic aduerte non omnem recordationem extinctorum corporum deperire, sed eam duntaxat, quæ sit interuentu imaginationis. Nam quod nullo pacto negandum sit manere aliam, quæ sine intellectu perficitur, ostendimus in libris Paruorum Naturalium.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

VTRVM IN ANIMA HUMANÆ
detur intellectus agens, an non.

ARTICVLVS I.

DIVERSA PHILOSOPHANTIVM
placita.

*Varia de agenti-
intellectu opi-
nione.*

D Vobis capitibus superioribus egit Aristoteles partim de intellectu possibili, partim de agente; rursusque de possibili disseret iis tribus, quæ proxime sequentur. Nos ad maiorem doctrinæ perspicuitatem de agente, qui natura & officio prior est, hoc loco disputabimus, postea vero separatim de possibili. Igitur in praesenti disceptatione magna fuit auctorum tam veterum, quam recentium, tam Græcorum, quam Latinorum, & Arabum discepantia, vt

A hoc loco commemorat Philoponus, D. Bonaventura in 2. distinct 24. q. 4. num. 42. M. Albertus in summa de homine, tractatu de intellectu agente, Henricus Gandensis quodl. 8. q. 12. Quidam arbitrii sunt dari intellectu agentem non tamen animæ nostræ insitum, sed separatum. Alii eum ut minime necessarium, ac superuacaneum omnino sustulerunt. Prima ergo sententia fuit Alexand. lib. 2. de anima c. 20. & 21. 1. Alex.

B existimantis intellectum agentem esse intellectum vniuersalem omnium conditorem, hoc etum est, Deum, quod etiam Platonis dogma lib. 6. de Republ. fuisse creditur, qui intellectum agentem nostros animos cœlitus irradiantem comparauit soli, ut ex Themistio hoc in libr. refert Lege Pr. D. Thom. 1. part. quest 79. artic. 4. In eundem lib. de philosophia autem lapsus fuit Priscianus Lydus assertens in intellectum agentem non esse partem animæ, sed mentem primam atque diuinam, velidem boni.

boni Secunda fuit Auicenna⁹. Metaph. capite 4. & in lib. Natur. parte 5. Auem Pace in epistola de lumine, & Græci cuiusdam Marini, cuius mentionem facit hoc loco Philoponus, aientium, intellectum agentem esse substantiam quandom separata, quam Auicenna Cholodcam nuncupabat. Idem placuit Auerro in libello de beatitudine animæ cap. 5. & in epitom. Metaph. tract. 4 qui errori errorem subiectens, aliorum vestigia leucus, vnum omnium hominum finxit communem intellectum, ut alibi retulim².

Tertia Simplicii, quem sequitur Georgius Patchym. lib. 7. de anima, titulo 3; cap. 5. & 6. hi tres externos intellectus, in homine constituantur; quorum primus, qui omnino externus sit, & diuulsus, cognitionem vniuersalium pariat, alii duo eandem perficiant: vnu quidem materialis, qui propterea quod materialium rerum notitiis immiscetur, extra vagari dicitur, non se ipsum, sed materialia, & sensilia intelligens, alter, qui sit in aeterno semper, & in se ipso scientia perfectionem obtinet. Quarta Plotini assertio duplcem in nobis esse substantiam; vnam, quæ semper intelligit, quam dicit esse intellectum agentem; alteram, quæ non nunquam otiatur, quam vocat intellectum possibilem.

Nulla tamen harum sententiarum veritatem consentanea est. Nam tres priores, ut cetera earum absurdia praetereamus, contra communem Philosophorum doctrinam constituunt totale principium functionis vitalis, cuiusmodi est operatio intellectus; extra ipsam animam; cum tamen nihil vitaliter operetur nisi per formam sibi inherenterem, ut obiicit D. Thomas primus part. loco citato. Quarto vero praeter materialis & formam ponit in homine duplēcēm substantiam, quod fictitum est, & inauditum. Preterea absque idonea ratione, ac contra experientiam facit intellectum agentem absq; intermissionem in opere versantem.

His ergo explosis occuruntur i*ii*, qui in intellectu negantem dari negant, in quorum numero est Durandus i. sent. dist. 3. quæst. 5. & quidn Isaacus Philosophus Narbornensis, referent Miradula in suis conclusionibus, atque alii, quorum meminit Albertus M. in summa de homine quod de intellectu agente. Probat autem Durandus suam sententiam longo progressu ratione, quarum præcipua vis hæc est. Vel intellectus agens poni debet, ut aliiquid imprimatur phantasmas quo id habile fiat ad producendā speciem intelligibilem in intellectum patientem; ut ipse per se in eundem intellectum agat; sed & neutram harum causarum constitui debet, alia ergo ponitur. Assumptionem quoq; præc; partem suadet, quia vel intellectus agens impicit in phantasma qualitatem aliquam spiritalem, vel corpoream: non spiritalem, quia in materiali non potest spiritale accidens inesse siquidem ut habetur ex D. Dionys. & ex l. de cau-

sis, omne, quod alicubi recipitur, ad recipientis naturam accommodari debet: si corpoream, ad hoc phantasma intra metas corporaliū accidētium manebit, proindeq; nihil nisi corporeum & materialem gignet. Quod vero non oportet agentem intellectum inducere, ut agat in possibilem, quæ erat secunda pars assumptionis probatur. Nam primum non requiritur ad illius intellectuē efficiendam, quia intellectio est operatio immanens, quæ non nisi ab ea facultate, quam appellat, administrari potest; intellectus possibilis est, qui intelligens nuncupatur.

Secundo, idem ostenditur hunc in modum. Anima rationalis interuenit phantasmatis, extra opem alterius facultatis potest gignere species intelligibiles, easq; tribuere intellectui pateti. Igitur superuacaneus est intellectus agens. Probarat assumptum, quia si non posset, ideo fortasse esset: quia phantasma est imperfectius specie intelligibili; nullus autem effectus potest esse nobilior, quæ sua causa. At enim quod hæc ratio nihil momenti habeat, probatur; quia phantasma non est princeps causa speciei intellectibilis, sed instrumentaria tantummodo; princeps enim causa est ipsa anima, vel suppositum intelligens: at quod non oporteat instrumentum nobilioris naturæ esse, quam effectum, alibi ostendimus. Quod si quispiam occurrat, esto causa instrumentariæ non vniuersum debeant effectis excellere; tamen in re proposita non posse phantasmata, etiam ut instrumenta, concurre ad effectum, de quo agitur; hoc est, ad producendas species intelligibiles, quia entia immaterialia sunt alterius gradus, & ordinis, ad quem corporea, ut nec proportionem habent, ita nec instrumenti vim sortiri queunt; ideoque ad specierum generationē immateriale causam necessario adhibendam. Si quis, inquam, ita occurrat, is suo argumento reuincetur. Nam si quid concludit, etiam probat non posse phantasmata cum materialia, atque inferioris ordinis sint, concussum illum præstare ad producendas vna cum intellectu agente species intelligibiles; quem tamen concussum aduersariæ partis assertores dandum esse profirentur.

Tertio idem confirmatur, quia si daretur intellectus agens, oporteret etiam dari eundem in natura Angelica; itemque dari in nobis sensum agentem, qui patienti suppeditaret species rerum sensibilium, ne idem simul ageret, & paterneretur. Nec minus etiam necessarium fore dari duplēcēm voluntatem; vnam agentem, quæ actiones ederet, alteram patientem, quæ easdem reciperet, quod tamen communis philosophorum schola negat. Postremo, vel intellectus agens iudicat de re intelligibili, vel non. Si primum; dabuntur duæ potentiae intellectrices, per quas iudicium de rebus fiat, quod superfluum videtur; si posterius,

2.

Lib. 2. Phys. c. 7.
q. 5. art. 2.

concedendum erit intellectum possibilem esse agente praestantiorē: cum tamen Aristoteles hoc in libro capit. quinto text. 17. docuerit semper id, quod agit, patiente nobilius esse; quod etiam approbat D. Augustinus 12. super Genesim ad lit. c. 16.

ARTICVLVS II.

DARI IN ANIMA HVMANA IN-
tellec^{tum} agentem; & quid inter eum, & patien-
tem sit discriminis.

*Autores pro
bac sententia.*

Verum quod in anima humana necessario dandus sit intellectus agens; communis est vtraque assertio Peripateticæ scholæ, quam statuit Aristoteles capite quinto huius lib. text. 18. eiusq; interpres ibidem & Scholasticæ Theologizæ profectores, partim in primo sent. distin. 3. partim alibi. Henricus Gandavensis quodlib. 8. quæst. 12. Alensis secunda parte quæst. 69. memb. 2. D. Thomas prima parte quæst. 79. art. 3. Heruæus in 2. distin. 17. quæst. 1. Capreolus in 4. distin. 49. quæst. 4. Ferrariensis lib. 2. contra gentes cap. 76.

Hanc assertiōnē loco citato confirmavit Aristoteles ex eo, quia id quod est in potentia, egér aliquid, à quo ad actum deducatur. Cum iigitur intellectus possibilis sit in pura potentia, necessario erit danda aliqua facultas, à qua ad intelligentiā actum deduci possit: hęc autem est intellectus agens: hoc est, vt rem enucleemus; Cum intellectus possibilis, sive patiens à principio sit veluti nuda tabula, nec ullam habeat rerum congenitam imaginem cuius interuenit intelligendi actiones edat, nec vero eiusmodi imagines soliusphantasmatis ministerio gigni queant, quia sunt alterius ordinis, nempe immaterialis, ad quem natura corporea vi sua pertinere non valet, necessario danda erit aliqua spiritualis potentia, cui id minus tanquam principaliā in instrumento incumbat; ea vero potentia est intellectus agens.

*Singulis homini
bus singulos esse
agentes intelle-
ctus.*

*Intellectus a-
gens realiter,
anformaliter à
patiente dis-
tinguitur.*

Quod vero hic intellectus non sit extra animam, sed ei insitus, vt naturalis eius potentia, & quod non sit unus tantum omniumphantasmatis assistens, eaq; illustrans, sed quod in singulis hominibus singuli dentur, demonstrat præter alios D. Thom. 1. p. q. 79. art. 4. & 5. denique à nobis probatum fuit initio libri secundi huius operis.

Illiud vero nunc inter alia disquirendum occurrit ad intellectus agentis naturam magis declarandam; videlicet, num is re ipsa, an formaliter tantum à patiente differat. Viraq; pars assertores habet Prior D. Thomam 1. part. qu. 54. art. 1. ad 1. quæst. 79. art. 10. & in 2. dist. 17. qu. 2. art. 1. & in 3. dist. 14. qu. 2. art. 1. & opuscul. 3. c. 11. & lib. 2. cont. gent. cap. 77. & 78. eiusque secta-

A tores Item Magn. Albert. in summa de homine *Qui velix tract. de intellectu agente question.* 6. Scotum *sindicatione:* in 1. d. 3. q. 8 & alios non paucos, quibus hoc potius argumentum suffragatur. Namque in ceteris rebus obseruatum est quoties aliqua duo ita sunt affecta, vt unum efficienter prepareret, disponatq; alterum ad illius operationem; semper id, quod disponit, distinguiri re ipsa ab ea quod disponitur; Sic vniuersales causæ, vt intelligentiaz, & corpora coelestia distinguuntur à mundo elementari, quem ad generationes rerum instruunt, ac promouent; sic signis distinguuntur à ligno, quod calefacit; aqua à manu, quam refrigerat: calor, ceteraque obiecta sensuum externorum ab ipsis sensib. externis, quibus sui similitudinem inurunt, & sensus externi ab internis, ad quos rerum à se perceptarum species mittuntur; atque ita in ceteris res habet. Quare consentaneum est, vt etiam intellectus agens, qui patientem per species intelligibiles ad intelligentendum disponit, realiter ab eo differat.

Posteriorem sententiam amplexi sunt Maior *Qui tam* in 1. dist. 16. qu. vñica Iacobus Vit. quodl. 1. qu. *formaliter* 12. Niphus lib. 1. de intellectu tract. 4. c. 21. Abulensis qu. 70. in c. 23. Exod. De quorum placito dicendum est intellectum possibilem duo, vt nunc reliqua ratiem, actionum genera vendicare, nempe intellectu, & educationem specierum è phantasmatisbus: & quidem ad primum genus operationum à seipso. pro ut agentis nomen habet, disponit; ad posterius vero minime. Præterea quamvis in rebus materialibus *Fundamenta* emperid, quod simpliciter disponit ab eo quod disponitur, re ipsa distinguatur, in spiritualibus amen cuiusmodi est intellectus, non ita tam abere; nne mirum, siquidem, vt D. Thom. lib. 20. art. gent. c. 100. ediscerit, ea, quæ in reb. corporeis per diuersas potentias sparguntur, in in- *In rebus* corporeis copulari, & ad vnum facultatis vim *tenetia vi-* relata videmus: quomodo quæ ad duplēm ap- *equitatem* pcam sensituum pertinent sub vnam voluntate: & quæ pluribus sensibus tam internis, quæ externis percipiuntur, sub vnum possibili- *nem.* lem adiungunt. Itaque huiusc opinionis ratio, ac sursum erit, quod res non sint absq; necessest multiplicandæ, & quod nulla cogat nefficitas duplēm ponere intellectum; quan- *Obiectio.* dūdem tam educatio specierum intelligibili- *Solutio* nè phantasmatisbus, quam earum visus, sive intellectio ab iis elicita adynamam, eandemque in intellectricem reuocari queunt. Quod si iis obiectat nihil posse producere principium iurumractionū, quod hęc sententia admittit, siū fatetur ipsum intellectū possibilem producere species, quæ intelligendi principia sunt. Oc- currendum erit nihil posse producere principiu primæ suæ operationis, sicque intellectum non efficere in se principium educandi species è phantasmatisbus, hęc enim educatio est prima eius

cuius operatio, cuius principium nihil sibi met efficit; et parare sibi actionum subsequentium id est, intellectorum principia, quæ sunt species intelligibiles. Neque ex hac opinione sequitur idem simpliciter esse agens, & patiens respectu eiusdem formæ. Nam intellectus una cum phantasmate producit species; per se autem sumptus easdem recipit: quemadmodum una cum specie gignit in ellendi actum, & eum dem nude spectatus recipit.

Ex his duabus opinionibus neutra sane im probabilitis videatur. Etsi priorem libentius tueamur, quod proprius accederet ad doctrinam Aristotelis, qui hoc in lib. capite quarto text. 5. intellectum possibilis facit undam tabulam, puram que potentiam, ac veluti materiam primam, cui aliunde, ac non ab ipsomet imprimenda sint rerum intelligendarum notæ, sive imagines. Itaque ad alterius sententiæ rationem dicendum erit, est: quæ à pluribus facultatibus materia in hærentibus percipiuntur, ad unam superiorem, & materialem vim sibi sumero reducantur: non id tamen absolute, atque uniuersum ita euenerit: ac ne in re proposita accidat obstat naturam ipsam intellectus patientis, qui quo ad recipienda prima intelligendi principia est quasi materia prima, quæ formas tam substantiales quam accidentarias, ac principia, quibus suppositum agit, comparare sibi nequit, sed ad ea duntaxat recipienda potestatem obtinet.

ARTICVLVS III.

RESPONSIO AD ARGVMEN- ta initio questionis pro- posita.

Diuamus nunc argumenta primi articuli, quæ ostendere nitiebantur non dari intellectum agentem in nostra anima. Ad primum dicendum non requiri intellectum agentem, ut aliquid imprimat in phantasma, sed ut una cum illo producat species intelligibiles in intellectu patientem. Licer enim phantasma crassum, & materiale sit; tamen ex coniunctione, & consortio intellectus agentis habilius fortiusque ad agendum efficitur, & ultra propriam naturam eleuatur ad spiritalem effectum producendum. Quae de re in progressu.

Ad secundum, negandum est antecedens, & ad eius probationem dicendum haud ob id phantasma non posse perse producere speciem intelligibilem, etiam ut instrumentum animæ rationalis, quod nullus effectus possit esse nobilior sua causa instrumentaria: sed propter eam rationem, quæ in argomento attingebatur, videlicet quia nulla causa in strumentariæ totalis, seu præcipua, si materialis sit, potest producere effectum spiritalem, ut propter, qui sit ordinis multo altioris. Verum non est

A propterea negandum posse phantasma concurrens cum intellectu agente ut causam instrumentariam minus præcipuam ad generationem specierum intelligibilium: quia tunc ea genera-

Productio spe-
cierum intelli-
gibilium, non

attribuitur

phantasmati

etiam ut in-
strumento.

Ad 3.

B gelis intellectum agentem conuenire tum ad abstrahendas species rerum singularium à rebus; (nam species rerum communium fateretur Scotus

inditas fuisse Angelis in ipsorum creatione) tum ut sit lumen, cuius virtute intellectus possibilis de intelligibili veritate iudicet. Contraria: tamē sententia vera est, quam tuetur D. Thomas prima parte quest. 54 artic. 4. eiusque sectatores, assertentes non indigere Angelos intellectu agente, sed tam uniuersalia, quam singularia perspectives à Deo sibi inditas cognoscere. Quod con-

In Angelis non
dari intellectu
agentem.

C sentaneum est iis, quæ docet D. Dionylius capite septimo Cœlest hierach D. Damascenus libro secundo fidei orthodoxæ capite tertio D. Augustinus 2. de Genesi ad literam capite octauo & libro quarto capite 24. Nec vero in Angelis intellectus agens requiritur, ut suo lumine possibilis collusset, cum eis, ad dijudicandam veritatem sufficiat vis ipsa intellectus possibilis, quæ ex propria sua natura lumine quoddam est è fonte diuinæ, & æternæ lucis derivatum. Itaque ad

D hanc argumenti partem dicimus, iecico nobis intellectum agentem dari, quia cum nobis intellectus possibilis à primaria sua origine rerum imaginibus prorsus careat, necessario illi ab auctore naturæ aliqua potentia danda fuit, cuis opera eiusmodi imagines ascisceret, quod in Angelis locum non habet.

Quod vero attinet ad secundam eiusdem Non esse admittendum sensum argumenti partem, in qua pertinet an sit admittendum sensum agentem.

E tendus sensus agens à paciente distinctus; istm ea quæstio superioris à nobis profigata est, vbi partem negatiuam statuimus, ostendimusque diuersam esse rationem in intellectu & sensu, cum obiectum sensibile vi propria potentiam sensituum mouere queat transmittendo ad illā sui imaginem. Nec enim ea species à gradu materiali ad immaterialē ascendit, ut quærenda sit alia altioris ordinis facultas, à qua obiectum, aut potentia eleuetur sicuti in educatione specierum intelligibilium è phantasmatisbus accidit.

F Denique quod eodem arguento de voluntate agente obicitur, facile dissolvet, qui dixerit superfluum esse huiusmodi potentiam, cum ve- cap. 77. Scotum in 1.4.3 quest. 8. perant, quod sibi aliunde conferri debeat; cum Her. 21. sen. d 17 que satis ei sit proponi ipsi ab intellectu rem, ut q. 2. Curnon de in eam feratur.

Ad ultimum argumentum respondendum agens. est solum intellectum possibilem, non vero Ad ultim.

*Patiens intellec-
tus agentis pra-
collit.*

*Quo pacto intel-
ligi debeat omne
agens esse pati-
ens praestans;*

agentem iudicare, & intelligere, vti proxima quæstione differemus, et si quibusdam philosophis aliter visum fuerit. Quod vero circa intellectus possibilis nobilitatē opponitur; dicimus eum imageate nobiliorum esse, quanquam aliter sentiat Ferrariensis quæst. 9; huius libri post D. Thomam in 1. sent. distinct. 20. quæst. 2. artic. 2. & de verit. quæst. 10 artic. 8. Primum, quia intellectus agens est quasi administer patientis, cum torus occupetur in educendis speciebus, quibus ille vtatur. Item, quia ea facultas præstantior habetur, cuius operatio nobilior est; at intellectio nobilissima est hominis operatio vnde humana felicitas, quæ ad excellentissimam potentiam, & nobilissimum eius actum pertinet in actione intellectus possibilis, hoc est, in contemplatione summī boni consistit. Neque obest illud D. Augustini, & Aristotelis agens esse patiente nobilis, id enim ratum firmumque est; si alterum, præcise, qua ratione patitur, alterum propter agit, spectetur; quandoquidem agere, quam pati ex se præstantius est. Itaque si intellectus agens, quatenus species intelligibiles in patientem producit, patiens vero prout eas recipiendo patitur, absolute spectetur, haud dubie sub ea præcise cōsideratione anteponendum est intellectus agens patienti. Vérum id non obstat quominus patiens, si secundum proprias actiones quas edit, expendatur, agenti simpliciter præferti debeat:

QVÆSTIONE I.II.

QVÆ SINT INTELLECTVS: agentis munia.

A R T I C U L V S I. DE ILLVSTRATIONE: phantasmatum,

*Munera intel-
lectus agentis.*

Tria officia intellectui agenti Peripateticis tribuuntur. Primum est illustrare phantasma. Secundum, efficere obiectum intelligibile ac actu. Tertium, producere in intellectu paciente species intelligibiles. Quod ad primum attinet, dati quidem prædictam illustrationem significavit Aristoteles capite quinto huius libri text. 18.

Multorum p[ro]p[ter]a. Vérum quonam modo ea fiat magna diffusio-
sira da illuſtra- ſit. Sunt qui illam putent cōſtūtere in productio-
tione phantaf- ne certæ qualitatibus; cuius merito, ac vi phantaf-
matis.

formam spiritalem, hoc est, speciem intelligibili-
lēm. Ac sane quod intellectus agens aliquid agat, imprimative in phantasma, non obscure indicat D. Thom. libro secundo contra gent. capite 77. vbi ita scriptis. Est igitur in anima intellectua virtus activa in phantasmata, faciens ea intelligibilia actu. Vérum h[oc] sententia non placet. Et enī ut Durandus argumentabatur, v[er]o id, quod intellectus agens imprimat in phantaf-

A ma, est quid sp[irit]uale, vel corporale. Si spiritale, illustratio ne in transitu quidem (etsi id non improbabile t[em]p[or]is n[atura] iudicet Capreol. in 2. destinat. 3. quæst. 2. art. 3.) impressio poterit in corpore, aut corporeo accidente recipi. Si corporale cum adhuc in tra limites materialis naturæ consitatis; qua ratione poterit phantasmati impetrari vim ad producendam immateriale qualitatem.

Caietanus i. part quæst. 85. artic. 1 opinatur phantasma illud ab intellectu agente non formaliter, sed obiective, id est, nullam ab eo ne de illustris qualitatem in phantasma imprimi, sed habere se ne obiectum intellectum agentem ad phantasma eo modo, quo lumen. Solis ad colores, quod, vti quidam opinantur, per solam assistentiam in causa est, vt colores sui similitudinem in diaphanum indeq[ue] ad potentiam transmittrant. Sic igitur putat Caietanus phantasma, etsi crassæ, obscuræq[ue] natura sit, tamen ex intellectus agentis vicinitate, & irradiatione alicui, vt possit vna cum ipso ad producendam speciem intelligibilem concurrere. Additque intellectum agentem non effusa, sed manente in ipso luce, & interposito inter intellectum possibilem, ac phantasma sui splendore, solam communem naturam illuminare, ita vt natura singularis adhuc phantasmatis in uoluero, quasi nube oblitescat; eo pacto, quo Sol colore in pomu non saporem, aut odorem collustrat indeque esse, quod rerum duntaxat vniuersalium species in nostro intellectu datur, cum sola quiditas vniuersalis in phantasmate ad eum modum illustrato effulgeat, & ad specierum productionem suo modo concursum impendat.

H[oc] etiam opinio nobis minime probatur. Primum, quia non appetit quidnam lumen intellectus agentis interiectu suo præster, quo dicantur phantasmata ab eo illuminata; si nihil in ea; nec cūiis operatur. Secundo, quia si ideo dicuntur phantasmata illustrari, quia ipsis præsens assidet. intellectus agens, vtique omnia hominum; seu dormientium, seu vigilantium phantasma perpetuo illustrari dicenda erunt, cum semper habeant præsens lumen intellectus agentis. Quod tamen de dormientium phantasmatis negat Caietanus. Tertio, quia vt recte obiectit Ferrariensis 2. contragent. capite 77. cum phantasma quantumvis obiectu irradietur, nihilominus in organo corporeo maneat, extensumque sit, non potest naturam sine materiæ conditiōnibus ostendere vt fingit Caietanus. Nec est ad rem exemplu solaris lumen, cuius radio apparet color, non sapor, ideo enim solus color sese spectandum exhibet; quia solus color, non sapor, cadit sub visum: at enim res singularis intellectui apparere potest, cum non vniuersaliantur; sed etiam singularia proprio conceptu à nobis intelligantur, vt suo loco demonstrabimus. Deinde, quia si spectetur sola produc[tion]e specierum intelligibilium, phantasma, vt progressu ostendemus, non ad eam concurrit præsci-

præcise ut naturam communem referri, sed ut tam communem, quam singularem repræsentat. Quare non est cur natura singularisphantasmatum integumentis occultetur. Postremo quia si in phantasmate sola quidditas vniuersalis elucet, profecto iam res in phantasia vniuersales existent, cum in ea repræsententur absque differentiis individuantibus.

Ferrariensis invenimus quodammodo
Ferrariensis hoc in lib. q. 9. & Capreolus lo-
co citato putant, quemadmodum cogitatrix
hominis facultas propter coniunctionem cum B
intellectu vendicat peculiarem prærogatiuam,
quæ belluarum cogitatrix non conuenit, ut ni-
mirum diuidat, componat & discurrat circa si-
gularia sita phantasiam ex eadem coniunctione
obtinere ut ab se promat illustriora & effica-
cioraphantasmata, quæque vna cum intellectu
agente possint intelligibiles species producere.
Atque hoc esse inquietumphantasmata illustrari
ab intellectu agente; quod videatur ad mentem
Diu Thonæ prima parte, quest. 8. artic. 1.
Hæc explicatio, quanquam habet probabilita-
tem, non omnino satisfacit. Videtur enim illu-
strationis nomen, quod actionem sonat, nimis
impropriæ & remote usurpare pro insitæ nobili-
tatis communicatione, quæ est ante omnem
actum intellectus agentis, & in ipsa primæua ac
naturali phantasia & intellectus, in eadem qua-
si radice, copulatione consistit. A qua certe
phantasmata quasi ob stirpis nobilitatem &
splendorem, rectius illustria, quam illustrata di-
ce dehinc.

Placet igitur nobis ea sententia; quæ à recentioribus Philosophis celebratur, aientibus illuminationem phantasmatum non esse obiectiuam, ut Caietanus ait, nec radicalem tantum, ut Capreolus & Ferrariensis arbitrantur, sed effectiuam; non quasi intellectus agens aliquid luminis phantasmatibus imprimat; sed quia tanquam externa lux radii sui consortio actiue eleuat phantasmatu ad producendam speciem intelligibilem; in qua communis natura repræsentatur exuta differentiis individualibus, manetque à solo intellectu perceptibilis. Itaque nequaque etiam probanda est sententia Henrici Gandavensis quodlibetis quarto, quæstione vigesima prima, & quodlibetis octauo, quæstione duodecima & decimatercia, existimantis illustrationem phantasmatum non se habere vti diximus; sed ad eum fere modum, quem posuit Caietanus; & intellectum possibilem phantasmatis sic illustratis ad intelligentium vti Quod falsum esse tunc magis patet, cum ostenderimus non posse intellectum possibilem intelligendi actum edere absque interuenienti specierum intelligibilium, quæ ab intellectu agente una cum phantasmatis per-

tellectu agente vna cum phantasmatis per-
eum illustratis gignantur Hæc:
de primo officio inte-
lectus agentis.

ARTICVLVS II.
DE ALIO DVPLICI
munere intellectus a-
gentis.

Alterum munus intellectus agentis est facere obiectum intelligibile actu. Nimirum quemadmodum intellectus possibilis ex se est in potentia, ut fiat actu intelligens, ita obiectum est in potentia, ut fiat intelligibile actu. Est autem intelligibile in potentia, secundum esse, quod extra animam, vel inphantasma: e' obicitur, sicutque intelligibile actu secundum esse intelligibile, quod in intelligibili specie actu quidem sortitur: tunc enim intellectus possibilis re-potentia. *Quid sit intelligibile actu?* spectu illius est in actu primo, ut in ipsum ferri queat. Quo patet reddere obiectum intelligibile actu, nihil est aliud, quam efficere ut obiectum representetur in specie intelligibili. *Quod intellectus agens praestat, dum una cum phantasmate illustrato producit speciem rei intelligendam in intellectum patientem.* *Lege D. Thomam i. part. quæsti⁴ artic. 4. & quæsti⁷ 9. art. 3. & in quæst. de Anima, artic. 4 de Spiritualibus creaturis, art. 20.*

Addit S. Thomas libro 2. contra Gentes, cap. 77. & quæst. de Anima, art. 15, intellectum agentem facere etiam phantasmatu actu intelligibilia; itemque per phantasmatu facta ab eo intelligibilia actu gignere scientiæ in intellectu possibili. Ex quo videbitur alicui in doctrina D. Thoma, antequam species intelligibilis in intellectu producatur, iam obiectum esse intelligibile actu in phantasmate. Sed non ita res habet. Nec enim mens D. Thoma est rem in phantasmate esse intelligibilem actu formaliter sed causaliter duntaxat, quatenus phantasma illustratum causat cum intellectu agere speciem viximus. Quo etiam modo tam intellectus

E viximus. Quo etiam modo tam intellectus agens, quam phantasma perhibentur causare in Quaratione intellectu possibili scientiam, hoc est, aetum dicatur inselle sciendi, & habitum, qui per eum actum gigantem &phantas tut; videlicet quatenus prodiscunt speciem in ma scientiam telligibilem, quæ intelligendi sciendique for- causare. male principium est Vbi aduertendur rem, quatenus est intelligibilis actu, appellari obiectum intellectus agentis; quia hic circa illius effectu[m] versatur; quatenus vero est actu intellectu duci obiectum intellectus possibiliis; quia ad hunc pertinet intelligendi actiones elicere. Ex quo facile appareret, rem prius saltem natura esse intelligibilem actu, quam intelligatur ab intellectu, cum intellectio prærequiratur, supponatque speciem intelligibilem, à quo oritur; & res eiusmodi specie iam sit intelligibilis actu; ut explicarum est. Vnde etiam colliges, intellectum possibilem non pati ab intelligibili actu secundum receptionem speciei: siquidem intelligibile actu non potest.

Quomodo intellectus possibilis at nulli gibili actu patitur.

dici agere in intellectum imprimendo speciem, ut potest quod antequam sius species imputatur, non sit actu intelligibile: dicitur ergo ab illo pati ratione intellectionis, prout intelligibile actu per suam imaginem una cum intellectu possibili iatelicendi actionem effectu edit. Vnde illud ex D. Angustino lib. o. de Trinit. cap. 12. à potentia & obiecto patitur notitia

An intellectus agens intelligat.

Eit tamen adhuc non praeceps dubitatio, an intellectus agentis præter superiora officia, congeiat etiam intelligendi munus: quæ dubitatio apud eos tantum locum habet, qui intellectum agentem a possibili re ipsa distinguunt. Nam qui vnam eandemque potentiam esse arbitrantur, non dubium quia ei intellegendi officium attribuere debeant. Scotus in 1. dist. 3. quæst. 8. ad 1. rem in dubio relinquit. M. Albertus in Summa, de Homine, in quæst. vi. ea- rum quas de intellectu agentis disputat, artic. 2. aliter, intellectus agentem intelligere; non tamen per aliquam speciem in ipso receptam; seu (quod idem est) intelligere actiue, iuuando per suummet essentiam intellectum possibilem. Caietanus hoc in libro ad text. 18 ait negari non posse intellectum agentem cum & intellectus, & agens sit intelligere. Idemque approbat nonnulli è junioribus Philosophis. Denique Landunus hoc loco, quæst. 23 inquit, intellectum agentem producere intellectionem in intellectu possibili. Contraria tamen sententia quæ decernit intellectum agentem non in teiligere, nec ullam intellectionem immediate producere, & communior est, & verior. Eam tunc tenuit Henricus Gundauensis, quodlibet 8. q. 12. & vt videtur, D. Thomas in 3. distinct. 13. quæst. 1. artic. 1. probat ut ex eo, quia si intellectus agens intelligerer, superuacaneus esset intellectus possibilis. Deinde, quia Aristotel. cum de intellectu agente disseruit, nunquam ei intelligendi actum attribuit, sed ipsum a patiente officii discernit, quod hic esset in potentia ad recipiendas formas, ille easdem imprimere; hic in contemplationem incumberet, ille quasi lumen fulgeret. Priuatum autem Landuni opinionem ea ratio confutat, quia si intellectus agens produceret intellectionem in patiente, sequeretur intellectionem esse actionem transcendentem; siquidem non maneret in eadem potentia, à qua eliceretur. Non est tamen insicandum intellectum agentem una cum possibili concurrere ad intellectionem immediate, id est, interuentu specierum, quas genuit. Quo etiam pacto dicitur idem intellectus ut art. Scotus in 1. distinct. 3. quæst. 7. efficere evidentiā primorum principiorum, nimirum, per Species, quæ concurrunt ad terminorum penetrationem, ex qua immediate oritur principiorum aliensus. Restat tertium munus intellectus agentis, quod est producere species intelligibles in patientem; sed nihil iam de eo, quod ad

præsentem quæstionem attinet, explicandum superest. Facile autem quiuis perspiciet predicta tria munia, et si vocabulis & consideratione distinguuntur, reipsa in unum idemque recidere.

Sei quæsierit adhuc forte aliquis, cur Aristoteles cap. 5. huius litori, text. 17 dixerit, intellectum agentem habere sead possibilem, ut artem admateriam. Idem cur illum eodem capite, text. 18 habitum vocarit. Ad primum horum dicendum, comparalle intellectum agentem arti, quia ut ars infecta in materiam formas artificiales, ita intellectus agens inducit in possibilem species intellectibiles. Et ut rufex artis ministerio non producit formam naturalem, seu formam suæ speciei; nec enim Polycletus formam humanam & viventem statuæ indit, sed formam artis: ita mens per intellectum agentem nonnisi intelligibiles formas patienti consert Lege D. Thomam lib. 2. contra Gentes, cap. 76. & Ferrariealem in Comment eiusdem capit. 5.

Cur item tum appellatur?

C Ad posterius dubium respondendum est, intellectum agentem non vocari habitum ab Aristotele, quod sit habitus primorum principiorum, ut arbitrii sunt nonnulli, quorum meminit. D. Bonaventura in 2. distinct. 24. artic. 2 in quæst. 4. M. Albertus in Summa de homine, in quæst. qua quærit, an detur intellectus agens, artic. 2. Et Aegydius hoc in lib. ad text. 18. cuius opinionis absurditas ex eo convincitur à D. Thoma, quia habitus primorum principiorum est qualitas primæ speciei, recepta in intellectu

D possibili ad cognoscendas primas veritates indemonstrabiles, supposita cognitione terminorum: at intellectus agens numeratur inter secundæ speciei qualitates, quia est facultas à natura insita; nec vero supponit cognitionem terminorum, nec insidet in intellectu possibili, nec tribuitur a natura ad intelligendum, sed ad abstrahendas species à phantasmatibus. Quæ omnia ex iis, quæ haec tenus a nobis disputata sunt, facile quiuis deprehenderit. Dicendum est igitur intellectum vocari ab Aristotele habitum, late accepta habitus appellatione, ut complectitur quamlibet viam, aut facultatem ad operandum.

QVÆSTIO III.

VTRVM NECESSARIO DANDÆ
sint in nostro intellectu species in-
telligibiles, an non,

F ARTICVLVS L
VARIAE PHILOSOPHO-
rum sententia.

Hæc controversia, & quæ subsequen-
tur, cum superioribus cohærent, affe-
rentque non parum momenti ad utrius-
que

Species intelligibles non admittere. que intellectus officia, vim & naturam petnoscendam. In præsenti autem quæstione diuersi diuersa scripsere. Quidam sp̄cies intelligibiles omnino tollere conati sunt, aientes, sat esse phantasmata, vt in his intellectus naturas, non singulares tantum, sed etiam vniuersales contineatur. Ex eorum numero fuere Themistius, Theophrastus & Auen Pace: qui tamen in cōstituendo intellectu discordes fuere, vt superius diximus. De Theologis etiam Durandus in 2. dist. 3 q. 6. Bachonus q. 2 Prologi, Gotfredus quodl. 9 q. 19. & quodl. 3 q. 3 Henricus quodl. 4. qu. 7. 8. & 21. & quodl. 5. qu. 14. species intelligibiles negarunt, quibus ex parte assensus fuit Gabriel in 2. d. 3 quæst. 2. aiens non iequiri speciem in intellectu ad cognitionem intuitiuam, licet ad abstractiuam requiri nō sit negandum. Nec desunt argumenta, quibus ostendi videatur frustra omnino species intelligibiles ponit. Primum, quia sine ipsis potest intellectus contemplari in phantasmatib. naturas, quæ in iis, tanquam in speculo relucunt. Corroboraturq; argumentum ex eo, quia in potentiis, quæ inter se ordinem habent, obiectum repræsentatur posteriori per actum prioris, vt voluntati per actum intellectus, & appetitu sensitivo per actum phantasia. Cum igitur phantasia & intellectus sint potentiarum subordinata, ratio ordinis postulat, vt phantasia, quæ est potentia natura prior, repræsenteret intellectui obiectum, quod ille confessim apprehendat absq; alia specie. Secundo, idem probatur, quia vt se habet bonum ad affectum, ita verum ad intellectum, bonum aut̄ non est in affectu per speciem, aliquamve sui similitudinem: ergo neq; verū in intellectu. Tertio, quia si darentur in intellectu species intelligibiles, cum eę ponantur vti naturales causæ intellectuum, non posset vñquam intellectus ab eam vsu cessare, semperq; versaretur in percipiendis rebus, quæ per eas repræsentantur: quod experientie repugnat. Quarto, quia si ea species essent in nostro intellectu, oportet nos eas cognoscere, quemadmodum & nosti os actus, tam voluntatis, quam intellectus palam deprehendimus. Quinto, quia multa à nobis intelliguntur, quorum species intelligibiles nō habemus; siquidem nec Dei, nec substantiarum separatarum, neque aliarum rerum materiæ expertium, intelligibiles imagines asseQUI p̄clusi mus, cum huiuscmodi non moueant sensum, proindeq; eam phantasma habere nequeamus: & tamen constat, nos harum rerum conceptus formate. Postremo, quod neq; Angelus simpliciter necessariæ sunt species intelligibiles, ostenditui. Nam Angelus sine interuentu speciei cognoscit se persuasi essentiam; imo & alios Angelos per eorum substantias sibi presentes; quod probatur, quoad priorem partem, quia essentia Angelii, vt est actus sine admixtione materiarum, ita est per se actu intelligibilis; cestq;

A actu & intime coniuncta proprio intellectui, vt cum eo concurrat ad sui ipsius notionem. Quo ad posteriorem vero partem, ostenditur idem assumptum; nam quilibet Angelus poterit ita se coniungere intellectui alterius, vt per modum formæ intelligibilis efficientiam habeat respectum intellectus ab eo elicendæ. Quare videtur hisce argumentis conclusum recte sentire eos, qui species intelligibiles dari negant.

B

ARTICVLVS II.

NON ESSE NEGANDVM DARI
species intelligibiles: & has cessante actu intelligendi, manere in intellectu contra Auicennum.

Hæc tamen opinio probanda non est, sed Alensis 2. p. q. 1. cum schola Peripatetica, communis Philo- 24. m. 2. & 3. sophorum approbatione assertum, dari in intellectu species intelligibiles, que sint principia M. Albert. in 2. intelligendi; sicuti & in sensibus dantur sensibili- d. 3. art. 15. D. les, vt superiori libro demonstravimus; vbi et Thom. 1. p. q. 15. iam complures huiusce veritatis assertores in art. 5. D. Bon. in medium attrulimus. Certe D. Augustinus putat d. 3. art. 2. q. 1. adeo compertum esse dari huiusmodi species, Rich. eadem d. vñlib. 11. de Trinit. cap. 2. dicat ingenii tardioris ar. 5. q. 2. Scot. q. 1. esse de eis dubitare. Probatur igitur hæc sen- 6. Greg. 4. 7. q. 3. tentia ex eo quia ita se habet intellectus ad pro- art. 1. priam functionem, vt sensus ad suam; at sensus; & loco citato planum fec. m⁹, nullo pacto sentire queunt absque speciebus sensibilibus. Secundo, quia cum intellectus ad hanc, vel illam rem percipiendam indiscriminatim se habeat; cumque in se spectatus sit pura potentia, necessario ad intelligendum requirit aliquam formam, qua actuatur, & eget aliquo formalis principio, vnde intelligendi actum promat, & quo ad hoc potius, quam ad illud concipiendum determinetur. Hæc vero forma & principium non aliud est, quam species intelligibilis. Nam quod ad id praestandum phantasma neutrum satis fint, ex eo constat, quia phantasma quemadmodum sunt per materiam extensa, & imperfectæ crassiæ materiæ, ita non nisi res singulares representant: & tamen constat intellectum etiam obiecta communia percipere. Item quia phantasma non sunt intime coniuncta intellectui, cum non haereant in anima, sed in corpore: at nihil operatur, nisi per virtutem; quæ in ipso est, vt ex doctrina Aristotelis in 2. huius operis libro capite primo, text. 4. & 5. astruit Diuus Thomas libro 2. contra Gentes, cap. 76. Quos sit, vt ad nullius rei, siue vniuersalis, siue singularis, siue exp̄rs, siue particeps-

phantasmata non esse satis ad eliciendas res collectiones.

particeps materiae sit, sufficiat phantasma, ut ex eo intellectus possibilis intelligendi actum proferat. Adde quod, ut Scotus argumentatur in 1. dist. 3. q. 6. magna foret naturae intellectualis imperfectio si non in se, sed in corpore, hoc est: in potentia sensitiva corpori inharente, nobilissima etiam operationis principium haberet. Neque huic rationi obstat, quod beatis divina essentia pro specie intelligibili est, & tamen nec per realem identitatem, neque subiective in ipsis inest. Namque sic intime eorum intellectui copulatur, ut supplet vniōne; quam vel in hæsio, vel alia naturalis coniunctio præstare potest. Quod ut planius intelligas, sic habeto;

Tria inueniri in specie intelligibili.

In nostra specie intelligibili naturali tria inueniuntur. Est enim imago rei intelligenda, idque habet peculiariter, ut species est. Secundo, concurrit cum intellectu ad eliciendam intellectuonem: id autem vendicat, prout est principium, seu ratio intelligendi. Tertio, inheret intellectui, quod obtinet, quatenus accidentis naturali participat. Igitur duo priora, cum nihil imperfectionis habeant, diuinæ essentiae conuenient, reponunt respectu intellectus beati: tertium non sunt vero minime, quia potentialitatem & compositionem, atque adeo imperfectionis notam in uehit. Itaque adhuc ratum manet, omnem nostram speciem naturalem, atque ordinariam debere esse in ipso intellectu cui intelligendi principium & ratio erit.

Qua illorum cōpetant essentia diuine cum bea tis especie intelligibili.

Postremo, quod Aristoteles species intelligibles posuerit, constat. Etenim in hoc libro, cap. 4. text. 1. s. ait intellectum possibilem fieri singula, videlicet, quia singularium rerum species recipit, & text 10. sequenti, itemque cap. 5. text. 19. ait intellectum & rem intellectam esse vnum; non sunt vero vnum per naturam, sed intelligibiliter, quatenus res, quæ intelligitur, per sui imaginem intellectui copulatur, & vniuit. Praeterea vocat intellectum locum formarum, seu specierum; non nisi quia ut locus rem locata recipit, ac seruat; ita intellectus species intelligibles.

Aristoteles species intelligibles concessit.

Sciendum est autem Auicennam libro 6. Natural. part. cap. 6 existimasse, intelligibles species non permanere in nostro intellectu, nisi dum eas apprehendit, aut ex iis intellectuonem edit. Eius fundamentum fuit, quia quicquid recipitur in intellectu, recipitur intelligibiliter: ergo cessante intellectione euæscet species intellectu recepta. Hæc tamen opinio, procul ab errata veritate, nimirum fundamento satifutili. Eam igitur præter alios coarguit D. Thomas lib. 2. contra Gentes, cap. 74 & de Veritate, quæst. 10. art. 2. & 1. part. quæst. 79. artic. 6. Nam cognitio intellectua multo est perfectior, quam sensitiva: ergo si ad sensitivam cognitionem conservantur species, ut faterur Auicenna, multo in iori iure conservabuntur ad intellectuam; maxime cum intellectus possibilis multo fir-

A minor sit, quam esse materia corporeæ, quæ sensim fluit, & amittitur, in qua tamen sustentantur potentia sensitiva.

Deinde, quia si hæc positio vera esset, nullaprofus ratio memorie daretur in parte intellectiva, nec recordaremur nos elicuisse conceptus reum vniuersalium, quod est contra experientiam. Lege si placet quæ de hac re commentari fuimus in libris Paruorum Nat. de Memoria & reminiscencia, cap. 2.

Confutatio sententia.

Ad rationem Auicennæ respondendum est, si recipi intelligibiliter idem valeat, atque recipi accommodate ad intellectum, haud dubie species intelligibiles recipi in nostra mente intelligibiliter. Si vero idem sit ac recipi, ut cognitum in cognoscente, quod dicitur recipi dum apprehenditur; tunc species non ita se habere, quia non opus est, ut cum recipiantur, ab intellectu apprehendantur.

Porro quibusdam veluti gradus ascendunt *Proponuntur* species, quæ cognitionis principia existunt. In *dine digno* insimo sunt species sensuum externorum, quæ *genera 4.* non nisi præsente obiecto, & sensione durante, *cierum*. manent. In secundo species internorum sensuum (non tamen sensus communis) quæ post sessionem, & remoto obiecto seruantur: sed tamen cum insint in organo corporeo obsolescant, & fluxu materiae sensim dilabuntur. In tertio species intelligibiles nostri intellectus, quæ obiecto non existente, & cessante intellectu, perseverant; cūq; immateriali subiecto insint, postquam eiusdem inhaerent perpetuæ, atque indelebiles sunt. Neque obstat, quod habitus scientiarum & virtutum intellectui, seu voluntati insidentium sæpe amittantur. Non n. talis amissio prouenit ex defectu subiecti, sed ex dissidio & repugnancia contrariorum, quibus cedunt (vt omittamus eam supernaturalium habituum amissionem, quæ obnostram culpam accidit per subtractionem diuinam, cuiusmodi est deperditio gratiæ). At species tam intelligibiles, quam sensibiles contrariis vacant; alioqui non possent inesse simul imago caudoris & nigredinis in aere, vel oculo. Quod falsum esse constat, cum vtrumque simili inueamur. In quarto gradu sunt species intellectus Angelici, quæ præter alias perfectiones, *Species animalia omnium stantissim* eam addunt supra species nostri intellectus, quod non fuerunt aliquo temporum, aut instantium successu acquisitæ, sed ipsis Angelis à principio ingenitæ.

Species intelligentia inesse.

D insint, postquam eiusdem inhaerent perpetuæ, atque indelebiles sunt. Neque obstat, quod habitus scientiarum & virtutum intellectui, seu voluntati insidentium sæpe amittantur. Non n. talis amissio prouenit ex defectu subiecti, sed ex dissidio & repugnancia contrariorum, quibus cedunt (vt omittamus eam supernaturalium habituum amissionem, quæ obnostram culpam accidit per subtractionem diuinam, cuiusmodi est deperditio gratiæ). At species tam intelligibiles, quam sensibiles contrariis vacant; alioqui non possent inesse simul imago caudoris & nigredinis in aere, vel oculo. Quod falsum esse constat, cum vtrumque simili inueamur. In quarto gradu sunt species intellectus Angelici, quæ præter alias perfectiones, *Species animalia omnium stantissim* eam addunt supra species nostri intellectus, quod non fuerunt aliquo temporum, aut instantium successu acquisitæ, sed ipsis Angelis à principio ingenitæ.

ARTICVLVS III.

SOLVITIO ARGUMENTORUM primi articuli.

Ad I. arg.

A Rgumenta initio questionis proposita sic explicabis. Ad primum dic, non posse intellectum contemplari naturas in phantasmatibus

matibus ob eas causas quas superiori articulo attulimus. Et ad argumenti confirmationem, si loquamur de modo repræsentandi, qui sufficiat vt posterior potentia id ipsum, quod prior cognoscatur, fallum assumi. Nec enim facultati ap- petenti sic obiectum repræsentatur, vt quod à cognoscente apprehenditur, ipsa etiam cognoscatur; sed etenim dicitur ei repræsentari obiectū, quatenus in id tendere non valet, nisi à cognoscente præconceptum sit. Quod patet, esto phantasia & intellectus sint potentia subordi- natæ, non probari hoc argumento sat esse re- præsentati obiectum à phantasia: vt in id intel- lectus illico absq; specie sibi inhærente feratur.

Ad secundum, diversam esse rationem in po- tentia cognoscente, & in appetente, tum ob a- lias rationes, tum quia facultas appetens deter- minatur ad operandum à notitia obiecti; facul- tas autem cognoscens non habet à quo deter- minetur, ideoque opus illi est specie, tanquam principio determinante.

Ad tertium, sic intellectum concurrere cum specie ad intellectu rationem, vt oporteat illum pri- excitari vel à phantasmate, vel à voluntate vel ab vitroque, aliae causa eiusmodi; ob idq; non semper vti speciebus, quibus est consignatus; sed interdum ab intelligendo cœlare; nonnum- quam hac potius, quam illa specie vti; quia ad huius magis, quam ad alterius usum aliunde mouetur.

Ad quartum, cognosci ab intellectu species D intelligibiles per actum reflexum & arguitiuem. Dum enim experiturse intelligere, reflectitur supra suum actum, arguitque habere se principium formale intellectu rationis, hoc autem principium esse colligit iis rationibus, quibus id con- cluditur. Qua de re infra.

Ad quintum, est oīnīs intellectio ab ali- qua specie intelligibili oriatur; non omnem ta- men elici ab specie propria eius rei, quam intel- ligimus; sāpē n. ex imagine & notitia vnius ad cognitionem conceptum ve alterius progre- dum, vt cum per res sensibiles Dei & substantia- rum separatarū intelligentiam assēquimur; que cognitio etsi non proxime, remote tamē à sen- su petitur. Vtrum vero post conceptus, quos de hisce rebus formamus, relinquantur in nostro intellectu species intelligibiles, progressu pate- bit.

Ad sextum, quod attine ad cognitionem, quā de se Angelus habet, admittendum est cogno- scere illum se per suam essentiam, vt docet D. Thom. i. p. q. 59. art. 1. & de Veritate, q. 8. art. 2. i- temq; D. Bonaventura. Durandus, Richard. ia 2. dist. 3. Egid. in tract. de Cognitione Ange- gelorum, q. 1. Soncinas 12. Metaph. q. 59 aliique non pauci, etsi non defuerint, qui secus existi- marint, aientes non posse Angelum se per suam substantiam intelligere, sed habere ad id specie- fici ad aliarum rerum perceptionem. Opposi-

A tum tamen dicendum, videlicet non intelligere Angelum non se Angelum per speciem superadditam; cum ad id possit eius substantia, vti argumentum con- cludit, subire vicem speciei. Quod vero spectat ad cognitionem, qua vnu Angelus alios co- gnoscit, putant nonnulli quemlibet ceteros per eorū essentias intelligere, quam opinionem attribuit Platoni D: Thom. 2. cont Gent. c. 98. tamque Durandus & Nominales in 2. distin. 3. sed nobis ea nō placet, quia nequit potentia in- tellectu ab villa re creata, tanquam à forma in- telligibili actiue, ac principaliter determinari ad intelligendum; nisi eiusmodi principium de- terminans intra se, atq; intime sibi cōiunctum habeat, quæ coniunctio non cernitur in substâ- tia vnius Angeli respectu alterius. Longior hac- dere discussio ad alium locum pertinet.

Q V Æ S T I O . IV .

D E N T V R N E I N N O S T R O I N T E L-
L E C T U S I P S E S I N T E L L I G I B I L E S , Q U A P R O P R I E S I N R E R U M
S I N G U L A R I U M , A N N O N .

A R T I C U L V S I .

N E G A T I V A E P A R T I S

argumenta.

A Gitatur hæc quæstio inter Philosophos Qui species re- magna dissidentum partium contentionem rum singula- D. Thom. tum alii in locis, tum 2 cont. Gent. rium in intelle- c. 100. i. p. q. 86 art. 1. Caetanus ibid. Capreolus cto non admit- in 1 distin. 3. qu. 2. in solutione argumentorum tant.

contra quartam conclusionem, Argentinus in 4. dist. 50. q. 1. art. 2. Ferratiensis 1. cont. Gentes, cap. 6. & hoc in lib. q. 13. arbitrantur non dari in nostro intellectu species rerum singularium, idemque tuentur nonnulli xatatis nostræ Philosophi afferentes nihil esse à peripatetica doctrina tam alienum, quam eiusmodi species admittere. Proabant suam sententiam in hunc modum:

Forma recipitur in subiecto secundum conditionem, ac modum recipientis; sed anima est expers materia; ergo species, quæ in ea recipiuntur, debent esse immateriales in repræsentando, atque adeo nequibunt repræsentare cōditiones materia singularis; sed dunt taxat naturam communem ab iis australi, ac liberam. Confirmaturque argumenti vis communis illo Peripateticorum effaro; quod desumptum est ex Aristotele hoc in libro capite quarto text. 16. Res materiales fieri intelligibiles, dum à materia abstractiuntur. Enim uero cum hæc abstractio non ita accipi debeat, quasi res per intellectum à propria materia, qua constant, eximendæ sint; utique sic erit accipienda, vt tunc res dicantur effici intelligibiles, cum menti

Argum.

obiiciuntur per species, quæ non materiam in-
dividualēm, vt pote crassiorem, ac magis de-
pressam; sed communem tantum referant.

2. Argum.

Secundo, intellectus humanus medium lo-
cum obtinet inter sensum & intellectum sub-
stantiarum separatarum; atque species, quæ sen-
sibus inuruntur, repræsentant sola singularia;
quæ vero substantiis separatis congenitæ sunt,
tam singularia, quam viuēs alia distincte refe-
runt, vt Scholastici scriptores in 2. dist. 3. edisse-
runt. Igitur ordo ac proportio rerum postular.
vt species, quæ ab humano intellectu acquiren-
tur, solas naturas communes repræsentent. Ad-
de quod vt intellect⁹ Angelicus percipit distin-
cte per vnam speciem, quæ noster per multas ita
consentaneū est, vt quæ à sensu per multas spe-
cies cognoscuntur, à nostro intellectu per v-
nam intelligantur: quod secus foret si noster in-
tellectus posset rerum singularium imaginibus
confignari.

3. Argum.

Tertio, id naturæ ingenium est, vt non con-
sueuerit facere plurib⁹, quod possit facere pau-
cioribus; sed species intelligibiles naturarum
communium sufficiunt ad intelligendas res singu-
lare, adiunctis earumphantmatibus; non
est igitur illa necessitas in uehēdi species intel-
ligibiles rerum singularium. Probatur assump-
tio, quia vti phantasmatā concurrunt cum in-
tellectu agente ad producendas species intelli-
gibiles, ita cum paciente informato iam specie
rei communis poterunt concurrere, non exem-
plariter solum, sed etiam actiue illam determi-
nando ad concipiendam eam rem singularē
cuius id phantasma est: præsertim cum ex eo
nullum sequatur absurdum.

4. Argum.

Postremo, quod Aristotelico dogmati aduer-
sentur, qui rerum singularium species intellectu
humano dant, hinc perspicuum est, quod
Aristot. hoc libro ca. 4. text 10. docuit animam
nostram vi sensitrici cognoscere carnem, id est,
singularia materialia, quæ sunt affecta sensibili-
bus qualitatibus, calore, frigore, aliisque eius-
modi. At ipsum esse carnis alia percipere facul-
tate, aut separabili, id est, diuersa ab ea, qua co-
gnoscit singularia, ac perinde se habente ad se i-
psam, vt cum extensa fuerit linea flexa. Q[uo]d olo-
co, vt pleriq[ue] Interpretes annotarunt, profitetur
Aristoteles singularia non intelligi à nobis di-
recta, sed reflexa cognitione; at si in nobis intel-
ligibiles rerum singularium species datentur,
non dubium, quin ea directe à nobis intelligi
possent.

ARTICVLVS II.

ARGVMEN TA PARTIS
affirmatiue.

Qui dandas esse Contraria huius controversiae pars asserto-
per species singula-
res habet Scotum in 4. d. 45. quæst. 3. Gre-
riū contendant.

A gorium Ariminense in 1. dist 3; qu 1. art. 2. Ri-
chardum in 2. dist. 24. qu. 4. Apollinarem hoc in
lib qu. 12. T hi ensem & Burlæum 1. Physico-
rum. & alios. Quæ ita probatur: Nulla est repu-
gnantia quo minus species rerum singularium
in nostro intellectu dentur; possunt igitur dari.
Negant aduersarii antecedens, aiuntque repu-
gnare cum ex parte ipsarum specierum intelligi-
bilib⁹, quæ non videtur consentaneum ita
limitatas esse; vt singula singula duntaxat indi-
vidua repræsentent: tum ex parte intellectus
possibilis, quem minime decet speciebus adeo
circumscrip̄tis affici. At n. difficile non est hu-
iusemodi repugnantias demoliri. Nam species
naturam singularem repræsentans nobilior est,
quam ea, quæ communem tantum naturam si-
gnificat; ergo limitatio illa nihil detrahit de di-
gitate speciei; nec species rei singularis minus,
quam rei communis: quin potius magis cum
intellectus præstantia conuenit. Antecedens -

C probatur, quia imaginis præstantia, modo cæ-
tera sint paria, desumitur à re, quam repræsen-
tat; at natura singularis excellentior est, quam
communis; cum inferiora plures essentia gradus in se cohibeant, quam superiora: vnde &
conceptus rei singularis, quam rei communis,
perfectior habetur. Rursus, quod prædictæ spe-
cies re ipsa in nostro intellectu dentur, ita piob-
atur: Causæ naturales non impeditæ producunt
nobilissimum effectum, quem possunt; at intellectus
agens & phantasma sunt causæ naturales
specierum intelligibilium; ergo producent no-
bilissimam speciem, quam possunt, si non im-
pediantur: sed species nobilissima est species rei
singularis, vt ex proxime dictis constat, & nihil
est quod eus generationem impedit: ergo hæc
producent. Item. Noster intellectus efformatus,

Argum.

E peculiares ac distinctos conceptus rerum sin-
gularium, sed si sine propriis earum speciebus
constare nequeunt; dantur ergo propriæ species
rerum singularium. Maior propositio, etsi à
quibusdam negetur, à nobis tamen paulo post
demonstrabitur. Minor ex eo suadetur, quia
cum species rei communis non nisi confusa &
implicite singularia repræsentet, nequibit intel-
lectus ad hoc magis, quam ad illud singula-
re concipiendum per eam deduci; sed vago &
errabudo motu huc illuc fluctuabit. Sunt Responso.
qui respondeant, licet species intelligibiles so-
lam communem naturam referat, determina-
tari tamen per eam intellectum ad concipiendam
rem singularē, de cuius phantasmate
species ipsa educita est, propter cognitionem,
quam species habet cum phantasmate. Sed hi Confutati-
facile coarguuntur. Nam vel ea species iure
cognitionis re vera eiusmodi singulare re-
præsentat, vel non; si dent primum; iam er-
go in nostro intellectu erunt species, quæ non
solum naturas viuēs, sed individus er-
iam referant, quod tamen solis speciebus substan-

substantiarum separatarum Theologorū Scho- A
la attribuit: si secundum, nullo pacto species in
tellecīcē vim ad vīlūm singulare definite in-
elligendum applicabit.

Alli occurunt intellectum nostrum naturæ
communis imagine affectum determinari à
phantasmate ad rem singularem concipiendam
eo modo, quem tertio superioris articuli argu-
mento explicuimus. Verum neque horum solu-
tio satisfacit. Etenim quemadmodum noster
intellectus, ut supra ostendimus, non potest vt
solo phantasmate tanquam principio intelligen-
di, sed requirit principium sibi intime coniunctūm,
atque inhærens, à quo intelligendi actum
promat, (aliisque saltē ad intelligenda singu-
laria neutiquam speciesbus intelligibilibus indi-
geret) ita vt hoc potius, quam illud percipiat,
non sat illi est externa assilētia phantasmatis;
sed eget īnterno principio, à quo ad id actiue de-
terminetur. Nec obstat quod intellectus beati
concurrat cum diuina essentia ad actum beatifi-
cæ visionis; cum tamen diuina essentia non sit
interna ipsi beato; id enim, vt iam ante monui-
mus, propterea sit; quia diuina essentia ob suam
eminētiā infinitam, potest supplere modum
illum intime coniunctionis, sine quo species
creata, vel quod specie creaτæ conditionem su-
bit, non potest cum intellectu ad intelligendi a-
ctum concurrere. Necdē obest, quod quili-
bet Angelus intelligit se per suam essentiam. E
Nam essentia Angeli est intime copulata eius
intellectui, cum intellectus in ipsam essentia
inhæreat. Phantasma vero non ita se habet
ad nostrum intellectum: siquidem illud in or-
gano corporeo, hic in ipsa anima substantia infidet.
Corroboraturque argumentum
insuper ex eo, quia conceptus, qui per in-
tellectionem rei singularis in mente gignit-
ur, est quasi proles ipsius obiecti cogniti, vt
docet Diuus Augustinus libro nono de Trini-
tate, capite decimo secundo. Quare oportet, E
dum is gignitur, contineri in mente obiectum;
non potest autem ibi esse per se: ergo per
suam quasi semen, quod est propria ac pecu-
liaris ipsius imago. Nam species rei communis
noa magis est virtus huius, quam illius singula-
ris.

Argum.

Præterea in nostro intellectu dantur spe-
cies multorum singularium materiae exper-
tium; ergo saltem horum singularium species
admittendas sunt. Antecedens probatur, quia
is, qui elicit actum amoris Dei, vel naturæ
vniuersalis intellectionem, recordatur postea
se eiusmodi actus eliciisse: omnis vero recordatio
intellectus oritur à specie intelligibili:
habet ergo noster intellectus species intelligibilis,
quaे hosce actus singulares repræsentent.
Nec satisfaciet qui dixerit recordationem
hanc non ab intellectici, sed à sensitiva
memoria proficiisci; non enim facultas organica

apprehendit res spiritales; cuiusmodi sunt vo-
luntatis, & intellectus actiones cum sint extra li-
mites obiecti potentiae corporeæ. Nec memoria
sensitiva recolit nos percepisse hominem in com-
mune: cum circa naturas singulares tantum-
modo versetur.

s. Argum.

B Item, Anima separata recordatur singularium
sensibilium per species, quas hinc detulit, ergo
dum esset in corpore habuit intelligibiles spe-
cies eiusmodi singularium. Antecedens suade-
tur exemplō diuinitus epulonis, cuius habetur
mentio Lucæ decimo sexto, qui apud inferos re-
cordabatur suorum fratrum. Ac quod eam re-
cordationem elicet non ex speciebus infusis,
sed ex ijs, quas iniusteitio phantasmatum ac-
quisierat, ea ratio probat: quia recordatio est
perceptione rei cognitæ, vt antea cognitæ diues
autem non cognouerat antea fratres per species
infusas, sed per acquisitas. Quare non videtur
negandum dari in nostro intellectu species in-
telligibiles proprias rerum singularium.

ARTICVLVS III.

VTRAQVE PARS CONTRO-
VERSIÆ probabilis iudicatur, præferritur ta-
men negatiua, vt magis peripate-
tica: vtriusq; argumen-
ta diluuntur.

H Is ita disputatis, vtraque pars quæstionis
probabilis videtur, ethi propositū nobis sit
tueri potius negatiua. quaæ Aristotelicæ do-
ctrinæ magis cōtentanea existimatur: diluemus
tamen vtriusque argumenta, vt quo pacto quæ-
libet earum defendi possit, facile appareat. Ad
primum proprii sententia concessa maiori
& minori, neganda est consecutio. Nec enim o-
porter omnes species intelligibiles immateriale-
les esse in reperiētando, sed in esēndo, Aristot-
eles autem loco citato tantum docet, vtris in
materiam diuersæ intelligibiles fiant, debere à
materia, id est, à materia conditionibus abstra-
hi; quia quaæ ab intellectu percipiuntur, neque
unt in eo esse per species diuidas, aut extensas,
sicut præditas, quaæ sunt propriæ affectiones
materiae; sed per imagines spiritales, atque or-
maiæ concretionis expertes, vt cum ipsa intellectu
genitæ cognitionem habeant; tales vero sunt
omnes species intelligibiles, sive singularium
rerum, sive communium.

Ad 1. argum.
sententia negatiua.

Quo pacto spe-
cies intelligibiles
debeant esse im-
materiales.

F Ad secundum dicendum, proportionem
nemusque ordinis, qui inter humanaū intellectu
& Angelicum, atque inter sensum est,
in eo cēri, quod sensus acquirit species sola
singularia repræsentantes; nullas vero, quaæ
repræsentent vniuersalia; intellectus autem
noster quasdam fortitur, quaæ singularia tan-
tum, alias quaæ sola vniuersalia repræsentent:

Ad 2. argum.

Species Angelorum distincta, vniuersalia & singularia reper- fiantur.

at in intellectu Angelico nullæ sunt, quæ aut A sola singulare, aut sola vniuersalia, referant, sed omnes vniuersalia simul, & singulare distincte exprimunt. Ad reliquam partem eiusdem argumenti dic ea, quæ sensus per multis species cognoscit, percipere nostrum intellectum per unam speciem, confuse. Nam colorem in commune, verbi gratia, intelligit per speciem coloris, qua cognitione implicite & confuse colores omnes complectitur. Verum præter hanc cōfusam singularium colorum notitiam, alia quoque propriam & expressam consequitur intellectus singularium colorum, per singulas species, quam per unam ratum imaginem obtinere non posset; quia id solis angelorum species conuenit. Si autem petas quando intellectus acquirat species rerum singularium, quando communium.

Quomodo intellectus acquirat species rerum singularium, & communium.

Respondemus species rerum singularium acquirere beneficio intellectus agentis, & operisphantasmatum: species autem rerum communium; cum post receptionem speciem rei singularis, abstrahit ex ea naturam communem; eam nimis concipiendo absque differentiis individualibus. Tunc enim per eiusmodi conceptio- nem gignitur in intellectu species naturæ communi: quia conceptus est actualis similitudo rei; at ex similitudine actuali relinquitur in potentia habitualis similitudo: quemadmodum & per assensum conclusionis, qui est scientia actualis, gignitur habitus sciendi, sive scientia habitualis.

Ad 3. argum.

Ad tertium concessa maiori propositione, neganda est: minor, & ad eius probacionem insciandum possit phantasma actiue concurrete cum intellectu possibili ad intellectuonem rei singularis, ob eam causam, quam superius explicavimus; quia videlicet oportet principium intellectuum, intellectuonis non esse extra intellectum. Enimvero licet phantasma intellectui possibili familiarum, praefert suppeditando illi suo modo species intelligibiles: minime tamen de non esse extra in, et intellectum possibilem post receptionem eiusmodi specierum inflæcti, ad sensum, demittit que ad organum corporeum editurus nobilissimam, & quam maxime à materia libera in operationem, quæ est intellectio.

Ad ultimum: argum.

Ad ultimum dicimus locum illum secutus ab aliis explicarita ut nequam sibi dñe reflexa, aut directa cognitione sermo sit: sed cum Aristoteles quatuor fieri, eademque an diuersa potentia rem singulari sensibilem & communem eius naturam cognosceremus, responde re, animam, rem singulari sensibilis percipere sensitiva potentia: communem vero alia, aut separabili, id est, diuersa, secundum rem ab ea, quæ singularem cognoscit, aut habente se ad se ipsam, atque cum extensa fuerit linea flexa, id est, quæ latem ratione (de reali namque distinctione nondum ibi quicquam absolute discernitur) ab illa differat modo, quolinea

inflexa, cum extenditur, re quidem ipsa eadem est; potest enim eadem linea frangi & porrigi, ratione tamen à se distinguitur. Ita vero (iuxta hanc interpretationem) inflexa rectaque linea similitudinem, non ad agnitionem reflexam & directam; sed ad discernen inter potentiam, qua singulare & vniuersale cognoscitur, qua de re quæstio erat, retulit Aristoteles. Quo sit, vt ibi de ordine modove vniuersalem & singulararem naturam cognoscendi nihil omnino habeatur.

Hæc explicatio totam machinam illius argumenti, quo maxime nituntur, qui singularia reflexæ ac posterius à nobis intelliguntur, facile dissolvit. Nec vero, vt quidam autumant, Plat. nis in Timæo sententia est quam illic Aristoteles imitatus sit, singularia reflexæ à nobis concipi. Non enim: lato cum reflexæ cogitationis meminir, & actiones intellectus lineæ primi rectæ, mox citrinæ, interiorque recurrenti, comparat, non, inquam, iunc de rerum singularium notitia philosophatur, sed de ea, qua hominis mens recto cursu ad aliarum rerū scientiam capessendam ex ea se primum quasi egreditur, deinde oraculi monitu ad se reddit, & in suis suis cognitionem incumbit. Qua de causa anima, intellectualis sphæra, quæ in seipsum circulum facit, à Philosophis dici consuevit. Eo que spectat illud Hugonis Victorii lib. I. Didascal. capite 2. Mens nostra in orbis geminos motum glomerat; quia sive persens ad sensibilia exeat, sive per intelligentiam ad ea, quæ sensu fugiunt ascendat; ad. se ipsam rerum similitudines trahens, regyrat. Vel dicendum, vt Philoponus interpretatur, Platonem quasi enigmate per linam flexam indefinite significasse actiones intellectus, cuius est in seipsum posse conuerti; per rectam vero cæteras functiones vitales, quæ nihil aliud sunt, quam progressus quidam ab anima viuiscente ad aliud, sive ad aliud, quod via suscipit, id est, ad corpus; sicut linea recta ab uno pucto definiri in aliud.

Veniamus nunc ad explicanda partis affirmatiua: argumenta. Ad primum negandum est antecedens, & ad eius probationem dicendum; speciem, quæ representat rem singularem ex parte nobiliorem esse, videlicet, prout reficit naturam plures gradus in se continentem, vt probat argumentum: aliunde vero deterritoris nota haberi; nimis quatenus est limitata ad unum tantum singulare; species autem rei vniuersalis non solum representat naturam communem multis, sed potest deseruire cognitioni omnium singularium sub eadem specie, concurrendo cum eorum phantasmati, vt in tertio primi articuli argumento dicitur.

Ad secundum respoudendum est speciem propriam rei individuæ non esse effectum absolute prestantissimum, quem intellectus agens potest edere, tum ob limitationem, quam dimidimus;

*Locus Pla-
explicatur*

*Sententia
phicit temp
bus in scrip
tore et ipsu
De qualia
libro. I. Pl.
7 c. 23. Ma
1. Sat. c. 6. C
Alixandi
dag.
Anima in
animali dic
sphæra à P
losophis.*

*Responde
ntia
argumenta
tis affirma
Ad 1. argu*

ximus; cum quia ne eiusmodi speciem producat, obstat naturæ ipsius ingenium, quæ non assolet pluribus efficere, quod potest paucioribus: potest autem intellectus patiens intelligere naturas singulares per species rerum communium adiutus concursu phantasmatum.

Ad tertium concella maiori, neganda est minor, & ad eius probationem, omisita priori solutione, quæ recte coarguitur, danda est secunda, dicendumque, licet intellectus non determinetur ad conceptum alicuius singularis à sola specie intelligibili in se sumpta; determinari tamen ab illa, prout concurrit vna cum phantasmate rei singularis, & ad huius rei impugnationem respondentum, cum dicimus intellectui non posse deseruire phantasma tanquam principium intelligendi: interpretandum id esse de principio adæquato, vel principali actuante ac determinante intellectum: quale non ponitur phantasma ab iis, qui dicunt intellectum determinari ab eo ad concipienda singularia; tantum enim statuitur ad supplendam representationem singularitatis, & conditionum individualium. Cætera, quæ in eodem argumento afferuntur de visione beatifica, & de cognitione Angeli, nihil contra id, quod tuemur concludunt, ut ex ita iam consideranti perspicuum. Nam uno essentiæ dinatur cum intellectu beati eminenter continent illam coniunctionem quam requirimus in principio adæquate, vel principaliter actuante intellectum. Essentia vero Angeli intelligentis se per suam essentiam initime copulata est intellectui eiusdem, cum intellectus in ipsam esse habet ad intellectum; siquidem illud in organo corporo, hic in anima insidet. Postremo ad id, quod ex D. Augustino citatur, fatendum est conceptum esse obiecti prolem, sed negandum ad producendum rei singularis conceptum requiri species intelligibilem rei singularis propriam: Licet enim species intelligibilis nullum singulare explicate representet; determinatur tamen à phantasmate, atque ita conceptus rei singularis censetur proles eius obiecti, cuius ipsum phantasma est.

Ad quartum dicendum cum quis elicit conceptum hominis, verbi gratia, speciem illam, quæ antea; cum prium est producta in intellectum possibiliter representabat hominem absolute, post eiusmodi conceptum factam memoratiuam referre eundem hominem sub ratione cogniti; ita vero, ut quis recordetur se cognoscere hominem, non opus est manere in intellectu speciem, quæ representet illum singularem conceptum, quo hominem apprehenderas; sufficit enim eandem per species hominis modis: sciri ad representandum hominem sub ratione cogniti. Quod si cognitio sit rei individualis materialis, ut Bucephali: cum postea intellectus recordatur se Bucephalum cognosse,

A ea recordatio non erit adæquate à specie equi, quemadmodum nec prima conceptio fuit; sed ^{est à specie par-} inadæquate, id est, partim erit ab illa, partim à ^{im}phantasma repræsentante Bucephalum sub ^{mate.}

B C

Quid dicendum dæcordatione rei individualis immaterialis.

Ad tertium recordatione rei individualis immaterialis, cum ea non possit in phantasma repræsentari, maior est difficultas; dicendum tamen quoties intellectus aliquod singulare, etiam immateriale concipit, simul phantasmam aliquid materiali apprehendere; simile tamen, cognatumve eiusmodi rei immateriali, ut progressu huius operis exponemus. Igitur ex specie memoratiua talis rei apprehensæ per phantasma, & ex phantasmate ab ea elicito poterit determinari species illa è qua intellectus ante elicerat conceptum prædictum rei individualis immaterialis. Atque ita fieri, ut intellectus absque specie propria rerum singularium, sive eæ res materiales sint, sive immateriales, earum recordationem edere valeat:

D

Ads. argum.

Ad quintum, relicta opinione quorundam, quos refert Caiet 1. part q. 79 art 6 aientium animam separatam cognoscere singularia per species acquisitas, vix quas hinc detulit, respondentum est cum D. Thomas in disputatis quæst. de anim. art 20. & 1. parte q. 89 art. 4 Caietano ibidem, Ferriariensi ad cap. 74. lib. 2. contr. gent.

E

Vnde troueniat animam separatam cognoscere singularia per quod separatis species sibi inditas in abscessu à corpore, quæ anima singula species similis suntis quas Angeli à prima origine percipiat. gine acceperunt, remalentant enim non solum vniuersalia, sed etiam singularia. Ac quemadmodum in Angelis species intelligibiles, quæ ex se indiscriminat singularia potestate representant, determinantur ad hæc & illa singularia: acti significanda, cum illa existunt actu, ita ut existentia sit conditio determinandi speciem ad eiusmodi singularia: sic in anima separata species vniuersaliter representantes, & alioquin æ qualiter se habentes ad omnia sua significata, determinantur ad quædam singularia; quæ ad animæ statum pertinent, quatenus anima sortitur ad illa peculiarem habitudinem, sive ob aliquam affectionem, sive ob antecedente non tantam, sive ob diuinam ordinationem, aut aliquid quid simile: qualem habitudinem obtinebat anima diuitis ad fratres, quos inter viuos reliquerat. Ad id vero, quod deinde argumentum opponebar, dicendum est; licet recordatio sit rei cognitæ; ut cognita est iterata cognitio; non

D. p. 4. art. 3.
Cap. I. q. 4.
art. 2.

aperte proinde eam cognitionem repeti ex eadem specie: sat enim est elici ex alia, supposita priori cognitione. Quod in tractatu de anima separata erit a nobis enucleatius expli-

candum.

Ita patet qua ratione diluenda sint utriusque partis argumenta. Quia tamen, ut superius monimus, decretum nobis est eam parte, quae negat dari species rerum singularium, ut Aristotelicae doctrinæ magis consentaneam tuei, quam ictico etiam in primo Physicæ Auctoritatis lib. de sependimus: ad eam in nostris commentariis doctrinæ filium accommodabimus. Quæ vero in solutione argumentorum, quæ pro illa adducuntur, retulimus, si sis, quæ a nobis alibi statuuntur, repugnant, ut ex aduersariorum sensu dicta accipi debent.

QVÆSTIO V.

NVM SPECIES INTELLIGIBILES AB INTELLECTU AGENTE PRODUCANTUR.

ARTICVLVS I.

REJECTIS QVORVM DAM
placitis, statutur aliquot
assertiones.

*Qui dixerint
species non gigni-
in intellectu sed
a corporibus im-
missis.*

IN hac quæstione fuit Democriti opinio, ut dicit D. Augustinus in epistola ad Dioscorum, & Aristoteles in libro de Somno, & vigilia cap. i. nullam speciem ab intellectu sive agente, sive paciente gigni; sed ab ipsis corporib. per diffusus quosdam intrare imagines in nostros animos. Idem quoque fuit Stoicorum dogma, quod Boetius libro 5. de consolatione philosophia metro 4. hunc in modum eccepsit:

Quondam porticus attulit
Obscurum nimium senes,
Quis sensus & imagines
E corporibus extimis
Credunt mentibus imprimi;
Ut quondam celeri stylo
Pressas figere litteras
Mos est aquore pagina,
Quennullas habet notas.

*Huius sententia
absurditas de-
monstratur.*

Huius placiti absurditas liquet ex iis, quæ à nobis superioris dis, utata sunt, cum ostendimus non posse phantasina vi sua speciem intelligibilem producere: si enim id nequit phantasina, multo minus poterunt corpora ipsa; quæ sunt naturæ multo crassioris, multoque magis in materiam demersa. Neque officit, quod non pauci, si que graues Theologi arb. traxi sunt, Angelos acciperet a rebus, etiam sensibilibus, species, per quas cognoscant singularia, vel saltem prædicta contingentia, quæ rebus singulis conuenient. Non enim ii Auctores credunt eiusmodi species transfundi in intellectum An-

geli immediate à coloribus, verbi gratia, sed intellectum agentem illius una cum speciebus sensibilibus colorum (quemadmodum noster intellectus assollet cum phantasmati) produce in intellectum possibilem species intelligibles earum. Qua de re lege, si placet, Alefeld 2. part. qu. 26. memb. 2. D. Bonaventuram in 2. dist. 3. art. 2. quæst. 1. Richardum eadem dist. art. 6. quæst. 2. Scotum quæst. 11. Gregorium dist. 7. quæst. 5. art. 1.

Altera sententia fuit Platonis in Menone, a liisque locis, & Auicennæ lib. 6. Naturalium ton. 3. part. 3. cap. 6. & 7. arbitrantur species intelligibiles defluere in humanam mentem à substantiis separatis; eo tamen discrimine quod ex substantiis apud Platonem erant ideæ, apud Auicennam intelligentiæ, à quatum prima in proximam, atq; ita deinceps usque ad ultimam quam agentem vocabat; ab hac in intellectum humanum prædictæ species descendenterent. Item Plato finxit species inditæ anima à primo ortu. Auicenna progreßu temporum communicatas ille in anima fixas; hic post intelligendi actum evanescentes ut iam supra retulimus.

Hunc errorum confutat D. Thom. I. part. q. 84. art. 4. ex eo, quia si sita se haberet nostra cognitio, posset natura cæcus per se: modi imagines colorum notitiam habere, quod negat experientia. Deinde quia si animæ rationali aliunde species adueniunt, frustra societatem initiat eum corpore, quam ideo init ut sensuum ministerio species acquirat; sed hac dere in progressu copiosius, & enucleatus.

His ergo erroribus exclusis asserendum est cum Schola Peripatetica, species intelligibiles præducunt in animam, dum est unta corpori, ab intellectu humano, ut constat ex iis, quæ ab Aristotele cap. 5. huius lib. disputata sunt. Cum autem duplex in nobis sit intellectus, agens, &

E patiens; quænam species à quo intellectu gignantur, aliquot assertionibus exponemus. Prima sit. Ab intellectu agente produci possunt species intelligibiles earum rerum duntaxat, & earum omnium, quarum propria phantasmatia habemus. Hæc assertio, quæ communii philosophorum consensu recepta est, ex eo probatur, quia intellectus agens non elicit species, nisi vna cum phantasmati, & prout ab iis determinatur, ut ex superioribus constat, doceturque D. Augustinus lib. 11. de Trinitate cap. 8. cum ait nullam speciem dari in intellectu nisi sensu intercedente, at nihil impedit quominus intellectus cum omnibus phantasmati indiscriminatim iungi queat ad species intelligibiles producendas.

Secunda assertio. Ab intellectu agente possunt gigui species omnium substantiarum corporearum. De veritate huius assertionis non liquet inter Philosophos. Est enim de ea triplex opinio. Prima Scotti in 1. distinct. 3. quæst.

*Angeli e
rcibus, n
tamen n
cipererent.*

*Confuta
error.*

I. Asser.

*Lege
gust. lib
Trinit.*

*Th. 1. p.
2. & de*

9th. 10. 4

*2. Asser.
species omni-
bus intelligi-
bilibus pro-
ducendas.*

negat. dari
 n, que sit
 alicuius
 ntia
 olunt hæc
 n produci
 electu
 quæst. i Richardi in 2. dist. 24 quæst. 3. circa 3.
 principale, & Heruæi quolibet 3. art. 1. 2. ad 4.
 existimantium non comparari in hac vita à no-
 stro intellectu, sive agente, sive paciente intelli-
 gibilem speciem, quæ sit propria alicuius sub-
 stantia. Alii arbitrantur dæi huiusmodi spe-
 cies etiam ab intellectu agente productam, li-
 cet hi nou. omnino inter se conueniant. Nam
 Iauellus 7. Metaph. quæstionē tertia, & Sonci-
 nas eodem lib. quæst. 5. credunt intellectum
 agentem ex vno, eodemque accidentis phan-
 tasinate, duplificem edere speciem, vnam acci-
 dentis alteram substantiæ, quæ eusinodi acci-
 dente inuoluta erat, quia cum phantasma illud
 sit instrumentum substantiæ, cui tale accidens
 iahæret, poterit eius virtute mon modo suam,
 sed substantiæ quoque imaginem procreare. At
 D. Thomas de veritate quæstionē 10. artic. 5. &
 libro 2. Post. text. 27 & opusc. 29. Aueroes 2.
 huius operis com. 63. Iandunus libro 1. quæst.
 10. Ferrariensis lib. 3 quæst. 3. Apollinaris quæst. 12.
 Abulensis in capite 25. Matthæus quæstionē
 608. Caietanus 3. part. quæst. 76. artic. 7. aliisque
 nonnulli putant, vim cogitativem hominis,
 quam nos à phantasia non distinguimus, pro-
 prium exprimere idolum singularis substantiæ.
 Quæ sententia nobis placet. Nam cum multo
 operosius sitab vno siugulati ad aliud discur-
 rendo progredi, quam ex accidentium inuolu-
 singula-
 stantia. cro proprium substantiæ phantasma eruere;
 cumque primum illud cogitativi hominis fa-
 cultati, vt superius ostendimus, cōcedatur; non
 est cur eidem hoc posterius denegetur. Fauer
 plane Aristoteles hoc in libro cap. 4. text. 10. vbi
 ait cognitionem huius carnis singularis pertine-
 re ad potentiam sensitivam: & D. Augustinus
 lib. 10. de Trinit. cap. 10. vbi corporiū cogi-
 tationem imaginatrici facultati attribuit. Non
 credimus tamen cogitatiam vt primum reci-
 pit speciem accidentis confessim elicere expres-
 sam imaginem latentis in eo substantię, sed pri-
 mo aggressu apprehendere tale accidens: deinde
 ex illius prænotione in substantiæ notiū am-
 penetrare. Itaque statuimus produci ab intelle-
 ctu agente species substantiarum corpora-
 rum eo argumento, quod nihil obstat, quoniam
 nū formemius earumphantasinate, cum qui-
 bus intellectus agens concurrat. Quod autem
 intellectus agens è phantasmate accidentis
 non eliciat speciem substantiæ, vt putant ii
 Auctores, quos supra retulimus, ex eo ostendi-
 tur; quia sicut phantasma accidentis non re-
 presentant directo, & per se nisi accidens, ad
 quod suopte ingenio determinatur; ita non vi-
 deretur posse concurrere per sensū ad producen-
 dam imaginem accidentis, esto ex illo possit
 phantasia arguendo eruere idolum substantiæ
 singularis. Est autem hæc nostra secunda
 assertio potissimum intelligenda de ipsis com-
 positis. Nam quædam eorum partes, vt diffe-

A rentæ Metaphysicæ, cum in abdito delitescant,
 non cadunt sub notionem internorum sen-
 suum.

Tertia assertio. Species intelligibiles omnium 3. Assertio.
 quantitatum corporalium generari possunt ab
 intellectu agente. Hæc suadetur, quia nulla quæ
 titas corporalis phantasia præsentim humanæ
 captum exedit; prout indeque potest phantasia
 eorum omnium idolum formare. Dubitet forte
 aliquis de tempore, quod præ cæteris quanti-
 tatis later. Non est tamen de eo dubitandum;
 siquidem memoria, & reminiscencia, quæ pro-
 priæ nislui interno conueniunt, versantur circa
 præteritum, vt in libro de memoria cap. 1. Ari-
 stoteles ait: cum autem præteritum cognoscitur,
 vtique & tempus apprehenditur, cuius differen-
 tiæ sunt præteritum, & futurum. Theophilus
 tamen hoc in lib. ad text. 21. ait phantasmam Tempus percipiatur à phantasa.
 non percipere tempus ipsum, nec rationem pre-
 teritum in se, sed res, quæ præterito fuerunt tem-
 pore, idemque videtur existimas. Themistius:
 sed nobis contrarium magis placet, præsenti
 si de phantasia humana fermo sit, de qua in-
 conclusione loquimur. Apposuimus in hac con-
 clusione particulam illam, corporalium, pro-
 talis non percipi
 pter quantitates spiritales, quas constat non tur à sensu in-
 percipi interno sensu, cuiusinodi est duratio terno.
 eius motus, quo per continuam successionem Lib. 3. Physic. 20.
 intenditur v. g. habitus iustitiae in voluntate, quæ i. artic. 2. & li-
 D quod fieri posse alibi statuimus. 4. cap. 14. q. 3.

Quarto assertio. Qualitatum materialium, ar. 2.
 seu per se, seu aliter sensitibilium, species intelli- 4. Assertio.
 gibiles ēdī possunt ab intellectu agente. Hæc
 patet, quia omnes istiusmodi qualitates veni-
 unt in cognitione phantasiæ; cum re vera sensi-
 biles sint. Non extendimus assertiōnem ad o-
 mnes qualitates materiales, quia nonnullæ sunt
 organo corporeo inhærentes, atque ad materi-
 ales quæ nullo sensu externo percipiuntur,
 E vt species sensitibiles phantasiæ, & habitus, seu
 virtutum, seu vitiiorum virtutisq; appetitus sen-
 sitivi. Hæc enim, vt progressu ostendemus, per-
 cipi non solent nisi reflectente se potentia primo
 supra suum actum; deinde supra habitum, à quo
 actus proficisciunt; nullus vero sensus supra-
 actum proprium reflectitur.

Quinta assertio. Multarum relationum spe. 5. Assertio.
 cies intelligibiles possunt ab intellectu agen-
 te effici. Hæc ex eo ostenditur, quia phanta-
 sia, etiam brutorum animantium, effugit ido-
 lum amicitiæ, & odii & aliarum quarundam
 relationum, vt diuersitatis, & similitudinis
 inter aliqua obiecta. Est tamen hæc assertio
 aliquantulum ambigua; quia forsitan sensus
 interior non apprehendit relationes ipsas
 formaliter in se, sed earu in fundo mentis. Non
 est vero dubium multas dari relationes, et
 iam materiales, quarum cognitionem phan-
 tasia non affequitur, cum non paucæ etiam in-
 tellectus vim effugiant. Opponet tamen ali-
 quis,

Obiectio.

Lib. 2. c. 7 q. 1.

art. 3.

Solutio.

Relatio &

quantitas phan-

tasia beneficio

suis species for-

tiuntur.

quis, Obiectum concurreat actiue ad generan-

dam speciem; sed neque relatio, neq; quantitas

possunt actiue concurrere, cum nullam agendi

vim habeant, vt in Physicis ostendimus: igitur

nec relatio, nec quantitas possunt obtinere spe-

ciam sibi propriam. Pro solutione adueren-

dum, relationem, & quantitatem non produce-

re immediate species in sensu externo, (siqui-

dem quantitas non est sensibile proprium, sed

commune, quod tantum species modifcat; re-

latio autem nec proprium, nec commune sensi-

bile est) sortiri tamen species beneficio phanta-

sia eruentis, formantib; ipsarum idolum cum

quo intellectus agens concurreat ad proceden-

dam speciem intelligibilem. Licer autem eius-

modi concursus, etiam ex parte idoli, actius

sicuti & concursus speciei intelligibilis ad e-

liendum conceptum; non proinde tamen af-

serendum relationem, aut quantitatem in se a-

liquam agendi vim possidere: est oeam facultu-

tem sortiatur eius species: quod certe haudqua-

quam mirandum est, cuam species transeat in

meliorē categoriam, videlicet, qualitatis, cui

prope soli conuenit esse immediatum agendi

principium, vt libr. 2. Physicorum ex instituto

differimus. Itaque non valet hæc consecutio,

species relationis, vel quantitatis agit, ergo

quantitas, vel relatio in se habet vim agendi.

Cum autem hoc loco dicimus effigi simula-

cras relationum à phantasia, id non de omnibus

relationibus, sed de iis tantū, quæ nequaquam

interni sensus facultatem exuperant intelligenti-

dum esse volumus.

Sexta assertio. Multarum corporalium actionum, & passionum species intelligibiles possunt ab intellectu agente produci; non tam omnium. Hæc quoad priorem partem manifesta est: quia calefactio, verbi gratia, & refrigeratio, aliaque multæ id genus actiones, & passiones non solum ab interno sensu, sed ab externo etiam percipiuntur. Quoad posteriorem ex eo ostenditur; quia saltem operationes phantasie nequeunt ab ipsamet apprehendi; cum nulla potentia organo corporeo insidens reflectatur supra suum actum, ut paulo ante diximus.

Septima assertio. Species intelligibiles earum rerum, quæ spectant ad reliquias quatuor categorias (si tamen excipiatur æxum Angelorum, & quædam aliæ durationes spiritales, ex eorum sententiâ, qui hæc in prædicamento. Quando constituunt: quod alibi expendumus) possunt ab intellectu agente elici: siquidem isthæc obiecta sensibus in primis nota, & conspicua sunt.

A Gimus de speciebus, quæ ab intellectu a-

E gente producuntur; proximum est ut dispu-

tamus de iis, quæ à solo paciente generantur.

Sit ostia assertio. Species generum, si impedi-

menta remoueantur producuntur à solo intel-

lectu paciente. Hanc ea ratio suadet; quia, vt in

Physicis ex instituto docui^m, si nihil absit, vel

obſit, id quod primum à sensu tam extero;

quam interno percipitur, est singulare sensibile

specie in finâ, cuius phantasma vna cum in-

tellectu agente non nisi intelligibilem imagi-

nem speciei in finâ producit; atque adeo elicita-

enda sit imago intelligibilis, quæ naturam ge-

nericam referat, oportebit accedere operam in-

tellectus possibilis, qui à natura specifica ab-

strahat genericam, ex cuius conceptu relin-

quenda erit imago eadem genericam naturam

repräsentans. Nam tametsi dubitari soleat num

Ex imagi-

non solum naturæ specificæ, sed etiā genericæ, potest cor-

per quem naturæ genericæ imago in intellectu

produccatur: non est tamen ea de re dubitandum;

& generi

quia alicet imago propria speciei nō nisi speciem

formaliter, & ad aequaliter exprimat, nihilominus

etiam natus superiores virtute, sive inadæ-

quate repräsentat, eq; repräsentatio sufficit, ut

ex ea conceptus generum eliciantur. Quod as-

D ferunt non D. Thom. solum, sed etiam Scoti se-

Lichetus in 1. d. 3. q. 6. Bargius d 3. qu. 1.

Anton Andri lib. 2. Metaphys qu. 13. Trombeta

7 Metaphys q. 8.

Sunt etiam qui contra eandem conclusionem

assertant, esto nihil sit impedimenti, posse ab in-

finito intellectu agente produci species intelligibiles ge-

nerum. Ex his fuit Scotus in 2 distinct. 3. q. 8. cies generi

1. & Lichetus in 1 distinct. 3. qu. 2. potest au-

tem id confirmari, primum, quia cum phantasmata

huius hominis repräsentent etiā virtute hoc

animal, sicuti species hominis animal in com-

E mune, non apparet, cur tale phantasma quatenus hoc animal repräsentat, non possit concur-

re cum intellectu agente ad producendam speciem animalis. Deinde oportet intelligenti spe-

ciali phantasmata; ergo dum intellectus con-

cipit animal, simul phantasia formabit idolum

huius animalis, idq; amoris impedimentis: er-

go &c. Nihilominus contraria sententia, quam

in nostra cōclusione statuimus, communis est,

ac verisimilior. Nam quod species primo geni-

F ta ab intellectu agente, si nihil impedit, non sit

species generis; tum aliis argumentis conclu-

ditur, tum eo potissimum, quod omnis causa na-

turalis, si nihil desit, vel obſit, edit primo nobilis-

imum effectum, quem pōt; nobilior autem

effectus est imago repräsentans hominem, quā

animal. Quod autem neque post primam spe-

ciei productionem dignatur ab intellectu agē-

te, & phantasmate alia species, quæ sit propria

animalis, ex eo ostenditur; quia, vt docet Ari-

stoteles lib. 8 Physic. cap 6. text. 53. idem eodem

modo

ARTICVLVS II.

TRADVNTVR ALIAE ASSERTIONES DE
speciebus, quæ à solo intellectu possi-
bili gignuntur.

Ratio. modo se habens, non nisi idem efficit. Quare si intellectus agens & phantasma primo congre-
su naturæ specificæ typum genuere: non est cur alium postea gignant. Ad primum vero argumen-
tum pro parte contraria respondendum est, non sufficeret repræsentationem illam virtualem, vt propterea intellectus, & phantasma producant speciem animalis: cum oppositum fieri debere ostendant proxime adductæ ratio-
nes. Ad secundum dicendum est, vt intelligens dicatur phantasmatæ speculatii, sat esse percipi à phantasia aliquod individuum contextum sub natura communi, vt Socratem, dum animal concipit.

Sertio. Nona assertio: Aliquando intellectus possi-
bilis educit intelligibiles imagines insimularum specierum. Hæc inde constat, quia postquam ab intellectu agente producta est species natu-
ræ humanæ, verbi gratia, & intellectus patiens eius notitiam efformauit: potest subinde ex ea-
dem imagine elicere conceptum alicuius pro-
prietatis ad hominem pertinentis, vt risibilitatis, ex quo concepta maneat in intellectu ima-
go intelligibilis talis proprietatis. Et è conuerso post receptionem in intellectu imaginem alicuius accidentis proprii alicuius naturæ specificæ, po-
test intellectus patiens ex ea educere conceptum talis naturæ, per quem producat speciem intel-
ligibilem illi propriam & adæquatam.

Affertio. Quæti solet an in nostro intellectu dentur species intuitiuæ, id est, quæ per se, ac determi-
nate repræsentent rem subesse præsentia, & a-
liarum conditionum individuantum; quo pa-
do in eas ferimus per intuitiuam notitiam. Sit decima assertio. Hoc vitæ statu non dantur in

nostro intellectu species intuitiuæ. Hæc asser-
tio consentanea est doctrinæ ex stimantiū non produci à nostro intellectu species rerum singu-
larium, quam supra vt magis Peipateticam amplexi sumus. Nam cum solæ res singularares cadant sub notitiam intuitiuam, si in nobis ea-
rum species non dantur; placuit est non dari species, quæ per se prius ad intuitiuam notitiam deseruant. Diximus, hoc vitæ statu, quia species, quæ infunduntur animæ in abscessu à corpore, deseruiunt illi per se tam ad notitiam abstractiuam, quam intuitiuam, sicuti & Ange-
lis species à primo ortu ingenitæ, vt habetur ex

1 p. q. 55. &
virobique
2. & 2. con-
gent. c. 100. S. Thoma prima part. q 89 art 4. & q 19. de veri-
tate, artic. 2. & quæstione vnica de Anima, art.
20 ac quoties de cognitione Angelorum per species inditas respectu rerum singularium ser-
mo i. incidit.

Non est tamen propterea negandum, posse intellectui in statu huius vitæ competere aliquam intuitiuam cognitionem. Licet enim nullam habeat speciem, quæ ex se rem intuitiuam re-
præsentet, potest tamen determinari à phantas-
mate obiiciente rem subesse præsentia, alia-
rumq; conditionum individualium, ita vt eli-

Obiection. A ciat notitiam rei singularis sub predictis condi-
tionibus, quæ notitia procul dubio intuitiuam erit. Quare non probamus sententiam Capreoli in 2. dist. 13. quæst. vnica, art. 3. Durandi quæst. 3. Prologi art. 2. Bassolii ibid. quæst. 1 & aliorum negantium nostro intellectui talem notitiam intuitiuam, quam concedunt Ochamus, quæst. 1. prologi, Gregor in primo distinct. 3; quæst. 3. artie. Scotus libro Sunim. capit. 3. aliisque complures. Obiiciat tamen aliquis, si daretur in in-
tellectu notitia illa, quam elicimus de Petro præsente, cum clausis oculis possit intellectus conseruare eandem notitiam, sequi vnam, stractiuam dislin-
eandemque cognitionem esse, & intuitiuam, quantur specie & abstractiuam: siquidem prædicta cognitione interim dum ferebatur in Petrum vt præsen-
tem, erat, vt dicebamus, intuitiuam: postea vero, non exhibita iam præsentia, cœpit esse abstra-
ctiuam. Huic obiectioni occurrendum in primis, si ea quicquam conficit, etiam concludere ne-
que in sensu interno dari aliquam notitiam intuitiuam: cum similiter obiici queat, clausis oculis posse à nobis continuari eandem cognitionem phantasie, qua in Petrum præsentem ferebamur. Respondemus, igitur in proposito euentu non conseruari eandem cognitionem; sed deposita priori ex toto, tam quoad realitatem, quam quoad formalitatem, inchoari de-
nuo aliam quæ sit abstractiuam. Vel certe se uata realitate prioris aduenire illi nouam formalita-
tem, per quam in specie notitiae abstractiuæ re-
ponatur. Quam rationum formalium muta-
tionem sub eadem communi realitate in qui-
busdam actionibus moralibus viri docti ad-
mittunt.

Quod notitia intuitiuam, & ab abstractiuam. Sed est adhuc non prætereunda dubitatio, qui fieri possit, vt eadem imago, siue intelligibili-
lis intellectui, siue sensitibilis interno sensu de-
seruat ad notiarum species differentes, cuiusmodi sunt intuitiuam & abstractiuam. Sunt qui velint nō Qui negent ab eadem imagine elicí vtranque notitiam: sed eadem specie cessante cognitione intuitiuam, confessim eu-
nescere imaginem, à qua illa oritur; neque ab abstractiuam promi nisi ab alia diversæ naturæ,
quæ in potentia remanet. Non placet tamen opiniatio hæc, vel ob eam ratione, quod res absque necessitate multiplicet; nihil enim obstat quo-
minus ab eadem specie intelligibili, sicuti & ab eadem potentia proficiantur actiones distinc-
tas specie, vt senit (quod iam supra retulimus) D. Thom. de speciebus tam animalium separa-
tarum, quam Angelorum, putat enim animas separatas, & Angelos per easdem species cognoscere ab abstractiuam res antequam sint & intuitiuam, cum iam sunt. Præterea ex eadem specie elicere Angelum conceptum hominis, & leonis; qui tamen conceptus specie distinguuntur. Adde quod species intelligibiles, quæ semel intellectui impressæ fuerunt, pérpetuo in eo manent, suntque omnino indelebiles, vt docet idem

*Id non reputa-
tur inconve-
niens.*

Sanctus Doctor in part quæst. 89. art. 5. & lib. 2. contra gentes cap. 74. Nec enim est earum dignitati consentaneū, ut nō cōserueretur nisi durante cognitione, & præsente obiecto, sicuti species externarum facultatū, & sensus communis. Itaq; si tertia videtur illa mox euanescētū, & permanētū in intellectu specierū, distinctio.

11. *Assertio.*
Dari in nostro intellectu species rerum immaterialium pro utraq; parte est disputabile.

Est etiam à paucis, nec dum satis explicata controversia, num in nostro intellectu datur species rerum immaterialium. Sit vndeclima assertio: In utramq; partem probabile est dari in nostro intellectu, etiam hoc vitæ statu, aliquam rerum immaterialium species. Pars affirmativa inde ostenditur, quia cum intellectus format has propositiones. Charitas est maxima virtutum. Prudentia est habitus mentis, & apprehendit earum extrema, non videtur eiusmodi apprehensiones aliunde elicere, quam ex speciebus intelligibilibus extremonrum, cum autē extrema immaterialia sint, dabūtur in intellectu species rerum immaterialium. Deinde is, qui semel prudentiaz conceptum elicuit, experitur in se postea maiorem facilitatem ad similem conceptum repetendum: hæc vero maior facilitas censetur apud philosophos percipiūm indicium inhærentis habitus: datur ergo in intellectu habitus apprehensiuus, sive species prudentiaz, aliarumque eiusmodi rerum spiritualium.

Pro parte autem negativa est in primis illud, quod vt obiectum motiū nostri intellectus est ens materiale; ita non videtur posse sibi comparare cognitionem habitualem, quæ per species habetur, nisi materialiū rerum. Deinde, quia ex speciebus rerum materialium poterat arguēdo, discurrendo elicere immaterialium cōceptus.

Quo sit vt superuacancæ videantur species propriae rerum immaterialium.

Respondetur ad 1. rationem par volet, ad primum argumentum pro aduersariis 2. affirmatis adductum respondebit, vt intellectus propositi. Conceptus rerū, tiones illas effingat, non egero propriis species immaterialibus extremonrum; potest eam corum cōceptus elicere ex speciebus materialium rerum elicere. Quod hoc exemplo ostenditur. Percipit phantasia hoc vocabulum, prudentia: deinde vna cum intellectu agente imprimis possibili speciem, quæ repræsenter sonum in communi (nec enim admissimus speciem intelligibilem huius soni, si, cuti nec aliarum rerum singularium) cum intellectus possibilis ex tali specie, determinata tam àphantasiante, quo repræsentatur vocabulum illud, prudentia, format cōceptum illiusmet singularis vocis, & quia scit eam significare habitum quandam virtutis, qui dicitur prudentia, elicit conceptum prudentiaz. Ita vero ex specie significanti sonum, qui est res materialis, præmisit intellectus rei immaterialis, id est, prudentiaz conceptum. Quod in reliquis apprehensionibus immaterialium obiectorum suo modo posset contingere. Atque hic progressus ordina-

Arie datur in formandis apprehensionibus rerum, quarum vocabula audimus, si eorum iam significata teameamus. Quo patet propositum argumentum parum roboris habere ad constitutas species intellegibiles rerum immaterialium. Neque id à nobis adductum fuit, nisi vt eius occasione explicaremus ordinem eoncipendi, quem in prædicto euentu seruat intellectus Ad secundum respondendum est, cum, qui semel formauit conceptum prudentiaz, aliam vñre rerum immaterialium, seutire deinceps maiorem præmitudinem, & facilitatem ad similes conceptus, non quod tuas acquisiterit, aut magis actuari iam ante acquisitam speciem earum rerum; sed quia magis actuari species rerum materialium, tam in intellectu quam in phantasia, è quib. speciebus arguendo eduxit conceptus rerum immaterialium.

Ad primum pro parte negativa dicendum est, ex eo quod obiectum motiū nostri intellectus sit ens materiale; recte colligi non posse ab intellectu agente produci nisi rerum materialium species, cum sola entia materialia moveant phantasiam, cum qua intellectus agens concurrit ad species educandas. Non tamē probari haud pessime gigni tales species ab intellectu possibili per conceptus elicitos ex speciebus productis per intellectum agentem. Ad secundum dic, et si non sit insufficiendum dari modum, illum educeudi primos rerum immaterialium conceptus ex speciebus rerum immaterialium; tamen quia is aliquantulum operosus est, ac minus expeditus, nequaquam fore superuacaneas species rerum immaterialium ad similes conceptus in posterum maiori facilitate repeteredos.

Quæ si soler analicui creaturæ possit esse naturalis aliqua species intelligibilis quæ repræsentet mentis cogitationes. Respondetur non posse. cum Caiet. 1. part. qu. 57. art. 4 cum D. Bonavent. in 2. q. 8. quæst. ultima, Richardo ibid. art. 2. q. 1. & Gregorio dist. 9. qu. 1. Probatur, quia ex diuinis literis constat solum Deum esse cordium scrutatorem. Quod non esset si alicui creaturæ per naturam competeteret, mentis cogitationes cognoscere. Accedit quod si id posset fieri, non recte à sanctis argueretur Christi diuinitas ex eo, quod aliorum cogitationes videtur. Neque obstat quod cum Angeli inter se colloquuntur per species sibi ingenitas, aliorum conceptus percipiunt: non enim ex species aliorum conceptus absolute repræsentant, sed dependenter à directione, qua vñus Angelus ad alterum, cum quo loquitur, suos conceptus dirigit, vt docet D. Thom. 1. part. quæst 107. art. 5. de veritate quæst 9. art. 4. & in 2. list 11. qu. 2. artic. 3. vel ab aliquo externo sanguino, quo sua cogitationes aperiunt, vt existimat Gregor. Arimiu in 2. dist. 10. qu. 2. Marcilius qu. 7. art. 1. Chilchouax super Damasc. lib. 2. fidei, cap. 3. & alii.

Ad 2.
Vnde prout
maior faci
in concipi
rebus imm
aterialibus

Ad 1. Rati
partis neg

Ad 2.

Non posse a
speciem in

gibilem al

naturalem:

mentis cog

ationes expr

mat.

Solus Deu

dium inspi

Aleñis 2.

27. in 6. A

4. coeūs q.

ar. 5. D. A

3. p. tit. 31. c.

9. 2. Capr.

Hispal in

11. qu. 1.

Quo pacto

geliatorum

notiones po

cipientes:

QVÆSTIO VI.

NVM OMNES INTERNI SENSUS,
& quo nam causa genere cum intellectu agente
concurrent ad producendas species intelli-
gibles.

ARTICVLVS I.

EXPLICATVR PRIOR CON-
troversia pars.

Ordiemur in hac disceptatione ab eo, quod priori loco disquirendum proposuimus. Philosophandum vero à nobis erit iuxta opinionem existimantium duostantum esse internos sensus, nempe sensum communem, & phantasiam; ad quam superius delegavimus omnia officia, quæ alii tribus quatuorve potentissimis internis sensuibus distribuunt. Non querimus autem an omnes sensus interni aliquo modo intellectui ministrent; constat enim ministrare illi omnes, etiam externos, quatenus vniuersi suorum sensibilium imagines ad phantasmam transmittunt. Tantum ergo in controversiam vocamus, omnes ne interiores sensus, an vnum tantum, ei proxime famulentur? Quod omnes, arbitratur Apollinaris hoc in lib. q. 6. videturque traditum à D. Thoma in questionib. de veritate qu. 18. art. 9. Potestque id ex eo ostendi, quia congruit, vt sicuti omnes externa sentiendi facultates proxime influunt in sensum communem; ita omnes interni immediate agant in intellectum possibilem suppeditando agenti materiam ab adstrahendum, & vna cum eo operando. Secundo, quia cum tota vis intellectuia, sicuti & anima & rationalis, in qualibet parte corporis existat, adhuc sensui communis situ & immediatione praesentia; nihil impedit quominus eius etiam ministerio proxime vtratur.

Verum quod vnum tantum sensus interior sit proximus minister intellectu, nempe is, qui inter ceteros dignitate eminet (quem nos phantasiam ponimus) maiori probabilitate asserit Caietanus p. q. 73. art. 3. & q. 85. art. 1. eo potissimum argumento, quia dignitatis ordo, & optimæ naturæ constitutio postulat, vt ea tantum potentia intellectui quoad operationem iungatur, eique ministerium proxime impendat, quæ ad illum dignitate proprius accedit, iuxta illud D. Dionysii 4. capite de diuinis nominibus, Supremum infimi attingit infimum supremi. Est enim phantasia suprema inter sensus qui in potentissimis cognoscientibus obtinent locum infimum, & intellectus humanus est infimus inter facultates, intellectrices, que in eisdem potentissimis supremum locum vendicant. Deinde ab extremo ad extremum non iter, nisi per medium; sed inter intellectum, & sen-

A sustam communem, quam exteros, qui sunt veluti extrema, interiecta est phantasia; ergo ut ab illis aliquid sensibile ad intellectum comeat, opotet vt prius in phantasia insit, atque adeo non aliis sensus, sed phantasia proxime intellectui ministerium præstabit. Ignitur ad primum argumentum contraria pars, quæ nobis alibi non displiceret, negari debet parem esse rationem in exteros sensibus comparatione sensus communis, & in internis Ad 1. arg. pars opposita. t. Physic. c. 1. q. 5. art. 3.

B comparatione intellectus. Diuersitas autem ex iis, quæ proxime attulimus liquido constat. Ad secundum dici ne sensus communis intellectui famulatum proxime exhibeat, non impediri ob situs distantiam, quæ nulla est sed quia id non patitur ordo nature, quem dividimus.

C Ut vero fantasie satellitum mellus percipiatur, tria occurunt explicanda. Primum est, vtrum phantasma impressum, an expreßum concurrat cum intellectu ageate ad producendas species intelligibiles Secundum, concurrat ne phantasma ea præcise ratione, qua communem naturam repræsentat, nec ne. Tertium, an vnum, idemque phantasma ad plures species intelligibiles educandas idoneum sit. Ad primum horum, longiori dispositione omissa, respondendum est, immeditate concurre phantasma expreßum, quod ab impresso elicetur. Pater hoc ex eo, quia phantasia non

D concurrit cum intellectu nisi operando, dum vero operatur rei apprehensio phantasma exprimit. Deinde, quia cum in phantasia sint impressæ variarum rerum imagines, & intellectus agens indiscriminatim se habeat ad vsum seu ministerium huius, vel illius; oportet vt ad id determinetur: non est autem alia ratio; qua determinari possit, nisi eliciente phantasia ex una aliqua illarum imaginum phantasma expreßum rei per eam significat.

E Quod ad secundum attinet, pro certo habendum est phantasma non repræsentare naturam communem nudam, ac liberam à differentiis individualibus, sed cum iis iunctam, & concretam, vt constat ex iis, quæ superius à nobis disputata sunt. Verum licet ira res habeat, & communis, ac singularis natura à parte rei in vnam indiscernabilem coalescent; non desunt tamen argumenta, quibus præcise ratione

F Arguitur phantasma non comprehendere distinctionem, vt quoties concurrit cum intellectu ad producendas species intelligibiles, quemadmodum hæc non significat nisi naturam communem, ita phantasma non concurrat nisi ea præcise ratione, qua eadem communem naturam repræsentat. Enimvero phantasma, quod Socratem refert, distinguitur specie à phantasmate, quod Platonem significat, vt plerique graues Autatores arbitrantur, & tamen vtrumque pro-

Tres dubitatio-
nes circa phan-
tasia ministeri-
um.

Pro 1. dubio.

Pro 2. dubio.

Arguitur phan-
tasma non com-
prendere, nisi en-
curere, nisi en-
ttere distinctionem
qua naturam
communem re-
presentat.

ducit imaginem intelligibilem eiusdem speciei, nempe hominis: quod certe non aliunde prouenit, nisi quia ambo concurrunt secundum conuenientiam, & cognationem, quam inter se habent, hoc est, propter communem hominis naturam repräsentant. Deinde effectus imitatur suam causam; sed species intelligibilis non imitatur phantasma, ut singularitatem, sed ut naturam communem refert: ergo phantasma non est causa speciei, prout singularitatem, sed prout naturam communem significat.

Phantasma concurredit ut utrāque naturam cōmunem & singularitatem exhibet.

Amplectenda tamen est contraria sententia, quæ asserit phantasma non concurrens ea præcise ratione, qua communem naturam, sed ut tam communem, quam singularē exhibet.

Quæ ita probatur. Phantasma cum sit causa naturalis, totum suum conatum impedit, agitque secundum ultimum potentiam, ut & cetera formæ, qua sunt naturalia agendi principia. Ita ergo ex se incumbit in effectum secundum totam suam repräsentandi vim, ac secundum rationem sibi propriam, & peculiarem: non igitur concurredit, prout in eo elucet quasi solitarie sola communis natura. Corrobaturque argumentum ex eo, quia ut phantasma totum refert individuum, & indistincte exprimit tam communem, quam singularē naturam; ita non concurredit cū intellectu, nisi ut id totū repräsentat.

Ad 1. argum.

Ad argumenta, quæ oppositum suadebant, respondendum est, duo illa phantasmatata ideo producere imaginem intelligibilem unius speciei, esto specie differant, quia repräsentant individua sub eadem infinita specie cōtentia. Item non producere effectum sibi ex toto similem, licet se totis concurrent: quia saxe accidit, ut effectus non aequaliter perfectam similitudinem sui efficientis quoad omnia: quanquam efficiens secundum totam suam perfectionem agat: quod ob varias causas accedit, exempli gratia, propter intercedentem spatium in qua eius virtus laguerat, ac sensim minuitur; quo pacto lux octo graduum in prima superficie excepta, licet secundum totam octo graduum latitudinem agat; tamen immediate post illam primam superficiem non iam octo graduum lucem fundit, sed minus intensam, deinde minus, & ita gradatim usque ad non gradum. Vel ratione materiae, siue subiecti, in quo effectus recipitur: quo pacto phantasma huius candidi non producit nisi speciem intelligibilem candidi in cōmune, quia intellectus possibilis non est subiectum capax talis speciei; quæ singularē tantum naturam repräsentet, ut supra statuimus. Itaque dicendum effectum imitari suam causam quod ad potest: speciem vero intelligibilem non posse imitari phantasma quoad representationem singularitatis.

Ad tertium sunt qui concedant posse intellectum agentem ex eodem phantasmate educere plures species intelligibiles: ut ex phantasma

A mate huius candidi, unam candidi; alteram colorati. Aduersa tamen opinio ut ex dictis constat, magis placet, vel eo argumēto, quod supra attulimus. Nam cū phantasma totam suā vim unum id agendo expromat, & se toto agat, utique non phantasmum cōcurreret nisi prout ab eo exprimitur hoc candidum, atque adeo non nisi speciem candidi gignet. Loquimur autem de phantasmate, quod hoc intellig. ed candidum dilucide refert, quodq; idoneum est ad speciem candidi producendam. Nam si tantummodo hoc coloratum exhibeat, runc sola species colorati, non vero cādidi ab eo elicetur: quia tūc maximus eius conatus nō plus attingit.

ARTICVLVS II.

EXPLANATVR ALTERA PARS proposita controuerzie.

Cequitur posterior pars questionis, in qua exanimandum se offert quonam causæ genere phantasma, cum intellectu agente concurrat ad elicendas species intelligibiles. Nam quod ei in aliquo causæ genere concussum exhibeat, ex eo constat, quia intellectus agens in producendis speciebus intelligibiliibus est causa universalis, quæ ut hanc potius, quam illam speciem producat, eger causa particulari, à qua determinetur; hæc autem causa est phantasma expressum rei sensibilis. Suntergo de hac te duæ opiniones; altera existimantium phantasma concurrere in genere causæ materialis: altera eorum, qui purant concurrere in genere causæ efficientis, quæ adhuc bipartita est, ut mox dicemus. Priores volunt phantasma habere se vti. **I.** Opinio est dispositionem intellectus possibilis eo modo, currere in quo perturbationes appetitus ad intellectus, & recause materialis. **Opinio est** voluntatis nostræ actiones: fit enim stepedo rialis. **E**cce Aristotele, Ethic. cap. 4 ut prout quisque secundum appetitum afficitur, ita de rebus iudicet, easque appetat, aut reicit. Vnde quibus ira effervescit, facile iudicant somnandam sibi esse vindictam, eamque appetunt. Sic igitur sese habere inquietum phantasma ad intellectum possibilem: quia si phantasma Socratem verbi gratia, referat; disponit intellectus possibilis ad excipiendam speciem hominis; si Bucephalum, ad speciem equi; spectat autem hic concursus ad causam materialem; si quidem dispositiones patientis revocantur ad materiam. Ac sane quod phantasma ut materia, non ut efficiens ad speciem intelligibilem se habeat; ex eo videtur, quia semper effectus sequitur dereriem partem siue causæ efficientis. Quare si intellectus agens, & phantasma intelligibilem speciem partitam efficerent, cum phantasma corporeum sit, necessario species intelligibilis materiale quidpiam foret.

Hæc sententia non placet, sed ea potius, **2.** Opinio, quæ phantasmati actuum concursum tribuit placet. **Opinio, quæ**

quod communis philosophantium schola tue-
tur Diuus Thomas de Veritate, quæstione de-
cima; articulo sexto & secundo, contra Gentes,
capite septuagesimo septimo, & tercia parte qu.
9. articulo quarto. Caietanus ibidem, Scotus
quodlib. 8. articul. 1. & in 1. distinct. 3. quæst. 8. Li-
cherus eadem distinct. quæst. 2. Soncinus 7. Me-
raph quæst. 12. Ferrariensis hoc in libro, quæst.
13. in 2. distinct. 17. quæst. 2. & Capreolus in 2.
distinct. 3. q. 2. artic. 3. Primum, quia intellectu
estus eger causa particulari, à qua actio determini-
netur: hæc vero non alia est, quam phantasma.
Vnde Aristoteles intellectum agentem compa-
rauit externo lumini, quod à candore effectu
determinatur ad imaginem potius candoris,
quam nigredinis ducendam. Deinde quia id
quod causat assimilando sibi effectum, pertinet
ad effectricem causam; at phantasma ita se ha-
bet ad speciem intelligibilem. Namque ratio-
nem representandi, seu esse representationem;
accipit species àphantasme, quemadmodum
& est spiritus ab utroque intellectu; ab agen-
te, utrū effectivis; à possibili, ut à causa subiectiva.
seu materiali. Lege Diuum Thomā de Verita-
te quæstione decima, articulo sexto, ad septi-
mum Quod si quis obiciat phantasma dum si-
bi similem speciem reddit; magis videri sortiri
rationem causæ exemplaris, cuius causalitas co-
sistit imitatione, quam efficientis. Responde-
mus, si proprie loquamus, eam tantum assimili-
ationem pertinere ad causam exemplarem, qua-
res ad quam artifex operando respicit; secun-
dum palliam imitationem ab effectu exprimitur,
vt in Physicis libro secundo capite septimo
quæstione 4 articulo primo late disserimus; at
phantasma non ita se habet ad speciem intelligibilem; non enim intellectus ad ipsum atten-
deas, ipsumque cognoscens ad illius similitudi-
nem speciem gignit. Quare minus propriæ dici
potest phantasmatu sortiri causalitatem exem-
plaris respectu speciei intelligibilis; sed esto hæc
illi competit, ea tamen non obstar, quo minus
causalitas activa, quam diximus, eadem simul
conueniat.

Ad rationem vero, quæ ostendere nite-
batur phantasma nullo pacto esse causam effi-
cientem, sed quasi dispositionem in genera-
tione specierum intelligibilium; responden-
dum est effatum illud Philosophorum, Effec-
tus sequitur deteriore partem suæ causæ, si
absolute spectetur, multis exemplis conuinci-
à vero aberrare. Atque ut nunc cætera omit-
tamus, respondentis non oportere effectum se-
qui deteriore partem, cum deterior pars à pre-
stantiori eleuatorum ut in re proposita accidit.
Quandoquidem operatio phantasmatis eleu-
atur ab intellectu agente ultra propriam vim, ac
facultatem.

Sed adhuc inter illos, qui phantasmati re-
spectu specierum intelligibilium; efficiendi vim
volunt.

A tribuunt, dissidium est. Nam Caietanus, Ferra-
riensis, Capreolus & alii volunt phantasma cō- phantasma cō-
currere tanquam instrumentum, quo medio currere ut in-
intellectus agens operetur. Scotus & alii asse- strumentum:
runt phantasma & intellectum agentem esse Scotus & alii
duas causas partiales, vnam totalem causam in- ut causam par-
tegrantes, quarum utraque immediate effe- tealem.
tum attingat. Prioribus ea ratio adstipulatur, Fundamenta
quia causa particularis est instrumentum vni prioris sententiae.
uersalis, quam determinat, & cui subordinatur:
B at phantasma determinat intellectum agentem,
vt causa particularis vniuersalem. Quod iam ex-
dictis constat. Præterea necessario eidem sub-
ordinatur, cum absque illius concursu agere ne. Fundamenta
queat. Postiores autem Philosophi suam sen- posterioris.
tentiam ex eo confirmant: quia id, quod pro-
prie instrumentum est, aut non agit nisi motum
ab alio, ut serra, aut est tota virtus agentis, ut
calor respectu ignis, quorum neutrum phan-
tasmati conuenit. Nec enim ab intellectu agen-
te quicquam accipit, ut ex superioribus liquet:
ne tota vis intellectus agentis, alioqui non ele-
uaretur per illius actionem, & influxum: si enim
sic eleuatur, oportet ut intellectus agens potio-
ries partes in agendo obtineat, atque adeo ut e-
ius virtus non sita tantum, quæ phantasmati
propria est.

Vtraque harum opinionum admodum pro-
babilis videtur; si tamen prima nomen instru- Vtraque senten-
menti laxiori significato usurpet, ut nimis tiaprobatur.
conuenit iis omnibus, quorum interueniente
ministerio aliquod agens vniuersale in operan-
do viritur. Quiigitur priorem tueri voler, ad ra-
tionem aduersariorum respondebit, recte con-
cludere phantasma non esse propriæ instrumen-
tum intellectus agentis; quod tamen non ob-
stat, quo minus, late accepto vocabulo, instru-
mentum diæ queat. Cui autem posterior magis
placerit, ad argumentum partis contraria dic-
et, phantasma non solum determinare intellectum
agentem, ut causa particularis vniuersal-
ie in derminat, sed ei quoque subordinari, non
tamen more propriæ instrumenti, quasi intellectus
agens eo intermedio operetur: sed quia ne-
quit absque illius consortio agere, & illud ultra
vires proprias excitata ad agendum, ita utrambo
partiam & immediate influant in effectum;
quem neque phantasma sine intellectu, nec in-
tellectus absque phantasme vlo modo pro-
ducet. Quod si quis opponat, cum duæ causæ Obiectio.
ita concurrunt, quamlibet earum posse per se
solum edere effectum eiusdem speciei, licet mihi-
minus perfectum, ut cum duo luminosa lumen
producunt. Occurrentum; non esse id perpe- Solutio.
tu verum, quia secus accidit in causis, quæ
sunt heterogeneæ comparatione effectuum;
quomodo se habent intellectus agens & phan-
tasma ad species intelligibiles: itemque intellectus
patiens & species intelligibiles ad intelle-
ctionem.

atque hoc significat, cum ait indiuisibile dici dupliciter; nempe actu & potentia. De tali autem indiuisibili agens, inquit, nihil prohibere, quo minus intellectus intelligat indiuisibile, cum percipit aliquid continuum; nempe longitudinem, quae est indiuisibilis actu, licet potentia sit dinisibilis; potest nimirum intellectus magnitudinem duplicitate intelligere. Vno modo, ut est indiuisibilis potentia, sicutque intelligit lineam, numerando partem post partem: atque adeo in tempore, siue successione. Altero, ut est indiuisua actu: & ita percipit eam, ut unum quid ex multis partibus constitutum, arque adeo simul. Ideoque subiungit tempus, & longitudinem similiter diuidi, & non diuidi intelligendo. Vnde dici non potest, cum id, quod intelligitur, partibus caret, dimidium eius intelligi medietate temporis, sed simul, quemadmodum si partes habeant, diuersis partibus respondere poterunt diversae partes temporis.

τὸ δὲ μὴ κατὰ ποσὸν ἀλγίρετον, ἀλλὰ τῷ εἰδέσι
νεῖται τὸ αλγίρεται γεόντων, καὶ σὰλγίρεται τῆς φύκης·
καὶ ποσὸν οὐτε γένεσθαι, οὐτε ἐχεῖν εἰδέσι. Αλγίρεται, ὡς νοεῖ,
καὶ τὸ γένον, ἀλλὰ τὸ αλγίρεται εἶται τὸ καὶ τοῦτος
τοῦ αλγίρεται, ἀλλὰ τοὺς εὐρωτάνους, ὃ πάντα τὸ γένον
καὶ τὸ μῆκον· καὶ τοῦ ὄργανος τὸ αἴσιαν πέπινον
εἰσεπεινεῖ τὸ γένον, καὶ μέτα, ἵνεται τοῦ, τὸ πεσμένον αλγίρεται,
καὶ τὸ αὐτὸν τὸ αλγίρεται, ἢν κοστον, ὅπερες οὐτε
τοῖς, καὶ ὥραι τὸ λόγον τὸ πάντας τοὺς εἴσοδος, πάντας τὸ
καὶ τὸ γένεσθαι, τὸ μέλλον: τὸ εὐαντίκον τὸ παν γνω-
εῖται. Μήδιδοι οὐδεμίατε τὸ γένεσθαι, καὶ εἰς τὸν τὸν αὐτὸν
εἰ δὲ ποιεῖται εὐαντίκον τὸν αὐτὸν, αὐτὸς εἰστὶ γενώ-
σσει, καὶ σφεργείται εἰς τὸ γένος γένεσθαι. Εἰσὶ δὲ οἱ μὲν φάσις τὸ
γένετον τὸν, ὁτιοῦτον καὶ τὸ φάσις καὶ ἀληθῆς τὸ γένεσθαι.
πάσι: δὲ νοεῖ & πᾶς, ἀλλὰ οὐ τοῦ πέπινον κατὰ τὸ τι λι-
εῖν τὸ αἴσιον, καὶ τὸ τι κατέτι τὸ αἴσιον τὸ στρεψτὸ δέρπων
ἰδεῖν αἴσιον. εἰ δὲ αὐτὸν τὸ λαμπτὸν μην, τὸν α-
ληθῆς αἴσιον δὲ ἔχει δοκιμαῖσθαι τὸν μῆναν.

ΚΕΦ:

dum affirmatio, vera omnis, aut falsa. At intellectus non est verus, & non quipiam de quopiam dicit. Sed ut dicat, aut non semper est vera: sic se habent ea, quae sine materia sunt.

C.A.P.

d Quod vero non in quantitate.] Secundo modo indiuisibile ait dici illud, quod unam speciem vendicat, et si compositum sit ex partibus non continuis, ut homo, domus, exercitus, & hoc ait percipere animam tempore indiuisibili, & per indiuisibilem potentiam, cuiusmodi est intellectus. Ad dit etiam licet ea quae sunt indiuisibilia specie, aliquam ratione partium divisionem sortiantur; tam per accidens intelligi diuisa, non ut sunt indiuisibilia, & ex parte eius, quod intelligitur, & ex parte temporis: sed ut sunt indiuisibilia, quia in partibus diuisis est aliquod indiuisibile; nempe ipsa species, quam intellectus indiuisibiliter percipit. Quod si intelligerer partes ut diuisas, nimirum carnem per se, & ossa per se, arque ita cæteras: tunc non intelligerer tempore indiuisibili. Contendit autem Aristoteles huius & superioris modi similitudinem ostendere.

Venimus hoc in modo est aliiquid indiuisibile; nimirum species, quae facit omnes partes totius unum esse, ita forsitan in continua ineſt quidpiam ab eo inseparabile; videlicet indiuisibile; quod & quae differunt inter causa est, ut tempus unum sit, & longitudine vna: Siue hoc dicatur esse punctum in linea, & momentum in tempore: siue ipsa species longitudinis, aut temporis. Sed hoc differt, quod tale indiuisibile si: huiusmodi indiuisibile in omnibus speciem habentibus: siquidem quædam constant partibus homogeneis, quæ eandem speciem & appellationem cum toto sortiuntur: alia ex partibus heterogeneis, quæ aliter se habent. Ita hunc locum perobscurum interpretatur Diuus Thomas.

c Punctum autem.] Indiuisibile tertio modo id esse ait, quod non solidum actum, sed potentia insestile est, ut punctum, hoc autem diuisio appellatur, quia ut per illud partes coherent, ita & Indiuisibile secantur, 3. modo.

d Quod vero non in quantitate, sed forma est Text. 241
indiuisibile, id in indiuisibili tempore, & anima indiuisibili intellectione percipit, atque intelligit: per accidens autem, & non hoc sane, quo illa indiuisibile sunt, id quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, sed hoc, quo indiuisibilia sunt. Inest enim & in huic indiuisibile quiddam: at fortasse non separabile, quod quidem unum tam tempus ipsum, quam ipsam longitudinem facit: atque in omnissane continuo, & tempore, & longitudine similiter inest.

e Punctum autem, omnisque diuisio, & id, Text. 251
quod est si indiuisibile, perinde atque priuatio ognoscitur, manifestumque euadit: similis esse videtur & in aliis ratio: hoc enim modo malum cognoscit, atque etiam nigrum: Contrario namque quodammodo cognoscit. f Id autem quod cognoscit, potestia nimirum esse, & in ipso potentiam inesse oportet. Quod si causarum alicui nullum sit omnino contrarium: illa seipsam profecto cognoscit, & est actus, & retinaculum separabile. g Est autem di- Text. 261
ctio, que aliquid de aliquo enuntiat, quemadmo-
dum non omnis, sed qui est ipsius quid est secundum formam,

Indiuisibile, ut est intellectus
Indiuisibile, in
Indiuisibile, mo-

Ecantur, cum ab se misero abiunguntur: quod similiter de momento pronunciandum est. Hoc indivisibile quo pacto sub intellectum cadat, ostendit; docens illud non intelligi per se, sed per contrarium, seu quasi contrarium: percipitur enim per negationem continuo, sicut priuatio per formam, quam negat, ut malum per bonum & nigrum per album. Numerat autem nigrum inter priuantia, vel quia, ut interpretatur D. Thomas, semper alterum contrariorum, quod imperfectius est, obtinet modum priuationis respectu alterius, ut iam alibi exposuimus. Vel certe, quia sumpuit album pro luce, nigrum pro tenebris.

Modus cognoscendi unum contrarium per aliud, est proprius intellectus humani.

f Id autem quod cognoscit.] Docet modum illum cognoscendi vnum contrarium per aliud, siue priuatiuum per formam negatam, ita ut intellectus ex cognitione vnius progrediatur ad cognitionem alterius, proprium esse facultatis intellectus quae est in potentia, & non in actu puro; cuiusmodi est humanus intellectus. Quod si quis alius existat, quem prae notio eius contrarii non deducat ad intelligentiam alterius: sed in seipso omnia vnite ac simpliciter comprehendat: oportere eum autem esse purissimum, & à materia ac potentialitate prolsus abiunctum, quod est ipsa diuina mēs. Ita hunc locum explicant D. Thomas & Philoponus: Themistius tamen & Simplicius aliter; nempe de intellectu illo separato, quem fixere humano assistere ad rerum notionem excipiendam. Prior tamen interpretatio vera ac germana est, congruitq; cum iis, quae ab Aristotele lib. 12. Metaph. c. 7. & 8. de Diuina mente scripta sunt.

In 2 operatione
intellectus dar-
veritatem vel
falsitatem per se
In 1. autem ve-
ritatem per se,
falsitatem per
accidens.

Ergo est autem dictio.] Reuocatur se Aristoteles ad id, unde est digressus; nempe ad secundam intellectus operationem, docetque intellectum, qui est in compositione & divisione versatur, affirmando, aut negando aliquid de aliquo, interdum falso esse, interdum verum. Eum autem, qui circa simplicia occupatur, & ipsum quod quid est rei secundum suam naturam absque nexu apprehendit, per se semper esse verum, quemadmodum & visus aliquis sensus dum propria sensibilia apprehendunt: et si per accidentem interdum errant in applicatione formae, quam percipiunt, quod hoc, vel illud album sit, quod re vera non est. Tandem subdit ita rem habere in immateriali potentia, sive intellectu: fallitur enim etiam in simplici apprehensione, non tamen per se, sed ex accidente, dum et si non compounat, simplicia actu accommodata alicui id, quod ei non inest, ut si Solem sub magnitudine bipedali concipiatur. Sed nos de errore sensuum superius disputauimus, & de veritate tum simplici, tum complexa, quid sit, & quibus rebus competit, quibus non: in primo de interpretatione differuimus.

K E Φ Z.

C A P V T VII.

Τού αὐτοῦ δὲ ἐπὶ οὐκτὸν τοῦ
παρεγγυατικοῦ ἡ τῆς θεωρίας, γεώνων περιτεροῦ
τοῦ εἰναι ὀλοις τῇδε γεγόνει τοῖς μάρτυρεσιν τοῖς πετελεχείοις οὗτοι
πατέντες παγινόμεροι φαίνεται τὸ μὲν αὐθητὸν, σε-
δυνάμενον τούτο τε μίσθιπνον, τινερειαν ποιεῖ, τὸ δὲ πα-
χεῖ, οὐδὲ ἀλλοιοτατὸν μὲν ἀλλοιοτατόν τοις Φαντασίοντος: οὐδὲ
κινητοις, περιπλεγμένοις εἰς τοῦτο λίθον οὐδὲ πατέντες εἰς τοῦτο
εἰπεῖν οὐδὲ πετελεχείον τὸ μὲν οὐκ αὐθητόν τοις θεωρίας οὐδὲ τοῖς
τῷ φάντασμα μένον, οὐδὲ νεανίς τοις τῷ πολὺτερῳ λυπτήρῳ, σίγου
καταφθάσον, οὐδὲ πάσσον, μάλισται τῷ φάντασμα τῷ εἰσιτοῦτον
στραγγίλη λυπτήρῳ τοις τῷ εἰνεργεῖν τῇ φαντασίᾳ μεσο-
πτις περιειπε τὸ μάρτυρον οὐκοντα, οὐδὲ ποιῶντα. οὐδὲ οὐφυγὴ μὲν
οὐδὲρετις τέτοιος οὐκτὸν εἰνεργεῖν, οὐδὲ τοῖς πετελεχείοις τοῖς σερπετι-
κοῖς, οὐδὲ φαντασίοις, οὐδὲ μάρτυρις, οὐδὲ τοῖς φανταστικοῖς
αὐλαῖς τὸ διανοιαν αὐλαῖο.

appetitium, aliud fugitium, nec alia sunt ista à se

Scientia autem ea quae est actus, est idem, quod Text. 2;
Sres; ea vero, quae est potentia, in uno prior est tempore. Simpliciter autem neque tempore; sunt enim uniuersa, que sunt, ex eo, quod actus est. b **Sensibile** Text. 2;
autem ad actu[m] ex potentia sensituum ipsum deducere, actusque videtur esse: non enim patitur, ac alteratur. Quapropter alia quedam est haec species motus, nam motus actus est imperfectus: at actus simpliciter, qui quidem est rei perfecta; aliis est omnino diuersus, ab illo. Sentire igitur ipsi dicere solum, ac intelligere simile est. c **Cum autem sensus in-** Text. 2;
cundum aut molestem discernit: quasi affirmauerit, aut negaverit; tum persequitur, aut fugit. d **Atque delectari**, aut dolere est operari ipsa medietate sensus ad bonum, aut malum, ut talia sunt. e **Et fuga & appetitus**, qui est actus, hoc sunt, & non aliud est: quoniam ipsa ratio non est eadem, sed diuersa. f **Animæ**

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Hoc lib.c.4.tex. **S**cientia autem ea.] Ut Diuus Thomas, & Simplicius, & Philoponus, aliqui Interpretes obser-
vantes. &c.3.text. Suarunt: tradit hoc capite Aristoteles discrimen inter actuum & contemplatum intelle-
ctum. ibi q.3.art.2. etum, vt haec de intellectici facultate doctrina illustrior euadat. Præmittit igitur intelle-
ctum in actu, id est, intellectum, prout intelligendi actum exercet, esse eidem cum re intellecta,
quod qua ratione verum sit, alibi explicuimus. Item intellectum potentia antecedere intelle-
ctum

Etum actu quia quod in potestate est ad intelligendum, deducitur aliunde ad actum. Id vero respectu eiusdem hominis accipi debet. Simpliciter enim potius antecedit, qui actus est; quia omnis potentia ab eo, quod est in actu constitutum, ad actum prouehitur.

*Quarazione
intelligendum*

b Sensibile autem.] Quia inter sensum & intellectum cognitio quædam est: ex iis, quæ sensui sit intellectum conueniunt, intellectus vim explicare contendit. Competit autem in primis sensui deduci ad alium potentiam ante ab obiecto sensibili, non tamen per aliquam propriam dictam alterationem, aut motum: qui sit actus cedere intellectus in potentia, ut in potentia: quemadmodum lib. 5. Phys. definitur; sed per alterationem translata. Item, qua subiectum non corrumphi, aut laedi: sed perfici solet. Item per aliud quoddam genus motus, seu mutationis, qua imagines ab obiecto transfinisse organo corporeo imprimuntur. Porro pri- Simplex sensus mas sensus operatio, qua est simplex cognitio obiecti, similis est primæ functioni intellectus, qua di- cognitionis similitudin citur simplicium apprehensio, quam hic dictionem & intellectuonem simplici vocabulo applicat, est prima intellectus opera- que speciatim pertinet ad intellectum speculativum.

*Simplex sensus
cognitio similis
est prima intel-
lectus opera-*

Cum autem sensus.] Alia sensus operatio est perceptio rei sensibilis sub rationem conuenientis, aut non conuenientis, iucundi, aut molesti, quae pertinet ad phantasiam. Ratione huius similem esse vult Aristoteles sensum intellectui practico, cuius est rem amplectendam, fugiendamve proponere voluntati. Vnde & discrimen habetur inter practicum & speculativum intellectum, quod hic rem simpliciter considereret, ne quis spectet opus: ille dum rem ut commodam, vel noxiā representat, ad prosecutionem, aut fugam lacescat: atque adeo ad proximū dirigat.

zioni,

d Atque delectari. ¶ Quia iucundi & molesti fecit mentionem, obiter docet quid sit voluptuaria molestaque actio, circa quid veisetur, cuius sit facultatis propria. Ait esse delectationem, aut dolorem; versari circa bonum; aut malum, qua talia sunt, pertinere ad appetitum sensituum, quem appellat medietatem, seu mediocritatem, quia ut interpretatur Simplicius, utriusque susceptor est, tum suavis, tum insuavis; siue quia ex se est quasi medium, non magis ad delectationem, quam ad molestiam recipiendam aptum.

Disp. 6. q. 3.

e Et fugi, & appetitus.] Monet fugam & appetitum in actu, id est, actu auersandi & actu prosequendi obiectum, idem esse, quod dolor & delectatio. Quæ res fusiæ & enucleatius esset hoc loco pertractanda, nisi iam in Ethicis fuissest à nobis explicata. Subdit quoque appetitum sensituum, ad quem prædictæ actiones spectant, non distingui à potentia sensitiva. Intellige autem non distingui subiectos quandoquidem, ut ab eadem anima oriuntur, ita in eodem insunt animali : alioqui diuersam habent rationem, imo & realitatem.

f *Anima*

τῇ ἐπιγειοτεκνῇ ψυχῇ τὰ Φαντάσματα οἷον αἰσθητά ταῖς ἀρχαῖς σταὶ ὅμοιατὸν ἡ παντελή φύση ἡ δύναμι φύση φύσει ἡ δύναμι διὸ γένεται πότε νοεῖται δύναμι Φαντάσματα. Θερόντες δὲ τοῦ ψυχής ποσθετῆς δίδυοι ἀντρών κάρεω τοισιδικοὶ εποιησον, αὐτῷ δὲ ἔπειρον καὶ ἀσκεῖν ἀστάτας πότε δέξεται τὸν ἐν, καὶ μία μεσότης τὸ δέ τινας αὐτῇ πολεῖται ποιοῦ ἐπικεκλειει, ηδὲ Διαφέρεις γλυκὺν καὶ θερμὸν, εἴρηται μὴν τοισιδικοῖς τερπον, λεπτοῖς δὲ καὶ μικροῖς ἔσται γένεται τι. Καὶ τὸ δέ καὶ αἰσθητόν τοῦ πνεύματος ἐν τῷ αἰθλογονού τῷ πρόσθιτο μὲν, δέ τις εἰσιτερον, ὡς σκέπαινα τοισιδικοῖς ἀλλα τοῖς διαφέρεις πολὺ διπλορεῖν, πῶς πάντοτε γένονται καὶ νοεῖται ηταντατία οἵον λευκούν καὶ μέλανα, ἐπωνύμων δέ τοι τὸ λαμπτόν, τοισιδικοῖς τὸ βέτρον τὸ μέλανον, τὸ γάρ τοι δέ τις σκέπαινα τοισιδικοῖς ἀλλα τοῖς καὶ οὐαλλαζεῖται δὲ τὰ γένη διέτενεν ἐπι ταῖς ἀρχαῖς τοισιδικοῖς τοῖς αὐτοῖς ἐπι ταῖς αὶ β., τὸ διατὸν μὴ κατέπιεν τὸ εἶναι αὐτὸν τὸ κακεῖνο οὐ μείνει, οὐδὲ τοῖς λόγοσ, κανεῖται μὴν τὸ διατὸν τοῖς γλυκὺν εἴη, τὸ βέτρον τὸ λαμπτόν. πάντοτε γένεται τὸ νοητικὸν ὃν τοῖς Φαντάσμασι νοεῖν.

f Anima autem dianoitica ipsaphantasmata Text. 30.
perinde atque sensibilia sensui ipsi subiiciuntur;
atque cum bonum, aut malum esse dicit affirman-
do aut negando, tum fugit, aut persequitur. Qua-
propter ipsa anima sine phantasmate nunquam in-
intelligit g Fit autem & hic perinde ut ibi : nam
aer quidem pupillam talen efficit : ipsa autem a-
liud, & auditus simili modo: ipsum vero ultimum
unum quidem est, & medietas una, at ipsum plus-
res sunt rationes. Quo vero diuidat, atque discri-
nit calidum a dulci differre : dictum & prius est,
& nunc etiam est dicendum. h Est enim unum
quidquid ipsum, & ita unum ut terminus. i At-
que hac ipsa unum sunt, tum similitudine rationis, Text. 31.
tum numero, quem habent ad utrumque, ut illa
intersese habent. Quid enim interest, se quoniam
pacto discernit aut ea, que sub eodem genere collo-
cantur, aut contraria, distributemus, ut album ac ni-
grum? Sit igitur, ut est A, quod est album ad B.
quod est nigrum, sic C, ad D : Quare mutato

Text. 31.

ordine comparationem etiam eorundem vere facere licet. Si igitur C:D sint unum, ipsa profectio se habebunt perinde atque A:B, ut sint idem & unum: non eandem autem habent rationem, & illa simili modo. Eadem igitur omnino RATIO, et si A quidem sit dulce, B vero album. Intellectuum igitur ipsas formas inphantasmatis suis intelligit.

K. F.

Anima autem.] Discriben intellexus contemplatiui & practici repetens ait, licet anima dianoitica, id est, intellectus contemplatiuus phantasmatis vntur, quia haec ei suppeditant

G

species

species, sicuti sensibilia externa sensui : tamen intellectum practicum aliter eisdem vt; nimis; prout inseruiunt ad practica dictamina citca bonum, aut malum amplectendum, aut declinandum. Vnde colligit, nunquam animam intelligere citra opem phantasmatum, cum ea utriusque intellectui necessaria sit.

g **Fit autem.**] Dixerat sensibile mouere sensum, nunc quo pacto moueat obiter ostendit, aien-
rem obiectam: sensui prius medium afficere, deinde externi sensus officinam immutare usque ad
ipsum medium, id est, vsq; ad sensum communem ad quem tanquam ad centrum omnium sensibili-
um imagines perferuntur; hunc vero ait re vnum, ratione plures esse, tum quia re vera quoad na-
turam vna simplex facultas est: tum quia vnius termini vicem obtinet, quatenus ad eam extenorium
sensuum functiones terminantur: officio autem multiplex est, quia inter calidum & dulce verbi gra-
tia, & iuxta omnia externa sensibilia discrimen ponit, eaque & ipsorum sensiones dijudicat, vt alibi
dictum fuit. Hinc cogitam esse vult Aristoteles similitudinem, sive analogiam inter sensum & in-
tellectum: quia ut externa sensibilia se habent ad sensum communem, quem mouent, ita phantas-
mata ad intellectum: & ut sensus communis omnia sensibilia percipit, ita intellectus omnia intelligi-
bilis: ille minister sensuum, hic ope phantasinatum. Quod ad vim manusque sensus communis ar-
tinet, addit Philoponus non solum communem sensum esse quasi sedem omnium sensibilium: sed in-
singulare quoque externis sensibus dari vnum *xerazuyayor*, id est, confluuium, ad quod sensibilia cu-
iusque sensus concurrunt. Namque omnium visuum commune quasi centrum est aspectus; omnipium,
sonorum auditus; odorum olfactus; tactilium tactus; gustatiliū gustus. Illud tamen interest, quod
sensus communis omnia externa sensibilia percipit, atque dijudicat: quilibet autem externus sensus:
ea duntaxat, quæ ipsi propria sunt.

*Ut communis
sensus omnia sen-
sibilia percipit,
sic intellectus o-
mnia intelli-
gibilitia.*

Repetuntur quae
de sensu communis
superiori libro
dictas sunt.

Communis sensum proportionem, sum numerum centro comparata.

*Unitas intelle-
ctus colligitur.
ex unitate sen-
tias communis.*

h Etenim unum quidipsum.] Quod libro superiori de sensu communi asseruerat, id nunc repetit, nimirum esse vnum tanquam terminum, id est, vt Philoponus interpretatur, vt centrum circuli, in quod diuersæ lineaæ incidentur. Vel, vt Simplicius ait, esse ultimum iudicatorium omnium sensibilium, & vnum quidem re ipsa, plura vero ratione, quatenus diuersas sensibilium proprietates diuersæ cognoscit. Est enim, inquit, iudicatorium vnum, vt terminus, terminum appellans punctum, in quem concurrunt lineaæ diuersæ. Nam & is vnum, impartibilisque existens diuersam habet ad diuersas lineaes habitudinem.

i Atque hoc ipsa vnum sunt.] Ita se inquit habere centrum ut sensum communem, tum proportionem, tum numero. Proportione, quia ut se habet centrum ad lineas, ita sensus communis ad operationes aliorum sensuum: ut enim illae ad centrum, sic haec ad tribunal sensus communis perferuntur. Numero quia ut centrum existens unum, ad multas lineas ordinem habet, ita communis sensus, cum unus sit, ad multis sensus-habitudinem seruat: atque ita sensus communis, & centrum obtinent eundem numerum, id est, haudquaquam numero variantur, quin potius in sua unitate consistant. Alii, quorum interpretatio facilior videtur, verba illa, huc ipsa unum sunt, explicant de proportione inter sensum & intellectum, respectu suorum obiectorum: quia ut se habent sensibilia ad sua phantasmatata, ita sensus communis ad intellectum. Quod Aristoteles ostendit, ratione ducta a sensibilibus, admonens parum preferre, siue sensibilia pertineant ad unum sensum externum, siue ad plures. Ratio vero est huiusmodi, sicuti se habet candidum ad nigrum, ita phantasma candidi ad phantasma nigri: ergo commutata proportione, ut se habet candidum ad suum phantasma, ita nigrum ad suum. Si igitur phantasma candidi & nigri insunt unum, spectante ad unam potentiam, quae est sensus communis, facultasque una secundum rem diuersa secundum rationem: ita omnia phantasmatata pertinebunt ad unam potentiam; videlicet intellectum, qui sit facultas re una, diuersa vero ratione: & ut sensus communis non nisi interuenient exterorum sensuum res percipit; ita intellectus non intelligit, nisi ministerio phantasmatum: non quasi opus sit phantasmatata ipsa intelligere: sed res per illa representatas Huiusce rationis discensum, assumptis elementis, ut alias consueuit, proponit Aristoteles.

k. Et ut in illi ipsis definitum est id, quod fugientem esse est, vel sequendum, sic & sine sensu cum inphantasma tibus est monetur sentiens enim signum face datum igne esse, vidensq; ipsum communis sensu agitari motu, cognoscit hostem accedere, at nonnunquam hisce que sunt in anima phantasmatis, aut mentis conceptib; quasi videns ad ea que sunt prasentia ratiocinatur, atque deliberat de futuris. Et cum dixerit hic aut ibi rem eam esse, quae corporatem aut delorem afferat, tum fugit, aut persequitur. I omnino aliquid agit. I ipsum autem signum esse velim que hoc efficiens sunt, in ordine

^{m. 3} verum ac falsum, quae sine actione generis sunt, in quo sunt bonum ac malum, sed absolute differunt atque cuiusdam ratione.

k Et ut in illis.] Ostendit quoniam pacto excitetur intellectus actius ad deliberandum de re prosequenda fugiendave: nempe interdum moueri sensibilibus praesentibus: nonnunquam sola phantasia stimulante. Nam qui conspicatur erectam agitataque facem ad significandos hostium incursum, praesentia rei sensibilis, visu; impellitur ad consilium ineundum aduersus hostes. Interdum autem, et si nullum praesens obiectum lacessat, phantasia defuturis cogitans, & alia cum aliis conservens intellectus prouocat, ut de agendis deliberet, & quid factio opus sit, doceat, & quae iucunda aut molestia iudicarit, ea prosequi aut declinare iubeat.

1 *Ipsum autem verum.*] Docet verum & falsum, quæ ad actionem non pertinent in eodem genere contineri, in quo bonum & malum, id est, hæc omnia pertinere ad intellectum unum eundem re. Nec enim intellectus practicus & speculativus sunt potentiae realiter distinctæ. Neque in obiecta intellectum simpliciter diuersa tendunt. Nam speculativus versatur circa cognitionem veri & falsi absolute: prædictus & ceterus autem in ordine ad opus, atque adeo, ut est conueniens, vel non conueniens seu bonum, aut speculativus malum: quæ obiecti distinctio non sat est, ut intellectus practicus & speculativus re ipsa distinguantur. Quaerere in progressu plura.

ταῦτα ἐν ἀφορέσσει λεγεῖ θύμα νοεῖ, ὁ στῶν μὲν ἐπὶ τὸ σημέρον,
ἡδὲ σπουδὴ, τὸ κέχυστα μέρος οὐκέτι κρίτην, ἕπεν γὰρ σύνεσται
γένεσις, αἴτιον τῆς στερκείας αὐτὸν οὐκέτι τὸ κρίτην. Ταῦτα τὸ
μεθυστικόν τοι κεχωρατμένα ὡς κεχωρατμένα νοεῖ
ὅταν νοῇ σκέψαι. Οὐλοῦ δὲ οὐδὲ εἰσὶν ὅποι τὸ σύνεσται τὰς
πράξιμα ταῦτα μεταβούσαν δέσμονα δὲ σύνδεσμον τῶν κεχωρατμένων
τοιοῦτα, ὅποις αὐτὸν μηδὲ κεχωρατμένον μεταβούσι, οὐδὲ συνε-
πτέονται πάστερ.

m At vero res eas, qua vocantur ob abstractionem abstracte hoc pacto intellegit: nam ut si quis piam similitudinem non ut est simius: quo quidem pacto, percipi separata non potest, sed ut concavitas est, intelligeret actu, sine eam ipsum intelligere carne; in qua concavitas est: sic cures intelligit mathematicas, cum separatas ipsas, ut separatas intelligit.

Text. 35.

ΚΕΦ.

res, ipse est, ut diximus. Si vero fieri posset, ut alium intelligat necne, considerandum est postea.

Text. 36.

C A P:

[At vero res eas] Quia assertuerat intellectum speculatum verum in commune, & abstractum considerare: ostendit qua ratione abstracta compleetur in disciplinis Mathematicis; nimurum considerando illa, quæ in materia quidem sunt, non tamen ut in materia sensibili continentur, quod illustrat exemplo similitatis, seu curuitatis eæsi. Si. vt talis curuitas est perpendatur, necessario in sua consideratione nasum, ac materiam sensibilem inuoluet: non autem si absolute secundum communem rationem curuitatis spectetur. De materia sensibili & intelligibili, deq; tota varietate abstractionum, quæ in Scientiis inuenitur, egimus in Proœmio Physicorum, q. i art. 2.

n *Omne autem.*] Repetit quod supra docuerat, nimurum intellectum esse rem quam intelligit. Quod qua ratione verum sit, iam exposuimus, & proximo sequenti capite inculabimus. Postremo, dubitat an intellectus, dum est in corpore cognitionem substantiarum separatarum assequi valeat: cuius dubitationis solutionem in alium locum reticit. Et vero in *Commentariis primis Philosophicis* à nobis tractatur.

К Е Ф. 7.

NΥΝ ἐσθίει ψυχῆς πᾶν λεχθέντα συγκειφαλαρά
σων τις, ἐπιμήδη ποιλιν, ὅπῃ ψυχὴ τὸ ὄντα πάσι
ἐπι πάντι ή γὰρ αἰδητὴ τε ὄντα, ἢ νοητῇ ἐστιν ἐπι-
μηδή, παὶ πισταὶ πως ἡ δὲ αἰδητοῖς, πάσιδητοι.
πως ἐτέτοι, δεῖ ζητεῖν. τέμενται γάρ εἰπιστήμη καὶ οὐ μό-
ντοις εἰς τὰ πρώγυματα, ή μὲν διωρίμει εἰς τὰ διωρίμει
καὶ δέντεται εἰς τὰ εὑπερεχεῖα, τοῦ δὲ ψυχῆς τὸ
αἰδητόν, ή τὸ εἰπιστημονικόν. διωρίμει πρωτά εἰπι, τὸ
μῆρα ἐπιστητόν, τὸ δὲ αἰδητόν τινά γνωσθεῖν αὐτὸν τὸ
αἰδητόν τινά γνωσθεῖν. τὸ δὲ αἰδητόν τινά γνωσθεῖν
αἰδητόν τινά γνωσθεῖν.

CAPUT UX.

Nunc autem, quae de anima dicta sunt, quasi ad quedam capita redigentes: rursus dicamus animam ipsam ea universalia quodammodo esse, quae sunt. Nam ea, quae sunt, aut intelligibilia sunt, aut sensibilia. Atque scientia quidem est res ea quodammodo, quae sub ipsam scientiam cadunt; sensus autem ipsa sensibiles. Verum quo factio id ita est, queramus oportet. Scinditur igitur in ipsas res scientias, atque sensus: et quidem quae est potentia in respectu tales: ut vero qui est actu in actu similitudinales, et scientia per medius sensitum antem anima, et id quod dicitur in officiis, et in sensu.

Hoc quidem id, quod sub scientiam catit, illud vero se fitibile, iuris necessitate est aut res ipsas, cui form as in anima esse, si non sunt in ea res ipsa pr. scilicet. Non enim iste se latitatio animi, sed formaliter manifestat.

५

Animam quodammodo esse omnia.

Nunc autem ea.] Quæ de sensu & intellectu tradiderat; quasi in summam colligit, aiens animam quodammodo esse omnia. Namq; omne ens aut sensibile, aut intelligibile est: anima vero ratione sensum est omnia sensibilia; ratione intellectus omnia intelligibilia. Id autem quo pacto veritati consoner exponit assertens, tam obiectum sensus, quam intellectus: tam sensum quam intellectum bifariam dici: actu nimurum, vel potestate: actu sumitur utrumq; obiectum, cum actu à facultate cognoscente percipitur: potestate cum non actu cognoscitur. est tamen idoneum ut cognoscatur. Similiter intellectus in actu dicitur, cum actu contemplatur: potestate, dum potest. contemplari. Parique modo sensus in actu, dum actuensionem edit: potestate, dum edere illam valet. Anima igitur quatenus est in potestate ad percipienda omnia, dicitur omnia potentia: ut vero est in actu cognoscendi, dicitur esse actu ea, qua sub eius notionem veniunt. Porro animam esse omnia, non realiter accipiendum est; nec enim anima est lapis, quem intelligit, aut color, quem cernimus, sed notionaliter; hoc est, secundum rerum imagines, similitudinesve, quibus consignatur.

b Quare

τὸις ἡ ψυχὴ ὁ σπλέγει τὸ θεῖον εἰσι. καὶ γάρ οὐ θεῖον ὄφελον.
ἐστιν ὄφελον. καὶ οὐ νόος δὲ, εἰδὼν. γάρ οὐ αἴσθησις,
αἴσθησις. αἴσθησις. ἐπεὶ δὲ πρέγματα εἰδοῦν εἰς παρεγένεται,
παρεγένεται, οὐδὲ δοκεῖ, παρεγένεται περιστρέψοντο. εἰ τοις
αἴσθησις αἴσθησις τὸ θεῖον εἰσι, πάντα εἰς αἴσθησις.
λεγείματα, καὶ οὐτοις τῶν αἴσθησιν, εἶχεν καὶ πάθη καὶ
ἀργείματα, εἰσὶ δὲ τὰν αἴσθησιν φύσις μηδὲν, εἰδὲν αὐτὸς, οὐδὲ
ἔχειν οὐταν δὲ λεπτή, αἴσθηση ἀμφορεύει φάντασμα τοι.
λεπτόν. πάχυτο φαντάσματα, οὐδὲ αἴσθησιν φάντασμα τοι.
τοιλών αὐτούντων. οὐδὲ δὲ τὸ φαντάσια, ἔπειρον φάντασμα:
παῖδες φάντασμα συμβολοῦ γάρ εἰς νοητά τοι ἀλλάζεις οὐ φύσις. τοι δὲ τὰν φάντασμα τοι.
φάντασμα τοι εἴναι οὐδὲ τὰλα φάντασμα. αὖτις
οὐδὲ αὐτὸς φάντασμά του.

ΚΕΦΩ

ferent, ut non phantasmata sint? An neque ceteri sunt phantasmata.

C-A-P.

Manus instrumentorum organum.

b Quare anima est ut manus; manus enim instrumentorum est instrumentum. Et intellectus formarum est forma, & sensus itidem sensibilium forma. Cum autem nullares sint, ut videtur, prætermagnitudines sensibiles separata, in ipsis projectis sensibilibus formis, ipsa sunt intelligibiles forma, tum etiam rerum, qua abstracte vocantur, tum etiam sensibilium, qua sunt habitus, atq; affectus. Id irrecoquuntur, qui non sentit, nihil dicere, vel intelligere potest. Et qui contemplatur, nescire est una cumphantasmate contemplatur, ipsa namque phantasmata veluti sensibilia sunt, attamen sine materia. Est autem aliquidphantasia ab affirmatione negatione ve: verum enim, vel falsum complexio est conceptuum intellectus. At mentis primi conceptus, quo, quaso, differunt, ut non phantasmata sint? An neque ceteri sunt phantasmata, non tamen sine phantasmatis sunt.

Intellectum non versari circa tres mathematicas & physicas, sine operatione.

c Cum autem nullares.] Cum neque res Mathematicæ, neque Physicæ, & harum affectiones (de hoc enim tantummodo res generis hoc loco agit) extra sensibilia cohærent, ac proinde earum imagines intelligibiles sunt sensibilibus, in quibus virtute insunt, eruantur; colligit Aristoteles non posse intellectum in earum consideratione & disciplina versari sine ope sensuum, qui primo sensibilia percipiunt. Vult autem intellectum non solum, cum denus species haurit a phantasmatis pendere: sed etiam comparatis iam speciebus, dum contemplatur: quod euin simul cum phantasmate contemplari oporteat: quia ut se habet sensus externus ad obiecta, sic intellectus ad phantasmata. Quare ut ille sine presentia obiecti non sentit, ita hic sine phantasmatis nihil intelligit: nisi quod externa sensibilia sunt in materia penitus dermersa: phantasmata vero sunt formæ sine materia: nec enim sunt ipsæ res sensibiles, sed carna simulacra.

In compositione & divisione. phantasma non dividatur vertitas, vel falsitas.

d Est autem] Subiectum discrimen inter actuum intellectus & phantasias, quod actus intellectus, qui est compotitio, vel diuīcio, verus hec, aut falsus: non autem actus phantasias; siquidem in sola complexione intelligibili, propriæ veritatis aut falsitatis ei se dicimus: cognitionem autem simplificandum, inquit, contentum a phantasmatis, licet absque iis esse non possit, ut neque alias operationes intellectus.

QVÆSTIO I.

VTRVM INTELLECTVS PATIENTIS sit potentia passiva: & omnino pura potentia, an non.

ARTICVLVS I.

INTELLECTVM PATIENTEM esse potentiam tum passiuam, tum actiuam.

Explícatis capítibus, in quibus Aristoteles de intellectu possibili, seu paciente disseruit, doctrinæ ordo postulat, ut quæstiones ad eundem intellectum pertinentes, attexamus. Supponimus autem in præsenti dari patientem intellectum. Quod ex eo satis constat, quia intellectus patiens est facultas intelligendi, quilibet autem experitur se intelligere. Ac ne quis eam actionem ad internum sensum referat, manifestum est intelligi à nobis res immateriales, & communes, quarum perceptio in facultatem materialis, & organo corporeo inhærentem, atque a deo in sensum internum cadere non potest, vt alibi demonstrauimus. Quærimus ergo impræmis an intellectus patiens sit potentia passiva, id est, vtrum solummodo patiatur recipiendo, an etiam agat intelligendo. Pro cuius dubii solutione aduentendum, posse intellectum patientem conferri vel cum obiecto, vel cum intellectu passiuo taxat.

A causam mouentem, & rem motam realiter distinguuisse erat.

gium in d.i.

Nihilominus assérendum intellectum patientem actiue concurrere ad suam intellectuam. Nam quod eam neque intellectus agens, neque phantasmatum per se efficiant, in superioribus offendimus. Deinde quod illam edat ipse intellectus patiens, liquet vel ea ratione, quia intellectus est actio immaterialis, qua ab eadem met potentia, in qua recipitur, elicere debet. Quare cum intellectio recipiatur in intellectu paciente, ab eodem elicere necesse est. Secundo: Nihil denomi-natur agere nisi ab actione, quam elicere.

quæ 4.

B quod usque adeo verum est, vt si Deus se solo

poneret in meo oculo visionem, ita vt oculus

passive tantum se haberet, non dicerebatur ab ea vi-

dens, sed intellectus denominatur intelligens à

propria intellectione: sicut nec esset necessario eam eli-

cere Tertio, idem confirmari potest, quia eadem

ratio est in actu intelligendi, quæ in actu volen-

tati: sed in Concil. Tridentino l. 6. Can. 4. dam.

C natur qui dixerit in iustificatione liberum arbitrium passive tantum se habere, proindeque do-

Voluntas con-

currit actiue ad

D suas operationes

liter intellectus concurreat actiue ad intellectu-

alem: maxime cum liberum arbitrium non in

solo actu voluntatis consistat, sed importet e-

tiam actum intellectus, liberumque iudicium,

vt constat ex iis, quæ tradit D. Thom. lib. 2. con-

tra Gent. c. 48. rite culus vero esset, qui diceret a-

ctiones voluntatis, & intellectus, quatenus ad

iustificationem pertinent, elicere ab ipsis poten-

tias, alias vero non elicere.

Superius dictis nihil officit locus ille septimi,

& 8. Physic Loquitur enim ibi philos. de causa

materiali phys. quæ est principium physici mo-

tus: non autem de causa materiali, fuisse accepto

- vocabulo, prout cōpletetur omne id, quod est

fusceptuum alicuius motionis, sive materialis

si hinc non. Quo pacto minime repugnat ean-

E dem item esse causam materialem, & efficientem.

Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

F Nudus intellectu-

ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

lio 7. c. 1. qu. 1.

sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

in quibus ma-

terialis causa

coincidere po-

test cum effici-

te.

G in d.i.

H Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

I N U D U S intellectu-

ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

lio 7. c. 1. qu. 1.

sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

J in d.i.

K Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

L Nudus intellectu-

M ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

N passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

O passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

P dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

lio 7. c. 1. qu. 1.

Q sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

R mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

S in d.i.

T Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

U Nudus intellectu-

V ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

W dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

X lio 7. c. 1. qu. 1.

Y sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

Z mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

A in d.i.

B Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

C Nudus intellectu-

D ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

E passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

F passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

G dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

H Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

I lio 7. c. 1. qu. 1.

J sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

K mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

L in d.i.

M Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

N Nudus intellectu-

O ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

P passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

Q passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

R dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

S Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

T lio 7. c. 1. qu. 1.

U sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

V mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

W in d.i.

X Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

Y Nudus intellectu-

Z ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

A passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

B passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

C dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

D Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

E lio 7. c. 1. qu. 1.

F sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

G mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

H in d.i.

I Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

J Nudus intellectu-

K ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

L passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

M passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

N dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

O Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

P lio 7. c. 1. qu. 1.

Q sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

R mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

S in d.i.

T Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

U Nudus intellectu-

V ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

W passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

X passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

Y dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

Z Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

A lio 7. c. 1. qu. 1.

B sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

C mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

D in d.i.

E Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

F Nudus intellectu-

G ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

H passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

I passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

J dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

K Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

L lio 7. c. 1. qu. 1.

M sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

N mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

O in d.i.

P Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

Q Nudus intellectu-

R ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

S passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

T passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

U dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

V Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

W lio 7. c. 1. qu. 1.

X sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

Y mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

Z in d.i.

A Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

B Nudus intellectu-

C ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

D passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

E passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

F dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

G Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

H lio 7. c. 1. qu. 1.

I sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

J mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

K in d.i.

L Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

M Nudus intellectu-

N ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

O passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

P passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

Q dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

R Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

S lio 7. c. 1. qu. 1.

T sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

U mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

V in d.i.

W Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

X Nudus intellectu-

Y ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

Z passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

A passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

B dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

C Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

D lio 7. c. 1. qu. 1.

E sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

F mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

G in d.i.

H Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

I Nudus intellectu-

J ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

K passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

L passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

M dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

N Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

O lio 7. c. 1. qu. 1.

P sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

Q mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

R in d.i.

S Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

T Nudus intellectu-

U ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

V passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

W passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

X dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

Y Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

Z lio 7. c. 1. qu. 1.

A sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

B mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

C in d.i.

D Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

E Nudus intellectu-

F ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

G passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

H passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

I dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

J Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

K lio 7. c. 1. qu. 1.

L sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

M mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

N in d.i.

O Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

P Nudus intellectu-

Q ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

R passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

S passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nū: est species confi-

T dum intellectum causam esse passiuam intellectus:

U Etionis, actuum vero simul cum specie: quo pa-

V lio 7. c. 1. qu. 1.

W sto iam materialis causa, cum efficiente non o-

X mnino coincidunt. Qua de re in physic. latius.

Y in d.i.

Z Ita vero dicimus si intellectus cum intellectio-

A Nudus intellectu-

B ne conferatur, esse potentiam, tum actuum, rūtus distingui-

C passiuam. Actuum, prout intellectuam edit: tur à se ipso vt

D passiuam, prout eandem recipit.

Ferrari. lib. 2. c. 82. En genere entium sit pura potentia, nullum
conatur gent. c. 82. in sua natura includens actum, quo pacto ma-
teria prima dicitur pura potentia. Altero, an ex
se sit pura potentia in genere intelligibilium, id
est, utrum ex sua prima origine nullam obti-
neat sibi congenitam speciem, aut notionem; sed
dunataxat in potestate sit ad eam progressu tem-
poris acquirendam. Hoc posito, nostra assertio
sit: si potentia priori modo sumatur, intellectus
non est pura potentia; quod ita probatur. Intel-
lectus ex sua natura est forma, & actus; ergo se-
cundum eam considerationem non est pura po-
tentia. Antecedens ostenditur. Nam id quod al-
teri ratio est, & principium operandi dicitur a-
ctus, & forma; possibilis vero intellectus est ar-
maz operandi, id est, intelligendi ratio; est igitur
actus, & forma. Maior patet, quia unumquodque
persuam formam operatur. Minor vero tradi-
tur ab Aristotele hoc in libro c. 4. text. 5. suadeturque
ex eo, quia cum nulla substantia creata possit
esse intermedium principium operandi; eget a-
nimus aliquia vi, seu facultate intermedia, qua
intelligendi actus promat, quae facultas noua
lia est; quam intellectus.

An sit pura po-
tentia in genero
intellegibilium
diffensio.

Quod vero ad alterum questionis sensum
pertinet, magna ea de re inter Platonem, & Ari-
stotelem contentio extitit. Nam Plato, ut con-
stat ex iis, quae scripsit in Phaedro, Menone, &
10. de Republ. cum persuasum haberet nostros
animos extra corpora fuisse procreatos, ibique
D rerum omnium notionem, ex idearum influxu
haussisse, creditit eos, cum hisce moribundis
corporibus illabuntur, inditas rerum imagines,
ac scientias deferre secum; ita tamen, ut omnis
ea cognitio ob crassam, concretamque materia
commercialium, & quasi insolentiam, terti carce-
ris obliuiose sopiretur: deinde accessu phantas-
matum excitata reuiuisceret. Itaque censebat
Plato nos, cum aliquid discimus, non simpliciter
discere: sed recordari potius, nec nouam ac-
quirere scientiam, sed ante habitu reminisci.
Hoc tamen dogma, quatenus animarum ante
corpora creationem singulis, iam in 2. huius ope-
ris libro fuit à nobis confutatum. Quare ea par-
te omisla, quae etiam ad rem praesentem non fa-
cit: expendendum hic tamquam erit utrum nostrarum
animus veluti nuda tabula absq; vllis intelligi-
bilium imaginum lineamentis, corpori infun-
datur; vel ei potius in ipso creationis momento
ab auctore naturae eiusti nodi imagines, siue spe-
cies tribuantur, ut quidam nostræ etatis Philo-
sophi putant. Nam quod ita res habeat, his ar-
mentis videretur ostendi. Substantia à materia
concretione abiuncta intelligunt omnia natu-
raliter per formas sibi à principio inditas, vnde
in libro de causis propositione 10. dicuntur in-
telligentiae plenæ formis; ergo & animi rationis
participes saltem aliquarum rerum species sibi
innatas habebunt; præsertim cum intelligere sit
homini commune eum Angelis, ut ait D. Greg.

Argumenta
qua probant a-
nimam in sua
creatione species
accipere.

1. Argum.

A homin. 29. in Euclid Secundo, Anima intellectua est multo nobilior, quam materia prima; sed materia prima non est à Deo producta sine formis; ergo neque anima intellectua sine speciebus. Tertio, Deus quamlibet ceterarum rerum condidit in structam, et que ornata mias actionibus, quæ ad illius munia necessaria erent; sed ut intellectus possibilis operetur, indiget speciebus: non ergo sine iis à Deo procreat.

Postremo, nostris animis innati sunt duo ha-
bitus; alter, quo primis principiis speculativis
assensum damus, qui dicitur habitus principiorum: alter quo assentimur primis principiis practicis, qui vocatur syndesis: igitur cuad eadem
sit ratio in speciebus intelligibilibus: erunt quoque
hæ nobis insita. Antecedens probatur, primum
quia huiusmodi habitus dicuntur naturales, non
nisi quia inditi nobis sunt à natura. Deinde,
quia id etiam de habitu syndereos palam af-
firmant, tum D. Aug. super Psalm. 57. & D. Epiphanius lib. 2. contra hæret. tom. 2. tum D. Hieronimus in epist. ad Demetriadum hisce verbis.
Est in animis nostris quedam sanctitas natura-
lis à Deo impressa, quæ veluti in arte animi re-
sidens, praua, & recta iudicium exercet. Pater igitur
nostrum intellectum non esse puram po-
tentiam in eo sensu, de quo agimus.

2. Arg.

3. Arg.

Vle: m. as

D. Augu

D. Epiph

D. Hiero

ARTICVLVS III.

INTELLECTVM PATIENTEM EX
sua prima origine esse puram potentiam in
genero intelligibilium.

Verum istiusmodi placitum abhorret in
primis à disciplina Aristotelica, vt patet ex
ca. 4. huiuslibri text. 14. vbi inoster intellectus à
principio dicitur esse quasi tabula in qua nihil
est depictum: quod communis assensu Peripateti-
ca Schola tuerit. Ita vero, ut D. Thom prima
part. qu. 79 art. 2. animaduertit, cum triplex sit
intellectus, diuinus, Angelicus, & humanus:
Diuinus, quia est ipsa Dei essentia, & actus o-
mnino purus semper respectu totius entis est
essentia; litem in actu intellectionis nulloq; mo-
do in potentia Angelicus vero, & humanus, cu
puri actus non sint, oportet eos in potentia esse,
sed quia potentia duplex est, vna semper cum Datur p
actu suo coniuncta, vt materia cœlestis cu prius
semper formaz alia non semper coniuncta cu actu, itacum
quem assequi potest, vt materia sublunaris, que ita, &
progressu temporum alias, atque alias formas semper cu
recipi: intellectus quidem Angelicus ob propin-
quitatem ad primum intellectum, semper est in
actu intelligibilium imaginum; humanus au-
tem quia insimus, & à diuino quam maxime
remotus, principio quidem est in potestate re-
spectus

Superior
tia adue-
Arist:

Datur p
semper cu
actu, itacum
quem assequi
potest, vt ma-
teria sublunari-
s, que ita, &
progressu tempo-
rum alias, atque
alias formas semper cu
recipi: intellectus
quidem Angelicus
ob propin-
quitatem ad
primum
intellectum,
semper est in
actu intelligibili-
um imaginum;

spectu imaginem, quasi nuda tabula, tum deinde paulatim iis imbuitur, ac perficitur.
 Quapropter afferendum omnino est animæ intellectu non insundi species in orte. Quod probatur. Nam si sit esse, posset anima confititum iis vti; nec enim carum vius ope phantasmatum egret, quia sicuti absque phantasmati comparata esse, ita integrum ei foret absque eorum concursum intelligere; præsertim cum tales species deberent esse ex suo genere insusæ, ut illæ, quæ Angelis in instanti creationis inditæ fuerunt. Quod vero iis confititum non utrum, manifestum est; alioqui ab ipso, conceptu antequam in lucem essemus editi, iam quisque nostrum præente rationis lucelibile ageret, & meteretur, ac deineretur, quod est erroenum. Nec satisficiet, qui dixit vñum rationis abternis sensibus pendere, nec nisi his solutis, ac perfectis dari; cumque iis paulatim perficiantur, rade esse, quod licet anima intelligibili species bus ornata sit: non tamen libero arbitrio fungit se. Non, inquam, satisficiet; quia si essent nobis ingenuæ species; essent quoque ingeniti habitus scientiarum, cum in utrisque par sit ratio. At non ita rem habere plane indicat quod ne in eiusmodi habitus in se experitur, sed magnum potius laborem, & difficultatem in disciplinis comparandis. Accedit quod cum species intelligibiles possint à nobis per intellectum agentem, interueniente opera interiorum sensuum, comparari, ut ex superioribus constar minime necessarium fuit eas nobis diuinitus tribui.

Postremo idem ex eo probat D. Thomas 1. part qu. 84. art 5. quia si anima intellectu non acciperet species à sensibus, sed aliunde; non esset, cur societatem corporis affectaret, ac materiae vñiretur. Nec enim dici potest vñiri eam ipsius corporis gratia; cum forma nou sit propter materiam; sed è conuerso materia propter formam. Maxime autem videretur corpus animæ intellectu necessarium ad propriam eius functionem, quæ est intelligere; cum ipsa alioquin secundum se è corpore non dependeat. Quod si species ex influxu superni luminis acciperet, non iam corpore indigeret ad intelligendum. Si quis autem opponat, animam humanam non solum vñiri corpori ad intelligendum, sed ad compositionem totum. Quare tametsi ministerio sensuum species nullis hauriat, non proinde huiusmodi nexus superuacaneum fore. Occurrendum cum vnum quodque propriæ operationis gratia maxime sit, ut docet Aristoteles lib. 2. de Cœlo, capite tertio text. 17. esto ob alum-

A quoque finem ea corporis animique coniunctio fiat, non posse tamen excusari; quin debeat dici ex parte operationis frustra esse, siquidem non vnitur corpori propter operationem, cum tamen neque Deus, neque natura quicquam etiam ex ea parte frustra esse patiatur.

Respondemus nunc argumentis, quæ p. 10 aduersiorum opinione adduximus. Ad 1. primum dicendum est cum D. Thoma 1. p. qu. 5. art. 2. animas humanas, quia formæ corporum sunt, ex ipso modo essendi habere, ut per corpora intelligibilem suam perfectionem consequatur, hoc est, ut per sensus organis corporeis affixos rerū imagines comparent, substantiæ vero superiores, id est, Angelii, quia sunt à corporibus omnino absolutæ, & in esse intelligibili extra materiæ subsistentes, oportuit, ut superni lumenis effluxu à prima origine intellectuales rerum imagines acciperent.

Ad secundum dicendum est, materiam non posse viis naturæ absq; forma constare, humandum vero intellectum absque speciebus esse posse; ideoq; non eandem esse rationem in illo, & in materia prima: esto, in eo cōueniant quod ut materia prima est in potestate ad alias formas, sic noster intellectus ad recipiendas species. Ad tertium respondendum licet Deus non indiderit homini species ad intelligendum tribuisse ei tamen intellectum agētem, cuius opera, sensuumque ministerio eas compararet, quod satis fuit, ut non dicatur ei denegata fuisse necessaria ad intellectuē, & scientiam, quemadmodum esto illi neque arma, neque naturalia corporis integumenta à natura data sint, laud pro datus, ut despeterea ex istimandu non fuisse ei consultum. ciebus animarum ab Auctore naturæ circa ea, quæ ad tuendā vitam pertinent: siquidem illi & ingenium, & manum, ut commune instrumentum, ad ea omnia pertinenda, conficiendaque attribuit, ut alibi ex Aristotele, Seneca, aliisque Auctotoribus admouimus.

Pro explicatiōne quarti argumenti scīēdū est Caproclit in prologo sententiārum quæst. 3. ad 5. cōtra priam conclusionem, Vignerium Granatensem ca. 3. suarum institutionum Theologicarum, & alios quosdam existimasse, habitum primorū principiorum esse nobis ingenitum à natura. Verum hæc sententia haudqua. Non dari habi quam nobis placet, eamquelib. 1. posteriorū ex. ius primorum professo refutamus. Ad argumentum igitur respondemus, habitus primorum principiorum, ipsa natura in tam quæ ad contemplationem, quæque actio genitos. nem, & praxim spectant, revera esse acquisitos à nobis per assēdū cadentem supra prima principia speculabilia, & operabilia, eatenus tamen dici naturales, quatenus eiusmodi principia posse, ac vi sūorum terminorum adeo conspicua sunt ut eis necessario quoad speciem actionis assēdiatur, neque mente insificari ea possimus, idq; videtur respexisse D. Thom. 1. secundæ quæst. s. artic. ii.

Angelis inditæ sunt species non vero animarum tionali.

Intellectus agit portis integumenta à natura data sint, laud pro datus, ut despeterea ex istimandu non fuisse ei consultum. ciebus animarum ab Auctore naturæ circa ea, quæ ad tuendā vitam pertinent: siquidem illi & ingenium, & manum, ut commune instrumentum, ad ea omnia pertinenda, conficiendaque attribuit, ut alibi ex Aristotele, Seneca, aliisque Auctotoribus admouimus.

2. Phys. ca. 9. q. 1. artic. 3.

Cur iidem naturales dicantur..

artic. i. & lib. 2. contra gent. cap. 78. cum docuit habitum principiorum partim esse naturale, partim acquisitum. Quod vero ex Sacrorum patrum dictis retulimus, id non de habitu, quod intellectui superaddatur, interpretandum est, sed de lumine intellectus, quod ab ipsa intelligendi facultate non distinguitur. Id vero D. Hieronymus propterea naturalem sanctitatem vocat, quia illo illustratur mens ad approbanda communia principia; quib. recte viuendi norma continetur.

A causa Adderetiam quod synderesis, cuius fecimus mentionem superiori questione, non videtur esse habitus, ut ibi diximus. Nam Aristo libro sexto Ethic. capite tertio ubi recenset habitus intellectuales, non connumerat inter eos synderesim. Videtur igitur synderesis esse aliquid potestia intellectiva; & quidem distincta ab intellectu. cum dividatur a D. Hieronymo ad caput primum Ezechielis contra vim appetentem, & rationalem. Quare fatendum videretur B intellectum non esse unam specie potentiam, sed plures.

QVÆSTIO II.

VTRVM INTELLECTVS PATIENS
in homine unus specie sit; amplius.

ARTICVLVS I.

QVÆ ARGUMENTA OSTENDERE videantur plures esse.

1. Argum.

Quod intellectus patiens non unus specie, sed multiplex sit conabatur quispiam hisce argumentis ostendere. Ratio, & intellectus, id est, vis ratioinandi, & intelligendi differunt inter se specie; utique autem facultas vis intellectiva est; ergo intellectus patiens non est specie unus. Probatur maior in primis testimonio Boetii lib. 5. de consolatione prosa. 4. ubi ait intellectum comparari ad rationem, ut aeternitatem ad tempus. Quare cum tempus, & aeternitas inter se plusquam specie distinguantur, different quoque saltem specie intellectus, & ratio. Item, quia Arist. lib. 6. Ethic. cap. 1. docet principium, quo animus necessaria percepit ab eo, quo opinatur, ratio in natura, & distinctum esse.

2. Argum.

Deinde, intellectus speculativus, & practicus differunt inter se specie; dantur ergo plures intellectus specie distincti. Probatur assumptum, quia diversa ratio obiecti variat potentiam naturam: at obiectum intellectus speculativi est verum, contemplatio enim versatur circa veritatem; obiectum autem intellectus practici est bonum, vel malum; quia intellectus practicus ordinat, dirigitque ad opus; & ad bonum, seu malum amplectendum, declinandumve. Cofirmaturque huiusc argumentum vis; quia minus discrepanter inter se obiectum intellectus Angelici, & humani, quod est verum intelligibile absolute; quam obiectum intellectus speculativi, & practici eiusdem hominis: at intellectus humanus & Angelicus specie differunt, non secus ac homo, & Angelus: ergo & intellectus practicus, & speculativus.

3. Argum.

Postremo: Appetitus superior, & inferior omnium philosophorum confessione differunt inter se specie; ergo ratio superior, & inferior, cum utrobique eadem concurrat distinctionis

ARTICVLVS II.

INTELLECTVM PATIENTEM
in homine unus specie: nec argumen-
ta in contrariam partem addu-
cta concludere.

C

Asserendum tamen cum communi Philosophorum schola intellectum patientem hominis esse unam specie facultatem. Namque, ut in primo huiusc operis libro exposuimus, non distinguuntur potentia secundum varietatem particularium conditionum, quae in obiecto insunt, sed secundum rationem communem, quam omnia sub illo contenta per se sortiuntur; que ratio si una sit, una erit potentia. At omnia, quae sub intellectu possibilem cadunt, **Quid pot distingua** vnam veritatis, & intelligibilitatis subeunt rationem, sicuti & unum modum immutandam potentiam, ut illuc differimus; prouindeq; intellectus possibilis una specie potentia cessa erit.

Respondeamus igitur argumentis, quae oppositum suadebant. Ad primum dicimus eandem facultatem, & intellectum, & rationem vocari: intellectum, prout intelligibilem veritatem simpliciter apprehendit; rationem, quatenus ab uno ad aliud progrediendo ratiocinatur, unde

E est quod Angeli, qui simplici intuitu res percipiunt, intelligentiae dicuntur; homines vero, qui inquirendo a notioribus ad ignota procedunt, rationales vocantur. Ideo autem intellectus aeternitati, ratio temporis à Boetio comparatur; quia ut aeternitas stabilis est, ita & intellectus suo modo dum sine discursu rerum notionem capit: & ut tempus in fluxu consistit, ita ratio, dum ab uno ad aliud tendit. Ad locum Arist. dicendum, nihil aliud eo doceri, quam principia, quibus necessaria, & probabilia cognoscimus, & ex quibus ratiocinamur, non eosdem habitus esse, sed diuersos. Itaque nihil inibi de intellecticis potentia distincione traditur.

F Ad secundum dicendum ea, quae per accidens obiecto adueniunt non variare potentiam ci, & spei, nec enim, verbi gratia, magnum & paruum, ut intellectus colorato accidenti, videndi facultatem distinguunt; obiectum vero intellectus practici, tantum a & specu-

Reponde
1. Argum
opposita.

Cur Ang
telligenti
mines ve
tionales
lantur.

Ad 2.
Obiecta
& spei
ci, & spei
ui intellect
accidenti
stinguunt;
obiectum vero intellectus practici, tantum a
& specu-

& speculatiui accidentaria tantum ratione dis-
sident: utrumque enim per se circa veritatem
intelligibilem duntaxat occupatur; licet intellectus speculatiuus veritatem apprehensam nō
ordinet ad opus; practicus vero ordinet, atque
ita bonum, & malum spectet, non tamen primo
ac per se: ordinari autem vel non ordinari ab in-
tellectu, ex accidente se habent ad intelligibilem
veritatem. Ex quo liquet intellectum speculatiuum,
& practicum non plures, sed eandem esse
potentiam. Ad confirmationem eiusdem argumen-
ti negandum est plus differre inter se intellectum humanum practicum, & speculatiuum,
quam intellectum humanum, & angelicum.
Namque humanus intellectus tendit in verita-
tem, vt habeat dependentiam & respectum ad
phantasiam, & ad sensibilia, à quibus eam hau-
rit; angelicus vero ad veritatem, vt acceptam
influxu superni luminis; quæ ratio non per acci-
dens, vt de practico, & speculatiuo dicebamus;
sed per se variat obiectum, atque adeo specifici-
cum discrimen inducit.

Id. 3.

io inferior
superior solo
ine distin-
natur.

de inducta
ea distinctio.

ndereſim eſſe
ibitum intel-
liſtua.

A est synderesis. Diuidit autem hanc D. Hieron. Synderesis pro-
contra partem rationalem, non quod eam ab i. & recti iudici-
intellectu seiungat, sed quia appellat intellectū catrix.
partem rationalem, vt ad alia minora attendit;
synderesim vero vt ad maiora. Vnde ait hanc in
arce animi residentem praui, & recti iudicium
exercere. Neq; obstat quod Arist.lib.6. Ethicor.
c. non fecerit expressam mentionem synderesis
inter alios habitus intellec̄tuales. Non enim
ibi omnes nominatis recensuit: cum nullius
omnino habitus practici, qui circa principia
versetur, meminerit, et si cunctos sub nominae
habitus complexus fuerit.

B Caterum D. Bonaventura in 2. dist. 39. art. 1.

q. 1. & Alensis 3. part. q. 21 membro 2. art. 3. arbit-
rantur, synderesim non intellectui inesse, sed
voluntati. Quo eritiam inclinat Henricus quod-
libeto 1. qu. 18. Poteſtque id ex eo probari, quia
proprium riunus synderesis est ad bonum in-
ſtigare; conſtat autem bonum, qua rale, non ad
intellectum, sed ad voluntatem pertinere. Am-

plectenda tamen est contraria ſententia, quam
probat D. Thomæ ratio ſuperius adducta, ſe-
quiturque idem S. Doctor nou ſolum 1. part. loc.
cit. ſed etiam in prima ſecunda q. 9. 4. artic. 1. &
ſepe alibi Magauis Abertus in ſumma de homi-
ne tract. de synderesi q. 1. & 3. aliisque tam ex an-
tiquis, quam recentioribus non pauci. Idem et-
iam ſentit D. Hieronymi loco citato, & ad caput
primum Ezechielis, vbi synderesim vocat ſupe-
riorem ſcintillam rationis: & eandem compa-
rat aquilæ, quæ cæteris auibus acutius videt, at-
que altius volat. Eādem quoq; D. Basilius ho-
mil. i. in prouerbio, & D. Augustinus lib. 2. de li-
bero arbitrio ca. 20. vocant naturale iudicium,
quo diſcernimus bona à malis: conſtat autem
iudicium ad intellectricem vim ſpectare. Rut-
ſusque idem D. August. lib. 12. de Trinit. c. 2. ait,

videri synderesim, & rationem idem eſſe. Ad-
uerte tamen ab his partib. non fuile ſeceptam
synderesim p̄ ob habitu intellectus, ſed vt inter-
dum ſolet, pro ipſa intelligendi facultate, ſeu
naturali lumine, quatenus ostendit bonum eſſe
amplectendum, malum vero declinandum. Ad

rationem pro contraria opinione existimantiū Synderesis non
synderesim pertinere ad voluntatem, repon-
tendit in horū ſubratione boni, ſed ſub ratione veri practici, veri practici.
F quod ſub obiecto intellectus continetur. Dicitur
autem inſtigare ad bonum, & de malo con-
queri, ac ſubmurmure, propter veriſimmas, & catur.
incommutabiles regulas, quas proponit volun-
tati, & ne eas violet perpetuo admonet, coar-
gitque violatores quantumlibet profigatæ
ſint vita. Legē D. Thom q. 17. de verit ar-
ticulo 3.

Qui synderesim
inſe voluntati
contendant.
Potior ſententia
eam in intelle-
ctu conſtituit.

Synderesis ſcintilla rationis, &
iudicium naū-
rale à patribus
vocatur.

Cur ſcintillam
dixerit lege a-
pud D. Th. in 2.
dist. 3. q. 3. art.
3. ad 5. & d. 39.
7. 3. art. 1. & do-
verit. q. 16. art.
1. ad 9.

Synderesim non
tendit in horū
ſubratione boni.

Cur inſtigare
& conqueri aē

QVÆSTIO III.

VTRVM NE PER INTELLECTIO-
nem verbum producatur, an
non.

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS OSTENDI
videatur non produci.

1. Argum.

NEgatuam: controuersia pattem conabimur aliquis hisce argumentis suadere. Primo; Si per intellectuam produceretur verbum, intellectio esset vera actio: sed non est, quia omnis vera actio est coniuncta cum motu, ut constat ex 3. Physic. Igitur per intellectuam non producitur verbum. Secundo; per actiones immanentes nihil efficitur; sed intellectio est actione immanens; non igitur per eam verbum dignitur. Maior probatur ex Aristotele libro 6. Ethicorum, capite quarto & quinto, & libro primo Magnorum Moral. c. 35. & libro nono, Metaph. cap. nono, text. 19. id diseriminis constitueretur inter immanentes, & transseuntes actiones, quod per transseuentes aliquid efficiatur, ut per calefactionem calor; per adificationem dominus; per immanentes vero nihil: vbi etiam addit immanenter actionem esse extremum ipsius operationis, transseuentem vero minime, siquidem dominus posterior est adificatione; at si per intellectuam gigneretur verbum certe id necessario esset intellectione posterius, cum generatio sit quasi via ad id, quod dignitur. Confirmaturque rursus huiusce argumenti vis, quia teste Arist. 1. Ethicorum. c. 1. cum per operationem aliquid sit, opus ipsum operatione nobilior est. Quare si per intellectuam verbum producitur, vtique id intellectuam præstantius erit, quod tamen a veritate absesse inde probatur, quia felicitas, ut idem 10. Ethic. c. 7. & 8. ait, sita est in immaterialium substantiarum contemplatione; in qua tamen consistere non posset, si quis actus ea nobilior ab intellectu ciui ederetur.

3. Argum.

Tertio si intellectio ex sua natura, vii quidam volunt, productio verbi esset; nulla posset intellectio constare, per quam verbum non gignetur, sicut quia omnis calefactio productio est calor, fieri nequit, ut illa calefactio detur, per quam non efficiatur calor; at qui multæ sunt intellectiones, per quas verbum non gignitur; non ergo intellectio ex se productio verbi est; probatur assumptio. Primum; quia Filius & Spiritus sanctus per suam intellectuam non gignunt Verbum, ut fides docet. Deinde, quia neq; Verbum producunt substantias separatas, dum se ipsas intelligunt; id enim superuacaneum omnino foret; siquidem verbum effingitur ad exhibendam intellectui præsentiam rei cognitæ eius-

A modi vero substantiae se ipsas proprio intellectui intime praesentes habent. Præterea, quia multo minus id videtur producere beati per intuituam diuinæ essentia cognitionem. Nam si in eis non datur species impressa, per quam Deum videant, quia nulla potest dari imago, quæ ad diuinatem clare repræsentandam idonea sit; participatione, neque imago expressa danda erit; præseriat cum haec distictius, & clarius, quam illa rem exprimat. Adde quod cum intellectio primo terminetur ad verbum, deinde ad obiectum, sequeretur visionem beatam non ferri primo in Deum; quod admittendum non est; iam n̄ in ter beatos, & diuinam essentiam non esset tanta coniunctio, quantam esse portet in summa illa felicitate.

Quarto, principaliter arguitur, cum verbum, & intellectio habeant inter se ordinem, si in intellectu daretur verbum; aut verbum esset propter intellectuam, aut intellectio propter verbum. Primum dici non potest, quia ad intelligentiū sufficit species intelligibilis. Item, quia si verbum ad intellectuam promendam necessarium foret, sequeretur intellectu, postquam est obsignatus specie intelligibili, adhuc manere in potentia essentiali ad intelligendum, quod negat Philosophus libro superiori capit. 1. text. 5. Consecutio probatur, q̄sia adhuc intelligentiū facultas egeret noua quadam forma nimirum, verbo producto ad intelligendum. Quod vero secundum admitti nequeat, ex confirmatione secundi argumenti superius adducti constat, vbi ostendimus intellectuam nobiliorum verbo; atq; adeo non posse verbum intellectuonis finem esse.

Quinto, si per intellectuam produceretur verbum, etiam per actionem sensuum tam internorum, quam externorum gigneretur aliquis terminus; qui proportione verbo responderet, dicereturque notitia expressa rei sensibilis, sed non ita res habet, ergo, &c. Probatur minor; quia, ut Arist. docuit 2 huius operis c. 5. text. 59. visile, vt est in rebus, terminat visionem, intelligibile vero, non nisi prout est in intellectu. At si per actum videndi efficeretur, predicta notitia, certe res per eam visa esset in potentia videnti, non aliter ac res intellecta in ipso intellectu.

Denique, per actionem voluntatis nullus terminus internus producitur: ergo neq; per actionem intellectus. Probatur assumptum primum q̄a si quid produceretur, id esset amor: at amor est ipse actus amandi, non autem terminus per ipsum editus. Secundo, quia beneficio eius termini res amata esset in amante: quod falsum est, tum q̄sia nec illic resideret per suam essentiam, ut pater, nec per similitudinem, cum similitudo non ad voluntatem pertineat, sed ad intellectu, tum etiam quia iam amans non esset in re amata; sed potius res amata in amante, cuius oppositum celebre est apud Theologos ex D. Dionys. ales-

4. Arg.

5. Arg.

6. Arg.

rente ca. 4. de diuinis nominibus amorem facere ecclasiū, id est, ponere rem extra se, scilicet, in re amata: & ex D Bernardo in tractat de precepto, & dispensatione: quo loco ait animam verius esse vbi amat, quam vbi habitat, vel animat: iuxta illam Christi seruatoris nostri sententiam apud Matth. capite sexto. Vbi est Thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

ARTICVLVS II. EXPLA N A T I O questionis.

Pro explicatione propositæ difficultatis non nulla prænotāda sunt. Primum sit, verbum, Latine, ἀνθρώπῳ Græce, multiplicem habere vsum, varieque à Theologis, & Philosophis accipi ut videre est apud D. Athanasium in tractatu de definitionib[us], D. Basiliū in primum caput Ioannis, D. Gregorium Nazianzenum libro quarto sua Theologiæ, Eusebium Cæsariensem lib. contra Marcellum, D. Damascenum libro primo fidei Orthodoxæ capite 17. D. Augustinum 15. de Trinitate cap. 10. & 11. & in lib. de cognitione vere vitæ cap. 14. D. Thom. i. part. q. 34. art. 1. & alios. Cæteris tamen verbi notionibus in præsenti omissis, verbum duplex est, nēpe corporis, & cordis; seu vocale, & mentale, quod D. August. 15. de Trinitate loco citato hūc in modum explicat. In nobis duplex est os; vnum corporis, aliud cordis, vt constat ex verbis Christi Matth. 15. Non quod intrat in os coquinat hominem, vbi agitur de ore corporis; sed quod procedit ex ore, hoc coquinat hominem; quod intelligitur de ore cordis; & in inferius. De corde exerunt cogitationes malæ. Sicut ergo est duplex os, ita & duplex loqui, atque adeo & duplex verbum, vnum vocis, aliud mentis, cum loqui nihil aliud sit, quam proferre. Verbi autē appellatio magis proprie cadit in verbum mentis, quam vocis; quia hoc etenim verbum dicitur, quatenus illius index est.

Secundum sit, omnem operationem oriri ab aliqua forma, cuius interuentu operans in actu constituitur, ipsamque promitt actionem. Tertium sit, ad quamlibet cognitionem necessariū esse, vt res cognita potentiæ cognosceti præsens sit, non solum vt principium sui actus elicitiū, sed in esse quoq[ue] obiectuo, ac terminatiuo. Id, quod patet primum in cognitione sensuum exterorum, quæ realem exigit præsentiam eius, quod percipit. Liquet etiam in cæteris potentias cognoscentibus, siue internæ sentiendi facultates sint, siue intellectus; nemo enim quicquam imaginatur, aut intelligit, qui rem cognitam sibi interius proponat, atque obiciat.

Quartum, omnem cognitionem ex communis philosophorum sensu assimilationem quan-
dam esse inter rem cognitam, & cognoscentem,
quod ex eo sane prouenit, quia cognitio oritur à cognoscenti.

A similitudine impresa, inde est enim quod per cognitionem producatur similitudo expressa rei, idque significauit Aristoteles hoc in libro capite quarto text. 16. & capite octauo text. 37. & 38. cum dixit intellectum in actu (idem pronuntiat de sensu) esse rem ipsam, quæ intelligitur, non enim intellectus fit secundum esse reale res ipsa, quam percipit; sed secundum quandam assimilationem, atque expressionem. Huc spe-
ctat quod D. Augustinus 14. de Trinit. capite 17. ait, tunc videb[us]t fore perfectam Dei simili-
tudinem in mente, cu[m fuerit perfecta Dei vi-
sio, iuxta illud primæ Ioan. 3. Cum apparuerit;
similes ei etimus, quia videbimus eum sicuti-
est.

His ita constitutis ex 1. hypothesi habemus, ponendas esse in intellectu species intelligibles, quæ sint intelligendi principia ex 3. & 4. dandū esse verbum mentis; quod hunc in modum con-
cluditur. Quælibet intellectio non solum re-
quirit obiectum præsens, sed est assimilatio que-
dam inter potentiam intellectu[m], & reminis-
tellestam; hæc vero assimilatio consistit in ex-
primenda, & representanda re cognita, & talis
expressio fit per verbum mentis, quod nihil est
aliud, quam species expressa rei. Igitur per quā
libet intellectu[m] gignitur verbum. Atque
hoc potissimum ducti argumento arbitramur
nullam omnino dari posse intellectu[m], esto
feratur in rem præsentem, & secundum esse re-
ale intime coniunctam per quam non produca-
tur verbum, cu[m] intelligere ex suam natura,
& essentia nihil aliud sit, quam rem in se ipso
intelligibiliter efformare, & exprimere, quod
fit per notitiam genitam, seu per verbum. Vin-
de D. Thom. i. part. quæst. 47. artic. 1. ait.
cum quis intelligit ex eo, quod intelligit, proce-
dere aliquid intra ipsum, quod est conceptio
rei intellectu[m], idemque repetit de potentia quæ.
9 artic. 5.

Deinde, quod præsentia obiecti quantumli-
ber intima sit, non impedit quominus per in-
tellectionem verbum gignatur, suadetur. Nam
que essentia diuina summe præsens est intellectu[m]
paterno, & tamen Pater eam intelligendo
producit verbum: ergo ex eo capite nihil impe-
dit verbi productionem. Tertio probatur insti-
tutum hoc modo. Non magis repugnat dari ca-
lefactionem sine calore, quam intellectionem
sine verbo, sed illud ita repugnat, vt neutiquam
fieri possit: ergo & hoc Probatur maior, quia vt
calor terminus est calefactioni intrinsecus, ita
& verbum intellectioni, & vt calefactio ex sua
natura, & essentia est productio caloris, ita in-
tellectio est generatio verbi.

Sunt qui aliam quoque assertant rationem po-
nēdi verbum in mente; nimimum, vt intellectus
in ipso tamquam in imagine intueatur obie-
ctum. Putant enim verbum non solum esse id
quo res per ipsum expressa intelligitur; sed qui dicunt ver-
bum in mente, non placere.

Probatur dan-
dum esse ver-
bum mentis.
Primo.

Presentia obie-
cti nihil pro-
ducionem verbi
impedit.

3.

*3um produci, ut
in eo tanquam
in imagine con-
spiciatur obie-
ctum.*
Ita D. Thom.
*opus. 14. & de
verit. q. 4. art. 1.
& 1.p. qu. 3. art.
2. ad 2. & 4.
cont. gent. ca. 15.
& lib. 4. cap. 15.*

ipsum quoque verbum primo terminare intellectionem; quæ videtur esse sententia D. Thomæ, tum aliis in locis, tum in quæst. de potentia qu. 9. artic. 5. idemq; sentire nobiliores Thomistæ ostendit. Turrianus in suis commentariis de Trinitate ad art. 1. qu. 27. D. Thom. disput. 5. Sed hoc placitum reicit communis Schola Dialetopis. & iacorū aientium, neque speciem, neque converit. q. 4. art. 1. ceptū percipi à nostro intellectu, nisi per actum & 1.p. qu. 3. art. reflexum. Itaque conceptum esse duntaxat sicut in 1. d. 27. directam minime terminare. qu. 2. Ferra. 1.

Vt autem pateat per quam actionem producuntur verbū, haud ignorabis Scotum in 1. sententiarum d. 2. quæst. vlt. & d. 17. quæst. 1. & in quodl. qu. 1. arbitrari nostrum intellectum constitutum in actu primo per speciem intelligibilem, duplice edere actionem, quarum prior vocatur intelligere, nec est alicuius termini productiua: posterior vero nūcupatur dicere, & per hanc ait: produci verbum. Quod probat, quia cum intelligere sit actio immanens, atque adeo per eam nihil producatur, vtique actio alia danda erit, qua verbum significatur, nimirum dictio. Quidam etiam Thomistarum constituarat in nostra mente tres actus: actionem intelligendi, notitiam, & verbum mentale, ita vt per intellectionem producatur notitia, per notitiam verbum. Nobis tamen neutra harum opinionum videatur vera. Non prima, quia multiplicat res sine necessitate, ponitque actionem intelligendi, per quam nō producatur verbum, quod paulo ante refutauimus. Non secundā, quia si per notitiam intelligit conceptum, non recte eam distinguit à verbo cum idem omnino sit: si vero aliud significat intellectus actionem, eodem laborat virtus, quo prior sententia, dum ponit intellectuēm sine verbo, eam nempe, qua singit notitiam produci. Præterea, facit vnam actionem terminum alterius, quod à vero abest. Quare statuendum est verbum produci per quemlibet actum intelligendi: tametsi eiusmodi actus, prout habet ordinem ad verbum, quod per ipsum significatur, peculiari vocabulo dictio nuncupetur.

*Aliqui Thomi-
fa tres enumera-
tant actiones.*

*Una actio non
est terminus al-
terius.*

*Verbum à D:
Thom. intensio
rei intellectæ, ut
nunc operis
intensio intelle-
cta nuncupatur.
Quinque adra-
tionem verbi
actionem verbi
adserere.*

Porro autem verbum diuersis nominibus à D. Thoma significatur, nam enim dicitur in 1. art. 1. *tio rei intellectæ, ut primo contra gent. cap. 54. rei intellectæ & nunc intentio intellectæ, ut 4. eiusdem operis intensio intellectæ cap. 11. alias concepcionis intellectus, ut eodem lib. 11. nuncupatur. cap. 12. Quinque autem sunt adrationem verbi pertinente, ut colligitur etiam ex D. Thoma de veritate quæst. 4. & in prima part. quæst. 34. art. 1. In primis enim verbum est aliquid in mente, vnde D. Augustinus, de Trinitate cap. 11. art. 1. per corporalia signa verbum, quod mente gerimus, innotescere. Secundo, Verbum est aliquid genitum ab intellectu, quasi protes, genitum, inquam, per actionem intelligibilem, quæst. 2.*

Etus dicendi: Vnde illud D. August. 9. de Trinitate cap. 8. conceptum rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendum intus gignitur, nec à nobis nascédo discedit: Tertio, Verbum est similitudo rei, & eius imago, vt testatur D. August. 15. de Trinitate cap. 12. Verbum, inquit, est simillimum rei notæ, & de qua gignitur, & imago eius. Quarto, Verbum est ex pressuum rei, sicut enim teste D. August. 15. de Trinitate cap. 11. verbum, quod foris sonat, pandit verbum, quod intus latet, ita verbum, quod intus latet declarat rem, cuius est verbum. Vbi aduerteres verbum formaliter importare duplē relationē, alteram expressi, alteram signi; illam principaliter, hanc secundario: illam ad dicens, hanc ad obiectum significatum. Quinto, Non manet cessante actu cogitandi, vt testatur etiam D. August. eodem libro cap. 11.

ARTICVLVS III.

SOLVIT VR PRIMVM ARGV-
mentum initio questionis propositum, sta-
tuitur intellectionem non esse quali-
tatem, sed veram propriam-
que actionem.

Pro explicatione primi argumenti eorum, quæ initio questionis continentur, aduentum controversiam apud Theologos, & Philosophos esse, num intellectio sit vera actio, vel potius qualitas. Nam quod sit qualitas, arbitriatur Henricus Gandavensis, quodl. 11. q. 3. Scotus in 1. d. 3. qu. 6. & quodl. 13. art. 6. eiisque sectatores, Durandus in 1. dist. 27. qu. 4. Ochamus, tatem. & Gabriel quæst. 2. Capreolus in 2. dist. 1. qu. 2. art. 3. ad 1. 2. Heiuæus quodl. 2. quæst. 8. Agidius de mensura Angelorum quæst. 10. Ferrariensis lib. 2. contr. gent. cap. 9. & 82. Caietanus in commentariis 1. part. quæst. 79. artic. 2. Soncinus lib. 9. Metaph. quæst. 27. Iauellus ibidem quæst. 7. quibus fauet primum illud argumentum.

Contraria tamen opinio statueus intellectionem; aliasque actiones immanentes non esse Aristotelicas qualitates, sed veras actiones, & Aristotelicas, & est eaem esse vera est. Nam Aristoteles lib. 10. Ethic cap. 3. do nem. cert operationes virtutis, & felicitatem non esse qualitates. Cum igitur eodem lib. cap. 7. consti-

Ftuat felicitatem in contemplatione, quæ intellectio est, plane sentit intellectionem nō esse qualitatem. Præterea, aliis in locis numerat intellectiones inter actiones, ut hoc in lib. cap. 4. text. 4. & libro 12. Metaphys. text. 13. vbi ex eo, quod nostra intellectio non pendeat à corpore, ostendit, dati in nobis aliquam actionem à corpore absolutam. Accedit communis sensus interpretationum, qui in categoria actionis dividunt actiones in transientes, & immanentes, è quarum numero sunt intellections omnes, & volitiones. Idem

omnium
in actione
onuntam
motu.

Idem ea ratio confirmat, quia actio nihil est aliud, quam actus agentis, ut agens est. Quod non videtur quo pacto negari possit actio in actionibus immanentibus conuenire. Igitur ad argumentum pro contraria sententia, concessa maiori, neganda est minor, & ad eius probationem dicendum, non omnem veram actionem esse coniunctam cum motu; siquidem illuminatio momentanea est vera actio, neque tamen est coniuncta cum motu. Itaque id solis actionibus successius competit: sive ea sunt actiones physicae, ut calefactio; sive non, ut actiones illae, quibus habitus spiritales interdum à nobis per actiones continuas & successivas intenduntur.

Quod vero attinet ad verbum; communis est auctorum sententia, ipsum esse propriam qualitatem, videlicet dispositionem: quia bene vel male subiectum afficit, & ex sua natura vendicat causas facilis deputationis; adeo ut cetera intellectione, qua producitur, confessim euaneat, ut ad calcem superioris articuli, ex D. Augustino asservimus.

ARTICVLVS IV.

DILVNTVR CÆTERA

argumenta primi articuli.

ut. 2. argu-
menti.
e D. Th. 1. p.
7. ar. 3. &
ier. 1. par. q.
art. 1. **A**D secundum eiusdem articuli argumentum respondendum est, per actionem immanentem nihil produci ad extra, hoc est, nullum exteriū opus effici. Itemque actionem immanentem dici ultimum operationis, tum quia non est gratia eius, quod per eam producitur, sicut actio transiens, ea præfertim, quæ factio dicitur, ut ædificatio. Non enim intellectio est propter verbum, sed è contrario verbum intellectonis gratia. Item vero, quod Aristoteles lib. 1 Ethicorum scripsit, opus esse operatione nobilior, non de omnia actione, sed de sola transeunte, & de actione intelligi debet.

Ad tertium concedenda est maior propositione, neganda minor, & ad primam eius confirmationem dicendum, per intelligere diuinam essentiale, hoc est, per intellectione diuinam, ut communem tribus personis; non gigni verbum; gigni tamen per intelligere notionale, quod est proprium Patris, & quia intelligere essentiale, & notionale idem resunt, adhuc manet nullam dari intellectu, per quam non producatur verbum. Ad secundam ciudem minoris confirmationem dicendum cum Ferrariensi. I. contra Gent. cap. 53. & Sylvestri in confitatu, quest. 27. Angelos cum se intelligunt formare verbum, non enim verbum ideo positur, ut r̄s intellectui quoquomodo exprimitur. præsens sit, sed ut intime atque intelligibiliter, hoc est, in ipsa intellectione sit præsens per ex-

A pressam sui imaginem, conceptumve; maxime cum actus intelligendi necessario fiat secundum assimilationem, vt diximus. Ad tertium respondemus cum Capreolo in 1. distinct. 29. quest. 2 etiam beatos videndo Deum gignere verbum, quod item probabile censet Ferrariensis 1. contra Gentes, cap. 53. Non est enim eadem ratio in specie implesia diuinæ essentiæ, & in expressa, quia illa tantum ponetur, ut per eam esse verbum expressus cognita vni returntelle eti. quam unione pressum dissimile abunde per se exhibet diuinæ essentiæ; at verbum esse circa datur, quia id ipsa intellectu natura exigit. Itaq; non probatur nobis eorum sententia, qui putant ideo in beatis speciem impressam diuinæ essentiæ non dari, quod nulla imago possit diuinum esse apte representare. Nam quamvis ipsum nulla imago infinite & ex quo referat, aliquatenus esse potest, reque ipsa datur, à qualitate, & prout ab intellectu creato certi potest, representatur, quod est verbum mentis. Nec inde sequitur beatos non ferri Beati exprimen Deum feruntur in immediate. C in Deum immediate immediatione obiecti: si quidem intellectio non terminatur ad verbum, vt ad rem cognitam.

Ad quartum argumentum respondendum est, verbum esse propter intellectu, non quasi ad eam requiratur, vt principium effectuum, ad id namque sat est intellectus & species; sed quia non potest quicquam sub intellectu cadere, quin expressa eius imago ab intellectu formetur. Neque propter ea existimandum est intellectum informatum specie intellectu, gibili manere adhuc in potentia essentia, ad intelligentem; quarequidem verbum non est forma antecedens actionis intelligentis, sed vbi primum intellectus speciem re obtinet, confessim elicere ab ea potest intellectu, quæ verbum gignitur: nec ad eam est in potentia essentia, sed accidentia duntaxat.

Ad quintum, Diuus Thomas I. part. quest. 85. artic. 2 ad 3. & quodlib. 3. artic. 9 ad 1. concedit in actionibus sensuum internorum dari aliquid proportionale verbo, per actiones vero sensuum externorum nihil produci; idemque asserit. Capreolus in 1. distinct. 27. quest. 2. Horæ abstractu de Verbo, quest. 2. artic. 1. & 2. Nostamen maiorem propositionem ab omnem cognitio- solute concedimus; est enim commune rationem; tam in mni cognitioni tam intellectus, quam sensus, intellectus, quam siue internus, siue externus sit, effici per assi- milationem & expressionem rei cognitæ expressionem. Neganda est ergo minor, & ad eius confirmationem dicendum, mentem Aristotelis eo loco esse exteriū sensum ferri inobie- etum; prout à parte rei præsens est; intellectu vero, quatenus in ipso secundum noti- tiam expressam continetur, non quasi res hoc e iam posteriori modo non sit in sensu exter- no, sed quia is requirit insuper exteriā præ- sentiam rei, quæ sub eius notionem cadit.

Floco esse exteriū sensum ferri inobie- etum; prout à parte rei præsens est; intellectu vero, quatenus in ipso secundum noti- tiam expressam continetur, non quasi res hoc e iam posteriori modo non sit in sensu exter- no, sed quia is requirit insuper exteriā præ- sentiam rei, quæ sub eius notionem cadit.

quam tamen intellectus non poscit; quandoquidem tam præsentia, quam absentia intelligimus.

Dilut. 6. argu-
menti.

Ad sextum respondemus cum D. Thoma. I. part. q. 37. art. 1. & Caietano eodem loco, Feirasiensi 4 contra Gent. cap. 19. Capreolo in 1. dist. 10. q. 1. art. 1. quæ ad modum per intellectualem significatur verbum, in quo est obiectus res intellectus, ut in sua imagine, ita per actum amandi efficiunt amante impressionem quandam obiectum, secundum quam res, quæ amatur, dicitur suo modo esse in amante, qui terminus, quia proprio caret nomine, vocari consuevit amor, impulsus, affectio, siue inclinatio in rem amatam. Ergo ad id, quod in contrariam partem attulimus, dicendum est, terminum illum per amandi actionem productum, amorem quoque dici, quanquam laxiori significatu; ac ratione huiusce termini rem amatam esse in amante secundum convenientiam & proportionem. Quod non obstat quominus simul res amans sit amata, quatenus ad eam impellitur, ac trahitur.

*Quæ patores
et amata in a-
mantem, & a-
mans vicissim
enre amata.*

QVÆSTIO IV.

QVO PACTO INTER SE DIFFER-
ENT species intelligibilis, intellectio,
verbum & obiectum.

ARTICVLVS I.

INTELLECTIONEM DISTIN-
GUIT ipsa ab specie intel-
ligibili.

*Quibus placit
unitas species
& intellectio-
nis.*

Ratio.

Ratio.

*Gothfredus in-
tegredi actu
in specie rece-
ptione confi-
xus.*

A receptam, esse ipsum intelligendi actum. Id vero hunc in modum probat. Ita se habet intelligi ad intelligibile, ut intelligere ad intelligentem: sed intelligi respectu obiecti intelligibilis significatur, ut passio, & tamen re vera actio est, quia intelligibile nihil patitur, dum intelligitur, sed potius agit in intellectum; ergo intelligere in intelligenti, erit recipere, ac pati, esto actio significetur.

B Item intellectio est id, quo intellectus for- 2. Motus
maliter intelligens vocatur; sed hoc non obtinet ex eo quod intellectualem edat; alioqui efficiens cando: em diceretur candidum; habet igitur ex eo tantum, quod intellectualem recipiat; sive intellectio est passio, non actio ab intellectu edita. Accedit ad huius rei confirmationem illud Aristotelis cap. 4. huius lib. text. 2. Intelligere est quoddam pati.

C Sit tamen nostra conclusio, intellectualem 1. Assertio.
re aliter differre ab specie intelligibili. Hac est

D. Thomæ, quæst. 8. de Potentia Dei, artic. 1. Scoti in 1. distin. 3. quæst. 6. Capreoli in 1. dist. 35. quæst. 1. Apollinaris lib. 2. de Anima, quæst. 5. & aliorum. Probatur: primum, quia nulla causa efficiens est idem re cum sua actione; species vero est causa efficiens eti non integra, partialis tamen intellectuonis. Secundo, quia si species & intellectio forent eadem res, non posset diuina virtute & species sine intellectu, & in intellectu sine specie conseruari, quod tamen falsum esse inde constat, quia cessante actu intelligendi, manet species, & sublata species, potest Deus cum intellectu actum intelligendi producere, cum omnis causalitas causæ efficiensis diuina virtute suppleri queat.

E Argumenta vero, quæ huic conclusioni ad- Ad 1. arg.
uersabantur, hanc habent explicationem. Ad partis oppo-
primum dicendum, speciem ponit in intellectu, ut faciat rem præsentem in habitu, & ut sit principium eliciens intellectualem: quorum neutrum præstat intellectio formaliter spectata;

F quanquam sit idem re cum verbo, per quod res cognita exprimitur, atque inesse obiectu & intelligibili sit actu præsens intellectui. Ad secundum, eti species & intellectio tendant in idem materiale obiectum; quia vna eademq; res est, quam species repræsentat, & quam intellectio percipit: non tamen in eam tendere sub eadem ratione formaliter; quia species fertur in eam ut habitualiter cognitam, intellectio ut in actu cognitam. Si autem petas quo pacto species & verbum inter se distinguantur; quandoquidem verumque tendit in rem, ut repræsentatam. Respondemus similiiter, speciem tendere in rem, ut cognitam ac repræsentatam habitu; verbum autem in rem ut eti expressum, quæ rationes diuersæ sunt, sufficiuntque ad veriusque essentiale discrimen argendum.

G Rationes autem Gothfredi sic dilues: Ad 1. motu
primum negabis eodem modo se habere in sententia G
telligi

telligi ad intelligibile, quo intelligere ad intelligentem Namq; intelligi importat denominacionem extrinsecam respectu intelligibilis, intelligere vero significat actionem intellectus etiū inhaerentem; quæ tamen actio in eodem intellectu insidet, atque ut ab eo egreditur, actio vocatur; ut recipitur, passio. Itaq; licet is, qui inteligit, dum intellectum recipit, patiatur; ipsum tamen intelligere, non est pati, sed agere. Ad secundum, concessa maiori propositione, ad minorem dicuntur, intellectum non ob id tantum intelligentem appellari; quod intellectum producat, sed quod eam simul producat, & recipiat, quod auctiorum immanentium proprium est. Cum vero Aristotel scripsit intelligere esse quoddam pati, nihil aliud voluit, quam intellectum dum intellectum recipit, pati, ut paulo ante diximus, vel intellectum antequam intellectus pati, recipiendo speciem ab obiecto. Nec enim probanda est eorum sententia, qui intellectum à solo obiecto effici arbitrantur, nec quicquam aliud præstare intellectum, quam intelligendi actum sustinere, aduersus quos iam supra differuaus.

ARTICVLVS II.

VERBVM ET INTELLECTIONEM
idem re esse: non tamen idem ratione: vtrumque
tamen ab obiecto realiter
distingui.

Assertio. Secunda conclusio in hac contiouersia sit, verbum non dissidere re ipsa ab intellectione. Ita sentit H. Gand quodl. i. q. 2. Dur in 1. d. 17. q. 2. Ochamus & Gabr. q. 2 Licheretus, Bargius & Maironius ead dist. Paludanus ibid q. 4. Albertus art. 7 D Bonau q. 1. & 4. Richard in 2. princ. q. 1. Alensis i. p. q. 62 in 1. artic. 1. & alii Quibus aduersatur Capreolus in 1 d 27 q. 1. Caiet... par. q. 27. art. 1. Ferrar. 4. contra Gentes, c. 13. & alii è recentioribus Theologis: suadetur tamen nostra conclusio, quia ita se habet qualibet actio, siue physica sit, siue non ad terminum per eam producatur, ut se habet motus ad eundem: at ut in Physicis ostendimus, motus est idem re cum suo termino; ergo & intellectio cum verbo, quod est illius terminus. Nec satisfacit Ferrariensis loco citato, aiens motum esse auctum imperfecti, id est, rei existentis in potentia, ideoque esse idem cum termino, quia idem est id, quod prius est in potentia, & postea in actu: intellectum vero esse auctum perfecti. Quia licet motus sit idem cum termino, nihilominus intellectum ab eo distingui. Non, inquam, satisfacit, quia vt cunque se habeat actio, siue sit actus imperfecti, siue non, nihil est aliud, quam res

A ipsa in fieri (liceat enim italoqui) proindeq; non distinguitur re à suo termino, præsertim cum nulla necessitas cogat huiusmodi realitates multiplicare. Porro, ob hanc, quam diximus identitatem realem intellectum cum suo termino, effectum est, ut S. Patres nonnunquam *Verbum sive intellectum* appellant, vi D. Damascenus lib. 1. Fidei orth. c. 18. D. August. 9. & 15. de lat. Trinit. vtrōbique, ca. 10. & de cognitione veræ vitæ, c. 16. & de Anselm in Monolog. ca. 31. D. Ireneus lib. 2. aduersus hæret. c. 47. Obiiciunt tamen *Obiectio*. aduersarii omnem effectum distingui re à sua causa: ergo & verbum ab intellectione, quæ illius cœla est. Sed negandum intellectum esse causam verbi; non n. est illius causa, sed productio, & quasi via, qua intellectus verbum exprimit.

Tertia conclusio sit, verbum non esse forma. 3. *Assertio*. Liter intellectum. Hæc est contra Dur. citatum. Pater autem ex eo, quia verbum est terminus intellectus; omnis vero actio distinguitur, saltem formaliter à suo termino, ut citato loco Phys. ostendimus. Secundo, quia verbum, teste D. Aug. lib. 15. de Trinit. c. 12. est imago expressa ab intellectu, estque formalis similitudo rei cognitæ, intellectio vero, qua intellectio, non est similitudo.

Quarta conclusio sit, verbum distinguire a 4. *Assertio*.

liter ab obiecto. Hæc est contra Aureolum in 1. d. Probatur tamen, quia, ut docet D. Aug. 15.

D de Trinit. cap. 10 II 14 & 15. verbum mentale ex sua natura est intransitum: at res cognita est

extrinseca intellectui. Item, quia verbum producitur per intellectum, obiectum vero minime, vi luce clarius est. Ex dictis collige intellectum distinguere ab obiecto; nam si intellectio & obiectum essent idem, essent quoque

idem obiectum & verbum, cum verbum & intellectio idem re sint. Illud tamen concedendum

E est, si sumatur non solum obiectum cognitum de quo est nostra conclusio; sed præcisè qua cognitum & expressum per cognitionem & verbum: tunc obiectum nihil aliud effere ipsa, quæ intellectum & verbum. Nechuius oppositum ostendunt proxime adductæ rationes, ut planum est.

Quomodo obiectum possit esse idem cum verbo & intellectu?

QVÆSTIO V.

F HABEAMVS NE PROPRIOS RERVM
singularium conceptus.

ARTICVLVS I.

NEGATIVÆ PARTIS argumenta,

A D'intelligentiam propositæ contiouer-
sionis, adverte duplē esse rei singu-
laris conceptum; alterum illi proprium &
adæquatum, ut cum Socrates per se seor-
dit.

Conceptus rei singularis autem proprius; autem communis;

*De proprio quod
est excidatur,
quoad singula-
ria sensibilia.*

*Non dari con-
ceptus singula-
rum sensibiliū
probatur.*

sim apprehenditur; alterum communem, ut A cum percipitur vniuersale, sub quo singulare ipsum continetur, ut homo, sub quo est Socrates. Praesens quaestio de conceptu secundum priorem sensum intelligi debet, nec vero de qui busuis singularibus, sed de sensibilibus tantummodo. Nam quod singularia materiae experit, siue intelligibilia proprio conceptu à nobis percipientur, non est ambigendum, cum intellectus efformet propriam notionem, tam suorum, quā voluntatis actuum: alioqui nemo virtuosus, aut honestas actiones: se interius elicitas propriæ distincte cognosceret, quod nemo dixerit. Sunt ergo qui negantiam partem quaestioneis defendant, quam hisce fere argumentis astruere nituntur: Si haberemus proprium conceptum rerum singularium, frustra poneretur intellectus agens, sed hoc repugnat Peripateticæ doctrine, ergo & illud. Probatur maior, quia ideo intellectus agens ponitur, ut abstrahat naturam à differentiis individuantibus, &c. ut res (sicuti ait Commentator) de ordine singularium materialium, ac sensibilium ad ordinem vniuersalium immaterialium, atq; intelligibiliū transferat; si autem singularia proprio conceptu à nobis intelligerentur; fictitia esset eiusmodi abstractio, familiaris; fictitia opera intellectus agentis, cuius præstantia & efficacitas ob id munierant opere commendatur.

Secundo, sensus cognoscit proprie ac distin-
cte singularia: ergo si intellectus eadem perci-
pit, duplex sequetur in commodum: primum
quod altera ex hisce notionibus erit superflua.
Secundum, quod obiecta intellectus & sensus
non erit inter se distincta; siquidem obiectum
sensus etiam sub intellectum caderit.

Tertio, nulla potentia fertur nisi in cognatum
sibiq; in proportione respondens obiectum; sed
inter singularia in materia faciem demersa, &
inter intellectum nulla existit cognatio, aut
proportio; cum intellectus sit omnino expers
materiæ. Non possunt igitur singularia sensibili-
lia ab intellectu nostro per se concipi.

Deniq; quod ita senserit Aristoteli. probatur,
quia lib. i. Physicorum, c. 5. text. 49 asserit intel-
lectum esse vniuersalium, sensum vero singularium.
Plura ad hanc partem stabiendum argu-
mentahabes apud Capreolum in lib. i. Sentent.
d. 35 q. 2 conclus. 4 aliosque eius opinionis as-
sertores, è quorum numero sunt Philoponus &
Alexander hoc loco, Themistius c. 10 Auerroes
Comment. Egidius quodi i. qu. 9. Caietanus
prima parte, q. 80. art. 1. Mirandulanus lib. 23 de
Euerstione singularis certaminis, à sectione 4.
vsque ad librum 33. Aureolus in lib. i. d. 35.

quaest. 4. art. 1.

*Auctores propo-
site questionis.*

ARTICVLVS II.

AFFIRMATIVAM CONTROVERSIÆ partem veram esse.

Contraria tamen sententia aientium singu-
laria sensibilia proprio ac peculiari conce-
ptu à nobis intelligi omnino vera est. Eam se-
quitur Scotus in 4. d. 4. q. 3 Greg. in 1 d 3 q. 1. art.
1. conclus. 3. Durandus in 2. d. 3. q. 7. Richard. in
2. d. 2. q. 4. circa prin. Burlaeus in Physic. & alii.
Comprobatur primo: Si singularia sensibilia nō
possent per se ac proprio conceptu à nobis co-
gnosci, vel ideo nō possent, quia singularia sunt
vel quia sensibilia. Non quia singularia; alioqui
nullum singulare etiam intelligibile & imma-
teriale caderet per se in nostrum intellectu; imo
neq; in Diuinum. Non quia materialia, alio-
qui neque naturæ communes materia præditæ
per se intelligerentur; ergo, &c. Huic argumen-
to occurunt aduersariæ partis defensores, in-
tellectionem propriam eiusmodi singularium
repugnare nostro intellectui, non quia singula-
ria sunt aut quia materialia absolute, ut probat
argumentū: sed quia singularia materialia: quia
oportet rem per se cognitam ab intellectu, ab-
stractam esse à materia individua. Hæc tamen
responsio nūquam satisfacit, quia nullum idoneum
affert rationem, cur magis materia singu-
laris, quam communis cognitionem intellectu-
alem impedit. Deduci

Secundo, noster intellectus ponit discriminem
& conuenientiam inter singulare & vniuersale
per proprias & peculiares eorum rationes, ut cū
iudicat latius patere hominem, quam Socratē,
& Socratem esse idem re cum homine: igitur
noster intellectus vtrumq; & vniuersale, & sin-
gulare proprio ac distincte percipit. Huic argu-
mento obuiam eunt aduersariæ aientes non o-
pus esse, ut qui de conuenientia vel discrimine
inter duas res iudicat, eadem facultate vtrumq;
dignoscat, satisq; esse percipi ab eodem homine
licet duabus potentiis, idq; re proposita accide-
re. Nam singulare, inquietum, per vim cogitati-
cem; vniuersale per intellectricem à nobis co-
gnoscitur. Verum hanc responsonem earatio
confutat, quia cū actus ille iudicandi vnam sim-
plexq; sit, necessario ad vnam eandemq; poten-
tiam pertinet; atqui non pertinet ad cogitati-
um, tum quia nō decet facultatem inferiorem
iudicare de obiecto superioris; tum quia nulla
potentia organo corporeo affixa, in rem vni-
uersalem tendit, spectat ergo eiusmodi actus ad Iudicior
intellectum. Quare ne is dñe sibi ignora iudi-
cet, tam vniuersale, quam singulare per se co-
gnoscet. Corroboreturque huiuscrationis vis eundem
auctoritate Aristot. hoc in libro, cap. 2. text. 145. intellecti
et 146.

*Argen.
30. art. 3
land hoc
11. Apoll
lat. c. 4. q
dem lib.
q. 13.
1. Argun*

*Occursus
uersarior*

Deduci

*Argu
aduersa*

Confut.

*Judicior
singular
eundem
intellec
tus.*

& 146. vbi ex eo probat, dandā esse facultatem vnam sensituum (id est, sensum communem) quæ omnia externa sensibilia per se dignoscant, quia experimur nos discrimen ponere inter obiecta exterorum sensum; at si ad hoc iudicium discrimenq; constituendum non opus esset res, de quibus iudicium fertur, in eandem cadere potentiam, non recte afferriisset Aristoteles pottere omnia externa sensibilia ab eadem illa facultate dignoscere.

Item, intellectus ex multis propositionibus singularibus colligit viuensalem; ergo percipit singularia, alioqui infertur consequens ex accidente sibi ignoto, quod ridiculum est. Nec satis faciet qui dixerit, sat esse percipi ab eo antecedens confuse, quia admodum confusa, ac pene cœca esset ea ratio colligendi; cum tamen communia scientiarum principia eo pacto colligi soleant, ut lib. 2. Posterior. c. vlt. & 1. Metaphys. c. 1. At isto testatur.

Deinde, voluntas compescit actum potentiae cogitativæ; idque non nisi preente cognitione intellectus, cuius est voluntati rem appetendam; aut declinandum proponere; igitur intellectus cognoscit actum potentiæ cogitativæ, qui singulare quoddam est in materia insidens; corroboraturque argumentum ex eo, quia reflexio illa, quam in nobis circa huiuscmodi internorum sensuum functiones experimur, non potest sensibus ipsis attribui, sed alicui nobilio ri potentie, id est, intellectui, ut docuit Aristot. lib. 1. huius operis, ca. 3. text. 46. Item, quia errores, qui in sensu, siue extero, siue interno accidunt, consuevit intellectus corrigerre, quod nō faceret, nisi & ipsam actionem sensuum, & rem singularem, circa quam ipsi hallucinantur, cognosceret.

Præterea, quidquid potest virtus inferior, potest & superior: ergo quidquid cognoscit phantasia, quæ est inferior intellectu, cognoscit intellectus, sed phantasia percipit singularia per propriam notitiam; ergo & intellectus. Respondentid, quod potest vis inferior, posse etiam superiore, non tamen eodem modo, sed nobiliori: sicq; intellectum cognoscere singularia in communi, id est, quoad naturam speciei, non quoad singularitatem. Nihil respondet; non enim qui cognoscit Socratem confuse, perfectiorem habet eius notitiam, quam qui cum distincte cognoscit; at si intellectus non percipit singularia, nisi quoad communem eorum naturam, seu quatenus percipit viuensalia, sub quibus illa continentur, certe non nisi confuse & implicite singularia intelligit.

Postrimo idem stabilitur, quia consultatio, & artis prudentiaeque actiones pertinent ad intellectum, he vero circa singularia versantur, ut docet Aristot. lib. 3. Ethic. c. 3. Nec dubium quin frequenter eiusmodi singularia è sensibilibus sint. Quare nullo pacto videtur negandum fa-

ctoria sensibilia proprio ac peculiari conceptu à nostro intellectu percipi. Vtrum vero hic conceptus sit reflexus an non, & quo pacto à specie intelligibili rei communis eliciat, iam alibi in hoc libro exposuimus.

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTORVM, qua pro negativa parte questionis adducta fuere.

Ad primum igitur argumentum eorum, quæ pro altera questionis parte, articul. primo adducta sunt, neganda est maior propositione; & ad eius probationem dicendum, intellectum agentem non ideo ponit, ut abstrahat naturam à differentiis individuis; h. e. eam ponat in statu, in quo non nisi absque iis differentiis intelligi possit, quicquid Auerroes aliquique nonnulli sententias, sed ut à singularium rerum phantasmatibus eliciat species intelligibiles, sine quibus res percipi ab intellectu non possunt.

Ad secundum eti⁹ intellectus singularia percipiat, non proinde eam notitiam fore superfluam; quemadmodum neque superuacanæ est cognitionis, qua sensus communis omnia exterorum sensuum obiecta cognoscit, ac diuidit. Quid vero imperfecta esset intelligendi vis, nisi in eam talis notitia caderet, quia perfectio ordine naturæ exigit, ut in potentiis subordinatis, quidquid inferior potest, possit quod; superior. N. q; hinc sequitur intellectus & sensus obiecta confundi. Primum, quia intellectus tā singularia, quam viuensalia percipit; sensus vero singularia duntaxat. Secundo, quia ipsa etiam singularia, aliam formalem rationem sortiuntur dum in intellectum; aliam dum in sensum recidunt; ad illum enim sub ratione intelligibilitatis, ad hunc sub ratione sensibilitatis pertinent.

Ad tertium, cognitionem, quæ in obiecto requiritur, comparatione potentiarum, non esse naturæ similitudinem: alioqui nullum sensibile à Deo, vel ab Angelo perciperetur, sed esse convenientiam, siue aptitudinem, ut in potentiam cadat, & commensurationem, secundum quam eius vim non excedit. Ad locum Aristotelis ex primo Physicorum dicendum, mentem Philosophi esse: intellectum eo differre à sensu, quod

hic sola singularia, ille etiam viuensalia dignoscat.

Ad 2. argum.

*Imperfecta esset
vis intelligendi
si singularium
rerum conceptus
non formaret.*

*Quæ similitudo
requiratur in-
ter potentiam
cognoscientem.
& rem cogni-
tam.*

Argum.

Argum.

lectus co-
rit actum
tia cogita-
s.

Argum.

urunt ad-
ari: sed re-
untur.

m. arg.

QVÆSTIO VI.

POSSITNE INTELLECTVS
noster plura simul intelli-
gere, an non.

ARTICVLVS I.

QVI NEGATIVAM PARTEM
secuti sunt, & quibus eam
argumentis pro-
barint.

Diuis Thomas tum alibi, tum r.p. quæst. 85. art. 4. & Caietanus ibid. Ferrarensis hoc in libro, quæst. 14. & libro primo contra Gentiles capite 5. Capreolus in 2. dist. 3. quæst. 1. Heruæus quodlib. 7. quæst. 16. Sylvestr in conflato 1. par. quæst. 12. art. 10. & ante hos Alensis 4. part. qu. 98. memb. 1. Alber. Magn in 3. dist. 30. art. 4. Durandus in Prologo sent. quæst. 1. art. 1. numero 24. ad negatiuā proposita quæstionis partem deflexe; præmittrunt vero ad illius explicationem aliquot hypotheses. Prima est; Formas tripliciter ad subiectum comparari, uno modo potestate tantum, quo pacto non repugnat eas simul esse, quia potentia est contraria. Secundo, quod ad actum imperfatum, sive reperiendi etiam simul possunt. Nam, exempli gratia, interim dum subiectum albescit, inest ei tum candor, tum aliquid de contrario colore. Tertio, secundum actum perfectum, ut cum candor totam iam suam obtinuit perfectionem; quo modo duas formæ vnius generis simul cohaerere neutiquam possunt, alioqui porteret eandem potentiam ad diuersos actus absolute perfecte simul terminari, quod tam est impossibile, quam vnam lineam diuersis punctis versus eandem partem definiri.

Secunda hypothesis est, omnes formas intelligibiles uno genere contineri; quia quantumlibet res, in quas feruntur, in se diuersorum generum esse queant, eandem tamen potentiam intellectricem respiciunt. Quo sit, ut omnines tam potestate, quam secundum actum imperfectum, qui medius est inter potentiam & perfectum actum, simul reperi possint; & hoc quidem modo se habent species intelligibiles, sum iis non vt mir, ut tamen possumus: sunt enim tunc quasi sopita; at cum iam per eas aeterni intelligimus, exactum perfectumque naturæ suæ modum obtinent.

Tertia est, Ea, quæ plura sunt bifariam spæcias; vel plura, vel ut subeunt rationem vnius, verbi causa, partes continuū, si vna quæq; persumatur; plura sunt, at ut insunt in continuo, quod ex iis coalescit, quasi vnu quid habentur.

Quarta est, Cum vnu in quodque sit à nobis actu intelligibile, dum similitudinem suam in mente haberet, quæcunque per vnam spe-

ciem intelligi possunt, sumi ut vnum intelligibile, quæ per multas, ut plura. Nam cum quælibet species vnam aliquam naturam primo exprimat, quæcunque per vnam speciem cognoscuntur, spectantur, ut in illa natura perspeciem repræsentata conueniunt; proindeque in vna ratione intelligibilis consentiunt. Quæ vero pluribus cognoscuntur speciebus, quia eiusmodi species, non ea repræsentant; ut communem aliquam rationem habentia; non ut vnum quoddam intelligibile, sed ut multa percipiuntur.

His ita constitutis, proposita quæstioni huc Plura, ut in modum respondent; Plura, ut plura, non non possunt à nobis intelligi, ut vero vnum quid ligi, sed etiam sunt, possunt. Quod ita suadent; Plura, ut quidpiam plura, non nisi per multas species repræsentantur, sed quæ ita se habent, non possunt à nostro D. Thom. intellectu simul concipi; ergo plura, ut plura, nequeunt simul à nobis intelligi. Maior constat ex quarta hypothesi, minor probatur ex prima & secunda, quia multæ formæ eiusdem generis nequeunt secundum actum absolutum ac perfectum simul esse; ut plures species intelligibiles cognitionem elicientes, sunt in actu perfecto & cōploeto; non igitur simul dari queunt, atq; ita impossibile est plura, ut plura, à nobis cognosci. Stabiliturque argumentum ex eo, quia ut corpus figuris delineatur, & describitur, sic intellectus speciebus actum perfectum habentibus, ut Algazellus recte dixit. Quare sicut idem corpus diuersis figuris simul consignari non potest, ita nec intellectus multis speciebus ad notitiam actu concurrentibus.

Rufus probatur eadem assertio, quia ad intellectiōnem requiritur mentis intenio, ut D. Augustinus ait: intentio vero cum sit motus quidam, vel quasi motus, in plures terminos simul tendere nequit; tendet autem si mens multa, ut multa, simul intelligeret. Denique huic sententiæ adstipulantur verba illa Philosophi libro 2. Topic. cap. 4 Contingit vnum intelligere, scire vero plura.

Quod vero multa, non ut multa sunt; sed ut vna subeunt rationem, sicuti in secunda hypothesi explicatum est, simul concipere valeamus, (quæ erat altera assertionis pars) suadent ex eo, quia per vnam speciem repræsentari possunt multa, ut vnum; quæ autem per vnam speciem repræsentantur, nihil obstat quoniam in humanam cognitionem pariter veniant.

ARTICVLVS II.

POSSE PLVRĀ, UT PLVRĀ,
simul intelligi,

Nostra tamen assertio est, humanum intellectum posse plura simul ut plura sunt, intelligi-

intelligere. Hanc tractetur Scotus in primo, dist. 3 quæst. 6. Gregorius in primo, distin. 1. quæst. 1. articulo 3 Lichetus dist. 3. q. 1. Marsilius dist. 3. q. 11. Gabriel dist. 1. qu. 1. conclus. 6. Ochamus in 2. d. 21. & alii. Probaturque id in hunc modum; Facultas cernendi videt simul plura, ut plura, veluti cum in eadem charta intuetur nigrorem characterem, & candorem papyri: ergo & vis intelligendi cum multo sit perfectior, poterit multa, ut multa, simul intelligere. Respondet Ferrariensis, oculum non videret nigrorem & candorem, ut plura, sed ut unum, quia utrumque cernit per unam speciem, cuius altera pars nigra est; altera candorem. At non recte philosophatur; primum, quia res species differentes non eandem, sed diuersam species imaginem in sensu imprimunt. Deinde, quia ut in secundo libro huius operis, c. 6. q. 2. art. 2. & cap. 7. q. 5. articulo secundo ostendimus, imagines visuales, et si mittantur ad diuersas obiecta, non occupant diuersas partes oculi, sed quilibet intenta pupilla insidet, alioqui cum pupilla tam exigua sit, paucis speciesbus occupata, non posset immixta res tam varias, tamque diuersas obtutu comprehendere. Tertio, quia una pars imaginis non representat unam partem rei visae, alia aliam, sed quilibet totam rem visam, ad eum modum, quem loco citato exposuimus. Item, Quoties cognoscitur inulta distincte, cognoscuntur ut plura, sed possumus simul videre distincte tres columnas; ergo possumus eas ut plura cognoscere, idque tam sensu, quam intellectu: cum ea, quæ sensus percipit, intellectus simul intelligat.

Tertio, noster intellectus intelligit simul lapidem & hominem tanquam plura, cum efformat hanc propositionem. Lapis non est homo; ergo, &c. Nec satis faciunt aduersarii, aientes intellectum apprehendere tunc lapidem & hominem ut unum quidpiam. Namque, ut ipsa sententia & tanquam opinionis suæ fundatum ponunt, quæcunque multis speciesbus representantur, non se habent ad intellectum, ut unum, sed ut plura; at homo & lapis per duplum species in nostro intellectu representantur.

Quarto; intellectus eodem instanti assentitur minori, & conclusioni, ut ex Aristotele in primo posterioris Analytica ca. i. ostendimus; sed hi assentis cadunt in diuersas enunciationes, prout diuersæ, ac plures sunt; ergo iudicium intellectus fertur simul in plura, quarenus plura; at qui eadem ratio, eademq; difficultas, quod ad rem presentem attinet, occurrit in iudicio, & in apprehensione, igitur noster intellectus apprehendit simul plura, ut plura sunt.

Postremo, non minus repugnat voluntatem ferri simul in plura, ut plura, quam intellectum; sed voluntas fertur eo pacto: ut cum eodem

A momento rem unam odit, ex alia voluntatem percipiat: ergo, &c.

Porro id, quod de humano intellectu diximus, afferendum quoque erit, ac multo maiori intellectum Ani- A fortiori in- mure de Angelico, cum mens substantiarum se- gelicum percip- paratarum multo perspicacior sit, ac multo plu- pere plura, ut ra simul comprehendar. Quanquam aduersæ plura. partis defensores suam etiam ad intellectum Angelicum extendunt assertiōnēs, quos pri- uatim quoad hanc partem ea ratio confutat, B quod Angeli, ut sententia, à sui cognitione nun- quam cessant, & tamen interim res alias percipiunt, in qua obiecta non nisi ut plura feruntur cum eiusmodi cognitionem non ex eadem spe- cie eliciant, sed per suam substantiam, cetera per proprias eorum imagines intelligent.

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTORVM primi articuli.

A Diversariorum vero argumenta sic expli- Ad rationem cantur. Ad primum concessa maiori, nega tur minor; & ad eius probationem dicendum erit, formas eiusdem generis siue perfectæ, siue imperfectæ sint, non se mutuo excludere à subiecto nisi repugnantiam habeant; hanc vero non habere species in intelligendi actum prodeunt. Ad eiusdem quoque argumenti confirmationem respondemus; Et si species intelligibiles aliquam analogiam ac similitudinem cum figuris seruent, quatenus, ut haec corpus effigiant; ita illæ mentem intelligibiliter formant, non tamen eodem modo sese habere, quoad repugnantiam; diuersæ namque figuræ si in eodem essent corpore, traherent eandem partem ad diuersos situs, quod fieri nequit; at species intelligibiles non ita affectæ sunt, ut li- quido constat: quo sit, ut duæ figuræ mutuo sese in eodem corpore impediant; non ita vero duæ plures species intelligibiles, quantumlibet perfectæ & absolutæ sint.

E Ratio cur plures figura in eodem esse nequeant, possent tamen esse species.

Ad secundum dicitur, intentionem mentis in tem cognitam non esse alium actum à cognitione distinctum. Quare ut intellectu multæ intellectiones dari queant, ita posse & intentiones multas.

F Locus autem Aristotelis libr. 2. Topicorum, significat nos interdum multa scire secundum habitum, quæ tamen secundum actum non simul intelligimus; id vero nostræ sententia nihil aduersatur.

Ad quartum, nihil attinet respondere, cum ea pars, quæ probatur, nostræ conclusioni minime aduersetur.

QUÆSTIO VII.

VTRVM ANIMA HUMANAM
se per suam essentiam intelligat, similiterq;
intelligendi vis & se & proprias fun-
ctiones, atque habitus sibi
inherentes di-
gnoscat.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIONIS IN DI-
uersas partes agitatio.

1. Argum. pro
parte negante.

IN primis quod anima intellectua nullo pacto, se ipsam intelligat, videtur ex eo probari, quia omnis nostra cognitione à sensibus. ortum habet, quo sit, ut ea tantum, quæ sub sensu cadunt, percipere valeamus. anima vero, intellectua cum materia, expers sit, sensuum notionem effugit. Quo spectat illud Philonis Iudæi libro primo Allegoriarum; Quærendum cur reliquis omnibus nomina imposuit, id est, Adamus, sibi nullum imposuit, videlicet mens, quæ inest nostrum, vnicuique, cætera potest comprehendere, se ipsam nosse non potest. Quemadmodum enim oculus alia videt, scilicet non vi-dens, sic & mens intelligit alia, seipsam non comprehendens. Econtrario tamen quod non modo se cognoscet immediate, ac per suam se intelligat essentiam, ea ratio ostendit, quia substantiae separatae & humanæ animæ conuenient in genere intellectuali substantiæ, prouindeque ut Angelis se per suam essentiam norint, ita & animæ intellectuæ. Confirmatque id testimonium D. Augustini 9. de Trinitate, cap. i. assentientem se per ipsam, nosse, quia incorporeæ est;

Contra opponi-
sur pro parte
affirmante.

2. Argum. pro
parte negante.

Secundo, quod intellectus se ipsum minime intelligat, probatur; quia cum perpetuo sibi presentis sit, ubi sui cognitionem semel iniisset, nunquam ab ea cessaret, quod in se tamen nemo experitur. In contrariam vero partem, quod non modo se norit, sed se per suam essentiam intelligat, est illud, quod Aristoteles hoc in libro capite quarto text. 15. edocet. nempe in his, quæ materia carerit, idem esse & intellectum, & quod intelligitur.

Contra obiecta
sur pro parte
affirmante.

3. Argum. pro
parte negante.

Tertio, probabitur quid intellectum non cognoscere propriam functionem. Nam quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur; si ergo intellectus functionem suam cognoscit, aliquo actu eam percipiet, rursusque illum alio; atque ita dabitus infinita progressio in intellectuibus, quæ nequaquam videtur danda. Item, quia si intellectus cognoscit suos actus, cognoscet actus fidei supernaturales: parique modo percipiet actus voluntatis, & inter eos actus Spei & Charitatis infusa, prouindeque sciet quiuis se esse in gratia, cum in ea fuerit. Quod negat sa-

A. cræ paginae auctoritas illis verbis Ecclesiastæ 9 Et tamen nescit homo utram amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta In oppositum vero quod negari non debet intellectum cognoscere suos actus, docet D. Augustinus lib. de Trinitate. cap. 10. & 11. Item quia nisi intellectus tam suos, quam voluntatis actus perciperet, nemo an aliquid ipse intelligeret, an vellet, scire posset, quo nihil absurdius.

Quarto, non cognosci ab intellectu habitus 4. Argum.
B. ipsius habentes, suaderetur ex eo quia aliqui cognosceret qui quis an habet: Spiritus Sancti do-na, atque adeo gratiam, quod proxime refutauimus. Econtrario autem quod intelligendi vis suos habitus plane cognoscet, ea ratio ostendit, quia propter quod unum quodque tale, & id magis tale est; quare cum res cæteræ ab intellectu per habitus & species, intelligibiles cognoscuntur; consequens est; ut ipsi habitus in eius cognitionem ac scientiam primo cadant.

ARTICVLVS II.

C O N T R O V E R S I A .
dissolutio.

AD propositione difficultatis intelligentiam aduertendum erit dupliciter; quod ad præsens institutum facit, posse dici, cognosci rem per essentiam. Primo modo, referendo id ad rem cognitam, ita ut ea per suam essentiam cognoscatur, cuius natura & quidditas non autem sola accidentia percipiuntur; alio modo respiciendo ad medium, quo cognoscitur, siveque intellectus per essentiam, cum essentia est id, quo cognoscitur, nec interuenit alia imago, vel ipsi propria, vel alterius rei, à qua intellectus paulatim deducatur, arguendoque ad essentiam perueniat. Nostra disceptatio hoc in loco non est de cognitione rei per essentiam secundum priorem, sed secundum posteriorem sensum dum taxat.

Igitur omissa opinione quorundam veterum Philosophorum, aientium animam nostram cognoscere se directo, & immediate per seipsam absque illa specie, atque adeo per se secundo modo, quos fecerunt frati Gregorius Ariminensis in dist. q. 2. art. 1. & 2. Reiecta item sententia aliorum existimantium animam ex speciebus rerum materialium elicere speciem quandam immaterialis sui ipsius, qua se intelligat. Respondemus cum D. Thom. 1. par. p. 87. in tribus prioribus articulis, & questionibus de Veritate, qu. 1. o. artic. 8 & o. animam nostram non cognoscere se in hoc vita statu per suam essentiam, sed interuenit specierum intelligibilium, quas abstractit a sensibus. Quod ita patet, quemadmodum ut Averroes annovavit, materia prima in genere sensibilium, ita mēs humana inter se statias intellectuales postremum locum sortita.

Contra ar-
tus pro affi-
mante.

Contra in-
artus pro affi-
mante.

Dupliciter
posse aliqui
telligi per
essentiam.

Depositorio
modo inte-
tur quæst.

Excludunt
placita quo-
dam Philof-
rum.

Lege Aegid.

quod l. 2. qu

D. Tho 2. co-

Gent. c. 9. 6. i.

3. c. 35. Ep. 1. p

89. artic. 2.

Animæ dur-

est in corpor

gnoscere se i-

uentus specie

non immea-

dam persua-

tiæ.

est, ut enim materia prima est in potentia ad formas sensibiles; sicut anima ad intelligibiles formas, & ut illa in ordine sensibilium, ita haec in intelligibiliū serice, est pura potentia; virde si-
ue de hac cuti in materia non nisi aduenientis formæ benefi-
ciorum. a mater-
iae con-
sum cap. qu.
animus.

ut in cor-
via se ani-
telligat
st in cor-

cio sub sensum cadit, ita anima non redditur actu intelligibilis, hoc est, apta ut a se ipsa intel- ligatur (dum in aliud statum non transit) nisi accessu specierum. Vnde Aristoteles hoc in lib. cap. 4. text. 15 docuit, animam nostram intelli- gece se ipsam, sicuti & alia intelligit, id est, per species & text. 8. afferunt animam nihil absolute operari secundum intellectum, nisi cum iam est in actu primo per species. Quo sit ut se ipsam concipere primo, atque immediate nequeat sed ad sui notitiam ex aliarum rerum perceptio- ne deducatur, quia videlicet primo concipit id cuius speciem a sensibus habuit, verbi gratia, na- turam hominis, tunc reflectitur supra suum a- ctum, cumque percipit, & ex eo cognoscit tunis imaginem, tum potentiam à qua actum elicuit; deinde, quia compertum habet imaginem rei communis, corporeum, aut materiale quid esse non posse, sed materia omnius expers, atque adeo non nisi in potentia spiritali & in sub- stantia incorporea, ut in subiecto, consiste- re: percipit tamen se ut substantiam quandam immaterialis intelligentiae, & rationis partici- pem.

C **Q**uod autem anima non intelligat se per spe- cies ipsi propriam, præterquam quod ostendi- tur in rationibus, quæ probant non dari species rerum singularium, quas supra attulimus, &c. in etiam, quæ suadent non dari in nostro intellectu, hoc in vita statu, species rerum immaterialium: consimiliari id ex eo potest, quia, quod in- telligitur per speciem propriam, intelligitur a- ctu directo: ut experientia testatur nos non nisi actu reflexo, & vnum ex alio atque in no- stræ animæ notitiam deuenire. Consule D. Th.

q. 10. de verit. art. 8 & Ferr. lib. 3 cont. gent. cap. 46: Diximus animam dum est in corpore non cognoscere se immediate, quia extra corpus, cum transeat quodammodo in statu substan- tiarum separatarum, habeatque libertatem in- telligendi modum, nec iam intelligat per refle- xionem adphantasmata, facta est per se actu intelligibilis à se primo: atque ita se persuas subiectum immediate intelligit, ut docet D. Th. I. p. q. 89; art. 2. aliisq; in locis, & Henr. Gañd. quodl. I. q. 12. & 13. Sed de his luculen- tius dicitur in tract. de anima separata. Ex su- priori progressu patet iani quomodo intellectus dum est in corpore non modo se, sed proprias quo- que functiones, atque habitus sibi inhærentes dignoscit, quæ erat altera quest. pars Nā quod de apprehensione speciei diximus; afferen- dum quoque similiter est de ceteris habitibus, hos enim cognoscit anima per actus, quia ex- peritur se cum facilitate, & promptitudine,

A quæ habituum propria est, operari. **Q**uod vero ad voluntatis actus spectat paulo secus de his est iudicandum; nam cum obiectu primo atque intelligibiliter per se intellectui præsentes sint, possunt ab eo directa cognitione percipi, non ut actus intelligendi, qui cum ab eodem intellectu eliciantur, opus illi est reflexa, secundaria: De habitibus voluntatis i- deum dicendum habet in re quod de habitibus in- tellectus.

ARTICVLVS. III.

EXPLICATIO ARGUMENTO- rum, quæ in utramq; partem ad- ducta fuere.

Ad i. pro parte negante addu- clum. **N**unc argumentis primi articuli; quæ ex par- te iis, quæ decreta à nobis sunt, aduersau- tur occurramus. Ad primum dicendum, etiam ea, quæ sensibus tam internis, quam externis obnoxia non sunt, ut anima humana, posse à no- bis intelligi, non tamen per se propriam imagi- nem à sensibus immediate acceptam; sed modo superius explicato; quod tamen non impedit quominus omnis nostra cognitio à sensibus or- tum habere dicenda sit, cum ea quoque notitia à sensibus remote dimanet. Cum vero Philo atra in animam intellectuam 'elle nobis ignoram, id non de quocunque animæ conceptu, sed de perfecta, atque omnibus numeris absoluta co- gnitione interpretandum erit, si modo ludæus recte philosophetur. Ad alteram partem eiusdem argumenti negari debet parem esse in sub- stantiis separatis, atque in anima humana, dum est in corpore, rationem: illæ enim sint aucti- telligibles, & ut tales sibi perpetuo obiciuntur, anima vero est pura potentia in genere intelligibiliū, & in corpore intelligit speculando simul phantasmata, vnde tuac non nisi per species ac quisitas sese intelligit. Illud vero D. Augustini, Mēntem nostram se per se cognoscere, ita acci- piendum est, ut anima non accipiat ab externis rebus sui imaginem, sicuti cum res corporeas intelligit.

Ad obiectiōnem pro parte affir- mante. **A**d secundum intellectum semper sibi esse præ sentem quoad suam entitatem, non autem se- cundum esse obiectum, & intelligibile: ideoq; licet cum in suum actum, & in se reflectitur, sese intelligat (tunc enim sit sibi præsens in ratione obiecti) non proinde tamen in sui consideratio- ne perpetuo versari: quia non semper eo reflexu virtutis Illud vero Aristotelis, in iis, quæ materia- carēt, idem est intellectus, & quod intelligiter, explicat Diuus Thomas prima parte, quest. 15. pars 2. articulo 1. aiens nihil aliud velle Philosophum, quæ ex intellectu, & specie rei, quæ intelligitur,

*Ad 3° pro parte
negativa.*

sieri quodammodo vnum. Adde id, quod intellegitur, dici idem cum intelligendi ratione. verbi, in quo ab eo exprimitur, ut superius quoque interpretati fuimus.

Ad tertium, licet mens humana quamlibet actuum multitudinem exercere simul nequeat, quia finitam, limitatamque habet intelligendi vim, posse tamē successionē post notitiā, vnam aliam subinde edere, et maliam, atque aliam; ita ut sine ullo termino reflectatur in primam per secundam, in secundam per tertiam; ob quam causam ratio potestate quodammodo infinita est, vt docet S. Thōm prima secundae quest. 30. art. 4 ad 2. Licet vero intellectus cognoscat tam suos, quam voluntatis actus, non sequitur internoicere naturales à supernaturalibus, quia non eos distincte penetrat, & quoad modum vnicuique peculiarem; sed confuse tantum. Quo sit ut ex hac notitia non possit quis scire se esse in gratia. Altera vero pars eiusdem argumenti recte probat cognoscit ab intellectu propriis actus, non tamen intelligi per essentiam, cum ad hanc reciprocationem exigatur species intelligibilis alicuius rei, è cuius conceptu mens ad prædictorum actuum notionem progreditur.

*Ad 4° pro parte
negativa.*

Ad quartum, licet anima habitus naturalis ordinis sibi inharentes prædicto modo cognoscit, certo tamen scire non posse, nisi ei diuinitus distinetur us innotescat inesse sibi dona Spiritus Sancti, dignoscere actua gratiam, & charitatem; quia suavitatis, & promiserunt naturales. pritudo ad exercēdas studiosas actiones, quam Ad obiectiōnēm istiusmodi habitus secum afferunt, constare ei nequit, utrum ab iis, an ab aliis habitibus naturalibus, qui absque gratia reperi possunt, oriatur. Ad posteriorem partem argumenti dicendum, effatum illud; Propter quod vnumquodque tale, & illud magis, hunc in modum debere intelligi; & aptari ad vim argumenti. Quando a liquid, verbi gratia, cognoscitur, quia aliud cognoscitur, illud propter quod cognoscitur, nescie est, ut magis cognoscatur; sed res cognoscuntur, quia eam species, & habitus cognoscuntur; ergo &c. Cum igitur illa minor propositio ut falsa à nobis negetur: patet hac probatio ne non colligi prius à nobis cognosci habitus, esto cognoscantur eo ordine, quem explicuimus.

QUÆSTIO VIII.

NVM INTELLIGENTEM SPE-
CULARI PHANTASMATA OPORENT,
Nec ne.

ARTICVLVS I.

QVÆ ARGUMENTA SVA-
deant non oportere.

*Quid si intel-
ligent banta-*

Intelligentem speculari phantasmata, non est intellectum, aut ipsa phantasmata, aut natu-

ras, quæ in eis relucunt, intueri; sed est eum, qui *mata spe* intelligit, dum intellectu rem aliquam sive vniuersalem, sive particularem considerat, simul *tra Gent.* per phantasiam circa aliquid singulare obiter *& lib. 2. 1.* versari, quod ex Græci contextus verbis in capite proxime superiori texu 39. magis patet, sic enim habet: *οτι αν τε θεωρητικη απογνωσια φαντασματικη ιστορια*, id est, cumque contemplatur, neccesse est vna cum phantasmate contempletur.

Partem negatiuam questionis hæc argumen-ta suadent. Primo, Vel speculari phantasmata est animæ naturale, vel non; si non est, cum ad id aliunde minime cogatur, poterit interdum eam speculationem omittere, si est, cum id, quod vnicuique secundum naturam competit, incolumente, perpetuo conueniat, sequitur animam etiam à corpore abiundantem, vel glorioso corpori unitam speculari phantasmata, quod fallum est: nam corporis soluta vinculis neque phantasmata habet, neque phantasmam; glorio-so autem corpori coniuncta perfectiore, liberioremque habet intelligendi modum, & à corpore independentem. Quare poterit citra schismatum operam, cum libuerit, intelligere.

Secundo, Magis dependet phantasia à sensu extero, quam intellectus à phantasia; cum intellectus, vt est potentia immaterialis, ita longe abstractior sit à corpore, quam vla facultas materiali organo affixa: atqui phantasia, cessante omni actu externorum sensuum, potest functiones suas edere; ergo & intellectus.

Tertio, Intellectus incorporeo & immaterialia contemplatur, vt Deum, & intelligentias; sed hæc nullo modo in phantasmam cadunt, cū sint extra limites corporearum virium; ergo anima saltem non ad omnium rerum intelligentiam phantasmata speculator. Adde quod Aristoteles loco antea citato, cum huiusmodi speculationem commendabat, de sola physica-rura, & Mathematicarum rerum scientia agebat, prouindeq; non videtur eam omnium disciplinarum obiectis percipiendis indixisse.

Quarto. Qui Ecstasim passi rapiuntur ad diuinarum rerum contemplationem, deserunt tam externorum, quam internorum sensuum functiones; ergo saltem ii, dum intelligunt, non speculatori phantasmata. Probatur assumptum. Imprimis, quia id ipsum nomen raptus, atque Ecstasis significat Deinde, quia constat eos, qui ad rem aliquam considerandam valde attenti sunt, non videre interdum obiectum præsens, idq; ob eā causam, quia cum vis animæ finita, ac limitata sit, si ad vnam aliquam rem per vnam potentiam vehementer incumbat, cessat ab operatione alterius; ergo tam vehementer potest esse mentis applicatio ad alicuius obiecti considerationem, vt ab omnibus tam externorum, quam internorum sensuum muneribus prorsus fierietur. Ac quod id viris Sanctis contemplationis dono insignibus nonnauquam cuenerit, planum

plānum est, sic enim interdum abstrahebantur
a sensibus, ut nec admodum ignem sentirent.

ARTICVLVS III.

DIVERSA AVCTORVM PLA-
cita, & explicatio vera
sententia.

IN hac questione variæ sunt Philoscophorum sententiaz. Namque Auicenna in suo compendio de anima arbitratus est ad vsum scientiæ nequaquam speculationem phantasmatum requiri Græci quoque interpretes aiunt eam superuacaneam esse, cum anima attendit ad communia, & immaterialia, quæ phantasiaz vim transcendunt. Alii quorum meminit Vico-mercatus in disputatione peripatetica de immortalitate animæ rationalis, volunt illam exigi ad productionem duntaxat specierum factam ab intellectu agente, & ad primum concepturn eam comitantem; tunc enim necessarium est operari simul phantasiam, quæ vna cum intellectu agente specierum intelligibilium opifex est. Alii eam adhibent ad omnes, solasque intellectiones elicitas ab speciebus comparatis ope intellectus agentis, & phantasmatum, propterea quod ut eiusmodi species à phantasmatis ortum habuerer; ita eorum consortium ad operationes suas obeundas necessarij videantur asciscere. Sunt etiam non pauci, qui asserant nullam dari in hoc vitæ statu intelligendi actionem, cum qua phantasmatum speculatio non concurrat. Denique, nonnulli ab hac communi lege excipiunt sublimem quandam, & eminentem contemplationem, qua se mens, et si adhuc in corpore degens, ita supra molèm corporis quodammodo euehit, ut non iam videatur curare turbam intercurrentium phantasmatum.

Nostra assertio haec esto; Anima coniuncta corpori non gloriose, saltem dum communes, siue ordinarias intellectiones administrat, necessario speculaturphantasmata. Hanc assertio- nem tradit Aristotel hoc in lib. c. 7. text 30. &c. c. 8. text. 39. licet iis in locis non eam ille adhibue- rit moderationem, quam nos, de qua paulo post dicemus; licet etiam non de omnium, sed de sensibiliuum tantum rerum notitia, praesertim textu illo expresse locutus fuisse videatur.

Probatur ergo huic se rei veritas duplice iudicio. Primum, quia videmus quoties interni sensus; aut morbo læsi, aut somno, alio- ve impedimento ligati sunt, turbari etiam, & ligati iudicium intellectus, neque mente sui actionibus recte, ac rite fungi; quod certe non aliunde prouenit, nisi quia tametsi vis intellendi non inhæret corpori, requirit tamen consortium internarum virium corporis organis insidentium. Alterum iudicium est,

A quod in se ipso qui quis experitur, cum aliquid intelligere conatur, efformare sibi materialia quædam idola, seu phantasmata, quibus id, ad cuius intellectiōē animū appulit, quodammodo intueatur. Quo spectacillud D. Gregorii Nazianzeni de Theologia, oratione secunda. Quemadmodum nulla ratione fieri potest ut qui pīa, quamlibet gressum virgeat, vībrām siam prætereat (quantum enim eam affequeris, tantum etiam semper anteuerit) aut B oculus rebus in aspectum cadentibus citra intermedium lucem, & aerem coniungatur; aut naturalia animantia extra viandas labatur: Ita etiam impossibile est iis, qui corporibus inclusi sunt, sine corporearum, ac sensibilium terrena adminiculo rebus iis, qua animo, ac ratione intelliguntur, omnino coniugi; semper enim obiter sensibile aliiquid incidit, quantumvis maxime nostra mens a rerum aspectibilibus contagione separata, atque in se ipsam collecta, cum rebus cognatis, oculorumque aciem fugit. C earibus commercium habere conetur.

Est autem hoc loco dubitatio, vnde nam anima obuenierit haec necessitas conuertendi se adphantasmatum Scotus in 1. dist. 3. q. 3. & in 4. culari phantasmatum vel peccatum originis, in eurus poenam de-
missa, atque inflexa est anima ad corpus. Quo pertinet illud D. Augustini lib. 15. de Trinitate cap. 27: Quæ causa ut ipsam lucem fixam acie videre non possemus, nisi infirmitas? & quis eam tibi fecit, nisi iniquitas? Vel naturalem ordinem potentiarum; quo sit ut dum una proprium attigit obiectum, altera, quæ circa idem ferri apta est, in idem simul contendat. Ex hisce causis prior non videtur recte tradita: sicut enim de-
pendentia, quam intellectus possibilis habet a phantasmatibus; quoad receptionem specie-
rum intelligibilium, quæ illorum ministerio ab intellectu agente producuntur, neutiquam ex E peccato originis orta fuit (siquidem esto primi parentes non peccaserint, eius posteri tam species intelligibiles, quam scientias ope phantasmatum comparascent, ut D. Thomas docet prima parte qu. 101. art. 1. & in 2. dist. 20. qu. 2. art. 2.) ita nec necessitas speculandi phantasma cum-acquisitus iam speciebus utimur; ad preceptum cuiusdam referenda est. Posterior ve- Peccato originis non est adser-
tum, sed bendebatur ne-
cessitas;

prædictam corporis intellectuam est. Propter hanc rationem
causa, si recte ad propositum accommodatur, vera est, nimirum adeo esse naturalem con-
nexione intellectus cum phantasia, dum ani-
mus est in corpore, ut saltē ordinariē non
possit intellectus ullius rei capere notionem,
qui in ipsum phantasia comitetur, ac circaidem
objec̄tum pro suo capitu, & facultate insistat.
Vbi aduertes cum operatio formam, eiusque
modum existendi sequatur, anima vero hu-
mana simul sit & substantia independens à
corpore, & forma corporis merito prima condi-
tionis vendicare sibi operationem, scilicet
intelli-
2. Causa 20763.
batur, Explan-
catur.

intelligendi actum, non inharentem organo corporeo; ratione secundæ, exposcere ad eam functionem ministerium corporis, & phantasias facillitum.

In utroque statu natura integræ & corruptæ necessaria fuit speculatio. Porro apposuimus in conclusione verba illa, dum anima coniuncta est corpori non gloriogra & corrupta, vt comprehendemus duplē animæ statum in corpore; eum scilicet, quem habuere primi parentes dum ingenitæ a Deo iustitiae dono insigpiti fuere; & eum in quo nunc versamur. In utroque in connexio illa naturalis inter possibilem intellectum, &phantasiam vigorem obtinuit. Nam quod etiam primi parentes in illo statu vterentur conversione ad phantasmata affirmat D. Thom. i. p. qu. 94. art. 2. & in q. 18. de verit. art. 2. & s. probaturq; ex eo, qui species, & scientiæ primorum parentum erant eiusdem naturæ cum nostris, utpote infusa per accidens.

Quare idem illis, ac nobis modus intelligendi secundum naturam conueniebat; et si contraria opinionem defendat Scotus loc. citato, absolute negans primū hominem intellectum per conversionem ad phantasmata. Neque verba illa D. Augustini allearunt culpam inuexit homini dependentiam à phantasmatis, cum id ei naturale sit, sed duntaxat laborem, & difficultatem ad resciare; & dilucide contemplandas, ac cognoscendas. Non est etiam differendum subliuorem fuisse primi hominis cognitionem, quam nostram: Verum maior illa sublimitas & eleuatio non erat secundum independentiam à phantasmate, sed quoadea, quæ contemplabatur, vt explicat D. Thom. q. 18. de verit. art. 5. Item, quia ea ipsa quæ cognoscet, expeditius, & acutius penetrabat. Adde etiam modum acquirendi scientiam multo altiorum illi contingit, quam nobis, siquidem non ope sensuum, sed diuinu numinis afflitti eam immediete accepit. Exclusimus autem à dependentia phantasmatum statum animæ uinit corpori gloriose; quia in ea non erit necessarius phantasias concursus ad intelligendum; licet n. beati tam externorum, quam internorum sensuum functiones habituri sint, liberum tamen eis erit quamlibet sine eius phantasmate intelligere. Quod si quis obiciat gratiam non euertere naturam.

Quare si operatio phantasias naturaliter intelligendi actum comitur necessario animam in corpore, etiam gloriose, ad phantasmata recursum: dicendum erit gratiam non euertere naturam, id est, non immutare essentiam rei, nec potentias quæ ab illa manant demoliri; sed eam traduceret ad altiorum statum, & perfectiorem de hac re D. Th. operandi modum, cuiusmodi est posse intelligere sine obligatione, deflexuq; illo ad sensum.

* Lege D. Th. 3. p. q. 11. ar. 4. Legre traduceret ad altiorum statum, & perfectiorem de hac re D. Th. in 2. 2. q. 17. s. ar. 5. & de verit. q. 13. præsentim ar. 4. & Abulensi. Gen. qu. inc. 1. Aduerte etiam animam Christi adhuc in statu ratione unionis, tum ratione beatitudinis non erat corporis subiecta, aut ab

eo dependens. Adiecumus dum anima communis siue ordinarias intellecções administrat, radoxos, vt excludemus contemplationem, quæ per Ecclasiū perfec̄tū & raptum fit. In ea n. tam statu non externorum, quam internorum sensuum mutatio cœllant, vt probat ultimum superioris articuli argumentum.

ARTICVLVS III.

DVBIA QVÆ DAM ENODANTUR.

Occurrunt tamen hoc loco quædam dubia; **P**rimū a quorum solutio non parum conferet ad Hac der melius percipiendam dependentiam intellectus lib. 12. d. à phantasmatis. Primum est, quo pacto anima beata in corpore glotioso functiones sensuum obitura sit & ad phantasmare cursura, cum n. c. 8 & volet, si oppositum evenit iis, qui Ecclasiū in decura hac mortali vita patiuntur, cum tamen intuitus diuina naturæ cognitione, vt longe sublimior confessio est, ita animam ad sensus euocet, atque adeo item Ep. à sensibus abstracta. Alterum est, num in Ecclasiū de vide si non solum animales operationes, sed etiam c. 11. naturales, ac vegetatives ab opere omnino cessa- sent, cum in utriusque eadem ratio esse videatur. **S**econdūm. Tertium, num Ecclasis per vim naturæ possit accidere Ad primum horum dicendum cum D. Thom. 22. quæst. 17. ar. 4. licet beati assumptis corporibus gloriiosis tota mentis intentione in Deum ferri debeant, non tamen in eis futuram abstractionem à sensibus; quia si hanc redundantiam quædam ab intellectu ad inferiores vires. Atq; ita secundum ipsam beatificæ visionis regulam non indipotet simul attendere anima ad phantasmata, & ad externa sensibilia. Non quod ea contem-

platio ceteris eminentiōn non sit, nec quod mēs in eam non feratur conatu multo vehementiori, sed quia diuino lumine ita collustrabitur, vt utrumque obire queat. His non obstat quod D. Paulus etiam apud eos, qui eum in raptu diuinam essentiam vidisse putant, à sensibus abstractus fuerit, vt annotauit D. Thomas loco cita-

Eam abto, defuit enim illi prædicta redundantia ad inferiores animæ vires, quia diuinam essentiam dundat, non stabili, vt beati in patria, sed breui, ac transitoria solum visione intuebatur. Addit non cōstat ad ut stare, an anima D. Pauli fuerit tunc à corpore separata, cum ipse id se nescire fateatur. Vnde

F quid illi circa abstractionem à sensibus ipsis acciderit, affirmare non possumus: videlicet num mortuo corpore per separationem animæ extincti fuerint in eo sensus; vel non mortuo consopiti duntaxat. Lege D. Tho. eadem quæstionem art. 5. &c. 6.

Ad secundum dubium responderet Abulensis loco citato, in Ecclasiū feriari omnes potentiæ, præter intellectum. Ad cuius rei explicacionem

tionem statuit discriminem inter ligationem potentiarum, quæ in somno fit, & eam, quæ in Ecstasi, quod in somno impedianter vires cognitrices; ita scilicet, vt externi sensus nihil omnino agant; interni autem, itemq; intellectus, aut omnino etiam vident, cum nulla vigent insomnia; aut certe non nisi obscure, & imperfekte operentur: interim vero, ligatis eo modo potentis cognoscentibus, naturales vires ad opus expeditiores sint, non occupata aliis functionibus anima. Vnde & tunc cibi decoctio, atque alimenti in totum corpus distributio, multo celerius, commodiusque perficitur. In Ecstasi autem opposito modo res habet. Animam enim, quæ in somno incurvatur, in Ecstasi eleuatur, hoc est, quæ in sopore ad inferiores potentias inflectitur, in Ecstasi ad altiorem videlicet intelligendi vim rapitur, ceteris in otio relictis. Ut enim ad tam excellentem rerum cognitionem ascendat, colligit se quantum potest, tantaque in eam ita impenditur, vt reliquarum potentiarum functiones inhibeat. Ita vero sentit Abulensis etiam operationes naturales in Ecstasi intermitti. Quod ex eo probat, quia qui eam patiuntur, diu hinc cibo, ac potu iacent; & quod mirabilius est, nec cordis motio, nec vitalis calor in eis deprehenditur; adeo ut mortui ne sint ambigatur.

D. Thomas secunda secundæ quæst. 175 artic. 5. asserit non requiri ad raptum, vt vires animæ vegetatricis ab opere cesserent, propterea quod agunt per motum naturæ, non autem ex intentione animæ, vt facultates sensitivæ, quarum proinde occupatio minuit intentionem animæ circa intellectuum cognitionem. Nobis videatur, licet vires naturales, vt sunt organo corporeo magis add. Etæ, ita aliarum operibus minus retardentur; vniuersim tamen facultates omnes quocumque modo agant, sive naturales sint, sive non, agèdi acrimoniam remittere, cum anima in aliquiis potentiaz operationem vehementius incumbit. Cui rei argumento est quod, vt superius dicebamus, quia cibo legunt, aut scribunt, vel de re quapiam attentius meditantur; minus probe decoctionis officium pertinet, & è contrario. Igitur ad propositam dubitationem respondemus, cum Ecstasis virtute cessare diuina sit, certum esse posse tuac animam eamdem virtutem ab omnium potentiarum munis cessare. Vtrum vero ab aliis, preterquam à functionibus sensuum, & facultatis loco motricis, re vera abstineat, non satis competum esse. Nobis certe verisimilius videatur etiam tunc naturales vires non nihil operari, esto id aliquando exterius deprehendi nequeat.

Quod ad tertium dubium attinet; pro parte affirmativa est in primis illud, quod ad primi articuli calcem attigimus. Nam si cum anima rebus aliis nimis intenta est, accidit interdum r. euenire. vt oculus, et si obiecti speciem in distantia con-

A uenienti recipiat, ob nimiam occupationem visionem non edat: cur intellectus non poterit vi naturæ ita se ad rerum sublimium considerationem applicare, vt sensuum functiones deserat? Deinde, quia id ipsum videtur aliquot exemplis confirmatum. Nam de Restituto Presbytero ita narrat D. August. lib. 14. de Ciuitate Dei ca.

Locus D August. 24. Presbyter fuit quidam nomine Restitutus in Parœcia Calamensis Ecclesiar, qui quando ei

gust de Restitu-
to Presb.

placebat, rogabatur autem, vt hoc faceret, ab eis, qui rem mirabilem coram scire cupiebant, ad imitatas quasi lamentatis cuiuslibet hominis voces, ita le auferebat à sensibus, & iacebat simillimus mortuo: vt non solum vellicantes, atque pungentes minime sentiret; sed aliquando etiam igne rueretur admoto, sine ullo doloris sensu, nisi postmodum ex vulnera: non autem obnito, sed non sentiendo, nou mouero corpus, eo probabatur quod tanquam in defuncto nullus inueniebatur anhelitus. Præterea sic latoneum de se ipso narrasse testatur Auctor operis de diuina sapientia secundum Ägyptios lib. 1. cap. 4. Ego sèpius animo contemplans relicto corpore visus sum perfrui summo bono, cum voluptate incredibili. Quare hæsi quodammodo attonitus, agnoscens me esse partem quandam superioris mundi, atq; adeptum sentiens vitæ immortalitatem, sub luce maxima,

quæ neq; oratione exprimi potest, neque auribus percipi, neque cogitatione comprehendendi. Tandem vero hac contemplatione defessus intellectus, recidit in phantasiam, tuncque illa luce deficiente factus sum tristior. Tale quiddam etiam initio Pimadri legitur de Mercurio Trismegiste, qui in contemplatione naturæ, sòpitis iam corporis sensibus à diuina mente raptum se ait, & de iis, quæ scire optabat, ab eadem institutum. Socratem etiam commemorat. Alci Item de Socrate. biades in Coniuicio, aliquando vno gradu diem, & noctem usque ad Solis exortum stetisse, in medio exercitu cogitabundum. Cum igitur has à sensibus abstractiones miraculo accidisse non sit verisimile: concedendum erit posse facultate naturæ Ecstasim dari. Et in hac opinione videntur esse Ficinus lib. 13. de immortalitate animorum cap. 14. vbi asserit hoc vnum esse ex argumentis, quibus animæ rationalis à corpore solutio, atque immortalitas comprobatur. Pro-

aduersaria tamen sententia est, quod ad libe Qua ratio bro-
randum intellectum à naturali illa phantasma- bet non posse da-
tum dependentia, videtur requiri vis aliqua su- ri talem Ecsta-
pranaturam. Idque putare se non obscure indis naturæ vi-
cauit D. Gregorius Nazianzenus iis verbis, que ribus.
superius attulimus, vbi ait impossibile esse men- tem quantumlibet se à fæce corporea ad subli-
mium rerum contemplationem erigat sensuum commercia destituere.

Qui piorem partem sequi volet, dicat legem Solutur ratio
illam dependentia à phantasmatibus, quam sententiane-
natura intellectui imposuit, non esse irrefraga- gatina.

3. Locus Platonic
de seipso.

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

bilem, sed ordinariam. Neque haec praedictæ legis interpretatio paucorum est, sed complurium, quorum supra ex Vicomercato mentionem fecimus, aientium non semper requiri speculationem phantasie Itaque verisimile esse posse aliquos velut ex naturæ priuilegio in aliquo euentu, & circumstantiis naturaliter Ecstasim pati: ad quod multum confert cuiusq; temperamentum Melancholici enim, vt edidisset Fracastorius lib. 2. de intellectione quemadmodum suopte ingenio sunt cogitabundi, sic ad istiusmodi raptum à sensibus procliuiores habentur. Nec vero est à naturæ decretis alienum res his similes, & raritate mirabiles nonnunquam efficere, vt experientia ipsa testatur, donecque variis exemplis D. August. de Ciuitat. Dei loco citato, vbi inter naturæ miracula recenset illud de ecstasi presbyteri Restituti, quod supra memorauimus.

**Explicantur
rationes partis
affirmativa.**

*Eesta sim perf-
stam sola diui-
na poten:ia de-
ri posse; imperf-
ctam posse na-
turali.*

Cui posterior sententia magis placuerit, dicit non eodem modo se habere visum ad phantasiam, & intellectum, quo ad intellectum se haber phantasia, quia intellectus pendet à satellitio phantasie: at neque intellectus, neq; phantasia pender à functione visus. Quare nihil mirum si non edente aspectu suam actionuem, nihilominus phantasia, & intellectus in opere perseuererent. Quod autem spectat ad exempla, quæ retulimus, dicendum erit, Ecstasis perfecitam, de qua nostra questio est, in qua nimirum omnes, tam interni, quam externi sensus omnino sopiuntur, nemini absque diuina virtute contigisse; imperfectam vero, in qua non omnino cessat operatio phantasie, potuisse illis hominibus per naturam accidere. Certe Restitutus Presbyter narrabat se postquam ita, vt diximus, à sensu raptus erat, inclamantium voces quasi è longinquó audisse, vtibidem refert D. Augustinus. Quod si voces percipiebat, vtique non feriabatur in eo audiendi sensus: proindeque perfectam Ecstasim non patiebatur...

K'EΦ 37

Ε πεὶ δὲ ἡ φύκη καὶ σὸς οὐρανὸς διωκόμενος ἐπὶ τοῦ
ζάων, τῷ τε κατακοῦ, ὃ Αἰγαῖος ἔργον εἴσι τοῖς
θέσισιν καὶ εἴτε τῷ κυνέῳ τὴν περὶ τὰ τόπον κλίσιν, οὐδὲ
μὲν διέστους Εἰς, διαθέσθω ποιῆσαι· τοὶ δὲ τοι
καταντος οὐ ποτὲ εἰς τὴν φύκην σκοπεπτέ, πεπτό, οὐδὲ τι
μερελον αὐτῷ καὶ εποδόν, μεριζέτε, ἢ λόγῳ οὐ πάσῃ
ἡ φύκη καὶ νικούσσει τοι ποτέ τοι εἴδου τι περὶ ταῖς
μαθήσατε λέγομεν, οὐ τοι εἰρηθεῖται, οὐ τάπιον εἰ τοι

qua, virum sūt alia quādā propria p̄rater eās; quā

ARTICVLVS IV.
ESPONSI O AD PRIMI
articuli argumenta.

R Eliquis est ut argumentis initio questio- *Ad 1 Argu-*
nis propositis occurramus. Ad primum Quidquid a
concedimus naturale esse animæ dum intelli- *cui competet*
git, dependere a phantasmatibus. Cum autem *naturaliter*
obiicitur id, quod alicui naturaliter competit *semper ei co-*
sempre ei, in columni natura, conuenire: verum *uenit, modo*
id quidem est, nisi ponamus rem ab uno statu *duret idem*
ad alium perfectiorem, ac supra natum ipsius *status.*
facultatem transferri. Vélt' præter vistum cur-
sum aliquo veluti priuilegio naturæ, securus
operari. Quod addimus ex i[n]ente eorum, qui
concedunt dari Ecstasim perfectam viribus na-
turæ.

Ad secundum quid responderi debet, par. *Ad 2. Arg.*
ter ex dictis, videlicet concedendum & que de-
pendere intellectum a phantasia, & phantasiam
a sensibus externis, quoad acquisitionem spe-
cierum; non tamen quoad usum earum. Ee-
nim licet intellectus abstractior sit à materia,
quam illa potentia inhaerens organo corporeo;
maior tamen est coniunctio, & societas inter
intellectum, & phantasiam, quam inter phan-
D tasiam, & sensus externos ob causam à nobis su-
perius explicitam. Aliam huius argumenti so-
lutionem lege, si placet, apud D. Thomam 1. par.
quæst. 84 artic. 6. ad secundum.

E Ad tertium dicio, non oportere, ut semper *Ad 3. Arg.*
phantasia apprehendat finitum, utare eiusdem naturae cum eo, quod ab intellectu concipitur; sed aliquid simile, aut ei quoquo modo respondens. Est vero Aristoteles loco citato de solis physicis, ac Mathematicis rebus expresse locutus fuit, dicendum nihilominus eandem videbitur rationem in ceterarum rerum conceptibus. Ad ultimum quid respondendum sit, constat ex *Ad 4. Arg.* superioribus.

KEΦ;

CAPV T LX

CVM a autem animalium anima his duobus Text. 40.
sui desumpta, discernendi, inquam, potentia,
quod quidem est ovis, officiumq; mentis, atque
etiam iensius. & insuper etiam mouendi motu ad
locum a commissione potentia: de sensu quidem,
& intellectu hac sunt determinata, ac pertractata
Deinceps autem de eo, quod mouit, quidnam
sit ipsius anima consideremus oportet, virum una
quodam iessius sit pars separabilis magnitudine,
retratione, an ipsa anima tota: & separari alii
solent, & eas, quas dicitur, an istarum aliqua unus
b Atque

CAPITIS NONI EXPLANATIO

Cum autem animalium.] Quia definierat animam esse id, quo sentimus, vivimus, loco mouemur, intelligimus: postquam egit de potentia vegetante, sentiente, & intelligentiæ; accedit nunc ad differendum de facultate loco motrice, quam ideo in extremam libri partem ultra sensuum, & intellectus tractationem reiecit: quia hæc motio non perficitur nisi aliqua vel sensus vel intellectus notitia præeunte. Quærit ergo de potentia motrici non quauis: sed quæ principium est progressio-
nis & incessus animalium: utrum ea sit aliqua animæ pars, seu facultas: an ipsa animæ substantia: ruisusque si potentia animæ constituenda sit, utrum à cæteris distingatur, nec ne.

Institutum hu-
ius cap.

b Aigue

Ἱχει δὲ διπλέων δύνης, πιδε τε δεῖ ράχεια ψυχῆς λίγῳ
καὶ πότε τέσσερας γάρ τιναι ἀπίρροχο φάνεται, καὶ οὐ μηδεν
ἄτινες λέγεται διαρρέοντες, λογιπούν, ἐθυμικούν, καὶ
ἐπιθυμητικούν, οἱ δὲ τὸ λόγον ἔχον, ἐτὸ ἄλογον· κατέ-
γάρ τές Διφροῦς, δι, οὐ τῶντες χρείζεται καὶ ἀλλα
φάνεται μόσχα μείζω Διέρροιν ἔχοντα τέτον, τεῖ
ῶν καὶ τοῦ εἴηται, τό, σφραγίσκον, ὃ καὶ τοῖς φυτοῖς
παράρχει, ἐπαντοῖς ζύσις· τὸ αἰδοντικόν, οὐτεώς ἄ-
λογον οὔτεώς λόγον ἔχειν, θεῖαν αὖτις φασίως. ἔτι δὲ τὸ
Φυτοπεπτικόν, ὃ τῷ μὴ εἶναι πατίναι ἔτερον, τινι δὲ τί-
των τοῦ τὸν, ἑπτάτον, ἔχει πολλῶν διπλέων, εἴ τις θυ-
κερχωτήρα μόσχοντα φυχῆς ποτὲ δὲ τετούντο τὸ δέ-
κτοντο, δὲ λόγῳ Φ δωμάτεις ἔτερον αὐτὸν δέξεται εἶναι
πατίναν, καὶ ἡ τοπον θὰ τοῦτο Διέρροιν. ἐν τε τῷ λορ-
τικῷ γάρ οὐ έλαττος γίνεται, ἐν τῷ ἀλλόγῳ οὐ ἐπιθυμητού
οὐ δημοτέος εἰδε τούτην φυχὴν σὲ ἐκέντωσεν ὅφεξις. καὶ
δὴ Φ ἀπειδεῖται ὁ λόγος σύντονος, πι τὸνισμὸν κατέτο-
πον τὸ ζύδον εἰτι τὸν μὴ γάρ κατέπι εὐχέσην καὶ φθίσιν
κίνησι, αὶ πᾶσιν τὸν ἀρρώστοι, τὸ πάσιν τὸν ἀρρώστον δέξεται
αὶ κατεῖ τὸν ἀρρώστον, ἐθρεπτικὸν. τοῦτο δὲ αὐτοῦ οὐδεν
ἐπικτοῦς, ἐπινυκτικούντος, οὐδεναν ποτε φυτεύειν
τοῦτον τὸν γάρ κατέπι τοπλῶν διπλέων, ἀλλὰ πεπλη-
κοτα τόπον κατεῖσαι, τὸ τοιούτον τὸν ποτε
κλινήσιν, σπειρτέον οὐτε πέτρον οὐτε μύρην ἐν τοῖς δια-
μισθισθέντες, δηλοῦνται γάρ εὐέκποτον τοῦ κίνησις αὐτοῦ, ἐπικτεί-
φαντούσις, οὐ ὄρέξεις εἰσι. δέ τοι γάρ μη δρερόδιψον η
φεβδωνικούνται. ἀλλὰ η βίσια ἐπικτείφη τὸ φυτό κατεῖσαι
τοῦ, κατεῖχε το μόσχον ἐργασικὸν πέδε τῶν κίνησι-
τούτων.

b Atque hic existit continuo dubitatio, dubitabit- Text 42.
que non iniuria quispam, quomodo partes animae,
& quot eporteat dicere: nam infinita quo dammudo,
& non ea solum esse videntur, quas diuidendo qui-
dam dixerunt, rationis, inquam, particeps, & ira-
scendi, ac cupiendi principium, vel ut alij, rationis
particeps, & rationis expers. Per differentias enim,
quibus hanc diuidunt, & separant partes, & alia
partes esse videntur, qua maiorem inter se, quam
dilecta distantiam habent. Vegetativa, inquam, qua
quidem & plantis, & universis animalibus inest.
Et sensitiva, quam nec ut rationis expertem, nec ut
eiusdem participem quisquam facile ponet. Prete- Text. 43.
rea imaginativa, que ratione quidem ab omnibus
est diversa, cur vero sit iungenda ut sit idem, quod
illa, aut aqua seu iuncta, ut sit alia ab illa, ma-
gnam dubitationem habet profecto, si quis se iundat
anima partes, separatae que ponat. In super appetitu-
ua, que, & ratione, & vi alia diversaque sine dis-
tincione ab universis esse videatur. Absurdum autem est
hanc a ceteris diuellere partibus: sit enim & in par-
ticipi rationis voluntas, & in ratione vacante cu-
piditas, atque ira. Quod seires in partes diuidatur
anima, in unaquaque profecto partium inerit ap-
petitus. c Sed ut redeamus unde digressi sumus,
quid est id quod mouet ipsum animal loco, quo de
nunc disputatione nostra est instituta? moto, namque
eo, quo incrementa, decrementaque suscipiuntur,
qui quidem omnibus animalibus est, id mouere
sane videatur, quod universis meis eiusdem: princi-

pium, inquam, generandi, ac nutriendi. De respiratione autem expiratione, & somno, atque vigilia posteriori considerare oportet. Nam & haec ipsa magnam dubitationem, difficultatemque habent. Nunc est de motu ad locum accommodato considerandum, quidnam id tandem sit, quod ipsum animal motu mouet progressiendi. Patet itaque non esse ipsam potentiam nutriendi. Nam alicuius gratia semper hic motus efficitur, est cum imaginatione, vel appetitu: nihil enim non appetens, aut fugiens hoc motu cietur, nisi forsitan vita. Fratres Plantae quoque tali carentur profecto motu, partemque aliquam ad hunc motum, vi instrumentum habent.

Text. 45.

b Atque hic exigit continuo dubitatio.] Quia propositæ quæstiones expediri commode non possunt, nisi prius de facultatum numero constet, dubitationem interponit de animæ partibus, quot sint. Etenim vero nec diuisio, quam Plato 7. de Repub. tradidit in iram, cupiditatem, & rationem: ne que illa, quam ipse Aristoteles ultimo cap. libri primi, & primo cap. lib. 6. Ethicorum afferit, videlicet in rationis compotem, & ratione carentem, omnes animæ partes ambitu suo videntur coercere: quod adductis hinc inde rationibus petractat.

Sed ut redeamus.] Id, quod ad præsentem disceptationem attinebat, discutit, concluditque vim monentem non esse potentiam vegetandi, sentiendi, intelligendi, aut appetendi. Nam pri-
me quoque sunt numero.
Cœcluditque vim monentem non esse pot. nescim

omnis fuga, & prosecutio ad appetitum pertineat: vegetandi vero actio non requirit imaginacionem, & appetitum, cum insit etiam plantis, quibus neutrum horum conuenit: Item quia si mouendi & vegetandi potentia idem esset, sequeretur etiam stirpium genera quæ vegetandi facultate polent, habere instrumenta ad progressionem idonea, quod falsum esse constat.

d Pa-

οροίας ἐδὲ τὸ αἰσθητικόν πολὺ χάρις τῷ ζῴῳ, ἀλλοῖοι δὲ οὐχι, μόνιμοι δὲ εἰς κακίαντα Διοί τέλειοι. εἴποντες μηδὲν ἡ φύσις ποιεῖ μόντων, μηδὲ δύο λεπτοὶ τῶν αναγκαῖων, τολμὴν εὖ τοῦ πρωμάρτιου τῆς απόλεστης περὶ τοις τῷ ζῷῳ τέλειοι, εἰ πρωμάρτιον εἶται σημεῖον ἢ ὅπλον πολεμοῦ ἀνθρώποις τῷ φύσιοι τῷ εἶχεν τῷ καπέρωντι μέρει τὸ πορεῖον. ἀλλὰ μὲν ἐδὲ τὸ λογιστικὸν, τὸ οὐλεύματος θεοῦ, εἰνὶ οὐκέτιν. ὃ μὲν γὰρ θεωρητικὸς ἔδινεν πορευταῖς, ὃδὲ λέγει τοῖς φύσιτες καὶ διώκτες ἀλλέν. δεῖ δὲ καὶ κίνησις, ἡ φύσιγνοτός π., ἡ διώκτης εἰνι. αλλ' εἰδὲ ὅταν θεωρῇ ποιεῖτο, μηδὲ κελεύει φύσιγνον, ἡ διώκειν οἷον πολέμους Διογοῖς πολεμοῖς οὐδὲν εἰκελεῖται οὐ φύσιαζει καὶ κίνηται. αὐτὸν τὸν εἰπόντοντον Θεοῖς, καὶ λεγόντοις τῷ Διογοῖς φύσιγνον τε διώκειν, εἰ κατεῖ, ἀλλὰ καὶ τούτη εἰπήγεια προσθέτησι, οἷον οἱ ἀνεργοῖς τῷ ὄλοις τῷ φρεμῷ, ὅτι εἰχον τὸν ιατρικὸν, τοὺς ιατρούς, ὡς εἴτε ποὺς κυρεῖσθαι τῷ Θεῷ ποιεῖται Καὶ τὸν ιατρικὸν, ἀλλ' εἰ τὸ εἰπικήματος. ἀλλὰ μὲν ὃδὲ τὸ οὐλεύματος τοῦτο κυρεῖσθαι τὸ κίνητον οἱ φύσικοι εἰπεῖσθαι φρεμῷνοι καὶ εἰπικήματες, εἰ προφίλοτοι. ἀλλ' εἰχεσθαι τὸν οὐλεύματον, ἀλλ' ἀναλαβεῖσθαι πονημόν.

ΚΕΦ.

obtemperat homo, neq; mouetur, sed agit cupiditate, sapientiā, ut non medeatur iste, qui medicinam habet, ut non scientia, sed aliquid aliud hanc habet vim, & potentiam, ut per ipsum artem aliquid scientiamque agatur. At vero nec appetitus auctor, aitque princeps huius est motio. Text. 48. nis: continentes enim quanquam appetunt, atque cupiunt, non tamen agunt ea, quæ cupiunt, sed intellectū. ipsum sequuntur, rationique obtemperant.

C A P.

Probatur item non esse potentiam sentiendi. Eandem disinguab intel- lectu.

d. Parimodo nec ipsam.] Eadem ratione ostendit vim progreendi non esse sensum, quia constat quedam esse animalia, quæ non mouentur loco, sed eadem fixa sede vitam agunt (Craci Zoophyta vocant Latini plantanimalia nuncupare possunt) quæque sensum habent, & tamen facultate locomotrici prædicta non sunt, cum organis ad diuersa loca adeunda careant:

e. At vero neque ratiocinandi via.] Probat non eandem esse facultatem motuum & intellectuum, quia intellectus, vel actius est, vel contemplatius: neuter autem principium progressionis haberi potest: non contemplatius: hic enim, quia talis est, nihil quod in actionem cadit, considerat: progressus autem non nisi fugientis, aut amplectentis actio est. Non practicus, quia hic sumpnumero quid amplectendum aut declinandum sit proponit, nec tamen actio sequitur, ut patet in iis, qui cupiditate magis, quam ratione ducentur. Postremo, quod facultas in oculis non sit appetitus, sive concupisibilis, sive irascibilis, confirmat ex eo, quia saxe inclinante appetitu ad aliquem motum, motus non exhibetur.

C A P.

Facultatem mouentem non esse appetitum.

ΚΕΦ. I.

C A P V T X.

¶ Αἰτητοὶ δὲ δύο ταῦτα κινήσις, ὕστεροι δὲ τοῖς φυτοῖσιν ταῦτα κινήσις τοῖς πλα-λαζαροῖς παρεῖται εἰς τὴν εὐκλεισθεῖσαν φωτισμόν, τοῖς φωτισμοῖς, καὶ τοῖς ἀλλοῖς ζῴοις ὕστεροι ταῦτα κινήσις τοῖς πόνοις οὐδὲν τοῖς φρεμοῖς.

νοῦς δὲ

Videntur a legiis duo hoc esse mouentia, vel appetitus vel intellectus, si quis imaginacionem, ut quandam intellectuonem esse ponat. Nam & homines magis imaginationem, quam sentientiam plerunque sequuntur & in ceteris animalib. non intellectio, neque ratio, sed imaginatio inest. Hac igitur ambo, intellectus & appetitus, mouendi motu locali principia sunt. Intellctus

Text. 49.

C A P I T I S D E C I M I E X P L A N A T I O.

Videntur a igitur.] Capite superiori docuit, quid non esset vis mouendi; nunc quid sit, ostendit: *Oportet ut huius quoniam facultas motrix aut est dirigens, aut impellens, aut exequēs, docet quænam sit prius.* cap. q. de finib. cipia, à quibus potētia motum exequens dirigitur & impellitur. Statuit ergo intellectum practicum, motus. & appetitum esse principia motus progressionis. moneret nomine intellectus practici comprehen- Intellectus pra- di quoq; imaginationem, eo quod inter se munere consentiant. Ut enim homines ad motum, om- dicūm & agnemq; actionem ratione diriguntur, sic brūtæ animantes imaginatione: ac nonnunquam etiam titum esse prud homines, cum animi perturbatio rationem vincit. Hoc vero assertum probat, quia tam appetitus, cipia motus quam intellectus spectant aliquem finem motu progressionis obtinendum. Aduerte autem intellectus progreffio:is. & cum practicum esse dirigens: appetitum vero principium impellens, quia ad intellectum practicum pertinet quid fugiendum amplectendum ve sit proponere, & appetitus officium est rem obiectam fugere, vel ampelecti. Ait quoq; intellectum, qui mouet, ratiocinari ob aliquid: quia contéplatiuus properse speculatur veritatem; practicus autem gratia operis; siquidem omnis appetitio fertur in aliiquid assequendum, & intellectus practicus est, qui mouet appetitum, vnde & appetibile dicitur finis, a quo intellectus practicus consideratio incipit.

b Intellect-

εἰς δέ οὐ γένεστι λογίσθωμα, ποιό τε πρακτικός. Φέρεται δὲ τὸ διεργητικό τοῦ τέλειον. καὶ οὐδὲξ εἰς τούτην τὴν πάσοις ἡ γῆ ὑπερεῖσι, κατὰ αὐχὴν τοῦ πραγμάτου, εἰς τὸ ἔχετον, αὐχὴν τῆς πραγμάτων. οὐδὲ δύλογος δύσταυτος φαίνεται παραγόντα, ὑπερεῖσι καὶ Διέργεια πραγμάτου τοῦ ὄρεξηντος γῆ καὶ εἰς Διέργειον Διέργοντα καὶ εἰστι αὐχὴν αὐτῆς εἰς τὸ ὄρεξηντον. καὶ οὐ φαντασία δὲ ὅταν καὶ τὸ καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀρέξεως ἐν δήλη πίνακα τὸ καὶ τὸ περάτω τὸ ὄρεξηντον εἶ δέδοται, διότι τοῦ μέρους τοῦ φαντασίας καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀρέξεως η γῆ βελτιστὸς ὑπερεῖσι ὅταν τὸ λογιστικὸν καὶ τοῦ αὐτοῦ εὐλατητικόν. Τοῦ δὲ ὑπερεῖσι καὶ τοῦ πατέρα λογισμοῦ η γῆ εἰπιθυμία, ὑπερεῖσι ή εἰστιν τὸ μὲν εὖτε πατέρα ὁρέσθως εἰστιν ὑπερεῖσι δὲ καὶ φαντασία καὶ ὄργη, εἰς τὸν δήλην. Μία δὲ μὲν καὶ τοῦ διέργειαν, ἀλλὰ τεττάντινην τὸν ἕγαδον η Θεοφόρον ἀγαθὸν εἰς πάντα δὲ, ἀλλὰ τὸ πραγμάτων πραγμάτων δι' εἰς ἀράθον, τὸ σειδέχασμαν καὶ ἀλλαγὴν. οὐδὲ μὲν η θεάσιτη διώματις καὶ τοῦ ψυχής, η κατεύθυντη ὑπερεξις

^{op̄eḡ} appetitus: b Intellectus igitur rectius est omnis: at appetitus atque imaginatio & recta est, & non re-
cta. Quocirca semper quidem ipsum appetibile mouet: hoc autem est aut vere bonum, aut apparen̄s bo-
num: atiamen non omne bonum mouet, sed id: quod sub actionem cadit, sub actionem autem cadit, quod
aliter se habere etiam potest: Paret igitur talēm anima virtus atque potentiam principium esse mouendi;
quaquidem est ea, quam appetitum consuevimus appellare. c Constat enim eos oportere, qui partes a.
Text. 52.

*In intellectus, inquam, qui alicuius gratiaratio-
cina ur, quique principium est agendi, atque hi-
fine ab intellectu contemplativo differt. Appetitus
etiam omnis alicuius est gratia, cuius enim est ap-
petitio, id est, principium intellectus attiui: at ipsum
ultimum principium est actionis. Quare non sine ra-
tione principia mouendi videntur hac esse duo: ap-
petitus, inquam, & mens ea, qua principium est agen-
di. Ipsiū nō appetibile mouet: & propterea mens mo-
uet, quod appetibile ipsum principium est. Imagina-
tio quoq; cum mouet, non absque appetitione mouet.*

Vnum igitur est id, quod mouet; ipsum, inquam, appetibile: Nam si duo, intellectus atque appetitus mouent; per aliquam communem viuque formam mouerent. Nuc autem intellectus quidem non videtur ab his appetitu mouere, voluntas n. appetitus est quidam: Atq. cum sit motus perrationem, & rem per voluntatem emfit. Appetitus autem ab his ratione mouet; cupiditas enim & ipsa quidam est appetitus arque imaginatio & recta est, & non re-
hoc autem est aut vere bonum, aut apparens bo-
ub actionem cadit, sub actionem autem cadit, quod
vix atque potentiam principium esse mouendi;
C. Constat enim eos vportere, qui partes a-
Text. 51.
Text. 52.
nime

b Intellectus igitur rectus est omnis.] Ex dictis occasione sumit explicandi cur inferendum in ap. *Circa prima petitionibus motibusque erramus, assenseris in primis intellectum omnem rectum esse, quod inter principia vero pretandum est de assensu communium principiorum, siue ad contemplationem pertineant; ut Omne rem nullum est totum est maius sua parte; siue ad actionem, ut Nulli nocere fas est.* Itaque circa prima principia *tingere in intellectu nullus contingit error, sed neque in iis, quae sunt primis principiis practicis duuntur, cum facte auctoritate litterarum, quidam ad mundum fugiendum vel sit consideratus.* Sic denum appetibile semper mouet, sed hoc *Appetibile autem simpliciter bonum est, cum recte rationis iudicio regulare que responderet: aut solam speciem boni bonum est, aut gerit, qua nihilominus appetitum ad se allicit: nisi enim ut bonum & appetibile representetur, nullus apparenter bonus efficit motionem; quod certe argumento est appetitum in teralia, quae in ipso animali interioris numerum mouent, praecepit locum tenere.*

Censat enim eis oportere.] Reicit Platonicam diuisiōnēm facultatum animæ in vim rationis, ira & cupiditatis, propterea quod manifestum sit plures esse animæ potentias; nimurum vini nutriendi, sensiendi, intelligendi, deliberandi, appetendi. Vbi aduerte quod ait, potentiam intelligendi & deliberandi magis inter se differre, quam facultatēm itaſcendi & cupiditati potenias.

*intelligendis de liberandi distin-
guentur.* 15 di, interpretandum id esse ex parte obiecti, quatenus simplicium intellectus circa vniuersalia & sem-
piterna versatur, deliberatio vero circa singularia: & quæ aliter se habere possunt, re enim vera & v-
na & eadem potentia est, qua intelligit, & deliberat.

d. Csm

φρεσις, φανερὸν τοῖς ἀλεπίστοις πα μέρη τῷ ψυχῆς, εἴς
καὶ τοῖς δωμάτεσσι θεριστῶν καὶ χωρίων παντούς α-
γαντας, θρηπικόν, αὐθηπικονοποιόν, βαλανοῦν,
ἔπι δὲ ὄρεπηκόν. ταῦτα γὰρ πατέσιαν θεριστῶν
η τε εἰπεῖ θομηπινὸν θομηπινόν. εἰπεῖ γάρ οὐδὲξεις γένεσις την
εἴς παντας ἀλλά λατεῖς. τοῦτο γάρ συρρεῖνει, οὐταν ὁ λαός. Θερι-
πικόν θεριμία σύντηταί τοι. γένεσις την γάρ παντας αὐτοῖς την
εὔχεστην. οὐ μάλιστα γάρ τοῦτο τὸ μέλλον αὐτοῖς λεγειν κα-
λούσι, η δέ πειθούμενα θεριστῶν, φανερόν τοῦτο θερι-
δὲν καὶ στάσινδειν, καὶ ἀρετὴν ἀπόλατος, θεριστῶν οὐδὲρην τὸ
μέλλον. εἰδεις μὲν αὐτὸν εἰ τὸ κακόν, τὸ ὄρεπηκόν τὸ ὄρεπηκόν.
πρῶτην γάρ παντας τὸ ὄρεπηκόν τέτον γάρ καὶ εἰ τὸ
κακόντας λατεῖς, η φανερότητιν μετειμιντι το-
ποντανέντα εἶπενδειδεί εἴσι τέσσα, οὐ μάλιστα θεριστῶν,
θεριστῶν δὲ φίλους, καὶ ἔπι τετρά, τοῦτο θεριμόν τοῦτο
εἰν, διπλάνων τὸ μέρη διπλάνων, τὸ δέκιον δὲ καινότηταν τὸ
δέ τοῦ μέρη κακίνων, τὸ πρακτὸν ἀγάθον τὸ δέκιον καὶ
καινότηταν, τὸ ὄρεπηκόν. κατεῖται γάρ τὸ δέρεψεμόν τοῦ
φρεστας καὶ ὑπερεξις καὶ ιστις πεπινήσι τοῦ θεριστῶν τοῦ
τριμόντον εἰτε τὸ ζώον φίλον κακόν οργανών οὐρανοῖς, ηδη τοῦ
τομωρικον εἰσι. διο τοῖς κακοῖς συμφέτεται Φυγῆς
φρεσις, θεριτέον πειθαρτῶν, οὐδὲ διαίτης κατειλατεί
εἰπεν, τὸ κακόν οργανώτως, ὅπερ ἡρχόντη πελστὸν τὸ
αὐτὸν, εἰσοδημιτριός συντάσσει γάρ τὸ κακόντων τοῦ
κακοῦ, τὸ μέρη τελεύτην, τὸ δέ αἴρεται. διό τοῦ μέρη τρέμει, τὸ δέ
κακίνων. λόγῳ μὲν ἐπεργασθεῖσι μιγάζει δὲ ἀγράντεια.
πατέσια γάρ μετεῖ καὶ ἀλλαγὴ κακίτων, διό δεινότερος τοῦ
κακοῦ λατεῖς π. καὶ σύτερος τοῦ ἀργεαδοῦ τοῦ κακοῦ λατεῖς
μέρη οὐδὲ ὕστερος εἴρηται, η φρεστας τὸ ζώον, ταῦτη εἴσω-
τον κακίνων ὄρεπηκόν δὲ τοῦ μέρη φαντασίας φαντα-
σία δὲ πάντα, η λογιστική, η αὐθηπική. ταῦτα μέρη ουσί-
αντι τὸ ἄλλα ζῶα μετέχει.

ΚΕΦ.

enim consumum, & concavum est, quorum alterum finis, alterum principium est. Quod opus alterum pro-
escit alterum monetur. Sunt ratione quidem diversa, magnitudine vero non separantur: uniuersa namque
pulsu tractuque mouentur Idcirco oportet perinde atque in circulo aliquid manere, & hinc incipere motum.
Omnino igitur, ut diximus, hoc cui ipsius motuum est animal, quo est appetituum. At appetituum sine
imaginatione non est: omnis autem imaginatio aut rationis est particeps, aut est sensitiva, atque huius & bel-
ue participes sunt.

d Cum autem appetitionis.] Declarat quinam appetitus hominem moueat, aiens esse duplēcēm: superiorem, qui rationem sequitur, & inferiorem, qui phantasiaz dūctu agitur: id autem probat ex contrariis actionibus circa idem obiectum, quas eodem tempore elicimus. Visitura autem hæc appetitionum repugnantia in homine duntaxat, quia solus præsentis & futuri temporis disunctionē exakte percipit.

e At vero cum tria sint.] Colligit ea, quæ cernuntur in animalium motione, tria esse. Primum est id, quod mouet: secundum id, quo mouet: tertium, quod mouetur. Rursus id quod mouet duplex est; aut enim est immobile, aut ita mouet, ut moueat. Immobile est ipsum appetibile. Quod mouet, & mouetur, est appetitus, qui motus ab obiecto, mouet membra. Huic mouenti adde vim directricem, sive sit intellectus, sive phantasia, quæ ab obiecto per speciem mota appetitum mouet, cum nihil nisi cogitatum appetamus. Id autem quod absolute dicitur moueri, est animal. Denique id, quo mouet, est pars corporis, qua motio administratur.

*In animalium
moni reperiu-
tur tria.*

1 Napa

f Nunc ut in summa] Breuitet quid de organo assertiois asserendum sit, colligit: docens id ibi esse oportere, vbi est principium & finis motus: itemque debere immobile esse. Quod exponit similitudine cardinis, quo ostium innititur: namque circa concavum ipsius cardinis, & conuexum fori, motus inchoatur, & finitur quia fores in cardine citemuoluntur, nec aliorum oberrant. Idem quoque humani corporis fabrica ostendit: Namque in commissura ossium, vnius osis conuexum alterius concavo ita affinatur, ut uno quiescente, alterum moueat. Ita vero necessarium est, ut omne, quod mouetur, super aliquo fixo & immobili creatur, atque adeo ibidem initium & terminus motionis sit, sic in in celo, uno pede consistente pergit alter. Porro ex his competit esse vult Aristoteles cor, vel proportionale cordis esse communem organum motus in animalibus; quia in medio, quasi in centro sphærae consistens, licet perpetuo motu agitetur, quodammodo quiescit, quatenus eidem parti corporis semper adhaeret, & à nullo alio motum accepit. Itaque conuenit cordi motus praeceps, quatenus omnibus membris spiritus vitales & calorem impetrat; simulque in eo motionis terminus visitur, quia ita mouet, ut predicto modo quiescat.

K. E. Φ., 188.

C A P V T X I

Σεκπέντε γιγάντες ήσαν, τα πέντε κινύρων ήσαν, οις
τέσσερις μέρονταν οίκεια απόθηκας, πάντες όμως γενική φύση
φαντασίαν έπαιξαν τόπους, ή ό, να επιχειρείν φάν-
τες για λύπη ή ηδονή ή έντσονή ή ταῦτα, ή επιχειρεῖν
αισθάνηκαν φαντασίαν δὲ πάντας αλλά σύντομον ή απότομον
αποτέλεσμα, έταυτόν είναι μάθημα, μάστιχας ή εντονών μάθημας ανών
αποτυπώνει φαντασίαν θαυματική επιρροή, ή εν τούτοις άλλοις; ζώοις
ταύτας οίκειαν ή βαλσαμικήν τούς λογοτεχνίας πότερον για
προβολήν πούλης πόδη, λογοτεχνίας ή επιρροήν ή επιχειρείν
από την μεταξύ του μεταξύ της διαίρεσης διανοτητών εν την
σύντομον φαντασίαν ποιεῖν, ή αισθήσειν ταύτας δέδουλων
μηδεκανέργειαν, ή πάλιν από την μεταξύ της διανοτητών επιχειρείν, αλλά την
ταύτην διδούνταν βαλσαμικήν ταύτην ή ορέξιν, ή επιχειρείν
σφαίρα, ή ορέξιν την ή ορέξιν, ή σταυροφραγματικήν την.
Φύσεις ή δεινή απόνω αρχής κατέρρεαν καὶ πινεῖν, μάζα τελείς φερεσία
μηδεκανέργειαν τούτη πεπονικούντων ή πινεῖν, άλλα καὶ μάζεια, ποτεί-
σιν ή μάζα ποτηδόλους πεπονικούντων καὶ λεγόμενα, ή δέ ποι-
κιλή έντυχαν ή μάζα γράμματα ή οπά δέ τον πειθαρόντον ή ποιόν-
τε προστίθενται, ή δέ ποιόν ποτίσθεται, καταρράκτην ή ποιόν
επιπλανεῖ ή δέξιαν έπικρατεῖται, ή άμφων ή πάλι ή μάζα γράμ-
ματος μάζαλλον, ή δέ εύ.

AT enim considerandum est etiam quidnam sit id, quod imperfecta animalia motu cunctis quibus sensus inest tantummodo tactus, atque inuestigandum est, si his etiam inest imaginatio cupiditas vel, nec ne: Et enim dolor atque voluptas his inesse videtur, quod si hac insunt, Et cupiditatem inesse est etesdem inesse. At quonam partio his imaginatio inest? An afferendum est, ut videtur, hec Et in his inesse; imaginationem, inquam atque cupiditatem: verum ut indeterminatae mouentur, sic Et hec ipsis insunt indefinite. a Imaginatio igitur Text. 57. sensu narrationis etiam expertibus; ut diximus, animalibus inest. At deliterativa his inest tantum, in quibus ratio inest: nam utrum hoc agat, an hoc rationis iam opus, atque officium est: atque necesse est uno quendam metiri, maius enim persequitur: quare posse est unum ex pluribusphantasmatisbus facere. Et hac est causa sane cur non omnis imaginatio

K'E. *V*ibuntatim, interdum hac illam appetitus, in qua, appetitus; ut s'bara, cum incontinentia sit: atque semper superior magis est princeps, mouetq; natura. Quo sit, ut tres iam motus efficiantur. Ea vero ratio cui Text. 58. scierat et tribuitur, non mouet, sed marcat. Cum autem existimationum acractionum malia sit universalis, alia singulare (illa namque dicit, omne bonum h. nonibus esse afferendum, hac vero dicit me bonum esse) Hec iam est intromittere, non illa universalis, quippe tanta ambae mouent, at illa quiescit magis: hac autem non quietens.

CAR

CAPITIS VNDÉCIMI EXPL'ANATIO.

Differerat Aristoteles superiori capite de principiis motus animalium perfectorum: quærit nāc *Animalibus imm*
an etiam imperfectis motrix facultas conueniat. Ac primum docet, constat inesse illis appetitum: siquidem dolore voluptateque afficiuntur: unde etiam licet competere eisdem imaginatio-
nem quia omnis appetitus cognitionem sequitur: non habere tamen perfectam imaginationem,
sed indefinitam, cum vel sedet stabili degant, vel appysu iucundi & molesti non ad certum aliquem locum, sed indefinitè cieantur.

In hominē ratio
deliberans est
primum motus
principium.

Brutis non con-
uenit opinari.

a *Imaginatio igitur. Regreditur ad declarandum primum principium motus in hominibus, atque esse rationem deliberantem, quæ solis animalibus iudicio & intelligentia præditis conuenit: quia consultare quidnam fugiendum a mandum ve sit, opus est altioris ordinis, quam ut brutis accom-
pari possit. Monet autem in deliberatione ac: ipiendam esse vnam regulam, vel finem aliquid ve-
 eiusmodi, quo metiamur quid potius agendum sit, quandoquidem in id quisque fertur, quod maius præstantiūlve aestimat: id vero non nisi secundum aliquam mensuram, hoc est secundum accessum ad id quod præcellentis est, dijudicari solet. Vnde planum est, inquit, rationem deliberantem è plu-
ribus vnum facere; quatenus vnum cæteris anteponit. Namq; è tribus, quæ se illi offerunt, alterum reicit, altero ut mensura vtitur, tertium approbat am, lectiturque Atq; hæc causa est, cur brutis non conueniat opinari quia licet habeant phantasiam, non tamē vti possunt syllogismo, per quem vnum alteri præferendum concludant.*

b *Vincit autem interdum.] Monet interdum deliberationem rationis ab inferiori appetitu vinci, quanquam deliberationis vis suæ natura inferiori appetitu regit, ac mouet: sicut & in cœ-
lesti motu superiores globi subiecti si bospheras cui cu:muchunt, quæ mouendi ratio maxime ordi-
nata est, cum natura poscat, ut infima altioribus pateant, eorumque vim & imperium sequantur.*

C A P .

K E Φ. 43.

C A P V T XII.

TH'N μὴ δὲ θεωπικὸν φυγῆς αὐτοῖς παῖσι γέ-
το, παθεῖσι δὲ, καὶ φυγῆς εἰδὸς πάντοις μέχρι
φθορῶν αἰώνιην δὲ τὸ φθορόν αἴτιον εἶδι, καὶ ε-
μίσι, καὶ φθίσιν πάντα ἢ αὐτὸν τοφῆς ἐξαδικιστον.
αἰώνιην δὲ σύνει τὸ θεωπικὸν διατίκιον εἰ πάσι
τοῖς φυσικοῖς καὶ φθίσιν αἴτιον τὸ τοπικὸν αἰώνιον
εἰ διπλοῦ τοῦ φθορᾶ. εἰτε δὲ αὐτὸν τὸ σώματος οὐτοῦ,
αἴφει οὐδετέχητε, εἰτε αὐτὸν τούτης εἰσ τὸ φθορᾶ-
νην ζῶον οὐ πέδεσσι αὐτὸν τούτην εἰδὼν εἰσ τοῦτον.
τοῦ ζῶον, αἰώνιοις αἴτιοι τὸ φθορᾶ, εἰπεῖτε μάτιοι
ποιεῖ η φύσις. ἔνεκτι τὸ γένος αἴτιον τὸ φθορᾶ τὸ φύσιον.
οὐ μηποτε μετατρέψει τὸ ένεκτι το γένος πάντα πορθε-
πικὸν μήτερον αἴτιον φθίσιον αὐτόν, καὶ εἰς τέλος τοῦ
αἰώνιον, οὗτοι φύσιοι εἴρησιν πάντας τὸ θεωφετικὸν γένος
μορφίσεις οὐταρχή τοτού οὐτού περιγραστο.

εξ

ret sensum, corrumperetur sane: & non ad suum profitesceretur, peruenire: que finem, quem quidem opus esse
natura constat. Quo namq; actio nutritur? In mobilius enim uult nutritum in eo loco, ubi sunt orta,
quo nutritiri possunt suæ natura.

b Fieri

C A P I T I S D V O D E C I M I E X P L A N A T I O.

Omne viuens
nisi riendi fa-
cilitate esse
preditum.

Sola animantia
magere sensu.

Animalia o-
mnia gustu &
actu pollere.

Comparat hoc capite inter se facultates animæ, ut patet quem ordinem inter se habeant, quæ necessariae, quæ viles tantum sint. Statuit igitur duas conclusiones, quarum prior ita se habet; Omnes viuens quandiu viuit, vegetandi, seu nutriendi facultate pollet: sensu vero solæ animantes indigent. Hanc quoad priorem partem suadet, quia necessitatis est quodlibet viuens primo augescere, tum stare, postremo immixui, id est, quia oportet ut ad perfectionem magnitudinis assequendam mo-
ueatur, & ea obtenta aliquantulum consistat, ac tandem urgente senio in deterius ruat. Quod non nisi interuentu nutritionis sit. Quo ad posteriorem vero partem, quia corpora non perfecte compo-
sita, ut plantæ, in quibus terræ concretio nimis dominatur, nequeunt habere tactum, qui omnium sensuum primus, ac reliquorum fundamentum est; siquidem tactus mediocritatem quandam exi-
git, & nonnullam euocationem à materia, ut formas sensibiles recipiat.

a *Animalia autem.] Secunda conclusio: Omnia animalia tactu & gustu, qui tactus quidam est, prædicta sunt. Hanc probat, quia in natura nihil temere accidit, sed omnia ad aliquem finem tendunt, quare animalia, quæ loco mouentur, necessario progrediendi facultatem ob aliquem finem obtinebunt, utique ad salutaria consequenda & declinanda noxia: atqui hoc præstare non possent,*

Necesse est igitur omne, quod viuis animamque Text. 59.
habet, nutriendi vim habere ab ortu genera-
tione usque ad interitum, corruptionemque suam:
necessitatis enim omne quod est, ortum, accretionem,
& statum, & decretionem habere, que quidem, ut
patet, sine nutritione fieri nequeunt. Necesse est igi-
tur uniuscis hic, que a: crescunt, atq; decrescent,
inesse potentiam nutriendi. At non in omnibus vi-
uientibus necesse est sensum esse: etenim neq; ea pos-
sunt t. etum habere, quorū corpus est simplex, queq;
non sine materia formarum sunt susceptiva: neq; fie-
ri potest, ut sine hoc sensu animalium quicquam in
rerum se ratione. a Animal autem necesse est sen Text. 60.
sum habere, si nihil facit frustra natura: nam uni-
uersa, que natura co:sciriuntur, gratia sunt alicuius
aut sui casus eorum, que alicuius causa sunt. Si
igitur corpus, quod habet vim gradiente, non habe-
ret sensum, corrumperetur sane: & non ad suum profitesceretur, peruenire: que finem, quem quidem opus esse
natura constat. Quo namq; actio nutritur? In mobilius enim uult nutritum in eo loco, ubi sunt orta,
quo nutritiri possunt suæ natura.

possent, nisi tactu & gustu prædicta essent: habent igitur hos duos sensus. **Quod si quis obiciat;** con-
chylia & quæcunque saxis adhærescent, non moueri loco, & nihilominus vivere ac sentire. Occur-
rit huiusmodi animalibus haud quamquam egere facultate loco motrici, quia alimento coniunctum **Dilutio,**
habent, cæteri & verolonge positum, quod proinde motu inuestigare debent.

b Fieri

Fieri autem nequit, ut corporum quicquam mobile, atque ortum, animam quidem habeat, discernentemq; mentem sensu autem vacet. Cur enim non habebit? aut enim anima, aut corpori id ipsum melius erit. At neutri videatur melius esse: illa namq; ob hoc non intelligit magis; illud autem non ob ipsum magis persistet. Nullum igitur, ut diximus, non immobile corpus habet animam absque sensu. At quis si sensum habet, necesse est ipsum vel simplex corpus, vel mixtum esse. Sed fieri non potest, ut sit simplex: non enim tactum habebit. At hunc sensum messene cesse est; et quod quidem ex hisce perspi: cum euadere potest. Nam cum animal omne corpus sit animalium corpusq; omne tangibile sit, tangibile autem sit id, quod est sensibile tactu, necesse est et animalis corporum habeat sentientiam tangendo, si debeat ipsum animal conseruari. Ceteri namq; sensus per alia quaedam externas sentiunt, odoratus, inquam, visus ac auditus: tangens autem, nisi sensum habeat, non poteris alia quidem fugere, alia autem capere. Quod se ita fieri non potest, ut ipsum animal conseretur. Quodlibet ergo iste custus, qualis factus est, quidam:

est enim alimenti sensus: at alimentum corpus est,
quod tactus percipitur. Sonus autem & color, & odor Text. 64.
non nutrit, nec accretionem decretione faci-
unt. Quare ne esse est ipsum gustum tactus quendam
esse, si uare et tangibilis ac nutritius est sensus. His-
tus sensus necessarii sunt animali: atque perspicuum
est fieri non posse, ut sit animal absque tactu. At ca-
teri sensus boni sunt gratia, & definito iam generi,
non cuius animalium sine uillo discrimine, sed cui
dam, ut gradienti, neesse est in sint: nam se conser-
uari debeat non solum tangendo, sed eminus etiam
sentire ipsum oportet. Quod quidem erit, si per exer Text. 65.

num sentire medium possit: hoc pacto , ut à sensibili quidem medium , ab hoc autem ipsum patiatur , ac mouetur. Nam ut in motu ad locum accommodatio fieri solet , cum per multa efficitur (primum namque mouens pellit secundum , pellende q; facit , ut illud pellat id , quod deinceps post illud est collocatum) si q; hoc pacto motus per medium: atque primum quidem

pellit, & non pellitur: utrum autem pellitur, & non pellit, medium vero pellitur, atque pellit: & interdum plura sunt media, interdum pauciora) sic & in alteratione fieri solet, hoc excepto duntaxat, id, inquam, quod alterat eodem in loco manere: Velut si quispiam in ceram tinxerit, usque ad id mota est, usq; quo tinxit: lapis autem non mouetur; at aqua ad distantiam longam; aer autem ad longorem mouetur, atq; agit, & patitur, si maneat siccus, unus & non diuisus. Quapropter & de reflexione metius est aerem a figura colore que pati, quo usq; sit unus (est autem unus in ipso laui) quam egradientem visionem frangi, atq; reflecti censere. Quocirca rursus hic mouet visum, perinde atque si signum, quod in ceram imprimitur, transmitteretur utique ad finem.

b Fieri autem nequit.] Diceret aliquis gradientia si intellectrici vi affecta sint, posse per eam **Fieri nequit ut iucundum ac molestum dijudicare**; atque adeo non indigere sensu. Respondet fieri non posse, **corpus habeat ut ulla corpus mentem habeat**, & sentiendi facultate non polleat, quia alioqui talis animæ & **mentem**, &

*sensibus non
pollent.*

Lib. 3. c. 1. q. v.
nic. art 2.

Corporis vno neq; in animæ, neq; in corporis bonū caderet. Non in bonum animæ, quia anima intellectuā ideo corpori vnitur, ut sensuum ministerio rerum notionem sibi comparet, qui finis tunc cessaret: non in bonum corporis, quia nō ob id corporis compago firmior, aut diuturnior efficietur.

c Quod quidem ex IIterum suadet tactum & gustum omnibus inesse animantibus; non ita vero reliquos sensus; auditum; aspectum; olfactum: qui animali non dantur ob necessitatem vel utilitatem, atq; iis potissimum competunt, quæ progressionem subeunt; dantur enim à natura ad ea, quæ procul sunt percipienda. Vnde eorum obiecta prius medium externum immutant; deinde per id ad sensiteria sui imaginem traiciunt. Quo autem pacto intelligendum sit gustum inesse omnibus animantibus, quæ nam eius sit necessitas, iam alibi in hoc opere posuimus.

Κ Ε Φ. 1γ.

C A P V T XIII.

A T quipserp' cuum est . fieri non posse , ut corpus animalis sic simplex , igneum , inquam , aut a- queum , aut aereum . Nam nullus alius absque tactu baberi potest : corpus enim animalis omnium , ut dicitur est , vim habet sentienti tangentio : Cetera autem e- lementa , prater terram , instrumenta sensus fieri pos- sunt . Atque omne tale per aliud sentiendo sensum mi- mirum efficit , & per mediazat tactus in tangendo sensibilia sua , consitit . Quapropter & hoc nomine nuncupatur . Aique tam si cetera quoque sensuum instrumenta tactu sentiuntur , tamen per aliud medium sentiuntur : at ipsum tactus per se ipsum solus sentire videtur . Quibus efficitur , ut nullum : alium elemen- torum corpus sit animalis . At vero neque terreum esse potest : tactus enim veluti mediocritas est omnium tangibilium : & instrumentum ipsum non modo ter- ra differentiarum est susceptivum , sed etiam calidi frigidus , ceterorumque omnium tangibilium : & ideo neq; ossiles , neq; pilos , neq; talibus partibus ullus o- mnino sentimus quia terrea sunt . Hinc & Planta o- mnium sensuum sunt , ut patet , expertes , quia & i- ipsa terra sunt . At absq; tactu fieri non potest , ut aliis quisquam sit sensus ; huius autem instrumen- tum sensus , neq; terra est , neq; ceterorum ullius elemen- torum . A Hac cum ita sint , patet animalia necessa- riorum , cum hoc solo sensu tactus priuantur ; neque enim fieri potest , ut hunc sensum non animal habeat , neq; si animal est , alium sensum prater hunc habere . Necessarum est . Et propterea est , ut cetera quidem sensibilia non corrumpantur ex usurpationibus animalium , color , inquam , sonus & odor , sed ipsa tantum sensuum instrumenta nisi per accidens ; ut si simul cum sono pulsione tactus esset , est a rebus , que videntur , atque ab oculis , alia mox evanescunt , que tactu corrupti- sponerentur . Etiam hoc sane corrumpit , quo simili accidit ipsam intellectibile esse . Exuperationes autem tangi- bilium , ut calidorum , frigidorum & huiusmodi : i- psorum inter se sunt , atque inter se sunt animalia . Exupe- ratione enim sensibili cuiusvis sensus destruit instru- mentum , atque deuastat . Quare & tangibile exupe-

Page 68

mal, demonstravimus. Quamobrem exasperationes eorum, quae taliter percipiuntur, non solum instrumentum ipsius sensus, verum etiam animal ipsum intermissionem, atque corruptum: quia necesse est animal hunc solum habere. Ceteros autem sensus animal habet, non visus, sed ut bene sit, ut antea diximus: visus enim habet, ut videat, quoniam est in aere, et in aqua, et omnino in perspicuo degit. Cuspidum autem ob id, quod visus aere affuit, aut dolore, ut in alimento ea sensitum, et cupiat, ac moheatur, et auditum ut aliquid significetur. Linguam præserua, ut ipsum aliquid ali per ipsum significet.

Repetit illustratque hoc capite duplēcēm conclusōnēm. Prīma ēst, nullū animal ēsse corpū simplex, aut vno elemēto constans: sed ex omnīum permīstionē concretū. Hanc probat, quia omnībus animantibus competit sensitiūm tactus, quod simplici elemēto constare non pōtest, cum medioritatem & temperationem exigat, quæ in compositis dūtataxat vīstur. Unde ea, quæ terrestri materia nimis abundāt, sensu carent, et si vegetentur, sicuti plantæ, & his vicina, cognatave, vt capilli & offa.

a *Hec cum ita sint.*] Secunda conclusio ēst; Animal tactū destructo statim interire. Hanc suadet, quia nihil magis animantibus necessariū est, quam huiusmodi sensus, cum reliqui dati eis fuerint à natura, vt melius & commodius possint viuere, siue ad ornatum & meliorem notam. Atq; ex p̄dicta tactus necessitate sit, vt exuperantia obiecti tangibilis per se corrumpt animal, quatenus dis-soluit temperiem tactus; exuperantia vero reliquorū sensibilium non nisi ex accidenti; cum vide-licet tactiles qualitates pariter inuicit, quarum excessus non solum eiusmodi sensuum instrumenta sed ipsum quoque organū penitus labefactat.

QVÆSTIO I.

DISTRIBVATVRNE RECTE APPETITUS IN INTELLECTIUM & SENSI-TIUM.

ARTICVLVS I.

VIDERI NON RECTE distribui.

QVæ proximis capitibus de appetitu & vi-motici differuit, expendenda à nobis hoc loco sunt. Atque in primis quæstiōnēm propositam de eo tantum appetitu excitamus, qui cognitionem sequitur. Constat enim p̄tēr appetitū sensitūm & intellectūm, aliū quo-que dari tam animatis, quam in animatis rebus communem, quem naturalem vocant, qui nihil est aliud, quam inclinatio, qua vnumquodque, nulla p̄aeunte notitia, fertur in id, quod sibi conueniens est, vt propensio materiæ in propriam formam, qua de relege D. Dionys. & e Diuin nomin. D. Thomam in questionib. de Veritate, q. 25. art. 1. & 1. p. q. 78. art. 1. & 1. 2. q. 26. art. 1. Quod igitur appetitus etiam hac limi-tatione sumptus non recte disperiatur in sensitūm & intellectūm, hiscerationib. vide-tur ostendi: Potentia distinguntur per obiecta; atque hi duo appetitus in idem obiectum feruntur, non sunt ergo potentia diversæ. Probatur minor, quia vterq; est inclinatio in suum bonum, eq; adepto similiter delectationem capit Secundo, sicuti apprehensionem sequitur appetitio, ita appetitionem motio ad locum; sed facultas loco mouens non est diversa in iis, quæ ratione carent, & quæ ratione prædicta sunt ergo nec facultas appetens. Tertio, vis cognoscens nec appetitus sensitūs ēst, nec intellectūs, & tamen est appetitus; ergo diuisio illa non est perfecta. Probatur minor, quia perturbatio-nes, seu passiones animæ sunt propriæ appetit⁹,

A & tamen hæ ad cognoscēntem vim spectant: nam eritudo, teste Cicerone 4. Tusculanarum quæstiōnēm, definitur Opinio recens mali p̄fēntis, in quo demitti cōtrahive animo rectum esse videretur. Lætitia opinio recens boni p̄fēntis in quo efferti rectum censetur. Metus opinio impenitentis mali. Denique vna quæque ceterarum affectionēm dicitur opinio, siue exstīmatio; quæ vt planum est, non nisi ad potētiām cognitricē spectat. Adde quod auctore D. Aug. l. 12. de Trin. c. 12. Serpens, qui primis pa-rentib. peccatum suasit, adūmbrabat, signifi-cabatve appetitū sensitūm; at persuadere ad vim cognoscēntem pertinet. Quarto, admiratio & risus sunt affectiones alicuius appetitus; sed non intellectivi, aut sensitivi: ergo alterius. Quare ex vna parte videntur plures distingue-di appetitus, ex alia pauciores.

ARTICVLVS II.

CONSTITUTIVR PARS AFFIRMA-TIUA questionis.

A Sserendum tamen est cum Aristot. hoc in vniā assertio. libro, capite 10. text. 17. & libro primo Magnorū moralium, capite decimo sepm̄o, & communi schola Philosophorum, duplēcēm in nobis dari appetitū; vnum intellectūm, qui videlicet intellectus notitiam sequitur, dicitur, que voluntas: alterum sensitūm, quem p̄aeit interni sensus cognitionis. Probatur autem hæc af-ſt̄io. Primum quod ad appetitū intellectūm, quia constat appeti à nobis res spiritalēs & cōmunes, in quas organi corporei facultate ferri non possumus; cum hæc ea tantum prosequatur, quæ phantasia obicit; phantasia vero nec spiritalia, nec vniuersalia obiecta percipit. Qua-re necessario danda in nobis erit aliqua vis ap-petēs, quæ ductu intellecticis cognitionis mo-ueatur, hæc autem est voluntas. Deinde quod p̄tēr hanc alias sit appetitus, nempe sensi-tiūs

tius, qui in sola singularia sensibilia tendat, suadetur; quia videmus brutas animantes salutaria consestari, & declinare noxia, quæ functio-nes haud dubie ab appetitu manant. Inesse vero nobis non modo superiorem illum, sed etiam hunc inferiorem appetitum, planum est, tum quia naturam sensituum communem habemus cum belluis; proindeque si illis, etiam nobis haec facultas competit; tum quia, ut Aristoteles capite decimo argumentabatur, experimur in nobis simul vnius eiusdemque rei appetitionem & fugam; cum, verbi gratia, appetitus aliquod bonum delectabile appetit, voluntas autem id ipsum repudiat, & insurgentem alia ex parte eius appetitionem cohibet; qui actus cum ab eadem potentia elici nequeant, euidens est argumentum duplum insidere nobis appetitum, à quo illi manent.

Distingui specie Quod autem prædicti appetitus natura appetitum intel cieque distinguitur, facile ex dictis colligi potest; tum quia vendicant obiecta diuersa. Nam sensituum voluntas fertur in bonum, tam vniuersale, quam singulare; tam materia concretum, quam materię expers: inferior autem appetitus in singulare ac materiale bonum duntaxat. Item quia voluntas est vis immaterialis, appetitus vero sensitius facultas corporea. Quæ vero huiusmodi sunt, in eandem specificam naturam conuenire nequeunt. Nec obstat quod Aristoteles loco proxime citato, text. 59. scripsit, has potentias esse unum quid, numero autem distingui. Nihil enim aliud iis verbis indicare voluit, quam eas vnam communem genericam rationem sortiri; nec tamen vnam esse alteram, sed duas re ipsa numerari.

ARTICVLVS III. QVIBVS INTER SE DIF- ferant appetitus sensitius & intellectius.

*1. Discrimen.
Obiectio.*

Sunt autem inter hos duos appetitus varia discrimina. Nam primum voluntas rationis ductum sequitur, appetitus sensitius imaginacionem, sive phantasiam. Sed obiecto aliquis hoc modo: Interdum voluntas contra rationem consilium iucunda sequitur, salutaria declinat, maxime vero cum metus, cupiditas, ceteraque perturbationes, quasi venti tempestates commovent: tunc enim piceis abscondita nimbis nec radios fundit ratio, nec vela gubernat, igitur non recte diximus, voluntatem sequi ductum rationis. Respondendum, et si voluntas non semper sese ad virtutis normam corponat, & rectarationis consilium amplectatur, semper tamen sequi rationem, id est, id, quod ipsi intellectus propontit; siquidem, ut Diuus Augustinus libro decimo de Trinitate, capite primo ait, nihil voluntum, quin cognitum.

Dilatio.

A Secundo differunt, quia actiones voluntatis sunt simpliciter liberae, appetitus autem sensitius non nisi adumbrata quadam & imperfecta libertate, & communicata aliunde, videlicet ob conjunctionem cum voluntate; quam libertatem proinde appetitus inferior in solo homine fortuit, non in brutis animalibus, quæ non sponte, sed naturæ imperit, ac necessitate operantur. Itaque representato obiecto; integrum voluntati est nolle, aut ve le, vel saltum actum suspen-
2. Discrimi-
dere (nisi id sit sumum bonum clare videntur, iedum, quod ita ad se rapit, vt voluntas appetitionis & non est summa amoris actum neutquam inhibere queat) at bonum clarum appetitus, quandiu ei phantasia rem sum. ut iucundam & appetendam obicit, necessario in eam fertur, ideoq; bruta, ut D. Damascen. libro secundo Fidei orthod. capiye 27. inquit, potius aguntur, quam agunt. Aduerteret tamen quodammodo actus voluntatis, quos Theologi vocant primo primos, qui tametsi non nisi pregeunte cognitione exercentur: quia tamen non liberum, sed subitum, ac necessarium rationis iudicium sequuntur, liberi non sunt, neq; in nostra potestate est eos suspendere, quod similiiter dicendum est de iis, quos pueri & iumentes, ac cæteri, quibus rationis usus impeditus est, administrant. Sed & hos aliquid obtinere libertatis non nulli putant, qua de realibi.

Tertio, Voluntas est potentia immaterialis *3. Discrimi-*
in animæ substantia insidens: appetitus sensitius est facultas corporea inhærens in materia; quo fit ut voluntas reflectatur supra suos actus; quia vult se velle: appetitus vero sensitius non item: quemadmodum & alibi de Intellectu & *Hoc lab. c. 2.* internis sensibus dicebamus; ille enim conuerte artic. 2. re supra seipsum poret; hi autem minime, videlicet altioris negotii est hæc reciprocatio, quam viare materiali fieri queat.

Quarto, Voluntas, ut diximus, fertur tam in singularia quam in communia: tam in ea, quam in materia vacant, quam quæ in materiam senti deinceps, appetitus autem sensitius in singularia & materialia tantummodo; patet hoc ex his, quæ ante disserimus. Appetitus enim sensitius cum organo corporeo inhæreat, nequit ultra singularitatem concretionem ve materia se se attollere, sicut nec imaginatio, quam præsentem sequitur.

F Quinto, Voluntas per se, ac naturali ordine mouet appetitum sensitium, iuxta illud *5. Discrimen.*
Genes. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius, quod trifariam præstat voluntas; uno modo interuenient notitiae sensitivæ, imperando videlicet sensui interno, ut appetitum ea apprehendat, quæ hunc illumine affectum in appetitu commouere queant; verbi gratia, ut de morte cogitet ad timorem excitandum, vel de re iucunda ad cupiditatem. Secundo, imperando immediate ipsi appetitui, ut circa obiectum ei propositum eliciat, conti-nuet,

nuer, cohibeatve actum. Quo pacto vir fortis, vt docet Aristoteles lib. 4. Ethic. dum se ad fortiter pugnandum excitat, appetitui præcipit, vt irascerit. Tametsi apperitus non semper voluntati obtemperat, sed ei interdum renititur, iuxta illud D. Pauli ad Romanos 7. Video aliam legem in membris meis repugnante legi inenit mea. Cuius rei causam explicat D. Th. i. p. q. 81. art. 3 & in 1. 2. q. 9. art. 2 ex Aristotele i. Politicorum c. 3. quia voluntas non dominatur appetitu despotico, heril ve dominatu, sed regali, ac politico, hoc est, nou vt serui, qui Domini mandata non derelict int, sed vt ciues, qui non nunquam renunt. Tertio, mouet voluntas, vt quidam volunt, appetitum per defluxum quemdam, sive redundantiam; cum scilicet ex acrimonia actus voluntatis redundant in appetitu sensitivae consimilis motio circa eandem rem ob coniunctionem & ordinem, quem haec duae potentiae interf se habent.

Quin vero non solum voluntas appetitum mouet, sed reliquias etiam vires, quæ obediunt apte sunt, nimirum, quia in omnibus potentiis actiuis ordinatis, ea, quæ vniuersalem finem respicunt, excitat eas, quæ circa particulares fines versantur, vt tam in naturalibus, quam in politicis rebus videre est. Nam corpora cœlestia; quæ communem sublunaris mundi conservationem procurant, cœnt in inferiora corpora, quorum vnumquodque propriæ speciei, atque individuali tutelam, ac salutem quaerit; & Rex, qui in commune totius regni bonum incumbit, Dynastas, ac ciuitatum præfectos imperio suo mouet, qui rursus iis, quos sibi subiectos habent, regiminis curam impendunt: obiectum autem voluntatis est bonum, ac finis in commune, sive in tota sua amplitudine, quilibet vero potentia tendit in aliquod bonum particolare sibi conueniens. Quare voluntatis erit excitare alias potentias ad suos actus præterquam vires animaliæ vegetantis, quæ nostro imperio non subduntur. His adde potentiam motuam: prout actum suum exercet in corde, & arteriis: non enim hic motus à voluntate pendet. Lege D. Thomam i part q. 82. art. 4. & de veritate q. 14 art 1.

ARTICVLVS IV.

DISSOLVVNTVR TRIA PRI-
mi articuli argumenta.

Nunc primi articuli argumenta diluamus. Ad primum concessa maiori propositio ne, neganda est minor; & ad eius probationem quid dicendum sit, patet ex dictis. Ad secundum admittenda est maior; ad minorem dicendum in homine, duplicem esse facultatem motricem: unam organicam inherentem mu-

A sculis, vt progressu patebit: alteram spiritalem insidente in substantia animæ, qua anima à corpore abiunda se ipsam loco mouet. Quicquid vero de priori virtute sentiendum sit, quod iam alibi expoluimus, saltem hanc posteriorem constat diversam esse specie ab ea, quæ belluus conuenit, cum spiritale; & inateiale in specificam naturam conuenire nequeant. Itaque minor propositio falsa est:

Ad tertium.

B nam definitiones non esse peripateticas, sed tragicas à Chrysippo, vt referit Galen lib. 4 de dicitur Hippocratis, & Platonis, nec à nobis p. o'bari insita intelligantur, vt ve'bi causa, æxpli-
citat, & u tristitia definitur opinio recens num tradita à malo præsentis, id est, aff. & c. animi orta ex ap-
prehensione mali præsentis, &c. Similiterque latira opinio recens boni præsentis, id est, au-
tum aff. & c. nata ex cognitione præsentis boni,
&c. Qua de re lege D. Damasc. lib. 2. fidei ortho-
doxx cap 22 & D. Augustini lib. 14 de
Ctiuit. Dei cap 8. Quod vero spectat ad simili-
tudinem inter serpentem, & appetitum, dici-
mus assimilari appetitum serpentis, quia vt Ser-
pens Euæ, Euæ Adamo peccatum suasit, ita ap-
petitus sensitivus rationem inferiorem; ratio in-
ferior superiori ad voluntatis consensum per-
trahit, quod tamen appetitus non facit addu-
ctis rationibus; (id enim intellectricis facultatis
est) sed quia vehementis illius affectio interdum
mentis arcem occupat, efficitque ut intellectus
amplectendum esse iudicet; quod ipsi appetitui
gratum, iucundumque est; si quidem non raro
accidit, vt prout quisque affectur secundum
appetitum, ita de re præsentis iudicet; vt testan-
tur Aristotelis verba lib 3. Ethicorum cap.
4. Ac viro quidem bono id bonum, quod vere
bonum est, improbo, quod occurrit, videtur: vt
corporibus probe affectis salubria sunt ea, quæ
re vera sunt eiusmodi; quæ autem in morib
E sunt, alia Ex dictis patet non colligi ex prædicta
inter appetitum, & serpentem similitudinem, ap-
petitum esse vim cognitricem; cum appetitus
non suadeat repræsentando intelligibiliter ob-
iectum; aut rationes proponendo, sed modo su-
perius explicato.

ARTICVLVS V.

DISSOLVITVR PRIOR PARS

F quarti argumenti, agiturg, de
admiratione.

Occasione ultimi argumenti eorum, quæ primo articulo propoluimus, differen-
tia à nobis hoc ioco erit de admiratione, & admiratio-
nis, quorum saepe in philosophorum scholis s. Lege Aris. 1.
fit mentio. Ac quod ad primum attinet; cum Metaph. c. 2. D
admiramur, occurrit obiectum aliquod insolitum, & nouum. Interuenit fidei orthodoxa
Damas. lib 2. etiam c. 1. D. Th. 1 par

etiam ignoratio causæ eiusdem rei, vel conditionis alicuius, aut circumstantia ad eam pertinentis: ut cum quis eclipsem Lunæ aspicit, neque eius causam tenet; vel cum aliquid supra naturæ ordinem fieri videt, vt mortuum r̄uocari ad vitam. Vnde quæ hoc modo sunt, ab admiratione miracula disuntur; licet enim à diuina virtute fieri sciamus; tamen perfecta diuinæ virtutis cognitionis, & eius in operando modus, excedit captum nostri intellectus. Tertio datur simul fixio quædam mentis, id est, fixa, & intenta consideratio talis rei cum suspensiōne animi. Si autem petas in quoniam horum propriæ admiratio consistat. Respondemus videri consistere in illa fixione mentis connotando suspensionem; licet præter ignorantem superius explicatam, annexam interdum habeat inquisitionem latentis causæ, vel conditionis; aut circumstantia, quæ ad rem spectet, inde enim est quod philosophia ab admiratione ortum habuisse dicitur, nimisrum quia intuiti sunt homines effecta, quorum causas cum nescient. primum suspensio nati per fuere, dum eiusmodi causas indagarunt; quod non est aliud quam philosophari, &c.

Obiectio.

Obiecties tamen non videri obiectum admirationis recte constitui aliquid nouum & insolitum, quia in Christo Seruatore nostro sicut admittitio: siquidem, vt constat ex cap. 7. Matthæi, miratus est Centurionis fidem; & tandem Christo nihil nouum, oculutrice accide se poterat.

Huic obiectioni occurrentum, licet Christo secundum alios modos multiplicis scientiarum, quam habebat, non poterit esse aliquid nouum: potuisse tamen esse secundum scientiam experimentalē, quia id, quod iam ipsi alii qui erat notum, experimento coperiebatur, atque hoc pacto fuisse in eo admirationem. Quem affectum ob id potissimum Christus assumpit, vt nobis mirandum esse significaret, quod etiam ipse admirabatur, vt annotauit D. Thomas 3. part. quæstionis 15. artic. 8. ex Diuo Augustino 1. super Genes. contra Mauichæos.

His ita constitutis respondendum est ad priorem partem argumenti, cuius gratia hæc disputauimus, admirationem neque ad voluntatem, neque ad appetitum sensuum pertinere, sed ad intellectum, vt ex dictis constat. Neque officit quod D. Damasc. lib. 2. Fidei orthodoxæ cap. 15. definit admirationem metum ex imaginatione vñementi, metus vero affectio est appetitus: sumptus enim eo loco admirationem paulo latius, sicuti & Aristot. 4. Ethic. cap. 3. cum ait magnitudinem non esse admirabilem; vel dico admirationem propterea dicimorem, quia admirans rei nouæ, & insolitæ magnitudine oppressus considerationem timet, ac fugit, vt D. Thomas 1. 2. quæst. 41. artic. 4 ait. At dices: aliquis qui sciri possit, vt qui

A admiratur, considerationem fugiat; si consideratio philosophica ab admiratione ora est? Respondet codem loco D. Thomas admirabundum refugere in præsenti considerationem iudicatrixem, id est, non audere ferre iudicium de eo, cuius admiratione tenetur, quia sententia sua defecit, & errorem timet; disquerere tamen, & indagare, vt postea re inspecta iudicet, atque hoc modo admirationem principium esse philosophi, vt paulo ante diximus.

B Cur adorat etiam solet, cum admiratio continentiam habeat ignorantiam, qui fiat, vt docente Aristot. Rhetor. cap. 11. admiratio delectationis causa sit: Huic quæstioni respondet D Thomas 1. qu. 32. art. 8. hisce verbis: Est admiratio desiderium quoddam sciendi: quod in hominē contingit ex hoc, quod videt effectum, & ignorat causam; vel etiam ex hoc, quod causa talis effectus excedit cognitionem, aut facultatem ipsius, & ideo admiratio est causa delectationis, in quantum habet adiunctionem spem consequendi cognitionem eius, quod scire desiderat; & propter hoc omnia admirabilia sunt delectabilia: sicut quæ sunt rara, & omnes representationes rerum etiam, quæ in se non sunt delectabiles; gaudet enim anima in collatione vienius ad alterum, quia conferre unum alteri est proprius, & connaturalis actus rationis, vt Philosophus dicit in sua poetica: & propter hoc etiam liberari à magnis periculis magis est delectabile, quia est admirabile: vt dicitur in primo Rheticorum. Hæc D. Thom. qui, vt vides admiratione constituit in desiderio sciendi: quod tamen supra minus probauimus; et si fortassis non multū referat, hoc ne an illud dixeris. Iuxta hanc D. Thomæ sententiam dicendum erit, admirationem formaliter pertinere ad appetitum intellectuum, licet investigatio causæ illam concomitans spectet ad vim intelligendi.

E

ARTICVLVS VI.

DILVTIO ALTERIVS PARTIS

eiudem argumenti, disputatio de risu.

V Eniamus nunc ad alteram eiusdem argumenti partem, quæ discutiendum nobis exhibet quidnam risus sit, aliaque ad eum attinentia. Quæstio certe minime ridicula, & quæ philosophos non parum exercet, de qua est illud Ciceronis secundo de Oratore. Quid sit risus, quo pacto concitetur, vbi sit, quomodo existat, atque ita repente erumpat, vt eum cupientes tenere nequeamus, & quomodo simul latera, os, venas, vultum, oculos occupet, viderit Democritus. Neque enim ad hunc sermonem hoc pertinet; & si pertineret, nescire me tamen id non puderet, quod ne ipsi quidem illi scirent, qui profitentur. Hæc ille. In

Quæstio ad-

In se te

Th. adm

pertinet

petuum

lettuum

Pulchri-

Cicer. de

ille. In primis autem quod spectat ad obiectum risus sive ad ea, quæ risum mouent sunt, vt explicat Fracastorius in lib. de sympathia cap. 20. res nouæ, repentinae, leues, ac ludicrae, habentes argutiam quandam, & conuenitatem ad aliud, quales habetur facies, & quæ à mimis, seu personatis representantur, & extranea quædam subito, ac concinno quodam casu facta, vt si quis eleganti gressu & quasi per numeros incendens in lutum cadat.

Gignitur autem risus hoc modo. Offerente se nobis reiucunda, & quæ risum excitare quæat, perfunditur animus gaudio, & lætitia, qua affectum cor, moræ impatiens sese dilatat, magnaque sanguis effervescentis, & vitalium spirituum fit diffusio, ad quam musculoïum thoracis, ac præsertim diaphragmatis motus sequitur (est vero diaphragma membranula quædam partim cornæa, partim nervosa, pectoralia à visceribus disiungens, quam Aristoteles tertio de partibus animalium cap. 1 succinaturam vocat, eiusq; munus esse putat, impedire ne vapores, qui è ventriculo attolluntur, cot lèdant) ad diaphragmatis autem agitatem, & porrectiōnem extenduntur tumuli musculi, qui à lateribus buccæ sunt, gestusq; ille oris fit, qui risus vocatur, quo animi gaudium, & lætitia exprimitur. Erit igitur cœla efficiens risus, principalis quidem animæ instrumentaria appetitus, & virtus motum exequens, simulque effusio sanguinis & spirituum, qui sunt quasi anteambulones risus finis, gaudii, seu lætitiae D explicatio: forma ipsa oris, ac facie deductio: Ita vero hunc in modum risus definiri solet. Risus est concitatiōnē quidam animi ex re iucunda motus ad conceptum intus gaudium explicandum, quo thoracis, & oris musculi impetu quodam mouentur.

Sunt autem quidam ad risum proclives, alii seueri. Nam cum obiectum risus sit res noua:ii, quibus quidlibet nouum videtur, vt pueri, & plebs, ex causa hac facile rident, non ita seues, & Philosophi. Item quia obiectum risus est res iucunda, & læta, ducuntur assidue in risum ii, qui suopte ingenio hilares sunt, quales fere esse solent, qui plurimum habent sanguinem, & eum dulcem, non biliosum, aut melancholicum.

His positis, ad dubitationem, cuius illustriandæ gratia hac præfati sumus, dicendum est risum quoad gaudium & delectationem, quæ illo significatur; pertinere ad utrumlibet appetitum; quia gaudium propriæ in voluntate, delectatio, etiam inferiori appetitu, cernitur; quoad ipsam vero oris & faciei diductionem, in qua risus formaliter consistit; immediate oriri fa-cultate motum exequent, siveque ad eam, vt proximum illius esse. Etum spectare:

**

QVÆSTIÖ II.

SIT NE VOLUNTAS INTELLE-
CTU NOBILIOR, AN NON?

ARTICVLUS I.

QVI PARTEM AFFIRMATIVAM
sequantur, & quibus eam argumen-tis probent.

B Vere, qui voluntatem, & intellectricem potentiā quasi duas sorores eodem partu *Confutantur* editas, parique nobilitate insignes putarint. Sed qui equæ virgines resellit Aristoteli, & aliorum philosophorum cōmūne placitum, aientium species esse rationes. tanquam numeros, quia videlicet, vt duos numeri unitatis pares esse nequeunt, sed quilibet ceteris maior minorve est; ita duæ inveniuntur species non possunt, quarum una dignitate naturæ alteri par sit. Nec nobis aduersatur D: August. lib. 10. de Trinit. cap. 11. cum ait me: *Locus D: Aut* moriam, intelligētiā, & voluntatem inuicem *gusi*, exponitur: sibi æquales esse. Non enim id absēt de æquitate perfectionis, quam quilibet harum potentiarum in se habet, sed de ea, quam ex parte subiecti omnes sortiuntur: quæ haud dubie par est, cum omnes in eadem animæ substantia, vt in subiecto hærent:

His ergo omissis, Henricus quodlib. 1. qu. 14. Scotus in 4. distinet 49 quest. 4. eiusque magister Alexander Alensis, part: quæstione 80. mēbro primo, & quarta partic. qu. 92. membr. 2 articul. 4. Albertus Magnus in 1. distinet. 1. q. 1. 4. D. Bonaventura, Egidius, Gabriel, Maior, Argentinas in 4 distinet 29. Aureolus apud Capreolum in distinet. 1. q. 1. Ochamus ibidem qu. 2. ad secundum principale; aliique nonnulli arbitrantur voluntatem nobiliorem esse intellectu. Quæ opinio neq; paucis, neq; leuibus iniuitur argumentis, hisce nimirum. Ea potentia in naturæ dignitate alteri præstat; cuius habitus actus, & obiecta nobilitora sunt; sed ita se habet voluntas, est igitur nobilior quam intellectus. Maior propositio cōspicua est: assumptio mem-bratim ostenditur, ac primum quoad habitus; præstantia ejus. quia vt D. August. lib. 14. de Trinitate cap. 1. & arg. de statu ex Aristotele lib. 6. Ethicorum cap. 7. inquirunt; sicut nobilitate ha-pientia est præstantissimus omnium habituum, *bis* qui ad intellectum pertinent: at charitas, quæ est habitus voluntatis tum sapientie, tum ceteris animæ ornamenti, ac donis excellit, vt restatur nō solum idem Doctor 15 de Trinit. cap. 19. sed etiam D. Paulus primæ ad Corinth. 13; & ad Colossi 3: Item quia D. Dionysius 7 cap. coe-lestis Hierarchiæ choros Angelorum dignitatis; ordine componens in supremo loco statutus Seraphinos, qui à charitate nomen habent, & in-fra eos Cherubinos, qui à scientia nuncupan-tri.

Deinde, quod voluntatis actiones melioris no[n]t;

2. Arg. ex nobilitate actionum.
notæ sint, ostendimus; quia perfectius est mouere, quam moueri; voluntas autem, ut supra ostendimus, docetque D. Anselmus de concepcione Virginis c. 4, tanquam Regina mouet cæteras potentias, & in hanc, atq; illam partem pro arbitrio suo flectit; solaq; de se pronunciat; Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntatis. Et vero nequæ ipsa ratio dominium voluntatis subterfugit, cum eius ductu ab una re ad aliam cegitatem transferat. Vnde D. Bernard in libro delibero arbitrio rationem pedissequam voluntatis appellat. Secundo probatur idem assumptus, quia id, quod possidentem simpliciter bonum reddit, optabilius est eo, quod non reddit simpliciter bonum: at amore, qui est actus voluntatis, redditur homo simpliciter bonus, non auctem cognitione, quæ est actus intellectus; vt n. D. August. 11. de ciuit. Dei, c. 28 sapienter ait, vir bonus non dicitur, qui scit id, quod bonus est, sed qui diligit: vnde concludit in hominibus, qui recte amant, magis amari amorem ipsum.

3. Confirm.

Rursus idem suadetur, quia in iis bonis, quorum unum in alio non continetur, id habetur præstantius, cuius oppositum peius est, ut docet regula illa Topicæ ex Arist. lib 7 Ethic. c. 10. Ea sunt meliora, quoru[m] corrumptentia deteriora sunt; oppositum vero amoris peius est, magisque fugiendum, quam oppositum cognitionis, vt pater in odio Dei, & eiudem ignoratio: quippe multo detestabilius est Deum odire, quam ignorare. Quarto idem corroboratur, quia actus amoris animam Deo magis unit, quam cognitionis; vnde D. Dionys. 7. cap. ecclæstis Hierarchia, amori, non cognitioni, attribuit vim uenientem, & transformaticem amantis in rem amatam.

3. Arg. ex nobilitate obiecti.

Occupatur ratio aduersariorum.

Postremo, quod voluntatis obiectum perfectius sit, ea ratio probat quia id, in quod voluntas fertur, est ipsum bonum absolute sumptum, & perfectum, atque ultimus finis; obiectum autem intellectus est bonum quoddam particulare, nempe verum. Deinde, quia si obiectum intellectus esset nobilior, ob id forte esset, quia ut aduersariae partis autores contendunt, abstractius est, at quod hæc ratio nullum habeat momentum, ex eo planum videtur, quia quantitas Mathematica abstractior est quam substantia sensibilis, cum hæc cadat sub sensu, illa sub solum intellectu; & tamen constat substantiam sensibilem inulto esse quantitate nobiliorem. Item, quia virtus quanto minus alligata, tanto est eleuatiō, voluntas autem minus est alligata, cum eius actio non poscat recursum ad phantasma, ut actio intellectus.

A

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR INTELLECTVM
voluntate nobiliorem esse, simulque aduersariae
partis argumenta infirmantur.

B Ostenditur
tellementum
luntati pri
quoad ha
deinde Iacet ea opinio pro qua proximo articulo differuiimus, admodum sit verisimilis, nos tamen contrariam ut veriorem, ac peripateticæ doctrinæ magis consentaneam amplectimur cum D. Thomæ in aliis locis; tam 1. p. q. 82 artic. 3, & Cajet ibidem, Durando in 4. d. 49. q. 4. Paludano q. 3 Heruço quodl. 8. q. 9. Capreolo in 1. d. 1. q. 2 & d. 3. q. 3. art. 2. Abulensi ad c. 5 Matth. q. 3. Et ut simul nostram sententiam confirmemus, & aduersariorum refellamus argumenta, idem, quod illi, texamus probationis filium hunc modum. Ea potentia nobilior censenda est, cuius habitus, actus, & obiecta excellenter sunt: ita se haberet intellectus si cum voluntate comparetur, est ergo nobilior. Probatur a sumptuo quoad habitus; quia si eos, qui in naturæ acquisitione, expendamus, nobiliores sunt habitus intellectus v.g. sapientia & prudentia, quam iustitia, cæterique habitus voluntatis; si autem supernaturales spectemus (quoniam hic, ut recte ait D. Thom. non quærimus de anima quoad ea, quæ supra ipsam sunt) excellenter sunt omnium, qui intellectui à Deo infunduntur, nempe lumen gloriae, nobilitate vincit excellentissimum eorum, qui voluntati donantur, videlicet charitatem. Nec obstat quod Seraphini ab aïore appellationem habent: non nam accepere à nobilissimo dono supernaturali, quod in patria obtinent, sed à præstantissimo habitu operatio, quem in via habuerūt, id est, à charitate. Secundo, quia dici etiam potest inditum eis fusile hoc nomen, non à nobilissimo ipsorum habitu, sed à propriis effectibus, quos erga alios exercent; est enim peculiare Seraphinorum munus ita inferiores docere, ut eos per illustrationem, admirabilemque doctrinam ad diuinum numinis amorem singulariter inflammet. Iam vero quod actiones intellectus sublimiores sint, ostenditur, quia tametsi voluntas alias potentias, ipsamq; vim intellectricē quoad exercitium actus moueat & hac ex parte præcise spectatus intellectus voluntati cedat, tamen intellectus alium mouendi modum altiorum videntur; cuius merito voluntatem sibi subiectam habet, camq; simpliciter dignitate vincit. Mouer n. ordinando, regendo, imperando, ita ut sit quidem voluntas Regina, sed cæca, intellectuалиens luce, ipse vero intellectus sit imperator qui voluntati leges figit, atque refigit. Ad quod voluntas in nullam rem ferri potest, nisi

E Idem est
quoad at
Intellectu
or volun
deinde spectatus intellectus voluntati cedat, tamen intellectus alium mouendi modum altiorum videntur; cuius merito voluntatem sibi subiectam habet, camq; simpliciter dignitate vincit. Mouer n. ordinando, regendo, imperando, ita ut sit quidem voluntas Regina, sed cæca, intellectuалиens luce, ipse vero intellectus sit imperator qui voluntati leges figit, atque refigit. Ad quod voluntas in nullam rem ferri potest, nisi

nisi mota ab intellectu; quia nihil volitum quin cognitum; & tamen intellectus ad suum primū actum non præxigit voluntatis motionem; vnde vt Angeli, qui cœlestes spheras volunt, sunt secundum Deum primi motores huiusc mundi corporis; ita intellectus in paruo mundo, id est in homine, est primus post Deum motor, à quo voluntas, & appetitus, virtusq; motua, & tandem membra corporis centur; vt D. Thomas 3. contra Gent. c. 25 edidit. Deinde suadetur propositum; quia act⁹ intelligendi ex immane atibus omnium est magis intimus, voluntas enim dum operatur, quadammodo foras se dat, quia rapitur ad rem amatam: at intellectus intus manet, quia trahit ad se rem cognitam; multo vero præstantius est, vt annotauit D. Thom q. 22. de veritate art. 11. vnumquodq; habere in se id, vnde perficitur, quam ad aliud querendum foras vagari. Rursum, ille actus est nobilior, in quo hominis felicitas consistit, vt affirmat Arist. lib. 10 Ethic. c 7. sed hęc consistit in contemplatione substantiarum separatarum, vt docet idem Arist. lib. 10 Ethic cap 8. Igitur actiones intellectus nobiliores sunt, quam voluntatis. Neq; his officit quod D. Dionys. vniuersitatem, ad quem debet perire beatitudo, voluntati non intellectio tribuit. Loquitur n. ibi de vnione effectu, per quam in amante, & amato est idem velle, & nolle, non aurem de vnione assecutiuā, & comprehensiua, in qua consistit beatitudo. Nec itē officit quod amore non vero intellectio redditur homo simpli- citer bonus; id enim tantum probat actum amandi in genere moris præstantiorem esse; non autem in genere naturæ, de quo nostra dis- putatio est. Itaque dicimus actum amoris red- dere hominem simpliciter bonū, quod ad mo- res attinet; cognitionem autem reddere illum meliorem, id est, perfectiorem in genere entis, atque his etiam congruenter dicimus, licet a- moris oppositum, quod ad moralem rationem spectat, deterius sit, quam oppositum cognitionis; tamen in genere naturæ, sive entis deterius esse oppositum cognitionis, quia aduersatur rei nobiliori, quæ est cognitionis.

Ad extreum, quod obiectum intellectus; obiecto voluntatis naturæ dignitate excellat, ex probatur, quia licet bonum si expendatur secundum rationem causalitatis præstantius sit, quam verum; siquidem præstantissima causalitas finis fundatur in rei bonitate, licet item bonum, & verum quoad mutuam inclusionem paria sint, propterea quod utrumq; materialiter sumptum sub altero continetur, quia ut bonum est quoddam verum, ita verū est quoddam bo- num: simpliciter tamen ratio veri præstantior est, quia est quid divinius, & abstractius. Ete- nī actū perfecto nihil voluntas apperit, nisi cum ordine ad existentiam, atq; adeo concre- te, cum bogum ideo optetur, vt possideatur. In-

A vero autem aliter res habet: intelligimus namq; rem secundum suam quidditatem, ipsumq; ve- rum perfecta cognitione penetramus: esto nihil de illius concretione, & existentia cogitemus. Quod autem aiunt ex maiori abstractione non *Quando ex ma- iore ampliorem rei nobilitatem, vt in quanti- tate Mathematica, & in substantia sensibili pla- ne arguantur maior nobilitas.* num videtur; dicimus cum Caietano prima p. qu. 82. art. 3. ceteris paribus, nobilia esse, quæ magis sunt abstracta; non esse vero cetera paria in re proposita; quia quantitas est accidentis, subst- antia vero sensibilis, est substantia. Cum item colligunt intellectum minus esse elevatum, quia est alligatus phantasmatisbus, non recte colligunt; In primis enim hęc alligatio non o- mni conuenit intellectui, sed humano dunta- xat; nec eidem in omni statu, sed vt superius exposuimus. Nostra vero disceptatio est de in- tellectu absolute sumpto. Præterea, cum vo- luntas non nisi cognitum appetat, sicut intellectus, dum hoc corpore tenetur, eget phanta- smatisbus, ad intelligendum: eisdem, et si temore, indiget etiam voluntas. Postremo, dependen- tia nostri intellectus à phantasmatisbus non tol- lit maiorem illam, quam diximus simplicita- sensibus nihil de tem, & abstractionem obiecti intellectus, qua potissimum eius nobilitas, & præstantia exsti- mari deber Quare ratum manet, obiectum in- tellectricis facultatis absolute nobilis esse, quā obiectum voluntatis; & quoniam superiora ar- gumenta non modo sententiam nostram con- firmarunt, sed oppositæ partis rationes dilue- runt, vt facile perspicueret, qui attenderet non esse cur ad ea separatim respondeamus.

QVÆSTIO III.

VTRVM VOLVNTAS RE IPSA
differat ab intellectu, anno.

ARTICVLVS I.

CVIBVS ARGVMENTIS PARS
negatiua questionis ostendi
videtur.

D Vrandus in 1. d. 3. q. 4. arbitratus est volun- tam, & intellectum non esse potentias re ipsa distinctas; sed vnam eandemq; entitatem absolutam quæ tamen propter ordinem, & relationem ad diuersos actus, videlicet, ad functio- nes intelligendi & volendi, duarum potentiarū rationem fortioratur. Hanc opinionem hisce fere argumentis confirmare nititur. Virtus cognitionis expers fertur naturæ impetu, & nō libere in suum obiectum, sed voluntas agit libere; non est igitur potentia cognitionis expers; atqui in M superiori

Superiori animæ parte, ad quam voluntas spe-
tatur, nulla datur vis cognoscens præter intellec-
tum, ergo intellectus, & voluntas sunt una, ea-
demque potentia. Maiorem suadet; quia oportet
omne agens liberum de actu suo iudicare
(alioqui nequit ipsi imputaretur) debet
que per eandem potentiam, qua liberum est,
tale iudicium exercere. Nec enim potentia li-
bertatem habet quod inhæreat in supposito li-
bero, quia si ita res haberet, vniuersæ hominis
facultates liberæ forent; sed ideo suppositum li-
berum est, quia liberam habet potentiam; ergo
si ad rationem libertatis pertinet habere actus
sui iudicium, necesse est ut illa potentia, per quam
homo liber est, sui actus iudicatrix sit, quod non
nisi facultati cognoscenti conuenire potest.

2. Argum.
Secundo, Non repugnat actus subordinatos
ab eodem principio actuo oriri, siquidem & ab
eodem Solis lumine, & aeris illuminatio, & ca-
lefactio proficiuntur, sed cognoscere, & appetere
sunt actus subordinati, cum nihil nisi antece-
dente cognitione appetamus; possunt igitur ab
eodem absoluto principio nasci, atq; adeo una,
& eadem res erunt voluntas, & intellectus.

3. Argum.
Tertio, Si intellectus, & voluntas essent di-
uersæ potentiaz, posset diuina virtute elici actus
voluntatis sine actu intellectus; sed non potest,
quia nihil nisi cognitum amatur, vt docet D.
Augustinus 9. de Trinitate capite quarto. Non
sunt igitur potentiaz diuersæ. Major probatur,
quia si haec facultates distinguuntur, non alia er-
it dependentia actuum voluntatis ab actibus
intellectus, nisi vt à causa partiali effectrici; quia
nimirum intellectio partiatim concurrit. cum
voluntate à illius actus. Deus autem suppleret
valer omnem causalitatem efficiens causam
causam, ergo, &c.

4. Argum.
Quarto. Illæ potentiaz non differunt re ab-
soluta, quarum obiecta re absoluta non dissi-
dent, sed obiectum intellectus est ens, & ob-
iectum voluntatis bonum; quæ inter se rece-
procantur, & in eandem realitatem incident, ergo & ipse intellectus, & voluntas eadem reali-
tas erunt. Postremo quod hæc fuerit Philosophi-
mens, probat Aureolus apud Capreolum in 1.
dit 3. quæst 3; quia Aristoteles libro tertio Ethicorum
capite tertio, clementem appellat delibe-
ratioñ rerum appetitionem & clarus libro sex-
to eiusdem operis capite secundo assertit elec-
tionem pertinere ad appetitum intellectuum, vel
ad intellectum appetentem; quibus verbis indi-
cat intellectum, & voluntatem eandem esse
animæ vim.

Volum: arg.
ARTICVLVS II.
NEGATIVAM CONTROVERSA.
Si par tem veram esse, nec argumenta-
tio superius adducta con-
cludere.

A **C**ontraria sententia, quæ voluntatem ab in-
tellectu re ipsa distinguit, veia est. Eam tue-
tur Diuus Thomas in questionibus de veritate,
quæst 22. articulo decimo. Capreolus in
primo distin 3 quæst 3. articulo secundo. Ferri-
riensis ad cap. 19 lib 4 contra Gent. Argentinus 1. *Ratio*,
in primo distinct 3 quæst 2. & alii. Probatur vero
primum, quia rationes totogenere differentes,
cuiusmodi sunt verum, & bonum, non pos-
sunt terminare actiones unius, eiusdemque po-
tentiaz sed diversæ.

Secundo, quia potentiaz, quarum una altera
mouet, & altera aliam dirigit, debent inter-
se re ipsa distingui, voluntas vero vt superius di-
ximus, mouet intellectum, & intellectus dirigit
voluntatem. Tertio, quia si intellectus, & volun-
tas eadem animi vis esset, sequetur nos volun-
tate intelligere, & intellectu velle; quod com-
munis philosophantium consensus nequaquam
admittit.

C Respondeamus igitur argumentis, quæ op-
positum suadebant. Ad primum, dicendum fa-
cilitatem cognitionis expertem, id est, quæ ne-
que intelligit, neque præsumit sequitur noti-
tiam, natura imponit, & non libere in obiectum
fieri: at voluntas, ens rem non cogoscit, sequi-
tur tamen cognitionem intellectus, à quo ei res
amplectenda, vel declinanda obicitur. Nec o-

D portet, vt omnis facultas libere agens, & cui-
etus liberi imputantur, de suo actu iudicet; sat voluntas no-
enim est, vt de eo iudicium ferat alia potentia requiri quod
coniuncta, à qua regitur, & quæ illi quasi lumen ipsa cognoscit
preferat. Itaque factumur vt potentia libertatem.
obtineat, non satis ēt inhaerere eam libero sup-
posito, vt recte prolat argumentum: negamus
tamen necessum esse, ut ipsam etiæ sui actus iudi-
cium exerceat, sufficit enim posse arbitratu suo
proprium actum exercere, vel suspendere, esto
prædictum iudicium ab alia facultate ipsam re-
gente, in qua libertas vt in fonte, & radice insi-
det, administretur.

Ad secundum dicendum, quando actu sic in-
ter se subordinati sunt, vt non solum alter sine al-
tero obiri nequeat, sed unus necessitate natura actu voluntas
ex alio consequitur, quo pacto se habent illumi-
nati, & intellectio, tunc eiusmodi actus *etiam sint inuid*
voluntatis, & intellectus non ita procedunt, in
quandoquidem vigente intellectus notitia, in
potestate voluntatis est proprios actus cohi-
bere.

Ad tertium responderet Capreolus non posse. *Ad 3.*
actum voluntatis elici absq; notitia intellectus. *Palud. in 4. d.*
posse tamen absque ea conseruari Nobis dicen-
dem potius videtur cum aliis, licet vi naturæ no-
tiæ cognita amemus, tam actum voluntatis & *tin. in 1. dist. 1. q.*
elici, & conseruari diuinitus posse absque noti-
tia. Enimvero notitia concurrit tū efficienter, tū
objiectue, atq; adeo formaliter extrinsecus ad a-
ctionem voluntatis: si autem de eiusmodi cōcursu
efficiuo.

effectu loquamur; planum est posse illum à Deo suppleri tam ad eliciendum primo, quam ad conseruandum actum voluntatis, concursum vero formalem extrinsecum, quem p̄stata notitia, quatenus voluntati rem amandam, aut fugiendam obicit, non est cur negemus posse diuina virtute suppleri, hoc est, posse voluntatem in obiectum tendere, esto id non ei actu repræsentetur ab intellectu: nec enim hoc voluntam inuoluit repugnantiam, eti⁹ contradic̄tio aperta sit dari actum voluntatis, quin in obiectum feratur, cum ipse actus nihil aliud sit, quā progressio quedam, seu tendentia in proprium obiectum. Itaque non repugnat tendere voluntatem in obiectum non repræsentatum, eti⁹ fieri nullo modo queat, ut dum operatur, non tendat in aliquid obiectum.

Ad quartum neganda est major propositio. Namque licet distinctio formalis, & specifica potentiarum, atque actuum desumenda sit ab obiectis, realis tamen distinctio non inde absolute petenda est, quasi eadem res nequeat actus potentiarum re ipsa differentium terminare. Adieciūs absolute, quia ipsa quoque realis distinctio ex rationibus obiectorum interdum arguit: siquidem cum hæc toto genere discrepent, iudicium est potentias realiter inter se distinguiri, ut superius dicebamus.

Ad ultimum respondetur, ex neutro illorum locorum deprehendi Aristotelis mentem fuisse voluntatem ab intellectu re non distingui: sed enim insinuat ibi philosophus electionem ab intellectu simul, & à voluntate pendere; cui consonat illud D. Thomæ de veritate quæst. 2. art. 5. dicentis, electionem aliquid in se rationis, & aliquid voluntatis habere.

A licet interdū ex parte intellectus omnes illi actus præcedant, vi in viris prudentib. qui res præser-tim magni momenti non nisi maturo consilie, & deliberatione aggredinuntur: simpliciter ta-men, vt voluntas in actum prodeat, non opus esse practico syllogismo. Quod satis liqueat in subitis, ac repentinis motib., quos appellant pri-mos. Nec vero magna difficultas est nū esiam ad actiones humanas, ac liberas dictamē illud practico syllogismo conclusum exquiri: passim namq; experimur multa nos velle, mul-ta nolle absque eo dictamine. Tota igitur con-trouersia in eo consistit, an requiratur iudicium quo intellectus decernat obiectum bonum, aut malum esse, salutare, aut aoxium, iucundum aut molestum.

Porro duæ sunt hac dere sententiaz. Prima Scoti in secundo distinc. 6. quæst. 1. Gabrieli ibidem articulo tertio dub. 2 & Marsili in quæstione 16. articulo primo, existimantur non requiri tale iudic. um; sed sufficere notitiam apprehensionis, ino cum hæc duplex esse possit; alia simplex, quæ nimirum sit circa compositionem, aut divisionem, alia complexa, qua apprehendimus significatum alicuius propositionis, ut pharmacum sanum esse, inquit sufficere ad actum voluntatis solam apprehensionem simplicem. Quæ opinio ita suaderur. Notitia, per quam voluntati proponitur obiectum materia-le, & formale simul, id est, tum obiectum in quod tendit, tum ratio tendendi in illud, sat est ut vol-untas actum edat circa tale obiectum; atqui per simplicem notitiam potest repræsentari voluntati obiectum materiale, id est, res bona, & formale, id est, illius bonitas: ergo ea sufficit ut vol-untas actum suum exequatur.

Secundo, Non minorē efficiacitatem habet voluntas, quam appetitus sensitius, ut tendat in proprium obiectum, sed ut apperitus sensitius brutorum in obiectum suum feratur, sat est apprehensio simplex interno sensu exhibita; ergo ut voluntas in suum tendat, sufficiet simplex apprehensio facta per intellectum.

Tertio, Motus primo primi ideo tales di-cuntur, quia absque rationis iudicio exercentur; ergo non ad omnem actum voluntatis requiri-ritur iudicium. Antecedens probatur, quia si ad eos motus iudicium interueniret, essent utique in nostra potestate, possetq; in iis peccatum re-periri, quod communis Theologorum consen-sus negat.

Quarto, Qui characteres præpropere delineant, ac citharam pulsant, tot actus voluntatis, quot digitorum motus, edunt; cum digiti non nisi voluntatis imperio cieantur: & tamen non est verisimile tot præcedere iudicia, quot sunt flexiones, motusque digitorum, præsertim cum interdum scribant, vel pulsent aliud cogitantes, videtur ergo perspicuum non ad omnes actus voluntatis iudicium præxigi.

Non requiri in dictum practicum aut discursum, ut operetur voluntas.

Non requiri in dictum speculatum est mul-torum placitum.

Argum.

VTRVM VT VOLVNTAS SVVM
elicit actum, requiratur in intellectu indicatrix notitia,
anon.

ARTICVLVS I.
QVÆSTIONIS IN AFFIR-
mantem partem disputatio.

lus quartus P Ræmittendum in hac controversia est, qua-
vixi via intel-
riciū des-
ntur. Tuoractus, quod ad præsens institutum facit in nostro intellectu esse posse. Quorum primus F est notitia apprehensiva. Secundus iudicium, quo intellectus rem apprehensam iudicat bonam, aut malam esse. Tertius iudicium aliud, seu practicum dictamen, quo intellectus rem quam præcedenti iudicio bonam malamve esse de-creuerat censet amplectendam esse, aut declinadā. Quartus deniq; est discursus, seu practi-cus syllogismus, quo ratio huiuscmodi dictamen cœcludit. Omnes igitur conuenire videtur,

ARTICVLVS II.

DISPVATATIO CONTROVER-
SIA IN PARTEM, QUA NEGAT.

A Ltera opinio est Gregorii in primo distin-
tione 3. quæst 1. articulo primo Aliacen-
sis ibidem quæstione 3. Geruafii in tractatu de
notitiis in prima diuisione notitia quæst 1. Vi-
deturque D. Thomæ ad caput tertius huius libri,
& in prima secundæ, quæstione 9. articulo primo
ad 2. & in secundo distinctus 24. quæst 2. articulo
primo aliisque in locis, quam etiam nonnulli è
recentioribus Theolo. is nostræ xatatis defen-
dunt. Nimurum requiri ad actum cuiusvis appeti-
tus iudicatiuam notitiam. Ad actum quidem
voluntatis notitiam intellectus, ad actum appeti-
tus sensitivi notitia sensus interni. Quod pro-
batur primo, quia nullus omnino appetitus ali-
quod obiectum appetit, nisi ei appareat conueniens; nec refugit, nisi appareat repugnans: sed
vt ita appareat, non sat est apprehendi ipsum, &
eius convenientiam, aut repugnantiam: sed o-
portet, vt de ipsa convenientia, repugnantiave
iudicium feratur; ergo nullus datur actus appeti-
tus absque notitia iudicativa. Maior probatur,
quia alioqui sequeretur tam convenientia appeti-
tui, quam eidem repugnancia eque appetibilis
esse, cum omnia indiscriminatum, ut appetibilia
apprehendi queant, siue revera sint, siue non.
Rursus ostenditur eadem maior propositio, quia
cum quis anceps est, ac dubius de re aliqua fa-
cienda, vt de profectione in patriam, sive effor-
mat apud se hæc propositiones apprehensivas;
Bonum est proficisci: Non est bonum proficisci,
& tamen nulla earum sat est, vt iter arripiat, vel
omino decernat nō ire. Hoc autem non aliun-
de prouenit, nisi quia sola rei apprehensio non
sufficit, sed requiritur assensus, quo intellectus
assentiat, iudicetque id, quod ut bonum ap-
prehendit, revera bonum esse, siue talis assensus
verus sit, siue falsus, quod hoc loco vocamus ap-
parere bonum: ergo &c.

2. Ratio.

Secundo idem ex eo ostenditur, quia expe-
riencia est bruta apimantia nunc moueri ad ob-
iecta, quorum habent simplices notitias, nunc
non moueri, vt patet in equo, qui ad portandum a-
quam, quam videt, non fertur, nisi cum sit: cu-
igitur appetitus sensitivus naturaliter, & non li-
bere sequatur cognitionem sensuum: vtique vi-
detur id non ab alia causa proficisci, nam quia
sola obiecti apprehensio non sat est ad appeti-
tum mouendum, sed requiritur iudicium, quo
res apprehensa cōuenientia astimetur, quod in-
dicium quia nō semper adest, sit inde ut appetitus
sensitivus non semper in rem obiectam feratur.

3. Ratio.

Tertio, idem stabilitur auctoritate Aristotelis
hoc in libro capite tertio text 154. vbi ita se ipst.
Cum opinamur, id est, iudicamus aliquid ma-
lum esse, atque terrible, continuo perturba-

A mur: similiter & cum opinamur quidpiam esse
tale, vt in illo sit confidendum; ac cum imagi-
namur talia, id est, cum absque iudicio appre-
hendimus, perinde afficiunt atque si in pictura
eadem spectaremus. Præterea eodem libro capi-
te nono text 46. docet, appetitum non moueri
ab intellectu contemplante, sed practico; quia
ille nihil amplectendum, aut declinandum præ-
cipit, ut hic. Videtur ergo philosophus sentire ad
obeyendas appetitus actiones non sat esse noti-
tiām appreheſiūam, sed necessario iudicati-
ūam requiri.

ARTICVLVS III.

VTRAQVE PARS CONTRO-
VERSIA probab. lis censem, vtriusq;
argumenta diluuntur.

E Superioribus duabus sententiis neutra no-
bis improbabilis, aut Peripateticæ doctri-
repugnans videtur. Quare vtriusque argumen-
ta dilueimus, vt quam quisque magis probarit,
defendarit. Ad primum enim, quod pro affirmata
parte attulimus, respondendum erit, obie-
ctum formale appetitus in quod actu appetitus
fertur, non esse bonum quolibet modo, sed bonum,
quod tale esse iudicatur. Ad secundum cō-
cessa maiori propositione, neganda est minor,
dicendumque licet in brutis animalibus non
detur compositio, aut diuisio; dari tamen iudi-
cia sensitiva, compositionis & diuisionis vicem
subeuntia, quibus iudicant obiecta sensibus ap-
prehensa, iucunda esse, aut noxia, prosequenda,
aut declinanda, vt docet D. Thom. 1. part quæst.
83. art 1. & de veritate quæstione 24. articul 2.
Non conscient autem bruta propositiones, cū
prædicta iudicia efformant, quia non indicant
ex inquisitione, aut collatione, vt homines: sed
solo natura ductu, atque instinctu. Ad tertium
dicendum est etiam motus primo primos vo-
luntatis exerceti p̄rante iudicio, non tamen
libero, sed subito, ac sine villa deliberatione tam
formali quam virtuali; Quæ tamen deliberatio
necessaria est, vt in eiusmodi actionibus peccati
labes inveniri queat. Ad quartum responderi
solēt tot esse iudicia, quorū motus digitorum, sed
quoniam ea celerissime fiunt, siccirco a nobis non
discerni. Quod equidem licet mirum videatur,
non tamen à veritate alienum existimari debet.
Néque enim negandum est eum, qui scribit di-
uersas effingere diuersorum characterum con-
ceptiones, quibus quam literam, quo modo
delineare debeat, apprehendit. Quare pari ratio-
ne poterunt simul ab eodem diuersa iudicia ef-
formari.

Ad primum vero eorum, quæ pro altera
sententia adducta sunt, respondendum erit: vt
obiectum appareat bonum, non esse opus iu-
diciaria notitia, sed sufficere apprehendi obie-
ctum

Etum vestitum congruenti bonitate. Verum A quia non omnia sub predicta bonitate æque apprehenduntur, inde esse quod non omnia æque appetimus, aut declinamus, sed nonnunquam dubii hæremus. Ad secundum, admisla experientia, dicendum id non prouenire ex eo, quod necessaria sit iudicatoria notitia, sed quia cum animal satiatum est, vel ira male affectum, ut aquam aut cibum fastidiat, non apprehendit esum potumve, ut quidpiam sibi iucundum, aut conueniens. Ad Aristotelem vero dicendum, cum priori quidem loco nihil aliud voluisse, quam nos interdum non commoueni rebus, quasi imaginatur, quia simul intelligimus eas non ita se habere, si uti à nobis imaginatione effinguntur, quemadmodum cum res pictas videntur, quia scimus eas solam rerum similitudinem, non res ipsas aspectui exhibere, ideo ex eorum intuitu nec ad metum, nec ad spem, aliumve eiusmodi affectum concitamus. Posteriori autem loco egisse de sola motione, quæ sit imperio intellectus, non de ea quæ requiriatur ad ciendam voluntatem, proponendo illi obiecti conuenientiam, aut repugnantiam; illa enim necessario ab intellectu pratico proficitur, hæc non item.

QVÆSTIO V.

VTRVM AD ANIMANTIVM
motu vis dirigens, imp. ullens &
exequens concurrat,
necne..

ARTICVLVS I.

DISCEPTATIO QVÆSTIONIS
in partem negatiuam..

*dictum mo
non con-
re vim di-
tem.
lio.* **Q**uod ad motus animantium non concurret primis vis dirigens, quæ in homine ratio, in brutis imaginatio est; probatur pri-
mum, quia constat nonnullos somno oppressos è lecto surgere; & huc illuc oberrare; quorum tamen motus non potest ratione dirigi, cum ratio in somno ligata sit. Item appetitus sensitius F. potest in nobis citra regimen rationis, solo interni sensus ductu motu efficere; non est igitur ad id necessaria facultas intellectus dirigentis. Probatur assumptum, quia interni sensus non sunt in homine deterioris noræ, quam in brutis animantibus; in his autem sufficit imagi-
natio ad dirigendum motum.

*item vina
plente-
tib. cap. 13.
rt. 30.
110.* **Q**uod autem facultas impellens, id est, appetitus non efficiat motum in homine; probatur, quia, ut superius ex Aristot. lib. 1. Polit. ib. cap. 13. corum, cap. 3. commonimus, intellectus, seu ratio imperat irascibili & concupisibili politico principatu; eo quod appetitus sensitius

habet aliquid sibi proprium, quo rationis imperio obniti possit. Quare si ad motum necessaria esset actio appetitus, sequeretur non semper ad imperium voluntatis ceteri membra, sed interdum inhiberi motum appetitu reluctantes; quod tamen aduersatur & experientia, & Aristot. eode in loco affirmanti, corporis membra quoad motum, obsequi rationi despoticæ, id est, more seruorum, qui facultatem non habent in realia resistendi imperio præcipientis, cum B nihil proprii juris obtineant. Item imperfectæ animantes, ut vermes & lumbri disiecti; ac si sine corde, proindeque sine influxu appetitus, qui in corde residet, obeunt arbitrarios motus; ergo eosdem obibunt etiam reliqua animantia sine prædicto influxu, præsertim cum ea, quæ excellentioris naturæ sunt, paucioribus egeant adminiculis ad operandum. Rursus, Imaginatio, de cuius vi & efficacitate tam multa ab auctoriis prodita sunt, videtur per se membrum cire; cum sola imago rei interior obiecta corpus varie permute. Non igitur imaginationis munus tantummodo est ad motum dirigere, sed etiam motum ipsum citra appetitus confortum & coefficientiam administrare.

Quod ad vim executricem motus attinet, non distingui illam ab appetitu videtur ex eo concludi, quia superuacaneum est diuersam

2. Ratio.

3. Ratio.

*Item probatur
de via execu-
trice.*

D aliam ad percipiendum motum facultatem inducere; tum quia si motus esset actio tantum imperata ab appetitu, non vero elicita; cum auctus imperati aliquando preueniant appetitum, nonnunquam motus animalis appetitum anteuerteret, quod non ita est. Item quia natura semper facit optimum, quod potest, melius vero est, ac prastantius, motum animalis elicere.

1. Ratio.

E facultate animalis, qualis est appetitus, quam à potentia vitali tantum; cuiusmodi foret quæcunque alia virtus motiva. Postremo quia hæc videatur esse expressa sententia Aristot. hoc in lib. cap. 9. text. 44. & toto fere cap. 10. vbi de principio efficiente motus localis animalium disquirens; concludit esse appetitum: quod etiam præstat e libro, quem de motu animalium conscripsit.

2. Ratio.

3. Ratio.

ARTICVLVS II.

DE DUPPLICI FACULTATE;
altera motum dirigente, altera:
imperante.

P rò explicatione huiusc controversiæ ob- Duplex in ani-
seruandum est ex D. Thoma; opusculo 35. mantibus vir-
de motu cordis in animantibus duplicitem es- tus motu, na-
se vim motricem; vnam naturalem, aliam ani- turalis & ani-
malém. Naturalis dicitur ea, quæ solo natu- malu.
ra imetu agit; nec antecedentem apprehe- Lege Fernel. lib.
sionem requirit, cuiusmodi est vis pulsatilis, 3. de Ani fac.
quæ cor dilatationis & constrictionis motu:

c. 9. & 10. Th. à Vega ad ca. 3. Art. medic. triplex genus eorum, que anima limoū ciente. Primum.

2.

3.

I. Conclusio. Sit prima conclusio : Ad motum progressionis concurrevit vis ditigens quæ in hominibus ratione est, in cæteris animalibus imaginatio. Hæc 18 & 2. contra conclusio est Aristoteli hoc in libro, cap. 4. Gentes, cap. 82. text. 16. & cap. 10. text. 48. D. Thomæ eodem loco, Auicenna 6. Naturalium. Suadetur autem, quia progressio instituta fuit à natura ad convenientiam inuestiganda, & declinanda aduersa, quod præstari nequaquam potest, nisi detur vis aliqua representans illiusmodi obiecta appetitui, ipsumque pro re nata in hanc, aut illam partem inflerens : præsertim cum appetitus ex se indiscriminatim se habeat ad hoc, illudve prosequendum, aut vitandum : hæc autem vis est ratio, vel imaginatio.

2. Conclusio. Secunda conclusio ; Appetitus concurrevit ad motum progressionis, ut causa agens, ac per modum imperantis. Hæc etiam est Aristoteles in lib. cap. 10. tex. 52 & Auicenna 7. Naturalium. D. Thom. opusc. 43. cap. 4. & libro 2 contra Gent. cap. 82. Ferrar. ibid. & aliorum. Probatur vero ratione, quia cum progressio sit, ut diximus, ad quærenda salutaria, & declinanda aduersa sensu cognita; ad appetitum vero pertinet affectus amoris, aut fugæ talium rerum, consentaneum est ut motus, quo ad eas tenditur, ab appetitu coefficiatur & imperet. Hoc tamen interest, quoad hanc motionem inter homines & bellas, quod appetitus belluarum non mouetur ab alio superiori appetitu, hominum vero moueatur, nimis à voluntate.

A Ideoque appetitus sensitivus in homine habet se ut cœlum inferius, quod superioris vertigine circumvolvitur.

ARTICVLVS III. DE VI EXECVTRICI motus.

Tertia conclusio : Præter apperitum danda est virtus quædam inhæreas membris, que motum proxime exequatur. Hanc ea ratio comp. obat, quia cum functiones ab appetite virtute elicte, eique propriæ, immantentes sint, motus vero progressionis sit actio transiens; necessario præter apperitum constituenda erit alia virtus membris insita; quæ talis motus administrativa sit. Differet vero itius inodi virtutem, Hanc rati non definitione tantum, sed etiam re ab appetitu, liquet primum ex distinctione organi, hic petitus. enim in corde sedem habet, illa in musculo, tota corpore extensis. Secundo, quia cum in substantiis separatis facultas & oculi ab eam apertu intellexitio realiter diffideat, ut lib. 2. de Cœlo, cap. 5. q. 2. 7. ostendimus, multo maiori iure in rebus materia p. æditis distingueatur, cum minime conueniat, ut quæ in rebus corporeis unita sunt in incorporeis & excellentioris naturæ, in multitudinem degenerent. Itaque actio virtutis motum exequentis eo pacto ab apperitū dependet, ut non ab eo tanquam à propria & adæquata eius causa eliciatur; sed imperet, ad eum fere modum, quo voluntas apperitum sensituum in nobis concitat, quæ sic in eum motionem dominiumque exercet, ut nihilominus apperitus suum & cum ab se immediate promat : eo tamen discrimine, quod membra ad motum perficiendum ratione & voluntati despoticè obseruentur : appetitus autem ad obiecti sui fugam, vel prosecutionem non nisi politice & ciuiliter obtemperat, ut fuit a nobis superioris declaratum.

Quæret tamen aliquis, utrum cum appetitus motricem facultatem concitat, præstet id per aliquam præiuram actionem in ea receptam, ad quam deinde motio virtutis consequatur, an aliter? Respondemus non requiri talem actionem, quæ actum facultatis mouentis, ut quidpiam ab eo distinctum pærerat, sed appetitum, ut agens vniuersaliter; concurrentre una cum virtute mouente, ut cum causa particulari, atque ita edi motum ab utraque causa per unum eundemque impulsu à duabus causis profectum: appetitum ab una ut vniuersali, & imperante, ab altera, ut causam ut à particulari, ac priuatim elicente. Quo etiam saltem, & pacto intellectus voluntatem, voluntas appetitum in inferiore mouere consuevit.

Existit etiam hoc loco dubitatio, num prædicta facultas motum adhuc exequatur. Diuus Tho-

Lege, s. pl. que dispu. ad libros i.

thie. dixi. Appetitum ab una ut vniuersali, & imperante, ab altera, ut causam ut à particulari, ac priuatim elicente. Quo etiam saltem, & pacto intellectus voluntatem, voluntas appetitum in inferiore mouere consuevit.

Existit etiam hoc loco dubitatio, num prædicta facultas motum adhuc exequatur. Diuus Tho-

Thomas lib. 2. contra Gentes, capite 82. docet, eam non tam efficienter, quam dispositio ad motum concurrens; quia videlicet membra preparat, redditque apta & obedientia ad exercitandum motum, quem est in appetitus; & i. par. quæst. 75. art. 3. ait actum huiusc virtutis non esse mouere, sed moueri. In eandem sententiam descendit Ferrariensis loco citato contra Gentes, & quæst. 18. hucus libri, sed ea nobis minus placet, propterea quod facultas exequens motum censetur a Philosophis inter animalies potentias, ut constat ex doctrina Aristotelis libro 2. huius operis, cap. 3. text. 27 & lib. 3. cap. 9. à text. 41. vbi animalem vim distribuit in vegetantem, sentientem, appetentem, loco mouentem, & intelligentem; at omnis animalis facultas simpliciter est potentia activa, cum ad animalis functiones obeundas detur. Quapropter vis motum exequens simpliciter existimanda est actus concurrens ad motum, praesertim cum ad illum recipiendum videantur membra aliunde iam apte disposita, videlicet ex compositione & temperie alterum qualitatum, quibus constant. Alioquid dixerint etiam in organis sensuum, præter ipsas vires sensitivas, dari peculiares facultates à figura & temperamento diuersas, quibus organa ad sensiones recipiendas apta reddantur, quod tamen à communibus philosophantium placiti; omnino abhorret.

Deriuatur autem isthac vis motum exequens (vt i. de Gen. cap. 5. qu. i. art. 3. ex Hippocraticæ scholæ consensu ostendimus) remoto quidecum à co de tanquam à fonte omnium virium, ac functionum, quæ animalibus conuenient, proxime autem a cerebro: cuius rei vel illud est argumentum, quod inde mouentes nervi ortum habent. Item quia obstructa eiusmodi via confessim cessat membrorum motio, obstupefcente toto corpore. Non probauimus tamen loco citato Medicorum sententiam, arbitrantium nullam animalem vim fixe ac stabiliter in membris hærente; vt potentiam videnti in oculo, mouendi in musculis; sed omnes influentes esse, ac per modū cuiusdam irradiorum à cerebro illabili, & nunc subtrahi, nunc redire: nec præter hanc quasi commenatem radium aliam dari innatam facultatem ad sentiendum, vel mouendum; quod placitum quoniā alibi ex professō confutatius, non est: cur iterum in eo improbando innotemur.

Quod vero ad organum motus spectat, omnissis controversiis, aduerendum ex Galeno lib. 12. de Vsū partium, & Vesalio lib. 2. capite 2. ad idoneum motus instrumentum duas requiri conditiones; viam ut sensu polleat; aliam ut impulsu edat, quarum neutra sine altera potest consistere; & quoniam ad mouendum necessaria est firmitas & consistentia, ad sentiendum vero mollicitudo (vnde ea, quæ prædura-

A sunt, vel nullum, vel nimis hebetem & obtusum sensum gerunt) excogitauit solers natura rationem, q. d. virtusque mirifice coagimentaret: coniunxit enim ligamentum, quod aliquantulum est durus cum nervo, qui mollior est; & virtusque, id est, ligamentum ac nervum in minutas partes quasi secessit, & carne, nervis arteriisque implicuit, quæ coacervatio muscularis dicitur. Atque hic à Philosophis & Medicis traditur instrumentum virtutis motuæ, quod tantum late in animatum corporibus diffunditur, quam late patent membra, quæ ad arbitrium motionis subcundum idonea sunt:

Sed nequibet motoria facultas hoc rati instrumento, nisi id congruis qualitatibus imbutum sit, quarum defectu interdum membra exasercent, motuque omni destituuntur; opus etiam est, ut membra perenni animalium spirituum affluxu soueantur. Cuius rei illud, præter alia indicium habetur, quod in animi deliquio & timore vehementi corpus sustinere nequit, animali spiritu, qui membrum fulciebat, ex toto corpore ad cerebrum confluente. Quod etiam in causa est, vt qui in gyrum aguntur, subito concidant, atque interdum sopiantur: quia nimis spiritus per nervos recta deducendus circulari illo flexu a aerozorū initiis aberians alio vergit.

Musculus organum esse virtutis motuæ.

Membra ut moueantur, spirituum animalium copiam exigere.

Rotantes se in orbem, curvatisq. tiginem patiuntur, & concidunt.

D

ARTICVLVS IV. OCCVRRTVR ARGVMEN- TUS initio propositis.

E

Vpereft nunc primi articuli argumentis respondere. Ad primam partem eius, quod initio proposuimus, dicendum: licet in somno iudicij libertate careamus, non impediri tamen nobis actionem intellectus, & imperfe-

F

cta quædam iudicia; cum planum sit multos inter dormiendum viuēsalia concipere, & disputare; non requiritur vero ad motum ut unquam à nobis exercendum iudicii, aut rationis libertas, vt etiam in ebriis & phreneticis videre est. Ad secundam ejusdem argumenti partem respondendum, licet appetitus sensitivus imparante voluntate & ratione dirigen- te, nequeat membrorum motum inhibere: aut secus, quam voluntati placeat, infle- stere; posse tamen intellectu aliud cogitante, ac non iubente voluntate, corporis membra indeliberato motu ciere, vt sœpe accidit. Non proinde tamen concursum illarum superiorum facultatum superacaneum esse, cum ad motionem deliberatam necessarius sit. Nec vero in homine de inferioriis appetitus dignitate quidquam detrahit, quod non per se, ac vi sua tantum membris motionem inferat. Etenim vt Caietanus i. part. quæst. 81. art. 3. anotauit: licet in nobis natura sensitiva nobilitatem,

Ad Rationem.
i. Argum.

Ad 2.

requi-
tus
orga-
na

ad idoneum motus instrumentum duas requiri conditiones; viam ut sensu polleat; aliam ut impulsu edat, quarum neutra sine altera potest consistere; & quoniam ad mouendum necessaria est firmitas & consistentia, ad sentiendum vero mollicitudo (vnde ea, quæ prædura-

Nihil derogat appetitu hominis potentissimis subiecti superioribus.

bilitatem capitis, quam in belluis haber, non obtineat: compensatur ei tamen ea iactura propter coniunctionem & commercium cum ratione & appetitu intellectuo; perficitur namq; & attollitur id quod est inferius, vicinitate sublimioris, quatenus sublit; quod tam in iis, quæ ad mores pertinent, quam in politicis contipuum est; siquidem perfectius operantur virtutes, vt obedientes charitati, quam sola: nobilisque est Regi assistere, quam villa: regimen tenere. Ex dictis collige, nihil repugnare, quomodo iiii, qui somno oppressi cursitant, interdum absque intellecticis potentia: influxu sola imaginatione & appetitu motricem vim excitante, progressionis motum administrent: cum id etiam vigilibus frequenter eueniat.

Ali rationem 2. arg.

Ad 2.

Hoc lib. c. 2. q 2. art. 2.
Omne animal ex appetitu & imaginatione moueri.

Ad 3.

Secundum vero argumentum solues, dicendo ad primam partem, licet appetitus quo ad alios acto politice rationi obdiat, quo ad membrorum tamen motionem, non nisi despoticē obtemperare. Hæc nobis solutio placet, non quæ concedit rationem & voluntatem immediate, ac siue interuentu appetitus membra cierere. Ad secundam nullum animal, quantumvis minutum atq; imperfectum, loco moueri sine influxu appetitus & imaginationis; nec ullum esse, quod hisce facultatibus natura sua orbatū sit: licet imperfecta non eas habeant certa corporis parte defuitas, vt alibi diximus. Vnde est quod laceitz, vermes, aliaq; eiusmodi post dissectionē viuunt, ac mouentur, quia etiam divisa imaginationem & appetitum in partibus retinent. Tametsi fatendum sit Aristot. cum proximis capitibus de motu egit, de eo tantum vel præcipue saltem distinxisse, qui perfectis animalibus conuenit. Ad tertiam negandum est quod assumit, dicendumq; imaginationem nō per se, sed interuentu appetitus, cui tristia, aut læta, horrida, aut iucunda obiicit, humores cōcitare, & sanguinem ac spiritus mouere: si que

A varie corpus afficere. Lege D. Thom. I. p. q. 117. art. 3. & lib. 3. contra Gent. c. 103.

Vltimum argumentum diluitur inficiando *Ad 1. ratione*, non distingui vim motus executiuam ab appetitu. Ad primā vero aduersarię partis rationem *q. 14. dix. mu-* negandum est actionem, qua membris motus *2. Phys. c. 2.* imperatur, præire appetitui. Ad secundam, natūrā facere optimum, quod potest, sed nec *art. 7. q. 1. b.* fuisse conueniens, nec potuisse motum elicita- tummodo a facultate appetente ob eas rationes *Gener. c. 4. q.* *3. arg. Lege.* *ad animale* *virtus motu-* *pertinet factates.* *C* *quas circa tertiam conclusionem adduximus.* P. æterea motum progressuum animalium re vera ab animali virtute proficiunt, cur non nisi appetitu imperante, & concurrente efficiantur. Nec virtutem motuam membris insitam ad facultates vitales attinere, sed potius ad animales quarum ministra est. Ad tertiam, Arist voca- *facultates numerat*; sed quia re vera ap- petitus est etiam potentia mouens, vt ex dictis constat. Hactenus disceptatum de anima, quatenus corporis constricta nexus, & contubernio addicta, ad functiones exercendas suas, illius ope- rā emendat, deinceps de eadem scribemus eo iam vinculo exoluta, & de separata, separata instituemus tractationem. Præter utram propitium Numen, vt quemadmodum de coniunctione anima, qualiquali potuimus industria, opus confecimus, & de separata dicturi gradus addimus ulteriorem: sic solutus aliquando ē cor- pore, cui coiunctus nunc animus est, in statum euadat liberiorem, vbi soli Deo insolubili am- nexu adstrictus, & ab humanis longissimo abi- iunctus interuallo, vitam auspicetur iu- cundissimam, & possideat bea- tissimam.

LIBRI TERTII FINIS.

TRACTA-

TRACTATVS DE ANIMA SEPARATA.

PRO O E M I V M.

Voniam Aristoteles libris superioribus nihil de anima separata differuit, de qua multæ ac graues questiones inter Philosophos Theologosque versantur, quarum explicatio & intelligentia non minus necessaria, quam iucunda est: opera pretium duximus eam disputationem in præsenti suscipere: licet enim consideratio eorum quæ ad animam præcise, ut extra corpus est spectant, Metaphysici potius, quam Physiologi sit, ut in primi libri Proæmio communimus: quia tamen scientia de anima sine hoc quasi supplemento absolutoriem suam adipisci non poterat, forte sique in libris prima Philosophiae apud Aristotelem commentatio hæc non adeo opportunum locum habet, istiusmodi tractationem superioribus libris potius attexere, quam illuc reycere statuimus. Neque vero eas questiones disputationib[us] quæ ad utrumq[ue] animæ statum, separationis videlicet, atque informationis indifferenter spectant, quales illæ: An rationales animæ sint substantientes? An à Deo creentur? & si quæ sunt huiusmodi: cum ad caput 1. libri 2. huius operis sint pertractatae.

Porro huiusc tractationis obiectum, materiave, quam subiectum vocant attributionis, in promptu est, nimirum anima rationalis, secundum separabilitatem à corpore spectata, quam veluti formalem rationem cætera quidem peculiares scientia de suis subiectis non astruunt, sed supponunt. At vero communis omnium Metaphysica, ad quam præsens tractatio potissimum refertur, ut paulo superius diximus, tum sibi, tum alijs in eo prospicit. Quo factum est, ut primæ sequenti disputatione separabilitatem de anima demonstremus. Passio vero est posse operari absque corpore. Nec mirum si quadam ex parte positiva non sit passio, imo talem esse oporteat, cum eius subiectum ex parte rationis formalis, hoc est, separationis, priuatuum sit, ut ex sequentibus intelligetur. Iam tractatio in sex disputationes diuiditur. Prima animæ naturam proprius attingit, cum in ea de immortalitate distinctioneque ipsius ab aliis substantiis separatis differatur. Secunda modum existendi extra corpus declarat, reliqua de his, quæ ad operationem explicandam referuntur. Itaque tertia de potentijs cognoscentibus, earumque speciebus & habitibus disceptat. Quarta de actu ipso cognoscendi.

Quinta de obiecto cognitionis. Sexta de motione ad locum.

Quod sit huius
operis institu-
tum.

Huius tracta-
tionis su. ie-
ctum.

DISPV TATIO I.

DE IMMORTALITATE ET NATURE
Anima rationalis.

ARTICVLVS I.

DIVERSÆ PHILOSOPHORVM
veterum sententia circa animam im-
mortalitatem.

Immortalita-
tem bifariam.
accipi.

DMORTALE quemadmo-
cum & æternum, bifariam di-
ci consuevit; aut quod nulla
potestate, etiam diuina, abo-
liri valeret, quo pacto solus
Deus (vt alias eius loci inter-
pretationes omittamus) immortalitatem habe-
re dicitur, i. ad Timoth. cap. 6. aut quod suapre-
natura nequit interire, quamvis per absolutam
Dei potestatem deficere possit, cuiusmodi sunt
Angelus, materia prima, & id genus alia. Poste-
rior hic significatus duplice adhuc compre-
hendit: nam quæ eo modo sunt immortalia, vel
substantia sunt, vt Angeli; cœlestia corpora,
materia prima; vel accidentia eorum peculiaria,
vt species intellectus Angelorum, Solis lu-
men, relatio creaturæ ipsi materialiæ propria; si
substantia sunt, immortalia, aut in corruptibili
perse vocantur; per accidentes vero, si sunt acci-
dentialia, eo quod nullo vltiori miraculo extin-
guentur, quam suorum subiectorum abolicio-
ne. Proposita vero quæstio de immortali secun-
do modo, quod substantia sit, intelligi debet.

Igitur essetne animus hominis immortalis,
an una cum corpore interiret; magne apud ve-
teres studio, & contentione quæstum fuit; pri-
musque inter eos, quorum scripta extiterunt,
ea de re disputasse dicitur Pherecides, referente
Gic. I. Tusc. quæst. deinde alii in Academia, in
Lycæo, in Stoicorum portico, cæterisque phi-
losophantibus gymnasii, dignam videlicet ra-
ti controvèrstan, in qua hominum ingenia de-
sudarunt, cum omnium causa ageretur. Ea enim
disputatio est, vnde non solum diuini numinis
colendi ratio magna ex parte dependet, sed
quæ ad summum hominis bonum definien-
dum, atque ad mores conformandos interef-
magnopere. Igitur amici immortalitatem alle-
ruerunt Pherecides, eiusque auditor Pythagoras,
Trismegistus, Diogenes, Thucydides, Thales Mileitus, Zoroastes, Anaxagoras, Ara-
tus, Plato, Plotinus, Porphyrius, Proclus, Nu-
merius, Longinus Platonicus, Theophrastus,
M. Tull. & alii, quos longa serie refert Nicol. Fa-
bentinus lib. I. de Immort. animor. ad Clementem IX. cap. II. Eugebitus lib. 9. de Perenni
Philosophia. Fuit tamen inter hos discrimen.
Nam quidam animum expertem omnis mor-
talitatis fecere: alii non ita, sed longo post tem-
pore, vel paulo post emori existimarent. Inter

A quos Stoici eruditorum animas corpore solutas
paulatim debilitati, & petere sapientum vero
vsque ad uniuersi conflagrationem perseverare
dixerunt. Inter alios acerrimus animorum im-
mortalitatis propugnator & vindex fuit Plato, nullusque eam Physicis rationibus tam aperte rimus pro-
tutatus est, vt constat ex Timæo, Philebo, Me-
none, & l. lexis de Republ. adeo vt iudicia post
mortem, peccataque ac præmia constituerit. Et
vero eum nonnulli hanc re veritatis terminos
pretergessum fuisse, assertusque non homini-
num tantum, sed belluarum quoque animas
immortales esse; quem errorem Platonis attri-
but, refellitque D. Thomas; cont. Gent. cap.
82. Sed ab eo Platonem alienum fuisse assertit
Bessario cap. 7 lib. 2. contra calumniatorem Pla-
tonis, & quidem iure optimo (vt nobis videtur)
cum Plato in Timæo disertis verbis affirmata
nimam brutorum esse mortalem.

C Animos interitu obnoxios esse, & cum cor-
pore emori putauit Epicuræorum grec., quem
plurima turba tam Græcorum, quam Latino-
rum secuta est. Atque inter eos Plinius lib. 7.
Nat. hist. cap. 53. de anima brutorum, de quibus
tam multa scripsit, optime meritus, de huma-
na pessime; cuius immortalitatem acerbamor-
daciitate est infectatus, certus nunc ea de re apud
inferos malo suo, infelici cique experimento. Il-
lic videat (vt iocatur) utrum ne aliquis post
mortem sit doloris sensus aut corpori, aut ani-
mæ. Utrum vanitas sit, post mortis etiam tem-
pora, vitam immortalitatemque polliceri; illic
discat, si nihil est, quod animæ agant, esse certe
multum, quod patiantur.

E. Potro Galenus in hac quæstione tam va-
rius est, vt cuius fūctir sententia, nonsat liquido
constat. Nam in libro, qui inscribitur: Quod
animi mores corporis temperaturam sequantur,
Platonem exagitat, quod animi immor-
talitatem defendat. At vero in libro de Tremore
& rigore, ait: Siquis animam esse dixerit sub-
stantiam, quæ per se moueri queat, (quod uti-
que immortalitatis est argumentum.) eum ini-
mice deceptum iri. Quapropter alii eum in
priori sententia fuisse credunt, alii in posteriori.
Sed minime mirandum, dubium fuisse Ga-
lenum de animorum nostrorum immortalita-
te, cum de ipsa animæ natura dubius fuerit, an-
ne qualitas, qualitatumve temperamentum sit,
E. an portio substantia eius libros euoluenti pas-
sim occurret.

Qui ex Philo-
sophis anima-
immortalita-
tem assevera-
rit.

ARTICVLVS II.

QVID ARISTOTELES IN:
reproposita iudicari.

Q Vod ad Aristotelem attinet, quid de ani-
mi immortalitate senserit, controversum
est.

Epicurus
setta anima
mortalita
denegari

Varietas
Galeni p

est Iustinus Philosophus & martyr in sua Paro-
nesi. Theodoreus in libro de Natur. hom. D.
Gregorius Nyssen in libro de Anima, Origenes
in opere, quod inscribitur φιλοσόφων θρόνος. Diuus
Gregorius Nazianzenus in disputatione con-
tra Eunomium, Plutarchus in libro de Placitis
Philosophorum, capit. 1. Galenus in histor. phi-
losoph. Caietanus libro 3. de Anima, ca. 2. Pom-
ponatus in suo libr. de Immortalitate animæ,
Simon Portius in libello de Mente humana, pu-
rant animum nostrum caducum mortalemque
fecisse. Eoque magis persuasum habent credi-
disse Aristotelem, quod Alexander Aphrodi-
taeus auditor, sic mentem ciudem Philosophi
solitus sit interpretari, ut lib. 3. de Anima, & ali-
bi, quem tamen ab hac calumnia liberaria niti-
tur Eugubinus lib. 3. de Perenni Philosophia, c.
21. & 22.

Primum igitur se offert locus ille initio li-
brorum de Anima, cap. 1. text. 12. ubi affirmat, si
intellectus citra imaginationem non est, cohæ-
rere per se non posse, atq; extra materiam con-
sistere; quare cum cap. 8 lib. 3. tex. 39 statuat ne-
minem absque phantasmatis ope intelligere,
oposereque eum, qui contemplatur, phantasma
speculari; consequens est, ut existimet
non posse animum extra corpus esse, sed una
cum eo extingui.

Secundo, quia 1. de cœlo, ca. 12. probat omne
genitum esse corruptibile, & quidquid ortum
est, aliquando interiturum. Quare cum ponat
animum initium habere, ut constat lib. 12. Metaph.
c. 3. text. 16. eundem aliquando dissoluendū
fore arbitratur.

Tertio, quia 1. Ethicor. c. 10. Solonem coar-
guit, quod veram hominis felicitatem post
mortem esse dixerit. Quia repræhensio ea po-
tissimum ratione niti videtur, quod post mor-
tem animus hominis, qui beari possit, non re-
maneat. Quod etiam apertus confirmat, eius-
dem operis libro, c. 6. dicens, post mortem nec
boni quid esse, neq; mali; & lib. 12. Metaph. c. 7.
text. 39. cum ait, Deo sempiternam conuenire
felicitatem, nobis vero non nisi ad breue tem-
pus, dum huius vitæ munere fruimur.

Quarto, quia cum mundum hominumque
generationes ab æternitate finixerit, vel dandæ
essent infinitæ animæ, cum tamen 3. Physicæ
c. 7. & lib. 12. aseculatioris libro infinitum negat, vello-
Gener. c. 11. cum haberet migratio Pythagorica animarum
in diuersa corpora succedentium, quod non
minus à Peripatetica doctrina abhorret, ut alibi
ostendimus.

Postremo, quia si animum immortalē fe-
cisset, eundem à Deo creari existimat: quæ e-
nim immortalia sunt, sicuti aboleri nequeunt,
nisi à Deo in nihilum redigantur, ita neque pro-
duci valent, nisi diuinitus creentur. Ad quod

A Aristotelem animi creatio latuetit, suadetur,
quia cum ipse Deum naturæ necessitate agere
crederit, si à Deo animas creari putasset, affer-
ruisset vtique omnes ab æterno fuisse produ-
ctas; quod eius placitis aduersari ex secundo ar-
gumento perspicuum est. Itaque viderur Ari-
stotel. animi humani immortalitatem penitus
ignorasse.

Alia tamen magni nominis Philosophi con-
tra opinantur, aſſuerantque Aristotelem no-
ſtos animos ab interitu alienos, atque omnis
immortalitatis expertes posuisse, ex quorum nu-
mero est Theophrastus, qui cum tot annos Ari-
stotelem in Licæo deambularem audierit,
credibile omnino est, ſepe hac dñe cum eo fu-
ſile commentatum, ac quid ſentiret, cognouife.
Idem cenuere Olympiodorus, Ammonius,
Philoponus, Simplicius, Auicenna, ut refert
Miraudula libro 4. de Examine vanitatis, cap. 9.
Et de Latinis Diuus Thomas 1. contra Gentes,
c. 7. & 8. Phys. lect. 12. & 12. Metaphys. lect. 3. &
quodl 10 quæſt. 3. art 1. Alb Magnus tract 2. de
Anima, cap. 20. & tract. 3 cap. 13. Egidius libr. 3.
de Anima, ad cap. 4. Durandus in 2. dist. 18 q. 3.
Ferrar loco cit. contra Gentes, Eugubinus lib.
de Peren. Philos. a ca. 18. aliique è recentioribus
non pauci.

Sunt vero apud Aristotelem ad hanc ſen-
tentiam ſtabiliendam multa & illuſtria teſti-
monia Nam 1. de Anima, capite quarto, text. 65.

& 66. appellat intellectum nostrum diuinum,
interitus, & passionis expertem. In 2. item libro
capite primo, text. 11 ait, nihil obſtaré quomodo
aliquæ partes animæ ſeparabiles ſint, quia
nullius corporis ſunt actus. Et cap. 2 text. 11. ait
intellectum, qui ſpeculator, eſſe aliud quod-
dam genere animæ à ſentiente & vegetante di-
ſtinctum, quod perinde atque perpetuum ab
eo, quod occidit, ſeungi ſeparari que possit. I-
demque affirmat de intellectu agente, capite 5.
lib. 3. text. 19. Dixerat autem tex. 17. has duas fa-
cultates intellectricis animæ differentias eſſe.
Præterea 11. lib. Metaph. c. 3. text. 17. ſcribit, ni-
hil prohibere, quominus diſſoluto compoſito,
forma remaneat. Quod de ſola anima humana
dictum conſtat. Rulfus, omnis potentia imma-
terialis, cum ſit extra materiæ conditionem,
vacat interitus: ut intellectum immateriale eſ-
ſe multis in locis affirmat Aristoteles, ut 1. de
Partib. anim. capite primo, libro tertio, de Ani-
ma, cap. 4. tex. 4 & 6. & 15. & 19. Postremo, libro
secundo, de Gener animal. ca. 3. docet mentem
extrinſecus aduenire, hiſce verbis; οὐδὲ τὸν πόνον θέγγεται ἐπιστάνει Εἰς τὸν ἔργον πόνον,
οὐδὲ τὸν αὐτὸν τὴν εὐπάτηραν κοματεῖν εἴ-
γεται, id est, reſtatiſtigat ut mens ſola extrinſecus
accedit, eaque ſola diuina ſit; nihil enim cum
eius actione communiceat actio corporalis.
Quibus verbis ſignificat Aristoteles, animum

Quib. ex locis id
deprehendant.

N 2 ku-

humanum non educi è gremio materiae, sed di-
uinitus creari, atque adeo immortalem esse.
Cuius contrarium ante illa verba, quæ nunc ci-
tauerat, præmiserat de formis cæterarum ani-
mantium, eas videlicet extrinsecus aduenire
non posse, quod operationis tantum corporeæ
sunt principia.

*Occupatur ali-
quorum obie-
ctionis.*

Nec audiendi sunt, qui suscepit opinionis
retinenda studio, hunc locum adeo detor-
quent, & de intellectu agente, id est, de Deo in-
telligentum arbitrantur; cum Aristoteles non
de Deo, sed de anima: nec de Diuina, sed de hu-
mano intellectu e loco palam differat. Quos
etiam Philoponus scita ratione vrget; Qui fieri
possit, inquiens, vt de Diuina mente illud ab
Aristotele dictum putemus, cum scribar, non
satis hoc adhuc constare, vtrum haec vis à cæte-
ris animæ facultatibus, & ab ipsa materia ab-
iungi possit? Siccine de prima mente loquere-
tur? an non omnibus certum est, hanc aternam,
& omnis interitus experiri esse? Hæc ille. Tan-
dem si habenda fides est iis, quæ Themistius
in Paraphrasi super 3. de Anima, cap. 37. refert;
suum de re proposita sententiam diserte ex-
pressit Aristoteles in Dialogo, quem scripsit
ad Eudemum familiarem suum, cuius etiam
meminit Cicero 1. Diuinat. Plutarchus in Vi-
ta Dionis, & in consolatoria ad Apollonium,
vbi multis rationibus animi nostri immortalita-
tem astruit.

*Hac in re du-
bium hæsse
Philosophum,
qui affirmant.*

*Probabile est ad
immortalita-
tem animæ ma-
gis inclinasse.*

*Respondeatur ad
argumenta fa-
cia in oppositum.*

Ad 1. stram mentem non intelligere absque plausi-
mati, non loqui de anima absolute, sed vt est
corpori unita; neque vero propter corrum con-
cursum instringere. argumentum illud, quo ex
actione intelligi dicitur, stram in eo fortius animæ
immortalitas comprobatur, vt in sequentibus
Ad 2. sicut aperte in libro I. de Anima, sicut aliorum in-

A terpretationibus, dicendum eo loco tantum
haberi, id, quod per motum & generationem
incipit, necessario finem habere; animam vero
rationalem non eo pacto gigni. Ad tertium, o-
mnia illa loca intelligenda esse de humana fe-
licitate, de qua erat inter Philosophos disputa-
tio, quæ cum opes & alia externa bona requirat
ab esse separata animæ statu aliena maxime est.
Quartum, quod plus habet difficultatis, solu-
tum iam est lib. 3. Physic. cap. 8. quest. 1. artic. 5.
Ad ultimum dices Aristotelem cognouisse ani-
mas intellectuas creari a Deo, neque tamen
existimasse eas absque principio exitisse: quia
illa tantum statuit necessario Deum produ-
xisse ex eternitate, ad quorum sive affectionem,
sive præparationem, nullius causæ secundæ
conclusus exigitur. Ad animæ vero rationalis
infusionem requiritur ditpositio accidentium,
quam agens naturale inducit; quæque ipsius
animæ introductionem & ueniencem cum ma-
teria attingit. Atque haec de veterum Philoso-
phorum, deque Aristotelis sententia dicta suffi-
cient.

ARTICVLVS III.

*ANIMAM RATIONALEM IM-
mortalem esse naturali lumine
demonstratur.*

D

*Q*uoniam superiori articulo ostendimus ex
Aristotele aliorumque sententia, animam
rationalem immortalem esse, opera pretium
erit inuestigare an demonstratione aliqua eu-
identive ratione eam veritatem aut assicuri sint,
aut aliequi potuerint. Qua de re conclusionem
huiuscmodi statuimus. *Anima rationalis im-
mortalis naturali ratione demonstratur.* Quæ
conclusio non aliter suadenda est, quam ad-
ductis iis argumentis, quibus plerique Philo-
sophorum, aut etiam Theologorum, ad diuini-
tutum vñi sunt.

*P*rimum sit: *Anima rationalis est substantia* 1. *Argum.*
per se subsistens, & spiritualis. Ergo est immor-
talis. Consequentia bona est, cum neq; ipsi An-
geli alio ex capite immortalitatem vendicent,
quam quod tres illas conditions in antecedente
positas sortiantur. Primam igitur in animam
etiam quadrare lati liquet ex iis quæcum primi
Physicorum, capite 9. quest 9. tum primo
de Generatione, cap. 4. qu. 8. scripta sunt, quib.
in locis variuersim probatur, in quouis Physico
composito, atq; adeo in homine formam sub-
stantiale inueniri, quæ non est alia, quam ra-
tionalis, vt quæ in eiusdem 4. capituli ostensum est.
Secunda etiam superius lib. 2. cap. 1. qu. 2. ex pro-
fesso traditur. Tertia demum nunc est yberiori
illis deducenda, ex operatione videlicet, atque
potentia spiritualibus apud nos repertis. Ex o-
peratione

*Animæ im-
mortalitatem
monstrari.*

*Esse item spu-
riam collig-
tur ex acti-
bus*

peratione quidem, hunc in modum: Actus cognoscendi nonnulli spirituales sunt in nobis, hoc est, neque ex materia constantes, neque a materia subiecto dependentes; ergo & potentia illos immediate eliciens spiritualis erit; & consequenter substantia, unde talis potentia manat, erit itidem spiritualis. Vtraque consequentia per se nota est in Philosophia; siquidem, ut Diuus Dionysius capite vndecimo de Cœlesti hierarchia, sapienter annotauit, operatio conditionem potentia operantis sequitur; potentia vero, naturam, hoc est, substantiam, unde effluxit. Assumptum igitur probandum restat. Nam actus, & obiectum sibi inuicem proportione respondent, vt si hoc supernaturale existat, si à loco, temporeque sit abstrahens, ac denique immateriale; ealdem quoque prærogatiwas obtineat actus, ita postulare natura, quæ in omnibus semper confonatur: cum igitur humana cognitione ad obiecta spiritualia terminari possit, ac soleat, cum item in ea obiecta tendat plerunque quæ nulli singulari cognitioni sint addicta, id est, in vniuersalia (nihil enim interest an natura Leonis verbi gratia quam consideramus huic, aut illi differentiæ sit contraria; huc in loco, aut tempore reperiatur) erit plane talis cognitione spiritualis, atque à materiæ conditionibus, quod ad fieri possit, immunis; vt quandoquidem vniuersalis existere non potest cum elicitar, in actu quoque exercito ponitur ad obiecti saltem in differentiam sese accommodet, eo pacto, quo diximus. Verum igitur erat propria rationis assumptrum, nimirum dari in nobis spiritualem cognoscendi actum.

Quod rursum confirmatur obseruatis propriæ cognitionis humanæ conditionibus, per quas à ceteris materialibus cognitionibus distinguitur. Etenim humana cognitione adeo est subtilis, vt ad intimas etiam rerum quidditates aut penetraret, aut penetrare contendat; adeo sagax, vt quæcumque suntre ipsa coniuncta discernat, diuidiceretque quidnam ad eum pertineat essentiam: quid ex ea proficiat, quid contingenter insit. Est item adeo potens, vt quæ neque sunt, neque esse possunt, & apud se fingat, & varios modos, atque habitudines inter ipsa excogiter, vt à minimis effectis ad summam causam progediatur discurrendo: vt in se quoque animaduertat, quam certo, quamque euidenter obiectum attigerit; vt se ipsam à quacumque re alia, atque adeo ab obiecto distinguat, quæ est perfectissima reflexio; ad quam sensitiva recordatio nequit accedere, cum rem cognitam in præterito, concrete soluimmo- do percipiatur.

Piæterea, experimur elicere nos credendi actus, coniectandique in futurum; atque etiam præteriorum recordandi, sine viro vita tenui-

A dæ, propagandæque fine sed cognitionis solius gratia, veluti cum res gestas olim aceipimus, cum futuras planetarum coniunctiones, atque oppositus speculamur, aut etiam de Angelis, aliis entibus Metaphysiciis disputamus; quæ omnia longe remota sunt ab usu sensuum, minimeque ad illos pertinentia. Cum igitur, tot, tamque nobiles existant cognitionis humanae conditiones, negari non potest illam supra materiæ naturam eminere, proindeq; spiritualem esse, quod contendimus

Item vero non minus aperte ostenditur in: Quam in dependentiis aëris liberis appetendi; adeo enim in dentes à materiæ, vt nullum sit crea- ria sint actus li- tumagens, quod illos possit directe impedire, beri appetendi. aut promouere, & quod hinc sequitur, neque efficere; vt autaliquem exerceamus, aut nullum, quæ est libertas absoluta tam à contrarie- tate, quam à contradictione Id, quod ideo e- uenit, quia nullo præterquam infinito bono, eo que p[re]sente euidenter, satiat, tranquillarie apperitus valet. Quis autem non videat tan- tam immunitatem, atque excellentiam in actū corporeum competere non posse?

Iam vero ex potentia spirituali hunc in mo- Ex potentia ani- dum animæ spiritualitas concluditur. Est in no- ma spirituali, bis facultas intelligentiæ spiritualis, ergo & sub- eiusdem spiri- stantia à qua fluat, cui inexistat, cuius virtute realitas mon- operetur. Antecedens de quo solum dubitari statutum possit, probat D. Thom. tum alibi, tum z. contra gent capite 49. & 1.p. quæst. 75: articulo se- cundo, ratione ducta ab Aristotele lib. 2 de ani- ma capite decimo text 104 & libro 3. cap. 4. & 5. Etenim intellectus percipere valer omnia cor- pora (neque enim via ratio afferriri potest, cur eorum aliquod ipsius aciem effugiat) oportet

igitur illum à natura corporis nudatum esse. Huius consecutionis vis, quæ lib. 2. de anima capite primo quæst. 2. articulo secundo latius inculcatur, ex eo nunc breuiter ostenditur. Quia intellectum posse intellectus non foret omni corporalitate nū tentiam effi- datus, speciem cuiuslibet corpori obiecti non ritualem. posset admittere; siquidem materiale organum, in quo resideret, limitatum esset ob suam imperfectionem, vt patet inductione omnium potentiæ sentientium, nulla enim illarum alterius sp[eci]ebus consignari valet, quemadmodum ne- que eis vt ad cognitionem, & si fortasse in ipsius organo recipiatur, ergo si vniuersam corporalem naturam intellectus sic percepturus; ne- cessum erit ab omni materia imminorem esse; vt eo pacto, cuius corporeæ entitati percipienda inueniatur indifferens. Cur autem, vt naturam spiritualem cognoscat, non sit opus ab ea exu- tum esse, citato loco explicatur.

Hæcneus id solum ostendimus animum nostrum substantiam esse per se subsistentem, atque spiritualem, quod erat primum argumentum, in quo vestigiamur, antecedens, certa igitur est

Independentia animae à materia ex parte arguit immortalitatem.

illa consecutio, quam superius fecimus; esse illum quoque immortalem. Quapropter non immerito D. Augustin. libro de immortalitate animæ statuit ad eandem immortalitatem demonstrandam, à ratione, id est, spirituali sive operatione, sive potentia incipere oportere. Quod ita vterius confirmatur. Causa materialis in substantiam spiritualem per se solum influere nequit, ut ipso naturæ lumine notum est, quandoquidem à sola causa materiali immaterialis influxus, qui tantum ab spirituali substantia recipi potest, predire non potest. Non igitur hæc ab illa existentiam recipiet. Tunc sic; Anima rationalis existentiam non capit à materia, nulla igitur ratione per causas natureles ab ea poterit talis existentia auferri, quod est esse immortalem. Extrema hæc consecutio nota est, cum corruptio aliter non contingat in formis substantialibus, quam per dissolutiōnem ipsarum à materia, à qua pendebant in existente.

Secundum arg. principale.

Secundum argumentum principale pro humani articuli conclusione sic habet. Nihil per se subsistens corrupti potest naturaliter, nisi substantia alia partiter generetur: quemadmodum late differitur libro primo, de generatione capite quarto quæst. 17. At fennia rationalis per se est subsistens, ut superius vidimus libro secundo de anima capite primo qu. 2. neque cum ipsius corruptione coniuncta, esse potest alterius substantiaz generatio, cum simplex sit entitas (alioquin si ex materia, & forma etiam componeretur, in physicis compositionibus, sine exitu procederetur) nullaque pròinde sit relinquenda materia, quæ nosq; generationi subservi valeat; Anima igitur rationalis corrupti non potest. Confirmatur argumentum, quia anima rationalis per solam creationem existentiam capit, ut quæst. 3 eiusdem libri non ex diuinis tantum literis, Patrumque testimoniis, sed ratione etiam ostenditur, ergo à nulla causa naturali destrui potest. Consequentia ex eo vim habet, quia quemadmodum omne corruptibile generabile est, teste Philosopho, ita quidquid sola creatione produci potest, à sola causa creante corrupti poterit. Ad hanc non parum efficacia argumenta, alia accedunt, quæ etsi non virginant omnino, digna tamen sunt, quibus bene moratus quisq; in proposita conclusionis assensum inclinet.

Tertium arg.

Tertium, est apperitus in homine naturalis ad vitam sempiternam; ergo anima saltem immortalis erit. Consequentia probatur, quia appetitus naturalis non est frustra. Antecedens vero si adetur primo ex elicito desiderio, quod vnuquisque experitur, non solum diu vivendi sed etiam gloria comparanda. Quam sit autem vehemens ipsum desiderium inde patet, quoniam tantum apud quosdam valuit, ut sibi ma-

nus inferrent, quo citius vita immortali pogramtur, vt de Cleombroto, seu Theombroto memorat Diuus Augustin. libro primo de Cuiuslibet Dei capite 21. Is autem Theombrorus, lecto Platonis dialogo, qui Phædon inscribitur, in quo de immortalitate animæ disputatur, studio immortalitatis illico experiende, ex alto se dedit precipitem, ut attestatur Cicer. 1. Tuscul. quæst. Plura huic affinia exempla, reperies apud Lactantium, libro secundo de diu. Inst. Secundo ex affidua, vehementique contentione, atque emulatione relinquendi sui monumenta, tum conscribendis voluminibus, tum etiam magnificis operibus construendis; hinc enim Mausolea, Colossi, pyramides, & columnæ, substruct: onesque alia prodigiosa. Tertio ex humana propensione degredi perpetuo in societate, & communione multorum. Hinc forum iura, templaque communia, nimirum dum a pluribus idem deligitur locus ad colendum Deum. Idem Iudeus controveriarum; cadem ratio legum, secundum quas vivunt. Huc videatur allusio sanctus Iob capite tertio illis verbis; Nunc enim dormiens (scilicet per mortem) filerem & somno meo requiescerem cum Regibus, & principibus terra, qui ædificant sibi litudines, aur cuin principibus &c. Ex quo loco D. Thomas colligit hominem secundum animam post mortem subsistere; ibidemq; Caiet. probat Iobum supponere animæ immortalitatem, ac loqui secundum statum naturæ animæ rationalis, seclusa consideratione diuini ordinis, secundum pœnas, vel præmia, quamvis D. Greg. lib. 4. moralium capite vigesimo septimo ad eundem locum dicat, Iobum loqui de Angelis beatis, sanctisque Ecclesiæ prædicatoribus, quorum consortium optabat, nisi id originalis culpa prohiberet. Quæ interpretatio ad spiritalem potius, quam literalem (ut vocant) sensum referenda est.

D. Thom.

D. Greg.

Quatum, non modo certum est, Ecstasim, hoc est, intentam quandam partis rationalis ad res sublimes absque ullo sensuum visu applicationem supernaturaliter dari: sed etiam probable naturaliter posse aliquando evenire; vt late disputauimus libro tertio, de anima capite octauo quæstion 8. articulo tertio: nec immrito, siquidem ea vehemens applicatio, etiara laboriosa, proindeque adinodum rara existat, non tamen tantæ est eminentia, ut circa miraculum evenire interdum nequeat; poterit ergo naturaliter anima rationalis per se subsistere, immortalsque permanere; quandoquidem vnum quodq; sicuti ab altero in operando per se non pender, ira neque in effendo. Neque vero (ut hoc semel menteamus) suspecta cuiquam videri debet ea consecutio, qua ex una, vel altera operatione animæ absq; corporis societate edita, illius immunem à corpore subsistentiam colligi-

Dari in hominem appetitum immortaliter.

colligimus, quanuis multas alias vegetandi scilicet, sentiendique actiones absque corporis confortio nequeat exercere. Enim vero, si semel per breve tempus cohædere posse animam extra corpus deprehendamus; nulla ratio est cur longiori, atque ideo infinito subsistere eam posse denegemus.

Quod utrum, Nullum est in hac vita tantum bonum, quod adepti tandem aliquando non fastidiamus, quantumvis illud aucte appetierimus, iucundumque ac suave visum fuerit. Vnde ad alia semper mens anhelat, si quod forte inueniat obiectum, in quo quiescat, ut sequenti ratione perpendemus. Signum igitur est animæ naturam, ac facultates cognoscendi, & desiderandi eidem proprias eaduca omnia transcendere, naturæque dignitate superare, quandoquidem eorum nullum inuenitur, quod ipsi tandem non frigat, ac vilescat. Hinc D. Gregor. homil. 26. in Euang. Corporales deliciae, cum non habentur, desiderium accidunt: habitæ vero in fastidium vertuntur; in eis appetitus placet, experientia displicerit, &c. à qua conditio non longe absunt æterna bona, de quibus illud celebratur; Neque eorum copiam fastidiri, neque famem cruciare.

Sextum, Quod superiori affine est, ex insiro nobis beatitudinis in communi appetitu eruitur. Nihil est, quod humanum desiderium satiare possit, eo saltē ex capite quod sit tandem finem habieurum; vnde vox illa est Augustini initio confessionum simile desiderium intra se experientis. Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te; quod non minus pie, quam vere differunt etiam capite vigesimo quinto Manualis. Quapropter si prædictum desiderium frustra esse non debet, vt pote quod nobis naturæ infuerit, consequens sit, vt aliqua saltē pars nostri beatitudinem sine termino possidere possit; quod absque immortalitate non contingat.

Septimum, Quidam naturale est homini secundum virtutem vivere; quod principium sane conuelleretur, si homo iuuenti more interret. Vnde Augustinus. confessionum cap. vlt. Si animus, inquit, mortal is est. Epicurus in animo meo palnum habet: Quapropter si ab auctore naturæ Deo satis (vt par est) ad moraliter vitam sumus instructi, fatendum omnino erit animoum immortalitatem naturalem esse, cum alioquin nullus pene inueniretur, qui studiosæ virtutæ operam daret.

Octauum, ex Dei prouidentia deducitur, illudque luculenta oratione prosequitur D. Chrysostomil. 4. de prouidentia Dei, desumptissime quæ videtur ex 21 capite libri Job. Etenim in mortali vita studiosi homines frequentius aduersa patiuntur; improbi prospere habent, nescie igitur est aliam superesse immortalē, vbi-

A studiosi ab improbis iusta fore diuidantur; quod citato loco Iobi ita habetur. Ille moritur robustus, sanus, diues & fœlix: alius moritur in amaritudine animæ absque ullis opibus; & tamen simul puluore dormient, & vermes operient eos. Ecce obiectio nem & quitur Iobi responsio. Certe cognoui quia in diein perditionis seruat malus, &c. Quin etiam D. Clemens libro testio recognitionum testatur, Sæcum Petrum argumentatione hac ysum fuisse. Si Deus iustus est, anima est immortalis: cuius argumentationis vien eleganter etiam D. Greg. Nazianz. expressit carmine lāmbico de se ipso aduersus inuidos hunc in modum.

Ex diuina prouidentia animo rum arguitur immortalitas.

Graus aliter effet rebus hic diris premi;

Nisi summus olim revereret talos Dei.

Simile argumentum confecerat Plato in dia-
logo de animæ immortalitate, ita ferme. Iu-
stum est scelestos homines post obitum suorum
criminum poenam dâre, iustos præmia recipere.

Socrates.

C Et ante illum Socrates apud Ciceronem t. Tu-
scul. duas animorum è corpore abeuntium vias
superesse dicebat; alteram, qua à Deorum con-
cilio longe digredierentur; alteram, qua facilis il-
luc pateret aditus. Pluta. ad hoc argumentum,
sicuti ad alia superiora ex philosophorum fonti-
bus hausta congerit Eugubinus libro nono de
perenni philosophia, quæ, ne simus longiores,
consulto præterimus.

Quod vero proposita argumenta nontam
strictè atque euidenter rem confiant, vt illa,

D quæ apud Euclidem sunt; non ideo suspiciose
videri deberet eorum firmitas, & efficacia. In quā Non esse in re:
fentiam Aristoteles I. Ethicor. capite tertio bu omnibus
ita scribit Dicitur autem satis, si declaretur per- aquam argu:
inde, ac subiecta materia postulat; ipsum e- menterum u
nim exactum non est in omnibus simili mó- exigendam.
do rationibus flagitandum. Et post parva Est
enim eruditus exactum ipsum in unoquoque ge-
nere flagitare, quatenus fert ipsius rei natura.
Simile namque videtur esse (id est, æque in-
ceptum) Mathematicum suadentem probare, &
ab oratore demonstratio es exigere. Quo
foco obserua non solum in gratiam intellectus
imbecillioris dicta hæc fuisse ab Aristotele; sed
etiam quia frequenter accidit, vt materia, de-
qua agitur, amplius non ferat; sicq; fieri posse ve-
nus nullus intellectu, quantumlibet perspicaci ex-
actior probatio proferri valeat. Atque ita tandem
Scotus quodlib. 9. Physicam illam démonstra-
tionem approbat; qua ex spirituali operatione

E animæ, independentiam illius à corpore in ex-
isteando collegimus, & si alibi, vt paulo inferiorius
attingemus, aliquanto tenacius pro aduersa
parte pugnarat.

Oppones tamē non videri posse dem-
onstrari animæ nostræ immortalitatem, cum in-
ferius ostendendum sit, id dogma de fide esse.
Obiectio.
Dilectus
Sed occurruim non omnia, quæ fides de-
cessit.

cet, supernaturali cognitione teneri oportere, si A
alioquin satis sint perspecta naturali lumine, vt
omnium hominum futurum interitum, metal-
lorum venas in Hispania, & similia, quæ cum
naturalia sint, naturæq; lumine nota, in dininis
tamen oraculis habentur. Secus de proposicio-
ne illa, Deus est, quælicet naturali lumine quis
notam habeat, ad iustificationem tamen requiri,
vt supernaturale cognitione approbetur, docet
meliores Theologi, ob illâ D. Pauli sententiam
ad Hebreos 11. Credere oportet accedente ad
Deum quia est: nihil enim vetat ea, quæ natura-
li demonstratione assequimur, supernaturali
etiam, sed tamen euidenti judicio approbari, de
quo in Theologia explicatus.

D. Chrysost.
No 2 dari locum
dubitandi de
anima immor-
talitate.
D. August.
D. Thom.

Ex dictis ergo colligerelicit id, quod D. Chrysost. citato sermone fecit, eos, qui de immortalitate animæ dubitant, dubitare etiam posse, an in meridie dies sit. Nō alia saneratione quā quia id iam naturali lumine sit contestatum. In ea-
demque fere verba conuenit etiam Aug. 13. de
Trinitate c. 9. sed & D. Thom. tum alibi, tum 1.
p. q. 75. art. 2. & 6. concludit necesse esse affirmare
animam intellectuam esse incorruptibilem,
ac subsistenter. Libro item 2. contr gent. c. 79.
aut patere intellectum humanum incorruptibili-
lem esse. Quod autē necessarium est, naturali-
quæ lumine patet, exploratam habet suæ verita-
tis rationem: ergo, &c. Deniq; hac saltem ærate

Eam temere ne-
gari à Philoso-
pho naturali.
Scotus 4. d. 43.
q. 2. Caiet. in c.
9. Epistole ad
Rom. &c. in c. 3.
Ecclæstasis.

ita celebre est animæ immortalitatem demon-
strari, vt iure temerarius habeatur, qui nostræ
assertioni refrageretur, minimeq; credendum est
refragatueros Scotum, & Caietanum, si nunc vi-
uerent, etsi aliquando aliter censuerint. Quia in
re multo grauius aberrauit Iulius Scaliger exer-
citat. 307. num. 33. cum scribit adeo nescire nos
immortalitatem, vt quotidiani suspicionebus,
vel persuasionibus. etiam nunc sit controuersa,
solaque fide agendum.

Duo autem sunt ad extremum huius articuli
aduertenda Primum, cum naturali lumine co-
gnitam esse immortalitatem animæ asserimus,
non excludere nos peculiaria quædam auxilia,
& illustrationes mentium, sive quibus fortasse
id assequi non potuerunt philosophi post primi
parentis lapsum. Secundum non vlos fuisse nos
auctoritate Concilii Lateranensis infra citandi
ad hanc assertiōnem comprobandam, quia
quamuis ibi hæresis damnetur, qui secundum
Philosophiam dixerit animæ rationalem mor-
talem esse: non tamen propterea fit, vt inuenta
iam sit Philosophica ratio, qua immortalis esse
demonstretur, quod nunc contendimus.

B. Sed ut argumenta, quibus proximo articulo
immortalitatem animæ ostendimus. proba-
tiora fiant, à calumpniaque vindicentur, sic pri-
mo oblicitur; aduersus primum Si ex propor-
tione, quæ inter actum, & obiectum requiriatur,
recte colligeretur illum debere esse spiritualem,
aut supernaturalem, si obiectum easdem con-
ditiones habeat; par ratione colligendum esset
eundem actum fore substantiam, aut infinitum
si ad obiectum tendat, quod substantia sit, aut
infinitum. Id autem fallum est in actibus crea-
tis etiam beatificis, qui & accidentia sunt, & fi-
nitam habent entitatem: ergo. Deinde D. Thom.
mas 1. part. q. 84. art. 7 aperte docet intellectum
nostrum semper intelligere in hac vita quiddi-
tatem vniuersalem, vt existentem in aliquo par-
ticulari. Non ergo circa obiecta vniuersalia
proprios conceptus elicimus, atque a deo neque
spirituales.

C. Aduersus tertium. (Neque enim contra se-
cundum quicquam occurrit.) Non anima pro-
prie; sed homo est, qui sempiternitatem appe-
tit; & tamen ipse mortalis est. Ergo ex ea appe-
titione perperam concluditur immortalitas.

D. Accedit quoniam non brutæ animantes solum,
sed res etiam inanimæ propensiones suas, atq;
vita dicam, desideria semper essendi non ob-
scure declarant. Illæ quidem assida vietus que-
stione, fugaque nocentum, ac similaribus aliis
instinctibus: hæc autem innato appetitu loci
conseruantis, conformatio neque figuræ illius,

E. quæ minus pateat externis cursibus: & tamen
nemo hinc deduci immortale quippiam eis in-
esse; ergo neque in nobis partem aliquam im-
mortalem reperiiri apposite confirmatur. Illa eti-
am cōmuniis hominum appetentia gloriam com-
parandi, ad eumque finem moliendi plutima,
de quibus in eodem tertio arguento agitur,
mortalitatem potius humanam probant, quam
perennitatem naturalem animarum. Siquidem
quemadmodum natura pro assida corruptio-
ne induitorum, propagationem generatio-
num inuexit, ita homines certi alioquin sui in-
teritus, ea opera cœperunt machinari, quæ suo-
rum auctorum memoriam conseruarent, vt
quo possent modo viuerent, si non in se, at certe
in animis eorum, qui supererent.

F. Aduersus quartum. Si naturaliter contin-
geret aliquando Ecstasis, sèpissime quoque
posset contingere: hoc autem nemo conce-
dit; ergo neque illud erit concedendum. Pro-
batur

ARTICVLVS IV.

OBIECTA QVÆDEM ADVERSUS
superiora argumenta, & eorum dis-
solutio.

Prima ob-
contra 1.a

2. Obiectio
3. argum.

3. Obiectio
4. arg.

batur maior, quia Ecstasis, ut in argumento dicatur, vehemens applicatio est partis rationalis, ita ut vires animae non suppetant ad concurrerendum cum sensibus, necessaque sit eos interrim feriari: multo autem suauius illa eueniet, quoties (quod non raro accidit) sensus omnes etiam interni somno sopiuntur, quandoquidem anima tunc vires omnes suas applicare poterit ad operationem partis intellectivae; ergo, &c.

*biect. contra
rgum.*

Aduersus quintum. Id tedium, quod nobis ingeneratur ex caducarum rerum vsu, ac experientia, non tam ex earum, quam nostralimitione, imbecillitateque; prouenit: quatenus ex frequenti ipsarum vsu, & perceptione fatigamur: vnde natura de tedium nobis prouidit, quo illas respueremus, antequam quidquam nocimenti inferent. Itaque tedium (quod argumentum contendit) non in res ipsas nude, & secundum se spectatas; sed in easdem ut cum appetitus nostri limitatione, ac imbecillitate sunt coniunctæ, concitatut.

*biect. contra
rgum.*

Aduersus sextum. Si appetitus ordinate appetat, non nisi ad felicitatem humano modo comparabilem, id est, finitam anhelabit, si quid vero ulterius desideret, appetitio aut inefficax erit, &c conditionata; aut certe ad optanda ea, quæ fides ostendit, supernaturaliter eleuabitur.

*biect. contra
rgum.*

Aduersus septimum. Etsi nulla esset ex actionibus studiofis speranda præmia, ipsa tamen per se dignæ haberentur, quibus homines rationis compotes operam darent, ob illam conformitatem naturalem ad rationem Illud autem quod Augustin. de se fatetur, hominis est, propriam infirmitatem, appetitusq; depravati proclivitatem agnoscens.

*biect. contra
rgum.*

Aduersus octauum. Quoniam ipsi virtuti satis est in præmium delectatio, ac iueunditas, quam secum affert. Vnde i Ethic. cap. 8. studiorum vita, inquit Aristoteles, voluptate non eget foris adiungenda; sed habet in se ipsa voluptatem. Rursum in supplicium vitii sat erit id, quod August. primo Confess. cap. 12. scripsit his verbis; Iussisti Domine, & sic est, ut omnis animus inordinatus, ipse sibi sit pena. Quod item Bernardus s. de consil. Omne aduersum Deo, & sibi aduersari necesse est, ut sit sera querela. Quare factus sum miliuicti ipsi grauius? Et confirmatur obiectio, quoniam ad generalem Dei prouidentiam sufficere videtur, si probi nulli inueniantur, quib. prospere contingat in hac vita, si flagitosi quibus aduerse, quorum sunt exempla non rara; quanquam in omnibus individuis ita non eueniat. Quapropter temporariis virtutum actionibus, temporario præmio satis fieri, id est, honore, valerudine; ac diuitiis: qua de causa D. Cyprian. serm de resurrectione grandi Dei beneficio acceptum refert, quod in futura

Cyprian.

A etiam vita, praesentis obsequia temporanca velit reprendere, cum satis foret certa aliqua duratio compensari.

Ad primum dicendum, obiectorum conditiones in actus debere redundare; modo tamen illæ à toto genere actuum non sint alienæ: constat autem actus creatus ex suo genere esse accidentia, vnde nec substantiae esse possunt, neque infinitæ entitates, esto in substantiam infinitam terminentur. Nimirum quantumvis duo

*Quæ proprie
debeat esse a-
etiam adobie-*

aliqua ad inuicem proportionentur, si duo sunt in aliquo distingui ipsa oportet. Adid, quod ex D. Thoma citabatur, dicendum non formari quidem à nobis saltem ordinarie conceptus rerum vniuersalium in hac vita absque vlla connotatione, & respectu ad rem singularem: non tamen eum respectum obesse, quo minus proprii sint tales conceptus, ac formaliter ipsorum vniuersalium: quemadmodum alibi, & patris conceptus formaliter, ac proprie sua obiecta repræsentant, quamvis cum obliqua repræsentatione subiecti, ac filii.

Quod aduersus tertium obiicitur, dilues, negando haud recte colligi ibidem immortalitatem, alicuius saltem nostræ partis. Porro res aliæ rationis expertes ad ipsam æternitatem desideria sua non extendunt, sicuti homo; cum ad eam extensionem nobilior apperitus, & cognitio requiratur, quam sit in ipsis. Rursum negandum ex appetentia gloriae, operumque magnificorum extreunctione, mortalitatem omnitudinem colligi; sed tantum totius hominis. *Quid dir.* Liberi hominis appetitus ad æternitatem extensem.

verò non leue est argumentum liberi ingenii, mentisque suapte natura à materia independentis, in id arrisicium incidisse homines, vt se in viuentium animos inferant, quo viuant, extentque. A qua solertia, quam longe sint cætera mortalia, nemo non intelligit.

Quod aduersus quartum obiicitur, sic explicandum Ecstasis, id est, operatio solius partis rationalis, si naturaliter fiat, inchoari debet sociis sensibus, quam ipsi sequi tandem non possint, vt pote vehementer: atque adeo solitariam relinquant. Vnde si sensus nihil operentur, aut somno, aut defectu generalis auxili, prodire non poterit pars rationalis in nouam actionem, nimirum, quia initio operationis necessaria est, præbeant sensus occasionem intellectui se applicandi; qua tamen applicatio vehemens non erit, vt oportet, si à vigilia in somnum dilabamus, sed remissa potius, & flaccescens.

In quintum argumentum obiectio falsum assumit. Non solum enim ex fatigatione, imbecillitateque nostra prouenit tedium circa res creatas; sed ex tractatione assidua earum, quæ melius cognoscimus, quantum sit in eis inane. Quæ aduersus sextum & septimum argumen-

*Ad 6. & 7.
O tum*

Ad 8.

mentum opponuntur, non est cur enodemus, cum illa argumenta topica omnino sint.

Quod vero aduersus ostium, ita est resoluendum. Delectatio, & dolor intrinsece consequuntur ex studio, pravaque actione. At premium extrinsecum quid esse debet, à supremo que gubernatore datum. Adde non raro euenerie, vt multo maior sit labor studiorum actionis, quam oblectatio inde exorta: rursusq; maior in peccato voluptas, quam doloris stimulus: vt proinde hoc satis punitum censeatur, neque illa sufficienti præmio cumulata. Ad confirmationem dicipolas etiam actiones morales (de iis enim, quæ diuini ordinis sunt, res est apertior).

Honestæ actioni
præter delecta-
tionem præmiū
aliquod deberi.

haud satis rependi præmiis temporariis, quia licet actiones illæ breui transcant, sunt tamen ex se fixæ, atq; vt ita dicam, æternæ bonitatis, sicuti & iudicia de objectis immutabilibus æternæ sunt veritatis Itaq; qui Deum colit, qui majoribus obsequitur, aut alienis malis miseretur, per accidens depositus affectus, vel quia materia deest, vel quia morbo, negotiove impeditur, vel quia arbitrium habet ad bonum defectibile. Vnde si nihil horum interueniat, studiorum affectiones perse erunt immobiles; atque adeo immortalis felicitate dignæ. In quam sententiam luculenter Firmianus lib. 7. de diuino præmio, c. 10. ita scribit, ipsa virtutis perpetuitas indicat humanum animum permanere: & paulo post, virtus perpetua & constans est, & præmium illius sempiternum. Addesi anima à corpore separata tantisper duret naturaliter dum præmia vel supplicia sustinet; possit illam semper manere, cum nulla sit ratio, cur certo aliquo tempore transfacto, debeat occumbere.

Virtutis actioni
nem per se fixā
esse per accidens
zamen breui
perdurare.

1. Assertio.
De fide esse ani-
mam hominis
non extingui...

Genes.

A immetito, quandoquidem sepulchrum nullum erat, vbi conditus esset Ioseph existimatio parentis, quem putauerat à fera dilaceratum, deuoratumque fuisse, vt ad sepultura filii corpus se descensurum vere affirmaret, Iob 21. Du-

lob.

cunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Et ne inferni nomine solum sepulchrum intelligeremus, eodem capite singulari numero de quolibet impi subauditur. Ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit. Quia, inquit Lyranus, quamvis corpus mortuum sepeliatur, anima tamen, quæ immortalis est, vigilabit, & punietur. Ecclesiastis

12. Ibit homo in domum æternitatis suæ; &c. ac paulo post interiecta nonnullarum rerum pereuntium, maxime hydriæ similitudine ad fontem attritæ, additur, Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. In libro etiam Sapientiæ à capite secundo ad quintum usque planissime traditur animas cum corporibus non occubere, sive illæ piorum hominum, sive impiorum fuerint. Itaque coarguantur ii, qui hanc, quam degimus, temporariam vitam solummodo agnoscabant, nec ullam post hominis mortem esse credebant, vel felicitatem, vel miseriam: ac proinde corpus in cinerem abitum, spiritum vero, vt mollem aereum, dissipatuque facilem, diffundendum esse; cum tamen tantus sit sanctarum animarum honos, vt in manu Dei sint, & seruentur, quippe quæ spem immortalitate plenam habuerint in hac vita; improbatum vero tanta turbatio, vt vel ipsa sanctorum salus, quam minime sperauerant, inanemque crediderant, sui admiratione stupentes reddat, sera que pœnitutine fateri cogat. Nos insensati vitam illorum estimabamus infaniam, ac finem illorum sine honore: Ecce quomodo computatis sunt interfilios Dei. Additique Salomon talia dixisse in inferno, qui peccauerunt. Nota sunt

Ecclesiastis

12. Sapientia

C sive illæ piorum hominum, sive impiorum fuerint. Itaque coarguantur ii, qui hanc, quam degimus, temporariam vitam solummodo agnoscabant, nec ullam post hominis mortem

D esse credebant, vel felicitatem, vel miseriam: ac proinde corpus in cinerem abitum, spiritum vero, vt molle aereum, dissipatuque facilem, diffundendum esse; cum tamen tantus sit sanctarum animarum honos, vt in manu Dei sint, & seruentur, quippe quæ spem immortalitate plenam habuerint in hac vita; improbatum vero tanta turbatio, vt vel ipsa sanctorum salus, quam minime sperauerant, inanemque crediderant, sui admiratione stupentes reddat, sera que pœnitutine fateri cogat. Nos insensati vitam illorum estimabamus infaniam, ac finem illorum sine honore: Ecce quomodo computatis sunt interfilios Dei. Additique Salomon talia dixisse in inferno, qui peccauerunt. Nota sunt

E Machabæorum libro pro immortalitate animorum celebrantur, sive cum capite duodecimo in sacrificium mittuntur pecuniae Hierosolymam, gratia exoluendi defunctorum animas à pœnis (nam & ante aduentum Christi purgabantur, si opus erat, donec in patrum locum reciperenrunt) sive cum capite sexto & septimo Eleazarus, Machabæique fratres raptantur ad necem; religionis tuendæ causa; nihilo enim magis se consolabantur; quam quod post totius corporis lanienam superiuierent animæ, quarum potissima ratio habenda esset, ac si iam tunc haberet eorum cordibus Christi Domini sententia, quam monuit ne timeremus eos, qui occidunt corpus, animam autem non possumat occidere Itaque Eleazarus consulentibus, vt Libero sacra faceret; quo vitam seruaret, hæc verba reddidit: Etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, omnipotens

Machabæ

F clara vox anima in talitate

ARTICVLVS VI.

QVID DE EADEM RE FIDES decernat.

Quoniam, vt initio huius disputationis diximus, cognitio immortalitatis animarum præcipui cuiusdam momenti est, operæ preciū erit non solum quid gentium Philosophi, quid versus naturalis ratio; sed quid etiam Catholica Fides ea de re decreuerit, indicare. Sit ergo prima assertio. De fide divina est animam rationalem, homine intereunte, non extingui. Hanc multas sacræ pagina loca confirmant. Etenim Gea. 37. Descensionem (inquit Jacob) ad filium meum lugens in infernum, quem locum, etsi Hebrei: quidam de descensu corporis ad sepulchrum accipiunt, plures tamen ex S. Petribus, de descentia animæ ad inferos interpretantur. Nec

Eleazar

clara vox

animæ in

talitate

manu.

manum, nec viuus, nec defunctus effugiam. A
Quod non ita esset, nisi aliquid ipsius doloris, ac supplicii capax post mortem crederet exiturum, simirum animam. Multa alia è veteri Testamento testimonia proferre possemus, uti mirandum sit scripsisse D. Augustinum libro quarto quæstionum super Numer. quæst. 31. difficile in eo inueniri quippiam euidentes de statu animæ post mortem.

In novo etiam Testamento locus ille Matthæi 10 ad quem paulo ante allusimus. Nolite timere eos, &c. Non solum animorum perpetuam immortalitatem commendat; sed etiam naturaliter immortalē esse declarat; vt ad secundam assertionem perpendemus; quo proinde loco vuntur è Sacris Doctoribus non nulli, speciatim D. Athanasius quæstione nona ad Antiochium. Matthæi quoque 22. allegat Christus Dominus illud Exodi 3. Ego sum Deus Abraham, &c. aduersus Sadducæorum dogma, quo spirituales, semper viventes substantias negabant, additque; Non est Deus mortuorum, sed vivorum; eo vtique instituto, vt antiquorum Patrum animas etiam tunc vivere declararat: atque ita expendunt citatum locum D. Chrysostomus homil. 71. in Matth. Theophylactus, Caiet. & alii ad locum illum capite 22. Mitto pleraque præsertim ex D. Paulo, quibus nonnulli propositam assertionem vberius confirmare nituntur, cum ea (quod non satis videatur aduertisse) futuram solum modo resurrectionem aperte denuntient; aut æternam gloriam proborum: vel improborum ignominiam, ad eumque finem Deum natum humanam sibi copulasce condidisseque ante, ac post Incarnationem, leges & sacramenta instituisse, quibus omnes, si vellent, æternæ felicitatis participes fierent. Enim vero posset impius quisque (in quo iam olim Arches nonnulli peccauerunt, teste Eusebio libro sexto historiæ Ecclesiastica capite 26. & Augustin. libro de hæresibus numero 83.) astruere futuram quidem totius hominis, atque adeo animæ perpetuan durationem, quam tamen anima etiam interruperit in morte, & à resurrectionis momento debeat auspicari. Illud apertius vrgit, non intercidere animam, cum moritur homo; quoniam de fide est beari quaque, si nullam hinc deferat culpæ noxam, aut pœnæ reatu, simul à corpore separatur: quapropter de qualibet carum certa erit Fidei assertio à nobis proposita.

Ex peculiaribus etiam euentis animarum quarundam apud sacras literas palam concluditur quid iuxta Catholicam. Fidem sit de omnibus vniuersitatem sentiendum. Atqui in primis Samuelis animam post dissolutionem à corpore permanisse, constat ex secundo Regum. 28. vt disserit Iustinus Martyr in colloquio

cum Triphono. Idem quæst. 76. earum, quas gentes ponunt ad hoc ipsum institutum adducit Christi Domini verba ad Latronem. Hodie mecum eris in paradyso. Item Luc. 16. & pau peris, & diuitiæ animas ab ipso eorum interitu suis locis seruatas esse docemur. Simile Euang. quid tenendum de anima illius, qui cum Luc. cap. 12. de herreis amplificandis meditaretur. ea ipsa nocte repetendam ab eo esse animam audiunt. Quam sententiam eleganter D. Ambrosius capite 10. libri de bono mortis ad praesens institutum expendit; quod ea, quæ repetuntur, & tradita olim fuerint, & nunc etiam repetita, permaneant, &c. Quia & beatissimam Christi animam à primo suæ creationis instanti fore in æternum duraturam haud difficile intellectu est, quam sit Fidei Catholicae: fides docet. ex qua constat descendisse illam ad inferos in triduo suæ separationis à corpore, & nunquam non fuisse beatam: status autem beatitudinis, immortalitatem includit. Consequebatur ergo fit, vt similem existentiæ perennitatem in reliquis hominum animis iuxta divina oracula agnoscamus.

Eudem assertionem comprobant decretum Lateranensis Concilii sub Leone X sess. 8. in hunc modum: Damnamus, sacro approbante concilio, omnes asserentes animam intellegit.

D. Etiam esse mortalem. Subditurque id ex Evangelio constare, quo animam ab hoste occidi non posse prohibetur. Comprobant etiam Concilium Viennense sub Clemente V. Referaturque secunda Clementina de Trinitate, & Fide Catholica §. Porro Sane vero vniuersitatem Ecclesiæ consenso abunde suaderet Fide esse propositam assertionem: Vnde D. August. Epist. 3.

E. ad Volusianum. Quis nunc est, inquit, eximus idiota vel quæ muliercula, quæ immortalitatem animæ non credit, vitamque post mortem futuram? Quapropter mirandum non est siidem D. August. Chrysost. Ambros. Isidorus, aliisque nostræ religionis proceres eandem veritatem pari consensu astuant, quam etiam graves quidam Theologi interfidei articulos retulerunt, de quo tamen suo loco.

F. Secunda assertio. De fide est non solum animam rationalem non extingui homine interente, ut superiore assertione tradidimus; sed etiam natura sua immortalē esse. Probatur, quoniam decretum illud Lateranensis Concilii, cuius paulo ante meminimus, pronuntiat animam non solum per se essentialiter esse formam corporis, sed etiam immortalē. Quæ verba, si plane accipiuntur, haud dubie significant animum per se, essentialiter suam esse immortalem. Veile autem decretum sic interpretari, ut dicatur solùmodo animam iuxta naturam suam esse, scilicet in corporis, sibi que illarum distinctionum, Per se, atque Naturaliter,

Decretum La-
ter. Conc. de af-
fertione proposi-
ta.

Cor. Vien.

D. August.

2. Assertio,
Animam esse
natura sua im-
mortalem fide
tenendam.

Non sufficit animam dicere immortalem ex sola Dei indulgentia. vim sistere; deincepsque immortalem non ex natura sua, sed gratuito Dei dono praedicari: extorta prorsus, atque ab eius loci instituto alia interpretatio erit; cum de natura animæ non vero de iis, quæ gratuito illi competit, decreatum illud procedat; alioquin sine illa necessitate tam asseueranter decerneretur esse illam corporis formam, cum indubitatum sit animas de materia potestate eductas, eidemque affixas, ac minime per se, & seorsim cohaerentes, formas esse rerum earum, quas constituant. Poterat vero non minima ea dare dubitatio oriri, si per se sint subsistentes, aliundeque prouenant, quam ex materia, uti conuenit humanæ animæ.

Sapient. 2.

Deinde, Sapientæ secundo habetur: Deus creauit hominem inextirnabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Quem locum etiæ interpres fere referant ad Adamum (nec immerito cum proxime de ipsis lapsu trahetur) cuius non solum anima incorruptibilis est, sed corpus etiam suis est dono iustitiae originalis à corruptione exemptum, si se à peccati lapsu custodisset; palam est tamen eandem, virta dicam inextirnabilitatem ex parte saltem animæ omnibus quadratae naturaliter. Quapropter tum Plato in Alcibiade, tum Porphyrius apud Boetium, referente Eusebio, libro vndecimo præparationis Euangelicæ capite 14. non de Adamo aut alio singulari homo, sed de omnibus celebrarunt esse illos inter cætera animantia. ad Dei imaginem. conformatos. Cum ergo secundum naturam suam homo sit Dei imago (enitetur autem illa potissimum in cognoscendi, & appetendi capacitate, illimitata in dominio, indifferentiaque actuum, suorum, in cupiditate ingenita æternitatis), erit vtique secundum naturam suam inextirnabilis, ratione saltem. animæ, cui illa imago impressa est. Item in ea Christi Domini sententia, Animam non possunt occidere, est haud dubie intelligendum non posse naturaliter; quemadmodum & corpus, quod occidi posse dixerat, naturaliter perimi potest ab hominibus; nisi perabsurde credamus in tam breui sententia verborum significationem mutuisse. Concinithis Gregorii Magni effatum lib. 4. Moralium capite septimo. Anima neque per vitium, neque per supplicium essentialiter viue re amittit.

D. Greg. Mag.

Præterea ita licet argumentari. De fide est animam esse substantiam spiritualem suapte naturæ, ergo & esse suapte naturæ immortalem. Consequentia plana est, cum nulla substantia spiritualis attingi possit à primis qualitatibus, quæ omnis corruptionis principia sunt. Antecedens vero ostenditur; nam cap. Firmiter de summa Trinitate assertur homo, compositus ex natura corporali, & spiritua-

li, id est, corpore, & anima; quod etiam habet Epistola Sophronii, cuius superius meminimus, quamque Concilium ut catholicam confirmat. Frequenter quoque in sacris literis anima rationalis sp̄ ritus appellatur ad Rom. 8. Iohannis 4. & 19. Psal. 14. Ecclesiasticis 11. Matthæi 27. Luc. 23. ac D. Hieron. Epist. ad Parmachium inter errores Origenis censet assertere animam corporalem esse. D. etiam Chrysostomil 3. de incomprehensibili Dei natura; Tertio item in Genesim Ditus Gregorius 5. Moral capite 25. Nazianzenus Epistola ad Euagrium. Augustinus libro de hæresibus numero 85. atq; alibi communis assensu astruunt spiritualem esse animam nostram. Cum igitur hæc de animæ spiritualitate assertio ita sit in Ecclesia communis, inter fidei dogmata plana censebitur; & quod est consequens de fide etiam erit ipsius naturalis immortalitas.

Postremo probatur ex capite 1. Gen. (vbi homo ad imaginem & similitudinem Dei quasi eo consulto factus esse dicitur). Faciamus, inquit Deus, hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Hanc autem rationem imaginis ad animam rationalem referri communis est Patrum sententia. Quæ tanta animæ excellētia ac nobilitas, haud obscure immortalitatem ipsis commendat. Quis enim sibi non persuadeat, tam sapientem artificem ad absolutionem tanti operis imaginem suam in re tam viliac utili, atque est anima mortalis, quæ sape vnius horæ durationem non impletat, exp̄ ressifile, cum celebris ille Phidias noluerit effigiem suam nisi in scuro Mineruæ pretiosissimo, quod æternum fore putabat, includere, tanto artifico, ut nunquam nisi communito clypeo posset auelli. Et vero D. August. (vt alios Patres omittamus,) lib. de quantitate animæ capite secundo, Auctor lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, ad finem, & D. Bernad. finit. 71. in Cant. rationem imaginis inter Deum, & hominem, in immortalitate ipsa, & æternitate animalis rationalis collocatam esse exp̄ resse affirmant. His accedit, quod eodem capite primo de principatu hominis super reliqua fere omnia creatura exp̄ ressum est; tanta enim hominis prærogativa manifeste testatur ipsis animam, penes quam ratio principatus est, non esse materialem, & caducam, sed superioris cuiusdam, atque eminentis naturæ, à conditione reliqua ruin animarum longe distarem, atque adeo omnis interitus, & corruptionis incapacem. Neque vero sapientia, vel potentia tanti auctoritatis dignam foret hominæ, cuius virtus peridoris breuissima est, utraque ex parte corpore scilicet & anima mortalem, toti huic mundo præfessisse; in quo sunt multa individua, non solum ex corporibus simplicibus, sed etiam mixtis, iisque animantibus, longissimæ duræ,

D. Hieron.
D. Chrys.
Dianus Gre.
Magn. D.
Nazianz.

Commend.
anima im-
titatatem,
Dei imagi-
fæctam esse

D. August.

Item homin
reliquis fere
creaturis pr
situm cum i
perio.

durationis. Præsentim cum Deuter. capite 4. A non tantum hæc inferiora, sed & superiora, Sol, Luna ac cætera astra, quæ à plerisque putantur suæ naturæ corruptionis experientia in ministerium ipsius hominis facta assentantur.

Probatur item ex eo loco cap. 2. eiusdem libri Geneseos, in quo de singulari conditione primæ animæ rationalis, ac de conditionibus nativæ eius nobilitatis expressa est mentio Formavit igitur (inquit Moyses) Dominus Deus hominem de limo terra, & inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ; seu accommodatus ad vocem Hebraicam spiraculum vitatum, & communis Patrum interpretatio est, nomine spiraculi, animam rationalem intelligi, quod paraphrasis Chaldaea apertius reddit loco spiraculi, animam ponens. Sed nec textus communis eius partis declarationem prætermisit, continuo adiungens; Et factus est homo in animam viuenrem. Quod autem spiraculum vitæ, seu vitarum dicatur, quamvis multæ ratios afferantur, ex Caietani ad hunc locum videtur aptissima, quia cum anima vna sit vita substantialis, multarum nihilominus functionum vitalium, quæ vitæ quædam sunt; principium est, perenniæ respiratione suæ præsentia valde sensibile præbet indicium.

Iam vero conditions nobilitatis animæ ingenitæ, qua ibidem exhibentur, tam insipit naturalem eius immortalitatem ostentant, ut nemo, qui rationis, neddum fidei lumine captus non sit, rem tam illustrem non contueatur. Prima conditio nobilitatis est, ab ipso Deo fuisse inspiratam; non enim cum materia quasi commixta, & ex illius gremio educta; sed extrinsecus adueniens, corpori infusa legitur. Cæteris quidem animalibus præcepit Deus, ut ab iis producerentur. Producant, inquit, aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram, &c. Item producat terra animam viuenter in genere suo, iumenta & reptilia, & bestias terræ, secundum species suas: simile quid de hominè aut eius anima minime prorulit, sed & quod primum hominem per se efformauerit; & quod eius animam independenter à corpore & absque vlo respectu eius causalitatis creauit, creatamque veluti hospitem in idem corpus excepit, aperte significatur: & consonat illud Aristoteles 2. lib. de Generatione animalium cap. 3. hinc, ut viderur, de promptum, inenam videlicet extrinsecus advenire, diuinamque & separabilem esse. Secunda nobilitatis animæ rationalis conditio est, quod quasi ex pectori diuino, intimisque præcordiis efflata dicitur. Non quidem quod sit pars aliqua diuinæ essentia, circa quod aliqui turpiter errarunt, ab antiquis Patribus grauissime reprehensi; sed quod & genere essendi immortali, & vi potentiarum, atque operatio-

nem spiritu ilium intime ac recondite diuinam naturam participet. Vnde D. Ambrosius de *D. Ambrosi*. Bono mortis cap. 9: citans hunc locum, iure hominem exhortatur, ut cum illo puto & immortali bono maneat, ipsi adhæreat, & cum ipso sit, de quo cognationem dicit; illudque iam olim à D. Paulo Act. 17. inculcatum repetit; Cuius & genus sumus. Et D. Bernardus Serinus de Natiuitate Domini; Spiritus, inquit, non communem, sed propriam habet conditionem, nec in massa creaturæ, sed singulari quædam excellentiæ inspiratur. Agnoscet, homo, dignitatem tuam; agnoscet gloriam conditionis humanæ, &c. Tertia nobilitatis conditio non semel hic nec leuiter inculcata est, quod anima rationalis vere spiritus sit, ab omni concretione materiæ immunis, quamvis eam informet; ita ut unus homo ex spiritu & materia simul constans, omnia corpora, omnes animas rationales, omnesque spiritus completos, Angelicos videlicet, veluti clausula omnium operum diuinæ creationis in se continet; idcirco & spiraculum dicitur anima rationalis & à Deo inspirata, ut aliqui ex Patribus adnotarunt. Hanc igitur secundam assertiōnem ita certam putant Theologi nonnulli, ut opinentur oppositam sententiam hæcē nota iam dominatam esse tum ob communem Sanctorum Patrum, quibus hactenus vñi sumus, declarationem; tum quia pleraque, quæ ex sacris literis pro immortalitate animæ adducta sunt; efficere etiam videntur illam esse immortalem natura sua, cum tanquam miraculum non proponantur. Vnde Sap. 2. culpantur grauitate tanquam in naturali lumine cæcutierint; qui eam veritatem non attigerunt.

ARTICVLVS VI.

ARGUMENTORVM QVORVM dam solutio aduersus doctrinam su- perioris articuli.

NOū solum Sadducæi, quorum mentio fit in sacris literis, Mâttth. 22. & Act. 23. fidem de animorum immortalitate, quam hactenus assertiuimus, impie abrogabant; sed post illa tempora nonnulli etiam de hæreticorum grege, ut est apud D. Augustinum lib. de Hæresi-Cæbrou aduersus numer. 38. atque Eusebium ab eodem Auctoribus heresib. 2. gustino citatum, D. Isidor. lib. 8. Etymol. cap. 5. heresi 7. de A. Quod etiam refertur 24. quæst. 3. cap. Quidam nimis aliosque recentiores. Cuius impius dogmatis argumenta sic habent.

Primo, Diuinæ literæ significare videntur animam cum homine pariter extingui. Namque 3. capite Ecclesiastis ita scribitur; Dixi in corde meo de filiis hominum; ut probaret eos Deus; & ostenderet similes esse bestias; id- Argum.

circo unus interitus est hominis, & iumentorum, & aqua utriusque conditio; sicut moritur homo, sic & illa moriuntur; similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius in libro etiam Sap. cap. 2. ita haberur; Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus. Demum, ut plura omittam, quæ ex eisdem Sacrae paginae locis deduci possunt. Iob 14. omnis spes homini prædictetur resurgendi. Consequens ergo videtur animi hæmati immortalitate ad nostræ fidei dogmata minime spectare.

2. Argum.

Secundo, idem probatur ex illo sextæ Synodi in Epist. Sophr. quæ habetur actione 11. atque ab ipsa Synodo tanquam Orthodoxa recepta est, actione 13. Intellectu alia atque inuisibilia, nullatenus quidem moriuntur, neque corruptiuntur: non tamen sunt immortalia per naturam, sed gratiam eis largitus est (nimis in Deo) à corruptione ea, & à morte coercentem. Sic hominum animæ permanent incorruptæ, sic immortales perseverant.

Hæc Sophronius. Nec dissimilia legimus apud D. Hieronymum 2. contra Pelagianos, Damascenum libro 2. Fidei Orthod. cap. 2 & 12. D. Bernardum lib. 1. de Consideratione

D. Hieron.
D. Damasc.
D. Bernard.

D. Thomas.
D. August.

3. Argum.

Locos congerit
Petrinus lib. 4.
in Genes. ind. ff.
de Creat. ans.
me q. 2.

4. Argum.

Quæ quamvis de Angelis ex instituto sunt dignæ, multo magis in animam humanam quadrare videbuntur. Vnde noua argumenti confirmatio elicetur: Angelii perfectiores sunt animis nostris, ut articulo sequenti trademus; & tamen de fide non est Angelos esse spirituales, ut scribit D. Thomas quæst. 16. de Malo articul. 1. ex Augustinolib. 12. de Civit. Dei, cap. 10. latiusque disputatur ad 1. part. quæst. 50. art. 1. Ino vero neque de fide est, eos esse magis incorruptibles, quam hæc inferiora, ut sentit Gabriel in 2. distinc. 2. quæst. 1. Multo igitur minus de fide erit animorum rationalium immortalitas.

Terrio, Quoniam D. Augustinus libro 10. super Genesim ad literam, cap 21. & 23. & in lib. Retract. cap. 1 libro item de Baptismo parvulorum, cap 10 alibi non raro viderur credere animas hominum à parentibus propagari, & quod inde necessario sequitur à materia suscipiari; quod tamen à forma immortalis alienum est; quare, &c.

Quarto, Anima rationalis habere nequit operationem à corpore omnino independenter; igitur neque existentiam habere potest extra corpus, atque adeo mortalis erit. Assumptum probatur illo celebri Aristotelis pronuntiato lib. 3. de Anima, capite 8 text 39. Eun, qui contemplatur, vna cumphantasmate contemplari oportere. Si ergo anima nostra intelligenti operationem sine corporis administrculo expedire nequit, nullam certe expediet, proindeque extra corpus non poterit cohære-

A re. Quod si quis occurrat ad intelligendi functionem pro huius vitæ conditione adhiberiphantasmata, ut res tum singulares, tum etiam communis ipsi contentas mens contempletur non autem ut in parte corporea recipiat intellectio. Is nihilominus argumentum vim non effugier: quandoquidem siue hec, siue illo modo humana mens ad suam operationem corpus efflagiter, ratum manet absque illo corporis ministerio futuram otiosam, ac proinde minime posse absque illo in rerum natura perseuerare.

Quinto, Anima rationalis ideo fortasse immortalis dicitur, quod è potentia materiæ non exeat, sed haec ratio nulla est; ergo. Probatur minor, quoniam supernaturales formæ de potentia subiectorum non educuntur, & tamen naturaliter corruptiuntur, ut gratia & Charitas per vitiosam lethalemque actionem. Contra vero cœlorum formæ, quæ incorruptibiles sunt, materialis existunt; square, &c.

Sexto, Quod pati potest naturaliter, corrumpi etiam naturaliter potest; cum passio sit inchoata quædam corruptio: sed anima, viuente homine, tristitiam, & quod plus est, dolorem patitur naturaliter; erit igitur per naturam corruptibilis.

Ad hæc ita respondendum. Ad primum, late patet solutio apud D. Gregorium lib. 4. dialog. cap. 4. alioisque sacrae scripturæ ad cuncta loca interpretes. Dicendumque breuiter, verba illa in persona impii proferri; eo fine, ut nulla existimatione futuræ vitæ, ad presentis gaudia incumbamus. Quo etiam pacto responderi posset, ad cæteros locos ibidem relatios: quanquam fortasse non de anima singulari, sed de toto homine procedunt, quem verissimum est non posse post mortem reuocari ad vitam naturaliter.

Ad secundum, colligi potest solutio ex iis, quæ initio primi articuli notauiimus; dicendumque omnia circa Deum mortalia esse, aut per se, propriamque naturam, ut sublunaria, aut per potentiam alienam, id est, diuinam; eamque non ordinariam, sed absolutam; siveque intelligi debere, quod ex sexta Synodo, atque ex Patribus in argumento civitatis adducitur. Responderi etiam potest, cæteræ omnia, præter Deum mortalia esse, id est, mutabilia, ut interpretatur Augustinus lib. 7. contra Maximum, cap. 12. & D. Bern. Serm. 71. in Cantica, quo etiam sensu scribit D. Leo Serm. de Resurrect. Unicuique quo ex alio in aliud mutatur, mors est non esse, quod fuit; & ortus est esse, quod non fuit; quod plane inuenies apud Philosophum 8. Physic. cap. 3. text. 24. Ad confirmationem concessò toro antecedente, neganda est consequentia, quia ut ex dictis liquet, animæ immortalitas definita est de fide, nou sic Angelorum; quanquam temerarium

Occurrunt
lectioni, qua
posset propon

5. Argum.

6. Argum.

Respondet
ad 1. arg.

D. August.
D. Bernard
D. Leo Pap.

Certior est
marum im
mortalitas, qua
Angelorum

rium esset, aut etiam erroneum, Angelos aut A mortales esse, aut corporeos afflere.

Ad tertium dices, D. Augustinum dubitasse quidem olim de animarum propagatione; sed nunquam de immortalitate, de qua l'oruntur iam composuit, ceterosque passim simili doctrina respergit. Quod si tunc aperte intelligeret cum immortalitate propagationem illam stare non posse, eam haud dubie pernegasset. Itaque potior S. Doctoris dubitatio verlabatur in explicanda peccati originalis diffusione per Adami posteros, quam haud satis perspiciebat, si ex ipsius Adami natura tota etiam posteriorum natura quoad corpus & animam non descendere per generationem, vt latius expedit libro 4. de Ammissione gratia, c. ii.

Ad quartum, recte occurrebat, ad impugnationem vero dico multum interesse, quomodo dicatur anima ministerio corporis egere ad suam operationem. An ne, vt eis sibi instrumenta operandi compareret, id est, species; an alio? si enim hoc posteriori, nullam fortasse habere posset operationem, atque adeo neque existentiam extra corpus: poserit tamen si priori, siquidem contingere potuit, vt in statu quo à corpore desereretur, aliter ab auctore naturae prouideretur, vt re vera prouisum fuit, infundendo videlicet ipsas species; qua de re inferius agendum.

Ad quintum, neganda minor. Ad probacionem vero neque formas supernaturales proprie corrupti naturaliter à nobis, sed moraliter, neque creates esse; sed potius de subiectorum potentia, supernaturaliter quidem tanquam de potentia obedientiali eductas. Iam vero corporum formæ, et si educibiles sint de materia, qualitates tamen vendicant à contrariis inexpugnabiles.

Ad sextum, occurrentum naturalem corruptionem nullam esse, quæ ex primarum qualitatum impressione non proueniat; sine qua tamen posse in anima excitari tristitiam ex sola rerum mœstrum cognitione, palam est. Porro ex dolendi acto, ad quem anima concurrit, media potentia corruptibili; solum concluditur solum principium quoq; esse materialium operationum, ac virgeri cogique posse, ne corpus extreme affectum vltius informet; non autem tamen necessario corruptibilem esse, ac materialem:

ARTICVLVS VII.

VTRVM ANIMA SEPARATA ESSEN-
tialiter ab Angelo distinguatur.

E Se humanas animas essentia æquales inter
E, probabile iudicant graues auctores, vt

libro secundo, de Anima, cap. i. quest. 5. habe-
tur. Quo vero pacto se habeant cum Angelis
comparatæ, questio est, in qua tres omnino
sententias inuenimus. Primam, afflentia a. 1. Opinio, affe-
nimas & Angelos naturæ specificæ perfectione renæ equalitatæ
æquales esse. Quam D. Thomas. Origeni attri. specificam inter-
buit, refellitque, cum alibi, tum i. p. q. 75. artic. 7. Angelos & a.
Item cōcūs 2. dist. 1. quest. 6. Alenfis 1. part q. nūmas.
20. memb. 5. D Bonau. in 2. d. 1. in secunda parte
distinctionis, art. 3. q. 1. & alii ad eundem locum.

B. Magistri.

Secunda sententia, non minus absurdæ, a. 2. Opinio, An-
struit animas essentiali nobilitate Angelis præ- gelu preferer s.
ire. Quam tuerit Gregorius Venetus in opere animas.
de Harmonia mundi, Canticō 3. tomo 3 capite-
secundo, cuius illud est præcipuum fundamen-
tum. Quoniam cum duo genera ad invicem 1. Eisuratio.
comparantur, illud sane est nobilior, in quo id,
quod eminet, præstantius est, quam quod emi-
net in altero, docente Aristotele 10. Ethic. cap.
7. nec finitione, quia, inquit, vnumquodque 1. p. q. 62. art. 6.
id simpliciter esse dicitur, quod in illo est opti- cum Magist.
mum. Atqui in animarum rationalium genere sent. 2. dist. 3.
Christi anima longe superat præstantissimum
Angelorum; ergo animarum genus Angelis v-
niuersis absolute præminet. Quod si respon- Occupatio re-
deatur propositæ rationis assumptionem ve- sponsionis:
ram esse tantummodo spectata supernaturali
dignitate; sic ex ea ad naturalem argumentatur
Venetus. Etenim Deus gratuita dona naturæ
D. recipientium attemperavit, vt Theologi plerique tradunt cum D. Thoma; quapropter cum ex sacris literis constet Christi Domini animam (quod etiam de sanctissima parente ascen-
dendum est) gratiæ prærogatiui cætera omnia
creata longe superare: sit, vt essentia quoque e-
mineat inter vniuersa. Quin etiam pro digni- 2. Ratio.
tate omnium nostrum ita secundo disputat. Ex
sententia Christi Domini, Luc. 22. maior est
E qui recumbit, quam qui ministrat, sed Angeli
omnes administratori sunt non solum Dei,
sed etiam hominum, ad Hebr. 1. ergo Angeli o-
mnes vt officio, ita & natura cedunt animis
nostris. Nec obest, inquit, quod idem Paulus ad
Hebreos 2. ex Regio Vate citat, minorem ali-
quantulum esse hominæ ab Angelis: quoniam,
esli ita verterint septuaginta interpretes ex Hé-
breos; eius tamen lingue vocabulum est Eloim:
vnde D. Hieronymus, Stapulensis & alii trans-
ferunt; Ministi eum paulo minus à Deo. Deni-
F. que ita concludit. Quod est ultimum in execu- 3. Ratione.
tione, prius est in intentione, vptote finis,
qui solet esse quidpiam præstantissimum: at ho-
mo creationis opera clausit; Angelus autem in-
choauit; homo igitur intentione, atq; adeo a-
nimæ dignitate prior est Angelus.

Haud vera tamen cecinit in suo cantico Répétition progr.
Venerus; perperamque in homines se pium fieri videntur.
præstitit Angelorum damno. Quare cum tam
con-

contestata sit, etiam Theologis, quorum maximum interest Christi dignitatem tueri, Angelorum essentialis eminentia supra homines; illius rationibus obiter respondebimus: fuisus enim contra eum disputat Ioannes Arboreus 1. Theosophia lib. cap. 2. & quantum sit satis ex tertia veraque sententia confirmatione a nobis refelleretur. Ad primū igitur recte respondebatur. Neque quod urget de donis gratuitis p: o mensura essentiæ, ita stricte accipendum est, ut ab ea legie non fuerit a Deo ob aliquem finem egregium declinandum. Adde illam D.

Thomæ doctrinam neque satis probari omnibus, neque Angelos cum animabus miscere, sed inter Angelos solum ex instituto auctoris prudenter. Iam vero animarum salus, de qua ad Hebr. 9. mentio fit, finis est, Cuius respectu Angelorum, qui solet esse ignobilior; Deus autem finis Cui. Ad enim si tanti facit Venerus Hebraicam lectionem, dicendum fuerat; Minuisti eum aliquantulum a Diis, quos Angelos esse non diffitebitur, nisi gentilice sapiat, inultosque Deos inuehat. Præterquam quod sit a Deo, legendum contendatur; non paulo, sed infinite ministrum animum ab eo esse dicendum fuerat. Itaque non sine temeritate a vulgata translatione receditur, si aliter quam ab Angelis, vel apud Paulum, vel apud Regium vatem legatur, ut præf. Genebrardus in commentariis octauii Psalmi annorauit. Ultimæ rationis minor propositio falsa est, si velit hominem etiam creationis angelicæ finem esse naturalem; quod si in sensu alio vera credatur, inefficax est ad institutum.

3. Sententia qua Tertia igitur sententia, atque omnino certa, docet animas rationales, essentiali nobilitate inferiores esse Angelis. Quam præter

Doctores scholasticos initio articuli citatos, tradunt D. Augustini lib. 11. de Ciui Dei. cap.

25. D. Hieron in illud Matth. 11. Qui minor est in regno, &c. & in Epist. ad Algasiam 91. Au-

tor sermonis de Assumptione ad Paulam & Eustochium inter opera D. Hieron & alii sa-

cri Doctores. Ostendique facile potest. Pri-

mo, quia locus ille Scripturæ sacræ; Minuisti

eum paulo minus ab Angelis: non nisi de na-

turæ, ut ita dicam, minoritate, intelligi com-

mode potest, quoniam si ad inæqualitatem do-

norum gratia referatur, nulla ratione in Chri-

stum poterit quadrare; quem, ut Paulus ex-

presse subiungit, gratia dñis omnibus Dei

operibus antelatum esse constat. Secundo, quia

Aristoteles 1. lib. de Cœlo, cap. 9. text. 100. ita

de intelligentiis scribit, ut non obscure signifi-

cet excellentiam naturæ earum, p: nostris

animis, cum optimam sufficientissimamque

vitam sortitas esse affirmet. Tertio, quia animæ

rationales incompleta entia sunt essentiali-

ter, & ad materiam transcenderter ordinantur,

A formalesque causa sunt compositorum: hæc autem omnia & imperfectionem intuunt necessario, & ab Angelis sunt aliena, ergo illi multo perfectioris essentiæ erunt, quam animæ cum nulla alia via super sit, qua eas in naturæ dignitate possimus anteferre. Denique accedunt ea, quælibet secundo, de Anima, capite primo, quæstione 2. artic. 3. dicta sunt. Ex quibus etiam duæ superiores sententiaæ refutatæ manent.

B Superest tamen huiusmodi difficultas: **Quo-** Contra ob-
niam anima separata & Angelus a quales sunt tur ex aqu-
intelligendi proprietate, ergo & essentiæ digni-
tate, unde illa promanat. Consequentia suade-
tur: quoniam cum intellectus sit præstantissima manus.
Angelici
potentia, quæ a Deo fieri possit, ex illa vtique
penienda est tubiecti dignitas; si namque hæc
natura illam superat, proprietate aliqua emi-
nitatem suam ostendere oportet. Antecedens **Esse autem**
vero suadet: Primo, quia ita sentire videtur **quales pr**
D. Thomas 1. part quæstio 79. artic. 8. ad 3. vbi **primo**.
negat intellectum angelicum alterius generis
esse ab humano; sed comparari tantum ad inui-
citem, sicut perfectum ad imperfectum. **Quod**
vberius videtur declarasse quæstionem 58. articulo 3. cum docuit intellectum humanum discursiu-
m esse, atque adeo imperfectorem ange-
lico ob luminis exiguitatem, futurum alioquin
non discursuum, si vberius lumen participaret
ut angelicus. Demum quæstion. vnic. de Ani-
ma, articul. 5. ad 10. scribit, intellectum
species non distingui, quod sint, vel nec sint à
phantasmatis pendentes, ex quo tamen funda-
mento, saltem à posteriori videri posset colligi
essentiæ differentia intellectuum. Caietanus
etiam ad quæstionem illam 58. annotauit dis-
cursuitatem non cerni in obiectis, ut inde in-
tellectus valeat speciem capere, sed potius im-
perfectionem esse illius.

C Secundo, quæcunque potentiaæ eosdem actus **Probata**
sine discrimine possunt edere, specie non diffe-
runt; atqui humanus intellectus non discurrit
circa ea, quæ perfecte complectitur, ut obseruat
D. Thomas articulo citato. Angelicus è contra
circa ea discurrit, quorum minus est capax, ut
graues volunt Theologis; ergo, &c.

F Autores nec pauci, nec ignoti, inter quos **Ferrari**,
est Scotus 2. distinct 1. quæstione 6. distinctio-
tra Gen-
ne quadam se ab hac difficultate expedient, a- cum A-
ientes intellectum humanum & angelicum **Mondri**.
specie distingui ratione subiectorum, conue- 57. art.
nire rursum specie ratione obiecti; idemque **Qui vi**
philosophiandum volunt de sensibus humanis, **disting**
ac brutorum. Hæc tamen distinctio in primis subiect.
ad ignorantem recurrere videtur. Urgebamus e- **nire ve**
nim animæ, atque angeli distinctionem essen- **obiecta**
tialiem ex intelligendi facultatibus non posse
colligi, quod hæc eiusdem speciei essent. Nunc
autem

1. Illius compre-

batio.

2.

3. Animas esse in-
completa quæ-
dam entia.

autem inuersa ratiocinatione nobis respondeatur, ideo non esse predictas facultates speciei vnius, si subiecta speciemus, eo quod ista sint specie diuersa. Deinde ea distinctio confusione in naturis parit. Quomodo enim eadem met entites specie differre, & conuenire valent inter se? Quod si talis distinctio semel probetur, accommodari poterit plerisque rebus non sine incommoda. Dicit enim aliquis duorum hominum visiones eodem tempore, & circa idem obiectum elicitas differre numero ratione subiectorum, & numero conuenire ratione temporis, atque obiecti. Econtra vero si diuersis temporibus, aut circa diuersa numero obiecta eliciantur ab eodem homine, differre numero ratione temporis & obiecti, conuenire autem in vnam numero ratione subiecti, contra Aristotelem, qui ad numericam identitatem rei, omnium circumstantiarum identitatem rei, quisuit, 3. Physic. c. 4.

Quod si respondeant, nullum id esse incommodum, quoniam vna differentia, aut identitas est per se & essentialis; cetera vero accidentaria, recte dicuntur: attamen ex data distinctione non constat adhuc utrā illarum sit differentia intellectuum ex subiectis petita, & identitas ex obiecto, quod erat declarandum. Parum vero iuuat, quod Scotus citato loco addit: Cum duo aliqua conueniunt, ac etiam discrepant simpliciter denominari à differentia, non vero à conuenientia; præstat enim adhuc hoc documentum (quidquid veritatis habeat) etiam si dicamus eos intellectus conuenire essentialiter ratione obiecti, & differre accidentaliter per subiecta.

Potest impugnata distinctio admitti, si dicamus diuersitatem identitatemque specificam inter res, considerationes quasdam esse mentis nostræ, quas proinde non sit incommodum introduci inter angelicum & humanum intellectum. Quæ doctrina eis Scoto placere non debet, est tamen huius etiam ètatis aucto-ribus pergrata.

Duplex deinde responsio occurrit, quorum quilibet, etsi stare nequeat eum altera; utrāque tamen ob rei obscuritatem probabilis est. Prima, si dicamus predictos intellectus specie conuenire, proindeque ex eis non posse colligi subiectorum specificam differentiationem; sed ex aptitudine formalique inclinatione, seu ex vniabilitate, aut non vniabilitate ad corpus, vt Theologi ipsi inter se contendunt, habebimusque auctorem Scotum, quæstione illa. 6. Potest etiam addi; qui probationem quoque subiungit, nihil scilicet mirum, si proprietates eadem à diuersis specie subiectis nascantur, cum diuersæ orientur ab eodem: quod etiam exemplis confirmatur. Lumen siquidem & superficies, species infi-

mæ cum sint. Soli atque igni differentibus specie adnascentur; brutorum quoque sensus specie conueniunt cum humanis, vt contra nonnullos suæ familie probe notauit Victoria, prima parte relectionis de perueniente ad usum rationis num. 4. Cum tamen utraque subiecta Nō oportet usus aperte distinguantur. Quamuis ergo praeriant proprietas, utima substantia creatæ proprietas sit in utroque subiecto intellectus, non oportebit variari illam pro specie variatione. B

intellec-tum species, quot Angelorum, frustra sane, praesertim cum nulla appareat in obiectis abeis attingendis varietas.

In qua solutione dicendum, si qua diuersitas cernitur in utroque intellectu penes discursum & non discursum, aliosve operandi modos, eam ex diuersitate solum maioris vel minoris luminis prouenire, hoc est, specierum distinctionis, aut obscurius, latius, aut pressius representantium. Quod etiam mouit Durandus in 3. dist. 14. quæst. 1. art. 2. ubi quamvis ostendere nitatur beatas visiones Angelorum, & animalium specie conuenire ob identitatem supernaturalis luminis; attamen generaliter statuit à principio proximo esse sumendam identitatem, vel diuersitatem intellectum, non autem à remoto, id est, intellectu; confirmavitque naturali exemplo membrorum leonis & hominis, quæ non à materia, cum sit eadem, sed à summa proxime distinguuntur. Ex Auicenna de Anim. com. 53.

C

Et D. Thomas suam quoque intellectum variationem varietatem Angelis superioribus & inferioribus attribuit, quæst. viii. de Anima, artic. 7. ad 5. ob diuersitatem, scilicet specierum; qui tamen intellectum tam multiplices differentias specificas, quam Angelatum positurus non videtur.

Altera solutio communior est, distingui 2. Solutio ponit specificę intellectum humanum ab angelico, distinguis specificę intellectum. vt plures Theologi volunt, cum de identitate specifica beatæ visionis disputant, vel ad 1. Lege Scaligeri p. q. 12. art. 6. vel in 3. dist. 14. vel in 4. dist. 49. ex. 346. ad speciatim Caiet. 1 p. q. 79. art. 7. qui peculiarem ea de re quæstionem edidit sive scribit: & quod esthuius articuli institutum, ex eisdem intellectibus colligi specificam diuersitatem subiectorum, vt fecit Alexan. Alem. 2 p. q. 20. mem. 5. D. Thomas 1. par. quæst. 75. art. 7. quidquid in contrarium valeant, quæ ex eodem Sancto Doctore superiorius adduximus, quid enim D. Thomæ obscuriora dicta rimari attinet, vbi aperta est ipsius in contrarium sententia? implexum est tamen, quod de intellectum diuersitate, vel identitate docet. Namque articulo 7. citato de anima ad 1. eas specificę distingui ait, si eliciantur à diuersis principiis, id est, speciebus inditis, vel acquisitis. At vero paulo inferiorius artic. 14. ad 10. negat distingui intellectum species, ex eo quod similitudines

euertitur
mfo.

ratione
utriusque
prior distin-

na solutio
nitatis aqua-
cum viri-
intellectus.
te debeat
gi specifica
receptorum
terentia.

*Ad diuerso lumi-
ne connaturali
subiectis duci-
tur intellectuum
differentia.*

dines abstracte sint à phantasmatibus, vel à A Deo petitæ. Quidquid autem hac de re sit, illud nunc est concludendum, à diuerso lumine arque intelligendī modo connaturalibus An-gelo & animæ recte deduci intellectum logicam differentiam, quod præstiterit D. Thomas 1. part. quæst. 75 art. 7. ad 1. & luculentius in quæstione de Anima, artic. 7. ad 4. Ferrat. 2. cont. Geat. cap. 94. Quapropter etiæ Deus valeat alterum intellectum ad alterius actiones euhere; nō efficiet ramen quin suis cuique debeatur connaturalis modus. Itaque si quando anima more angelico non discurrat, id quidem aut præter naturam eveniet ratione status separati; aut super natu-ram ratione gloria.

cum illæ corruptantur. Vnde obiter colliges. non minus vere, quam proprie dixisse Damascenum nihil à se Deum separauisse eorum, quæ semel vniuerit. Nimirum humanitas in triduo mortis non separata à Verbo fuit, sed potius extincta. Duxi, naturaliter, quia in sacræ Eucharistia ministerio proprio quidem, non tamen na-turaliter, accidentia à substantia panis viisque *Physice se-abiunguntur, quia illa à subiecto separatio, cor-ruptionis statio-* *soli animæ manu con-nire.*

Quapropter separationis status, eiusque tractatio- *soli humanæ formæ quadrare potest; proinde-que de illius tantummodo vniōne; idque quantum sit satis, ad oppositam separationem decla-randam agendum erit.*

Ergo vno formæ ad materiam, vt probe no-tauit Caietanus in Comment. 1. par. quæst. 76. artic. 1. in responsione ad 6. eiusque informa-tio, siue causalitas idem sunt. *Quo sit, vt sepa-ratio, atque mors, quæ illis ex aduerso respon-dent, tantundem valeant: nisi quod separatio-*

*In quo dif-
mors. à se/
tione.*

C partem denominet, mors totum ob-eam, quam diximus, rationem; quia illa maneat, non item hoc. Opponuntur autem separatio, atque vno Separatio priuatiæ. Hæc enim positivum quippiam est, nō opponi illa minime, quod vel ex eo constat, quia ad v. priuatiæ nionem positivæ, ac reales dispositions, influ-xusque causarum desiderantur: ad separatio-nem vero istorum omnium cessatio, atque amotio. Non est tamen separatio nuda quæ-dam puraque negatio: cum certum ac idoneum subiectum requirat, id est, formam;

D quare, &c.

At quid tandem est (inquires) ipsa vno, sub-stantiane an accidens? spiritualis, an corporeæ? *Sitne un-* *vt enim arguit Caietan. citato loco, si substan-* *tiale quippiam esse dicatur, iam per separatio-* *nem anima quippiam ad substantiam attingens* *amittere; si accidentale, iam per accidens totum hominem constituer cum materia, que sunt ab-* *fusda; nec dicat aliquis nullum id esse incom-modum, eo quod vno sit veluti dispositio, est ce-nim potius ipsa totius constitutio, ac composi-tio, non vero antecedens ad constitutionem præparatio. Huic dubitationi respondendum,* *Ita i land.* *animæ rationalis vniōnem cum materia (quod libri 1. de-* *ctiā alii formis substantialibus quadrat) idem m.:*

valere atque informationem causalitate inque vniōnem *eiusdem in facto esse, vt supra tetigimus, qua modum j* *propter nihil alind dici posse, quam modum talem c* *substantiale, atque spiritualem eiusdem ani-mæ. Quod etiam de productione actione, at-* *que existentia substantiæ dici solet, ac debet; eas* *nimirum ad genus rei productæ, atq; existentis* *spectare: quo autem pacto vno, de qua loqui-
tur, spiritualis sit, cum alterum extreum, ad* *quod fit vno, id est, materia, sit corporeum, ex* *lib. 1. de Generat cap. 4. quæst. 13. ad calcem cō-
stare potest; nec maiore ea in re difficultas visi-tur.*

*Scopus huius
disputationis.*

*Quæ sit realis.
& physica sepa-ratio.*

*Quibus nō con-ueniat physica
separatio.*

EX superiori Disputatione de animæ ratio-nalis immortalitate, liquido constat, eam post totius compositi dissolutionem in rerum natura persistere. Proximum est, vt de eiusmo-di statu, quem separationis vocant, distlerimus, dicturi postea de illius operandi ratione. Primum igitur in quonam statu is consitstat, inquiremus. Secundo, an animæ rationali naturalis sit. Tertio, an in eo existens anima, propendeat nihilominus ad statum informationis. Quod ad primum attinet, cum separatio & coniunctio apertam præ se oppositionem ferant, altera alterius mutua explicatione fiet apertior.

Omissa ergo ea separatione, quæ per intellectum fit, cum duo re vera coniuncta, separati concipiuntur; quod ad Dialeticos ex instituto pertineat; realis physicave separatio, si pura sit, in eis tantum cernitur rebus, quarum separatio ipsa corruptio non est, quemadmodum neque pura, ac simplex vno productio vniendorum esse debet. Hinc fit, vt inter partes hominis solidummodo, atque inter ea, quæ loco diuelli coniungique solent, propria separatio vnitioque intercedat naturaliter. Siquidem in his solum neque vnitio, productio est,

F

neque separatio: at vero quia ceterarum tum substantialium, tum accidentalium formarum à subiectis disiunctio ipsa, est earum corruptio; ideo separatio in eis locum non habet: sicuti neque in Christi Domini humanitate per mortem à Verbo, nec in speciebus Eucharistia,

tur, quam cum alterum extremum vniōnis est accidens, alterum substantia, vt recte consideranti patebit, quā tamen extrema ita paſſim cōiuncta cernimus, vt vel assiduitate ipsa dubitatio omnis cōpresa videatur.

lex dubitativa eadem ut
ine unio- indicari et relationem
uo confusat ma separate
ut am per se ationem pari priua-
atiquame ciuum mo- naduēire.
ilis est ani separatio ne Angelo- n productio- bieatio.

Posset etiam hoc loco queri; An cum Anima separata rursum vniatur, modus alius vniōnis ibidem intercedat specie quodammodo diuersus à priori, quīque peculiari nomine reunio dicatur; an potius importetur voce, hac solūmodo geminatio quādam extrinſeca duratio- nis, qua indicetur eandem numero vniōnem esse, quā nunc olimq; fuerit, aut certe eandem in specie. Rursum dubitari posset; An vniō per aliam vniatur ipsi rei, quam afficit. Sed hæc tum quia facilia sunt, tum quia ad præfens institutiōne conferunt, omittenda duximus. Illud tantum aduertimus apud graues Auctores vniōnem vocari interdum relationem; præsertim cum de illa ineffabili, quā inter humanitatem Verbūmque Diuinūm datur, seimō incidit, accommodato, scilicet, fundamenti nomine, relationi, quā ex eo consurgit, atque inter res vnitatis exercetur.

Ex dictis constat, quānam esse debeat præsentis articuli conclusio. Nimirum anima rationalis statum extra corpus, separationemve, si formaliter spectetur, priuationem esse actus secundie eiusdem animæ, id est, informationis, seu vniōnis erga corpus; & quod hinc sequitur, ipsius relationis ac præsentia, tum ad idem corpus, tum ad cetera, quibus ratione corporis fiebat præfens; omnis deniq; concursus, quem per proprias facultates celebat exhibere; quo fit, ut quārentian per separationem anima rationalis mutetur respondendum sit, mutationem quidē subire, sed tamen priuationam, (nam de ea locali realique separatione, per quam à corpore dissoluta migrat, inferius agendum erit) alioqui si propositio vniōnis modo, alium naturaliter sortiretur extra corpus, non esset cur præter naturam tunc existeret, ac rursum eur in corpus propendere diceretur; quemadmodum materia forma hac semel amissa, præter naturam non manet: quia aliam illius vice naturaliter suscipit. Vnde illa Caietani sententia i.p. q. 6. artic. 3. quod anima cum separatur semipersonalitate comparet, refutanda nunc foret, nisi id lib. 2 de Anima, c. i. qu. 2. artic. 2. actum esset. Porro licet hæc ita sint, habet nihilominus separatio animæ similitudinem quandam cum prima Angelorum productione, quatenus ut hi cū primum creantur in actu primo, ac completo operandi constituuntur, sic anima in ipso momento separationis per species denuo inditas, ac propriam potentiam mouendi ad operandum expeditur, ut in progressu dicimus.

Sed iam oppones; Cum accidentia virtute diuina à substantia separantur in Eucharistia

A Sacramento, non solum amittunt naturalem vniōnem, sed etiam acquirunt nouum ac posituum esse modum qui vicem subeat antiquę vniōnis, compleatq; ipsorum accidentium existentiam. Item cum Christus Dominus in eisdem *Obiectio.*

Eucharistia accidentibus deest, aliquem esse di modum positivum debet acquirere, alioqui eas separatio à speciebus, corruptio Christi descendat esset, quod est absurdum. Pariigitur ratione cum anima rationalis à corpore abiungitur, non solam priuationem vniōnis patietur; sed modum positivum etiam pro vniōne denuo comparabit.

Ad primum tamen exemplum admisso ante-*Ad 1. obiect.*

cēdeant, neganda erit consequentia; etenim rationalis forma etiam vnta corpori subsistit, ut loco citato de anima ostensum est; quapropter nullius modi accessus eget cum separatur, cuius merito possit subsistere; quod tamen in Eucha-ristia longe euénit, vbi quantitas nouum quen-*Ad 2.*

C dam modum denuo recipit, quo extra subiectū existat. Deinde negari potest antecedens; qua de rel. i. de Gener. c. 4. qu 7 latius disputatur.

In posteriori exemplo concedendum, cum pri-*Ad 2.*

mmum Christus Dominus ab speciebus Eucha-ristia deficit, puram pati priuationem vniōnis,

realisque præsentia ad ipsas, nihilq; positivum

comparare; non tamen ob id dicēdum esse eura

corrumpi, cum nulla mutatione Physica circa i-

psum, sed circa species transfigatur. quod maiori

iure dicendum erit de separatione Diuini Verbi

ab humanitate cum per triduum extincta fuit.

ARTICVLVS II.

SIT-NE SEPARATIONIS STATVS anima rationalis naturalis.

E

Naturalis status vocabulo, non solum in-*Qua pactione na-*
telligimus eum, qui supernaturalis non sit *turale hic ac-*
ac circa miraculum; sed qui consentaneus ani-*ciptatur,*
mæ humanæ dici possit, atque, vtrita dicam, de-
siderabilis. Sunt enim hæc non parum diuersa:
quod exemplo ignis frequenter explicat D. Th.
nullo enim miraculo, nullaq; supernaturali vi
circulariter voluit ad cauum Lunæ, & tamen
is motus naturalis dici nequit ei elemento, vel
ipso Aristot. auctore, cum iam ad motum sur-
sum naturaliter inclinetur ac propendear.

Sit igitur hac de re prima assertio proposita dubitatione directo respondens. Separatio animæ à corpore, tum in fieri, tum in facto esse, non est ei naturalis, sive consentanea. Ita docet D. Thomas non semel, præsertim i. part. quæst. 89. artic. 1. Caietan ibidem, Ferr. primo contra

Prima affer.

Confirmatur
primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Vlximo.

gentes cap. 83. & 94. Hencius quodlibeto 7. A quæst. 13. aliique non pauci, suadetur autem in hunc modum. Primum affectiones oppositæ, præsertim priuatue, eidem rei connatales, & consentaneæ esse nequeunt: at animæ rationali maxime naturalis est vno ad corpus: ergo separatio, quæ eam vniōem demolitur, minime erit eidem consentanea, atque optabilis Secundum, id, quod in totius compositi perniciem cedit. naturale esse nequit ipsi formæ, alioquin à forma nonnunquam ei malum obueniret, quod est absurdum; forma igitur nullibi, quam in materia connaturali habet effendi modum. Diximus, formæ, non autem materiæ, quoniam haec cum à natura instituta sit in commune subiectum generationum, corruptionumque vniuersi. consequens fuit, ut haberet aliquam indifferentiam, ratione cuius alias etiam formas posset appetere: qua de causa malefica dici consuevit à Philosophis; aliisque eius generis nominibus notari; at vero forma cum à natura sit instituta in vnius tantum compositi bonum, eius erit continere, coercereque vagam materiæ appetentiam, proindeque non debuitam propensionem habere, quæ huic muneri. sibi tam proprio obstatre posset. Tertio, Separatio ad naturam formæ nihil interest, ut patet inductione cæterarum, quare cum nullus sit in humana anima gradus, qui ad informandum corpus non pertineat, ut alibi comprobatum est, sit, ut quemadmodum reliquæ formæ ad separationis statum, naturalem proportionem non habent, ita neque illam habeat rationalis. Quarto, quia ad id, quod est consentaneum, datur, quidam veluti imperus naturæ: ac si consideremus ea, quæ in separatione animæ à corpore accident, nihil tale reperiemus ex parte ipsius, quod in hunc modum declaratur. Dispositiones noxiæ, ac mortiferæ ei aduersantur; non possunt igitur illam in statum quasi connaturalem impellere, & statuere, ut satiſ liquet. Deinde dici non potest illam ob inductas dispositiones sibi inimicas, per se commigrare, ac veluti hospitium vertere; quandoquidem in tali separatione, neque illum etiam tenuem concursum formalem habet, qui formis cælorum concedi soler erga circularem motum, cum potius ab officio formæ tunc spolietur; non est igitur cur separatio animæ rationali consentanea dicatur. Denique illud saltem negari non potest, multo congruentius ad naturam suam vniiri animam, quam separari: cum hoc posteriori modo sit in actu primo tantum, illo vero priori sit in actu secundo caufandi, conrendique esse tum materiæ, tum composito, quod est rebus ad modum naturale, exercendi item operationes non solum intellectiua par-

tis, sed etiam vegetantis, atque sentientis. Ac iuxta hanc sententiam accipendus est D. Th. qui 4 contra gentes cap 79 & 1. part q. 118 art. 3 scribit contra naturam animæ nostræ esse separata in existere à corpore, id est, minime consentaneum, atque expetibile.

Sed contra propositam ac confirmatam assertione sunt nonnulli sequuti Auicennam, quorum meininit Cafer. in commentariis primæ partis ad art 1. q. 89 non quod crediderint naturale esse, ac consentaneum animæ rationali quoquomodo extra corpora esse: sed ordinatum post corporis informatiæ: quemadmodum, & foetus non primo, sed post certum illud tempus; quo in utero materno detineri solet, naturale, ac consentaneum est in lucem prodire; ab illoque tenebricoso naturæ ergastulo foras emicare. Ad quam sententiam luculenter allusit Seneca Epitoll. 102. ad Lucilium in hæc verba Quemadmodum nouem mensibus nos tenet maternus uteruſ, & præparat non sibi, sed illi loco, in quem videmur emitte, iam idonei spiritum trahere, & in aperto durare; sic per hoc spatium, quod ab infantia patet in senectutem, in aliud naturæ suministrum partum; alia origo nos expectat, alius retum status; nondum cœlum nisi ex intervallo pati possumus, proinde horam illam decrerioram prospice, non est animo suprema, sed corpori trans eundum est, exxit natura redeuntem, sicut in transem, &c Hæc illi.

Pto qua suadenda sententia primum est argumentum. Multo magis pendet hæc materia ab vniōne huius formæ rationalis, quam è contra, ut est consideranti manifestum; atqui eo non obstante naturale est ipsi materiæ huius formæ vniōne priuari: erit igitur & huic formæ naturale vniōnis priuationem subire. Confirmaturque argumentum similiū exemplorum inductione; quis enim neget naturale esse hominibus suo tempore calitum, arboribus hyberno tempore nuditatem foliorum, animalibus somnum, qui vigiliæ vacatio est; & vniuersum causis omnibus, postquam semel effecta sua edidere, virtute priuari ea iterum producendi: quapropter cum forma rationalis causa etiam sit, non solum multo post tempore, sed data etiam semel vniōne ipsius ad corpus, naturaliter illi erit ab eo influxu defistere, cum nulla iusta ratio cogat cur in actu secundo semper esse oporteat.

Secundum, Anima rationalis non vnitur corpori; nisi vt illius ministerio operandi instrumenta colligat, id est, species; mirum igitur non erit, si corpus deinceps naturaliter exuat, ac seponat. Nam post bene instructam donum, natiuim ve, opificiū arma quis requirat? Que post adulatam prolem parens nutricē poscat? Quis post depictam tabulam penicillum?

Tertium.

In quo sensu
ei possit sep
tio contra
turam.
Separation
anima esse
iuralem, al
quorum fu
opinio.

Explicatio
tentia.

Conforma
primum a

2. Argum

rgum.
Tertium, operandi modus absque illaphantasmatum ope, naturalis animæ est, ac prorsus consentaneus; ergo etiam modus essendi, cum alter ex altero probe colligatur. Assumptum; præterquam quod est apud D. Thom. I. 2. qu. 5. articulo primo ad 2 quo in loco docet post huius vita statum habere nos modum alium connaturalem intelligendi, probatur primo, quia cognitio extra corpus supernaturalis non est animæ, eaque est multo perfectior, vt potest stinctor, atque expeditior, quam quæ in corpore; erit igitur anima ad ipsam exercendam propensa naturaliter. Secundo, quoniam, ut est eiusdem Doctoris Sancti, plurimumque Theologorum dogma, eo temporis momento, quo anima à corpore abiungitur, stata lege species recipit, quibus deinceps intelligat. Scilicet ad naturæ Auctorem pertinet, ut tunc cum ope phantasmatum desituitur, nouis rerum imaginibus adornetur. Nec si Scotti placitum magis arridet de specierum conquistatione ex obiectis, proposito argumen ti pondus elevarunt, sed augetur magis, ut consideranti planum fieri. Concludamus igitur iuxta naturam suam operari animam extra corpus, atque adeo extra idem consentaneæ perdurare.

Quartum, quia quod naturale non est, diuturnum esse nequit, teste Philosopho primo de Cœlo capite tertio text 15 & libro secundo cap. 3. text 18. at status separationis est æternus animo rationali, naturæ viribus spectatis, cum illius ad corpus regressio miraculosa sit ergo, &c.

Hæc tamen ita erunt expedienda, atque in primis similitudo, quæ ex fœtu deducitur, elegans quidem est, sed parum virget; potuit si quidem, tam in materno utero, quam extra illum connaturali modo existere proles, quia virtutibique ad perfectionem obtinendam tendit: at vero anima extra corpus principium formæ munus amittit, quod est in formando materiali, compositum constitueret; unde non poterit in eo statu connaturali modo permanere.

Ad primum vero argumentum neganda erit consequentia; & ratio in promptu est, quia anima hæc vni tantum materia coniuncta esse valet naturaliter, ut I. Phys. capite nono, quæstione undecima, articulo quarto ad ultimum habetur: non ita vero materia; quapropter eti hanc deserat formam, statum etiam naturalem sub quavis alia retinebit. Porro exempla, quæ in confirmationem adducuntur, si recte accommodentur, instituto nostro prosint, non obsunt, siquidem neque capillis, neque foliis, aut vigilia connaturali esse potest extra illa subiecta inueniri. Iam quod de causis additur, naturale eis esse, carere vi producendi effectus semel editos, falsum est; si de iis intelligatur, à quibus non solum in fieri, sed etiam

in conservati effectus iugiter pendent, seu quarum influxus non interrupitur, cuius generis constat esse animam.

Secundi argumenti antecedens falsum assumit; cum propter actiones etiam partis sentientis, atque vegetantis, aquina materiæ copuletur. Quoniam etiam licet à nobis admitteretur, negandæ ceter adhuc consequentia, cum semper vsu sensuum egeamus ad species intuituas propria ope comparaendas, singulariaque intel ligenda.

Ad tertium, negandum quoque erit ante cedens, nisi sensum (ut vocant) reduplicanter coniunctus; accepta nimirum anima prout statum obtinet separationis; tunc enim toti illi quasi coniuncto ex anima; & statu naturale erit sine corpore operari, quo pacto intelligendus est D. Thom. in arguento citatus. Ad primam deinde confirmationem negetur consequentia: multo enim perfectior est circularis motus, quam rectus, non tamen prior ille est ignis consentaneus, sed posterior. Nimirum, quæ præternaturam competunt, nihil interest, meliora ne sint, an deteriora, quam quæ

Ad tertium.

Animæ solum ut separata naturale est sine corpore operari.

competunt consentaneæ. Ad secundam die ex illo Theologorum dogmate concludi quidem animæ humanæ species, atque actiones non est connaturæ intelligendi extra corpus, in quoddam veluti supplementum dari; non autem in connaturali, atque expetibile præ corporis unione ornamento.

Actio animæ
extra corporis
separata naturæ est sine corpore operari.

Ad quartum, si per non naturale violentum intelligatur, concedenda maior, sed nihil contra nos, qui separationem violentam esse negamus; si vero, quæ præter naturam sunt, etiam comprehendendar, falsa est, ut exemplo ignis ostenditur, hic enim æterno tempore præter naturam volui posset, si cœlorum motus nunquam desisteret.

Secunda assertio, Separatio à corpore animæ rationali violenta non est. Declaratur, si uadereturque: nam violentum, ut sumitur ex Aristotele 3 Ethicorum, tunc dicitur, cum subiectum virgetur in contrariam affectionem, vel statum eius; ad quem effectu inclinatur, ac tendit: sic motus, locusque sursum dicitur violentus corpori graui; quoniam in contrarium motum; ac locum effectu propendet. Cum ergo anima rationalis effectuum influxum

Secunda assertio.

F non habeat in sui unione ad corpus (is enim propria est efficientis causalitas) sed formalem; fit ut quidquid contra tales fluxum accidit, violentum dici non mereatur: unde neque cœli violentiam pati dicetur, cum post diem iudicii æterno tempore quiescat; quia ea quies pugnat quidem cum motu, ad quem tamen cœli forma non effectu: sed formaliter tantum concurrit. Atque haec ratio probat, quod etiam D. Thom. prima secundæ, quæstione

Quid sit proprium violentum.
Animæ in unione non habet influxum effectum.

Nulla forma violentia est à materia separatio.

In quo statim forma possit partis violentiam.

Separatio efficit violentia foret regressio naturae.

6. artic. 4. ad 2. fatetur de qualitatibus actiuis, vbi maxime violentia certai posset, nulli omnino formæ violentiam fieri, cum à materia excluditur, non solum spectata generali rerum lege, secundum quam naturale est illis corrupti, vt aliæ generentur, sed etiam spectata peculiari; cum nulla forma efficientem influum habeat ad se ipsam, vel compoſitum conseruandum, ac formaliter tantum cum sibi contraria pugnet in subiecto, si, qua ex parte proprium munus forma praefstat, consideretur. Quod id eo dixerim quoniam si attendatur, vt est ipsi compoſitum ratio agendi, vel actioni contrariae resistendi, violentiam fortasse propriam patierit, quod considerasse videtur Aristoteles cum lib. 5. Phys. c. 6. text. 59. alterationes etiam violentias descripsit. Quia cum moderatione proposum à nobis pronunciatum accipiendum volumus.

Quod ultius suadetur commodius nunc ad rem nostram adducto arguento, quod pro sententia Auicennæ quarto loco superius proposuimus: quia, si anima violenter separaretur à corpore, iam resurrectio naturaliter homini debereetur, quod Philosophis absurdum est, cōsentientibus pene vniuersis, nihil semel proprie corruptum, redire posse per naturam. Probatur consecutio, quia cum anima post mortem naturaliter perseveret, siis status illiforet violentius, non posset non tandem aliquando naturali via ab eo expediri, cum perpetuus esse non posset, docepte Arist. 2. de cœlo c. 3. text. 18.

Ad hanc, violentum dicitur, cuius principium est foris; sed forma; etiam si nulla inimica qualitas exterius immittatur, dissociabit aliquando à materia, consumptio humido: ergo ea separatio violentia non est. Facit pro hac sententia id, quod scribit Tullius Tuscul. 1. discessum animi à corpore fieri nonnunquam cum voluptate, & locus Platonis in Timæo. Mors, quam morbi; & vulnera intulerunt, violēta est, atq; molestia; que vero genio paulatim ad finem naturaliter surrepit, inter omnia mortis genera leuissima est, & cum voluptate potius, quam dolore contingit. Similia scribit Seneca lib. 4 c. 30. & lib. 11. c. 78.

Oppones tamen vulgarem illam diuisionem mortis in naturalem & violentam; quam etiam insinuavit Plato loco proxime adducto: vnde concludi videatur aliquam separationem (id enim mors) violentiam esse: sed occurrentum, mortem violentam dici, spectata potius forma vt ratio agendi est, ac resistendi; non vt propriū formæ munus exequitur; vel certe in ea diuisione attendi etiam ad propriam violentiam, qua quis externa vi motrice in mortem cogitur. Lege quæ lib. 1. de Gener. ca. 4. qu. 16. art. 3. ad secundum scripta sunt.

Ex duabus assertionibus tertia facile deduci-

A tur; Separationem animæ à corpore præter naturam esse. Nam cum naturalis non sit, neque etiam violentia, fit consequens, vt ex approbata Philosophorum diuisione, præter naturam esse dicatur. Quod si D. Thom. aliquando contra naturam esse scribit, præter naturam accipendum esse superius monuimus, atque ita usurpat Aristot. tum alibi, tum 1. de Cœlo c. 2. text. 15. & lib. 5. c. 3. text. 18. In Physicis quoq; lib. 5 c. 6. text. 57. violentiam accretionem appellat, quæ præter naturæ debitum excurrit: quapropter non recte Ferr. statim separationis simpliciter contra animæ naturam esse affirmauit libr. 2. contra gent. c. 83.

ARTICVLVS III.

VTRVM ANIMA SEPARATA AD
unionem corporis naturaliter
propensa sit.

Praetermissa hoc loco absurdâ Platonicis, atq; Origenis existimatione errorea, quam plerique è Saeris doctoribus refellunt. Animas ante hominem natum bene, beatoe viventes, in pœnam admissi sceleris addictas fuisse corporibus, quo sit, vt non solum non illa appetenter, sed refugerent quam maxime. Scotus in 4 d. 4. q. 2. art. 3. circa tertiam propositionem, & d. 45. q. 2. in argumentorum responsionibus. Ioannes Maior. 4. sentent. lib. q. 3. art. 4. & alii negantem questionis partem secuti sunt, alio ex fundamento, quia videlicet animam propter bonum corporis, non vero ab aliquam sibi peculiarem perfectionem, quam separata assequi non posset, obtinendam, eidem corpori vñiri credunt. Peculiari dico, quoniam ipse Scotus quodlibet nono, non solum non negat, sed probat etiam animam separatam perfectione carere non nulla, quam habuerat coniuncta, id est participatione (vt eredit existentiæ totius suppositi) quam tamen perfectionem ait esse communem animæ cum toto (addere iure posset cum materia) non autem peculiarem ipsius.

Quæ sententia probari potest primo. Si anima extra corpus collocata in ipsum propenderet, violentiam perpetuo pateteret, nisi Deus præter naturæ legem de resurrectione prouidisset, cum in eo statu semper esset permanens: hoc autem à suaui naturæ progressu longe absit; ergo anima ad iteratam corporis unionem non inclinatur.

Secundo. Unio ad eorum impeditura est animæ expeditam, angelicæque simillimam intellectiōem, ac propriam motionem ad locum, corpore scilicet animam degrauante, sensu-

Obiectio.

Dilectio.

Agitatio.

Lege Xij. Sæcensem l. annot. 185. 236. Falsa hac Origenis. etatio.

Negativa. sententia, fundamen-

tatio.

1. Argum.

2. Argum.

sensumque multa cogitantem deprimente, ut habetur Sapientia 9. Non igitur talem vniuersitatem amat anima. Quod si assumptum neges, dicasque futurum deinceps, ut D. Paul. pollicetur, corpus spiritale, id est, omnibus conditionibus degrauantibus liberum, adhuc virginem, quia nunc ea, quae naturae sunt, spectamus, non quae Deus decernit liberaliter, praesertim quia adducta responsio in damnatis animis locum non habet.

Tertio. Causa efficiens eo quod perfectio nem ex effectu non comparet, imo impertiat, in illum non dicitur propendere: sed anima rationalis nihil perfectionis recipit a materia, quod extra illum non posset recipere, id est. species; impertit autem materiae existentiam; ergo cum separata fuerit, in illam propensa non datur.

Quarto. Quoniam si anima extra corpus posita naturaliter in ipsum propenderet; naturaliter concluderetur resurrectionem ordinaria potestate exhiberi posse; cum res queque ad statum, in quem propendet naturali via ac ratione promoueri soleat; ac resurrectione in fidei articulis continetur, ut proinde non videatur naturaliter exerceri posse, aut cognosci, ergo &c.

Contraria tamen sententia est D. Thomae. part. quæst. 76 articulo primo ad 6. Abul. in 22. caput Match. quæst. 221. ad 4. videturque expressa à D. August. 12 super Gen. ad lit. capite 35. cum scribit inesse animam separatae naturalem quandam appetitum administrandi corporis.

Cuius sententiae fundamentum illi contrarium est, quod pro Scoto iactum fuit: nimis enim separatum ideo corporis societatem ad amare: quod non minimam inde obtineat perfectionem. In eius ergo fundamenti gratiam aduertendum: cum perfectio entitatis cuiuslibet ipsa eius natura sit, vel naturam se quatur; cumque entiras animas sit respectiva, utpote pars tum ad comparem aliam, tum etiam ad compositum ordinem includens eius quoque perfectionem ab eo ordine abstrahere non posse. Quicquid igitur boni accesserit composito ex partibus, in id ipsum impense incurvant. Itaque bonum totius compositi, alienum à partibus non est; ut Scotus videtur credisse, sed ad ipsas itare est magnopere, ut mirandum non sit, quod in illud etiam inclinentur.

Quæ ratio in materiam valet erga formam, quanquamlibet propriam existentiam possideat: multoq; magis institutum concludit ex parte formarum corruptibilium quamvis superiori aliqua potestate à subiectis separantur, nobiliorique existendi modo gaudere dicantur. Neque enim propterea ad connaturalem essendi modum inclinationem deponunt (sunt enim ipsæ sic essendi aptitu-

dines, vel certe inseparabiliter ab eis tales aptitudines emanant) ut hic etiam locum habeat illud Pauli; Nolumus spoliari, sed superuestiri primæ Corinth. 15.

Hinc cursus arguitur. Materia ideo inclinatur ad formam, tunc etiam cum ea caret, quia est aptitudo quedam materialis sui actus; sed forma quoque aptitudo est formalis ad materiam: ergo in hanc pariter propendebit, etiam cum extra illam erit.

B. Præterea, ut superiori sectione coclusimus, separatio status non est proprie naturalis animæ: erit igitur naturalis status unionis; cum alias non sufficerit; sed unumquodque in id propendet, quod sibi naturale est, ac consentaneum; ergo accedit Aristoteles 2. Physicorum, capitulo secundo textu 23. quo loco scribit materiali esse propter formam: ergo boni aliquid formæ accedit ex materia, & libro tertio de anima capite duodecimo recto 61. conducere ait animali rationali, quod sensu sit prædictum. animæ vero quod sit prædicta corpore: hominis igitur pars superiora corpore perfectionem aliquam recipit.

Si quis autem querat, quoniam sit tandem eiusmodi bonum, sive perfectio, quæ animæ ex unione corporis accrescit; Respondendum erit nullum esse potius bonum, quam unionem cum materia, totiusque compositi constitutionem actualem, cum propter hæc tanquam propter finem sit, & in entium latitudine inueniatur. Atque hanc vocat Caiet. prima secundæ quæst. 4. art. 5. perfectionem extensiua.

Sunt autem nonnulli, qui studio compendi vi tramque sententiam Divi Thomæ, & Scotti, dicant animam rationalem considerari posse & ut separabilem, & ut formam; qua distinctione vtitur idem Diuus Thomas prima secundæ quæstione quarta articulo quinto ad primum, dum docet beatitudinem intellectus, competere animam, ut corpus transcendit; non autem, ut forma est ipsius. Priori ergo modo spectatam, aiunt corpus minime appetere, sed posteriori, ac D. Thomam hoc attendisse, Scotum vero illud.

At enim quia huiusmodi distinctio non nullam praebet ansam ponendi in anima rationali duos gradus, alterum, quo sit forma corporis, alterum quo sit separabilis; quia in re non minimus latet error; supersedendum ea est, praesertim quia non ostendit quid in quæstione proposita simpliciter sit decersendum. Quæ hæc tenus differui mus, suadent quidem naturalem inclinationem, sive appetitum innatum, atque improprium animæ nostræ erga materiam, non tamen plane ostendunt habere illam quoque proprium, innatum, atque potestum elicitem.

Recentiores quidam Theologici credunt ani-

Secundo.

Tertio.

Quid boni accedit animæ ex unione cum corpore.

Lege Henrici quodlib. 7. q. 15.

Lege Fer. 4. ceterum trahent. c. 79 §. 5.

Sed nullus.

Quo pacto volunt aliqui hæc opiniones concedunt.

Hoc non debet non admittit.

An habet ratione.

ma elicium ap-

petitum ad recti-

gationem cum cor-

bore illam quoque proprium, innatum, atque por-

tuus.

Soarius 3. 1.

inam.

q. 13. d. sp. 44.
scđt. 7. ad calcē.
Sententia, que
negat probatur
primo.

mam separatam nulla habita ratione glorie, vel A damnationis; sed in statu primo separationis, vt nunc loquimur, minime desideraturam (si recte sapit) reunionem ad corpus. Primo, quia non alterius, quam illius, quod deposuerat, corporis reunio ei deberetur, hoc est, morti iterum obnoxii, vt notum est: quo pacto iam in infinitum abiret eiusmodi desiderium; cum infinites esset corpus per mortem deponendum; quod tamen absurdum videtur, atque alienum à naturæ inclinatione, quæ ad determinatum semper contendit finem.

Secundo.

Secundo, quia reunio ad corpus caducum, perfectam rerum contemplationem moratur, turbaque, arq; adeo naturalem beatitudinem minutit; non poterit ergo elicto actu saltem de liberato expeti ab anima.

Tertio.

Tertio, quia quod tantopere viui formidemus vniōnis dissolutionem, inexperienced potius illius animæ status ascribendum est, quam existimandum commodiorem ei esse vniōnē. Adde animam per se sumptam id inimime formidare, sed totum hominem, quem certum est maxime expertere suarum partium coniunctiōnem, sine qua non constabit.

Quarto.

Quarto, quia anima, qua ratione forma est corporis, inter naturas preesse sumptas numeratur, per voluntatem vero ab huiusmodi naturis secesserit; vt constare potest ex iis, quæ 2. Physic. c. 1 quæst. 4 sunt annotata; ergo non apparet actu elicto à voluntate id, quod sibi tanquam naturæ competit, id est, corporis vniōnem. D Probatur consequentiā quia id desiderium iam non est ab anima, vt à natura, atque adeo nec naturale.

Quinto.

Quinto, Reunio animæ semel à corpore separata non est naturalis, sed miraculosa: ergo non cadit sub naturale ipsius animæ desiderium.

Contraria sen-
tentia ample-
tenda est.

Lib. 2. de anima.
c. 1. q. 6. &c. 2.
phys. c. 1 q. 24.

Affirmandum tamen omnino est animam separatam actu etiam elicto desiderare natura-liter resurrectionem. Quia sententia satis confirmatur ex iis, quæ dicta sunt de innata propensione animæ separatae ad corpus. Nam cum anima proprio appetitu donata sit, id est, voluntate, cur ea, quibus perficitur, & in quæ sue proprie, siue improprie propensa est, elicto actu non desideret: Præfertim quia voluntas totius subiecti appetitus dicitur, quo, videlicet, desiderare possit quidquid ei naturæ iure semel obuenit; qualis est societas corporis. Deinde, anima etiam qua rationalis, atque adeo qua volitiva, forma est corporis; vt alibi demonstratum est, non enim quia per hanc prærogatiua cæteras formas excedit, ideo per illam a conditione formæ recedit: poterit ergo per voluntatem appetere quidquid ei, qua natura est, competit, cum eiusmodi appetitio ab ea, vt natura est, proueniat.

Quapropter ad primum superioris sententię Ad primum argumentum dico, animam rationalem non gatius senti appetere simul infinitas vñiones, sed vnam tantum; quam appetitionem infinites recurrere nullum est incommodum, si eius etiam obiectum eandem subeat conditionem: quemadmodum nullum est incommodum infinites descendere lapidem, si toties sursum pellatur. Quid si obicias à D. Aug. 12. lib. de Ciuit. ca. 13. Obiectio. irrideri perpetuum (vt quidam philosophi arbitrabantur) earundem rerum redditionem. In Dilutio. promptu responsio est, irrisione, illam hominis esse apprime callentis, quid ea in re à Deo fuerit statutum, non autem ignorantis, quid in certo aliquo ordine rerum illarum alię postularent. Adde etiam eos philosophos plura alia asseruisse redditura, vt eadem hominum studia, mores, &c quæ cum libera sint, iure à S. Doctore irridentur. Lege quæ lib. 2. de Gener. c. 11. q. 2. art 1 scripta sunt.

Ad secundum, fatendum perfectius contemplari posse animam separatam, quam corpori vnitam: negandum ramen illum, quam illum statum ei esse magis expedibilem: cum non ille, sed hic eidem sit connaturalis, vt superiori articulo docuimus Itaque quod ea cognitione, quam corpori vna sit sequi valet, imperfetta sit, conditio est humana, quam & que ferre par est animam. Quod deinde cum labore obtineatur, extrinsecum est impedimentum, vt proinde desiderio excitando per se non oblit, sicuti de toto ipso homine doceri solet, cum de eius sciendi appetitu agitur.

Ad tertium, concedendum mortem nō tam propriæ animæ, quam toti homini esse formabilem; ex quo tamen non sequitur animam nō aduersaturam naturaliter sui separationem, tunc etiam cum illum statum subierit.

Ad quartum dicendum, etsi anima distinguitur à quibusdam naturis preesse acceptis per voluntatem, & intellectum; adhuc tamen intra genus naturæ proprie spectatæ contineri, cum etiam qua rationalis, sit forma corporis, vt diximus. Adde nostro instituto sat esse, si anima per actum elicitem voluntatis vniōnem appetat naturaliter, id est, consentaneè, iuxta genium suum, etsi non appetat naturaliter, ac ducto vocabulo à natura preesse accepta.

Ad quintum dic, resurrectionem non esse supernaturalem quoad entitatem, cum sit vno eiusdem speciei cum prima generatione, etsi quoad modum supernaturalis sit. Quæ vero ita se habent, naturali desiderio appeti valent, vt cæco aspectus; sed hac de re statim plura.

Ad primum vero argumentum pro Scoti Responde sententia initio articuli adductum negari debet assumptum; non enim quod est contra dudum prius quilibet inclinationem naturalem, violen- Ad primum tum

tum dicitur; sed contra effectiuam: alioquin dicatur etiam cæcus in statu violento existere. Atque huc tandem pertinet Caietani solutio 1. p. q. 76. art. 1 ad finem ex D. Thom. elicta. Idem vero S. Doctor q. 24. de veritate art. 10. ad 1. rem illustraverat exemplo causæ efficientis, quæ violentiam pati non dicitur, si non agat, cum ex alterius etiam causæ concursu fortasse penderit eius actio, ut accidit cuilibet parenti comparatione prolixi Itaq; ad violentiam requiritur efficiens, sufficiensq; principium in eo, quod illam passurum est. Lege quæ dicuntur lib. 2. de Gen. c. 11 q. 1. art. 4.

Ad secundum, nihil referre si aliquantulum anima à mortali corpore degrauetur, quo minus ipsius unionem amet, attendimus enim id, quod natura hominis ex propria fert conditione. Porro Salomon, de operibus studiosis maxime loquitur, quibus depravatus appetitus repugnat; non autem de pure naturalibus, ut in praesentia.

Ad tertium, neganda est minor propositio, quia auctum informandi, quæ est princeps animæ perfectionis earum, quæ illius naturam comitantur, eadem omnia absque materia non obtinet. Pro solutione quarti, sequens articulus proponebitur.

ARTICVLVS IV.

SOLVITVR QVARTVM ARGVMEN- tum superioris articulij pro Scoto.

que affir-
resurrec-
tio-
nem natu-
ræ.

Quartum argumentum petit, an reunionem animæ ad corpus, quæ ipsa est resurrectio, naturalis sit. Videtur enim affirmare respondendum. Namque si ad materiam attendamus, manerit in ea post separationem animæ capacitas antiqua; si quidem ab eadem nullo modo distinguitur. Si vero animam consideremus, cum sit etiam formalis quedam, ac transcendentis habitudine erga materiam, haud dubie cum perseveret anima, perseverat eius ad materiam inclinatio. Non est igitur cur ratione vtriusque vel alterius partis, non possit unio naturaliter iterari. Quod si ita est, ergo siue à prima, siue à secunda causa agente id præstetur, naturæ debito contingit, cum iis, quæ naturaliter uniti valent, causa naturaliter uniti respondere debeat, id quod etiam D. Clemens non obscure testatur lib. 5. constit. c. 6. vbi sic ait. Qui corpus Adæ fabricatus est, idem & Adæ, & cæterorum corpora suscitabit, quod hoc naturæ hominum rationis participi debeat. Accedit quoniam non aliqua ratione melius constare potest, quid futurū fuisset hominibus, si erga illos Deus naturalem,

A generali prouidentiam tantummodo exhibere vellet. Quandoquidem solus anima naturalem quo status satis esse non videtur, ut homini abunde ad entitatem prospiciatur.

Hæc tamen sententia ad summum concludit unionem semel dissolutam inter animam, & corpus, naturalem esse quoad entitatem, quod libetatem fatemur. Nec enim illa ex eo quod postquam euanuit, iterum redcat, amplius variatur quam penes actum, ac potentiam. Non tamen (quod est quarti argumenti, in cuius explicatione versamur, institutum) efficit eam, vel naturaliter exhibendam esse, vel alicui homini semel corrupto deberi, aut denique ab eo fore cognoscendam, sed peculiari Dei institutione, ac Supernaturali decreto, quod vocant supernaturalem esse quo ad modum, non quasi modum aliquem intrinsecum habeat supernaturalitatis (id enim à vero abest; tum quia actio ipsa iam est modus quidam, tum quia iam in termino aliquid supernaturalitatis induceret quod nemo admittit) sed per extrinsecam denominationem à supernaturali Dei prouidentia, qua eandem numero productionem, remq; productam in alio tempore, locoque exhibet; id quod ipsa voce, reunionis, insinuat, quæ repetitionem quandam eiusdem rei menti ingerit.

Atque hoc spectat quod D. Thomas ait 4. contra gent. cap. 81. quem locum adducit etiam Caietanus 1. parte quæst. 76. artic. 1. ad finem, sequunturque alii Theologi communiter, resurrectionem naturalem dici in facto esse; in fieri vero supernaturalem. Qued modo iam à nobis explicato est inrelligendum. Eaigitur quæ paulo ante adducta sunt, nihil efficiunt, quamuis enim eadem anima, atque materia post dissolutionem unionis maneat, non remanet tamen in aliquo ageute secundo virtus eas iterum vivendi; neq; in illis proxima capacitas ad tales unionem, ut ad finem librorum de ortu, & interitu explicatum est. Iam D. Clemens de morali debito non physico loquitur, quatenus videlicet integra hominis natura, quia rationis est particeps modo aliquo postulat, ut ad beatam vitam promoueat: quemadmodum & Aug. in Epistol. ad Diöscororum scripsit tam potentis naturæ esse animam, ut eius beatitudo rediret in corpus, cum tamen ex equo, bonoq; gloria corporis sit ab anima beata, non vero ex aliquo puro naturæ iure. Quod deniq; addebatur recte ea sententia constare de naturali prouidentia hominis post mortem non virget; sati s. beri. compensari possent quæ in hac mortali vita homo bene operaretur, si soli animæ æternum præmium donaretur.

Ex his, quæ dicta sunt videri alicui potest, reunionem animæ ad corpus, si non exhiberi, saltem cognosci naturaliter posse, cum nihil supernaturalitatis amplius habeat, quam quod à Deo extraordinaria naturæ lege reuocetur. Verum

Reunionem off-
hibere vellet. Quandoquidem solus anima naturalem quo status satis esse non videtur, ut homini abunde ad entitatem prospiciatur.

Supernatura-
lēm quo ad mo-
dum.

Qui sit ille mo-
dus.

Respondetur ad
rationem partis
affirmativa.

Lib. 2. c. 11 q. 1.
art. 4. ad 4.

Resurrectionem
hominis non de-
beri.

Eam ut certo futuram nullū natura lumen attingit.

rum quaquam admodum probabiles sunt rationes, imo sere demonstratiꝫ, quibus ostenditur reparationem hominis esse possibilem, vt patet ex lib. 2 de Generat. cap. 11. qu. 2. artic. 2. quanquam item reuera exhibendam esse naturales coniecturæ esse possint; certo tamen, & evidenter, neq; eo modo, quo fides docet nemo vanquam naturali lumine aſteſqui potuit futuram esse. Quis enim liberum, ac extraordinarium Dei decretum cognoscat, cum nemo hominum scire possit Dei consilium, aut cogitare quid ipſe velit, vt ait Salomon. Atque hæc pro parte Scoti argumento dicta sint.

DISPUTATIO III.

DE HIS, QVÆ AD COGNITI- NEM ANIMÆ SEPARATE PERTINENT PER MO- DUM ACTUS PRIMI..

Expeditis iam, quæ ad animam separatam quoad esse spectant; consequens est, vt ea aggrediamur, quæ ad illius referuntur operationem; primum immanentem, qualis est cognitione: deinde transiuentem, aut quasi transiuentem; cuiusmodi est sui ipſus, aut aliorum etiam motio per loca. Namque circa illius perpessionem: vno tantum difficultas, eaq; à diuina institutione potius, quam à natura orta, motum habet: qua scilicet ratione à calore, & frigore pati possit in pœnam flagitorum apud inferos. Cætera vero, quæ in intellectu, voluntate, aut potentia motrice patitur, cum docetur, sive illuminatur, cum gudio tristitiaq; afficitur, cum deniq; loco detinetur, minora sunt, de quibus tamen omnibus in huius tractationis progressu mentionet.

Quotuplex fit
anima actio.

ARTICVLVS. I.

P T R V M. P O T E N T I Æ C O G N O- SCENTES ANIMAM A CORPORE ABEUN- TEM COMITENTUR..

Sintentia qua-
affirmat proba-
tur primo.

Quamvis præsentis dubitationis conclusio facilis sit: prætermissa tamen non fuit à D. Thoina, p. q. 77. artic. 8. & quæstione vniua, de anima artic. 10. atque alius in locis, ea fortasse de causa, quia doctrinam continet non inutilem. Partem igitur vniuersim affirmantem tenuerat nonnulli, quos citato loco 1. part. suppresso nomine adducit D. Tho. Iten Plaza, eodem teste art. 5. illius q. ad 3. quibus consentit Greg. Arim. in 2. d. 17. q. 3. art. aliique Nominales quatenus omnes cognoscendi potentias, itemq; appetentes ab animare ipsa non distinguunt. Cuius pla-

A citi argumenta hæc sunt: Primum. Ut se habet *Citatur b. 2. de anima*, potentia corporis ad corpus ita potètia animæ ad animam: ergo sicut illæ in corpore, ita hæc in anima existent. Tunc sic. Potètia animæ, quinque numerantur ab Aristotele, vegetandi, sentiendi, intelligendi, appetendi, loco mouendi; omnia igitur, quæ ad cognitionem pertinent, resident in anima, alicui cur magis animæ, q; corporis dicentur? atq; adeo à corpore descendentes sequentur, cum nulla ratio sit, cur esse desinat, si illarū subiectū anima non occubuit. Secundum, ser. sus in eo subiecto debent existere, à quo fluunt; cum per immaterialē emanationem pullulent: at qui ab anima, non à materia fluunt, in illa igitur non in hac hærent immediate, & quod est consequens, eandem etiam à corpore auulsa comitantur. Minor communia Philosophorum sermone celebratur, dum potentias ab anima fluere dicitant, nulla materia facta mentione: nec immerito, siquidem ea nullius est activitatis, atq; adeo neq; emanationis principium elicitiū.

Tertium, potentia animæ vita: quædam acciden-
tialiter sunt, sicut ipsa est vita essentialis; er-
go dum hæc fuerit, erunt & ille, at qui in potentiis vitalibus maxime numerantur cognoscentes: ergo.

Quartum, intellectus manet in anima sepa-
rata: ergo & potentia reliqua, quæ cognitioni obseruantur. Antecedens multipliciter probatur
D tum quia intellectus, sicuti à materia in cognoscendo, ita & in essendo abstrahit, tum quia anima extra corpus manet, ne sit otiosa, aliquam sane potentiam exportare debet; quam quædā magis intimam, atq; immediatam, quam intellectus tum tertio, quia ita scriptum reliquit Arist. lib. 1 de anima c. 4. text. 56. atq; ex sacra pagina constat, quæ docet hominem imaginem; & similitudinem Dei in se habere, quod Patres omnes de anima accipiunt ratione intellectus, ac voluntatis: quare iam ab anima separata Dei imago aboleretur; si intellectus illam in eo statu non comitatur, quod est impium. Demum, Christianæ fidei documentum est, beati animas ex Dei cognitione, vtq; intellectua; ergo. Cō-
sequentia vero præcipui argumenti inde ostenditur, quia intellectus noster eius est conditio-
nis, vt non nisi sensibus præuentibus tanquam administris, descendat in operationem. Opor-
tunitas igitur animam separaram non solum intellectum, sed etiam sensus adspicere.

Quintum, anima re ipsa eadem & intellectua, & sensitiva est; non enim duæ in homine admittendæ sunt, vt lib. 1. de Gener. cap. 4. q. 11. traditum est, ergo sicut ab illa, qua rationali, intellectus, & voluntas manant; ita ab eadem, qua sensitiva, manabunt sensus, atque appetitus; siveque non illas solum facultates, sed has etiam separata retinebunt.

Sextum, si senex oculum iuuenis recipiat; id est,

id est, organum, belle perspicet, ut dicitur loco citato de anima; Organum igitur, non potentia senescit; proindeque minime corruptetur, sed potius cum anima semper vigebit. Quo etiam modo dici potuit ab eodem Aristot. bene valiturum hominem, cuius anima vietum corpus deponat, aliudque iuuenescens nascatur.

Primo. Septimum, In anima separata dolor, & ita, quæ sine sensibus esse non possunt, excitantur; cum in eis fletum, dentiumque stridorem futurum diuinæ literæ testentur; ergo cum eadem sensus perseverant. Confirmatur argumentum primo ex August. lib. 12. super Genes ad lit. cap. 19. & 20. allèrente, animam sentire quædam sine corpore, id est, gaudium, & tristitiam: & cap. 46. non corpus, sed animam dolere per corpus, quo virtut tanquam nuntio: & apertius lib de spiritu, & anima, descendente a corpore mentem trahere secum sensum & imaginationem. Nec mirum, si anima separata hæc possideat, cum in demone multo separatiore insit furor irrationalis, concupiscentia amens, & phantasia proterua, vt ait Dionys. 4. cap. diuinorum nominum. Confirmatur secundo, quia virtutes ac virtus, animas non deserunt extra corpus (aliо qui si nihil horum in eis inuenitur: quo merito separatae donantur gloria, quo demerito suppliciis puniuntur?) sed pleraque istarum qualitatum insunt appetitus, vt 3. Ethic. doceri solet; inest igitur in anima appetitus, eiusque comes sensus. Confirmatur tertio; quia si sensitivæ potentiae in anima non remanent, non apparel modus, quo illa ab igne corporeo (vt fides tradit) patiatur; siquidem dolor sentientis potentiae actus est; vel non sine illa suscipi potest.

Conformat. Octauum, Potentia motiva manet in anima separata, cum tamen per membra corporis motum edat; ergo licet potentiae sensitivæ per organum corporeum functiones suas exercant, manebunt nihilominus in eadem anima extra corpus.

Conclusio. Sittamen hac de re prima conclusio. Intellectus animam separatam comitatur. Hanc satis suadent ea, quæ intatio argumento sunt adducta; unde de voluntate idem concludendum est, cum uniuicue potentiae cognoscant sua etiam appetens accommodetur. Non vitimur autem illo argumento, intellectum, vide licet, ac voluntatem ab anima realiter non distinguere, cum id lib 2 de anima cap. 3. quæst 4. reiectum sit.

Conclusio. Secunda conclusio. Reliquæ potentiae sensitivæ, anima separata pereunt, non solum quoad actum (id enim fatetur Greg. sed etiam quoad ipsarum entitatem Ita D. Thom. 1. part. quæst 77. art. 8. cum suis ibidem, Durand in 4. dist. 44 q. 1. art. 2. Probatur vero hunc in mo-

A dum. Primo, Sensitivæ potentiae corporeæ *1. Ratio.* sunt; non possunt ergo animam extra corpus comitari. Argumenti consequitio bona est. Antecedens vero ratione ducta tum à subiecto, tum ab obiecto, tum denique ab operatione stabiliri potest. A subiecto quidem; quoniam illud corporeum est, nimirum, vel totum compositum, vel materia, ut formam induit, iuxta varias ea de re sententias, quæ primo de Generatione libro cap. 4. quæst. 4 sunt tractatae. Ab obiecto autem, quia sentientes potentiae non nisi de re singulari, materiali, ac concreta cognoscunt. Ab operatione tandem quia solam directam eliciunt, non vero reflexam, saltem perfecte. Hæc autem longe absunt ab iis facultatibus, quæ spiritualia formam, qualis est humana, conitari debent extra corpus. Secundo, Potentiae sentientes *2. Ratio.* corporeæ sunt in bruis. ut planum est, superflue igitur in nobis spirituales erunt, & quod inde sequitur, falso animam separatam dicentur sciare.

Conformat. Tertio, Animal ens est simpliciter corporeum atque adeo & homo; quia licet spiritualem formam contineat, ea tamen in totius hominis constitutionem corporaliter concurredit: sicut & reliquæ materiales fetuæ, cum quibus ipsa in eo concurrendi modo vniuersitate conuenit; at sentientes potentiae ab animali, qui animal est, deriuantur; illæ igitur corporeæ sunt, minimeque idoneæ ad statum separationis. Quarto argumentatur D. Thomas

Conformat. in quæst. de anima art. 19. Sentiendi operatio *4. Ratio.* non est propria animæ; sed totu coniunctio. iuxta Aristotelem primo de somno, & vigilia cap. 1. nec immerito, quia alioquin animæ brutorum subsistentes essent, si propriam, nec cum materia communem actionem ederent; ergo facultas ipsa prædictam operationem eliciens in anima non resideret, sed in coniuncto: aut si malis, in materia formæ coniuncta. Accedit illud ex libro de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 19. apud Augustin tomo 3. Ex duabus substantiis constat homo: anima cum ratione sua; & carne cum sensibus suis.

Sic tamen aduersus huius secundæ conclusionis probationem oppones primo; Etsi subiectum corporeum conferre nequeat spirituali formæ esse simpliciter, & (vt vocant) existentiaz, eo quod illud ordinis sit ignobilioris, confert tamen & secundum quid, hoc est, informatiuum; unde materia prima ipsius etiam formæ rationalis causa esse perhibetur; igitur è conuerso forma corporea, qualis est sensus, conferre poterit animæ, quamvis spirituali, receptuum esse, atque adeo conferre, ut hæc illum recipiat. Secundo. Anima rationalis nobilior est potentiarum existentibus; nihil igitur obstat quominus eis existentiam valeat impetrari.

Ad 1. obiectio-
nem.

Primæ tamen obiectioni occurrentum, tam materiam quam formam substantiale posse ad inuicem causalitatem exercere; ita ut illa huic informatum esse conferat; & hæc illi receptuum tribuat, quia neutra supponit aliam perfectam in tali esse; sed potius imperfectam inuenit, vt mirum non sit, si eam perficiat; at vero formam accidentariam supponere subiectum iam perfectum in omni esse substantiali, quale est receptuum esse, siveque ab eam subiectum prouenire non posse. Secundæ respondendum, animam rationalem non ideo existentiam corporis potentissimam non conferre, quod illius nobilitatem excedat; sed quia ea est formarum per se minime consistentium, natura, ut ad conditionem subiecti sese accommodent, cum in eius esse consortium deo. centur; itaque aut extensionem subeant, si extensum sit: aut individuitatem, si sit inividuum; id vero contra naturam materialium potentiarum eveniret, sive spirituali anima inesse dicerentur.

3. Conclusio.
Potentiam mo-
tuum anima
propriam cum
eadim perma-
nere.

Tertia conclusio, Potentia motiva ipsi animæ propria, eandem à corpore decedentem non deserit; in qua quidem conclusione nulla est dubitatio, sicuti neque in prima, si alia mouendi facultas, præter eam, quæ in corpore residet, animæ propria tribuatur, quod cum in extrema huius tractationis disputatione ostendendum sit, non est cur hoc loco id anteueratum.

ARTICVLVS II.

SOLVNTVR ARGUMENTA: superiori articulo ad- ducta.

Ad primum:

Ad primum dicendum, et si vitiales facultates potentiarum sint, propterea quod ab ea perenniter fluant, ac pereasdem viuamus: non propterea oportere videm subiectum inhesionis habeant. Satis enim est, si insint materiali cum forma substantialiter, atque adeo maxime coniunctæ:

Ad secundum:

Ad secundum, si de subiecto totali sermo sit, vera est maior: sed falsa minor: Si de partiali, seu vt quo falsa est maior, cuiusque probatio statim adiuncta; et enim emanatio potentiarum materialium comparata ad animam, simpliciter transiens, cum in materia sit, exerceturque:

Ad tertium:

Ad tertium, vt sensus accidentiarum vitæ sint, & appelleantur, sit esse illus ab essentiali vita perpetua emanatione pendere; nec in materia, nisi eidem essentialia vita vnitam recipi:

Ad quartum:

Ad quartum, admissò antecedente cum confirmationib. ibidem adiectis, neganda est consequentia: conditio enim illa humana cognitionis intellectus, vt non nisi observante-

A sensu exhibeat, coniuncti intellectus est, non separati.

Ad quintum, quemadmodum sensus non eos prosperso modo ab anima pullulant, quo intellectus, & voluntas sive mirum non esse, si in subiecto inhesionis etiam discrepent, nempe posteriores hæc potentia ab anima solitarie spectata emanant; priores vero illæ ab eadem corpori sociata, vnde fieri potuit, vt aliæ aliud subiectum immediatum sortirentur.

Ad 2. obiectio-
nem.
Ex D. Dionys.
& libro de
causis.

B Ad sextum, ita eventurum quod ex Aristotele adducitur, quoniam dum materia rite disposita fuerit semper videndi potentia ad functionem idoneam resultabit; cum ea hypothesi data, nihil iam desideretur, non autem quod eiusmodi potentia incorruptibilis sit, in animave residens.

Ad septimum, dici in primis posset generaliter, dolorem, torsionem, &c. quainlibet ex corruptricem subiecti, animam separatam naturaliter non afficere, vt perspicuum est, affecturam vero si eidem inescent sensus, atque appetitus; vnde non leue argumentum pro secunda conclusione eruitur.

C Deinde respondemus sigillatim, fletum, stridoremque dentium metaphorice accipienda esse ad captum rudiorum, si de animæ separata supplicio Christi Domini sententia procedat, vt fletus nomine mœroris vehementia significetur, stridoris autem dentium, intestinum odium, quod in animo cum ardor, dentibus etiam stridorem ciet; in appetituque sensitivo rabies nuncupatur. Si autem de totius D hominis pena, erit quidem propria locutio, quanquam in fletu ad lachrymarum expressiōnem non sit venientium; cum hæc generationem, corruptionemque inuoluant, quæ post diem iudicii in substanciali non erunt.

Ad primam deinde confirmationem (quem tamen locum à D. Thom. 1. part. quæst. 77. art.

E 5. citatum tam expressum non legimus) respondentem, loqui August. de cognitione animæ, quia tam corpora, quam spiritualia valent attingere; ac si apertius diceret, intelligere animatum ea, quæ corpore vacant, tum quæ corpore sunt prædicta. Aut certe sententiæ verbo-vti pro intelligendi: quia usurpatione lib. 2. de libero arbitrio cap. 6. intellectum in anima, interiorum eius sensum, cum discipulis bagens, appellavit Item, quod idem Augustinus scribit noui corpus, sed animam dolere per corpus, nihil obest nostræ doctrinæ, sed profectus potius; siquidem dolor proprius potentia corporis effectus est, ad quem proinde anima: non nisi corpori unita potest concurrere. Porro, liber de spiritu, & anima, Augustino falso tribuitur, vt ex D. Thoma alibi dictum est, neque magna admodum auctoritas est.

F Dolor proprius effectus est, creditur, vt illius doctrina sit vniuersim habenda ratio Denique D. Dionysii locum interpretatur: idem D. Thomas quæst. disputata de anima artic. 19. ad 8; vt ex passiones non sint

Non eodem
dopotentia
anima di-
nant.

Ad Sextum

Ad Septim

Quid sit li-
tu, & stri-
quo animi
cultur eruc

Damnati
crymas no-
effundens.

Ad 1. confi-
tionem.

Dolor prop-
effectus es

sunt in Daemonibus, nisi proportione quadam, A ac similitudine ad humanas.

Ad secundam confirmationem dico, si nomine virtutis, ac virtutum habitus (ut par est) intelligentur, non torqueri animas propter illos, aut donari gloria, sed propter actus præteritos, vnde tales habitus manarunt, praesente inq; reatum culpæ, qui in anima revera inest; sive relatio sit; sive quid aliud, ut apud Theologos disputatur. Quod si quemadmodum in potentia corporea, præsertim appetitu actus, habitusque tam virtutis, quam virtutum admitti solent ob aliquamlibet libertatis formalis participacionem, sic & reatum nonnullum concedamus, supplicium ei respondens nonnisi post corporum, atque adeo ipsis appetitus resurrectio- nem subeundum erit.

Tertia confirmatio dubitationem continet Theologorum propriam, neque eius explicatio (quam tamen in hac vita possibilem esse negant Durand. loco paulo post citando, Bellar. libro secundo de purgatorio capite 12. iuxta August. & Gregorium) admodum necessaria nunc est, cum poena, quam vocant sensus supernaturali vi sit infligenda damnatorum animis, cui subeundæ si quis contenderet necessarios esse sensus, non propterea concidet eos naturaliter (ut nunc agimus) ab animis ex hac vita deportari. Quin etiam neque eiusmodi positio de modo patiendi mediis sensibus, atque appetitu, vera esse potest, aut certe rem in obscuro adhuc relinquit; cum explicandum super sit; quomodo incorruptibilis anima ostendatur; ex eo quod immodicum inferni ignis calorem sensu percipiat. Lege Durand. 4. distinc. 44. quest. 11. art 2. in refutatio ne tertiae opinionis.

Ad octauum dic, manere quidem potentiam motricem in anima separata, non illam, quæ in hac vita per corporis membra motum edit, cum sit etiam corporeæ, sed aliam ipsi animæ propriam, quæ non nisi in statu separatio nis virtutur. Quæ doctrina quamvis in questione sit posita; erit tamen à nobis extrema disputatio suadenda.

ARTICVLVS III.

AN NE SPECIES, ET QVE HABITUS IN INTELLECTU, ET VOLUNTATE ANIMA CONIUNCTA RESIDENTIS, EANDEM A CORPORE SEPARATA IN COMITENTUR.

Questio hæc late admodum pateret; si in tota sua amplitudine à nobis tractaretur. Funditur enim in primis ad eos, qui nullas præter quam in parte sentient species agnoscent; in quibus numerantur Henricus quodlib. 5. questione 14. (etsi quoad habitus

affirmet manere eos in anima separata quodlibet sexto quest. 8.) aliique apud D. Thom, prima parte quest. 89 art. 5. à quorum dogmate parum abest Auicenna (eum Sanctus Doctor expugnat, quest. 79, artic. 6. & Abulensis inferiorius adducendus) opinatus tunc solum cum actu intelligimus, species in nobis seruari. Auicenna accedit Aterioes 1. Metaph. com. 2 credens substantias separatis nullos inhærente habitus: ut refert Caiet prima secundæ quest. 50. articulo sexto. Sed hi omnes magna ex parte refelluntur lib. 3. de anima capite quinto q. 3. & sequente. Funditus item questio ad illam scholasticorum dubitationem, an ne Theologia apud nos acquisita maneat in patria, quam quidam tractare solent, vel initio 1. part. vel ad prologum sentiarum. Deniq; ei maxime accedit, quæ est 67. prima secundæ D. Thom. vbi tam de virtutibus moralibus, quam Theologicis queritur, utrum post hanc vitam in anima perseverent; sed nos intrâ nostrâ instituti metas quoad fieri poterit, continebimus.

Ac pro parte negativa se offerunt argumenta, tum à natura ipsa, tum à diuina prouidentia petita. A natura quidem huiuscmodi. *Pars qua negata, tum à natura ipsa, tum à diuina prouidentia petita.* Primo, quia quod attinet ad habitus, cum illic contrarium habeant, si quis hinc opinatiuum defat, vel extraneum, haud dubie in morte virtum liber deponet; quandoquidem anima separata euidente cognitionem obtinebit, sive que per contrarium actum, eumque perfectissimum propellet, ut scire annovit Bellar. libro secundo de purgatione capite nono. Quod deinde attinet ad species, etsi contrarium videntur, neque corruptibili subiecto hæreant; attamen à species. Item quoad phantasmatis, sicut in fieri, ita in consciensiis, ita in sensu, ita in operatione. Ergo ipsis abolitis extinguentur etiam species: quemadmodum Lumen fulgor, amoto Sole, confessim emortuus, quāmuis nequé illa corruptatur, neque iste contrarium vendicet. Assumptum probatus, tum quia species intentionale habent esse, atque adeo ita debile, ut perenni efficientis cause influxu egeant; tum quia id significasse videtur Aristoteles in prædicamentis, cum scientiam ex longa ægritudine corrumpt docuit; quod non nisi rationephantasmatum, quæ per id tempus, ac maxime per mortem exticunt, vere dici potuit. Tum denique quia habitus conclusum, ita à principiorum habitibus pendere videntur: hac enim de causa Theologia ab heretico Theologo aboleetur, quod fidei habitus, à quo pendent, submittantur à Deo.

Probatum. Secundò. Pars intellectiva in hac vita nihil, nisi sensuia ministrante, operatur; cum igitur post mortem operatio sensuum non sit, non erit etiam apud intellectum, non enim efficacior ex separatione reditur, ut iam corporis administricum non requirat. Et quod hinc sequi-

1. Confirm.

2. Confirm.

Probatur 3.
ex diuina pro-
videntia.

Probatur 4.

Proponitur pars
affirmativa que-
stionis.

2. Argum.

Separata ani-
ma recordatur
per species acqui-
sitas.

sequitur frustra species habitusque manebunt, A cum in actum secundum prodire nequeant: ex eodem enim fundamento, quod scilicet prodire nequeat habitus fidei in patria in actum, concludit D. Thomas talem habitum frustra fore 12. quæst. 67. articulo quinto ad 5. Et confirmatur primo, quia, ut dicitur 1. & 3 de Anima, corrupto corpore, mens neque reminiscitur, neque amat, quod credibile non est dixisse Philosophum, quia illa corrumpatur, ut initio huius tractationis vidimus; sed quod propria cognoscendi amandique instrumenta, id est, species atque habitus pereant & evanescant. Confirmatur secundo, quia habitus inclinant ad actus similes iis, unde prodiere, iuxta Philosophum 2. Ethicorum. et dispendio enim sit homo edificator, & iterum, edificator factus potest edificare; sed habitus illi ab actibus intellectus supra phantasmatum convergentis sunt geniti: ergo si post mortem huiusmodi conuersio locum non habet, neque etiam habitus, aut species tunc permanebunt.

Iam vero à diuina prouidentia eiusmodi argumenta deducuntur, sicut tertium. Nam 1. Corint. 13 dicitur scientiam in mortali vita comparatam, fore destruendam post mortem; nimis, quia imperfecta, obscura, multaque sit incertitudinis: sed scientia habitibus, ac speciebus constat: utraque igitur cum toto homine extinguentur, neque animam à corpore receudentem comitabuntur.

Quarto, quia saxe accidit, ut qui sunt scientia prædicti, vitæ sint perditæ; contra vero ignorantiantes sunt innoxii: ergo si hinc omnis scientia supellex asportetur, ornatiores erunt improborum animæ, quam proborum; quod in statu perpetuo non sine magna diuina prouidentia nota diceretur.

Affirmantem nihilominus partem tueretur D. Thomas. 1. part. quæstionis 89 articulo quinto aliisque in locis non raro. Abul. 25. c. Matth. quæst. 580. & plures alii. Irem ii, qui idem censent de illis quæstionibus quas initio huius articuli proposuimus; qui etiam in anima separata memoriam agnoscunt. Quapropter sic argumentari licet: Primo, In anima separata datur recordatio, ut latius ostendimus inferius, hæc autem sine reseruatis speciebus non est; ergo anima olim conquisitas retinet. Minor declaratur, quia quanvis anima per species à Deo denuo sibi inditas intelligere possit res antea à se cognitas; ea tamen cognitione recordationis nomen non omnino meretur; cum iterata non sit, hoc est, per ea instrumenta, quæ ex vi prioris cognitionis in nobis fuerint relicta. Accedit, quoniam 3. de Anima, capite quarto text. 6 eos laudat Aristoteles, qui animam locum specierum nuncupabant; quæ analogia eo spectat, ut anima species sibi semel credi-

tas, deinceps seruet, quemadmodum obseruat D. Thomas.

Secundo, Fictum est assertere species intelligibiles pendere in sui conseruatione à phantasmatis: cum igitur neque contrarium, neque subiectum corruptioni obnoxium habeant (quibus modis accidere posset earum corruptio, ut haberetur capite secundo libri de Longit. & breuit. vitæ) anima: nà corpore ab euntem non deserent. Probatur antecedens, in Species intell. confusa. B quo solum est dubitatio, tum quia impressa phantasmatata ab externorum sensuum imagini sensuphant. matris. bus non eo modo pendent: quandoquidem illi lis omnibus ligatis per somnum phantasia in tuis somniando operatur; quod absque reseruatis à vigilia speciebus fieri non posset: pati gitur ratione, ne dicam maiori, intellectus species absque phantasmatum influxu conseruabuntur; tum quia effectus ab ea causa pendent in conseruari, à qua peperderat in fieri: atqui species intelligibiles non à phantasmate impresso, sed ab actu phantasmatæ, iuncto intellectu agente, fiunt: dicendum igitur potius fuerat cum Auicenna, nou permanentes species intelligibiles in mente, nisi dum actu phantasiamur, quod est absurdum.

Sitigitut huius articuli assertio. In anima separata inneniri tum species, tum habitus D partis intellectuæ, & quidquid in eadem anima ante separationem inerat, nisi vero (quod ad habitus attinet) aut per contrarium actum pellantur, ut fieri potuit ante eandem separationem, aut etiam ratione status gloriae, vel damnationis, quippe istorum à Deo detrahatur. Inneniri, inquam, quoad entitatem, eti quoad usum aliqui vident, quia deest fortasse materia, ut temperantia, libertati, fortitudini, aliisque eiusmodi habitibus acquisitis, seu à Deo infusis.

Reliquum est, ut argumentis negatiuæ partis occurramus. Ad primum, quoad habitus Respondet attinet, patet responsio ex dictis. Quod vero 1. Argum. attinet ad species, Ochamus in 4 quæstionis 12. negativa, articulo primo arbitratur demonstrari non posse manere illas, permotus adducto arguento, solumque probabiliter ita teneri posse, tum propter sententiam Hieronymi in Epist. ad Paul. F Scientiam discamus in terris, quæ nobiscum persequerentur in cœlis: tum quia communiter Sacri Doctores assertunt recordari animas post mortem flagitorum, quæ forte viui perpetravimus. Verum non recte philosophatur Ochamus, nec enim, ut superius ostendimus, intelligibiles species pendent in sui conseruatio-, ne à phantasmatis, neque ea, quibus mouetur; ut probabilem credat nostram sententiam satis virginit; siquidem D. Hieronymus de rebus ipsiis non de scientia, commode potest intelligi, quasi suadeat, ut ad diuina alternata Non apte. Ochamus babile tan effe conser. species.

que, quam ad humana, impensis incumbat. Porro, præteriorū flagitiorum recordatio cum à Doctoribus celebratur in pœnam, aut etiam (si condonata sit) in gloriam animarum, non in epte credi posset locutos fuisse peculiari Dei prouidentiaspectata. Dicendum igitur intellectus species omnino reseruari in anima separata, si solum rerum generalem cursum attendamus. Neque esse tam cibiles, ut illico intercidant absentibus phantasmatis. Aristotelis vero dictum in prædicamentis de scientia procedere quoad vsum phantasmatum, qui velut appendix est humanæ scientiæ Deniq; falsum esse coniunctionum habitus à principiorum habentib; perpetuo pendere, atque Theologicos habitus aboleti in Theologo heretico, fidem ve acquiritam, cum hæc mere gratuita non sint, quamvis in assensu suos prodire nequeant, ob defectum habitus fidei, à quo pendent in operando, vt alibi docetur.

Ad secundum negatur consequentia, quia quamvis species hinc delatae habitus non effent vsum aliquem, satis foret habuisse illum quandam, nuncq; intellectum exornare, quod etiam de habitu fidei dici posset comparatione animarum beatarum; quanquam verisimilius, ac ex sententia D. Thom. sit, eum non manere, aut quia id repugnat, aut certe quia Deus ita decreuit, vt ex illo Pauli loco 1. ad Corinth. 13. constare videtur. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc maior autem hiorum est charitas. Quin vero posse animam separatam speciebus hinc delatis vti, disputatione sequenti ostendemus. Ad primam vero confirmationem dicendum cum D. Thoma 1. p. q. 89 art. 6. ad 1. loqui Philosphum de reminiscencia & amore secundum cooperationem corporis. Ad secundam, dicillam conuersiōnēm intellectus supra phantasmatā, si recte declareretur, modum esse accidentiatum, & valde extrinsecum ipsius intellectiōnis, cum sit soluti concomitantia quædam phantasmatā simul operantis, vt sepe dictum est, præsertim cum rerum abstractarum intellectio elicitor: conservabuntur igitur species in anima separata etiam tunc, cum prædicta conuersio non erit.

Ad tertium, quod ex diuina prouidentia deducebatur, omissis variis interpretum expositionibus in hunc locum, dic: si inibi quamlibet scientiam P'aulus intelligat, eam non absolute fore destruendam, sed quoad necessitatem ministerii sensualis; non enim ope sensuum egebunt beatorum hominum mentes, de quibus loquitur Ita D. Thomas et loco Pauli, lect. 3. & 1. p. q. 89. art. 5. ad 1. & 1. secundæ, q. 67. art. 2. ad 1. D. Bonaven Richard Durandus & alii in 3. dist. 31 cum magistro eadem d.c. 3 quidquid senferit in oppositum Albertus & Gabriel eadem distin. 31. Si autem nomine scientiæ sola intelligatur Theologia, iure destruendam affirmat, per sub-

traficiū, ut etiam in aliis rationibus, nonne nebulosus est? Et quod est in aliis rationibus, nonne pugnat? Non enim recordari possit, ut quod latius ad orationem subiecti Deum, & latius (hac enim ratione solum eos manere verisimile esset) spectare minime videntur, quorum actus non ob extrinsecam villam causam, sed immediatam oppositionem, cum visionis actu, Deique possessione pugnat, cuiusmodi sunt Catholicæ fidei, atque spei habitus, non ita vero de aliarum virtutum habitibus, fortitudine, temperantia, &c. sentiendum; quia eorum actus, etsi ex defectu obiecti, materiæ non sint in patria exercendi, per se tamen non pugnant cum eadem visione, vt etiam de Christo Dn. viatore tractatur à Theologis; sicque in ornatum animæ remanebunt. Ia. Infundendam à fundere nihilomin' Deus animis habitus Theo. Deo B. Theologicos evidentes, quibus satis compensabuntur ii, qui in hac vita fuerant acquisiti. Atque hanc sententiam de abolitione nostræ Theologiæ in patria tradit Theoph in illum locum Pauli, Cachar. & Caïet. ibidem deposita sententia, quam 1. part. quæst. 1. articulo secundo tenuerat, aliquæ recentiores. At enim Caietano Theologiam nostræ loco citato primæ partis adhæscunt etiam stram esse per se posteriores alii arbitrari Theogiam nostram inevidenter. Inevidenter esse per accidens, remouerique ab ea posse inevidenter ex vi visionis beatificæ. D. Itaque non ad ornatum solum, sed etiam ad exercitium manere illam posse: ac sibi fauere putant illam Diui Hieronymi sententiam ad Paulinam, de qua nuper meminimus. Sed fundamentum illud falsum est, cum nostræ Theologiæ exercitium per se pendeat ad habitum catholicæ fidei, qui per se, & intrinsecè est evidens inclinative. Diuis autem Hieronymus vel de obiectis cognitis loquitur, vt in solutione ad primum monuimus, vel si de scientia ipsa; non de eadém numero, sed specie, aut etiam genere commode potest intelligi.

Ad quartum, D. Thom. 1. p. quæst. 89. articulo quinto ad 2. respondet nullum esse incommodum, si inferior beatus ornatio sit in acquista scientia, quam superior; quemadmodum & in corporis statura præcellere potest: Iuxta quæ doctrinam concessurus viderur idem de damnato. Vel dicito nullam hic à nobis acquiri possent scientiam, quam beati homines à Deo infundente multo copiosorem non hauriant, quantumlibet rudes decedant ex haec vita.

ARTICVLVS IV.

VTRVM AB INTELLECTV. ANIMÆ
separatæ fluant species naturaliter.

QVæstio hæc solum excitari solet de speciebus, non de habitibus scientiæ, aut virtutum; forrassè quia prima horum semina (quod ad aliud institutum notauit Caietus 1.2.q.67. art. 2.) sunt ipsæ species, ex quarum vsu primum erit predictos habitus comparare. Sed ut ad rem veniamus, quāquam Plato ante hominius ortum Scientiam posuit in animis, non tamen satis explicuit, vndenam eis obueniret; nec nos de animis ante ortum hominius, sed post obitum disputamus; quārumusque an ab intellectu animæ species emanent, cum primum à corpore separatur, sicuti ipse intellectus in prima animæ creatione ab eius essentia dimanarat.

1. Argum.
pro parte affir-
mante.

Partem affirmatiuam hæc suadent argumenta. Primum, ab intellectu Angeli efflunt species cum primum à Deo creauntur; atqui eadem ratio est de animæ separatæ intellectu: ergo, &c. Maior propositio non solum tradita fuisse creditur à Capreolo in dist. 3 qu. 2. ad arg. Aureoli contra 3. conc. vbi scribit, ita profluere ab essentia Angeli intellectum species intelligibilibus factum, sicuti ab anima emanant potentie; item ab aliis posterioribus Theologis, insinuataque à Caiet. 1.2.q.5.art.6. sed etiam à D. Thom. 1.p.q. 54. in cuius articulo tertio ad 1. docet prius existisse in Angelis vniuersales rerum rationes, quam res ipsæ creatæ existerent; quod absque necessitate illa diceretur à D. Thom. si species pure contingenter & non naturaliter contingenterent Angelis. In 4. vero artic. ad 1. ait, non generari in Angelis scientiam, sed naturaliter eis adesse. Deinde quæst. 55. articulo secundo; sicut cœli initio suscepserunt accidentia sibi debita, & non paulatim, ut corpora in inferiora, ita & Angelos suscepisse species. Constat autem illa accidentia à cœlis profluxisse: ergo, &c. Deinde minor propositi argumenti facile ostenditur, quia quemadmodum Angeli sensibus vacant, quies possint species colligere, ut proinde necessarium fuerit tantæ efficacitatis intellectum sortiri, qui ex se parere illas posset; ita cum anima destituta corpore, in separatarum mentium statum promoueatur, az veluti nouum vita genus ordiatur, æquum est, ut cum intellectum sit natura, qui à materia expeditus illi statui congruentes species ex se promat. Et confirmatur, quoniam id decet naturam substantiarum separatarum, ne scilicet ab ipsis objectis species pendentes habeant, quemadmodum multo magis commendatur Solis, quam acris natura, quod

A ille de suo, hic de alieno luceat. Et vero si in hoc sensibili mundo corpora existunt, quibus lux stringenita, cur in illo intelligibili specierum lumina, tanquam proprietates quædam non concedentur?

Secundum, homo intellectius euadit ratione animæ; ille autem species conquirit, ac similitudinem in format, maiori igitur cum ratio ne anima separata, mediante intellectu, species ex se fundet, cum in ea abstractio à sensibilibus objectis locum non habeat.

Tertium, omne accidentia principiis aliciu- 3. Argum. ius substantiæ emanat, teste D. Thom. 3. contra Gent. capite septimo. Cum igitur species accidentia sint, nulli substantiæ rectius eorum emanatio tribueret, quam separatae. Et confirmatur, quia impossibile non viderur, si creari à Deo valeat substantia intellectualis, à qua naturaliter species emanent; ea tamen eminentia tanta non est, ut separatis mentibus non competit. Atque hanc sententiam non improbabilem iudicat Fonseca lib. 2. Metaphys. cap. 1. q. 2. sect. 7. ad 6.

Contraria tamen pars omnino certa est, quæ *Sententia* tueretur Ferr. 2. cont. Gent. cap. 98. Molina 1.p. qu. negat veri, 55 articul. 2. disp. 2. membr. 3. & alii recentiores cit. eandemq; vt longe probabilior em tandem asseruit Fonf. libro quinto Metaph. cap. 14 q. 1. sect. 4. ad fin. nec dubium quin ea D. Thomæ placuerit, ut latius probar Ferr. etenim 1. part. q. 89 articulo secundo ad 2. ait. animam separaram in telligere per species diuinitus impressas à Deo, & art. 3. recipere illam species ex influxu diuini luminis. Quæ verba aperte designant alienam actionem, & non internam efficientiam ipsius animæ peremanationem. Eandem infusionem agnoscit in Angelis, 1.p.q. 56. art. 2. ad 4. & in 2. p. q. 2. art. 1.

Sic igitur argumentari licet. Primo, quia si *Probatur* species intelligibiles à substantia aliqua separata fluenter more propriatum, iam ea res omnes cognoscere posset per seipsum: quandoquidem cognita penetratæq; cuiusq; rei natura, cognoscuntur omnes proprietas ipsius; sicq; fieret, non solius Dei proprium esse alia, ac feper ipsum nosse, ut tradunt Theologi: imo & species super adiunctas esse otiosas.

Secundo, quoniam ut exemplaria rerum à substantia quapiam emanent, necessarium videtur, ut res ipsæ representatae in eadem substantia insint, eminenter; nulla vero separatarum substantiarum; Deo excepto, hanc habet eminentiam, cum nulla esse possit talium rerum causa efficiens: ergo ab anima separata species non emanant.

Tertio, quia spiritualis emanatio, qualis futura esset specierum ab anima, non impeditur per unionem ipsius ad corpus, ut patet in intellectu & voluntate; quanquam usus forrassim-

se impediatur: si ergo emanat species ab anima separata, emanabunt etiam ab eadem coniuncta: vnde iam sententia Platonis de reminiscencia prolsus extineta, iterum reuocabitur.

Quarto, quia non videtur vlla ratio, cur horum potius, quam illorum obiectorum suarum species; omnium autem possibilium species effluere impossibile, ac supra captum naturalem creaturam intelligentis: quare iam cogentur aduersari sententiae auctores ad diuinam infusio nem recurrere. Nec dicas fluere quidem finitas, quasque postulauerit natura cuiusque substantiae separatae: quandoquidem intra latitudinem eorum obiectorum alia in infinitum factibilia sunt, ad quae cognoscenda, credibile non est iam sufficere species, quae de facto separatis mentibus infunduntur.

Ita patet, nulla ratione dicendum esse species intelligibiles à mente separata efficiēter fluere. Quin etiam Capreoli dictum (neq; enim alias notae melioris auctor contrariae sententiae tam aperire fauit, neque vlo fundamento ea adscribitur Caietano) satis commode declarare posset, si vlleret Nimirum, intellectum Angelii in eo ipso instanti, quo ab eius substantia prouanat, factum esse speciebus à Deo tamen ingenitis. Itaque emanatio ad solum intellectum proprie referenda erit; ad species vero non nisi quodammodo, qua nimirum ratione, intellectum propriem emanantem individue comitatur, & à Deo veluti generante conficiatur in prima Angelorum productione. Farendum igitur est, in substantiis separatis, vt pote cognitionis capacib. naturale principium inueniri, non efficiens, atque ex se fundens species, sed passuum, ac veluti naturalis quædam propensio ad eas excipiendas. Ad eas, inquam, generatim, particularum vero, hoc est, ad has, vel illas non nisi prout rerum ordo exegerit, in quo eadem substantiae separatae à Deo fuerint collocatae.

Ad primum argumentum initio adductum neganda est maior propositio. Primus vero ex D. Thom. locus, quo ea probatur, nihil probat; solum enim docet Angelos iam runc habuisse species à Deo impressas, cum hoc vniuersum corporeum à Deo exstitit. Secundus etiam locus eo tantum spectat, vt intelligamus (iuxta ipsius S. Doctoris sententiam) Angelos à rebus scientiam non querere, sed à Deo tanquam à generante recipere. Iam similitudo illa tertio loco adducta id solum efficit, vt intelligamus nulla mora à creatione Angelorum inditas fuisse species eorum mentibus, non autem emanare ab eis sicuti à Sole lumen. Ad secundum neganda est consequentia; satis enim est imprimi à Deo species vbi acte in via non patet; vt nunc in suum locum mittainus, posse fortasse animam separatam absq; sensuum ope species à rebus comparare. Ad tertium cum sua confirmatione dicendum, quidquid de aliis acciden-

A tibus dicatur; ea certe, quæ notionalia sunt; emanare naturaliter non posse à substancia creata. Quin etiam Ferr. lib. 3. cont. Gent. c. 14. idem D. Th. pronunciatum non de omnib. accidentibus intelligendum moneret.

ARTICULUS V.

B

VITRVM ANIMA SEPARATA
præter eas species, quæ hinc exportat, atius vel ab
obiectis huius, vel à Deo impressas;
vel vtroque modo com-
paret.

C IN propósta dubitatione sit prima assertio: *Animæ separatae præter species hinc exportatas: item præter illam scientiam, quam insulam per se vocant, qua earum pleræque à Deo exornantur (id quod nemo iure insciabitur) naturilibus ac nouis speciebus consignantur. Quæ assertio quoniam communis est, etiam quoad extremam partem, quam nunc intendimus, hæc vna ratione breviter confirmanda erit. Animæ sine corpore & sensu diu seruantur, semperque seruantur, si solam vim naturæ spectemus.* Cum igitur tum inuicem, tum cum Angelis, sint conuersatae (absurdus enim esset, qui separatis mentibus politiæ ordinem denegaret) *Lege D. Th. 4.
d. 45. q. 2. art. 1.
g. 1. ad 4.* haud dubie nouas rerum notiones denuo obtinebunt, sine quibus perfectam familiaritatem non inibunt; cum de plerisque rebus à sensuum vnu nimium remotis, eique Reipublicæ nihilominus consentaneis agendum sit; quarum species in vita non hauserent.

E *Quod si quis dicat, animas à corpore liberas Oliu&io.* multo iam esse expeditiores, quippe quæ nec corporum nox tardant, neque heberant terreni artus, nec sentientes potentia ad sua retrahunt obiecta, ac pene distrahunt; quominus sublimiora illa affequi vñlant; vnde iam ex iis, quas hinc exportarunt, imaginibus, proclive sit immaterialia etiam rimari: is primum non omni ex parte satisfaciet, cum eorum animæ, qui ante intellectus agentis usum dececerunt, nullas species sint natæ. Deinde responcionem proferet admodum dubiam. *Quis enim credit Dilatio.* species tam astrictæ representationis, obscuræ que significationis, quasque magis rerum significatarum vmbrias, quam viuas imagines dixeris, vñque adeo præstare, vt ad subtilissima quæque distincte (vt par est in eo statu) percipienda sufficiant?

F Secunda assertio: Probabile admodum est animas separatas ab obiectis species non abstrahere, sed à Deo easdem recipere. Hanc T. Th. 2. assertio pro sententia D.

doctrinam D. Thomas a par. quæst. 89 articulo A primo ad 3. que loco scribit eodem modo animam separatam species comparare, quo Angelus ex infusione, scilicet divi luminis; ut de ipsis tradiderat quæst. 55 articulo secundo & 2 contra Gent. capite 96. atque alibi passim D. Thom. sequuntur sui, Caïtanus ad citata loca 1. par. ac præterea quæst. 57 articulo secundo Ferrari lib. illo. 1. contra Gent capite 96. Capreolus 2. Sent. distin. 3. quæst. 2. & plures alii recentiores. Probatur igitur assertio hunc in modum.

1. Ratio.

Primo, Anima rationalis ideo vnitur corpori; vt possit cognoscendi instrumenta comparare; non enim alterius finis, quam operandi gratia materia propter formam esse dicitur, 2. Physic capite secundo text. 23 anima ergo extra materiam posita, aut nullas denovo acquireret, aut certe à prima causa (quod est congruentius) species mutuabitur.

2. Ratio.

Secundo, Externa obiecta, eorumque species nimium crassæ naturæ sunt, proindeque oportet attenuari illa non mediocriter in sensuum officiis, ut fiant idoneæ intellectus agentis, aut concausæ, aut instrumenta, qua de libro tertio de Anima dictum est: at in anima separata nulli sunt sensus; ut articulo primo tradidimus; externa vero obiecta, atque species admodum sunt ruda: non ergo ipsa sibi species efformat, sed à Deo recipit.

3. Ratio.

Tertio, Anima separata neque à corporeis neque à spiritualibus obiectis colligere valet species; nullas ergo re vera colligit. Probatur asumptum, quoad priorem partem. Nam que corpora non nisi adhibitis quibusdam conditionibus, species suas diffundunt; indignum vere omnino erit separatas mentes, quas

Animam separatam non accipere species ab obiecto corporali.

Non item ab obiecto spirituali.

Occupatur obiectio.

dicitas species haurire, cum se casu in rem aliquam spiritualem impegerit.

Quarto, Quia sicut spirituales substantiae coniungi nequeunt, ac colligari cum mundo corporeo, quoad aliam operationem, quam localem, vel præuiam locali, scilicet impressionem impulsus: ita pars est, ut nullam alterationem ab eo mundo patientur: quod haud ita es- set, si corpora possent eis suas imprimere similitudines.

B *5. Ratio.* Quinto, Humanus intellectus suapte naturali tranea potentia est, non minus, quam voluntas, aut phantasia; atque adeo ab externis obiectis pati incapax, absque corporis interpositu: ergo licet daremus angelicum, eo quod sit potentia integri cuiusdam suppositi, altiunde compleinentum non desiderantis, posse immediate ab externis obiectis, vel imaginibus species abstrahere: nulla ratione ea facultas humano intellectu videtur concedenda.

Denique ita suadere videtur D. Dionysius 7 *Vlt. ratio* de Diuina nomin. scribens substantias separatas cognitionem à rebus diuisibilibus, aut à sensibus minime congregare. Item August. 2. de Genesi ad lit. capite octavo ubi docet res corporales sex diebus à Deo conditas, fuisse prius ab eodem in Angelorum mentibus productas, quasi velit separatas mentes species aliter non conquirere.

Tertia assertio, Probabile etiam est animas separatas species complures ex obiectis comparare. Hanc tradit Scotus in 4. d. 45 quæst. 2. consentaneè videlicet ad illam sententiam, qua in 2. d. 3. quæstione vadecima credit Angelos etiam modo species nonnullas à rebus ipsis haurire; quam non pauci quoque Theologi amplectuntur. Diximus, complures, quoniam non negat Scotus, plerasque species infundi à Deo in ipso separationis momento animis nostris, praesertim connexionum necessiarum, terminorum ve. sub esse possibili representantes. Illud etiam erit in hac sententia aduertendum, nonnulla misceri ab Scoto à nobis omittenda, cuiusmodi illud est à remotis etiam obiectis, sine ullo medio substantias separatas species auctorari, cum certum sit, ut alibi contra eundem Scotum disputatum est, agentia naturalia nulla ratione posse actionem suam fundere in remota loca, quia prius fundant in proxima. Vt igitur proposita assertio à nobis approbetur, statuendum primo est, animam separatam ab obiecto, aut saltem ab eius imagine indistantem esse oportere; ut possit vi intellectus agentis species intelligibiles sibi imprimere. An vero ea imago alia non sit, quam quæ sensu extero recipi soeat, an alia longe diuersa, an utriusque *Wim.* res est occultissima, vel ipsis Augustino teste, qui in libro secundo Retract. capite trigesimo ita scripsit; *Vtrum signa*

3. Affir. profente Scotti.

Aten. 2. 1

m 1 et 5.

sensu in,

Ocha in,

art 2. Bo

d 3. art 2

Richard

artic. 6. 4

Maior. 9

Greg 2. 2

s. artic. 1

in Can.

Pal in 2

dis 5.

Status in

quatuor

probatio

assertion

E Quod posteriore ita ostenditur, spiritualia obiecta nullas extra se fundunt species, tum quia omnis externæ motionis, præterquam localis, sunt expertes: tum quia, non nisi corporeas funderent, cum omne externum spatiū corporeum sit, quas tamen idoneas non esse iam probauimus. Nec dixeris tunc saltem animam separatam fabricari sibi species posse, cum proxima fuerit alteri rei spirituali. Enim vero præterquam quod de magna rerum cognoscendarum parte, hoc est, vniuerso corporeo, sit tibi aliter philosophandum, inepte faciebas quanlibet animam tuac solu[m] præ-

signa quædam dentur ex corporibus, sensibilia A dæmoni, nobis vero minime; auia via spirituali cognoscatur, quæ gerimus, difficile, aut nullo modo potest ab homine inueniri. Quem locum in ius etiam canonicum translatum inuenies 26. q. 4 c. Quoddam.

Statuendum secundo est, nostrates species à multo longiori distantia deseruire posse intellectui separato, quam sensibus; ac fortasse in gradu etiam maxime remissio, cum magna sit intellectus separati acuties & perspicacitas. Tertio, statuendum conditiones circa diffusione specierum nonnullarum apud nos requiras, ut lumen, raritatem, diaphanitatem, directum spatum, &c si quæ sunt huiusmodi, quamvis non ex parte obiectorum tantum, sed etiam sensuum requiri defendamus, nullo modo ex parte intellectus separati requirendas esse. Varietate si forte in tenebris coloratum corpus species fuderit, ut credunt nonnulli, aut saltem ab intellectu separato nō fuerit tunc distans, ad speciem intelligibilem gignendam utique concurret. Quarto, statuendum posse eundem intellectum immediate applicari accidentibus, quæ proprias species non defundunt; imo & parentibus substantiis, ut inde proprias earum intelligibiles notiones eruat.

Ita explicata Scotti opinione, suaderi potest tertia assertio, quæ in illius gratiam à nobis ponitur. Primo, Certum est, & à nemine negatur, cognoscere substantias separatas intuitiue plurima, cum existunt; ad hoc autem genus cognitionis necesse est, ut obiecta cognita imagines sui efficiant in potentia cogito-scente: ergo. Probatur minor, quoniam ita apud nos experimur, qui intuituam notitiam non elicimus, nisi obiecta se ipsa consignent, & quasi sigillent in nostram potentiam, ut ita de eorum existentia reddamus certi, sic natura instituente, ut efficientes causa simul cum effectu sui ipsarum existentiam prodant.

Secundo, Pars intellectuam per separationem à corpore operationes nihil deteriores, sed absolutories exercet; sic enim possibilis intellectus multo expeditius, perspicaciusque operatur; voluntas multo amat ardentius, imo & potentia motrix, quæ in corpore torpebat, fese exerit; igitur & intellectus agens, quantumuis absit phantasmatu, modum alium operandi sortietur; applicatione videlicet ad externa obiecta, aut eorum imagines. Ac si tantopere diversæ partis auctores requirunt phantasmatu, applicet fese anima separata iis, quæ in viu hominis cerebro resident; namque & hæc situialis vno satis etiam est luci in aere existenti, ut ex attiguo pariete visibilem speciem eliciat.

Tertio, Incredibile prorsum est vnicam, verbi gratia, speciem sufficere animæ separatae, ut quidquid in æternum Socrati sit eveneritum

intelligat, (ita enim volunt, qui species ex obiectis comparari negant ab animis, ne innumeras pene species in quolibet intellectu concordant) præsertim quia euentus contingentes solius etiam Socratis ordinati non sunt, ut species una representari queant: sicuti ea prædicata, quæ necessariam habent connexionem cum eodem, certeq; prout numero definira sunt. Qyanquam illud in Deo ita se habeat ob ipsius esentiaz eminentiam, ad quam spectat ut ordinate compositeque repræsentet etiam illa, quæ sine illo constant ordine apud nos.

Quarto, Quæcumque distant, à substantiis Quæcumque separatis non cognoscuntur; pendent igitur à rebus earum notiones intuituæ. Probatur antecedens, quoniam in sacris literis Angeli non semel ad terras deuolasse perhibentur, ea, quæ apud nos gererentur, exploraturi. Quod sane superuacaneè fieret, si distantia immodica impedimento non esset cognitioni ac reuera esse iis animis, quæ apud inferos, vel in purgatorio detinentur, docent Augustinus libro de Cura pro mortuis, capite 13. Gregorius libro duodecimo Moralium, capite decimotertio & alii: approbatque Dinus Thomas 1. part. quæst. 89. articulo octauo: nec obscure colligitur ex decimoquarto capite libri Iob, vbi de homine, qui iam vita excessit scribens, ita concludit; siue fuerint nobiles filii eius, siue ignobiles, non intellegit.

D Postremo, Quoniam non est, qui facile in Postremo. telligat, quo pacto anima species omnes in ipso separationis momento recipiat; & tamen per easdem inuariatas, ut contraria sententia auctores volunt, non ante cognoscatur obiecta contingencia, quam in rerum natura existant. Quis enim sibi suadeat potentiam obiecti specie informatam, ac sine illo extranco impedimento, in actum prodire non posse?

E

ARTICVLVS VI.

R E S P O N D E T U R A R G U M E N T I S
vtriusque sententia superioris articuli: apponi-
turque tercia quorundam recentio-
rum.

Sed quoniam vtramque sententiam D. Thomæ ac Scotti probabilem iudicauimus, et si in minorem magis propendeamus; vtriusque argumenta breuiter dissoluenda erunt, adiecta ad extreum alia quorundam extremorum opinionem non improbabili. Adprimum igitur pro D. Thoma negandum erit antecedens, si comparandarum tantum speciem

Ad rationem
pro sententia
D. Thome.

Ad secundum.

gratia dicatur anima vniuersi corpori; cum propter vegetandi sentiendique functiones etiam vniuersatur. Itaque specierum conquisitio, & per corpus, & sine corpore dari poterit. Ad secundum, dicendum intellectum extra corpus multo liberiorem esse, quam in corpore, ut minimum non sit, egere illum tunc paucioribus, ut species intelligibiles conficiat. Ad tertium, negetur assumpsum, ad primamque probationem illius occurratur, non omnibus conditionibus subdi intellectum separatum, quibus sensus, idemque intellectus in corpore obnoxius est, ut in exponenda Scotti sententia monuimus. Quod tamen nonnullas requirat, absurdum non est, si velit obiecta corporea cognoscere; cum necessarium sit illum ad talia obiecta sese accommodare; atque, ut ita dicamus, illi scenæ inseruire; quemadmodum, quantumlibet animæ ipsæ atque Angelorum spirituales sint, nobilissimæque substantiæ, si tamen existant, corporeo spatio, vel reali, vel imaginatio coerceri illas oportebit. Ad secundum, probacionem dic substantias spirituales, si proximæ sint, posse cum intellectu animæ separatae; si autem remotæ, posse mediante aliquo corpore, signa sui exhibere, corporeasque imagines diffundere, cum quibus iam intellectus agens animæ separatae conuenire valeat ad intellectuum specierum abstractionem.

Ad quartum dico substantiam spiritalem à mundo corporeo per se solum spectato nunquam pati impressionem, sed adiuncta spiritualis agentis intellectus. Ad quintum respondendum, intellectum humanum, dum est intra corpus, non nisi eo mediante recipere species posse: cum tamen ad conditionem angelici peruenit, ab externis rebus immediate affici valere. Ad auctoritatem D. Dionysii & Augustini dicendum, procedere illam de supernaturali cognitione, quam certum est substantias separatas non à rebus, sed à Deo vendicare.

Respondeamus etiam Scotticæ sententiæ argumentis. Ad primum neganda est minor propositio. Ad probacionem diei speciem non idem solum intuituum esse, quod ab obiecto existente producatur effectus: sed quod ipsum ut existens sua representatione terminetur, id vero sortiri posse species animis separatis consignatas, esto ab obiectis non imprimantur, sed à causa superiori infundantur.

Ad secundum, quidquid sit de aliis potentiis, intellectum tamen agerem per separationem à corpore non expediti magis ad operandum: sed priuati potius necessariaphantasmatis opere; nec vero erit satis applicatio illa ad phantasmatum alterius suppositi, cuius ibidem sit mentione, ut ex argumento pro D. Thomâ colligi possit. Ad tertium incredibile non est, vnius su-

stantiæ singulatis, verbi gratia. Socratis speciem deseruire posse ad cognoscenda successiva plurima eorum, quæ illum agere, vel pati contigerit, quemadmodum eadem visibilis species eiusdem Socratis sedentem illum, statem, deambulatorem repræsentat. Ad quartum descensum illum substantiarum separatarum ad nos humano more accipiendo esse ex parte earum; ex parte vero nostri esse necessarium: cum signa, quæ nobis exterius exhibitura sunt per localē motum, non à quavis distantiā percipi valent. Quod vero defunctorum animæ nonnulla ignorent, quæ apud nos etiam exterius geruntur, ut cum Doctoribus in argumento citatis fatetur, non à distantiā locali, quæ nihil attinet ad cognitionem prouenit, sed a defectu speciei, aut concursus diuini, quem non decet semper impendi, ita postulante animarum statu, damnationis vel gloriæ.

Ad postremum argumentum post multam controveriam responderi tandem solet, ideo Cur species substantiarum separatarum non repræsentare actu obiecta contingentia antequam tingentia sint, quia eorum productio conditio est, sine qua talis representatio non completur, ad eum fere modum, quo extremum aliquod referendi actum non exercet, nisi terminus alius ex aduerso proponatur. Hac tamen responsio nūquiam Horum multis plaga visa est: quapropter etiam nonnulli Molina D. Thom. studiosi, eius sententiam de infusione specierum substantiis separatis, ita aggressi sunt attemperare, ut dicant species quidem representationes obiectorum abstractiæ ipsò se parationis initio infundi omnes: representatiæ surperiæ vero intuitiæ, successu temporis pro cuiusque obiecti occasione: quanquam vero prædicti auctores de solis internis aëribus, quos Angelii aperire volunt aliis, ex instituto loquantur, non difficile concedent similem infusionem spé cierum quorūcumque contingentium obiectorum; neque aliter ab aliis refutantur, quam quod noua specierum naturalium infusio in substantias separatas à D. Thoma sit aliena.

Est nihilominus sententia hæc tum per se intellectu facilis, tum ad argumentum, in quo versatur, eluendum opportuna, ac prorsus, quæ à nobis etiam non improbaretur, suaderique non mediocriter poterit ex D. Augustinio. Egregius etiā, qui qua ratione dixit initio mundi ita impressisse. Dèum mentibus separatis rerum exemplaria, pro ut easdem ad existentiam per creationem foras educebat: sic plane dicturus fuisti videtur de reliquis eventis, quæ progressu temporis succederent, cum quæ sit virtus queratio. Itaque Deus naturali quadam lege in separatos intellectus species immittit, non solum quoties effectus naturales extra suas causas ponuntur, sed etiam quoties substantiae

*Ad 2.**Ad 4.**Ad 5.**Ad ultimum.**Respondeamus etiam Argum. pro o. priuane Scotti.**Ad 2. argum.**Ad 3. argum.**Ad 4. Arg.**Vnde proue-**mas, quæ ap-**nos geruntu-**sint.**Ad p. stren-**repsentes.**Cur species**representantur.**Cur species**representantur.*

stantiae ipsæ intellectrices altera alteri internas cogitationes volunt aperte.

Hoc autem poterat doctrina hæc displace-re, quod parum ad natüras rerum accommodata videatur; cum separatum mentum cognitionem mutuaq; colloquia, perpetuis reuelationibus transfig. ponat, & (quod est insua-nus) primam causam naturali lege concur-tem faciat ad ea, quæ creata substantia libere e-ligit, cum astruat; Deum species infundere ne-cessatio ei animæ, in quam alia conceptiones suas libere destinat.

Sed hæc nihil obstant; quanquam enim reuelationis nomen, manifestationem supernaturalem frequenter significet, in præsenti certe naturalem importat, sicuti quando luci accom-modatur, coloresque oculis reuelare non incep-te perhibetur. Neque iauuior est proposita philosophandi ratio, quod Deum ponat naturali lege concurrentem ad ea, quæ libere desti-nat creatura. Quandoquidem ut ad deliberan-dum cum causa secunda lege naturali concurrit, ita ad exequendum deliberata simili lege concurrit pro causa secunda, quoties hæc deli-berationem suam exequi non valuerit. Cure-nim Deus concursus omnes ut causa generalis impendat naturali modo; non autem aliquos ut particularis? Quip vero ita passim accidere non inficiabitur, qui humanas animas ab eo-de-m Deo singulis fere momentis corporibus infundi-animaduerterit. Quod si corpora no-stra suis dispositionibus atque organis Deum D determinant ad naturalem animarum infusio-nem; cur non etiam separata mentis suis voluntatibus illum determinabunt?

DISPUTATIO IV. DE ACTUALI COGNITIONE animæ separatae.

HAec tenus de iis, quæ animam separatam. Hœ constituunt in actu primo ad operandum. Nunc de ipso actu secundo, id est, cognitione, disputandum erit. Priori igitur articulo inqui-rendum, an re vera in statu separationis co-gnoscendi actus anima exerceat. Posteriori ve-ro difficultates aliquot enodabimus, vnde modus cognoscendi separata animæ plenus constet.

ARTICVLVS I.

AN ANIMA SEPARATA A-ctum cognitionis re vera exerceat,

Partem negantem hæc argumenta suadent. Primum, (quod est caput dubitationis apud

A D. Thomam i. part. quæst. 89. art. 1. & quæst. vniue. de Anima) quia anima non per accidentem virnit corpori ad operandum, (quod Plato vo-luit) sed per se, & ex natura sua: cum materia, teste Philosophi, proptei fortior sit tanquam propertineum, & non è contra: cum igitur for-tietae corporis priuabitur anima, omnis co-gnitiōis exp̄s fieri, nisi peculiari Dei dono (quod nunc non spectamus) is defectus sup-pleatur.

B Secundum, Quia anima separata, aut ac-commodata, aut certe naturales species non habet; ergo neque cognoscet naturaliter Pro-batur assumptum; quia species, quas hinc de-fert, ut pote ex phantasmate prouenientes, absq; eorundem phantasmatum concursu in actu cogni-tionis prodire posse non videntur; quas vero Deus illi per infusionem donat, libere de-nat, atque adeo non naturaliter:

C Tertium, Anima coniuncta corpori laeso gratiiter interno sensu ab intellectione impe-ditur, vt constat experientia, tum in aliis mor-borum generibus, tum maxime in lethargia; à fortioriq; in morte, vbi non laeditur solum; fed corrumptitur omnino interior sensus: ergo ani-ma separata nihil prorsus intelligit: atque hoc etiam aperte testari videtur Aristoteles i. de Anima cap. 4. text. 66. dicens interius quodam corrupto, ipsum quoque intelligere corrumpi.

Quartum, Quia saltem anima puerorum in maternis uteris decadentium nihil intelligere videntur, sicuti nec in hac vita quidquam intel-lexere; cur enim nunc id nullum censeatur in-commodum, tunc autem censeatur?

Quintum, Intelligere est operatio coniuncti, sed anima separata non est ipsum coniunctum; nempe homo: ergo illa non intelligit. Probatur maior ex Aristotele paulo superius adducto tex. 67. vbi ita scribit: Dicere autem animam in-telligere nihil est aliud, quam dicere eam texere, vel adficare, rectiusque usurpari hominem intelligere adficare, &c.

Sextum, Anima separata ab obiectis exte-rius oblatis non mouetur: non est igitur cur potius hoc, quan illud incipiat intelligere; cum species in intellectu sive sunt promptæ, atque adeo naturaliter nihil intelliget anima, nisi fortasse per extraordinariam Dei determi-nationem.

Quæstio hæc, quæ naturali animæ sepa-rata statu spectato procedit (aliоquin vero ex fide constat operari illam in vita futura) perfa-cilis est, vnde nemo eorum, qui immortalitatē tem eius nōcerit, in partem negantem de-sertit. Nec immerito. Quis enim tam impie de-sipiat, vt torpentes credat sepulchorum ani-mas, torque séculis otiař, dum reuiseant ipsi; ac si nihil nisi in corpore, tanquam in agro rustico in toto moliri nouerint? In quam

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

5. Argum.

6. Argum.

7. Argum.

Nem̄o, qui immo-

mortalitate

animę concebat,

illi negat cogni-

tionem.

sententiam D. Hieron. ad Pammach incorporealem (inquit) & æternam animam, in modum gloriarum immobilem, torpenteque sentire nō possumus. Similiter Aristoteles eandem animam post hominis interitum supereesse non admittit, si operationem aliquam in eo statu habere non posse credatur; vt ex disp. i. art. 2. licet colligere. Qapropter etsi de anima separata statu nihil pene reliquerit nisi, qui extant, libris; Lege Henricum credibile est resuens eam doctrinam ad peculiarem tractatum, quem de anima separata bi etiam adductum scriptum se vidisse memorat D. Thom opusc. cit D. Damasc. 16. Itaque cum nihil in rerum natura per se coherere valeat, absque operatione aliqua tanquam fine sui esse; vt idem Philosophus monuit disp. de Anima, 2 de Cœl. cap. 3. text. 17. probatumq; sit animam art. 15. & alibi separata perfistere, minimeque intercidere, passim Abut. consequens est vt operationem aliquam sic posse in c. 25. Matt. q. sita edere valeat; intellectu scilicet eiusque sequacem volitionem. Iterum rei viuentis motus localis, nō nisi prævia cognitione editur; probabimus autem postea animam separata loco mouteri à se; habet igitur in se ipsa cognitionem. Præterea tam certa fuit, velipsis Philosophis, hæc doctrina, vt crederent corpus intelligendi muneri obesse potius, quam prodesse: tuncque liberius id exequi animam, cum ante vel post unionem corporis extet. Sed hæc quantum vera sint alibi contra Platonem de animarum reminiscientia disputari solet; & quæ hinc incommoda sequantur, in questione disputata de anima, artic. 15. persecutus D. Thomas ac-

Quamidcon:
sicut apud
veteres Philo-
sophos.

Respondetur ad
2. argum.

Intelligere est
anima separata
præter naturam.

Ad secundum.
Separata ani-
ma intelligit per
species acquisi-
tas, & infusas.

sentientiam D. Hieron. ad Pammach incorporealem (inquit) & æternam animam, in modum gloriarum immobilem, torpenteque sentire nō possumus. Similiter Aristoteles eandem animam post hominis interitum supereesse non admittit, si operationem aliquam in eo statu habere non posse credatur; vt ex disp. i. art. 2. licet colligere. Qapropter etsi de anima separata statu nihil pene reliquerit nisi, qui extant, libris;

Lege Henricum credibile est resuens eam doctrinam ad peculiarem tractatum, quem de anima separata bi etiam adductum scriptum se vidisse memorat D. Thom opusc. cit D. Damasc. 16. Itaque cum nihil in rerum natura per se coherere valeat, absque operatione aliqua tanquam fine sui esse; vt idem Philosophus monuit disp. de Anima, 2 de Cœl. cap. 3. text. 17. probatumq; sit animam art. 15. & alibi separata perfistere, minimeque intercidere, passim Abut. consequens est vt operationem aliquam sic posse in c. 25. Matt. q. sita edere valeat; intellectu scilicet eiusque sequacem volitionem. Iterum rei viuentis motus localis, nō nisi prævia cognitione editur; probabimus autem postea animam separata loco mouteri à se; habet igitur in se ipsa cognitionem. Præterea tam certa fuit, velipsis Philosophis, hæc doctrina, vt crederent corpus intelligendi muneri obesse potius, quam prodesse: tuncque liberius id exequi animam, cum ante vel post unionem corporis extet. Sed hæc quantum vera sint alibi contra Platonem de animarum reminiscientia disputari solet; & quæ hinc incommoda sequantur, in questione disputata de anima, artic. 15. persecutus D. Thomas ac-

A nimis separatis ordinarias species; vt id more agentis naturalis non præster.

Ad 3. dicendum, animam dum corpus informat, non posse naturaliter ordinari vllam operationem edere, sive ad cognitionem, sive ad motum localem spectet, nisi vsu corporis. Atque fatemur, lœso aut perturbato grauiter sensu, intellectum vacare; quia quemadmodum in corpore existens actu est pars, ita non Animam in B nisi vt quo, operari ibidem valet ordinarie, vncorpore operari fit, vt necessario totum operetur, quod non ut quo. evenit absque vtriusque pannis concursu. Itaque dum anima corpori addicitur, non sibi dominatur perfecte, sed obnoxia est concursui corporis, quemadmodum fere si luminosum seorsim ponatur, per se illuminat; si autem cum altero coniungatur, necessario fit compars eiusque actio partialis euadit. Cæterum post separationem, actu illis subordinatio animæ, vt quo, respectu totius, cessat. Vnde iam poterit inexpectato corpore actu operari, quanquam propter aptitudinem subordinationem negandum non sit, eas saltem operationes quas edit per species ministerio corporis acquisitas, eandem subordinationem aptitudinem habere, species namque infusa (si tamecum alterius sint rationis ab acquisitis) cognitio illis respondens, cum præter naturam competant animæ, non est, cur talem subordinationem habeant; vnde cum anima in corpus iterum redibit, adumento phantasmatum species non cebuntur.

D Ad quartum negandum est assumptum, dicendumque, illorum puerorum animas intelligere per species à Deo, vt prima causa, inditas: magnumque esse incommode, si illuc non intelligent, quandoquidem nulla alia operatio eis restat, sicut in corporibus, quæ vegetabant.

E Ad quintum, loqui Aristotelem de anima unita corpori; sic enim illa inepte dicitur texere, ædificare, &c. Quin etiam & de separata magis Philosophice dicitur, eam saltem aptitudinaliter, intelligere, vt quo, aut si, vt quod, id certe præter naturam.

F Ad sextum. Sexti argumenti difficultatem attigit Ochamus in 4. questione 12. artic. 3. dum quereret, quoniam pacto anima separata in actum producat recordandi. Eius tamen super ea re doctrina non plene satisfacit; quod dicat sufficiere speciem memoriam, quam vocat habitum, cum intellectu, ac Deo ipso concurrente generaliter; nisi etiam addat ad generalem Dei conceptum spectare quoque peculiaris alicuius speciei determinationem ad actum eliciendum, vt ita tandem perplexitas deuiterit, vt nonnulli Theologi volunt accidere in actibus primis voluntatis prima secunda questione 9. aut etiam in actibus intelligendi Angeli rum,

Ad tertium.

Extra corpo-
re quo.

Igitur ad primum, quod capitale est in hac dubitatione, concedimus cum D. Thoma, naturale non esse animæ separata intelligere, nisi vt quo; iuxta locum Aristotelis in quinto argumento citatum; alioqui aut duplice gradum naturalitatis dabimus animæ, unum separationis, alterum informationis: aut certe hunc posteriore dicemus ei per accidens conuenire, sive ratione tantum corporis, quorum utrumque formidolosum est, superiusque rejectum, atque etiam aduersus Aristotelem.

Competit quidem anima separata intelligere, citra omne miraculum, ac per naturam vires; sed tamen præter naturam, sicut & ipsum esse, quod operationem antecedit, vt in superioribus conclusimus. Siquis tamen velit non nullis recentioribus acquiescere, dicat animæ separata, vt sic, seu in sensu composito, id est, quatenus separata, consentaneum esse, ac naturalem intelligendi modum, quem tunc haberet.

Ad 2. dic animam tum per species, quas hinc desert intelligere, tum per eas, quas ei confert Deus, per utrasque quidem naturaliter, id est, citra miraculum, sed tamen præter naturam, vt dictum est; nec vero Deus italibet donata-

Solutio.

rum, prima part. quest. 58. artic. 1. Responderi etiam probabiliter potest animam separatain, sicuti & Angelum, semper actum aliquem cognitionis exercere sive circa seipsum, sive circa externum aliquod obiectum; vnde facile sit ad nouas alias cognitiones proflire, quemadmodum apud nos contingit, qui ex una cognitione in aliam facile progrediuntur, per discursum, quem vocant secundum successioneM. Atque haec posterior solutio supponit substantias separatas a rebus externis non moueri, consonaque iis, quae de Christi Domini scientia infusa tradunt Theologi. Nimurum excitari illum ad earum specierum usum ex cognitione diuinæ essentiaz, vel propriæ animaz (has quippe cognitiones non intermitit) cum externa, sensiliqua obiecta excitat nequeant intellectum ad cognitionem per se supernaturalem, qualis illa est quæ per species per se infusa elicetur.

ARTICVLVS II.

QVARVNDAM DVBITATIO-
num resolutio, vnde modus cognoscendi anima separata plenius intelligatur.

ima dubi-
cius.

dernaturalis
ima cognitionis
infusa non

id denatu-
ri dicendum,
ia identi-
e Angelici
humani in-
census.

re que super-
habentur.

R Eliquum est ut nonnullas dubitationes endemus, ex quarum solutione cognoscendi modus animæ separatae fiat aperiitor. Prima sit. Vrum intelligendi actuū exercitat anima sine vlo discursu, an potius multarum conceptionum nexus aggregatum. Cui dubitationi respondendum, certum imprimis esse, intellectum humanum quasdam notitias iudicatiuas elicere absque discursu, etiam in corpore: eius generis sunt naturales assensus principiorum, scientiaz per se infusaæ actus, itemque beata visio, quibus Christi Domini anima etiam in vita mortali operam dabat (ea namque scientia infusa, qua primi hominum parentes, & plerique nostræ religionis proceres sunt affusi, discursua erat & quidem principiorum cognitionem discursuam non esse ex primo Post. habetur: nec minus ex Theologia supernaturales illas notitias, quas diximus. Etenim supernaturale lumen, Deique concursus lumini respondens, cum Dei participationes quædam sint; abunde possunt humanam mentem illustrare, capacemque reddere, vt actu simplici complectatur, quæ non nisi pluribus naturaliter assequeretur. Quemadmodum & corporis molera amplificare, vt loca simul occupet, quæ successius motu duntaxat obtinere posset. Quod si de naturali cognitione queratur, distinctione opus est, iuxta duplicum sententiam:

de specifica intellectus humani, & angelici lib. 3. cap. 8. q. 2.
identitate, vel differentia, quam disput. 1. art. 7. art. 2.
adhibuimus. Namque si ambo specie conuenient, cur anima per eas saltem species, quas post separationem adipiscitur, absque discursu non intellegat? Videatur enim illæ eiusdem ordinis esse cum Angelis, eti in gradu infinito. Consequenterque dicendum, ideo animam in hac vita discutere, quia cum materia æctus sit, non alias comparat species, quam toti coniunctio consentaneas, hoc est, nimium in representando astrietas; atq; adeo ut pluribus opus sit ad cognitionem absoluendam, quod est discurrere. Hanc sententiam luculentter tradit. Aegidius *Vnde contingit*: quodlib. 4. quest. 16. vbi ostendit defectum luminis discursus in bonis (specierum intellige, vel habituum & si quod mine. est huius generis instrumentum) discursum contingere in nobis, adeo ut eo transacto discursus ulterius non intelligamus circa rem eandem, quod non vulgari Aristotelis testimonio suadet Is siquidem lib. 2. Post. cap. 9: scribit definitionem sola positione differre a demonstracione. Nimurum, quia cum definitio, videlicet tradit. lib. 2. de anima c. 2. text. 12. si perfecta sit, non solam rei naturam, sed causam etiam continere debeat; nihil iam a perfecto discursu distat, quam quod in forma syllogistica non sit disposita. Quapropter cum primum scientiam comparamus, erit quidem necesse pluribus cognitionum ambagibus, quibus causam, subiectum, & proprietatem attingamus: ceterum his summagis, quam peractis non iam deinceps discurremus, cum in acquisitione discutentur, & proprietatem in usu, opus effe.

D vnam notitiam complecti possimus passiuem rei, & causam ipsius, verbi gratia, cum ita discerimus. Quod corpus terræ obiectu priuaturlamine, eclipsatur: id luna evenit, ergo luna eclipsatur: intelligimus tandem eclipsim esse defectum luminis lunaris obiectu terræ, vbi iam definitio tota est demonstratio sola differens positione syllogistica; quandoquidem subiectum, passionem, & causam continet: sique fit, vt discursus ad notitiam vnam iudicatiuam se reducat, ex quo concludit Aegidius discursum esse nobis solummodo necessarium in medius discursus acquirendo scientiam, non in acquisitione esse, negans, consequitur in usu. Addit ad extreum compositionem dit compositione, forrasse non posse omnino cessare in anima nem. separata, vt hos tandem gradus cognoscendi statuat. In nobis quidem cum discursu, & compositione: in anima separata cum compositione absque discursu, in Angelis sine utroque per varias tamen cognitiones simplices: in Deo tandem per actum unicum. At enim R. Qui virtutisque chard. 3. distinct: 1. in 3. principali questione 1. illi denegent. tam compositionem, quam discutimus denegat animæ separatae, quem imitatur Caetanus prima parte questione 89. artic. 3. nec liter sensisse videatur D. Thomas cum questione 24. de verit. artic. 11. & 3. contragent. cap. 48. d. 4.

48. dicat, animam extra corpus intelligere more Angelorum, quos neque discurrere, neque posse distingue nulli comparationem animae cum Angelis separatae. *Quid dicendum* componere sepius docuerat. Quamuis non componeantur lumen modicū accipiant quo ad intellectum absoluū. *Angelici intellectus.* que phantasmati, non vero quo ad immunitatem a compositione, & discursu. Si vero alterius naturae sit noster intellectus ab Angelico, ut fore existimatur, certum pene est adepturum illum quoque post separationem species, quibus discurrat, et si multo illustriores, quam hinc asportet Neque enim eius generis species impossibilis sunt aut à natura talis intellectus aliena: parum autem consonum videtur intellectus specificē diuersos a struere in natura; in operando vero omnino similes.

Animam separataam posse discurrendam ad natūrales notitias. Sed illud etiam non displicet, posse animam separatam in cognitiones naturales prodire tunc cursu vel ad naturales notitias. Et quidem illud prius non obscurè tradunt; Ochamus quæstio-

ne 12. libro quarto, Sententiarum articul 2 & Abulensis in 25. caput Matthæi quæstione 580. aientes animam habitibus hinc delatis vti, eiusdemque generis actus exercere, atque in corpore, quidquid in contrarium antea senserit Henricus quoddlib. 6. quæstione 8. quem citato loco impugnat Ochamus. Ac fortasse virgintius hac ratione, quoniam phantasmatum visus non tam ex conditione habituum, atque specierum animæ prouenit, quam ex eiusdem animæ coniunctione in corpore, imperfecto que dominio erga-

Leger. D. Th. 3. p. ipsam. Vnde post resurrectionem cum anima corpori perfecte dominabitur, absque praesentium phantasmatum. *Supplemento* intelliger. At vero discurrendi visus ab ipsa rationalitate differentia, quam anima semper retinet, haud dubie prouenit. Posteriori autem inde confirmari potest, quoniam anima extra materiam multo capacior, atq; habilius evadit, ut mirum non sit elicere illam per species etiam hinc delatas; simplices actus qui discursibus æquipollent. Certe Diuus Thomas quarto, distic 50. quæst. i. art. 2. & prima part. quæstione 89. articulo quinto, & sexto, aperte docet ut animam speciebus, quas in hac vita comparauit, an vero discursu, an potius Angelico more, speciatim non ediscerit.

2. Dubitatio.

De hac Soar. 3. p. 10. 2. diff. 21. sectione 2.

Posse actum suum naturalem via continuari in patria.

Secunda huius articuli dubitatio est. An quandoquidem anima rationalis eosdem species actus edere potest coniuncta, quos separata, ut proxime dictum est, valeat ne etiam eosdem numero elicere, atque adeo qui nec ipsis separationis instanti intermittantur. Plerique Doctores Theologi assurunt Beata Virginis animam, amorem erga Deum nunquam interrupisse; nec immeito, quoniam ad tantæ sanitatis cumulum id spectare videbatur. Quæ quidem assertio supponit, utrumque amorem,

A patria videlicet, ac via; specie conuenire, cum id incertum sit; cum ob alias rationes; tum quia prior ille amor in summum bonum, id est, Deum distincte, atque a deo intuitive presentem terminatur; hic autem posterior in eundem Deum confuse cognitum. Sed quanquam demus actum supernaturalem perseverare posse eundem numero in ytroque statu, unionis, ac separationis, neque aliter sentire licet de beata visione, cognitioneque infusa, atque amore animæ Christi) naturalem certe continuari posse difficile suauis videtur, cum tota extrema laborantium cura in presens verratur periculum, omnisque alia cogitatio sileat, & absurdas sit tumultuante supraemam, ac veluti ad se omnem hominis attentionem euocante, à qua pariter, & à corpore animus discedens liberatur, vana, si de cætero illum fatiget mori nefsum. Itaque talis cogitatio viuentis hominis propria est, quo cum aboleritur, non vero solius animi, vnde iam post separationem superflua euaderet. Atq; hanc sententiam facile est ex Aristotele elicere cum primo de anima capite quatto, text. 66. scripsit humanum intelligere, int̄ius quodam corrupto, etiam corrumpti quia neque animæ neque corporis operatio erat, sed ipsius communis (id est compositi) quod perii. Quapropter etiæ intellectualis cognitione logice loquendo continuari valeat ante, & post animæ separationem, si specie logica esse vnam dicamus; D non poterit tamen Physice loquendo perseuerare, cum hoc etiam pacto sit diversa: eo quod in hac vita ab anima eliciatur, ut quo tantum, in futura vero, ut quod.

Tertia dubitatio est, utrum animæ separatae. 3. Dubit cognitio de iisdem rebus, ac per easdem species, vel certe per æquales inditas distinctiones, quam coniunctæ. Diuī Thomæ Schola art 15. ita statuit species animæ separatae donatas diuer- in 25. c. si ordinis esse ab acquisitis, id est, Angelici, 2t. q. 576. que adeo, multo perfectiores; cum à Deo, cu- Quid se- ius perfecta sunt opera, immediate fabricen- Thom. itatur: animam tamen deterius per illas, quam statuas. per asportatas ex hac vita cognoscere res saltem sensibiles; eo quod eius essendi modus naturalis non sit, separatam esse, sed coniunctam, operatio autem sequatur esse. Dubia tamen videtur nonnullis auctoribus hæc doctrina. c. 1. q. 2. Nam quod anima præter naturam existat seorsim à corpore, id sane concludit, intelligendi modum, qui statum illum sequitur, esse itidem præter naturam; non vero naturali determinem; cum necesse non sit, ut quæ nobis sunt naturalia, absolutiona sint, quam qua sunt præter naturam, vt exemplo motus circularis alibi ostendimus: is enim, & præter naturam cōpetit igni sub Lunæ cauo, & multo perfectior existit, quam rectus, qui eidein igni conuenit secun-

Vt Fon-

c. 1. q. 2.

Anima ratam intelligi species.

emper acqui-
as distinctus.
um intellige-
t in corpore.

Dubium.

uid de Ange-
in simili au-
tentia Scho-
D.Thom.

secundum naturam. Deinde, quia ex sententia Diu Thomæ naturaliter infunduntur animæ species repræsentantes etiam Angelos usque ad individuas differentias; per eas igitur distincte poterunt cognosci ab eadem anima, cum credibile non sit naturaliter recipi tales species, quibus naturaliter attingi nequeant ab intellectu recipiente quæcunque in eis repræsentantur. Quod si re vera intellectus humanus extra corpus suscepit speciesbus naturaliter utitur, res profecto etiam sensibiles multo distinctius percipiet, quam in corpore. Adde animam tum se, tum suos actus quidditative (ut fateatur) cognoscetem. habiliorem fieri ad alia multa complectenda, sicuti de anima Christi adnotauit Capreolus tertio distinctione 14 quæstione 1. articul. 3. ad finem, eam in acquirenda experimentali scientia adiutam sufficere plurimum ab infusa. Quid vero hinc etiam suspiciari possimus multo melius intelligere tunc animam per species in corpore fabricatas, eo quod per infusas doctior euadat: quemadmodum is, qui iudicat et scribendi, postmodum dexteror effetus ipso calamo elegantiores format characteres. Deniq; naturale lumen intellectus humani separati capax est cognitionis distinctæ; ergo producibilis sunt à Deo species, quibus ea capacitas compleatur, siue illæ eiusdem ordinis sint cum angelicis siue inferioris. Si aut prioribus anima uti perfecte nequit, quid opus est existimare infundi eidem, cum sit dictu facilius accommodatores alias donari, medias inter nos & strates & angelicas.

Quarta dubitatio sit, utrum anima separata cognitioni perenniter vacet (quas namque operationes voluntatis, aut motricis potentiae exercere ultra vi valet, semper actum cognoscendi ducent habent) Quæstionem hanc versant Theologi in utramque partem circa Angelos; affirmantemque tuentur D. Thomas qu. 8. de veritate, art. 6 ad septimum, Capreol. 2. d. 3 q. 2. ad 2 contra quintam conclusionem, Ferrarens. 2. contra gentes c. 101. & aliis eiusdem familia, item Durandus secundo distinct. terria, quæst. 8. vbi non solum vult Angelum semper se ipsum considerare; sed omnia etiam naturalia. Herugus ibidem quæstione prima, ad primum princip. vbi speciationi adiungit Angelum non solum suam essentiam, sed etiam quæ insunt ei naturaliter, semper intelligere, veluti potentias species, atque habitus, quatenus res quædam sunt: ut namque repræsentant, vel inclinant mentem iam deducere ad externa. Vruntur autem his ferme rationibus. Prima, quia si media luce hinc inde circumfundimur apertis oculis, non possumus non illam cernere: cum ergo Angeli essentia manifestissime sit intellectusque totus in eam sit immersus, non poterit non eandem contemplari assidue.

A Secunda, quia dolor vehemens virget nos in permanentem sui considerationem: ergo à fortiori delectatio vehemens, quam Angelus ex nobilissimæ, ac pulcherimæ essentia intuitu capit, efficiet, ne unquam diuellatur inde; præsertim cum non fatigetur contemplando. Quod si diuina natura longe pulchrior est, à cuius proinde cognitione multo uberior delectari possint, quia tamen distincta cognitione non percipitur naturaliter, fieri poterit, ut eam cognitionem interpellent. Ita differunt pro hac parte Doctores. Quid doctores Verum quia alii maxime è recentioribus, satis aliea de recendubiam illam reddunt, quod videant Angelum seant. ut Mol. p. 9. 56 art. 1. perfectione finitum, voluntate liberum, intellectuque ad certum obiectorum numerum terminatum esse, unde iam sine incommmodo à iungi consideracione sui queat desistere (etenim, quia finitæ est perfectionis, non allicet necessario intellectum: quia liber, valebit interdum mentem ad alia adiucere; quia demum præscriptus habet capacitatris terminos alia dimittet, si alia complecti velit) multo maiori iure de anima rationali erit assertio formidolosa, cum hæc aeterna non sit æque, atque Angelus. Illud ergo dicendum omnino videtur, quamvis tam Angelum nunquam animam possint aliquando à sui cognitione feriati propter nuperime adductas ab intelligendo rationes, nunquam tamen ab omni prorsus intelligendi actu otiali, sed in aliquam semper cognitionem incumbere. Cum a viuentes sint, opus aliquod virtutis exhibebunt, potiori ratione, quam corporeæ viuentia, quæ si nullum edant, censentur emortua.

C Quinta dubitatio. Utrum anima separata crebra actuum exercitatione intendat habitus. Videbitur enim in sciendum. Primo, quia cum substantia spiritualis sit, nihil fatigatur si rora contentione operetur, est autem non vulgaris agentium causarum perfectio, si agant quam vehementissime: ut enim Sol pro nubis opposita conditione lucem cuariat, nunc affatim, nunc tenuius eiaculando; quod si nubes euaneant, fixam supremoq; gradu absolutam producit; ita humana mens ratione corporis fatigantis minus fere conatur ed cognoscendum, quam pro viribus; corpore porro expedita quo dignam cognitionem, hoc est, statim nec ullo accremento, decrementoque alteram elicet.

E Secundo, quia si intendi remitterique habitus credamus in separatis animis, proximum est, ut easdem in amentia incidere posse opinemur, quod æque falsum est, atq; ineptum. Probatur sequi; nam ad eum intensionis cumulum pertingeret aliquando habitus, si intendi potest, ut mentem deiciat ab statu suo: qui enim habitus intensionem admittunt, intendi valent sine termino, ut tradunt Gregor. 1. distinct. 17. quæst. 5. art. 2. Maior. 3. dist. 2. quæst. 6. Almay tract. 1. capite 22. Angelus in moralibus capit. 5. ergo aliquan-

f. Dubitatio.
Primaria
dubitandi.

Secunda.

aliquando tandem eorum intensio sui impo-
tem animam efficiet.

*Animam nos
semper actum
exercere inten-
tissimum.*

*Intensio habi-
tuum certum
vendicat ter-
minum.*

Sit tamen resolutio, animam separatam non semper contentionem maxima in actu prodi- re, cum libera sit, præterim si de actibus vol- luntatis potentiaque motricis loquamur, quos interdum anima iudicat: minori esse nisu con- tendendos. Nec vero intensio habituum ultra terminum, quem suapte natura certum vendi- cant. (quidquid Gregor. alii qui citati velint) ex- curreat, ut illis insane operetur anima. Ex quibus patet explicatio diorum argumentorum, quæ paulo ante sunt posita. Victoria tamea in rebus de peruenientia ad vsum rationis, non improba- bile putat, animam separatam immodica habi- tum intensione dementem fieri posse, à quo pa- rum abest Aureolus apud Marsilium 2. qu. 5. art. 3. opinatus, Deum infudisse perditis Angelis habitum pro meritis. adeo intensum, ut eos li- bertate priuarit circa malum. Verum neque illa Victoria exultatio philosophica est, neque ista Aureoli theologia. Namque insania, aut obiectio est potentia cognoscens, aut organi affe- ctus, ut latius explicat Fracastorius in libro de intellektione: at nihil animæ separata institutum, aut laido potest, aut morbo affici: ut enim pul- chritudo concernit corpus, ita & sanitas, atque adeo & insania, nec nisi per analogiam, aut et- iam per communicationem cum corpore men- te insanire dicimus. At vero Aureolus multo grauius aberrat, est enim illa habitus infusio, rum prorsus utilis, tum Deo indigna.

6. Dubitatio.

Sexta dubitatio est, vtrum ne anima separata recordando cognoscatur, reminiscendo enim non cognoscit, ut in tractatu de memoria cap. 7. est animaduersum. Respondendum vero est affirmatiue. Et quanquam de modo explican- da assertoris soleat esse dubitatio, nullâ ta- men est de assertione ipsa, ut constat ex priori capite tractatus de memoria. Historia enim ex Luca Euanglio ibidem adducta in nonnullis quidem est accipienda parabolice; vniuersim tamen intelligi debet simpliciter, ut ex Hebre- orum traditione ad eundem locum anno otuit Euthymius. Igitur si anima humana nullas hinc defert singularium repræsentatrixes species, capiet illas à Deo, ut priorum actuum re- cordetur, sicuti D. Thomas cum plerisque af- firmat. Si autem deferat, memorabitur etiam per eas, nequephantasmatum absencia obser- vit, cum per se nihil ad recordationem faciant, vt expresse docet Ochamus in quarto quest. 12. articulo 3. & alii. Quod vero in eo statu anima memorativa species etiam sibi ingeneret, du- bitandum non videtur; namq; & de Angelis idem statutus Gregorius in 2. destinat 7. quest 3. articulo 1. cum nonnullis Theologis.

Eam aliquas memorativas species acqui- revere. In re ita diffi- cultate. Vt Mot. n. 1. p. 9. s. 5. art. 2. 2.

sed actus reflexus elici debet medianibus iis in strumentis, quæ prior actus tanquam sui vesti- gia reliquerat (sic enim reflexus censemitur, qua- tenus illuc ingreditur species influendo, vnde egressa est emanando:) ergo cum species denuo infusæ hoc non vendicent, vt satis constat, haud proprie anima per illas recordabitur. Con- firmaturque obiectio, quoniam nulla ratio est, cur cognitio animæ separata ad pristinos actus in vitaque mortali exercitos terminata, reflexa dicatur magis, quam terminata ad quasvis res alias, si ex neutrâ ortum habuit: nulla igitur est animæ separata recordatio in sententia sal- tem Diui Thomæ. Viderut tamen obiectio in solis vocabulis esse posita; itaque si pristinas cognitiones in concreto, id est, obiecta cognita attingamus, siue id per relictas inde species, siue per denuo inditas eueniat, memorandi a- ctu profecto eliciemus. Non erunt tamen in posteriore cunctu experimentales species, quia ut eius generis sint, necessarium est, vt per pro- prias illas possidentis actus comparentur.

DISPUTATIO V.

DE OBJECTO COGNITIONIS: animæ separata.

De Præsens disputatio non de formalí obiecto procedit, quod est intelligibile per discursus dispu- tationis aut fortasse more angelico, iuxta diuersas de vtroque intellectu sententias, led de iesu- ipliis simpliciter atque, ut aiunt, materialiter spe- cies; itaque inuestigamus quanta sit animæ se- parata in rebus cognoscendis naturalis ampli- tude: nimirum, an vltia sensibiles, etiam ad su- pernaturales valeat pertingere. Excludenda ve- ro primum sunt ab eiusmodi obiecto, quæcumque ab angelica etiam cognitione eximuntur. Theologi, quale potissimum est Sacra Triadis arcanum, in quod neque suspicando incidere potuit creata intelligentia: siquid enim Gen- Nu[n]c cre- tium Philosophi de illo tanquam per vimbram, intellegen- & somnium locuti sunt, id diuinæ reuelationi, mysteriis velipsis, vel aliis exhibitatæ acceptum referen- mitatis po- dum est. Qua de re lacius ad 1. p. q. 32. vel ad prologum lib. 1. sententiarum. An autem, & quatenus cætera supernaturalia mysteria sint excipienda, progressu attingemus.

ARTICVLVS I.

AN EA OMNIA QVÆ NULLO
partio supranaturam sunt, distincte.
cognoscantur ab anima.
separata..

Illiud in tota hac disputatione est ante occu-
pilos habendum, rerum quasdam esse pure na-
turales

turales, quasdam pure supernaturales, quasdam ex his mixtas. Rursum vel spectari eas posse quoad essentiam, vel quoad primam productio nem, vel quoad conseruantiam, existentiam ve. Omnino itaque inuenire est in rebus nondulas, vt in entitate, sic in productione, atque existentia naturales, cuius generis sunt effectus, qui vulgo producuntur a suis causis, alias deinde, quarum entitas, & existentia naturalis sit ordinis, sed non productio, seu aspectus ex homo homini attributus, qui neque entitate, aut existentia, sed sola productione a ceteris dissidet, quod supra naturalium causarum vires donare soleat Tertio loco alias, quae naturales licet in entitate sint modo tamen aliquo supernaturali ponuntur; ac postea conseruantur, vt cernere est in duorum corporum situ simultaneo, aut humanitatis Christi praesentia in Eucharistiae Sacramento: corpora enim, quae se penetrant, ipsumque augustissimum Christi Domini, naturalia entia sunt; sed ramen efficacitas, qua illa loco eidem; hoc autem speciebus Sacramenti fiunt, duranteque præsentia, supra naturam omnino est. Quartum denique genus rerum est earum, quae entitate, atque a deo productione, & existentia naturam superant viuensam, vel utili lumine gloria, Theologicarum virtutum habitus, ac diuini ordinis qualitates aliae. Quæ tamen quoniam productæ semel, naturali iubilatorum concursu, & generali prime cause postea conseruantur, videri poterunt quoad existentiam esse naturales, siccq; addi oportere vterius quintum genus rerum, quarum entitas, productio, conseruatio supernaturalia sint: quod tum demum eueniret, cum prædictæ qualitates extra subiectum permanerent, (sexum enim, id est, earum, quarum existentia foret supernaturalis, produc[t]io vero naturalis: aut etiam septimum, quarum entitas supernaturalis esset, produc[t]io vero naturalis, impossibilia omnino videtur, vt consideranti patebit) attamen quia fundamentum productionis, atque existentiae, ipsa videlicet entitas, supernaturalis est, ad eundem ordinem productio, conseruatio, atq; existentia reduci debent; quod strictius persequi non est opus, cum de obiecto naturalis cognitionis animæ nunc disquiramus.

His animaduersis, primum pronunciatum esto. Anima separata distincte cognoscere valer cuncta sensilia. Siquidetur facile, quia ut maior est illi ipso essendi modo, ita & cognoscendi perspicacia major erit; sat autem erat æqualem esse, vt distincte perciperet ipsa sensilia. Est quidem pronunciatum hoc D. Thomas, ac suis minime probatum, vt liquet ex iis, quae superiori disputatione artic. 2 in tercia dubitatione disseruimus. Verum vbi iusta ratio se offert pro nostro pronunciato, vt eo loco vidimus, non est cur probabilitatem suam ei denegemus. Ac-

cedit quoniam, vt paulo inferius in tertio pronunciato docebimus, anima separata inferiores saltem Angelos distincte valet percipere, quos tamen satis liquet cunctis sensibilibus anteire: multo ergo facilius haec ipsa poterit distincte intelligere.

Sed opponat aliquis primum. Si post separationem anima rerum naturalium scitiam percalleret magis, immodico sane labore, fructuq; exiguo in hac vita nauaremus operam: hoc autem non ita est, cum nemo non intelligat bene positum esse omnem laborem in addiscendo; ergo neque illud, unde colligitur. Secundum in Dæmone exactior est naturalis cogitatio, quam in anima separata, ille vero non omnia naturalia nouit, teste D. Isidoro lib. 1. de summo bono c. 12 igitur neque ista noscit. Tertium, defunctorum animæ ignorantia ea, quæ apud nos geruntur, vt habetur ex D. Augustino in libro de cura pro mortuis c. 13, vbi interalia haec de defuncta matre scribit. Sirebus viuentium interessent animæ mortuorum, vt de aliis taceam, me ipsum mater nullo modo desererer, quæ terra, marique me secuta est, vt mecum viueret. Absit enim vt facta sit vita feliciore crudelis.

Ad primum dico, literarum studia immo-
dica non esse, aut superuacanea in mortali vita,
cum tot inde oriuntur communis consuetudi-
nis utilitates, tothominum ornamenta, vt ex-
pliari vix possint. Itaque etsi nulla pars nostri
post mortem supereret, nihil minus ea exerci-
tatio utpote in homine præstantissima, flouris-
set. Adde etiam illud tantum cōtinere nostrum
pronunciatum; animam separatam distinctius,
q; coniunctā intelligere sensibilia; non vero spe-
cies facilius obtinere, quod obiectio impugnat.

Ad secundum occurrentum cum D. Thoma q. 89 i part. art. 3 ad tertium, loqui D. Isidorum de effectibus naturalibus nondum exhibitis. Ad

E tertium, qui animas ex obiectis species haurire credunt, respondent ideo eas nostra ignorare naturaliter, quod nimium remotis locis detineantur, quo species peruenire nequeunt, futuū alioquin, vt facile omnia noscant, si huc accede-re sinantur. Eorum vero, qui à Deo species infundi opinantur eisdē animis, alii argumen-to occurunt, ideo defunctorum animas singula-
lia sensilia apud nos existentia ignorare, quia ad illum statum non attinent, sicuti neq; ad no-

F strum, quæ in futuro geruntur, seu vt D. Thomas ait, quia singularium inmaterialium cognitio ad perfectionem intellectus non spectat, sed ad operadum potius conductit; operatio autem circa eas res aliena est à separatis animis. Alii peculiari Dei prouidentia fieri putant, vt animæ non omnia (sicuti possunt) sed certa quædam apud nos gesta cognoscant, præsertim si in statu pœnæ detineantur.

Secundum pronunciatum. Anima separa-
ta cum

Prima obiectio.

2. Obiectio.

3. Obiectio.

Ad primam.

Ad secundam.

Ad tertiam.

Hac de re late

Egid. quod l.s.

q. vlt. Ioan. Ar-

boreus libr. 1.

Theosophia c. 9.

Quid dicendum

de cognitione

anima quoad

ea que apud no-

geruntur.

2. Pronunciati-

ta tum se suosque actus internos, ac potentias; tum vero alias animas distincte potest cognoscere. Probatur, quoniam isthac omnia ordinem ipsius animæ non excedunt, præsertim si non specifica solum, sed in diuidua quoque perfectione pares sint omnes animæ, ut superius lib. 2. dictum est. Quin etiam licet in prædicta perfectione inæquales essent, est tamen tantilla ad cæteros superiores gradus, ut satis perfecta esse possit apud intellectum, qui istos nouerit. Sumi: porro, debet pronuntiatum iuxta accommodam distributionem: Nimurum utrani, ma per se ipsam se intelligat; quod etiam expressit D. August. libro 9. de Trin. c. 3. Cum dicit, mentem se per se ipsum nosse, cum sit incorporeas, quanquam dum corpus informat, non nisi per superadditum similitudinem id præstet, sicuti superius lib. 3. c. 8. qu. 7. ostensum est. Intelligat deinde potentias per ipsam substantiam, synde manant; cum causa sit necessaria eorum, atque a deo accommodatissimum cognoscendi medium. Actiones præterea intellectus, & voluntatis cum habitibus inde relictis; immo & lationem per ipsas met, siquidem illi sunt præsentes, & requisita abstractione præditæ; omnes vero intuituæ semper; nisi quod memoratiuæ etiam prætereuntia cognitionum, lationumque sibi gignet. Quæ si vera sunt, colliget etiam in D. Thomæ sententia insundendas, non esse istarum rerum species; nisi quis de anima separata, quemadmodum de coniuncta, dèque corporis sensibus philosophari velit, nihil videlicet posse cognoscere absque notionali similitudine, quantumlibet sit præsens intellectus. Sed hoc dignitatis nimirum derribit animæ separatae sine ratione. Quandoquidem iam tunc sui ipsius, & omnium, quæ intra se habent, quasi conscientia fieri possit non minus, quam Angelus. Esto in hac vita distinta quodammodo corpore, eique religata flecti in se non possit; nisi per medium aliquod, id est, speciem, tanquam per gyrum. Denique alias animas, distinctas, naturaliꝝ cognitione percipiet, non per se met, sed per ipsas earum vel species, vel substantias, si forte indistantes fuerint; neque hæc de re vñias afferemus probationes, quoniam aliæ non sunt; quam quibus Theologi ostendunt similem affectionem de Angelis apud D. Thomam prima parte quæsti. 56. articulo. F secundo; & alibi. Porro, secundum hoc pronuntiatum quoad priorem partem assertum est: à D. Thomam alibi, tum 1. part. quæsti. 59. art. 2. & Caiet. ibide, aliisque D. Thomam interpretibus; vniuersum vero ab Henrico quodlib. 1. qu. 1. 2. vbi ait omnia quæ sunt apud animæ separatae substantiam, eique intima, sine specie ab eadem cognosci. Loqui vero eosdem Doctores de distincta cognitione nemini dubium esse debet; cum accommodatus medium inueniri non possit in natura rebus distincte per-

cipiendis, quam ipsas earum entitates, cum & præsentes sunt potentia, & opportunam habent à materia secretionem.

Tertium pronuntiatum. Probabile est animam separatam naturali, distinctaque cognitione Angelos nosse, eorumque naturales proprietates, & operationes, exceptis (ut vocant) cordium cogitationibus, vt pote ex suo genere occultis. Pronuntiatum hoc: sicuti & primum D. Thomæ, ac suis non satis placet, ut ex citato art. quæsti. 59. constare potest Vnde nec nobis omnino indubitatum videtur.

Suadetur tamen primo, quia ratio ob quam anima separata species Angelorum repræsentantes accipit à Deo, est: ut cum eisdem Angelis in communi societate vivat, teste D. Thomam quæsti. vnica de anima art. 17: Ad hanc autem societatem (si qualem decet statuamus) requiriatur: cogitatio distinctiva singularum personarum, nisi velimus animam instar cæci hominis in eo nobilissimo cœtu fingere; ergo. Secundo, mo- Probatur pri- dūs essendi. operandiꝝ Angelorum non adm. secundo. dum eminet supra modum essendi, operandiꝝ animæ separatae; ut ex superioribus disputatoribus constare potest; poterit ergo anima illos indistincte nosse; quod enim specie inferior sit, nihil obest, alioquin nullus inferior Angelus naturaliter, distincteque nosset alium, quod est incredibile. At est inquires, non specie solum sed ordine inferior. Verum ii Angelorum ordines Angelini non officiis portius, atq. vt ita dicani, magistratibus dicant alii illius spiritualis Reipublicæ; quam cognoscib- abstractione litatum gradibus à variis abstractionibus pro- genuis supra uenientium, distinguuntur, ut ex iis Patribus, animam. qui illos ordines distinguunt, atque explicant, D. Greg ho licet colligere; non est autem verisimile Angelo mil. 34. rum naturas aliud abstractionis genus supra a- D. Bern. 5. e nimam separatam vendicare: iam enim inter consider. pa ipsos quoq; Angelos plura alia excogitare pro post initium non esset. Additum tertio, cum cognitionem non omnitionaliter, sed præter naturam animæ. competeret, ut mirum non sit illam, & inferioris esse conditionis, & distincte posse Angelos sibi superiores attingere præter naturam suam. Denique, quia vt iam antea arguebamus, species etiam Angelorum perfecte repræsentatrices, animæ separatae naturali lege tribuuntur aucto- re D. Thomam: quid in igitur per eas perfecte, ac crita elevatione in supernaturellem intelligat?

Non licet ex dictis colligere intellectum humanum separatum discernere. posse quamlibet repugnantiam, impossibilitatem naturalem, fortasse inuentam inter obiecta, quæ hæc dñus ostendimus valere: ab eo distincte percipi; quænam ethi ad plurimas assequendas exten- otiam cognitione distincta sufficiat, ad omnes tamen comprehensiuæ erit opus, quam anima nullatenus callet. Naturalem di- xi, quoniam plures aliæ repugnantia orientar ex eisdem obiectis, secundum potentiam obe- dien-

*Per quid anima
se, potentias, &
actus suos co-
gnoscatur..*

*Non semper ege-
re animam si-
militudine ob-
iecti; ut illud:
cognoscatur.
Per quid sepa-
rata anima:
alias animas,
cognoscatur..*

*Animæ neq
omnem nat
ralem repu
tiam inter
ita disserne*

dientiam actuum, vel passiuam spectatis, A
quarum perceptio multo magis adhuc effugiet
creatum intellectum, cum ipsa quoque obedi-
entialis potentia illum lateat in plerisque.

ARTICVLVS II.

VTRVM ANIMÆ SEP ARATÆ
cognitione, siue confusa, siue distincta cogno-
scant res modo aliquo super-
naturalis.

Quæ sint res modo aliquo supernaturales,
patet ex initio superioris articuli. Aduerte
autem non numerati inter supernaturalia quo-
ad modum res absentes, aut futuras, aut etiam
præteritas; quarum nullam anima habuit no-
titiam; in his enim defectus potius cognoscibili-
tatis est, quam supernaturalitas vlla, ad quas
iure reuocari possunt cogitationes cordis, quæ
licet à supposito eas elicere sint experimentaliter
cognoscibles; quia tamen nullam sui spe-
ciem emittunt, nec alienus intellectus in eas il-
labi valet; perinde est, ac si absentes essent, vel
futuræ; non sic gratia, lumen gloriae, similiaque
Dei dona, quæ excellentem habent cognoscibil-
itatem, proindeque in eorum defectum re-
fundi non potest, quod ignorentur. At enim res
quacunque ratione supernaturales, vel spectari
possunt sub esse possibili, vel actuali. Sit ergo pri-
mum pronuntiatum. Animæ separatae natura-
liter possunt cognoscere evidentē multa possi-
bilis esse Deo, quæ omnem vim naturæ creatæ
excedant, seu (quod in idem recedit) naturali-
ter cognoscere possunt in rebus creatis dari pu-
ram potentiam obedienciam passiuam, atque
adeo & extraordinariam actuum in Deo ad pri-
mam molienda, verbi gratia, ad hanc vniuersam
machinam in nihilum redigendam, aliterve ad-
ministrandam. Item ad præsinitos rerum natu-
ralium terminos magnitudinis, & paruitatis
transiliendos, sive ad hominem conseruan-
dum in vastissima, aut minutissima corporis mo-
le, ad generationem faciendam in instanti nulla
mora dispositionum, ad corrupta omnia repa-
randa, denique ad hæc præstanta, aut immedia-
te, aut in nonnullis etiam assumpta quavis crea-
tura pro instrumento. Probatur pronuntiatum
non difficile, quoniam harum rerum naturæ, vt
pote intra vniuersum conclusæ satis perspectæ
videntur intellectu separato, vt certus sit (ide-
nem opinari mirum non esset) logicam repu-
gnantiam in predictis cœuris non latere. Et
confirmitur, quia noui desunt qui arbitrentur
agnoscisse Aristotelem, aut certe alios eius no-
tae Philosophos extraordinariam in Deo poten-
tiæ, maiori igitur cum ratione animi à corpo-
re expedit illam agnoscere. Porro, quenadmo-
dum ut aliqui derto, euidenterque sciatur ali-
cui subiecto posse conuenire, minime oportet

perspectum esse modum, quo conueniat, sed
est satis scire, ut ita dicam, negatiæ impossibili-
tem non esse omnem modum conueniendi ita
non sat est ad aliquam cognitionem certainatæ
que euidentem habendam, si argumenta impos-
sibilitatem suadentia, diluat, cum fieri pos-
sit, ut adhuc demonstrationes ignorentur, quæ
rem confiant. Oppones tamen ita: Scire oportet
non esse omnem modum impossibilem; ergo
scindendum erit aliquem esse possibilem. Con-
cedenda vero est consecutio, cum solum nega-
nerimus modum possibilem conuenientem distinc-
te percipi oportere, quanquam inficiandum
non est, plerosq; ab intellectu separato euidenter
esse cognoscibiles, ut diuini, generalisque
concursum suspensionem subitam, dispositio-
num productionem ad educendam formam. &c.

Obiectio.

Dilutio.

Actorum 12.

I. Reg 5.

Aliqua euenta,
quia rara in mi-
raculis haben-
tur.

Clemens & alij
Patres apud Ba-
ron tom. I. an-
naliū.

2. Pronuntia-
tum.

C
C
D
E
F

At enim in effectis extraordinariis non nu-
meramus quæcumq; apud nos prodigo essem,
qualis fuit torium referatio ab Angelo liberandi
Petri gratia; deturbatio idoli è sublimi loco, ma-
nuumque, & capitis truncatio apud Azotios, a-
scensus Simonis magi per inanem: hæc enim, & si-
milia euenta, non quia potentia egent extraor-
dinaria, sed quia rara sunt, in miraculis habentur?
quæ animis separatis nō magis sunt difficultia co-
gnitu, quæ interna corporis, ut cor, aut cerebrū.

Secundum pronuntiatum. Animæ separatae
naturaliter, non tamè distincte cognoscere va-
lent rerum aliquarum essentialiter supernatura-
lium ipsi præsertim inherenterum, tum possibi-
litatem, tum existentiam. Etenim quia ordi-
nem naturalem excedunt, quidditatue attingi
non poterunt; quia vero si anima insint, ab ea-
dem vtique naturaliter sustinentur, poterunt
haud dubie saltē quoad existentiam naturaliter
arguitur, que percipi, cuiusmodi sunt super-
naturalis habitus, tum ad voluntatem, tum ad
intellectum attinentes; inde vero facile erit eis-
dem animis similes alias qualitates possibles
concludere; in aliisque animis possit existere;
quod si ita est multo adhuc facilius, imo & di-
stincte cognoscere valebunt (si existant) ea,
quæ in primo pronuntiatō sunt comprehensa,
cum in factō esse, videntur, rerum naturalium
ordinem non excedant.

Tertiū pronuntiatum. Rēs aliquæ superna-
turales, itemque modi nonnulli adeo eminenti-
tum, ut nulla ratione siue quoad possibiliterem,
sive quoad existentiam ab intellectu creato-
percipi valeant. Ita assertunt Theologi, cum de
objeto cogitationis angelicæ discéptant, ex-
penduntque in mysterio Incarnationis; & Eu-
charistia; in quōrum primo includitur absen-
tia omnis creatæ personalitatis, modusque v-
scit naturaliter
non possunt.

3. Pronuntia-
tum.

Res aliqua super-
naturales, eis que
naturaliter
non possunt.

F

secundo absentia item panis, & vini, cum pre-
sencia corporis Christi, absque ullis modis im-
mediatis ad locum; existentia denique acciden-
tium, & coniunctio ad Christi corpus absque

Separata mentes naturaliter cognoscunt rerum substantium personaliter etiam.

adhæsione. Hæc ergo ea sola ratione statuunt A iudicem Theologi intellectum creatum, atq; ad eo humanum effugere, quod multo sint diuiniora, quam ut naturali cognitione etiam confusa in seipso percipi valeant; quod ideo addiderim, quoniam cum naturaliter cognoscant separatae mentes rerum substantium personalitates, si quo casu eas non intueantur, aut quia diuinus concursus sublatius est, ad intuendum, aut quia reuera non datur, ut accidit humanitati Christi, iam modo aliquo, et si confusissimo Quidquid Deus ibidem molitiatur, percipere dicentur. Ea tamen perceptio rei, modice in seipso non dicitur. Sed quoniam huius sectionis doctrina ad art. 5 q. 57. 1. part. copiosior est, satis fuerit pauca hæc ad nostrum institutum accommodasse.

DISPUTATIO VI.

DE MOTU ANIMÆ separata.

Ordo tractationis secundum instrumentum.
Post disputationem de cognitione animæ separatae, consequens erat, ut de appetitu eiusdem tractaremus; quia tamen multo abditoora sunt intellectus humano, quæ ad voluntatem, quam quæ ad ipsum attinent; quia item tradita superius doctrina de cognitione ad appetitum accommodari potest per analogiam; reliquum est, ut ad extremam hanc disputationem de motu descendamus, quatuor articulis concludendam: tribus differemus an ne anima separata vim motricem, tum sui, tum aliorum possideat. Quarto, de eiusmodi potentia actu, ac termino pertractabimus.

ARTICVLVS I.

ARGUMENTA QVÆ PROBARE videntur in anima separata potentiam, tum sui, tum aliorum motricem non dari.

*Primum arg.
Lucas 16. de anima Lazar. D. Greg. 1. Dial. e. 9 de anima Marcelli &c. 12. de anima damnata.*

*E*t si constans nunc sit Theologorum, imo & Philosophorum sententia, Angelos potentia motrice præditos esse, ex tamen ipse rationes de anima separata institutum dissuadere videntur. Atq; in primis Angeli in sacris literis tū se, tum corpora mouere perhibentur; animæ vero separatae non ita, sed ab Angelis deportari. Deinde necesse fuit Angelos hac vi pollere, cum ratio nulla supersit connexionis eorum cum universo; siquidem ad nullam præterea formam producendam concurrere valent; inquendo autem cœlos aliaq; agentia applicando insigneiter cum eodem cohaerent universo; sicut enim physice is

causandi modus accidentarius sit; est tamen artificialis per se, quod est satis, ut iidem Angeli cantur parte cum hoc artis diuinæ artificio, id est, mundo universo. connexi censeantur, qua de causa non à Sacris Doctoribus tantum; sed ab ipsis quoque gentium Philosophis rerum species, imo & individua custodire cognoscuntur. Sed han rationem animalis separatis accommodatam, quis nō videt motrifici potentiam potius euertere, quam astrictare, quippe quæ ad universi compositionem non spectent? sed reddant quodammodo imperfectius; siquidem nō tam sunt species, quam speciei inchoationes, & partes. Quo factum est ut nulla eis incumbet in hoc universo administratio. Atque hoc sit primum pro parte negante questionis argumentum.

2. Argum.
Secundum, si animæ separatae propriam mouendi potentiam haberent, illius actum modo aliquo exercere posset in corpore, sicuti & intelligendi, volendique: Si enim hi ob corporis colligationem impediri non potuerunt, cur ille impeditur omnino, cum aliquantulum sit minus spiritualis? Accedit, quoniam difficile redditur ratio, cur in eodem homine vnu tantum sit intellectus, mouendi vero facultas duplex; altera animi, corporis altera.

3. Argum.
Tertium, anima separata nulla eget motrice potentia; nullam igitur in se habet. Antecedens probatur, quoniam nulla aliquo perueniendi se offert necessitas, quam ut ex reb. species è proximo conquerat. Quapropter cum has non ita comparet, sed à Deo vendicet, ut suolo loco diximus, omnis mouendi ratio vacat etiam ad miscenda colloquia cum Angelis, aliisve animabus cum ridiculum sit propinquitatem desiderare ad eas actiones quæ per interiectum spatium non disseminantur. Sed neque prætextu mouendi corpora necesse erit vim motricem animæ donare, cum iam dixerimus, id manus solis Angelis concessum esse in hoc universo. Et confirmatur, quoniam rationales animæ nihil pati possunt sibi noxiū, cum sint immortales; non fuit igitur opus potentia motrice, qua quid quæ vel fugerent, vel appeterent tuendæ salutis gratia. Quod si dicas potuisse saltem alias ab aliis violenter detineri, id ipsum est, quod in questione versatur, cum eiusmodi detentio per vim motricem præstanda fuerit.

4. Argum.
Quartum, quod natura sua indivisiibiliter existit, naturaliter quoque est immobile; sed prius illud animæ separatae naturaliter competit, & hoc posterius. Probatur minor, quia cum ea informat corpus, ab his forre parte vna, amittit necessario virtutem illam coextensionem, sequente, ut ita dicā, cōtrahit; ergo cū a corpore toto separatur, tota coextensione necessario amittere cum par sit ratio. Itaq; indivisiibiliter permanebit, ut in parte anima quæ natura est ab Angelis, g. natura nō sunt, discriminetur, atq; adeo huius

diuiduo indiuiduoque loco queant indifferenter respondere, illa autem non nisi diuiduo corpori, cum informat; nec nisi indiuiduo loco cū est separata.

Quintum, Si anima separata per se mobilis esset, tempori locoque corporis subiaceret: quod à vero abest, cum sit incorporeta. Vnde D. Augustin. 8. de Genesi, ad lit. capite 20. scribit, Deum corporalem creaturam per tempus, & locum moutere, spiritualem porro non item.

Sextum, Si anima per se posset loco moueri, posset interdum ab informato corpore sese expedire absque vila ipsius corporis osseatione, sicque instar columbi depositis exuissit abire nudus, quod est inauditum.

Septimum, Si humanae animae facultatem se mouendi haberent, ad nos frequenter regredentur, quod tamen fabulæ simile esse creditur. Denique ita sensisse videntur graues Philosophi dum ipsis etiam intelligentiæ localem immobilitatem donant, inter quos Aristoteles.

12. Met. text 43 concludit, substantias sempiternas, atque immobiles tot esse, quot sunt cœlorum orbes. Auerroes quoque ad eundem Metaphysicorum librum scribit, formam separatam adæquate distribui in volentem & intelligentem, absque vila mentione mouentis. Credendum igitur est animam rationalem extra corpus, neque seipsum, neque rem aliam mouere posse.

ARTICVLVS. II.

REFELLVNTVR NON NVL
la sententia de potentia motri-
se anima, & vera
statuitur.

IN præsenti dubitatione nonnullæ se offerunt sententiae ordine suo expedienda. Prima eorum, qui animam separatam protusum immobilem localiter fortasse possent, hoc est, neque à se, neque ab vila externa vi, non quidem ea immobilitate, quæ ex imminensitate naturæ illi proueniat, vt Deo sed ex quadam, v. ita dicam, inepitiudine, atque imperfectione, eo fere pateto, quo relationem modumve seorsim spæciant immobilem disceremus, diuina etiam in reposita potestate. Non videntur alieni ab hac sententia Durandus in 3. dist 2. quæst 3. ac Iordanus Picus Mirandula quæst 1. Apologeticus, duxi non sine graui errore verisimile putant Christi Domini animam ad inferos non descendisse, reali sive substantiæ præsentia, sed effectu, priorum Patrum animas noua gloria, luce, latitudineque perfundendo. Neque enim fideli articulum tam alieno sensu interpretarentur, si crederent ab Angelis, aut certe Deo beatissimam animam præsentem infuisse secundum substantiam fieri possit; eorum vero fundamen-

A tum, si firmum esset, non solum de Christi anima, sed de quavis alia immobilitatem concluderet; ideoque diximus eos à proposita sententia alienos non videri. Atunt enim immateriales substantias loci proprii incapaces esse, atque adeo & lationis, quod affectiones hæc diuiduæ sint. Itaque solum eis superesse rationem aliam in loco essendi ac mouendi longe diuersam, hoc est, pene æquinoctiam, per operationem, seu virtutis contactum, ipsum attingendo locum, si non actu, saltem potestate. Quo fit, (iuxta Durandum) ut Angeli nullibi sint, si de existentia in loco priori modo sit sermo, & sint ubique; si gelorum existentia in loco posteriori, cum nullum locum motum ve diuisibilem subire queant, & rufus in omnem idoneum operari: at vero anima separata neque hoc, neque illo modo ob eandem rationem ali cubi est; siquidem & substantia spiritualis est, cui consentit ob idque incapa diuidi loci, vel lationis, & corporis forma; minimeque proinde ad operationem extream ordinata absque medio cor.

Cum de loco

B ne sint operari: at vero anima separata neque hoc, neque illo modo ob eandem rationem ali cubi est; siquidem & substantia spiritualis est, cui consentit ob idque incapa diuidi loci, vel lationis, & corporis forma; minimeque proinde ad operationem extream ordinata absque medio cor.

Sed quam grauiter Durandus cum Pico sit lapsus, cum alibi, tum ad quæst 3. part. ostendat solet, ubi iuxta sacrarum literarum, Patrumque intelligentiam probatur Christi Domini descensum ad inferos ratione animæ, (corpus enim in sepulchro iacuit immobile, diuinum autem verbum ubique erat) ipsius substantiæ præsentia fuisse exhibitum. Nimurum falsus est Durandus, dum cuiuslibet lationis terminum putat esse diuisibilem, cum tamen sit ipsamet rei mobilis præsentia, assistentia ad hoc, aut illud spatium, sive reale, sive imaginarium, atque adeo spiritualis, vel corporea, pro eiusdem rei mobilis natura & conditione, quæ proinde si spiritualis erit, sive villo incommodo, ratione sive indiuisibilis præsentia ad corporale spatium respectu aliquo terminabitur. Cur enim minus si impossibile rem spiritualem ad materiam corporalem ordinem habere agentis, quam præsentis, assistentisve & confirmatur, quoniam Aristoteles libro octavo Physic. capit. 10. text. 84 & lib. 1. de Cœlo, capit. 9. text 100. intelligentias Cœlo assidere letibit, quod qua ratione habet, quam localiter. nemo excogitabit, si eos modos effendi in alio percurret, quos idem Philosophus libro quarto Physicor. capite 3. textu 23 proposuit.

F. Stauendum igitur eo ipso, quo res crea-
ta per se, ac seorsim ab alia existit, mobilem
loco esse, sive à se, sive ab extrinseca virtute:
namque, ut Aristoteles libro primo Post cap.
10 scribit, si negatio ad aquata causa est negationis,
affirmatio quoque affirmationis causa
erit; quapropter si non alia de causa ne-
gamus. Deum loco moueri posse, quam
quia immensa substantia est; non alia sive
affirmabimus creatas substantias mobiles esse,
quam quia definitæ sunt substantia, quia
sunt.

Immobilitas ad locum ex immensitate concluditur.

Si in loco designata sunt, distantiae propinquitatisque capaces euadunt necessario, atque adeo & latonis, cum istiusmodi affectiones separabiles ad inuicem non sint eodemque pertinet. Vnde è contra D. Thom. i. p. postquam de immensitate Dei egit, qu. 8 è vestigio subiecit nonam, pro eiusdem immobilitate afferenda. Videbat scilicet attributum immobilitatis ad locum ex immensitatis attributo, tanquam ex ratione à priore conclidi.

Secunda sententia tenent animas à seno monstrueri, refellitur.

Secunda sententia, quam recentiores quidam Thomistæ approbant, ponit animam separatam à Deo, Angelis et mobilem localiter, à se autem minime, candemque alii etiam D. Thomæ vulgo ascribunt. Sed neque ea vera est, neque D. Thomæ imputanda. Etenim quemadmodum quod substantia creata definita sit, mobilis loco est, ita quod sit viuens à se mobilis esse concluditur; atque adeo si per cognitionem viuat, localē mobilitatem obtinebit: id quod ita verum reperimus, vt contrario exemplo refelli nequeat, neque enim conchylialoco immobilia dicuntur, quod vim aliquam sese deducendi adducendique non habeant; habere enim plane fatetur Aristot. lib. 3. de Anima, c. 10. text. 56. sed quod locum ex rotō non permittent. Ceterum quæ locorum distantiam cognitione pollent, ex rotō etiam locum mutare valent. Quid ergo in animam nobili cognitione præditam erimus iniuri? eamq; velut statuam quandam immobilem efficiemus, cadaveri suo, vt olim Prometheus Caucaso, perpetuo alligata. At, inquit, anima actus est corporis non assistens, sed informans, vt merito mouere se non possit, si non informet. Verum si formarum assistentium modum in esendo, cognoscendo, appetendo que extra corpus ordinet, cur nō obtineat mouendo? Ad hanc anima depositis corporibus, si nulli loco sunt addictæ, cum à nullo pendeant in sui conseruatione, villaue perfectione, quam alibi assequantur nequeant; cumigitur immensum nō sint, ad eatum sane perfectio nem spectabit localis variatio, ac motio. Itaque si qua res per se, ac seorsim existit in uniuerso, definita, viuens ad varia loca indifferens, nulla ratio erit, cur à se mobilis non dicatur; ex vero conditiones in animam corpori iam viuificando minime addictam, non minus quam in Angelos egregie competunt: quare, &c.

Obiectio.

Dilutio.

Anima separata nulli loco sunt addictæ.

D. Thom. opinio de potentia animæ motrice.

Sed quod sanctus Doctor anima separata sui mouendi potentiam non denegauerit, inde constat, quia eam facultatem, sicuti & in Angelis intellectum & voluntatem esse credit, quæstione 16. de Malo articulo primo ad 14 nisi quod erga corpus à se informatum illa tantum exerceat, Angeli vero erga quodcunque aliud quamobrem cum anima à corpore discedens easdem facultates secum deuehat, vt supra cum eodem Thoma tradidimus, sentit haud dubie

A illam sui saltem mouendi vim possidere. Quia etiam i. part. quæst. 53 articulo primo in argumento Sed contra; ex motu, quem Christi anima separata ad inferos edidit quemque; catholice profitemur, concludit pati ratione in Angelis esse motum latonis admittendum, nam quod ex anima Christi beata argumentetur ideo facit, quia aliud fortasse exemplum ita efficax ad institutum inueniri non potuit: te tamen vera eius articuli institutum de naturali vi motrice procedit; illud ergo tantum D. Thomas inficiatur, nihil aliud a se posse animam humanam mouere, præter corpus, quod in formauerit, vt d. 10 disp. 2 patet ex art. 4 q. 117. i. part. & art. 10 q. 16. de Malo ad 2. quem sequuntur Capreolus 4. dist. vlt. Met. sect. 2. Caietanus citato loco primæ partis, alioquin recentiores.

B procedit; illud ergo tantum D. Thomas inficiatur, nihil aliud a se posse animam humanam mouere, præter corpus, quod in formauerit, vt d. 10 disp. 2 patet ex art. 4 q. 117. i. part. & art. 10 q. 16. de Malo ad 2. quem sequuntur Capreolus 4. dist. vlt. Met. sect. 2. Caietanus citato loco primæ partis, alioquin recentiores.

C Vera sententia animæ com densum tum alieni videntrum

Est nihilominus tertia sententia à nobis addicienda; videlicet separatam animam non solum, sed aliarum rerum sibi externatum, minimeque substantialiter iunctarum motricem esse; pro viribus tamen, vt sequenti articulo attingemus, ita Abulensis in 8. capite Matthæi, q. 124. Quæ quidem sententia cum superiori doctrina apte cohæret. Enimvero vt ex definitæ substantiæ existentia concluditur mobilitas & ex vita mobilitas à se, ita ex sui inmobilitate, aliorum quoque mobilitas necessario colligitur; quod etiam inductione fit manifestum. Quamuis enim natura aliqua mouere se non possit, quæ possit alia, id est Deus, atamen nihil, quod motum subeat, priuatur omnino virtute mouendi cætera; quod non in animantibus solum, sed in corporibus etiam inanimis cernere est, quæ dum mouentur, ea etiam mouent quæ offendentur vt aer, arbores, cælum supremum, inferiores, &c. Nimirum potentia, de qua loquimur, sicuti motu loco est, ita non maiorem, sat est ut i quam localē unionem sui cum re mouenda separata desiderat, vt in actu prodeat: quapropter cum ea vno inter animam & corpus dari possit ablique informatione (vt liquet in anima Christi ab inferis regressa quæ sepulto corpori prius astitit, quam per informationem illud animaret, liquet item in cuiusvis hominis anima in morte, vbi dissoluta in instanti informatione, perseverat adhuc localis præsentia animæ ad corpus, cum non nisi immediate post sit abitura) nulla ratio est cur motum illi nequeat impetrare, si mouendi potentia sit prædita. Quod adeo verum est, vt non incipit secundæ sententia auctores collegerint, nullam animæ inesse potentiam se mouendi, si nullam habeat mouendi alia.

F Deinde argumentari licet. Pleraque sunt, Vera se quæ sine villa sui locali motione alia vel pelmagiu co lunt, vel trahunt, vt ignis in iectum salem, magne ferrum: qua ratione igitur tam nobilis substantia, tamque, vt ita dicam, actuosa, quam est ra-

est rationalis anima extra corpus seposita, aliorum mouendi efficacia destitutur.

Præterea, animæ è receptaculis, quibus ad iteratam vsq; vunionem corporum commorantur, non in unquam egrediuntur ad viuos, cum eisq; in effectis corporibus colloquuntur, vt inferius ostendemus; hæc autem munia nec sine potentia motrice præstari possunt, ne tantam habet eminentiam, vt extraordinoario Dei concursu egeant: inest igitur ea vis animis naturaliter. Ob has sane ac similes rationes probator nunc est eiusmodi sententia, quam non ignobiles etiam Theologis superiori ætate docuerunt, Henricus quodl. 11. q. 14. Aureolus apud Capreolum citato loco Scotus 4. d. 49. q. 14. Balliolus eadem d. q. 2. art. 1. Maior q. 8. Egidius quodl. 4. qu. 17. Abulensis in c. 8. Matth. q. 124. & alii, ante quos Galenus non satis alioquin certus de natura animæ, in libro de Tremore & rigore fatetur, minime deceptum iri, qui animam esse dixerit substantiam, quæ per se moueri possit. Et Alexandrinus Clemens 9. Strom. naturam animæ esse scripsit, à se ipsa impelli, & excitari: nec desunt, qui arbitrentur humanam animam interdum in hac vita sua peculiaris potentia motrica, quam nitimur astrarere, signa exhibere, cum ferenti aliqua rerum sublimium contemplatione corpus in sublime tollit.

Sed quoniam ostendimus animam separatam peculiarē sui, & aliorum mouendi potentiam habere, quærendum restabat, an ea à voluntate intellectu distinguitur, nisi ea dubitatio libro 2 de Cœlo, cap. 5. qu. 7. de Angélis in quibus pars est ratio, resoluta esset. Illud solummodo aduertimus, eos qui partem negantem sequuntur, non adeo motricem substantiarum separatarum cum voluntate intellectu que confundere, vt distinguere eam non possint etiam realiter. Nimirum censem intellectum & voluntatem non in actu primo, sed secundo, hoc est, vt stant sub actibus practicis præscribendi, dirigendi que morum, rationem potentia motrix obtinere, vnde localis impulsio sequatur. Quo pacto plerique de potentia Dei executrice philosophantur, afferentes eam esse Dei voluntatem cum actu efficaci operandi ad extra, indeque actionem externam prodire, quæ in rebus creatis recipiatur.

ARTICVLVS III.

OCCVRITVR ARGVMENTIS primi articuli.

AD primum respondendum. Si quando in sacris literis morientium animæ aliquo deferri prohibetur, id vel ad dignitatem spectare, si sint beatæ, vel ad quandam diuinæ iustitiae

A executionem, si sint nocentes. Atque in priori *Quosensu* sensu Augustinus Serm. 3. de Ascensione Domini, qui est 176. de tempore, itemque Eusebius pstra, & PÆmiffenus Homil. 2. de Ascensione, alij; sacri tres, cum dicunt Doctores de Christo ascendentē scripturunt, animas aliquo eum non in auxilium necessitatis, sed in obse- defiri. quum dignitatis euctum, illatumque cœlo fuisse.

Ad secundum, si verum est, quod ex Platone *Solut. 2.* retulimus ad calcem superioris articuli, plana

B est responsum; Sed esto nulla exhibuerint animæ vnitæ corporibus propriæ motricis potentia signa, ideone illa sunt destituta: alioqui neque subsistentiam cas habere quis colligat, quod in corpore illa non prodant. Itaque vt ad argumentum respondeamus, absque eiusmodi potentia signo non autem intellectus & voluntatis, constare potuit humana vita; item non oportuit has ipsas potentias in nobis duplicates inueniri, sed potentiam cognoscendi & appetendi: aliae enim in corpore sunt aliae in anima; vnde id, quod in fine argumenti addebatur, rectorqueri in aduersarios poteat, vt quemadmodum facultates istæ sic & motrix in homine geminaretur.

C Tertium argumentum non valet in eos, qui *Solut. 3.* animas separatas ab obiectis species haurire vo *Via motrix ad lunt;* sic enim accommodata propinquitate objectorum separatarum apus est atque adeo & locali motione. Sed esto *nimirum* di- non hauriant, ad dignitatem sane illius spiritus *gressiones infer- tualis Reipubl. animarum separatarum inter- uit, & conuen- sunt conuentus ac digressiones mutuae nisi tan- tus.*

quam faxa medio mari, noctes atque dies im-

motas esse arbitremur, &c. quæ superiori articulo diximus.

E Quartum, et si probaret animam separaram non nisi punctualiter existere posse, nihil adhuc ipsius mobilitatem concluderet; siquidem diuinitas rei mobilis, itemque pars mouens & mota non in quolibet motu, sed in Physico requiruntur, sexto & octavo Physicorum. Rursus respondemus distinctione maioris; est enim vera, si velit indivisiblē moueri non posse motu continuo falsa, si discreto; quod nostro instituto sat est. Deinde iam omissa maiori propositione, sunt qui ad minorem respondeant, animam rationalem, si forte brachium à corpore præcidatur, manere adhuc in eo spatio, quāvis non informatiue, vt in corpore reliquo, eo quod ipsa semper certum spatium, in quo definitiue sit, exigat, non minus quam corpora, in quo sint circumscriptiue. Quo sane pacto dicendum est in generationis instanti non in fundi solum, sed effundi animam ē corporisculo, cum sit contractius, quam requirat anima; quod cum ridiculum sit, seu potius ineptum, respondemus abscessa parte corporis, non nisi in reliquo manere anima, quia vnum effundi modum habere debet naturaliter, non duplē, h.e vel informationis tantum vel separatiue. At enim post

Solut. 4.
*Divisibilitas rei
mobili in motu
tantum physico
requiritur.*

F nullus est.

separata anima totalem separationem diuiduo indiuiduoque loco se poterit accommodare, prouindeque nullum certæ magnitudinis versus minimum de posset, sicuti certum depositum corpus, quod informet, eo quod per illum sit operatura.

Solut. 5.

Ad quintum, satis esse, ut animæ mobilitatem tueamur, si vel momento cieatur. Sed & tempore mobilem esse nihil vetat, cum istud esse possit spirituale, ac per se dimetiens successiua animæ motionem: quæ motio licet mensurari etiam possit à corporeo tempore, ex accidente id euenit, quatenus in idem tempus imaginarium, utrumque reale tempus, corporeum scilicet ac spirituale coincidere valet. Iam vero D. Augustini effatum de motu ratione mobilis spatiique diuiduo est interpretandum.

Solut. 6.

Ad sextum, in sententia Platonis creditur, animam rationalem in corpore esse instar nautæ, facile concessu esset, eam integrum corpore expedire se posse, nisi fortasse quod in malum totius abeundi facultas cederet, eam animæ Plato non donauerit, dum idoneas dispositio-nes haberet in corpore. Illa tamen sententia suo loco refutata est. Quanquam posita revera substantiali unione, verisimile adhuc existimetur bonæ nota auctoribus, animam et si ab incolu-

*Opinio creden-
tium animam
unitam corpori
se primario ma-
nere.*

*rationum ratio-
nem.*

2.

mi corpore elabi nequeat sicuti neque in prae-dispositum illabi, ut scite dicitur Henric. quodl. II. q. 13. ad calcem; scipsum tamen primario mouere posse, ac ratione unionis motum corpori impetrare, his ferme rationibus. Prima, quia substantialis unio animæ erga corpus in causa potius erit, ut motus animæ corpori communiceatur, quam ut illum impedit. Secunda, unio ad corpus animæ subsistentiæ non obicit, neq; igitur obicit, quo minus præsentem se faciat primario cui libuerit loco quamvis corpore circundetur. Neque enim inclusio illa animæ subsistentiæ intra corpus, impide posse vide-derur conatum animæ ad motum. Tertia, in-tellectus etiam animæ informantis, more An-gelico potest intelligere; si illius ordinis species habeat, ut non solum in statu immortalitatis verum esse Theologi docent, sed etiam in Chri-sto Domino apud nos commoranti accidisse. certum est, nimur quia ad illarum specierum vsum nihil attinet, corpusque mortale, anim-mortale informet anima. Cum igitur motrix potentia nullis egeat inditissinstrumentis, iam nunc in actum mouendi prodire saltē pro-gressiue poterit, si proprie est humanæ animæ; quod ideo adiecimus, quia ut Scotus ia. 4. dist. 49 q. 14 animaduertit, ideo nunc anima tetum corpus simplici motu nondes fert, sicuti in beatitudinis statu delatura est; quia membra equa-liter à virtute motrice animæ non possidentur. Quarta, quia si vsum aceedendi recedendique, anima intra corpus habeat, recte intelligitur,

A quo pacto in absesso brachio esse desinat, aut in extremis pedibus, homine iam moribundo. Recte item qua ratione in partes nutritæ fe-motas inferatur: nimirum in priori euentu post vniōnis dissolutionem, præsentia quoque ani-mæ aboletur propter localem partialemque ab-scessum; in posteriori vero, post localem par-tialemque abcessum ad nouam materiam, sub-stantialis vno existit. Atq; experimenta adeo vrgere visa sunt Scaligeri pro Platone, ut nullum aliud argumentum rem confidere putet, si hoc non conficit, exerc. 307. num. 13. Quinta, potentia motrix aetiuæ est, non passiuæ, ut probatior sententia tenet; rectius igitur animæ in-hæbit, quam corpori, cum illa motum efficiat ista recipiat.

B Non est tamen ob hæc argumenta à com-muni Philosophorum sensu recedendum, tum quia in brutis animalibus motrix potentia corporis perfectio est, à qua humanum corpus decidere iniquum est, tum etiam quia qua ra-tione potentia eiusmodi, quæ in belluis corpo-reæ est, dicitur in anima residere, eadem dicere-tur residere visus, auditus, ceteræq; facultates, tam internæ, quam externæ; quod et si paucis nominalium probatum fuit, à vera tamen Phi-losophia alienum est.

C Eadem porro argumenta falso supponunt animam inotrice potentia sibi propriâ ut posse naturaliter, dum corpus informat; cum tamen per vniōnem religata sit, atque alterius veluti iuris existat, hoc est, totius hominis, ut prouinde motum per se nō exerceat, sed homo per illam. Vnde etiam cum anima corpori reuinetur, ipsum per potentiam sibi propriam non mouebit, absque novo Dei dono, ut probabiliter sentit Suarius ad quæstion. 54. tertia partis, dispu-tatione 48. sectione quarta, colligitque ex D. Thoma, aliisque Doctoribus.

D E Ad primum igitur argumentum dico, ut rationem in causa esse ne motus ab anima elicita-
tur, qui eius solius sit, alioquin, si scipsum solam moneret, cum nulla necessitate cogeretur motum corpori impetrare, iam ab eo incolumi, atque immoto recedere posset, quod nemo dicer. Ad secundum, concessio antecedente, negan-dum est quod in rehquo argumento adducitur.

F Ad tertium, concedendum est antecedens, quia ea specierum infusio atque v̄sus, naturales ani-mis non erunt: quo pacto fatemur etiam posse illas corporib⁹, siue caducis, siue iam immorta-libus unitas motum per oprium exercere, iisdemque corporibus communicare; vnde quod ex Scoto assertur, potentiam motricem in hac vi-ta membra perfecte non possidere, pro nobis fa-cit, ac verum est, licet vno indissolubilis eu-adat, quoniam, ut paulo autem diximus, potestas illa animæ ad mouendum corpus per peculia-rem

Vera senten-
oppositum
astruent.

Solut. 1.

Solut. 2.

Solut. 3.

rem eiusdem animæ motricem facultatem, novo Dei dono ultra reunionem debet continere. Ad quartum, non deesse exempla, quibus intelligamus animæ euenire quæ ibidem recensentur. Etenim Deus in re corrupta esse desinit, nec tamen vllam etiam partialem retractationem subit; Christus item Dominus consecratis speciebus fit denuo præsens, ne proinde locali motione etiam partiali ob id agitur. Aliqua ergo simili ratione anima absque vlla etiam partiali latione, & à membro abscisso abeatur, & in alimenti materiam inferetur. Ad quintum, negetur consequutio; carteram namque potentissimenter sentientes actus sunt, quæ nihilominus corpori adhaerescunt.

Atque hæc in gratiam sexti argumenti primi articuli dicta sint. Cui directo respondeentes assumptum negamus: motus enim localis animæ liber est, vno vero substantialis omnino naturalis, & deoque natura sua prior, vnde motus localis efficacitatem directam non habet erga illam, haud diffinili ratione, qua matus fœtus perse ab utero non egreditur, sed parentis vnu, postea vero per se iam huc atque illuc migrat. Quanquam indirectam efficacitatem habere poterit, veluti cum quis sibi ferrum adigit. Et hæc quidem ratio concludit similiter, neque Angelum locali impulsu posse animam vnitam auellere à corpore, quidquid nonnulli huius aetatis Theologii inficiuntur.

Septimum argumentum postulat, an de mortuorum animæ ad viuos etiam regrediantur, cum eisque colloquia miscent, aliave exteriora signa sui aduentus exhibeant. Cui dubitationi paucis respondemus, quanquam non raro huiusmodi animarum apparitiones somniantium sint deliramenta, aut mali Dæmonis, præstigiatorumque ludi, vt D. Augustinus in libro de cura pro mortuis, atque alibi docet; quia etiam pro animis, quandoque Angeli præsto sint, attamen ipsæmet huic venire aliquando, à Deo aut iubentur boni alicuius gratia, aut permittuntur vexandi causa, more dæmonum: quanquam posterius hoc minus probari possit, vt cum Diuo Chrysostomolatus disputat Abulensis in eap ut octauum Matthæi, quæstione 114. Itaque siue hoc, siue illo fineres accidat, aduentare illas, sententia est grauissimorum Patrum, Augustini, Gregorii, Eusebii, Theodorei, & aliorum, quos citat Robertus Bellarminus libro 2. de Purgatorio, capite 8. tomo 1. Addit tamen Diuus Thomas 1. part. quæst. 89 artic. 8. ad secundum, miraculo id esse deputandum, quatenus præter statutam à Deo legem hic per se veniat anima, eamque legem spectasse diuina oracula, & plerosque Patrum, quories animarum nullam post abscessum à corpore è suis locis ad nos remeare posse contendunt, veluti libro 4. Regum, capite

A 22 Iob 23. & alibi Item Augustinus de Cura pro mortuis capite 13. & 10. Vnde non mediocris Doctorum di-
orta est dubitatio inter Sacrae paginae Interpre-
dium de appa-
ritions Samue-
lis anima Regi
Sauli.

B q. 3; & quæst. 5. eorum, quas ad Dulcitium com-
positum, & quæst. 27. in vetus nouumque Testamen-
tum: libro item 2. de Mirabil. sacræ Scripturæ, c.
11. Iustinus Martyr quæst. 52. ad Gentes, Iose-
phus libro 8. Antiquitatum, cap. 14. Abulensis
proxime citato loco Regum, quæst. 28. Lyraeus
& alii in eundem locum Rupertus lib. 1. super
libros Regum, capite 17. Victoria in Relectio-
ne de magia, quæst. 5. quæ quidem difficultas
et si olim æque fuerit controværsa, nunc tamen
postquam Ecclesiastici liber inter canonicas Ecclesiastice
scripturas habetur, multo certior illius pars af-
firmatiua, vt obseruat D. Thomas 1. part. quæst.
89. art 8 ad 2 quandoquidem capite ultimo pre-
fati libri inter Samuelis laudes commemoratur
prophetæ illum etiam post mortem; quod ne-
que intelligi commode valer de alio propheta-
tandi actu, quam cum Sauli apparuit: neque ita

C D propriæ laudaretur si dæmon aliquis pro Samuelis anima ad Saulem venisset, tametsi ex eodem textu colligatur eum in vero corpore apparuisse: de quo disceptare non est huius loci, neque instituti. Porro autem si non quid getsum sit, sed quid fieri potuerit, inquiratur, certum est spectata naturali conditione animarum corpo-
re vacantium, nullo miraculo eam quamlibet hinc inde possit commigare esleque soler-
tem ex aere, aliave tractabili materia corpora effingere, & in eis nunc hominem ponere, nunc belluam, si libeat; atque eo modo sui aduentus signa nobis exhibere.

E F Est & alias animarum regressus ad corpora Sententia ex-
informanda, id est, resurrectio, de qua Theolo- flamtium a-
gi 4. Sent. libro: nam de Pythagorica palingene- nimus non re-
fia lib. de Anima, cap. 1. q. 7. dictum fuit. Illud quirere certas
tamen hac in re dubitabile est, an peculari tan- dispositiones ve-
tum Dei lege cautum sit, ne anima à proprio informent.
corpore semel auris in alia se se ferat, quæ in
maternis vteris passim præparantur; an id com-
muni naturæ iure contingat; vna scilicet anima
vnum tantum corpus, dispositionesque respi-
cientes, videtur enim pars prior iis auctoribus
affirmanda, qui quamlibet animam cuiusvis cor-
pusculo initio infundi posse existimant; è quo-
rum numero est Molina extrema disput. 1. par-
tis Soarius disput. 5. suæmet lect. 6. quo loco ad-
dit, sic esse animam rationalem ad quamlibet
dispositam materiam indifferenter, vti est indif-
ferens materia ad quamlibet formam. His con-
tinuit

Anima Samue-
lis vere appa-
ruit Regi Sauli.

Anima separa-
ta possunt cor-
pora assumere.

Animas requiri-
vere certas dis-
positiones ad in-
formationem
terior senten-
cia est.

cinit Toletus libro 3. de anima , quæst. 18. nec non Henricus Gandauensis quodlib. I. quæst. 14. dum astruit humanam animam illabi posse in corpus , seque illi substantialiter copulare quoties paratum aderit , quanquam de proprio accerto corpore tantum. Henricus Gand. disserat. At enim libro I. Physicorum, capite 9 quæst: I. I. artic. 4. ad 4 ad 6. & libro I. de Generatione cap. 4. quæst. 13. ad Philosophia normam doctrinam Aristotelis magis consentanea iudicatur pars posterior , animas videlicet rationales certa sibi corpora ac dispositiones vendicare , quæ si desint informandi munus obire nequeant , nisi vero Dei absoluta potestate physicam normam superante , ut annorauit Fonseca lib. 5. Met. cap 2. quæst. 14. sect 1. & 3.

Solutio extremi
argumenti.

Ad extreum argumentum , quod ex Aristotelis atque Auerrois autoritate petebatur , dicendum illum immobilitatis nomine intellexisse immobilitatem ; hunc motricem potentiam ab intellectu voluntate que non distinxisse realiter , sive traditam ab eo diuisionem adæquatam esse , futuram alioquin trimembrem , si formali , ut vocant , sensu loqueretur .

A separatae substantiæ , cum ille mouenti ritus tantam dignitatem præse non ferat , vt soli Deo debeat competere . Secundo , Anima puncto contenta , moueri potest , tum à seipso , tum etiam ab illo instantiæ impulsus autem ad successuum motum solummodo deseruire posse videtur : ergo in eo saltē lationis modo , impulsu non erit opus . Tertio , Potentia motiva 3. Ratio. admodum naturalis est ; non ergo impulsum nunc spiritalem , nunc corporeum valet exprimere , quod tamen concedendum est , si anima nunc se , nunc corpus aliquod impulsu cieret .

Probanda tamen non videtur superior sententia nam si semel admittamus exerceri in otium posse ab aliquo perse in motore , absque illa qualitatis impressione in rem per se motam , primum erit negare similem impressionem , etiam cum corpora alia aliis interiectis mouentur ; qua enim ratione primum corpus motum excipit sine impulsu à primo mouente , eadem & secundum à primo , sive deinceps . Afferendum igitur potentiam motricem non alia ratione actum suum exercere , quam producta prius in re mobili , impulsoria qualitate ; tanquam necessario instrumento , et si aliquando non sequatur motus , veluti cum quis in parietem , aut arboris truncum humeris nititur ; aut cum elementa alieno detinentur loco , existente scilicet :

D maiore resistentia , quam sit impressæ qualitatis efficacitas Itaque et si potentia motrix in communis varias admodum species complectitur (alia enim vitalis est , ut in cognoscentibus , alia non vitalis , veluti occulta illa adeoque sine nomine , in magnete , electro , & similibus ; quales item elementorum , quæ peculiari nomine gravitas levitasque nuncupantur : denique etiam illa parum nota , cunctisque corporibus communis , replendique vacui gratia donata) attenuat quæcumque illa sit , prius quam rem loco moueat , qualitatem exerit impulsuam ; quæ si maior erit , quam corporis mouendi resistentia , procedet motus ; si æqualis , aut minor , non procedet . Eadem porro vis impulsoria , & cognato sibi motu , si naturalis sit , angetur ; non multo aliter ac habitus exactu , quem elicit , incrementa capit , & absente potentia successiue minuitur , ita ipsius conditione postulatae , cum solius motus ergo , qui essentialiter successivus est , instituta fuerit ; quapropter simul ac particulatissimæ causa , id est , potentia motrix , abstinet ab impellendo , illico causa prima successiue à conservatione relecti impulsus desistit : neque enim ratio alia succurrat pro successiva illa immixtione , quam experimur , cum sine contrario sensim euaneat , ut haud dubie cœlō acciderit ; si ab Angelo deseratur , cum tamen ibi nulla sit qualitas , quæ impulsu motuue actiue resistat .

Vera senten-
statuitur.

Motricis fa-
tatis varia

species.

I. Dubitatio.

Hactenus ostendimus potentiam loco motricem animæ separata inesse ; consequens nunc est , ut de illius actu atque termino disseramus , vbi nonnullæ scitu dignæ dubitationes se offeruant explicandæ . Prima , an cum se anima corporeus aliquid ciet , prius impulsoria qualitate id præster , an solo motu . Recentiores quidam arbitrantur substantias separatas ; si quid immedieate mouent localiter , motum edere si ne impulsiu , quod nullam qualitatem educere valcent ex potestate subjecti . Cæterum si per corpus à se immediate motum reliqua moueant , impetu eo quod absint , opus esse , qui iam per immediatum corpus educi poterit à corporibus . Ita vero aiunt rem habere in supernis lationibus , deferente scilicet intelligentia primum mobile solo motu , deindeque in subiecto . Etos cœlos qualitatem impulsoriæ per primum iniiciente , non quidem instar Physicæ causæ illam producendo , sed actiuum (ut aiunt) passiū applicando . Quæ doctrina sic ylerius confirmari potest . Primo , quia ut res aliqua moueat loco , sit est si ipsum lationis motum subeat ; cur enim alterari illam prius oportebit ? alioquin dicit , si piam ne que Deum sine impulsu non e. iste , quod est absurdum ; quod si Deus absque mo posset , poterunt & reliqua :

I. Ratio.

Solutio-
senten-

damentum. sententia. Auctores nituntur, dicendum substantias separatas non ita infocandas esse, vt eam saltem qualitatem, quæ lationis instrumentum sit, nequeant corporibus ingenerare, alioquin cum ipsa etiam latio non nihil sit corpori inhærens, ab iisdem quoque edi non poterit, quod est absurdum; nam nimirum eius tantum generis formas producere nequeunt, quæ aut ad generationem ordinentur, aut etiam consequuntur intensionales non raro; elicunt enim ex se ipsis conceptus, ac fortasse habitus, nec non & in alterius intellectum separatum sui speciem valent in primis. Ad priam vero confirmationem dico, potentiam motuam immediatum ordinem ad motum non habere, sed ad impulsum, saltem Physiceloquendo, cui non obstat quomodo Deus absque villa eiusmodi qualiterem mobilem ciceat. Ad secundam, neganda est minor, impulsus enim ille spiritualis qualitas erit, proindeque indivisiibili subiecto contentus. Ad tertiam, potentiam motuam corpoream ad impulsum corporeum determinatam esse, spirituali vero, qualis in anima reperitur, & spiritualem, & corporeum impetum posse efficiere.

Secunda dubitatio est; an in anima separata admittendæ sint illæ veluti species motionis localis ab Aristotele in Physicis numeratae; scilicet pulsio, vectio, tractio, volutatio, queis addi potest oppositio, detentio; legimus siquidem partim in diuinis literis, partim in Sanctorum hominum annalibus; vedi illorum animas, honorario scilicet apparatu, impiorum autem rapie trahiq; & à bonarum contubernio repelliri, nec non & alligari, ac detineri causa supplicii. Quod vero his similia legitantur apud Poetas, participia sunt Catholicæ veritatis multo ignorantis fumo ad gentes deuolutæ non meræ nugæ. Ergo quod ad pulsionem attinet ex proxime dictis liquet, responsio; ad eam enim satis est virtualis contactus, qui per qualitatis impulsuæ impressionem peragit, quo etiam fortasse modo, non vero sola voluntatum dissensione, transacta pugna est inter Angelos, Apoc. 12. At vero cæteræ numeratae species includere prorsus videntur contactum molis, qui in præsentia locum non habet. Etenim quod vehitur, aut trahitur, motu agitur alieno, sive impulsu sibi peculiariter indito non eget, sed illud est satis, si cōsuetum sit ei, quod per se motum subit, nec se sinat penetrari, vt attendenti fieri apertum. Iam quod voluntatur; partibus eget, quarum alia deprimantur, tollantur aliae. Deniq; ad detentionem relegationemve prædictum contactum omnino requiri nemo non videt. Statuendum igitur eas motionis species per analogiam quandam admetti posse in animis separatis; re autem vera omnes impressione impulsus exhibeti: cum ei in anima; animæ alteri; vel extero corpori;

A impetu indiderit, seque pariter moverit, velocio erit, aut etiam tractio, si mobile forte restiterit; si sumque detentio, sive religatio appellabitur, si adeo per impetum corpus mobile ad aliud affligatur. Ut in partem aliam se nequeat proprie, qua ratione stipula delata vento ad parietem, immobilis adhærescit, aut lignum, quod fluuii impetus ad saxum allisit. De ipsis *Quomodo anima fortior dicitur minus potentia.* vero animæ detentio passua maior est dubitatio, cum affligi nequeat ad corpus, aut quasi comp̄trini Dicendum tamen potentiotis animæ impetum hebetare contrarium nisum minus potentis sive illam derinere, quo fere modo virtus remoræ impetum nauis heberat, eamque fit. Est tamen alius derinendi modus soli Deo competens, subducto generali concursu ad motum; qua de re Valesius de sacra Philosophia, capite quadragesimo optimo, quo loco sentit ita factum fuisse, Tobia 8 & Apocal 20.

Iam vero aliæ motus species naturalis, violenti, ac præter naturam, non difficile hoc accommodantur; prior enim dabatur, quoties anima seipsum mouerit, altera cum mouebitur à potentiori, quo nollet; tercia cum se fuerit deferri.

Tertia dubitatio est, vtrum animæ defi. *Dubitatio.* nitam habeant potentiam in mouendo; solet enim circumferri, illas à corporibus exsolutas sine mora in destinata loca recipi pro meritis; potest tamen dubitatio quoad res mouendas etiam procedere. Itaque quarri an quantalibet celeritate, quantumlibetque mobile ciere valent.

Sed respondendum, potentiam animæ motricem vtrque modo definitam esse, cum naturalis sit, ab essentiâque sibi præveniens: *Potentia animæ motrix definita est.* Et confirmatur, quia vt animæ pates natura sunt, ita & efficacitate potentiarum pates esse oporet, id est, intellectu, voluntate, &c. Non enim illa intervenire possunt impedimenta, quomodo æque perfectæ pullulent, vt accidit potentis organicis ratione materialium dispositionum, quarum alia aliis ob id inæquales esse solent. Iam ergo mouere non poterunt animæ alia aliam, nisi se sinant moueri: quod maiori iure de iisdem animis dicendum est, si cum Angelis comparentur, qui multo sunt potentiores. Vnde fit etiam, vt non quantalibet celeritate mouere possint, sed prout anima mouenda, Angelus permiserit. De morali motione, que unum per se sit, illud tantum obseruare oportet, si naturæ dignitas spectetur, nullam animam in aliam imperium habere, cum sint æquales, neque in Angelos, cum sint superiores; sed neque Angelii superiores in animas dominari videntur; cum externo regimine non egeant, namque vniuerso administrando soli. Angeli deputantur; quare, &c. Si vero gratia dignitas attendatur, nulla certa regula præscribi potest,

Nulla certa regula præscribi potest,

est, sed generatim illud afferendum, quamlibet substantiam separatam alteri obedire, prout earum auctor Deus peculiaribus in eventis decreuit: sicutque verisimile esse religari, detinerique malos Daemones, vel animas a bonis. Maior est de motione corporum dubitatio. Verum quia neque ipsis Angelis concessum est, quantumlibet corpus mouere, non solum Deo prohibente in bonum viviuersi, sed etiam naturae ipsius legibus, queis Angeli quoque subduntur (hac enim ratione Ariosteles orbium inferiorum motrices intell gentias cicer superiores orbis non posse existimauit, quod eorum vis non superat, de quo tamen qualiter esse posset) planum sit, animas limitorias obiectum sortiri debere. Quin vero Abulensis in 8. cap. Matth. quest, 124. non solum non putat ascribendum esse animae separatae certum terminum in mouendis corporibus, sed etiam multo minora poterat mouere, quam dum informat; eo quod robustior sit, ac magis secundum naturalem modum in hoc statu, quam in illo, qua tamen in re non placet, quia potentiae separatae applicatio absque spirituum dispensio peragitur.

Adversus superiora sic opponat aliquis; Potentia motrix animae, iuxta probabilem sententiam, à voluntate non distinguitur, hæc autem nullum in volendo terminum vindicat; ergo & id ex quo sequitur.

Tertio, Anima non minus quam Angelus, atque adeo rem aliquam (non enim maior est difficultas) transferre potest in remotum locum, absque interiecti spatii decursu in momento temporis; ergo non tam velociter mouebit in tempore, quin possit mouere velocius: consecutio plana videtur, quia quod momento sit, tempore quoque quantumvis breui fieri potest, si tempore sit factibile, qualis est in cuiuslibet translatio. Assumptum præterquam quod assertio est D. Thomæ, dum tractat de Angelis, i. par. quest. 13. artic. 2. & in 1. dist. 37. quest. 4. art. 2. & 2. & 3. art. 7. articul. 3. ita ostenditur, quoniam est in loco motionis decursus spatio, non possit non esse temporanea, eo quod res nulla creata, ut pote definita essentia in pluribus locis simul possit existere; iam enim, & in infinitis possit, immensaque foret: attamen si absque spatii decursione hic esse desinat, fiatque præsens loco alteri, id porro non est à substantia spiritali alienum, præsertim quia ea præsentia naturalis est, atque adeo naturali mutatione comparabilis; & confirmatur, quia sicut anima in locum immediatum exire potest in momenato, ita nihil mirum, si in remotum

A valeat momento transferri, sine illa tamen intermedii spatii decursione Atque motio (inquires) productioni æquipollit, siquidem, vt res antequam fiat, nullum determinat sibi locum, in eoque appetit, in quem à suis causis amittitur, vt si anima ubi volet, subito compareat, ac veluti emergat, sine vello transitu per medium, perinde erit, ac si seipso producat: quo nihil est impossibilis. Refelleris tamen quia eiusmodi Solutio. delatius mutatio, non ad præsentiam animæ terminabitur, sicuti creatio, sed ad præsentiam existentia, huic illi velocius, quæ non magis temporaneam, quam momentaneam mutationem terminata capax est, vt pater in ea, qua Christi Domini corpus ad Eucharistia species præsentiam obtinet, etsi aliis capitibus nature vi in longe superet, quia scilicet plurimum simul præsentium ac sine locali dimensione acquisitiua sit. Atque hanc sententiam de subita animæ separatae translatione in quemvis locum speciatim amplectitur Maior 4 distin. 49. quest 8. sub initium, nec à Diuino August alienam credit.

Ad primam nihilominus obiectionem dic, cum Diu Thoma questione decimasexta de malo, articulo nono ad septimum, & articulo 10. ad 9. quem sequitur Molina prima parte questione 54. articulo quinto, etsi substantia separata volendo moueat, diffinitum tamen habere modum volendi motionem; quem cognitione determinat. Adde probabilius sensisse nos, potentiam mouendi distinctam esse à voluntate.

Ad secundam dico: fatigationem prouenire in Solut. 2. animantib ex defectu spirituum, qui in operando absumuntur, esseque colorem, actumve appetitus, id malum aucterantis. Cum ergo in anima separata spiritus non sint neque organa, quæ illis egeant, consequens fit, vt neque fatigatio locum habeat; poterit tamen simile quipiam animæ contingere, vt videlicet tristetur, quod molem aliquam loco mouere non possit. Evidetur, potentiam motricem substantiarum separatarum, aut omnino posse rem mouere, aut omnino non posse, neque illa ratione dicendum, illam mouere quidem posse, sed tamen ægreatque difficulter.

Ad tertiam obiectionem negandum est totum assumptum, nimis possibilem esse Solutio 3. naturaliter actionem translatitiam in locum remotum, relictis intermediis (alioquin proclive erit illam in corporibus etiam admittere) non quod præsentia, ad quam terminatur, sit supernaturalis, sed quia nulla est ratio, cur prædictam actionem acquisitiua sit præsentie ad locum remotum, & non ad proximum, cum ille huic naturaliter subordinetur. Ad confirmationem respondeto, ideo substantiam separatam immediatum sibi locum etiam diuibilem posse comparare momento, quia partibus caret, quæ loci partibus ordinatum debeantur.

antimponi, cuius oppositum visitur in corporibus, quia enim partibus constant in loco etiam proximo, alii ab aliis distant, sive tempore egerint, ut quæque suam loci portionem assequatur.

Dubitatur.

Quarta dubitatio est de termino externo motus, id est loco, qua in re, et si id videbitur censendum de anima separata, ac de Angelo, hoc est, illa tum ad individuum, punctalem velociter posse colligere, quod sit spiritualis, tum ad individuum punctalemque maximum, ultra quem non possit existere & infra possit, eo quod finitas sit minimus imminens essentia; attamen quia ut ipsa in corpore, seque illi accommodet, certa quadam figura præditum requirit, unde in capite globo sam esse oportet, in brachii terrem, latam in pectore, in digitis multifidam, in capillis tenuem, quam demum pungit videmus: fortasse dixerit quispiam eam ad loca diuidua similem conformatiōnē amare, cum est separata, nec prohibito, cuius figura se localiter applicare posse, præsertim quia si certa figura locum non poscat, in longum potrigi valebit sine termino, cum ex lato, crasso que loco se possit colligere, quod nec ipsi Angelo concessum est à Theologis. Et confirmatur: quia in eo momento, quo anima à toto corpore forte dissoluitur, toti corpori adhuc localiter assistit, cū inde momento eodem recedere nequeat, ut ad aliam figuram se conformeret: atq; adeo eandem applicationem seruat erga corpus, quam cum informabat; ergo eandem donec separata manserit, retinebit, cum non sit maior ratio.

Obiectio.

imago est
ratio intrin-

Dicendum tamen primo, animam nullatenus fingendam esse configuratam intrinsecem; sed per denominationem à corpore, ad cū fere modum, quo lux in Sole rotunda dici poterit, in igit̄ pyramidalis, &c. Namq; in cuiuslibet figura puncto tota est anima, illaq; externa denominatio in vacuo etiam procedit, si ibidem existat; non ita de Deo philosophandum (quod tamen videntur, qui illum in solo orbe nunc esse aiunt) quia definitam essentiam non habet, atq; adeo neq; per extrinsecā applicationem ad corpora figurabilem. Dicendum secundo, animam

à corpore dissolutam terminū intersecum habere magnitudinis in loco, fortasse non maiorem, quam sit terminus maximus speciei humanae; quod ea conjectura suadetur, quia non est, cur si forma ulterius diffundi potest, à corpore coegeretur, siquidem hoc multo melius operabitur, quo magis fuerit, si ei gubernando suppetat forma, neq; hæc ab illo, sed ab hac illud determinetur. Cumi ergo videmus hominem nullis positis impedimentis, & abundanti alimento, non excrescere sine termino, signum est animam porrigi amplius non valere. Dicendum tertio, quod ad terminum paruitatis attinet, posse usque ad punctum concludi animam, ac spatio cuiuslibet figuræ applicari etiam linearis. Quod autem iuferebatur superius; posse in linea infinite longam protendi, si se contrahat ex crasso, latoq; loco, negandum; non enim spiritualis substantia, ex latitudinis, crassitudinis que localis contractione in longitudinem potest excrescere, quia id in corporibus ratione partium vnu venit, quibus ea substantię carent.

Erit fortasse, qui tractationem hanc iusso longiorē esse calumnietur, petitis è Theologia plurimis, quæ in Angelos proprie quadrarent. Kerum tamen æquus æltimator hos reprehensionis aculeos continebit, statuetq; non plurima sed cuncta, quæ de Angelis considerantur naturali lumine, pariure animam separatam postulare: eaque ipsa non à Theologo, sed à Philosopho, quem profitemur, de virtutique tradenda fuisse. Habet ille nō pauca sui tantum iuris, quæ ad Angelorum conditionem in gratia pertinent, quæ ad meritum, lapsumque in culpam. Multa de pugna in celo, de hominum tutela in terris, de impugnatione Dæmonum, obstinatione ac peccatis, de ordinibus, de missione, atque illuminatione. Hanc ergo diuitem supellectilem sibi seruat, euoluatque Theologus; quæ reliqua sunt bene in animam corpore exutam putet collocata, cui ut par est excolendæ nihil est nimium, plura sunt minima, donec eum, quem hactenus conati sumus explicare, statim adepta, in supremam cooperetur felicitatem.

Longiorule recta!
Tractationis ratio,
conclusio.

TRACTA-

T R A C T A T I O
A L I Q V O T P R O B L E M A T U M ,
A D Q V I N Q V E S E N S V S S P E C T A N -
T I V M P E R S E X D E C I M S E C T I O -
n e s d i s t r i b u t a .

S E C T I O N I .

S O L V T I O P R O B L E M A T U M A D V I D E N D I
f a c u l t a t e m s p e c t a n t i u m .

1. *Problema.*

*Formari oculos
tar. d. ssime, &
ori prim. um
docet Plin lib.
11. c. 37.*

Post tractationem singulorum sensuum, aliquot problemata ad eos spectantia, ut in aliis nostrorum commentariorum locis, ubi opus erat, fecimus, breuiter exponemus. Arque, ut ab aspectu ordiamur, querimus. Quidnam causæ sit, cur oculi omnium partium ultimi in factu perficiantur? Responsio. Solet quidem natura membrorum quasi lineamenta primo ducere (etsi non omnium simul, ut in lib. de ortu, & interitu ex professio differimus) postea vero singula distingue et conformare; sicuti pictores lineis primum adumbrant, quæ deinde coloribus distinguunt, ac perficiunt. Docet vero Aristoteles. lib. 2. de Generat anim. c. 4. oculos ultimo loco absoluī. Eius autem rei causa, quum in questio nem adduximus, est; quia oculorum organum initio prehumidum, frigidumq; existit; nec nisi longo tempore concoquitur, coagumentatur, ac subficit. Vnde & oculi initio proportione futuræ magnitudinis maiores sunt: deinde paulatim se se contrahunt in pedestri, natatili, & volatili genere, ut affirmat Aristoteles. Huic naturæ progressu attestatur, quod eius auctor Deus in maiori mundi ita se geslerit, ut cœlum lumina longe post efformauerit, eademque sit ante ipsius mundi occasum extincturus.

Est ne oculus naturæ igneæ? Respons. Esse igneæ naturæ censuit Plato in Timæo, Chalcidius in commentariis ad eundem librum, Ficinus lib. de voluntate capite 4 Galenus lib. 10. de visu part. Quod ex eo ostendi potest, quia oculus participat lucem, quod est cœlestis, igneæque naturæ. Contraria tamen sententia, quæ statuit oculum esse naturæ aquæ, non igneæ, Peripatetica est, ut ex locis, quæ mox afferem⁹, constat testanturq; eius veritatem humores, ex quibus coalescit, ad aquæ ingenium prope accedentes, lacrymarum defluxus, humidum, ac frigidum temperamentum, de quo postea. Neq; obstat in genital luciditas, ac perspicuitas. Non

A enim hæc igneæ tantum naturæ comes est, vt patet in crystallo, & quibusdam aliis. Lege etiā Arist. sc. 3; probl atque de hoc problemate latius Scaliger exercitat. 287 num 3.

Cur pupilla est aquæ naturæ, cum videatur potius aeræ esse debuisse, siquidem aer magis pellucidus est, magisque ad visum species recipiendas idoneus? Respons. Aqueæ naturæ esse docet Arist. in libro de sensu & sensibili ca. 2 & lib. 2 de partib. anim. c. 10 & lib. 1. de generatio-ne anim. capite 6. atque ita esse oportuit. Nam cum aer cunctis dissipetur, nec tamen apte coalescat, atque adeo nec ad species conseruandas idoneus sit; non aeria, sed aquæ potius esse debuit pupilla, ut non difficile reciperet, & apte retineret.

Quamobrem humori crystallino è posteriore parte obiecta est vaea cornea? R. quia hæc opaca est, & densa, & dum opacat, obseruit, non solum retinendis imaginibus, sed etiam reddens moderato repercuttu. Narr. quod hæc ab oculo resiliat, planum est, cum se quisque in alterius oculo, ut in speculo contueatur.

Quare humor crystallinus non habet figuræ perfectæ sphæricam? Sed qua pupulam spectat, pressiore, ac planiore? R. Ne violentis plagiis, aut iectibus facile exturbetur à vitreō, ut animaduerrit Galenus libro 10. de visu partium. Nexus enim, sedesq; in absolute rotundis fallaciōres sunt, quam in iis, quæ planiora existunt.

D. Cur piscibus saltē magna ex parte immoti oculi? R. Cernere est, & admirari varietatem oculorum, seriemque à visus priuatione, quæ in ostreis est, ad oculos Aquilæ. In quibusdam enim detecti sunt, ut in Cancris: in aliis nunc clausi nunc aperti, ut in hominibus. In quibusdam duri, ut in locustis. In aliis molles, ut in plerisque in quibusdam volubiles, ut in plurimis: in aliis intra orbes immoti, ut in piscibus. Videlicet procurata est hæc varietas ab auctore naturæ ad mundi pulchritudinem: in qua tamen nihil sine cura, & prouidentia.

Non

Non fuit autem necessarium piscibus oculos mouere in elemento, vbi minus sunt offenditibus obnoxii. Nec oportuit etiam omnibus animalibus ad sua munia obeunda, pacem conferri commoditatem.

Quamobrem album oculi in sanguine praeditis pinguis est, & crassum? R. Ut possit (inquit Aristoteles in lib. de Sensu & sensili, capite 2.) seruari iuconcretile. Eaque etiam causa est, cur oculus inter omnes corporis partes maxime sit a frigore alienus, vt etiam exprelit sect. 31. problem 23. nam lento ille prohibet aeris percutientis ingressum. Animalia vero exangua durationem habent in oculis pellem, quae se ab iniuriis tueruntur.

Est ne oculorum gratia caput in altissimis partibus collocatum? R. Affirmatiam partem secutus est Galen s. lib. de Vsu partium, cuius opinionis fundamentum est quia sublimitas capitidis ad nullum alium visum videtur necessaria, nisi vt in ea oculi constituti, omnia desperent. Contraria sententiam tuerit Averroes lib 2. Collect. aliquique multi; quæ ex eo ostendit potest, quia cum cerebi præstantia tanta sit, vt de dignitate cum corde contendatur, & eo sit nobiliss, si potentiarum sensituarum, quas in se continet, ratio habeatur, vt in libris de Oitu & Interitu ostendimus: absurdum videtur existimare caput propter oculos potius, quam propter cerebrum, eo paucis conditum. Hæc contiouersia ita videtur decidenda, vt dicamus si spectetur commoditas sublimioris situs præcise quoad incibri visum, & operationem, eam magis requiri; atque adeo magis esse propter oculos, quam propter cerebrum; quia licet cerebrum non esset in altissimo loco, sed in thorace, possit inde apte insuere; cum tamen oporteat oculos ad intuendum in specula refondere. Si tamen habeatur ratio non commoditatis ad operandum, sed dignitatis ipsius membrorum: tunc cum cerebrum sit præstantius oculis, & locus editorius in animali sit nobilior, vt locus coeli in mundo: statuendum erit capitis altitudinem non tam esse propter oculos, quam propter cerebrum. Quare ad rationem prioris sententiae negandum est, sublimitatem capitis ad nihil aliud conferre, quam ad longiorem intuitum. Conferit enim plurimum ad dignitatem, quæ in corporis humani fabrica cerebro debetur. Posterioris vero opinionis argumentum probat spectata membra excellentia, altiorum capitis situm magis cerebri quam oculorum gratia esse, quod asserimus.

Oculi quare gemini? R. Communis causa est, cur & geminae aures &c. videlicet vt altera sensitivæ parte amissa, altera superstite incolamus. Sed in oculis peculiarem esse rationem ait Galenus libro decimo de Vsu partium: vt quia ea tantum vident, quæ ipsis per lineam rectam opponuntur, facili circumactu videre possint o-

mnia. Quod autem de Cycloibus vnum tantummodo oculum in media fronte habentibus quidam scripsere, fabula est; cuius reconditum sensum explicat interpres Hesiodi in Theogonia. Fabula item, esse Athiopes, qui ternos, aut quaterinos oculos gerant in pectore de quibus Plin. libro quinto capite octavo & libro sexto capite 30 & libro septimo, capite secundo. Et Strabo lib. 1. & item lib. 7. Et Aul. Gel. lib. 9. cap. 4. Quin etiam D. Anselmus libro 1. de imagine mundi cap 10. & D. August. in opere sermonum ad fratres Serm. 37 & alibi id est, libro 1. de Guitate Dei, capite octavo hoc refellit tanquam fabulosum. Adde quod opus illud sermonum ad fratres, non est authenticum aut genuinum D. August. vt vulgo creditur.

Oculorum temperamentum cuiusmodi est? R. Galenus libro 7 de Placitis, capit. 13. ait esse igneum, idemque visum fuit Empedocli, & Timæo. Aristoteles tamen cum ex propria loquuntur sententia (nam tum alibi tum sect. 31. problem. ultimo visum ex igne, auditum ex aere constare populariter scribit) vt in lib. de Sensu & sensili capite secundo affirmat esse aqueum; & recte; siquidem dominatur in eis frigidum, & humidum, ut pote quicunque coalescant ex membranis adipe, & humoribus, quæ omnia frigida sunt.

Cum mobiles admodum sunt oculi, cum eorum temporetum frigidum sit? R. Duplex causa est: altera, copia spirituum ad eos è cerebro de fluentium. Altera, multitudo muscularum, qui eis ad motum obseruantur. Oculorum tamen mobilitas non omnibus conuenit animalibus; cum plurima eos immotus habeant, vt ex dictis constat.

Curii maxime, qui pupillas binas in singulis oculis gerunt, effascinandi vim obtinent? R. Inesse fevera quibusdam hominibus hanc vim ostendimus in Physicis. Sed quemadmodum geminatae pupillæ, naturæ virtus accidunt, ita & hoc alterum malum, id est, virus quod fascinantes ejaculatur, virtus naturæ obuenit. Ratio vero huiusc coniunctionis est, quia sæpe causa noxia illius qualitatis, quam maleficio afflatu ex se mirtuat, coit cum ea, que geminatas pupillam inducit.

Cur oculi indices animi dicuntur; adeo vt in eis animus inhabitat peribeat? R. Nulla pars corporis ea, quæ in animo latent. magis prodit, quam oculi: vt qui ad exhibenda indicia constituta multiformes existunt, truces, torui, flagrantes, graues, submissi, blandi. Ardent, intenduntur, coniuent, arrident, derident, paueant, irascuntur, comminantur, promittunt. Sic in aliis

modestia, clementia, mansuetudo, hilaritas, misericordia, amor: in aliis contra fastus, arrogancia, versutia, tristitia, odio, & indignatio se oculis proferunt. Ut vero docet Arist. lib. cit. c. 9 & 10, qui oculos paruos, aut valde nigros habent è signo timidi, & pusillanimi habentur: qui ad fla-

num declinates, boni animi: qui cœcauos, malefici: qui emineates, fatui: qui igneos, inuerecudi Eos autem, qui mediocriter coniuent notam esse ait morum laudabilium lib. i. de Hist. animal ca. 10. Esse quoque in oculis maguan vim non tantum ad animi ingenium, & lensa indi-
canda, sed etiam ad affectus permouendos, satis constat. Vnde Athenienses iudicia de cœribus habituri ad Acriopagum Martis vicum ire noctu consueuerant; videlicet ne miserabilium personarum intuitu à iustitia discedere cogerentur. Nec ab his alienum est illud Senecæ de remediis fortitorum; Non intelligis partem innocentiae esse cœcitatem? Hinc oculi adulterium monstrant, hinc incestum, hinc domum, quam concupiscant, hinc urbem, & mala oinna. Certe oculi sunt irritamenta vitorum, ducesq; scelerū.

14. Cur oculi ad præagiendum primum habent locum apud medicos primo Præsag. 13. R. Quia ut docet Aristot. in problem. sect. 7. problem. 7 maxime inter membra mutantur, ram ab extero agente, quam ab interno, videlicet cum sit præhumidum, ac mundu, facile recipit impressionem, eamque exhibet.

15. Multorum animalium veluti felium, cur in tenebris fulgent, rariantq; oculi? R. Generatum cur corpora quædam apud nos in tenebris lucent, exposuit Sosigen's Alexандri præceptor i. volumine de visu. Flammulenta, inquit, hec quadantenus. naturam ætheris, & quinti elementi participant, ea cognitione fieri, ut ad motum sibi aerem, aut perspicuum aliud corpus illuminent. Quod autem id maxime noctibus faciant, rationem esse, quia tunc maius lumen absit. Alioqui euenire interdum, ut exiguum eorum lumen quasi exolefacat, & offendatur in magno. Noctu ergo cum resurgent, aerem proximum, & circumfalam leuiter sublustrant: non ita, ut alia item persint videri, sed ut sola se vendicent à tenebris. Atque hoc facit exilata portionis eius, è qua proficitur, manatq; lumen. Nam & ipse quoq; ignis, quamvis splendorem suum latius, & diffusius mittat, adeo ut asserat etiam alia: tam si remotior sit, caligant oculi in cetera, ipse ad conspectum sui vix sufficit. Ex his facile quiuis intelliger cur oculi animantium, de quibus agimus, noctu fulgeant: videlicet quia innatam lucem obtinent, quæ tamen cum exigua sit, ut similibus accidit, diuino lumine obscuratur, & absconditur. Tribuit vero natura eam lucem iis animantibus, ut illius iaculatu prædam cerneant nocturno tempore. Vbi etiam aduertes quædam esse corpora, quæ noctu videntur quæ lucida, interdui qua colorata; quia eorum lux non sat est ad prodendos noctu colores. interdui autem nec se ipsam prodit vehementiori luminae abscondita.

16. Quæ nam in oculis est optimæ humorum secundum molem constitutio? R. Baut docet Aristotle libro quinto de Generatione anim. ca. 1.

A quæ inter multum, parumque humoris moderata constat. Tunc enim humor, nec per exiguitatem facile turbatur: nec ob nimietatem difficile mouetur. Si roges utræ duabus magis commenderetur, paruitas ne, an magnitudo. Respondemus si magnitudo comitem habeat pulchritudinem pizæ ferri magnitudinem: nec solum quia pulchritudo per se laudem habet, sed quia magnitudo pulchra testatur præstantiam virtutis formaticis, quæ & multum materię attrahere, & concinne efformare potuit. Hippocrates libro secundo de Moribus popularibus, sect. 6. disputans de indiciorum notione, ait oculos magnos, & rauos, id est, præditos medio colore inter flavum, & cœsiū, congrue adaptati homini esse; videlicet quia ex optima qualitatum temperatione nascuntur. Magnus Albertus ait oculos magnos nitentes, ac pellucidos significare iustum, docilem, prudentem, quales Socrates oraculo sapientissimus iudicatus, habuisse perhibetur.

18. Cur omnia puerorum oculi statim à parte *Infantium* cœsiū sunt; post vero immutantur in cœnali cœsiū turam, quæ futura est, quod in ceteris animantibus non euenit manifeste? R. Causam reddit Arist. l. i de Histor. anim. ca. 10 & l. 5. de Generat. anim. capit. 1. aiens, ut ceterorum animantium oculi in suo cuiusque genere vñicolores positi sunt, ut boum atq; ovium aquini, aliorum rufi toto genere, aut cœsiū, aut caprini, aut flavigredi: sic à se ipsis non dissidere: sed quem in ortu colorcm præferunt, eundem postea seruare. Secus vero accidere hominibus: nam quemadmodum eorum oculi versicolores sunt, alii cœsiū, alii flavigredi, alii rufi, &c. ita decursu ætatis colorē mutant. Docet antem Arist. iuantes habere cœsiū, quod ita se habeat humor oculorum, atque fluminum: qui si multus sit, opacatur, & nigrescit, quia transpici nequit, si paucus, cœsiū appetat: si mediocris, medium alium exhibet colorē. Sic ergo quia infantium oculi ob parvitatem parum continent humoris, cœsiū in eis colorē elucere inquit. Et ob eandem causam hunc ipsum senum oculis inesse colorē, in quibus ut cetera membra, ita & oculorum humores inarescant. Alias huius rei causas lege, si placet, apud Averr. 4. collect. 3. & Auicen. 3. tract. 3. cap. 34. & Vesal. lib. 3. cap. 14.

19. Cur ex animantibus nonnulli, præcipue homines altero tantum oculo cœsiū sunt? R. Quia cum natura humorem, quem cœsiū color comitatur, in vitroque oculo perfecte concoquit, sit transitus ad alium colorē; cum in uno tantum, cœsiū in altero seruatur.

20. Cur vni fere animantium homini contingat esse limis oculis? R. Aliis etiam animantibus contingere, licet non ita frequenter, quenam minus patent incommodis, nec tam facile in eis limitas deprehenditur, sicuti in homine, qui pro sua mole propinquos ad inodum oculos habet.

Quænam

21.
oculorum
positio ad
tendur ma
dona.

Quænam oculorum compositio ad video-
dum magis idonea est? R. Diuidicatur id in pri-
mis ex colore: optimus autem, docente Aristot.
lib. i. de Histor. anim. c. 10. habetur caprinus, id
est, qui cernitur in oculis caprarum, medius in-
ter glaucum, & nigrum. Item ex situ. Nam ocu-
li in orbis magis reconditi ac profundi, exacti
vident longinquam. Item ex constitutione spiri-
tuum, id est, ex eorum quantitate, & qualitate.
Nam multus spiritus iuxat ad figurandam aciem
in remotis, purus ad discernenda minima. Item
ex affectione tunicae, quæ pupillæ obtendit, C
quam oportet esse nitidam, ac tenuem. Nitidæ,
quia nigrum translucidum esse non potest: id
eoque ut laternæ possint lucere, ex eiusmodi
conficiuntur membranula. Tenuem, ut prom-
pte incidentes rerum imagines recipiat. De his
sigillatim quartendum.

22. Fieri ne potest, ut quemadmodum defectu
spirituum, visus minuitur, ita eorum multitudine
obtundatur? R. Pertraet hanc quo Tho. à
Veiga in comment. ad lib. 4 Galeni de locis af-
fectis, statuitq; partem negatiuam, quam elicit
ex Galeno, qui nullibi spirituum abundantiam
præua visionis causam fecit, sed in opiam: & ex
Auicenna, qui in lib. de Medic. cord. c. 4. ait, vi-
sum eo esse vehementiorem, quo spiritus magis
increuerit. Videlicet spiritus usque adeo te-
nues sunt, & tam beneficia eorum vis, ut neque
ultra modum congerantur, neq; noceant. Ne-
bis tamen id ordinarie intelligendum videtur.
Cur enim aliquando transpiratione impedita,
non ita coaceruari poterunt, ut oculi ultra mo-
dum incalescant, ac ladanunt.

23. Cur magna ex parte nocturna animalia pro-
fundos habent oculos? R. Ut ita internum lu-
men, quod oculis insitum habent, rectius pro-
grediens, magis illustreret medium.

24. Cur qui oculos emissitos, ac prominentes
habent, obtuse vident; qui cauos, & profundos,
acute? R. Quia illis præterquam quod species
ab obiectis emissæ minus vniuntur; ipsi etiam
spiritus magis efflant: his vero species magis
coeunt, atq; spiritus conglobati, & coacti diu-
tius conferuantur, visionemq; intensius admi-
nistrant. Quod similiter evenit iis, qui ut aciem
intendant, oculos aliquantulum claudunt. Nec
ob dissimilem rationem vno oculo clauso acu-
tius intuemur, confluentibus ad unam sedem
spiritibus qui per utramque disperendi erant,
etsi alioquin vno tantum oculo rem cernere æ-
gre feramus, quod minus ita cernendo noster
afficiatur animus, ut aduertit Arist. sect. 31. prob-
lem. 10. Lege eundem ibid. probl. 1. & 4. & 16.
& 21. & lib. 5. de Gener. animal. c. i.

25. Cur angustia pupillæ ab ortu ingenita, ordi-
narie visui commodat, aduentitia nocet? R.
Quia in illa virtus unica magis corroboratur:
vnde natura præ ceteris animantib. angustio-
rem pupillam homini attribuit. In hac autem

A quia prouenit ex defectu humoris albugincæ,
vel ex subsidente cornea, alio eiusmodi vitio
impeditur facultas, ne exacte operetur. Fieri ta-
men aliquando potest, ut id vitium ex nativa
intemperie ab ortu ipso contrahatur.

Qua de causa senes obtuse vident? R. Tum
ob inopiam spirituum vitalium, qui deficiente
per etatem calore, in dies minuantur; tum quia
in eis, ut ceterarum partium, ita oculorum cu-
ritis, & membra uula rugis contrahitur; quam ta-
men ad intuendum, lauem, ac tenuem esse o-
portet, ut ante monuimus. Eadem etiam causa
est, cur nimia corporis exercitatio acumini o-
culorum sepe officiat; videlicet, quia ut sanguinem
redit sicciorum, ita & reliquum corpus;
siccitas autem cutim indurat.

Cur cum lusci, & senes parum videant: illi ob-
iectum visile proprius admouent: hi aliquantu-
lum remouent? R. Huius causam esse ait Gale-
nus, quia cum senes patui iam internalucidi in
oculis habeant, egest extero lumine, ideoque
remouent obiectum, ut magis illusteretur. Lusci
vero, ut potest albis praediti oculis, interno abund-
ant lumine: atq; ut externum effugiant, visile
aliquantulum à luce auocant, ne externi lumini-
nis copia interno adiuncta, visum offendat. Nō
solent tamen senes obiecta nimium remouere;
aliо qui nequaquam ab eis conuenienti propor-
tionis species recipient. Itaque in ea distantia
rem constituant, in qua, & apposite illustrati
queat, & idenam speciem mittere. Aristoteles
quoque huius problematis causam reddiderat
sect. 31. problem. 36. hunc in modum: Senes quia
videre non possunt ob imbecillitatem ubi mi-
nus radii coeunt, rem videndam illuc abducunt,
ubi maxime visui sunt; procul enim coire radii
solent. Lusci videre quidem rem isthac possunt,
sed quæ cauæ sint quæ eminentia, nequeunt dis-
cernere procul.

E F 28. Cur in suffusionibus humores concreti iuxta
corneam videntur, si visio non sit absque medio
illuminato? R. Etiam tuus visus per medium
perspicuum, & illuminatum sit internum tamē,
quod intra oculum latet, videlicet per aqueum,
albugineum ve humorem pupillæ, glacialisque
humoris sequestrum, per quem nihilominus
externa sensibilia oculis admora non cernun-
tur, quod ei tenebras offundat. Vnde est etiam
quod si concretus ille humor in oculis suffusis,
totam occupet pupillam, nec ipse, nec aliud
quidpiam videbitur; nimur quia internum
perspicuum obtenebrat, impeditque ne visuale
species possint ad glacialem usque humor
rem perudere. Sunt tamen qui putent hoc rei-
pla non cerni, sed hallucinationem esse phanta-
sie, qua putamus, intueri nes humorem illum,
seu vaporem in ea parte oculi, ubi non est.
Verum etsi ita aliquando possit contingere,
non est tamen cur id de: optioni semper attri-
buamus: cum talis humor, seu vapor in oculi

lo detur, & nihil impedit, quominus re ipsa interdum videatur. Lege Philopon lib. 2. de Animalia ad text. 74. Theoph ad text. 16.

29. Cur in obscuro loco manentes, quæ in lumine sunt videmus, ut in prætatis puto media dic stellas; nec tamen manentes in lumine, quæ in tenebris sunt aspicimus: R. Si locus in quo sumus, omni pro�is lumine caret, quantumlibet obiectum illuminatum sit, non id videmus, requiritur enim lumen ad traiiciendam usque ad oculum speciem. Itaque tam ex parte obiecti, quam oculi lumen requiritur; sed plus ex parte obiecti ad speciem primo educendam.

Oculo compresso, & hic, atque illuc, agitato in tenebris, cur internus quidam fulgor apparet? R. Diluit dubium hoc Aristot. lib. de Sensu & sensili, capite secundo: vbi supponens corpora omnia tereti, & polita fulgida esse, talem esse inquit coram eam; ideoq; fulgere; licet quan diu pupilla in suo loco manet, splendor ille non apparet, quia diuersum esse oportet, quod videt, ab eo, quod videtur; diuersum vero sit, & ex uno velut duo, cum pupilla dimouetur.

31. Curnon nulli in tenebris experrecti à somno, non aliter, quam in media luce omnia intuentur; quod Tiberio accidere consuevit, supra memorauimus ex Suetonio Tranquillo in eius vita, capit 48. & Plinio libro undecimo capit 37. R. An quia ut multorum doctrina est, spiritus animales è cerebro ad oculos defluentes lucidi sunt? Fieri ergo potest, ut in quibusdam hominibus ex occulta proprietate tantum lucis obtineant, ut confertim ex oculis emissi totum cubiculum illustrare valeant, aceruata nimirum eorum copia, dum oculi clausi fuere, eademque cum priuum aperiuntur, erumpente.

32. Si non cernuntur colores nisi in superficie existentes, cur cum lapidem translucidum cernimus, videmus eos in altitudine aspiceret? R. Quia cū species per altitudinem corporis transuabantur, fit ut altitudo eodem colore imbuta apparet, quo ima superficies, quemadmodum & vitrum pellucidum, nitidumque, cum perit viside quid cernimus, quasi eodem colore infectum aspectui occurrit.

33. Quamobrem simulum visile non semper videtur duplum, cum geminam speciem ad oculos mittat? R. Huius rei causam alii tradunt. Cyruellus libro primo Perspectiæ, Vitellio libro tertio aliisque multi id referunt ad concursum nervi optici, vbi virtusque oculi species in unum coeunt. Sed hec opinio confutata à nobis fuit superiorius, quod experientia compertum sit, et si in nervi dissonientur, ut aliquando accidit simula non videri gemina. Alii id referunt ad sensum communem, vbi aiunt completi visionem. Sed hoc etiam in superioribus impugnandum, cum ostendimus visionem perfici in humore crystallino. Igitur ad germanam huius rei causam percipiendam, sicut habeto. Visio,

A vt Perspectiui docent, fit per pyramidem, cuius basis est in re visa, angulus in centro oculi. Deinde, intra lineas efficienes visualem pyramidem, est alia ab oculo ad obiectum visile recta tendens, quæ dicitur axis cognitionis. Licet ergo imagines visuales per duplexem pyramidem ad geminum oculum terminentur: tamen cum rectæ linea oculorum tendant ad obiectum secundum idem punctum, à quo in utrumque oculum diuidi species incipiunt; fit ut quodlibet obiectum simulum, non geminum apparere. Licet enim duo sint oculorum axes, uterque terminatur ad idem punctum rei visibilis; ita ut ab illo ad utrumque oculi centrum rectæ linea porriganter. Cum vero axes disiunguntur, vel oculi compressione, aliam ve ob causam; si unaxes non uniformes, ut accidit, cum quis digito unius oculi puillam eleuat, obiectum simulum, duplum apparet. Itaque vbi in aqua, ac peruersus est oculorum situs, contingit rem unam multiplicem apparet. De quo plura in proximo problemate.

Cur visile simplex interdum multiplex appetatur? R. Hujus rei cause, si particulatum endentur, variae sunt. Quæ omnes ad unam communionem pertinent; nimurum ad defectum conditionis requisitæ, ut obiectum appareat unum, quæ est uniformitas axium. Privatae autem causæ ad triplex genus reduci soleant; ad situum oculorum; ad situum rei visibilis; ad radios visuales. D Propter situum oculorum apparet lucerna viva duplex; cum quis verbi gratia alterum oculum atroilit, depresso altero: aut cum ex copioso vino laxatus neruus opticus non sustinet pupillarum æquabilatatem; sicque illud evenit, quod Horatius cecinit:

*Cum bibitur concha: tunc iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis onsurit mensa lucernis.*

E Ob situum visibilis, utrum praesnotus celeritate videatur obiectum occupare simul aliquod spatiū multo maius, quam reuera occupet; qui est inodus quidam obiecti continuo tractu multiplicati. Sic baculus præproperè circumductus videtur circulus; propter radios visuales, ut cum ob refractionem imaginum, quæ sit in quibusdam inspicillis habentibus varias emittentias, quadratulis, aliisque eiusmodi figuris distinctas, apparent res multiplicatae in variis sitibus prouero imaginum, quæ per refractionem multiplicantur. Sic etiam speculo fracto, mutatoque situ partium ob variam reflectionem spectierum, quæ tunc ex situ diuersitate oritur, appetat eadem res in diuerso situ speculii.

F Cur in speculis sphericis, non autem in planis majori ex parte res minores apparent, quam sint? R. Quia à maiori superficie fit reflexio in planis, siquidem radix à conuexis reflexi magis disgregantur, quam à planis ob declinationem circuli, à quo reflexio est. Ut igitur radii ad visum concurvant, portent à breuiori

Aliquis spiritus lucidi.

Lege Cantuariensem libro Perspect. cap. concl. 6. & ca. concl. 2. Vt secundum lib. 3. Perspect. theo.

Simplum interdum multiplicans.

Lege Galen lib. 10. de usu part. cap. 12. Aristot. sect. 6.

Problem 9. & 10. & 11. Aristot. sect. 6.

10. & 11. & 12.

11. & 12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

uiori superficie fieri reflexionem, & ex consequenti rem minorem apparere. Quod tamen intelligendum est, ut plurimum; quia in iis speculis contingit interdum rem aliquo situ apparere eiusdem quantitatis, ut probatur lib. 6. Perspectiva.

Cur ea, quæ per reflexionem specierum in speculis videmus, multo debilius apparent, quam quæ directo intuitu cernimus? R. Quia species reflexæ debiliores sunt, tenuiter mouent, atque adeo minus exacte repræsentant Ideoque facile quis obliuiscitur suæ formæ, quam in speculo vidit.

Potest ne facultas videndi amissa, naturæ vi restituī? R. Esse quædam animalia, quæ sicut cœcos edant affirmat Aristot. lib. 2. de G. n. r. anim. c. 4. videlicet canes, leones, vulpes, lupos, luposq; ceruarios: nimis quia in iis paulatim organum perficitur, redditurque idoneum ad aërum videndi. Num vero, si quis datam iam potentiam amittat recuperare eam medicamentis, aut alia sive artis, seu naturæ facultate valeat, non omnino constat Plinius lib. 11 Nat. Hist. r. c. 37. ait serpentum oculos, & hirundinum pullis oculis si quis cruat, renasci De hirundinum etiam pullis Aristoteles lib. 6 de Hist. anim. c. 5. ita scripsit, Pullorum hirundinis adhuc recentium oculi, si quis stimulo eos vexarit, resaneantur, & cernendi vim postea plane recipiunt. Communis tamen Philosophorum vox est cœcitatem intellige perfectam, esse vnam è præstationibus, à quibus non datur per naturam regressio ad habitum. Et quidem si humores oculorum omnino lâbescantur, & destuantur, facile est causam reddere; nimis quia non possunt iterum coagmentari. Liceret enim in pueris interdum membra quædam regenerentur; oculorum tam fabrica adeo est opera; vt non sit in potestate naturæ; eam collapsam restaurare. Quod si superstites, atque integra humorum substantia, ob solam temperamenti dissolutoriem facultas videndi amittatur: dicendum etiam tunc erit, moderationem, tum primatum qualitatum, tum molleſſidinis, laevoris perspicuitatis, & aliarum eiusmodi qualitatum, ex quibus consurgit temperamentum, in quo potentia videndi fundatur, talem esse, vt post quam semel amittitur, coalescere ruisus per vim naturæ nequeatur. Quod si tam humores, quam eiusmodi temperamentum reparari possent, confessim ab anima in organum dimanaret, et si non eadem numero, alia tamen eiusdem speciei visiōne facultas. Illud vero Aristotelis de hirundinibus pullis, non ita erit accipiendum, quasi velut ex oculis, aut temperamento usque ad potentias interitum everso, potentiam recuperari sed duntaxat ita prædictis, lâsisque oculis ut aliquanto tempore non funganius suo munere posse ad sanitatem; & videndi actum redire.

SOLVITIO PROBLEMATVM,
quæ ad auditum pertinent.

Est ne magna aurium in animalibus varietas? Responſio: est. Nam in primis ut de Hist. anim. lib. 1. cap. 11. docet Aristot. eorum quæ audiendi ſenſum obtinent, aliis aures ſunt, aliis defunt, patetque ipſi auditorii meatus, & cauerula, ut in iis, quæ penna, aut cortice, ſequimur integruntur. At ea omnia, quæ animal generant, aures habeat, excepto vitulo marino, ac delphino aliisque cartilagineis, & viviparis. Plinius tamen libro 6. Nat. Hist. cap. quinto ait, apud Sambros, omnes quadrupedes esse sine auribus, etiam elephantes. Item aurium aliæ leues, aliæ pilosæ, aliæ medium tenent, & haec ad audiendum aptissimæ ſunt. Item aliæ maiores, aliæ parvæ, aliæ mediocres, & aut nimium, aut parvum, aut mediociter arrectæ Refert etiam Plinius libro quarto capite decimotertio, esse homines, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota contegant more veltum, Fanefios vocant, ſive Satmalos, ut Pomponius; Græci ut auctor Strabo est, caravelles, dicunt, quoniam strati vice, cum dormiunt, auribus vtantur. Homini tantum aures immobiles, vnde apud Romanos cognomina Flaccorum, quibus aures, præter aliorum hominum naturam, deorsum inflexæ erant, & mouebantur. Quod & nunc quibusdam accedit. Id autem Vesalius lib. de humani corporis fabrica cap. 13. eueniens inquit beneficio cuiusdam musculi; qui aurium radicem perfringat, & interdum adeo carneis fibris ascendit, ut inouere aures poſſit.

Eſt ne auris memoriaz locus? R. Imam aurem effelocum memoriaz scripsit Plinius lib. vñdecimo cap. 15. Quod non ita est accipiendum quia ſi aure re vera inſit memoria, quæ ſi ſenſitiva ſit, in cerebro; ſi intelligitiva; in animi ſubſtantia reſidet. Sed quia, ut olim frons erat ſacra Genio; digitæ Mineruæ; genua misericordiaz ita auris memoriaz Deæ. Vnde priſco ritu, in ius dueturum quempiam aurem vellicabant, interſtantes eum, quem quia ſteſtem meminifſe volebant, aientesque. Esto mēmor Quo etiam in Sileno alluſus Virgilius illo carmine.

Cum canerem reges, & pralia, Cynthius aurem Ecloga. 6.
Vellit, & admonuit: paſforem, Tityre, pingueſ
Paſſere oportet oues, deductum dicere carmen.

Vnde tam varii ſoni intra aures ægrotantium; ſibilus, tinnitus, ſtrepitus, fluctuatio? R. Nascuntur quidem hi ſoni ex motu, & agitacione humorum, qui intimam aurem occupant, varietas autem oritur ex humorum diuersitate, varioque impulſu. ſibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius cursu interrupto: ſtrepitus ex impulſu valido: fluctuatio ex humo-

Cur auris me-
moriaz locus di-
catur.

- humoristica statione. Lege Fernelium lib de partium morbis, & Sympt. c. 5.
4. Competunt ne etiam auribus sua morum indicia? R. Competunt. Nam teste Arist. loc. cit. aures mediocres optimorum morum norā habentur: magna vero, atrectaq; ultra medium, stultitiae, & loquacitatis sunt indices. Lege etiam c. 9 libri de Physiognomia.
5. Cur audieādi sensus facileāb ortu naturē offendī potest; pueri namq; vel alabā s̄pē surda-dasti redduntur? R. Obiectum, & potentia eandem. ferme conditionem subeunt: quare cum sonus euanidus sit, ipsa quoq; audiendi facultas organum facile dissolubile naēta est, nimis tamen substantiam ita tenuem, dissipabilem q; vt vere aer insitus appelleret. Ex Arist. sect. II. prob. I.
6. Quam ob causam surdi ab ortu vocem reddere per nares solent? R. Qui surdus est, à natura mutus etiam est, aut parum à muto abest, muti autem quia compresio sunt ore, spiritum ad nares impellunt. Adde quod violentius spirant naribus: quo fit, vt nares laxiores siant, exitumque procluem dent voci prob. 2.
7. Cur inter oscitandum aurem scalpero non audeamus? R. Quia inflantur etiam spiritu auriū sinus; quare sicuti externo aeri sonant resistent, ne ingrediantur (eius indicum est male audire nos oscitando) ita & auriscalpio resistēt, minime que cedet, sicutē lādi facile continget. Hinc vrinantium aures rumpi solent, quia a retento spiritu-inflantur, aqua vero irumpens, vt pote duriuscula rumpere valet, non item aer, si fortasse spiritum contineamus instar vrinantium. Vnde etiam vrinantes prius auriūbus instillant oleum, vt aqua subintrans resiliat, neq; imperat tympanum. Lege Aristot. Probl. 2. & II. & 13.
8. Cur in pudore aures rubescunt? R. An quia ad eas partes accurrit in pudore naturae velamen, quæ maxime illo sunt nudæ, auriculae vero extremae exangues sunt, accurrit autem facile, quia per pudorem calor excitatur, facileque resolut & liquefacit sanguinem.
9. Cur sisonent intus aures, is bombus sedetur strepitu externo? R. Quia minorem sonum amplior strepitus dissipat, & evertit.
10. Cur si aqua in aures illabatur, præstet infusisse oleum, vt ipsa inde efflat? R. Quia oleum adhæret aquæ, illamque extrahit secum. Item quia oleum lubricum iter reddit, vt aqua facile vñcto tramite labatur, forasq; emicet. At dices, oleum adhæredit auribus? R. Nihil referre; non enim oleum nocet auribus, vt pote cognatæ naturæ sunt enim ambo aera, ac modice frigida.
11. Curaudiendo magis, quam legendō recreamus; hinc enim editis fabulis in theatro mira oblectatio, non ita vero si easdem, ex conscripsis libris addiscamus? Cardanus apud Scaligerum Exer. 308 hac vna ratione vult satisfactum quod librorum copia vulgatoria siant, quæ narrantur, ideoq; minus curiose, ac iucunde lectentur: narratores autem boni, rariores sint. Sed repugnat Scaligerum quod æque rari sint boni libri, ac narratores boni:rum quod non humani, sed liudi ingenii sit, cariora habere, ac iueūdiora, quæ ignorant alii. Igitur plures alias problematis rationes adducit Scaliger. Primam, quia audita minori labore discimus, quam lecta. Secundam, quia vox magis afficit sua inflexione; lectio vero narrator est mutus. Tertiā, quia audita magis imp̄iuntur, vt pote realis fere vocis appulsi; at visa intentionaliter semper atque adeo multo leuius, celeriusque visio transfigitur, quam auditio: vnde necessum sit illum minus hæc menti, iuxta illud; considerauit se in speculo, & abiit, & statim oblitus est, qualis fuerit; nec officit quod inquit Lyricus. *Iacobus.*
- Segnius irritant animos demissa per aures,*
Quam que sunt ecclis subi, ita fidelibus.
- C Est enim id verum de iis, quæ audiendo solummodo credimus, non si intuitua notitia percipiamus. Quartam, quia in narratione societas etiam datur, quæ naturæ hominum maximè consentanea est, in lectione solitudo Quintam quia s̄pē pudor obseruantiaque erga narratorem auditum applicat magis: at vero in legendō remissio animi est, securitasq; castigationis. Ex sedula vero actione maior percipitur iucunditas, quam ex incuriosa. Sextam, apud loquenter facultas estrogandi & disquirendi, maiorq; proinde intelligendi commoditas, vnde maius oblectamentum oriatur. Septimam, quia libris non licet ab instituto digredi sicuti narrantibus quandoquidem in diuerbiōrum amoenitatibus ius est arcessere quedam nouarum personarum interueni. Quapropter his veluti condimentis iucunditas paratur auditui, scriptorum vero uniformis stylus, & sententiārum continuitas in fastidium adducit lectorem.
-
- S E C T I O III.
- SOLVTIO PROBLEMATVM QVÆ
ad sonum vocemq; pertinent.
- F
- Q Vam ob causam soni alii acuti, alii graues existunt: (nam qui medio tenore eduntur, moderationem quandam obtinent inter extremos illos) Arist. in Probl. sect. II. non semel sonorum acumen à celeritate agitati aeris prouenire docet, agitari autem celeriter, quia exiguis sit, aut quod vis illum impellens sit debilis, exiguumq; proinde aeris partem cieat, vt ægrotis accidit, aut senibus, aut à lōginquo clamantibus, (quo n. aer motus longius distat, eo minor agitur,
- Chr aliquando
magis delectet
audito quam
vicio.*

tatur, velutisi projectus lapis, inquit Aristoteles, in minutiōes, ac minutiōes partes dispergātur; vel numerus magnitudine aliquā attinget & flaccescat, ille in unitatem, hæc in linēam abibit indiuisibilem.) aut etiam quod instrumenta sonantia paucum aeris complectantur, ut pueris aliisque nouellis animantibus vnuenit, fœminis, spadonibus, flentibus ac iis qui simulatam, sive, vt vocant, falsam emittunt oculam, ac denique metuentibus: in his quippe omnibus astrictora sonandi organa inueniuntur, sicuti in fistulis & chordis gracilioribus. Est itaque familiaris Aristotelii responso, pro vocis acumine in hunc modum in Problem. 34. Instrumenti inbecillitas exiguum aerem mouet, exiguis aer celerius fertur, quod celerius fertur acutum est. Quod si quædam maiori vi pelleundi aeris polleant, ut viii & tormenta bellica, cum tameu grauius sonent, nihil redditæ cause obest, tum quia magnam aeris partem cieut, quam necesse est, segniss pro sua magnitudine agitari, grauiusque profunde sonare, tum quia magnus etiam strepitus magni soni, qualis grauius est, causa existit. Itaque ut sonoruim acumine à celeritate, ita grauitas a segnitie agitati aeris prouenit, agitatur autem segniter fere, quia copiosus est, ut accident crassiōribus sive fistulis, sive chordis, item rideutibus, qui arteriam vocalem dilatant, ac rictibus hincunt; frigentibus quoque, qui aut propter hypernum tempus, aut propter grauedinem; crassiorem tunc aerem mouent. Denique pernoctantibus, ac trrepidantibus. His ob humoris congesti copiam, quæ citæ aeris agitationi obstat, vnde necesse est grauius sonare; istis quoq; ascendentे sūlum calore propter passionem tripidandi, multum aeris resolutur, qui lente agitatur, cum sit multus. Quod si vituli grauius sonant, quam boues, ideo euénit, inquit Aristoteles, quia eorum matres grauius etiam, quam matres sonare assolent; est autem à natura comparatum, ut animalia recens nata matii portus, quam parti similia sint.

Quæ de causa sonus ad quædam corpora alius geminatur (quam vocant Echo) ad alia vero non geminatur, sed potius obtunditur? R. Aliud est sonum reflecti, aliud refrangi dissipative: quædam porto corpora dura, lœuia, ac bene compacta aerem ad se appulsum minime dispersuant, sed integrum reddunt, vnde sit Echo: alia vero hiatibus plena, mollia, aspera, humida & inæqualia, allisum aerem frangunt potius, ac dispescunt, quam latum rectumque reddant. Hinc domus nuper illæ fornices, dolia, lagenæ, fluminis quiescentium ripæ, ob aquarum factorem, cauimque as maxime resonant, minus vero orchestra sparsa iuncto, aula tapetis vestita, nemora, arteria vocalis hinc more, aut etiam minio calore exasperata, qualem habent, qui febri astutant. Itaque quemadmo-

A dum lux speciesque visibilis ad corpus tersum impacta, si angulum faciat reflexa, sicuti fecerat directa, similis fere virtobique est, ita & aer resonus similis priori efficitur, si corpora pulsant, in quibus non franguntur, sed integro fere impetu regrediatur.

Cur cum inspiramus vocem formare non possumus; cum expiramus, possumus? An quia aer inspiratus frigidus est, & interiori aerem tantisper cogit, cu. n op̄ tuisset eum expādi, ut sonus fieret, contra vero expiratus aer calore citatus sonare iam potest. ita Aristoteles sect. ii. problem. 13.

Quod si aqua frigida strepitum magis ciet, cum decurrat, quam calida, ideo accidit, quia frigida grauior est, vehementiusque ferit, ac strepit. Sed quoniam ad formandā vocem neq; inspiratio, neq; expiratio per se necessaria est, sed aer in arteria vocali, atque intra os, sicut ex Theologorum doctrina colligitur, qui corpora beatorū voces formatura docent, cum tamen in eo statu respirationis, aut expirationis vñus non sit futurus: ita rufum proposito problemati satisfaciendam, vocem non fieri quālicunque allitione aeris ad corpus, sed ex ea, que ad instrumenta apta & idonea, qualis fieri potest cum expiramus non cum inspiramus?

Cur minus audiamus, cum oscitamus? R. Oscitando torpescit flatum à fauium sinibus exutimus, qui etiā aures subit, oppletque, ac strepidum ciet, sicq; extrinsecus intrante sonum offuscat. Quia etiam ratione si duo simul loquuntur, minus se audiunt occursu, repulsiq; in mutuo accedentis soui, p/oindeque si accurate volumus audire, inspirationem inhibemus. Adeo etiam aurium foramina comprimi, cuin mandibulæ oscitando distrahuntur, sicque minus patere aeri admittendo.

Sunt viae linguae plura? R. Sunt equidem: nam alii hastant, ut qui syllabam unam alteri continenter, ut postular vocabulū, iungere hæqueunt sed in priori tantisper detinuntur. Quod etiam fit ut conantes submissè loqui, non possint, auctore Philosopho probl. 35. sect. 11. Fit autem hastatio, ut idem addit problem. 34. a frigore attonitu reddente locutionis organis, quare exercitatione aut vino concalsatum expeditius iam orationem formare potest, ut picis & stunis, loquaciores enim euadunt, si inadefactum offus voren. Porro solus homo fere hastatio virtus laborat, quoniam inter cæteria animalia sermonem solus profert, hastatio autem interruptio est articulorum in dicendo. Lege probl. 57. citata sectionis: Alii deinde balbutiunt, ut qui literam, vel syllabam pretermittunt, veluti si Constantinopolim, Napolim pro Constantiopolim, Neapolim, perturbare esserant. Alii blēti sunt, ut qui certam alii quam literam exprimere nō valent, sicq; expletis gratia, siue tū pro fructū pronuntiant, Capido lium pro Capitolium, puellulanū pro puerulū.

6. Cur trepidantium, iratorumque vox temula est, ac etiam mentum? R. Quia emigrante calore cor conquatur, unde ictus multi fiunt, sicuti in laxis chordis.
7. Cur qui intra domum sunt, magis audiunt sonum extrinsecus excitatum; contra vero qui foris sunt, minus percipiunt sonum intra domum? R. Quia in posteriori eventu dissipatur aer foras erumpens in laxiora spatia, sive flaccescit sonus, in priori econtra, domum ingrediens cogitur, unde melius audiri necesse sit. Similis ratio videretur in aspectu procedere, cum similiter melius intra domum existens, quæ foris sunt, cernimus, quam quæ in domo foris existentes. Ita est, nain species, domū à foris subeentes, coguntur, & coadunantur, à domo vero foras emicantes, dissipantur oculi. Igitur cum has admittunt, minus cernunt, illas magis. Adde lucem oculis, vicinam distrahere aspectum, ne figi in unum locum possit.
8. Cur qui in superiori cubiculo loquuntur, facilis audiuntur in inferiori, quam in superiori qui loquuntur inferius, cum vox sicuti & aer nata sit ascendere? R. Quia non sine aliquo humore emittitur aer ab eo qui loquitur, humor vero descendit. At hæc ratio singularis est, non enim omnis sonus cum humorē diffunditur? R. Sonus tunc melius auditur, cum accommodatiore est, cum non sub pedibus aer prius sonat, inter ipsum & potentiam collocatio, hoc est, quam ad aures perueniat, sed cum ē loco editioni sit, tunc cædem aures, quæ elatae naturæ sunt, prædictum aerem accommodatus auctorantur.
9. Cur noctis audiendum aptior est, quæ dies? Vtrum, vt Anaxagoras ait, quod aer interdiu stridet à Sole concutitus, & obstrebit, noctu requiescit, vt pote cum omnis calor abs fuerit, tunc autem quæque audiri melius possunt, cum nullus strepitus est. An quod per inanius facultas audiendi amplior, quam plenius datur. Est autem aer interdiu densus, vt quæ luce radiisque refertur, noctu autem rarior, quod ex eo ignis & radii deceperunt, quæ corpora esse dixeris. Acutior tamen solutio problematis ab Aristot. subditur, quod interdiu animæ applicatio ad vindendum intelligendumq; plura, quæ agimus, audiendi minuit attentionem; at vero ubi sensus seiu&tus est ab intelligentia, labore minimum habet, alioquin maximū: unde dictū est (inquit Arist.) mens videt, mens audit, quod omnibus sensuum functionibus assistat, ipsique præsidendo distrahitur. Noctu ergo libera anima ab intuendi concurso, sonos melius potest accipere. Ob hanc et rationem sit, vt noctis magis dolorem sentiamus, quod anima sensibus aliis minime occupata, ad tactus munia se applicet, vt libri Probl. scripsit Alex. Probl. 118.
10. Audiuntur longius qui multi simul sonant, quam cum quilibet eorum solus? R. Res dubia

est apud Aristot. Nam scđt. 19 probl. 2 ita fere scribit; Cur idem vox eadem longius sentiri cum aliis cantans, aut vociferans, quam solus potest? An quia viribus variis agitur oribus, vox cantans una querredditur, simulque aerem propellit, vt prodire multiplex valeat. Accedunt Aristotelii experientia & exemplum: experientia, quoniam longius vociferant exercitum videamus audiare, quoniam militem, et si eadem contentionem clamaret, qua cum aliis simul vociferabatur; longius item horum murmur in nundinis, in foro, quam unius tantum vocem, quoniam altius carteris loquatur. Exemplum, quoniam multæ lucernæ eiusdem splendoris latius emitunt lucem, quam una, & arenulæ aceruatæ longissime conspicuntur in littore; quælibet vero è proximo loco vix discernitur. Cur ergo quod in visibili obiecto contingit, in audibili non procedat, vt quamvis singularium vocum species non vniuntur, à toto tamen aggregato una alia producatur, quæ longius peruenire queat. At vero idem Philosophus scđtione 11. probl. 52. responsionem hanc penitus turbavit: sic enim ille. Quamobrem cum simul vocem multi emitunt eodem tono, tota vox illa maior offert se, quam sit vox singulorum, neque tamen longius pro ratione multorum deducitur. An quia multi eundem aerem simul non propellant, sed diuersum, quemadmodum si multilapidem in diuersum mittant, non propterea longius abibit, quam si unus proiciat. Ex his ergo liquet, quam sit dubia propositi problematis enodatio apud Philosophum. Nobis autem prior responsio placet, præsertim quia ab Aristotele posterius fuit conscripta. Si quis tamen probauerit postularem ad experientiam, atque exemplum paulo ante posita, respondebit, sonos in eodem aere non uniri, sed discretos conseruari, nec tertiam quandam speciem emittere; quapropter non esse cur longius vocem audiamus, aut quemlibet sonum, si solus, an potius cum aliis pariter edatur. Experientia vero maiorem quidem sonorum copiam, non tamen longius audiiri conuincit; sive forte euenit in speciebus arenulæ unum (nam neque eas in unam totali uniri probabile videtur) eo scilicet singularium specierum peruenire, quo omnes simul perueniunt, et si videndi potentiam non tam impleant singulæ, atque adeo neque discernantur, quam omnes simul sub quadam confusione. Porro lucernarum luminæ in unum coeunt, vt mirum non sit, si in partes remotiores perueniant splendor. Denique Aristoteles problemate illo 2. scđt. 19. populari responsione contentus fuisse videtur.

Cur homini serius vox perficitur, quam cæteris animalibus? R. Cætera aut nullas, aut paucas

paucas literas distinguunt in voce; homo vero maxime; quod autem difficitius est, longiori cetero tempore Lege etiam Alex lib. i. probl. 148.

Cur vox maior minorve formari possit, & tamen eandem speciem serueret, vt cum in eodem quidem tono cantamus, sed tamen aut demissæ aut constanter? R. Quia quemadmodum maior figura fieri minor potest; vt quadratum maius fieri minus, si ab omnibus laterib. æquales partes detraxerimus; cum tamen intra eadem speciem maneat, ita & vox licet demissior fiat, ciusdem tamen erit toni, ac cum efferebatur, robustior.

Cur senes voce sint tremula? R. Quoniam vocem continere non possunt: sicuti imbecillibus, ac pueris vnu venit, cum lignum prælögum parte extrema ceperint; alterum enim extreum quatinus, quia nequeunt superare quod tenent & vincere: quod idem & trepidantib. hominibus, & metuentibus, & rigidib. causam vocis tremulæ afferre credendum est. Cum n. qui vocem ita emitit, eius calor pulsus ab effectibus illis intro se colligat maxima ex parte, reliquæ, quod exiguum extat, vocem continere non potest: quapropter quatinus, atque intremet: vnde artium liberalium proflores qui se solitos trepidare noverunt, principio agunt voce submissa, dum resideant, & stabiliantur: vocem u. exiguum vincere continereque facilius possunt.

Cur in tragœdia immutatio, varietasque in cantando vñtpatur? R. Quia inequalitate musicæ iam nimium attollendo, iam deprimento tristitia afficeret: accommodatioq; sit ad magnitudinem calamitatis aut meroe, quod vero æquale, continensque est, minus fleibile auribus accedit.

Cur suauius audimus si cantilenam nouimus, quam si ignoramus? R. Quia sic ad metam peruenitur; cum vero ignoramus, quasi in medio persistimus: rursum quia audiare, discere est; discere v. iucunditatem pauit. Hinc solitarias cantilenas suauius audire solemus, si ad tibiam, aut adlyram vnam cantatur, quoniam euidentius assequimur quod cantatur; ad plures vero lyras cantilena offuscatur, totaque pene deletur.

Cur cum hominis vox suauior sit, quam tibiæ non tamen suauius auditur, si in tibiæ morem sonet, sed canentem quidem hominem suauius audimus, quam tibiam; hæc vero suauius, quam homine in teretantem? R. Quia quod naturæ est, gratias evenit, quam quod simulatio-nis. Itaq; homo cum cantat supra tibiæ sonum addit articulationem; vnde mirum nou est, si suauius audiatur; cum vero teretant; minus suauiter quam tibiæ auditur, quod hæc simulet.

Cqua de causa qui voce graui cantant, si dissonant, deprehendi facilius possunt, quæ qui cantant acuta; sic enim & in numeris accidit, euidetior n. error est, si in maiori peccatur? R. Quoniam graui sonus plus temporis insumit, vnde

A plenius ab auribus percipi valer, acutus autem velox est, facileque elabitur a latitat.

Qua de causa cum multi concinunt, melius seruare possunt numeros harmonicos quæ pau-ci? Quoniam multi securius ducem suum, hoc est, præcantorem, sequuntur, tardiusq; incipiunt: in accelerando autem proclivius erratur.

Cui suauius cantilenam audimus mixtæ tibiæ, quam lyra? R. Quoniam uterque sonus distinctus percipitur, & ambo melius miscentur,

Bcum tam humana vox, quam tibiæ sonus spiritu percipientur interius; non sic autem lyra sonus. Adde quod tibia sonitu cognationeque sua errores multos cantilenæ occultat. Sonus lyra cū tenuis, vocique commisceri minus idoneus sit, ipse per se patens, suumque genus syncerum custodiens, omnes cantilenæ errores posita quasi regula patefacit. Cum vero multa peperam in cantando agantur, quod promiscuum ex erratis tecteq; actis prouenit, deterius esse necesse est.

Cquam ob causam cum alias locis sit, qua cibus potusq; transeunt, alias, qua spiramus, vbi. grandiorē buccellam deuorauimus, strangulamur? R. Quoniam cum vocalis arteria iuxta eam sit, qua cibi inferuntur, necessario illa constringitur, vbi iusto ampliorem buccellā deuorauimus, vnde oportet viam spiritui denegari.

Cur inter sensibilia propria solus sonus bonus malusve moraliter denominari queat, sermonem quippe itacundum, iocosum, lascivium prudenter, subdolum dicimus, non ita colorē, aut odorem, aut saporem frigusve? An quia sonus motu efficitur, actio vero moris est participes. Adde cæterorum sensuum obiecta nostræ libertati non subistare, sicuti & vocem: quæ duæ responsiones idem valent. Nam tūc etiam cum virio vertimus, quod quis odoratus incedat, quod lucernam inferat intempstive, &c. Ob localem applicationem peccat, non ob alterationem odoris. vel lucis, applicatio autem, cum motus localis sit, nostræ libertati subest

EQuam ob causam cum aliquid procul percutitur, istū statim cernamus, strepitū lentius audiamus, quanquā vna cum istū strepitū oratur? Quia visum tenuorem, atque acutiem quam auditū habemus. Visus igitur anticipare vtpote acutior potest, auditus vt crassior, lētius suo fungitur munere. Eadem hæc ratio est, cur in attritu cōfrietiūq; nubiū, tonitrum & fulgur, non ex æquo percipiamus, sed fulgur primū videamus, post tonitrum audiamus: quanquam tonitrū vna cum fulgore incipiat. Nimirum visus, vtpote agilior, & tenuior p̄currat, atq; anticipat, auditus vt crassior & tardior postmodū sentit. Ita Alexan. lib. i. Problematum, probl. 38.

Fqua responsione sentire viderur videndi actum per emissionem ex oculis perfici; quod non ita est: exacta igitur problematis solutio est, et si tam videndi, quam audiendi actio momento elici queat, species tamen auditorias cum motu

18.

19.

20.

21.

22.

peruenire ad potentiam, atq; adeo serius, quam visorias, quæ instanti traiciunt, quoniam, etiæ contrario videntur, sibiles tamen sunt localis motionis, ut proinde mirum non sit, si moram facientia accedendo.

23. Cur infantes cum modulos audiunt, primum vagitu cesserint: deinde obdormiscant? R. Alex. lib. 1. probl. 121. ita scribit: Quoniam musica in dita à natura animis est, ut ex alteris scientie, neq; per doctrinam, ut Plato auctore est, sed per reminiscentiam quidquain acquirimus. Quoties igitur animus concentrum sentit, compitorem, reminiscens, ac repetens cogit in sancte qui escescere, permulcentioq; sopire, atq; demum ab exteris auocare. Sed hæc Platonica sunt. Reptius igitur Arist. sect. 19. probl. 38. Cur, inquit, numeris, modulis, omnibus deniq; concuendi generibus oblectari cuncti consuevere? An quod ratum, ordinatumq; omne secundum naturam est, ut merito nos possit oblectare, cuius indicem est, quod cum ordinate laboramus, bibim⁹ & comedimus, naturam vitesq; nostras & seruamus, & augemus; contra v. cum inordinate agimus. Consonantia autem mistio est, sive proportionatio ordinata contrariorum inter se, proportionemq; in unicem custodientium. Iraque vult Arist. vocum concentrum ideo aures recreare, quod certis legibus à natura rei petitis componatur: quod etiam vsu venit aliis sensuum obiectis, ut non nisi ii colores in pictura oculos oblectat, aut in cibis ii sapores, qui certo quodam modo attemperantur. Addit tamen Aristoteles modos etiam adiecitios cantorum, hoc est, qui non sunt ab arte, delectare etiam, si eis assuefcamus; nimis quia consuetudo naturæ quoque vim obtinet.

24. Quamobrem qui surdi ab ortu naturæ sunt, idem & muti vivant? R. Qui nunquam audierunt, hi sibi nequeunt. Medicis tamen placet, ut par idem nervorum sit, cuius pars altera ad linguam, altera ad aures usque porrigitur, atq; ita necesse sit communem accidere affectionem. Verum mutos fieri, qui ex morbo surdescunt, negant, propterea quod pars altera tantum, que scilicet audiendi officio delegata est, suas vires amiserit: & mutos quoque eadem ex causa non etiam surdos reddi affirmant: videlicet quod alterius aerui, lingua & accommodati læsio est.

SECTIO IV.

SOLVTO PROBLEMATVM, qua ad nares pertinent.

25. Dicitur natum dictum est lib. 2. de Animali, c. 9. per varias quæ Arist. sect. 33. Problematis, pueras qualidam natum affectiones exponit, heuti & sequentium organorum atq; sensuum, ea maxime de cusa, quia horum trium natura crassior est, vnde neq; ita plenam de se, ac obiectis notitiam intellectui ingerunt,

neque tantam doctrinæ materiam præbent, quemadmodum priores duo; quapropter pres-sus de iisdem nobis agendum erit.

Cur pueri omnes resinato sint naso, & fere qui crispi sunt capillo, q; maxime in Æthiopum genere cernimus, quibus paulo attollitur nasus? Nimirum nasus cartilago est, quæ naturam ossis habet, in calidi oribus autem qualis pueri & crispi, mareria crassior, minusq; utilis, vt ea est, quæ cedit in ostia, minus crescit.

26. B. Quæ causa sternutandi? Nimirum spiritus halitusq; ex humoribus exciti calore. Etenim vi attractrice aer à foris collect⁹ per nares, deinde onustus halitus per expulscem foras explosus, caput exonerat. Vnde inter dormiendum ad acto ad intima viscera calore, non sternutam⁹; nec item si oculos perfricamus, tunc enim maior calor ex confusione corripit minorem, qui sternutandi causam dabat, aut humor, qui sternutamento egredi debuerat, cum lachryma egreditur, econtra vero Solem aspicientes sternutamus, quia admissa oculis luce, aut pena lacessit, facilius incalescant. Denique quod sternutatio proueniat à calore, sit vt singultum adimat. Est autem singultus cōmotio aeris, egredi cōantiq; à pulmone; vnde distentionem causat in eo, sicut ructus egressus è ventriculo aer est. Porro inter animalia homo maxime sternutat, quia pro rata portione & cerebrum maius habet, vbi materia sternutandi cogitur, & laxiores nares ad externum aerem atrahendum, vnde & senes ægrius sternutant, quod narum sicut compressiorum. Iam vero aut bis ferme, non semel, aut pluries sternutatio editur. Bonæ sunt nares, in quas venula diffunditur, & per quam spiritus cōmeant.

SECTIO V.

SOLVTO PROBLEMATVM, AD gustatum pertinentium.

27. E. C. Vr quidam res insuaves suide appetunt, ut pueri, & quæ vterum gestant præsentim ad tertium vñq; mensem? R. Quia vitiosa qualitas cum menstruo sanguine ad os vñtriculi irrepit, cognatæq; qualitatibus appetentiam excitat Itaq; siatra biliis festatos vñtriculi, carbones, coctos lateres, & id genus fistile cupit. Si acidiputita imbutitur, sapores appetit acidos, &c. Vñtrium porro hoc ultra terrium mensem fere non protrahitur, quia fecitus iam grandior omnem sanguinis menstrui copiam potest absumere, quapropter mirum non erit, si pueri ex predicto sanguine coaliti, ea quoq; desiderent, qua diximus. Lege Alex lib. 2. probl. 74.

Cur cū dulcia suauiter sint cibis, non istis, sed illis satarauntur cibis? R. Quia infames appetentiae cibi tardius durat, quandiu non solum vñtriculus, sed membra etiam inania sunt alimento: at dulcia tota ferme sunt alibia, non item.

item aeria, ideoq; citius illa famem extingunt, quam ista: sine fame autem ventriculus & gula nibil admittere queunt Porro quod quidam etiam antequam comedant, maxime ægrotorum plurimi, dulcia auersentur, acria appetant, causa est, quia hæc humorem calidum, id est, bilem fluviam euentunt. Ea igitur in re natura boni consuluit.

Cur si quid pomis putris edimus magis amarorem sentimus post epotem vinum, quam ante? R. Quia amaror vino illatus ab ipsoque vi- ni calore excitatus permeat facilius per organū gustatus, sicque vehementius sentitur.

Cur panis, caseus, & pleraque refrigerata de- terioris saporis existunt, recalcfa facta veo melioris? R. Quia refrigeratis succus concrescit, & con- stant tepefactis autem dilabitur: at suauitas suc- co percipitur. Sed cur dulcia minus sentiatur ca- lida, quam frigida; nimis organū gustatus ta- ctum habet; calor igitur, quia vehementius sen- sibile est, gustandi actū offuscat: itē succus dulcis calidus est; sicq; perturbatur aliquantulū dulce- dinis sensio, cum adiuncto calore fouetur.

Cur fucus cum molles dulcesq; sint, dentes of- fendunt? R. Quia gingivis suo lentore adhæ- rescunt, dentibusque insinuatæ puredinem ci- to causant, insito calore; quin etiam granorum duritie fatigant dentes.

Cur potus suauior est post esum acerborum? R. Quia contraria iuxta se posita magis se pro- dunt Item quemadmodum quies post laborem gratio est, cum tamen in se melior non sit, quam post aliam quietem; ita & cætera.

Cur lingua amara, salsa, acidaque fieri, senti- rique potest, non dulcis? R. Quia illæ affectio- nes corruptiones naturæ sunt; dulcedo vero est naturalis; ipsam autem naturam sentire nemo potest, ita Aristoteles sectione 34 prob. s.

SECTIO VI.

SOLVITIO PROBLEMATVM ad tactum pertinentium.

Cur qui rapide, aut inconsulte feriuntur mi- nus dolent, quam qui consulto? R. Quoniam illi animo sunt occupati, qui negotio di- stractus minus ad iustum percipiendum applica- tur. Hi vero ad id membrum, quod feritur, se conuertunt; vehementiusq; proinde dolent: ea- dem causa est, quod quionera portant, aut labo- ri incumbunt, cantu releuantur, quoniam atten- dit animus ad numerorum suauitatem, sicq; la- bor decipitur, ut inquit ille. Eadem quod lugen- tibus tibias atque tympana adhibeamus, mœ- rentibus de suorum morte, atque ægrotantibus hominum cœtus procuremus; nimis animus ad varios sermones se transfert, ab augoreque sciungitur. Lege Alexandrum lib. I. probl. 77 &

A 78. Quod si tela præuisa, vt Magnus Gregorius inquit, minus feriunt, aliunde id verum est, qua- tenus imminentis mali prænotione remedium aut diuerti culum procuramus.

Cur cum ab alio tangimur, præsentim clan- culum & fraudulenter, magis inhorrescimus, aut titillamur, quam si à nobis, vel ab aliopalam tangeremur? R. Quod natuū insitumq; est, mi- nus percipimus; sic enim lingua insitū dulcorem minus sentit, quam acredein, vel amarorem, quod autē ab alio aperte fit, quasi insitum nobis est. Item quod in sidiose fit, terribilius occurrit, sicq; metus excitatur, atq; adeo horror ex frigo- re. Hinc etiam risus contingit, quia nouitas & fraudulentia obiecta sunt risus Similiter alis, pe- dum plantis & arribus titillamur magis, quia earum partium tactus insolentior est, præter- quam quod tenuioris sunt cutis; unde & labris maxime titillamur.

Cur non iisdem omnes inhorrescant pariter. Nam alii cum vestis rupitur, alii cum serra acui- tur, vel scindendo trahitur; alii cum pumex se- catur; alii cum lapillus mola perfrangitur; alii cum cibos fastidios vident? R. Quoniam modū non eisdem delectantur, sed iuxta variam cor- poris temperaturam; ita ob eandem varietatem non iisdem lèduntur; sed iis, quæ à cuiusq; tem- peramento sunt alieniora.

Cur cum aqua etiam calida aspergimur, hor- rescimus tactu? R. Quia quod est per se in aqua timemus; nimis frigus. Quamuis igitur cálida existat, naturæ tamē effectus in nobis excitatur.

Cur dentes frigidum magis, quam calidum sentiunt, caro econtrario? R. Quoniam dentes tenuioribus continentur meatibus, exiguoque calore præditis: itaque aduersum frigus minus ferre possunt. At caro cálida est, quapropter à frigido minus afficitur, à calido magis, quasi i- gnis igni adiiciatur. Aristot. sect. 34. problem. 3.

Cur duorum sensuum ratione homines vo- camus continentes, id est, tactus & gustatus, non exterorū? R. Quia voluptates nobis cum brutis cōmunes per holce sensus administratur; quod igitur tale est, spernimus, erubescimus, probro que damus. Vide Arist. sect. 28. problem. 2. & 3.

Atq; hactenus de problematis, quæ ad exte- riores animæ potentias spectant. Neque vero de aliis eiusdem animæ facultatis insitum per- sequimur, quoniam doctrinæ popularis, qualem solet Aristoteles in problematis adhibere, mœ- riam non suppeditant. Illud superest, vt quem laborem communium studiorum gratia, Socie- tatis Iesu v Conimbricensc Collegium posuit, vniuersa Philosophia edito curriculo, gratum sibi esse velit D. I. V. S., qui & cœptis aspira- uit, & ad optatum exitum promovi.

I N D E X.

R E R V M P R A E C I P V A R V M
QVÆ IN HOC VOLVMINE
CONTINENTVR
absolutissimus.

A C T I O.

- C**tiones non distinguuntur per terminos, qui ad ipsas ordinantur. 158. d
Vna actio nō est terminus alterius. 487. e
Actio virutis per se fixa est, per accidens breui durat. 579. b
Actioni honesta prater delectationem premium debetur. 579. b. c
Actio productiva forma, & non unitua distinguuntur specie ab unitua. 36. e. f
Eadem actione forma materiales producta & unitua. ibid.
Actio est anima finis. 135. d
Non omnis actio coniuncta cum motu. 489. a
Actiones vitales create à Deo solo elicin non possunt. 154. c
Actio vitalis à potentia vitali elicit non potest, nisi anima inharet. ibid f
De duplice actione ex parte sensus & sensibili. 263.
Actione directa sensuum functiones non praconcipiuntur. 373. b
Per actionem immanentem nihil ad extra producitur. 480. c
Actio anima extra corpus non est connaturalior. 601. a
Quotuplex sit anima actio. 611. c
In actione vitali cur potentia extra obiectum ne-
diuitus feratur. 202. b
Per quam actionem verbum producatur. 487. e
Actiones voluntatis & intellectus quomodo sub-
ordinate. 548. c
Voluntatis actiones simpliciter liberae. 536. a
Tres anima vegetativis actiones. 169. b

A C T U S.

- D**uilio actus in primum & secundum. 51.
Actus secundus nō semper perfectior primo. 70. c
Probatur anima esse actus primus. 52.
Anima actus corporis organici. 52.
Pruis est animam sse corporis actum, quam cor-
poris principium. 135. f
Eiusdem est actus cuius est potentia. 73. a
Actus ubordinali ab eadem potentia possunt eliciri. 170. f
Per actus & obiecta potentia distinguuntur. 155. f
Actus unius potentie specie differentes; uniratio-
niformali specifica subordinantur. 156. a

- Quomodo actus eiusdem potentia specie differentes
unius rationis esse censeantur. 56. c
Actus subordinati ab eadem potentia possunt esse. 170. f
Per actum amādi efficiur impressio in mente 491. b. c
Actus supernaturalis via potest in patria continua-
re. 640. a
Intellectus possibilis bifaria dicitur esse in actu. 408
Quatuor intellectus actus designantur. 549. f
Intelligendi actus esse spirituales colligitur ex obie-
ctis. 569. b
Qui actus intelligendi à sensibus sint maxime alte-
ni. 569. e
Ad actus appetendi requiritur iudicativa notitia
intellectus. 551. b
An ad actus voluntatis requiratur notitia iudica-
tiva intellectus. ibid. c
Potest diuinitus construari actus voluntatis abs-
queulla notitia. 549. a
Quam independentes sint à materia actus liberi
appetendi. 570. a
In actu intellectus constituitur felicitas. 545. c
Anima non semper actu exercet intensissimū. 642. e
Animas separata potest eosdem specie actus produc-
re, quos producebat coniuncta. 639. b
Quid de naturali actu tenendum. ibid.
An anima separata per actus intendat habitus. 642. c

A D M I R A T I O:

- V**nde proueniat admiratio. 539. f
In quo consistat admiratio. ibid. f
In qua potentia sit admiratio. 539. c. d
Miracula ab admiratione nomen acceperunt. 539. a
Cur admiratio sit causa delectationis. 540. b
In Christo fuit admiratio. 539. d.
A. E. R.

- A**er cur non videatur. 218
Aerem innatum sse organo audiendi. 273. a
Aer & aquasoni medium. 363. f
Aer & aquasunt medium, quo spargitur odor. 277.
Aer & aqua medium odor. 290. e

- A E Q U A L I T A S.
- A** Equalitas uniuersum decorat. 97. e
Aequalitas positiva & negativa. 98. a. b
Qua aequalitas requiratur ad uniuocationem.
ibid. c
Opinio offerens equalitatem specificam inter ani-
mam & Angelos. 590. b
AGENS.

A G E N S E T A G E R E.

- N**ihil agit prout actum est. 101.d
Agendi principium quomodo substantia esse possit. 194.e
Agens principale non potest esse sua vis activa. 153.c
Quomodo intelligendum, omne agens est paciente prstantius. 423.e

A L I M E N T U M.

- A**limentum quo pacto contrarum esse debent res, que nutritur. 165
Alimentum quo pacto subiectum accretionis & nutritionis. ibid.

A L T E R A T I O.

- N**on alteratur proprietate nisi quod ad corruptio- nem disponitur. 177
Qui elicit sensationem non proprietate alteratur. ibid.

A M O R.

- P**er actum amandi efficitur impressio in amante. 491.c
Quo pactores amata sunt in amante. ibid.c
Amore nobilior cognitio. 545.c

A N G E L V S.

- C**ur Angelii dicantur partes Vniuersitatis. 651.f
Cur Angelii intelligentie, homines vero rationales dicantur. 480.e
Opinio afferens equalitatem specificam inter animam & Angelos. 590.a
Opinio Angelis preferens animam. ibid.b
Sententia pro Angelis. 590.e.f
Qua fuerit Diuandi opinio circa Angelorum existentiam in loco. 653.d
Angelus Damonem impresso impetu impellit. 71.b
Corpora ab Angelis assumpta cur non organica. 72.f
Angeli humanum corpus formare non possunt. 87.f
Que propria sunt in viventium operationibus de- sunt Angelus assumentibus corpora. 73.c
Angelus non egerit specie ut se intelligat. 434.a
Angelorum species uniuersalia & simplicia dis- structe representant. 439.a
Angelus non anima sunt indistinctae species. 478.b
In Angelus non est intellectus agens. 422.e
Cogitationes quomodo Angelii cognoscant. 451.f
Angelorum species intelligibiles prstantissime. 432.e
Angeli percipiunt plura, ut plura. 502.f
Angeli cum se intelligunt, verbum exprimunt. 489.f
Angeli quomodo aitiorum notiones percipient. 452.f

A N I M A I N C O M M U N I.

- A**nimarum diuisio ex Platone. 143.c
Academicorum error de anima. 71.f
Dissidium de anima natura. 24.f
Aniam nihil esse qui putarint. ibid.f
Falsa anima descriptio ex Varrone. 66.b
Anima est actus primus corporis. 52.
Prior anima definitio. 57.4
Seunda anima definitio. 135.a'

- P**rior per posteriorem ostenditur. 132
Quomodo una per alteram demonstretur. 226.b
Anima definitio ab effectis colligenda. 134.4
Triplex animalium varietas ex diverso modo o- perandi. 143.c
Cur tres anima numerantur, nec tria genera, nec species dicuntur. ibid.f
Anima ut dicitur temperies. 61.a.b
Aquibus ponitur harmonia. 60.f
Aquibus quinta substantia. 61.c
Vnam animam affilientem posuit Averroes. 107.c
Non datur una animare ab omnibus. secunda. 139
Anima quodammodo est omnia. 471
Anima secundum Platonem formarum locus di- citur. 407
Anima materia prima confertur. 505.b
Anima sunt incompleta entia. 592.a
Vt inter figuratas, sic inter animas aliae alijs perfectio- res. 140
Qualibet anima non quamlibet materiam, sed determinata respicit. 97.d
Anima humana contemplatio media inter physio- logias & metaphysicas. 5.d
Quid Patres senserint de scientia anima. 3.a
Vilitas scientia de anima. 1.a
Ad moralem scientiam opportuna & ad Metaphy- sciam. 1.d.2.c
Quomodo anima contemplatio ad Physiologiam spectet. 8.d
Anima substantia sensus inherere qui putant. 318.a'
Animarum origo occulta etiam apud Patres. 80.e
Solam animam rationalem indivisibilem qui- tientur. 115.f
Non sola fide tenendum animam hominis esse indi- visibilem. 114.b.c
Animas perfectorum animalium esse indivisibilis putat D.Thomas. 115.a
Qui animas omnes insectiles fecere. 113.a
Qui divisibles. 114.f
Anima tam indivisibilis quam indivisibili informat quamlibet partem corporis. 122.b.c.d
Anima divisibilis quomodo non sit in qualibet parte corporis. 122.b.c

A N I M A P R O V T C O R-
pus concernit.

- P**lacita Philosophorum in qua parte corporis
Anima residet. 120.b.c
Quae sit dependentia anima a corpore. 19.
Error de inductione anima in corpus post partum. 98.a
Quomodo intelligendum animam non esse corporis; nec sine corpore. 134.b
Coniunctio anima cum corpore triplex. 217.f
Coniunctio anima cum corpore necessaria ad intel- lectualem. 477.f
Aniam coniungi corpori vi motorem, quemodo Plato existimat. 100.e
Anima in corpore operatur ut quo, extra corporis ut quod. 636.a
Ani-

I N D E X.

- Anima in corpore est ut quo, & ut quod diverso modo.* 8.c
Si anima sine corpore non operatur, sine corpore esse nequit. 22.
Aristoteles animas ante corpora non ponit. 85.e
Animarum antegressio. 85.f 86.a
Anima perfectius est in corpore, quam extra. 84.e
Quo sensu aliqui Patres animam corpoream diccerint. 68.d.e
Quid nomine corporis Aristoteles intelligat cum illud anime tribuit. 71.f 72.e
Anima separata sine miraculo corpora assumere, ad nosq[ue] remeare potest. 662.e
Veterum error de anima corporalitate, unde. 71.a.b
An anima primi hominis ante corpus fuerit. 86.c.d
Anima ante corpora non peccauerunt. 85.b
Anima rationalis relatura transcendens ad corpora. 217.d.e
Cur anima non uniatur per accidens corpori. 105.e.f
Anima intellectua cur corpori coiungatur. 105.e
Error de inductione animarum in corpus post partum. 90.e
Animam humanam qui veteres corpus fecerint. 66.b
Ex anima & corpore cur unum fiat, quarendum non est. 53
Anima ad corpus ut forma artificio ad subiectum. 54
Item sicuti aspectus ad oculum. ibid.
Primum est animam esse corporis actum quam operationis principium. 135.f
Vnam animam successive multa corpora informare qui putarunt. 106.e.f.107.e
Anima in corpore cognoscit se per species non per suam essentiam: extra per essentiam. 504.f
Qua via anima se intelligat dum est in corpore. ibid.
Coniunctio anima cum corpore necessaria ad intellectualem. 477.f
Quare Vnde.
- ANIMA Q.VATENVS RATIO-**
nalis, intellectualis & humana
cognominatur.
- T**riplex animarationalis consideratio. 8.a.b
Animarationalia suprema formarum. 8.e
Animarationales vi seminis non propagantur. 82.a
Animarationales non fuerunt ante corpora à Deo creata. 83.f
Animarationales creantur à Deo non ab Angelis. 83.a
Dogmatade animarum ortu. 80.f
Anima rationalis spiraculi nomine denotatur. 584.c
Animarationalis sub quo conceptu non sit natura. 12.e
Falsa sententia de creatione animarum ab Angelis
38.f.89.a
- Anima intellectualis sphaera dicitur à philosophis* 440.c
Anima intellectua habet operationes elevatas super materiam. 66.d.e
Animam humanam specie non distingui ab Angelo putat Origenes. 76.a
An omnes anima intellectua sint pares dignitate. 92.a.b
Animam intellectuam, esse spiritualem probatur ex Patribus & Concilis. 66.c.d.67.c
Animam intellectuam subsistens. 75.d
Vide subsistentia.
Anima intellectua secundum Aristotelem, & secundum fidem, vera est hominis forma. 102.a
Et naturaliter. ibid.b
Anima intellectua vera est hominie forma, & qui negant quoad omnes gradus. 100.f
Anima humana secundum gradum intelligendi vera est hominis forma. 102.b
De fide est animam hominis esse spiritualem. 582.a
Animam esse spiritualem colligitur ex aliis & ex acumine humana cognitionis. 569.d
De immortalitate animarationali. 563.a.b
Quare immortalitas.
- ANIMA SEPARATA.**
- A**nima solum ut separata naturale est sine corpore operari. 602.a
Anima separatio à corpore non est ei naturalis. 600.a
Nec violenta. 604.a
Si separatio ei esset violenta, foret regressio naturae. 603.b
Similia est anima separatio prima Angelorum productioni. 597.f
In quo consistat anima separata status. 597.e
Anima per separationem mutatur priuatim, & modus positivus ei non aduenit. ibid.e
Separatio anima est prater naturam. 604.a
Animam separata à corpore, nihil de substantia propria amittit. 106.a
Animam separata nulli loco sunt addicta. 655.e
In anima separata potentia organicæ solum ut in radice. 150.b
Qua potentia animam separatam comitantur. 612.d.e
Animam separata potest uti discursu ad naturales notitias. 639.b
Qui anima separata discursum, & compositionem concedant. 639.a
Habitus, & species in intellectu, & voluntate anima coniuncta residentes, eandem à corpore separata comitantur. 617.e.f
Qua species & habitus in anima separata conservantur. 620.c
Ab intellectu anima separata non fluunt species naturaliter. 397.b
Animam separata noua species à Deo infunduntur. 626.e
Probabile est animam separatam ab obiectis species non abstrahere. 629.a.b
Animam

INDEX.

- A** *Anima separata intelligit per species acquisitas & infusas* 633 d
Anima separata distincte intelligit per species acquisitas & infusas 635. a. b
Et per species distinctas, quam quando eras in corpore 641 a
Anima separata memorativa species acquirit 644 f.
Anima separata recordatur per species acquisitas 619 f
Anima separata; & Angelus an aliquando cesseret a sui cognitione 641. d. e
Anima separata intuitine plura cognoscit 630 e. f
Vnde proveniat quod anima separata singularia percipiat 447 b
 Quare, Cognitio, Cognoscere.
Anima separata potest se ponere in puncto 603. a
An anima separata ad unionem corporis naturaliter propensa sit 604 a. b
 Vide, Unio.
Anima separata potest eisdem specie actus prodere, quicquid producuntur coniuncta. 639. f
 Quare, Actus.
- A** *ANIMA VEGETATIVA;*
 & Sensitiva.
- Q** *Videtur anima vegetatrix* 167
Anima vegetativa tantum non est formaliter in anima tantum sensitiva 144 f
Vivere ab anima vegetativa primo est. 51
Tres anima vegetativa actiones 158
Homo non constituitur per solam animam sensitivam 109 a
Falsa sententia de creatione animalium sensitivorum.
 & Vegetativa ab Angelis 83. d
- A** *ANIMATVM, ET:*
 Animus.
- A** *Nimatum posterius est anima* 126
Inter animalium & inanimatum discrimen ibid.
Animus noster medius inter eterna & caduca 21
Animalium mores temperamento sequuntur. 21
- A** *ANIMAL.*
- A** *Nimantia saltant perfida primo a Deo sunt producita* 76. b
Quae animalia visu, auditu, & odoratu hominem excoluntur 354 e
An Aristoteles potest omnina animalia habere gustu 313. b
Quae animalia vides experta 269 a
Animalia que non respirant, vocem non edunt 256
Animalibus perfidis insunt omnium sensuum organa 347
Omnibus animalibus convenientia tactus & gustus 363 c. & 529
Animalibus imperfectis sicut in appetitu 528
Sola animalia indigent sensu 330
Quae patto intellegendum quadam animalia sola imaginatione vivere 147.
- N** *Nullius animalia retentur facultate imaginandi saltem imperfecta* 139
A *Potestibile, aut bonum est, aut apparenz bonum* 122
A *APPETITVS.*
- A** *Potitus naturalis quid sit* 555. b
Appetitus in nobis; alius rationale, aliis sensitus 534 d
Distinguuntur species 535. b
Discrimina inter illos ibid.
Appetiti membra despotice obediunt 550. e
Nihil derogat appetitus homini subiecti potentia superioribus 559. a
Appetitus quomodo concurreat ad motum 555. e
Appetitus causa universalis motus 556. f
An anima habeat elicitem appetitum ad reuisionem cum corpore. 606. f
Quia appetitus sciendi existent 12. 6.
Appetitus liber hominis ad eternam se extendit 577. c
Appetitus beatitudinis in homine quam sit ardens 573. c
Appetitus naturalis in homine ad vitam beatam 572. e
Et ad immortalitatem ibid.
Voluntas tribus modis mouet appetitum 536. f
Appetitus & intellectus practicus sunt principia motus progressionis 522
- A** *AQUA.*
- A** *Quae sub terris non videri quibus rationibus probetur* 248 b
Aqua sub terra non videtur sine aliquo lumine 250. b
An ex aqua solum percussa fiat sensus, problema. 259. b
Indicativa latentia aquae 247 f
Sint aquileges necne, utrumq; probabile 249. b
Pro aquarum inspectioribus 248 c
Circum aqua etiam calida perfundimur, inhorrescamus 692. c
- A** *ARBOR.*
- M** *fra arboris natura* 142. a
Arbores sensu preditas qui putauerint: que sententia a D. etiam Augustino probatur 143. a
Arbores virtute attractrice; & expulsiva non sensitiva potentia, noxia reinesunt, commoda trahunt 144. c
Radicibus in arboribus superiores partem sunt 163
- A** *ARISTOTELES.*
- A** *Ristoteles in subscripto modestia* 116
Aristoteles an negaverit infinitum in rebus materia experientibus 117. d
An Aristoteles potest omnia animalia habere gustu 13. b
Quid Aristoteles de sede olfactus 295. c
- A** *AVDIO.*
- C** *Vix ad audiendum optior* 685. c
Audirent talpe sub terra 206. d
 Quid?

INDEX.

- Cur que audiuntur delectant magis, quam quae leguntur.* 681.f
- AUDITVS.**
- A**uditus post visum ceteris sensibus exactior. 272.d.e
- Auditus ad doctrinam, aspectus, ad experientiam inferuit.* 354.b
- Quo pacto auditus instrumentum à sono mouetur.* 251
- Vbi assidiendi facultas insidet.* 272.b
- Auditorie facultatis instrumentum.* ibid.d
- Instrumentum audiendi dicitur aer analogicus.* 273.b
- AVRIS.**
- A**urium varietas. 680.c
- Cur natura aurium anfractus melita sit.* 271.b
- Aures morum ostentatrices.* 681.a
- Cur prudentibus aures rubeant.* ibid.
- Cur auris memoria locus dicatur.* 680.e
- Fanesis adeo erant praegrandes aures, ut more vestrum totum corpus contegerent.* ibid.b
- Vnde nam tam varii soni in egrotantium auribus existant.* 681.e
- BEATITVDO:**
- A**ppetitio beatitudinis in homine quam sit ardens. 573.d
- BEATVS.**
- B**eati in celo quo pacto edant vocem. 266.e
- Beati verbum exprimentes feruntur in Deum immediate.* 490.b
- CALOR.**
- N**ulum vivens est sine calore 167
- Calore & alimento exequitur anima manus nutritionis.* 165
- CAVSA.**
- C**ausa materialis in quib. coincidere potest cum efficiente. 474.d
- Ex duabus causis partialibus non semper qualibet se sola effectum producere valet.* 195.a
- Anima formalis, finalis, & efficiens causa est.* 160
- Causam nutritionis ignem esse qui ponebant,* 617.e
- Appetitus causa universalis motus* 556.f
- CEREBRVM.**
- A**cerebro nervi deriuuntur. 323.d
- In cerebro hospitantur sensus externi.* 376.d
- Ex ventriculus cerebri non colligitur efficaciter nimirum sensuum internorum.* 387.b.e
- Cur una Solus virtus diuersos praefet effectus, non vero in sensione id efficiat una cerebri virtus.* 357.b.e
- CHRISTVS.**
- I**n Christo fuit admiratio. 539.d
- Christi infusa scientia.* 637.a
- Anima Christi non indiguit conuersione adphantasmata.* sui f
- Quid senserit Durandus de descensu anima Christi ad inferos.* 653.e.f
- Christi animam in perpetuum duraturam docet fides.* 580.e.f
- Mutatio circa species in Eucharistia non circa Christum fit.* 598.b.c
- COGITATIO.**
- C**ogitationes cordi nulla species naturaliter representat. 452.e
- Cogitationes solus Deus cognoscit.* ibid.e
- Cogitationes quomodo Angeli cognoscant.* ibid.f
- COGITATIVA.**
- D**anda est cogitativa distincta à phantasia. 392.a.b
- Cogitativa circa res sensatas & insensatas versatur* ibid.a
- Distinctio inter cogitativam, & memoriam* 393.d
- Cogitativa seu phantasia ratio particularis* 401.e.f
- COGNITIO.**
- O**mnis cognitio sit per expressionem rei cognita. 490.f
- Cognitio supernaturalis non impedit naturalem cognitionem eiusdem rei.* 575.a
- Cognitio supernaturalis anima non est discursiva.* 637.f
- Cognitio assimilatio est inter cognitionem & cognoscēs* 485.f
- Cognitio fit per similitudinem inter cognitionem & cognoscēs.* 61.a
- An cognitione anima separata sit clarior quam continua.* 651.c
- Quid dicendum de cognitione anima quo ad ea, qua apud nos geruntur.* 648.a.b
- Qua similitudo requiratur inter cognoscētatem potentiam & rem cognitionis.* 498.f
- Non est discursiva supernaturalis anima cognitionis.* 637.f
- Cognitio amore nobilior* 545.d
- Adevidentem cognitionem non sat est argumenta impossibilitatem suadentia d luere.* 656.f
- COGNOSCO.**
- A**nima distincte cognoscit omnia sensibilia. 647.b
- Anima separata se, suos actus, potentias & alias animas distincte cognoscit.* 648.b
- Per quid anima alias animas cognoscet.* ibid.
- Probabile est animam separatam naturali & distincta cognitione Angelos, eorum proprietates, & operationes nosse, non u. cordis cogitationes.* 648.a
- Vnde preueniat quod anima aliquas res supernaturales non cognoscat.* 649.b
- Cognoscit anima naturaliter aliquarum rerum possibiliter et existentiam.* 651.d
- Item rerum existentium personalitates & existentiam.* ibid.f
- Res aliquas supernaturales anima cognoscere naturaliter non potest.* ibid.
- Cognoscit anima in Deo extraordinariam potentiam actuam.* 651.f
- Non semper anima indiget similitudine obiecti ut illud cognoscat,* 647.f
- Cognoscit*

I N D E X.

Cognoscit intellectus attum potentia cogitatrix.

497 c

Intellectus quomodo cognoscat suos habitus. 505 f

Intellectus supernaturalis actus distincte cognoscere non potest. 507 d

Intellectus plura ut plura simul potest cognoscere. 505 f

Circa prima principia intellectus non errat. 622
C O L O R .

Coloris definitio. 213

Duplex coloris definitio impugnatur & defensio-
ditur. 218 f

Color superficies Pythagore. 220 a

Colorem & lucem idem esse qui putent. ibid. 6

Colores apparentes lumen sunt. 221 c. d.

Vericolores à luce distinguuntur. 221 e

In quo veri & apparentes colores conueniant, &
dissident. 223 d

Apparentium colorum distinctio & varietas. 223 f.
& 224. a

Colores orientur ex temperamento certo primarum
qualitatibus. 224 b

Qui colores qualibet elementa sequantur. ibid. e

Colorum mutatio unde. 227 b

Color ex se visibilis. 227 d

Quidam colores cur aspectui officiant. 222 d e

Color diuidius ratione superficie. ibid. d

Color elementis non incitat. 223 d

Color colorem non generat, sed odor oderem. 290 e

Color & lux sunt causa parvales specierum produc-
tarum. 230. b

Colores extremi. 225 f

Medit colores praeципue quinq. 226. e

Coloris candidi praestantia. ibid. e

Coloribus imponuntur nomina à rebus in quibus
visuntur. 227 b

Colores etiam in lucidis corporibus non nisi in ex-
terna superficie videntur. 219. b. c

C O N C E P T U S .

*D*antur conceptus rerum singularium. 496. c

Conceptus rerum immaterialium eliciuntur
ex specie materialium. 451. f

Anima rationalis sub quo conceptu non sit natura.
12. a

Ex imagine infimae speciei elicere potest conceptus na-
tura genericæ, & specificæ. 448. b

C O R .

Cor principium remotum sentiendi. 376. b

In corde sensus communis ex Aristot. 375. d

Eundem medici in cerebro ponunt. ibid. & 395 f

Cogitationes cordis naturaliter nulla species repre-
sentant. 451. e

Animæ separata cogitationes cordis non valet co-
gnoscere. 647. e

Cordium inspectio solus Deus. 452. e

C O R P U S .

Corpus viuens complectitur materiam & for-
matum. 52

Corporum naturalium & artificiorum comparatio si-

Corpus organicum quid. 44.

Corpus organicum ut antecedat animam. 72. e

Corpus maris & foemina quos diebus efformetur. 90 f & 91. a

Corpus humanum præstantissimi temperamenti. 104. c

Corpus humanum Angeli formare non possunt. 86. a. b

Corpora ab Angelis assumpta cur non organica. 72. f

Corpus Christi momento efformatum in materno
vtero. 91. e

Corpora mollia & levia possunt se tangere, non asper-
ra & in aqua. 325. d.e

Corpora dura, lauia, & concava aptiora ad sonum. 250.

Trium corporum concursu sona fit. 247. a

Corpus percussum & percutiens causa soni. 252. a

Corporum soliditas & multitudo non necessaria ad
soni generationem. 260. d

Corporal lauia cur sonent magis. ibid e

Corpus simplex, purum, sapidum non est. 307. b

D E F I N I T I O .

*D*efinitionis inuestiganda triplex via. 16

*D*efinitionum tria genera. 125.

Definitio constans ex duplice genere causa demon-
stratio appellatur. ibid.

Definitio anima exponitur & traditur à folio. 57.
vñq; 59

Prior anima definitio per posteriorem ostenditur. 131

Secunda anima definitio una est. 133. d.e

Quomodo una anima definitio per alteram demon-
stratur. 134. e

Definitio anima ab effectis colligenda. 18.

Definire quomodo soleant Philosophus, Medicus,
Dialecticus, Mathematicus, Metaphysicus 225.

a b. e

De singularibus cur non est definitio. 98. e

D E N S .

*P*rimores dentes vocis regimen tenent. 268. d

Cur dentes frigidum magis quam calidum sen-
tiant. 692. e

Dentes cur fucus offendant. 690. e

D E V S .

*S*olus Deus cordium inspecto. 452. e

Deus non decipit. 201. d

Deus non est principium internum vita nostra.
134. a

Deus animantia saltem perfecta primo produxit. 76 d

Deus aliqua etiam potest efficere ut agens particu-
lare. 633. b

Deus potest sciungere potentias ab anima. 154. b

Deus se solo actiones vitales creature non elicet.
ibid e

D I F F E R E N T I A .

*M*ultilia rerum differentia. 242. b

*D*ifferentia per se non contrahuntur. 98. c

Natura specie non contrahitur per inaequales dif-
ferentias. 97. e

I N D E X.

Differentia essentiales non sumuntur à potentia.	Fames quomodo spectet ad tactum.	229. d
153. f DISCURSUS ET DISCURSIVVS.	FELICITAS.	
Vnde discursus in homine.	In actu intellectus constitutus felicitas.	545. e
Ægidius anima discursum negans concedit compositionem.	FIGVRA.	
In acquisitione scientie discursu magis quam usu o- pus est.	Figura agere seu definire quid apud Aristotelem.	59. c
Non est discursiva supernaturalis anima cognitione.	Figure plures in eodem esse non possunt:	502. e
637. f	FOETVS.	
Quid dicendum de naturali posita identitate ange- lici & humani intellectus.	Vis factum necat ante infusionem anima intel- lectiva non est homicida.	90. e
Qui anima separata discursum & compositionem concedant.	Fœtus materia informatur anima vegetativa, de- inde sensitiva, ultimo intellectiva.	ibid. a. b
DIVISIO, ET DIVISIBILIS.	FORMA.	
Duisio entis.	Formarum triplex genus.	114. d
Duisio substantie.	Formarum suprema, anima rationalis.	81. e
Duisio actus in primum & secundum.	Forma constituit huc aliquid.	51
Duisibile quot modu.	Forma & finis sepe coincidunt.	27
Anima duisibilis quomodo non sit in qualibet parte corporis.	Forma naturale est uniri corpori.	84 c. d.
Quare anima in communi. DOLOR.	Forma substantialis duplex indicium.	99. e
Dolor proprius affectus est corporis.	Forma materiale eadem actione producta, & uni- versalia.	76. d
Qua ratione dolor & voluptas pertineant ad tactum, qua ad appetitum.	Forma rem in certa specie constituit, & ab aliis se- jungit.	101. a b
Dolor & voluptas an ad tactum pertineant.	Forma causalitas.	105. b
Doloris & voluntatis causa.	Inter informationem anima vegetativa, sensitiva, & intellectiva mediat tempus.	90. a
ECHO.	Forma non materia, vivuntia terminat.	163.
Cvr Echo ultima reddat verba.	In quo statu forma possit pari violentiam.	60. a
Quomodo sicut Echo.	Nulliforma separatio violenta.	ibid. e
ECSTASIS.	GALENVS.	
Discrimen inter ligationem potentiarum in somno & Ecstasi.	Alezus quomodo sensus externos colligat.	389. a
Qua ratione ad ecstasim requiratur sensuum ope- ratio.	Galeni error quod anima esset temperatus.	62. e
In ecstasi potest anima cessare ab omni operatione divinitus.	Galen exempla de visibili latente visum.	338. b. & 339. a
Ecstasim anima naturaliter posse euenire pro utraq. parte probable.	Quid Galenus de operculo olfactus.	297. e
In perfecta ecstasi non eger anima phantasmatum concurrit.	Galen placita de anima immortalitate.	564. e
In ecstasi an operationes naturales intermittantur.	GENERATIO.	
Ibid. a	Opiniones de progressu generationis.	88. d. e.
Melancholicus cur ad ecstasim proclivior est.	Quomodo generans proli conferat potentias:	
EFFECTVS.	180	
Vnde proueniat ut effectus non semper causa affinitetur.	Homo non animus est precipuus finis generationis.	87. d
Ab effectis anima definitio colligitur:	Homo hominem generat, et si formam non producat.	ibid. b
ELEMENTVM.	Conditiones ad generandum necessaria.	259. a
Elementis non inest color.	Ad generationem pertinet alimentum quatenus su- perfluum.	168
Elementa inodora.	GRAVITAS;	
FALSITAS.	Grauitas & levitas à forma substantiali diffe- reunt realiter.	153. a
Falsitas non datur in compositione & divisione phantasis.	GVSTVS.	
In secunda operatione intellectus datur falsitas per se, in prima per accidentem.	Discrimen inter gustum, & reliquos sensus.	303
471	De necessitate gustus.	312. f
496	Gustatus organum.	313. e
FAMES:	Gustus acerius in lingue acumine.	314. e
Fames quid.	Gustatus sensiterum.	306
Ubi sensus alimenti ibi fames & similes.	Gustus sensus alimenti.	377. e
139.	Gustus processus alimenti explorator.	353. b
138	Gustus specie distinctus à tactu.	312. a
	Gustus.	

I N D E X.

Gustus & tactus omnibus animantibus conuenient. 353 c

An puct Aristoteles omnia animalia habere gustum. 313 a b

H A B I T U S.

Habitus scientiarum non sunt homini ingeniti. 477 d
Non datur habitus primorum principiorum à natura ingeni. 479 f

Cur idem naturales dicuntur. ibid f

Habitus conclusionum non pendent in conseruari ab habitibus principiorum. 621 c

Qui habitus & species animam separatam concordentur. 620 d

Intensio habituum certum vindicat terminum. 641 c

An ex maxima intensione habitus posse anima insanire. ibid f

Quomodo intellectus suos habitus cognoscet. 505 a

Idem dicendum hac in re voluntatis habitibus, ac intellectus. ibid b

H O M O.

Homo pars mundi nobilissima. 85 d
Homo non constituitur per solam animam sensitivam. 108 b

Non qualiter pars hominis dicitur homo. 124 d

Homo non anima est praeceps finis generationis. 87 d

Homo hominem generat, esto formam nō producat. ibid b

Cur homines rationales, Angeli vero intelligentia dicantur. 480 e

In homine duplex os. 495 d

Homini omnes sensus insunt. 343

Homo raro somniet odores. 302 a

Homini nō est datus olfactus ad philosophadū. 302 f

Que animalia vix, auditi, & odoratu hominem excellant. 354 e

Homo non percipit tot odorum differentias, qnot cetera animantia. 300 c d

Quid sit humanam speciem postremum, & minimum esse. 139

H V M O R E T H V-
miditas.

HVmores in oculo tres. 238 f

Humor crystallinus in medio aliorum. 242 d

In humore crystallino visionem fieri, qui patent. 238 c d e

Qua sit tunica humorum in oculo. 239 a

Humiditas iunct ad receptionem specierum. 391 f

I G N I S.

Cur supremus ignis non videatur. 218 b

I M A G I N A T I O.

Quid sit imaginatio. 387

Imagine ab intellectu distinguitur. 379

Et ab existimatione. ibid

Nullum animal caret facultate imaginandi saltem imperfecta. 139

Imagine quomodo omnibus animantibus conueniat. 399 e

Quo pacto intelligendum quedam animantia sola imaginatione vivere. 141

I M M O B I L I T A S.

IMmobilitas ad locum ex immensitate concluditur. 655 a

Loco immobilia cur dicantur conchylia. ibid d

Opinio astruens animas localiter immobiles. 655 f

I M M O R T A L I T A S E T

immortalis.

IMmortalis bifariam 563 b

De immorta itate anima rationalis. ibid e f

Qui ex Philosophis anima immortalitatem astruxerunt ibid f

Huius immortalitatis propugnator Plato. 564 a

Epicerorūm secta anima immortalitatem negavit. 564 c

Anima immortalitas demonstratur. 568 e

Probabile est Aristotelem ad immortalitatem animam agus inclinasse. 567 d

Qui volunt Aristotelem animum credidisse mortalem, & quibus de causis. 565 a

Qui oppositum credidisse opinentur, & ex quibus locis id deprehendant. 565 a b

Qui enim ea in dubium fuisse opinentur. 567 e

Galeni placita de anima immortalitate. 574 d

Non datur locus dubitandi de anima immortalitate. 563 d

Certior est animalium immortalitas, quam Angelorum. 588

Aniam esse natura sua immortalem fidetur tenendum. 583 d

Deside est animam hominis non extingui. 580 f

Anime immortalitas temere negabitur à philopho- pho. 575 e

Eleazar dictum de anima immortalitate. 580 f

Anime independentia à materia eam arguit im- mortallem. 573 a

Quae item rationes id arguant. 572 a b

I N D I V I S I B I L I S.

Indivisibile duobus modis 461

Anima indivisibilis quomodo est in qualibet par- te corporis negative. 123 f, & 124 a

Quare anima in communi.

I N G E N I V M.

Ingenij indicium ut est mollitudo carnis. 98 f

Mollitudo aquæ index boni ingenij non est. 275

I N T E L L E C T I O.

Intellectio est actio. 488 c

Intellectionem esse qualitatem qui patent. ibid f

Intellectionem & speciem idem esse aliquorum fuit sententia. 490 e f

Ad intellectionem necessaria coniunctio animæ cum corpore. 477 f

Intellectio realiter differt ab specie intelligibili. 492 e

Per intellectionem verbum non produci qui patent. 483 a b

Verbum est propter intellectionem. 490 e

Principium intellectonis extra intellectum esse non potest. 440 e f

I N D E X.

INTELLECTVS IN

Communi.

- I**n*tel*lectus potentia spiritualis. 573.a
*In*tellectum unum separatum posuit Auerroes.
 107.c
 Non est unus omnium intellectus. 109.b
*In*tellectus non est pura potentia in genere entium.
 475.b
An si pura potentia in genere intelligibilium. ibi-
 dem,c
 Nudus intellectus distinguitur à se, ut est species con-
 signatus. 474.e
*In*tellectus una specie. 480.b.c
 Vnitas intellectus colligitur ex unitate sensus com-
 munis. 468
*In*tellectus semper sibi præsens secundum esse reale,
 non obiectuum. 505
*In*tellectus reflectere potest super unum, & alium a-
 etum, & sic deinceps. 507.b
*In*tellectus solus supra se reflectitur. 373.a
*In*tellectus cognoscit actum potentia cogitatricis.
 496.d.e
*In*tellectus dicitur scientia in actu. 433.
*In*tellectus in tribus conuenit cum sensu. 405
*In*tellectus & res intellecta quo pacto sint idem. 412
*In*tellectus imperfectus esset, si non formaret conce-
 ptus rerum singularium. 498.d
An intellectus potestia præcedat intellectum in actu.
 414. & 466.
*In*tellectus realiter differt à voluntate. 547 a b
*In*tellectus & voluntatis actionis subordinata.
 548.a
*In*tellectus etiam in somno potest operari. 558.e
*In*tellectus quomodo patiatur ab obiecto. 411
 Quomodo intellectus sive habitus cognoscatur. ibid.
 Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus
 ac intellectus. 506.b
*In*tellectus non est abstractior à materia, quam a-
 nima. 103.a
 De aequalitate intellectus Angelici & humani.
 591.a
 Vnde colligatur aliqua diuersitas inter hos intel-
 lectus. 591.a.b
*In*tellectus & phantasma quomodo dicantur cau-
 sarescientiam. 508.d.e
 Quo pacto cognoscatur intellectus se esse speciesbus con-
 signatum. 433.d
 Non semper intellectus res cognoscit per proprias ea-
 rum species. ibid.g
 Quo pacto intellectus requirat species rerum singu-
 larium, & communium. 439.b
 Vide species.

INTELLECTVS AGENS.

- O**piniones de intellectu agente. 416.a.
 Dandus est intellectus agens. 414.
 Illius attributa. 419.b
*In*tellectus agentis munus. 423.e
*In*tellectus agens in datur in Angelis. 422.e
 Singulis hominibus singuli insunt intellectus agen-
 tes. 422.c

- In*tellectus agens non intelligit. 427.a
 Quo pacto dicatur concurrere ad intellectu*nem*. ib.e
*In*tellectus agens quomodo illustret phantasmatu-
 r. 423.f. & 424.a
*Cu*r dixerit Aristoteles intellectum agentem habere
 se ut artem ad possibilem. 428.a
 Item, cur habitum appellavit. ibid.e
*D*istinguatur ne intellectus agens realiter, an for-
 maliter ab intellectu paciente. 419.e
*In*tellectus agens pro*duc*tu*s* species rerum earum, qua-
 rum phantasma habemus. 444.e
*A*b illo produci species omnium substantiarum cor-
 poralium. 445.c
*A*b intellectu agente elicit posse species rerum sive im-
 pedimento qui afferant. 371.b
*A*liquando ab intellectu agente elicuntur imagines
 infimarum sp̄cierum. 426.e
*A*b intellectu agente species intelligibilis qualitatū,
 relationum & actionum corporalium edi possunt
 446.d.e.f
*Cu*r intellectus agens, & paticns distinctus. 183.f
*In*tellectus agens, datus ut de speciesbus animam
 commodi. 478

INTELLECTVS PATIENS.

Datur intellectus patientis. 472
*In*tellectus possibilis non est corporeus. 406
*In*tellectus possibilis est omnia potentia. ibid.
*In*tellectus possibilis non est in organo corporeo. 408
*B*isarum dicitur esse in actu. 408.
*In*tellectus possibilis actus sua potentia est. 187.e
*In*tellectus patiens agens præcellit. 423.a
 Quo pacto intellectus possibilis ab intelligendu*m* actu
 patiatur. 427.a
*In*tellectus patiens collitus cum obiecto est potentia
 passiva tantum. 473.a.b
 Qui velint eundem comparatum cum intellectione
 esse quoq; potentiam passuam. 473.f
*In*tellectus patiens actus concurrit ad intellectu*m*
 suam. 474.a
*In*tellectus possibilis generum species producit subla-
 tū*m* impenitio*s*. 447.b
*A*liquando etiam elici*s* species infimarum sp̄cierum.
 427.a

INTELLECTVS PRACTICVS,

& Speculatiu*s*.

In*tel*lectum practicum. & Speculatiu*m* non esse
 potentias realiter distinctas. 467

Obiecta practici & speculatiu*m* intellectus accidente-
 taliter distinguuntur. 480.f

*In*tellectus practicus & appetitus sunt principia mo-
 tus progressionis. 521

*N*on requiritur iudicium intellectus practicum, ut
 voluntas operetur. 503.a

*N*ec speculatiu*m* ex multorum sententia*s*. 550.b.c

INTELLIGIBILIS ET
 Intelligibilitas.

Quid sit intelligibile actu & potentia. 426.a
 Intelligibili*m* quo pacto species est una. 158.a
 Intelligendi via corpori affixa non est. 119

INTEL-

I N D E X.

INTELLIGO.

- I**ntelligere esse recipere speciem qui potuerit. 491.
b.c
Intelligere esse quoddam pati, quo pacto intelligendum. 498.a
Per intelligere diuinum essentiale non gignitur verbum. 490.b
Cur mens non semper intelligat. 411
IRA ET IRASCOR.

I Ra quid sit.

Qui cito irascitur.

Quitarde.

LACHRYMA.

Lachrymas damnatio in effundunt.

LEVITAS.

Lexitas à forma substantiali differt realiter,

153

LINGVA.

Lingua com. oficio. 313.d

Lingua musculi.

Qua in parte lingua insit potentia gustandi. 314.a

In lingua acuminis gustus acrior.

Vittia lingua.

LVMEN,LVX,LVCIDVS.

QVid lumen. 213

Lumen non est corpus. ibid.

Lumen requiritur ad visionem ratione medii & obiecti.

Lumen & colorem idem esse qui potuerit. 220.b

Lux & color sunt causa partiales specierum produbarum

229.b

Cur sola lucida corpora & non colorosa in tenebris videantur.

215

Sine aliquo lumine non videbitur aqua subterranea.

250.b

MATERIA.

Materia non est hoc aliquid. 51

Materia plantarum organis prædicta, non homogenea. 53

Materia rerum inferiorum eiusdem speciei 65.c

Materia determinata qualibet anima respicit.

97.d

Materiaria apoteles et tantum intelligibilia. 4'3

Materiaria informatur primum anima vegetativa, deinde sensitiva, ultimo intellectiva. 90.

a.b

MEMBRVM.

Meinbrum perfecti animalis australium cur palpitetur.

114.c

MEMORIA,

Non est necessaria duplex memoria. 195.b

Memoria sensitiva danda.

392.d

Erat distinctio a cogitatione.

ibid.e

Memoria locus:

571.c

MORS.

Mors alia naturalis, alia violenta. 501.f

Mors quo pacto differat a separatione. 597.e

MOTRIX VIS.

Vnde derivetur vis executrix motus. 557.d

Motrix si cuiusvis varia species. 604.a

Depotentia executrix motus. 556.a

In homine duplex potentia motrix. 338.b.c

Motrix facultas ab intellectu & voluntate realiter distinguitur. 657.b

Duplex in animalibus vis motiva, naturalis & animalis. 554.f

Vis motiva actiue concurrit ad motum. 517.b

Virus motiva ad animales pertinet facultates. 560.e

Potentia motiva propria anima ipsam separatam comicitur. 615.c

De potentia motiva anima. 653.d

Argumenta probantia potentiam sui & aliorum motricem. 652.e.f

Potentia anima motrix definita est. 670.d

Vis motrix separata mentis ad conuentus, digressionesq; obeundas inseruit. 657.c.d

MOTVS.

VArie species motus. 669.a

Ad motum que potentia concurrant. 555.d

Ad motum spiritus animales exiguntur. 558.e

Ad motum non requiritur rationis libertas. 558.e

Ratio deliberans primum motus principium. 526

Causa universalis motus appetitus vis motrix particularis. 556.f

Intellectus practicus & appetitus sunt principia motus egessionis. 521

Motus ab externo sensu non percipitur perfecte.

204.c

Triplex genus eorum qua animali motu centur.

555.a

In animali motu tria. 523

Nullus motus, Deo excepto, absque aliqua qualitate impulsu & impressione, motum exercere valet.

668.e

MOVEO.

Quod pacto mouetur anima, motu sola manu. 124.a

Natuum animal mouetur sine influxu appetitus & imaginis.

559.d

Quae in orbem mouent, cur vertiginem patientur.

558.c

Animam in patria & se & corpus primario mouebit.

663.c

Animam dum in corpore detinetur a se ipsa moueri nequit.

ibid.

MUNDVS.

Mundi perfectio non variatur variatio individus. 94.f

NARES,NASVS.

Narium partes. 292.d

Animantibus alia pro naribus instrumenta data à natura

ibid.d

Nares elephantis pro manibus.

ibid.e

Nares inferiuntur ad attrahendum & emittendum aerem.

292.b

Cur pueri omnino resimato sint naso.

690.b

Quae sternutacionis causa

ibid.

Y 3 NATV-

I N D E X.

NATVRA ET NATVRALE.

- I**n natura nihil otiosum. 82 f
Cur Philosophi de natura obscure scripsierint. 13.
Natura per se non intendit malum. 83 c
Naturale quot modis. 598 e
Animar rationali sub quo conceptu non sunt natura.
12 e

NERVVS.

- N**erui à cerebro derivantur. 323 d
Nerui visorij duo. 239 b.c
Non est visio in congressu nerui optici. 241 f
Nerui optici non coniunguntur. 242 e.f

NOTITIA.

- Q**uid notitia intuitiva & abstractiva. 197 b
An requiratur ad actus voluntatis notitia
iudicativa. 551 b
Eadem species potest inseruire notitia intuitiva &
abstractiva. 449 f. & 450 a
Notitiam abstractivam sensus externi non elicit
erit diuina vi. 199 c

N V T R I T I O.

- A**nima exequitur munus nutritionis calore &
alimento. 167
Causam nutritionis ignem esse qui ponebant. 161
Alimentum quo pacto contrarium debeat esse rei,
qua nutritur. 166
Alimentum quomodo subiectum accretionis &
nutritionis. ibid.

O B I E C T U M.

- O**biectum adequatum & inadequatum sen-
suum externorum. 200 f
In obiectum absens, ut absens externus sensus nulla
vi ferri potest. 198 d
Amoto obiecto cur maneat species in sensibus ex-
ternis. 195 b
Obiectum absens cur sensus externo obuersari vi-
deatur. 196 d
Essentia divina continetur sub obiecto adequato in-
tellectus. 201 f
Obiectorum conditio quo pacto in actus redundet.
201 c.d
Obiectum potentia dupliciter. 156 b
Cur cibis obiecta circumagi videantur. 239 e

O C V L V S.

- O**culorum varietas. 677 a
Oculorum situs. 237 a
Oculus natura aqua. 676 a
Qui censuerint oculos esse natura ignea. 235 c. &
674 f
Oculus sine affectu equiuoco oculus. 44 d
De oculorum præstantia. 230 d
Cur oculi globo & figura. 237 f. & 238 a
Oculorum musculi septem. ibid e
Oculorum tunica quinque. ibid e
Quae sit tunica in oculo, qui humores, connexio &
compositio. 239 a
Cur album oculi pingue & crassum. 673 a
Quam humor Crystallinus figuram habeat.
ibid.

- Humores in oculo tres. 238 f
Oculorum temperamentum quale. 674 b
Oculi veluti pellucida specula. 243 c
Cur agitatio oculis splendor appareat. 235 b
Quanam oculorum compositio ad videndum ma-
gis idonea. 240 b.c
Ex oculorum colore, atque magnitudine, qualis
quisque sit, deprehendatur. 675 b.c
Cur qui in unoquoque oculo duplccem habent pu-
pilla, fascinandi vim sortiantur. 675 d
Animalium multorum cur nocte fulgeant oculi.
676 d
Oculus aliquando habet speciem, & non elicit vi-
sionem. 360 a
Res spiritualis ab oculo videri non potest. 202 c.d
Cur puerorum oculi caecissimi. 676 b
Facultas videndi semel amissa natura vire restaurari
nequit. 679 e
Oculi quare gemini. 671 f
- O D O R.
- O**doris definitio. 273
Odor non est exhalatio, sed qualitas. 167
Odores simplices & composti. 284 e
Odor est siccus, ut sapor umidi. 279
Oloris medium aer & aqua. 277
Odor magis: cum, quam humidum resicit. 283 f
& 285 f
Inter sensus potentia odorandi necessitate postrema,
dignitate media. 298 d
Odoris quadam affectio. 291 c.d
Potentia odorandi in homine hebes. 273
Odorandi potentia vibre residat. 293 a
Odor plerunque diffunditur è re odorata per substâ-
tiam fumeam. 287 f
Maior odorum, quam gemmarum abusus. 284 f
Cur odores è longinquo suauius spirent. 285 f
Odores quidam appetentiam excitant, alij hebe-
tant. 284 d.e
Non omnia savorum nomina odoribus quadrant.
284 c
Per analogiam ad savorum species odoris distingui-
tur. 215
Cur pisces odorentur, cum non respirent. 291 d
Bruta odores alios prater alimentitos etiam ca-
ptant, & illis delectantur. 300 f
Odores homo raro somniat. 302 a
Odor extra exhalationem fumeam effunditur se-
cundum esse intentionale. 288 b
Odor ad totam distantiam realiter non funditur.
ibid
Vnius odor è contrario potest impediiri. 289 a.b
Odorum species à vento rapiuntur. ibid c
Odor mulcerit aliquando cerebrum. 281 d
Odor non nutrit. 281 b.c
Quifalso dicantur odore nutriti. 279 c.d
Odor quomodo impropri nutritire dicatur. 281 b
Odoru & savoris tandem causa, sed tamen variata.
293 a.b
Odor odorem generat, non color colorem. 290 a
- O D O R.

ODORATVS, ODOR ET
Odoramentum.

- Q**ue animalia excellant hominem in odoratu. 354.e
Odoratus residet in tuberculis mamillaribus. 264.d.e
Odoratus vulturis. 300.b
In odoratu excellentia aliquorum animalium. 300.f
Alexandri sudor odoratus. 283.d
Cum res odorata vaporem exhalat, non ubique
que recipitur odor, datur exhalatio odorifera. 287.f
Odorandi potentia necessitate postrema, dignitate
media intersus. 298.d
Odoramenta recalcata fragrantiora sunt. 283.c

OLFACTVS.

- M**ultiplex olfactus ex inspiratione commoditas. 297.a.b
Olfactus perfectio duplex. 299.e
De sede olfactus quid Aristotelis. 295.c
De operculo olfactus. 295.f
Olfactus hominis essentialiter non est deterior olfa-
ctus animalium, licet in aliquo sit hebetior. 300.a.b
Olfactus est datum homini ad philosophandum. 302.f
Animalia qua non respirant, organum olfactus
habent reconditum, cetera patulum. 278.

OLFACIO, OLEO.

- N**on omnia animalia inspirando olfaciuntur. 291.f
Contra oientes iuuenes. 285.a

OPERATIO.

- O**peratio intellectus distinguitur ex obiectis. 460.
Anima operationes quo facto considerari possint. 455.c
Sola anima humana operationem habet a materia
impendentem. 75.e & 77.e
Anima intellectiva habet operationes eleua: nos-
pramateriam. 66.d.e
In secunda operatione intellectus datur falsitas. 465.

PASSIO, PATIOR.

- P**assio duplex. 411
Passiones anima cum corpore communes. 11
Passiones anima quatenus temperaturae corporis at-
tribuenda. 79.e
Intellectus quomodo patiatur ab obiectis. 409

PERFECTVM.

- P**erfectum quid. 81.c. 83.a
PERSPICVVM:
Perspicuum duplex. 217.c
Perspicuum quid. 213;

- Quid ab Aristotele definitum sit. 217.f
Perspicuum indefinitum, vel suo, vel alieno lumine
noluerit. 217.0

PHANTASIA.

- P**phantasia quid. 184
Phantasia, seu cogitativa ratio particularis. 401.e
Phantasia qua ratione soli homini conueniat, &
qua animantibus nobis horibus. 398.c
Phantasia à sensu distinguitur. 381
Phantasia hominis non differt specie à phantasia
bruti. 404.b.c
Phantasia percipit tempus. 446.b.c
Præter sensum communem danda est phantasia. 391.e.f
Phantasia à cogitativa distinguitur. 392.c
Phantasia quomodo multiplex potentia dici possit.
295.b

- Phantasia quatenus promat sensones. 292.f
Phantasia & intellectus potentia subordinata
548.e.f
In quo genere causa concurrat phantasia cum in-
tellectu agente. 454.b.c
Ad intellectu singularium quid prestat phan-
tasia. 441.b
Ad eliciendas intellectiones non est satis phan-
tasia. 420.a
Phantasia non trahitur specierum intelligibilius
productio, ut instrumento. 422.a
Phantasia concurreat cum intellectu, ut instrumen-
tum. ibid.b
Quid prestat phantasia in intellectione singulari-
um. 441.b
Phantasia componit, dividit, & discurrit circa sin-
gularia. 401.d
In phantasia compositione, vel divisione non datur
veritas, vel falsitas. 471

PHANTASMA.

- A**nphantasma impressum, vel expressum con-
currat cum intellectu ad specierum productio-
nem, 454.b.c
Anidemphantasma ad plures species intelligibilis
productas idoneum. 453.e
Num concurrat, ut præcis naturam communem re-
presentat. 454.e
Quid sit intellectumphantasmata speculari. 507.f
Et 508.a
Varia hac de re sententie. 509.a. & seq:

- Quid illustrarephantasmata. 421.a.b
A ministeriophantasmatum non pendet per se in-
tellectus. 77.a
Intellectus agens producitphantasmata virium ea-
rum, quarumphantasmata habemus. 444.a
In statu naturæ integræ & corruptæ necessaria spe-
culatiophantasmatum. 511.a
Anima in corpore gloriose non necess habet specu-
lariphantasmata. ibid.f
phantasmatum ope non indigent species infusa.
477.c

PHILOSOPHVS.

I N D E X.

PHilosophus quomodo definiat.
Philoſophorum tres ſecta de anima.

21
25. a

De potentia motu anima. 613. d
Potentia organica ſupra ſuam actionem non refle-

ctitur. 77. e

Potentia organica quo pacto in animali. 121. e

In animali duplex potentia motua. 554. f

Potentia intelligendi & deliberandi quo pacto di-
ſtinguantur. 522.

Qua potentia à voluntatis imperio exempta.
537. c

Actus unius potentia ſpecie differentes uni ratio-
niformali ſubordinantur. 136. c

Quo pacto actus unius potentia ſpecie differentes,
eiusdem rationis confeantur. ibid. e

Actus ſubordi nati ab eadem potentia poſſunt eſſe.
170. f

Potentia obiectum dupliciter. 156. b

Potentia cognoscens intus manet, appetens quodam-
modo e foras dat. 233. a

Potentia audiendi ubi inſideat. 272. b

Potentia randi in horine hebes eſt. 274

Potentia odorandi ubi inſideat. 292. f

Potentia odorandi neceſſitate poſtrema, dignitate
media inter reliquos ſenſus. 298. d

Potentia gustandi ubi. 314

Potentia tangendi in qualibet parte corporis. 324. a

Potentia animaduferia fitititia. 371. d

Potentia ſenſu na triplex. 186. d

Potentia, & ſpecies sua particulas cauſas. 194. a

Que argumentum aprobent: ſenſum non eſſe potentiam
actuum. 187. a

Quomodo genera ex proli potentias conſerat. 179

In que ſenſu potentia generans ſit in toto corpore,
& quomodo in parte certa. 173. b

Potentia generandi in ſemine diſtinguitur reali-
ter ab illa que eſt in viuente. ibid. a

Potentia vebementior eſt in ſemine quam in prole
ade ut membrare reſtauranda. 173. a

Potentia gignendi circa obiectum coniunctum ver-
ſatur. 146. b

Potentia nutritiva eſt, qua viuens, ut viuens con-
ſeruatur. 167

Qui potentiam nutritiū à generatiū diſin-
guant realiter. 169. f

Quod non diſtinguatur. 170. e

A potentia nutriendi etiam membrorum efforma-
tio. 172. e

Potentiarum eiusdem ſpeciei inqualitas in ope-
randi organo ascribitur. 96. a

Quando ex nobiliōrī operandi modo colligatur no-
biliōr potentia. 97. a. b

Quo modis aliquid ſit potentia. 177

Potentia paſſiua reſpondet actiua. 76. f

Potentia appetendi, ſentiendi, nunquam ſeparan-
tur. 137. a

Que potentia rem ſingularem, qua uniuersalem
percipiat. 409

De potentia materie ſpecies educuntur. 192. c

Nullum animal caret potentia imaginandi ſal-
tem imperfecta. 139

Potentias quid diſtinguat. 480. c

Potentia

P I S C I S.

Pifces percipiunt odorem ſub aqua. 299. f
Pifces cur odorentur, cum non respirent. 291. d
Pifcibus ſaltiem magna ex parte oculis ſunt immoti.
672. f

P L A T O.

Platon animam numerum, circulum, & harmo-
niam vocavit. 63. c. d
Quomodo animam in capite tantum poſuit. 120. b
Plato, ut putauit animam coniungi corpori, ut mo-
torem. 100. e
Platonis palingenſia. 107. a
Plato primus author de creatione animarum ante
corpora. 83. f
Platonicos demones quidam ſingunt corporeos, ſed
ſine ſenſis. 147. d
Platonis ſententia de viſione. 233. a
Quomodo intelligentius Plato, cum dixit ſenſum
ſentire quodſentit. 373. b

P O T E N T I A.

ANima & potentia quorū.
Ariuniorū potentia ab anima ordine quādam.
149. f
Potentia non eodem modo ab anima dimanant.
615. a
Anima & potentia ab eius eſſentia manant. 148. e
Anima & potentia ab iipſa realiuer diſtinguntur. 152. c. d
Augustinus animam & potentiam idem eſſe non
credavit. 154. a
Anima & potentia ratione, definitione & attribui di-
ſtinguuntur. 133. l
Potentia diſtinguuntur per actus & obiecta.
155. f
Qui nullam diſtinctionem inter animam & po-
tentias ponunt. 150. d. e
Anima & potentia ſeiungi poſſunt diuinitus.
154. b. c
Anima non eſt precipua cauſa efficiens reſpectu po-
tentiarum. 149. c
Quo genera cauſarum exerceat anima reſpectu po-
tentiarum. 149. c
Quo genera cauſarum exerceat anima reſpectu po-
tentiarum. 148. f
Anima partes ſunt potentia. 72. e
In ſiribis & infeſtis animalibus potentia anima
non diſtinguuntur ſubiecto. 129
Quinque ſunt viuentium potentia. 145. d
Cur potentia in actione vitali extra obiectum nec
diuinitus feratur. 202. b
In anima ſeparata potentia, ut in radice. 150. b
Qua potentia animam ſeparatam comitantur.
611. d
Potentia materiales in materia, non in anima re-
cipiuntur. 158
Potentia motua propria anima cum ipta permanet.
615. b. s

I N D E X.

Potentia mouens non est potentia vegetandi, nec sentiendi, aut intelligendi. 417

Ad motum qua potentia concurrent. 555.c.d

Potentia motiva actiua concurrit ad motum. 556.c.d

Vide motrix vi.

QUADRATIO, ET

Quadratum.

QUadratio quomodo inueniatur. 125

Quadratio dupliciter. 116

Quadratum, & quadrangulum equalim aream habent. 115

QUALITAS

Qualitates tangibiles habent unum modum immutandatum. 328.a

Non nisi qualitatum exuperantias sentimus. 330.f

Qualitates actiue sunt ipsa actiua potentia instrumentaria. 153.d

Qualitates contraria vacantes aliquando etiam emergent tempore ut diffundantur. 289.e

QUANTITAS.

Quantitas spiritualis non percipitur à sensu interno. 446.c

RECORDATIO.

Recordatio rei individua materialis est à specie, & àphantasmate. 442.a

Quid dicendum de recordatione rei immaterialis. ibid.b

Anima separata recordatur per species acquisitionis. 619.f.641.c

RESPIRATIO.

Respirationis commoditas. 297.c

Quae respirant, sine inspiratione non adorantur ibid.c

Quae sint animantibus respirationis causa. 269.d

RESVRRECTIO.

Resurreccio homini non debetur. 610.f

Resurrectionem esse naturalem qui affirmant. 609.c

Quid dicendum sit. ibid.f

Resurrectionem, ut futura est, naturali lumine nem cognoscit. 609.a

REVNIO.

An anima habeat elicitum appetitū ad reuniō nem cum corpore. 606.f

Reunio anime naturalis quoad entitatē, supernaturalis quoad modum. 609.c

RISVS.

Definitio risus. 541.d

Causa principalis & instrumentalis risus. ibi. dem,c

Modus, quo efficitur risus. ibid.b

Qui ad risum proni, qui tardi. ibid.d

Risus ubi sit. 441.f

Pulcher loeus Ciceronis de risu. 540.f

SAPOR.

Sapor quid. 308.b

Sapor acutus quā. 284.b

Sapores extremi, dulcius, & amarus. 310.b

Saporum species octo.

Ad generandum saporem, que concurrant. 307.d

Purum corpus simplex sapidum non est. 307.b

Species saporis fer analogiam ad odores distinguuntur. 275

Sapor est humidi, vt odor est siccus. 279

SCIENTIA.

Scientia de anima utilitas. 1.a

SADMORALEM scientiam opportuna. ibid.d

Quid Patres senserint de scientia anima. 2.b

Scientia de anima ordo ad ceteras partes Philosophia 3.d.e.f

Duplex scientie dividenda modus penes rationes formales. 11.a

Duplex huius scientia utilitas. 14

Ratio boni & honorabilis competit scientia. 13

Scientia dijipulo ut communicat magister. 111. c.d.

Scientia dari non posset, si sensus externi semper errassent. 210.a.b.c

Quan scientiam indicet D. Paulus destruendam in Patria. 619.e

Inscientia acquisitione discursu magis, quam usus opus est. 635.c

SENSATIO ET SENSO.

Qui elicit sensationem non propriæ alteratur. 177

Senso non nisi in singulare presens existens fertur. 179

Impugnantur qui sensationem ab anima & specie tantum fieri dicunt. 185.e

Senso recipitur in potentia. 186.e

Obiectum ad sensationem non concurrit solum formaliter extrinsece. 190.b

SENSIBILIS.

Sensibile triplex. 181

Sensibile proprium, commune, per acciaens. 181

An sensibile commune propriam speciem sensiterio inurat. 203.e

Sensibilia communia quinque. 204.f

Sensibilia communia addita à perspectiuis ad quinque communia renocantur. ibid.f

Errare sensum circa proprium sensibile experientie ostenditur. 208.f

An sensibile supra sensum positum sentiatur, varia sententie. 130.b.c

Vera sententia, quatenunda est. 331.e

Non datur sextus sensus circa sensibilia communia. 346

Quale excellens sensibile sensum labefactet. 339.b.c. & 366

Sensus & sensibile in actu necessario sunt simul, non vero in potentia. 363

De dupli actione, que datur ex parte sensus & sensibilis. ibid.

Eadem specie videri sensibile commune & proprium 207.b

INDEX.

SENSVS.

- O**Mnes sensus homini insunt. 383
Sensus fenestra sunt anima. 354.a
Qui sensus in spiritibus, qui in cerebro collocent. 369
 e.f. & 397.a
Sensus agens non admittit ens. 183.d & 421.e
Qui ponant sensum agentem & patientem. 183.b
Sensus communis centro comparatur. 467
Datur sensus communis. 365
Rationes pro illo. 374.b.c.d
Sensus communis quomodo discrimen constitutus inter functiones sensuum externorum. 400.f
In insectis animantibus sensus communis nullam habet definitam sedem. 377
Arיסטoteles sensui communii in cerebro, Medici in corde sedem designarunt. 375.d.e
Sensus communis in anteriori parte cerebri residet. 397.e
De omnibus externis sensibus cognoscit sensus communis. 374.e
Sensus communis non componit, nec diuidit, nec differtur. 400.d.e
Ab illo spiritus animales diffunduntur in sensu. 375.a
Sensus communis iudicat de obiectis singulorum sensuum. 374.d.e
Sensus communis presentia & absentia naturaliter cognoscit. 199.a
Probabile est tres esse tantum sensus externos. 393.e
 & 394.a
Probabilitas duostantum esse. ibid.
Cur unus tantum sensus internus non concedatur. 394.e.f
Quis sensus internos quinque constituant. 395.e
Quatror à D. I. homia, à Galeno vero tres assertur. 391.a
Ex ventriculo cerebri non colligitur effice et non numerus sensuum externorum. 387.a
Quomodo Galenus eos colligat. 389.a
Sensus interni huius tantus in cerebro. 327
Respiratio, alis ab externo sensu cognosci non potest. 202.e
Sensus externos quinq. esse probatur. 343 & 351.d.e
An plures sint quam quinque. 350.a
Vera sententia. 350.d
Quis sit externorum sensum ad hanc sententiam. 357.b
Medici volunt sensus externos esse unius de fluxibus ac cerebro per modum irradiationis. 355.a
Sensus externi obiectuum presentiam poscent non eodem modo. 289.f
An sensus externi propriam operationem digneat. 388.b.c
Unde proveniat, quod sensus externi ab operatione impedianum. 356.f
Mores ab externo sensu perficit et per ipsius. 204.c
Se sensus externus que diuinitus non possum abstrahatur. 199.c
Ssensus externus diuinitus potest rem absentem, ut praetextum apprehendere. 198.a

- I**n obiectum præsens ut præsens externus sensus nulla fieri potest. ibid. d
Cur sensus externo obiectum absens, ut absens obversari videatur. 165.a.b
Non datur sensus circa sensibilia communia. 347
Sensus hominis, & belluarum specie distingui qui putent. 354.c
Cur sensus animali dati sint. 353.f
Sensus media. 215
Commune omnibus sensibus per externum medium obiecta percipere. 317
Vni sensui respondet unum medium formaliter. 345
Omnium sensuum organa insunt perfectius animatus. 346
Non quaecunq. diversitas in obiecto importat sensum distinctionem. 357.b
Sensus non exit in actu, nisi ab eo excitatus, quod est in actu. 178
Sensum esse potentiam actionem docuit Aristoteles. 185.b
Qui autem sensum esse tantum potentiam possunt. ibid.c
Sensus & sensibile in actu necessario sunt simul, non vero in potentia. 363
Sensus recipit rerum imagines, non res ipsas. 335
Sensus partim à simili partim à dissimili patitur. 181
Ver sensus ab obiectis ledatur. 365
Errat sensus aliquando in applicatione. 280.d
Errare sensum circa proprium sensibile experientias ostenditur. 208.f
Sensus quomodo circa proprium sensibile errat, vel non erret. 209.f & 210.a
Qui putarunt sensum non distingui ab intellectu. 377

SEPARATIO.

Similitudo separatio anima & angelorum productio-
 ni. 598.f
Nulla forma violentia est à materia separatio. 603.

In quo sensu separatio dici possit contra naturam. 600.a
Cur separatio materia potius quam forma sit naturalis. 601.f
Separatio & unio opponuntur privatione. 596.b
In quo dfferat mors à separatione. ibid.a
Separationis physica status solus anima rationali conuenit. 596.a
Quo sit realis & physica separatio. ibid.
Quibus ea non conueniat. 595.f

SIMILITUDO.

Similitudo duplex, in effigie & representando. 191.c
Similitudo soni cum aqua, vel cirlulis. 262.c
Similitudo immaterialis rem materialem potest repre-
 presentare, non tamē è contra. 57.2

SINGULARIS.

VNumquidq. singulare habeat suum quod quid est. 95.a
Cur

I N D E X.

Cur de singularibus non sint definitiones, nec scientiae. *ibid. b*

SYNTERESIS.

Synteresis est habitus intellectus. *481.f*

Syndesis prae & recte iudicatrix. *482.a*

Syndesis est in intellectu, non in voluntate. *482.c*

Syndesis scintillatio rationis, & iudicium naturale à patribus vocatur. *ibid.d*

Cur instigare & conqueri dicatur. *ibid.f*

Non tendit in bonum, nisi sub ratione veri practici. *ibid.f*

SITIS.

Quid sit sitis. *138*

Vbi sensu alimenti, ibi fames & sitis. *ibid.*

Sitis quomodo spectet ad ratum. *329.d*

S V R D I.

Surdus à nativitate idem & muti. *272.c*

Surdus ab ortu vocem per nares emitunt. *68.a*

S O N V S.

Definitio soni. *259.c*

Sonus non est motus. *373.e.f*

Sonus acutus & grauis. *253*

Quidsoni medium. *249*

Sonus medium aqua & aer. *163.f*

Corpora aptiora ad sonum, dura, levia, & concava. *249.*

Sonus trium corporum concursus. *ibid.*

Corpus percussum & percutiens causasoni. *253*

Fiatne sonus ex percussione solito aqua problema. *261.b*

Soni productio non est ipsa corporum motio. *259.c*

Opinio quod sonus in sonante tantum sit. *262.b*

Sonus non in solidis corporibus, sed in intermedio aere percipitur. *363.e.f*

Corporum soliditas & multitudo non est simpliciter necessaria ad soni generationem. *260.b*

Ibi sonus maior, ubi minor aeris fractio. *ibid.a*

Sonus immediatus ex aeris fractione quam ex corporis collisione existit. *259.f*

Sonus non in rectum solum sed in orbem spargitur. *265.c*

Non est necesse ut motus, quo sonus editur, ad auressus que pertingat. *149.c.d*

De multiplicatione soni secundum esse reale & intentionale. *264.c.d*

Ab ea parte in qua sonus primo efficitur species emituntur. *ibid.e.f*

Soni similitudo cum aqua vel circulis. *149.f*

Per ignem trahitur sonus. *266.b*

Quo pacto auditus instrumentum à sono mouetur. *141.c*

Quemcumq; sonum comitatur Ech., licet non semper percipiatur. *141*

S P E C I E S.

Species qui tollant. *188.c*

Species necessario admittenda. *198.f*

Species educuntur de potentia materia. *192.d*

Quo pacto species intelligibles debeant esse immaterialles. *439.a*

Qui species intelligibles non admittant. *429.b*

Quod necessario danda sint.

430.b.c

In specie intelligibili tria reperiuntur.

431.b

Specierum intelligibilium productio non tribuitur phantasia etiam ut instrumento. *422.a*

Aristoteles species intelligibiles concessit. *431.d*

Anicenna solum eas in apprehensione & intellectu concessit. *431.e*

Species intelligibiles indubitate intellectui insunt. *432.d*

Qui dixerint species non digni in intellectu sed à corporibus immitti. *443.d*

Species producuntur ab intellectu. *ibid.f*

Species intelligibiles conseruantur sine phantasia. *420.b*

Quatuor genera specierum ordine quodam proportionantur. *432.b*

Qui species rerum singularium in intellectu non admittant. *434.d*

Quies admittant. *435.f.436.a*

Ad cognitionem rei singularis non requirit species illius. *441.b*

Species non est obiecto perfectior. *192.f*

Species cum potentia ad actionem concurrit efficiens. *193.d*

Angelorum species universalia & singularia distincte representant. *439.a*

Species angelica omnium perfectissima. *432.e*

Species sensitiva & insensata. *399.b*

Species & potentia due partiales causa. *194.a*

Ex imagine infima speciei potest elici conceptus natura & generica & specifica. *448.b*

Quilibet pars speciei rem totam representat. *501.c.d*

Cur simul plures species in eodem intellectu esse possint, non vero plures figura. *502.e*

Pro occasione rerum species infundi aliqui putantur. *632.e*

Cur species non representent contingentia antequam sint. *632.b*

Species infusa non indigent ope phantasmatum. *477.c*

Scimus negat dari speciem qua sit propria aliquid substantia. *445.a*

Alij melius id concedunt & quomodo id fiat. *ibid.a*

Ad receptionem specierum humiditas, ad retentio-
nem siccitas iuvat. *391.f*

Quo pacto intelligendum speciem visibilem modo pyramidis produci. *194.a*

Species visibiles nobilioris nota quam audibles. *266.*
b.c

Species visibiles non est alia auersa quam aduersa. *235.f*

Multa simul species in oculo. *ibid.f*

Qualibet obiecti pars producit sui speciem in eadem medijs parte. *234.a*

Qualicet pars speciei representat totum obiectum. *ibid.f*

Species visibilis quomodo fundatur. *233.b*

Quo pacto species sicut memorativa. *491.e.f*

Species ad usum & ornatum anima inferiunt. *621.c*

Species intelligibles permanere in intellectu ne-

I N D E X.

<i>gauit Auenena.</i>	431. e. f	Tactus in qualibet parte corporis inest.	324. e
<i>Dari in intellectu species rerum immaterialium pro utraq; parte est disputabile.</i>	251. b. e	<i>Ante tactus externum medium vendicet.</i>	317
<i>Species defluere à substantiis separatis opinio Aui- enna & Platonis.</i>	444 b	<i>Tactus medium est caro.</i>	320
<i>Argumenta qui probant animam in sua creatione species accipere.</i>	475. f	<i>Tactus obiectum unum formaliter.</i>	328. b
<i>Quod non accipiat.</i>	ibid f	<i>Tactus prinationem propriis sensibili cognoscit.</i>	277
<i>In hoc vita statim non dantur species intuitiva.</i>	449. f	<i>Tactu & gustu omnia animalia pollent.</i>	328
<i>Non potest dari species alicui naturalis mentis co- gitationes representans.</i>	433. d. e	<i>Tactu destructio animal interit.</i>	533. b
<i>Quae species intuitiva visioni inferuant.</i>	629. d	<i>Dolor & voluptas an ad tactum pertincent.</i>	328. f
<i>De productione, acquisitione, ac infusione specierum anima, vide Animarationalis.</i>		<i>Qualitates tangibles habent eundem modum im- mutandi tactum.</i>	328 a
		<i>Fames & suis quomodo spectent ad tactum.</i>	329. d
		<i>Non posse quicquam agere in tactum nisi corpore interiecto, opinio Auerrou.</i>	325. a
SPECULVM.		<i>Corpora mollia, levia, ac plana possunt se tangere, nonque aspera, & inqualia.</i>	325. c. d
<i>Peculatorum usus etiam ad animum componen- dum.</i>	243. d	<i>Quem tactum requirant corpora.</i>	71. b
<i>Argumenta probantia videri in speculo imagi- nem.</i>	244 b	<i>Tactus sensus temperamenti dicitur.</i>	328 a
<i>Videri in speculo imaginem, & obiectum qui con- fert.</i>	244. f		
<i>Opinio opposita.</i>	245. b	TACTIO, ET TIT- ILLATIO.	
<i>Solutes res speculo cerni.</i>	246. b		
		Q ua in titillatione rcpriuntur, quomodo ad tactum pertineant.	319. c
SVBIECTVM.		<i>Cur alienas fraudulentas, tactiones magis senti- mus, quam nostras.</i>	690. c
<i>Svbiectum huini operis quid.</i>	4. f		
<i>Svbiectum tractatus anima separata insitus- tum.</i>	561	TALPA.	
<i>Vnde specifica subiectorum differentia colligatur.</i>	594. b.	<i>Talpa bestia subterranea.</i>	358 b
<i>Non oportet variari proprietates pro subiectorum variatione:</i>	ibid f	<i>Talpa sub terra audiunt.</i>	266. d
<i>Subiectum supponi quid sit.</i>	76. f	<i>Talpa cacciata.</i>	357. d
		<i>Talpa oculos habet.</i>	357. d
SVBSISTENTIA.			
<i>Svbsistat ne anima intellectua in corpore.</i>	79. e	TEMPERAMENTVM.	
<i>Anima intellectua a perso subsistens:</i>	75. f	<i>Emperamentum animi usores sequuntur.</i>	21
<i>Subsistere tripliciter.</i>	75. e	<i>Prestantissimi temperamenti est corpus sum- mum.</i>	104. c
<i>Omnis anima subsistit primo modo.</i>	ibid. e		
<i>Subsistendi induit duo.</i>	73. e	THEOLOGIA.	
		<i>Theologia nostra per se inevidens.</i>	622. d
SVBSTANTIA.		<i>Vnde repugnat Theogiam beatorum mane- re in Patria.</i>	624. a
<i>Svbstantie corporis diuisio:</i>	57	<i>Effundendam à Deo beatis Theogiam evidentem.</i>	
<i>Sadducis substancialis spiritales de medio tolle- bant..</i>	66. c	<i>622. b.</i>	
<i>Substantia non agit: immediate:</i>	151. f		
<i>Nulla substantia intenditur, vel remittitur.</i>	89. e	TERMINVS.	
<i>Substantia quomodo possit esse immediatum: agen- dis principium..</i>	194	<i>A Nima separata habet terminum intrinsecum magnitudinis.</i>	603. a
<i>Substantia non est sensibile commune.</i>	317	<i>Nullus est anima separata magnitudinis terminus versus minimum in loco.</i>	639. a.
<i>Anima substantiae sensus inherere qui potest.</i>	358. a. b.		
		VERBUM.	
TACTVS.		<i>Verbum multipliciter:</i>	485. b
<i>Tactus inter sensus origine, & necessitate pri- mus, dignitate ultimus:</i>	353. a. b.	<i>Verbum corporis & cordis:</i>	486. c
<i>Tactus duplex:</i>	71. b. & 311. e	<i>Verbum per inlectionem non producit qui putent.</i>	
<i>Tactus necessitas.</i>	312. f	<i>483. a. b.</i>	
<i>Plurimum tactum assertores:</i>	327. b	<i>Quod necessario sit dandum.</i>	486. c
<i>Tactus, & gustus omnibus animalibus conuenient:</i>	353. e	<i>Presentia obiecti productionem verbi non impedit.</i>	
<i>Vnus tantum species tactus.</i>	317. e	<i>486. e.</i>	
<i>Tactus species distinctus à gustu.</i>	312. a	<i>Non producitur verbum ut in eo tanquam in ima- gine producatur obiectum.</i>	487. a
<i>Tactus organum non in solo corde.</i>	323. b	<i>Per quam actionem producatur.</i>	ibid. c
		<i>Verbum est qualitas</i>	489. b
		<i>Ad rationem verbi quinq.</i>	487. f
		<i>Verbum sepe intellectu appellatur.</i>	4. 4. a
		<i>Verbum ex propter intellectu.</i>	490. c. d
		<i>Verbum</i>	

I N D E X,

- V**erbum non distinguitur realiter ab intellectione,
maxime vero ab obiecto. 494.d.e
Verbum exprimunt Angelii cum se intelligunt.
489.f
Verbum non gignitur per intelligere diuinum es-
sentiiale. 490.4.b
Quare ratio suadeat dandum esse verbum expressum
diuina essentia. ibid.a
Beati verbum exprimentes non feruntur in Deum
immediate. ibid.b
Quo patro species intelligibiles & verbum distin-
guantur. 493.d.e

VERITAS.

- I**n prima, & secunda operatione intellectus da-
tur veritas perse. 464
Veritas non datur in compositione, & diuisione
phantasiae. 471

VIDEO.

- C**ur non videatur aer & supremus ignis. 218.b
An se viderit in aere Antipheron. 246.f
Cur videatur nebula remota, non proxima. 235.d.e
Cur quo res grandiores, eo è remotiori loco videan-
tur. 233.d
Non videri aquam sub terra absq; aliquo lumine.
250.b

VIOLENTVM.

- V**iolentum quid: 603.a
VISILIS.
Visilis species quomodo fundatur. 233.b
Qualibet pars speciei visilis totum obiectum
repräsentat. 234.f
Qualibet obiecti pars producit suispeciem visilem
in qualibet mediæ parte. ibid.a

VISIO.

- V**isio fit in crystalloide. 242.b
Non fit visio in congressu neruorum optici. 1.c
Visionem non fieri humore crystallino qui putent.
240.d.e
Quomodo fiat visio. 241.c. & 679.b
Visio fit receptis speciebus. 232.a
Visionem fieri extramiteendo radios qui putent.
280.f
Ad visionem requiritur lumen ratione medii, &
obiecti 229.b
Visio improprie dicitur colorata. 372.f
Visio beata non educit abstractionem à sensibus
in corpore glorioso. 512.d

VISVS.

- V**isus ceteris sensibus excellentior.
Visus obiectum. 212.
Quomodo visus tenebras percipiat. 272.d
Visus cur colores quidam officiant. 223.c

VITA.

- V**ita duplex:
Equator vitalium operationum generibus
quadruplex vita gradus colligitur. 128.

VIVENS.

- C**orpus vivens complectitur materiam, &
formam. 52
Que propria in viuentium operationibus desunt
Angelis assumentibus corpora. 73.c
Nullum vivens est sine calore. 167
Potentia nutritiva est qua vivens ut vivens conser-
natur. ibid.
Non materia, sed forma viuentia terminat.
163
Quatuor viuentium genera ex quatuor viuendi
modis. 146.d
Cur ex appetendi vi non habeatur unum viuen-
tium genus. ibid.f
Cur nec aliud ex potentia generandi est semine.
147.a

VIVO.

- V**iuere ab anima vegetativa primo est. 159
Duobus viuere dicimus, ut materia & for-
ma. 131
Ut aliquid dicatur viuere satis est quatuor ope-
rationibus vitalibus unam exercere. 129

VNIQ.

- V**no anima cum corpore triplex. 105.d
Vnio est motus substantialis, & specialis ani-
mae. 596.f
Vnio & separatio opponuntur priuatis. 596.d
Cur anima non uniatur per accidens corpori.
105.f
An anima separata ad unionem corporis natura-
luer propensa sit. 604.f & 684.a
Vnio anima ad corpus omnino illi naturalis.
661.b.c
Sed est vni localis, ut anima & externa corpora
moveantur. 656.e
Nomine vniuersitatis indicatur etiam relatio. 597.b
Quid boni accedat ex anima vniione ad corpus.
606.c
Falsa opinio de animarum vniione. 606.c
Animæ in vniione non habent effluxum efficiuum.
602.f

VNIVERSALE.

- V**niuersale separatum nihil est. 17
Discrimen inter vniuersale, & singulare. 409.
Qua potentia rem vniuersalem, qua singularem
percipiat. ibid.

VOLVNTAS.

- V**oluntas tribus moris mouet appetitum. 536.f
Voluntas potentias mouet. 537.c
Qua potentia à voluntatis imperio exempta.
ibid.e
Quipu, arunt voluntatem aq; nobilem esse, ac
intellectum. 542.c
Voluntas nobilior intellectus. 543.e.f
Voluntas realiter differt ab intellectu. 545.e.f
Membra voluntatis politice obediunt. 556.e
Non

I N D E X.

<i>Non requiritur iudicium practicum ut operetur voluntas.</i>	550.a	<i>Vocis causa multiplex.</i>	270.a
<i>Nec speculativum ex sententia multorum.</i>	ibid.b	<i>Ad vocem maxime confert lingua, & gurgulio.</i>	
<i>Voluntatis libertas circa obiectum quod non est suum bonum clare visum.</i>	536.b	267.f	
<i>Ad voluntatis libertatem non requiritur quod ipsa cognoscat.</i>	548.d	<i>Vocis regimen primi dentes tenent.</i>	268.d
<i>Voluntatis habitus quomodo cognoscat intellectus.</i>	ibid.f	<i>Vox omnis affectum significat naturaliter.</i>	
<i>Voluntatis actiones simpliciter libera.</i>	536.a	270.b	

V O X.

V ox sonus est respirantis animalis.	255
<i>Vocis definitio,</i>	269.f

<i>Vocis causa multiplex.</i>	270.a
<i>Ad vocem maxime confert lingua, & gurgulio.</i>	
267.f	
<i>Vocis regimen primi dentes tenent.</i>	268.d
<i>Vox omnis affectum significat naturaliter.</i>	
270.b	
<i>Qua animantia vox exportia.</i>	269.a
<i>Vocis instrumenta quinq.</i>	267.a.b
<i>Beati in celo edunt vocem.</i>	266.e
<i>Vnde numerosa vocum reperclusio.</i>	365.f
<i>Animalia que non respirant vocem non edunt.</i>	
254.	
<i>Cur trepidantium iratorumq; vox tremula.</i>	684.f
<i>Cur item sonum.</i>	687.b
<i>Rationis expertia affectus voce exprimunt.</i>	270.a
<i>Vnde existat balbuties & quib.ca accidat,</i>	268.b

L A V S D E O.

